
1
7
413

AGONISTICON.
PETRI FABRI
REGII CONSILIARII
LIBELLORVM EXMAGISTRI
ET IN SENATV THOLO-
SANO PRÆSIDIS,

SIVE,

DE RE ATHLETICA LVDISQVE
VETERVM GYMNICIS, MVSICIS,
atque Circensibus Spicilegiorum tractatus,
tribus libris comprehensi.

OPVS TESSELLATVM.

Nunc primum in lucem editum.

Cum Indice rerum ac verborum memorabilium locupletissimo.

LVGDVNI,
Apud Franciscum Fabrum.
CIↃ. IↃ. XCII.

PETRVS FABER IACOBO FILIO DVLCISSIMO S.

AGONISTICON *hoc meum superiore anno silentibus in vrbe inter arma legibus, cùm in hæredium istud suburbanum secessissem, nec possem esse otiosus, inchoaui: quod nunc denique cum tertio Semestrium iamdudum affecto (cui manus itidem adhibita extrema est) Iacobe fili, ad optatum finem perduxi: versatis, non vt ille alter, dolijs, ne suis ciuibus vltro citroque discurrentibus, ac de Republica sollicitis nihil agere solus videretur: sed folijs, & Sibyllarum quidem folijs. Quid enim aut mẽdosius, aut obscurius illis, quos vndique selegi, tractaui, concoxi, varijs & prope innumeris (vt ipsa huiusce operis ostẽdet lectio) poëtarum, historicorum, philosophorum etiam, atque medicorum: Theologorum, immò, tam Græcorum quàm Latinorum locis? Tibi verò vt cæteras resculas meas, ex communi parentum voto, & paraui, & relinquere statui: quando eo te pede, quo ire iam cœpisti, perrecturum ad arcem illam & augustum templum virtutis, per sanctum doctrinæ domicilium spero atque confido: ita hoc meum Agonisticon ipse do: quod sum præsenti ante aliquot dies vltro pollicitus: amoris erga te mei, ob expectationem, quam de ista tua indole apud omnes dudum commouisti, non vulgari hoc quidem munus testimonio. Quapropter eo tu quoque munere charius nihil, æquóve in pretio habere debes: & verò, quoniam ex ijs, Q. I. M. P. habeo, nihil æquè meum esse censeo, nunc quidem quo te impertiri possim. Nosti vetus illud Philosophi[a],*

[a] Cratetis apud Plutarchum περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως, fo. 968. Lõgè sane rectius, honestius, verius, quàm illud Sardanapali alterum, quod verbis assimile ac pene genuinũ sententiæ toto genere diuersum immò contrarium, Τόσσ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα καὶ μετ' ἐρώτων τέρπν' ἔπαθον. vt videre est apud Dionẽ Chrysost. extremo lib. 4. de reg. fo. 56. Aldinę editionis.

ταῦτ' ἔχω ὅσ' ἔμαθον, καὶ ἐφρόντισα καὶ μετὰ μουσῶν
σέμν' ἐδάην.—

Nolo te titulo muneris offendi, & nomine: tanquam omen infaustum id habeat: quo tibi certamen contentio, vel quid sinistrum eiusmodi optetur à me, denuncietur etiam, atque indicatur, pacis, concordiæ, quietis, ac beneuolentiæ paternæ loco. Etenim quod omnino rerum omnium est (fili) quod non tibi benè ac feliciter, ad animi potissimùm tranquillitatem tui euenire cupiam: ita vt æquum est patrem, his moribus hominem, in extraneos etiam & ignotos à natura perhumanum sua? Veruntamen sic habe, quando virtute atque adeò pietate vigere imprimis ac pollere te oportet, meo certè quidem ex voto est: βίον ἀβίωτον[a] *tibi fore, nisi perpetuum agonem subeundum esse aduersus cacodæmonas, aduersus Circæas sæcularium Sirenũ blanditias, cæteráque monstra vitiorũ: immò & aduersus teipsum* τὸν ἔξω δῆλον καὶ παλαιὸν *(vt loquar cum B. Paulo)* ἄνθρωπον *decreueris Equidem sic statuo, Christianũ hominem verè probum,* καὶ οὐ χλέων ἄχρι *sophistarum ignauorum more* φιλοσοφοῦντα, *ita comparatum esse ab animo debere: vt*

Per varios casus per tot discrimina rerum
Tendens in Latium.-

totam hanc vitam, non actuosam modò, verùm etiam[b] σὺν πάσῃ μελέτῃ ἀσκήσει καὶ πονήσει *prorsus Agonistam esse sentiat: quæ dum suppetit, ab ætatis carceribus ad metas vsque, Christi Domini Epistatæ illius, & aleiptæ nostri exemplo (qui suo nos ad hanc rem vnxit spiritu[c]) in afflictionibus atque angustijs per patientiam, ex qua probatio est, ita decurratur* ὥστε διὰ τὴν κατασκευὴν τελειοῦσθαι. *Qua de re non vulgari more, sed noua quapiam, eáque (vt sperare libet, quod opto) probabili, atque ad puram putam Beatorum Apostolorum sententiam, alioqui obscuriorem, accommodata ratione, libro tertio Agonistici iam tui disseritur: sicut alia eiusmodi Theologica complura, & illo & præcedentibus libris identidem, vt se dat occasio, iniecta deprehendere per te*

a Huc pertinent quæ Dio Chrysostomus tradit, de agonibus aduersus labores & voluptates subeũdis in Diogene, ἢ περὶ ἀρετῆς fol. 90. pag. 2. & 91. & seqq. Ald. exempl. & in Diogene, siue Isthmico fo. 95. pag. 2. & quod Isidorus Pelusiota epist. 4. lib. 1. στάδιον ἡμῖν τὰ παρόντα προτίθεται ἀόρατον (inquit) ἐν ᾧ θηρίοις οὐκ αἰσθητοῖς ἀλλὰ νοητοῖς τοῖς πάθεσι προσπαλαίομεν, & similiter epist. 308. eiusdẽ libri fo. 109. eo loco quem adfero Agonistici tertij capite 3. ad extremum.

b περὶ τῆς μελέτης καὶ ἀσκήσεως, τὸ πᾶν ἐστι Periãder dixit: quod latiùs explicatum à Sinopensi Diogene. Vide Laërtium in ipsorum vita: huc etiam pertinent, quę aduersus otium Dio Chrysost. in Diogene, siue de seruis oratione 10. disserit fo. 98

c Tertull. verbũ quod explico lib. 1.

per te ipse legẽdo poteris. Quod ipsum propterea dico: ne ludicra modò intensis animi corporisque viribus tractasse, quod præcipuè de gymnicis Musicis, Circensibus, & alijs quibusdam ludis egerim: ac proinde lusisse tantùm existimer. Nam siue ipsos exhibui, siue potiùs in ijs ipse contendi, atque certaui, de quibus adhibita industria & labore incredibili scripserim: qui spectatoribus, auditoribus, lectoribus ludi sunt, hos pugilibus, aliisque athletis, itémque Circensibus agitatoribus, aut actoribus ac recitatoribus scænicis, & multò magis ipsis dramatum carminúmve auctoribus poëtis agonas esse, nemo paulò humanior ignorat. χαλεπώτεροι γὰρ οἱ ἀγῶνες οἱ τῆς ψυχῆς *(sicuti Dionysius alicubi*[a] *scribit)* ἢ τοῦ σώματος. *In hoc quidem opere Agonistico tute scis, mi fili, quantum laboris per totum istud annuum tempus, & quanta quamq; obfirmata contentione animi (vt sanè non luderem, sed aut meditarer seriò, aut peruolutãdis aliquot ex tanto nostrorum numero selectis atque huc asportatis libris continuè occuparer) à me insumptum fuerit. Quale idcunque est, quod exantlaui aut præstiti: hoc ita tibi datum donatum scias, vti tum alijs literarum studiosis, tum præcipuè nostris communicatum per te ciuibus velim: quibus etiam in eo cum primis gratificatum esse me arbitror, quod Argyrophyllinos nostræ ab antiquo Palladiæ Tolosæ Rhetoricos, hoc est poëticos agones, tertio potissimùm tractatu, sed & secundo ad extremum ita celebrarim, vt in ijs, aut ad ipsos quæcunque agi fierive hodie cernimus, è vetusto Græcorum more translata sapienter, atque à maioribus recepta nostris pleráque omnia ostenderem, & corrogatis vndique veterum testimonijs comprobarem. Igitur vt alia plurima satis idonea fidei charitatisq; in ipsos, & communem patriam nostræ argumẽta, post quindecim annos, & quod excurrit, ordinariæ in vrbe Iuridictioni apud Prætorianam sedem Occitanam impensos habent à nobis, quæ commemorare, ne videantur ingratis exprobrari, nihil attinet: Ita hoc quoque documentum illis esse non minimum, quod dixi, sentio: ac per*

[a] ἐν προτρεπτικῷ ἀθληταῖς fol. 41. edit. Francof.

te quidem id vt habeăt, volo: quem cum isto vtriusque nostrum Agonistico, veluti bonis prædijs (vt veteres loquebantur) mei reditus in vrbem, vbi nostra Reipublicæ opera fore videbitur quando iam ordinis amplissimi decreto literisq; isthuc benignissimè reuocor) adpromissorem, vadem, prædemq; do, inuidia licet ringente ac obstrepente, assiduum atque locupletem. Istum intereà quem olim dilexi secessum, non tam propter altius mihi pinguiusq; otium, vbi nulla necessitas togæ, nemo accersitor ex proximo, quàm quòd hîc animo maximè, corpore satis valeo, dum liberioribus illum studijs, hoc ambulationibus & venatu quoque interdum exerceo, lubentiùs incolam, & in ipso vehementiùs placebo mihi quàm anteà: iustissimis hisce de causis, vt videtur: vel quoniam in ipso delitescens, illas anni superioris indignitates, furores, furias[a] *(quibus tantopere oppressa virtus fuerat, quantò præmijs siue honorarijs ipsi constitutis excitari solet*[b]*) euitaui: vel etiam quia in hoc meo iucundiorum & meliorum studiorum tanquam nidulo, ternus iste Agonistici nostri tractatus creuerit: in quo tum diligentia & laboris assiduitate, tum verò sagacitate, atque ad castigationes mendorum commodas coniecturarum felicitate superasse me ipse videor. Vale, atque hoc nostro per te ipse ac per alios, quibus in tui gratiam communicabitur, vtere fruere: valetudinis verò, & studiorum in literas tuorum rationem hanc inito (si me, quod facis, amas atque obseruas) vt ad Omnipotentis Domini laudem honorémque quicquid agis, meditaris, optas, referendum esse memineris. Iterum atque iterum vale, mi fili. E Sanjoriano suburbano A.D. Kalend. Mart. anno Christi M.D.X C.*

a Ita Plinius in Epistol.

b Vide sis quæ ex lib. 16. Bibliothecæ Diodori Sicul. scribimus lib. 2. cap. 22.

P E-

PETRVS FABER
LECTORI BENEVOLO
S.

Αἴζω μεταβολὰς γὰρ πόνων ἀεὶ φιλῶ,

Puerum tenens dicebat apud Euripidem Iouis filius Hercules, quem labores, quos in certaminibus subibat, ludicris alleuare, atq; cum pueris animi causa versari solitum [a] ferunt: sicuti regem Agesilaum in seuera illa & propemodum Stoica Lacedæmoniorum Republica educatũ, cum filio puero ludere sæpius repertum, & (quemadmodum poëta cecinit)

-equitare in arundine longa.

Nam quid ego de Socrate omnium homine longè sapientissimo iudicato à Pythia [b] loquar, quem cum Lamprocle adhuc infante ludentem Alcibiades deprehendit? quid de Archyta Tarentino egregio illo & philosopho Pythagorico & simul politico? quem summè in omni virtutis genere admirationi etiam fuisse à Laërtio traditur [c]: adeo vt ciuibus suis septies, cùm alij, nisi semel annuum illum magistratum gerere legibus vetarentur, præfuerit: at ipsum tamen vernularũ consuetudine atque alloquiis, in cœna præsertim delectari & exhilarari solitum scimus: de quo Æliani verba, quæ memoria repeto, vt insolentiam interim factúmque nostrorum hominum contundam ac reprimam, hisce literis consigno perlubenter: ὅτι πολλοὺς ἔχων οἰκέτας τοῖς αὐτῶν παιδίοις πάνυ σφόδρα ἐτέρπετο, μετὰ τῶν οἰκοτρίβων παίζων. μάλιστα δὲ ἐφίλει τέρπεσθαι αὐτοῖς ἐν τοῖς συμποσίοις. Itaque si de ludis aut certaminibus scribere ad filium, ætate adhuc ipsius tenera (quod feci) ludere est: tueri me veterum exemplo Regum, heroum, philosophorum, vbi velim, profectò liceat. Sed nihil esse magnopere video, quamobrem de conquirendis excusationibus, meóque isti facto prætexendis, esse sollicitus debeam: quando seria plurima, & non minimi quidem ea momenti (vt mea fert opinio) tum ad veritatem aliquorum Catholicæ atque Orthodoxæ religionis dogmatum asserendam, quæ nimium sanè confidenter à recentioribus quibusdam in dubiũ vocãtur: tum verò ad plurimorum [d]

a Vide hac de re, & sequent. apud Ælia. lib. 12. var. hist. cap 15.

b Vide Laertium lib. 2. in eius vita, Plinius lib. 7. c. 34. post Cic.

c Octauo lib. de vitis philosoph. fo. 336. Sic enim illa interpretor, ἐθαυμάζετο δὲ καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ πάσῃ ἀρετῇ, &c.

a Notantur loci in ipsis singulorũ capitum periochis atque argumẽtis, quæ vulgò summaria vocantur.

vtriuſque ſed noui potiſſimum fœderis locorum genuinam & ſimplicem (quæ in imo figurati ſermonis hactenus delituerat) ſententiam eruendam, & omnino patefaciendam, nõ vano labore, iſtorum ſiue ludorum ſeu potius agonũ inſcriptioni permiſcuiſſe me, ſpero atque confido. Addam hoc quoque paulò fortaſſe audaciùs, veruntamen pro eo ac ſentio, quod ipſum de ſcriptis circa naturam animalium ſuis, Ælianum literis tradidiſſe video: ἤδη μέντοι καὶ εἰπόν τινα ὧν οὐκ ἄλλος εἶπεν. Itaque nec iniucũdum laborem hunc meum, in antiquitatis agonum apud veteres Græcos percelebrum obſitæ, ac propemodũ ſepultæ indagatione aut illuſtratione poſitũ, nec infructuoſum tibi fore: ſiue philologus & humaniorum literarum ſtudioſus es, ſiue Iuriſprudentiæ noſtræ, aut ipſius Theologiæ ſacra colis atque tractas: facile mihi perſuadeo. Quotus enim quiſque eſt è veteribus ſacroſanctorum bibliorum interpretibus & eccleſiaſtis ſiue cõcionatoribus (potiſſimùm Græcis) qui non ſibi quoque Apoſtolorum ipſorum imitatione, ſimilitudines atque tranſlationes à re athletica ducẽdas exiſtimauerit? quorum ſententiam, niſi quis in hoc noſtro Agoniſtico gnauiter aliquãdiu, velut in palæſtra, ipſiſque adeò gymnaſij [a] proagonibus committendis exercuerit, vix profectò eſt omnino cõſequi, nedum populo in concionibus explicare ſatis vt poſſit. In iis porrò, quas non è foro, & menſa, ſed domo & ex arca protuli, monetæ (vt credo) bonæ obſeruationibus atque caſtigationibus nouis: erit fortaſſe nonnihil, quod erroris olim conuinci ab aliis queat: nec ſanè hoc inficior, qui me hominem ſcio, nec acuti adeò ingenij eſſe hominem quotidie experior, quíque in aliquot etiam coniecturis, acuendæ ſcilicet aliorum induſtriæ à me prolatis, nondum ipſe mihi planè ſatisfacio. Diſsimulationis certè cuiuſquam, aut fallaciæ, fucíue aut contrà torporis acediæ ſtuporis meritò non arguar. Quòd ſi veritatem non ſum aliquoties (tametſi omnibus veſtigiis odorarer) aſſecutus: at pro meo illo more atque inſtituto, ſecutus ſum tamen: φίλη μὲν ἀλήθεια μοι, τῇ τε ἄλλῃ καὶ ἐνταῦθα οὐχ ἥκιστα[b]: vt quod Meligloſſus ille protulit, vſurpare mihi quoque, vel ſciente animo meo, per tuam (bone lector) patientiam liceat. De dormitatione cauſam non dixero apud te, niſi prorſus es iniquus, & eius immemor oraculi poetici, Fas eſſe opere in longo ſomnum obrepere. Porrò de meliore aliquo in hiſce rei athleticæ ſpicilegiis ordine (quo perſpicuitas conciliari ſcriptioni ſolet, quémque ars in docendo videtur exigere) minimè

b De his agimus lib. 3. ſub initium.

c Philoſophos quoſdã ἀπὸ οἰήσεως dictos φιλαλήθεις narrat Diogenes Laertius in prooemio de vitis philoſophorum, fol. 16.

nimè seruato: futurum spero, vt considerata Spicilegiorum appellatione, quam tituli vice, Agonistici huius nostri libris præposui, cùm artē tradere athleticam (sicuti germanam huius Gymnasticam ante aliquot annos alij fecêre [a]) apud me statutum non fuisse cognoueris, persolutum tibi esse intelligam. Certè quidem, vbi perlecto secundi libri extremo, rationem consilij mei (quam non esse improbabilem reor) omnino perceperis, nihil fore confido, quamobrem huius ergô, iure meritóque me à quoquam reprehensum iri, aut incusatum existimare debeas. De Musicis autē, & equestribus siue Circensibus, itémque de Naualibus, Pilæ, atque Arcus ludis: ea tantùm adferenda censui, quæ gymnicis illustrandis visa sunt facere: propterea quòd hoc mihi solum in animo fuit ab initio suscepti laboris huius, vt rescriptum principale de athletis interpretarer: quod nomen ad solos gymnicorum agonistas pertinere mihi persuaseram. Quæ tibi omnia nota esse, ac perspecta volui: ne à me aliquid amplius expectares, aut etiam postulares, quàm pro suscepti muneris & officij ratione: in qua tenenda, quicquid operæ huius est, si nō inutile nec iniucundum tibi fuisse intellexero: voti mei compos, eo me vt exoluam, Herculi Gallico Musagetæ, ipsisque adeò Musicis sacra fecero: quas vtique propitias habuisse videor:

-ὓς γὰρ ὁρῶσι
γαθεῦσιν, τὼς δ' ὔτι ποτῷ δαλήσατο Κίρκα.

quemadmodum Theocritus [b] cecinit. Vale studiísque ac laboribus nostris bene precari, tibi paratis (vt vides) ac exhibitis, adhuc ne desine.

[a] Mercurialis.

[b] ἐν νομεῦ eidyllio 9.

AVCTOR DE SVIS HVIVS AGONISTICI SPICILEGIIS ad Lectorem.

Meßis multa fuit: tamen hoc liquêre priores
Spicarum post se, vellere quod potui:
Vix aliunde tibi congestus surget aceruus
Tantulus, hinc plena, quod pote, sume manu.
Zoilus vt dicat meliora & plura daturum;
Non facit: & quod me vellicet vsque feram.
Qui bonus edendis id agonis agonibus hausi,
Cur minus hoc poßim ferre, quod inuidear?

IDEM AD EVNDEM DE AGONISTICO SVO.

Non luctor medio librorum scammate, cæcis
Cum laruis cæcus, vel nouus Andabates.
Nam labor Herculei mihi fit non vanus agonis,
Tot monstra errorum dum fugo, dum supero.
Qui tibi ludus erit, tabula ceu pictus in ampla:
Proh olei ac operæ quàm mihi plenus agon!
Nec merus iste tamen tibi ludus inutilis (vt spes)
Nec mihi nudus agon, aut inhonorus erit.

Faciebam in rure nostro Sanjoriano
mense Martio ann. M. D. XC.

ELOGIA.

Ex Caßio Parmensi in Orpheo.

Non leuis accensus, si quis petit ardua: sudor
Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnis oliuo
Immoritur.-

Ex Synesio epist. 75. ad Nicandrum.

αἱ δὲ σπουδαὶ πλέον δύνανται τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Ex Plutarcho περὶ παίδων ἀγωγῆς.

καὶ τὰ μὲν ῥᾴδια τοὺς ἀμελοῦντας φεύγει, τὰ δὲ χαλεπὰ ταῖς ἐπιμελείαις ἁλίσκεται.

Ex B. Hieronymo aduersus Vigilantium.

Operis mei est & studij multos legere, vt ex plurimis diuersos flores carpam: non tam probaturus omnia, quàm quæ bona sunt electurus: aßumo multos in manus meas, vt à multis multa cognoscam.

SVMMÆ

SVMMÆ CAPITVM
LIBRI PRIMI.

CAPVT I.

OPeris huius Agonistici præfatio. Argumentũ. Verba rescripti principalis quod exponendum suscipitur. Finalis causa ipsius: item scopus & finis rei Athleticæ.

CAP. II.

Obsonia & alimenta hieronicis à suis cuiusq; oppidis præstita Coronatæ hieronicarũ patriæ. Coërciti à Solone sumptus qui in hieronicas fierent. Galenus athletis & gymnastis infensior è repub. deturbabat omnẽ athleticã: cùm tamen ipsi faueat Plato. Cuius ætate aut paulò antè vsurpari cœperat gymnastica. De ipsius Platonis sentẽtia disputatur aduersus Galenum. Cursus militibus inutilis existimatus à Lacedæmonijs, & à Diogene Cane improbatus, non tamen à Platone ac Papinio. Quamobrem athletica ab Imperatoribus Romanis retenta. Athletarum nomen vtrũ generaliter, an propriè ac strictè in hoc rescripto accipi debeat. Artifices itémque Musici.

CAP. III.

Istius rescripti sententiam strictè accipi debere. Thucydidis locus de honore athletarum apud Græcos perperam à Polluce adscriptus Xenophonti. Agones dijs sacri. Ludorum religio de qua Beati Cypriani locus insignis illustratur atque asseritur. Adhibito Clementis testimonio quod ipsum exponitur, circa Ludempistæ, Olympici & Agonis vocabula. Musicus siue poëticus agon vbi exhibitus; quæq; in eo concessa olim præmia. Plutarchi locus ad marginem castigatus. Præmia scenicis dramatum actoribus concessa. In his coronæ scenicæ. Item ciuitas. Poëtis apud Romanos coronæ, & statuæ ludis Capitolinis, sicut etiam athletis. Vetustæ in eam rem inscriptiones proditæ: quæ docent ludos illos fuisse triplices, sicuti Neronianos. Choragorum sumptibus suis spectacula edentium. Coronæ ob victoriam diuitiarum gratia tripodúmque dicatio. Per agitatores equorum Circensium domini licet absentes pro victoribus coronati. Subscriptiones ab his in grammateio, aut horum nomine ab illis aliisue factæ.

CAP. IIII.

De Cypriani verborum ad agones pertinentium veritate disputatur. De Tibiarum cantu plurima. Quis eo primum præstiterit in certamine præmiúmque adeptus sit. Auloedos siue Tibicines non Auletas olim coronatos. Pindari locus. Thymelici. Nemeis itidem ut Pythijs, tibiæ cantui constitutum præmium. Olympia Musicum agonem & Poëticum ante Neronem non admiserat, sed Elis tamen apud Lalichmiam. Tibiam & illa, cùm saltatores de victoria contenderent. Ἐνδόσιμα quæ proemia & hymni. Thymele. Tibiæ cantus & in scenicis ludis vsurpatus. Choragos publicè ipsos interdum inflasse tibias. Quando Athenienses à tibiarum cantu abstinere cœperint, & quamobrem. Apud Cyprianum verba quædam loco forsitan mutanda.

CAP. V.

Adhuc de constituenda Cyprianici loci lectione agitur. Quibus Dijs Heroibúsue dicati agones sacri. De Olympij Iouis signo & fanis in marg. Tertullianus castigatur. Non omnes vbique lustrales sacrósue agones ab auctoribus enumeratos. Quæ πάλης aut ἅλματος vocabulis exercitia comprehensa. Πυγμῆς agonem omitti non debuisse, qui fuerit è trium vetustißimorum numero, sed Disci potiùs aut Iaculi ludum Homerico exemplo. De disco & solo in margine. Pugilatus virtutis nomine designatus ab Isidoro, vel potius pancratium. Pugiles præstantißimi duo Euthymus & Melancomas de quo apud Themistium. Aristophanis Græcus scholiastes carpitur quod in ludorum enumeratione prorsus deerrarit. Sex gymnicorum agonum propriè species carmine Pindarico comprehensæ.

CAP. VI.

Apud Plautum non omnes exercitationum species enumeratæ, neque apud Paulum Iurisconsultum. Vbi quid sit hasta, quid pugnare: pro Pilo non Disco sed Pila reponendum esse. de Pilæ ludo plurima. Alpheni I.C. de Sphæromachia responsum illustratum, Ouidio potißimum qui leuiter emendatur. Polluce, Eustathio, Clemente Alexandr. adhibitis, apud quos de Sphæræ Episkuri harpasti & Phænindæ ludis: sed Athenæi etiam & apud eum Antiphanis de harpasto agentium aduocatis testimonijs. De Sphæromachia Senecæ assertus aduersus Pincianum locus. Altera Sphæromachia pugilum scilicet qui-

ẽ ij

bus Sphæræ pro cæstibus. In certamine seu ludo non esse iniuriam apud Vlpianum adhibito Tertulliano expositum. Sphæristra & Sphæristerium. Τὸ κερητίζειν, de follis impulsione accipiendum apud Plutarchum reprehenso interprete. Cornea certamina vel certè curulia, non crinea vel Ciuilia apud Caßiodorum exaudienda. Pilæ lusum non fuisse è sacrorum ludorum numero. Sphæristis honos habitus ab Atheniensibus non à Milesijs. Σφαιρεῖς. Pausaniæ lectio in dubium vocata. Dromi apud Olympiam in Acti.

CAP. VII.

Onomastus Smyrnæus pugilatu victor primus apud Olympiam. Mutilus Galeni locus de Epeo suppletur, & castigatur Homeri beneficio. Pugilatus quamobrem cæteris exercitationibus gymnicis contemptior, aut minoris dignationis, adeò vt eo qui contenderent, deridiculo habiti fuerint morborumq; periculis, & Christianorum diuini verbi præconum reprehensionibus expositi. Cyprianus emendatus. Pugilatus laudes à Dione Chrysostomo prædicatæ. Pugilum & luctatorum differentia. Illorum cruenta spectacula, qui de vita etiam periclitati. Vnus Melancomas pugil, nullum formæ aut valetudinis damnum perpessus. ἡ τῶν χειρῶν ἀνάτασις Melancomæ pugili apud Themistium attributa quo pertineat plurimis Eustathij testimonijs allatis expositum, qui Cratero etiam pugili (hoc autem è Pausania interpretor esse nomen proprium) id ipsum de manus extesione aßignat, quod Melancomæ Themistius & Dio Chrysostomus tribuunt.

CAP. VIII.

Plutarchi locus difficilis explicatus aliter atque à Xylandro, cuius tamen interpretatio nequaquam reijcitur, Desperatos & cedentes manum tollere. Ἀπαυδᾶν apud Plutarchum, quod ἀπαγορεύειν & ἀπογινώσκειν ijs locis qui notantur in margine. Manus remittere. B. Pauli ad Hebræos verba quæpiã locis Ephremi adhibitis illustrata. Nempe τὰ παρειμένας χεῖρας, παραλελυμένα γόνατα, τὸ κάμνειν, τὸ ἐκλύεσθαι ψυχαῖς. Νεῖκος ἀπαυδᾶν apud Theocritum, & ἀνασχεῖν τὰς χεῖρας. Apud Pausaniam ἀπαγορεύειν: & item apud Philostratum enarrantem eandem Arrichionis fabulam. Natalis Comes id verbi non assequutus carpitur: & item Latinus interpres Theocriti, qui τὸ ἀπεῖπε pessimè reddidit, Græcus autem scoliastes optimè. Quod verbum ea significatione apud Philonem, Nazianzenum, Plutarchum agnoscitur vbi fugam animi suis viribus diffidentis & prope iam victi signum esse ostenditur. Insuper Philonis Galeni & Philostrati allata de verbis illis similiter acceptis testimonia, sed & Thucydidis, ἀνατείνειν pro eodem Athenæi fide.

CAP. IX.

Exercitia quæ Lycurgi legibus permissa Lacedæmonijs etiam puellis, sed sine pædotriba. Quamobrem in pugilatu non in cæteris exercitijs victorem ostenderet victi confeßio. μέχει αἵματος ἀντικαταστῆναι apud B. Paulum. Mercurialis notatus. Philonis locus expensus de victi confeßione: & cum Paulino Theocritico ac Themistiano leuiter emendato comparatus. Iosephi locus obscurior ea de re intelligendus, adhibitis Isidori Pelusiotæ ac Dionis Chrysostomi testimonijs illustratur. Remißioni manuum Porrectio contraria de vtraque Papinius. Seneca de pugilatu Lacedæmonijs interdicto. Alexander à pancratio & pugilatu non à reliquis exercitationibus abhorruit: nec aliter de ipso agentem Plutarchum accipio. παίειν ὀρθοστάδην. De pancratio plurima. Nexus luctatorum & pancratiastarum: qui & Pammachi dicti. Pyctas à pammachis distinxisse Theocritum videri. Pancratiastæ cæstibus nequaquam depugnabant, sed fortasse Meilichis, de quibus apud alios nihil.

CAP. X.

Duplex lucta vna erecta quæ stantium, sicuti & pugilatus, altera volutatoria, quæ forte pancratiastarum fuit. B. Chrysostomi Pausaniæ item ac Platonis ab alijs nequaquam animaduersi aut indicati loci. Chrysostomum τοὺς παλαίοντας pro pancratiastis posuisse videri. Quæ inter pugiles, pancratiastas & luctatores, vel similitudo, vel differentia. Verba luctatorum propria enumerantur: in his καταστρέφειν, κονίζειν siue κονίεσθαι, πτερνίζειν & ὑποσκελίζειν. Quod postremum tamen ad cursores à Chrysostomo relatum, nisi non integer locus. Philo πτερνιστοῦ nomen Iacobo aßignat quodam loco ista luctatoria vocabula vsurpans: in quo superuacanea quædam notantur in eiusdem altero ea de re loco leue mendum animaduersum. Καταρράττειν quod verbi, vt apud ipsum sic & apud Pollucem forsitan reponi debeat.

CAP. XI.

Τετραχηλισμένα apud B. Paulum vnde translatum sit, ab Erasmo minime perceptum, de quo verbo locus apud Laërtium expensus, & item περὶ τοῦ κεχηνέναι. Luctatores conferebant capita. Inque gradu stetimus apud Ouidium quid sit. In lucta, Victor is demum, qui aduersarium deiecerat, victus qui deiectus. In pancratio & subiectus vincere potuit attracto ad se industria scilicet aduersario. Insignis locus B. Chrysostomi. Luctatoria Catabletica & Cabbalica apud Galenum. Ex ambigua τοῦ καταβάλλειν significatione cùm

alterius

alterius apud Paulum loci, tum dicti Diogeniani elegantia apud Laertiũ. Dionis Chrysostomi de pammachis locus expositus. Παλαιόντων nomen apud Clementem Alexãdrinum de pugilibus sicuti τῶν παλαιστῶν in Etymologico. Ἀντώποδες, ἀμφάποδες.

CAP. XII.

Pugilum esse τὸ ὀρθοστάδην παίειν. ἱστάσθαι ἀντανίσλασθαι. Pugillaticia Plutarchi verba è Sophocle desumpta. Erigere sese ἐναντίον ἀνδρὶ καταστῆναι εἰς ὀρθόν, apud Theocritum & Plutarchum, qui obiter emendatus. Συγκαταστῆναι apud Polybium, pugilaticium Certamen describentem. Arenosum stadium. Palæstra & colluctatio apud Lacedæmonios. Pugilatus à Festo, quamobrem in quinquertionis explicatione, non discus prætermissus. Pancratiastis mordere oculósve aut latus fodere nõ licuisse nisi apud Lacedæmonios, reprehenso Viginario Philostrati metaphraste. πλῶ. Inita ratio co ciliationis inter Senecam atque Philostratum. Morsus in lucta familiaris Lacedæmoniis, quibus & ante Lycurgum in vsu pugilatus, & postea saltatio.

CAP. XIII.

Adhuc de Cypriani loco in quo istud In viribus perpenditur. Aristotelici cuiusdam loci lectio in dubium vocata. Velocitatem à Roboris aut Virium nomine interdum separari, plerumque sub ipso comprehendi. Vires in cursu necessarias. Ars Palæstrica à Theseo, de quo & in margine. Τέχνη in lucta, cuius artis ille repertor, & Oricadmus quidam quasi legislator. Ante quos ab Hercule in colluctatione aduersus Antæum imposito iracundiæ fræno ars adhibita, quæ Astus nomine à Papinio designatur: & τῶν παλαιστῶν ab Aristide ac Philone. Melius in lucta quod gymnasticum apud Platonem. Ars discobolorum: Pugilatitia & Luctatoriã, qui veterem teste Platone præstiterint. De Melancomæ pugilis arte Themistij locus, in quo τῦ κλίμακος nomen expositum.

CAP. XIV.

Qualis pulchritudo in athletis commendata. Ventilatio ex arte pugilum. Duratio & patientia ex virtute. Castigatus obiter Dionis Chrysostomi locus. Laus pugilis ex eo quod aduersarium fateri se victum cogeret. Ars pugilum fuit vt sublatis manibus consistere, ita cruribus pede fixis rectà oculorum aciem in aduersarium intendere: Tergúmque suum ad solem oculos aduersarij ad solis radios obuertere. Olei & palæstræ res apud Ciceronem. Ars in pancratio curulique certamine. Plurimis gymnastica ad valetudinem profuit. Gymnastica diuersa Galeno à palæstrica. Nullus ad palæstricam Lacedæmonijs pædotriba, quorum exercitationibus senes præerant, & pædonomi virtutem potiùs, quàm artem profitentium ex Aristotele, cuius locus à Victorio non satis perceptus exponitur: & ex Plutarcho, cuius variã vndique proferuntur testimonia. Ars virtutis apud Prudentium.

CAP. XV.

Herodianus castigatus. Σοφία καὶ φιλοσοφία pro arte, astúque in agonibus. In præclaris gymnici agonis præceptoribus Pyrrhus, Xantias, Euadorus, Iceus, Diotinnus. De Pyrrhicha in margine.

CAP. XVI.

Rursum de ludorum gymnicorum religione qui Herculanei appellati. Eorum origo vlterius ad Deos porrecta. Tentata Solini cum Hygino conciliatio, de eo qui primus pancratio, victoriam coronámve apud Olympiam adeptus. Pelopi dicatus agon Olympicus vt alijs reliqui sacri mortuis. Vocabulum ἱερὸν in græcis apud Phlegontem versibus explicatum & fortasse castigatum: Athletæ pueri cultores ac imitatores Herculis, allata Galeni & apud ipsum vetusti poetæ ac insuper antiquorum marmorum in eam rem testimonia. Herculis statuæ in gymnasijs, imo & fana vel sacella: propositum animi, & ludorum editio. Mercurij etiam Enagonij signa ibidem. Arnobius obiter emendatus. Præterea Thesei statuæ ibidem Herculeis & Mercurialibus adiunctæ. Phornuti ea de rẽ singularis locus leuiter castigatus. Comitem robori rationem in agonibus esse debere: qui significatum à veteribus. Pausanias atque Eustathius Phornuto in eam rem adhibiti. Duplicem propterea Mercurij figuram apud Aegyptios & cùm Occasio Mercurij soror sit vtrique aras fuisse apud Olympiam positas Philostrati de Mercurio gymnicorum præside cuius palæstra filia loci duo quorum alter explicatus. Deus apud Papinium Mercurius: cuius apud Horatium palæstram intelligendam illam quam dixi, non quam interpres poetæ recens conijcit Dionysij auctoritate insuper ostensum.

CAP. XVII.

Tyrius Hercules, cui ludi & sacra olim fiebant. Quis Hercules Olympiæ cultus & ludorum apud ipsam instaurator. Hercules Musagetes, item Celticus siue Gallicus. Eloquentia Herculis à Pindaro commendata. Atheniensia gymnasia in marg. Plutarcho exposito. Apollinis signum in gymnasijs. Apollo itidem Enagonius, vt Mercurius, ac præses gymnicorum à veteribus habitus. De Pythicorum ludorum loco: vbi de Crissa &

Petreſſa,ſiue Petroſa Pythone quod, ſicuti Νάπης *vocabulum,Cœlio ignoratum.Pythia apud Delphos. Pytho oppidum in eo territorio. Vetus inſcriptio græca prolata. Expoſita l.vt profanos.C.de pagan.& ſacrific.*

CAP. XVIII.

Athletarum nomine in Reſcripto quod explicauimus qui non contineantur. Agitatores equorum apud Olympiam coronatos: Dionis loci duo in eam rem, quorum vnus de Euprepe auriga egregio caſtigatur. De Corace, ac altero Lichi auriga victoribus coronatis,aliorum loci. Deſignatores. Agonothetas eoſdem cum athlothetis eſſe aduerſus Heſychium & Sudam ac pleroſque recentiores varijs veterum teſtimonijs comprobatur. In Chryſoſtomi quemdam locum nonnulla videri ab interprete iniecta. Plutarchus à Xylandro perperam redditus exponitur. De curatoribus ſiue procuratoribus agonum. Alytarchæ nominis notatio inueſtigata. Αἰσυμνῆται *moderatores ludorum, caſtigata de ipſis agente vetuſta inſcriptione. Aſiarchæ & Syriarchæ alytarchis atque agonothetis adiuncto quodam Theodoſiani Codicis loco.*

CAP. XIX.

De Hellanodicis in margine eorum ſeßionis in ludis locus & aliorum. Expoſitus Pauſanias Agonothetarum ornatus purpura & ſceptrum, ſeu virga. De virga Mercurij ſeu Caduceo fabula ex Hygino præcipuè qui correctus,itemque Priſcus forteã Horatij commentator qui certè illuſtratur. Suetonij vulgata lectio aduerſus clariſsimum Lipſium aſſerta. Veſtis nomine Tunicam apud illum deſignatam. In agonothetarum ornatu itidem corona Dionis vtriuſque Arrianis etiam & Diodori explicatis locis. Virgæ ſeu ferulæ maſtigophororum: quibus & ſpectatores & athletæ coërciti, & quibus ex cauſis è B. Auguſtino & Plutarcho,qui ſummè illuſtratur in verbis ῥαχιστάζειν *&* ῥαπίζειν*,in quo poſteriore fruſtra fuiſſe illius auctoris interpretem ſed & ſcoliaſtem Noui teſtamenti nuperum.Rapiſmata apud Iuſtinianum.Plutarchi de virgis illis locus ab interprete neutiquam perceptus explicatur. Alter Dionis Chryſoſtomi leuiter emẽdatur.Tertius Philoſtrati negatione iniecta caſtigatur.Thucydide interim atque Pauſania illuſtratis.*

CAP. XX.

Adhuc de virga gymnaſiarcharum. Taciti caſtigatio in margine obiter indicata. Sidonius ope manuſcripti Cluniacenſis emendatus.Tentata inſuper altera ex ingenio apud ipſum caſtigatio. Nexus luctatorum, & pancratiaſtarum non pugilum. Nodos etiam Lucanus, Ligaturas dixit Ambroſius.Vnde catenatæ palæſtræ Papinio Virga iudicum Athenienſium inſigne, ſeu baculus ab Homero ſceptri vocabulo deſignatur.Olim geſtabatur & à præconibus qui eis aderant.

CAP. XXI.

Bidellus,ſeu viator Floralium apud Toloſates ludorum.Grammatei functus munere Iuxta vetuſtas agonis poëtici leges de quibus plurima è chartis Opicis. Virgæ geſtandæ Ius habere alijſq; inſignibus fuiſſe olim præditum quæ obſoleuerint.Earum legum verba vernaculo idiomate proponuntur in margine. Magiſtratibus Toloſanis præiuiſſe viatores Rabduchos ſimiliter atque collegijs eccleſiaſticis qui à Cedrino Decani nuncupati.Maſſarij Cardinalium & regum virgam argenteam ſed deauratam gerunt. Apud græcos virgis ſignum certaminis datum. Διακοσμῶν *apud Plutarchum &* κοσμητὴς ἐφήβων *in vetuſta inſcriptione. Mulctæ pecuniariæ ab Hellanodicis indictæ aduerſus agoniſtici iuris moriſue temeratores,ex quibus conflatæ Deorum ſtatuæ. Eupolus Theſſalus huiuſmodi mulctam primus pependit apud Olympiam, deinde Callipus Athen. Sed & Serapion Alexandrinus ob ignauiam. De pœnis & mulctis athletarum ex Dionyſio Halicarnaſſeo.*

CAP. XXII.

Gymnaſiarchos ius virgæ illius habuiſſe, cùm & athletis præmia de ſuo proponerent,videri.Iaſonis Hieroſolymitani impuritas qui mutato patrio nomine,ac more,Græcóque aſſumpto,athletas ad diſcum ſuppeditatis in ludos ſumptibus prouocarit:qua de re ſingularis è ſacra Machabæorum hiſtoria locus proponitur: & adhibito Flauij Ioſephi teſtimonio illuſtratus.Gymnaſiarchi ſacra itidem vt alij ſacerdotes olim curarunt.De Xyſtarchis. Bato gymnaſiarchus corona donatus à communi aſcetarum ex antiquo marmore. Laniſtarum virga quæ Rudis.Item præpoſitorũ vrbanæ familiæ, & hoſtiariorum & curæ palatij.De virgis lictorum.

CAP. XXIII.

De deſignatoribus brabeutis, & agonothetis, eorúmque inter ſe ſimilitudine vel differentia diſputatum, βραβεῖς *qui apud Sophoclem: & quid* εἰσεκήρυξαν *&* ἦξαν τὸ Ἐφέστηκεν *apud Dionyſium, &* ἐφεστᾶσι *apud Pollucem expenſum.* Κηδέμονες *& item Epiſtatæ. Rabdodi.Rapſodorum virga.Scenicorum & hiſtrionum baculus. Baculi nomine apud Suetonium regium potiùs ſceptrum ſignificari, aduerſus nuperum ſcholiaſtem.*

LIBRI PRIMI.

CAP. XXIIII.

Vltimo loco victor auferebat præmia. ὕστατοι λαχεῖν. *Meliore conditione fuisse athletas eos videri qui postremo contenderent loco. Seneca explicatus. Athletarum sortitio trinaq; commißio. Pausanias illustratus* ἰσόπαλοι. *Vnde origo isti vocabulo.* Ἔφεδρος *apud Plutarchum duobus locis. Eum pro felice habitum. Bis aut tertiò post primam sortitionem vincere. Vetustæ inscriptiones græcæ expositæ. Sophoclis scoliastes de Ephedro.*

CAP. XXV.

Sortitio in naualibus & equestribus, siue curulibus ludis, vt & in arcus certamine. Item in Musicis agonibus, qui commißi apud Lalichmium in Elide, & alijs locis. De Musicis multa in margine. Qui in ipsis primùm coronam meruerint. Olympiæ soli equestris & gymnici editi quos Musici, apud Pythonem siue Delphos præcederent. Philostrati enarratus & expositus locus. Herlésne an Oenomaus curulis apud Olympiam agonis auctor Interpolator prisci scoliastis apud Horatium nuper publicatus carpitur. Apollinis citharœdi signum apud Delphos. Ei ac Musis dicati apud Alexandriam ludi.

CAP. XXVI.

Oratorum & poëtarum commißiones Romæ in Capitolinis Neronis & Domitiani agonibus Musicis exemplo ac more græco & victores coronati. Plinius explicatus. Quæstionum inter priuatos parietes expeditionis ratio, non sine sortitione, ac præmio ex Agellio. Victores equestribus, seu curulibus ludis quorum equi pernicitate præstiterant & ipsi coronati, siue absentes, siue etiam præsentes, qui tamen ipsi equos non agitassent. Expensus Homeri hac de re locus παραβάτης. *Desultores.* ἀποβάτης. ἀναβάτης. *Fœminæ Olympionicæ ob equos præstitos qui ludis alios pernicitate superassent. quarum prima Cynisca Archidami filia Agesilai soror tum Euryleonida atque Belistica. Alexander nummos signari iußit suis curruum victorijs Olympiacis. Choragi ludorum Musicorum siue scenicorum sortito ducti, sed, & Critæ, siue iudices ludorum.*

CAP. XXVII.

Quomodo athletæ tertia commißione victoriam consequuti. τριαχθῆναι [illegible]. *Varia Milonis Crotoniatæ in agonibus gymnicis victoriarum historia. Theocritus interim enarratur & Lucillianum carmen illustratur. Milo vbi constitisset, inde nulla vi nullo cuiusquam impetu deiectus. Ab isto more athletico ducta similitudo, in quodam apud B. Paulum loco indicatur. Plautus explicatur. De Milone iucunda ex Æliano prolata historia: sed & alia pleráque minimè vulgaria è veterum libris collecta in huius capitis marginem reijciuntur.*

CAP. XXVIII.

Plautinus locus enarratur in quo de septenorũ Cyathorum ludis. Curules ludi apud Græcos duodecimo apud Romanos septimo spatio cõsummati. De dolichodromo Scholiaster Aristophanis notatus cuius verba librarij forsitan errore laborantia proponuntur. Orestis aut etiam Sophoclis temporibus curulem agitatorum cursum septimo spatio conclusum, & in Græca videri, quod Plautino illi loco explicando facit.

CAP. XXIX.

Accurata de tempore gymnicorum & scenicorum ludorum apud Romanos editorum historia. Græcum certamen, quale intellexerit Tacitus aduersus eruditißimum commentatorem nuperum disceptatur. Deprauatißimus Appiani locus emendatur. Ἐπινίκια. *Ludi victoriales post actum triumphum, sacrificiáque solemnia celebrata editi: luctu autem publico intermißi: occlusáque gymnasia & palestræ. Illo veterum exemplo itidem Tolosæ tristi & calamitoso tempore musicos siue poëticos agones intermitti meritò vsurpatum.*

CAP. XXX.

Ex agonibus gymnicis quidam Grauiores, Leuiores alij nuncupati Æschines obiter castigatus, & item Plato. Cursus ante solis exortum, aliique leuiores ante meridiem agones commißi. Grauiores post meridiem. Cursores omnium agonistarum primi citati à præcone. Sophoclis recepta lectio in dubium vocata. Præconiæ citationes binæ. dationesq; præmiorum per singulos ludorum Olympicorum dies itidem binæ. De Pentathlo Laërtius vno verbo mutilus suppletur, & integritati restituitur: vbi de Democrito philosopho, qui Pentathlus nuncupatus. De Pausaniani cuiuspiam loci constituenda lectione disputatum. Timocreon Pantathlus apud Athenæum, non vt visum interpreti Pentathlus. Pantathlon, pammachum, pancratium idem esse videri, & pammachos atque pancratiastas. Pancratium autem à pentathlo distingui apud Xenophontem.

CAP. XXXI.

Quid sit πένταθλον, *& quis hoc certamine victor esse diceretur. Rectè apud Pausaniam pẽtathlon inter grauia certamina relatum: Eosdem pancrátiastas, & pentathlos esse potuisse Plinio explicato. Pentathlum ab alijs grauioribus sed singulis certaminibus meritò*

distingui: sed ita vt ipsis interdum de quibus in vniuersum agitur, aut etiam leuibus non incommodè adiungatur Diodori expenso loco, & forsitan correcto. Sophoclæus scoliastes, & Paulus Festi abbreuiator notantur, existimantes vna die decertari debuisse omnibus quinque agonibus. Pindarus illustratur, de Xenophonte Corinthio, qui cursu & pentathlo simul vicerat. Post inuectum pentathlum vni ex agonistis omnium certaminum præmia tribui cœpta expenso altero eiusdem poëtæ loco.

CAP. XXXII.

Perfectissimum exercitium, quod per integrũ diem obiretur, ab athletis habitum. κατὰ πανδοκή. Quo quisque agonum tempore apud Olympiam inductus. Pugilatum pentathlo non esse comprehensum è Pausania colligi. Exercitiorum seu exercitationum aliæ à Galeno differentiæ, apud quem quod Dolichus cursus in exercitijs remissioribus connumeratur in controuersiam non immeritò adduci posse ostenditur. Grauibus exercitijs maior dignatio iuxta Eustathium. Gymnicis tamen prælati equestres seu curules, quorum haud dubiè in leuioribus & velocioribus licet habitorum peritiam Amphitruone patre ipsum exercente consequutus Hercules fuerit auctore Theocrito.

SVMMÆ CAPITVM LIB. II.

CAPVT I.

Stadium, & Circus, Cauea Scamma ὄρυγμα. Luciani lectio in dubium vocata circa τὸ πεπάτηκεν. Scammatis etymon & item τοῦ καμπτὰ. Ambrosij locus & Hieronymi: notato huius scoliaste. ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν, Adagium aliter, atque ab alijs expositum. Tertullianus obiter castigatus. Homeri locus & ad eum Eustathij expensus. Item vtriusque alter circa disci ludum, de quo plurima. Σημεῖον τέρμα. Pentathli Phayli. Fabula de Saltu.

CAP. II.

Adhuc de scammate. Vnctio Athletarum in Marg. Chrysostomi locus de inunctâ veste Athletarum expositus. Subligaculum athletarum Zona siue Cingulum lumbare. ζῶμα Homero. Historia Orsippi cursoris de quâ lux ab Eustathio allatâ Isidoro: quamquam in eius enarratione paulùm diuersus ab illo epigrammatarius atque Pausanias, quibus maior fides.

CAP. III.

Athletæ in stadio nudi decertarunt. De cursoribus veste exutis B. Paulus explicatur asserta illius lectione περὶ τὸν ὄγκον, καὶ σαρκῶν, lux ei allata Galeno & Luciano adhibitis, itemque Quintiliano Papinio & Ouidio, apud quos ponderis, grauitatis, molis, oneris vocabula Ογκηστὴς in Senarijs vetustis apud Galenum, qui obiter castigatur.

CAP. IIII.

Saltatores decertasse nudos. De discobolis quæsitum. περὶ ὀρχήσεως. Plato expensus, ac aliter atque ab interprete nupero expositus & castigatus. Itemque Dionysius Halycarnasseus. Saltatores Thyreatico festo apud Lacedæmonios. Discobolos nequaquã inunctos, neque id velle Tullium, Cùm nec omnino nudi decertarint. Discus amentum, seu funiculum foramini aptum habuit. Tunicati discoboli subligacula vetusto more iam inde ab Hercule vsurpata in gymnicis, quorum ad Romanorum vsque tempora vsus perdurauit à Lacedæmonijs tandem ac Eleis apud Olympiam iam inde ab Orsippo repudiatus, ex Platone Thucydide ac Dionysio de iaculatoribus quod interdum vestiti decertarint.

CAP V.

Ceroma non inunctos cursores neque pugiles: Sed Palestritas siue luctatores. Pugiles non in Pelo & luto, sed in arena & puluere, itemq; cursores. Scamma apud Tertullianum cuius verba de Christo Epistata & Αλείπτα explicantur, de Epistata luctæ, ac Gymnasij præfecto. palæstræ custode, ac magistro palæstrico, Gymnasta, Pædotriba, & aleipta siue vnctorum magistro, eorumque inter se differentijs. Aedificatores athletarum apud Pindarum & alios. Ad aleiptas victus quoque ac saginæ athletarum curam pertinuisse, citato Aristotele. Angelum qui cum Iacobo luctatus, fuisse Christum Dominum, Clementis Alexandrini ea de re loci allati. Philonis expositus vnus, & fortassis castigatus, altero eiusdem auctoris adhibito. sacram Baptismo initiandorum, & idem extremam decumbentium atque adeò morientium vnctionem, velut athletarum Christi, è more gymnastico deducta similitudine inuisibilis gratiæ signum & sacramentum esse: B. Iacobi verbis, veterum patrum testimonio adhibito, illustratis.

CAP. VI.

Adhuc de Gymnastæ, ac Pædotribæ officio & munere, præclari aliquot Pædotribæ ac Gymnastæ vetusti, quorum nonnulli cotibus comparati. Cotis nomen apud Pindarum, Horatium

ratium Plutarchum. Qui athletarum præmijs caruissent, Gymnastas, seu Pædotribas nihilominus fuisse, & palestricam exercuisse. De cuius artis varijs appellationibus è Galeno. Epistata Philoni, qui Gymnasta, & præceptor Gymnici certaminis dictus à Senecæ Proscholus.

CAP. VII.

Denuo de scammate: de quo alij loci vndiquaque conquisiti, atque huc congesti. Scoliastis error apud Chrysostomum. Cælius Aurelianus obiter emendatus in margine. Vetus inscriptio Græca castigata. Γραμμὴ siue linea duplex in stadio. Κανὼν siue regula & scopus: expositis B. Pauli duobus nimirum locis. linea pro scammate. transilire lineas apud Ciceronem.

CAP. VIII.

Χειάσειν apud Plutarchum, quod aliter atque ab interpretibus explicatum. Ecquis Ligoni locus in re palæstrica disputatum, aduersus Græcum Theocriti scoliastem σκαπάνη ἄμη. Galeni locus obiter correctus. Theocritus præter aliorum sententiam ratione nouâ expositus. σκαφίς. μάκλα. Cymbia pocula excipiendo lacti vsum præbuisse sicuti & Cupella. Scaphium pro cranio, Syncipite hoc est anteriore capitis parte, quam glabram caluamque veteres athletæ habuerint & inuicem in ipsa concertatione commiserint. Lucani adhibito Luciano, vnus & alter. Suetonij locus ita vt à Turnebo emendatus est præter aliorum sententiam exponitur. Tonsionis duæ species κάστοτχαὶ σκάφιον.

CAP. IX.

Thematici agones æque ac Stephanitæ sacri aduersus Budæum. Varia præter coronas agonũ apud veteres græcos præmia. Coronarij, qui sacri Δῶσις apud Clementem & φυλλοβολία. Galenus in transitu castigatus. Δῶρον apud Athenæum δόσις apud Pindarum. Tertullianus obiter emendatus. & item Strabo de certamine agens Olympico. Gloriæ verbum in Tertulliano quò pertineat de renunciatione. Præconia, & deductione hieronicarum.

CAP. X.

Transuectio Hieronicarum & murorum disiectio. Aelianus expositus De Iselasticis agonibus. Emẽdata inscriptione vetusta. Annus Iselasticus. Carmen Sibyllinũ castigatum & expositum. Ignis prælatio. De triumphantibus apud Romanos & cœna reductis domum cum funalibus, aut lampadibus. Valerius obiter castigatus. Ignis Spartano Regi prælatus.

CAP. XI.

Hieronicarum diuini prope honores è Luciano, & Gregorio Nazianzeno Monstratio per digitum in marg. acclamatio spectatorum cum laudibus Hieronicarum coniuncta. Ἐπινίκιον nomen apud Sophoclem aduersus interpretes Δακτυλοδεικνεῖσθαι apud Dionysium Halicarnasseum cuius verba cum Luciani & Nazianzeni verbis comparata.

CAP. XII.

Honorifica hieronicæ coronati per stadium deductio. Locus è sapientia Salomonis eximius, qui eò pertinet aliter atque ab interpretibus expositus, & constituta ipsius latina versio: itemque Græca loci alterius apud Chrysostomum lectio perperã à doctissimo quopiam obseruatore nuper in dubium vocata. Hieronicarum florida & triumphalis vestis.

CAP. XIII.

Adhuc de gloria athletarum. Philonis locus castigatus & item alter apud septuaginta in Geneseos cap. XXXII. Κηρύγματα. ἀνάῤῥησις. ἀνακήρυξις. Prisca præconia hieronicarum renuntiationis formula, explicato Gregorij Nazianzeni loco Athletarum renunciationi coniunctam præclarorum fortibus factis virorum laudationem & spoliorum de hostibus reportatorum ostentationem Ἐπινίκιον ᾄδειν suasque laudes ipsos hieronicas deprædicare solitos. Carmen hieronicis compositum olim, & fortaßis etiam decantatum ab Euripide, Simonide, Pindaro aliisque lyricis Poëtis. Actæ Dijs gratiæ ab hieronicis.

CAP. XIIII.

Eorum qui Musico certamine vincerent laudatio publica, qualis & apud Tolosam Tectosagum Poetico, qui Rhetorices dicitur agone. Verba Commentarij vetusti Occitano Idiomate perscripti ad illum pertinentia prolata. Nero agone Musico victor deprædicatus, ab hieronicis suæ ipsorum coronatæ patriæ. Sophocles explicatus. Nero se victorem contra vetustum morem pronunciabat, ac præconio contendebat.

CAP. XV.

Adhuc de Musico agone, expositus de Nerone Dionis Chrysostomi locus. Ara apud Altim Olympiæ lucum, vbi Musicus agon præconum exhibitus. De præconia pedis pronunciatione. Victimarij olim præconio functi munere. Emendatum carmen vetustum apud Pollucem. De Tubicine siue Buccinatore hieronica. Περιοδονῖκαι Hieronicarum nomina in publicum commentarium relata: ideóque ipsis Olympiadum numeris apud Historicos adiuncta. sed & eorum qui ab illis essent superati perscripta in commentario illo nomina Dionysio Areopagita illustrato. Xysticorum grammateia. Athletarum decertaturorum nomina in albo proposita.

CAP. XVI.

Hieronicarum gloria ex Proedria. qui ἰσόθεοι & Herculi æquales. Philippus Crotoniensis Olympionica iam mortuus, at Euthymus Pugil etiamnum viuus consecratus. Cælestium nomen Athletis apud Horatium: Quod noua significatione acceptum. Athletarum ex voto anathemata. Coronarij agones nō coronati, qui στεφανῖται Hieronicæ Spartano regi depugnaturo proximi aderant, Quod in honore ab ipsis habitum.

CAP. XVII.

Priuilegia publica Hieronicis concessa: in quibus immunitas. Annonaria commoda siue obsonia, de quibus Iureconsultorum loci, non satis à vulgaribus interpretibus percepti exponuntur, communia in Prytaneo. δόρπου λύσις apud Pyndarum Athenæi locus eximius. κτεάνων vocabulum apud Xenophanem, Possessiones agonotheticæ. Σύγκτησις ἀγωνόφορος apud Iurisconsultum. Parasitum horreum, atque Acheium. Item Herculis Parasiti apud Athenæum.

CAP. XVIII.

Adhuc de annonarijs Hieronicarum sumptibus ex Dionysio, Athenæo, Laërtio & Plutarcho cuius alter quidam locus exponitur. Victorialia seu Victricia carmina Hieronicis ab ipsorum amicis olim præbita ἑστιᾶν τὰ ἐπινίκια ἤγουν νικητήρια. De Autolyco Hieronicâ excepto cœna victoriali è Xenophonte atque Athenæo, cuius interpres notatur. Item de Phoco ex Plutarcho, huius itidem notato interprete: Ac etiam ex Athenæo quem corruptum interpres non animaduertit nos integritati suæ restituimus & explicauimus. Hieronicis Sosicli & Agathoni, à Musico agone victorialem cœnam amicos præbuisse.

CAP. XIX.

Ab Alcibiade, Leofrone, aliisque amicos, immò alios plerosque victoriali conuiuio exceptos: De Empedoclis & Ionis ob victoriam equestribus & Musicis ludis partam in populum munificentia. Epulum amicis à Scopa pugile, ac Hieronica exhibitum. Confirmata loci Athenaici. sup. capite prolata restitutio reprehenso interprete, ludis triumphalibus à numerario datum populo epulum, & Aemilij Pauli æmulatione in Macedonia ab Antiocho Rege apud Daphnem non tam ex Romano, quam è Græco vetusto more quem Conon Athen. & Philippus Macedo in cæteris tenuerint Mendum è Suda sublatum. Athenæo adhibito. A Sylla victore præbita populo epula sumptuosissima, sicut olim à Valerio primo Consule Romano post triumphum & ab Herode post celebratum varijs agonibus festum conditæ Cæsareæ diem.

CAP. XX.

Salaria, & annonæ professorum à constitutionibus principalibus. Item statuæ ipsorum, Sed & pilæ lusorum. Icones Hieronicarum ἰσομέτρητοι. Grandiores euersæ Imaginum nomen. Imagines quæ nudæ, aut Perizomate velatæ. Equæ aureæ dicata apud Olympiam effigies, & Cleosthenis agitatoris cùm biga inscriptis etiam equorum nominibus. Statuis athletarum Iconicis inscriptiones additæ. συγγραμμάτων vocabulum apud Dionysium. Ode Epinici. Emendatus obiter Aristides. Eo statu gestúque corporis hieronicarum Icones effictæ, ac positæ, quod ipsi tum fuerant, cùm vincerent. Aemilius Probus interim explicatus & emendatus. Ladæ cursoris statua. Item Clitomachi.

CAP. XXI.

Icones, siue imagines Martyrum in basilicis commendatæ. Icon Caßiani martyris: item Hippoliti. verba Greg. Nysseni de martyrum iconibus præclara: Item Eunapij. Vbi etiam de orationibus supplicibus veterum Christianorum ad martyria qui locus malè acceptus ab interprete doctißimo à nobis castigatus & expositus. De Eunomi Citharœdi statua locus Clementis Alexandrini eximius. Citharœdorum qui superati forent Verberatæ statuæ. Miltiadi post Marathoniam victoriam talis honor statuæ qualis Olympionicis attributus, itémque alijs ducibus. Athletarum icones. Ethicæ significes. siue statuarij Ethici.

CAP. XXII.

Selecta quæpiam de Coronis athletarum. In mensis olim propositæ Olympicæ aureæ. Pindarus ea de re aliter ac ab interprete intellectus Tertullianus interim castigatus. Olim ex oleastro apud Olympiam: non è lauro, vt perperam apud Chrysostomum alicubi scriptum Athenis autem ex oleâ quæ μορία, sed & oleum (quo etiam vncti) oblatum præmio. Sudas in transitu castigatus. Arrianus atque Laërtius expositi. Olea significationem & ad labores & ad ipsorum præmia. Sicut εἰρηνικοῦ καρποῦ nomē apud beatum Paulum ad oleam insigne pacis & victorialis in stadio præmij pertinere.

CAP. XXIII.

Cursus agon apud Olympiam antiquißimus. Corœbus, aut (vt alij volunt) Daides, aut Milo primus inibi hoc genere victor. Olympica certaminis celebritas ab Iphito restituta, quando Romanis communicari cœpta Isthmia: in quibus præter athletas ac thymelicos ve-

cos ve-

cos venatorum seu bestiariorũ spectacula posterius exhibita. Olim verò in ipsis primùm è malo, deinde ex oleastro coronæ victoribus donatæ: Iuliani locus leuiter castigatus. Alter Phlegontis Tralliani locus indicatus. Isthmiacarum coronarum variatio. Nemæa apud Argos celebrata, sed & apud Cleonas, immo apud Thebas quoque ipsas antiquitus. Archemoro dicata, vel secundùm alios Pronacti, sed & Ioui. His ludis qui bis in quadriennium sicut Isthmici ac tandem quater hoc est annuatim celebrati armatos primùm decurrisse. Quod genus posteà esse apud Olympiam receptum, ac explosum denique à Græcis omnibus. Pindarus expositus. CAP. XXIIII.

Pythicum agônem initio fuisse coronârium, deinde pecuniarium, postremo coronarium. Musicum initio fuisse citharædorum vtique Pæana canentium amictu splendido atque ornatu. Deinde aulædorum cantus siue Nomus Pythius. Curulem illum Orestis temporibus agonem fuisse videri, vel Sophoclis potiùs: Cuius explicata sententia: Camerario notato. Picturæ quoque certamen fuisse Pythijs, apud Delphos, quæ primùm apud Cyrrhæos, deinde apud Delphos, & Pythonem celebrata. Statius interim explicatus, reprehenso eius interprete: Variatio coronarum Pythiarum. Ouidij carmen castigatum, Pythiorum nomen à Pythone serpente cæso. Seneca emendatus, & ab errore grauissimo, quem ne recentiores quidem castigatores perceperint, vindicatus. Δελφίνης siue δέλφινα vtróque genere. De Africano serpente miræ magnitudinis, & alijs Draconibus prælongis. in marg.

CAP. XXV.

Ludorum auctores. Palma in ludis omnibus concessa victoribus, qui virgam, seu ramum palmæ dextrâ, sed & interdum capite coronam palmeam gerere soliti. Palmæ rami mensæ in medio stadio collocatæ, impositi. Vetusta huiusce rei figura explicata, si non etiam castigata in qua duo vasa, quorum alterum fortasse Disci nomen habuit, immò etiam Petasi. τὰ Βαΐα Ἀι Spadix. Quamobrem palma, siue spadice, donati meritò Hieronicæ.

CAP. XXVI.

Discus Iphiti Olympiacus Lycurgi nomine inscriptus, qui ei Olympicorum agonum instauratori socius fuit à Plutarcho, Phlegone, ac Dione Chrysostomo. Olympias dinumeratio temporis quando cœpta vel desita è Cedrino. Eo disco feriæ Olympicæ indictæ. Pausaniæ hac de re locus, apud quem ἐκεχειρίας vocabulum exponitur, adhibitis Dionysii Halicarnassei ac Plutarchi testimonijs, aliter atque ipsorum interpretibus Quo etiam vocabulo Phlegõ illam disci ab Hellanodicis conscripti historiam commemorans vtitur. ideo coronatum ab Ecechiria. Iphitum in Olympiaco templo aspici quod Pausanias refert. Δίσκου πρόκλησις in historia Machabæorum. Ciceronis & Statij loci de disco vt exponendi. CAP. XXVII.

Victores ad Hellanodicas accedere, tum coronas adpensas comprehendere, ac rapere soliti. D. Pauli vnus de ea re locus nondum expensus indicatur. Item alter D. Ioann. Chrysostomi ad alia D. Pauli verba: Tertius ab illo ipso Chrysostomo, quartus à Procopio. Quintus denique à Papinio eximius profertur, & explicatur. Fores. Missus ostio Athlothetæ ad carceres sedebant. Plutarchi locus, ad illam coronarum apprehensionem pertinens, exponitur, quæ forsitan illi propriè competijt, qui sine antagonista victor esset declaratus: cùm alioqui à præcone corona imponeretur victoris capiti: Cicero in eam rem citatus. Coronam Olympicam sub Ioue datam, quid sit apud Plinium. Eo scilicet loco, vbi decertatum foret, oblatam teste B. Chrysostomo. De statua siue signo Iouis Olympici. De proëdria Hieronicarum aliquid B. Ioann. Chrysostomi locus illustratur de coronis & brauijs: & coronarum palmarúmque nomine victorias interdum ipsas, non præmia ostendi. CAP. XXVIII.

Suspirium in agonibus, hoc est gemitus athletarum laborantium, & exclamatio, è Cicerone, Papinio, atque Chrysostomo. Tentata loci cuiusdam de Aeschylo apud Stobæũ castigatio, Plutarchi auxilio aduocato. De Pyctarum siue pugilum ictorũ patientia, & constantia: déque exclamatione spectatorum encomijs, & cantilenis ad laudes athletarum pertinentibus ex Homero, Platone, Plutarcho, atque Eustathio, qui leuiter intereà notatur. Equi ἀθλοφόροι dicti, quod sicuti bellorum atque certaminum, ita coronarum quoque hominibus participes fuerint. Κοινωνίς athletica & monachica. Quod nomen & item ἀγωνιστικὸς ad equos relatum. De equorum ingenio, docilitate, iudicio, affectu, voluptate, cognationis, adhortationis, & gloriæ intellectu, præsagitione, luctu, desiderio, lachrymis permulta. Emẽdato interim Solino, & exposito, itémque Plinio. Equi athletæ & agonistæ, & victores dicti, & cæteris huiusmodi appellationibus honestati, Dio Chrysostomus obiter castigatus. De aurea equa Phidolæ Corinthij, deq; Circẽsibus equis albatæ factionis sub Claudio Imp. à Plinio, qui emẽdatur, atq; illustratur. Sepulturæ honor equabus trisolympionicis concessus Athenis in Ceramico, De qua re agens Aelianus castigatus adhibito Plutar-

cho. Bucephalo habitus honos post mortem, & Boristi. Agrigentina regio equorum, sed & pugnatricium auiū sepulchris frequens. Diodorus in cæterū hac de re agens illustratur. Augusti equus tumulatus. Equi agonistæ statuarū honore donati. Cymonis equarū i conicæ statuæ: Circensibus equis debilibus alimonia de publico præstita. Palmati equi in duabus Theodosiani Cod. constitutionibus cur appellati. Equi olim (vt hodieque in generosis: plerisque fit, immo & in gregalibus) signati ad marginem. Quo ætatis anno equi circo deputati aut ab ipso missi antiquitus, ex Plinio.

CAP. XXIX.

Dionis locus de Circensibus agonibus à turpi mendo vindicatus, & illustratus. Sumptus ad ludos Circenses maximi. Eorum aliorúmque ludorum sub Imperatoribus posterioribus exhibita etiam in prouincijs spectacula, quæ apud Treueros Saluianus presbyter improbabat. Oppida in quibus olim Circenses dati nonnulla: testimonijs D. Hieronymi allatis in eam rem luculentissimis celebrata. Philostrati locus de Apollonio apud Alexandrinos in Circensibus tumultuantes tranquillitatem Olympicorum agonum memorante.

CAP. XXX.

Populi clamor, fauor, incitatio, in spectaculis conspiratio, item ac dissentio. Demyli paterna adhortatio è Pausaniâ. Item altera amici ex Epigrammatario. Socius in pugna qui adhortator. Exortatio Achiuorum ad vlyssem apud Homerum. Virtus precum apud Deum etiam ex opinione profanorum in certamine. Inconditus lasciuientis populi clamor in agonibus ex Eustathio scitè apud Homerum adnotatur, qui & à vetustis alijs, atque classicis memoratus auctoribus in Theocrito, Virgilio, Papinio, Plutarcho, Dione Chrysostomo, quorum verba partim ipsi contextui, partim etiam margini adscripta. Theocriticus cum Homerico comparatus locus. Chrysostomi Dionis emendatus.

CAP. XXXI.

Hellanodicarum & athlothetarum exhortatio ad athletas. Præfatio Olympica, item Pythia & Isthmia. Exhortatio Gymnastarum, & Pedotribarum è D. Basilio, & ipso etiam Homero, ac Dionysio Halicarnasseo. De adhortationibus, & incitationibus istis egregius profertur locus, ex quo leue mendum sublatum. In Tolosanis Poëticæ agonibus adhortatio Latina, sicut & in promotione Iurisperitorum ad gradus in Academiarum Cancellarijs, Græcorum veterum ad athletas protrepticorum exemplo: cuius petitum à Dionysio illo testimonium.

CAP. XXXII.

Ἀλείφειν pro παρακελεύεσθαι apud B. Chrysostomum, Philonem, Greg. Nazianzenum Procopium Gazæum, Ioannem Damascenum atque Isidorum Pelusiotam, cuius sententia exponitur, notato bis Prunæo Billio interprete. Athlothetarum in ipso certamine adhortatio. Athletica victoria à spectatoribus in theatro acclamantibus celebrata. Philostrati, & Dionis Chrysostomi ea de re verba inuicem collata. ἐπίγραμμος apud Clem. Alexand. In Musicis agonibus, præfationes atque adhortationes: ἐνθύεια προοίμια, Quintiliano fortasse castigato.

CAP. XXXIII.

Cursores hieran facere dicti apud Senecam: quo sensu disputatum. Quo palliorum tesseræ in agonibus Olympicis, quo albi calculi ad manum victorum ibidem dati apud Plinium & Aretam, adhuc esse quod dubitetur. Lineæ in stadio. Lycophronis carmen expositum In calculorum ludo linea sacra, quæ media. Media linea in pilæ lusu. In cursura sacram lineam, & mediam fuisse videri ad metas. Theocriti versus expositus, & item Sophoclis. Contactu metæ stadiodromi victores Athletæ in stadio se linea circumscribere soliti. vnde si antagonistarum vi eximi nequiuissent, vicisse dicerentur: sicuti Democrates, de quo apud Aelianum.

CAP. XXXIIII.

Στάσις in cursurâ, vt in pugilatu, quæ ἀνάπαυσις. Cursores à carceribus interdum diuersis partibus missi ad eosdem athlothetas contendebant. Præludium vt in pugilatu, sic & in cursurâ. Cursores quando, id quod agerent, compleuisse dicti. Vbi cursuram desinerent, ibi luctatores decertabant. Balbis. vnitas carceribus, Myrias metis, numeri cursoribus à Philone comparantur. δίαυλος. Ad quem Pausaniæ de Aurâ equâ Phidolæ Corinthij pertinet. Dolichodromi cursus perfectus: Exposito Plutarcho, eiúsque Latino interprete notato. Interius flectere. Agitatores equorum Circensium non nudi, sed galero, petaso, siue galea caput opertum habuêre, corpus reliquum tunicis è panno colorato. Athenæi præclarum in hanc rem testimonium. Saltatoribus interdum æneæ galeæ attributæ ab auctoribus. Cursores non semper omni ex parte nudos decertasse: verùm ita, vt manu clypeum, aut facem, vitisve ramum, pedibus autem endromidas ferrent. De Hoplitodromis in margine.

CAP. XXXV.

Libri huius & superioris quoque accurata coronis: in qua tum Aristotelem de Hieronicis multos libros edidisse ostendimus, tum etiam vindicamus nobis quæ libro secundo Semestrium

strium duobus sermonibus, cum de gladiatorijs, & venatorijs tradita longè anteà fuissent, sibi alius posteà tribuit. Postremò vbi de dolichodromus, & stadio in margine quidpiam traditum: breuis insuper de ordine in his agonisticis libris nō obseruato, & quibusdam alijs apologia profertur.

SVMMÆ CAPITVM LIB. III.

locus περὶ τοῦ τελείου aliter explicatus: Billio interprete notato. Inæqualia puerorum & virorum in agonibus præmia. Perfecta quæ perfectis darentur dicta, & quibus tributis consummati athletæ ostenderentur. Paulo illustrato aliquot Epistolæ ad Hebræos ad Philippenses locis: Oecumenij atque Gregorij tum Nysseni tum Nazianzeni citatis testimonijs. Consummatio patriarcharũ, prophetarum, martyrum post descensum Christi ad inferna, sed & in vltima carnis resurrectione. Eusebij Pamphili atque B. Ioann. Chrysostomi de martyrum & monachorum obitu velut athletarum teleiosi hoc est consummatione singulares loci. Alius Emiseni Eusebij correctus. Coronæ & præmij nomina de ijs quæ viris concederentur specialiter ac propriè accepta. Κατασκευὴ perfectum integræ diei certamen: Linacro Galeni interprete notato, allatis Chrysostomi Dionis testimonijs. Petri Chrysologi castigatus locus. Καλῶς ἀγωνίσασθαι: τελέως ἀριστεῦσαι apud Aelianum. Apud Plutarchum ἐπιτελείωσις cuius interpres notatur.

CAP. XI.

Aemuli nomen. Athletarum probatio. Progymnasiæ ac proagones seu μελέται, vt athletarum, ita eorum qui pœnæ causa pugilatus agoni addicebantur sub Romanis Impp. & item eorum qui intra domum valetudinem curabant: sed & eorum qui baptismo sacro initiabantur, & sophistarum: Eusebio, Seneca, Eunapio, partim castigatis partim explicatis. Piorum denique Christianorum omnium: illustratis ex re athletica, D. Pauli aliquot locis.

CAP. XII.

Anno xxxv. athletas artem desiisse, ex Macrobio & Plutarcho. Hieronicas non desiisse. Athletarum in probatione circumductio & accusatio e Chrysostomo, qui fortasse castigatur Cassiano, & Dionysio. De probatione ordinandorum in diaconos presbyteros & episcopos clericorum, adhibito scilicet ipsius etiam plebis testimonio atque assensu ad marg. Hellanodicarum ad athletas cùm probarentur admonitio. Viles etiam homines (si modò ingenui nec infantes forent) ad certamen admissos. Isocrates interpres obiter notatus. Ad olympicum agonem non alios decertandi gratia quàm Græcos admissos videri: exposito Herodoti loco.

CAP. XIII.

De illa probatione athletarum locus D. Pauli cuius lectio aduersus Budæum asseritur. Ὑπωπιάζειν. Præconis munus in certamine. Aëris verberatio. Σκιαμαχία. Περιφέρεσθαι. Δόκιμος & ἀδόκιμος apud DD. Paulum & Iacobum. ἀδόκιμος apud Isidorum Pelusiotam notato eius interprete. Tentatur alicuius apud B. Iacobum, loci eadem opera explicati castigatio. Sibyllinum carmen emendatum & expositum. Θέμα in agonibus.

CAP. XIV.

Tentata loci cuiusdã è D. Pauli epistolis emendatio. Κηρύσσειν, quid apud Christianos propriè significet. Interpres Isidori Pelusiotæ notatus. Ὑπωπιάζειν. Seneca è manuscripto correctus libro. De castigatione corporis. Chrysostomus emendatus. Ieiunium. Anima pro homine vel eius carne, aut corpore.

CAP. XV.

Continua exercitatio athletarum. Gymnasia quando Romæ instituta. Lipsius ad Tacitum notatus. Græcostadium. De gymnasijs è Galeno, frictionibus, & lauationibus Ἀποθεραπεία. Exercitationum variæ species. Lassitudo athletarum post immodica plerũnque certamina, vt curaretur, aut præcaueretur. Τέλειον γυμνάσιον, τὸ δι' ὅλης ἡμέρας, ὃ καὶ Κατασκευή. Iidem Xystis & balneis præfecti. Emendata vetus inscriptio.

CAP. XVI.

De gymnasio Neroniano aduersus Lipsium. Oleum ad quid præbitum. Athenæi locus de Antiochi Epiphanis editione ludorum expositus notato interprete, Vbi de Oleo præbito cuius & in thermis vsus, & in campestribus exercitationibus. Ad hoc allatæ inscriptiones vetustæ. Ἀπεγράψαι à quo diuersum ἀναγράψαι in margine. Album agonistarum apud Olympiam, Editio nominis ac professio, vt ipsorum, ita tinctorum atque inunctorum in baptismo fideliũ velut athletarum Christi. Aristidis locus expositus, & item Lucilli. Album agonistarum & in musicis ludis. Ad ludos inuitatio præconis voce de tuba. Citatio agonistarum: præconia: quo ea ordine fieret, item circunductio per stadium.

CAP. XVII.

Athletarum probatio quæ ἔγκρισις καὶ ἀπόκρισις Philoni: Qui inter athletas non recepti. De seruis notatus error auctoris librorum de re gymnastica. Athletica vitæ ratio illiberalis. Aristotelis locus expositus. Athletæ Seruilibus verberibus nonnunquam coerciti. vt vitibus milites Romani, & apud ipsos extranei milites fustibus. Serui in athletarum numerũ non allecti. è Dionysij Halicar. loco tria menda sublata. libertini admissi inter athletas & simili ratione inter clericos & monachos præterquàm inuitis patronis: Seruilis adscriptiliæ vel colonariæ conditionis homines ne volentibus quidem dominis inter istos antiquitus recepti. Sed è posterioribus Iustiniani constitutionibus non volentibus modò verùm etiam ignorantibus dominis inter Monachos: & quidem ita vt per monachismum dominica potestate post certum tempus liberari possent quandiu tamẽ in monasterio

nasterio permanerent: A quo vel à clero eos retrahendi ius dominis eo casu perpetuum esse Leo philosophus & imperator constituit Veteris constitutionis nomen in Leonis atque Anthemij rescripto. Notatus ad margin. Balsamon apud Photium de probatione personarum ad baptismum accedentium.

CAP. XVIII.

Themistij locus de illa probatione Athletarum explicatus & emendatus. Bomonicæ διαμαστίγωσις. *Pausanias interim castigatus, Atque Themistius. de Laconum regum familijs probatio Pythagorica, & monastica. Sacræ probatoriæ. Poëtici apud Tolosates agonis leges, & ex ijs agonistarũ probatio.*

CAP. XIX.

Athletas interdum sine pugna, qui tamen in stadium descendissent, coronatos. Adagium apud Platonem & Plutarchum expositum. Relinqui λείπεσθαι, *cuius* πλεονεκτεῖν *contrarium apud eundem Plutarchum reprehenso eius interprete. sed &* τὸ διώκειν *apud D. Paulum. Exclusum ab agonibus eum qui ad diem præstitutam non adfuisset. Alius Plutarchi locus expositus notato itidem interprete in marg. Detrectantem certamen, aut ex eo fugientem, pro victo habitum. Interdum eos qui fraude aduersarij superati forent coronatos. Dolum ac proditionẽ inter agonistas in reprehensione posita.* Τὸ ἀέθλιον *apud Homerum* ὑποκοριστικῶς *aduersus Eustathium exponitur. Leptotes exempla.*

CAP. XX.

Prima, Secũda, tertia in agonibus præmia, Philonis præcipuè ac Herodiani locis expositis, τὰ πρωτεῖα δευτερεῖα *& cæt. sed &* πρῶτα *&* δεύτερα *confirmata vulgari quam in dubium alij vocarant lectione ad marg. Themistius explicatus, Maiora præmia & minora. Ludi seu agones poëtici apud Tolosam, & eorum præmia: itémque commẽtarij athlothetæ seu Critæ. Præco qui & cõmentariensis è vetustis idiomate vernaculo ante CCXL. annos conscriptis legibus, quarum ipsa verba referuntur. Epulum, Tibicines, ex agonotheticorum ab Isaura Clementia concessorum reditu Isauræ statua cum inscriptione in agonismi loco. Præmia extraordimem à Cancellario tributa de suo. Hæc omnia non sine vetustorum Græcorum exemplo.*

CAP. XXI.

Varijs agonibus vnus eodem die decertare athleta potuit bis vt vinceret. De Stratone insigni athleta, de Timone ac Cimone in eam rem loci. Paradoxonicæ apud Plutarchum, emendatis ipsius verbis, eorúmque reprehensis interpretibus, sed ita vt excusentur quod potest. Hominibus ipsis tributa hæc, Victoriæ, Veneris Lyræ, Musæ, Atticæ Musæ, Domestici boni siue Ornamenti, atque Sapientiæ cognomina. Interdum omnia vnus auferebat præmia. Ἀκονιτί, ἀπονητί. *Plutarchi de Alcibiade locus illustratus. Isocrate adhibito, quem ipsius interpres assequutus non videtur, item Athenæo atque Thucydide.* ζεῦγος, ξυνωρίς. *Biga Olympicis agonibus addita ætate Alcibiadis. longè anteà currus. quo Alcmæon Atheniensium primus inibi vicerat. Alium poscere Nemo sine pugna propiè victor: citato imprimis B. Chrysostomo, in quo macula quæpiam deletur. Sed coronatus tamen etiam non victor, si leges athleticas omnes obseruasset. Victor etiam post lapsum: ex Ambrosio Chrysostomo & Chrysologo, cuius verba castigantur De lapsis pœnitentibus in Ecclesiam recipiendis nonnihil aduersus Nouatianos.*

CAP. XXII.

Rursum de victoribus sine puluere, aut sudore Ἀκονιτί. *Præstantissimorum Athletarum nomina Phylamon, Sostratus, Euthymus, Dicon, Glicon, Craterus, Harpalicus, Melancomas, Iatrocles, Theagenes* μυριάθλος, *(de quo Chrysostomi Dionis locus, cum Pausaniæ comparatus loco) & Milo* Ἀκον. *Notata recens quædam Budaicæ contraria opinio de victoribus sine puluere. Hieronicæ interdũ mortui coronati vt Arrichion & Orengas.*

CAP. XXIII.

Iusiurandum de obseruatis legibus athleticis præstitum ab athletis. Item alterum ab Hellanodicis de iusta, syncera & secreta iudicatione. Integritas Hellanodicarum simplicitati coniuncta. Commendatitiæ agonistarum ad ipsos literæ post certamen demum resignatæ. Scommata in Hellanodicas iactata è Plutarchi duobus locis, Herodoto item atque Diodoro. Plutarchus adhibito Pausania castigatus. Hellanodicarum potestas ac munus. A quorum vno relata Hieronicarum & ludorum præsidis in commentarium publicum nomina è Pausania Strabone, Arriano, & vetustis marmoribus notato Strabonis interprete. Grammateia seu tabularia gymnasijs adiuncta. Ἀναγράψαι. *Olympiadis designationi, victorijs plerunque adscriptum ab historicis nomen. Quando tempus ab Olympiadibus cœptum supputari & qua tempestate anni quóve interuallo temporis Olympia celebrata ad marginem. Gymnasticon Philostrati.*

CAP. XXIIII.

Prouocatio ab Hellanodicis ad Elæum siue Olympiacum Senatum. ab Amphictyonibus ad Agonothetam, ab hoc ad Romanum Imperatorem. Hellanodicæ per decem menses à Nomophylacibus de officio suo admoniti, ad quos fortasse, itidem vt ad Senatum fuit prouocatio, Ἀπάλαιστοι *motus. Hellanodicarum senior quisque præibat.*

SVMMÆ CAPITVM.

CAP. XXV.

D. Paulus explicatur, quodam ad Timotheum loco. Exponitur principale rescriptum de vacatione munerum athletis concessa post tres demum coronas adeptas: Et quid noui iuris eo inductum fuerit ostenditur Antiqua Græcia, quæ Achaia. Ludi antiqui. Pliniani loci lectio in dubium vocata. Achaicus currus apud Horatium. Vetus Gallia. Vetus Pergamum. Antiqua Italia. Vetus Roma & noua.

CAP. XXVI.

Quibus locis antiquitus gymnici ludi exhibiti. Ephesus ac Triopus Ilium, Syracusæ, Delos, Nicopolis, Pergamus, Smyrna, Mænala, Platææ, & Lebadia, vtrumque in Bœotia oppidum sicuti & Thebæ in Macedonia expositus obiter Aeliani locus gymnasia in omnibus Græciæ oppidis. Iunonia festa quæ Lysandria. Neapoli ludos gymnicos, musicosq; lustrales celebratos, qui Augustales dicti & Græco vocabulo Augustæa itemque Sebasta, vt Pia quæ Puteolis certamina. Chrysanthinus agon in vetusta inscriptione atque Chrysantianus Sardianorum in quodam pandectarum loco, cuius lectio partim in dubium vocatur, partim castigatur. Non vbique licitam nec sine auctoritate publica gymnici agonis aliorúmve spectaculorum celebrationem, ex Plinio & Modestino.

CAP. XXVII.

Nicense gymnasium, item Antinoium apud Antinoum Thebaidis oppidum ab Adriano conditũ honori Antinoi catamiti, & apud Mantineam Arcadiæ celebrari cum agris solitum. Loto roseo Antinoium cognomen datum ex quo Antinoiæ coronæ. Alexandrinum gymnasium è Spartiano, Dione Chrysostomo & Vitruuio qui obiter emendatur. Quinquennale certamen multiplex Hierosolymis apud Cæsaream. Gymnici seu Pythici agones Carthagini: De quibus Tertullianus emendatus: & in Codice Iustinianico locus expositus. Ephæbia gymnasijs adiuncta quæ fuerit, disceptatum aduersus alios. ἡδυπάθεια apud Athenæum & Eustathium: Plutarcho exposito aliquot locis aduersus interpretes. Varino interim & Suda notatis. Cauponarum apud veteres atque ganearum infames loci, & ideò cum meritorijs siue Lupanaribus cõiuncti. Naui Hieronis, in qua gymnasium ambulationes. Aphrodisiũ Scholasterium cum bibliotheca & balneum. Syriacæ Voluptates ac deliciæ. Grammateia publica epulorum loca Explicatus aliter atque ab interprete Athenæus & apud ipsum grammateij nomen expositum. Inscriptio Græca vetus obiter correcta & exposita.

CAP. XXVIII.

Macchabæorum locus de Ephebia gymnasio adiũcta explicatus. Sub petasum agere vel ducere. Circa id Lyrani probata interpretatio: sicut & de Cadesim in libris Regum qui Græcè τετελεσμένοι. Reprehensa circa gymnasij vocabulum. De Petaso reiectis aliorum opinionibus, allata plurima minimè vulgaria. Expositus Athenæus aliter atque ab interprete. Petasus aurigarum proprius non cursorum qui nudi contendere soliti. Secuti discoboli quoque nudo capite. Πῖλον. Altera de adactis sub Petasum allata interpretatio ἡδυπάθεια popinas siue ganeas fuisse non lupanaria. Ephebia cellæ Epheborum gymnasiis adiunctæ: παρασίτιον cum quo idem forte an ἐφήβειον seu ἡδυπάθειον. Petasus & cursorum & aliorum athletarum sed extra stadium tamen imitatione Mercurij Enagonij, qui Petasatus. Cur de antiqua Græcia disertè cautum in rescripto principali. De promotis ad magisterium in famosis vniuersitatibus iuxta concordata. Item de probatione Magistrorũ Regentium sicuti Sophistarum apud Græcos sub Romanis Imperatoribus: Déque Sophistarum auctoritate siue Regia quadam potestate atque tyrannide. Denique de examinatione probatione ac per gradus promotione clericorum.

CAP. XXIX.

De constituenda cuiusdam apud Tacitum loci lectione aduersus Clariss. Lipsium agitur plenissimè. Ludorum religio. Curules ludi. à principibus Romanis dati populo, suis suorúmve natalitijs. Panathenæa. Dij Attici, Gymnici Panatheneis ludi, & iam inde à Pericle Musici exhibiti. Ludi in campis Marathonijs Certamina Hellotijs sacris. Corinthi & Athenis: itémque apud Aeginam & Dialibus ludis apud Athenas. Eleusinium & Theseum certamen de quibus Agellius. Emendatus Dio. De non exhibendis Circensibus gymnicis, theatralibus ludis muneribúsve per dies dominicos, alióśq; Epiphaniorum Paschæ & quinquagesimæ solemnes etiam si natalitia Imperatorum in eos incurrerint. Taciti locum illum de Circensibus ad exemplum Atticorum exhibitis intelligendum. Suetonij locus de ludis Atticis. Castigatio Lipsiana reprehensa, & allata noua, si quid tamen Vlla opus esse cuipiam videbitur. Antiqua vel Achaica religio.

CAP. XXX.

Totius operis agonistici conclusio.

AGONI-

AGONISTICON.

P. FABRI SAN-IORIANI CONSILIARII REGII, LIBELLORVM *Exmagistri, & in Senatu Tolosano Præsidis,*

SIVE,

DE RE ATHLETICA, LVDISQVE *Veterum gymnicis, Musicis, atq; Circensibus Spicilegiorum tractatus tribus libris comprehensi.*

LIBER PRIMVS.

Operis huius Agonistici præfatio. Argumentum.
Verba rescripti principalis quod exponendum suscipitur.
Finalis causa ipsius: item scopus & finis rei Athleticæ.

CAPVT I.

PRAEPOSTERVS mihi semper ac inutilis eorum visus est, & in omni, & in hoc[a] præsertim genere scriptionis labor, qui actum agunt, nec alia, quàm quæ vel cæteris omnibus, vel ex eruditorum cohorte cuipiam placuisse cōstat, ipsi proferunt in medium: etiam-si alio fortasse modo (quod de Stoicis apud M. Tullium *lib.4. Tuscul.*[b] legitur) ea enarrent ac differant. Illius contrà eximij ac præcellentis Iureconsulti bonum esse factum duco; qui nos ista iuris disciplina, quam tractamus & excolimus, adhuc iuuenes informauit, Iacobi Cuiacij: cùm aliorum Repetitionibus (quas ipsi vocant) valere iussis, ea tantùm scribendo exhibet quæ ore alio indicta sunt, nec habeas vnde alioqui expiscari possis atque pernoscere. Quod enim cætera in re omni, si naturæ conuenienter viuas rectum censere debes, quam nihil frustra facere ipsi philosophi[c] tradunt, cur non in scriptione itidem existimes? Quanquam eorum doctorum damnare diligentiam nolo; qui, vbi difficiles iuris nodos & ænigmata dissoluere statuunt, veras

a Semestriū obseruationū, quarū ἀποσπασμάτια quędam sunt hi tres de re Athletica tractatus.

b Vide quæ scripsi cap.21. lib.1. Semest.

c Arist. lib. 5. Ethic. Nicom. ὅτι φύσις μάτην οὐδὲν ποιεῖ.

an falſas aliorum ſententias breuiter ac ſtrictim, quaſique per indicem relatas, vel comprobant noua quapiam ratione atque illuſtrant; ſed ita vt priores ſua laude ne defraudent (quod fucis quibuſdam ſordidis planè ac illiberalibus hodie mirum quãtum in more eſt) vel etiam improbant damnántque, ſi non immodeſtè tamen atque iracundè, ſed potius cum bona illorum venia id factum velint, qui dum honori velificarentur ſuo non minimùm induſtriæ ad vtilitatem noſtram conferre ſe crediderunt. Equidem trino ſermone ſiue tractatu iſto, Diocletiani & Maximiani principum reſcriptum [a] de vacatione munerum athletis cõceſſa, quod in Codice Iuſtiniani extat, ita explicare conſtitui, vt ea quidem quæ circa gymnicos ludos ab aliis prætermiſſa, ſecúſne, ac ipſe ſentio prolata ſunt, paucis (quantum rei difficultas patietur) deliquem, atq; adpoſitis auctorum tam Græcorum quàm Latinorum teſtimoniis illuſtrem, de Circenſibus, muſicíſque nonnulla interim (vt fit) permiſceam; rerúmque græcarum varietate, atque adeò voluptate (quam elegantia & pulchritudo parere ſolet) immò etiam vtilitate, quæ non mediocris ex veterum libris percipitur, tripertitum Syntagma iſtud quod paro, τὰ παραλειπόμενα ἢ τῆς δηλώσεως ἢ ἐπανορθώσεως δεόμενα, ὡς οἷόν τε διϊχνεύμενος καὶ σαφέστερον ἐξηγούμενος condiam. Eius Reſcripti hæc omnino verba ſunt. Athletis ita demum, ſi per omnem ætatẽ certaſſe, coronis quoq; non minus tribus certaminis ſacri, in quibus vel ſemel Romæ, ſeu antiquæ Græciæ merito coronati, non æmulis corruptis ac redemptis probentur, ciuilium munerum tribui ſolet vacatio. Quibus nimirum verbis athletarum fraudibus occurrere principes voluerũt poſt indeptas quaque ratione coronas pro agonum ſacrorum præmio præſtari ſolitas: ita ſe ciuilium publicorúmque munerum functioni eximere parantium, nõ paruò vtique incommodo, atque detrimento reipu. cuius intereſt, tum vt ad ſubeundos athleticos labores incitati per has immunitates, aliaq; præmia victoribus attributa, plurimi fortiores ſe magiſq; animoſos, & tolerandis militaribus laboribus pro Republic. ipſius etiam vel propagandis vel tutandis obiectu corporis finibus, efficiant (hunc enim eſſe finem athleticæ debere, vt rei militari ſubſeruiat ipſe quoque Plato [b] exiſtimauit: & verò gymnicis agonis laudes Dionyſius Halicarnaſſeus [c] ex eo deduci non iniuria poſſe iudicauit, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἀγωνίας χρήσιμος πρὸς τὴν ἀνδρείαν τὴν ἐν τοῖς πολέμοις quod genus iſtud exercitationis ad virtutem bellicam magnopere conducat) tum etiam ex diuerſo vt munera quæ patrimoniis, communis vtilitatis gratia indicuntur, iuxta reſcriptum Imp. Antonini [d] ſubeãtur ab omnibus: & verò vt his immunitatum priuilegiis qui fruantur per paucos, eóſque peritos & probos artifices atque athletas notæ virtutis, ac probati roboris, obſtrictæ huiuſmodi munerum functioni ciuitates habeant: quemadmodum & profeſſores, hoc eſt grammaticos, ſophiſtas, rhetores (eos inquam qui publicè iuuenibus proſunt philoſophos, oratores, grammaticos) itémque medicos, illos ſcilicet qui περιοδευταὶ ſiue circuitores nuncupantur) itidem numero perpaucos (iuxta diſtinctionem vtique metropoleôn municipiorum atque oppidorum conſtitutionibus principalibus introductam [e]) eſſe oportere conſtitutiones Imperatorum illæ deffiniunt.

a l. vnica de Athlet. lib. 10 Cod.

b lib. 7. de legib. fo. 814. ex quo verba ipſa poſui ſub initium lib. 3 facit etiã qđ de luctatoribus Lacedæmoniis è Philoſtrati Arrichione inferius proferetur.

c In arte περὶ πανηγυρικῶν fo. 34.

d lib. 2. C. de muner. patr. lib. x.

e videto in l. ἐὰν δύο 6. in prin. & §. philoſophis. D. de excuſat. tutor.

Obſonia

Obsonia & alimenta hieronicis à suis cuiusque oppidis præstita Coronata hieronicarũ patriæ. Coërciti à Solone sumptus qui in hieronicas fierent. Galenus athletis & gymnastis infensior è repub. deturbabat omnem athleticam: cùm tamen ipsi faueat Plato. Cuius ætate aut paulò antè vsurpari cœperat gymnastica. De ipsius Platonis sententia disputatur aduersus Galenum. Cursus militibus inutilis existimatus à Lacedæmoniis, & à Diogene Cane improbatus, non tamen à Platone ac Papinio. Quamobrem athletica ab Imperatoribus Romanis retenta. Athletarum nomen vtrũ generaliter, an propriè ac strictè in hoc rescripto accipi debeat. Artifices itémque Musici.

CAP. II.

APud veteres quidem Gręcos etiam qui vicerant, adeo esse magno suæ reipubl. dispendio censebantur; cuius annuis etiam sumptibus (si qua Vitruuio lib. 9. fides) alerentur: vt aduersus patriam potiùs, quàm aduersus antagonistas, æmulósque coronati esse viderentur; qui tamen ipsi de more ob victoriam è sacris certaminibus reportatam non coronari, sed patrias suas coronare dicebantur (vt Plinius [a] refert.) Quamobrem eos coërcendos sumptus atque mercedes moderandas censuit Solon, in cuius vita Laërtius, ἀθληταὶ δὲ καὶ ἀσκούμενοι (ait) πολυδάπανοι καὶ νικῶντες ἐπιζήμιοι, καὶ στεφανοῦνται κατὰ τῆς πατρίδος μᾶλλον, ἢ κατὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν, γέροντές τε γενόμενοι κατὰ τὸν Εὐριπίδην.

τρίβωνες ἐκλείποντες οἴχονται κρόκας.

ὅπερ συνιδὼν ὁ Σόλων μετρίως αὐτοὺς ἀπεδέξατο: existimans fortasse ad falsam illam vanorum Deorum religionem pertinere totam rem athleticam, cum cætero ludorum omni genere: ad populi verò voluptatem potius, quàm vtilitatem aliquam. Quapropter ab optimè constituta Repub. eliminandam atque exturbandam artem illam, cuius cultores & professores omnino sint non Reipub. modò belli aut pacis tempore, sed priuatis etiam ad valetudinem curandam atque conseruandam aliáque omnia inutiles, Galenus ille præstantissimus medicus: verùm gymnastis atque adeò athletis, quos illi exercerent infensior, haud paulò quàm par esset pronuntiauerit; sic admodum scribens de palæstrico illo deprauato (nam κακοτεχνίαν ὑποδύουσαν ὀνόματι σεμνῷ ipse nuncupat) artificio; ὅπου γε καὶ ἡ ὑγιαίνουσα πολιτεία μισεῖ τοῦτο τὸ ἐπιτήδευμα, καὶ βδελύττεται: πάσης μὲν τῆς εἰς τὸν βίον ἰσχύος ἀνατρεπτικὸν ὑπάρχον, οὐκ εἰς ἀγαθὴν δὲ τοῦ σώματος ἄγον διάθεσιν. ἐγὼ γοῦν ἐπηράθην ἐμαυτοῦ πολλάκις ἰσχυροτέρους τῶν ἀρίστων εἶναι δοκούντων καὶ πολλοὺς στεφανίτας ἀγῶνας ἀνῃρημένων ἀθλητῶν. ἔν τε γὰρ ὁδοιπορίαις ἁπάσαις ἄχρηστοι τελέως ἦσαν, ἔν τε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν πολιτικαῖς τε καὶ γεωργικαῖς. εἰ δέ που καὶ φίλῳ νοσοῦντι παραμεῖναι δέοι πάντων ἀχρηστότατοι συμβουλεῦσαί τε καὶ συνσκέψασθαι καὶ συμπρᾶξαι. Eadem Ægyptiorum fuisse ratio videtur, Musicam omnem æquè ac palæstram à suis ciuitatibus excludentium: sicuti Diodorus [b] in hæc verba scribit, παλαίστραν δὲ καὶ μουσικὴν οὐ νόμιμόν ἐστι παρ' αὐτοῖς μανθάνειν: ὑπολαμβάνουσι γὰρ ἐκ μὲν τῶν καθ' ἡμέραν ἐν τῇ παλαίστρᾳ γυμνασίων τοὺς νέους οὐχ ὑγίειαν ἕξειν, ἀλλὰ ῥώμην ὀλιγοχρόνιον καὶ παντελῶς ἐπικίνδυνον. τὴν δὲ μουσικὴν νομίζουσιν οὐ μόνον ἄχρηστον ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ βλαβεράν, ὡς ἂν ἐκθηλυνοῦσαν τὰς τῶν ἀνδρῶν ψυχάς. Nihilominus tamen vt ea prætermittam, quæ in vtramque partem hac de re à Liuiano disseruntur Anacharsi: cùm om-

a lib. 7. nat. hist. c. 16. vbi de Põpeio, & lib. 16. c. 4. vide Heliod. li. 4. hist. Æthio. f. 87. v. Xiphilini locũ de Nerone Hieronica proclamato à præconeipsáque cõcepta præconij verba, quæ inferius adscribam lib. 2. & illum alterũ D. Ioã. Chrysost. ex hom. 6. ad pop. Antio. Præterea illum Philostrati ex libr. 5. de Apollonio, quẽ paulò post profe ram, vbi de virgis Hellanodicarũ. Ideò Pindar. olym. od. 14. sub finem, οὕνεκ' Ὀλυμπιόνικος ἁ Μινύεια σεῦ ἕκατι. Ideò apud Philostratum li. 2. de vita Sophista. in Hippodromo ita scriptum vbi de Clemente Byzantio tragœdo, νικᾶν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους, οὓς τὸ Βυζάντιον ἐπολιορκεῖτο ἀδικεῖ ἁμαρτάνων τῆς νίκης, ὡς μὴ δοκῆν δι' ἑνὸς ἀνδρὸς κηρύττεσθαι πόλιν ὅπλα ἐπὶ Ῥωμαίους ἠρμένην. Salu. lib. 7. de guber. Dei. Plutar. eo. apophth. laconi. loco, qui à me li. 2. proferetur vbi de clamore spectatorum in ludis.

b Diodo. Sicul. lib. 1. Biblio. fol. 51. Circa Musicam autem quod ait Diodorus: id ipsum Dionys. in arte in cap. περὶ πανηγυρικῶν, fol 33 & 34. vbi, ἡ δὲ γυμνικὴ, ὅτι τὴν μουσικὴν ὡς ἐκθηλύνουσαν τὴν ψυχὴν παρῃτήσατο τὴν δὲ ῥώμην τῶν σωμάτων παρέλαβε.

nium maximè celeritas, siue agilitas manuum, pedúmque militiæ conducat, horum quidem ad fugiendum & insequendum, sicuti manuum pugnæ conflictuíque, in quibus illæ conseruntur, quando huic rei robur & vires sunt necessariæ, (vt inquit Plato cuius hæc verba sunt, *Ex octauo de legib. fo.* 832. ἔστι τοίνυν πάντων πολεμικώτατον ἡ σώματος ὀξύτης πάντως· ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ποδῶν, ἡ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν χειρῶν· φυγεῖν μὲν καὶ ἑλεῖν, ἡ τῶν ποδῶν, ἡ δ᾽ ἐν ταῖς συμπλοκαῖς μάχη καὶ σύστασις ἰσχύος καὶ ῥώμης δεομένη) propterea cùm paulò ante ipsius Platonis tempora, gymnastarum ars simul cum athletico vitæ instituto vsurpari cœpisset (quemadmodum Galenus *ad Thrasybulum in supra d. libro fo.* 296. *lin.* 53. memorat, quo loco, ἤρξατο γὰρ ὀλίγον ἔμπροσθεν ait τῶν Πλάτωνος χρόνων ἡ τέχνη τῶν γυμναστῶν, ὅτεπερ καὶ τὸ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα συνέστη) rem athleticam in sua Repub. philophus *in supra dicto loco fo.* 832. *& seqq.* retinendam censuit: hactenus scilicet, vt gymnicis certaminibus, si quę ad bellicam exercitationem conferrent, sua quadam ratione certa, temperatis victoriæ præmia constitueret; quæ verò non iuuarent, ea prætermitteret, ὡς ὅσα μὲν γυμνικῶν ἀγώνων πρὸς πόλεμον ἦν ἀγωνίσματα, ἐπιτηδευτέον καὶ θετέον ἆθλα νικητήρια καὶ νομοθετητέον, πρῶτον μὲν τὰ περὶ δρόμον καὶ τάχος. ὅσα δὲ μὴ πρὸς πόλεμόν ἐστι χαίρειν ἐατέον. Tametsi non ignoro quid Galenus de illius philosophi sententia, ex libro eius de Repub. tertio, in supra d. loco ad Thrasybulum scripserit: quod confutare aut conuellere, nunc quidem operæ non duco: non magis quàm quod cursus exercitationem ausus est in libello de ludo paruæ pilæ, inutilem bellicæ rei esse dicere; tam calumniosè hoc quidem, vt videtur ac cynicè (nam Canis Diogenes apud Dionem Chrysostomum [a] cum stadiodromo Isthmionica loquutus; pernicitatem, ignauiæ ac timiditatis signum esse pronuntiauit) quam aduersus ea quæ Statius Papinius, *lib.* 6. *Thebaid.* sic fere cecinit,

Sollicitat tunc ampla viros ad præmia cursu
Præceleres. Agile studium & tenuißima virtus
Pacis opus cum sacra vocant nec inutile bellis
Subsidium si dextra neget.

Sed & aduersus illa quæ superius à Platone attuli: receptámque Vegetij, Polybij, & aliorum, qui de re militari tractarunt sententiam; his admodum verbis differens [b]: οὔκουν οὐδὲ δρόμους ἐπαινῶ, τοὺς καταλεπτύνοντας τὴν ἕξιν, τὸ τὴν μηδεμίαν ἄσκησιν ἀνδρείας ἔχειν. οὐ γὰρ δὴ τῶν ὠκέως φευγόντων τὸ νικᾶν, ἀλλὰ καὶ τῶν συστάδην κρατεῖν δυναμένων· οὐδὲ διὰ τοῦτο Λακεδαιμόνιοι πλεῖστον ἐδύναντο τοὺς τάχιστα θεῖν, ἀλλὰ τοὺς μένοντας ἀναιρεῖν.

Romanis verò Imperatoribus partim voluptatis populorũ (vt de religione taceam, cuius illi quidem auctores huius rescripti, quoniam gentiles erant rationem habere potuerunt: Iustinianus, qui suo id Codici iussit inseri, vtpote Christianus, non item) partim etiam vtilitatis publicæ gratia: quò scilicet per exercitationes plerasque huiusmodi, habiliores & expeditiores ad rem militarem (vt ante dixi) iuuenes fierent; gymnicos agones atque athletas iam olim in antiqua Græcia & ante ipsius Platonis tempora receptos in orbis Romani repub. retinere placuit: Athletarum nomen generaliter & latissima significatione in hoc

loco

a In Diogene siue Isthmico, fol. 95. pag. 2. Aldini lib. οὐκ οἶσθα ἔφη ὅτι τὸ τάχος δειλίας σημεῖόν ἐστι τοῖς γὰρ αὐτοῖς ζώοις συμβέβηκε ταχίστοις τε εἶναι καὶ ἀνανδροτάτοις.

b vbi de Lacedæmoniis quod ait, hoc ad Androcli dã possis referre: quem, cùm esset vna mutilus tibia, noménq; militiæ dare volens, ob id corporis vitium repelleretur, dixisse ferunt, non tamen fugiẽtibus sed cõsistẽtibus aduersus hostes depugnandũ esse, ἀλλ᾽ οὐ φεύγοντα (εἶπεν, vt apud Plutarch. est in apophtheg. Lacon. f. 384. lib. à Stepha. excusi) μένοντα δὲ δεῖ τοῖς ἀντιτεταγμένοις μάχεσθαι. Cui simile quod ab eodẽ Plutar. in eo ipso lib. f. 395. Callicratidæ tribuitur depugnaturum ad Arginusas Hermoni gubernatori admonenti, multo plures Atheniensium triremes respõdisse: καὶ τί τοῦτο; ἀλλὰ φεύγειν αἰσχρὸν καὶ βλαβερὸν τῇ Σπάρτῃ· μένοντα δὲ ἢ ἀποθανεῖν ἢ νικᾶν ἄριστον. Itémque Agesilao à quo claudum Lacones in militiam eundi causa quærentem equum, tale responsum abstulisse, idem eodem lib. narrat, fol. 372. οὐκ οἶσθ᾽ ἀνὴρ ἔφη ὅτι οὐ φευγόντων ἀλλὰ μενόντων ὁ πόλεμος χρείαν ἔχει;

loco accipiendum aliquando credidi, vt ad quoslibet sacrorum, hoc est non gymnicorum modò, quæ in palæstris, xystis, & stadiis exhiberi solita, de quibus apud Xenophontem,[a] sed musicorum quoque, siue scenicorum ludorum agonistas, τοὺς τὴν θεατρικὴν μουσικὴν (vt Aristoteles *li.* 8. πολιτικῶν. loquitur) μεταχειριζομένους omnésq; ascetas ab Atticis nominatos, producerentur: exceptis tamen actoribus, siue histrionibus, pantomimis, & reliquis id genus artificibus scenicis: quos cùm à Latinis[b] ita; vt à Græcis[c] τεχνίτας, τοὺς περὶ τὸν διόνυσον, siue διονυσιακοὺς vocatos esse memoret: ipsos tamen coronatos saltasse; vnde coronam, quasi choronam ἀπὸ τοῦ χορεύεσθαι dictam, & istud coronæ præmium vti mererentur, enixè contendisse Athenæus *lib.* 15. *Deipnosoph.* ex Appionis libro de lingua Latina retulit. Et mouebar eo quod scilicet apud Romanos, iam inde à Nerone principes quoque scenam inscendisse, citharam tentandi causa, proceres Romanos specie orationum & carminum, scena pollutos de Tacito *lib.* 14. *annal. & initio lib.* 16. didiceram. Nunc in ea opinione sum, vt de solis gymnicorum agonistis, quos γυοδάμας Pindarus *Isthmijs ad fin. od.* 5. nominauit; atque ita propriè ac strictè athletarum vocabulum exponi debere pronuntiem. Nam etsi coniunguntur plerisque vetustorum & classicorum auctorum[d] locis οἱ τεχνῖται μετὰ τῶν ἀθλητῶν: vt similem penéque gemellam, si non eandem, vtrumque nomen significationem inibi habere videatur: quin imo musicorum quoque præmia ἔπαθλα καὶ ἆθλα. βιαζόμενος δ' ἂν καὶ ἐπ' ἐκείνων εἴποι τις διονυσιακῆς ἀγωνίας ἀθληταὶ, ἀθληταὶ ἢ μουσικοὶ καὶ διονυσιακοὶ τεχνῖται, vt Pollux *d. cap.* 30. *lib.* 3. tradit. Vnde apud Platonem in VI. de legibus, *fol.* 764. *exemplaris à Steph. excusi.* Athletarum nomen tam ad musicos quàm ad gymnicos ludos relatum videre est, vbi: ἀγωνίας ἢ ἔντε τοῖς γυμνικοῖς καὶ περὶ τὴν μουσικὴν ἀθλοθέτας ἀθληταῖς. Propriè tamen ad gymnicos Athletarum vocabulum spectare, idem Pollux admonet, sic fere, ἰδίως δ' ὑπὸ τῶν γυμνικῶν ἆθλοι οἱ πόνοι & cæt. ὥσπερ ἐπὶ τῶν μουσικῶν ἴδιον ὅ φησι δημοσθένης τὸ λειτουργεῖν τῷ θεῷ, καὶ οἱ γυμνικοὶ μὲν κυρίως ἀθληταὶ καλοῦνται καὶ ἀσκηταὶ καὶ ἀγωνισταί. Vbi appellatione τῶν μουσικῶν rhapsodos, & choreutas, siue saltatores, & hypocritas, siue actores designatos intelligas è Platonis de Repub. secundo: & ex isto itidem eius auctoris de legibus octaui *fol.* 834. & 835. loco: in quo certamina inter ipsos fuisse festis Deorum diebus, præmiáque victori præstituta significat, sic ferè; τὰ δὲ ῥαψῳδῶν καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων, καὶ ὅσαι ἐν ἑορταῖς ἅμιλλαι χορῶν ἀναγκαῖαι γίγνεσθαι, ταχθέντων τοῖς θεοῖς τε καὶ τοῖς μετὰ θεῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν καὶ ἐνιαυτῶν & cæt. Et statim, ὅτε καὶ τοὺς μουσικῆς ἀγῶνας χρὴ προσδοκᾶν κατὰ μέρος ἀγωνίζεσθαι, ταχθέντας ὑπό τε ἀθλοθετῶν, καὶ τοῦ παιδευτοῦ τῶν νέων καὶ τῶν νομοφυλάκων εἰς κοινὸν περὶ αὐτῶν τούτων συνελθόντων.

Istius rescripti sententiam strictè accipi debere. Thucydidis locus de honore athletarum apud Græcos perperam à Polluce adscriptus Xenophonti. Agones dijs sacri. Ludorum religio de qua Beati Cypriani locus insignis illustratur atque asseritur. Adhibito Clementis testimonio quod ipsum exponitur, circa Ludempistræ, Olympici & Agonis vocabula. Musicus siue poeticus agon vbi exhibitus; quæq; in eo concessa olim præmia.

[a] In dedictis & factis Socra. ὥσπερ οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθληταὶ ῥᾳδίως πρωτεύουσι, &c.

[b] Cicero in ea pro Archia poëta sub initium, Rheginos credo aut Locrenses, &c. quod Scenicis artificib. largiri solebant. id huic summa ingenij prædito gloria noluisse. Seneca Epist. 11. Liuio lib. 39. vbi, Multi artifices ex Græcia venerunt honoris eius causa: athletarum quoque certamen, tum primò Romanis spectaculo fuit, &c. quin & quos Græci θυμελικοὺς καὶ ὀρχηστὰς dicunt, hos artificũ reliquorum nomine à Vitruuio lib. 5. designatos sciẽdum est. Et à Liuio initio libr. 7. vbi de ludorũ Scenicorũ origine.

[c] Aristot. quem Agellius citat ca. 4. li. 20. noct. Attic. Illum videto probl. sect. 30. quæs. 10 Philost. li. 5. de Apollo. Pollucẽ cap. 30. li. 3. co. 187 & Athenæũ lib. 5. Deipnoso. fol. 59 lin. 41.

[d] In his Diodori Siculi lib. 20. f. 788. Ἀντίγονος δὲ προκεχειρισμένος ἀγῶνα μέγαν καὶ πανήγυριν ἐν ἀντιγονίᾳ συντελεῖν πανταχόθεν ἀθλητάς τε καὶ τεχνίτας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐπὶ μεγάλοις ἄθλοις καὶ μισθοῖς ἠθροίκει. ὡς δ' ἤκουσε τὴν λυσιμάχου διάβασιν καὶ τῶν στρατηγῶν τὴν ἀπόβασιν: τὸν μὲν ἀγῶνα διέλυσε, τοῖς δ' ἀθληταῖς καὶ τοῖς τεχνίταις ἀπέδωκε μισθοὺς οὐκ ἐλάττους διακοσίων ταλάντων.

Plutarchi locus ad marginem castigatus. Præmia scenicis dramatum actoribus concessa. In his coronæ scenicæ. Item ciuitas. Poëtis apud Romanos coronæ, & statuæ ludis Capitolinis, sicut etiam athletis. Vetustæ in eam rem inscriptiones proditæ: quæ docent ludos illos fuisse triplices, sicuti Neronianos. Choragorum sumptibus suis spectacula edentium. Coronæ ob victoriam diuitiarum gratia tripodúmque dicatio. Per agitatores equorum Circensium domini licet absentes pro victoribus coronati. Subscriptiones ab his in grammateio, aut horum nomine ab illis aliisue factæ.

CAP. III.

CVM itaque obsit vtilitatibus Reipub. singularum ciuitatum athletis concessa isto rescripto immunitas[a], ac proinde odiosa sit, arctari debet interpretatione quantum potest, iuxta vulgare nostrorum axioma, vt in iis modò, quos athletas esse negari nequit, illa obtineat. Ac in his quidem ob eam scilicet rationem, quod cùm gentiles, vesanè superstitiosi per ipsos, hoc est eorum ministerio atque opera, Diis atque idolis suis honorem haberi, sibíque felicia & fausta omnia impetrari ab illis existimarent[b], ipsis quoque vicissim permagnos cum præmiis honores tribui à popularibus, immò à Senatoribus etiam soliti[c]. Quò Thucididis illud de Scionæis & Brasida verbum[d] pertinet, καὶ τὸν Βρασίδαν τά τ' ἄλλα καλῶς ἐδέξαντο, καὶ δημοσίᾳ μὲν χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέδησαν, ὡς ἐλευθεροῦντα τὴν Ἑλλάδα· ἰδίᾳ τ' ἐταινίουν τε καὶ προσήρχοντο, ὥσπερ ἀθλητῇ. Huc accedat quod Romani, quamuis illos Deos colerent quos videbant sibi voluisse scenicas turpitudines consecrari: suæ tamen dignitatis memores ac pudoris, actores talium fabularum nequaquam honorauerunt more Græcorum; sed sicut apud Ciceronem Scipio loquitur, Cùm artem ludicram, scenámque totam probro ducerent; genus id hominum non modo honore ciuium reliquorum carere; sed etiam tribu moueri notatione censoria voluerunt; sicut à B. Augustino in libris de ciuitate *lib. 2. ca. 13.*[e] traditur. Cùm igitur homines scenici legibus Romanis ab omni honore pellerentur: immò ipsæ quoque tribus à Censoribus mouerentur ad infamia ista & vilia capita, licet stipe aut coronis scenicis donata, beneficium huius constitutionis, qua immunitas tribuitur, extendi atque prolatari absurdum fuit: quando ne ipsos quidem poëtas vlla immunitatis prærogatiua iuuari Philippus Imperator scripserit. *l. 3. Cod. de professor. Et med. lib. 10.*

De agonum tota ratione Diis dicata & sacra, vnde ipsi sacri nuncupati (vt mittam ea quæ primo tertij Semestrium libri capite, cùm de lucis ac ludorum religione sermo incidisset attuli) memoriæ succurrit, quod inter cætera martyr Cyprianus,[f] Quando id quod in honore alicuius idoli (ait) ab Ethnicis agitur à fidelibus Christianis spectaculo frequentatur,

a Cui adiungebatur etiã salarium siue stipendiũ publicum, sicuti suo loco exponemus lib. 2. quod ex viribus reipub. tribui ab Imperat. vetitũ nisi ei qui iussu ipsorũ id esset cõsequutus l. j. C. de prębendo sal. lib. x.

b Attigit leuiter doctissimus Mercurial. ca. 5. li. 1. de arte gym. è Plutar. in 5. Symp. probl. 3. & Plato in 3. de Republ. De Liberalibus siue Dionysiacis videto Tertullianũ de spectac. cap. 1. 5. & 6. Diodor. Sic. lib. 3. Biblio. Pausan. Corinth. Auson. de fer. Rom. De Lernæis Baccho itidem sacris, quibus poëtę iocularibus dictis inter se contenderẽt ab interprete Aristoph. agitur in equitib. f. 220. in verbo ληναΐτην. De Liberi æde ad Ægiẽse theatrum Pausan. Achaicis, qui & in Bœoticis narrat Lysij Dionysij sacellum fuisse proxime theatrum. De Circo Soli & Castoribus dicato vide Tacit. extremo annal. 15. Tertull. in de spectac. cap. 4. & Zosimum in 2. histor.

c Plinium videto lib. 16. cap. 4. Et Eusebium in 3. de præparat. Euangel.

d lib. 4. non longè ab extremo in pag. 160. quem tamen locum citans Iul. Pollux lib. 3. Onomast. cap. 30 §. περὶ νικητῶν, Xenophonti tribuit, lapsu memoriæ, qui multa legentibus non infrequens.

e Vide & cap. 27. & 29. Itémque Tertulli. hac ipsa de re in lib. de spectac è quo scripsi ad extremum cap. 20. lib. 1 Semest. Sed & ex aliis lib. 2. ca. 12. quibus adde his Cassiodor. form. 10. lib. 7. variar. Et quod est in l. 44. Iulia. D. de ritu nuptiar.

f In lib de spectaculis. vide sis B. August. de Scenicorum ludorum institutione apud Romanos lib. 1. de ciuit. cap. 32. & lib. 2. cap. 8. Fab. Quinctil. cap. 8. lib. 3 Institut. Orato. de theatri ludorúmque religione ac honore. cùm ita scribit. Præcedat enim semper aliquid necesse est vt in ludis honor Deorum, in theatro non inutilis laborum remissio deformis & incommoda turbæ si id non sit conflictatio: & nihilominus eadem illa religio cùm theatrum veluti quoddam illius sacri templum vocabimus, cum hoc autem Cypriani loco coniungetur ille alter commodissimè quẽ à Clemente Alexandrino inferius profeream huius libri cap. 16.

quentatur, & idololatria gentilis asseritur, & in contumeliam Dei religio vera & diuina calcatur: & posteà, Omnia, inquam, ista spectaculorũ genera damnauit (scriptura scilicet) quando idololatriam sustulit, ludorum omnium matrem. Vnde hæc leuitatis & vanitatis monstra venerunt. Quod enim spectaculum sine idolo? quis ludus sine sacrificio? quod certamen non consecratum mortuo? & aliquanto pòst, quod huius rescripti principalis de certamine sacro antiquæ Græciæ verba explicat, Græca illa certamina (inquit) vel in cantibus vel in fidibus vel in vocibus vel in viribus, præsides suos habent varia dæmonia; & quicquid est aliud quod spectantium aut oculos mouet aut delinit aures, si cum origine sua aut institutione quæratur, causam præfert aut idolum aut dæmonium aut mortuum. Hactenus ille: cuius ex verbis omnino petenda talium ludorum prohibitionis ratio Apostolicis apud B. Clementem constitutionibus ita expressæ vt eã habuisse Cyprianus in memoria videatur cùm superiora exscriberet. sic est apud Clementem[a], τῶ ἐπὶ σκηνῆς ἐάν τις προσείη ἀνὴρ ἢ γυνὴ ἢ ἡνίοχος ἢ μονόμαχος ἢ σταδιοδρόμος ἢ λυδεμπιστὴς ἢ ὀλυμπικὸς ἢ χοραύλης ἢ κιθαριστὴς ἢ λυριστὴς ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος ἢ κάπηλος ἢ παυσάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν. & posteà ἑλληνικοῖς τίς ἔθεσιν ἐξακολουθῶν ἢ ἰουδαϊκοῖς μύθοις ἢ μετατιθέσθω ἢ ἀποβαλλέσθω. θεατρομανία εἴτις προσέχοι ἢ κυνηγίοις, ἢ ἱπποδρομίαις, ἢ ἀγῶσι: ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω vbi λυδεμπιστοῦ nomẽ è Latino & Græco idiomate cõpositum non per munerarium ludorúmue apparatorẽ vt Turriano visum; neque per ludiũ sicuti Bouius reddidit: sed per agonũ curatorẽ siue procuratorẽ ac moderatorem de quo inferiùs xviij. capite loquemur exponi debuisse: Olympici vero cęteros omnes athletas siue agonistas alios excepto stadij cursore de quo ante iniecta mentio comprehensos, arbitror; quibus apud Olympiam decertandi mos fuit: quemadmodum agonũ vocabulo solos gymnicos ab equestribus siue curulibus & scænicis hoc est poëticis siue musicis de quibus actum fuerat distinctos designasse Beatum Clementem censeo. Cùm itaque in musicis siue scenicis[b] ludis, quæ voce & modis & organis & literis transfiguntur, ea & Appollines & Musas & Mineruas & Mercurios mancipes habere à Tertulliano in de spectaculis cap. 7. sit traditum hoc eius discipulus B. Cyprianus istis illius loci verbis significare voluit, Vel in cantibus, vel in fidibus, vel in vocibus, quæ ad Musicum siue scenicum certamen pertinere manifestum est, quale Capitolinum[c] à Nerone institutum Romæ atque à Domitiano excitatum; sicut in eorum vita Suetonius refert: id autem in odæo vel scena theatri pręsertim Pythici atque Isthmici (vt ipse mihi Plutarchus[d] auctor) aut in gymnasiorum exhedris apud Græcos olim commissum: in quo præclarorum poëmatum recitatoribus varia (pręter hircũ Tragicis poëtis[e], agnúmq; Homericorum, aliorúmque Epicorum carminum pronuntiatoribus[f] arnodis, olim donari solitum) proposita ibi, & in stadio quoque antę gymnicorum ludorum commissiones, Musarum vtique honori præ-

a Oct. li. constit. Apost. c. 32. f. 150. p. 1. 2.

b Musicum studiũ & artem Musicã retulit Terẽtius ad poësim dramatũ siue fabularũ in theatris agendarum sicuti docebo lib. 2. cap. 14. sub initium ad marg.

c de quo videsis quæ scribimus infrà cap. 26.

d In symposiac. proble. lib. 2. quæst. 4. in princip. vbi Σωσικλέα τὸν κορωνῆθεν πυθίοις νενικηκότα ποιηταῖς εἱστιῶμεν τὰ ἐπινίκια, Et lib. 5. q. 2. τὴν δὲ ποιητικὴν ἀποφαίνομεν οὐκ ὀψιμον οὐδὲ νεαρὰν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας πρόπαλαι στεφανίων ἐπινικίων τυχοῦσαν &c. & postea, ὡς ἐν τῷ σικυωνίῳ θησαυρῷ χρυσοῦν ἀνέκειτο βιβλίον ἀριστομάχης ἀναθήματα τῆς ἐρυ.... (vbi forsitan reponẽdum ἐρυθραίας) ποιητρίας ἴσθμια νενικηκυίας. Et statim, τὰ μὲν γε πύθια τῶν μουσικῶν ἔχει τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐπιζοτοδίκους ἀγῶνας. ὁ δὲ γυμνικὸς ἀπ' ἀρχῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὕτως κατέστη.

e Horatius in arte, Carmine qui Tragico vilẽ certabat ob hircum. De tragœdorum victoria post certamen Musicum elegans & iucunda illa historia quæ apud Plutarchum lib. 9. sympo. problemat. 2. quæst. in hæc verba proponitur, ἐπὶ θεοδώρου τοῦ τραγῳδοῦ γυναικὸς ἀπροσδεξαμένης αὐτὸν ἐν τῷ συγκαθεύδειν ὑπὸ γυμν τοῦ ἀγῶνος ὄντος ἐπεὶ δὲ νικήσας εἰσῆλθεν πρὸς αὐτὴν ἀσπασαμένης καὶ εἰπούσης, Α᾽ αμέμνονος παῖ, νῦν ἐκεῖνο ἔξεστί σοι.

f Eusthathius initio commentarij in Iliad Homer. ibi ἀρνῳδῶν ait eos & ῥαψῳδοὺς dictos, ἀλλὰ καὶ ἀρνῳδοὺς ἐπειδὴ οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐν ᾠδῇ ὁμηρικῇ καὶ νικῶντες ἄρνα ἐλάμβανον ἆθλον.

mia, cum coronis quæ τῶν κριτῶν (vnde Critici dicti) iudicum, inquam, censura & iudicio præstarentur: non illo quidem prorsus, aut semper incorrupto æquo & vero; Menandrum siquidem à Philemone nequaquam pari scriptore in certaminibus comœdiarum ambitu gratiáque & factionibus sæpenumero victum narrat Agellius *lib.17.noct.Att.c.14.* ita vt è centũ & quinq; omnibus comœdiis, vel (vt alij volunt) CXVIII. vel CIX. quas reliquit solis eum octo vicisse ab Apollodoro in Chronicis proditum fuerit.

Quid quod ipsis etiam actoribus dramatum mutua in lustralibus illis & sacris agonibus honoris ergo certamina inter ipsos & victori præmia? De Pythicis quidẽ agens Philostratus in Hippodromo[a] sophista, ὅτι μεγάλου ἐν Θετταλίᾳ δοκοῦντος τοῦ ἅπαξ προστῆναι τῶν πυθίων, ὁ ἱππόδρομος προέστη δὶς τῶν πυθίων ἄθλων: & adiicit, τὸ γοῦν περὶ τὸν τῆς τραγῳδίας ὑποκριτὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ πραχθὲν, οὐδὲ ὑπερβολὴν ἑτέρῳ κατέλοιπε δικαιότητός τε καὶ γνώμης: κλήμης γὰρ ὁ βυζάντιος τραγῳδίας ὑποκριτὴς ἦν οἷος οὔπω τις τὴν τέχνην &c. ἄριστα δὲ αὐτὸν ἀγωνισάμενον, κἂν τοῖς ἀμφικτυονικοῖς ἄθλοις· οἱ μὲν ἀμφικτύονες ἀπεψηφίζοντο τῆς νίκης διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας & cætera quæ sequũtur. Meminit & Synesius in Ægyptiorum coronarum tragœdis actoribus datarum, quo loco, ἐπεὶ καὶ ὁ τραγῳδὸς γελοῖος ἂν γένοιτο, τὸ μὲν [προσωπεῖον] φεύγων, τὸ δὲ αἱρούμενος. καὶ γὰρ ἐν τῷ τῆς τραγῳδίας εὐδοκίμων στεφανοῦταί τε καὶ κηρύττεται, καὶ ἐν τῷ τοῦ βασιλέως ἀσχημόνων κλώζεται καὶ συρίττεται: quas à Suetonio Scenicas nuncupatas in Nerone cap. liij. ex ære Cyprio speciem auri præbente Romæ quidem fuisse Plinius me docuit natur. hist. lib. xxxiv. ad extremum viij. capitis. Restituto quod intermissum fuerat certamine comœdiarum Lycurgus orator hanc insuper legem ad populum Atheniensem tulit, victor ciuitate donaretur; sicuti Plutarchus in eius vita *fol.1547. in vitis decem Rhetorum.* narrat, quo loco sic scriptum, εἰσήνεγκε δὲ νόμους τὸν περὶ τῶν κωμῳδῶν ἀγῶνα τοῖς χύτροις ἐπιτελεῖν ἐφάμιλλον ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ τὸν νικήσαντα εἰς ἄστυ καταλέγεσθαι, πρότερον οὐκ ἐξόν, ἀναλαμβάνων τὸν ἀγῶνα ἐκλελοιπότα. Ludis quoque Capitolinis Romæ coronas poëtis datas è iudicum sententia & statuas in ipsorum municipiis à plebe collato ære positas antiqua inscriptio illa documento est: quam in oppido Hisconio repertam ab Omphrio Pannino, Smetius *Antiq. inscriptio. appendicis ordine 2. fol.152. num.22.* prodidit. L. Valerio L. F. Pudenti. Hic cùm esset annorum xiij. Romæ certamine Iouis Capitolini lustro sexco claritate ingenij, coronatus est inter poëtas Latinos omnibus sententiis iudicum. Huic plebs vniuersa Hisconiensium statuam ære collato decreuit. Nec mirum quando iisdem ludis athletas quoque pancratiastas decertasse, atque coronas consequutos, vel ex ea inscriptione antiqua, quam è marmore quopiam Romæ apud Cardinalem Farnesium extãte Iustus Lipsius expressit, atque in suum inscriptionum Smetij veterum auctarium *excusum à Raphelengio Antuerpiæ ann.1588. pag.57.* contulit, manifestissimè colligitur: καπιτώλια ἐν ῥώμῃ δὶς τὸ δεύτερον μετὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς. & cæt. quæ sequũtur, & quę suis singula locis posteà præbiturus sum: & in alia itidem inscriptione, *In eodem auctario pag. 58.* quæ in basi eiusdem marmoris habetur, & à me solida, (vt ita loquar) & integra libro tertio cùm de hebeteriis loquar exhibebitur, decretum Imperat. Antonini præferens, quo xysticis hieronicis

[a] lib.2. de vita Sophistar. Scenicos actores fabularũ non paruo ciuitatis honore dignos existimatos Æschinis & Aristodemi Atheniensium exemplis adhibitis comprobat D. Augustin. lib.2. de ciuitate. cap. 10 sed hoc apud Græcos.

hieronicis locus conceditur balneis principalibus adiunctis, in quo grammateium habeant Romæ; vbi Capitolinis ludis conuenire, suáque acta & commentaria possint reponere, ὅπου καὶ μάλιστα τοῖς καπιτωλείοις συνέρχεσθαι. Hinc igitur intelligimus, non modò Equestres fuisse siue Circenses ludos Capitolinos Romæ, quod hactenus crediderant plerique, sed etiam triplex in ipsis certamen exhibitum Equestre, Gymnicū ac Musicum sicuti Neronianis illis multò post institutis, de quibus agetur tum isto inferius *cap.* 26. libro, tum etiam tertio *cap.* 15. & 16. si Dominus dederit. Nec tantùm poëtæ [a] vel dramatum actores, sed & qui suis sumptibus ipsorum spectaculum populo exhiberent (qui ex eo choragi dicebantur) coronis aliísque præmiis honorabantur. Vnde Plutarchus[b] Aristidem ait in Liberi patris templo victoriæ monimenta tripodas choragicos reliquisse sub hac inscriptione, Tribus Antiochis vicit, Aristides choragus fuit, Archestratus docuit. Idem Plutarchus alio loco [c], Andocidem scribit choro cyclico siue annuo, certanti dithyrambico tribui suæ, sumptus ministrasse victoriámque adeptum dicasse tripodem, excessóque in loco, statuisse Porino Selino oppositum. Καὶ αὐτὸς δὲ (inquit) ἐχορήγησε κυκλίῳ χορῷ τῇ αὑτοῦ φυλῇ ἀγωνιζομένῳ διθυράμβῳ καὶ νικήσας ἀνέθηκε τρίποδα ἐφ' ὑψηλοῦ ἀντικρὺς τοῦ Πωρίνου Σιληνοῦ. Atq; huc etiā pertinet quod è Platonis octauo de legibus libro, ad Pollucis verborū explicationē antè attuli: & quod Plutarchus in Lycurgi Rhetoris vita, eum legem tulisse ait Athenis ad populum; vt Neptuni certamen non minus tribus anniuersariis choris, pompísque in Peiræo fieret, victorésque nō paucioribus, quàm decem minis donarentur: qui secundo præmio, non minus octo; qui tertio, non minus sex minis. ὡς τοῦ ποσειδῶνος ἀγῶνα ποιεῖν ἐν πειραιεῖ, κυκλίων χορῶν οὐκ ἔλαττον τριῶν. δίδοσθαι μὲν τοῖς νικῶσιν, οὐκ ἔλαττον δέκα μνᾶς· τοῖς δὲ δευτέροις, ὀκτώ· ἓξ δὲ, τοῖς τρίτοις κριθεῖσιν.

Ob diuitias igitur, amplósq; lauti patrimonij reditus qui sumptibus liberalioribus in choros, ludósque factis, maximè ostentarentur; apud Olympicam quoque celebritatem (quæ in summa commendatione, atque admiratione apud omnes antiquitus fuit) data non minùs quàm propter corporis robur & præclarum in literis aliquod specimen præmia; Isocrates[d] imprimis ostēdit: quo loco de Alcibiade, περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ait ὁρῶν τὴν ὀλυμπιάσι πανήγυριν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἀγαπωμένην, καὶ θαυμαζομένην, καὶ τοὺς ἕλληνας ἐπιδείξεις ἐν αὐτῇ ποιουμένους πλούτου καὶ ῥώμης καὶ παιδεύσεως, καὶ τούς τε ἀθλητὰς ζηλουμένους καὶ τὰς πόλεις ὀνομαστὰς γιγνομένας τῶν νικώντων & cæt. Ergo Philippo ipsi Macedoni ob agones Musicos celebritati nuptiarum Cleopatræ filiæ; cum Alexandro Epirotarum rege sumptibus maximis apud Ægas Macedoniæ oppidum editos tanquam chorago (vt videtur) cuipiam concessæ, non modò à singulis quibúsque illustribus ciuibus, verùm & à præcipuis Græciæ ciuitatibus aureæ coronæ, ab ipsis etiam Atheniensibus illa quæ palàm renuntiata per præconem, sicuti Diodorus Siculus *lib.* 16. *biblioth. fol.* 557. refert, τέλος δὲ πολλῶν πανταχόθεν πρὸς τὴν πανήγυριν συρρεόντων καὶ τῶν ἀγώνων καὶ γάμων συντελουμένων ἐν αἰγαῖς τῆς μακεδονίας, οὐ μόνον κατ' ἄν-

a In concertatione quadā inter Homerū & Hesiodum: iste cùm ad quæstiones ventum esset ob præclarū ex tempore responium magni factus & tripode donatus Plutar. teste in Sympos. fol. 267. exemplaris à Stephano editi. Euripidē qui natus annos duodeuiginti tragœdiā scribere adortus est, & in insula Salaminis spelūca tetra & horrida tragœdias scriptitarit vt à Philochoro refert Agellius c. 20. lib. 15. quinque & septuaginta tragœdias cùm scripsisset in quinque solis vicisse, cùm eū sæpe vincerent aliqui poëtę ignarissimi à Varrone idē tradit c 4. lib 17.

b Aristid. sub init. fol. lib. à Stephano excusi 584. Idem in Themist. sub initium in f. 288. adfert aliquid non absimile de Themistocle, quod à nobis inferius hoc ipso libro exhibebitur: Et similiter de choragis athletarum ex Athenæi 5. deipnosophist. disseretur ad extrem. c. 26 infr.

c In vitis decem Rhetorum in Andocide ad fin. in fo. eiusd. lib. 155 Videto alium eiusdē locū Themist. f. 207. & 208. quem inferius adfero c. 26. Inter δαπανηρὰς μὲν μὴ χρησίμους δὲ λειτουργίας retulit Arist. lib. 5. polit. τὰς χορηγίας καὶ λαμπαδαρχίας καὶ ὅσας ἄλλας τοιαύτας.

d περὶ τοῦ ζεύγους col. 520 edit. Opor. anu. 1570.

δρα τῶν ἐπιφανῶν ἐστεφάνωσαν αὐτὸν χρυσοῖς στεφάνοις. ἀλλὰ καὶ τῶν ἀξιολόγων πόλεων αἱ πλείους ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ τῶν ἀθηναίων. ἀναγορευομένου δὲ τοῦ στεφάνου τούτου διὰ τοῦ κήρυκος, τὸ τελευταῖον εἶπεν, ἄν τις ἐπιβουλεύσας φιλίππῳ τῷ βασιλεῖ καταφύγῃ πρὸς ἀθηναίους, παραδόσιμον εἶναι τοῦτον. & reliqua. Præterea illis etiam absentibus, quorum equi celites, bigæ quadrigæ, curriculo vicissent, & ibi & in aliis itidem antiquæ Græciæ agonibus concessa fœminis quoque ipsis præmia sciendum est: qua de re inferius suo differetur loco. Nec aliter accipiendum arbitror quod de Alcmæone antea [a] scripserat Isocrates primùm ex Atheniensibus ciuibus Olympiæ bigis equestribus vicisse, ἵππων γὰρ ζεύγει πρῶτος (inquit) ἀλκμαίων τῶν πολιτῶν ὀλυμπιάσιν ἐνίκησεν: non enim ipse ἱπποκόμος hoc est equorum agitator; sed equorum curribus iunctorum & qui eos agere scirent aurigatorum exhibitor fuit; non magis quàm Hieron Siciliæ tyrannus, aut Alcibiades Atheniensis: de quorum Olympiacis è curuli certamine victoriis, inferius hoc ipso libro, & nonnihil ad extremum libri tertij (faciente Domino) disceptabitur vbi erit commodum. Subscriptiones autem quaspiam ab eo qui curuli certamine superasset, aut vellet contendere, si ipse dominus equorum, ac præbitor adforet; vel eius absentis nomine ab auriga & agitatore & amico potius & procuratore aliquo apud grammateium (de quo agetur libro tertio [b] commodius) fieri debuisse de suis non alienis equis exhibitis, ex ista quæ de Alcibiade à Diodoro Siculo *lib. 3. bibliothe. fol.* 370. enarratur historia intelligimus: quo loco, διομήδους γὰρ τινὸς τῶν φίλων συμπέμφαντος αὐτὸν τέθριππον εἰς ὀλυμπίαν ὁ Ἀλκιβιάδης κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τὴν εἰωθυῖαν γίνεσθαι, τοὺς ἵππους ἰδίους ὑπεγράψατο, καὶ νικήσαντος τὸ τέθριππον τήν τε ἐκ τῆς νίκης δόξαν αὐτὸς ἀπηνέγκατο, καὶ τοὺς ἵππους οὐκ ἀπέδωκε τῷ πιστεύσαντι. Quæ dico de posterioribus temporibus Olympici agonis ab Iphito instaurati intelligenda sunt: ante quem iam inde ab ipso eius agonis ab Hercule instituti principio, & equis alienis currum agitabant & præmia consequebantur: id quod adhibito Homeri quoque testimonio Pausanias *Eliacô* 1. *fol.* 120. *Aldini exemplaris* asserit; quo loco, ἦν δὲ ἄρα ἐκ παλαιοῦ καθεστηκὸς ἀγωνίζεσθαι καὶ ἀλλοτρίαις ἵπποις. ὅμηρος γοῦν ἐν ἄθλοις τεθεῖσιν ἐπὶ πατρόκλῳ πεποίηκεν ὡς μενέλαος αἴθῃ τῇ ἀγαμέμνονος, τῷ δὲ ἑτέρῳ χρήσαιτο τῶν ἵππων οἰκείῳ ἡνιοχεῖ δὲ καὶ ἄλλως ὁ ἰόλαος ἡρακλεῖ τὰς ἵππους.

[a] col. 517. in ea Isocratis περὶ ζεύγους.

[b] cap. 27. li. 3. vide sis & lib. 2. extremum cap. 15. & 17. vbi τοῦ ἀρχείου mentio sicuti τῶν συγγραμμάτων in ca. 20. eiusdē libri.

De Cypriani verborum ad agones pertinentium veritate disputatur. De Tibiarum cantu plurima. Quis eo primum præstiterit in certamine præmiúmque adeptus sit. Auloedos siue Tibicines non Auletas olim coronatos. Pindari locus. Thymelici. Nemæis itidem vt Pythijs, tibiæ cantui constitutum præmium. Olympia Musicum agonem & Poëticum ante Neronem non admiserat, sed Elis tamen apud Lalichmiam. Tibiam & illa, cùm saltatores de victoria contenderent. Ἐνθύρεια *quæ proemia & hymni. Thymele. Tibiæ cantus & in scenicis ludis vsurpatus. Choragos publicè ipsos interdum inflasse tibias. Quando Athenienses à tibiarum cantu abstinere cœperint, & quamobrem. Apud Cyprianum verba quædam loco forsitan mutanda.*

CAP. IIII.

Sed apud Cyprianum (ne quid intactum relinquamus, quod offendiculo aut scrupulo esse cuipiam queat) illa, Vel in fidibus, vel in vocibus cùm superuacanea sint, satisque ipso cātuum nomine comprehensa

intelli-

intelligantur: parũ abest: quin ex glossæ interpretatione, siue scholio huius vocabuli, Modulationem omnem agonisticam ab Cælio Aureliano [a] medico vetusto memoratum designatis [b] perperam in contextum irrepisse asseuerem: ne alioqui tibiarum cãtus ab ipso Quinctiliano *li. 1. Oratora. Instit. cap.* 11. aliisque auctoribus nuncupatus, excludatur: quo tamen qui præstarent, eos ab antiquo Pythiorum agonum præmia cum coronis cõsequutos & Strabo lib IX. Geographię, & Plutarchus in Symposiacis problem [c]. & de Musica [d] itemque Pausanias Eliacôn secundo [e], tradunt: inter quos alibi [f], Sacadam Argiuum & Arcadẽ Echembrotum primos hic nominat: quanquam non tibicines quidem, aut cantores, sed hilarodos & aulodos coronis, donari solitos, suis quidem temporibus Athenæus [g] auctor est, sic admodum scribens, δίδοται δὲ ὁ στέφανος (ait) τῷ ἱλαρῳδῷ καὶ τῷ αὐλῳδῷ, οὐ τῷ ψάλτῃ οὐδὲ τῷ αὐλητῇ. Eapropter Midæ Agrigẽtino itidem auloedo qui XXIV. & XXV. Pythiade victor coronam meruerit, Ode à Pindaro dicta extat, Pythiorum duodecima, ob superatos Pythiis ludis antagonistas Musicos, atque adeo totam (vt hyperbolicè poëticéque Pindarus *stroph.* 1. canit) Græciam

δέξαι στεφάνωμα τόδ' ἐκ
Πυθῶνος εὐδόξῳ Μίδᾳ (inquit)
αὐτόν τε νιν Ἑλλάδα νικά-
σαντα τέχνᾳ τάν ποτε
Παλλὰς ἐφεῦρε, & cæt.

Itaque tibicines atque auloedos potissimùm (adde sis etiam tubicines quorum ministerium prædicationi athletarum Hieronicarum subseruiisse testis ad Lucilium Seneca epistola LXXXIX. eo quem inferius proponemus loco) thymelicorum xysticis ab Vlpiano [h] nostro adiũctorum appellatione comprehensos arbitror. Olympicum quidem Marsyæ discipulum Argiuis ludis (hoc est Nemæis) vicisse tibiis: vt Orpheũ Oeagri filium cithara, Linum Apollinis filium cantu: Eumolpum Neptuni filium ad Olympi tibias voce, ab Hygino [i] traditur: & ludis quoque Olympicis quamuis neque theatrum neque scena inibi vlla olim canthui ad citharam, carminúmve Tragicorum recitationi, antiquitus condita fuerit [k]: vt præter consuetudinem Nero primus omnium agona Musicum Olympiæ (vbi nuda omnia & naturale nullóque artificio adhibito exstructum antea stadium) cõmiserit, sicuti ab historicis [l] traditur. Nihilominus tamen & ante Neronẽ in Olympicis ludis: nõ quidem Olympiæ sed in Elide apud Lalichmium agones Musici olim celebrati, sicut ex Pausania inferius [m] dicetur vbi de sortitionibus agonisticis differemus, quod alij non aduertunt: & verò apud ipsam Olympiam ti-

a li. 5. Chro. cap. vlt. citato à Mercuri. cap. 7. lib. 3. de arte gymnast. Sed ita vt ad publicæ vociferationis certamẽ cui constitutũ esset præmiũ referat, adhibitis Galeni ex lib. 7. de med. cõposi. Platon. in Ione. & Aristot. probl. partic. 11. & 19. locis.

b Cice. lib. 1. Tusc. quęst. summã eruditionẽ Græci sitam censebãt in neruorum vocũmque cantibus &c. Et Epaminõdas fidibus præclare cecinisse dicitur.

c lib. 5. quęst. 2. in princ. ἐν Πυθίοις ἐγένοντο λόγοι περὶ τῶν ἐπιθέτων ἀγωνισμάτων ὡς ἀναιρετέα. παραδεξάμενοι γὰρ ἐπὶ Πυθοῖ τοῖς καθεστῶσιν ἐξ ἀρχῆς αὐλητῇ πυθικῷ, καὶ κιθαριστῇ καὶ κιθαρῳδῷ τὸν τραγῳδόν. &c.

d fol. 2077. lib. à Steph. excusi.

e fo. 150. lib. ab Aldo impressi.

f Phocicis fol. 255.

g lib. 14. Deipnoso. fol. 264. Aldini Græci & Latini Lugdunensis fol. 463. h l. 4. Athletas D. de iis qui notantur infam. Thymelicorum meminit Saluianus lib. 16. de gubernat. Dei. templum omne magis Sectentur an theatrum, dicta magis Euangeliorum deligant, an thymelicorum: videant alij quid sibi voluerit Alexander ab Alexan. cap. 10. li. 3. genial. dier. cũ ait thymelicos & xysticos à Iureconsulto inter athletas adnumerari. Balsamon illos esse ait qui tractant instrumenta musica ad can. 130. Cart. Synod. De tibiarum inuentoribus vide Athenæ. lib. 14. deipnosophistarum fol. 460 Lati. & ibi Dalichampium. i Fabul. 173. meminit. crebro huius Olympi Plutar. in de Musica fol. 1076. & 1077. k vide quæ scribo infr. c. proximo. l Vide Suetonium in Nerone cap. 23. & Philostrat. in 4. de Apollo. fol. 24. verso, vbi de Nerone, εἴκα δὲ καὶ τραγῳδὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ. Et lib. 4. sub init in fo 25. verso Neronẽ ait Olympia festa, ἀναβαλεῖν ἐδόξεις τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδημίαν τοὺς Ἠλείους κελεῦσαι ὡς ἐκεῖνο μᾶλλον ἢ τῷ Διὶ θύσοντας. τραγῳδίαν δ' ἀπαγγεῖλαι καὶ κιθαρῳδίαν ἐς μήτε θέατρον ὂν μήτε σκηνὴν τοῖς τὰ τοιαῦτα, στάδιον δὲ αὐτοφυὲς καὶ γυμνὰ πάντα. Vide & lib. 6. paulò pôst init. in fol. 36. ex quo scribemus infr. hoc ipso libro vbi de sortitione in ludis gymnicis ac Musicis. m cap. 25. huius lib.

biæ locum fuiſſe cùm ſaltu athletæ contenderent, mihi Pauſanias auctor Eliacis[a], vt appellatione τῶν λεγόντων ἐν τοῖς ὀλυμπίοις τὰ ἐνθύρια, thymelicos ab interpretibus Græcis cum Cuiacio [b] præſtantiſſimo Iureconſulto, doctore quondam meo, comprehenſos arbitrer: eos nempe qui ad tibiam canerent aulœdi, ac pronuntiarent τὰ ἐνθύρια præludia, ac procemia ſcilicet quædã, quibus hymnos quoſdam in honorẽ Deorum compoſitos exprimentibus (vnde hymni procemiorum vocabulo à veteribus deſignati[c]) tanquam portis certamen ſacrum aperirent (hæc enim ἐνθυρίου vis eſt, niſi fallor) & ad ipſum ineundum.

Aere ciere viros Martémque accendere cantu

(quod ait poëta) occiperent, hoc eſt agoniſtarum ad dimicationem animos incitarent. Vnde iſtud Iſocratis è Panathenaico exponendũ forſitan videri poſſit, ἃ μὲν οὖν ἠβουλήθην καὶ περὶ ἐμαυτοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὥσπερ χορὸς πρὸ τοῦ ἀγῶνος προαναβάλλεσθαι ταῦτά ἐστιν. Muſica quidẽ ac Thymelica ſpectacula, Plutarchus in Fabio Maximo coniunxit θέας μουσικὰς καὶ θυμελικάς.

Tibiarum adeò ipſarum vſus in theatro ſcenicíſque ludis olim permagnus atque aulœdorum; qui ad thymelem ſiue aram ſiue tribunal; quod Iſidorus Hiſpalenſis *Origin. lib.* 18. *cap.* 44. *&* 47. pulpitum nominat; in orcheſtra theatri, in qua & chorus fuit (ſicuti à Iulio Polluce Onomaſtici lib. IIII.[d] vbi de theatro diſſerit accepimus) tibiis canerent: Non Romæ tantùm ab eo ſcilicet tempore, quo Liuius poëta (qui primus omnium ad fabularum argumenta ſpectantium oculos & animos tranſtuliſſe dicitur) ſui operis actor, cùm ſæpius à populo reuocatus vocem obtuliſſet, adhibito pueri & tibicinis concentu, geſticulationem tacitus peregit (id quod à Valer. Maximo in II. & Liuio in VII. ſub initium narratur; ſicut etiam ex inſcriptionibus comœdiarum Terentij apparet olim in his modos factos, & tibiis paribus vel imparibus cantatum traditur) ſed etiam in Græcia ipſiſque adeo Athenis, vbi actam tragœdiam Socrates apud Lucianum[e] poſtquam ita expoſuit, ἀρχαίαν τινὰ συμφορὰν ἐπεδείκνυτο τοῖς θεαταῖς, καὶ ῥήσεις οἰκτρὰς ἐτραγῴδει πρὸς τὸ θέατρον, ἐφ᾽ ὧν ἐς δάκρυα κατεσπῶντο οἱ ἀκούοντες: ſubdit illico de tibicinibus, εἰκὸς δέ σε καὶ αὐλοῦντας ἑωρακέναι τινάς, ὅτε καὶ ἄλλους συνᾴδοντας ἐν κύκλῳ συνεστῶτας. Atque huc pertinet quod tibiarum concentum à Pallade ipſius inuentrice iſtis epithetis nobilitatum refert Pindarus illo quem dixi loco,

> --ὠνόμασεν κεφαλᾶν πολλᾶν νόμον
> εὐκλεᾶ λαοσσόων μναστῆρ᾽ ἀγώνων, & cæt.

Et quod in Plautina Sticho *actu* 5. *ſcena* 4. feſtiuè Sangarinus ſeruus ita loquens inducitur,

> *Bibe tibicen age ſi quid agis: bibendum hercle hoc eſt ne nega:*
> *Quid hic faſtidis? quod faciundum vides eſſe tibi, quia bibis?*
> *Age ſi quid agis accipe inquam non hoc impende publicum,*
> *Haud tuum iſtuc eſt te vereri, eripe ex ore tibias.*

Ergo Lacedæmone choragum ipſum tibias choro inflaſſe atque Athenis hoc ſtudium adeò receptum inſediſſe, vt ingenuorum plerique ipſum arriperent ex ea tabula quam Thraſippus Eephantide choragum

agens

[a] lib. I. Eliacôn fol. 120. & 129. Aldini libri. Vvecheliani verò fo. 165. vbi ἐν μέσῳ δὲ αὐτῶν ἀνὴρ ἑστηκὼς ἐπαυλεῖ καθ᾽ ὅτι καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν ἔτι τῷ ἅλματι αὐλεῖν τῶν πεντάθλων νομίζουσιν.

[b] in cõmen. ad l. 4. de ſpectacul. lib. XI. Cod.

[c] notat ſcholiaſtes Græcus Thucydidis ad illa huius verba ex lib. tertio fo. 117. ἐν προοιμίου Ἀπόλλωνος quæ à nobis adferuntur infer. li. 3. huius agoniſtici tractatus cap. 26 ſic admodũ ſcribens ἐξ ὕμνου. ὕμνους γὰρ τὰ προοίμια ἐκάλουν: quod ſic accipe tanquam ſi ſcripſiſſet τοὺς γὰρ ὕμνους προοίμια ἐκάλουν. notius enim hymnorũ quàm procemiorũ (in ea quidẽ ſignificatione) vocabulum. Pythiis profectò agonibus gymnicos cùm Muſici præcederent, ſicuti li. 2. demonſtrabitur, Pæanũ cantus meritò procemiũ dici potuit.

[d] cap 19. De thymele agetur inferius iterum ac tertio in hoc ipſo lib. ad emendandos Herodiani atque Appiani locos. de tibiarum vſu iſto, infra lib. 2. cap. 28. Thymelem & theatrum coniunxit Plutarchus in lib. περὶ φιλοπλουτίας fol. 937.

[e] Anacharſi, vel de gymnaſiis.

agẽs propoſuit apparere. Ariſtoteles in libris de Repub. *lib.* 8 πολιτικῶν, ſic fere ſcripſit, καὶ γὰρ ἐν λακεδαίμονί τις χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ, καὶ περὶ ἀθήνας οὕτως ἐπεχωρίασεν· ὥστε σχεδὸν οἱ πολλοὶ τῶν ἐλευθέρων μετεῖχον αὐτῆς. δῆλον δὲ ἐκ τοῦ πίνακος ὃν ἀνέθηκε θρασίππος ἐκφαντίδι χορηγήσας. Et verò inſtrumentorum huiuſmodi Muſicorum, ipſiúſque illorum tractationis intelligentiam artificum propriam in agonibus, id eſt gymnicis Muſicíſque certaminibus vſurpatam, τὴν τῶν τε ὀργάνων καὶ τῆς ἐργασίας παιδείαν τεχνικὴν τὴν πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ibidem paulo poſt tradidit. Ac Lucianus [a] quoque τοὺς αὐλητὰς κυκλίους propterea inter ἐναγώνια cum comœdia & citharœdia retulit; ſic fere ſcribens, ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν ἀρχῇ προετίμησας τῆς ὀρχήσεως τὴν τραγῳδίαν καὶ κιθαρῳδίαν ἐναγώνια ταῦτα καὶ διὰ τοῦτο σεμνὰ προσειπὼν φέρε νῦν, & cæt. Tibiarum certè non minus quàm fidium Cicero [b] vocúmque ſiue cantu (vbi ſpeciali ſignificatione hoc nominis vſurpatum) ſic fere mentionem habet ex Platonis de Repub. libris, In fidibus ac tibiis atque cantu ipſo (inquit) ac vocibus concentus eſt quidam tenendus ex diſtinctis ſonis quem immutatum ac diſcrepantem aures eruditæ ferre non poſſunt. Interim hoc ſciendum apud Athenas illas Atticas iam inde poſtquam Alcibiades tibia canere, vt rem ſordidam ac illiberalem refugit (cuius rei teſtis ipſe Alcibiadem alloquens apud Platonem [c] Socrates) cæteros quoque ab eo ſtudio, quod maximè poſt res contra Medos geſtas (vt Ariſtoteles [d] tradit) in eorum quæ diſcerentur ordinem adduxerant alienatos & ex oblectamentis liberalibus exploſam plane fuiſſe prorſúſque irriſam tibiam; cuius rei tum A. Gellius libro noct. Atticar. quinto & decimo [e], tum verò Plutarchus in Alcibiade ſub initium meminit: præſertim autem quòd in eo Muſicæ genere contrarium eius quod à diſciplina requiritur vſuueniret, ipſáque tibiæ inflatione impediretur oratio. Quamobrem ipſius vſum in adoleſcentibus ingenuíſque hominibus in poſterum fuiſſe à maioribus improbatum, eo quem dixi loco, Ariſtoteles in hæc verba refert, προσθῶμεν δὲ ὅτι συμβέβηκεν ἐναντίον αὐτῷ πρὸς παιδείαν, καὶ τὸ κωλύειν τῷ λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὔλησιν. διὸ καλῶς ἀπεδοκίμασαν αὐτοῦ οἱ πρότερον τὴν χρῆσιν ἐκ τῶν νέων καὶ τῶν ἐλευθέρων, καίπερ χρησάμενοι τὸ πρότερον αὐτῷ. Nec tantùm propter oris deformitatem in ipſo cantu (propter quam ab ipſius tibiæ inuentrice Pallade merito proiectam veteres fabulantur) ſed etiam propterea quòd, vbi non virtutis & facultatis Muſicæ conſideratione, id tibiæ cantus ſtudium appeteretur, ἐν ᾗ παιδείᾳ ὁ πράττων οὐ τῆς αὑτοῦ μεταχειρίζεται χάριν ἀρετῆς, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκουόντων ἡδονῆς, καὶ ταύτης φορτικῆς (vt ille ait) mercenaria & ſordida eius tractatio θητικωτέρα καὶ βάναυσος οὐ μὲν δὴ τῶν ἐλευθέρων ἐργασία, ex importuna plerúmque imperitæ multitudinis voluptate penderet, mutationíque adeò eſſet obnoxia; quapropter ſcopus hoc inſtrumenti Muſici genus tractantium ad quem vt finem ferrentur etiam malus, πονηρὸς γὰρ σκοπὸς (inquit ille) πρὸς ὃν ποιοῦνται τὸ τέλος· ὁ γὰρ θεατὴς φορτικὸς ὢν μεταβάλλειν εἴωθε τὴν μουσικήν.

Igitur eius poſt Alcibiadem temporis Platoníſque *lib.* 3. *de Repub.* ac Ariſtotelis, *lib.* 8. *de Repub.* ipſorum immò magiſtri Socratis [f], illuſtriſſi-

a περὶ ὀρχήσεως circa medium in fol. 785. Scribo hac ipſa de re nonnihil 3. lib. 2. c. 28.

b lib. 2. de Repub. apud Auguſt. lib. 2. de ciuitate Dei c. 21. Sed & in lib. 2. de legib. Ludos publicos in cauea vult eſſe cãtu voce ac fidibus & tibiis.

c Alcibiade ſub init. in f. 106. ἔμαθες γὰρ σύ γε κατὰ μνήμην γράμματα καὶ κιθαρίζειν καὶ παλαίειν· οὐ γὰρ δὴ αὐλεῖν γε ἤθελες μαθεῖν.

d lib. 8. de Republ. ἐν τοῖς πρότερον καὶ μετὰ τὰ μηδικὰ φρονηματισθέντες ἐκ τῶν ἔργων &c. τὴν αὐλητικὴν ἤγαγον πρὸς τὰς μαθήσεις.

e cap. 17. Vbi traditã ſibi (ab Antigenida tibicine ſcilicet quẽ Pericles Alcibiadis auunculus arceſſi iuſſerat. vt eũ canere tibiis quod honeſtiſſimũ tum videbatur doceret) tibias cùm ad os adhibuiſſet inflaſſétque, pudefactus oris deformitate abiecit, infregitque. Ea res cùm percrebuiſſet, omniũ tum Athenienſium conſenſu, diſciplina tibiis canendi deſita eſt. Scriptum hoc eſt in commentario Pamphilæ nono & viceſimo.

f. Apud Ariſtotelem in ſuprà dicto loco reprehenſi, fere ſic, ὁ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ σωκράτης οὐ καλῶς τὴν φρυγιστὶ μόνην καταλείπει μετὰ τῆς δωριστί. καὶ ταῦτα ἀποδοκιμάσας τῶν ὀργάνων τὸν αὐλόν.

morum vtique philoſophorum auctoritatis (qui è ſua Repub. hoc Muſicæ genus, tanquam ὀργιαστικὸν μᾶλλον, καὶ παθητικὸν ἤπερ ἠθικὸν, eliminarint) in prætermittendo tibiæ cantu rationem habuiſſe Cyprianus illo loco videri poſſit; in quo propterea nihil immutari aut expungi oporteat, niſi quod de tuba, tibiáque in ſpectaculis idem ipſe ita loquitur poſteà, vt omittendi animum antè habuiſſe neutiquam cenſeri debeat, Non licet inquam adeſſe Chriſtianis (ait) fidelibus, non licet omnino nec illis quos ad oblectamẽta auriũ ad omnes vbiq; Græcia inſtructos, ſuis vanis artibus mittit: clangores tuba bellicos, alter imitatur raucos, alter lugubres ſonos ſpiritu tibiam inflante moderatur (fortaſſe modulatur, fuerit rectius) alter cum choris & cum hominis canora voce contendens ſpiritu ſuo quem de viſceribus ſuis ſuperioribus nitens, hauſerat, tibiarum foramina modulans (hic moderans malim ob ea potiſſimùm quæ ſequuntur) nunc effuſo, & nunc intus recluſo ac repreſſo, nunc certis foraminibus emiſſo atque in aërem profuſo item in articulos ſonum frangens loqui digitis elaborat, ingratus artifici, qui linguam dedit. Quibus conuenienter Quinctilianus, *lib. 1. Insti. Oratoriarum cap. 11.* tibias præcluſis quibus clareſcant foraminibus recto modo exitu grauiorem ſpiritum ſcripſit reddere.

a Antholog. Epigramm. Græc. lib. 1. c. 1. Epigram. 1.
b Ode 6. Epod. 3. & vlt. cùm ait. εὔχος ἀγώνων ἀπὸ τοὺς ἐνέποισιν ἱεροὺς.
c In notis ad hanc l. vnic. de athletis: de ſacris iſtis agonib. Natalis Comes plurima perquam diligenter ac ſcite attulit lib. 5. Mytholog. quę cùm ipſe huc quoque non pauca contuliſſem poſteaquàm tamen eius mihi librum videre contigit eximéda, eóque te ablegandũ eſſe (bone lector) cenſui. Poſſis & Cœliũ Rhodig. cõſulere, antiqua. lect. li. 13. cap. 30. & alibi non ſemel. Viginariũ denique in commentariis Gallicis ad Philoſtratũ in iconibus Arrhichonis Phorbantis & Palæmonis vt interim de vetuſtis Pindari ſcholiaſtis taceam.

Adhuc de constituenda Cyprianici loci lectione agitur. Quibus Dijs Heroibúſue dicati agones ſacri. De Olympij Iouis ſigno & fanis in marg. Tertullianus caſtigatur. Non omnes vbique luſtrales ſacróſue agones ab auctoribus enumeratos. Quæ πάλης aut ἅλματος vocabulis exercitia comprehenſa. Πυγμῆς *agonem omitti non debuiſſe, qui fuerit è trium vetuſtiſſimorum numero, ſed Diſci potiùs aut Iaculi ludum Homerico exemplo. De diſco & ſolo in margine. Pugilatus virtutis nomine deſignatus ab Iſidoro, vel potius pancratium. Pugiles præſtantiſſimi duo Euthymus & Melancomas de quo apud Themiſtium. Ariſtophanis Græcus ſcholiaſtes carpitur quod in ludorum enumeratione prorſus deerrarit. Sex gymnicorum agonum propriæ ſpecies carmine Pindarico comprehenſæ.*

CAP. V.

Sanè in eo ipſo alterutrum horum aut idolum aut dæmonium; quorum altero nihil aliud quàm idipſum oſtenditur (nam cuius alius rei quæſo, niſi dæmonij falſique numinis ſignum idolum?) forſitan ſuperuacaneum eſſe ac ex Idoli gloſſemate, quod ſciolus quiſpiam ſcholiaſtes appoſuerat, inter cætera Cypriani verba errore librarij aſcitum exiſtimauerit non abs re quiſpiam, ex iis quę Cyprianus ipſe antea ſcripſerat: &, ex eo quod Auſonius, *In Eglogario*, vbi de luſtralibus agonibus

Quatuor antiquos celebrauit Achaia ludos;
Cœlicolûm duo ſunt, & duo feſta hominum.

(quanquam idem ipſe alio quodam epigrammate dixerit,

Iſthmia Neptuno data ſunt, & Pythia Phœbo
Ambiguo cultu diuorum hominúmque ſepultis)

Ex illo denique quod Archias[a] Epigrammatarius poëta ſacros agonas, ſic & ab ipſo Pindaro nuncupatos Nemæis[b], binos Diis, binos hominibus mortuis dicatos memorat iis verbis, quos ab Alciato[c] iam prolatos, nihil eſt quamobrem hic exhibitos denuo aut ego, aut quiſquam velit. Verumtamen in Cypriano non eſt Idoli nomen delendum; quo inſignes illæ dæmonum ſtatuæ, aut hominum demonſtrantur; quas in fanis ac de-

ac delubris eorum locorum, vbi celebrabantur antiquitus agones, fuisse positas constat. Qualis illa Iouis apud Olympiam veterum scriptis ab eximio ipsius artificio tantopere decantata [a]. quam inter septem orbis miracula Cassiodorus in libris variarũ *li.7.epist.15.fol.*155. connumerat, quo loco, Iouis Olympici simulacrũ (inquit) quod Phisidias primus artificium summa elegantia, ebore auróque formauit. Denique etsi ad dæmones Idolum pertinet, non eadem tamen vtraq; res est. Quamobrem Tertullianus de corona militis, Quale igitur habendum est (inquit) apud homines veri Dei, quod à cãdidatis Diaboli introductum & ipsis à primordio dicatum est, quodq; iam tunc idololatriæ initiabatur ab Idolis & in Idolis adhuc viuis? non quasi aliquid sit Idolũ; sed quoniam quæ Idolis alij (vbi deleo istud Alij perperam assumptum è sequentibus) fiũt, ad dæmones pertinent. Porro si quæ alij Idolis faciunt, ad dæmones pertinent, quantò magis quod ipsa sibi idola fecerunt cùm aduiuerent? Ipsi scilicet sibi procurauerunt dæmones per eos in quibus esurierant antequam procurarent (sic lego, vbi vulgo est, procurauerant.) Omnium adeò in Græcia conuentuum atque celebritatum in quibus panegyricæ orationes haberi solerent, Deos fuisse præsides & ab ipsis nomen accepisse; Dionisius Halicarnasseus[b] de sacris & lustralibus agonibus sentiẽs, in hæc verba scripsit: θεὸς μὲν γέ που πάντως πάσης ἥστινος οὖν πανηγύρεως ἡγεμὼν καὶ ἐπώνυμος, οἷον Ὀλυμπίων μὲν Ὀλύμπιος Ζεύς. τῶν δὲ ἐν Πυθοῖ Ἀπόλλων. Porrò in Græcis illis quos dixi versibus, & quos ipse ille Alciatus Latinos fecit, hoc interim obseruandum tamen de solis gymnicis ludis, non de Musicis (licet hi quoque non minus sacri lustralésve) ac ne de omnibus quidem gymnicis agi non magis quàm ab altero poëta Lucillio, *Epigram.7.cap.1.lib.2.anthol.cuius initium* οὔτε τάχιον, aut à Simonide, *Epigram.vltim.lib.*1.*cap.*1. cùm ait

ἅλμα ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

ab Eustathio in Homerũ [c] vbi πένταθλον εἶδός ἐστι ἀγωνισμάτων πέντε definit in his enumerans ἅλμα, πάλην, δίσκευμα, κόντον καὶ δρόμον: aut à Pindaricis deniq; ac Sophoclæis ad Electram scholiastis, à quibus hi dumtaxat in ludis pentathlo comprehensis percensentur, ἅλμα, δίσκος, ἀκόντιον, δρόμος καὶ πάλη: & quamuis horum postremum tam ἀκροχειρίαν, quàm volutatoriam illam luctam significet, ac genere quodam ipsum pancratium amplectatur: sicut ἅλματος nomen non simplex modò saltationis genus; verùm id quoque quod fit prehensis manu halteribus [d], & Pyrrhicham quoque ὄρχησιν ipsam (vnde Purrhicharij apud nostros [e] nominati) complectitur. Omissam tamen & ibi & in illo Lucilliano

a De qua & ipsi lib.2. agimus cap.27. è Plinio & Pausan. Sed vidẽdus Strabo libro 8. geograph. f. 409. Plutarchus Æmilio Paulo f. 492. Clemens Alexãdrinus vbi de Panturce adamato à Phidia illi statuæ insculpto fol.15. & 21. in protreptico. sicut & Arnobius li. 6. aduersus gentes f. 168. de illa ipsa insuper Pomponius Mela lib.2. de situ orbis cap. 3. Philostratus octauo li. de Apollonio fol.55. pag.2. Dio potissimũ Chrysostomus Olympica oratione fo. 135. Aldini exempl. pag.2. & f. 141. vbi τῶν ἄντων μακαρίαν εἰκόνα nominat hoc addito ἣν ὑμῖν ἐπέγνωσι δαπάναις τε ὑπερβολῇ καὶ τέχνης ἐπιτυχόντες εἰς ἄκρας εἰργάσαντο καὶ ἀπέδειξαν πάντων ὅσα ἐστὶν ἐπὶ γῆς ἀγάλματα κάλλιστον καὶ θεοφιλέστατον. Quibus adiunge

quod Plutarchus in Sylla retulit fol. 846. libri Stephanici. De hac statua scripserat è Strabone atque Pausania nõnihil in descriptione Græciæ à Sophiano edita Nicolaus Gerbelius vbi de Olympia fol.68. emendato Strabonis loco. Fana verò Iouis Olympij tribus potissimum Græciæ regionibus percelebria fuisse reperio. Thucydides lib.5. fol 40. ἐπειδὴ ἐπῆλθεν Ὀλύμπια τὰ ἐν Πελοποννήσῳ κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν. vbi scholiastes notat τοῦτο προσέθηκεν ἐπειδὴ ἐστιν Ὀλύμπια ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις. De altero Iouis apud Olympiam signo cognomine Horcij è Pausania scribo 5. lib.3. huius Agonistici cap.23. sub init. b ἐν τέχνῃ περὶ τῶν πανηγ. fol.33. c Iliad. Homer. 4. fol.1320. vbi & istud ἐν μέντοι τοῖς περὶ ἱερῶν ἀγώνων ἐπισκεψάμενοι ὅπως ἐμμέτρως τοὺς ἄθλους μίξωσιν ἅλμα ποδῶν δίσκευμα βολὴ καὶ ἄκοντος ἱερὰ καὶ δρόμος ἠδὲ πάλη: μία δ' ἔπλετο πᾶσι τελευτή. d De quo aduersus Cornarium pro Budæo Mercurial. artis gymnast. lib.2. cap. 11. ex Aristo. atque Theophrasto disceptat, quibus possis Themistium adiungere orat. 4. fol. 61. libelli à Stephano excusi, vbi, ὃν [ἀθλητὴν] οἱ πολλοὶ ἐθαύμαζον ἐν τοῖς γυμνασίοις τραχηλίζοντά τε ῥᾳδίως καὶ μεταφέροντα τοὺς ἁλτῆρας. e l. aut damnum 8. §. quicunque. Vbi Budæus D. de pœnis. de Pyrrhica Cœl. Rhodigin. lib.5. lection. antiq. cap.4. Xenophon lib.6. Cyri expeditio. sub initium. Dionys. Halicarnass. lib. 7. Varin. Fauor. Lexico. Et vide sis, quæ scribo 5. cap.15. ad extremum.

Epigrammate nõ fero τὸν τῆς πυγμῆς, id eſt pugilatus agonem; ſiue carminis ſiue memoriæ vitio factum hoc aliquis excuſare velit[a]. Etenim cùm ipſe Dionyſius Halicarnaſſeus, in tribus qui apud Græcos veteres potiſſimùm celebrarentur agonibus, pugilatum cum curſu & lucta connumerat: ſic admodum ſcribens alicubi[b] de ludis Capitolinis ſiue Maximis apud Romanos more propemodum Græco exhibitis; τελεσθέντων δὲ τῶν ἱππικῶν δρόμων (inquit) οἱ τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀγωνιζόμενοι τότε εἰσῄεσαν δρομεῖς τε καὶ πύκται καὶ παλαισταί. τρία γὰρ ἀθλήματα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ταῦτα ἦν ἕλλησιν, ὡς ὅμηρος ἐπὶ τῇ πατρόκλου δηλοῖ ταφῇ.

Sanè fuit quamobrem iaculi agon vel diſci potius, hoc eſt, orbis ænei contentis in ærem viribus (vt apud Cyprianum *In lib. de ſpectacul. pag. 417. col. 2.* eſt) iactati, omitti: cùm alter ſub alterius appellatione non incommodè comprehendatur deberet; vt pro δίσκον ſcriberetur πυγμάν: ſicuti prætermiſſum à poëtarum principe[c] recordor: apud quem Achilles Neſtori etiam ſi neutiquam decertaſſet præmium confert, atque in manum dat, hoc addito verbo,

--δίδωμι δέ τοι τόδ' ἄεθλον
Αὔτως· οὐ γὰρ πύξ γε μαχήσεαι, οὐδὲ παλαίσεις
Οὐδ' ἔτ' ἀκοντιστὺν ἐνδύσεαι, οὐδὲ πόδεσι
Θεύσεαι· ἤδη γὰρ χαλεπὸν κατὰ γῆρας ἐπείγει.

Alibi[d] verò, non diſcus ſed ſub eo ſatis comprehenſus (vt quidem reor) iaculi agon omittitur ab optimo illo poëtarum: vbi de ludis apud Pheacas; in quibus Clytoneus quidem curſu, lucta Euryalus, ſaltu Amphialus, Elatreus diſco, pugilatu Laodamas viciſſe fertur,

τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριστος ἔην κλυτόνηος ἀμύμων, & cæt.
οἱ δὲ παλαισμοσύνης ἀλεγεινῆς πειρήσαντο
τῇ δ' αὖτ' εὐρύαλος ἀπεκαίνυτο πάντας ἀρίστους.
ἅλματι δ' Ἀμφίαλος πάντων προφερέστερος ἦεν.
δίσκῳ δ' αὖ πάντων προφερέστατος ἦεν ἐλατρεύς.
πὺξ δ' αὖ λαοδάμας ἀγαθὸς πάϊς ἀλκινόοιο.

Rectè igitur Iſidorus Hiſpalenſis *lib. 18. Origin. cap. 18. & 22.* ex aliquo vetuſto & claſſico auctore ipſe non malus; quinque gymnicorum enumerat ſpecies; ita vt pugilatum virtutis nomine deſignet. Iactus appellatione generali tam diſcum, quàm haſtile ſiue iaculum comprehendit, ſic ferè, Genera gymnicorum quinque, ſaltus, curſus, iactus, virtus, atque luctatio: & poſteà, virtus eſt immenſitas virium in labore & pondere corporis: quibus tamen verbis pancratium potius, quàm pugilatum eſſe deſignatum aliquis dixerit. Et alioquin à colluctatione (ſic enim D. Ambroſius *enarrat. in pſal. 36.* in Latinis pleriſque reperiri tradit, cùm in Græcis omnibus πάλη ſcribatur: πάλην enim Græcorum, luctam Latinorum eſſe) atque à Pancratio Pugilatum non Plutarchus *lib. 2. Simpoſ. 4. quæſt. 4.* atque Pauſanias *Eliacôn lib. 1. fol. 120. Aldini exemplar.* modò, ſed noſter etiam diſtinguat Vlpianus: *l. qua actio. §. ſi quis. D. ad l. Aquil.* quo præſtitiſſe tum Euthymum Locrenſem[e] robore corporis admirabili; qui maximum lapidem portauerit, & ad vrbis portas locauerit, qui Locris oſtenditur, apud Ælianum *lib. 7. var. hiſtor. cap. 18.* legimus: tum verò Titi Veſpaſiani temporibus Melancomam quendam (de quo ſermones duos concinnauit Chryſoſtomus Dio) ab ipſo principe

adama-

a excuſatur tamen alia quadam ratione quod poteſt, huius lib. cap. vlti. vbi vide ſis.

b extrem li. 7. ῥωμαϊ. ἀρχαιολ. f 480. Vvechel. exempl.

c In lib. 4. Iliad. quẽ locum, & ſimiles Homericos celebrat Plutar. quæſ. 5. Sympoſ. li. 2. fol. 1135. lib. à Stephano excuſi.

d Odyſſ. θ. vbi Euſtathi. fol. 1588. De diſco ex varia materia, & quid diſtet ab Homerico ſolo, præter locos à Mercuriali notatos libr. 2. artis gymnaſt. cap. 12. vide Euſtathium ad illud ex Odyſſ. θ.-λάβε δίσκον μείζονα καὶ πάχετον. fo. 1591. Et notãdum illud Homericum ab ipſo cur prætermiſſum, cùm nõ aliò Propertium citet τρία περιστρέψας ἧκε σιδάρας ἀπὸ χειρός. Sed & illud Pindaricum ex antiſtroph. 4. Od. 10. Olympiorum, Μᾶκος δ' Ἐνικεὺς ἔδικε πέτρῳ χέρα κυκλώσαις ὑπὲρ ἅπαντας.

e Illum de quo vide ca. 16. lib. 2. quæ ſcribimus à Plinio.

adamatum; vt Suetonius *In Tito cap.* 7. in eius vita refert: ita Themistius in oratione quadam[a] ad Valentem Imp. expressit; quo loco, ἦν τις ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων πύκτης ἀνὴρ Μελαγκόμας ὄνομα αὐτῷ κάλλιστός τε καὶ μέγιστος, καὶ τὴν τέχνην εὐδοκιμώτατος. οὗ καὶ τὸν Τίτον φασὶν ἐραστὴν γενέσθαι τὸν αὐτοκράτορα. οὗτος οὐδ᾽ ἕνα πώποτε τρώσας, οὐδ᾽ ὁ πατάξας, μόνῃ τῇ στάσει καὶ τῇ τῶν χειρῶν ἀνατάσει πάντας ἀπέκναιεν τοὺς ἀντιπάλους. Verùm quanta fides Græculis scoliis adhibenda sit, alij viderint: me quidem ab eo quod probabilius existimauero, nunquam auctoritate vlla sua dimouebunt. Nam vt de aliis taceam; quid illo indoctius apud Aristophanem[b] in quo cùm octo percenseãtur ludi seu exercitia, iaculum tamen & discus perperam omittuntur, ὀκτὼ δέ εἰσιν ἀγωνίσματα (inquit) στάδιον, δίαυλος, δόλιχος, ὁπλίτης, πυγμὴ, παγκράτιον, πάλη καὶ ἅλμα. Quorum priora quatuor tanquam species sub generali δρόμου nomine potuêre comprehendi; sicut sextum sub quinto & septimo, ex quibus id consistere posteà docebimus: vt sex propriè veréque gymnicorum agonum species fuisse videantur; quas adiuncto currus certamine quinquennalibus, siue lustralibus sacrísque ludis itidem obiri solitas Pindarus expressit Olympicis, *Ode* 10. *Epod.* 3. *& strophe atque antistrop.* 4. vbi eleganter admodum tribus verbis totam illorum agonum rationem (Olympicorum scilicet in quibus nullum Musicæ tum quidem certamen fuit, sicuti suo loco[c] demonstrabitur) ita comprehendit vt victoriam manibus pedibus curribus, quæsitam diceret,

τίς δὴ ποταίνιον γε λάχε στέφανον
χείρεσσι ποσίν τε καὶ ἅρμασιν
ἀγώνιον ἐν δόξᾳ θέμενος
εὖχος ἔργῳ καθελών.

στροφ. δ.

στάδιον μὲν ἀρίστευσεν εὐθύτονον
ποσσὶ τρέχων παῖς ὁ Λικυμνίου
Οἰωνός. ἷκεν γὰρ Μιδέαθεν
στρατὸν ἐλαύνων. ὁ δὲ πάλᾳ κυ-
δαίνων Ἔχεμος Τεγέαν.
Δόρυκλος δὲ τέλος
πυγμᾶς φέρε, Τίρυνθα ναίων πόλιν
ἐν ἵπποισι δὲ τετράσιν.

ἀντιστροφή.

ἀπὸ Μαντινέας Σᾶμ᾽ ὁ Ἁλιρροθίου
ἄκοντι Φράστωρ δ᾽ ἔλασε σκοπόν
μᾶκος δ᾽ Ἐνικεὺς ἔδικε πέτρῳ
χέρα κυκλώσαις ὑπὲρ ἁπάντας
καὶ συμμαχίᾳ θόρυβον
παραίθυξε μέγαν.

Apud Plautum non omnes exercitationum species enumeratæ, neque apud Paulum Iurisconsult. Vbi quid sit hasta, quid pugnare: pro Pilo non Disco sed Pila reponendum esse. de Pilæ ludo plurima. Alpheni I.C. de Sphæromachia responsum illustratum, Ouidio potissimum qui leuiter emendatur. Polluce, Eustathio, Clemente Alexandr. adhibitis, apud quos de Sphæra Episcuri harpastu & Phænindæ ludis: sed Athenæi etiam & apud eum Antiphanis de harpasto agentium aduocatis testimoniis. De Sphæromachia

[a] Orat. 10. de pace in eo libello quem excusum à Stephano prædixi.

[b] auibus ad illud οὐ 'πὶ τὸν δίαυλον ἦλθον fol. 379. German. exempl.

[c] lib. 2. huius tractatus Agonistici & iam superius attigi cap. 4.

Senecæ assertus aduersus Pincianum locus. Altera Sphæromachia pugilum scilicet quibus Sphæræ pro cæstibus. In certamine seu ludo non esse iniuriam apud Vlpianum adhibito Tertulliano expositum. Sphæristra & Sphæristerium. Τὸ Κερητίσαι, *de follis impulsione accipiendum apud Plutarchum reprehenso interprete. Cornea certamina vel certa curulia, non crinea vel Ciuilia apud Cassiodorum exaudienda. Pilæ lusum non fuisse è sacrorum ludorum numero. Sphæristis honos habitus ab Atheniensibus non à Milesijs.* Σφαιρεῖς. *Pausaniæ lectio in dubium vocata. Dromi apud Olympiam in Acti.*

CAP. VI.

NEc tamen nescio apud auctores bonos quædã è iusto illo & pleno certaminum numero interdum prætermitti; sicuti saltum & discum illis Homeri versibus, quos modò attuli; sed vbi scilicet non hoc sibi ex professo sumunt vt omnia enumerent; quod interpretis munus est propriũ, vt non possit non esse vitiosa quæ manca nec plena est partiũ enumeratio. Philolaches quidem apud Plautum *Mostella. actu* 4. *scen.* 2. *ad fin.* vbi de arte gymnastica generaliter loquutus est; quædam illico, non tamen omnia exercitationum genera exprimit, quæ scilicet præcipuæ curæ haberet, is qui verba faciens inducitur adolescens, sic ferè,

Cor dolet mihi quom scio nunc vt sum atque vt fui olim: quo neque
Industrior de iuuentute erat arte gymnastica disco, hasta, pila,
Cursu, armis, equo, victitabam volupe parsimonia & duritia.

Et similiter Paulus noster *l.* 2. *D. de aleæ lusu.* non omnes expressit ludos qui certaminum sacrorum loco ac tempore fierent; cùm ait. Senatusconsultum vetuit in pecuniam ludere, præterquam si quis certet hasta, vel pilo iaciendo, currendo, saliendo, luctando, pugnando, quod virtutis causa fiat: vbi hastæ nomine τὸ ἀκόντιον siue τὸν ἄκοντα Græcorum, sicuti pugnandi verbo τὸ πυγμαχεῖν, quod pugiles præstabant, designatum fateor. Illis non assentior qui in pili locum subrogant discum, propterea quòd eo decertari solitum in sacris agonibus, nec enim species singulas quásque, aut genera ludorum Iureconsultus sibi sumpserat; quæ fortasse, ne ipso quidem Senatusconsulti tenore comprehensa fuerant: & malim equidem leuissima, facillimáque O in A immutatione legere Pila: sicuti facere Tiraquellum illum Senatorem doctiss. in suis ad Alexandrum Neapolitanum Iurisconsultum notis[a] postea reperi quàm hîc exscripseram. Nam pilæ ludum & crebrum apud veteres Romanos, & in ipsis Pythiis sacris apud Apolloniatas olim exhibitum, discendi facultas est à Mercuriali[b] antiquæ gymnasticæ restitutore peritissimo: qui non medicorum modò in eam rem locos & poëtarum, sed etiam Clementis Alexandrini, *ex lib.* 3. *pædagogi cap.* 10. atque Athenæi *li.* 1. *Deipnosophist.* attulit.

a Ad librũ tertiũ genial. dierum c. 21. Vbi tamẽ castigare se nõ dicit aut de lectione istius loci dubitatum scire ostendit.

b cap. 4. & 5. lib. 2. artis gymnast. huius pilæ ludi meminit & Alexãder in s.d. loco sed obiter vt solet.

Ex iis locis ad rem isti pertinẽt in quibus Martialis *li.* 4. & 7. quidem

Si lentum ceroma teris tepidúmve trigona. Item
Vara nec iniecto ceromate brachia tendis.
Non harpasta vagus puluerulenta rapis. Et,
Si palmam tibi de trigone nudo.
Vnde det fauor arbiter coronæ. Ouidius quoque,
Materia ludunt vberiore viri:
Sunt illis celerésque pilæ, iaculúmque, trochique.
Armáque & in gyros ire coactus equus.

Qui-

Quibus & hunc confirmandæ noſtræ caſtigationi addendum moneo à Plauto Bacchidibus, *Actu.3.ſcena 3.ſub init.*[a]

Ibi curſu luctando haſta, diſco, pugillatu, pila,
Saliendo ſe exercebant magis, quàm ſcorto aut ſauijs.

a citatur à Budæo ad l. Athletas de iis qui notãt. infam. ſed ita vt Pilę nomẽ omiſſum ſit.

Etenim, vt mittam quod Iulium Cæſarem Octauium, Alexandrum Magnum, Marcum Antoninum philoſophum atque Alexandrum Seuerum Impp. eo ſe ludo exercuiſſe; ipſúmque adeo [b] Catonem Cenſorium & Scæuolam [c] Iuriſconſultum alij tradiderunt: ſicuti Calpurnium Piſonem Lucanus *In panegyrico quod appendici ad Vergil. adiunxit Scaliger fol.*127. his verſibus,

b vide Plutarchum in eius vita.
c vide Valer. Max. lib. 8. cap. 8.

Nec tibi mobilitas minor eſt, ſi forte volantem
Aut geminare pilam iuuat, aut reuocare cadentem,
Et non ſperato fugientem reddere geſtu.

Huius ludi non infrequens apud noſtros iuris auctores mentio: de quo præter Vlpianum [d] ad edictum, vbi de Ioco agit in quo ex conſuetudine pila luderetur, Alphenus etiam ſic ferè loquitur in digeſtorum libris [e], Cùm pila complures luderent, quidam ex his ſeruulum cùm pilam recipere conaretur impulit ſeruus cecidit, & crus fregit. Quærebatur an dominus ſeruuli lege Aquilia cum eo, cuius impulſu ceciderat agere poſſit, Reſpondi, non poſſe: cùm magis caſu quàm culpa videretur factum, quod eum ſcilicet inter ludendum impulit impediendi cauſa ne pilam reciperet. Rectè verò Alphenus hoc nimirum ſentiens, in culpa non videri eſſe in dubio, qui aliquid inter ludendum à ludi ratione non alienum faciat quamuis ex eo alter quiſpiam lædatur. Itaque Ouidius *fab.*5.*lib.*10.*Metamorph.* ad hanc rem percommodè vbi de Hyacintho

d l. itẽ Mela 11. in prin. D. ad l. Aquiliam.
e l. ſi ex plagis 52. D. ad l. Aquil.

Quæ mea culpa tamen? niſi ſi luſiſſe vocari
(ita malo quàm pro Si vt aliis videtur Sic legere)
Culpa poteſt niſi culpa poteſt & amaſſe vocari.

Non fuiſſe autem à ludo pilæ impulſionem alienam, immò in eo etiam frequentatam teſtis Lucianus *in Dialogo* περὶ γυμνασίων Anacharſi, quo loco ludum pilæ ita frequentatum apud Lacedæmonios, vt in ipſo ſe ſe inuicem propellerent, in hæc verba ſub Solonis perſona ſcribit, μέμνησο ἤν ποτε καὶ ἐς Λακεδαίμονα ἔλθῃς μὴ καταγελάσαι μηδὲ ἐκείνων, μηδὲ οἴεσθαι μάτην πονεῖν αὐτοὺς ὁπόταν εἰς σφαίρας περὶ ἐν τῷ θεάτρῳ συμπεσόντες παίωσιν ἀλλήλους, εἰ ἐς χωρίον εἰσελθόντες ὕδατι περιγεγραμμένον ἐς φάλαγγα διαστάντες τὰ πολεμίων ἀλλήλους ἐργάζωνται & cætera quæ ſequuntur. Teſtis inſuper Iulius Pollux, *lib.* 9. *Onomaſt. col.* 492. vbi de ludo pilæ quam σφαίραν vocat, παίζεται δὲ κατὰ πλῆθος (ait) διαστάντων ἴσων πρὸς ἴσους ἥ τι μέσην γραμμὴν ἄθρυπτον ἐκλυσάντων ἣν σκῦρον καλοῦσιν, ἐφ' ἣν κατατιθέντες τὴν σφαῖραν ἑτέρας δύο γραμμὰς κατόπιν ἑκατέρας τῆς τάξεως καταγράψαντε τοὺς ὑπὲρ ἑτέρους οἱ προανελόμενοι ῥίπτουσιν: & addit, οἷς ἔργον ἐπιδράξασθαί τε τῆς σφαίρας φερομένης καὶ ἐπιβάλλειν, ἕως ἂν οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους ἐπὶ τὴν ἑτέραν γραμμὴν ἀπώσωνται. Meminit etiam Euſtathius apud Homerum [f] in Phæacibus, vbi cætera itidem ipſe, vt Pollux, pilæ luſus genera perſequitur, & ait, ἐπίσκυρος δὲ οἱ ἐγχώριοι παίζοντες κατὰ πλήθη, καλουμένη διὰ τοῦτο καὶ ἐπίκοινος. ἡ δ' αὐτὴ καὶ ἐφηβική. ὠνόμασται δὲ ἐπίσκυρος, ἐπειδὴ οἱ κατ' αὐτὴν σφαιρίζοντες ἐπὶ λατύπης ἑστῶτες, ἣν σκῦρον φαμὲν & cæt. βολῇ σφαίρᾳ ἀλλήλους ἐξεδίωκον.

f Euſtath. ad θ. Odyſſ. Hom. f. 1601.

Sed & de harpaſti pilæ ludo cuius φαινίνδα iuxta Pollucem, *lib.*9. *Ono-*

mast. cap. περὶ τῶν ἐν συμποσίοις παιδιῶν *fol.* 402. ἀπὸ τοῦ φαννίδου τοῦ πρώτως εὑρόντος ἢ ἀπὸ τοῦ φαινακίζειν, vel φαινίνδα, ἀπὸ τῆς ἀφέσεως τῶν σφαιριζόντων, quod procul à lusoribus iaceretur dicti, Phænestio pædotribæ inuentionem Athenæus [a] auctoritate Iubæ Mauri tribuit addito isto Antiphanis carmine

Φαινίνδα παίζων ἦεις ἐν Φαινεστίου

postquàm ipse Athenæus, πολὺ σύντονον καὶ καματηρὸν τὸ τῆς περὶ τὴν σφαιριστικὴν ἁμίλλης ὅτε κατὰ τοὺς τραχηλισμοὺς ῥωμαλέον scripsit (notandum hîc interim admoneo quod ad rem facit ὅτε τῆς ἁμίλλης καὶ τῶν τραχηλισμῶν contentionis siue certaminis atque inflexionem ceruicis, quarum Galenus quoque in libello de ludo paruæ pilę commeminit, vocabula) simile quidpiam aut vicinum luctæ siue pancratio ludum pilæ istum habuisse ostendentia versus istos Antiphanis subiicit, quibus cùm graphicè hîc harpasti describatur ludus, hoc etiam (quod modò dicebamus) ostenditur, in eo extrusionibus seu impulsionibus mutuis; dum præripere lusores pilam tentabant, locum præcipuum fuisse

--σφαῖραν λαβὼν
τῷ μὲν διδοὺς ἔχαιρε, τὸν δ᾽ ἔφευγ᾽ ἅμα
τοῦ δ᾽ ἐξέκρουσε, τὸν δ᾽ ἀνέστησεν πάλιν
κλαγκταῖσι φωναῖς –

Quibus facile adducor, vt putem nihil aptius proferri posse ad eius Alpheniani responsi rationem assequendam: vbi de ludo quidem sed de tali ludo species erat proposita, in quo imago interim pugnæ quædam subesse videatur. Quamobrem à Seneca *Episto.*80. *Hodier. die in princip.* & Statio, *in præfat.* 4. *Syluar.* Sphæromachiam appellatam scimus: quod qui non intelligebat Pincianus Hispanorum alioquin æuo suo doctiss. frustra fuit, cùm apud Senecam reponi Sphyromachiam debere credidit: *In suis ad Senecam scolijs*, quod enim sphæras esse pugilum arma qui propterea sphæris hoc est cęstibus decertare pugnaréque dicerentur, à Iulio Polluce *Onomast. lib.*3. *cap. vlti. col.*189 traditum sic fere, εἴποις δ᾽ ἂν ἐκ τοῦ πύκτου χεῖρες ὡπλισμέναι, χεῖρες ὁπλίτιδες, καὶ τὰ ὅπλα σφαῖραι, ἀφ᾽ ὧν καὶ τὸ σφαιρομαχεῖν καὶ σφαιρομαχία παρ᾽ ἀειστομένει ἐν διονύσω ἀσκητῇ, etsi τὰς σφαῖρας vicem ἱμάντων siue cæstuum siue meilicharum exhibuisse pugilibus de Platone [b] didici: vereor ne satis verum non sit. Certè non prohibet quo minus sphæromachię nomen ad pilæ quoque ludum pertineat, in quo speciem pugnæ quandam exhibitam diximus. Atque hoc ipsum est quod alibi [c] Vlpianus, Cùm iniuria ex affectu facientis consistat, si quis per iocum percutiat, aut dum certat (inquit) iniuriarum non tenetur: & rectè, dum certat, velut in gymnasio aut studio vbi sacra exhiberi certamina, vel ad ea exerceri iuuenes solent. Itaque etsi vulnera inferantur, ingerantur, & quassent pugni, calces arietent, cæstus dilanient, flagella dilacerent: nemo tamen agonis præsidem suggillans erit, quod homines violentiæ obiectet. Iniuriarum enim actiones extra stadium, sicuti Tertullianus apposité (nisi fallor) ad superiora Scorpiaco tradit. Alioqui si non ea sit ludi conditio, nec mos aut vsus vt collusores deiici debeât, impulsi dedita opera & læsi seruuli, domino non esse denegandam Aquiliæ actionem, verius arbitrer: qua de re ne cogitatum quidem aliquid, non modò scriptum ab interpretibus iuris: sicuti nec ab alia-

[a] lib. 1. δειπνοσ. fol. 9. Meminit huius ludi Clemens Alexãdrin lib. 3. pædag. cap. 10. εἰ δὲ καὶ σφαίρη τῇ μικρᾷ παιζόντων τὴν φαινίνδα παιδίαν ἐν ἡλίῳ μάλιστα.

[b] lib. 8. de legib. fol. 83. libri à Stephano excusi, vbi de pro agonibus pugilatus, καὶ ὡς ἐγγύτατα τοῦ ὁμοίου ἰόντες ἀντὶ ἱμάντων σφαίρας ἂν περιδούμεθα. &c. quæ sequuntur.

[c] lib. 3 §. penul. D. de iniuriis.

ab aliarum (quas humaniores vocant) literarum magiſtris atque grammaticis indicatum adhuc fuiſſe locum in quo præmij atque honoris cauſa, ſiue in ſtadio ipſo ſeu potius alibi eo pilæ ludo decertabant, quem locum Sphæriſtram vocarent: ſicuti Spheriſterium in gymnaſij quadam parte vbi ſe iuuenes eo exercerent luſus genere, Corycæum apud Vitruuium ex aliquorum opinione, ab aliis [a] tamen improbata, vbi corycomachia luderetur. Ac de Sphæriſterio quidem alij [b] plurimos auctorum locos obſeruarunt, nos de Sphæriſtra vnum apud Plutarchum, *In vitis decem Rhetor. fol.* 1542. iam olim deprehendimus, in quo de Iſocrate ſic fere, λέγεται δὲ καὶ κερητίσαι ἔτι παῖς ὤν. ἀνάκειται γὰρ ἐν ἀκροπόλει χαλκοῦς ἐν τῇ σφαιρίστρᾳ τῶν ἀῤῥηφόρων κερητίζων ἔτι παῖς ὤν, ὥς εἶπόν τινες. Quod enim ibi κερητίσαι Robertus Britannus, Examinatorem eſſe expoſuit hallucinatum arbitror: ac tametſi alibi hoc verbi legere non memini, equidem ad pilæ luſum ita refero, vt κερητίσαι eſſet cornu pilam ſiue follem impellere: cornu autem hoc eſt operimento corneo, pugnis aut extremis brachiis aptato: ſicuti hodiéque apud nos atque Italos follis propelli ac impeti ſolet: atque in illa figura Pythiis ſiue apud Apollionem, ſiue apud Actium ac Nicopolim agonibus pila ludentium à Mercuriali *d. ca.* 4. *&* 5. exhibita intueri licet agonibus inquam ſiue certaminibus corneis, quemadmodum Caſſiodorus nominat in variarum libris: *lib.* 8. *variarum epiſt.* 15. vbi vulgo ſcriptum, & (mea quidem opinione) perperam, Crinea, nec minus malè adſcriptum ad marginem pro eo Ciuica. Crinea ſunt iſta certamina, pugna ſine ferro (inquit) rixa ſine odio: clamoribus non doloribus res iſta peragitur. vbi niſi Cornea placebit, rectiùs quidem Curulia, quàm vel Crinea vel ciuica quod alij ſubſtituere, legeris. Nec ideo magis exiſtimandum tamen, ex agonum ſacrorum numero, pilæ luſum fuiſſe: illorum ſcilicet, qui Olympiæ Delphis Corinthi aut Nemeæ committerentur.

a Mercurial. cap. 4. libr. 2. artis gym.
b IdẽM ecur. c. 9. lib. 1. poſt Budæũ in annot. in Pandect.

Itaque quamuis apud Athenienſes magni haberetur, vt Alexandrum Cariſtium ſphæriſtam & ciuitate donarint: & ſtatuis quoque poſitis ipſius memoriam, noménque commendarint: Mileſij tamen iſtam exercitationem propterea dicũtur auerſati, quod cùm ſe athleticis laboribus exercerent, multáſque è coronariis certaminibus eſſent conſequuti victorias, ad nullum eorum pilam vtilem, ac proinde reiiciendam ſibi prorſus eſſe cẽſuerunt. Cuius rei auctorem habeo ipſum Euſtathium ſic ſcribentem in Homerũ *Odyß.* θ. *fol.* 160. Phæacibus, τοῦ δὲ ἀξίαν λόγου καὶ τὴν σφαιριστικὴν εἶναι πίστις καὶ ἀθηναῖοι, πολίτην ποιησάμενοι ἀλέξανδρον τὸν καρύστιον σφαιριστήν. καὶ ἀνδριάντας ἐκείνῳ ἀναστήσαντες: Μιλήσιοι μέντοι τὴν γυμνασίαν ταύτην παρῃτήσαντο. αἴτιον δέ φασιν, ὅτι πρότερον ἐξασκήσαντες τὰ ἀθλητικὰ, καὶ πολλὰς ἐκ τῶν στεφανιτῶν ἀγώνων ἀπενεγκάμενοι νίκας, τὴν σφαῖραν εἰς οὐδὲν τούτων χρησίμην ἔγνων· διὸ καὶ παραιτητέαν αὐτὴν ἔκειναν. At in Ligoriana tamẽ illa tabula vetuſta, quam in ſua gymnaſtica Mercurialis exhibet, in vaſe ſupra menſam poſito tres extant palmæ rami eo loci, vbi luſorum pilæ figura oſtenditur. Cui bono palma? niſi victori vt daretur? ſi palma, cur non etiam corona? niſi forte, quod verum vetus illud Horatij *in arte poet. ad Piſones*, verbum

-pictoribus atque poeticis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

aut potius Milesiorum verba, de sacris certaminibus non de Pythiis Apolloniatum non de Panathenaicis exponenda sunt. Nam apud Lacedæmonios quidem qui excesserant ex ephebis lusores pilæ vt arbitror quos σφαιρεῖς tanquam ad σφαιριστὰς vocarent gymnicorum ludorum, vt posteà dicemus, præsidi, sed & Lacedæmoniorum nationis auctori (vt Lycurgus apud Plutarchũ [a] ait) Herculi sacra facere soliti: quemadmodum Pausanias[b] his admodũ verbis, vbi de dromo in quo erant gymnasia loquitur, addocet, ἔστι δὲ ἄγαλμα ἀρχαῖον ἡρακλέους ᾧ θύουσιν οἱ σφαιρεῖς οἱ δέ εἰσιν οἱ ἐκ τῶν ἐφήβων ἐς ἄνδρας ἀρχόμενοι συντελεῖν. πεποίηται δὲ καὶ γυμνάσια ἐν τῷ δρόμῳ. Vbi si erit aliquis qui pro θύουσιν scriptum malit θέουσιν vt iuuenes sphæristas Herculi decurrisse in dromo illo significet, me profectò adstipulatorem habiturus est: vel ideò quia cursura potius in dromo iuuenibus, quàm sacrificium competit, non negantem interea quin vulgata scriptura idoneum sensum vtcunque habeat. De dromo in nemore Alti apud Olympiam exercendorum cursu iuuenum gratia, mentio apud Philostratum in Apollonij vita[c]: vbi, τέμενός τε γὰρ ἐν αὐτῇ καὶ ἱερὰ καὶ δρόμοι καὶ σκηνὴ δὴ ἦσαν. & postea, τὰ δὲ ἄλση στεφανῶσαι τοὺς νικῶντας καὶ τοὺς δρομικοὺς τῶν ἀθλητῶν γυμνάσαι: ταῦτα γάρ που καὶ ἡρακλεῖ ἐνθυμηθέντι, καὶ τὸ αὐτοφυὲς τῆς ὀλυμπίας ἀγασθέντι, ἐπάξιος ἐφάνη ὁ χῶρος τῆς ἔτι νῦν ἀποδυομένων ἐνταῦθα.

a Apophtheg. Laco. in Lycurgo. fol. 40r.
b Laconicis fol. 74. Aldini libri.
c lib. 8. fol. 55. pag. 2. De Alti autem è Pausan. Eliacon. 1. fo. 121. Et aliis locis. Vide quę scribo 5. cap. 21. vt lib. 2. cap. 15.

Onomastus Smyrnæus pugilatu victor primus apud Olympiam. Mutilus Galeni locus de Epeo suppletur, & castigatur Homeri beneficio. Pugilatus quamobrem cæteris exercitationibus gymnicis contemptior, aut minoris dignationis, adeò vt eo qui contenderent, derìdiculo habiti fuerint morborumq; periculis, & Christianorum diuini verbi præconum reprehensionibus expositi. Cyprianus emendatus. Pugilatus laudes à Dione Chrysostomo prædicatæ. Pugilum & luctatorum differentia. Illorum cruenta spectacula, qui de vita etiam periclitati. Vnus Melancomas pugil, nullum formæ aut valetudinis damnum perpessus. ἡ τῶν χειρῶν ἀνάτασις Melancomæ pugili apud Themistium attributa quo pertineat plurimis Eusthathij testimonijs allatis expositum, qui Cratero etiam pugili (hoc autem è Pausania interpretor esse nomen proprium) id ipsum de manus extesinone assignat, quod Melancomæ Themistius & Dio Chrysostomus tribuunt.

CAP. VII.

PVgilatus sanè præmia Onomastũ è Smyrna Olympiæ consequutũ tertia & vicesima Olympiade, proposita tunc primùm, idest, longè post cæteros agonas institutos de Pausania [d] didici: atque huius etiam agonis Galenus ait hoc præcipuum fuisse, vt alibi quàm ludis nullus ipsius vt cæterorũ vsus sit: quibus excepto illo, vnus idemque omnibus aptum se, sicut aliis secundum naturam, exercitiis atque operibus olim præbuerit, simúlque agitationi Circensium equorum vt & vinceret, postea discerni ab inuicem cœperint, vt aliis agonibus alij præstarent atque excellerẽt. Sic enim ille ad Thrasybulum[e], πάλαι μὲν γὰρ (inquit de illo tempore agens quod Platonis ætatem præcesserat) εἷς ἀνὴρ ἐργάτης τῶν κατὰ φύσιν ἔργων ἀληθῶς ἐυεκτικὸς εἰς ἀγῶνα κατέβαινεν. οὐ πάλην μόνον ἀλλὰ καὶ δρόμον ἠγωνίζετο. καί τις ἐνίκα πολλάκις εἰς ἄμφω τε ταῦτα καὶ ἀκοντίζων καὶ τοξεύων καὶ δισκοβολῶν καὶ ἅρματος ἐπιστατῶν. ὕστερον δὲ διῃρέθη. καὶ διόνπερ ἕνα πεποίηκεν ὅμηρος ἐπειὸν εἰς μὲν πάντα τὰ κατὰ φύσιν ἔργα πάντων ὕστατον δὲ πυγμήν, ἧς ἐν ἄθλοις μόνοις ἡ χρεία τοῖς τότε πάντες ἐγένοντο, & cętera. Quem locũ vno

d Eliacôn 1. fol. 120. vbi τρίτῃ δὲ ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ πυγμῆς ἆθλα ἀπέδοσαν· ὀνομάστος δὲ ἐνίκησεν ἐκ σμύρνης, &c.
e πότερον ἰατρ. ἢ γυμν. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. fo. 296. lin. 54.

vno verbo mancum & mutilum, ita ex ipsa Galeni sententia optimè castigatum,& integritati suæ restitutum iri arbitror,iuxta historiam Epei præstantissimi & fabri(nam equum illum Troianum famosissimum compegisse dicitur) & pugilis qui κατὰ γαστρὸς ἔτι ὢν ἔμβρυον ἐπύκτευσέ πως τῷ διδύμῳ ἀδελφῷ, καὶ νικήσας προεξώδευσεν, in ipso iam tum vtero matris fratrem velut pugilatu victum præcurrit: verùm alioquin δειλοῦ καὶ ἀπολέμου (vt è Lycophrone narrat Eustathius *fol.* 1323.& 1324)& cùm in disci iactu ridiculi, tum ad cætera exercitia ludicra, & bellica præsertim munia inutilis Homericam, quæ penultimo Iliados libro proponitur, si post τὸ ὕστατον addideris τὸ ἄριστον, quod apud Homerum itidem legitur quo loco sic fatus Epeus inducitur

ἡμίονον δ' οὔ φημί τιν' ἀξέμεν ἄλλον ἀχαιῶν
πυγμῇ νικήσαντα ἐπεὶ εὔχομαι εἶναι ἄριστος.

Itaque cùm verè dictum sit à Philostrato *lib.2.* εἰκόνων *in palæstra.* τῶν παλαισμάτων ἃ διαπέφυκεν ἀπ' ἀλλήλων κράτιστον εἶναι τὸ ξυνημμένον τῇ πάλῃ: ob eas quas exposui modo rationes,non æquæ dignationis habitum pugilatum, ac cæteros agonas verum est, sed ob id potissimùm quod in ipso, cæstuum ictibus aduersum se πύκται decernerent,dilaceratísque capitibus cruentarentur (vt ait Ambrosius *enarrat.in psal.36*) præsertim autem antagonistarum os miris modis ita deformaretur (τὰ κατὰ στόμα γὰρ καὶ ὀφθαλμοὺς εἰκὸς ἦν κρουσθῆναι, sicut Eustathius monet, *In* ψ.*Iliad.ad illud* κόπτε δὲ παπτήναντα *fol.*1324. ὧν καὶ στοχάζοντο πάντως οἱ πύκται καθὰ καὶ ὤτων) difficile vt esset ipsos post pugnam inter noscere,quamobrem

--σκληραῖοι τεθλασμένοι οὔατα πυγμαῖς

vt cum Theocrito[a] loquar,ludibrio iocísque ac poëtarum quoque,non popularium modo dicteriis expositi fuerint, vel illa Lucilliana quatuor epigrammata[b] ... idem faciunt:quæ cap.1.libri 11.ἀνθολογίας ipso in aditu statim exhibentur,multísque adeo morbis ob debilitatas prædura exercitatione illa & quasi concussione vexatas plagis & ictibus penè assiduis, pleráque corporis partes obnoxios ipsos fuisse Galenus[c] in hæc verba scribit, τὰ τῶν ἀθλητῶν σώματα σαθρὰ, καὶ ἀσθενῆ ταῖς κατὰ τὴν ἐπιτήδευσιν γεγονότα πληγαῖς ἕτοιμα πρὸς τὸ πάσχειν ἐστὶν ἐπὶ ταῖς τυχούσαις προφάσεσιν. οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμοὶ περιωρυγμένοι πολλάκις οὐδ' ἡ δύναμις οὐκέτ' ἀντέχει, πληροῦνται ῥευμάτων· οἱ δ' ὀδόντες ἅτε διασεσεισμένοι πολλάκις ἐπιλειπούσης ἐν τῷ χρόνῳ τῆς δυνάμεως αὐτοὺς ἑτοίμως ἐκπίπτουσι. τὰ δὲ λυγισθέντα τῶν ἄρθρων ἀσθενῆ πρὸς πᾶσαν τὴν ἔξωθεν βίαν γίνεται, καὶ πᾶν ῥῆγμα καὶ σπάσμα ῥαδίως κινεῖται & cæt. καὶ πολλοὺς αὐτῶν πάνυ συμμέτρως ἔχοντας τῶν μελῶν οἱ γυμνασταὶ παραλαβόντες ὑπερπιάναντές τε καὶ διασάξαντες αἵματί τε καὶ σαρξὶν, εἰς τοὐναντίον ἤγαγον. ἐνίων δὲ καὶ τὰ πρόσωπα παντάπασιν ἄμορφα καὶ δυσειδῆ κατέστησαν καὶ μάλιστα τῶν παγκράτιον ἢ πυγμὴν ἀσκησάντων ὅταν δὲ καὶ τῶν μελῶν τελέως ἀποκλάσωσιν ἢ διαστρέψωσιν ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψωσι τότ' οἶμαι τότε καὶ μάλιστα τὸ τῆς ἐπιτηδεύσεως αὐτῶν ἀποτελούμενον κάλλος ἐναργῶς ὁρᾶσθαι & cæt. & statim καταλύουσι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος αἰσθητηρίων προσαπόλλυται καὶ πάνθ' ὡς ἔφην τὰ μέλη διαστρεφόμενα παντοίας ἀμορφίας αἴτια γίνεται. Christianorum verò Theologorum ac diuini verbi præconum increpationibus atque reprehensionibus percelluntur multò magis: ex quorum numero martyr Cyprianus *in lib. de spectaculis pag.*417. *col.* 2. ita in eos

[a] Dioscuris eidyllio.

[b] in 1.2.3.& 10 adde iis & vltima,quod est Luciani.

[c] προτρεπτικῷ πρὸς τὰς τέχνας,fo.5.lin. 19.& sequen.

inuehitur quodam loco, quem vt eadem opera castigetur exhibebo. Nam illa altera dementia est manifesta (inquit) otiosis hominibus negotiatio sua (malim sui legere) vt vapulet, & prima victoria est vltra modum humani ventris esurire potuisse, super titulo coronæ: Hîc pungo distinctionis causa, cuius nota in excusis quibusque deficit, & quod ait de esuritione, hoc ad saginam & voracitatem pugilum aliorúmque athletarum pertinet, de qua libro tertiò plenius disseretur. Tum apud Cyprianum *lib.3. sub init.* subiicitur admirationis quodam genere, vt equidem sentio, Edacis flagitiosæ nundinæ, ictibus infelix facies locatur, vt infelicior venter saginetur. Oratoriè igitur argumento suo seruiens potius, quàm verè Dio Chrysostomus, *in Melancoma 2. fol. 199. pagina 2.* dum pugilem Melancomam omni laudum ratione cumulare nititur, & rei militari athleticam præfert, tanquam illius exercitatio minor ac leuior, huius præstantior & magis laboriosa, per illam solius animi specimen exhiberetur, hac verò insuper fortitudo robúrque corporis ac temperantia consummaretur. Et verò pugilatum genus exercitationis durissimum, siue laboriosissimum & difficillimum fuisse, ac propterea cæteris à Melancoma prælatum: cùm honoris & gloriæ studiosior, quibus operibus virtus robúrque animi & corporis ostẽderetur, iis potissimùm præ aliis eminere vellet, γνοὺς οὖν τῶν πρὸς ἀνδρείαν ἔργων (inquit) κάλλιστον ἅμα καὶ ἐπιπονώτατον τὴν ἄθλησιν ἐπὶ ταύτην ἦλθε. τῶν μὲν γὰρ πολεμικῶν ὅτε καιρὸς οὐκ ἦν ἥτε ἄσκησις ἐλαφροτέρα φαίην δ' ἂν ἔγωγε καὶ ταύτης ἥττονα εἶναι. μόνης γὰρ εὐψυχίας ἐπίδειξις ἐν τοῖς πολεμικοῖς. ἡ δὲ ἄθλησις ἅμα μὲν ἀνδρείαν, ἅμα δ' εὐψυχίαν, ἅμα δ' ἰσχὺν, ἅμα δὲ σωφροσύνην ἐμποιεῖ. καὶ τούτων τῆς ἀθλήσεως εἵλετο, οὐ τὸ ῥᾷστον, ἀλλὰ τὸ χαλεπώτατον: πυγμὴν γὰρ ἤσκησε. & quę sequuntur.

Inter pugiles & luctatores quidnam intersit Philinus apud Plutarchum[a] explicans, hoc addit, τοὺς δὲ πύκτας, οὐδὲ πάνυ βουλομένους ἐῶσιν οἱ βραβευταὶ συμπλέκεσθαι. μόνους δὲ τοὺς παλαιστὰς ὁρῶμεν ἀλλήλους ἀγκαλιζομένους καὶ περιλαμβάνοντας & cæt. συνάγουσιν αὐτοὺς καὶ ἀναμιγνύουσιν ἀλλήλους & cæt. Pugilum denique, sicut è superioribus colligitur cruenta erant spectacula non itidem luctatorum cæterorúmque agonistarum. Itaque reprehensus ideò Constantius Imp. ab Amniano Marcellino lib. historiæ suæ quarto & decimo, quod pugiles spectandi esset auidior atque adeò crudior, Erat autem diritatis eius hoc quoque indicium (inquit) nec obscurum nec latens, quod ludicris cruentis delectabatur, & in circo sex vel septem aliquoties vetitis certaminibus pugilum vicissim se concidentium perfusorúmque sanguine, specie vt lucratus ingentia lætabatur. Adeò quidem illa cruenta, vt icti cæstibus pugiles si non animam in ipsa pugna efflarent aut agerent, confractis certè ossibus aut luxatis præter deformatum vibicibus (vti dixi) vultum, debiles efficerentur sæpe ac mutili. Quamobrem ad illud Epei pugilis magnificè de se loquentis apud Homerum illo ipso loco, sic ferè,

ὧδε γὰρ ἐξερέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται,
ἀντικρὺ χρόα τε ῥήξω, σύν τ' ὀστέ' ἀράξω.

Eustathius ille noster præclarè (vt solet) obseruandum præcipit τὸ ἐπικίνδυνον τῆς πυγμαχίας ἀεὶ τοιαύτης οὔσης. πολλοὺς γὰρ τῆς κατὰ φύσιν σωματικῆς ἁρμονίας παρέλυεν. Melancomam tamen pugilem (de quo superius actum

[a] lib. 2. Sympos. proble. quæst. 41. de luctæ quàm Græci πάλην dicunt & Pãcratij differentia. Lucianus Anacharsi siue περὶ γυμνασίων non longe ab initio, & Philostratus lib. 2. εἰκόνων in Arrichione & in palæstra: Fueritne luctæ certamẽ reliquis gymnicis antiquius necne: disputatur illo apud Plutarchũ loco & additur ad finem quęst. 5. πυγμὴ μὲν ἔστι μίμημα πληγῆς καὶ φυλακῆς (πολεμικῆς δῆλον) πάλη δὲ, συμπλοκῆς καὶ ὠθισμοῦ.

actum eſt) nō minus integrum, ſanúmque, quàm vnum aliquem è curſoribus fuiſſe Dio Chryſoſtomus *in Melancoma* 1. *ſub initium fo.* 196. *pag.* 2. *Aldini lib.* in hæc verba memorat, πυγμὴν γοῦν ἀγωνιζόμενος οὕτως ὑγιὴς ἦν ὥσπερ τῶν δρομέων τις. Atque hoc quidem propterea nimirum, quoniam (vt ibidem aliquanto poſt recitatur) πρότερον ἠνάγκασε τοὺς ἀνταγωνιστὰς ἀπειπεῖν, οὐ μόνον πρὶν αὐτὸς πληγῆναι, ἀλλὰ καὶ πρὶν πλῆξαι ἐκείνους. Illam porrò manuum extenſionem, ſeu porrectionem brachiorum, τὴν τῶν χειρῶν ἀνάτασιν in Melancoma pugile laudatam à Themiſtio, tum Agenori Betriciorum Regi

ὅς ἐπὶ καὶ ξείνοισιν ἀεικέα θεσμὸν ἔθηκε
μή τιν' ἀποστείχειν πρὶν πειρήσασθαι ἑοῖο
Πυγμαχίης—

vt Apollonius Rhodius [a] cecinit) in expugnandis atque conficiendis ipſo pugilatu hoſpitibus familiarem, & altero etiam ſublationis manuum vocabulo à poëta illo deſignatam ibidem reperio, vbi Regem ſic loquutum fingit ad exteros,

Κέκλυτ' ἁλιπλάγκτοι τάπερ ἴδμεναι ὔμμιν ἔοικεν
Οὔτινα θέσμιόν ἐστιν ἀφορμηθέντα νέεσθαι
Ἀνδρῶν ὀθνείων, ὅστις Βέβρυξι πελάσσῃ
Πρὶν χείρεσσιν ἐμῇσιν ἑὰς ἀνὰ χεῖρας ἀεῖραι.

Et non ita multo poſt de certamine Amyci & Pollucis

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἱμᾶσι διεσταδὸν ἠρτύναντο.
Αὐτίκ' ἀνασχόμενοι ῥεθέων προπάροιθε βαρείας.
Χεῖρας ἐπ' ἀλλήλοισι μένος φέρον ἀντιόωντες

tum verò à cæteris omnibus pugilibus Euſtathius apud Homerum [b] præcipuè vſurpatam admonet in hæc omnino verba, ἤγουν πὺξ ἀλλήλους πλῆξαι ἀνατείναντας τὰς χεῖρας· ἦν γὰρ ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐπιτήδευμα πυγμάχων τὸ ἐπὶ πολὺ ἀντέχειν ἀνατεταμέναις χερσίν, καί τινα πύκτην ἀειστείδης ἐπαίνει, ὅτι διεκαρτέρει τῶν ἀντιπάλων οὕτω περιγινόμενος. Idem auctor aliquantò pòſt, τὸ δὲ, Ἄντα δ' ἀνασχόμενοι, τουτέστιν ἀνατείναντες τὰς χεῖρας ἕως τοῦ, Ἐκ μελέων ἔκφρασίς ἐστι τῆς τῶν πυγμάχων συμπλοκῆς & cæt. καὶ ὅλως ἁπάσης συμβολῆς. Item poſteà, ἰστέον δὲ καὶ ὅτι νῦν μὲν αὐθωρὸν οἱ πυγμάχοι ἀλλήλοις ἐνέπεσον. ἦν δ' ἔστιν ὅτε αὐτοῖς τέχνη καὶ τρίβειν συχνὰς ὥρας ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιπάλων ἀνατάσει καὶ καταφορᾷ χειρῶν, ὡς οἱ καὶ ἀέρα, ὃ δὴ λέγεται, ἔδαιρεν ἢ καὶ ἐσκιαμάχουν πολεμικῶς & cæt. quæ ſequuntur: & ſtatim adiungit Crateri fortiſſimi pugilis hiſtoriam, ea ſola manuum extenſione aduerſarios profligare ac ſuperare ſoliti, παραδίδεται οὖν τις πυγμάχος, ὡς καὶ προσερρέθη κράτερος (nomen eſſe non adiectiuum, ſed Ægirenſis pugilis & luctatoris proprium puto, de quo è Pauſaniæ ſecundo Eliacôn inferius dicetur) ἑαυτοῦ εἰς τὸ φερεπόνως ἐπὶ πολὺ ἀνέχειν τὴν χεῖρα, καὶ πληγὰς μὲν μὴ καταφέρειν, ἀποκναίειν δὲ οὕτω τὸν ἀνταγωνιζόμενον. Dio Chryſoſtomus de Iatrocle pugilis Melancomæ antagoniſta loquutus, *in Melancoma* 1. *ſub init. fol.* 195. *pag.* 2. *Aldini lib. &* *fol.* 196. *pag.* 2. καὶ μόλις ἑωρῶμεν τοῦ γυμναζομένου τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας ἀνατεταχότος, & paulò pòſt de ipſo Melancoma ita loquitur, circa iſtam τῶν χειρῶν ἀνάτασιν, vt quæ ab Ariſtide ſcripta de quodam pugile retuliſſe diximus Euſtathium ad Melancomam propriè pertinere videantur. Sic enim Chryſoſtomus in ſupra dicto loco, οὕτω δὲ σφόδρα γεγύμναστο, καὶ τοσοῦτο περιῆν τοῖς πόνοις, ὥστε καὶ δυνατὸς ἦν καὶ δύο ἡμέρας ἑξῆς μένειν ἀνατεταμένος τὰς χεῖρας· καὶ οὐκ ἂν εἶδεν οὐδεὶς ὑφέντα αὐτὸν, ἢ ἀναπαυσάμενον, ὥσπερ

[a] In ipſo Argonauticôn ſecundi libri principio ſic & χεῖρας ἀείρειν de pugilatu Amyci & Pôllucis agens Theocritus dixit eo loco quē exhibebo inferius cap. 12. huius libri.

[b] Iliad. ψ. pag. 1322. ad illud, πὺξ μάλ' ἀνασχομένω πεπληγέμεν. Et pag. 1324. ad illud ἄντα δ' ἀνασχόμενοι. Videto eūdem Euſtathium ad illud Homeri de pugilatu Vlyſſis & Iri ſub initium Odyſſ. σ. fol. 1839. ad illud, τὼ δ' ἄμφω χεῖρας ἀνέσχον. Et poſteà, δὴ τότ' ἀνασχομένω, ὅτι ἀνασχεῖν ἐνταῦθα χεῖρας (inquit) τὸ ἀνατεῖναι. Et ſtatim, δὴ τότε ἀνασχομένω ἤγουν ἀνατείναντες τὰς χεῖρας.

εἰώθασι & cæt. οὐ γὰρ τὸ παίειν καὶ τὸ τιτρώσκεσθαι ἀνδρείαν ἐνόμιζεν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἶναι μὴ δυναμένων πονεῖν καὶ ἀπηλλάχθαι βουλομένων & cæt. quæ inferius *vbi de arte ad loci Aristotelis constituendam lectionem*, proponam.

Plutarchi locus difficilis explicatus aliter atque à Xylandro, cuius tamen interpretatio nequaquam reijcitur, Desperatos & cedentes manum tollere. Ἀπαυδᾶν apud Plutarchum, quod ἀπαγορεύειν & ἀπογινώσκειν ijs locis qui notantur in margine. Manus remittere. B. Pauli ad Hebræos verba quæpiā locis Ephremi adhibitis illustrata. Nempe τὸ παρειμένας χεῖρας, παραλελυμένα γόνατα, τὸ κάμνειν, τὸ ἐκλύεσθαι ψυχαῖς. Νεῖκος ἀπαυδᾶν apud Theocritum, & ἀνασχεῖν τὰς χεῖρας. Apud Pausaniam ἀπαγορεύειν: & item apud Philostratum enarrantem eandem Arrichionis fabulam. Natalis Comes id verbi non assequutus carpitur: & item Latinus interpres Theocriti, qui τὸ ἀπεῖπε pessimè reddidit, Græcus autem scoliastes optimè. Quod verbum ea significatione apud Philonem, Nazianzenum, Plutarchum agnoscitur vbi fugam animi suis viribus diffidentis & prope iam victi signum esse ostenditur. Insuper Philonis Galeni & Philostrati allata de verbis illis similiter acceptis testimonia, sed & Thucididis, ἀνταπεῖπεν pro eodem Athenæi fide.

CAP. VIII.

QVibus omnibus adhibitis hactenus existimaui semper explicandum Plutarchi locum Lycurgo *pag.* 94. cùm ait, καὶ τὸ περὶ τὴν ἀθλημάτων ταῦτα μόνα μὴ κωλύσαντα ἀγωνίζεσθαι τοὺς πολίτας, ἐν οἷς χεὶρ οὐκ ἀνατείνεται. Quanquam non ignoro nec porrò inficior eo referri posse quod Xylander adnotat de sublatione manus, veluti signo desperationis, & abiectionis animi quopiam: non tantùm propterea quòd eorum qui fuerint superati & cedant, mos quoque sit manum tollere (vt apud Lactantium *lib.3. cap.28. Instit.* dicebat Cicero) & tendere palmas, quod ait Virgilius, *lib.12. Aeneid.* verùm etiam atque adeò multò magis quod Seneca me *cap.3. lib.5. de benefic.* docuit iamdudum, eos à Lacedæmoniis (quorum Lycurgus legislator) ludos fuisse prohibitos, in quibus victorem ostendat victi confessio, Itaque Plutarchus ipse hanc in apophthegmatibus Laconicis [a] eius prohibitionis Laconicam & argutam à Lycurgo redditam rationem profert, ὅπως εἴπῃ μηδεὶς αὐτῶν ἐν τῷ πονεῖν ἀπαυδᾶν ἐθίζηται: quod Xylander quidem ita reddidit, Ne quis eorum inter laborandum despondere animum assuescat. Ego autem etsi non prorsus illud improbo, qui scio id eo verbo plerunque significari sicuti & istis, ἀποψυχεῖν, ἀπειπάσθαι, ἀπαγορεύειν[b], ἀπογινώσκειν: attamen auctoritate Senecæ commotus, hîc quidem aliquid malim, quod turpem suæ animi abiectionis confessionem aut verò demonstrationem exprimat (vt puta vetare, prohibere, deprecari, aut absistere pugna, cedere labori, cœptúmque abnuere, ac detrectare certamē, aut simile quidpiam) interpretationis Latinæ loco reponere: sed ita vt suppleatur istud, Fessum se ac superatum confitendo scilicet. Nam huc spectasse Lycurgum arbitror turpem huiusmodi confessionem abominatum: siue ipsa voce, siue

a pag. 405. à Steph. excusi.

b Ea significatione ἀπαγορεύειν & ἀπαγόρευσιν legas tū apud Platoné symposio fol. 176 Stephanici libri, tū apud Lucianū Anacharsi, & ipsum quoq; Ioannē Chrysostomū sermone 9 in c. 5. epistolæ B. Pauli ad Romanos fo. 36. vbi etiam τὸ ἀπογινώσκειν (quod apud Plutarchū ea significatiōe frequens est) & τὴν ἀπόγνωσιν vsurpat, sic admodū scribens, ἐπειδὴ γὰρ αἱ θλίψεις μάλιστα ἀπαγορεύειν ἐποίουν ὑπὲρ τῶν μελλόντων αὐτοὺς καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐνέβαλλον, λέγει, ὅτι δεῖ αὐτοὺς μὲν οὖν ταύτας χρὴ θαρρεῖν καὶ μὴ ἀπογινώσκειν τὰ μέλλοντα. Apertissimè autē hac significatione τὸ ἀπειρήκασι legas apud Dionem Chrysostomum in Diogene siue Isthmico fol. 95. pag. 2. Aldini exēplaris, vbi πάντες [illegible] καὶ ἀπειρήκασι πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Et in Melancoma j. sub init. in f. 196. ἠγωνίζετο γὰρ ἀεὶ ἐνίοτε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀγωνιζόμενος. ἤδη μέντοι ἀπειρήκει & pag. 2. πρότερον δὲ ἠνάγκαζε τοὺς ἀνταγωνιστὰς ἀπειπεῖν. Et Melancoma 2 fo. 200. ex quo verba inferius adferam vbi de arte athletica disceptabitur. Et itē Eunapi. Oribasio fol. 173. quod non percepit tamē Iunius interpres vir alioqui doctissimus vbi οἱ βασιλεύοντες ἀπαγορεύσαντες μάχῃ πρὸς τὴν διὰ πάντων τοῦ ἀνδρὸς δύναμιν. & τὸ, [illegible] ἀπειρηκότων ὑπὸ πόνου apud Plutarchū in M. Catone pag. 620. libri Stephanici eo loco vnde verba proferam lib. 2. cap. 28. ad finem quod de brutis [illegible] quibus τὸ ἀγορεύειν minime cōuenit. Sanè τὸ ἀπογινώσκειν ea significatione positum plerisque veterum locis reperio, vt apud Dionys. Halicarnass. libr. 10. ἀρχαιολογ. ῥωμαϊκ. fol. 651 Diodor. Sicu. lib. 3. fol. 119 lib. 13. fol. 370. lib. 18. fol. 639. & 663. lib. 19. fol. 705. Ioseph. Flaui. cap. 8. lib. 13. ἰουδαϊκ. ἀρχαιολ. fol. 389. & cap. 13. lib. 15. fol. 480.

ſiue manus porrectione, aut fuga[a], vel alio quolibet corporis geſtu motúve, huius rei ſignificatio daretur. Nempe in arena cui comparatur hoc ſæculum (ſicuti D. Ephrem Ediſſenæ eccleſiæ diaconus alicubi [b] ſcribit) perfecti quíque pugnatores quantum habeant alacritatis, quantum viribus polleant interriti ſemper oſtendunt, cùm nunquam fortes remittunt manus, exerúntque lacertos, parati quibuſlibet volentibus congredi. Timidi contrà, molles ignaui per ſegnitiem ſuam ex certamine fugiunt. Item alibi [c], Vani huiuſce mundi pugiles licet ab aduerſariis grauiſſimè verberentur non concidunt animis, nec fugam arripientes certamen deſerunt: ſæpe enim fit, vt qui vinci videbatur, tandem è certamine victor deſcendat. Ac in ſuperioribus quidem iſtud B. Pauli ad Hebræos *cap.* 12 *ver.* 12. in memoria videtur habuiſſe, quod ad athletas haud dubiè pertinet, διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας, καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε ab ipſo Iſaya propheta *cap.* 35. tot antea ſeculis vſurpatum, cuius Græca interpretatio ſic habet, ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα παρακαλέσατε. In his autem ad illud eiuſdem ex ea ipſa epiſtola *eodem cap. verſu* 3. 4. & 5. ἀναλογίσασθε οὖν τὸν τὴν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμηται ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι. οὔπω μέχρι αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. Vbi ſic videtur κατὰ μετάθεσιν eleganter ſcripſiſſe Paulus pro, ἵνα μὴ καμόντες ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλύησθε: & quidem τὸ κάμητε, ἀντὶ τοῦ κατπιάζητε: quo verbo D. Ioannes in Apocalypſi *cap.* 2. *verſ.* 3. vtitur eodem ſenſu. Sanè τὸ κάμνειν commodè victis qui deficiunt aptatum: quando νικώντων οὐκ εἶναι τὸ κάμνειν è Plutarcho ſatis intelligitur.

a Hanc enim victi ac deſperabūdi de ſuis viribus animi eſſe indicium diſces è Plutar. ſympoſ. problem. 8. lib. quæſt. 13. & ſtatim prolato Ephremi loco.
b In ſermone de virginitate, ſub init. in fo. 186.
c In de pœniten. & confeſſ. volum. 2 fol. 48.

Porrò autem τὸ ἐκλυόμενοι ψυχαῖς hoc ſcilicet eorum eſt, quos ἀπαυδᾶν dici oſtendimus. Quod ipſum vt ἀπαυδᾶν à Plutarcho, ſic à Theocrito *διοσκούροις eidyllio.* 23. plena locutione νεῖκος ἀπαυδᾶν dicitur, vbi & ἀνασχέσεως ἤγουν ἀνατάσεως τῶν χειρῶν extenſionis, ſiue porrectionis manuum, qua ſignificationem abiectionis animi & pugnæ detractionis ob deſperationem de ſuis viribus, mentio ita fit, vt ad ſuperiorum quæ diximus illuſtrationem adferri nihil commodius queat: nam de Amyco qui pugilatu victus à Polluce

—πᾶς δ᾽ ἐπὶ γαῖαν
κεῖτ᾽ ἀλλοφρονέον καὶ ἀνίσχεθε νεῖκος ἀπαυδῶν
ἀμφοτέρας ἅμα χεῖρας, ἐπεὶ θανάτου σχέδον ἦεν.

Illud etiam eodem ſenſu à Pauſania [d] dicitur ἀπαγορεύειν in pancratiaſtæ Arrichionis Olympiis bis olim, ac tum Olympiade quarta ſupra quinquageſimam poſt animam in victoria efflatam coronati triſolympionicæ memorabili fabula, quo loco, ὁ δὲ ἀρραχίων ἔκλα τὸν ἐν τῷ ποδὶ τοῦ ἀνταγωνιζομένου δάκτυλον, καὶ ἀρραχίων τε τὴν ψυχὴν ἀφίησι ἀρχόμενος. καὶ ὁ ἄγχων τὸν ἀρραχίονα ὑπό τε τοῦ δακτύλου τῆς ὀδύνης κατὰ τὸν καιρὸν ἀπαγορεύει τὸν αὐτόν. ἠλεῖοι δὲ ἐστεφάνωσάν τε καὶ ἀνηγόρευσαν νικῶντα τοῦ ἀρραχίονος τὸν νεκρόν. Et ſimiliter in Arrachionis ſiue (vt ipſe nominat) Arrichionis icone hoc ipſum deſcribens Philoſtratus, *lib.* 2. *εἰκόνων fol.* 9. ac velut ob oculos proponens, γέγραπται δὲ ὁ μὲν ἀποπνίξας νεκρῷ εἰκάσαι καὶ τὸ ἀπαγορεύον ἐπισημαίνων τῇ χειρί. ὁ δὲ ἀρριχίων ὅσα οἱ νικῶντες γέγραπται. καὶ γὰρ τὸ αἷμα ἐν τῷ ἄνθει, καὶ ὁ ἱδρὼς ἀκραιφνὴς ἔτι, καὶ μειδιᾷ καθάπερ οἱ ζῶντες, ἐπειδὰν νίκης αἰσθάνωνται. Quam hiſtoriam enarrans Natalis Comes, Pauſaniæ vti-

d Arcadicis fo. 1314. Aldini lib. & ſimiliter Eliacôn 2. id verbi vſurpauit, fo. 141. vbi de Soſtrato Sicyona pācratiaſta qui acrocherſita dictus propterea quod παραλαμβανόμενος ἄκρων τοῦ ἀνταγωνιζομένου τῶν χειρῶν ἔκλα, καὶ οὐ πρότερον ἀνίει, πρὶν ἢ αἴσθοιτο ἀπαγορεύσαντος.

quę fide, quantum diſpicere poſſum, nam auctorem ipſe non citat (qui mos ei prauus eſt in cæteris etiam quæ ſcribit: ſicuti Alexandro illi Neapolitano Iuriſconſulto, itidem noſtra memoria ſcribere vſuuenit, vt apud veritatis ſtudioſos apud me quidem, gloriæ, dum ſubticet auctores, auidior, omnem ſibi fidem vterque abrogauerit) ſed Comes ille[a], neſcio quamobrem ſcripſit, cùm Arrachion digitum pedis aduerſario iam prope ſtrangulatus animámque efflans infregiſſet, illum præ dolore digiti corruiſſe: quando vtrumque iam antea in puluere aut arena volutatum, mutuis quippe nexibus adſtrictum, ex ipſa hiſtoriæ ſerie apparere potuerit. Nempe vim verbi ἀπαγορεύειν ſiue ἀπαυδᾶν haudquaquam perceperat, non magis quàm Latinus interpres Theocriti[b] quo loco

--ἀλλά γέ τοι διαείσομαι ἔστε κ' ἀπείπῃς

donec ipſe recuſes etenim vertit: vbi mea quidem ſententia debuit adiicere certaminis productionem, atque ita victum te vtpote cantando & audiendo defeſſum eſſe fatearis: hæc enim omnino illius verbi eo loco vis eſt quæ Græcum ſcoliaſtem haudquaquam latuit, ſic exponentē optimè, vt videtur, ἀλλά σοι ᾄδων ἐρείσω διαμενοῦμαι, ἕως ἂν ἀπαγορεύσῃς, τὴν ἧτταν ὁμολογήσῃς. Ἀπειπεῖν igitur eſt deſpondentis animum, ſéque victum eſſe confitentis ſeu ſermone, atque hoc quidem propria ſignificatione ipſius etymi ſeu καταχρηστικῶς vel certè μεταφορικῶς alio quolibet motu corporis voluntatem exprimente, ſicuti de fuga ex Ephremo ſuperius admonui. Huc ſpectans Plutarchus verbo illo quo de agimus etiam vſus eſt[c], ὁ γὰρ ἀπειπάμενος καὶ φυγὼν ἧτταν ἀπροφάσιστον ἥττηται καὶ συγκεχώρηκε κρείττονα τὸν ἀντίπαλον εἶναι. Quo ſenſu τὸ ἀπειπεῖν tum apud Philonem[d], tum apud Gregorium quoque Nazianzenum[e] accipi debere dudum obſeruauimus.

Ac de iſtorum quidem verborum ſignificatione minime vulgari nec ſatis ab interpretibus Latinis ad eos quos indicaui locos percepta, ſatis ſupérque dictum hactenus videtur: vt nihil ſit quod inſuper additum velle debeamus, niſi quod ſuperioribus conuenienter, ſimilitudine ab agonibus petita, προκαμόντα ἀπαγορεύειν, ea qua expoſuimus ſignificatione Philo in eo primi περὶ μοναρχίας loco vſurpauit ex quo verba inferius libro tertio ad extremum, vbi de pluribus eiuſdem agonis præmiis diſceptatur, ſubiiciam, & Galenus itidem ὑγιεινῶν ſecundo, cùm ait eſſe oportere τὸν γυμναζόμενον, οὔτε θυμικὸν ὡς ἔτι προθυμεῖσθαι γυμνάζεσθαι καμνούσης ἤδη τῆς δυνάμεως, οὔτ' ἄθυμον ὡς ἀπαγορεύειν, ἐπιπονεῖν δυνάμενον. Philoſtratus *lib.* I. εἰκόνων quoque Iunior in Hercule ſiue Acheloo: de hoc ſuperato ab illo ſic admodum ſcribens, κἀντεῦθεν, ὁ μὲν αἵματος ἤδη μᾶλλον ἢ νάματος ἀφίησι κρουνοὺς ἀπαγορεύων· ὁ δὲ ἡρακλῆς γαννύμενος τῷ ἔργῳ ἐς τὴν δηιάνειραν ὁρᾷ: quod & à Thucidide in primo hiſtoriarum dictum ἀναπίπτειν vt ſit ἀθυμεῖν Concidere pro, Animo concidere, deſpondere, atque adeò deſperare: auctor Athenæus deipnoſophiſt. lib. j. ſic admodum ſcribens, ὅτι τὸ ἀναπίπτειν κυρίως ἐπὶ ψυχῆς ἐστιν, οἷον ἀθυμεῖν ὀλιγωρεῖν· θουκυδίδης πρώτῃ νικώμενοι ἐπ' ἐλάχιστον ἀναπίπτουσι: quod nollem à lexicographis omiſſum Athenæi teſtimonium.

Exercitia

[a] lib. 5. Mythol. vbi de Olympiis, f. 428. editio Francofur.

[b] ὁδοιπόροις Eidyllio 5. ſub perſona Laconis.

[c] Sympoſiac. problem. lib. 9. quæſt. 13. f. 1321. Steph. editio. quem plenius locū exhibebo j. lib. 3. cap. 19.

[d] In libr. τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι. fo. 108. & 109 vt & ἀπειρηκέναι, in libro περὶ ἀνδρείας, fo. 505. & 506 De quibus verbis alios locos attuli ſuperius in adnotationibus ad illud ἀπαγορεύειν hoc ipſo cap.

[e] Sermone in Maccabæos quo loco, ἐν τούτῳ φοβούμενοι μᾶλλον μὴ ἀπείπῃ κολάζων ὁ τύραννος καὶ ἀπέλθωσι τινὲς αὐτῶν ἀστεφάνωτοι.

Exercitia quæ Lycurgi legibus permissa Lacedæmonijs etiam puellis, sed sine pædotriba. Quamobrem in pugilatu non in cæteris exercitijs victorem ostenderet victi confessio. μίχει αἵματος ἀντικατέστηναι apud B. Paulum. Mercurialis notatus. Philonis locus expensus de victi confessione: & cum Paulino Theocritico ac Themistiano leuiter emendato comparatus. Iosephi locus obscurior ea de re intelligendus, adhibitis Isidori Pelusiotæ ac Dionis Chrysostomi testimonijs illustratur. Remissioni manuum Porrectio contraria de vtraque Papinius. Seneca de pugilatu Lacedæmonijs interdicto. Alexander à pancratio & pugilatu non à reliquis exercitationibus abhorruit: nec aliter de ipso agentem Plutarchum accipio. παλαιν ὀρθοστάδην. De pancratio plurima. Nexus luctatorum & pancratiastarum: qui & Pammachi dicti. Pyctas à pammachis distinxisse Theocritum videri. Pancratiastæ cæstibus nequaquam depugnabant, sed fortasse Meilichus, de quibus apud alios nihil.

CAP. IX.

Cæterùm videtur quidem solo pugilatu atque pancratio non etiam cæteris agonibus aut exercitiis interdictum fuisse Lacædemoniis vetustis: quod pro Xylandri siue recentiore nostra explicatione aduersus meam illam opinionem atque interpretationem Plutarchi verborum περὶ τῆς ἀναστάσεως veterem admodum facit, quando in disci telique iactu fœminis cæteras omnes exercitationes excepto saltu concessas, ille ipse Plutarchus his vtique verbis manifestò alicubi [a] ostendat Lycurgi apophtegmata percensens, ἄλλου δὲ ἐπιζητοῦντος διὰ τί σώματα τῶν παρθένων δρόμοις καὶ πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν &c. Et Lacedæmonios in eo loco, qui δρόμος diceretur non modò cursura, sed aliis etiam agonibus sese iuuenes exercuisse Pausanias[b] disertè scribit, καλοῦσι δὲ λακεδαιμόνιοι δρόμον ἔνθα τοῖς νέοις καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔτι δρόμον μελέτη κατέστηκεν &c. πεποίηνται δὲ καὶ γυμνάσια ἐν τῷ δρόμῳ: sed ita scilicet vt nullus esset qui eos arte gymnastica institueret pædotriba, ne pluris arte, quàm virtute aut contenderent aut valerent: sicuti ex Plutarchò [c] inferius ostendere[d] in animo habeo: Cùm autem in sacris agonibus Laconas decertare solitos, & quidem non cursu [e] tantùm, sed etiam lucta vel ex eo constet altero ipsius Plutarchi testimonio: quod libro secundo vbi de agonũ pręmiis disceptabitur proferemus: solósque gymnicis ludis cœlibes à Lycurgo prohibitos adhibita insuper infamiæ nota idem alibi[f] Plutarchus tradat: cur potius ibi aut apud Spartam in pugilatu vel pancratio, quàm in colluctatione victorem victi confessio arguere potuerit, causam esse arbitror quod cùm starent pugiles non caderent aut pessumdarentur vt in lucta (ἔπιπτον γὰρ ἐν ἀγῶνι ait in lib. περὶ ἀποικίας Philo ῥώμῃ τοῦ ἀντιπάλου νικηθέντες καρτερᾷ) non relinquerentur extremi, vt in cursu, sed nec ex plagarum & ictuum exceptorum, aut vulnerum numero atque magnitudine (quæ virtutis potius ac patientiæ fidem faciebant[g]: quamobrem à B. Paulo dictum id, quod ante memoraui οὔπω μέχρι αἵματος ἀντικατέστητε à pugilibus vtique translatum puto) dignosci posset vter esset inferior. Etenim non satis verè scriptum à Mercuriali [h], nec satis prospero

a Apophth. Laconicis pagin. 404. lib. Stephanici. Videto & in Lycurgi vita fol. 87. vbi τὰ μὲν τοι σώματα τῶν παρθένων δρόμοις καὶ πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν, & quæ sequuntur.

b Laconicis fol 74. Aldini exẽpl. vnde τοῦ νεανίσκου ἐκ τοῦ γυμνασίου meminit Plutarchus ἐπιτηδευμάτων λακωνικῶν fol 426. editio Stephanicæ. Thucydides lib. 5. fol. 191. meminit τῶν γυμνοπαιδιῶν vbi scholiastes ἑορτὴ τῶν λακεδαιμονίων (inquit quod huc quoque pertinet) ἐν ᾗ γυμνοὶ ἠγωνίζοντο.

c apophth. laconi. f 415.

d Vbi de arte gymnastica ad Aristotelici loci lectionem stabiliendam disceptatur.

e De quo agitur à Plutarcho in apophth. laconi. fo. 399. vbi de Leone Eutycratide filio.

f Apophth. Lacon. pagi. 404.

g Vnde Seneca in lib. de Dei gubernat. & diuina prouidentia. cap. Quare multa Marcet sine aduersario virtus tunc apparet quanta sit, quantúmque valeat polleátque cùm quid possit patientia ostendit: & paulò antè de athletis agẽs generaliter, sed pugiles vt arbitror intelligens, Athletas videmus quibus viriũ (ait) cura est cũ fortissimis quibusque confligere & exigere ab his per quos certamen præparatur, vt totis contra ipsos viribus vtantur, & si non inueniant singulos pares simul obiiciant. Et lib. 2. de ira cap. 14. Athletæ quoque in vilissima sui parte occupati tamen ictus doloréſque patiuntur, vt vires cædentis exhauriãt, nec cum ira suadet feriunt, sed cum occasio. Vide & lib. 2. de tranquillit. animi, cap. 9. ex quo scribam ꝗ sermone proximo. h Artis gymnast. lib. 2. ca. 9.

Mercurio arbitror, in vetusta pugilum pugna superasse illum, qui vel aduersarium pugnorum ictibus in terram prosterneret, vel grauius & damnosius periret) hunc sola ipsius prodebat confessio, qui se victum aut cedere diceret, aut alioqui deficere fessúmve esse (quod victoribus nequaquam vsuuenire Plutarcho[a] teste Marcius Coriolanus huc spectãs, vt reor, pronunciauit) sermone manu, gestúve aliquo corporis indicaret, sed manu potissimùm iuxta id quod à Plutarcho ac Theocrito superius attuli, & quod isto Philonis[b] illustri testimonio declaratur, καὶ τὰς χεῖρας ὑπὸ ἀσθενείας ὥσπερ ἀπειρηκότες ἀθληταὶ καθῆκαν. Vbi τὸ χεῖρας καθηκέναι ἀπειρηκότα illi Paulino respondet περὶ τῶν παρειμένων χειρῶν, aut illi Theocritico, νεῖκος ἀπαυδῶντα χεῖρας ἀνασχεῖν quę antè attuli: quorũ vtrique respondere itidem censeo quod breuiter atque concise ὑπ' ἀργίας ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον apud Themistium Euphradam[c] olim legere memini eo loco ex quo verba tum vt è superioribus lucem accipiant illísque simul adferant: tum verò vt à me interim castigentur quando animaduersum hac de re à Stephano eruditissimo scoliaste nihil reperi perlubenter exhibebo, διὰ τοῦτό μοι ἐξεγείρει τὸν νοῦν καὶ ἐρεχελεῖ (ait) καὶ ἐρεθίζει, καὶ οὐκ ἐᾷ καταφέρεσθαι εἰς ὕπνον καὶ χάσμην ὑπ' ἀργίας, ἀλλὰ ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον, οἷόν τινα εὐδόκιμον παλαιστρατιώτην ἀνακαλεῖται καὶ ἀναζώννυσιν ἐπὶ τοὺς λόγους παρέχων καλὰς ἀφορμὰς, καὶ τῇ τέχνῃ διδοὺς χορηγίαν: in quibus ista si me audies ita legeris translato inferiorem in locum ἀλλὰ, vt sane oportet quod ipsa sententiæ ratio exiget articulo, οὐκ ἐᾷ καταφέρεσθαι εἰς ὕπνον καὶ χάσμην ὑπ' ἀργίας ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον. (hic apponendus Sicilicus tum denique superior ille articulus quem dixi) ἀλλ' οἷόν τινα εὐδόκιμον παλαιστρατιώτην ἀνακαλεῖται & reliqua: quibus omnibus elegãtius nihil, aut superioribus quę περὶ τοῦ ἀπαυδᾷν, περὶ τῶν παρειμένας χεῖρας παραλυόμενον ἐκλυόμενον ἢ καμόντα καθηκέναι ἢ ἀνατεῖναι; aptius atque commodius (meo quidem iudicio) adiungi potuit. Id ipsum autẽ quod illis verbis ostenditur adeò turpe olim existimatum vt plerique athletarum licet animo viribúsque deficerent: verecundia tamen cessionis huius modi ad diffidendum agonem in otio & quiete perseuerarent, vt Iosephus tradit, vel (quod potius ipsum sensisse crediderim) pausam in decertando respirantes persæpe facerent, protelandi finis gratia, quũ certamini παραχώρησις dabat, cessio nimirum illa & traditio manus, victi confessionem præferens: verba enim Iosephi *cap. 20. lib. 13.* ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογ. omnino ista sunt, ἑκάτεροι γὰρ ταυτὸ τοῖς ἀθληταῖς ἔπασχον· οἱ τῇ δυνάμει μὲν ἀπηγορευκότες αἰσχυνόμενοι δὲ παραχωρῆσαι διετέλουν ἀργίᾳ καὶ ἀναπαύσει διαφέροντες τὸν ἀγῶνα. Quibus aptissimè (opinor) adiunxeris tum quod de Amyco & Polluce decertantibus pugilatu & ad resumendos spiritus, redintegrandas vires, sudorémque abstergendum parumper quiescentibus Apollonius Rhodius *lib. 2. Argonauticôn* ita cecinit,

στάντε δὲ βαιὸν ἄπωθεν ἀπωμόρξαντο μετώπων
ἱδρῶ ἅλις καματηρὸν ἀϋτμένα φυσιόωντε
Ἂψ δ' αὖτις συνόρουσαν ἐναντίοι.

tum illud etiam, quod ex Isidoro Pelusiota *epist. 144. lib. 3.* sequenti sermone, *lib. 2. circa finem* proponetur, ἐν τοῖς σταδίοις τὴν στάσιν καὶ ἐφηρέμησιν τίκτειν τὴν ἐναντίων κίνησιν, &c. vt pausæ quæ interdum fit, reparandis quæ concidebant animi corporísque viribus ad redintegrandum certamen

a In Coriolano, fo 396. εἰπὼν δ' ἐκεῖνος ὅτι νικώντων οὐκ ἔστι τὸ κάμνειν ἐφείπετο τοῖς φεύγουσιν.

b περὶ τοῦ εἰ τὰ προπαιδεύσματα. fo. 304.

c Orat. 6. περὶ τῆς φιληκοΐας τοῦ βασιλέως è quatuordecim excusis à Stephan. fo. 87.

men mirabiliter profit:quamobrem vſurpari quoque ab agoniſtis pleriſque ſolitam auctor Dio Chryſoſtomus eo loco, *Melancoma* 5. *fo*.196. *pag*.2.*Aldini lib*.ex quo verba iſta de Melãcoma pugile illo eximio, qui facere iſtud neceſſe non haberet, nec verò ſoleret, ſuperius retuli: ὥστε δυνατὸς ἦν καὶ δύο ἡμέρας ἑξῆς μένειν ἀνατεταχὼς τὰς χεῖρας καὶ οὐκ ἂν εἶδεν οὐδεὶς ὑφέντα αὐτὸν ἢ ἀναπαυσάμενον, ὥσπερ εἰώθασι. Remiſſio manuũ ſiue demiſſio ceſſio fuit laboriſque ac certaminis detractio, ſuiſq; viribus diffidentis animi, & aduerſarium victorem turpiter agnoſcentis iudicium. Porrectio manuum è contrario fuit indiciũ animi ad capeſſendum certamen parati & prompti. Vtrumque circa diſcobolos vſurpari ſolitum ſignificat Papinius *lib.6.Thebaidos*, his elegantiſſimis verſibus,

-aßiſtunt procul attonitique fatentur
Cedere, vix vnus Phlegyas acérque Meneſtheus
(Hos etiam pudor & magni tenuêre parentes)
Promiſêre manum: conceßit cætera pubes
Sponte & adorato redit illa ingloria diſco.

Equidem iſta omnia nondum à quoquam ſatis percepta (vt videtur) ita quin ſe habeant tamen in poſterum vlli dubium eſſe minimè poterit, niſi qui ſimul de Senecæ [a] fide dubitare animum forte induxerit: cuius hæc omnino verba ſunt, Lacedæmonij vetant ſuos pancratio aut cæſtu decernere, vbi inferiorem oſtendit victi confeſſio, curſor metam prior contingit, velocitate alium non animo anteceſſit, luctator ter abiectus perdidit palmam, non tradidit. Cùm inuictos eſſe Lacedæmonij ciues ſuos magno æſtimarent, ab his certaminibus remouerunt, in quibus victorem facit non iudex non per ſe ipſe exitus, ſed vox cedentis & tradere iubentis: propterea igitur & pancratium & pugilatum abominabatur Alexander Macedo, vt arbitror, qui tamen reliqua certamina non modò nõ reſpuebat, ſed etiam edi iubebat, ſicuti Plutarchus *in eius vita, fol.*1223. auctor eſt. Nam etſi generaliter & in vniuerſum ab omni athletarum genere atque natione ipſum alienum fuiſſe innuit, ſic ferè ſcribens, φαίνεται δὲ καὶ καθόλου πρὸς τὸ τῶν ἀθλητῶν γένος ἀλλοτρίως ἔχων· πλείστους γοῦν θεὶς ἀγῶνας, οὐ μόνον τραγῳδῶν καὶ αὐλητῶν καὶ κιθαρῳδῶν, ἀλλὰ καὶ ῥαψῳδῶν θήρας τε παντοδαπῆς καὶ ῥαβδομαχίας: attamen de pugilatu tantum & pancratio non de curſu luctave, ac reliquis exercitationibus loquitur, οὔτε πυγμῆς οὔτε παγκρατίου μετά τινος σπουδῆς (ait) ἔθηκεν ἆθλον &c. Ac de pancratio quidem quatenus eo quo ſe exercent eadem omnia quæ pugiles præſtant peragúntque non minùs quàm quæ ipſi quoque luctatores atque adeò τὰς χεῖρας ἀνατείνεσθαι manus extendere, vt & pugiles ſolent. Itaque τὸ παίειν ἀλλήλους ὀρθοστάδην (quod vtique propriũ fuiſſe pugilum nemo dubitat) Luciano [b] tamen teſte atque auctore παγκρατιάζειν λέγουσιν Et ſanè σύνθετον ἐκ πυγμῆς καὶ πάλης ἦν τὸ παγκράτιον, ſicuti Nicephorus Gregoras apud Syneſium [c] notat, ἐξῆν γὰρ τῷ παγκρατιάζειν ἐθέλοντι οὐ μόνοις τοῖς νόμοις τῆς πάλης, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς πυγμῆς χρῆσθαι πρὸς τὸ νικῆσαι. Quod ipſum antea dictum à Cicerone in ea pro Sylla pugnis & calcibus, à Græcis veteribus πὺξ ὁμοῦ τε σκέλει ſcoliaſtis Græci fide, qui ad Ariſtophanem [d] id adnotauerat eruditiſſimus Eraſmus in prœmiarum Chiliadibus [e] pridem animaduertit, & verò Plutarchus in ſympoſiacis [f] ita expreſſerat, ὅτι γὰρ μέμικται τὸ παγκράτιον ἔκ τε πυγμῆς καὶ

[a] d. cap.3. lib.5. de Beneſi.

[b] Anacharſi ſiue περὶ γυμνασίων.

[c] περὶ ἐνυπνίων in fine.

[d] In Pace, quo loco facetiſſimè licet parũ honeſtè παίειν ὀρύττειν πὺξ ὁμοῦ καὶ τῷ ποδί.

[e] Prouerb. 21 cẽt.1.chili. 3.col.623.

[f] Lib.2.ſympoſiacõn problem. in quæſt.4.

πάλης δῆλον; & rurſum nexus qui proprij ſunt luctatorum (ſicuti inferius[a] dicetur) ab ipſo tamen Quinctiliano *lib. 2. Inſtit. Orator. cap.* 8. [b] pancratiaſtis attributos reperias, cùm ita ſcribit, Sicut ille, (ne ab eodem exemplo recedamus) exercendi corpora peritus, non ſi docendum pancratiaſtem ſuſceperit pugno ferire vel calce tantùm, aut nexus modo atque in his certos aliquos docebit, ſed omnia quæ ſunt eius certaminis. Diuus quoque Ambroſius[c], de pancratiaſtis agens haud dubiè, Alij qui cædem & pulueris iactum membrorum nexibus miſcent omni ſibi verberandi iure permiſſo quos παμμάχυς vocant, eo quod omni litis & pugnæ aduerſum ſe habeant poteſtatem. Pancratiaſtas iſtos videtur in Hercule Theocritus[d] πυγμάχων quos ἀπὸ τῆς πυκτῆς diuerſos facit, vocabulo deſignaſſe: quanquam id non auertant interpretes. Nam vbi de luctatoribus Argiuis ſiue Nemeis, ipſorúmque arte, ac induſtria ſic fere cecinit

ὅσα δ' ἀπὸ σκελέων ἑδόστροφοι ἀργόθεν ἄνδρες
ἀλλήλους σφάλλοντι παλαίσμασιν.

Et de pugilibus

--ὅσα τε πύκται
δεινοὶ ἐν ἱμάντεσιν--

Addit ſtatim coniuncto vtrorumque munere

--ἅτ' εἰς γαῖαν προπεσόντες
πυγμάχοι ἐξεύροντο παλαίσματα σύμφορα τέχνα.

Quod totum ſic accipiendum tamen exiſtimo, pancratiaſtæ vt cæſtibus dimicandi facultatem nihilo magis habuerint, ſed pugnis nudis ac meris[e] hoc eſt minime armatis. Hoc tantùm etenim videtur pancratiaſtis neutiquam licuiſſe, quod moris pugilibus fuit aſſumptis cæſtibus inferre vulnera. Id quod ex iſto Pauſaniæ loco [f] ſatis euidenter (opinione mea) deprehenditur: in quo Hellanodicas admonuiſſe Clitomachus dicitur, pro bono & æquo facturos ipſos ſi pancratiaſtas in agonem inducerent antequam ipſe in pugilatu vulnera excepiſſet: quo impetrato ipſum pancratio ſuperatum ab Elæo Capro, nihilominus robore animi eximio integríſque viribus corporis inter pugiles illico decertaſſe. Græca ſic habent ἀνεδίδασκεν ὁ κλειτόμαχος τοὺς ἑλλανοδίκας γενήσεσθαι σὺν τῷ δικαίῳ σφίσιν, εἰ τὸ παγκράτιον ἐσκαλέσαντο πρινὴ πυκτεύσαντα αὐτὸν λαβεῖν τραύματα. λέγεται δὴ εἰκότα καὶ οὕτως ἐσκληθέντος τοῦ παγκρατίου κρατηθεὶς ὑπὸ τοῦ κάπρου ὅμως ἐχρήσατο ἐς τοὺς πύκτας θυμῷ τε ἐρρωμένῳ καὶ ἀκμῆτι τῷ σώματι. Exceptis cæſtibus & aurium fortaſſe munimentis (de quibus poſtea dicetur) quod potuêre ad pugnam conferre pugiles hoc totum pancratiaſtis, ac præterea ad ipſum quod luctatoribus licuit alioqui defuturum ſi cæſtuum vſus adforet, quorum ligaturis complicatæ atque adſtrictæ manus ad nexus cæteráque luctationis munia inutiles fuiſſent.

Meilicarum vſum profectò, quarum loco cæſtus ſucceſſerint pancratiaſtis denegatũ aſſeuerare nolim, quas è corio bubulo tenues quaſpiã corrigias vetuſto more ſub manus cauum colligatas traditur: quando ipſi bracchiorum prehenſioni ad luctam vtpote nudis relictis digitis ipſarum meilicharum vſus efficere non potuit ſicuti cæſtuum, vt ex hac inter vtrumque inſtrumenti genus apud Pauſaniam[g] prodita differentia intelligitur, quã propterea hic exhibebimus, quòd ab iis[h] qui de gymnaſtica ex profeſſo ſcripſêre per obliuionem prætermiſſa fuiſſe videatur.

Ille

a Ad Sidonij caſtigandum locum vbi de virga gymnaſiarcharum cap. 20. huius lib.
b Ex palæſtritis quoſdam acrocheiriſtas fuiſſe Budęus adnotat ad l. athletas. D. de iis qui not. infa. Pãcratij mẽtio fit à Pindaro in Olympiis cantu 8. Epo. 3. & ab Ariſto. lib. 1. Rhetor. cap. 5.
c Enarrat. in Pſal. 36. Sic pulueris iactum dixit Plinius.
d Eidyllio 31. vel ſicut in editionibus recentior. in 25. cuius inſcriptio. ἡρακλίσκος.
e Simili loquendi ratione Prudẽtius ἀπὸ στεφάνων hymno 6. fol. 150. Stabat calce mero dixit.
f Eliacôn. li. 2. fol. 151 Aldini exemplaris.
g Arcadicis fol. 214.
h Mercurial. cap. 9. lib. 2. artis gymnaſticæ.

Ille igitur vbi de Arrachione & Crauga tanquam victoribus post mortem coronatis, τοῖς δὲ πυκτεύουσιν ἐπὶ τῶν τότε τηνικαῦτα (inquit) ἱμὰς ὀξὺς ἐπὶ τῷ καρπῷ τῆς χειρὸς ἑκατέρας, ἀλλὰ ταῖς μειλίχαις ἔτι ἐπύκτευον ὑπὸ τὸ κοῖλον δέοντες τῆς χειρός. ἵνα οἱ δάκτυλοι σφίσιν ἀπολείπωνται γυμνοί· οἱ δὲ ἐκ βοείας ὠμῆς ἱμάντες λεπτοὶ τρόπον τινὰ ἀρχαῖον πεπλεγμένοι δι' ἀλλήλων ἦσαν αἱ μειλίχαι.

Duplex lucta vna erecta quæ stantium, sicuti & pugilatus, altera volutatoria, quæ forte pancratiastarum fuit. B. Chrysostomi Pausaniæ item ac Platonis ab alijs nequaquam animaduersi aut indicati loci. Chrysostomum τοὺς παλαίοντας pro pancratiastis posuisse videri. Quæ inter pugiles, pancratiastas & luctatores, vel similitudo, vel differentia. Verba luctatorum propria enumerantur: in his καταστρέφειν, κονίζειν, siue κονίεσθαι, πτερνίζειν & ὑποσκελίζειν. Quod postremum tamen ad cursores à Chrysostomo relatum, nisi non integer locus. Philo πτερνιστοῦ nomen Iacobo assignat quodam loco ista luctatoria vocabula vsurpans: in quo superuacanea quædam notantur in eiusdem altero ea de re loco leue mendum animaduersum. Καταστρέφειν quod verbi, vt apud ipsum sic & apud Pollucem forsitan reponi debeat.

CAP. X.

PAncratiastas igitur Lucianus ὀρθοστάδην depugnasse illo loco disertè scribit, quod valde notandum arbitror: vel ideò quia ex Antyllo apud Orybazium *collectan. cap. 27.* duplicem luctam: alteram erectam alteram super pauimento apud veteres habitam: & huius nomine nihil aliud nisi volutatorium pancratium intellectum fuisse doctissimus Mercurialis alicubi [a] admonet. De huiusmodi lucta sensit apud Xiphilinum Dio in Adriano, vbi de prælio Romanorum, cum Iazygibus, ὠλισθαινον μὲν γὰρ καὶ οἱ ῥωμαῖοι ἀλλ' εἴ θ' ὕπτιός τις αὐτῶν ἔπεσε συνεφείλκετο τὸν ἀντίπαλον, καὶ τοῖς ποσὶν ἐς τοὐπίσω ἀνερρίπτει, ὥσπερ ἐν πάλῃ καὶ οὕτως ἐπάνωθεν αὐτοῦ ἐγίγνετο, εἴ τε καὶ ἐπὶ στόμα κατελάμβανεν αὐτὸν προκαταπίπτοντα αὐτῷ τῷ στόματι· οἱ γὰρ βάρβαροι καὶ ἄπειροι τοιουτοτρόπως ἀγωνίας κουφότεροι ὄντες οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἀντέχειν, ὥστε καὶ ἀπὸ πολλῶν ὀλίγοι διέφυγον. Ex quibus verbis illud Martialis περὶ τοῦ ἀνακλινοπάλης explicandum puto, quod is quem superius nominaui Mercurialis ibidem protulit. Sanè recti decertabant & pugiles (quos περὶ τῆς στάσεως πρῶτον ἠγωνίσθαι scribit Aristides [b], quemadmodum recti pugnæ locum caperent in eo laborasse, sicut inferius è Theocrito & aliis docebimus) & verò luctatores: sed sub initium scilicet hi quidem vt arbitror [c]. De vtrisque igitur agens Chrysostomus in explicatione horum B. Pauli verborum στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν: ex epistola ad Ephesios ita scribit [d], εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν πυκτευόντων καὶ παλαιόντων τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων παρεγγυᾶ τὸ ἑστάναι. πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς πολέμοις καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς πράγμασιν ὁ ἑστὼς ὀρθὸς ἕστηκεν οὐ διακεχυμένος οὐκ ἐπικλινόμενός τινι. ἡ ἀκριβὴς ὀρθότης ἐν τῇ στάσει φαίνεται. Quod etsi veram illam Mercurialis opinionem vt quædam erecta lucta sit confirmat: præsertim quod auctoritate insuper Clementis Alexandrini asseritur, qui τῆς ὀρθῆς πάλης in tertio pædagogi mentionem facit: & verò Pausaniæ [f] testimonio de Leontisco Siculo egregio luctatore (παλαιστὴν ipse nominat) Olympicis & Pythicis agonibus coronato agentis alicubi: quem non deiicere quidem scisse aduersarium, sed sola digitorum inflexione atque curuatione prehensum ita vrgere, ac (prope dixerim) fodere vt vinceret memoriæ prodidit: cùm denique maiorem in modum Platonis [g] auctoritate illustre-

a Extremo cap. 8. lib. 2. artis gymnasticæ vbi duplex pancratium facit, vnum ex lucta & pugilatu compositũ, alterum volutatorium. At ipse vnũ esse idémque istud arbitror.

b Panathenaico fol. 13. pag. 2. ibi, ὥσπερ οὖν οἱ πύκται περὶ τῆς στάσεως πρῶτον ἠγωνίσαντο.

c Imo semper ac verius quod aliquãto post è Chrysostomo docebo vt non sub initiũ modò, recti contenderint, cùm luctæ finis esset alterutrius ex antagonistis deiectio.

d Sermo 23. pag. 199. in c. 6. epist. B. Pauli ad Ephes.

e cap. 10. citato à Mercuriali.

f Eliacõn lib. 2. fo. 141. non citatur à Mercuriali, vbi Pausanias, ἦν δὲ αὐτῷ λέγεται τῆς πάλης, &c. καὶ γὰρ τὸν Λεοντίσκον καταβάλλειν μὲν οὐκ ἐπίστασθαι τοὺς παλαίοντας, νικᾶν δὲ αὐτὸν κλῶντα τοὺς δακτύλους.

g in lib. 7. de legib. fol. 796. Stepha. lib.

tur, qui cætero luctæ genere ſpreto, rectam dumtaxat (quam ipſe quoque ὀρθὴν vocat) in ſua republica retinendam cenſuerit: cuius etiam effectus his omnino verbis expreſſit, τὰ δ᾽ ἀπὸ ὀρθῆς πάλης ἀπ᾽ αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως μετὰ φιλονεικίας τε καὶ καταστάσεως διαπονούμενα μετ᾽ εὐσχήμονος ῥώμης τε καὶ ὑγιείας ἕνεκα ταῦτ᾽ εἰς πάντα ὄντα χρήσιμα οὐ παρετέον: vereor tamen vt τοὺς παλαίοντας ἀντὶ τῶν παγκρατιαστῶν Chryſoſtomus intellexerit: propterea ſcilicet quòd eodẽ vtrique loco in palæſtra nimirum oleo ac ceromate delibuti decertarent: non item pugiles: cùm tamen pugiles & horum exemplo pancratiaſtæ recti contenderint, vt ex illo Luciani loco apertum ſatis cuique eſt, non item luctatores, quorum iſta propria quæ Iulius Pollux Onomaſtico retulit [a] ἄγχειν, στρέφειν (adde καταστρέφειν, vel καταστρέψαι ex iſto Lucillij verſu [b]

καὶ σὲ καταστρέψῃ καὶ σὲ περιτροχάσῃ

ἀπάγειν, λυγίζειν, ἀγκοινίζειν, ἀγκυρίζειν, ἀνατρέπειν, δράττειν, ὑποσκελίζειν, καὶ πλαγιάζειν ἐστί, καὶ κλιμακίζειν παλαισμάτων ὀνόματα: quibus & iſta merito adiunxeris (quæ pancratiaſtis ipſe tribuit[c], ſicuti τὸ ἄγχειν) nempe ἀποπνίγειν λὰξ ἐνάλλεσθαι λακτίζειν: tum hæc inſuper è variis auctorum locis, quorum pleroſque proferimus excerpta, κονίζειν (ſiue quod apud Philonem[d] inter cæteros legere memini) κονίσασθαι ἀντίπαλον: & quod à Philoſtrato vſurpatum ad finem octaui de Apollonio libri reperias, ἐγκονίσασθαι perſpergere colluctatorem iniecto vel excitato puluere, ac fœdare, itémque iſtud quod eandem quàm τὸ ὑποσκελίζειν aut geminam vim habet πτερνίζειν ſupplantare[e] ſiue ſuppoſito pede diiicere, humíque affligere (noſtri *donner la iambe* dicunt lingua vernacula) quo in genere Britones qui Armorici excellere præ Gallis reliquis exiſtimantur (quanquam D. Chryſoſtomus καταχρηστικῶς de curſoribus alicubi [f] τὸ ὑποσκελίζεσθαι dixiſſe deprehenditur) tum verò τραχηλίζειν quod eſt reſupinare: ἐκτραχηλίζειν ceruicem collum frangere vel obtorquere: καταβάλλειν deiicere ſiue proſternere, quod μετὰ τοῦ σκελίζειν ſumpta perelegantér à luctatoribus metaphora Procopium de diabolo ſupplantatore ac deiectore primi hominis de paradiſo, agentem coniunxiſſe in commentario ad Eſaiam[g] recordor, vbi ſic legitur ἀναλόγως τῷ τὸν Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ σκελίσαντι καὶ στάσεως καταβαλόντι τῆς παρὰ τῷ θεῷ. itémque συμπλέκεσθαι[h] ἀναμιγνύντας ἀγκαλιζομένους καὶ περιλαμβάνοντας amplexari commiſtos atque comprehendere, de quo ex Plutarchi Sympoſiacôn ſecundo ſuperius egimus: de illis autem nihil habeo commodius, quàm quod præter Galenum [i] ad tertium aphoriſmum Hippocratis Philoniana ſuppeditat lectio, vbi de luctatore ac ſupplantatore Iacobo, qui pro præmio ſacri certaminis coronam ipſa nominis mutatione ſignificatam Dei viſionem, aſſequutus fuerit. Nec enim dubito quin & ad illud Eſau verbũ, Geneſeos cap. XXVII. de fratre Iacobo [k] conquerentis, ita redditum à ſeptuaginta viris, δικαίως ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ· ἐπτέρνικε γάρ με ἤδη δεύτερον

a ad fin. lib. 3. col. 191.

b epigrãm. 6. tit. 2. εἰς ἀσπαλάθους lib. 2. ἀνθο.

c col. 188. vbi περὶ πυγμῆς καὶ πύκτου.

d in lib. τὸ χεῖρ. τῷ κρείττ. ἐπιτιθ. f. 108. & 109 & περὶ ὀνείρων. f. 166. ex quo .i. ſed & apud Themiſtium Eufradam oratione 1. è quatuordecim à Stephano excuſis fol. 10. vbi de Philammone. vnde verba proferam lib. 3. cùm de ſeruorum excluſione à ludis, diſſeram. Galenus etiam κονίεσθαι dixit in protreptico ad artes fo. 5. & vetuſtus quidã poëta apud Plutarchum in Pompeio, fo. 1183. vnde verba inferius exſcribã, vbi de ſortitionibus.

e Hoc verbo vtitur Seneca epiſt. 13. vnde verba profero .i. lib. 3 cap. 14.

f Sermone περὶ ταπεινοφροσύνης, quo loco τῶν δὲ μετὰ πολλοὺς δρόμους ὑποσκελισθέντων οὐκ ἀπῆς ἀξιώσασα συγγνώμης. Vbi fortaſſe Chryſoſtomus ὑποσκελισθεῖσα ſcripſerat, ſcribere certè voluerat.

g In cap. 27. Eſaiæ prophetæ fol. 337. libri excuſi Lutetiæ ann. 1580.

h Sicuti Iul. Pollux auctor eſt Onomaſtici lib. 3 cap 30. vbi περὶ παλαιστῶν. col. 188. cùm ait, οἱ δὲ παλαισταὶ βαρεῖς στάσιμοι μόνιμοι ὠμίαι ἀντερειδόμενοι συμπλεκόμενοι. Nam περὶ τοῦ καταβάλλειν vel ex illo Pauſaniæ loco poſſis exemplum petere: quamobrem καταβλητικὴν athleticam Galenus vocandam cenſuit vt inferius doceo.

i Vbi de athletis nullum aliud ſtudium habentibus, quàm vt alios ſupplantent ac deiiciant.

k Sic appellato vt eſt in cap. 25 Geneſ. ex illa eorum verſione, ὀπίσω τούτου ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐπειλημμένη καὶ τῆς πτέρνης Ἠσαῦ καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ. Et Clemens Alexan. lib. 1. pædagogi cap. 8. quem & Hœſchelius in ſuis ad Philonem annotationibus citat.

τερον: & simul ad gymnicos ludos optimus auctor adspexerit [a], quo loco, ἀλλὰ καὶ τὸν ἰακὼβ μετονομάζεσθαι συμβέβηκεν εἰς τὸν ἰσραὴλ, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ. διὰ τί ὁ μὲν ἰακὼβ πτερνιστὴς, ὁ δὲ ἰσραὴλ ὁρῶν τὸν θεὸν καλεῖται. πτερνιστοῦ μὲν οὖν ἔργον ἀσκοῦντος ἀρετὴν τὰς βάσεις τοῦ πάθους αἷς ἐφίδρυται, καὶ εἴτι ὀχυρὸν καὶ ἱδρυμένον ἐν αὐταῖς κινεῖν καὶ σαλεύειν καὶ ἀνατρέπειν ταῦτα δὲ οὐ δίχα ἀγωνίας ἀπονητί (hoc autem ἀπονητὶ esse à glossemate duorum proximorum δίχα ἀγωνίας quorum eadem vis omnino est, sentio, acsi criticum agere licet, delendum proinde censeo, nisi quis illa potius ob eandem rationem delere hoc retinere maluerit, ab aliis [b] non semel vsurpatum, quod non abnuo) φιλεῖ γίνεσθαι· ἀλλ᾽ ἐπειδάν τις τοὺς φρονήσεως ἄθλους διαθλῶν γυμνάζηταί τε τὰ τῆς ψυχῆς γυμνάσματα (notato ista, & quæ sequuntur itidem ad gymnicum luctæ agonem omnia pertinentia) καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους καὶ τραχηλίζοντας αὐτὴν λογισμοὺς παλαίῃ. τοῦ δὲ τὸν θεὸν ὁρῶντος, τὸ μὴ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀστεφάνωτον ἐξελθεῖν, ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τῇ νίκῃ βραβεῖα ἀράμενος, τίς δ᾽ ἂν εὐανθέστερος ἢ ἐπιτηδειότερος πλέκοιτο νικηφόρῳ ψυχῇ στέφανος, ἢ δι᾽ οὗ τὸν ὄντα δυνήσεται θεωρεῖν ὀξυδερκῶς; καλόν γε ἀσκητικῇ ψυχῇ πρόκειται τὸ ἆθλον ὀμματωθῆναι πρὸς τὴν τοῦ μόνου θέας ἀξίου τηλαυγῆ κατανόησιν. Item alio loco [c], οὐ πάντας (ait &c.) παλαίσμασι πολυτρόποις καὶ πολυμηχάνοις αὐχενίζοντες ἐκτραχηλίζειν ἢ καταρράττειν (melius deleto ρ altero καταράττειν, quod est πρὸς τὸ ἔδαφος ἀράττειν, sicuti Lucianus loquitur, solo illidere καταρρίπτειν vel καταβάλλειν, & vernacula Gallorum lingua *Terrasser* humo affligere: idémq; verbũ siue simplex ἀράττειν siue potius cõpositum καταράττειν aut καταράσσειν apud Pollucẽ, vbi & δράσσειν potius legerim, quod & præcedẽtia & sequẽtia videntur exigere cùm ita scribit, ἀνατρέπειν δράσσειν ὑποσκελίζειν (nec tamen ferri leuiter vulgatam lectionem posse non video: præsertim cùm δρασμὸν δευτέραν ἔφοδον εἰς σωτηρίαν τοῖς ἀμύνεσθαι μὴ δυναμένοις Philo περὶ ἀποικίας *fol*. 266. scripsit) ὑποσκελίζοντες οἱ μηδὲν ὑγιὲς μήτε λέγειν, μήτε φρονεῖν ἐγνωκότες ἀξιοῦσι. Hactenus ille.

Τετραχηλισμένα apud B. Paulum vnde translatum sit, ab Erasmo minime perceptum, de quo verbo locus apud Laërtium expensus, & item περὶ τοῦ κεῖν. Luctatores conferebant capita. Inque gradu stetimus apud Ouidium quid sit. In lucta, Victor is demum, qui aduersarium deiecerat, victus qui deiectus. In pancratio & subiectus vincere potuit attracto ad se industria scilicet aduersario. Insignis locus B. Chrysostomi. Luctatoria Catabletica & Cabbalica apud Galenum. Ex ambigua τοῦ καταβάλλειν significatione cùm alterius apud Paulum loci, tum dicti Diogeniani elegantia apud Laertiũ. Dionis Chrysostomi de pammachis locus expositus. Παλαμάτων nomen apud Clementem Alexãdrinum de pugilibus sicuti τῶν παλαιστῶν in Etymologico. Ἀντώπιδες, ἀμφώπιδες.

CAP. XI.

QVapropter quod B. Paulus πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ dixit, metaphoricè in epistola ad Hebroęs [d], à luctatoribus potius, quàm à pastoribus oues tondentibus (quod Erasmus existimauit tamen) sumpsisse translationem censeo: qui scio aliis quoque locis in eadem epistola quærendam à re gymnastica siue athletica veram & germanam (quæ videtur adhuc alios fugisse, à nobis autem superius exhibita fuit, aut porrò vtroque proximo sermone, si Deus dederit, exhibebitur) interpretationem. Ex hac quidem huius verbi propria significatione ducitur elegantia & venustas illius Diogeniani dicti, ab

[a] περὶ τῶν μετονομαζομένων. fol. 25. Francofur. lib. excusi ann. 87. Supplantatoris est vocabulum conseoutus (Iacob vt est apud Petr. Chrysologum sermo. 154. fol. 587.) eo quod antequàm nasceretur, noscitur diuinitus reprobatum supplantasse germanum.

[b] Euripide apud Plutarchum Alcibiade. vnde verba profero. j. lib. proximo paulo post initiũ, & lib. 3. Itémque Luciano Anacharsi, eo loco quẽ sub initium lib. 3. exhibebo.

[c] περὶ ὀνείρων fol. 163.

[d] cap. 4. ver. 13.

interprete Latino Laërtij minimè agnita, cùm ita in Græco sit [a] de Olympionica scortum intensis oculis frequentius intuente ac spissius, Ecce (inquit vt aries martius & pugnax à vili puella resupinatur atque adeò velut in agone superatur, ἰδὼν ὀλυμπιονίκην (ait) εἰς ἑταῖραν πυκνότερον ἀτενίζοντα, ἴδε ἔφη κριὸν ἀρήϊον, ὡς ὑπὸ τοῦ τυχόντος κορασίου τραχηλίζεται: nec porrò ineptum aut otiosum illud τοῦ κριοῦ epitheton scias, quando luctatores arietino quodam more capita conferebant, frontésque collidebant συννενευκότες τὰ μέτωπα συνήρασσον, ὥσπερ οἱ κριοί: sicuti Lucianus Anacharsi [b] auctor est, vnde Lucanum explicandum esse inferius *lib.* 2. *huius Agonistici cap.* 8. docebitur: vel taurino etiam more, sicuti pugiles Amycum & Pollucem concurrentes ad ictus grauiores, tauris Apollonius Rhodius [c] comparat quo loco

> στάντε δὲ βαιὸν ἄπωθεν ἀπωμόρξαντο μετώπω
> ἱδρῶ, ἅλις καματηρὸν ἀϋτμένα φυσιόωντε
> ἂψ δ' αὖτις συνόρουσαν ἐναντίοι ἠΰτε ταύρω
> φορβάδος ἀμφὶ βοὸς κεκοτηότε δηριάασθον.

Et item ex Latinis poëtis Ouidius *Metamorphosi lib.* 9. *fab.* 1. Acheloum de sua cum Hercule colluctatione loquentem inducit his versibus,

> *Digredimur paulum rursúsque ad bella coimus,*
> *Inque gradu stetimus certi non cedere: erátque*
> *Cum pede pes iunctus, totóque ego pectore pronus*
> *Et digitos digitis & frontem fronte premebam.*
> *Non aliter vidi fortes concurrere tauros*
> *Cùm pretium pugnæ toto nitidissima saltu*
> *Expetitur coniux:--*

In quibus verbis animaduertendum illud, *Inque gradu stetimus*, quod ad rectam illam luctam, de qua agebamus modò videtur pertinere. Quod verò diximus περὶ τοῦ καταβάλλειν id sic habeto denique omni explosa dubitatione aut controuersia: vt in luctę certamine deiectus atque humo afflictus, ex ipsa certaminis ipsiús lege vinceretur, nec porrò vinceret, nisi qui aduersarium prius deiecisset: quamuis in pancratio, deiectus ita vrgere aduersarium ac premere quopiam loco posset, vt victum se fateri cogeret. Nempe pancratiastarum ex arte id fuit vt superaturus aduersarium, secum attrahere ipsum niteretur, séque ipsi adeo sponte deditáque opera ille decidens supponeret: sicuti ex illo vel vno Plutarchi loco intelligi potest, quem paulo pòst, vbi de morsu pancratiastarum agetur proferam: & ex illo itidem Dionis apud Xiphilinum Adriano, vnde verba superius citaui, forsitan ex illo etiam Papinij de Tydeo & Agylleo colluctatoribus, vnde verba de palæstræ arte agens paulo pòst depromam. Ex diuerso, adeò luctatores recti depugnarunt vt qui prior cecidisset in lucta, is pro victo statim habitus fuerit. Et verò colluctationis hunc finem fuisse, antagonistæ deiectionem scilicet, vnus omnium optimè D. Ioann. Chrysostomus [d] me docuit: quo loco præclarè ostendit certaminis quod nobis est cum diabolo & eius quod athletis olim inter se colluctãtibus fuit differentiam: sic admodum scribens, κἂν παλαίωμεν καὶ διαπαντὸς κατέχωμεν ἂν παλαίοντες ἐξέλθωμεν, νενικήκαμεν. οὐ γὰρ ὡς ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν, οὕτως καὶ ἐνταῦθα. ἐκεῖ μὲν γὰρ (ait, quod animaduertere, cùm ad rem imprimis faciat, oportet) ἂν μὴ καταβάλῃς, οὔπω νενίκηκας, ἐνταῦθα

[a] in Diogene Synopensi lib. 6. fol. 220. Dicuntur etiam medici κατάγειν & εἰς ᾅδην κατάγειν quos perimunt vt antholog. lib. 2. cap. 22. fol. 149. epig. cuius initium ἰητρὸς & altero quod incipit à βέλτερον.

[b] eo περὶ γυμνασίων loco qui sub huius sermonis finē proponetur.

[c] lib. 2. Argonauticôn.

[d] Ethico sermone 22. in cap. 6. epist. D. Pauli ad Ephesios fol. 198. & 199.

τοῦ δὲ ἂν μὴ καταβληθῇς νενίκηκας: ἂν μὴ καταβληθῇς, κατέβαλες εἰκότως. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀμφότεροι ὑπὲρ νίκης σπουδάζουσι: κἂν ὁ ἕτερος καταβληθῇ ὁ ἕτερος στεφανοῦται· ἐν τοῦτῳ δὲ οὐχ οὕτως: ἀλλ' ὁ διάβολος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἥττης σπουδάζει & cæt. ἡ δὲ νίκη αὐτοῦ οὐκ ἐν τῷ στεφανωθῆναι ἀλλ' ἐν τῷ ἀπολέσαι. ὥστε ἂν μὴ καταβάλω (de colluctatione aduersus Diabolum hîc agit) μὴ καταβληθῶ δὲ νενίκηκα.

Quamobrem arti athletarum exercitatoriæ Galenus vt κακοτεχνίας pædotribicæ sic & catableticæ vel cabbalicæ potiùs quàm gymnasticæ nomen tribuendum censuit, eo libro quem ad Thrasybulum scripsit, πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστι τὸ ὑγιεινόν: ad illud nimirum quod athletæ potissimum in palæstra inter luctandum efficere tentabant (τὸ καταβάλλειν δῆλον) aspiciens. Itaque cùm eo verbo significetur, non Deiicere tantùm siue prosternere (quod palæstritarum siue luctatorum esse proprium dixi, & quodam modo pancratiastis quoque conuenire, atque ad ipsos commodè referri posse non nego) sed etiam mactare, vt apud Isocratem, & Athenæum, vel, sicut apud Xenophontem Polybium Plutarchum, sternere conficere atque interficere: ab ambigua ipsius vi ducta est itidem elegantia, nondum satis ab vllo (quod equidem sciam) interpretum percepta, tum verborum huiusmodi secunda Pauli ad Corinthios epistola[a] comprehensorum, quæ libro tertio[b] (si Deus sinet) subtiliùs atque accuratiùs expendetur, διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι: καταβαλλόμενοι ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι: tum verò Diogeniani alterius dicti, qui cùm luctatorem ineptum ac ignobilem agere medicum cerneret, Quamobrem istud (inquit apud Laërtium *in Diogenis vita fol.* 220.) num vt victores quondam tuos nunc deiicias (ad inferos scilicet) ἀφυῆ παλαιστὴν θεασάμενος ἰατρεύοντα, ἔφη, τί τοῦτο, ἢ ἵνα τοὺς ποτέ σε νικήσαντας νῦν καταβάλλῃς. Atque adeò hæc Dionis Chrysostomi *in Diogene ἢ περὶ ἀρετῆς fol.*91. *Aldini lib.* verba non de pugilibus sed de pancratiastis siue pammachis accipienda esse affirmo, καὶ γὰρ δὴ ὥσπερ οἱ πυκτεύειν εἰδότες ἐὰν μὲν προλάβωσι τὸν ἀνταγωνιστὴν οὐ παύονται τὴν ἀρχήν· πολλάκις δὲ καὶ ἐπέβησαν αὐτοὶ καταβαλόντες: ἐὰν δὲ ἀποχωρῶσι φοβούμενοι, τότ' ἰσχυροτάτας πληγὰς λαμβάνουσι. Nam τὸ καταβάλλειν ad luctam propriè non ad pugilatum pertinet: eique respondet τὸ πεπτωκέναι quod victis vtique luctatoribus vsu ueniebat non pugilibus, quemadmodum Plutarchus ostẽdit in Pericle: vbi ὅταν εἴπω ἐγὼ καταβάλω παλαίων (inquit) ἐκεῖνος ἀντιλέγων ὡς οὐ πέπτωκε νικᾷ. Igitur non πύκτας, hoc est pugiles eo loco dixit Chrysostomus Dio, sed τοὺς πυκτεύειν εἰδότας eos qui pugnis cæstibúsque decertare didicerunt: quo genere non minus quàm lucta præstare se pammachi profitentur. Luctatorum igitur exemplo pancratiastas siue pammachos (mixtum ex vtroque certamine, vti dixi, athletarum genus) & inũgi ceromate ac volutari quoque solitos inferius è Plutarcho *lib.* 2. *Symposi. quæst.* 4. demonstrabitur. Quæ cùm ita se habeant, nihil equidem incommodi video, si apud Chrysostomum τὸ παλαίοντας sumpto generaliter atque impropriè, aut etiam figuratè per synecdochen vocabulo ad pancratiastas pugilum ipsis à Chrysostomo adiunctorum obeuntes munia & aliqua in re assimiles (qui & ipsi decertare dicuntur in palæstra) referendum esse censueris: ac palæstritarum nomen itidem vt luctatoribus, pancratiastis quoque pugilibúsque ipsis accommodaueris. Et verò ne quis vltra dubitationi relinquatur locus, apud Clementem

a cap. 4. ver. 9.
b 3. cap. 19. lib. 3. vbi περὶ τοῦ δύνασθαι καταβάλλειν [illegible]

etiam Alexandrinum *lib. 2. pædag. cap. 6.* id verbi ad ipsos pugiles relatum possis agnoscere. Nam pugiles vtique intelligens, qui solent ore ac vultu itémque auribus ictus excipere (quod sanè in luctæ certamine nequaquam vsuuenit) τοὺς παλαίοντας ait operimentis aurium quibusdam vti, quas ἀντωτίδας nominat, prohibendi ex illatis ictibus huiusmodi vulneris dolorísve gratia. Vnde id quoque addiscimus, non omni ex parte nudos depugnasse pugiles, quibus & ad feriendum cæstibus armarentur manus, & aures antotidibus (vt ita græcanicè loquar) illis opertæ aduersum ictus munirentur cæstuum, vt Clemens tradit: cuius ista sunt, πρὸς δὲ τὴν ἀκοὴν τῶν αἰσχρῶν, καὶ τὴν θέαν ὁμοίως ἐχόντων ὁ θεῖος παιδαγωγὸς κατὰ ταὐτὰ τοῖς παλαίουσι τῶν παιδίων, ὡς μὴ τὰ ὦτα θραύοιτο αὐτῶν τοὺς σώφρονας περιτίθησιν λόγους, καθάπερ ἀντωτίδας, ὡς μὴ δύνασθαι ἐξικνεῖσθαι εἰς θραῦσιν τῆς ψυχῆς τὸ κροῦμα τῆς πορνείας: quo loco ἀντωτίδων appellatione significantur αἱ ἀμφωτίδες, quarum ex Platone philosopho Pollux[a] commeminit Onomastico, sed & ex Pausania (vt opinor) citato in hanc rem ab Eustathio[b] ad Homerum auctor etymologici vt esse dicat, χάλκα ἅπερ οἱ παλαισταὶ τοῖς ὠσὶ περιετίθεσαν, vel ἀμφωτις σκεπαστήριον ὠτός. Quo itidem loco παλαιστῶν vocabulum ad pugiles pertinere pronuncio, sicuti πάλης quoque nomẽ apud Platonem eo è septimi de legibus libri loco, quem altero post proximum sermone allaturi sumus.

a Lib. 2. cap. περὶ ὤτων. co. 101. vbi & hoc, ἐπὶ τῶν ἐν γυμνασίοις πληγῶν τὰ ὦτα κατεαγῆναι.
b Iliad ψ. f. 1324. vbi ἀποκάταξις κατὰ ἄλλον διονύσιον ἀποθλαδίας τὰ ὦτα τεθλασμένος ἐν παλαίστρα καὶ ἀμφωτίδες κατὰ παυσανίαν ἃς οἱ παλαισταὶ παρὰ τοῖς ὠσὶν εἶχον, &c.

Pugilum esse τὸ ὀρθοστάδην παίειν. ἵστασθαι ἀντανίστασθαι. Pugillaticia Plutarchi verba è Sophocle desumpta. Erigere sese ἐναντίον ἀνδρὶ καταστῆναι εἰς ὀρθὸν, apud Theocritum & Plutarchum, qui obiter emendatus. Συγκαταστῆναι apud Polybium, pugilaticium Certamen describentem. Arenosum stadium. Palæstra & colluctatio apud Lacedæmonios. Pugilatus à Festo, quamobrem in quinquertionis explicatione, non discus prætermissus. Pancratiastis mordere oculósve aut latus fodere nõ licuisse nisi apud Lacedæmonios, reprehenso Viginario Philostrati metaphraste. πλὴν. Inita ratio co ciliationis inter Senecam atque Philostratum. Morsus in lucta familiaris Lacedæmoniis, quibus & ante Lycurgum in vsu pugilatus, & postea saltatio.

CAP. XII.

CÆterùm ex diuerso proprium id pugilum esse nemo negauerit vt recti depugnent ac feriant τὸ ὀρθοστάδην παίειν ἢ πυκτομαχεῖν, atque adeò τὸ ἵστασθαι, siue (vt in loco superius citato Chrysostomus dixerat) ἑστάναι καὶ ἀντανίστασθαι. Vnde à Sophocle *in Trachiniis* istud apud Stobæum *Sermone* 184. de amore scriptum, à pugilatu desumpta metaphora legitur

> ἔρωτι μὲν γὰρ ὅστις ἀντανίσταται
> πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας, οὐ καλῶς φρονεῖ·
> οὗτος γὰρ ἄρχει καὶ θεῶν ὅπως θέλει.

Eum sermonem Sophoclis imitatus Plutarchus. alicubi[c] de Solone, ἔτι δὲ πρὸς τοὺς καλοὺς (ait) οὐκ ἦν ἐχυρὸς ὁ Σόλων οὐδ᾽ ἔρωτι θαρραλέος ἀντανάστῆναι πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας (hemistichium istud est à sequentibus distinguendum,) ἔκ τε τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λαβεῖν &c. Erigere sese ceruicémque attollere, quod pugilibus ita vt contra inuicti starent, cum dimicandum in agonibus haberent in more fuit, id si alius inter deambulandum quispiam faceret, stultum ac leuem hominem habitum iri. Plutarchus idem alio quodam loco[d], sed ita vt Sophoclæa illa quæ protuli verba itidem vsur-

c In Solonis vita sub ĩnitiũ in fol. 144. lib. à Stephan. excusi. De stadiodromis etiã siue cursoribus τὸ ἵστασθαι cùm ab ipsis id præmaturè fit, sicut inferius docebitur.
d περὶ τοῦ ἐαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως. f. 960.

vsurparit, his totidem expressit, quibus in aduersa fortuna licere cuipiam interdum laudare se, sicuti pugilibus depugnaturis attollere sese aduersus antagonistas, quò facilius vincant, eleganter admodum docet, ὥσπερ οὖν τοὺς ἐν τῷ περιπατεῖν (sic lege non vt in Stephanico impresso περιπαθεῖν) ἐπαιρομένους καὶ ὑψαυχενοῦντας ἀνοήτους ἡγούμεθα καὶ κενούς. ἂν δὲ πυκτεύοντες ἢ μαχόμενοι διεγείρωσιν καὶ ἀναγάγωσιν ἑαυτοὺς ἐπαινοῦμεν· οὕτως ἀνὴρ ὑπὸ τύχης σφαλλόμενος, ἑαυτὸν εἰς ὀρθὸν καθιστὰς καὶ ἀντίπαλος

--πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας

(sic distinguo, vt sit hemistichium sicut antè monui) ἐκ τοῦ ταπεινοῦ καὶ οἰκτροῦ τῇ μεγαλαυχίᾳ μεταφέρων εἰς τὸ γαῦρον καὶ ὑψηλὸν οὐκ ἐπαχθὴς οὐδὲ θρασύς, ἀλλὰ μέγας εἶναι δοκεῖ καὶ ἀήττητος. Quo etiam Theocriticum istud de Amyci pugilatu Pollucem prouocantis[a], meo iudicio referendum est

εἰς ἑνὶ χεῖρας ἄειρον ἐναντίος ἀνδρὶ καταστάς

πυγμάχος-

Nam ἀντικαταστῆναι siue ἀντικαταστῆναι Sophoclæum illud nihil est aliud quam ἐναντίον ἀνδρὶ καταστῆναι quod Theocritus posuit. Et pugiles inter se qui committerentur συγκαταστῆναι dictos à veteribus memini, certè à Polybio[b], vbi certamen pugilum accuratè quantum potest, graphicéque oculis subiicit: Eius hæc ad pugiles pertinentia verba sunt, καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν διαφερόντων πυκτῶν καὶ ταῖς γενναιότησι καὶ ταῖς εὐεξίαις, ὅταν εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ στεφάνου συγκαταστάντες καιρὸν διαμάχωνται, πληγὴν ἐπὶ πληγῇ τιθέντες, ἀδιαπαύστως λόγον μὲν ἢ πρόνοιαν ἀνέχειν ὑπὲρ ἑκάστης ἐπιβολῆς καὶ πληγῆς, οὔτε τοῖς ἀγωνιζομένοις οὔτε τοῖς θεωρουμένοις ἐστὶ δυνατόν: ἐκ δὲ τῆς καθόλου τῶν ἀνδρῶν ἐνεργείας καὶ τῆς ἑκατέρου φιλοτιμίας ἔτι καὶ τῆς ἐμπειρίας αὐτῶν καὶ τῆς δυνάμεως πρὸς δὲ καὶ τῆς εὐψυχίας ἱκανὴν ἔννοιαν λαβεῖν: οὕτω δὲ καὶ περὶ τῶν νῦν λεγομένων στρατηγῶν & reliqua. Interim in puluere pancratiastas vt pugiles non in luto sicuti luctatores decertasse, possis ex eo colligere quod de Arrichione pancratiasta in ipsa victoria Olympica mortuo Philostratus *lib. 2. εἰκόνων in Arrichione*, ὅτε καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς [τὸ νικῆσαι δὶς ὀλύμπια] κτησάμενος ἐς τὸν τῶν ὀλβίων πέμπεται χῶρον αὐτῇ κόνει. Sed non necessario tamen, nisi & in puluere luctatores apud Elidem siue Olympiam contēdisse fateri velis atque admittere: quoniam idem auctor eodem libro in Antæo ita scripserit, κόνις οἷα ἐν πάλαις ἐκείναις ἐπὶ πηγῇ ἐλαίου καὶ δυοῖν ἀθληταῖν, ὁ μὲν ξυνδέων τὸ οὖς, ὁ δὲ ἀπολύων λεοντῆς τὸν ὦμον &c. Itémque Philo[c] metaphoricè loquutus de fortuna tanquam luctatrice τίνι δὲ οὐκ ἀφύδρευσεν ἡ τύχη διαπνεῦσα καὶ συλλεγομένη ῥώμῃ, ἵνα συμπλακεῖσα εὐθὺς ἐξαρπάσῃ πεὶν φθάσαι τὸν ἀντίπαλον κονίσασθαι. Et arenosum stadium vbi quis in agone luctatur D. Augustinus quodam loco [d] nominat. Vt vt sit pugilatum & pancratium à Lacedæmoniis improbatum, superius auctoritate Senecæ ac Plutarchi adhibita ostendimus.

Luctam à Lacedęmoniis cum suo ceromate retentam non est quamobrem dubitare quisquam debeat, cùm ipse quoque Martialis *lib. 11. Epigramm.* sic scripserit.

Cur Lacedæmonio luteum ceromate corpus
Perfundit gelida virgine.

Et Aurelius Prudentius Harmatigenia

Sic Lacedæmonias oleo maduisse palæstras
Nouimus & placidum seruire ad crimina succum.

a apud Theocritũ Dioscuris Eidyll. 25.

b lib. 1. hist. fol. 14. Heruagiani exẽpl.

c In libello περὶ ὀνείρων, nuper excuso Francofur. fol. 166.

d Sermone 246. de tempore in prin. Et tamdiu quisque bonus in agone luctatur ne ab aduersario superetur, in periculis agit quãdiu cum illo sicut in arenoso quodã stadio, sic in ista morte cõtendit. Qđ forsitan ad cursum referri potiùs debeat quo cõtẽdebatur in stadio iniecta in ipsum arena, vt lib. 2. ad extremũ docebitur.

post Damagetam Græcum Epigrammatarium cuius istud extat tetrastichon *Antholog. lib. 1. cap. 1.*

οὔτ' ἀπὸ μεσσάνας οὔτ' ἀργόθεν εἰμὶ παλαιστάς.
Σπάρτα μοι σπάρτα κυδιάνειρα πατρίς.
κεῖνοι τεχνάεντες ἐγὼ γε μὲν (ὡς ἐπέοικε
τοῖς λακεδαιμονίων παισὶ) βίᾳ κρατέω.

Quod autem in pentathlis siue quinquertionibus ex Pompei Festi[a] quodam, aut potiùs è Pauli abbreuiatoris & interpolatoris loco pancratium connumerat, disci iactum ex eo numero extrahit. Budæus[b] aut omittit, probare, ob ea quæ antè dixi, nullo modo possum: præsertim autem quoniam in emendatis Festi & Pauli codicibus, nulla pancratij mẽtio, nulla disci obliuio sed tantum pugilatus, ideo fortasse quod serò, longè quidem post cætera quæ obsoleuerant restituta certamina, hoc exercitationis genus apud Olympiam receptum[c]: vbi etsi pancratiastis mutuo sese quoque genere cædere ac propellere licuerit: non tamen aut mordere, aut summis digitis, inuicem oculos (puta) latúsve fodere[d]: quanquam horum quoque ictuum ius pancratiastis apud Lacedæmonios fuisse reperio, quo exercitatiores efficerentur atque promptiores hac ratione ad prælium: qua de re tota iuuat Philostrati[e] proferre testimonium, secius tamen à Viginario Gallico interprete alioqui doctissimo acceptum, existimante apud Olympiam illis mordendi atque fodiendi quoque ius fuisse, dum scilicet varietate significationis articuli πλὴν (nisi fallor ipse) deluditur: quoniam is nonnunquam includit, plerunque autem solet excludendi vim habere: sicuti XXIV. libri Semestrium tertij sermone obiter docuimus: vt & illa χωρὶς, ἐκτὸς atque hoc etiam in loco vbi scriptum de pancratiastis Olympici, οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ σφυρῷ προσπαλαίουσι καὶ τὴν χεῖρα στρεβλοῦσι προσόντος τοῦ παίειν καὶ ἐναλλεσθαι. ταυτὶ γὰρ τοῦ παγκρατιάζειν ἔργα, sequitur, πλὴν τοῦ δάκνειν ἢ ὀρύττειν: λακεδαιμόνιοι μὲν οὖν καὶ ταῦτα νομίζουσιν, ἀπογυμνάζοντες οἶμαι ἑαυτοὺς εἰς τὰς μάχας· ἠλεῖοι δὲ ἀγῶνες ταῦτα μὲν ἀφαιροῦσι, τὸ δὲ ἄγχειν ἐπαινοῦσιν. Interea non satis equidem video, quî Philostratus in concordiam adduci possit cum Seneca, vetare Lacedæmonios asserente, suos pancratio non minus quàm cæstu decernere. Nam quod Lacedæmoniis placerent in exercitationibus isti morsus & effosiones, quemadmodum Philostratus indicat hoc loco, ita Pausaniam[f] quoque Laconicis eodem loquendi genere vtentem tradere Viginarius ad Philostratum vidit. Quod vtique accipiendum est, vt ad certas quasdam epheborum pugnas in Platanone, quem velut insulam Euripus ambibat referri oporteat: in quo ita in alterum aduersarius omni vi adhibita depugnaturus comminus incurreret insiliretque vt præter morsus illos effossionésque oculorum confertim etiam in aquam vnumquempiam impetu facto alij propellerent: non vt passim hoc genere exercitationis, aliisve in locis apud Spartam quidem vterẽtur, quod Lycurgi legibus siue Rhetris improbatum scirent. Verba quidem Pausaniæ vbi de Platanone ille agit ista sunt, μάχονται δὲ καὶ ἐν χερσὶ καὶ ἐμπηδῶντες λὰξ, δακνύουσί τε καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀντορύσσουσιν, ἀνὴρ μὲν δὴ πρὸς ἄνδρα τὸν εἰρημένον τρόπον μάχεται. ἀθρόοι δὲ ἐμπίπτουσι βιαίως καὶ ἐς τὸ ὕδωρ ὠθοῦσιν ἀλλήλους. Ita forsitan cum Seneca Philostratus non incommode conciliari posse cuipiam videatur: ipse quidem donec probabilius

a In pentathlum.
b In cõmentar. ad d. l. athlet. 8. de iis qui not. infa.
c videto & quæ scribo inferius ad finem huiusce primi tractatus cap. vlt.
d Hac de re scribo plenius lib. 3. c. 8. & 21.
e εἰκόνων lib. 2. in Arrichione vbi Viginarius perperam vt puto post illa, *Ce sont les ruses & artifices du pãcratiaste*, hoc adiicit, *là où lon mord d'abondãt lon poche & enfonce auec le bout des doits*, &c. quę itidẽ vt ista reddi aliter debuêre hæc quidem ita,* *Excepté que lon n'y mord ni poche & enfonce.*
f fol. 75. Aldini exempl. Ad exercitationem autẽ illam qua se mutuo in aquam impellere tentabãt id pertinet quod superius à Luciano in Anacharsi cùm de pilæ ludo ageretur exhibitũ fuit.

bilius aliquid adfertur hac de re sic sentio. Nam vt aut in sacris agonibus (quorum præcipui Olympici scilicet instauratori Iphito [a] socium fuisse vt concinnaret clariúsque ac solidius efficeret, à Plutarcho [b] traditur) aut alibi quàm Spartæ Lycurgus pancratio, vel pugilatu suos ciues decertare prohibuerit, mihi non fit verisimile. Mordere autem solitos in lucta, Lacedæmonios iuuenes apud Spartam quoque ipsam verè à Philostrato scriptum censeo. Ex quo more illud est, quod referente Plutarcho [c] addidici, cùm in colluctatione quadam ob rixam subitaria detraheretur collo apprehensus in terram Lacon, & colluctatori frustra deficientibus corporis viribus, incumbere niteretur, ipsum momordisse: cui cùm aduersarius diceret, Mordes sicut mulieres ô Lacôn, hunc respondisse, Nequaquam, sed vt Leones: ἐν χειραψίᾳ περικρούοντος (ait) τοῦ προστραχηλίζοντος κενοσπουδῶς καὶ καταπσῶντος ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπειδὴ τῷ σώματι ἐλείπετο ὁ προσπεσὼν, ἔδακε τὸν βραχίονα, τοῦ δ' ἑτέρου εἰπόντος, δάκνεις ὦ λάκων ὥσπερ αἱ γυναῖκες; οὐ μὲν οὖν (εἶπεν ἅτερος) ἀλλ' ὥσπερ οἱ λέοντες. Morsum quidem abesse à pancratio debuisse iuxta leges athleticas & merito Leones nominatos qui eo in certaminibus vterentur: ex eo Demonactis verbo, quod in ipsius vita Lucianus retulit, atque à nobis libro tertio *cap*.8. *&* 21. leges Athleticas explicantibus proponetur, perspicuè cognoscimus. Quin etiam apud Spartam interdum Laconas iuuenes, non quidem cæstibus fortasse, sed pugnis certè meris olim nudos inter se dimicasse, cùm Hippagretæ tres admodum ex adolescentibus electi ab Ephoris centenos quisque iuuenes probatissimos sibi asciuissent, qui aduersus reliquos Spartanos contentionis honestissimæ, atque ad militarem exercitationem commodissimæ occasione decertarent, ad eámque rem bonæ corporis constitutionis rationem haberent, ex eo Xenophontis [d] loco pridē addidici, qui (opinor) ipse quoque de certamine illo quod in Platanone fieri solitum è Pausania diximus debet intelligi: non vt eo genere passim Lacones inter se dimicauerint: nec verò tum quoque aliter, nisi sub prouectiorum & pædonomi conspectu: quorum officij ac muneris fuit huiusmodi certamini modum adhibere, finémque imponere. Verba Xenophontis græca nimirum sic habent, αἱροῦνται τοίνυν αὐτῶν οἱ ἔφοροι ἐκ τῶν ἀκμαζόντων τρεῖς ἄνδρας. οὗτοι δὲ ὑππαγρέται καλοῦνται. τούτων δ' ἕκαστος ἄνδρας ἑκατὸν καταλέγει διασαφανίζων, ὅτου ἕνεκα τοὺς μὲν προτιμᾷ, τοὺς δὲ ἀποδοκιμάζει. & quæ sequuntur: tum posteà, ἀνάγκη δ' αὐτοῖς καὶ εὐεξίας ἐπιμελεῖσθαι, καὶ γὰρ πυκτεύουσιν διὰ τὴν ἔριν ὅπου ἂν συμβάλωσιν. διαλύειν μὲν τοι τοὺς μαχομένους πᾶς ὁ παραγενόμενος κύριος, ἢν δέ τις ἀπειθῇ τῷ διαλύοντι ἄγει αὐτὸν ὁ παιδονόμος ἐπὶ τοὺς ἐφόρους &c. Spartanos denique in suis gymnasiis ita corpus exercuisse vt similiter manus, tibiæque cum ceruice mouerentur, quamobrem optimè omnium valuisse, viribúsque corporis præstitisse, idem auctor paulò pòst memorat, οὐκ ἂν οὖν ῥᾳδίως γέ τις εὕροι σπαρτιατῶν οὔτε ὑγιεινοτέρους, οὔτε τοῖς σώμασι χρησιμωτέρους. ὁμοίως γὰρ ἀπό τε τῶν σκελῶν καὶ ἀπὸ χειρῶν καὶ ἀπὸ τραχήλου γυμνάζονται. Quod vtique non de pancratio tamen suis interdicto à Lycurgo (vt superius retuli) verùm de lucta debere accipi, quæ cum cursu, disco, iaculo, pila, cæterísque præter pugilatum, & pancratium exercitiis ab ipso permissa, probata, immò & imperata fuerant, sciendum est. Nec tamen ita existimandum, non fuisse quemquam Lacona qui pugilatu contendere sibi fas duceret, antequam Lycurgus

[a] De quo inferius agetur nō semel, hoc etiā lib. cap.16. & sub init. cap. vlt.

[b] Lycurgo in princ. fol. 72. & fol. 99. Vide quę scribo lib. 2. vbi de disco coronario.

[c] Apophth. Lacon. f. 417. lib. à Stepha. excusi.

[d] In lib. de Repub. Lacedæmoniorū fol. 395. & 396 Stepha. libri, vbi de Lycurgo, ὁρῶν τοῦς οἷς αὖ μάλιστα φιλονεικία ἐγγένηται τούτων καὶ χοροὺς ἀξιακροάτους γίγνομένους καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας ἀξιοθεάτους & reliqua. De gymnopædiis agonizātium Apollinis honori chororum Plutar. Agesil. fo. 118. Stepha. libri. Et Pausanias Laconicis fo. 72. editionis Aldinæ. Ex quib. omnibus istud eiusdem Plutarchi Phocione f. 1377. ἀπήγαγεν εἰς λακεδαίμονα καὶ κατέμιξε τοῖς ἀγομένοις τὴν λεγομένην ἀγωγὴν νεανισκοῖς nō ineptè possis exponere. De diamastigosi puerorū Laconum vide sis apud Plutarchum ἐν ἐπιτηδεύμασι fol. 426. Stepha. libri & quæ scribimus 3. lib. 3. cap. 18.

leges Lacedæmoniis aut Rhetras iúsque illud non ſcriptum conſtitueret, Alcidam autem profecto Lacedæmonium cum Argolico Capanæo cæſtibus dimicaſſe nudum, hi verſus apud Statium Papinium *lib.6. Thebaid.* oſtendunt.

Tandem inſperatus nuda de plebe Laconum
Proſilit Alcidamas mirantur Dorica regum
Agmina, ſed ſocij fretum Polluce magiſtro
Norant, & ſacras inter creuiſſe palæſtras.
Ipſe Deus poſuitque manus & bracchia finxit:

Saltationem quoque quod exiſtimarent ad bella conducibilem, apud Lacedæmonios vſurpatam in exercitationibus, à Fabio Quinctiliano *ca. 11. lib. 1. Inſtituti. Oratori. ad fin.* traditum memini, quo loco, Nam Lacedæmonios quidem etiam ſaltationem quandam (inquit) tanquam ad bella quoque vtilem habuiſſe inter exercitationes accepimus.

Adhuc de Cypriani loco in quo iſtud In viribus perpenditur. Ariſtotelici cuiuſdam loci lectio in dubium vocata. Velocitatem à Roboris aut Virium nomine interdum ſeparari, plerumque ſub ipſo comprehendi. Vires in curſu neceſſarias. Ars Palæſtrica à Theſeo, de quo & in margine. Τέχνη *in lucta, cuius artis ille repertor, & Oricadmus quidam quaſi legiſlator. Ante quos ab Hercule in colluctatione aduerſus Antæum impoſito iracundiæ fræno ars adhibita, quæ Aſtus nomine à Papinio deſignatur: &* τῶν παλαισμάτων *ab Ariſtide ac Philone. Melius in lucta quod gymnaſticum apud Platonem. Ars diſcobolorum: Pugilatitia & Luctatoriâ, qui veterem teſte Platone præſtiterint. De Melancomæ pugilis arte Themiſtij locus, in quo τοῦ καλλίστου nomen expoſitum.*

CAP. XIII.

POſtremo vt ad Cypriani locum reuertar illud eius verbum (In viribus) omnem omnino agonem gymnicum quin comprehendat etiam velocitatis pedum qua curſores pręſtare oportuit dubitari (vt mea fert opinio) non debet, καὶ γὰρ ὁ ταχὺς (inquit Ariſtoteles *lib. 1. Rhetor. cap. 5.*) ἰσχυρός ἐστιν, qui enim velox eſt & pernix quodam genere robuſtus eſt ac pollet viribus. Quod ipſum his verbis ibidem explicat, ὁ γὰρ δυνάμενος τὰ σκέλη καὶ ῥιπτεῖν πως καὶ κινεῖν ταχὺ καὶ πόρρω, δρομικός & cæt. quæ ſequuntur. Vnde fit, vt in præcedentibus ἀγωνιστικὴ δὲ σώματος ἀρετὴ σύγκειται ἐκ μεγέθους καὶ ἰσχύος καὶ τάχους. Poſtremum iſtud membrum minime Ariſtotelicum eſſe arbitrer, ſed ſcioli potiùs cuiuſpiam ab iis quæ protuli deſumptum eoque inditum loco coniiciam. Quamuis enim τὸ τάχος ἀπὸ τῆς ῥώμης celeritatem à robore diſtinxiſſe Iſocratem eo Panegyrici loco quem ad extremum tertij tractatus indicare conſtitui: & in quadam ad Mitylenæorum magiſtratus epiſtola[a]: ſicuti Pauſaniam[b] ὠκύτητα τῶν ποδῶν ἀπὸ ἰσχύος σώματος ex vetuſta quadam inſcriptione ſigno alicui Olympico adpoſita: pernicitatem pedúmque curſum à viribus Liuium[c], atque Virgilium[d] non ignorem: & poſſe propterea defendi receptam lectionem, ita vt quod ſequitur, καὶ γὰρ ὁ ταχὺς ſignificet Quanquam, vel Etiamſi velox & cæt. tanquam ſit exiſtimantis per Roboris nomen, ſatis velocitatem eſſe comprehenſam, & fruſtrà iniectam huius mentionem. Obiectioni reſpondeatur: præſertim verò cùm ἰσχὺς paulo antè ibidem definiatur δύναμις τοῦ κινεῖν ἕτερον ὡς βούλεται: non etiam quod fit in curſu, ἑαυτόν: & inſuper ἡ βία ibidem ἀπὸ τοῦ τάχους καὶ δρόμου ſeparetur:

a Vbi de præmiis quæ tribuuntur athletis in ludis hymnicis maiora, quàm ſolertibus & induſtriis viris à ciuitatibus. Addit autem καὶ μὴ συνορῶσιν ὅτι πεφύκασιν αἱ μὲν περὶ τὴν ῥώμην, καὶ τὸ τάχος δυνάμεις συναποθνήσκειν τοῖς σώμασιν, &c. vt in col. 129. Oporinia edit. ann. 1570

b Eliacôn j. fo. 131. in fin. ἐθέλει δὲ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἐλεγείων δηλοῦν ὡς οὐ χρήμασιν ἀλλ' ὠκύτητι τῶν ποδῶν καὶ ὑπὸ ἰσχύος σώματος Ὀλυμπικήν ἐστιν εὕρεσθαι νίκην.

c lib. 33. ab vrbe condita vbi de Iſthmiorũ ludicro, Quo certamina (inquit) omnis generis artiũ viriúmque ac pernicitatis viſuntur.

d lib. 5. Æn. Quiq; pedũ curſu valet, & qui viribus audax Aut iaculo inſedit melior leuibúſque ſagittis.

tur:

tur: gymnicúmque ludum propterea Isidorus Hispalensis [a] non male velocitatis ac virium gloriam scripserit, cuius locum gymnasium dici, vbi exercentur, athletæ & cursorum velocitas comprobatur. Attamen ille ipse Isocrates alio quodam loco [b], ex quo verbo initio libri huius, cùm de choragorum præmiis agerem protuli, sub Roboris nomine, pernicitatem haud dubiè comprehendit, in Olympico conuentu Græcos diuitiarum & roboris, & eruditionis edidisse specimen, scribens sic fere, καὶ τοὺς ἕλληνας ἐπιδείξης ἐν αὐτῇ ποιουμένους πλούτου καὶ ῥώμης καὶ παιδεύσεως: vbi nulla τοῦ τάχους mentio: cùm tamen cursu potissimùm ab athletis apud Olympiam equísque decertatum fuerit: nulla etiam apud Dionysium Halicarnasseum [c], ex professo de athletis & certaminibus agentem, quo loco, οἱ δὲ ἀθληταὶ τῇ ῥώμῃ τῶν σωμάτων (ait) κοσμοῦσι τὴν πανήγυριν καὶ οὗτοι γε δὴ μουσῶν καὶ ἀπόλλωνος ὀπαδοὶ τῇ μουσικῇ τῇ παρ' ἑαυτῶν. Et postea σκοπεῖσθαι δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς διαθέσεως τοῦ ἀγῶνος δεῖ. εἰ μὲν μουσικὸς καὶ γυμνικὸς εἴη ὅτι τελεώτατος ὁ ἀγὼν καὶ ἀνενδεῶς κεκραμένος καὶ ῥώμῃ σωμάτων καὶ καλλιφωνίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς μέρεσι τῆς μουσικῆς. εἰ δὲ γυμνικὸς ὅτι τὴν μουσικὴν ὡς ἐκθηλύνουσαν τὴν ψυχὴν παρῃτήσατο. τὴν δὲ ῥώμην τῶν σωμάτων παρέλαβε: Vbi vt Musicos agonas à bonitate, ac præstantia vocis, ita gymnicos à robore corporis commendandos ait, panegyricam orationem instituentibus. Sanè omni athletarum generi viribus opus est, vnde ἔμπλευρον εἶναι τὸν ἀθλητὴν, ἀντὶ τοῦ ἰσχυρὸν ait Philo [d] alicubi: & in cursu ipso adeò vires necessariæ: vt iis illum maximè præstare supra cæteros agones, ac propterea præferri (licet hoc quidem falsò vt arbitror) Xenophanes Colophonius iis Elegis dicere ausus sit, quos olim apud Athenæum [e] legere memini

> Οὔτε γὰρ εἰ πύκτης ἀγαθὸς λαοῖσι ἔτ' εἴη,
>   Οὔτ' εἰ πένταθλεῖν οὔτε παλαισμοσύνην.
> Οὐδὲ μὲν εἰ ταχύτητι ποδῶν, τόπερ ἐστὶ πρότιμον
>   Ῥώμης ὅσσ' ἀνδρῶν, ἔργ' ἐν ἀγῶνι πέλει.

Quod si velox robustus est, & roboris species velocitas, quid attinuit in enumeratione partium, ex quibus agonistica corporis virtus consistit post robur magnitudini adiunctum celeritatem, atque ita speciem ipso virium tanquam genere prius adscripto satis comprehensam exprimere? At quanto magis ex Aristotelis more est nulla prius iniecta velocitatis mentione vt tacitæ obiectioni occurratur, ac ne quispiam illi deffinitioni deesse alius existimet roboris vocabulo comprehensam pernicitatem dicere: qua maximè valere, ac vigere firmum, & robustum cursorem, non certè minus quàm agonistas reliquos, de quibus ibi loquitur, oportet? Quid verò si corruptum τοῦ τάχους apud Aristotelem vocabulum, non tollendum prorsus, sed ita immutandum censeas, vt eius vice scribatur τέχνης?

Nam quod de lucta extat apud Pausaniam, nimirum ante Theseum palæstricæ artis inuentorem, veteres ad luctam magnitudinem tantùm & robur adhibuisse, post illum verò arte insuper vti cœpisse, tum deinde constitutos ab ipso locos in quibus ea doceretur: hoc & de cæteris corporis exercitiis existimari, quid ni debeat? De lucta quidem ita Pausanias [f], θησεὺς δὲ κατεπάλαισεν αὐτὸν (de Cercyone loquitur) σοφίᾳ τὸ πλέον· παλαιστικὴν γὰρ εὗρε τέχνην θησεὺς πρῶτος, καὶ πάλης κατέστη. ὕστερον ἀπ' ἐκεί-

a cap. 17 li. 18 Orig. fol. 1274.

b In ea περὶ ζεύγους.

c ἐν τέχνῃ περὶ τῶν πανηγυρικῶν sub initi. in fo. 33.

d In libello nuper publicato qui νόμων ἱερῶν ἀλληγορία inscribitur, fol. 92.

e Sub init. lib. 10. Deipnosoph. fo. 163. Aldi Græci.

f Atticis fo. 29. de Theseo Isthmiorum certamen instituerit, cùm antea nô spectaculum & celebritas publica, sed initia potiùs atque mysteria censerentur. Vide sis Plutarchũ Theseo fol. 21. Et Pausaniam initio Corin. fol 34. Meminit Plinius li. 7. nat. histor. cap. 56. Vbi Theseum in Isthmo ludos gymnicos instituisse tradit: sicuti Herculem Olympiæ athleticam.

νῦ διδασκαλεῖα· πρότερον δὲ ἐχρῶντο μεγέθει μόνον καὶ ῥώμῃ πρὸς τὰς πάλας. De Cratero etiam Ægirensi scribit idem auctor[a], quod in luctatu artem adhibuerit, eóque fuisse hoc exercitij genere suæ ætatis omnium præstantissimum, ὅτι κάλλιστος τῶν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ σὺν τέχνῃ μάλιστα ἐπάλαισε: sed & πάλην ab Heliodoro, *lib.10. Aethio.* τὴν ἐναγώνιον ἑρμοῦ τέχνην: itémque πανουργότατον καὶ τεχνικώτατον τῶν ἀθλημάτων à Plutarcho *lib.2. Sympos. problem. quæst.4.* dictam memini. Arti huic luctatoriæ morem modúmve, qui Siculus dicitur ab Oricadmo additum, atque ita legislatorem quasi quendam istum ita vocatum ab Æliano, *cap.1. lib.11. var. hist.* eo loco qui sequente tractatu exhibebitur. Theseum verò repertorem artis fuisse intelligo (sicuti Pausaniæ[b] verbis allatis inferius ostenditur) quam & ipsum prius Herculem cum Antæo luctantem imposito iracundiæ fræno adhibuisse Philostratus[c] prodidit, in hæc omnino verba, τείνων τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς νοῦν τινα καὶ διὰ σκέψιν τῆς πάλης ἐμβέβληκέ τε ἡνίαν τῷ θυμῷ, μὴ ἐκφέρειν αὐτὸν τοῦ λογισμοῦ: Et adiicit quod huc propriè spectat de arte simul ac robore in lucta, εἰ δὲ καὶ πάλης τῷ ἡρακλεῖ ἔμελεν οὐκ ἄλλως ἐπεφύκει ἢ ὡς γέγραπται. γέγραπται δὲ ἰσχυρὸς οἷος καὶ τῆς τέχνης ἔμπλεως διὰ εὐαρμοστίαν τοῦ σώματος: de quo sic fere Statius Papinius alicubi *Ad fin. 6. Thebaid.* Agyllei & Tydei colluctationem Herculaneæ illi comparans

--Herculeis pressum sic fama lacertis
Terrigenam sudasse Libyn, cùm fraude reperta
Raptus in excelsum, nec iam spes vlla cadendi
Nec licet extrema matrem contingere planta.

Hanc artem palæstricam sub Astus nomine Tydeo callido Herculis imitatori cum Agylleo lucta decertanti poëta paulò antè tribuerat, sic fere

--iam tunc astu deducit in æquum
Callidus & celsum procuruat Agyllea Tydeus
Summissus tergo, & genibus vicinus arenæ.

Et posteà

Instat agens Tydeus, ictúmque in colla minatus
Crura subit.--

Quam artem aut motus, nexúsve secundum ipsam intentatos τῶν παλαισμάτων vocabulo, quæ pronunciari vt caueantur in sacris agonibus à præcone non soleant, Aristides[d] quodam loco significat, φίλιππος ἐξήρυκε τοὺς κήρυκας ἐκ τῶν πολέμων (inquit) καὶ μέχρι τοῦ θεάτρου μόνου χρῆται: ἡγεῖται γὰρ οἶμαι πολλὴν εἶναι φλυαρίαν, ἐν μὲν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι μὴ προλέγειν τὰ παλαίσματα, μηδέ τι δεῖ φυλάξασθαι, ἐν δὲ κατασκευῇ πολέμου καὶ συστάσει πραγμάτων προπέμπειν τὸν κωλυτὴν ὥσπερ δεδοικότα ὑπὲρ τῶν πολεμίων. Ergo melius in lucta esse quod est gymnasticum, quod vbique rectè se habet ex artis nimirum gymnasticæ instituto, dixit apud Platonem[f] Socrates, vbi, τὸ ἐν πόρ-

a Pausan. lib.2. Eliacôn fo.140. Aldini lib.
b Messenicis: vide sis scholiasté in Pindari Nemæa.
c lib.2. εἰκόνων in Antęo. Celebratur Herculis cũ Antæo colluctatio victoriáq; à Diotinio epigrãmatario Grę co libr.1. anthol. cap.1 epigramm.2. Sed à Diodoro Siculo lib. 4. Biblioth. fol. 157. vbi Antæum ipsum & corporis robore & artis palæstricæ siue luctationis peritia celebrẽ fuisse retulit. qui diiectos in colluctatione hospites necare solitus foret, κατήρεν εἰς τὴν λιβύην καὶ πρῶτον μὲν Ἀνταῖον τῇ ῥώμῃ σώματος καὶ παλαίστρας ἐμπειρίᾳ διαβεβοημένον καὶ τοὺς ὑπὸ αὐτοῦ καταπαλαισθέντας ξένους ἀποκτείναντα προκαλεσάμενος εἰς μάχην καὶ συμπλακεὶς διέφθειρεν. Cedrinus in compẽdio histor. fol.100. Antæum portẽtosis dæmonum & abominandis visum præstigiis ab Hercule superatum refert, ἐν λιβύῃ γενόμενος καὶ ἀνταίῳ συμβαλὼν δαιμονιώδη τινὰ καὶ μυσαρὰ φάσματα τελοῦντι καὶ νικήσας αὐτὸν νόσῳ λοιμώδει περιέπιπτεν καὶ μανεὶς εἰς πῦρ ἑαυτὸν ῥίψας τελευτᾷ. Herculis cum Antæo siue lucta siue pancratio potiùs decertationem nemo copiosius atque adeò melius expressit Lucano in lib. 4. de bello ciuili quem videndum esse admoneo. d Sub init. Orationis quæ ἀθηναίων ἑκουσίων συμμαχία inscribitur fo.45. e Alcibiade 1. fol.108. Stephanici lib. Vnde in fol 124. ὅτι οὔτοι ἡμῖν εἰσὶν ἀντίπαλοι, ἀλλ᾽ οὐχ οὕσπερ οἴει. ὧν ἄλλῳ μὲν οὐδ᾽ ἐνὶ περιγενοίμεθα εἰ μὴ ἐπιμελείᾳ τε ἂν καὶ τέχνῃ. Ac de gymnasticæ quidem cuius præsidio curam corporis gerimus paulo pòst pluribus agitur fol.128. Sed & ipsum τέχνης vocabulum idem vsurpat, vbi de Icco Tarentino athleta lib. de legib. 8. fol. 840. Ex quo verba proferam sub initium lib. vltimi. j. vbi de athletarum continentia.

τῷ ὀρθῶς παλαίειν βέλτιον εἶναι τὸ γυμναστικόν. τὸ διὰ παντὸς ὀρθῶς ἔχων, ὀρθῶς δὲ δήπου ἔχειν τὸ κατὰ τὴν τέχνην γιγνόμενον τὴν γυμναστικήν, planè ac perspicuè definitur: & platonizans Philo [a] τεχνικῶν παλαισμάτων propterea mentionem facit, vbi de Abele, εἰ δ' ἄρα ἐβούλετο πάντως διαγωνίζεσθαι μὴ πρότερον κονίεσθαι (inquit δέον scilicet) ἢ τοῖς τεχνικοῖς παλαίσμασιν ἀνασκηθῆναι & cæt. & posteà τῇ δυνάμει τὴν τέχνην agens μεταφορικῶς de agonibus adiungit, vbi ἀναγκαῖον οὖν ἐστι τῷ μέλλοντι πρὸς ἀγῶνα σοφιστικὸν ἀπαντᾶν ἐπιμελεῖσθαι λόγων ἐρρωμένως, οὕτως ὡς μὴ μόνον ἐκφεύγειν τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ καὶ ἀντεπιτιθέμενον ἀμφοτέροις τέχνῃ τε καὶ δυνάμει περιεῖναι. Nec verò discobolis non fuit ars quædam discum eiaculandi & rotandi: quamobrem Statius Papinius *lib.6. Thebaidos*, de Phlegya Pisæo discobolo

> *--ac primum terra discúmque manúmque*
> *Asperat, excuso mox circum puluere versat*
> *Quod latus in digitos mediæ quod certius vlnæ*
> *Conueniat non artis egens-*

Et posteà

> *Inde ad conatus timida subit arte Menepheus*
> *Cautior--* & cætera quæ libro proximo ad extremum proferam: & posteà de Hippomedonte discobolo tertio
> *Erigit assuetum dextræ gestamen, & altè*
> *Sustentans rigidúmque latus fortésque lacertos,*
> *Consulit ac vasto contorquet turbine, & ipse*
> *Prosequitur, fugit horrendo per inania saltu.*

Atque vt mittam quod de arte gymnici certaminis loquitur, vt ira dicat perturbari Seneca *cap.14. lib.2. de Ira* cui propterea frænos luctantem Herculem adhibuisse Philostrato exprimente diximus: sanè Plato ille quem antè nominaui, alio in loco *lib.7. de legi. fol.796.* Antæum & Cercyonem arte luctatoria, Epeum autem & Amycum pugilatitia præstitisse retulit, sic admodum scribens, καὶ δὴ τά γε κατὰ πάλην ἃ μὲν Ἀνταῖος ἢ Κερκύων ἐν τέχναις ἑαυτῶν ξυνεστήσατο φιλονεικίας ἀχρήστου χάριν, ἢ πυγμῆς Ἐπειὸς ἢ Ἄμυκος οὐδὲν χρήσιμα ἐπὶ πολέμου κοινωνίαν ὄντα οὐκ ἄξια λόγῳ κοσμεῖν. Præterea de pugilatitia experientia seu arte, quam vsus adfert atque exercitatio, nihil possit adferri præclarius, eo Polybij testimonio, quod superiore proximo capite proposui: & athleticam pugilum nō δύναμιν modo εὐψυχίαν καὶ ἐνέργειαν, verùm etiam ἐμπειρίαν in memoriam reuocat, sed non prætermittendum tamen quod de pugilatu Themistius agens Melancomam τὴν τέχνην εὐδοκιμώτατον eo loco vocat ex quo verba ipsa paulò antè attuli, vbi τὸ τοῦ καλλίστου nomen ad robur potius, atque optimam corporis constitutionem, quàm ad aliam quamlibet pulchritudinem pertinere: sicut illo altero Pausaniæ loco de Cratero commotus iis quæ protuli Aristotelis verbis: & quoniam ipsum ibidem Themistius μέγιστον fuisse ait, equidem existimauerim: præsertim cùm apud philosophum ita paulò antè scriptum recorder, νέου μὲν οὖν κάλλος τὸ πρὸς τοὺς πόνους χρήσιμον ἔχειν τὸ σῶμα, τούς τε πρὸς δρόμον καὶ πρὸς βίαν ἡδὺν ὄντα ἰδεῖν πρὸς ἀπόλαυσιν.

[a] in περὶ ἀ-πειχίας fol. 271. & 272.

Qualis pulchritudo in athletis commendata. Ventilatio ex arte pugilum. Duratio & patientia ex virtute. Castigatus obiter Dionis Chrysostomi locus. Laus pugilis ex eo quod aduersarium fateri se victum cogeret. Ars pugilum fuit vt sublatis manibus consistere,

ita cruribus pede fixis rectà oculorum aciem in aduersarium intendere: Tergúmque suum ad solem oculos aduersarij ad solis radios obuertere. Olei & palæstræ res apud Ciceronem. Ars in pancratio curulique certamine. Plurimis gymnastica ad valetudinem profuit. Gymnastica diuersa Galeno à palæstrica. Nullus ad palæstricam Lacedæmonijs pædotriba, quorum exercitationibus senes præerant, & pædonomi virtutem potiùs, quàm artem profitentium ex Aristotele, cuius locus à Victorio non satis perceptus exponitur: & ex Plutarcho, cuius varia vndique proferuntur testimonia. Ars virtutis apud Prudentium.

CAP. XIV.

NEc tamen ignoro οὐκ ἀπόβλητον, ἀλλὰ τίμιον εἶναι τὸ κάλλος, pulchritudinem non esse reiiciendam, sed laudandam potiùs, vt inquit Eustathius [a], à qua etiam hieronicæ nonnulli summopere commendati fuerint, in quibus ipse ab Herodoto [b] Philippum quemdam Crotoniatam Butacidæ filium Olympionicem nominat, quem Siculi tum æde seu sacello & ipsi honestauerint, tum verò sacrificiis propitiauerint: φίλιππος οὗ καθ' ἡρόδοτον κροτωνιάτης ὀλυμπιονίκης κάλλιστος ὢν ἐτιμήθη ἐν σικελίᾳ· ἡρῶόν τε γὰρ αὐτοῦ ἱδρυτο καὶ θυσίαις αὐτὸν ἱλάσκοντο. Hoc dico talem in Hieronicis laudari pulchritudinem, quæ non sit ab animi corporísque robore seiuncta, non ignaua, effœminata, imbecilla & mollis: sed qualem Agesidamo Locro Epizephyrio puero pugili Archestrati filio Pindarus [c] tribuit his versibus

--παῖδ' ἐ-
ρατὸν Ἀρχεστράτου αἴνησα, τὸν εἶδον
κρατέοντα χερὸς ἀλκᾷ, βωμὸν παρ' ὀλύμπιον
κεῖνον κατὰ χρόνον γ' ἰδέᾳ τε καλὸν
ὥρᾳ κεκραμένον--

qualem denique Strepsiadæ Thebano pancratiastæ [d]

κώμαζ' ἔπειτα ἐν ἀδυμελεῖ σὺν ὕμνῳ
καὶ στρεψιάδᾳ· φέρει γὰρ ἰσθμοῖ
νίκαν παγκρατίου· σθένει
τ' ἔκπλαγος, ἰδεῖν τε μορ--
φάεις ἄγει τ' ἀρετὰν
οὐκ αἴσχιον φυᾶς.

Membrorum totius corporis videlicet aptam proportionem. Etenim optimè Isidorus Pelusiota ad Lampetium Episcopum, *Epist.131.lib.3.* τὸν τοῦ ψυχικοῦ κάλλους ἔσχατον ὅρον, τὴν τῆς ἀρετῆς συμμετρίαν scripsit: & Galenus [e] lõgè anteà. γνησιόν τε καὶ ὄντως ἀληθινὸν κάλλος εἶναι εὐχροιάν τε καὶ εὐσαρκίαν καὶ συμμετρίαν τῶν μορίων, ἃ τῇ κατὰ φύσιν εὐεξίᾳ συμβέβηκεν scripserat. Ex arte autem pugilum fuisse vt ventilarent aliquamdiu nec statim ferirent, his verbis Eustatius docet apud Homerum: *Iliad.ψ.fol.*1324. ἦν δέ ποτε αὐτοῖς τέχνη καὶ τρίβειν συχνὰς ὥρας ἐπὶ κακώσει τῶν ἀντιπάλων ἀνατάσει καὶ καταφορᾷ χειρῶν &c. Quod per duos integros dies vt posset facere Melancomam pugilem exercitatione obtinuisse Dio Chrysostomus *Melancoma* j.*pag.*2.*fol.*96. *Aldini libri*, illo loco, vnde verba superius protuli ostendit: cùm aut ferire aut ictus excipere nequaquam esse ex virtute quod ij facerent qui labori ferendo non forent ipse duceret, sed durare per aliquod tempus, neque frangi onere manuum aut spiritu defici, aut æstu atque ardore solis debilitari generosi esse animi existimaret, οὐ γὰρ τὸ παίειν καὶ τὸ τιτρώσκεσθαι

a Ad illud ex Iliad.3.fo. 383. οὔτοι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα.

b Locus est in Euterpe siue lib 5. fo. 191. Vbi ὅτι δωριεῖ φίλιππος ὁ βουτακίδεω κροτωνιήτης ἀνὴρ συνέσπετο οἰκηίῃ τε τριήρεϊ καὶ οἰκηίῃ ἀνδρῶν δαπάνῃ, ἐών τε ὀλυμπιονίκης καὶ κάλλιστος ἑλλήνων τῶν κατ' ἑωυτόν. διὰ δὲ τὸ ἑωυτοῦ κάλλος ἠνείκατο παρὰ Αἰγεσταίων τὰ οὐδεὶς ἄλλος. ἐπὶ γὰρ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἡρῷον ἱδρυσάμενοι, θυσίῃσι αὐτὸν ἱλάσκονται.

c Epod.vlt. Od. 10. Olymp.

d Isth. Od. 6.strop.2.

e In libr. πρὸς θρασύβουλον πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. fo.289. De Melancomæ tamẽ pulchritudine qua maximis ac pulcherrimis quibúsque curã sui corporis permagnam habentibus athletis antecelleret, vt ex eo percelebre nomen habuerit. Vide sis Dionẽ Chrysost. in Melanc. 1. sub initi. in fo.196. & Melanc. 2. fo.198. pag.2. & fol.199.

σκεῖσθαι ἀνδρείαν ἐνόμιζεν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἶναι μὴ δυναμένων πονεῖν, καὶ ἀπηλλάχθαι βουλομένων· τὸ δὲ ἀνέχεσθαι τοῦ χρόνου, καὶ μήτε τοῦ βάρους τῶν χειρῶν ἡττᾶσθαι, μήτε τοῦ πνεύματος ἐνδεῆ (sic lego pro ἐνδεᾶ) γίγνεσθαι μήτε τῷ καύματι ἄχθεσθαι. τὸ δὲ εἶναι γενναῖον ὀρθῶς μέντοι ἔφη. καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ οἱ φαυλότατοι τὰ ὅπλα ῥίπτουσι, οὐκ εἰδότες ὅτι γυμνοὶ μᾶλλον ἂν τιτρώσκοντο, καὶ οὕτω μᾶλλον ἡττῶνται τοῦ κόπου ἢ τῶν τραυμάτων, & cætera quæ libro tertio adferre, illustrare, castigare constitui, non enim omnia vno liceat loco. Ad hãc rem autem quod attinet, atque vt prorsus intelligatur quod Eustathius ille tum isto loco, tum aliis sui ad eundem Iliados librum commentarij doctissimi locis quos de manus extensione, aut porrectione in pugilatu agens superius attuli: nos docere voluit nihil adferri commodius potest, mea quidem sententia, quàm quod de illo ipso Melancoma idem Chrysostomus sic fere tradidit alio quodam loco[a], ἔτι δὲ καὶ τόδε ἄντικρυς αὐτοῦ κατέπληττε τὸ μήτε παιόμενον αὐτὸν, μήτε παίοντα νικᾶν τοσοῦτο τῇ ῥώμῃ περιῆν καὶ τὸ δύνασθαι πονεῖν. πολλάκις γὰρ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἠγωνίσατο ἐν τῇ σφοδροτάτῃ ὥρᾳ τοῦ ἔτους καὶ δυνάμενος θᾶττον ἂν περιγενέσθαι παίων, οὐκ ἐβούλετο. νομίζων τῇ μὲν πληγῇ νικῆσαι καὶ τοῦ φαυλοτέρου εἶναι ὅτε ἐστὶ τὸν βέλτιστον εἰ τύχοι, τὴν δὲ ἀληθεστάτην νίκην ὅταν ἄτρωτον ἀναγκάσῃ τὸν ἀντίπαλον ἀπειπεῖν· οὐ γὰρ τοῦ τραύματος, ἀλλ' ἑαυτοῦ ἡττῆσθαι καὶ τῷ ὅλῳ τινὰ τῷ σώματι ἀπειπεῖν, ἀλλὰ μὴ τῷ πληγέντι μέρει λαμπρὸν τὸν δὲ ἐπειγόμενον ὡς οἷόν τε τάχιστα νικῆσαι καὶ παίοντα καὶ συμπλεκόμενον αὐτὸν ἡττῆσθαι τοῦ καύματος καὶ τοῦ χρόνου. Fuit & ex arte pugilatitia, vt non modò sublatis manibus aduersus antagonistam pugil consisteret, verùm etiam cruribus pede fixis, oculorum aciem recta in ipsum intenderet, atque feriret: quamobrem Amycus Pollucem pugilatu prouocans apud Theocritum *Dioscuris eidyll.* 22. ista pronuntiat quæ subiiciam

Εἰς ἑνὶ χεῖρας ἄειρον ἐναντίος ἀνδρὶ καταστάς
Πυγμάχος, ἢ καὶ ποσσὶ θένων σκέλος ὄμματα δ' ὀρθά
Πὺξ διατεινάμενος σφετέρης μὴ φείδεο τέχνης.

& Appollonius[b] quoque enarrans fabulam vbi de iactatis in aërem aut protensis in ventilando (quod ante dixi solitum ex arte in pugilatu) manibus à Polluce: sic cecinit

--πάλλε δὲ χεῖρας πειράζων εἴθ' ὡς πρὶν εὐτρόχαλοι φορέονται

& cætera subiicit statim de Amyco antagonista firmum obtuente

οὐ μὰν αὖτ' Ἄμυκος πειρήσατο. σῖγα δ' ἄπωθεν
ἑστηὼς εἰς αὐτὸν ἔχ' ὄμματα, καί οἱ ὀρέχθει
θυμὸς ἐελδομένῳ στηθέων ἐξ αἷμα κεδάσαι.

Fuit & illud ex arte, vt capto pugnæ loco aduersarij oculos pugil quod posset ad solis radios suum ipse tergum illis obuerteret: quamobrem ita Theocritus paulo pòst cecinit, solertia Pollucis etiam commendata his versibus

Ἔνθα πολὺς σφίσι μόχθος ἐπειγομένοισιν ἐτύχθη
Ὁππότερος κατὰ νῶτα λάβῃ φάος ἠελίοιο
Ἀλλ' ἰδρείῃ μέγαν ἄνδρα παρήλυθες ὦ Πολύδευκες
Βάλλετο δ' ἀκτίνεσσιν ἅπαν Ἀμύκοιο πρόσωπον.

Statius itaque Papinius *lib. 6. Thebaid.* quod ex arte pugilatitia sit hoc obseruatum à Capaneo pugile ipsiúsque aduersario Alcidamante sic retulit.

[a] in Melancoma 2. fol. 200.

[b] Lib. 2. Argonauticôn sub initium.

Fulmineas altè suspensi corpora plantis
Exercere manus, tuto procul ora recessu
Armorum in speculis aditúsque ad vulnera clausi.

Et aliquanto pòst,

Vt sese permensi oculis & vterque priorem
Sperauere locum-

Et statim

Doctior hic differt animum metuénsque futuri
Cunctatus vires dispensat, at ille nocendi
Prodigus, incautúsque sui ruit omnis, & ambas
Consumit sine lege manus, atque irrita prendit
Insurgens, séque ipse premit sed prouidus astu
Et patria vigil arte Lacon hos reijcit ictus,
Hos cauet interdum nutu--

Et rursum,

--motu Spartanus acuto
Mille cauet lapsas circum caua tempora mortes
Auxilióque pedum, sed non tamen immemor artis
Aduersus fugit, & fugiens tamen ictibus obstat.

Igitur olei ac palæstræ dicit esse rem Cicero, quam ab artificio constitutam siue permotam, atque tractatione vsu exercitatione confirmatam intelligi nimirum voluit: vt quo loco, *De Oratore*, Nitidum quoddam genus est verborum & lætum sed palæstræ magis & olei, quàm huius ciuilis turbæ ac fori: & item alibi *lib. 1. de legib.* de Antipatro, Habuítque vires agrestes ille quidem, & horridas, sine nitore, ac palæstra: sed tamen admonere aliquos potuit, vt accuratius scriberent: & in Oratore [a], vbi de numero in oratione, Itaque serius aliquanto notatus (inquit) & cognitus quasi quandam palæstram, & extrema lineamenta orationi attulit. Palæstræ nomine venustatem illam & aptitudinem, aut elegantiam, quæ artis vsu, aut exercitatione quæritur, haud dubiè significans, Vt enim athletas (inquit eodem libro) nec multò secus gladiatores videmus nihil, nec vitando facere cautè, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam, vt quicquid fiat in his rebus vtiliter ad pugnam, id ad aspectum etiam sit venustum: sic oratio nec plagam grauem facit, nisi petitio fuit apta, nec satis rectè declinat impetum, nisi etiam in cædendo quid deceat intelligit. Et subdit hoc, quod ad rem etiam facit, Cicero, Itaque quales eorum motus quos ἀπαλαίστους Græci vocant, talis eorum mihi videtur oratio, qui non claudunt numeris sententias. Meam istam, immò Ciceronis interpretationem confirmat, tum Quinctilianus de declamatoribus agens, qui ipsis considerandum esse ait *lib. 3. Instituti. orator. cap.* 8. quid cuique personæ conueniat qui paucissimas controuersias ita dicunt vt aduocati & cæt. vt vix comœdiarum actoribus plures habitus in pronuntiando concipiendi sint, quàm his in dicendo (nam hæc profectò ad artem atque artificium pertinere quis negauerit?) tum Seneca [b] ipse ad Lucilium, vbi de athletis in stadio adfert plurima: quorum cùm corpus perduci exercitatione ad tantam patientiam possit, multò facilius animum corroborari posse scribit ad fortunæ ictus tolerandos: & addit, Corpus enim multis eget rebus

[a] Ad Brutum, quê locum & illos eiusdem auctoris à me allatos Erasmus in prouerbio 10. Res palæstræ & olei centur. 2. chilia. 5. ad venustatem siue nitorem atque ostentationé non satis cômodè retulit vt arbitror. Attulit etiã Budæus ad l. Athlet. D. de iis qui notã. infam.

[b] Epist. 80. Hodierno die:

rebus vt valeat, Animus ex ſe creſcit,ſe ipſe alit,ſe exercet.Illi multo cibo,multa potione opus eſt,multo oleo. longa denique opera:tibi continget virtus ſine apparatu,ſine impenſa. Olei quidem nomine impenſam ſignificari ſumptúmve, qui fit ad ſcientiam, artémve aliquam perdiſcendam,ducta ſcilicet ab athletis,quos aliptæ,ac pædotribæ inungere ſolebant, metaphora, cùm ex eo quod τὰ γυμνάσια διὰ τοῦ ἐλαίου διαπονεῖσθαι Dionyſius Halicarnaſſeus alicubi [a] tradidit manifeſto colligitur: tum etiam ex iis veterum teſtimoniis intelligitur, quæ ad parœmiam illam,Oleum & operam perdidi ab aliis [b] adferuntur: Si verò in lucta,ſi in pugilatu, multò magis in pancratio arti locum fuiſſe, quod ex ea, & pugilatu ſimul conſtaret,rationi conſentaneum opinor. Et ſanè Philoſtratus *lib.2.* εἰκόνων,de Arrichione pancratiaſta verba faciens euidenter oſtendit,in hęc verba,οἱ παγκρατιάζοντες ὦ παῖ (ait) κεκινδυνευμένῃ προσχρῶνται τῇ πάλῃ. δεῖ γὰρ αὐτοῖς ὑπτιασμῶν τε οἳ μή εἰσιν ἀσφαλεῖς τῷ παλαίοντι καὶ συμπλοκῶν ἐν οἷς περιγίνεσθαι χρὴ οἷον πίπτοντα· δεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ τέχνης εἰς τὸ ἄλλοτε ἄλλως ἄγχειν. οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ σφυρῷ προσπαλαίουσι καὶ τὴν χεῖρα στρεβλοῦσι προσόντος τοῦ παίειν καὶ ἐνάλλεσθαι. ταυτὶ γὰρ τοῦ παγκρατιάζειν ἔργα πλὴν τοῦ δάκνειν ἢ ὀρύττειν. & cæt. quæ ſuperius attuli. Quamobrem non minus gymnicorum certaminum rationem, quàm Muſicam, aut equeſtris rei peritiam artis beneficio comparari poſſe docuit apud Platonem [c] de Paralo & Xantippo Periclis filiis agens in hæc verba Socrates, τούτους μέντοι (ὡς οἶσθα καὶ σύ) ἱππέας μὲν ἐδίδαξεν οὐδενὸς χείρους Ἀθηναίων καὶ μουσικὴν, καὶ ἀγωνίαν καὶ τ' ἄλλα ἐπαίδευσεν ὅσα τέχνης ἔχεται οὐδενὸς χείρους. Quin & circa currus agitationem (cui locum in luſtralibus, ſacríſque agonibus fuiſſe ſuperius demonſtraui) artem præcipuè,conſiliúmque ab Homero *Iliad.* ψ. commendata reperio, vt abſque his nulla ſpes conſequendi præmij affulgere cuiquam videretur, antiquitus, quamuis velocioribus equis ad curſum alioqui vteretur,quo loco

> τῶν δ' ἵπποι μὲν ἔασιν ἀφέρτεροι, οὐδὲ μὲν αὐτοὶ
> πλείονα ἴσασιν σέθεν αὐτοῦ μητίσασθαι
> ἀλλ' ἄγε δὴ σὺ φίλος μῆτιν ἐμβάλλεο θυμῷ
> παντοίην ἵνα μή σε παρεκπροφύγῃσιν ἄεθλα.

Vbi Euſtathius ſcoliaſtes nunquam laudatus ſatis, φησὶ πρῶτον μὲν ἀλειπτικὸν εἰς ἀγῶνα νόημα & cæt. εἶτα πιστούμενος ἐπαγωγικῶς διὰ δρυτόμου καὶ κυβερνήτου καὶ ἡνιόχου καὶ πάντα βουλῇ καὶ τέχνῃ κατορθοῦσθαι. Et de curuli ſiue Circenſi certamine agens quodam loco *lib.6.Thebaid.* Statius Papinius

> *Poſtremum diſcrimen erant Chromis aſper & aſper*
> *Hippodamus,non arte rudes ſed mole tenentur*
> *Cornipedum,prior Hippodamus fert ora ſeqentum.*

Poſtremò vt prætercam illud quod è Plauti Moſtellaria ſuperius exſcripſi)artis gymnaſticę cùm Ariſtoteles in politicorum libris [d],tum verò Ælianus etiam de varia hiſtoria ſcribens [e] commeminit, Stratonem Corragi filium aiens valetudini recuperandę auxilium atque remedium ab arte gymnaſtica petiiſſe:in qua cùm longius eſſet progreſſus,ipſámque accuratius exercere occœpiſſet, apud Olympiam vno die lucta, & pancratio victorem fuiſſe declaratum. Sed & Nemeis Pythicis atque Iſthmicis ludis καὶ θεραπείας δεηθεὶς τῆς ἐκ τῶν γυμνασίων, τὰ μὲν πρῶτα ὅσον ἐς τὸ ὑγιαίνειν ἐχρῆτο αὐτοῖς· χωρῶν δὲ ἐς τὸ πρόσω τῆς τέχνης καὶ ἐν ἔργῳ τιθέμενος

a Dionyſius in arte περὶ τῶν πανηγυρικῶν,fo.34. De oleo & vnctione vide ſis quæ ſcribo lib.ſequẽti ad initium cap.2. in margine, & ca.5. De oleo laboris & ex ipſis victorias ſignificante ſcribo ca.11. lib.2. ex Artiano.

b Vide Eraſmum prouerbio.62. Chiliad.j. cẽtur. 4.

c In Menone fol.94.tomi 2. ex edit. Stephan.

d lib.4.in princip.Citat Mercurialis cap 3.lib.1.de art.gymn.fo.6.pag.2.

e lib.4.var. hiſtor.cap.15. vide & Pauſania Achaicis fol 181. ex quo ſcribimus lib 3.j.in cap.21.

αὐτὴν, ὀλυμπιάσιν μὲν ἐνίκησεν ἡμέρᾳ μιᾷ πάλην καὶ παγκράτιον, καὶ τῇ ἑξῆς ὀλυμπιάδι ἐν νεμέᾳ δὲ καὶ πυθοῖ καὶ ἰσθμοῖ. Herodicum verò pædotribam Plato *lib. 3. de Repub.* eundémque valetudinarium, commiſta cum gymnaſtice medicina, primum quidem & maximè ſeipſum ſed & alios poſteà complures multùm fatigaſſe: quam ipſius viuendi rationem, & ſapientiam, & artem, ſed ita vt improbet nominat, ſic fere, δυσθανατῶν δὲ ὑπὸ σοφίας εἰς γῆρας ἀφίκετο, Καλὸν ἄρα τὸ γέρας (ἔφη) τῆς τέχνης ἠνέγκατο. Et Galenus γυμναστὴν his verbis definit alicubi [a], τὸν περὶ τὰ γυμνάσια τέχνην ἐπιστάμενον, quanquam eundem ait imperitum eſſe artis illius quę in ſingulis exercitiis adhibetur, ſeſéque exerit, αὐτῆς μὲν γὰρ τῆς κατὰ μέρος ὕλης ἑκάστη τῶν τεχνῶν ἄπειρός ἐστιν ὁ γυμναστής ἐστιν. Et poſteà de curatione morborum per gymnaſticam à ſe adhibita, μυρίους γοῦν ἡμεῖς ἀσθενέστερά τινα μέρη τοῦ σώματος ἔχοντας & cętera, διὰ μόνης γυμναστικῆς ἀνεῤῥώσαμεν οὐχ ἅπαντας ἀπὸ τῶν οἰκείων γυμνασίων, ἀλλ᾽ εἴθ᾽ ὀρχηστικὰ ἦν ὁ ἄνθρωπος, εἴθ᾽ ὁπλομαχικὸς, εἴτε παγκρατιαστικὸς, εἴτε παλαιστρικὸς, εἴθ᾽ ὁτιοῦν ἄλλο, τὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ τέχνῃ κινήσεις ἁπάσας αὐτὸν ἐπιτάξαντες ἡμῶν παρόντων κινηθῆναι. Sed gymnaſticam Galenus aliam facit à palæſtrica, & pædotribica, quæ vulgo gymnaſtica nominatur, vt hanc non artem ſimpliciter, ſed hoc addito deprauatam Græco vno verbo κακοτεχνίαν (ſuperius vt admonui) nuncupet: qua de re commodius proximo ſermone diſceptabitur. Artem profectò athletarum exercendorum aliquam fuiſſe conſtat è ſuperioribus, cuius ne certamen eſſet ſed potiùs virtutis, propterea Lacedæmonij nullos in palæſtra ſe exercentibus pædotribas præeſſe voluerunt, ὥστε μὴ πρὸς ἀσκοῦντας ἀσκεῖν: vt inquit Ariſtoteles [b] quo loco, ἔτι δὲ τοὺς λάκωνας ἴσμεν ἕως μὲν αὐτοὶ προσήδρευον ταῖς φιλοπονίαις ὑπερέχοντας τῶν ἄλλων, νῦν δὲ καὶ τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀγῶσι λειπομένους ἑτέρων· οὐ γὰρ τῷ τοὺς νέους γυμνάζειν τὸν τρόπον τοῦτον διέφερον, ἀλλὰ τῷ μόνον μὴ πρὸς ἀσκοῦντας ἀσκεῖν ὥστε τὸ καλὸν ἀλλ᾽ οὐ τὸ θηριῶδες δεῖ πρωταγωνιστεῖν &c. ſuis quippe iuuenum exercitationibus Lacones ex inſtituto Lycurgi, non pædotribas aut gymnaſtas ſed ſenes quoque, quos in gymnaſiis verſari ſolitos Plutarchus *in Lycurgo* memoriæ prodidit: tum pædonomos, atque ipſos quoque interdum Ephoros (ſicuti è Xenophonte obiter admonuiſſe me antea recordor (præeſſe decreuerant: quamobrem non abſurdè quoſdam dixiſſe idem anteà Plutarchus (aliam licet in rem) dixerat ſapientiam colendo magis quàm gymnicum certamen ſectando agas Laconem, ὅτι μᾶλλον ἐστὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἢ τὸ φιλογυμναστεῖν λακωνίζειν. Denique ob eam quam dixi rationem, nullos pædotribas exercitationibus Laconicis prefectos fuiſſe Plutarchus illam Ariſtotelis eſſe mentem quam dixi apertiſſimè oſtendens, diſertis verbis alio quodam loco [c] docuit. Quamobrem artificij ſubtilitate à Charone ſe ſuperatum dicere Lyſander ſolitus, ne quis ipſum illo minus fortem, ac ſtrenuum duceret, quod ita relatum ab eodem Plutarcho memini, τοῖς παλαίουσι παιδοτρίβας οὐκ ἐφίστανον, ἵνα μὴ τέχνης ἀλλ᾽ ἀρετῆς ἡ φιλοτιμία γένηται. διὸ καὶ λύσανδρος ἐρωτώμενος ὅπως ὁ χάρων ἐνίκησεν αὐτὸν, τῇ πολυμηχανίᾳ εἶπε. Cui Lyſandrino dicto iſtud alterius Laconis, non eandem certè, aſſimilem aliis verbis ſententiam præfert, quod Plutarchus idem eodem libro exhibet, λάκωνί τινι ἡττωμένῳ ἐν ὀλυμπίᾳ, εἶπέ τις ὁ ἀνταγωνιστὴς, ὦ λάκων ἐγένετό σου κρείσσων, οὐ μὲν οὖν (ἔφη) ἀλλὰ καββαλικώτερος. Ergo de ſtadiis agens Tertullianus, Ar-

tes

a Lib. 2. ὑγιεινῶν, fol 243. De arte gymnaſtica & Palæſtrica ſiue pædotribica videto eundem ad Thraſibulū πότερον γυμναστ. ἢ ἰατρ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινὸν to. 296 Et ſequētib. ex quo locos cōplures adferam ſeqq. ſermonibus.

b Lib. 9 πολιτικῶν. ca. 4. quem locum non videtur aſſequutus doctiſſimus Victorius ſic explicans tanquam ſcriptum foret μόνον πρὸς, μὴ ἀσκ. & ad res bellicas accōmodans cum de exercitiis iuuenum diſertè agat Ariſtoteles.

c Apophth. Lacon. f. 415. & ad extrem. in fol. 421. libri a Stephano editi.

tes corporum & vocum (gymnasticas scilicet siue palæstricas atque Musicas siue thymelicas) eo Scorpiaci loco dixit, ex quo verba sequenti tractatu adferam, & artem virtutis de palæstra loquutus Aurelius Prudentius περὶ στεφάνων[a] dixit his versibus,

Noster & nostra puer in palæstra
Arte virtutis fideique oliuo
Vnctus horrendum didicit domare.
Viribus hostem.

[a] Hymno 4. decē & octo Cæsaraugustanis. fol. 126.

Herodianus castigatus. Χρεία καὶ φιλοσοφία pro arte, astúque in agonibus, In præclaris gymnici agonis præceptoribus Pyrrhus, Xantias, Euadorus, Icetus, Diotinnus. De Pyrrhicha in margine.

CAP. XV.

Atque his etiam rationibus, totque ac tam grauibus permotus testimoniis ipsum istud τῆς τέχνης vocabulum apud Herodianum[b] reponi debere quodam loco existimauerim quem esse mutilū aliis quoq; sed ita, vt non integritati tamen restituerent suæ suboluit: cui ab hac de ludis tractatione non alieno quando sub manum venit, medicinam facere tentabo, & Musis non inuitis persanaturum esse me polliceri audeo. Sic enim habetur scriptum eo loci, ἱερὸν ἀγῶνα τελοῦσι ῥωμαῖοι διὶ καπιτωλίῳ θεάματά τε .... καὶ ἰσχύος πάντα ἀθροίζεται, ὡς εἰς βασιλίδα πόλιν πανηγυρίζουσαν θεατὴς ἢ καὶ ἀθλοθέτης σὺν τοῖς λοιποῖς ἱερεῦσιν. οὓς ἐκ περιόδων χρόνου ἡ τάξις καλεῖ ὁ βασιλεὺς γίγνεται: vt ante illud καὶ ἰσχύος hiulco loco inseratur hoc τῆς τέχνης: quemadmodum in eo Liuij iam citato loco de Isthmiis dicitur: visa ibi esse certamina omnis generis artium virúmque ac pernicitatis: nisi forte quis ibi τῆς θυμέλης μουσικῆς malit, vt hoc quidem ad theatrales & scenicos, sicuti apud Iustinianum nostrum, in Nouella constitutione de Consulibus[c], illud autem καὶ ἰσχύος ad gymnicos arenarios, & Circenses ludos referatur: quod etsi probabilius & esse cuipiam videri possit: non aspernor tamen prius illud τὸ τέχνης: vel ideò quoniam in certamine gymnico ad victoriam occasionis momenta spectanda, cauendúmque non modo feriendum, atque ita decertandum ne artem vllatenus ira perturbaret, Pyrrhum certaminis gymnici præceptorem maximum olim præcipere solitum his quos exercebat, apud Senecam *lib. 2. de ira. cap. 14* legimus. Vnde satis percipitur, antiquitus in athletis præter illud corporis robur, leoninúmque animum, gymnasticam ipsam, artem, solertiámque propemodum vulpinam fuisse vtilem, immò necessariā, quam non modo D. Isidorus Pelusiota[d] in Theone presbytero commendat, qui de Marone quodam nimium sibi tribuente aduersario victoriam velut Olympicis agonibus assolet reportauerat, verùm etiam ab ipso athletarum eximio encomiaste, poëtáque inimitabili Pindaro *Ist. ode 4. antist. 3.* imprimis laudatam Ode Melisso Thebano pancratiastæ dicta licet animaduertere: quo loco,

-- τόλμα γὰρ εἰκὼς
θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρᾶν λεόντων
ἐν πόνῳ. μῆτιν δ' ἀλώπηξ,
αἰετοῦ ἅτ' ἀναπιτναμένα

[b] In Cōmodo, de quo libro 1. fol. 15. lib. à Stepha. editi.

[c] Nouella 105. cap. 1. §. Quantūcunque ergo, καὶ πέμπειν τε ποιήσει πρόσοδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσαν ἤδη πόρνας καλοῦσιν ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελοιοποιοῖς ἵσταται χώρα τραγῳδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς θεάμασί τε παντοδαποῖς καὶ ἀκούσμασιν ἀνειμένον ἐστὶ τὸ θέατρον: sic & apud Plutar. in Sylla, fol. 850. vnde verba inferius hoc ipso libro referam.

[d] Epist. 372. lib. 3. fol. 655. cui adiūgito locū ex epis. 126. eiusdem lib. quem expromam initio lib. 3.

ῥόμβον ἴσχει καὶ δὲ πάνερ--
δοντ' ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν.

Quibus postremis gnomen præferentibus verbis, illud alterius poëtæ *Virgilij*, Latinum assimile

--dolus an virtus, quis in hoste requirat?

itémque hoc quod Lysander olim dixisse[a] fertur, Si quo leonina pellis pertingere non posset, vulpinam assui oportere, non esse prorsus aspernandum ostenditur. Sed quid cesso illa Isidori à me in testimonium citati verba quæ superius latius propemodum expressi proponere? Sic iste igitur, λίαν ἥσθην πυθόμενος ὅτι ὁ σὸς διάδικος ὥρμησε μὲν κατὰ σοῦ ὡς αὐτοβοεὶ περιεσόμενος: ἐρράγη δὲ καθάπερ ἐν τοῖς ὀλυμπικοῖς ἀγῶσιν ὑπὲρ τῆς σῆς φιλοσοφίας νενικημένος. In quibus perleganter (meo quidem animo) fecit, quod ducta ab agonibus Olympicis similitudine, philosophiæ vocabulum vsurparit, velut ad illud σοφίας alterum à Pausania & Platone[b] cùm de gymnicis agerent, immò & ab ipso D. Iacobo[c] verba vsurpante athletica expressum aspiceret. Nam Apostoli quidem hæc verba sunt in ipso epistolæ catholicæ initio, de quibus libro tertio accuratius faciente Domino disceptabitur. ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος θεοῦ, & quæ sequuntur. In agonibus verò fuisse consilio, artique ac industriæ, siue prudentiæ, aut peritiæ, atque adeò experientię cum primis locum, non modò gymnicis (id quod ostendi suprà) verùm etiam curulibus, siue equestribus: ac de his agentes veteres isto σοφίας vocabulo vsos animaduerti. Leontium quidem scholasticum epigrammatarium poëtam hisce in Calliopem exercitatissimum currus agitatorem victorémque versibus[d]

Πρέσβυς ὅτι σφριγόωντας ἐν ἱππώδρομῳ πλέον ἀλκᾷ
Νικήσας γεραρὸς δ' ὢν νέος ἐν σοφίῃ.

vbi quod ἀλκὴν dixit hoc statim in σθένος quod σοφίην hoc ibidem posteà τέχνην vocat sic admodum canens

Ἔνθεν ἐλευθερόπαις Βενέτων στέο πῆξατο δῆμος
Δοιὰ τὰ μὲν τέχνας, ἆθλα τὰ δὲ σθένεος.

Et proximo in eundem altero epigrammate[e] idem σοφίας nomen eodem sensu effert,

Τοῦτο γέρας σοφίης μνῆμα καὶ ἠνορέης.

Nec aliunde quàm ab athletico vitæ instituto ducta, siue similitudine siue translatione monachos, eremitas atque cœnobitas monachicæ philosophiæ agonistas hoc est athletas, vel ascetas dixit Iustinianus Imperator, isto è Nouellæ quintæ loco[f], σκεπτέον δὲ ὅπως αὐτοὺς οἰκοῦντας καὶ διαιτωμένους μοναχικῆς φιλοσοφίας ἀγωνιστὰς ἀποδείξω. Non aliunde Theodoretus qui Iuliani monachi vitam memoriæ tradens, philosophiæ simul, & palæstræ, pædotribæ, ac monastici gymnasij commeminit, sic fere scribens[g] interpretis latini fide, Hanc summam eius (de Iuliano agit) philosophiam cum multi didicissent, alij quidem qui propius habitant, alij verò qui remotius &c. accurrebant supplicantes vt essent palæstræ participes: & ei tanquam exercitationis magistro (gymnastam fortasse aut gymnasiarchum græcus auctor dixerat) & pædotribæ viuerent in posterum. Et posteà de Iacobo monacho, Fuit autem insignis & illustris,

a Scripsi è Plutar. lib. 3. Semest. ca. 18.

b Lib. 3. de Republ. vbi de Herodico, quod antè attuli.

c Epist. cathol. cap. 1. vers. 5. nã ex præcedenti versu & 12. & 17. ad athleticam aspexisse colligo.

d Ex libr. 5. anthol. epigram. Græc. disticho penult. epigrã. cuius initiũ, στῆς τόδε. fol. 403.

e cuius initium, τὸν γῆρας. in versu extremo.

f Nouell de monach. §. cogitandum verò est. post Dionysium Areopagitã Eccles. hierar. cap. 6. in theoria. de monach. consecrat. fo. 207 & à Pachimer. in theoria in eũdem fol. 177.

g In vita sanctorũ patrum in 2. fo. 423. & 424.

ſtris, non iis ſolis qui illic erant, ſed etiam iis, quæ erant in Syria philoſophiæ gymnaſiis ſeu monaſteriis. Non aliunde (vt equidem ſentio) Petrus ipſe Chryſologus Rauennas epiſcopus[a] vbi cum curſu ſapientiam coniunxit in hæc omnino verba: Currant & philoſophi per inanem ſapientiam ſæculi, ſed ſuperfluus & vacuus curſus ipſorum eſt, qui veram Chriſti ſapientiam neſciunt.

Inter præclaros autem gymnici certaminis, atque induſtriæ circa id ipſum & cuiuſdam velut artificij non illiberalis in Græcia exiſtimati præceptores, præter Pyrrhum illo à Seneca memoratum loco, duorum aliorum magno in pretio apud Athenienſes olim habitorum, qui artem iſtam profiterentur palæſtricam, apud Platonem[b] mentio: Xanthiæ nempe ac Euadori: quibus Meleſiani & Stephanum filios cùm cæteris, tum arte illa inſtituẽdos Thucydides tradiderit, qui ipſi poſtea optimè omnium Athenienſium palæſtra decertarint, ὅτι θουκυδίδης· αὖ δύο υἱεῖς ἔθρεψε Μελησίαν καὶ Στέφανον καὶ τούτους ἐπαίδευσε τά τε ἄλλα εὖ, καὶ ἐπάλαισαν κάλλιστα, ἀθηναίων τὸν μὲν Ξανθίᾳ ἔδωκε, τὸν δὲ Εὐδώρῳ. οὗτοι δέ που ἐδόκουν τῶν τότε κάλλιστα παλαίειν. Adde ſis & Iccum Tarentinum Nicolaidæ filium, qui poſt coronam Olympicam ex pentathlo reportatam, gymnaſtes inter ſuos optimus fuiſſe dicitur: vt eſt à Pauſania[c] his verbis proditum, ἴκκος δὲ ὁ νικολαΐδα ταραντῖνος τόν τε ὀλυμπικὸν στέφανον ἔσχεν ἐπὶ πεντάθλῳ: καὶ ὕστερον γυμναστὴς ἄριστος λέγεται τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ γενέσθαι. Diotimum denique gymnaſtam, cuius de exercitationibus, & ſudoribus à Theophraſto[d] celebrata commentaria. De Pyrrho quod dixi gymnaſta præclariſſimo poſſit quiſpiam non ineptè ad Pyrrhum fortaſſe, ſiue Pyrrhium illum referre: quem ipſum armatæ (quæ ab eo dicta Pyrrhica) ſaltationis auctorem, iudicémque, ac magiſtrum fuiſſe plurimis veterum[e] locis traditur: quanquam hoc affirmare nolim.

a Sermone 119. fol. 308.
b Menone in 2. d loco.
c Eliacon 2. fol. 147. Vide Plato 8. de legib. ex quo & Æliano dicturi altero pòſt proximum tractatu ſumus de ipſius & aliorum athletarum abſtinẽtia.
d Not Mercur. cap. 12. li. 1. artis gymnaſt.
e Iul. Pollux. Onom. lib. 3. cap. 14. περὶ εἰδῶν ὀρχήσεως, fol. 220. Vbi, χειρονομίαν ὀρχηστῶν vocat. Itémq; Strabonis li. 10. Geograp. pag. 532. De Pyrrhichia & armata ſaltatione ſcripſit Athenæus nõ pauca lib. 1. Deipnoſophiſt. poſt Plato. lib. de legib. 7. f. 815. Pli. c. 56. lib. 7. A Pyrrhico forſitan vno ex Curetib. dicta, cuius Pauſanias ipſe quodã loco meminit: cui opinioni fauet Dionyſij quoque Halicarnaſſ. auctoritas libr. 7. antiq. Roman. fo. 476. Vvechel. edi. vt vel à Curetibus dum Iouem mulcerent armorum ſonitu rhythmicoq; membrorum ſonitu. Vel à Minerua id genus exercitii, celeberrimum apud Græcos inuentum fuerit. De Pyrrhicha ſcripſi nonnihil. 3. cap. 5. huius libri. vide Euſtathi. in Homer. vbi interdum Pyrrhico Laconi Cretica iſta ſaltatio, interdum Pyrrho Achillis filio tribuitur.

Rurſum de ludorum gymnicorum religione qui Herculanei appellati. Eorum origo vlterius ad Deos porrecta. Tentata Solini cum Hygino conciliatio, de eo qui primus pancratio, victoriam coronámve apud Olympiam adeptus. Pelopi dicatus agon Olympicus vt aliis reliqui ſacri mortuis. Vocabulum ἱερεῖν in græcis apud Phlegontem verſibus explicatum & fortaſſe caſtigatum: Athletæ pueri cultores, ac imitatores Herculis, allata Galeni & apud ipſum vetuſti poetæ ac inſuper antiquorum marmorum in eam rem teſtimonia. Herculis ſtatuæ in gymnaſiis, imo & fana vel ſacella: propoſitum animi & ludorum editio. Mercurij etiam Enagonij ſigna ibidem. Arnobius obiter emendatus. Præterea Theſei ſtatuæ ibidem Herculeis & Mercurialibus adiunctæ. Phornuti ea de re ſingularis locus leuiter caſtigatus. Comitem robori rationem in agonibus eſſe debere: qui ſignificatum à veteribus. Pauſanias atque Euſtathius Phornuto in eam rem adhibiti. Duplicem propterea Mercurij figuram apud Aegyptios & cùm Occaſio Mercurij ſoror ſit vtrique aras fuiſſe apud Olympiam poſitas Philoſtrati de Mercurio gymnicorum præſide cuius palæſtra filia loci duo quorum alter explicatus. Deus apud Papinium Mercurius: cuius apud Horatium palæſtram intelligendam illam quam dixi, non quam interpres poeta recens conijcit Dionyſij auctoritate inſuper oſtenſum.

CAP. XVI.

AB iſta non inamœna (mihi quidem) excurſione, ad rem reuertor, ad inſtitutum de ludorum gymnicorum religione ſermonem ſci-

licet. Eos Herculi cùm primis dicatos, à quo Heracleotici appellati sunt, alij [a] ante nos commonstrarunt, Polluce, atque Lampridio testibus adhibitis: quibus addere possis Hyginum haud paulo vetustiorem & fidei probæ, immò & ipsum quoque Pindarum [b] aliquot locis: ille [c] quidem, Octauo loco fecit Hercules (ait) Olympiæ gymnicos Pelopi Tantali filio in quibus ipse contendit pammachum: quod nos pancratium vocamus cum Apharæo: quanquam esse qui Olympicorum ludorum originem vlterius ad Deos quoque ipsos produxerint, tanquam in iis cum Saturno Iupiter lucta, Curetes inter se cursu decertarint Pausanias [d] prodit: quo loco, ὁ δ' ἀγὼν ὁ ὀλυμπικὸς (ἐπανάγουσι γὰρ αὐτὸν εἰς τὰ ἀνωτέρω τοῦ ἀνθρώπων γένους χρόνον καὶ Δία αὐτόθι παλαῖσαι λέγοντες; καὶ ὡς κούρητες δράμοιεν πρῶτοι) τούτων εἵνεκα ἐκτὸς ἔστω μοι τοῦ παρόντος λόγου. Verum Hyginus ille posteà vbi de Isthmiis & Argiuis, quos Nemæos esse ludos interpretor, his ludis vicerunt Zethus Aquilonis filius dolichodromo & c. Peleus Æaci filius luctatione, Hercules Iouis filius pammacho, Et quod ait Herculē primū Olympiæ victorē fuisse pancratio siue pāmacho, pugnare videtur cū eo quod Solinus *extremo c. 14. Polyhist.* Syracusanū Lygdamū, tertia & tricesima Olympiade primū ex Olympico certamine pancratij coronā reportasse, cuius ossa reperta sint medullā non habere, nisi quod vis est fortasse in coronæ vocabulo, tanquam vicerit quidem Hercules, verùm coronatus neutiquam fuerit, cùm ne hic quidem agon ab initio stephanites fuerit siue coronarius: sicuti posteà libro sequenti [e] subtilius explicatur, vbi de præmiis sacrorum agonum disserimus. Rursum quod ait Pelopi dicatos ab Hercule Olympicos ludos, hoc ipsum (vt de Pindaro [f] taccā) ab Ausonio [g] proditū hoc versu,

Tantalidæ Pelopi mœstum dicat Elis honorem.

Et longè antè à Statio Papinio Thebaide sexta,

-ludúmque super quo Martia bella
Præsudare paret, seséque accendere virtus
Graïum ex more decus primus Pisæa paratur
Hunc pius Alcides Pelopi certauit honorem. &c.

itémque à Pythia ipsa his versibus quos Phlegontis Tralliani fide qui Adriani Cæsaris libertus libellum [h] de Olympiis Græcè conscripsit referam

Ζηνὸς τοῦ πρῶτος μὲν ἱδρύσατο καὶ θέτο τιμὴν
Πείσας, καὶ μετὰ τὸν δὲ Πέλοψ ὅτε δημονᾶσσαν
Ἑλλάδα θῆκε δ' ἔπειτ' ἐροτὴν καὶ ἔπαθλα θανόντι
Οἰνομάῳ τρίτατος δ' ἐπὶ τοῖς παῖς Ἀμφιτρύωνος
Ἡρακλῆς ἐπέλεσσ' ἐροτὴν καὶ ἀγῶν ἐπὶ μήτρῳ
Πέλοπι Τανταλίδῃ-

(vbi equidem ἐροτὴν scriptum malim vt ἑορτὴν significet, translata poëtico more literula, quamuis interpres pro certamine acceperit) Deniq; à Solino *Poly. hist. cap. 2.* cum ait, Quippe certamen Olympicum quod Hercules in Honorem aui materni Pelopis ediderat intermissum Iphitus [i] filius eius instaurauit, post excidium Trojæ, anno quadringentesimo

a Alciat. ad l. vnic. C. de athletis libr. 10. & Cælius Rhodigin. in antiq. lectionib.

b Olymp. Od. 2. Strop. 1. Vbi de Hercule Olympicorum auctore. Itémque od. 3. antistr. 2. & 3. ab Hercule in Deos relato commēdata Dioscuris Olympica certamina: & quod post trucidatum Augiam ea instituerat Od. 10. Olymp. Strop. 2. & 3. & antistroph. 3. Vide & auctorem vitæ Pindari scoliis ad ipsum græcis præfixæ.

c Hygin. fab. 273.

d Arcadicis sub init. in f. 187. Aldini libri.

e Cap. 9. lib. 2. & cap. 22. vbi tamen ex Plinio optimū Olympiæ oleastro coronatum Herculem traditur.

f Olymp. Od. 1. epod. 1. Strop. 3. epo. 3. & Strop. 4. & Od. 9. Str. 1.

g In fine Eclogarij. Vbi eosdē sacros agones & funebres ludos haberi significat.

h Extat impressus Basileæ anno 68. cum Antonij Liberalis Metamorphosi Antonini de vita sua, & aliorum aliquot libellis eorum, fol. 98.

i De quo superius (vt puto) nonnihil actum est cap. 12. agitur quidem ꝗ hoc ipso libro sub initium cap. vlt. De ipsius disco autem & Lycurgi (quem socium habuit) coronario apud Olympiam lib. 2. disceptabitur cap. 26. Vide sis & quod de Olympico equestri agone scribo huiusce libri cap. 25.

mo octauo. Itaq; Olympiaca certamina inferis dedicata, sermone quodam[a] ait D. Chrysostomus. Hoc scilicet sentiens mortuorum hominum honori ac memoriæ nempe Iouis ac Pelopis dicata: sicuti Melicertæ Isthmia Archemoro, Nemea serpentij etiam cæsæ Pythia quamobrem sepulchrales eorum agonum conuentus Clemēs Alexandrinus[b] nominat: ipsósque agones in quibus propter mortuos decertaretur mysteria fuisse ab ipso eorum initio scribit quo loco, ἴθι δὴ καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν βραχεῖ περιοδεύσωμεν καὶ τὰς ἐπιτυμβίους ταύτας πανηγύρεις καταλύσωμεν ἴσθμιά τε καὶ νέμεα καὶ πύθια καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ὀλύμπια. πυθοῖ μὲν οὖν ὁ δράκων θρησκεύεται καὶ τοῦ ὄφεως ἡ πανήγυρις καταγγέλλεται πύθια: ἰσθμοῖ δὲ σκύβαλον προσέπτυσεν ἐλεεινὸν ἡ θάλασσα καὶ μελικέρτην ὀδύρεται τὰ ἴσθμια, νεμέασι δὲ ἄλλο παιδίον ἀρχέμορος κεκήδευται καὶ τοῦ παιδίου ὁ ἐπιτάφιος προσαγορεύεται νέμεα. πίσα δὲ ὑμῖν τάφος ἐστὶν ὦ πανέλληνες, ἡνιόχου φρυγὸς καὶ τοῦ πέλοπος τὰς χοὰς τὰ ὀλύμπια ὁ φειδίου σφετερίζεται ζεύς. μυστήρια ἦσαν ἄρα ὡς ἔοικεν οἱ ἀγῶνες ἐπὶ νεκροῖς διαθλούμενοι ὥσπερ καὶ τὰ λόγια καὶ δεδήμευνται ἄμφω.

a Sermo. vt benedicā maledicēt. Christi & sanctorum exēplo.
b Protreptico, fo. 25.

Porro athletę imitatores se, ac pueros, siue liberos Herculis esse profitebantur: quo istud Galeni[c] pertinet ipsos ab Herculea vitæ ratione atque instituto plurimum defecisse ostendentis: ἀλλὰ πρὸς κρύος καὶ θάλπος ἰσχυροί, αὐτοῦ γε τοῦ ἡρακλέος ζηλωταὶ ὡς ἔνι καὶ χειμῶνι καὶ θέρει σκέπεσθαι δέρματι ὡς ἀνυποδέτοι διατελεῖν, ὑπαίθριοι κοιμᾶσθαι χαμεύνειν ἐν ἅπασι γὰρ τούτοις τῶν νεογνῶν παῖδες εἰσιν ἀσθενέστεροι. Et verò in versibus illis qui à vetusto quodam, non amuso (vt idem loquitur) poëta ibi aliquantò post citantur, athletas, Eorum qui ab Hercule orti sunt, aut profecerunt nomine demonstratos scias, sic fere,

ἀλλ᾽ οὐδὲ τῶν ἀφ᾽ ἡρακλέος τις ἐλέφαντος
ἢ λέοντος ἰσχυρότερος ἂν φανείη.

c ἐν προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας. fol. 5. lin. 59.

In antiquis marmoribus[d] idemque decretum imperatorum Hadriani & Antonini de loco in quo deliberarent, sacráque reconderent, & conclaue publicis literis reponendis iuxta thermas haberent concesso hieronicarum coronariorum athletarum Herculaneorum aut eorum qui circa Herculem essent collegio extat, quod libro tertio sub finem exhibiturus sum, συνόδῳ ξυστικῇ τῶν περὶ τὸν ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱερονεικῶν στεφανειτῶν. Hoc esse cultorum Herculis vocabulo significatos reor, in ea inscriptione antiqua è Smetianarū ordine quarto[e]: cuius hęc verba sunt: Loca sepulturæ cultorum Herculis victoris in fundo Domitiano imp. P.C. XX. in Arg. p. LV. M.M. Animisij Priscus Priscianus donauerunt. Itaque in vetustis Græcorum gymnasiis Herculi statuæ positæ, immò ædes & sacella: qua de re locos attuli nonnullos libri Semestrium secundi cap. XI. carminis Horatiani exponendi gratia, cùm de gladiatoribus dissererem: sed non minus illustres hi quos nunc iam indicabo: apud Pausaniam Corinthiacis[f], atque Arcadicis[g], itémque apud Dionem Chrysostomum in Melancoma[h] vbi, ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ γυμνασίῳ ἦμεν, &c. ὁρῶ μὲν οὖν πάνυ πολλοὺς ἑστηκότας πρὸς τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἡρακλέους καὶ ἑτέρους ἀεὶ προσάγοντας. Hinc ille titulus apud Chalcidenses quem suo æuo Plutarchus adhuc exstitisse refert in Tit. Quinctio Flaminio, Populus Tito & Herculi gymnasium. Athenis igitur in eo gymnasio quod Cynosarges appellatū, fanum Herculis, non modo statuam, aut signū fuisse à Polæmone Athenęus *lib. 6. Deipnosoph. vbi de parasitis*, memorat, quo loco, ἐν κυνοσάργει

d In auctario in script. veterum per Iustū Lipsiū V.C. pag. 58.
e fol. 140. inscript. 4 libri Antuerpiæ impressi ann. 1588.
f sub initiū. Vbi, ἐν δὲ τῷ γυμνασίῳ τῆς ἀγορᾶς ὄντι οὐ μακρὰν ἡρακλῆς ἀνάκειται λίθου, σικυῶνος τέχνημα.
g fol. 209. Aldini lib.
h In primo. Vbi de athletarum certamine.

μὲν οὖν ἐν τῷ ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν, ἐν ᾗ ψήφισμα μετὰ ἀλκιβιάδου, γραμματεὺς δὲ στέφανος θουκυδίδου. Et ſanè non aliud fere athletarum quàm Herculis propoſitum Olympicorum agonum editoris, atque inſtauratoris: qui neminem niſi coactus læſit, qui poſt labores tot tantóſque induciarum & animi, ſiue inſtituti ſui teſtimonio ſiue indicio ludos celebrandi auctor fuit: quemadmodum Polybius[a] refert à Calliſthene aut Ephoro, vbi ſic ſcriptum, μετὰ δὲ ταῦτα τὸν ἡρακλέα φησί, τὸν μὲν ὀλυμπίων ἀγῶνα θεῖναι, καὶ τὴν ἐκεχειρίαν δεῖγμα ποιούμενον τῆς αὑτοῦ προαιρέσεως. ὅτι δ' ἐπολέμησε τούτους πάντας βεβλαφέναι κατὰ τὴν ἀνάγκην, καὶ κατ' ἐπιταγήν. ἑκουσίως δὲ παραίτιον κακοῦ οὐδενὶ γεγονέναι τῶν ἀνθρώπων.

Sed Mercurio etiam (quem ἐναγώνιον propterea Pindarus[b] nuncupat) ſuus honos in agonibus gymnicis: nec profecto minor quàm Herculi. Quamobrem Tertullianus, *cap. 9. de agonib. in fin. in lib. de ſpectaculis*, Sed & gymnicas artes (ait) Caſtorum & Herculum & Mercuriorum diſciplina prodiderunt. Mercurium quidem ceroma pugilatibus & luctationibus præſtare, vel potiùs (quando nihil ceromati cum pugilatibus quemadmodum adhibito Plutarchi teſtimonio inferius oſtendam) ceromaſi pugil. & luct. præeſſe Arnobius, *lib. 3. aduerſus gentes*: Mercurium in palæſtris coli & honorari, vt Mineruam in gymnaſiis, Neptunum in circis, Martem in arenis. Saluianus *lib. de prouidentia Dei*, tradidit: Igitur ei atque Herculi communem ædem in ſtadio quopiam poſitam ex Pauſania[c] licet addiſcere: ſed & in vetuſto athletarum decreto marmorea tabella quæ Romæ apud Fuluium Vrſinum[d] extat) comprehenſo agonum Mercurio & Herculi pro principe celebratorum, fit mentio: vbi de Batone Philonis filio gymnaſiarcho, τούς τε τῷ ἑρμεῖ καὶ ἡρακλεῖ τιθεμένους ὑπὲρ τοῦ βασιλέως γυμνικοὺς ἀγῶνας συνευκοσμημένον κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν. Herculi adiungit alio inſuper loco ſed ſimul cum palæſtricæ artis repertore, atque aſſertore (vt ſuperius dixi) Theſeo, de ſtatuis ipſorum in gymnaſio poſitis agens Pauſanias Meſſenicis, vbi, τὰ δὲ ἀγάλματα ἐν τῷ γυμνασίῳ, πονήματά ἐστιν ἀνδρῶν αἰγυπτίων ἑρμῆς καὶ ἡρακλῆς τε καὶ θησεύς: & addit, quod valdè ad rem facit, τούτους μὲν δὴ τοῖς πᾶσιν ἕλλησι καὶ ἤδη τῶν βαρβάρων πολλοῖς (malè in Aldino πολλοὺς) περί τε γυμνασίας καὶ ἐν παλαίστρᾳ καθέστηκεν ἔχειν ἐν τιμῇ. Cum quo bellè congruit quod Phornutus de natura Deorum, vbi de Mercurio, σέβονται δὲ αὐτὸν καὶ ἐν ταῖς παλαίστραις μετὰ τοῦ ἡρακλέους ὡς (ſic lego pro ἐν) τῇ ἰσχύϊ μετὰ τοῦ λογισμοῦ χρῆσθαι δέοντος. τῶν γὰρ πεπονθότων μόνῃ τῇ τοῦ σώματος δυνάμει. τοῦ δὲ λόγου ὡς καὶ τέχνας εἰς τὸν βίον ἠγαγεν ἀμελούντων πάνυ ἄν τις οἰκείως ἐπείποι, δαιμόνιε φθίσει σε τὸ σὸν μένος. Quibus verbis oſtenditur comitem robori rationem eſſe vitandi periculi gratia oportere. Quin & apud Homerum Euſtathius noſter (qui mihi ſummum trino iſti de ſacris ludis tractatui concinnando auxilium attulit, ideóque non ſemel à me laudabitur) ad illud Phornuti percommodè vt ſentio: Amorem Mercurio, & Herculi, ſed honeſtum & grauem ſcilicet, in gymnaſiis adiunctum refert[e]: vni quidem rationis, alteri roboris præſidi: quibus permixtis amor & concordia gignitur. εἰ δὲ σεμνολογεῖται τοῖς σοφοῖς ἔρως ἀλλ' ἐκεῖνοι σεμνὸν ἄλλως τὸν ἔρωτα καὶ παντὸς αἰσχροῦ κεχωρισμένον ἤδεσαν, διὸ καὶ κατὰ τὰ γυμνάσια (inquit) ἑρμῇ καὶ ἡρακλῇ αὐτὸν συνίδρυον. τῷ μὲν λόγου, τῷ δ' ἀλκῆς προεστῶτι. ὧν μιχθέντων φιλία καὶ ὁμόνοια γίνεται. De Amore ſiue Cupidine quod ait Euſtathius hoc ipſum & apud Pauſaniam

[a] Ad fin. epitom. lib. 12. fo. 148. editionis Heruagian.

[b] In Pythiis hymno 2. antiſtr. 1. & ἀγώνιον Iſthmiis Od. 1. antiſtr. 4. quos & alios περὶ τοῦ ἐναγωνίου ἑρμοῦ veterum, locos ab Ariſtophane Theocrito, Heliodoro, Viginatius quoque ad Philoſtrati Antæum diligenter adnotauit.

[c] Arcadicis. fol. 209. vbi, ἡρακλέους δὲ κοινὸς καὶ ἑρμοῦ πρὸς τῷ σταδίῳ, ναὸς μὲν οὐκέτι ἦν, μόνος δὲ σφισὶ βωμὸς ἐλείπετο.

[d] Qui eam publicauit, pag. 30. eorũ quæ è vetuſtis monumẽtis ipſe adiecit. in notis ad libr. Anton. Auguſtini de legib. impreſſum Romæ apud Beſam. anno 83.

[e] ad θ. Ody. Homer. fol. 1596. nu. 50.

Pausaniam[a] reperias, nisi quod Mercurij loco Anterotis mentionem facit. Etenim vbi περὶ τρίτου περιβόλου τοῦ γυμνασίου ὄνομα μαλθοῦς τοῖς ἐφήβοις ἀνειμένου τῆς πανηγύρεως τὸν χρόνον πάντα, subiicit statim, ἔστι δὲ ἐν γωνίᾳ τῆς μαλθοῦς πρόσωπον ἡρακλέους ἄχρις εἰς τοὺς ὤμους καὶ ταινιῶν, παλαιστῶν μιᾶς τύπος, ἔρωτα ἔχων ἀπειργασμένον καὶ τὸν καλούμενον ἀντέρωτα: ἔχει δὲ ὁ μὲν φοίνικος ὁ ἔρως κλάδον, ὁ δὲ ἀφελέσθαι πειρᾶται τὸν φοίνικα ὁ ἀντέρως. Quamobrem duplicem ab Ægyptiis Mercurij figuram iuuenis vetulo adiuncti expressiam è Synesio[b] eleganter in hæc verba superioribus Phornuti, atque ipsius Eustathij verbis consentanea traditum recordor, ὡς ἔστιν ἄμαχον ὅταν ἰσχὺς καὶ σοφία συγγίνωνται. διαληφθῆναι δὲ ἀπ' ἀλλήλων ῥώμη τε ἀμαθὴς, καὶ φρόνησις ἀσθενὴς εὐκαταγώνιστοι γίνωνται. ἤγασα πάντως ὦ παῖ τὴν ἐν ταῖς ἱεραῖς εἰκόσι τῶν πατέρων ἐπίνοιαν τὸν ἑρμῆν αἰγύπτιοι διπλοῦν ποιοῦσι τὴν ἰδέαν τοῦ δαίμονος νεὸν ἱστάντες παρὰ πρεσβύτῃ ἀξιοῦντες εἴπερ τις ἡμῶν μέλλει καλῶς εὐφορεύσειν ἔννουν τε εἶναι καὶ ἄλκιμον ὡς ἀτελὲς εἰς ὠφέλειαν θάτερον παρὰ θάτερον & cæte. quæ de Sphingis figura profert in eandem sententiam.

Rursum quod hîc icone Mercurij τὴν σοφίαν illi τὸν λόγον ostendi aiunt, sic accipe (si me audis) vt prudentia, ratio, iudicium ad expectandam, nec prætermittendam tamen (quæ de manibus elapsa non ita facile cùm occiput caluum habeat, apprehenditur) occasionem cauendi aut feriendi valeat. Cui Occasioni germanæ Mercurij Enagonij, siue certatoris, siue certaminum præsidis (vt pote quam Ion Chius in ipsius hymno liberorum Iouis natu minimam finxerit) vetusti græci in ipso stadij Olympici aditu, aram Mercurij aræ proximam ea quæ superius dixi (vt mea fert opinio) ratione locauerant. Auctor mihi huiusce rei Pausanias[c] Vnus, quo loco, τῆς ἐσόδου δὲ τῆς ἐς τὸ στάδιον εἰσὶν ἐγγυτάτω βωμοὶ δύο, τῶν μὲν αὐτῶν ἑρμοῦ καλοῦσιν ἐναγωνίου· τὸν δὲ ἕτερον καιροῦ: ἴωνι δὲ οἶδα τῷ χίῳ καὶ ὕμνον πεποιημένον καιροῦ: γενεαλογεῖ δὲ ἐν τῷ ὕμνῳ νεώτατον παίδων διὸς καιρὸν εἶναι. In accipienda verò cùm ad certamen ventum est occasione quam tum in cæteris, tum verò in bellicis potissimum rebus magni momenti esse Polybius[d] in hæc verba significat, ὅτι μὲν ὁ καιρὸς ἐν πᾶσι μεγάλην ἔχει μερίδα πρὸς τὰς ἐπιβολὰς μεγίστην δὲ ἐν τοῖς πολεμικοῖς πάντι δῆλον: cùm illam pater ipsius Iupiter hominibus σωτηριάων offerat (Tempus vocari aiunt Gallicè ab iis qui apud nos gladio decertandi artificium quoddam in mercenario ludo exhibent) nimirum arte illa opus est quum in exercitationibus athleticis præcipuè spectatam antiquitus ostendi suprà. Itaque in lucta quidem aduersus Gigantem illum Antæum, quæ à Philostrato *lib. 2. εἰκόνων. in Antæo*, alicubi describitur, cùm non modò robur corporis, sed artem quoque adhibuisse dicatur Hercules (vt ante monui) sublimem è terra Gigantis matre, quæ ipsi aderat extollendo, nunquam alioqui superaturus, hoc etiam adiicitur, in illo scilicet picturæ argumento supernè spectasse Deos in aurea nebula inter quos Mercurium velnti ludorum gymnicorum, atque adeò luctæ præsidem, καὶ ὁ ἑρμῆς οὖτοσὶ παρὰ τὸν ἡρακλέα ἥκει στεφανώσων αὐτὸν ὅτι αὐτῷ καλῶς ὑποκεῖνται πάλην: Mercurius etiam iste (inquit) ad Herculem venit ipsum coronaturus, propterea quod suo (Mercurij scilicet) honori præclarè isto luctationis munere perfunctus fuerit: sic enim græcum illud accipio quod ambiguè Gallicus interpres atque obscurè reddidit. Denique alio loco *lib. 2. εἰκόνων. in palæstra*, idem Philostratus Palæstram quasi Virginem depictam

a Eliacôn 2. fo. 159. Aldini libri.

b In Ægyptio aut περὶ προνοίας, fol. 70.

c Eliacôn 1. fol 186. Aldini libri.

d Epitome lib. 10 histor. fol. 231. Huc pertinere videtur: certe non longe hinc abest quod Thucydides scribit lib 1. fol 46. τοῦ δὲ πολέμου οἱ καιροὶ οὐ μενετοί. vbi scolium Græcū, οὐ μένουσι φησὶν ἀλλ' εἰσὶν ὀξεῖς.

Mercurij filiam fuiſſe à veteribus exiſtimatam, quæ in Arcadia primum hoc genus exercitationis inuenerit, eleganter his ferè verbis expreſſit, παλαίστρα γὰρ ἡ ἑρμοῦ ἡβῶσα νῦν ἐν ἀρκαδίᾳ πάλην εὕρηκε, καὶ ἡ γῆ χαίρει πως ἐπὶ τῷ εὑρήματι. Vnde Horatius Mercurium laudat quodam loco *Ode x. lib.1.Carmin.*

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formarit, catus & decoræ
More palæstræ.

Et Papinius de Tideo ſub Dei nomine Mercurium intelligens Thebaide ſexta, quo loco

--armigeras laſſare aſſueuerat iras
Ingentes contra ille viros Acheloia circum
Littora, fœlicéſque Deo monſtrante palæſtras.

atque, vt nullum prætercam, Diodorus *li.5.Biblioth.fol.236.* vbi de Mercurio, εἰσηγητὴν δ' αὐτὸν καὶ παλαίστρας γενέσθαι καὶ χελώνης λύραν ἐπινοῆσαι. Nam quod Cruquius ſcoliaſtes Horatij recens ad Chironomiam geſtúſque legem illam (cuius à Socrate probatæ, à Platone quoque in parte ciuilium poſitæ Virtutum vt oratori neceſſariæ à Quinctiliano *cap. 11.lib.1.orator. Inſtitut.* fit mentio) aliam ab athletarum palæſtra quibus pars vitæ in oleo pars in Vino conſumitur, qui corporis cura mentem obruerunt, ſpectaſſe poëtam arbitratur ingenioſum nimis & acutum hominem deerraſſe apparet manifeſtò ex iis quæ antè dicta ſunt. Sed & ex eo quod athletis, exhortatoriam orationem ad depugnandum eſſe propterea vtilem & neceſſariam Dionyſius Halicarnaſſeus[a] tradit quod ſi Mercurij, atque Herculis diſcipulos & imitatores profiteantur: quorum ille ſermonis inuentor, aut ipſe potius ſermo eſt, hic verò Mineruę ope, atque conſilio adiutus quæ iniuncta ſibi fuerant perpetrauerit, cùm ipſa nihil ſit aliud quam ipſa mens & ratio, μάλιστα δὲ οἱ ἀθληταὶ δέοιντο τοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου (inquit & cæt. quæ inferius libro ſecundo ad extremum de incitationibus athletarum agens proferam) ὄντες μὲν καὶ αὐτοὶ ἑρμοῦ τε καὶ ἡρακλέους μαθηταί τε καὶ ζηλωταί. ὧν ὁ μὲν εὑρετὴς τοῦ λόγου ἢ αὐτόχρημα λόγος. ὁ δὲ σὺν τῇ ἀθηνᾷ πάντα κατώρθωσε τὰ ἐπιταχθέντα ἡ δὲ τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ νοῦς τε καὶ λόγος. Quamobrem Palæſtræ ſiue gymnaſiorum præſide Mercurio ſtatuam in palæſtris antiquitus poſitam ſuperiùs admonui, ob quam ab Aulo nocturno fure, aſportatam his Iambis Lucillius Epigrammatarius[b] ita in eum luſit vt dicentem hoc induceret, ipſo Mercurio abigeo, & furum non minus quàm athletarum præſide, ſe diſcipulum vt alios complures ex veteri prouerbio præſtantiorem eſſe quod Mercurium furto abſtuliſſet.

τὸν πτηνὸν ἑρμῆν τὸν θεῶν ὑπηρέτην
τὸν Ἀρκάδων ἄνακτα τὸν βοηλάτην
ἑστῶτα τῶν δὲ γυμνασίων ἐπίσκοπον,
ὁ νυκτοκλέπτης αὖλος εἶπε βαστάσας
πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.

a ἐν τέχνῃ προτρεπτικῷ ἀθληταῖς. fol. 41.ed.Frãcof.

b lib.6.Antholo. Græcor.epigrãm. cap.25 εἰς κλέπτας, epigr.3. fol.152.

Tyrius Hercules, cui ludi & ſacra olim fiebant. Quis Hercules Olympiæ cultus & ludorum apud ipſam inſtaurator. Hercules Muſagetes, item Celticus ſiue Gallicus. Eloquentia Herculis à Pindaro commendata. Athenienſia gymnaſia in marg. Plutarcho expoſito. Apollinis ſignum in gymnaſiis. Apollo itidem Enagonius, vt Mercurius, ac

præses gymnicorum à veteribus habitus. De Pythicorum ludorum loco: vbi de Crissa & Petressa siue Petrosa Pythone quod, sicuti Νάπης vocabulum, Cælio ignoratum. Pythia apud Delphos. Pytho oppidum in eo territorio. Vetus inscriptio græca prolata. Exposita l. vt profanos. C. de pagan. & sacrific.

CAP. XVII.

A Tyriis Herculi non solùm festiuitates sed quarto quoque anno ludos, ac certamina dedicata, tum sacræ Macchabæorum historiæ, tum Theodoreti fide aliquo libri Semestrium tertij sermone *cap.* 2. monuisse me recordor. Quod autem de Herculis æde in gymnasiis posui, ambigi non abs re possit, vtrum ad Amphitruonis filium quem Olympicis ludis Elide capta proposuisse præmia, luctáque ac pancratio ipsum victorem extitisse, Pausanias Eliacis [a] memorat: an potius ad alterum illum isto antiquiorem Idæum scilicet vnum ex quinque Curetibus, & Idæis Dactylis, quibus Rhea Iouem educandum concrediderit, referri oporteat: cuius rei fabulam percensens paulo antea idem auctor primum istum Olympiæ ludos commisisse scripserat, vt qui ex fratribus cursu alium vinceret, hedera coronaretur: cui & ipsi Herculi parastatæ cognomine Clymenus apud Olympiam quod ab ipso genus deduceret, aram dedicarit, ἡρακλεῖ οὖν πρόσεστι τῷ ἰδαίῳ δόξα (inquit) τοῦτε ἀγῶνα διαθεῖναι πρώτῳ καὶ ὀλύμπια ὄνομα θέσθαι· διὰ πέμπτου οὖν ἔτους αὐτὸν κατεστήσατο ἄγεσθαι, ὅτι αὐτός τε καὶ οἱ ἀδελφοὶ πέντε ἦσαν ἀριθμόν. Quibus omni ex parte congruunt quæ à Diodoro Siculo [b] tradita libro tertio Bibliothecæ ad extremum legere est, vt è tribus Herculibus, quorum primus & antiquissimus Ægyptius columnam in Africa posuerit. Tertius Aclmenæ filius qui paulo antè Troiani belli tempora Eurysthæi præceptis obtemperans, magnam orbis partem peragrarit, victórque plurimis agonibus columnam quæ in Europa est statuerit. Secundus verò Cretensis vnus ex Idæis Dactylis, magusne ac præstigiator siue incantator, an potius versutus & facundiæ blanditiis vehemens (sic enim τοῦ γόητος vocabulum apud Æschinem accipi notatum est) rei verò militaris peritissimus, Agonem Olympicum constituerit: & tamen tertij propter hanc cùm nominum, tum studij, vitæque instituti, ac præclarorum factorum similitudinem multis post annis vita cum morte commutata, aliorum vetustorum virtutis, famæque istam velut hæreditatem quandam creuerit, tanquam si vnus tantum Hercules inter homines ab vltimo vsque sæculo extitisset, τὸν δὲ δεύτερον ἐκ κρήτης ἕνα τῶν ἰδαίων ὄντα δακτύλων καὶ γεγονότα γόητα καὶ στρατηγικὸν συστήσασθαι τὸν ὀλυμπικὸν ἀγῶνα, τὸν δὲ τελευταῖον &c. διὰ τὴν ὁμωνυμίαν καὶ τὴν τῆς προαιρέσεως ὁμοιότητα χρόνων ἐπιγενομένων τελευτήσαντα κληρονομῆσαι τὰς τῶν ἀρχαίων πράξεις ὡς ἑνὸς ἡρακλέους γεγονότος ἐν παντὶ τῷ πρότερον αἰῶνι. Ergo Alcmenæ quoque filium Herculem, vt pro ludorum Olympicorum auctore, ita pro incantatore habitũ posteà præsertim à mulierculis, quæ ab ipso excantationes, & amuleta peterent habitum, idem Diodorus lib. v. [c] tradidit. Eumenes autem

[a] lib. 1. Eliacôn vbi, λέγεται δὲ καὶ ὡς αὐτὸς ἡρακλέα ὡς πάλης τε ἀνέλοιτο καὶ παγκρατίου νίκας. De ara verò Herculis Idæi parastatę in gymnasio Eleato videto eundẽ Pausaniã Eliacôn 1. fo. 120. & 126. Aldini libri, & item Eliacôn 2. Herculem Olympiæ ludos instituisse gymnicos, auctor lib. 6. de Apollonio Philostratus f. 66. eo qui proponetur inferius circa finem huius lib. loco. itémque li. 8. circa fin. in fol. 55. pag. 2. Vbi de Olympia, ταῦτα ἱερὰ καὶ ἡρακλεῖ ἐνθυμηθέντι καὶ τὸ αὐτοφυὲς τὸ ὀλυμπίας ἀγαθὸν ἐπάξιον ἔφαινε, χῶρος τῶν ἔτι νῦν σπουδαζομένων ἐνταῦθα. Ante Pausaniã & Philostratum hac de re tota scripserat Strabo: quẽ videsis lib. 8. Geograph. f. 410. Et seqq. post eum Plin. li. 7. natur. hist. ca. 56. ex quo verba sequẽti sermone proferam. videto & Eustatium ad Iliad Hom. λ. ad illud τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι. fol. 879. num. 40 & seqq. Et verò quæ à Pindaro ipsiúsque scoliaste paulò ante attuli. [b] in fo. 145. edit. Steph. videto & lib. 5. hac ipsa de re in fol. 230. 236. [c] fol. 120. Vbi de Idæis Dactylis, ἱστοροῦσι δὲ τινὲς πέντε μὲν ἀρσένας γενηθῆναι ἡρακλέα. δόξῃ δὲ διενέγκαντα θεῖναι τὸν ἀγῶνα τῶν ὀλυμπίων. τινὲς δὲ μεταγενεστέρους αὐθαί... ὡς διὰ τὴν ὁμωνυμίαν δοκεῖν τὸν ἐξ ἀλκμήνης συστήσασθαι τὸν τῶν ὀλυμπίων ἀγῶνα. σημεῖα δὲ τούτων διαμένειν τὸ πολλὰς τῶν γυναικῶν ἔτι καὶ νῦν λαμβάνειν [illegible] ἀπὸ τούτου τοῦ θεοῦ καὶ περιάμματα ποιεῖν, ὡς γεγονότος αὐτοῦ γόητος, καὶ τὰ ἐπὶ τὰς τελετὰς ἐπιτετηδευκότος, ἃ δὴ πλεῖστον κεχωρίσθαι τῆς ἡρακλέους συνηθείας τοῦ γεγονότος ἐξ ἀλκμήνης.

Rhetor in oratione pro scholis instaurandis argumento seruiens oratorio, vel declamatorio more, ludos & agonas istos alterius Herculis qui Musagetes dictus fuerit honori consecratos non obscurè significat: quo loco, Ædem Herculis Musarum in circo Flaminio Fuluius ille Nobilior, ex pecunia censoria fecit: non id modo sequutus quod ipse literis, & summa poëtæ amicitia duceretur: sed quod in Græciam cùm esset Imperator acceperat, Herculem Musagetem esse, id est comitem ducémque Musarum & cæt. quæ sequuntur. Atqui vim sermonis quum græci Mercurio tribuunt Celtas Ogmio illi Herculi assignare, cuius figura sit cani vetuli nigricante cute hominis, per cuius linguæ extremũ catena ex auro & electro transiens, magnas hominum cateruas veluti captiuas auribus detineat, cùm non inuitę tamen, sed vltro sequantur, cuius ab ore pendeant ipsum laudantes, scilicet à Luciano[a] eleganter ac venustè literis proditum recordor: de isto Hercule tanquam vero Musageta, vt post Fuluium Eumenes cogitasse omnino videatur, Herculis quidem Amphitryoniade Olympicorum ludorum auctoris eloquentiam strictim commendare Pindarus[b] videtur hoc vno versu

δᾶμον ὑπὲρ βορέων πείσας ἀπόλ- λωνος θεράποντα-

sicuti Herculem illum secundum ex Idæis vnum iuxta quorundam opinionem superius à me Diodori fide relatum instauratorem Olympicorum ludorum, adeò eloquentia præstitisse vt fortissimos quosque homines ad se velut excantatos carminibus magicis pelliceret atque superaret, ipso Diodoro præeũte docuimus: ita enim existimandum de Hercule vt facundia potiùs virtuti ac robori adiuncta, quàm pręstigiis vllis tot tantáque certamina consummauerit censeo.

In Lycæo autem quod gymnasium[c] Athenis fuit sacrum Apollini vbi gymnici ludi exhibebantur nullum aliud nisi Apollinis signum fuisse positum Socrates apud Lucianum eundem alio quodam loco[d] retulit, ex quo hęc desumpsi, καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ ὁρᾷς τὸν ἐπὶ τῇ στήλῃ κεκλιμένον, τῇ ἀριστερᾷ μὲν τὸ τόξον ἔχοντα. ἡ δεξιὰ δ' ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς ἀνακεκλασμένη ὥσπερ ἐκ καμάτου μακροῦ ἀναπαυόμενον δείκνυσι τὸν θεόν. Et sanè Apollinem æquè, ac Mercurium certaminibus pręesse antiqui Ethnici adeò sibi persuaserant, vt Homerus[e] propterea de pugilibus agens victoriam ipsos ab Apolline sperare iubeat, quo loco,

Ἄνδρε δύω περὶ τῶνδε κελεύομεν ὥσπερ ἀρίστω
Πύξ μάλ' ἀνασχομένω πεπληγέμεν· ᾧ δέ κ' Ἀπόλλων
Δώῃ καμμονίην. γνώωσι δὲ πάντες ἀχαιοί. &c.

vbi

a ἐν τῷ πρὸς λαλίας ἢ ἡρακλῆς λόγῳ. Vbi & hoc imprimis, τὸν λόγον ἡμεῖς οἱ κελτοὶ οὐχ ὥσπερ ὑμεῖς οἱ ἕλληνες ἑρμῆν οἰόμεθα εἶναι, ἀλλ' ἡρακλεῖ αὐτὸν εἰκάζομεν, ὅτι παρὰ πολὺ τοῦ ἑρμοῦ ἰσχυρότερος οὗτος, & reliqua.

b Olymp. Od. 3. strop. 2. in princip.

c Cum gymnasio tamẽ tanquam nõ idem sit, coniunxit Plutarchus in decreto de Lycurgo. Butad. opuscul. Vol. 3. fo. 1565 edit. Stepha. ἐν τοῖς ψηφίσμασι. Vbi vtrumque Lycæum & gymnasium instructũ à Lycurgo, theatrum Dionysiacum cõfectum, stadiũ denique Panathenaicũ absolutũ atq; cõsummatũ fuisse scribit: Illo gymnasij nomine illud forsitan intelligens quod Academia, vel id quod Cynosarges propriè appellatum, & hæc igitur & illud gymnasia fuêre Athenis tria: quod satis græcorum pueris notum. Sed Plutarchum eo loci, cùm ita scribit, καὶ τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ λύκειον κατεσκεύασεν: secundum καὶ, elegantiæ causa addidisse: Vel, vt significet, Etiam (quod interpres Latinus & Gallicus non vidêre) de gymnasio tantum Licæo loquutum: non vt duo tantùm diuersa Lycæum atque gymnasium coniunxerit: apparet manifesto ex altero eiusdem Plutarchi loco, in vita Lycurgi, fol. 1546. Opuscul. in viris X Rhetor. vbi, καὶ τὸ ἐν λυκείῳ γυμνάσιον ἐποίησε καὶ ἐφύτευσε καὶ τὴν παλαίστραν ᾠκοδόμησε καὶ τὸ ἐν διονύσου θέατρον ἐπιστατῶν ἐτελεύτησε: & paulò pòst, καὶ τῷ σταδίῳ τῷ παναθηναϊκῷ τὴν κρηπῖδα περιέθηκεν. In Cynosarges Herculis gymnasium extra mœnia, quod nec ille iustus Deus sed nothus ex genitrice esset mortali olim nothos coire solitos. callidè autem operum à Themistocle datam, vt hoc discrimen tolleretur. in eius vita Plutarchus docet sub initium, in fol. 203. Videndus etiam Chrysostomus Dio. in 2. περὶ δουλείας καὶ ἐλευθερίας sub init. fol. 159. pag. 2. edit. Aldinæ. Plures autem Athenis palæstras vnum fuisse gymnasiũ inde colligat non absque ratione quispiam, quod Plutarchus Demetrio, fol. 1649. Stephan. lib. Vbi de Democle cui Pulchri cognomen adamato à Demetrio: τέλος δὲ φεύγων (ait) τὰς παλαίστρας καὶ τὸ γυμνάσιον: εἰς τι βαλανεῖον ἰδιωτικὸν ἐφοίτα λουσόμενος ἐπιτηρήσας δὲ καιρὸν ὁ δημήτριος ἐπεισῆλθεν αὐτῷ μόνῳ. Vbi τὸ ἰδιωτικὸν satis etiam videtur κατ' ἀντιδιαστολὴν ostẽdere, balnea publica gymnasiis & palæstris fuisse antiquitus adiũcta.

d Anacharsi, seu de gymnasiis.

e Iliad. ψ.

vbi Eustatius[a] scitè admodum, ἀπόλλωνος δὲ ἐνταῦθα μέμνηται ὁ ποιητής, διὰ τὸ δοκεῖν ἐναγώνιον εἶναι καὶ αὐτὸν ὁμοίως τῷ ἑρμῇ. Atque hos quidem versus, in eam rem à Plutarcho citatos posteaquam hîc exscripsissem reperi, Symposiacôn octauo[b], vbi de Apolline, φίλαθλον ἄλλως καὶ φιλόνεικον τὸν θεὸν αὐτὸν ἐν κιθαρῴσει καὶ ᾠδῇ καὶ βολαῖς δίσκων· ὡς δ' ἔνιοί φασιν καὶ πυγμῇ ἁμιλλώμενον scribit, ἀνθρώποις δὲ προσθυμούμενον ἀγωνιζομένοις ὡς ὅμηρος ἐμαρτύρησε τὸν μὲν Ἀχιλλέα λέγοντα ποιῶν Ἄνδρε δύω- &c. quæ mutuatus ab Homero ipso huc antea congessi. Deinde adiicit ab Atheniensibus non temere, aut sine ratione Apollini (Lycæo scilicet quanquam hoc ibi subticetur) fuisse dedicatum existimantibus: nimirum à quo nobis sit sanitas Deo, hunc bonam quoq; corporis habitudinem, ac robur ad certamina concedere. Sed Apollini pugili à Delphis, cursori à Cretensibus, & Lacedæmoniis sacra fieri Plutarchus ibidem narrat. Pythicum adeò agonem Apollinis honori sacratum lippis ac tõsoribus notum est: illud forsitan haud æquè, quod narratur à Plutarcho[c] alio in loco, instantibus Pythiis rem planè nouam Demetrium induxisse animum facere, vt cùm angustias apud Delphos insedissent Ætoli ludum & festum apud Athenienses ageret, quasi illis potius colere deceret Deum, qui scilicet præses vrbis esset, & originis eorum auctor perhiberetur. Non irreligiosam tamen aut absurdam & à ratione rem alienam fecisse Demetrium ex eo intelligi, quod gymnasio apud Athenienses Apollini dicato, inter cætera superius attuli. Verba Plutarchi propterea lubentius exhibebo, quia dubitationem omnem de loco in quo Pythica celebrarentur antiquitus (cùm de Pythio Macedoniæ loco nescio quid à Stephano fortasse Byzantio[d], quem tamen auctorem neutiquam nominant, adferatur à plerisque[e]) prorsus eximere mihi videantur, τῶν δὲ πυθίων καθηκόντων (ait) πρᾶγμα καινότατον ἐπέτρεψεν αὐτῷ ποιεῖν ὁ δημήτριος. ἐπεὶ γὰρ αἰτωλοὶ τὰ περὶ δελφοὺς στενὰ κατεῖχον ἐν ἀθήναις, αὐτὸς ἦγε τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν πανήγυριν ὡς ἂν προσῆκον αὐτόθι μάλιστα τιμᾶσθαι τὸν θεὸν ὃς δὴ καὶ πατρῷός ἐστι καὶ λέγεται τοῦ γένους ἀρχηγός. Quibus verbis ad nostræ, de Pythiis apud Delphos celebratis sententiæ confirmationem, id possis adiungere, quod è Pausaniç Phocicis vbi de sortitione in ludis agetur inferius aliquanto[f] (Si Deus dederit) allaturi sumus, & quod Ausonius canit alicubi[g] (vt alios mittam)

Pythia placando Delphi statuêre draconi.

Quanquam autem de Pythici agonis origine agens multis verbis, ac diligenti opera Strabo, *lib.* 9. *fol.* 483. non aliter sentiat quàm sicuti diximus: attamen ex quorumdam opinione Pythonem oppidum in Delphorum territorio fuisse, in quo celebratus sit hic agon quo de agimus, Philostratus duobus, tribúsve locis[h] indicat, præter Stephanum quem antè dixi. Dionysius itidem de situ orbis, in descriptione Phocidos, atque ad ipsum Eustathius (vt interim de Halicarnasseo Dionysio ta-

a fól. 1323. Aldinæ editionis

b Quæstione 4. fo. 1289.

c In Demetrio fol. 1663. & 1664. lib. à Stephan. excusi.

d Qui in li. περὶ πόλεων sic scribit in πύθιον inter cætera, καὶ μακεδονίας πύθιον ἐν ᾧ καὶ τὰ πύθια ἐπιτελεῖται.

e Lexico historico poëtico, & aliis compluribus locis post Cœliũ Rhodiginum lib. 16. lection. antiquar. ca. 19. Vbi Pythonẽ locum fuisse ait qui prius Nape mox & Petrossa & Cressa à quo Pythium dictum certamẽ: quorum tamen nominum nulla apud Stephanũ aut Dionysiũ de situ orbis mẽtio: sed nec apud Straboně in descriptione Phocidis lib. 9. Geograph. Crissæ tantùm ab Eurylocho delectæ pag. 480. quod huc nõ spectat. Crissam quidem diuinam cũ Pythone Petrosa, quam Petressam Græco epitheto adiuncto nominauit, Hom. Il. 2. fol. 273. Vbi Eustathius videndus. Eorum tam propriorum quàm appellatiuorum nominum rationem adferẽs. Nam Petrosam Pythonam, quod circa ipsam esset mons Parnassus vocatam tradit. Ergo Delphicum agonem in Crissæo campo celebratum antiquitus sub persona pædagogi Sophocles Electra docet, cuius verba lib. sequenti exhibebo, vbi de Pythiis agetur plenius.

f cap. 25 Vide & lib. ij cap. xxiiij.

g Eclogario in fin. Vide & Plutarchum in περὶ ψυχῆς fol. 1072. Et A. Gellium (siue is est Agellius) lib. xij noct. attic. in ipso initio. cap. 5.

h Lib. 6. de Apollonio sub initium. in fol. 36. & lib 8 circa finem. in fol 55 pag. ij. item lib. ij εἰκόνων in Dodone, fo. 14. pag. ij. De cuius nominis ratione Eustathius ad Homer. Odyss. λ. ibi, πυθὼ δ' ἐρχομένην, fol. 1700.

ceam, cuius verba ſuperius de ludorum præſides Deos habentium celebritate agens[a] tuli) & perſpicuè Pauſanias Phocicis Pythonis nomen vrbi Delphorum inditum quod & in Phocenſium oppidorum indicem Homerus[b] retulerit, his omnino verbis ſignificat, χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ πυθὼ τὴν πόλιν οὐ δελφοὺς μόνον ἐκάλεσαν οἱ περιοικοῦντες καθὰ καὶ ὁμήρῳ πεποιημένα ἐν καταλόγῳ φωκέων ἐστίν. verſus Homerici ex lib. 11. Iliados de quibus Pauſanias ſenſit iſti omnino ſunt de filiis Iphiti

Αὐτὰρ φωκήων Σχέδιος καὶ ἐπίστροφος ἦρχον
οἳ κυπάρισσον ἔχον, πυθῶνά τε πετρήεσσαν
Κρίσσαν τε ζαθέην καὶ δαυλίδα καὶ πανοπῆα:

quos explicans Euſtathius, ἡ δὲ πυθὼ πάλαι μὲν ποτὲ παρνάσια ἐκαλεῖτο νάπη ait: (verbum autem hoc & item illud πετρήεσσαν Homericum perperam veluti proprium loci, accepit Rhodiginus Cælius, cùm illud quidem ſit epitheton, iſto autem ſignificari ſaltum ſiue munus græcorum pueri non ignorent) ἀπὸ παρνασοῦ ὄρους προσαγορευμένους εἶτα πυθὼ ἐκλήθη & cæt. ὕστερον μέντοι δελφὶς ἡ πυθὼν ἐκλήθη, ὅτι καὶ δελφοὶ τὸ ἐκεῖ ἔθνος. Rationem nominis ſiue à ſerpente, quam Apollo interfecerit, ſiue ab homine tyranno debellato ibi, ac ſepulto Euſtathius, tum ibi, tum ad Dionyſium itidem poſt Pauſaniam attulit. Vnde atque à Strabone hiſtoriam, fabulámve petendi facultas eſt. Vt vt ſit Pythiorum apud Delphos celebratorum, quibus & aliis itidem agonibus pancratio Marcus Aurelius Aſclepiadis (qui & Hermodorus) M. Aurelij Demetrij filius periodonices pancratio vicerit: antiqua illa inſcriptio à Iuſto Lipſio[c] V.C. relata, vnde verba nonnulla ſuperius de Muſicis ludis eorúmque præmiis agens protuli, alia inferius, vti res feret exhibebo, fidem indubitatam facit, quo loco, ἀγωνισάμενος ἐν ἔθνεσιν τρισὶν ἰταλίᾳ, ἑλλάδι, ἀσίᾳ νικήσας ἀγῶνας τοὺς ὑπογεγραμμένους πάντας παγκράτιον ὀλύμπια τὰ ἐν πίσῃ C M (ſic ſcriptum literis majuſculis pro σμ vt reor) ὀλυμπιάδι πύθια ἐν δελφοῖς ἴσθμια δὶς νεμέα δὶς τὸ δεύτερον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς & cæt. De ludis Apollinaribus ob grauem peſtilentiam quæ in vrbem Romam inſederat, lege lata in ſtatam diem votis in perpetuum apud Liuium lib. XXVII. videas licet, ipſe Olympicorum ludorum inſtitutor Hercules Elide ſex aras in honorem duodecim deorum, & in illis Alphæi fluuij (cuius ſolius aqua in ſacris illis vſui foret) Pindaro teſte[d] poſuit. Cùm itaque ludi huiuſmodi omnes antiquitus Diis ſacri haberentur, vt & ſacrificia inibi peragi ſolerent[e]: non temerè eſt, quod poſteà ſublata ſuperſtitione damnabili, ac ſine ſacrificio, principes Chriſtiani Arcadius & Honorius[f] ſecundum veterem conſuetudinem exhiberi populorum voluptates: miniſtrari etiam feſta conuiuia, quando exigunt publica vota decreuêre. Vbi voluptatum nomine ludos, & agones tam Curules, ſiue Circenſes quàm gymnicos, aut ſcenicos intelligi nemo non mecum exiſtimauerit. Publicorum votorum appellatione, illa quæ pro populi, & principis ſalute, à nouis Conſulibus cæteríſque magiſtratibus in vrbe poſt Kalendas Ianuarias die tertio nuncupabantur atque perſoluebantur: qua de re cùm apud Iuriſconſultum iniectam quodam Pandectarum[g] loco mentionem eſſe meminiſſem, viſum eſt iam olim ante annos quatuor & viginti ſcribere pleniſſimè in tertio illo ex his Semeſtrium libris euulſo ſyntagmate ſeu capite quod commentario Regularum iuris ad commu-

nem

a cap. 5. huius libri.

b Citatus in hanc rem à Diodoro Siculo, lib. 16. Biblioth. fol. 522. vt oſtendat penes Phocenes Pythium ſiue Delphicum oraculum fuiſſe.

c In auctario inſcript. vet. Antuerpiæ impreſſo anno 88. pa. 57.

d Strop. 3. Od. 10. olympi.

e Notat obiter Mercurialis lib. 3. artis gymna. c. 17. Tu videto inſuper Ioſeph. Flauiū lib. 16. antiq. Iudaic. cap. 9. Vbi de ludis Olympicis; ex quo verba paulò pòſt proferā, vbi de agonothetis diſſeretur: & qđ ſcripſi. ſ. ca. 5. è Dionyſio.

f l. vt paganos. C. de pagan. & ſacrific.

g l. Si caluitur 233. §. 1. D. de verb. ſign. ad quam clariſs. Iuriſcōſ. Fornerius in commētario videatur. Sed ante ipſum ea de re ad Tacitum Lipſius: & ipſe ante vtrumque in altero ad l. 2. de orig. iur. Syntagmate qđ ex anno 1565 adiectum eſt commētario Regulis iuris diligenter ſcripſeram.

nem ſtudioſorum iuris atque antiquitatis Romanæ vtilitatem adiungi curauimus.

Athletarum nomine in Reſcripto quod explicauimus qui non contineantur. Agitatores equorum apud Olympiam coronatos: Dionis loci duo in eam rem, quorum vnus de Euprepe auriga egregio caſtigatur. De Corace, ac altero Lichi auriga victoribus coronatis, aliorum loci. Deſignatores. Agonothetas eoſdem cum athlothetis eſſe aduerſus Heſychium & Sudam ac pleroſque recentiores varijs veterum teſtimonijs comprobatur. In Chryſoſtomi quemdam locum nonnulla videri ab interprete iniecta. Plutarchus à Xylandro perperam redditus exponitur. De curatoribus ſiue procuratoribus agonum. Alytarchæ nominis notatio inueſtigata. Αἰσυμνῆται moderatores, ludorum caſtigata de ipſis agente vetuſta inſcriptione. Aſiarchæ & Syriarchæ alytarchis atque agonothetis adiuncto quodam Theodoſiani Codicis loco.

CAP. XVIII.

CÆterùm in illo Diocletiani & Maximiani Reſcripto, quod illuſtrādum ſuſcepimus, athletarum vocabulo nequaquam ἡνιόχους ſiue aurigas, & agitatores equorum Circenſium, non magis quàm eos qui aquam ipſis equis ſpargūt[a] deſignatos, vt immunitatis beneficium ad eos pertingeret exiſtimo: quamuis hi omnes, ſimileſque non inhoneſtam vtique ſacris Equiriorum ludis operam, atque miniſterium præberent: & inuecto iam olim exinde à nona & nonageſima Olympiade[b] iunctorum curribus equorum certamine Olympiam (vbi omnia, curſu excepto, certamina Plutarchus[c] additamenti loco acceſſiſſe ſcribit) agitatores illos non minus quàm dominos, & præbitores equorum[d], qui de velocitate victoriam reportarant coronari ſolitos: tum auctoritate Lucillij epigrammatarij poëtæ comprobare poſſum, cuius verba octauo capite libri tertij alіorſum proferam, tum verò ſatis ipſa (vt ſentio) Romana docet hiſtoria: ex qua hos præcipuè locos, ad eam rem dudum ſepoſui mihi, non alio, quam aliis communicandi animo cùm eſſet commodum. Dio de Nerone apud Xiphilinum[e] ipſum Olympicis ludis curru deiectum, nihilominus tanquam Olympionicem ab Hellanodicis pecunia corruptis coronatum ſcribit, ἐν δὲ τοῖς ὀλυμπιονίοις ἅρμα ἐλάσας (ait) καὶ πεσὼν ἐξ αὐτοῦ καὶ ὀλίγου δεῖν συντριβεὶς ὅμως ἐστεφανώθη καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἑλλανοδίκαις τὰς πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας, ἃς ὕστερον Γάλβας παρ' αὐτῶν ἀπῄτησεν ἔδωκεν. Item in Antonino Caracallo nobilis agitatoris Euprepis nomine ab illo principe quod diuerſæ factionis[f] eſſet interfecti mentionem facit:[g] quem ait duas & octoginta ſupra ſeptingentas coronas, quot nemo alius abſtulerit eſſe conſequutum, ſic ferè, τὸν δὲ εὐπρεπῆ τὸν ἁρματηλάτην ἐπειδὰν τἀναντία αὐτῷ ἐσπούδαζεν ἀπέκτεινε. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐν γήρᾳ ἀπέθανε πλείστοις ἀγῶσιν ἵππων στεφανωθείς. δύο γὰρ καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτακοσίους ἀνείλετο (hic lubens addiderim στεφάνους quod ſuppleri commodè vix poteſt) ὅσους οὐδεὶς ἄλλος. Ammianus denique Marcellinus *lib. 24. hiſto.* Conſtantium Imperatorem Conſtantinopolim ingreſſum, tanquam in rebus proſperis & ſecuris, editis equeſtribus ludis capiti Coracis aurigæ vt victoris coronam impoſuiſſe retulit. Pauſanias[h] poſtremo Licham Lacedæmonium nomine Thebanorum Olympicis ludis emiſſo curru coronaſſe ipſum aurigam ſuum, qui victoriam eſſet conſequutus, & eam ob rem Hellanodicarum iuſſu flagellatum ſcribit. Quin etiam antiqui-

a De quib. in d.l athletas.

b Vide Pauſan. Eli. 1. fol. 180. Aldini lib.

c Sympoſ. problem. lib. 5. quæſt. 2.

d Vide quæ ſcribo inferius: Vbi de perſonis loquimur quæ agonum Circenſiū gymnicorum & Muſicorum conſequerentur præmia.

e fol. 178.

f De factionibus quatuor Immò pluribus agitator. Briſſo. Lexico Iuris. Lipſius ad Tacitū vterque poſt Lazium in cōmentatio Reip. Ro. Factionarios στασιώτας vocat Dio apud Xiphilin. Pertinace, f. 284. & ἀντιστασιαστάς.

g Statim in ipſo initio.

h in 2. Eliac. ſub init.

tus, qui Curſuales, aut Agonales equos agitaſſent, ſi vetera repetimus, hi demum & victores habiti, & coronati. Apud Argos quidem Nemeis [a] viciſſe quadrigis Iolaus Iphicli filius, Glaucum Siſyphi filium dicitur quem equi mordici diſtraxerunt, vt Hyginus *fab.273.* tradit Iolaum prę-terea equis Herculis Olympiæ decertaſſe, victorémq; ab ipſo coronatū Pauſanias *Eliacôn* 1. memorat. Verumtamen ad agitatores Athletarum nomen in re (vt initio dixi) minus fauorabili producendum non eſſe ſentio. De athletis & quemadmodum athletæ maximè exercitarentur multis verbis Theonem Alexandrinum in quatuor libris, quos non alia de re quàm de particularibus exercitiis compoſuerat loquutum Galenus *lib 3.* ὑγιεινῶν, auctor eſt, quos libros vtinam haberemus. Nunc cùm aliter quàm vt ipſis careamus fieri non poteſt, venerandam in omni re multóque magis in athletica (quæ olim apud græcos cum celeberrima, tum habita maximè haud dubiè fuit, ſeu religionis ſeu voluptatis aliúſve rei ergo) antiquitatem, quatenus ea nondum à doctiſſimis huius æui ſcriptoribus prolata eſt, ex intimis omnis librorum generis receſſibus, tanquam pretioſum auri metallum è terræ viſceribus vndique iamdudum erutam & in Semeſtribus congeſtam inde non iniucundè ad aſſequendam auctorum vetuſtorum, etiam Theologorum athletica verba μεταφορικῶς vſurpantium], & ſimilitudinis ab arte ipſa gymnaſtica, itémque argumenta ducentium intelligentiam vtilitati publicæ depromamus.

Athletas autem agoniſtas, & aſcetas eoſdem cùm eſſe docuerim, propterea quod τὰ τῶν ἄθλων καὶ τῶν ἀγώνων vocabula eandem rem notant, exercendi ſe nimirum in palæſtra virtutis gratia [b], ſequitur vt deſignatores qui βραβευταὶ iuxta Vlpianum appellati [c] non minus athlothetæ, quàm quos maſtigophori comitari ſoleant in ludis [d] agonothetæ nominari poſſint: contra quàm ἀγραμμάτοις grammaticulis quibuſdam, ſed & aliquot Iureconſultis [e] eorum aliqua potius auctoritate, quàm ratione vlla permotis placuiſſe video vt ſcenicorum, ſiue muſicorum eſſe agonothetas, gymnicorum autem athlothetas prædicent: cùm tamen ipſum agonum nomen ad gymnicos etiam ludos pertinere conſtet, ipſóſque adeò athlothetas atque agonothetas eoſdem eſſe manifeſtum Pauſanias Eliacis faciat, vbi de ipſorum adaucto numero in hæc ferè verba, πεντηκοστῇ δὲ Ὀλυμπιάδι ἀνδράσι δύο ἐξ ἁπάντων λαχοῦσιν Ἠλείων ἐπετράπη ποιῆσαι τὰ ὀλύμπια, καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀπ' ἐκείνου διέμεινε τῶν ἀγωνοθετῶν ὁ ἀριθμὸς τῇ β. πέμπτῃ δὲ ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ ἐννέα ἑλλανοδίκας κατέστησεν. & cæt. δευτέρᾳ δ' ἀπὸ ταύτης ὀλυμπιάδι προσετέθη καὶ ὁ δέκατος ἀθλοθέτης. Vnde curſoribus in ſtadio qui præmia tribuerent eos non tantùm athlothetas, verùm etiā agonothetas Themiſtius *Orati. 2. de Iouini. Imperat.* nuncupat, quo loco. ὥσπερ δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀθλοθέτην ἵενται μὲν ἅπαντες οἱ σταδιεῖς, οὐ μὴν ἅπαντες τὸν αὐτὸν δρόμον & cæt. [οὕτως ἓν μὲν ὑπολαμβάνει τὸν μέγαν καὶ ἀληθινὸν ἀγωνοθέτην, ὁδὸν δὲ ἐπ' αὐτὸν οὐ μίαν φέρειν & cæt. Tertullianus ideo cum pycta (hoc eſt pugile quem græcanica voce ita quoque Seneca nominat) agonothetam quodam loco [f] coniunxit, vbi, Pyctes ipſe non quæritur, dolere ſe non vult, corona premit vulnera & cæt. Sed nec victus ipſe de agonotheta caſum ſuum exprobrabit. Quid-ni enim gymnicorum ludorum præſides rectè agonothetæ nominentur, ſi agones

a Hæc certamina & apud Argos, & apud Cleonas interdū celebrata fuiſſe antiquitus, oſtendam lib. ſequenti ca. 23.

b d. l. 4. D. de iis qui notan infam.

c ibidem d. l. 4.

d l. vltim. §. maſtigophori. D. de muner. & hon.

e Briſſon. Lexico ex Heſychio & Suda, poſt Budæum ad d. 4. Athletas. D. de iis qui not. infam. & Carol Sigon. cap. 7. libr. 4. de Republ. Athenien.

f Scorpiaco.

ipsi propriè dicuntur, quíque illis decertant eos ἀγωνίζεσθαι B. Paulus[a] disertè scripsit de cursoribus in stadio agens, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται· ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσι & cæt. Igitur agonothetas, cum cursoribus optimè ipsum imitatus, & exprimens D. Hieronymus[b] ad Lucinium, Contrà de nobis dicitur, Sic currite, vt apprehēdatis: non est inuidus agonotheta noster, nec alterius palma alteri parat ignominiam. Omnes athletas suos desiderat coronari. Chrysostomus[c] etiam luctatorum in stadio arbitros, quos Hesychius, & Sudas athlothetas esse aiunt, ipse agonothetas vocare maluit, & illi quidem sæcularium spectaculorum præsides siue arbitri quos græci agonothetas vocant, proponentes certamina (hæc duo postrema interpretis proximè præcedens vocabulum explicantis scito) magnum muneris ambitum esse existimant quando iuuenes, & robustos luctatores in stadium introduxerint. De pugilatu agens Lucianus[d] epigrammatarius poëta non ἀθλοθετεῖν sed quemadmodum τὸ ἀγωνίζεσθαι ita etiam τὸ ἀγωνοθετεῖν protulit, quo loco,

πᾶσαν ὅσην Ἕλληνες ἀγωνοθετοῦσιν ἅμιλλαν
πυγμῆς Ἀνδρόλεως πᾶσαν ἀγωνισάμην.

Chrysostomus ipse alicubi[e], Tum pugilum constantiam (inquit) tum agonothetæ virtutem prædicabat. Denique huc etiam pertinet vt nihil amplius in re (nunc quidem) satis manifesta proferam, quod Flauius Iosephus[f] Herodem ob sumptus munificentia summa in Olympicum agonem erogatos, pristinámque ipsorum quæ pecuniarum exolescere, aut vilescere cœperat dignitatem restitutam, à populo perpetuum agonothetam renunciatum scribit, τόν γε μὴν Ὀλυμπιάσιν ἀγῶνα πολὺ τῆς προσηγορίας ἀδοξότερον ὑπ' ἀχρηματίας διατιθέμενον τιμιώτερον ἐποίησε, χρημάτων προσόδους καταστήσας καὶ πρὸς θυσίας καὶ τὸν ἄλλον κόσμον ἐσεμνοποίησεν τὴν πανήγυριν. διὰ δὲ ταύτην τὴν φιλοτιμίαν διηνεκὴς ἀγωνοθέτης παρὰ τοῖς πλείστοις ἀνεγράφη.

Athlothetarum quidem apud auctores classicos[g] non infrequens mentio ex quorum Athenagoras,[h] id nominis ad Musicorum, non gymnicorum (vt Hesychius & Sudas certaminum arbitros retulit, sic ferè, οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀγωνιστῶν παραλιπόντες οἱ ἀθλοθέται τοὺς κιθαριστὰς τὰς κιθάρας στεφανοῦσιν αὐτῶν: & longè anteà Plato in VI[i] de legibus, eo loco quem sermonis huius initio de athletarum nominis significatione disceptans retuli, & posteà ibidem, μουσικῆς δὲ ἑτέρους μὲν [ἄρχοντας] τοὺς περὶ μονῳδίαν τε καὶ μιμητικήν, οἷον ῥαψῳδῶν καὶ κιθαρῳδῶν καὶ αὐλητῶν, καὶ πάντων τῶν τοιούτων ἀθλοθέτας ἑτέρους πρέπον ἂν εἴη γίγνεσθαι. & illo itidem octaui de legibus libro, quem superius ad explicationem verborum Pollucis de musicis agonibus expressi. Admodum inscitè igitur faciunt qui athletas ab agonothetis separandos putant: præsertim cùm eos Pollux disertis verbis ita coniunxerit, vt eosdem esse indicet, ἀγωνοθέται ἀθλοθέται (inquit) ἀγώνων διαθέται ἄθλων ἐπιμεληταί & cæt. τὸ δὲ πρᾶγμα ἀγωνοθεσία ἀθλοθεσία & cæt. καὶ ἀθλοθετεῖν ἀγῶνας διατιθέναι ἀγώνων ἐπιμελεῖσθαι. quo etiam ex loco explicādum istud Plutarchi[k] verbum existimo, παρὼν οὖν ὁ Λυσίμαχος

a Epist. 1. ad Corinth. c. 9. v. 25 De Nemæis gymnicis à Cassandro curatis Diodorus Siculus lib. 19. fo. 705. καὶ θεὶς ἐπινίκιον ἀγῶνα. & lib. 15 fol. 497. & 498. Sic & Herodotus loquutus Euterpe siue lib. 2. fol. 97. vt τιθεῖσι pro διατιθεῖσι positū esse videatur.
b Episto. 28. col. 246. edit. Paris. ann. 79
c Hom. de Natiu. sept. Macchabæo. fo. 1421. edit. Parisiens. ex Latina interpretatione, cum Græcū authenticum desit mihi quidem.
d Lib. 2. Antholog. epig. græcor. cap. epigr. vlt.
e Homil. 6. ad popu. Antioch. col. 59. Vide & Homil 21. eo loco cuius verba tractatu proximo exhibebimus, vbi de probatione athletarum differetur.
f Lib 16. ἰουδαϊκ. ἀρχαιολ. cap. 9.
g Herodotū lib. 1. fo. 13. apud Stephanum. Lucianum πρὸς ἀπαίδευτον. Et Hermoti Pollucem Onomast. cap. 30. lib. 3. Demosthen. aduersus Bœoth. de nom. Plutar. Pericle.

Philo Iudæ. περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων, fol. 550 ex quo verba retuli Semest. lib. 3 cap. 14 Heliodor. initio lib. 4. Æthiopic. fol. 74 Dio Chrysostom. in Diogene siue Isthmico. fol. 95. h Legati. pro Christi. fol. 18. i fol. 664. lib. à Stephano excusi. k Demetrio.

εἰς τῶν ἀμφικτυόνων ἐπιμελητής, quod cùm Xylander ita verterit, Aderat tum Lysimachus vnus de Amphictyonum procuratoribus, ipse reponendum puto, vnus de Amphictyonum numero agonis Pythici procurator, qui & Alytarcha: hunc verò & agonothetam, siue athlothetam fuisse sicut Olympicis ludis ex Hellanodicarum numero vnum sorte ductum augurari coniectura licet. De curatoribus autem siue procuratoribus ludi muneris publici munerum, ac venationum apud Romanos Tacitus duobus locis, & ad eum eruditissimus Lipsius[a] è Suetonio & lapidibus priscis. De Alytarcha noster Cuiacius obseruationum 11. lib. ca. XIII. vbi cum Fauorino (quem plerique omnes hactenus sequuti) dictum ita existimat quòd alytis, id est mastigophoris præesset. Rhabdophoros sanè siue mastigophoros ab Elœis alytas vocari, ex Etymologico ipsi Lexicographi tradidêre, quod equidem non omnino improbo. Verumtamen cùm ἀλύειν lætari sit ἐπαίρεσθαι exultare gestire, ac dissolui prę gaudio (quod vtique ludis vsuueniebat vt è Luciano & aliis inferius dicetur) sicuti apud Homerum[b] cùm ait,

ἦ ἀλύεις ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην.

vbi Eustathius[c], τὸ δὲ ἀλύεις, ἀντὶ τοῦ ἐκλέλυται τῇ χαρᾷ· καὶ πολλὴ χρῆσις τούτου καὶ παρὰ πλουτάρχῳ: propterea quòd huic publicæ ludorum lætitiæ præesset, ipsámque pro suo moderaretur arbitrio: ideò malim sic appellatum credere: aut etiam ἀπὸ τῆς ἄλης, quam ibidem atque alibi[d] etiam Eustathius esse ῥυπασμὸν ait, hoc est à sordibus, quæ scilicet strigili abraduntur ex vnctorum athletarum corporibus in gymnasiis: alióque nomine Græco γλοῖοι, itémque στλεγγίσματα, itémque τὰ ῥύπη, Latino strigmenta nuncupari solent: vt qui sordibus, & ramentis huiusmodi, eundem sudoribus, laboribúsque, ac exercitiis athleticis, quorum occasione illa contrahuntur, ac proinde ipsis, qui vnguntur exercentur, sudant, sordidantur, præesse, meritóque ἀλυτάρχην vocari oporteat. Cuius etymi criticorum esse iudicium quos hæc ætas habet vbique doctissimos, volo: & insuper admonitos olei gymnastici huius quæ dixi strigmenta magistratus honoris eius (qui gymnasiarchi dicti, vt posteà docebimus) octogenis sestertiis olim vendidisse Plinium[e], vt rem notam in historia sua naturali tradere. Superioribus Agonothetarum in Athlothetarum ludicuratorum nomine designatis scito, Αἰσυμνήτων illud honestissimum hac ipsa cum de agonibus apud Phæacas agit significatione vsurpatum vocabulum ab Homero tribui: quo nomine Aristoteles olim à priscis græcis monarchis appellatos, quibus potestatem ipsi barbari summam concessissent in Politicorum libris auctor est[f]: Sic etenim Homerus[g] cecinit,

αἰσυμνῆται δὲ κριτοὶ ἐννέα πάντες ἀνέσταν
δήμιοι, οἳ κατ' ἀγῶνας εὖ πρήσσεσκον ἕκαστα
λείηναν δὲ χορόν, καλὸν δ' εὔρυναν ἀγῶνα.

vbi Eustatius, ὅτι ἀγωνοθέται ἦσαν καὶ τοῖς φαίαξι τὰ κατὰ τοὺς ἀέθλους βραβεύοντες. &c. εἰσὶ δὲ αἰσυμνῆται κατὰ τοὺς παλαιοὺς βραβευταὶ, ἀγωνοθέται, ἀγῶνος ἐπίσκοποι. &c. τὸ δὲ εὖ πρήσσεσκον ὃ ἐστὶ εὖ ἔπρασσον ἤτοι διετιθέντο ἐντεῦθεν οἱ ἀγωνοθέται συνθέτως ἐρρέθησαν. Possis & moderatores ludorum nomina-

tos

a In commenta. ad 13. annal. Taciti. Ad illud, Curæ ludorum Arruntio Stellæ. Videto & Smetiũ in appendice antiquar inscrip. Antuerpię editar. anno 88. ordin. 2. fol. 152. nu. 20 & 23.

b Odyss. σ. adde & Sophoclẽ quẽ vnũ lexicographi quod sciam, citant. c fol. 849. num. 10.

d Ad 1. Odyss. fo. 1636. nu. 25. Alio etiã nomine κονίστρον, dici de Mercuriale disces, alias tamen appellationes subticente lib. j. art. gymnast. c. 8. fol. 19.

e cap. 4. lib. 15. natur. hist. De oleo ad gymnasia vide quæ scribo diffusè è Galeno & aliis libro huius Agonistici tertio.

f Lib 4. c. 10 Vbi de tyrannide, ἔν τε γὰρ τῶν βαρβάρων τισὶν αἱροῦνται αὐτοκράτορας μονάρχους· καὶ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἕλλησιν ἐγίγνοντό τινες μονάρχοι τὸν τρόπον τοῦτον οὓς ἐκάλουν αἰσυμνήτας. De qua significatione huius nominis vide sis Dionys. Halicarnass. lib. 5. antiqu. Roma. fo. 336 edit. Vveche.

g Odyss. θ. & ibi Eustath. fol. 1594.

tos inde colligere quod in antiqua inſcriptione quam ab Onuphiro Pauninio Smetius [a] prodidit aſpicimus Q. Rapidio Q. F. Lemmulioni Moratori Ludi Circẽs.& agitatori faction. Venet. vixit annos LX. Rapidia ..... marito piiſſimo B.M.F. Quis enim ibi pro Moratori nõ potius Moderatori, eo loci agnouerit? Eodem circa ludorũ quidẽ & agonũ impenſas cũ illis iure ſub imperatoribus Romanis fuiſſe reperio, Aſiarchas & Syriarchas alytarchis & agonothetis in principali quodã reſcripto [b] adiunctos, & cæteros quorũ nomen votiua feſtiuitatis ſolemnitas olim dedicabat: vt fauore populorum oblectamentis huius modi eliciendo, quantum liberet omnes iſti conferre in eam rem atque largiri poſſent: aliter atque iudices cuncti, quibus de more feſtiuitati ludorum intereſſe licuit, vt ne tamen ad fauorem populi emerendum tales expenſę duos ſolidos excederent ex honorij atque Theodoſij conſtitutione, quæ in Codice Theodoſiano extat: in qua iudicum nomine, Conſules ordinarios & prætores intelligo, ex alio quodam Gratiani Valentiniani ac Theodoſij reſcripto [c] eiuſdem libri tit. VII.

De Hellanodicis in margine eorum ſeſſionis in ludis locus & aliorum. Expoſitus Pauſanias Agonothetarum ornatus purpura & ſceptrum, ſeu virga De virga Mercurij ſeu Caduceo fabula ex Hygino præcipuè qui correctius, itemque priſcus forteã Horatij commentator qui certè illuſtratur. Suetonij vulgata lectio aduerſus clariſſimum Lipſium aſſerta. Veſtis nomine Tunicam apud illum deſignatam. In agonothetarum ornatu itidem corona Dionis vtriuſque Arrianis etiam & Diodori explicatus locus. Virgæ ſeu ferulæ maſtigophororum: quibus & ſpectatores & athletæ coërciti, & quibus ex cauſis è B. Auguſtino & Plutarcho, qui ſummè illuſtratur in verbis [Greek, illegible] & ῥαπίζειν, in quo poſteriore fruſtra fuiſſe illius auctoris interpretem ſed & ſcoliaſtem Noui teſtamenti nuperum. Rapiſmata apud Iuſtinianum. Plutarchi de virgis illis locus ab interprete neutiquam perceptus explicatur. Alter Dionis Chryſoſtomi leuiter emẽdatur. Tertius Philoſtrati negatione iniecta caſtigatur. Thucydide interim atque Pauſania illuſtratis.

CAP. XIX.

PОrrò ad læuam Hellanodicarum manum athlothetas conſediſſe de Luciano [d] addidiciſſe olim videor: quo loco, λυ. ἢ οὐ ποτε καὶ περὶ τοὺς ἀθλοθέτας αὐτοὺς ἐκαθέζου, Ἑρμογένη διὰ ἔναγχος ὀλυμπιάσιν ἐπὶ τὰ λαιὰ τῶν ἑλλανοδικῶν. Ex aduerſo autem Hellanodicarum in Olympico ſtadio conſediſſe Cereris Chamynæ ſacerdotem ad aram albo lapide conſtructam Pauſanias [e] refert: nec enim illo agonum ſacrorum ſpectaculo arceri virgines, Deæ ſcilicet iſti dicatas, vt equidem interpretor: vbi ſic ſcriptum, ἔστι δὲ ἀπαντικρὺ τῶν ἑλλανοδικῶν βωμὸς λίθου λευκοῦ· ἐπὶ τούτου καθεζομένη τοῦ βωμοῦ θεᾶται γυνὴ τὰ ὀλύμπια ἱέρεια δήμητρος χαμύνης τιμὴν ταύτην ἄλλοτε ἄλλην λαμβάνουσα παρὰ ἠλείων· παρθένους δὲ οὐκ εἴργουσι θεᾶσθαι. Athlothetas quidem & agonothetas, ex quorum etiam numero fuit Alytarcha (qui ludos quod curaret, ipſiſque adeò prę̨ſideret propterea illo Luciani loco Hellanodicis adiũgitur haud ita multo pòſt) purpurea veſte inſignes fuiſſe probat iſtud eiuſdem auctoris ſub initium illius dialogi qui Anacharſis inſcribitur, vbi Anacharſim de pugilum ſpectaculo

a In appendice antiqu. inſcrip. ordi. 2. fol. 152. nu. 14.

b Impp. Honorij & Theodoſij. l. 2. Co. Th. de expẽſ. ludorum. tit. 9. lib. 15. De Aſyarchia Syriarchia Cappadocarchia, Bythiniarchia, Phœnicarchia ſcribo ad extremũ cap. 1. lib. 3. ſemeſt.

c l. equos. 6. de ſcenicis lib. 15. Th. C.

d Hermotino, fol. 484. De hellanodicis, & corũ numero ſæpius immutato Gerbellius ex Harpocratione, Suda, Pauſania ſcripſit in commẽtar. in deſcriptionem Græcię ab Sophiano factã, vbi de Olympia. Vide ſis Philoſtratũ lib. 3. de Apollonio. fol. 18. verſo Aldini exempla. Et Natal. Comi. lib. 5. Mytho. c. 1. pag. 424. Vbi plurima diligenter de iſtis agonib. eorúmq; iudicibus expoſita permiſcet, auctore tamen haudquaquam citato: quod ipſe tactũ aut mihi aut iis qui ad Lydiũ vetuſtorum lapidem, recentiorum ſcripta & opiniones meorum explorare ſolent nunquam probauerit. Primum Olympicorum ludorum iudicem ab Hercule ipſorum auctore conſtitutum iuſtitiæ & pietatis ergo Ætolum Oxylam Strabo lib. 8. Et Pauſanias Eliacis docent. Neronem aurigaſſe plurifariam, Olympiis verò etiam decemiugem, quamuis id ipſum in rege Mithridate carmine quodam ſuo reprehendiſſet Suet. tradit, c. 24. Cætera de Hellanodocis perſequor c. 23. & 24. lib. 3.

e Eliac. 2. f. 15. Ald. lib.

in Lycæo Athenienſi gymnaſio loquentem facit, atque hoc quoq; proferentem, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ ἄρχων οὗτοσὶ διΐστησιν αὐτοὺς καὶ λύει τὴν μάχην· τεκμαίρομαι γὰρ τῇ πορφυρίδι τῶν ἀρχόντων τινὰ τούτων εἶναι). Sic in ſtadio Romæ curſu virginum præſediſſe certamini Domitianum crepidatum, purpureáque amictum toga Græcanica, geſtantem capite coronam auream Suetonius[a] tradit. Dio quoque, ἐπεὶ ἐν γε τῇ νεαπόλει (ait[b] de Claudio Imperat. loquens &c.) ἑλληνικῶς &c. διῆγε καὶ ἐν μὲν τῇ μουσικῆς θεωρείαις ἱμάτιον καὶ κρηπῖδας· ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε.

Præterea inſigne aliud magiſtratus vel imperij cuiuſdam habuiſſe virgam nempe ſiue ſceptrum manu tenuiſſe colligo ex vno poëticôn aſtronomicôn licet corrupto, qui tamen è ſuperioribus facilè caſtigari poſſit, atque reſtitui apud Hyginum[c] loco, vbi ſic ſcriptum de Mercurij virgula quam ab Apolline muneri conceſſerat, ob conceſſam ei licentiam dicendi ſe lyram inueniſſe, nempe quod cùm eam manu tenens, & in Arcadiam profectus duos dracones vidiſſet inter ſe coniuncto corpore alium appetere, vt qui dimicare inter ſe viderentur, virgulam inter vtrumque proiecit: itaque diſceſſerunt. Quo facto eam virgulam pacis cauſa dixit eſſe conſtitutam: adiicit illicò, Nonnulli etiam cùm faciunt caduceos, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium Mercurio fuerat pacis. Eius exemplo & athletæ vt in reliquis eiuſmodi certationibus virgula vtuntur. Vbi mendum eſſe aio in Athletæ vocabulo & legendum Athlothetæ non poſſimus (in hoc quidem genere literarij agonis) Hellanodica ſeu Crita cenſeo, ſicut è contrario apud priſcum Horatij commentatorem in Antuerpiana Plantini gnariſſimi ac diligentiſſimi typographi officina editum à Cruguio, pro agonotheta reponendum agoniſta, vel athleta: vbi ad illud Horatij ſcribit, de quo poſteà dicturi ſumus libro huius Agoniſtici tertio.

Qui ſtudet optatam, &c.

niſi potiùs Agonothetæ nomine appoſito, id ſenſit ſcholiaſtes, præceptum huiuſmodi velut ab agonotheta quopiam emiſſum accipi debere, cuius athletas probandi fuit, quemadmodum altero à proximo ſermone demonſtrabitur. Virgam autem illam quam athlothetæ, alytarchæ, munerarij iure magiſtratus quopiā ferrent, cum caduceo Mercurij

(Aurea cui torto virga dracone nitet.

ſicuti Martialis canit) ſimilitudinem non habuiſſe non Hyginus modò auctor eo loci, ſed aſſertor etiam atq; adſtipulator Dio[d] qui coronatum Commodum Imp. in theatrum veniſſe cætero etiam Græcanico atque athlothetico habitu, quanquam ſumptuoſiore amictum, virgulam itidē geſtaſſe ſcribit, ἐσιὼν δὲ ὁλοπόρφυρον χρυσῷ καταπαστον χλαμύδα τε ὁμοίαν τὸν ἑλληνικὸν τρόπον λαμβάνων, καὶ στέφανον ἔκ τε λίθων ἰνδικῶν, καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον, κηρύκειόν τε τοιοῦτον φέρων ὁποῖον ὁ ἑρμῆς: & ſtatim αὐτὸς δὲ ἐν τῷ τοῦ ἑρμοῦ σχήματι εἰσῄει τε ἐς τὸ θέατρον καὶ ἀπορρίψας τὰ ἄλλα οὕτως ἐν τῷ χιτῶνι ἀνυπόδετος ἔργον εἴχετο. Et placet quod ait ὁλοπόρφυρον χρυσῷ καταπαστον, χλαμύδα τε ὁμοίαν τὸν ἑλληνικὸν τρόπον λαμβάνων, vt non modò chlamydem purpuream totam auro intertextam ad τηβέννου ἢ χιτῶνος λευκοῦ περιπορφύρου togę, ſiue tunicæ albę purpura prætextæ differentiam: de quibus inſignibus pleniſſimè actum pridem eſt in priore ad ſecundum caput

a In eius vita cap. 4.

b Lib. 68. fo. 454 editi Robert. Steph.

c Claud Hygin. lib. 2 poëti. aſtrono. in Lyra. Vbi de Virga Mercurij ſerpentib. nexa. De qua Fulgentius Mytholog. lib. 1. Vbi de Mercur. Virgæ huius ab Apolline pro Lyra datæ Mercurio, nō tamē ſerpentium Euſtathius meminit apud Homer. Iliad. ω. fol. 1363. ad illud, εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει.

d Apud Xiphilinum abbreuiatorem Dionis in Commodo fol. 177.

put de origine iuris tractatu, eorum quos commentario Regularum iuris apposui. Nam ex eo apparere satis existimo nihil in Suetonio[a] immutandum, quicquid existimet cẽsor ille Criticorum eximius Lipsius[b], vbi de Neronis hieronicæ transvectione triumphali, Et in veste purpurea, distinctaque stellis aureis chlamyde. Vestis quippe generali nomine, Interior illa quæ tunica Latinis ὁ χιτὼν græcis dicitur intelligenda omnino est, alia scilicet à Chlamyde (vt in illo Dionis loco) sed & hoc diuersa quod scilicet chlamys præter quam quod purpurea tota, stellis etiam aureis distincta fuerit: cùm vtraque Domitiani vestis, tam interior illa, quàm chlamys aurum intertextum habuerit. Vtraque tamen græcum in morem non prætexta purpureo panno quæ περιπόρφυρος est, sed ὁλοπόρφυρος tota purpurea, quam & Græcanicam & totã purpuream non dubito quin illo quem superius attuli loco, agens de Domitiano virginum cursui præsidente in stadio Suetonius nullo alio addito chlamydem intelligens, vt vel hoc, vel generale Vestis nomen subaudiri debeat, Totam (inquam) non Togam scripserit: quod minimè percepisse Lipsium, quamuis Togæ nomen ibi se satis concoquere non posse ostenderit, mirarer profectò nisi plerisque aliis locis, non æquè ac de se opinatur, Lyncæum fuisse haberem præ manibus vnde comprobare (si otium suppeteret aut nisi alia cogitaret animus) quirem. Sed hoc quidẽ aliâs commodius. ¶ Nunc quod agimus apud Dionẽ illum alterum quod expressi placet atque animaduertendum moneo περὶ στεφάνου de corona quam nec Imperatorio tantum iure, sed agonothetico etiam ex more illorum, qui ludis præsiderent in antiqua græcia gesserit Imperator: & Corinthj quidem Isthmiis ludis eo fuisse ornatu agonothetas probant hæc Dionis Chrysostomi[c] verba scilicet quibus Diogenes lictores illos siue rhabduchos & ministros, qui ad se ab athlotetis Isthmiacis missi fuerant vt coronam deponere quam sumpserat iuberent: ipse affatus est: ταῦτα οὖν ἀπαγγέλλετε τοῖς μέμψασι καὶ ὅτι αὐτοὶ παρανομοῦσιν. οὐ γὰρ νικήσαντες οὐδένα ἀγῶνα περιέρχονται στεφάνους ἔχοντες, καὶ ὅτι ἐνδοξότερα πεποίηκε τὰ ἴσθμια κατακρατήσας αὐτὸς τὸν στέφανον. Quo etiam referendum existimo quod apud Arrianum *lib.* 1. *de sermone. Epicteti. cap.* 15. legitur de quopiam Neapolitani agonis sacerdotium affectante sermonésque cædente cum Epicteto: vbi nomen suum in acta redactum iri à scribis publicis dixisset, sicut ex iis quæ libro tertio ad finem proferemus verbis intelligetur. Quæsisse namque philosophum quamuis dum viueret notus esse omnibus ea ratione quiret, quid huius, ipso denique mortuo fieret. Respondisse mansurum suum nomen & coronã auream à se gestatum iri: iure illo scilicet sacerdotis prouincialis, immò etiam Vrbani[d] agonothetico, εἰ δὲ καὶ νῦν δυνάσαι παρεῖναι πᾶσιν (ait) ἐὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μένει μοῦ τὸ ὄνομα· ἄγε, ἔξω δὲ νικοπόλεως, τίς σοῦ μνεία, ἀλλὰ χρυσοῦν στέφανον φορήσω. εἰ ἅπαξ ἐπιθυμεῖς στεφάνου, ῥόδινον λαβὼν περίθου· ὄψει γὰρ κομψότερος. Ad agonothetarum etiam, aut hellanodicarum apud Olympiã coronas pertinere arbitror, quod de conuentu illo celebri apud Elidem Habito (cùm Elæis controuersiam dudum, huius rei Pisatæ facerent) circa Olympiadem quartam & centesimam commissum inter vtrosque prælium acerrimum, quo Pisatæ, cum auxiliaribus Arcadibus superiores extiterint præsentibus atque inspectantibus quiete, ac sine periculo

a Nerone cap. 29.
b In comment. ad 14. annal. Taciti ad illud, Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant.
c In Diog. siue Isthmico. fo. 95 pag. 2. Ald. exẽpl.
d Nam & apud Romanos sacerdotum quoque ac pontificũ hoc ius fuisse ludos curandi & ipsis præsidendi ex illo Herodiani loco apparet, in quo castigando superius fui.

Græcis qui ad ferias illas Olympiacas conuenerant coronatis, Diodorus Siculus *lib.15.Bibliot.fol.*497. in hæc verba memorat, πισάται μὲν ἀνανεωσάμενοι τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῆς πατρίδος καὶ τισι μυθικαῖς καὶ παλαιαῖς ἀποδείξεσι χρώμενοι, τὴν θέσιν τῆς ὀλυμπιακῆς πανηγύρεως αὐτοῖς προσήκειν ἀπεφαίνοντο &c. ἀντιστάντων δὲ τῶν ἠλείων πανδημεὶ συνέστη μάχη καρτερά· θεωμένων τὴν μάχην τῶν παρόντων ἐπὶ τὴν πανήγυριν ἑλλήνων ἐστεφανωμένων καὶ μεθ' ἡσυχίας ἀκινδύνως ἐπισημαινομένων τὰς ἑκατέρωθεν ἀνδραγαθίας· τέλος πισάται νικήσαντες ἔθηκαν τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ὀλυμπιάδα ταύτην ὕστερον οὐκ ἀνέγραψαν ἠλεῖοι διὰ τὸ δοκεῖν βίᾳ καὶ ἀδίκως διατεθεῖναι. Quod enim de græcis coronatis tradit, non ad quoscunque, sed ad ludorum moderatores, curatores, ac iudices, athlothetas inquam & agonothetas pertinere statuo: Tum istud tertium illo quem exhibui Dionis loco adnotandum censeo, περὶ τοῦ κηρυκείου καὶ τοῦ σχήματος τοῦ ἑρμοῦ de figura Mercurij quam gerebat ipsius nimirum vice moderaturus Imperator ludos quorum esse præsidem illum ἐναγώνιον Deum paulo antè diximus: qua etiam ratione ipsis ludis, cum Herculis honori constet gymnicos quidem, & gladiatorios exhibitos Leoninam pellem cum claua, quæ in procedendo ipsi præferebantur insignia deponi aurea sella se quoque absente voluisse idem historicus retulit[a]. Virgis autem aliis ab illa ferulis scilicet, flagrisque mastigophori hellanodicis, athlothetis, atque designatoribus obsecundantes, ipsorumque imperium in ludis exequentes aduersum eos qui turbarent, prætérve ordinem ac morem sacrorum ludorum quidpiam agerent, in stadio vti. Sed & ipsi gymnasiarchi, atque Xystarchi coërcere iuuenes & castigare, cùm opus foret in gymnasio & xysto soliti. In stadio quidem sacrisque agonibus, si qua esset inter agonistas pugiles (puta) vel pancratiastas segnius, ac veluti suspenso bracchio contendẽtes collusio, præsertim verò si de ipsa populus in suspicionem veniẽs parari & expediri virgas clamore, fremitúq; suo peteret, aut si quis ante signum committendi certaminis datum, atque adeo maturius quàm oporteret ad decertãdum surrexisset, ipsámque pugnam inchoasset. Vnde D. Augustinus in libro de catechizandis rudibus[b] aduersus ista spectaculorum genera inuectus, Studiis autem spectaculorum fiunt dæmonibus similes clamoribus suis incitando homines, vt se inuicem cædant, secúmque habeant contentiosa certamina, qui se non læserunt dum placere insano populo cupiunt. Sequitur statim quod ad rem pertinet qua de agimus, Quos si animaduerterint esse concordes tunc eos oderunt & persequuntur, & tanquam collusores, vt fustibus verberentur exclamant: & hanc iniquitatem facere etiam vindicem iniquitatum iudicem cogunt & cæt. quæ inferius ad extremum secundi libri proponam, vbi de acclamationibus disceptabitur. Causæ alterius ob quam in athletas verberibus olim fuisse vindicatum admonui, testimonium ille numquam satis laudatus à me Plutarchus[c] exhibet: apud quem cùm languidiorémque, molliorémque ad suscipiendi belli periculum Eurybiadem, classis ob dignitatem Spartæ Imperatorem Themistocles vrgeret, huic ille dixisse fertur, ὦ θεμιστόκλεις ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι. Vbi duo notanda offerunt sese: alterum quidem circa verbum προεξανισταμένους quod eo Pollucis[d] loco illustrari posse moneo, vt de cursoribus potissimùm in stadio Eurybiadis verbũ interpretemur, in quo

τὸ προεκ-

[a] ἡ γὰρ λεοντῆ τότε ῥόπαλον ἔν τε ταῖς ὁδοῖς προεφέρετο αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ δίφρου ἐπιχρύσου ἐκεῖτο παρόντι εἴτε καὶ ἀπόντι ἐτίθετο.

[b] cap.16.fo.302.edit.Antuerp.tom.4.

[c] Vide Plutar. Themist. fo.213. & 214.

[d] Onomast. libr.3. cap.30. vbi περὶ δρόμου. col.188.

τὸ προεκπηδᾶν (ait) τὸ προανίςασθαι Σ ςράτλις εἶπε, τί ὅτι ὥσπερ οἱ σταδιοδρόμοι προανίςασαι.

Porrò autem iſtud quod perperam Cruſerium interpretem, alioqui doctiſſimum arbitror, τὸ ῥαπίζειν non virgis, ſed alapis cædere ibi reddidiſſe, virgarum fortaſſe iſtarum immemorem: quemadmodum è contrario huius loci auctoritate nixum Theodorum Bezam aliquot Euangelij ſacroſancti locis[a], ne à vulgata & à catholicis recepta verſione latina non diſcedat, ῥαπίζειν bacillis cædere interpretatum, omnino ineptè ſi quid ipſe iudico: præſertim illo[b] vbi maxillæ fit mentio, quam non bacillis vſpiam gentium verberari, ſed pugnis, alapiſue ductis cædi ſolitam, ignorat nemo[c]. Rhapiſmata quæ iniurioſa in emancipationibus, & imaginariis manumiſſionibus ait Iuſtinianus: alaparum contumelias dixiſſe Tertullianum in tertio eorum quos commentario Regularum iuris noſtro adiunctos videre eſt tractatu docuiſſe[d] me recordor: ab iis autem colaphos, ſiue condylos diſtingui, quod hi non explicatis ſed contractis in pugnum digitis ducantur apud Matthæum[e] ipſe Theophylactus auctor eſt. Denique vt hac de re nihil addam præterea (piget enim, tædétque me in grammaticalibus hiſce minutiis tamdiu immorari) Suidas ipſe[f] τὸ ῥαπίσαι non aliter quàm diximus expoſuit, cuius hæc verba ſunt, πατάξαι τὴν γνάθον ἁπλῇ τῇ χειρὶ, ὃ λέγουσι καὶ ἐπὶ κόῤῥης.

Ad gymnaſiarchorum virgas vt redeam, de his agere Plutarchum in Antonio memini: quo loco palliatum ipſum poſitis domi inſignibus imperij & Phæcaſiatum ad gymnicos ludos, vt gymnaſiarchum apud Athenas proceſſiſſe, cum gymnaſiarcharum virgis & ſelectos à ſe ad certamen iuuenes denudaſſe vel etiam verberandos reſupinari per maſtigophorum (vt fit) iuſſiſſe quo gymnaſiarcham immò pædotribam ageret (cùm pueri ſe forſitam immodeſtius geſſiſſent) ſcribit: alterutrum enim malo, quam, Correptos iuuenes vbi ſatis decertaſſent diremiſſe ipſum interpretari cum illo quem ante nominaui Cruſerio: quando iſta Plutarchi verba omnino ſunt, ἐγυμνασιάρχει δὲ Ἀθηναίοις καὶ τὰ τῆς ἡγεμονίας παράσημα καταλείπων οἴκοι μετὰ τῶν γυμνασιάρχων ῥάβδων ἐν ἱματίῳ καὶ φαικασίοις προῄει καὶ διαλαμβάνων τοὺς νεανίσκους ἐτραχήλιζε[g]. Athletas quidem illos qui exercendo ſeſe contra morem agoniſticum quidpiam admiſiſſent peccaſſéntque caſtigari verberibus pœnáſque dare ſolitos Dio Chryſoſtomus[h] docet: ſic admodum ſcribens, τὸ γὰρ συμβαῖνον ὅμοιόν ἐστι τῷ περὶ τοὺς ἀθλητὰς ὅταν ἐλάττων πρὸς πολὺ μείζω μάχηται (ſic lego pro μάχητε) τῷ μὲν γὰρ οὐδ᾽ ἐνέξεστι παρὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ κἂν ἄκων ἁμάρτῃ τις, μαστιγοῦσθαι τὸν δ᾽ οὐδ᾽ εἰς ὁρᾷ πάνθ᾽ ἃ δύναται ποιοῦντα. De virgis Hellanodicarum aut qui eis apparerent maſtigonomorum Syneſius *in Aegypt. ſectione 2. in fin.* περὶ προνοίας ita, vt noſtram de illo Plutarchi loco poſteriorem explicationem prorſus confirmare videatur, εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο ἐπὶ τούτων ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ὁπλίζουσι. Sed & Pauſanias Eliacis[i] vbi de Licha illo, de quo ſuperius egi Lacedæmonio, qui ſuum aurigam velut ſi Thebani cuiuſpiam foret, ad curule certamen recipi curauerat, victorémque coronauerat propterea verberato, τὸν δὲ ἡνίοχον νικήσαντα ἀνέδησεν αὐτὸς ταινίᾳ, καὶ ἐπὶ τούτῳ μαστιγοῦσιν αὐτὸν οἱ ἑλλανοδίκαι. Qua de re ita ſcriptum à Thucydide *lib.5 fol.182. editi. Steph.* commemini, vt eius verba (quæ ſatis obſcura mihi viſa) non poſſim tenere me quin ſupe-

a B. Matth. Euang. ca.26. verſ.67. Marci c.14. v.65. & Ioan. c.25. v.22. ſed & Matth. c.30. verſ.39.

b d. verſ.39. Vbi, ἀλλ᾽ ὅςτις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σε σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.

c De capite quidem Domini Ieſu arundine cæſo à Pilati cohorte illudēte apud B. Matth. legitur cap.27. ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

d ad l. D. de origine iur.

e d. cap.26. Vbi Theophylact. fol.121. κολαφίζειν δέ ἐστι τὸ διὰ τῶν χειρῶν πλήττειν συγκαμπτομένων τῶν δακτύλων καὶ ἵνα ἀσφαλέστερον εἴπω διὰ τοῦ γρόνθου κονδυλίζειν.

f in ῥαπίσαι.

g hoc Verbum τραχηλίζειν luctatoriū & pancratiaſticum eſſe ſuperius docui.

h Tarſico 2. fol.280. Aldini libri, pagin.2.

i In 2. Eliacon ſub init. Vbi, λίχας δὲ εἰργομένων τενικαῦτα τοῦ ἀγῶνος λακεδαιμονίων καθῆκεν ἐπὶ ὀνόματι τοῦ θηβαίων δήμου τὸ ἅρμα· τὸν δὲ ἡνίοχον, &c.

rioribus, quo inde lucem accipiant, adiungam: δέος δὲ ἐγένετο τῇ πανηγύρει μέγα μὴ ξὺν ὅπλοις ἔλθωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ καὶ Λείχας ὁ Ἀρκεσιλάου Λακεδαιμόνιος ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὸ τῶν ῥαβδούχων πληγὰς ἔλαβεν ὅτι νικῶντος τοῦ ἑαυτοῦ ζεύγους, καὶ ἀνακηρυχθέντος Βοιωτῶν δημοσίου κατὰ τὴν οὐκ ἐξουσίαν τῆς ἀγωνίσεως (Lacedæmoniorum ſcilicet) προελθὼν ἐς τὸν ἀγῶνα ἀνέδησε τὸν ἡνίοχον βουλόμενος δηλῶσαι ὅτι ἑαυτοῦ ἦν τὸ ἅρμα· ὥστε πολλῷ δὴ μᾶλλον ἐπεφόβηντο πάντες καὶ ἐδόκει τι νέον ἔσεσθαι· οἱ μέντοι Λακεδαιμόνιοι ἡσύχασάν τε καὶ ἡ ἑορτὴ αὐτοῖς οὕτω διῆλθεν. Cæſum adeò virgis Licham in ſtadio à brabeutis, ſeu deſignatoribus ob eiuſmodi temeritatem, ídque ex Hellanodicarum authoritate Thucydides Pauſaniæ adhibitus oſtendit. Earum denique virgarum huiuſmodi expediri ſolitarum, cùm opus foret aduerſus agoniſtas, vt Circenſium, atque gymnicorum de quibus dictum eſt ita Muſicorum certaminum, meminit Philoſtratus *lib. 6. de Apollo. vita*, quo loco, δέδιεν ὁ χρηστὸς γέρων (inquit) τὰς Ἠλείων μάστιγας παρακελευομένων γὰρ αὐτῷ τῶν κολάκων νικᾶν τὰ Ὀλύμπια, καὶ ἀνακηρύττειν τὴν Ῥώμην· εἴγε, ἔφη, μὴ βασκαίνωσιν Ἠλεῖοι. λέγονται γὰρ μαστιγοῦν καὶ φρονεῖν ὑπὲρ ἐμέ. Sic enim addito abnutiuo articulo, vel εἴγε μὴ ἔφη με, legendum aſſeuero, vbi vulgati codices habent εἴγε ἔφη με βασκαίνωσιν. vbi ait ſcilicet, Neronem cùm in theatrum, vel Odæum cantandi, atque ad citharam recitandi cauſa prodiret, ſibi ſi vinceretur, aut in obſeruatione Muſicorum νόμων deficeret ab Elæorum flagris timuiſſe, tam agonothetarum ſeu Hellanodicarum, quàm maſtigophororum: quos etiam datis clanculum pecuniis ne deprehenſus verberaretur, fuiſſe demeritum Dio [a] prodidit, ſic ferè, τοὺς ἀγωνοθέτας τούς τε μαστιγοφόρους φοβούμενον καὶ χρήματα αὐτοῖς κρύφα ἅπασιν ἀναλίσκοντα μὴ καὶ ἐλεγχθεὶς μαστιγωθῇ: quod ipſum ab Antonio Caracallo itidem factum vbi currus in circo Romę agitaſſet, libertóque velut agonothetæ virgam tenenti venerabundum ſupplicaſſe, ſtipémque rogaſſe tanquam vnum aliquem è vilium aurigarum numero memorat, ſic ferè, ἡρματηλάτει δὲ τῇ οὐενετίῳ στολῇ χρώμενος & cæt. ἀγωνοθέτην δὲ ἢ τῶν ἐξελευθέρων. τινα ἢ τῶν ἄλλων τῶν πλουσίων ἐκάθιζεν ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἀναλίσκηται προσεκύνει τε αὐτοὺς κάτωθεν τῇ μάστιγι καὶ χρυσοῦς ὥσπερ τις τῶν ταπεινοτάτων ᾔτει. Vt minime mirum ſit ab Heliogabalo illo Sardanapalo Auito Pſeudantonino id ipſum poſteà præſtitum, quod in eius vita Xiphilinus iiſdem fere verbis ex Dione retulit, quæ ideò piget exſcribere hoc loco.

[a] Vide Xiphilin. Neron. pag. 176. & Suetonium quoque in eius vita c. 23. Quàm autem trepidè anxiéq; certauerit, quanta aduerſariorũ æmulatione, quo metu iudicũ, vix credi poteſt. Aduerſarios, &c. Si qui arte præcellerent eorrum pere etiã ſolebat. Iudices autem prius quàm inciperet reuerentiſſimè alloquebatur.

Adhuc de virga gymnaſiarcharum. Taciti caſtigatio in margine obiter indicata. Sidonius ope manuſcripti Cluniacenſis emendatus. Tentata inſuper altera ex ingenio apud ipſum caſtigatio. Nexus luctatorum, & pancratiaſtarum non pugilum. Nodos etiam Lucanus, Ligaturas dixit Ambroſius. Vnde catenatæ palæſtræ Papinio. Virga iudicum Athenienſium inſigne, ſeu baculus ab Homero ſceptri vocabulo deſignatur. Olim geſtabatur & à præconibus qui eis aderant.

CAP. XX.

QVod de virgis gymnaſiarchorum dixi, ne ſic accipito, tanquam virgam illam Mercurialem ferendi ius non haberent: ſicuti athlothetas, & hellanodicas oſtendi ſupra. Nam & hoc ipſos habuiſſe ad moderandas iuuenum exercitationes, iſtóque velut imperij cuiuſdam ſigno compeſcendas, obſcœnóſve corporis motus, & geſtus haud viriles

les (quomodo de histrionibus Tacitus [a] loquitur) hoc est immodestos, atque impudicos: alia denique istis similia, sine virgarum admonitione corrigenda Sidonius quidem alicubi *Epist.2.lib.2.epistol.* disertis verbis ita scribit, de agonis pictura quapiam, vt quod dico manifestissimè comprobare videatur, Absunt lubrici,tortuosique pugilatu(inquit)palæstritæ,quorum etiam viuentium luctas si inuoluantur obscœnius, casta confestim gymnasiarchorum virga dissoluit. Sic lego, quemadmodum peruetustus meus manuscriptus habet (qui liber olim sodalium Cluniacensium fuit) extra omnem controuersiam rectissimè, vt pictis, de quibus loquitur, viuentes scilicet opponat: pro eo quod impressi omnes codices præferunt Iuuenum. Intereà ibi,ne quid sciens pręteream dolo malo, quod cuipiam scrupulum moueat, malim scriptum pro pugilatu,Luctatu aut Lucta vel etiam Pancratio. Ad luctatores etenim nexus ille tortuosus propriè pertinet atque pancratiastas, sicuti obiter à me superius *cap.9.huius libri*,notatum fuit, quam possis græco, iuxta id quod antè à Philino apud Plutarchum retuli, vocabulo ἀναμίγνυσιν καὶ συμπλοκὴν, vel cum Ambrosio ligaturam dicere. Igitur hoc Nexus vocabulum Lucanus *lib.4. de bello ciuili*, Herculis cum Antæo luctam,siue pancratium accuratè describens vsurpauit his versibus,

> *Conseruêre manus, & multo bracchia nexu*
> *Colla diu grauibus frustra tentata lacertis.*

& statim:

> *Intumuêre tori,totósque induruit artus*
> *Herculeósque nouos laxauit corpore nodos.*

Vbi Nodorum nomine illud Nexus vocabulum designatur quod Achelous Ouidianus de sua cum Hercule colluctatione verba faciens protulit *fab.1.lib.9. Metamorph.Ouid.*

> *Vix tamen inserui sudore fluentia multo*
> *Bracchia, vix solui duros à corpore nexus.*

Et statim Papinius *sub finem lib.6. Thebai.* de Agylleo cum Tydeo lucta siue pancratio agens,

> *Circuit errantem, & tergo nec opinus inhæret*
> *Mox latus, & firmo celer implicat ilia nexu,*
> *Poplitibus,genua inde premens euadere nodos*
> *Nec quicquam & lateri dextram insertare parantem*
> *Improbus horrendum visu ac mirabile pondus*
> *Sustulit.--*

Atque vt poëtas mittam ipse Seneca, *lib.7. de beneficijs.cap.3.* Quemadmodum magnus luctator est (inquit ex Demetrio Cynico) non qui omnes numeros nexúsque perdidicit: quorum vsus sub aduersario rarus est B.Cyprianus,*in lib.de specta.fol.*417. Quàm fœda præterea ista luctamina? vir infra virum iacens & amplexis inhonestis nexibus implicatur. In tali certamine stare(videris quis vincat)pudor victus est. D. Ambrosius,*enarrat. in psal.36* In hoc itaque sæculari agone(inquit)alij sunt qui simplici quodam & legitimo genere luctantur, & ligaturis tantùm corporis certant,verberare non norunt,qui palæstræ vocantur.

Atque hinc quidem catenatas palæstras esse à Statio Papinio *lib. 2. Syluarum Epicedio in Glauciam Melioris*, nuncupatas verisimilius arbi-

[a] Lib.14.annal. fol. 261. edit.Plautini anni 81.apud quem repono Motus pro Modos:coniecturæ meæ rationem in eclogis ad Tacitum, quas & ad alios historicos paro redditurus.

tror, quo loco,

Sic tener ante diem vultu, gressúque superbo
Vicerat æquales, multúmque reliquerat annos
Siue catenatis curuatus membra palæstris,
Staret Amyclea conceptum matre putares.

Tametsi ad lineas illas quibus perducebatur scamma stadij de quo sequenti libro dicturi sumus, non ineptè quispiam catenatarum palæstrarum vocabulum fortasse retulerit. Hellanodicas autem ideò rabduchos fuisse, virgámque gestasse manu nihil mirum cùm apud Athenienses omnium iudicum insigne virga fuerit, siue baculus, quemadmodum hodiéque germanis rerum capitalium quæstoribus castrensibus in vsu esse audio. Illud quidem ex interprete siue scoliaste Aristophanis[a] addidici, καὶ κλήρου γινομένου ὁ μὲν εἰς τοῦτο ὁ δὲ εἰς ἐκεῖνο δικάζειν ἐλάμβανεν. ἐδίδου δὲ ὁ κήρυξ αὐτοῖς ῥάβδον ἥτις ἦν σύμβολον τοῦ δικάζειν· ἵνα ἕκαστος καθ' ἑσπέραν ἀποδιδοὺς τῷ πρυτανεῖ τὴν ῥάβδον τριώβολον λαμβάνῃ μισθὸν τῆς δικάσεως: & reliqua, in quibus etiam de dato illo ad iudicandum signo, seu symbolo virga scilicet, seu baculo Aristotelis istud ex libro de Atheniensium republica luculentum testimonium profert, τοῖς γὰρ δικαστηρίοις χρῶμα ἐπιγέγραπται ἐφ' ἑκάστῳ ἐπὶ τῷ σφηνίσκῳ τῆς εἰσόδου· ὁ δὲ λαβὼν τὴν βακτηρίαν βαδίζει εἰς δικαστήριον & cæt. quæ sequuntur quæ possis inde petere, si allubescit, mihi non vacat exscribere: hoc potius placet admonêre, quam isti virgam vocant, seu baculum, ei sceptri nomen ab Homero tribui, & ita quidem vt à considentibus ad rem disceptandam, atque sententiam proferendam iudicibus, tenendum atque asseruandum antiquitus tradi, præconibus turbam, summouentibus solitum ostendat, quo loco *Iliad.* 6.

--οἱ δὲ γέροντες
εἵατ' ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοις ἱερῷ ἐνὶ κύκλῳ
σκῆπτρα δὲ κηρύκων ἐν χερσ' ἔχον ἱεροφώνων.

Vbi Eustathius, *fol.* 1158. χρὴ μὲν γὰρ σκῆπτρα ἔχειν τοὺς δικαστάς, καθήμενοι δὲ πάντως οὐκ ἔχουσιν ἀΐσσοντες γὰρ ὅ, ὅταν ἀνιστάμενοι κρατοῦσιν αὐτά. ἔχουσιν οὖν τὰ τούτων σκῆπτρα περιεστῶτες οἱ κήρυκες & cætera.

a In Pluto ad illud ἐν τῇ σορῷ νυνὶ λαχὼν τὸ γράμμα σου δικάζειν.

Bidellus, seu viator Floralium apud Tolosates ludorum. Grammatei functus munere Iuxta vetustas agonis poëtici leges de quibus plurima è chartis Opicis. Virgæ gestandæ Ius habere alijsq; insignibus fuisse olim præditum quæ obsoleuerint. Earum legum verba vernaculo idiomate proponuntur in margine. Magistratibus Tolosanis præ uisse viatores Rabduchos similiter atque collegijs ecclesiasticis qui à Cedrino Decani nuncupati. Massarij Cardinalium & regum virgam argenteam sed deauratam gerunt. Apud græcos virgis signum certaminis datum. Διακοσμῶν *apud Plutarchum &* κοσμητὴς ἐφήβων *in vetusta inscriptione. Mulctæ pecuniariæ ab Hellanodicis indi[ct]æ aduersus agonistici iuris morisve tem[pe]ratores, ex quibus conflatæ Deorum statuæ. Eupolus Th[e]ssalus huiusmodi mulctam primus pependit apud Olympiam, deinde Callipus Athen. Sed & Serapion Alexandrinus ob ignauiam. De pœnis & mulctis athletarum ex Dionysio Halicarnasseo.*

CAP. XXI.

IMitatione igitur exemplóve aliorum in Græcia iudicum Hellanodicæ atque agonothetæ virgam baculúmve sceptri vice, aut gestabant, aut tenendum ipsi præconibus, atque mastigonomis dabant: sicuti apud Tolosates nostros poëticorum nostrorum agonum[b] quos Florales vocant

b De quibus agetur latius pleniusque lib. 3 nō longe à fine.

cant bidello, id eſt viatori, non præconis modò publicè ludorum diem indicentis, & manucentores, ſiue agonothetas conuocantis, ipſóſque hieronicas poëtas ouantes prolatis præmiis per mediam vrbem in ſua cuiuſque domicilia deducentis cum tibicinibus, ſed etiam grammatei munus, iuxta vetuſtas eorum agonum leges, reguláſque (quas & Amorum leges nominare maioribus placuit) à Guilielmo Molinerio agonum Cancellario ſub annum ∞ CCCXXIV. ex decreto ſeptem virorum, ſiue agonothetarum, ſiue critarum, conſtitutas, atque ſancitas, publicóque commentario mandatas, argenteæ virgę geſtandę ius eſſe, apicéque è filo ſerico caput inſignitum habendi olim obtinuerat: tametſi duobus hodie decoratos, violaceæ, ſiue Ianthinæ veſtis è panno quam Capitolini Octouiri munerarij, ſiue agonum patroni quotannis tribuunt, & argenteæ quam dixi virgæ inſignibus, ſublato, vel ipſa deſuetudine abrogato apicis illius è ſerico filo qui capite aptabatur indicio, conſpicimus: cuius, & aliorum inſignium mentionem habitam in commentario illo[a], de quo verba ſuperius feci memoria repeto. Sic apud nos Octouiri Capitolini. Sic apud nos vicarius præfecti vrbi ſeu potiùs Comitis. Sic ſeneſcallus eiúſve ἐπιστρατὴς iudex Maior: Sic ipſa eccleſiarum collegiatarum capitula ſuos bidellos & viatores virga itidem argentea è vetuſto more inſignitos habent: vt de Cardinalium Romanorum Maſſariis, Regúmque noſtrorũ cubiculi hoſtiariis ipſos in palatium ſupremi tribunalis ſimul cum procerum comitatu ſolemni die prodeuntes præcedentibus argenteáſque, ac deauratas maſſas gerentibus, taceam. Nam quid ego de vetuſta Pontificum Romæ, paganorum, & augurum virga ſiue baculo, cui nomen Litui à tubæ ſiue buccinæ ſimilitudine fecerant & cuius hodiéque in antiquis numiſmatibus apparet figura, proloquar? hoc potius quod à Cedrino[b] didici, Virgarios ſiue bidellos eccleſiarum quos dixi vt ῥαβδοῦχος ita δικανὸς vocatos quod notandum puto. Virgis interim flagriſve ſignum certaminis datum à maſtigonomis, ſiue maſtigophoris inde libet conijcere quod apud Virgilium *lib.4. Æneid.* Epitydes cuſtos & comes impubis Iuli puerorum equitum agmen ducentis iuſſu Æneæ

> *Poſtquam omnem læti conſeſſum oculiſque ſuorum*
> *Luſtrauere in equis ſignum clamore paratis*
> *Epitydes longè dedit, inſonuítque flagello.*

Antiocham quidem aduenienti Catoni Vticenſi tanquam Pompeio Demêtrij liberto, turbam virorum, pro porta vrbis in veſtibus candidis, atque ex vno latere viæ adultos, ex altero pueros diſcretos officij cauſa veniſſe obuiam, & occurriſſe cum virga, & corona quempiam, qui omnia illa componeret. (ſiue is iudex, ſiue ſacerdos prouincialis, aut gymnaſiarcha ſiue ſubſeruiens iſti, & apparens deſignator ludorum aliquis fuit) à Plutarcho[c] in hæc verba traditum, Κάτων ὁ φιλόσοφος &c. ἀνέβαινεν εἰς Ἀντιόχειαν &c. κατιδὼν δὲ πρὸ τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῆσι λευκαῖς, καὶ

a Lib. 1. vbi ſic ſcriptum lingua vernacula: *Ordenero apretz lẽ dauan dit ſenhor quel bedels de lor conſiſtori haia los emolumẽs acouſtumats, ſoes aſſaber, Roba entiera d'vna color caſcun an: laqual deuon pagar li frãc & liberal ſenhor patro en la ditta feſta:* Et poſteà, *Em ornamẽs hom le baillara la verga d'argẽt am lo floc de ceda al cap, en ſegnal de poſſeſſio:* & in forma diplomatum eius muneris concedendorum verſibus conſcripta,

Los ſet mantenedor leyal
Del ioy d'amours, ques al ſieus val
Salut en Dieu & bõ amour.

Et poſteà,

Et quan per informatio
Dayſſo caſcus de nous ez certz
E queſauiſatz & aperts
Hanẽ lo fayt noſtre vedel
Verga d'argẽ am floc mot bel
Baylam en ſai ſinas per ſeruir
El dig officio poſſeſſio.

Hæc fuit naſcentis apud maiores poëſeos non inſuauis adhuc aut iniucûda ſimplicitas, ne dicam infantia: qualis & apud Romanos ex Ennianis & Lucilianis quibuſdam verſibus olim fuiſſe deprehenditur. b Compendio hiſtor. fol. 140. ὅτι λατίνως τοὺς ἐπιχωριάζοντας (ῥωμαϊστὶ) γραικοὺς δὲ τοὺς ἑλληνίζοντας καλοῦσι· δικανοὺς τοὺς ῥαβδούχους. De Decanis & Decaniis ſiue Diaconiis è iure canonico alibi commodius.
c In vita Pompeij. fol. 869. lib. excuſ. à Stephan. Sic Æmilius Paulus cùm triumphum duceret Romæ habuit viatores cum virgis qui turbam ſummouerent vt in eius vita Plutarchus retulit fol. 496. ὑπηρέται τε πολλοὶ καὶ ῥαβδονόμοι τοὺς ἀτάκτως συρρέοντας εἰς τὸ μέσον καὶ διαθέοντας ἐξείργοντες ἀναπεπταμένας τὰς ὁδοὺς καὶ καθαρὰς παρεῖχον.

περὶ τὴν ὁδὸν ἔνθεν μὲν ἐφήβους, ἔνθεν δὲ τοὺς παῖδας διακεκειμένους ἐδυσχέραινεν &c. γινομένοις δὲ πλησίον ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα, καὶ καθιστὰς ἔχων στέφανον καὶ ῥάβδον ἀπελύτησε πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν ποῦ δημήτριον ἀπολελοίπασι καὶ πότε ἀφίξεται. Et placet hoc loco τὸ διακοσμῶν à quo κοσμητὴς ἐφήβων dictus est ille qui & ἱερεὺς tametsi alius γυμνασίαρχος in illa decreti cuiusdã Atheniensium vt puto vetusta inscriptione Venetias allata è Græcia, quam ab Anto. Morillono Smettius habuit & in exscriptarum à se ordinem secundum [a] redegit: cuius hæc verba sunt maiusculis litteris exarata, Ἀγαθῇ τύχῃ. Επικλ. Ἀττάλου ἄρχοντος κοσμητὴς ἐφήβων ἱερεὺς θεοῦ καὶ θέας εἰρηναῖος παιανιεὺς, ἐφηβ. αὐτοῦ υἱὸς διονύσιος εἰρηναίου παιανιεὺς ἐγυμνασιάρχησεν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοὺς ἐφήβους φλ. στρατόλαος φυλάσιος ἐγένοντο ἔφηβοι διακόσιοι καὶ δύο.

Nec virga tantum iacta, vel protensa impediebatur aut virgarum castigatione vindicabatur ab Hellanodicis si quid in agonibus indecẽtius, aut aduersus eorum legem bonámve, ac synceram fidem admissum foret, verùm etiam pecuniariis mulctis: ex quibus quicquid redigeretur, hoc maxima ex parte honori Deorum ita committebatur, vt in ipsorum signa impensum olim vt plurimum fuisse, Pausanias aliquot locis doceat, in quorum vno [b] de signis Iouis, quibus nomen Zanon impositum apud Altim [c], siue lucum Olympicum, ταῦτα ἐποιήθη μὲν ἀπὸ χρημάτων (ait) ἐπιβληθείσης ἀθληταὶ ζημίας ὑβρίσασιν ἐς τὸν ἀγῶνα. καλοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ζᾶνες &c. εὔπωλος γὰρ θετταλὸς χρήμασι διέφθειρε τοὺς ἐλθόντας τῶν πυκτῶν. Vbi ostendit primum Eupolum Thessalum, eósque qui ab ipso pecunia corrupti forent, ita multatos ab Elæis, τοῦτο ἐξ ἀθλητῶν ἀδίκημα ἐς ἀγῶνα πρῶτον γενέσθαι λέγουσι, καὶ πρῶτοι χρήμασιν ἐζημιώθησαν ὑπὲρ ἠλείων εὔπωλος καὶ οἱ δεξάμενοι δῶρα παρὰ εὐπώλου. Sicuti Callippum quoque Atheniensem posteà, de quo traditur ἐξωνήσασθαι τοὺς ἀνταγωνιουμένους χρήμασι: cui cùm nollent Elæi mulctam iuxta petitionem Atheniensium remittere, tum Olympico conuentu hos prohibitos qui Callippo renuẽti soluere fauerent, nec ipsis vlla de re datum ab oraculo Delphico responsum, antequam esset mulcta depensa: ex qua Ioui signa posita fuerint ibidem Pausanias refert, & alia eiusmodi complura de mulctatitiis athletarum tam Ægyptiorum & Rhodiorum pecuniis in Deorum statuas compingendas insumptis: tum deinde de mulcta pugili Alexandrino Apollonio indicta nõ ob corruptos Antagonistas, sed propterea quod qui à certamine repellebatur quoniam contra legem agonis intra tempus præscriptum ad Olympiam non adfuisset, moræ suæ falsam, nec probabilem causam adferens in Heraclydem, sine puluere, ac pugna iam coronandum incurrere, coronámque detrahere ausus esset. Vbi animaduertendum censeo quod aliquantò post Pausanias *Eliac. lib.* 1. *fol.* 133. Serapionem pancratiastam Alexandrinum scribit ob ignauiam ab hellanodicis pecunia mulctatum, quod antagonistarum metu pridie quàm aduocarentur ad pancratium ipse abcessisset, παγκρατιαστὴν δέ φασιν Ἀλεξανδρέα, ὄνομα δὲ εἶναι σεραπίωνα τοῦτον ἐν ὀλυμπιάδι τῇ πρώτῃ μετὰ τὰς διακοσίας εἰς τοσοῦτο δεῖσαι τοὺς ἀνταγωνιστὰς ὥστε ἡμέρᾳ μιᾷ πρότερον ἢ ἐσκληθήσεσθαι τὸ παγκράτιον ἔμελλεν ἀποδράντα οἴχεσθαι. τοῦτο ζημιωθέντα ἐπὶ δειλίᾳ μόνον τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν μνημονεύουσιν αἰγυπτίων. De istis omnibus animaduersionibus in athletas antagonistarum corruptores, vt

a fol. 31. lib. Antuer. in officina Plantini. per Raphelengium editi ann. 88. num 1.

b Lib. 1. Eliac. fo. 131. Aldini lib. Vide & fol. 132. & 133. Vbi de Damonico qui vt Polyctoré filium suum Olympionicam cerneret Sosandro Smyrnæo pecuniam obtulerat quo se vinci pateretur. Quamobrem pater mulctatus ab hellanodicis fuit. Mulctatũ etiã Theagenem vno aduersus Deum, altero aduersus Euthymũ synagonistam talento. idẽ auctor lib. 2. Eliac. retulit. Vide quæ de ara apud Altim Olympię lucum scripsi ex d. f. 133. inferius lib. 2. cap 15. in ipso initio.

c de Alti apud Pindarũ quoque Olymp. Od. 10. stroph. 3. fit mentio, περὶ δὲ πάξαις ἄλτιν μὲν γὰρ ὅγ' ἐν καθαρῷ διέκρινε. Et apud Pausan. l. Eliacõn. 1. fo. 121. 127. 131. Aldini exempl & Eliac. 2. fol. 150. & aliis locis quos adnoto lib. sequenti cap. 15 Memini iam s. ad extrem. cap. 5.

res, vt in seruilem modum vapularent, aut pecunia graui mulctarentur, è stadiis postremo & agonibus eiicerentur: nihil amplius aut adeò melius habeo, quam quod in Dionysij Halicarnassei quodam loco [a] nuper animaduerti sic fere scriptum, vbi de exhortationibus ad athletas decertaturos faciendis præcepta dat, εἶτα πειρασόμεθα ἀναιρεῖν (ait) δι᾽ ἃ ἐπὶ τὸ διαφθείρεσθαί τινες τρέπονται τοῦ αἰσχροῦ καὶ ἀδόξου ὅτι αἰσχρῶν χρημάτων προΐεσθαι τὴν νίκην &c. εἶτα ὅτι οὐδὲ λανθάνουσι ῥαδίως γὰρ ὁρῶνται καὶ ἐκ τῶν σωμάτων, καὶ ἐκ τῶν γυμνασίων, καὶ ἐκ τῶν προγεγενημένων ἀγώνων ἐν ᾧ τινα τὰ ἐπὶ τούτοις μάστιγες ὕβρεις αἰκίαι σωμάτων ἃ δούλων καὶ οὐκ ἐλευθέρων τὸ παρὰ τοῖς θεαταῖς βλασφημεῖσθαι ἀντὶ τοῦ ἐπαινεῖσθαι κρατεῖσθαι στεφανοῦσθαι ἐνίοτε δὲ καὶ ζημία κατὰ τὸ ἐκβαλέσθαι καὶ ἐκ τῶν σταδίων καὶ ἀγώνων. & cætera quæ sequuntur & à nobis libro tertio proferentur, vbi de probatione athletarum disceptabitur.

Gymnasiarchos ius virgæ illius habuisse, cùm & athletis præmia de suo proponerent, videri. Iasonis Hierosolymitani impuritas qui mutato patrio nomine, ac more, Græcóque assumpto, athletas ad discum suppeditatis in ludos sumptibus prouocarit: qua de re singularis è sacra Machabæorum historia locus proponitur. & adhibito Flauij Iosephi testimonio illustratus. Gymnasiarchi sacra itidem vt alij sacerdotes olim curarunt. De Xystarchis. Bato gymnasiarchus corona donatus à communi ascætarum ex antiquo marmore. Lanistarum virga quæ Rudis. Item præpositorũ vrbanæ familiæ, & hostiariorum & curæ palatij. De virgis lictorum.

CAP. XXII.

Sanè gymnasiarchos agonothetarum, siue athlothetarum more olim de suo proposuisse athletis præmia, vt quemadmodum illi ius Hermææ virgulæ habere potuerint, ex illa (quam antè laudaui) tabula vetusti athletarum decreti marmorea colligo: ab eruditionis antiquæ viro clarissimo Vrsino Fuluio [b] publicata: vbi de Batone gymnasiarcho qui agones Herculi, ac Mercurio gymnicos pro principe, hoc est pro ipsius salute (vt in alio de ludis sæcularibus fragmento ibidem [c] exhibito diligenter ordinarat, καὶ ἰδίαν ἐκτιθεὶς ἆθλα τὰ καθήκοντα τοῖς ἀγωνιζομένοις: & ex eo quod gymnasiarchas prouinciarum sacerdotibus adiunxit Iulius Firmicus [d] quos editionis ludorum curam habuisse [e] atque adeò expensis in exhibitionem ludorum faciendis patrimonij functos munere *d. l. 8.* nemo paulò humanior ignorat. Denique à muneribus patrimonialibus cùm excusarentur professores, propterea quod ἀγορανομιῶν καὶ ἐπισταθμιῶν, ita ἱερωσυνῶν καὶ γυμνασιαρχιῶν ἀτελεῖς εἶ(ναι) sacerdotiorum, & gymnasiarcharum immunes esse Antonini Pij epistola continetur: cuius apud Modestinum Iurisconsultum [f] habetur mentio. Ex quo more post inauditam impij Iasonis summi Hierosolymorum Pontificis impuritatem, qui spretis diuinis, patriísque legibus, ad Antiochũ, & gentilia instituta defecerat sacerdotes cæteri ac leuitæ spreto templo, & sacrificiis legitimis omissis impiè in palæstrã, agonésque gymnicos exhibitionis esse participes prælatis patriæ gloriæ græcis honoribus, summo studio affectarunt: vt etiam nomina immutarent sua gentilitia & Iudaica gentili-

a ἐν τέχνῃ προτρεπτικῷ ἀθληταῖς. sub fin. in fol. 43.
b post notas ad librũ Antonij Augustini de legibus & Senatusconsulti pag. 30. fragmento. & in Smetij antiquas inscrip. apud officinã Plantinianã editis anno 88. Antuerp. ordi. 2. fo. 42.
c pag 25. eorundem fragmentor.
d Lib. 3. mathes. cap. 15. Vbi faciet quoque nobili potestate pro climatis genituræ mẽsura gymnasiarchas prouinciarũ sacerdotes, &c.
e Lib. 1. Co. Theo. de spectacu. l. vl. de expensis lud. eod. C. l. 146. & 176 C. Th. de decurion. l. vlt. C. The. de tyron. Ex quib. & August. epist. 5. in fin. Videto Iuretũ in nothis ad Symmachũ epist. 62. lib. 4. Cuiacium ex Basilicis ad l. 8. C. de muner. patrim. li. 10.
f l. 6. Si duas. alias est l. sed reprobari. §. Est autem. D. de excusat. tutor. vbi Cuiacius in cõm. ad eũ titu. ex Hesychio Philone in Flaccum, & Vlpiano in orat. Demosthen. contra Leptin. gymnasiarchas præesse exercitio palæstræ cum sumptu aliquo docuit. Videto illum ipsum in comment. ad Nou. Iustinia. 33 de exhibit. reorum.

bus, hoc eſt græcis, atque peregrinis, exque Ieſu Iaſon ex Onia itidem Menelaus fieret: quemadmodum ab Ioſepho Flauio[a] accepimus: præterea vt tandem ad diſcum, hoc eſt ad coronam & præmia, quæ in diſcis medio ſtadio proferebantur ceſſura victoribus (ſicuti quodam libri ſecundi loco[b] docebimus) agoniſtas qui gentilium Deorum vel Dæmoniorum potius honori deuotis corporibus decertarent ipſi prouocauerint. Sic enim præclariſſimum illum ex Machabæorum hiſtoria[c], nequaquam à Lyrano, aut aliis, ne ab & Hieronymo quidẽ ipſo, ſatis (vt ipſius interpretatio indicat) perceptum locum explicandum cenſeo, cuius verba omnino iſta ſunt, ἦν δ' οὕτως ἀκμή τις ἑλληνισμοῦ καὶ πρόσβασις ἀλλοφυλισμοῦ διὰ τὴν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ οὐκ ἀρχιερέως Ἰάσωνος ὑπερβάλλουσαν ἀναγνείαν ὥστε μηκέτι περὶ τὰς τοῦ θυσιαστηρίου λειτουργίας προθύμους εἶναι τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ τὸν μὲν νεὼ καταφρονοῦντες καὶ τῶν θυσιῶν ἀμελοῦντες, ἔσπευδον μετέχειν τῆς ἐν παλαίστρᾳ παρανόμου χορηγίας μετὰ τὴν τοῦ δίσκου πρόκλησιν καὶ τὰς μὲν πατρῴους τιμὰς ἐν οὐδενὶ τιθέμενοι, τὰς δὲ ἑλληνικὰς δόξας καλλίστας ἡγούμενοι. Superioribus accedit quod gymnaſiarchas quoque ipſos olim ſacra itidem vt ſacerdotes curaſſe, vſque ad Adriani principis tempora quibus Pauſanias floruit, hæc ipſius verba ex Eliacôn primo manifeſtum faciunt, ἐναγίζει δὲ ὁ γυμνασιάρχος ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ καθ' ἕκαστον ἔτος τῷ Αἰτωλῷ. Inde eſſe arbitror quod Xyſtarchæ (cuius ſi non idem[d], geminum certè, aut non abſimile munus fuit) purpurati, atque coronati mentionem quodam loco ab Ammiano Marcellino[e] factam memoria repeto: ſicut Epheſiæ Dianæ ſacerdotem lauro coronatum, ſi quando ab exteris, vota & ſacrificia Diuæ illi offerrẽtur procedere ſolitum in publicum ex libro VIII. Achillis Statij de Clitophontis & Leucippæ amoribus addiſcitur: & generaliter, atque in vniuerſum Diis florida chariora & gratiora eſſe: coronam autem qui non habeant eos immortalibus diſplicere: quapropter corona eſſe redimitum oportere qui ſacris operetur ex Sapphonis carmine Athenæus libro XV. deipnoſophiſtarum docuit. Batonem quidem illum [f] gymnaſiarcham ob præclarè adminiſtratum biennio munus corona donatum à communi aſcetarum: ſed & ob procuratos, ita vt oportuit Mercurio & Herculi agonas olim auro coronatũ, ex marmorea illa tabula Vrſiniana colligitur. Quin vt hellanodicas ita gymnaſiarchos & xyſtarchos virgam geſtaſſe hoc probabilius arbitror, quod ipſos quoque laniſtas familiam ſuam ſumma cura (vt Seneca *lib.6. de benefic. cap.12.* inquit) exercentes atque ornantes ſcipionem liberandis gladiatoribus rudis nomine eſſe ſolitos, XI. ſecundi libri Semeſtrium capite oſtendimus, quam virgæ appellatione gloſſarium Latinogræcum B. Germani vetuſtum ita deſignat, Rudis ῥάβδος ἡ τῶν ἐπιστατῶν τῶν μονομάχων, & virgam geſtaſſe vrbanæ familiæ præpoſitos, Ammianus Marcellinus[g] auctor eſt, quam Seneca[h] ipſe hoſtiario tribuit, quo loco, Ille

puſilli

a cap.6. lib. 12. ἰουδαϊκ. ἀρχαι. Vbi, ὁ μὲν οὖν Ἰησοῦς Ἰάσονα ἑαυτὸν μετωνόμασε· ὁ δὲ Ὀνίας ἐκλήθη Μενέλαος.

b cap.22. & cap.25.

c Lib 1. ca.1. Hac de re agẽs Ioſephus d.c.6. ſic ſcribit vt Oniæ ſiue Menelao præcipuã vetuſti moris & patriarum legum, immutationẽ atq; ad Antiochum defectionẽ tribuat his verbis: quibus illuſtrantur cętera in cõtextu appoſita, ſic ferè, ὅτε Μενέλαος καὶ οἱ Τωβίου παῖδες πρὸς Ἀντίοχον ἀνεχώρησαν δηλοῦντες αὐτῷ ὅτι βούλονται τοὺς πατρίους νόμους καταλιπόντες καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς πολιτείαν ἕπεσθαι τοῖς βασιλικοῖς καὶ τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν ἔχειν. παρεκάλουν οὖν αὐτὸν ἐπιτρέψαι αὐτοῖς οἰκοδομῆσαι γυμνάσιον ἐν Ἱεροσολύμοις· συγχωρήσαντες δὲ καὶ τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν, ὡς ἂν εἶεν καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπόδυσιν Ἕλληνες, τά τε ἄλλα πάνθ' ὅσα ἦν αὐτοῖς πάτρια παρέντες ἐμιμοῦντο τὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἔργα. qua de hiſtoria ſcripſi lib.3. huius Agoniſtici, cap.11. 27. & 28.

d Immò idem huius in xyſto, quod illius in gymnaſio, quod ſuadet illa ſuperius memorata decreti athletici tabula: & Sudas qui ξυσταρχεῖν γυμνασιαρχεῖν interpretatur: quamquam Xyſtarchum ſecundum à gymnaſiarcha locum obtinuiſſe diuerſóſque ab iis fuiſſe agoniſtarcham atque gymnaſtem (quod ipſe in dubium reuoco) ſed & ex Ariſt. lib. polit. 4. & 8. itémque Galen. contra Platon. pædotribam eruditiſſimus Medicus Mercurialis exiſtimat cap.12. lib.1. art. gymnaſt. Vide quæ ſcribo 7. lib. proximo.

e lib.21. hiſtor.

f Batonis nomen, gladiator quidam inſignis habuit Antonini Caracallæ temporibus: & in huius vita apud Dionis abbreuiatorem Xiphilinum videre eſt, fol.329.

g Lib 14. hiſt. Vbi, Ita præpoſitis vrbanæ familiæ ſuſpenſa digerentibus ſolicitè quos inſignes faciunt virgę dextris aptatæ, &c.

h Lib.2. de tranquill. ani. c.14. vbi Lorum pro Torum repoſuit Lipſius epiſt.13. lib.14.

pusilli animi est (ait) qui sibi placet, quod hostiario libere respondit, & virgam eius fregit quod ad dominum accessit & petiit lorum: sicuti eũ qui in aula posteriorum imperij Romani principum curæ palatij honore ac munere fungebatur aurea virga decoratũ incessisse Cassiodorus[a] tradidit: vt interim de virga lictoris prætori apparentis (quæ vindicta vocabatur) taceam: de qua tertio illo Regulis iuris apposito à nobis syntagmate cùm abundè dictum fuerit, hoc vnum vt admoneam superest B. Hilarium[b] ipsius lictoris virgarum (quę forsitan adiũgi fascibus intra vrbem, vt secures extra solitæ) mentionem facere his verbis, Nunquid Paulo ius prætorum erat vt virgis comminaretur & cum officio lictoris ad ecclesiam Christi adesset?

a Lib. 6. variar. quod & ipse notaui lib. 1. Semest. init. cap. 3.
b Enarrat. in Psal. ad illa, Reges eos in virga ferrea explicans illud B. Pauli ad Corinth. Quid vultis in virga veniam ad vos.

De designatoribus brabeutis, & agonothetis, eorúmque inter se similitudine vel differentia disputatum, βραβεῖς qui apud Sophoclem: & quid εἰσεκήρυξαν & ἦξαν τὸ ἐφέστηκαν apud Dionysium, & ἐφεστᾶσι apud Pollucem expensum. Κηδεμόνες & item Epistatæ. Rabdodi. Rapsodorum virga Scenicorum & histrionum baculus. Baculi nomine apud Suetonium regium potiùs sceptrum significari, aduersus nuperum scholiastem.

CAP. XXIII.

Circa dissignatores siue designatores (de quibus alij[c] plurima eruditè) obseruatione dignum reor: cùm eosdem Vlpianus[d] noster designatores Romanos quos Græci βραβευτὰς dixerit, eósque Budæus non iudices præsides & agonothetas sed mastigonomos, siue mastigophoros exposuerit: apud Clementem quidem Alexandrinum[e] separari, atque distingui τοὺς ἀγωνοθέτας siue ἀγωνοθετοῦντας ἀπὸ τῶν βραβευτῶν tanquam illis inferiores isti fuerint, quemadmodum de mastigophoris dixi anteà: quales lictores qui designatoribus funebrium ludorum funerúmque ipsorum arbitris apparerent (in scena scilicet) quorum Horatius[f] & Plautus[g] mentionem faciunt præter Senecam qui Libitinarios ipsis alicubi[h] adiunxit: quanquam brabeutas humi assedisse in stadio ex quodam Suetonij loco[i] intelligitur cùm Hellanodicas atque athlothetas præsedisse, ita vt locum quemdam stadij honestiorem occuparent sit verisimile. Cęterùm à Clemẽte illo tamen ita distinguũtur, vt non multùm, aut dignitate, aut muneris ratione alios ab aliis discrepare, secundum ipsius profectò sententiam possis asserere. Clementis enim ista sunt quæ adscribam, ἀποδυσάμενοι δ' οὖν περιφανῶς ἐν τῷ τῆς ἀληθείας σταδίῳ γνησίως ἀγωνιζόμεθα, βραβεύοντες μὲν τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου, ἀγωνοθετοῦντος δὲ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων· οὐ γὰρ σμικρὸν ὑμῖν τὸ ἆθλον ἀθανασία πρόκειται. Rectè ac verè Clemens & ex ipso Sybillino (vt videtur) oraculo ex quo hic quidem istud

ἁγνὸς γὰρ χριστὸς τούτοις τὰ δίκαια βραβεύσει

cætera inferius expromam tractatu tertio, vbi de athletarum probatione dissereretur. Nam ipse quoque Pollux, posteaquam verba de agonothetis, & athlothetis fecit, aliquanto pòst de brabeutis, tanquam de agonum iudicibus Hellanodicis (puta) vel de Amphyctionibus ita loquitur, vt in gymnicis idem brabeutarum, quod in Musicis Critarum, siue iudicum officium, & munus fuerit, ἀλλὰ τοῖς μὲν μουσικοῖς (ait) κριταὶ κάθηνται. τοῖς δὲ γυμνικοῖς ἐφεστᾶσι βραβευταί. Vbi non alios esse βραβευτὰς arbitror ab his quos apud Sophoclem sub pædagogi persona βραβεῖς nun-

c Budæus ad l. 4. de iis qui not. infa. Lips. lib. 2. antiq. lect. ca. 9. & Amphith. cap. 15.
d d. l. 4.
e protrept. fol. 35.
f Ad Mecœnatem, epist. 7. lib. 1. sub initium: vbi, Designatorẽ decorat lictoribus atris.
g In Pœnuli prologo, Neu designator pręter os obambulet Neu sessũ ducat histrio, cùm in scena fiet.
h Lib. 6. de benef. cap. 38. Nõ putas eadem habere (de captorib. agit) quæ designatores & libitinarios vota.
i Nerone cap. 23.

cupatos memini, quo loco[a],

--ὅσων γὰρ εἰσεκήρυξαν βραβεῖς
δρόμων διαύλων πένταθλ' ἃ νομίζεται. & cæt.

Quod enim hoc nomine præcones designatos existimet cum Suida[b], & aliis quispiam verbo isto εἰσεκήρυξαν moueri neutiquam debet : quod (mea quidem opinione) non actiuam hoc loco, sed transitiuam (sicuti apud Diodorum Siculum [c] atque Arrianum [d] aliquot locis deprehenditur, & vno insuper apud B. Paulum de quo inferius [e] dicendi se fortasse offeret occasio) vim habet, qualia in coniugatione Hiphil apud Hebræos omnia, sed & apud Græcos, Latinósque non semel vsurpari verba comperi : quemadmodum Semestrium secundi libri capite XXIII. ac tertij quoque Semestrium sermone XXIV. [f] admonuisse me recordor. Itaque paulò pòst [g] vbi de curuli certamine apud eundem Sophoclem agitur, in quo pædagogus obtritum Orestem narrat, eos qui mittendi quadrigis sortitò, & vrna mota suo constitutis vt obtigerat loco atque ordine signum per tubicinem, vt missa mappa Romæ posteà fieri solitum[h] darēt (quod vtique munus agonothetarum siue athlothetarum præsidúmque siue curatorum fuit) βραβεῖς nuncupatos reperias, sic ferè.

στάντες δ' ὅτ' αὐτοὺς οἱ τεταγμένοι βραβεῖς
κλήροις ἔπηλαν καὶ κατέστησαν δίφρους
χαλκῆς ὑπαὶ σάλπιγγος ἦξαν--

Vbi similiter hoc verbum ἦξαν, vt illud alterum εἰσεκήρυξαν, transitiuè tanquam fecissent quod facere iusserant accipiendum esse (si quid tamen iudicij mei est in critica ista prouincia) sciens, prudens pronuncio. Eustathius autem, eo loco quem superius περὶ αἰσυμνητῶν agens attuli ex ipsius commentario [i] ad Homer. Odyss. θ. eosdem videtur brabeutas, cum agonothetis, siue athlothetis facere. Brabeutis insuper Dionysius [k] tribuendorum præmiorum, immò de victoria ipsorum antagonistarum iudicandi facultatem assignat alicubi disceptans ex professo de athletis, gymnicísque agonibus, ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀγωνίας τῶν σωμάτων (ait) καὶ φανερὰ ἡ νίκη καὶ ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἥπερ ἐναργεστάτη τῶν αἰσθήσεων, ἔτι δὲ καὶ βραβευτὴς ἐφέστηκεν αὐτῷ τούτῳ κρείττων τοῦ περὶ τῶν ἄλλων φθόνου. vbi animaduerte τὸ ἐφέστηκεν, sicuti etiam notandum τὸ ἐφεστᾶσι apud Pollucem illo quem ostendi loco, tanquam epistatas, hoc est præfectos esse hoc sentiat qui agonothetas, & athlothetas anteà ἐπόπτας, προστάτας, ἐπισκόπους appellarat, quos ipsos τῶν κηδεμόνων appellatione ab Homero [l] designatos τοὺς ἁπλῶς ἐπιμελητὰς, quemadmodum Eustathius explicat equidem sentio: vbi sic loquentem Epeum pugilatu decertaturum inducit.

ἀντικρὺ χρόα τε ῥήξω, σύν τ' ὀστέ' ἀράξω.
κηδεμόνες δὲ οἱ ἐνθάδ' ἀολλέες αὖθι μενόντων.

Quanquam non nego quin referri potissimum id nominis debeat, ad illud quod subiicitur statim

οἵ κέ μιν ἐξοίσουσιν ἐμῆς ὑπὸ χερσὶ δαμέντα:

quod ipsum designatoribus, ac mastigophoris iniunctum oneris, ab athlothetis, atque curatoribus ludorum posteà fuisse reperio, vt eorum interuentu, atque opera scilicet ipsi agonothetæ, ac Epistatæ siue curatores ludorum, & agonum gymnicorum, si quid à pueris, aut iuuenibus athletis aduersus leges agonisticas, decorúmve, atque ordinem admissum

a Electra. fo. 112. Vbi de Delphicis cursoribus in agone gymnico.

b in βραβεῖς. Vbi, ἐν τοῖς ἀγῶσι κήρυκες inquit: & Sophoclē citat fabulæ prætermisso nomine.

c Lib. 16. biblioth. f. 610. τῶν ὀλυμπικῶν ὅτ' αὐτὸν εἰσεκήρυξεν ἐν ὀλυμπίᾳ τοὺς φυγάδας πάντας εἰς τὰς πατρίδας κατιέναι, πλὴν τῶν ἱεροσύλων καὶ φυγάδων.

d Lib. 4. de Alexandro, ἔνθα δὴ εἰσεκήρυξεν ἄθλα δρόμου μὲν πρῶτον ἀναβάντι δώδεκα τάλαντα εἶναι τὸ γέρας, δευτέρῳ δ' ἐπὶ τούτῳ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτῳ τὰ ἐφεξῆς.

e circa principi. cap. 14 li. 3.

f sub finem.

g fol. 113.

h Vide quæ scripsi in tractatu 2. ad l. 2. de orig. iur. è nostris Semestri. olim desumpto: quem commentario Regul. iuris adiunxi.

i fol. 1594.

k Dionys. Halicarn. ἐν περὶ γυμν. ἀθλ. fol. 41. edit. Francofur.

l Iliad. ψ. fo. 1323. Aldini libri.

ſum hoc adhibitis deſignatoribus, atque maſtigophoris, hoc eſt virgatoribus (vt Plautino verbo vtar) ipſi vindicarent. Quamobrem Xenophon alicubi[a], ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ τύραννοι (ait) καὶ οἱ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ἐπιστάται ἤν τινα αἰσθάνωνται παρανομοῦντά τι, εὐθὺς παρὰ χρῆμα κολάζουσιν. Scilicet virgas, vt iſti & verò Ceryceium illud virgam illam Mercurialem athlothetarum deſignatores, ſiue maſtigophori ſeruauerint, vt & illis coram prætulerint. Nec dubito equidem quin iudices quoque iſti brabeutarum more, aut exemplo, virgam geſtauerint, cùm recitatores quoque verſuum lauream virgam tenuiſſe manu ſit proditum, quamobrem ῥαψῳδοὶ ſed & ῥαβδῳδοὶ dicerentur, ſi Euſtathio[b] ipſi vlla fides apud nos eſt, qui, ὅτι δὲ καὶ παρὰ τὴν ῥάβδον ἡ ῥαψῳδία εἴρηται, quaſi ῥαβδῳδία τις οὖσα (inquit) φασὶ καὶ τοῦτο οἱ παλαιοί. & cæt. δαφνίνη δὲ ἦν ἡ ῥάβδος ἣν κατέχοντες ἐποίουν τὰς τοιαύτας ᾠδάς & cæt. quæ ſequuntur: διὰ δὲ τὴν αὐτὴν ῥαψῳδοὺς καὶ στιχῳδούς. στίχοι γάρ φασιν ὑπό τινων αἱ ῥάβδοι ἐλέγοντο. Ad quam rapſodorum virgam iſtud Pindari[c] de Homero Ajacis laudatore haud dubio pertinet,

> ἀλλ᾽ Ὅμηρός τοι τετίμακεν δι᾽ ἀνθρώπων ὃς αὐτοῦ
> πᾶσαν ὀρθώσαις ἀρετὰν
> κατὰ ῥάβδον ἔφρασε
> θεσπεσίων ἐπέων λοιποῖς ἀθύρειν.

etſi de ordine verſuum exponi poſſe non inficior.

De hiſtrionum quidem, ac ſcenicorum actorum baculo Plutarchus ita loquitur alicubi[d], vt incuruum ipſum litui forſitan in modum fuiſſe ſignificet, τὰς γὰρ μὴν καμπύλας τῆς ὑποκριτῆς βακτηρίας ἀπευθύνειν ἀμήχανον. Sunt etiam qui de ipſo Suetonij[e] locum illum explicandum putent[f], in quo ſic ſcriptum memini, Atque etiam in Tragico actu cùm acceptum baculum reſumpſiſſet pauidum, & metuens ne ob delictum certamine ſummoueretur, non aliter confirmatus eſt, quàm adiurante hypocrita, non animaduerſum, ſed vereor vt de ſceptro potius Regio, quod perſonam regis agens Nero in Tragœdia ſuſtineret manu, baculi nomen intelligi debeat: quando apud Philoſtratum[g] hac de re ipſa loquutum (vt arbitror) ita omnino ſcriptum eſt, καὶ τὰ μὲν Κρέοντος καὶ Οἰδίποδος οὕτως ἐξακριβοῦν ὡς δεδιέναι μήπου λάθοι ἁμαρτὼν θύρας ἢ στολῆς ἢ σκήπτρου· ἑαυτοῦ δὲ καὶ Ῥωμαίων οὕτως ἐκπίπτειν.

a In Lacedæmonum politeia. fol. 398. lib. à Stephan. excuſ.

b Ipſo init. Iliad. Hom.

c Iſth. Od. 4. ſtroph. 3.

d περὶ παιδ. ἀγωγ. ſub ini.

e Neron. c. 24.

f Læuin. Torrent. in comment. ad Sueton.

g lib. 5. de Apollon. ſub init. vbi de Nerone.

Vltimo loco victor auferebat præmia. Ὕστατον λαχεῖν. Meliore conditione fuiſſe athletas eos videri qui poſtremo contenderent loco. Seneca explicatus. Athletarum ſortitio trinaq; commiſſio. Pauſanias illuſtratus ἰσόπαλοι. Vnde origo iſti vocabulo. Ἔφεδρος apud Plutarchum duobus locis. Eum pro felice habitum. Bis aut tertiò poſt primam ſortitionem vincere. Vetuſtæ inſcriptiones græcæ expoſitæ Sophoclis ſcoliaſtes de Ephedro.

CAP. XXIV.

Circa gymnicos autem agonas animaduertendus ille mos, quem à Iuliano Imperatore in Saturnalitio[h] relatum video: vt qui poſtremo loco decertaſſet ac viciſſet, ille tū præmia propoſita conſequeretur: & verò (quod in publicis pilæ ludis, vbi de præmio certatur quod magiſter ludi exhibet apud noſtros Toloſates vſurpari audio) illis quoque, qui

h In ſermone de Cæſarib. fol. 9.

ab antagoniſta ſuo deuicti anteà fuiſſent ſuperior, atque præſtantior haberetur, μετὰ δὲ τοῦτο (ait) ὁ Ζεὺς ἤρετο τοὺς θεοὺς, πότερον χρὴ πάντας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα καλεῖν, ἢ (καθάπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι γίνεται) ὁ τοῦ τὰς πολλὰς ἀνελομένου νίκας κρατήσας ἑνὸς περιγινόμενος, οὐδὲν ἔλαττον δοκεῖ κἀκείνων γεγονέναι κρείσσων οἳ προσεπάλαισαν οὐδαμῶς αὐτῷ τοῦ κρατηθέντος δὲ ἥττους ἐγένοντο. Vnde apparet in huiuſmodi ludis τὸ ὕστατον λαχεῖν, non fuiſſe δυσκλήρημα, quale in equeſtribus animaduertit Euſtathius: ſed qui poſtremo contenderẽt loco, eos meliore fuiſſe conditione, ob id quod ante dixi, & quoniam, ſi cui ex inæquali athletarum numero poſtrema (quæ impar erat ſcilicet) litera obtigiſſet, is integer, ac recens cum victore altero iam defatigato & exauſtis pene ob anterius certamen viribus fatiſcente decertaret, ac tantum non ἀκονιτὶ certè ἀπονητὶ (vt poſteà *infra lib.3.cap.21.& 22.* docebimus) atque adeò facile ſuperaret aduerſarium. Cuius atque aliorum itidem habita ratione ipſe haud dubiè meliore fortuna vſus dici poterat. Siquidem vrna, & ſortitione, ſicuti in Circenſibus, hoc eſt equeſtribus ludis quadrigæ cum agitatoribus (quemadmodum ex Tertulliani *in lib. de ſpectacul.* & Sidonij locis ab eruditiſſimo Iureto animaduerſum reperio, quibus & alios poſſis quos Homerica[a] Pauſaniana[b] Euſtathiana[c] lectio ſubminiſtrat adiungere) ſic in gymnicis quoque agonibus pugiles, cæteríque athletæ inter ſe committebantur. Quamobrem quo magis Arrachionis (de quo antè dixi) pancratiaſtæ, ac triſolympionicæ vltima, ob quam decertans obiit, athletica victoria commendaretur, à Pauſania hiſtoriam iſtam enarrante adiectum eſt, ipſum aduerſus eum qui ex antagoniſtis fuerat relictus, vtpote à ſorte ſepoſitus, atque in vltimum locum reiectus, ac proinde firmus ſcilicet, integriſque viribus prodibat decertaſſe. Sic enim Pauſanias[d] de Arrachione, ὡς γὰρ δὴ πρὸς τὸν καταλειπόμενον ἔτι τῶν ἀνταγωνιστῶν ἐμάχετο ὑπὲρ τοῦ κοτίνου. ὁ μὲν προέλαβεν ὅστις δὴ ὁ ἀνταγωνιζόμενος καὶ τοῖς ποσὶ τὸν Ἀρραχίονα εἶχεν ἐξωκώς &c. Atq; hoc quidem ſimul cum præcedentibus ita ſe habere iſtis veterum teſtimoniis, quæ proferam, dudum perſuadere mihi ſum paſſus. Seneca *declam. 3.lib.5.* de duobus fratribus pancratiaſtis, Tertius (ait) ſine ſorte pugnaſti, & vtrumque viciſti. Rectè verò tertius, qui & vltimus. Nam qui reliquus erat ex omnibus, is ideò ſine ſorte pugnare dicebatur, quia loci potius vltimi, atque imparis numeri neceſſitate adigi (ad quam tamen eum ſors præcedẽtium ex vrna cum detraheretur coniecerat) quàm alea quapiam, fortunæ've iudicio ad decertandum elici hac ratione videretur. Plinius *lib.8.epiſtol.* ad Ariſtonem, ſcilicet vt in ſpectaculis quibuſdam ſors aliquem ſeponit, ac ſeruat, qui cum victore contendat, ſic in Senatum ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina, & ex duabus ſententiis, eam quæ ſuperior exierit tertia expectat. Pauſanias *ſub init. lib. Elia.2.* de ſtatuis, & iconibus Olympiacis agens, οὐ κατάλογός ἐστιν ἀθλητῶν ὁπόσοις γεγόνασιν ὀλυμπιακαὶ νῖκαι. &c. οὐδὲ ὅπως ἑστήκασιν ἀνδριάντες οὐδὲ τούτοις πᾶσιν ἐπέξειμι ἐπιστάμενος ὅσοι τῷ παραλόγῳ τοῦ κλήρου καὶ οὐχ ὑπ' ἰσχύος ἀνείλοντο ἤδη τὸν κότινον. Et ſanè bini athletæ, quibus eadem litera ſortitò obtigiſſet, ſingulis vicibus diuerſi è quatuor (puta) committebantur ſimul, ex quibus duo victores, tertia vice compoſiti, ad certamen antiquitus, quo qui ſuperaſſet, is demum, vt reliquis omnibus præſtantior iterum coronabatur, qui ſemel quidem (ſiue ſecunda ſiue prima vice ſors ipſius exierat) ipſe

a Iliad. ψ. vbi, ἂν δ' ἔβαν ἐς δίφρους ἐν δὲ κλήρους ἐβάλοντο πάλλ' Ἀχιλεὺς, ἐκ δὲ κλῆρος θόρε Νεστορίδαο, &c.

b Pauſan. Eliacon 2. fol. 156. Ald libri Vbi, ἐν τοῖς ἑκατέροις πλευροῖς τῆς τῶν ἵππων ἀφέσεως ᾠκοδόμηνται ταῦτα τὰ κλήρωτα (inquit quod notandum) οἰκήματα διαλαγχάνουσιν οἱ ἐσιόντες ἐς τὸν ἀγῶνα τῶν ἵππων.

c Ad illum Hom. locum fol. 1305.

d Arcadicis fol. 214. Aldini libri.

ipſe ſortito depugnaſſet:hac vero, id eſt tertia vice, ita vti dixi ſine ſorte, ac ex iſta nihilominus altera victoria, coronam itidem alteram auferret. Quod equidem ex Pauſania *d.2.lib.Eliac.fo.*149.tunc primum addidici, cùm in hunc locum inciderem, quem hoc mereri, vt omnium oculis à me ſubiiciatur iudico. In eo igitur ita eſt, πολίτης μὲν δὴ ἐπὶ τῆς δευτέρας (ſecundam diem è quinque per quas celebrata Olympia intellige, qua curſu contendit Polites iſte ſtadiodromus, diaulodromus, doſichodromus apud Olympiam, vt præcedentia oſtendunt) καὶ τέσσαρας ὡς ἑκάστοι συνταχθῶσιν ὑπὸ τοῦ κλήρου, καὶ οὐκ ἀθρόους ἀφίασιν ἐς τὸν δρόμον. οἱ δ᾽ ἐν ἑκάστῃ τάξει κρατήσαντες ὑπὲρ αὐτῶν αὖθις θέουσι τῶν ἄθλων καὶ οὕτως σταδίου δύο ὁ στεφανούμενος ἀναιρήσεται νίκας. Aul. Gellius ſiue is eſt (vt quidam è recẽtioribus criticis volunt) Agellius *cap.9.lib 5.noct. Attic.* Sed & quiſpiam Samius athleta, nomen illi fuit αἴγλης, cùm anteà non loquens fuiſſet, ob ſimilem dicitur cauſam loqui cœpiſſe. Nam cùm in ſacro certamine ſortitio inter ipſos, & aduerſarios non bona fide fieret, & ſortem nominis falſam ſubiici animaduertiſſet, repentè in eum qui id faciebat ſeſe videre quid faceret, magnum inclamauit.

Luctatores igitur antagoniſtas, vt ἰσοπάλους, ita etiam συγκεκληρωμένους, & συλλαχόντας quaſi dixeris conſortes à græcis nuncupatos Iulius Pollux *Onomaſt.lib.3.cap.30.verſo.* περὶ παλαιστῶν retulit: deducto ἰσοπάλων ſicuti & ἀντιπάλων vocabulo, non ἀπὸ τῆς πάλης quod luctam ſed ἀπὸ τοῦ πάλου quod κλῆρον ſortem ſignificat, non tantùm apud Herodotum & Apollonium (quod Lexicographi[a] notant) ſed & apud Æſchylum Eumenidibus: vnde vtrumque coniunxit apud Euſtathium [b] Sophocles ἐν τῷ, οἱ τεταγμένοι βραβεῖς κλήροις ἔπηλαν: ſicut Homerus ipſe vbi Menelai & Alexandri duello præſtitutum locum ab Hectore, ac Vlyſſe, ſortéſque ab ipſis ductas ait ex ærea Caſſide, vter eorum prior haſtam in alterum emitteret, -

—αὐτὰρ ἔπειτα
κλήρους ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλον ἑλόντες
ὁπότερος δὴ πρόσθεν ἀφείη χάλκεον ἔγχος.

quo loco Euſtathius, ἰστέον δὲ ὅτι ὁ μὲν κλῆρος καὶ πάλος λέγεται κατὰ πολυωνυμίαν. Denique adiicit, ἐκ δὲ τοῦ πάλου ἐρρέθη ὁ ἀντίπαλος, ὃς οὐ μόνον δηλοῖ τὸν ἐξ ἐναντίου πάλου ἕλκοντα, ἀλλά ποτε καὶ τὸν σαφῶς οὕτω λεγόμενον ἰσοπαλῆ. Propterea Plutarchus[c] apud Olympiam eligendæ antagoniſtæ hoc eſt aduerſarij, quem ἀντίπαλον vocat, non dari facultatem ſcribit: quippe quem ſortitio electioni aduerſa potius aſſignet, à qua id ἀντιπάλου nomen deductum ſit: ad quod enim etymon alluſiſſe præſtantiſſimum philoſophum minimè dubito, cuius hæc verba ſunt, ἐν ὀλυμπίᾳ μὲν γὰρ οὐκ ἔστι νικᾶν ἐκλεγόμενον ἀντιπάλους, ἐν τῷ βίῳ δὲ τὰ πράγματα δίδωσι πρὸς ἰόντα πολλῶν μέγα φρονεῖν καὶ ζηλωτὸν μᾶλλον εἶναι ἢ ζηλοῦν ἑτέρους. Propterea Lucianus[d] quoque ita Lucinum de Hellanodicis alicubi loquentem inducit, οἶσθα οὖν καὶ τοῦτο πῶς κληροῦσιν ὅν τινα ᾧ τινι χρὴ παλαίειν, ἢ παγκρατιάζειν. Deinde Hermotimus totam ſortitionis, inter athletas rationem aperit multis verbis, quorum hæc partem faciunt quæ adferam, reliqua inde petendi cuilibet facultas eſto, κάλπις ἀργυρᾶ πρόκειται (ait) ἱερὰ τοῦ θεοῦ ἐς ταύτην ἐμβάλλονται κλῆροι μικροὶ, ὅσον δὴ κυαμιαῖοι τὸ μέγεθος ἐπιγεγραμμένοι, ἐγγέγραφεται δὲ ἐς δύο μὲν ἄλφα ἐν ἑκατέροις ἐς δύο δὲ τὸ βῆτα, καὶ ἐς ἄλλους δύο τὸ γαμμα. Po-

a Præter quos obſeruatu dignum hoc quoque iſtis Apollonij è ſecũdo Argonauticôn verbis ſubindicari, cœſtus ipſos in pugilatu ſubditos ſortitioni qua de agimus, Τοὶ δ᾽ ἔτι τοιοῖν κ᾽ ἐθέλωσιν... πάλου ἄτερ ἐγγυαλίξω Αὐτὸς ἑκών, ἵνα μή μοι ἀτιμβήσῃ μετόπισθεν.

b Ad Iliad. Hom. γ. fol. 418. Sophoclæos ex electra verſus propoſui paulò antè.

c περὶ εὐθυμίας. fol. 836. lib. excuſi à Stephano.

d Hermotimo, ἢ περὶ αἱρέσεων. fol. 484. Volu 1. Addes locum è Sophoclis Electra citatũ ab Hadriano Iun. lib.2. animad. cap.5.

e Huc pertinet quod Euſtathius in ſ. d. loco f. 418. ait, κλῆρον eſſe σημεῖον ὅ, τις ἐμβάλλει τῷ ἀγγείῳ τοῦ λαχμοῦ ψηφίς τύχον ἢ δακτύλιος ἢ βῶρος ἀρρενὴς κατασοφὸν κλῆρ... ὅτι τοιοῦτο· τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ πάλος λέγεται, & cæt.

ſteà ſubiicit non ad quaternarium vſque, aut quinarium numerum eductas è ciſtella ſortes, ſed vlterius etiam pro athletarum binorum numero ſimiles duas in ſingula paria literas ſub obtutu maſtigophori, qui quam ij tenerent manu literam ipſe legeret: tum deinde de Alytarcha ludorum curatori, vel ex Hellanodicis vnus ſortibus quæ inuocato Ioue cuique obtigiſſent inſpectis, athletas, qui eandem literam haberent binos ſimul componeret, quod ſi eſſent impares numero agoniſtæ, quinque (puta) ſeptem, aut nouem, qui ex iis literam illam abſtuliſſet, quę parem non haberet, is Ephedrus vltimi paris athletarum congreſſu expectato cum victore confligeret, ἢν δὲ περιττοὶ (ait Lucianus) πέντε ἑπτὰ ἐννέα γράμματι περιττὸν ἑνὶ κλήρῳ ἐγγραφὲν· συμβάλλεται αὐτοῖς ἀντίγραφον ἄλλο οὐκ ἔχων, ὁ δ᾽ ἂν τοῦτο ἀνασπάσῃ ἐφεδρεύει περιμένων ἕως ἂν ἐκεῖνοι ἀγωνίσωνται· οὐ γὰρ ἔχει τὸ ἀντίγραμμα. καὶ ἔστι τοῦτο οὐ μικρὰ εὐτυχία τοῦ ἀθλητοῦ τὸ μέλλειν ἀκμῆτα τοῖς κεκμηκόσι συμπεσεῖσθαι. & cæt. quæ ſequuntur.

a In Pōpeio fol. 1183. Vbi rectè Cruſerius, ἔφεδρον reddit his Latinis, Athletā qui in victorem aſſurgere integer potuiſſet.

Vnde nimirum explicandi duo apud Plutarchum loci. Vnus[a] de obitu Craſſi, quem ait fuiſſe Ephedrum certaminis, inter Pompeium & Cæſarem inſtituti, eóque ſublato magnum itidem belli ciuilis impedimentum, inter hos & ipſum, metuentes, ac propterea in officio ſe continentes, amotum fuiſſe, vt iam tum hoc Comicum pronūciare licuerit.

vt alter vngit ſcilicet ſe in alterum
Fricátque palmas puluere.

Sic rectè Latinis verbis Cruſerius Græca reddidit, quæ quoniam athleticam rem ſpectant, tantò lubentius proferam hoc loco, δεδιότες γὰρ ἐκεῖνον ἀμφότεροι τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἁμωσγέπως ἐνέμενον δικαίοις. ἐπεὶ δὲ ἀνεῖλεν ἡ τύχη τὸν ἔφεδρον τοῦ ἀγῶνος εὐθὺς ἦν εἰπεῖν τὸ κωμικὸν

ὡς ἅτερος πρὸς τὸν ἕτερον ὑπαλείφεται
τὼ χεῖρέ τε ὑποκονίεται

b In Sylla fo. 860.

οὕτως ἡ τύχη μικρόν ἐστι πρὸς τὴν φύσιν. Alter eſt locus[b] de Teleſino Samnite, qui poſt deletos à Sylla Marianos ad Signium, & fugato Præneſte vſque Mario, Carbonem aduerſarium partium ducem relicto exercitu nauigare in Africam ex Italia coëgit. De qua re ſic Plutarchus vt agonem vltimum à Teleſino velut Ephedro athleta compoſito cùm defeſſo ex pugna conſummatum dicat: τὸν μέντοι τελευταῖον ἀγῶνα καθάπερ ἔφεδρος ἀθλητὴς καταπόνῳ προσενεχθεὶς ὁ Σαννίτης Τελεσῖνος ἐγγὺς ἦλθεν τοῦ σφῆλαι καὶ καταβαλεῖν ἐπὶ θύραις τῆς ῥώμης: vbi quod verbum καταβαλεῖν luctatorum peculiare, vt monui ſupra vſurpat in metaphora perſtans, eleganter facit, mihíque admodum placet. Felicitatis cuiuſdam fuit in iſta commiſſione athletarum Ephedrum eſſe, vtputa imparem ſcilicet à ſorte relictum. Virtutis autem, ex qua laus maior ipſum ephedrum ſuperare, vtputa de quo integro is, qui iam aduerſus alium decertando attritus alioquin eſſe potuit victoriam nihilominus reportaret. Hoc fuit, vt arbitror, quod dicebant veteres, poſt primam ſortem, ſiue ſortitionem, bis, iterum, aut ſecundo antagoniſtas vincere, vt in vetuſta illa inſcriptione quæ Romæ in marmore quopiam penes Cardinalem Farneſium[c] extante ſcriptum legitur de Marco Aurelio Aſclepiade, qui & Hermodorus pancratiaſta & periodonica. Capitolinis quoque agonibus Romæ victore inter cætera, Καπετώλια ἐν ῥώμῃ δὶς τὸ δεύτερον μετὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς εὐσέβεια ἐν ποτιόλοις δὶς τὸ δεύτερον μετὰ δεύτερον

c Exhibet Iuſt. Lipſius ille, cui plurimū antiquitas Romana debet, in auctario inſcriptionum veterū Smetianis addito Antuerpiæ impreſſo anno 1588. pag. 57. literis maiuſculis.

τερον κλῆρον στύσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς σεβαστὰ. ἐν νεαπόλι τὸ δεύτερον μετὰ δεύτερον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς & cæt. quæ ad finem libri tertij exhibere constitui. Nam quod hic, de iterata, post secundam sortem, siue sortitionem victoria proponitur, quantum coniectura diuinare possum ad illos agonas referri debet, in quibus plures numero vtputa sex, septem, nouem contenderent, sicuti modo Luciani verbis olim vsurpatum ostendimus: & similiter, quod de superatis tertiò post primam sortem aduersariis comprehensum altera inscriptione à latere superioris legimus, in hæc omnino verba, τὸ τρίτον (sic ibi) κατὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς ἔφεδρον τοῖς ἀδελάνια ὀλύμπια &c. quæ libro tertio vbi de variis agonum vetustorum locis agetur exhibebo. Ephedrum autem dictum in agonibus tertium duorum inter se colluctantium inspectorem, expectatorem, assessorémve, qui cum alterutro eorum decertādum haberet, ab ipso Sophoclis [a] scholiaste traditur: ἔφεδρος δέ ἐστιν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὁ μὴ πλανώμενος εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι τοῖς ἀγῶσιν· ἀλλ' ὅταν δύο τινὲς παλαίωσι παλαίσειν τῷ νικήσαντι παρεσκευασμένος. Quamobrem ista Sophoclis

> καί μοι δυσθεράπευτος αἴας
> ξυνέστιν ἔφεδρος--

ipse vt metaphoricôs dicta interpretatur sic fere, ἔνθα οὖν φησὶν ὅτι ἔσχατος καὶ ὡς ἔφεδρος ἐλείφθη μοι ὁ αἴας εἰς κακόν. Et paulo ante ἐπεὶ πρὸς τοῖς πρώτοις κακοῖς ὥσπερ δεύτερόν ἐστι μοι κακὸν τὸ τοῦ αἴαντος συνεστηκός. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἔφεδρος &c. quæ modò apposui. Quæ item omnia sic accipienda interim, vt non tertius modò sed quintus quoque, ac septimus ἔφεδρος nihilominus appellatus fuerit, sicuti superius admonui. Spartanos quoque iuuenes qui ad condictum locum pontibus ingressi decertabant non aliter nisi sortitione prius in Ephebæo habita commissos Pausanias [b] monet, quo loco, ταῦτα δὲ μὲν δρῶσιν ἐν τῷ ἐφηβαίῳ ἐς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ὀλίγον πρὸ μεσούσης ἡμέρας ἐσίασι κατὰ τὰς γεφύρας εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον· τὴν μὲν δὴ ἔσοδον καθ' ἣν ἐσελθεῖν δεῦρό ἐστιν ἑκατέραν τάξιν προεδήλωσε κλῆρος σφίσιν ἐν τῇ νυκτί.

[a] In Aiace mastigophoro fol 37. lib. à Steph. excusi.

[b] Lacon. fo. 75. Ald. lib.

Sortitio in naualibus & equestribus, siue curulibus ludis, vt & in arcus certamine. Item in Musicis agonibus, qui commissi apud Lalichmium in Elide & alijs locis. De Musicis multa in margine. Qui in ipsis primùm coronam meruerint. Olympiæ soli equestris & gymnici editi quos Musici, apud Pythonem siue Delphos præcederent. Philostrati enarratus & expositus locus. Herlésne an Oenomaus curulis apud Olympiam agonis auctor. Interpolator prisci scoliastis apud Horatium nuper publicatus carpitur. Apollinis citharœdi signum apud Delphos. Ei ac Musis dicati apud Alexandriam ludi.

CAP. XXV.

QVo gymnicorum exemplo, in naualibus quoque ludis recepta sortitio locorum, cuius apud Virgilium *lib. 5. Aeneid. non longè ab initio,* obiter habita mentio, vbi,

> *Tum loca sorte legunt, ipsique in puppibus auro*
> *Ductores longè fulgent ostróque decori.*

Præterea & in arcus certamine sortitionem agonistarum factam, ista eiusdem poëtæ in eodem libro indicant.

> *Conuenêre viri deiectamque ærea sortem*
> *Accepit galea, & primus clamore secundo*
> *Hirtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis*

Quem modò nauali Mnestheus certamine victus
Consequitur--

In equestribus, aut curulibus agonibus ductas itidem fuisse sortes antiquitus, ludis quidẽ certe Delphicis hoc est Pythicis[a] apparet ex his versibus Sophoclæis, quos paulò antè cùm de brabeutis agerem, exhibui. Denique in Musicis etiam agonibus olim cõmissiones poëtarum sortito factas non absurde quispiam ex iis Ouidij *fab.5. libr.5. metamorph.* versibus colligat,

Tunc sine sorte prior, quæ se certare professa est
Bella canit superum—

Et ex eo quod Plutarchus in Symposiacis[b] ita expressit, ἔθους δὲ ὄντος ἐν τοῖς μουσείοις κλήρους περιφέρεσθαι καὶ συλλαχόντας ἀλλήλοις προτείνειν φιλόλογα ζητήματα φοβούμενος ὁ ἀμμώνιος μὴ τῶν ὁμοτέχνων τινὲς ἀλλήλων συλλάχωσι προσέταξεν ἄνευ κλήρου γεωμέτρῃ γραμματικῷ προτεῖναι καὶ ῥητορικῷ μουσικόν. εἶτα ἔμπαλιν ἀναστρέφειν τὰς ἀνταποδόσεις. Hos musicos ludos, non apud Lalichmium modò in Elide, vbi ostentationis, vel orationis subitariæ, vel scriptionis omnigenæ sui periculum eruditiores quosque fecisse, sicut in cæteris trium agonum lustralium locis narrat Pausanias[c]: verùm etiam Neapoli (Dione[d] teste) simul cum agone gymnico: sed & Patris, atque Athenis (in quarum vrbium vtriusque foro celebrata cum primis apud Græciam Odæa duo Pausanias Achaicis refert) itémque apud Troezenem olim exhiberi solitos, idem ille Corinthiacis memorat: & verò Phocicis, pro hymno in honorem Apollinis decantato primum iam olim decretum, apud Delphos in Pythio certamine Chrysostemidi Cretensi pręmium, Philammona deinde, tum eius filium Thamyrim, ac postea Eleutherem. agone musico, sicut cytharæ cantu Cephallenam Lambi filium, & tibiæ cantu Echembrotum, deinde Arcadem & ipso tibiarum sono Sacadam Argiuum victores extitisse: atque ex Athenæo[e] iam antè diximus, non tibicines quidem, aut cantatores sed hilarodos (qui & Simodi à Simo Magnete iuxta Aristotelem aliis poëtis Hilarodo elegantiore, atque concinniore appellati) & aulodos coronis donari solitos antiquitus. Et quod circa poëtas philosophósque, qui publicum sui specimen darent, committendos, locum sortitioni fuisse ostendimus: hoc ipsum in citharœdorum etiam, vel aulœdorum cantibus, vel recitationibus Musicis obtinuisse, vel vnus mihi Suetonius[f] fidem facit, vbi de Nerone, Ac sine more nomen suum in albo profitentium iussit adscribi, sorticuláque in vrnã cum cæteris demissa intrauit ordine suo, simúlque præfecti Prætorij citharam sustinentes & cæt. Cui possis adiicere istud quoque Aristidis[g] rhetoris testimonium, quo inter Musicos non eum, cuius sors prima exiisset, sed qui omnium optimè cecinisset, olim & renunciatum à præcone tanquam victorem, & coronatum scribit: sic ferè καὶ τραγῳδοὺς μὲν καὶ κιθαρῳδοὺς καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τῆς μουσικῆς μὴ ταυτὸν φέρεσθαι τό τε ἀξίας ὄνομα καὶ τὸ τάξεως: ἢ κληρουμένῳ γε ἂν ἤρκει μόνον ἀλλ᾽ ὅστις

a Bene hoc est, vt statim doceo hoc ipso cap. & li. 2. cap. 24. quod & ostendi superius ca. 17.
b Lib. 9. Symposi. probl. quæst. 3. in princi. Vidit hunc locum Hadrianus Iun. medicus doctiss. & in hanc rem citauit lib. 2. animaduer. c. 5. Vbi de sortiendi rationibus variis: cui adde sîs alterũ ex eiusdem libr. symposi. quęstion. 1. in pr. περὶ λόγων τῶν ἀθλούντων ἐν τοῖς μουσείοις γενομένων.
c Ad fin. 2. Eliac. fol. 159. ἐν τούτῳ τῷ γυμνασίῳ καὶ βουλευτήριόν ἐστιν ἠλείοις καὶ ἐπιδείξεις ἐν ταῦθα λόγων τε αὐτοσχεδίων καὶ συγγραμμάτων ποιοῦνται παντοίων· καλεῖται δὲ λαλίχμιον τοῦ ἀναθέντος ἐπώνυμον. Vide Suetoniũ de Musicis ludis in Neron. c. 23. & in Domit. c. 4. Philostrat. in 4. de Apollon. Athenæ. in 14. Deipnosophist. fo. 462. latinæ interpretat. anni 83. Vbi de Simonide Zacynthio qui in theatro sellæ insidẽs versus memoriter pronuntiabat, & vt ipse ait ἐρραψῳδεῖ. Empedoclis expiationes Olympicis ludis Cleomenem rhapsodum memoriter reddidisse ibidem ex Dicæarcho traditur. Ac apud ipsam Olympiam primum Neronem agona Musicum præter consuetudinem commisisse Philostratus ait lib. 5. de Apollo. fol. 28. pag. 2. Vetustus Horatij cõmentator ad illud ex Od 2. lib. 4. carminum, Siue quos Elæa domum reducit vbi de ludis Olympicis: In eodem agone (inquit) poëtæ Herôum laudibus decantandis & accepto themate certabant & palma coronabantur.
d lib. 60. quem locum superius expressi.
e lib. 14. Deipnoso. fo. 264 & in Lat. Lugdun. fo. 462. & 463.
f in Nerone. c. 21.
g sub init. orat. 1. περὶ ῥητορικῆς πρὸς πλάτωνα, fo. 111.

τις ἂν κάλλιστ' ἀγωνίσηται τοῦτον στεφανοῦν καὶ πρῶτον ἀναγορεύειν, κἂν ὕστατος εἰσελθὼν τύχῃ. In Pythico ſanè conuentu atque celebritate, Muſicas, atque poëtarum commiſſiones præcedere gymnicos ludos, ſubſequi hos illicò iis peractis ſolitos, vel iſta Plutarchi [a] verba, quæ antè in rem aliam protuli, fidem indubitatam faciunt: σωσικλέα τὸν κορωνῆθεν πυθίοις νενικηκότα ποιητὰς εἱστιῶμεν τὰ ἐπινίκια. τοῦ δὲ γυμνικοῦ ἀγῶνος ἐγγὺς ὄντος ὁ πλεῖστος ἦν λόγος περὶ τῶν παλαιστῶν. Citharœdum Ariſtonum Pythiis victorem ſexies fuiſſe, qui & in gratiam Lyſandri oſtenderit, ſi rurſus viciſſet pronunciaturum Lyſandri ſeruum ſe eſſe apud Plutarchum [b] legimus, quo loco, ἐπὶ μὲν τοι ὁ κιθαρῳδὸς Ἀριστόνους ἑξάκις Πύθια νενικηκὼς ἐπηγγέλλετο. τῷ λυσάνδρῳ φιλοφρονούμενος ἂν νικήσῃ πάλιν λυσάνδρου κηρύξειν ἑαυτὸν ἢ δοῦλον εἰπεῖν.

Atque hac re potiſſimùm (vt de coronis taceam) Olympicos diſtaſſe, cùm à Pythicis, tum ab aliis agonibus reperio, quod in illis ſoli equeſtres, & gymnici darentur, in his, gymnicos ludos, Muſici præcederent: hoc autem ipſum ſicut ex iis quæ antea [c] diximus intelligitur, ita etiam Philoſtratus[d] in hæc verba manifeſtiſſimè docuit, καὶ τὴν μὲν πυθοῖ τοὺς ἐς αὐτὴν ἥκοντας αὐλῷ τε παραπέμπειν καὶ ᾠδαῖς καὶ ψαλμοῖς κωμῳδίας καὶ τραγῳδίας ἀξιοῦν εἶτα τὴν ἀγωνίαν παρέχειν τὴν γυμνὴν ὀψὲ τούτων· τὴν δὲ ὀλυμπίαν τὰ μὲν τοιαῦτα ἐξελεῖν ὡς ἀνάρμοστα καὶ οὐ χρηστὰ ἐκεῖ παρέχεσθαι δὲ τοῖς ἐς αὐτὴν ἰοῦσιν ἀθλητὰς γυμνοὺς ἡρακλέους ταῦτα ξυνθέντος. Vnde intelligendus nimirum locus alter [e] eiuſdem Philoſtrati: vbi olympiæ occaſione, de publici conuentus quamlibet incorporalis rei materia diſſeritur: eam verò eſſe ait Apollonius (non de Olympico, ſed de quolibet conuentu agens, vt arbitror) τεμένη τε καὶ ἱερὰ καὶ δρόμους καὶ σκηνὴν δήπου (at ſcenam, vel theatrum olympiæ non fuiſſe ſuperius oſtendimus ἔθνη τε ἀνθρώπων τὰ μὲν ἐκ τῆς ὁμόρου, τὰ δὲ ἐκ τῶν ὑπερορίων τε καὶ ὑπὲρ θάλατταν καὶ μὴν καὶ τεχνῶν πλείστων εἰκὸς αὐτὴν ξυγκεῖσθαι καὶ σοφισμάτων σοφίας τε ἀληθινῆς καὶ ποιητῶν καὶ ξυμβουλίων καὶ διαλέξεων (hæc autem omnia cum ſuperioribus Plutarchi verbis comparanda moneo) γυμνῆς τε ἀγωνίας καὶ μουσικῆς, ὡς πυθοῖ πάτριον. Et quidem hîc Olympicum conuentum propterea non nominat, ſed Pythicum modo, quoniam in Olympico vtique gymnicos meros, aut equeſtres, ſiue curules exhiberi ſolitum ludos non Muſicos vt in Pythicis, & reliquis. Quamobrem in conſpectum regis Xerxis adducti olim perfugę pauci, qui ab Arcadia venerant, & à Perſis aliis anquiſiti quidnam rerum Græci agerent: reſponderunt apud Herodotum[f], eos agere Olympia, & ſpectare certamen equeſtre, ac gymnicum: nulla Muſici vllius agonis mentione habita, εἷς δέ τις πρὸ πάντων ἦν ὁ εἰρωτῶν αὐτοὺς ταῦτα, οἱ δέ σφι ἔλεγον ὡς ὀλύμπια ἄγοιεν καὶ θεωροῖεν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν. Denique Diodorus Siculus[g] ab Hercule Olympicum agonem, equeſtrem, & gymnicum conſtitutum, icto inter ipſum & Argonautas fœdere, miſſóſque legatos ad vicinas vrbes, qui certaminis diem indicerent in hæc verba ſcripſit: ὑποστησάμενον δὲ ἱππικὸν ἀγῶνα, καὶ γυμνικὸν ταῦτα περὶ τῶν ἄλλων διατάξαι καὶ θεωροὺς ἀποστεῖλαι τοὺς ταῖς πόλεσι προαιρουμένας τὴν θέαν τῶν ἀγώνων. Facete igitur, & argutè apud Philoſtratum [h] Theſpeſion Gymnoſophiſtas Æthiopas, hoc diſtare ab Indis Brachmanibus dicebat Apollonio, quo differrent Olympici vbi meræ nudorum athletarum pugnæ à Pythicis, vbi mira canentium, & recitan-

a Quæſt. 4. Sympoſ. problem. in princ. Vide alios cõſimiles de conuiuio victoriali locos, qui à me adferũtur lib. 2. Vbi de præmiis hieronicarũ & conuiuiis in Prytanęo.

b In vita Lyſandri fo. 8u. Steph libri.

c cap. 4. huius lib.

d lib. 6. de vita Apollo. fol. 36. Aldin. lib.

e Ex lib. 8. de Apollon. circa fin. in fol. 55. pag. 2.

f Vrania li. 8. fol. 298. lib. à Steph. excuſi. Vnde reliqua vide ſis ad hãc hiſtoriã pertinentia cap. 22. li. proximè ſequentis.

g lib. 4. biblioth. f. 178.

h lib. 6. de Apoll. fo. 36. ſtatim poſt illa quæ ſuperius appoſui.

tium suauitas afficiebat spectatorum animos, τοῦτο ἴσον πρὸς τὴν ἰνδῶν σοφίαν τὰ ἐνταῦθα οἱ μὲν γὰρ ὥσπερ ἐς τὴν πυθὼ καλοῦντες ποικίλαις δημαγωγοῦσι ἴσων ἴυγξιν· ἡμεῖς δὲ ὥσπερ ἐν ὀλυμπίᾳ γυμνοί: De curulis autem agonis apud Olympiam seu Elidem instauratore non minus quàm gymnici Hercule quod à Diodoro diximus modo in dubium vocari potest propter illum Cassiodori ex libris variarum[a] locum quo primam Circensium editionem Olympicam Oenomao tribuere videtur sic admodum scribens. Primus enim hoc apud Elidem Asiæ ciuitatem Oenomaus fertur edidisse quod postea Romulus in raptu Sabinarum nec dum fundatis ædificiis ruraliter ostentauit Italiæ. Hic fuit Oenomaus[b] Elidis rex Hippodamiæ pater qui eius procis curule certamen ea lege proposuisse fertur vt filia victori in matrimonium cederet victus mortem subiret. Aurigam Oenomai Myrtilum Pelops pretio corrupit vt axes infirmos curru subiungeret. Victoria puella & regno simul Oenomai eo certamine collisi ac perempti potitus in mare Myrtilum proiecit socerique casum ita vltus est. Sed hæc vetustiora nondum instituto aut sacrato vlli agone Olympico quod postea factum ab Hercule in aui Pelopis honorem superiùs declaraui sermone huius libri sexto & decimo. Ad Pythia[c] quidem quod attinet, cùm non minus tibiis quàm cithara ibi cani solitum vel ex illo Philostrati loco, alios complures à me superius *cap. 4.* cùm de tibiæ in agonibus sacris vsu disputarem allatas in memoriam reuocante satis cuique appareat! equidem facere non possum quin rideam, vbi ad istud Horatij in arte,

--qui Pythia cantat
Tibicen didicit prius extimuitque magistrum,

video non priscum interpretem, sed interpolatorem ipsius (vt malo credere) quempiam nuper à Cruquio in Antuerpiana Plantini officina editum, ad illud Tibicen & Citharœdus apponere tanquam carminibus in laudem Apollinis Pythij cauendis citharœdos, non item, aulædos, ac tibicines adhiberi fas aut mos fuerit. Nec tamen citharam potius quàm tibiam, Apollini placuisse inficior, aut in Pythicis agonibus commendatam: quando signum ipsum Apollinis apud Delphos ita effictum vt citharam teneret, ex eo Plutarchi[a] loco intelligimus, in quo de cytharæ sono exaudito, è templi Delphyci adito, cùm Caphis Phocensis iussu Syllæ de mittendis ad ipsum Apollinis Delphici thesauris verba cum Amphyctionibus faceret, sic ferè scriptum, ὁ δὲ κάφις ἧκε μὲν εἰς δελφοὺς, ὤκνει δὲ τῶν ἱερῶν θιγεῖν & cæt. ἐνίων δὲ φασκόντων ἀκοῦσαι φθεγγομένης τῆς ἐν τοῖς ἀνακτόροις κιθάρας εἴτε πιστεύσας εἴτε τὸν σύλλαν βουλόμενος ἐμβαλεῖν εἰς δεισιδαιμονίαν ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ σκώπτων ἀντέγραφε θαυμάζειν τὸν Κάφιν εἰ μὴ συνίησιν ὅτι χαίροντος οὐ χαλεπαίνοντος εἴη τὸ ᾄδειν. ὥστε θαῤῥοῦντα λαμβάνειν ἐκέλευσεν ὡς ἡδομένου τοῦ θεοῦ καὶ διδόντος. Nemeorum quidem, ludicro citharœdos, in theatro decertasse, in quibus Pyladem citharœdum Timothei Persas canentem cum Philopœmenes superuenisset, hoc modo exorsum.

κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχων μέγαν ἑλλάδι κόσμον.

grandiloquentia verò poëtæ congruente cum recitantis canora voce, oculos ex omni theatri parte in Philopœmenem coniectos Plutarchus ille alibi[b] memorat. Nam quid mihi de ludis à Ptolomæo apud Alexan-
[d]riam

a Lib. 3. variarum episto. 51. fol. 76.

b De Oenomao & Pelope historiam vide sis apud Strabonem lib. 8. Pausaniam Eliac. 1. fo. 157. & 164. libri Vecheliani. & Eliacon 2. in fol. 200. vbi superatorũ aliorum procorum atque peremptorũ nomina percensentur.

c De quibus & superius cap. 17. actum est: & verò agetur sequẽti libro cap. 24.

d In Sylla, ad fin. pagin. 839. & sequẽ. lib. à Stepha. excusi.

e Philop. poem. fo. 663 & Lysandro fol. 811.

driam Musis & Apollini dedicatis, vbi quemadmodum athletarum, sic communium (vt est apud Vitruuium[a]) scriptorum victoribus, præmia & honores constituit, aut quid etiam de Græcanico certamine Musico, gymnicóque, ac equestri Neronis temporibus atque Domitiani Romæ dato, cuius Tacitus *lib.14.annal.* & Suetonius *in Domitiano.cap.4.* meminêre, verba opus est facere?

[a] sub init. lib. 7. de architectura è quo scripsi lib. 5. cap. 17.

Oratorum & poëtarum commißiones Romæ in Capitolinis Neronis & Domitiani agonibus Musicis exemplo ac more græco & victores coronati. Plinius explicatus. Quæstionum inter priuatos parietes expeditiones ratio, non sine sortitione, ac præmio ex Agellio. Victores equestribus, seu curulibus ludis quorum equi pernicitate præstiterant & ipsi coronati, siue absentes, siue etiam præsentes, qui tamen ipsi equos non agitassent. Expensus Homeri hac de re locus παραβάται· Desultores. Ἀποβάται. Ἀναβάται. Fœminæ Olympionicæ ob equos præstitos qui ludis alios pernicitate superassent. quarum prima Cynisca Archidami filia Agesilai soror tum Euryleonida atque Belistica. Alexander nummos signari iußit suis curruum victorijs Olympiacis. Choragi ludorum Musicorum siue scenicorum sortito ducti, sed, & Critæ, siue iudices ludorum.

CAP. XXVI.

ILlud potius notandum eius Domitiani temporibus Romæ ludicro Capitolino quinquennali quod Capitolino Ioui triplex Musicum, equestre, gymnicum ab illo Imperatore constitutum dixi, non minus oratorum, quàm poëtarum exemplo moris in antiqua Græcia olim seruati (de quo è Plutarcho & Pausania locos paulò antè protuli) commissiones fuisse, intérque ipsos qui victor esset pronuntiatus & coronam, & cætera vtique præmia esse consequutum. Huius obseruationis meę, cùm gustum aliquem dare tractatus istius initio *cap.3.supra.* cœperim, vnum adhuc auctorem Suetonium habeo, quo loco, *Domit.cap.13.* Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes vt Palfurium Suram restitueret, pulsum olim Senatu, ac tum de oratoribus coronatũ nullo responso dignatus, tacere tantummodo iussit voce præconis: item vbi[b] de Neroniis illi triplici certamine Græcanico, In Orchestrum (inquit) Senatúmque descendit: & orationis quidem carminísque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu concessam sibi recepit. De ludicro isto Capitolino, quo de agimus sensisse Iunium Mauricum existimo, cùm virgatus ob Imperatore Traiano de Viennensium agone, restituendum ipsi & non esse, pro sententia dixit teste Plinio, *lib.4.Epistol.* & adiecit. Vellem etiam Romæ tolli posse. At quod addit Plinius eo loci, vnde verba libro huius Agonistici tertio[c] proferre certum est: Placuisse agona tolli qui mores Viennensium infecerat, vt noster hic omnium: etsi Nostri nomine Romanum illud, atq; Capitolinum, à Nerone vel Domitiano inductum certamen intelligit: non tamẽ quà gymnicum fuit, eo mores aut Romanorum, aut omnium Romanæ ditionis hominum infectos crediderim, aut quà equestre: sed potiùs quà Musicum, hoc est[d] poëticũ, ac potissimè scenicum, histrionicum quippe, aut mimicum. Ad illa verò in Musicis ludis poëtarum, oratorum, historicorum commissiones, quæ interuentu etiam Prætorum ludis præsidentium fierent, sed tum adhuc extra ordinem, aut ludis fortasse ipsis scenicis referendum puto, quod de Octauio Augusto Suetonius[e], Ingenia sui sæculi omnibus modis fouit, recitantes & benigne &

[b] Nero cap. 12.

[c] cap.16. ad extremum.

[d] Rectè, Hoc est, vt docui s̃. ad c. 3. & lib. seq. c. 14. ad margi. sub initium.

[e] cap.89. in eius vita.

patienter audiuit: nec tantùm carmina, & historias, sed & orationes, & dialogos. Componi tamen aliquid de se nisi & serio & à præstantissimis offendebatur, admonebátque Prætores ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri. Nisi tamen huiusmodi commissiones ac recitationes, ante Domitianum certè, ante Neronem inter priuatos parietes admisso interim frequenti nonnunquam auditorio factæ: quod suspicari ex alio quodam Suetonij loco [a] potius libet, præsertim ideò quia pòst paulò sub Adriano quoque Imperatore Athenis vsurpatus, non sine illa qua de agimus sortitione intelligamus tradente quidpiam, non absimile Agellio de quæstionibus, ac disputationibus priuatis in ea vrbe, dum Saturnalia forte agitarentur propositis atque discussis, victori etiam constituto ab eo qui cœnam præberet præmio. Qua de re illius hæc sunt in reliquis[b], Conueniebamus ad eandem cœnam complusculi & cætera. tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium soluendæ quæstionis ponebat, librum veteris scriptoris, vel Græcum, vel Latinum & coronam è lauro plexam, totidémque res quærebat, quot homines istic eramus, cúmque eas omnis exposuerat, rem, locúmque dicendi sors dabat. Quæstione igitur soluta, corona & præmio donabatur: non soluta autem tramittebatur ad eum qui sortitò successerat, ídque in orbem vice pari seruabatur. Si nemo dissoluebat quæstionis eius nodum, præmium ipsum & corona Deo, cuius id festum erat, dicabatur. & cæt. Hæc vbi ordine quo dixi proposita atque singulis sorte ductis disputata explanatáque sunt, libris, coronísque omnes donati sumus: nisi ob vnam quæstionem & quæ sequuntur: quibus eius quæstionis coronam Deo feriarum illarum Saturno datam Agellius tradit. Cuius illa omnia visum huc ideo congerere, vt ex ipsis quæ fuerint sortitiones coronæ, ac præmia cætera in priuatis commissionibus, augurari saltem coniectura (si non planè percipere) quisque per se facilius quiret.

a In Claudio cap. 41. Videto & Plinium Episto. 13. li. 1. ad Sossiũ Senecionem.

b Ex cap. 2. lib. 18. noct. atticar.

Animaduertendum hoc etiam, quod lustralibus, & sacris agonibus, qui equos curribus agitandis alerent, & quorum equi victoriam ex pernicitate inde reportassent ipsi victores à præconibus proclamabantur, & à poëtis etiam laudabantur, sicuti Hieronem Siciliæ Tyrannum à Pindaro suis odis celebratum legimus de quo Theophrastus in libris de regno apud Plutarchum[c] narrat equos Olympia certatum misisse, ipsisque tabernaculum splẽdidè ornatum erexisse, Themistoclem verò pro sententia dixisse apud Græcos vt tentorium tyranni diriperent, ipsiúsq; equos, à certamine arcerent, τὸν θεμιστοκλέα πέμψαντος εἰς ὀλυμπίαν ἱέρωνος ἵππους ἀγωνιστὰς καὶ σκηνήν τινα κατεσκευασμένην πολυτελῶς στήσαντος εἰπεῖν ἐν τοῖς ἕλλησι λόγον ὡς χρὴ τὴν σκηνὴν διαρπάσαι τοῦ τυράννου καὶ κωλῦσαι τοὺς ἵππους ἀγωνίζεσθαι. Itaque in equis alendis magnificentiam, curruũ, numero celebrem in Alcibiade commendatam à Plutarcho[d] quod solus ille, prætereà nemo ad Olympicum agonem, neque priuatus, neque rex septem miserit. Quin etsi in spectaculis domini adforent, nihil propterea necesse habuisse ipsos vt currum agitandis equis conscẽderent, de quorum pernicitate nihilominus victoriam essent reportaturi: quãobrem Homericus Achilles[e] (etsi hoc ab interpretibus & scoliastis non aduertitur) Achillem, atque Idomeneum, qui de equestri certamine in contentionem venerant: sedere in loco agonis, & equorum cursuram

c In Themistocle fo. 225 lib. à Stepha. excusi.

d Alcibiad. fol. 257. qui & in Alexandro, fol. 1222. victoriis curruum Olympiacis suis patrem ipsius Philippũ Macedonẽ gloriæ cupiditate nimia & ostentatione nummos signasse scribit. De Alcibiadis autem ista magnificentia subtilius agetur inferius lib. 3.

e Iliad. ψ.

velut

velut agonotheta quiſpiam ſpectare iubet, his omnino verſibus,

ἀλλ' ὑμεῖς ἐν ἀγῶνι καθήμενοι εἰσοράασθε.
ἵππους· οἱ δὲ τάχ' αὐτοὶ ἐπειγόμενοι περὶ νίκης
ἔνθα δ' ἐλεύσονται· τότε δὲ γνώσεσθε ἕκαστος
ἵππους Ἀργείων οἳ δεύτεροι οἵ τε πάροιθεν.

Non enim περὶ παραβατῶν, de quibus alio eiuſdem libri loco loquitur hic agit, quorum non in bello tantùm, ſed in ludis quoque vſus fuit: ſicuti de Panathæneis agens Plutarchus in Phocione[a] indicat, vbi ἀποβάτας vocauit, quo nomine idem ipſum quod illo ſignificari Dionyſius Halicarnaſſeus lib. VII. antiquit. Roman. docuit, τοὺς παροχουμένους τοῖς ἡνιόχοις eſſe dicens τὸν σταδιαῖον ἁμιλλῶντας δρόμον αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους. Ἀναβάτας eoſdem apud Pauſaniam eſſe arbitror quod à Sylburgio Dionyſij ſcoliaſte diligentiſſimo notatum, cùm hic exſcripſiſſem reperi: quamobrem auctoris adferre verba piget: proponam tamen, vt ſtudioſo noſtri lectori gratificer: Igitur vbi de Calpes & Apenes differentia, καὶ ἀπ' αὐτοῦ (ait) ἀποπηδῶντες ἐπὶ τῷ ἐσχάτῳ δρόμῳ συνέθεον οἱ ἀναβάται ταῖς ἵπποις εἰλημμένοι τῶν χαλινῶν, καθὰ καὶ ἐς ἐμὲ οἱ ἀναβάται καλούμενοι. διάφορα δὲ τοῖς ἀναβάταις ἐς τὸ κάλπης τὸν δρόμον τά τε σημεῖά ἐστι καὶ ἄρσενες σφίσιν ὄντες οἱ ἵπποι. Fœminas quidem Olympionicas, non ipſas agitaſſe curules equos, ſed hoc cum agitatoribus exhibuiſſe ludis, & ideò coronam meruiſſe conſtat. Ac primùm curru quadrijugo Cyriſcam Archidami Lacedæmoniorum regis filiam, quæ ad curſum ſtadialem, ſiue Circenſem equos aluerat primam fœminarum omnium viciſſe, cui & Mauſolæum, & plataniſta ædificatum fuerit Pauſanias[b] memorat, quo loco, πρὸς δὲ τῷ Πλατανιστᾷ τῆς Κυνίσκας ἐστὶν ἡρῷον θυγατρὸς Ἀρχιδάμου βασιλεύοντος Σπαρτιατῶν· πρώτη δὲ ἱπποτροφῆσαι γυναικῶν καὶ Ὀλυμπιάσι πρώτη νίκην ἀνείλετο ἅρματι. Hanc Cyriſcam, non Archidami filiam, ſed Ageſilai magni ſororem Plutarchus[c] perſuaſam à fratre conſcenſo curru, apud Olympiam decertaſſe refert: volente nimirum iſtud Græcis oſtendere, non vllius virtutis ſed diuitiarum, & ſumptuum talem rem eſſe, ἔπεισε τὴν ἀδελφὴν Κυνίσκαν εἰς ἅρμα καθισᾶσαν Ὀλυμπιάσιν ἀγωνίσασθαι, βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἕλλησιν (ait ille) ὡς οὐδεμίας ἐστὶν ἀρετῆς, πλούτου δὲ καὶ δαπάνης τὰ τοιαῦτα, vel (vt alibi legitur) ἀλλὰ πλούτου καὶ δαπάνης, ἡ νίκη, Rurſum Pauſanias *Laconi. fol.* 77. alterius fœminæ Olympionicæ, ob equos ſcilicet Circenſes exhibitos Euryleonidæ ſtatua itidē honoratæ mentionē facit, his verbis, πρὸς δὲ τῷ σκηνώματι ὀνομαζομένῳ γυναικός ἐστιν εἰκών. Λακεδαιμόνιοι δὲ Εὐρυλεωνίδα λέγουσιν εἶναι. νίκην δὲ ἵππων συνωρίδι ἀνείλετο Ὀλυμπικήν. Idē alio loco *Eliacôn.* I. *fol.* 121. *Aldini exemplaris.* Beliſticham è Macedonia maritima oriundam narrat, curru equeſtri victricem fuiſſe renuntiatam, circa Olympiadam octauam & viceſimam ſupra centeſimam: ἐπὶ μὲν δὴ τῇ συνωρίδι Βελιστίχην ἐκ Μακεδονίας τῆς ἐπὶ θαλάσσῃ γυναῖκα, Τληπόλεμον δὲ Λύκιον ἀναγορευθῆναι λέγουσιν ἐπὶ τῷ κέλητι. τοῦτον μὲν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τριακοστῆς τε καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος· τῆς Βελιστίχης τὴν συνωρίδα Ὀλυμπιάδι πρὸ ταύτης τρίτῃ. Nam earum quidem neutram decurriſſe Olympiæ ſentio, illam verò, Cyniſcam ſcilicet, agonibus Olympicis interfuiſſe, ibíque cùm nō per ſe, ſed per aurigam vtique decertaſſet coronatā propter ſuos equos, qui curuli certamine viciſſent ipſa Plutarchi verba (ſi quemadmodum oportet expendantur) manifeſtè ſatis comprobant. Igitur & curulibus,

a fol. 1377. edit. Stepha. Vbi vide annotat. ad fol. 139. Latinæ verſionis ex Varino & Dionyſ. Halicarnaſſ. ad fi. lib. 7. Roma. antiq. f. 479. & ad Plutar. in Æmil. fol. 475. Et Latin. verſionis fo. 416. ex Homer. & Porphy. in quæſ. Homer. Euſtath. ad Homer. in γ. & λ. Iliad. Euripide in Supplicibus. Apollonio in Argonauticôn j. Quibus adde ſis Iſidorū Hiſpalen. Orig. 18. lib. cap. 38. Vbi, Deſultores nominati (ait) quod olim, pro vt quiſque ad finē curſus venerat deſiliebat & currebat, ſiue qđ de equo in equum tranſiliebat.

b Laconicis fol. 69. Aldi. lib. & fol. 79. Meminit & initio libr. 2. Eliacôn fol. 139. Vt ſtatuā eius poſitam Olympiæ dicat, Appellis artificio elaboratam.

c Apophth. Lacon. f. 374. Stepha lib. & in vita Ageſilai, fol. 1108.

& equeſtribus celitum, quos dicebant agonibus, qui non ipſi decertauerant, ob equos tamen quos expenſis aluerant ſuis, quorumque curſus voluptatem populo, Diis cultum tribuerant per agitatores, aurigáſque coronas merebantur, etſi quæ alia præmia eſſent propoſita: ſicuti Philippus Macedo, de quo Plutarchus *in Alexand.* narrat, poſt captam Potidæam eodem die tres nuncios accepiſſe, fuſos à Parmenione ingenti pugna Illyrios, alterum Olympiis ſe equis celitis pernicitate vicíſſe: ὀλυμπιάσιν ἵππῳ κέλητι νενικηκέναι: tertium Alexandrum ipſi natum. Adeò autem gloriæ auidum fuiſſe, vt victoriis curruum Olympiacis ſuis nummos ſignari iuſſerit, τὰς ἐν ὀλυμπίᾳ νίκας τῶν ἁρμάτων ἐγχαράττων τοῖς νομίσμασιν. Nam vt ipſe, aut Circenſes equos agitauerit, aut ipſi aurigæ παραβάτου, ἀποβάτου, aut ἀναβάτου in morẽ aſſederit in agonibus ludicris depugnaturus nuſpiam proditum: ſed per equites, aut agitatores victoriam ex equorum pernicitate ſæpe abſentem ipſum meruiſſe, hoc eſt quod Plutarchus eo loco ſignificat. Ac ſimiliter, non modò coronas agonis Muſici poëtas qui docerent fabulas, itémque cantores ſiue recitatores actoréſque dramatum (quos ludios & hiſtriones vocabant) abſtuliſſe, aliíſque præmiis, & (ſi populo valdius placuiſſent) libertate, inæſtimabili vtique præmio, donatos accepimus[a]: verùm eos quoque actorum ſcenicorum gregis coragos, quorum induſtria ſumptibúſque ludi exhiberentur ſcenici ſiue theatrales. Hoc adeò colligere ſum viſus, tum ex aliis, quos initio libri huius *ad fin. cap.3. ſupra*, de Andocide atque Ariſtide à Plutarcho attuli ſuper Iſocratem teſtimoniis, tum etiam ex iſto Plutarchi loco[b], ſæpius à me iam ſed ſuo merito laudati, vbi Themiſtoclem fuiſſe choragum, aut certantibus Tragœdis, quo tempore magno in honore ac pretio hi ludi habebantur, magnóque ſtudio, atque contẽtione ambitioſa edebantur, cuius victoriæ monimentum ille tabula inſcriptum extare voluerit. Nam eius auctoris hæc verba ſunt, ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα, Θεμιστοκλῆς φρεάῤῥιος ἐχορήγει, φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἦρχεν. Et ſimiliter athletarum choragis Delphici tripodes duo præmij loco dati, vnus quidem altitudinis cubitorum nouem, ad puerorum, alter verò, ad certamina virorum deſtinatus, cubitorum duodecim, quos tripodas in pompa illa celebri ludorum apud Daphnem ab Antiocho Epiphane exhibitorum circumlatos fuiſſe, narrat his verbis Athenæus, *lib. deipnoſophiſt. 5. fol.59. Ald. exemp.* τούτων δὲ ἐφεξῆς ἐφέροντο δελφικοὶ τρίποδε ἄθλα τοῖς τῶν ἀθλητῶν χορηγοῖς· ὁ μὲν παιδίσκων ἐννέα πηχῶν τὸ ὕψος· ὁ δὲ πηχῶν δώδεκα, ὁ τῶν ἀνδρῶν: vbi, tametſi non ignoro choragorum nomen ad eos paſſim referri qui certaminibus athletarum neceſſaria ſubminiſtrant, ſicut in illo Plutarchi, Muſicorum ſiue ſcenicorum. Attamen ſi erit quiſpiam, qui choragum vtrobique malit chori ſiue collegij principem, eum qui primas partes agit, qui reliquis peritia & virtute præit, ac veluti choream ducit, interpretari, in ipſius opinionem non grauatè conceſſero, interim peruagatam ſequor. Atque in his tragicorum, comicorúmque agonibus, & actorum ſiue hiſtrionum, commiſſiones ſortitò factas, & ipſos choragos, non ſine ſortitione apud Athenienſes è tribubus electos, idem ille Plutarchus alio loco perſpicuè oſtendit, exemplo (quantum augurari

a l.diuo.C. qui manum. non poſſunt. l. ſi priuatus. D. qui & à quib. Vide Cuiac. lib. 2. obſeruat. ca. 22.

b Themiſt. f.207. & 218. lib. à Stepha. excuſi.

gurari coniectura licet) à lustralibus agonibus petito. Sic enim ille [a] de ludis ab Alexandro post suum ab Ægypto in Phœniciam reditum exhibitis, καὶ πομπὰς ἐπετέλει καὶ χορῶν ἐγκυκλίων καὶ τραγικῶν ἀγῶνας· οὐ μόνον ταῖς παρασκευαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἁμίλλαις λαμπροὺς γενομένους· ἐχορήγουν γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν κυπρίων ὥσπερ ἀθήνησιν οἱ κληρούμενοι κατὰ φυλάς· καὶ ἠγωνίζοντο θαυμαστῇ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους, μάλιστα δὲ ὁ νικοκρέων ὁ σαλαμίνιος καὶ πασικράτης ὁ σόλιος διεφιλονείκησαν· οὗτοι γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς χορηγεῖν. & cæt. Iudices quoque ipsos Athenis sorte ductos, è tribubus, qui de Musicorum ludorum victoria pronuntiarent, ex eo intelligimus, quod ab illo ipso alibi [b] narratur, cùm primam fabulam Sophocles etiamnum iuuenis dedisset, atque in spectatorum concertatione non esset certaminis iudices sortitus archon, siue prætor Aphepsion Cimonem cum collegis ducibus ingressum theatrum post facta Deo solemnia libamina eos non dimisisse, sed illos decem è singulis tribubus singulos coëgisse, iuratos considere ac disceptare: victorem pronuntiatum Sophoclem. Æschylum id ægrè ferentem in Siciliam profectum ibi decessisse, & ad Gelam sepultum fuisse, πρώτην γὰρ διδασκαλίαν (inquit) τοῦ σοφοκλέους ἔτι νέου καθέντος ἀψεφίων ὁ ἄρχων φιλονεικίας οὔσης καὶ παρατάξεως τῶν θεατῶν, κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος ὡς δὲ Κίμων μετὰ τῶν συστρατήγων προελθὼν εἰς τὸ θέατρον &c. ἠνάγκασε καθίσαι καὶ κρῖναι δέκα ὄντας ἀπὸ φυλῆς μιᾶς ἕκαστον &c.

> a Alexand. fo.1249. & 1250.
>
> b Cimone fol.884.

Quomodo athletæ tertia commißione victoriam consequuti. τριαχθῆναι τετριαζόμενος. Varia Milonis Crotoniatæ in agonibus gymnicis victoriarum historia. Theocritus interim enarratur & Lucillianum carmen illustratur. Milo vbi constitisset, inde nulla vi nullo cuiusquam impetu deiectus. Ab isto more athletico ducta similitudo, in quodam apud B. Paulum loco indicatur. Plautus explicatur. De Milone iucunda ex Æliano prolata historia: sed & alia pleraque minimè vulgaria è veterum libris collecta in huius capitis marginem reyciuntur.

CAP. XXVII.

VErùm Musicis relictis ad gymnicos ludos, quibus ab ipso initio totam hanc operam dicaui, explicandi principalis Rescripti gratia (si placet) reuertamur: Atque ad illud potissimùm, quod cœperamus indicare, horum singulorum tertia quaque commissione, ac decertatione victoriam agonistas, & simul coronam consequutos. Quod ipsum cùm illi paulò antè commonstrati loci, vbi de sortitione in ludis actum est (si modò ita vt oportet ab eruditis iuuenibus expendantur) haud obscurè significant, tum etiam hi comprobant manifestò quos in rem ipsam olim à me collectos numero proferam. Aristides Rhetor [c], ἢ πάλιν αὖ τῶν τῆς τυραννίδος κακῶν ἐπῄρω, τὸ τρίτον πλεύσας ὥσπερ οἱ παλαισταὶ παλαίουσι. δὶς μὲν πρὸς τὸν αὐτὸν προσπαλαίσας· τρίτον δὲ ὅλως πρὸς τύραννον καὶ τυραννικὴν οἰκίαν. vbi quod ait, δὶς μὲν πρὸς τὸν αὐτὸν, videndum ne ad athletas referri minimè debeat, qui bis quidem, sed non aduersus eundem (vti dixi) depugnabant. Verùm illud quod antè posuit τὸ τρίτον, nam tertia athletarum compositione victorem ostendi, atque coronari demonstratum est, nisi forte luctatores in eo ab reliquis athletis differebant, quod aduersus eundem, vt bis certè superarent semel ab vno quopiam deiecti ter depugnandum habuerint, ne alioqui superiores illo extitisse

> c κατ' ἀπολογία fol.146. pag.2.

non exiſtimarentur : ac denuò aduerſus alterum ſimiliter, ita vt hunc quoque bis humi affligerent, ipſóque ſuperato itidem aduerſus tertium, quanquam hoc affirmare nolim. Sudas quidem τριαχθῆναι λέγουσιν (ait) οἱ παλαιστρικοὶ ἀντὶ τοῦ τρὶς πεσεῖν: addit deinde alteram huius verbi τριαχθῆναι interpretationem, ἢ τὸ τρὶς τροχάσαντα νικηθῆναι στάδιον δίαυλον δολιχόν. Sed prior quæ ad rem noſtram facit hoc vehementius placet quod Senecæ *lib.* 5. *de beneficijs cap.*3. auctoritate ſtabilitur, cuius iſtud verbum eſt, quod ſuperius retuliſſe me recordor, Luctator ter abiectus perdidit palmam, non tradidit (vnde vulgari noſtrorum hominum prouerbio[a] ad alia pleraque relato iactato iactatum ſcimus. Tribus vicibus luctam conſtare, ac finiri tertia, nec vlterius produci, aut citerius conſiſtere) tum deinde quod antiquitus, eum qui quinquertio, ſiue pentathlo viciſſet ἀποτριάξαι dicebant, ſicuti Iulius Pollux *d.cap.*30.*lib.*3. *Onomaſt. vbi*, περὶ πεντάθλου, memorat, quo loco, ὅτι δὲ πεντάθλου τὸ νικῆσαι ἀποτριάξαι λέγουσι : eum qui victus foret πεντατριαζόμενον nouo quidem vt videtur, ſed non abſurdè, aut ineleganter compoſito vocabulo: tanquam τριαχθέντα ἀπὸ πεμπταμέρων ἀέθλων (vt Pindarus *Od.*5. *Olympior.* nominat) quod videlicet quinque dierum ſpatio, ab vndecimo nimirum, vſque ad ſextum, & decimum quo de victoribus Hellanodicæ pronuntiabant, ſicuti ſcoliaſtis placet exigerentur : vel etiam ἀπὸ τῶν πέντε ἄθλων ἢ ἀγώνων τῶν ἐν τοῖς τέσσαρσι πεντετηρικοῖς, vel etiam τοῖς τρισὶν ἐν πεντάθλῳ vt apud Plutarchum[b] eſt) νικώμενον à Lucillio *lib.*2. *Anthol.cap.*1. *epigrammate* 7. epigrammatario dictum legimus ſic ferè,

--πέντε δ' ἀπ' ἄθλων
πρῶτος ἐκηρύχθην πεντετριαζόμενος.

Præterea quod D. Ioannes Chryſoſtomus aduerſus Iudæos[c] ita ſcripſit: Nunc autem res ipſa demonſtrat eos non ſemel aut bis ſed ter aggreſſos impetum feciſſe, non aliter quam fit in certaminibus Olympiacis: vt nulli dubiū eſſe poſſit quin Eccleſiæ ſit victoria. Poſtremò quod eum, qui ſemel lapſus foret, aut alioqui ceſſiſſet, ſi is eodem certamine fuiſſet poſteà ſuperior, victorem habitum, atque corona donari ſolitum velut hieronicam ex iſto altero Lucilliano *lib.* 2. *Antolog. cap.*1. *epigram.* 11. epigrammate in Milonem eximium luctatorem (Crotonienſem fortaſſe illum valde nobilem, atque adeò illuſtrem, quem in Chronicis ſcriptum eſt Olympiade prima coronatum eſſe Agellius libro XV. *cap.* 16. Tarquinij Superbi temporibus emicuiſſe, vſum alectore qui criſtallina ſpecie fabæ, modò in gallinaceorum ventriculis reperitur, aptum, vt dicunt, præliantibus ita omnium certaminum victorem obiiſſe Solinus Polyhiſtore[d] narrat) facile colligitur, quod ſic habet

εἰς ἱε-

a Sic lingua vernacula prolato, *A tres cops son luttos.*

b Lib. 9. Sympoſiac. problem. q. 3. fol. 1314. Vbi de A litera, διὸ τοῖς τρισὶν ὥσπερ οἱ πένταθλοι περὶ ὅτι καὶ νικᾷ, τὰ μὲν πολλὰ φωνᾶεν ἐστι, τὰ δὲ αὖ φωνᾶεντα ἐν τῷ δίχρονον· ταῦτα δὲ αὐτὰ τῷ πεφυκέναι καθηγεῖσθαι· δευτερεύειν δὲ μηδέποτε μηδὲ ἀκολουθεῖν.

c Orat. 2 co. 1004.

d Polyhiſt. extremo cap. 4. de quo iſtud Simonidis lib. 3. anthol. cap. 2. epigram. 2. ὅς ποτε Πίσῃ ἑπτάκι νικήσας ἐς γόνατ' οὐκ ἔπεσεν. De Milone Plin. lib. 7. cap. 20. Strab. lib. 6. fol. 291. Athenæus itē lib. 10. Deipnoſophiſt. poſt Cicer. lib. de ſeneɛt. duobus locis. Vide Philoſtratū libr. 5. de Apollo. fol. 25. Euſtath. ad Homer. Od. θ. 1599. nu. 38. atque Valer. Maxim. ca. 12. lib. 9. Sed de Milone ipſiuſque robore ac poſt palmas gymnicas morte, Galenus quidem in protreptico ad artes fol. 5. Sed nemo diligentius quàm Pauſanias lib. 2. Eliac. fo. 150. Ald. lib. Obitum quidem accuratè narrat Agell. lib. 15. c. 16. Ad palmas quod attinet, hoc inter cætera Pauſanias quod Lucillianis & Simonideis epigrammatibus occaſionem præbuit: ἐγένοντο δὲ Μίλωνι ἓξ μὲν Ὀλυμπίᾳ πάλης νῖκαι· μία ἐν παισὶν· ἓξ αὐτῶν Πυθοῖ δὲ ἐν τ' ἀνδράσιν ἓξ καὶ μία ἐνταῦθα ἐν παισίν. ἀφίκετο δὲ καὶ ἕβδομον παλαίσων ἐς Ὀλυμπίαν· ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐγένετο οἷός τε καταπαλαῖσαι Τιμασίθεον πολίτην τε ὄντα αὐτῷ καὶ ἡλικίᾳ νέον, πρὸς δὲ καὶ συνίστασθαι οὐκ ἐθέλοντα ἴσαι. Robore tamen corporis ad Euenum Ætolidæ flumen ſuperatum fuiſſe à bubulco Titormo, narrat Ælianus cap. 22 lib. 12. Var. hiſt. & addit, θεασάμενος δὲ ὁ Μίλων εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας τείνας ἔφατο, ὦ Ζεῦ, μὴ τοῦτον ἡρακλῆ ἕτερον ἀπείρασας; ἐνταῦθα ῥυθῆναι λέγουσι τὴν παροιμίαν, ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς. Cui congruit quod apud Theocritum ἐν νομεῦσι eidyllio 4. Corydon de Ægone quem bubulcum à Milone adductum ad certamen Olympicum dixerat, adiicit ſtatim, φαντί νιν Ἡρακλῆϊ βίην καὶ κάρτος ἐρίσδειν. Et rectè βίην καὶ κάρτος licet ὑπερβολικῶς non tamen τὴν τέχνην qua ſuperatum ab Hercule Antæum ſuperius retuli. Nec enim bubulcorum ἀπαλαίστων ars vlla ſed robur eſſe intelligitur. Quod verò ſexies Olympionica Milo cū centū milibus ſuorū ciuium quibus imperabat pugna Sybaritas ſuperarit, Olympiacis coronis ornatus, Herculis autē habitu claua & leonina pelle inſtructus: magnęq; ciuibus admira-

εἰς ἱερόν ποτ᾽ ἀγῶνα Μίλων μόνος ἦλθ᾽ ὁ παλαιστὴς
τὸν δ᾽ εὐθὺς στεφανοῦν ἀθλοθέτης ἐκάλει.
προσβαίνων δ᾽ ὤλισθεν ἐπ᾽ ἴχνιον, οἱ δ᾽ ἐβόησαν
τοῦτον μὴ στεφανοῦν εἰ μόνος ὢν ἔπεσεν.
ἀντστὰς δ᾽ ἐν μέσσοισιν ἀνέκραγεν οὐχὶ τρία ἐστίν.
ἓν κεῖμαι λοιπὸν τ᾽ ἄλλα μέ τις βαλέτω.

Vbi hoc quidem quod in extremo est ideò ascriptum à poëta scitissimè atque argutissimè, si quid aliud potuit (mei namque istius athletici certaminis leges non ferunt modò, sed iubent, omnia quæ scrupulum mouere possint, vt propellam, nihílque intentatum sinam) quoniam de loco, in quo semel constitisset Milonem deiici nulla vnius hominis vis, nullo impetu potuisse à Philostrato proditum in s. d. loco vbi, οἱ μὲν δὴ κατ᾽ ὀλυμπίαν τε καὶ ἀρκαδίαν λόγοι τὸν ἀθλητὴν ἱστοροῦσι τοῦτον ἀτρεπτον γενέσθαι καὶ μὴ ἐκβιβασθῆναί ποτε τοῦ χώρου ἐν ᾧ ἐστι: quod & Pausanias docet Eliacôn secundo, & Galenus ipse libro secundo ὑγιεινῶν [a] his verbis, εἰ δὲ δὴ καὶ κελεύσειέ τινι καθέλκειν τε καὶ κάμπτειν βιαίως αὐτὸν ἀκίνητόν τε καὶ ἄκαμπτον οὐ ταῖς χερσὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκέλεσι καὶ τῇ ῥάχει, διαφυλάττων οὐ σμικρὸν γυμνάσεται γυμνάσιον εἰς εὐτονίαν ὀργάνων οὕτω τοι λόγος ἔχει κἀκεῖνον τὸν Μίλωνα γυμνάζειν ἑαυτὸν ἐνίοτε μὲν ἀποσαλεῦσαί τε καὶ κατακινῆσαι τῆς ἕδρας ἐπιτρέποντα τῷ βουλομένῳ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν σκελῶν ὡς ἂν εἴη μάλιστα γυμνάσιον. ἐνίοτε δὲ εἰ τὰς χεῖρας γυμνάζειν βούλοιτο, τὴν πυγμὴν διαλύσειν κελεύοντα: αὖθις δ᾽ ἂν ὥς φασιν ἐν ταῖς χεροῖν ἔχων ἢ ῥοιὰν ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον ἀφαιρεῖσθαι τῷ βουλομένῳ παρέχει. Quæ postrema Galeni verba teneri non possum quin adhibito Æliani iucundam de Milonis amica historiam exhibente illustrem testimonio Μίλωνος τοῦ τὴν ῥοιὰν (inquit, Punicum malum tenenti Miloni abstrahi de manibus nulla vi antagonistarum, sed non semel ab ipsius amica eripi potuisse, atque ita corpore quidem robustum, animo verò minime virilem & fortem ipsum fuisse significans) ἣν ἐν τῇ χειρὶ κατεῖχεν οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων ἑλεῖν ἐδύνατο. ἡ δὲ ἐρωμένη αὐτοῦ ῥᾷστα αὐτὴν ἐξῄρει φιλονεικοῦντα πρὸς αὐτὸν πολλάκις· ἐκ δὴ τούτου νοεῖν ἔστιν ὅτι Μίλων ἰσχυρὸς μὲν τὸ σῶμα ἦν, ἀνδρεῖος δὲ τὴν ψυχὴν οὐκ ἦν. Ad hũc athletarum obfirmandi sese morem, quo minus loco dimouerentur aspexisse D. Paulum ad Corinthios (apud quos celebrata Isthmia) scribentem suspicor cùm ipsis ita præcipit, *cap. 15. versu postremò*, ὥστε ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ ἑδραῖοι γίνεσθε ἀμετακίνητοι περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίου πάντοτε· εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς ἐν κυρίῳ vtitur enim perlibenter similitudinibus, aut metaphoris à re athletica deductis, cum ipsis agens Apostolus, ob illam fortasse quam dixi rationem, vt aliis allatis testimoniis affatim docuisse, me trino isto tractatu arbitror.

admirationi propterea fuerit: disces (si curæ hoc tibi) de Diodoro Siculo lib 12. Biblio. fol. 294. De Milone isto insuper aliquid è Pausania scribam lib. 3. c. 9. huius Agonist.

a fol. 241. in princip. adde in s. d. loco fol 150.

Plautinus locus enarratur in quo de septenorũ Cyathorum ludis. Curules ludi apud Græcos duodecimo apud Romanos septimo spatio consummati. De dolichodromo Scoliastes Aristophanis notatus cuius verba librarij forsitan errore laborantia proponuntur. Orestis aut etiam Sophoclis temporibus curulem agitatorum cursum septimo spatio conclusum, & in Græca videri, quod Plautino illi loco explicando facit.

CAP. XXVIII.

QVæ cùm ita sint ad alios, quam ad gymnicos ludos allusisse Plautum vetusti moris non ignarum oportet, quo loco *in Persa*,

*actu.5.scen.*3.apud ipsum Traxilus.

> *Date illi aquam manibus, apponite mensam, do hanc tibi*
> *Florentem florenti, tu hic eris dictatrix nobis, age*
> *Puerè à summo septenis cyathis committe hos ludos*
> *Moueamus propterea Pæcnium tardè cyathos mihi das.*

Ad curules nimirum (vt vno verbo expediam) ludos, quorum cursum olim apud Græcos, non septimo, sed duodecimo spatio finitum ex Pindaro, eiusque scoliaste: apud Romanos autem septimo, tum aliis [a] Propertio *lib.2.ad Cynthiam in carmine* *Vnica nata meo*, Lactantio, *lib.5.& vltim. diuinar. instit.* & Sidonio *in Narbon. cap.*23. (quod meminerim quidem) in testimonium citatis ante nos docuerint, in eo comprobando frustra laborem insumendum non arbitror. Itaque alios auctores ita laudabo, vt ipsorum verba non proferam tamen, sicuti soleo: sed strictim locos, vel Plauti, vel tua potiùs causa (bone lector) indicem. In his Cassiodorum libro III. variar. *epist.* 51. vide sis in circi descriptione B. Hieronymum in Hilarionis vita [b], Ioannem Xiphilinum ex Dione in Commodo, & in Seuero Iulianum Misopogone, Varronem apud A. Gellium, *cap.*10. *lib.*3. *noct. Attic. vbi de numero septenario*, cùm ait, Sapientes veteres septem & curricula ludorum Circensium solemnia septem fuisse: Suetonium Domitiano, *cap.*4. vbi principem istum quo facilius centum missus peragerentur, singulos à septenis spatiis ad quina corripuisse memorat: Senecam *episto.* 30. ad Lucilium quo loco, manifestiorem notari solere agitatorum lætitiam scribit, cùm septimo spatio palmæ appropinquant. Atque Ausonium denique in heroum Epitaphiis, *epigramm.*35. *equo admirabili iussu Augusti*, vbi,

> *Prosphore clamosi spatiosa per æquora circi,*
> *Septenas solitus victor obire vias.*

Quanquam autem illa vera sunt de septem circi spatiis, quæ modò dixi, vt ipsis etiam Cedrenus *in compendio historiæ vbi de Romulo & Circo. fol.*121. septem planetarum cursum denotari scripserit: attamen si cui displiceat nostra hæc Plautini loci explicatio, ex palliata scilicet comœdia desumpti (licet in eam iniecta sint ex Romano more plurima) possit auctoritate scoliastis Græci permotus ad cursum qui δολιχόδρομος dicebatur Plautum aspexisse arbitrari. Nam ille quidem auibus Aristophanicis [c] ausus est à stadiodromis, & diaulis ita dolichodromos distinguere, vt hi sint quos septies decurrere oportuerit: cùm stadiodromis semel spatium Circi peragendum iterandum diaulis, aut cum armis decurrendum fuerit. Sed fides penes illum esto: quam ego sublæstam hîc quoque (vt in cæteris minime sibi constat) ac dubiam censeo: præsertim cùm aut falsò, aut mendosè scriptum ibidem legatur sine abnutiuo articulo, sic fere, οἱ γὰρ σταδιόδρομοι διπλοῦν ποιοῦνται τὸν δρόμον: nisi potiùs mendum est, ἐν τῷ διπλοῦν, pro quo τὸ ἁπλοῦν reponendum suadet quod de diaulo ibidem traditur, & apud Tzetzem [d] cùm ait δίαυλος δρόμος ὁ διπλοῦς ἕνα ποιῶν καμπτῆρα. Cæterùm non ignoro δόλιχον aliis quidem stadiorum duodecim, Sudæ verò etiam viginti quatuor spatium siue curriculum esse visum: quod à me in medio relinquitur. Quamuis enim non sit hoc absurdum, immò congruere videatur cum eo quod Pindarus *Olymp. Ode*3. *stroph.*3. metam in Olympico circo, seu equorum curriculo duode-

a Philander ad Vitruuiũ lib.5.ca.3.fol. 176. Lazius lib.10. comment. cap. 5. Beroald. ad Suetonium post Isidorũ Hispalen.lib. 12.Orig.c.37.

b Vnde verba inferius hoc ipso sermone aliam in remq; adferentur.

c Ad illud ἤ 'πὶ τὸν δίαυλον ἦλθον, fol. 365. Germanici exẽplaris: vbi inter cætera, δίαυλος ὁ δίπλον ἔχων τὸν δρόμον ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ πληρῶσαι τὸ στάδιον καὶ ὑποστρέψαι· δολιχόδρομοι δὲ οἱ ἑπτὰ τρέχοντες. διὸ καὶ δολιχόδρομοι. De his itidẽ videto Sophoclẽ Electra 112. fol. vbi de Orestis interitu sub persona pædagogi.de ludis Delphicis loquẽtis, & ibi scoliastem græcũ. Præter hos fuêre alij quidã cursores ἐφίπποι & ὁπλιτόδρομοι, de quibus apud Plato. 8. de legibus. fo.833.videto quæ scribo inferius ad finem huius libri, & itidẽ secundi.

d Isaac Tzetzes 3.histor. sextæ chiliad. citatus à Vigina. in comment. Gall. ad Arrichio. Philostrati.

duodecim flexus habentem appellauit, quo loco,

> τῷ νιν γλυκὺς ἵμερος ἔχε
> δωδεκάγναμπτον περὶ τέρμα δρόμου
> ἵππων φυτεῦσαι.

nihilominus tamen in eo quod de dolichodromo dixi, aſſentitur interpreti Ariſtophanis idem ille Tzetzes cum ſuperioribus quæ protuli hæc quoque adiicit, ὁ δόλιχος ἑπτάδρομος· τρεῖς γὰρ καμπτῆρας εἶχε, καὶ τὸ καμπτῆρος ἥμισυ. Rurſum etſi ex Pindaro, eiúſque ſcoliaſte colligitur quod antè dixi, duodecim omnibus decurſis ſpatiis, non paucioribus adiudicatum victoribus equis celitibus, bigas, quadrigáſve trahentibus, ipſorúmque dominis palmam & coronam: attamen quod Romæ vſurpatum fuit, vt ſeptimo ſpatio equeſtris agon concluderetur hoc ætate Sophoclis, aut ipſius Oreſtis de cuius temporibus & obitu in equeſtri apud Delphos curriculo, poëta [a] verba facientem pædagogum inducit, obtinuiſſe itidem videtur. Nam illa quidem ſic habent

> καὶ πρὶν μὲν ὀρθοὶ πάντες ἕστασαν δίφροι
> ἔπειτα δ' αἰνειᾶνος ἀνδρὸς ἄστομοι
> πῶλοι βίᾳ φέρουσιν ἐκ δ' ὑποστροφῆς
> τελοῦντες ἕκτον ἕβδομόν τε ἤδη δρόμον,
> μέτωπα συμπαίουσι βαρκαίοις ὄχοις.

[a] Sophocles Electra. fol. 114. exemplaris à Stephano editi.

Et paulò poſt,

> ἤλαυνε δ' ἔσχατος μὲν, ὑστέρας δ' ἔχων
> πώλους ὀρέστης τῷ τέλει πίστιν φέρων.

Vnde manifeſtum ſatis reor, fini atq; adeo palmæ appropinquaſſe quadrigas ab aurigis, & curulibus curſoribus agitatas ipſo iam ſeptimo ſpatio, quanquam ea de re nihil è ſcoliaſtis græci adnotatione poſſis eruere, qui hoc demum inquit τῷ τέλει πίστιν φέρων, ἀντὶ πιστεύων ὅτι ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ δρόμου παρελεύσεται ἢ νομίζων· ἕως τοῦ τέλους οὕτως ἐλαύνειν. Certè Plautus haud temerè in palliata comœdia de ſepteno numero loquutus: & quod à Cedreno de ſuperſtitione illa ſeptem planetarum traditur, æquam apud græcos, atque apud Romanos rationem habuit. Quæ omnia cum ſint in coniectura, quæ variis è locis auctorum vetuſtorum elicitur, poſita, viſum huc adferre. Si fortè diligentior quiſpiam, & exercitatior in græcorum hiſtoria, locis aliis vndique conquiſitis, & cum iſto labore noſtro comparatis, in veritate rei tam vetuſtę inueſtiganda & aſſequenda, felicioribus auſpiciis vſus, palmam auferat quam in vlla re inuideo nemini, qui ſequi me non aſſequi profiteor, ſatiſque habeo, ſi non indulſiſſe otio, vel abuſus tempore videri poſſim.

Accurata de tempore gymnicorum & ſcenicorum ludorum apud Romanos editorum hiſtoria. Græcum certamen, quale intellexerit Tacitus aduerſus eruditiſſimum commentatorem nuperum diſceptatur. Deprauatiſſimus Appiani locus emendatur. Ἐπινίκια. Ludi victoriales poſt actum triumphum, ſacrificiáque ſolemnia celebrata editi: luctu autem publico intermiſſi: occluſáque gymnaſia & paleſtræ. Illo veterum exemplo itidem Toloſæ triſti & calamitoſo tempore muſicos ſiue poëticos agones intermitti meritò vſurpatum.

CAP. XXIX.

DE gymnicis verò ludis, vt cętera, quemadmodũ ſtatui, perſequar, datos Romæ ipſos fuiſſe in ædilitate primùm Æmilij Scauri Va-

lerius Maximus *lib.2.cap.8.* auctor est, vbi, Athletarum certamen (ait) à M.Scauri tractum est magnificentia: cùm longè anteà sub annum vrbis conditæ CCXXXVIII, quo Tarquinius Priscus regnare cœpit, designato tunc primùm ad circum faciendum, qui posteà maximus dictus est, loco, & foris diuisis, tam equiti quàm senatui vnde spectarent ludicrum, fuissent equi, pugilésque ex Hetruria maximè acciti, teste Liuio *lib.1.* Anno dein vrbis conditæ CCLXIV. Q. Sulpitio & Sp. Largio coss. festum diem cum processione siue pompa sacrificiis ludis ex voto A.Postumij Dictatoris indictum & exactum narrat Dionysius Halicarnass.[a] in quo multa more græcanico fierent ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις ταύταις πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμους ἑλληνικοὺς κατά τε πανηγυρισμοὺς καὶ ξένων ὑποδοχὰς καὶ ἐκεχειρίας. Vbi post equorum agitatores, athletæ, qui gymnicis agonibus decertabant, minimè prætermittuntur τούτοις ἠκολούθουν ἡνίοχοι τέθριππά τε καὶ συνωρίδας καὶ τοὺς ἀζεύκτους ἵππους ἐλαύνοντες. μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοὶ τὸ δὲ περὶ τὴν αἰδῶ καλυπτόμενοι. Quanquam Macrobij liber Saturnalium primus cap.11. enarratam à Dionysio historiam ad annum vrbis CCLXXIV. vulgato fortasse librariorum imperitorum, aut aliud cogitantium in notis potissimum numeralibus errore: vt vt sit, anno quidem vrbis conditæ CCCXC. Sulpitio Petico & Licinio Stolone Coss. cùm eam intoleranda vis ortæ pestilentiæ afflixisset, placandi cælestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures præbuit ad id tempus circensi spectaculo contenta. Postea ludij siue histriones ex Hetruria adsciti, qui ad tibicinis modos saltantes aut indecoros motus more Thusco dabant. Paulatim deinde ludicra ars ad Satyrarum modum perrexit: quas impletas modis descripto iam ad tibicinem cantu motúque congruenti peragebant. A quibus satyris primus omnium poëta Liuius ad fabularum argumenta, spectantium oculos & animos transtulit, suorum idem scilicet (id quod omnes tum erant) actor carminum: sicuti Liuius initio lib.VII. ab vrbe condita, & Val. Maximus lib.II. memoriæ prodiderũt. Demum verò ad annum vrbis DXLI. Q. Fab. Max. & T. Sẽpronio Graccho iterũ Coss. ludos scenicos per quatriduũ tunc primùm factos ab ædilibus curulibus, Tuditano sci. P. Sẽpronio, itémq; Cn. Fuluio Centimalo memoriæ proditũ ab ipso Liuio *lib.24.* alio loco. Annis deinde ad septẽ & viginti, hoc est anno vrbis conditę D.LXVIII. Sentio Postumio & Q. Martio Coss. à M. Fuluio ludos, quos Ætolico bello vouerat, factos idem Liuius *lib.39.* refert, Ad quos exhibendos cùm multi artifices è græciâ venissent honoris eius causa, tũ verò primũ athletarũ certamen Romanis spectaculo fuisse: venationem præterea datam leonum, & pantherarum, & propè huius sæculi copia, ac varietate ludicrum celebratum fuisse. Sub annum verò quadragesimum, vrbis autem conditæ DCIIX. quo Lu. Mummius de Achæis & Corinthiis triumphauit (apud quos, vt inferiùs altero tractatu demonstrabitur, Musici gymnicíque agones in antiqua scilicet Græcia celebrati antiquitus) musicorum ludorum, quos theatralium artium nomine designatos arbitror, vt vel agerentur fabulæ præsertim è græcis latinæ factæ, quales Terentianæ: vel more græco ad citharam recitarentur scilicet, spectaculum in vrbe præbitum fuisse Tacitus [b] narrat: apud quem nihil (vt opinor) prohibet,

a lib. 7. ῥωμ. ἀρχαιο. fo. 475. editio. Vvechel.

b lib. 14. annal. Vbi Lipsius etsi accuratè omnia solet, nõ istud tamen pro suo more, certè non meo ex voto.

bet; quominùs græci certaminis appellatione gymnicos æquè vt musicos ludos designatos esse interpretemur. Præsertim cùm ante Neronis tempora, de quibus eo loci agitur, vigente adhuc republica datos sępius athletas, non quidem quotannis, sed velut extra ordinem in vrbe Roma, constet ex iis, quæ superiùs dixi. Quin & apud Ciceronem ipsum ad Marium [a] græcorum ludorum nomine propius est, vt non musici, sed gymnici exponi debeant, quidquid eruditissimus Lipsius in contrarium sentiat in suis ad Tacitum commentariis. Euòcabantur Græciâ interdum athletę Romam: nec eorum spectaculum, ante Imperatorum tempora in vrbe ordinatum fuit. Namque vt omittam quod de Marco Fuluio ex Liuiana historia modò exhibui, Pompeium quidem in sui theatri dedicatione ludos gymnicos & Musicos, ferarúmque venationes edidisse, in quibus quingenti leones sint occisi: nouissimam elephantorum pugnam terribilissimum spectaculum exhibuisse à Plutarcho [b] relatum his verbis memini, πομπήιος δὲ τὸ θέατρον ἀναδείξας ἀγῶνας ἦγε γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἐπὶ τῇ καθιερώσει καὶ θηρίων ἁμίλλας ἐν οἷς πεντακόσιοι λέοντες ἀνῃρέθησαν ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἐλεφαντομαχίαν ἐκπληκτικώτατον θέαμα παρέσχεν. Syllam quoque occasione concedendæ populo bellicis laboribus attrito atque confecto voluptatis cuiuspiam ob triumphum de Mithridaticis, & Italicis rebus actum Olympica, & athletica, reliquáque omnia spectacula in vrbem transferri iussisse, ac exhibuisse populo Romano, ita vt Olympiæ soli tunc in stadio cursores (cùm agones veteri Olympici celebrarentur in vrbe) decertare potuerint, Appianus in hæc verba narrat alicubi [c], quæ non tam ex more meo proponam (quamuis hoc quoque cùm ad gymnicorum historiam, qua de agitur, pertineant) quàm vt grauem interim, qua deturpantur, maculam ex ipsis eadem opera (quod equidem spero) eluam: καὶ οὐδ᾽ ἑνὸς ἐν ὀλυμπίᾳ· ὅτε ἀγωνίσματος πλὴν σταδίου δρόμου γινομένου. τοὺς γὰρ ἀθλητὰς καὶ τὰ ἄλλα θεάματα πάντα ὁ Συλλας ἐς ῥώμην μετεκέκλητο ἐπείκεια τῶν μιθριδατείων ἔργων, καὶ Ἰταλικῶν. πρόφασις δ᾽ ἦν ἀναπνεῦσαι καὶ ψυχαγωγῆσαι τὸ πλῆθος ἐκ καμάτων. Nam hic quidem præterquam quod τοὺς ἀθλητὰς nominans, sic intelligendus auctor est, tanquam scripsisset τοὺς ἄλλους ἀθλητὰς, cùm alioquin athletarum appellatione, ipsos quoque cursores comprehendi nemo nesciat: certè τὰ ἐπείκεια nullus rei esse, ipsámque auctoris obscurare sententiam, atque confundere cùm viderem, persuasi mihi iamdudum ipsius loco reponendum ἐπινίκια: quo verbo paulum immutato ab illo altero, triumphum, cæteráque victoriæ signa, & indicia seu potiùs consequentia & effecta ostendi, grammaticorum pueri, qui græca delibauerint, non ignorant. Cuius castigationis meæ rationem satis constare adhuc arbitror, tum illo Taciti loco de theatrali, siue scenicorum ludorum spectaculo Romæ præbito à L. Mummio (suo triumpho scilicet) incitatus, tum verò isto potissimùm Herodiani [d] testimonio confirmatus. In quo cùm geminum Seueri principis illi Syllano factum, post Albinum superatum, atque trucidatum proponitur, vt congiaria largiretur, & varia certaminum spectacula ederet, non Musicorum modò, quæ per ludios & actores, verùm etiam athleticorum siue gymnicorum, quæ per fortitudinis roborísque discipulos peragerentur, vtrísque illorum vndique Romam euocatis, hoc ipsum τοῦ ἐπινικίου vocabulum ab optimo

[a] Epist. 1. li. 7. ad familia. Non enim te puto græcos, aut Oscos ludos desiderasse, &c. Nã quid ego te athletas putem desiderasse, qui gladiatores contempseris?

[b] In Pompeio fol. 1182. Steph. exẽpl.

[c] lib. 1. Ciuil. Hæc de re nihil Plutarchus in Sylla.

[d] lib. 3. hist. in Seuero, fo. 72. exempl. à Steph. excus.

historico itidem vsurpatum esse animaduerto, sic ferè τῷ μὲν τοι δήμῳ ἐπέπρατο ποιεῖν κεχαρισμένα. καὶ γὰρ θέας πολυτελεῖς καὶ παντοδαπὰς συνεχῶς ἐπετέλει. &c. νομάς τε μεγαλοφρόνως ἐπεδίδου ἐπετέλεσε δὲ καὶ ἐπινίκιον ἀγῶνα τοὺς πανταχόθεν μούσης τε ὑποκειτὰς καὶ ἀνδρείας μαθητὰς μεταπεμψάμενος. Ob reditum Seueri Principis, ob decennalia eius, atque victorias, edita Romę varia spectacula idem Dio sic ferè scripsit : ἐγένοντο δὲ καὶ θέαι τοιαῦται παντοδαπαὶ ἐποίηνται τῇ ἀνακομιδῇ τοῦ Σεβήρου καὶ ἐπὶ τῇ δεκετηρίδι αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ταῖς νίκαις Atque vt mittam quod Plutarchus τοῦ πολέμου τὰ ἐπινίκια θύειν dixit in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς, triumpho acto dari ludos Romæ solitos verum est, sicuti à Lucio Mummio græcos primum Romæ datos è Tacito paulò antè docuimus : deinde certamen ludicrum post Actiacam victoriam, quod lustris omnibus fieret, ab Augusto institutum Nicopoli, de quo tractatu tertio ad finem dicturi sumus. Sic longè anteà, Romæ, atq; in Africa post expugnatam à Scipione Carthaginem ludos & agonas cum sacrificiis celebratos propter victoriam idem Appianus dixit alio loco, *Libyca*, in hæc verba, θυσίαι τε καὶ πομπαὶ τοῖς θεοῖς ἐγίγνοντο κατὰ φυλήν: καὶ ἀγῶνες ἐπὶ τούτοις καὶ θέαι ποικίλαι. Et statim, ὁ δὲ Σκιπίων ἐποίει τὰ δόξαντα. καὶ θυσίας ἐτέλει καὶ ἀγῶνας ἐπὶ τῇ νίκῃ. Romæ quidem à Scipione post deuictum, atque triumphatum Syphacem Massæsylorum regem editos agonas sumptuosissimos auctor Polybius[a]: quo loco, τούτων δὲ συντελεσθέντων οἱ μὲν ἐν τῇ ῥώμῃ κατὰ τὸ συνεχὲς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγῶνας ἦγον καὶ πανηγύρεις ἐπιφανῶς, χορηγὸν ἔχοντες εἰς ταῦτα τὴν Σκιπίωνος μεγαλοψυχίαν. Ipsum Antonium reip. constituendæ triumuirum, cùm Athenis hybernantem, de rebus prosperè à Ventidio gestis, Labieno nimirum post fuso, Parthis ac summo & præstantissimo eorum, qui Herodis regis exercitum regerent, duce Pharnapate interfectis, nuncius allatus esset, ob eam rem & conuiuio Grecos excepisse (tanquam triumphali quadam cœna[b]) & ludos exhibuisse gymnicos, quibus etiam gymnasiarchi habitu præsederit, auctor est Plutarchus, *in Antonio*, quo loco, διαχειμάζοντι δὲ αὐτῷ περὶ Ἀθήνας (ait) ἐπαγγέλλεται τὰ πρῶτα τοῦ οὐεντιδίου κατορθωμάτων, &c. ἐπὶ τούτοις εἱστία τοὺς Ἕλληνας ἐγυμνασιάρχει δὲ Ἀθηναίοις & cæt. quæ superius de insignibus athlothetarum & gymnasiarchorum agens exscripsi. Præterea post Hispaniensem victoriam dedisse populo duo prandia Iulium Cæsarem, edidisse spectacula varij generis, munus gladiatorium, ludos etiam regionatim vrbe tota, & quidem per omnium linguarum histriones, item circenses athletas, naumachiam à Suetonio *in Iulio cap.* 19. traditur. Athletas stadio ad tempus exstructo in regione Martij campi certasse per triduum ludos victoriæ Cæsaris, non audentibus facere quibus obtigerat id munus, ipsum edidisse Octauium[c]: quem denique vt spectaculorum, & assiduitate, & varietate atque magnificentia omnes antecessisset, fecisse ludos vicatim, ac pluribus scenis, in foro, amphitheatro, circo, & septis: ita etiam nauale prælium circa Tyberim cauato solo, in quo postea Cæsarum nemus fuerit, & athletas exstructis in campo Martio sedilibus ligneis dedisse: spectauisse studiosissimè pugiles, & maximè Latinos, non legitimos atque ordinarios modò, quos etiam committere cum Græcis solebat, sed & cateruarios oppidanos inter angustias vicorum pugnantes temerè ac sine arte, ipsisque athletis & conseruasse priuilegia & ampliasse, cùm eorum spectaculo

a Epitome lib. 16. histor. fo. 269. Heruag. libri.

b De qua vide, quæ scripsi lib. 1. Semest. cap. 6. & huius agonistici proximo tractatu cap. 19.

c Suet. Octauio c. 10.

ꝺaculo tamen muliebrem omnem ſexum ſubmouiſſet, idem ille Suetonius *in Octauio cap.* 42. 43. 44. *&* 45. retulit. Domitianum denique Imperatorem victorialibus hoc eſt triumphalibus feſtis celebrandis atque peragendis poſt Dacicam ſiue Geticam expeditionem certamina complura, pedeſtria, equeſtria, & nautica populo Romano ludicra exhibuiſſe Xiphilinus è Dione narrat, his admodum verbis μετὰ δὲ ταῦτα ἑορτάς τινας νικητηρίους ἐπιτελῶν ἀγῶνας συχνοὺς ἐποίησε. τοῦτο μὲν γὰρ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ μάχας καὶ πεζῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἱππέων αὖ συνέβαλε· τοῦτο δὲ καὶ ἐν καινῷ τινι χωρίῳ ναυμαχίαν ἐπετέλεσε, &c. Poſtremò Syllã ipſum, de quo Appianus eo loco agit, in cuius vera lectione conſtituenda laboramus, profligato Archelao, cuius copiæ vſque ad Moli ripam pedem retulerant, & circumuentis ad Thurium & Chæronam barbaris, poſt erecta victoriæ trophæa, ludos huius pugnæ cauſa, Thebis exſtructa iuxta fontem Oedipodium ſcena, edidiſſe, iudicibus euocatis ex aliis Græciæ ciuitatibus à Plutarcho [a] traditur, illo τῶν ἐπινικίων vſurpato, quod apud Appianum reponimus vocabulo: ſic ferè, ταύτης τὰ ἐπινίκια τῆς μάχης ἦγεν ἐν Θήβαις περὶ τὴν Οἰδιπόδειον κρήνην κατασκευάσας θυμέλην. οἱ δὲ κρίνοντες ἦσαν Ἕλληνες ἐκ τῶν ἄλλων ἀνακεκλημένοι πόλεων. Diodorus etiam Siculus *lib.* 16. *Biblioth. fo.* 539. de Olympiacis & ſacrificiis & agonibus ob Olynthiacam victoriam à Philippo Macedone celebratis loquutus, iſtud ipſum τῶν ἐπινικίων nomine vtendum ſibi exiſtimauit: quo loco, μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Ὀλύνθου ὀλύμπια ποιήσας τοῖς θεοῖς ἐπινίκια μεγαλοπρεπεῖς θυσίας συνετέλεσε πανήγυριν δὲ μεγάλην συστησάμενος καὶ λαμπροὺς ἀγῶνας ποιήσας, & cęt. quæ libro ſequenti *ad extremum cap.* 19. proferam Nec tamen ſcio, vtrum illa caſtigatio (quam coniecturæ interim meæ, non alieno vlli iudicio acceptam fero) interpretibus, qui Latinum, Gallicúmve, aut Italicum fecêre Appianum, in mentem venerit, quos etiam conſulendi & ruri, & prope (ſi non inter) arma Toloſani Februario toto ad Pariſinum exemplum, excuſſo ad annum nonum & octuageſimum iugo tumultuantis, cum hæc meditor, populi, facultatem aut etiam voluntatem mihi defuiſſe, nemo iure mirabitur. Illud ſcio gymnicos ludos ſicuti vſurpatos in lætitia publica, ſic in mœrore, luctúque publico intermiſſos, & quidem adeò, vt gymnaſia ipſa occluderentur & palæſtræ : quod eueniſſe Athenis poſt necatum Socratem, cùm eius rei poſteà pœnituiſſet, damnatis etiam exilio aut morte accuſatoribus Socratis, & iis qui periculum capitis philoſopho creauerant: qua de re hoc apud Diogenem Laërtium *lib.* 2. *de vitis philoſophor. in Socrate fo.* 64. legere memini, ὁ μὲν οὖν ἐξ ἀνθρώπων ἦν· Ἀθηναῖοι δ' εὐθὺς μετέγνωσαν ὥστε κλεῖσαι καὶ παλαίστρας καὶ γυμνάσια· καὶ τοὺς μὲν ἐφυγάδευσαν, Μελίτου δὲ θάνατον κατέγνωσαν. Quod ipſum ſæpe in Muſicis, hoc eſt poëticis annuis apud Toloſam noſtram agonibus, de quibus ad extremum libri tertij pleniùs agetur, non ſemel vſurpatum, vt eorum intermittatur celebratio, & in proximum annum, ex communi Critarum, quos Manutentores vocant, & Capitolinorum, hoc eſt Municipalium magiſtratuum, atque agonothetarum Iudicio conſultóque conſilio, differatur, ſi quando tumultus aliquis, ſi peſtis, aut quæ alia pernicies in Rempub. ingruat : ſi nuncius aliquis feralis ac triſtis de morte principis, de fuſo exercitu, de renouato ciuili, quod vrgeat, bello, fortè an allatus fuerit: & ſcimus ipſi, & vtrorúmque acta, ſeu commen-

[a] In Sylla fo. 850. exẽpl. Stephan. Vbi quod ait de thymele, moneo explicandũ ex iis quæ caſtigando Herodiano ſuperiùs attuli: & itẽ, vbi de enthyriis ac tibiis, adducto eiuſdẽ Plutarchi loco in Fabio Maximo.

tarij publici, atque archîa, fidem certiſſimam faciunt.

Ex agonibus gymnicis quidam Grauiores, Leniores alij nuncupati Aeſchines obiter caſtigatus, & item Plato. Curſus ante ſolis exortum, aliique leuiores ante meridiem agones commiſſi. Grauiores poſt meridiem. Curſores omnium agoniſtarum primi citati à præcone. Sophoclis recepta lectio in dubium vocata. Præconiæ citationes binæ. dationeſq; præmiorum per ſingulos ludorum Olympicorum dies itidem binæ. De Pentathlo Laërtius vno verbo mutilus ſuppletur, & integritati reſtituitur: vbi de Democrito philoſopho, qui Pentathlus nuncupatus. De Pauſaniani cuiuſpiam loci conſtituenda lectione diſputatum. Timocreon Pantathlus apud Athenæum, non vt viſum interpreti Pentathlus. Pantathlon, pammachum, pancratium idem eſſe videri, & pammachos atque pancratiaſtas. Pancratium autem à pentathlo diſtingui apud Xenophontem.

CAP. XXX.

ISTorum autem (de gymnicis loquor) agonum alij ab aliis inuicem hac nota diſtinguebantur, vt hi quidem βαρεῖς[a] id eſt graues dicerentur, illi κοῦφοι ſeu leues. In leuibus curſum & ſaltum quoque (vt puto) immò etiam ἀκροχειρισμὸν forſitan (de quo tamen ipſo ampliùs quærendum cenſeo, dum eos incipiendi locos nactus ſim, quos Mercurialis doctiſſ. à ſuis medicis petitos adfert, vbi *cap. 3. lib. 6.* de re gymnaſtica diſſerit) In grauibus luctam, pancratium, atque pugilatum numerabant. Auctor mihi locupletiſſimus Æſchines, *contra Cteſiphontẽ fo.* 75. quo loco οἴεσθέ ποτε ὦ ἀθηναῖοι ἐθελῆσαι τινὰ ἐπασκεῖν εἰς τὰ παναθήναια (vbi vetuſtus Vrſini Fuluij codex habere dicitur ὀλύμπια) ἢ εἰς ἄλλον τινὰ τῶν στεφανιτῶν ἀγώνων παγκράτιον ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν βαρυτέρων ἄθλων εἰ ὁ στέφανος ἐδίδοτο μὴ τῷ κρατίστῳ ἀλλὰ τῷ διαπραξαμένῳ οὐδέποτε ἠθέλησεν ἐπασκεῖν vbi pro οὐδέποτε malim quod eſt in illo Vrſini codice. οὐδ' εἷς ἄν ποτε. Adhibeo alterum non minoris vtique nominis atque auctoritatis Platonem nimirum, apud quem *lib. 8. de legib. fo. 833 libri à Steph. excuſi*, Athenienſis hoſpes vbi de curſoribus diſſeruit, quibus præmia conſtituta vellet in ſua illa Repub. ſubiicit deinde iſta è quibus luctam in grauibus exercitationibus olim numeratam intelligimus, cuius loco ipſe pugnam in armis exerceri velit τὰ δὲ κατ' ἰσχὺν ἀντὶ μὲν πάλης καὶ τῶν τοιούτων πάντων ὅσα βαρέα (hic adde diſtinctionis notam, ſi me audis, ne ſuperiora cum ſequentibus, quod recentior interpres perperam feciſſe videtur, coniungas τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις μάχην ἕνα τε πρὸς ἕνα διαμαχομένους, & cæt. Addo tertium Iulium Pollucem ſcilicet Onomaſtico, *lib. 2. fol.* 159. vbi, καὶ οἱ μὲν δρομεῖς (ait) ἐλαφροὶ κοῦφοι ποδώκεις, & cęt. καὶ κούφως ἐλαφρῶς ὠκέως ταχέως σπουδαίως. οἱ δὲ παλαισταὶ βαρεῖς στάσιμοι μόνιμοι, & cæt. καὶ βαρέως στασίμως μονίμως καὶ τὰ λοιπά. Flauius etiam Philoſtratus in Herode, *lib. 2. de vita Sophiſt.* vbi de gymnicis agonibus, noſtram ſententiam adiuuat, his verbis, ἐκείνων ἔφη καταγελῶ μᾶλλον ὁρῶν τοὺς ἀνθρώπους διαγωνιζομένους ἀλλήλους παγκράτιον καὶ πυγμὴν καὶ δρόμον καὶ πάλην καὶ στεφανουμένους ὑπὲρ τούτων στεφανούσθω δὲ ὁ μὲν δρομικὸς ἀθλητὴς ἔλαφον παρελθὼν ἢ ἵππον ὁ δὲ τὰ βαρύτερα ἀσκῶν ταύρῳ συμπλακεὶς ἢ ἄρκτῳ. Ac Plutarchus etiam, qui pugilatum in grauium certaminum numero reponit, quo loco[b], κούφων δὲ καὶ βαρέων ἀγωνισμάτων ὄντων πύκτη μὲν ἀπόλλωνι δελφοὺς, δρομαίῳ δὲ κρῆτας ἱστοροῦσι θύειν καὶ λακεδαιμονίους. Sane pugilatus certamen inter Epeum & Eurialum deſcribens ille poëtarum pater & princeps *Hom. Iliad.* ψ. hoc βαρείας χερὸς vocabu-

lum

a Meminit Galen. lib. 3. ὑγιεινῶν non longè ab initio in f. 246. τοὺς ἐν μέσοις τοῖς πόνοις ἀποθεραπεία χρωμένους ἐπιτηδείως καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν τοὺς βαρεῖς καλουμένους ἄθλους ἀσκούντων. vbi & βαρεῖς ἀθλητὰς paulò poſt nuncupat. Et f. 247. meminit Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 7 antiq. Rom. fo. 475. in deſcriptione pompæ ac proceſſionis, quæ ludorũ maximorum causa Romæ fieret μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων (ait) ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων, &c. quę ſequenti lib. exhibebãtur. Vbi de ſcammate ac ſubligaculo athletarum: & quæ ſuperiùs itidem expreſſi in ipſo præcedẽtis capitis initio.

b Lib. 8 Sympoſ. proble. quæſt. 4. Vide in hanc rẽ locum Diodori Siculi ex lib. 4. Bibliothecę fo. 155. quem ſe quenti capite proponam.

lum vſurpare voluit,

--σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν.

Vbi Euſtathius ἐν τῷ κυρίως εἴρηνται περὶ τὸ βίᾳ αἱρεῖσθαι. Poſtremò facit quod apud Pauſaniam ita ſcriptum Eliacis, *lib.2.fo.*159. vt doceat leuiora quidem certamina (in quibus & curſum) ante ſolis exortum, grauiora (in quibus pentathlum) horis pomeridianis exhiberi ſolita: ad quæ dum præconis voce, fortaſſis etiam adhibito tubicine citarentur, præſtolari apud Elidem athletas in porticibus conſueuiſſe Philoſtratus[a] refert, vbi de gymnophiſtarum porticu: ἐδείμαντο στοὰν οὐ μεγάλην ἰσομήκη ταῖς ἠλείων ὑφ' αἷς ὁ ἀθλητὴς περιμένει τὸ μεσημβρινὸν κήρυγμα: Etenim præconium iſtud ſiue citationem meridianam quin ita vti dixi explicari oporteat, inficiabitur nemo, qui Philoſtrati verba cum illis Platonis, ex octauo de legibus libro, quæ ſermone ſiue libro vltimo proferam, ac ſimul cum hiſce Pauſanianis commiſerit, quæ ſic ſe habent, καὶ ταύτη τοὺς ἑλλανοδίκας εἶναι καθέστηκεν (inquit) εἰς τὸ γυμνάσιον εἰσιᾶσι δὲ πρὶν μὲν τὸν ἥλιον ἀνίσχειν συμβάλοντες δρομέας μεσούσης δὲ τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὸ πένταθλον καὶ ὅσα βαρέα ἄλλα ὀνομάζουσιν. Et matutina quidem fuiſſe curſorum in agone gymnico ſpectacula, primóſque omnium citatos illos, & in arenam vocatos, à præcone, ac tubicine Sophocles etiam præclarè docet[b], vbi de Oreſte ad ludos Delphicos progreſſo, qui curſu Diaulo victoriam inde reportarit à pædagogo agitur in hæc omnino verba,

[a Sub initio lib. 6. de Apollo. fo.45. pag.1. Aldin. lib.]

κεῖνος γὰρ ἐλθὼν εἰς τὸ κλεινὸν ἑλλάδος
πρόσχημ' ἀγῶνος, δελφικῶν ἄθλων χάριν
ὅτ' ᾔσθετ' ἀνδρὸς ὀρθίων κηρυγμάτων
δρόμον προκηρύξαντος, οὗ πρώτη κρίσις,
εἰσῆλθε λαμπρὸς πᾶσι τοῖς ἐκεῖ σέβας.

[b Electra fo.112.lib. Stephan. ex quo nōnihil à me ſuperius duobus locis adnotatū fuit.]

Vbi recte ſcoliaſtes Triclinius, εἰσῄει τὸ γὰρ ὁ δρόμος πρῶτος τῶν ἄλλων ἄθλων πυγμῆς πάλης δίσκου, ἅλματος τοῦτο δὲ ἐγίνετο διὰ τὸ πάντας τοὺς ἀγῶνας πορείας δεῖσθαι. ἔστι δὲ ὁ δρόμος οὐκ ἄλλό τι ἢ μόνον πορεία καὶ τάχος ποδῶν. ὡς οὖν τὸ φύσει πρῶτον μόνος ἰδιοποιησάμενος προτέτακται. In Sophoclæis autem verſibus, etſi non nego quin ὀρθίων κηρυγμάτων rectum eſſe poſſit, vt ſonora id eſt acuti ſoni præconia ſignificet, quemadmodum ex Homero Iliad. λ. à Camerario doctiſſ. Scoliaſte ibi adnotatum comperi. Et verò quoniam vox præconis victores renuntiantis alibi[c] λαμπρὰ dicitur. Attame literula iniecta ὀρθρείων equidem ſcriptum (ſi vetuſtorum codicum fides atque auctoritas patiatur) malim, quod eſt ἑωθινῶν, vt matutinæ quæ ad auroram proferuntur, prȩconiæ athletarum citationes ita deſignatæ intelligantur. Ad præconias athletarum iſtas citationes Olympiacas poëta vetuſtus ille haud dubiè reſpexit, cuius ſenarios Iambicos Galenus[d] exagitandis, vt ſolet, athletis attulit, quo loco exercitationum omni genere ſuperiora fore ipſis hominibus bruta, ſi committenda cum illis ad agones vocarentur, ſignificat.

[c apud Gregor. Nazianz. in Heron. in f.157. ex quo verba ſequenti libro ſub initium proferam.]

[d ad finem protrepticæ rationis ad artes ſiue ſcietias fo.6.]

εἰ διὸς γνώμη πᾶσι τοῖς ζώοις ὁμόνοια
καὶ κοινωνία γένοιτο πρὸς τὸν βίον
Ὥς τὸν ἐν ὀλυμπίᾳ κήρυκα μὴ μόνον
Ἀνθρώπους τοὺς ἀγωνιουμένους καλεῖν
Ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἐπιτρέπειν τοῖς ζώοις
Εἰς τὸ στάδιον ἥκειν ἐν οὐδένα ἂν

Ἄνθρωπον οἶμαι στεφθήσεσθαι.

Binæ verò citationes iſtæ præconiæ ſingulis ludorum diebus fuerunt & adiudicationes coronarum binæ: ob certamina ſcilicet antemeridiana & pomeridiana. Illorum citationes ſub auroram, coronæ ſub meridiem: Iſtorum meridianæ citationes, veſpertina præmia. Non in ſubita nec ineleganti coniectura hoc videor colligere, tum è ſuperioribus locupletiũ & aſſiduorum ſanè auctorum teſtimoniis, tum ex iſto potiſſimùm D. Ioannis Chryſoſtomi[a] loco: Non enim nobis de rebus vulgaribus certamen eſt. Abſurdum enim fuerit alios in certaminibus Olympiacis quotidie à medio noctis vſque ad meridiem perdurare exſpectantes vt videant cui ceſſura ſit corona, nudóq; capite excipere ſolis radios nec prius abſcedere quam de certamine fuerit pronuntiatum, nos verò nunc cùm certamen ſit non de tali corona ſed de corona immortali, defatigari ac tædio affici. Porro autem illo, cuius verba paulo ante retuli, atque aliquot etiam eiuſdem Pauſaniæ locis, (quos tum oſtendere mihi fas erit, poſteaquam diutius nuperam coniecturam meam, atque adeò meliùs quieto ſcilicet pacatis rebus animo concoquendi otium, atque facultatem habuero) dubitari non abs re poſſit, ecquid mendosè ſcriptum ſit τὸ πένταθλον, quo nomine quinquertionem ſignificari conſtat, vt agones omnes comprehendantur, & encyclopædiam quoque, ſed μεταφορικῶς, ſicuti Democritum Abderitem Pentathlum dictũ ferunt, καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς ἐν φιλοσοφίᾳ πένταθλος (ait Laërtius Diogenes[b]) τὰ γὰρ φυσικὰ καὶ τὰ ἠθικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ τοὺς ἐγκυκλίους λόγους καὶ περὶ τεχνῶν πᾶσαν εἶχεν ἐμπειρίαν, quo loco reponendum verbum quod deeſt cenſeo, nempe τὸ ἤσκητο, poſt illud ἠθικά: ſine quo cætera vix, ac ne vix quidem poſſunt conſiſtere, neque cum illo εἶχεν quod ſequitur, aptè connecti, mea quidem ſententia. Id autem verbi quod à me reſtituitur à Suda deſumpſi, cuius iſta ſunt, quæ adſcribam in πένταθλος. ὁ Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης ἤσκητο γὰρ τὰ φυσικὰ τὰ μαθηματικά, &c. quæ à Laertio ſuperiùs adſcripſi. Sed ad rem, ſi πένταθλος quinquertio eſt (ſicuti profecto eſt, quem ad certamen a præcone vocatum in medium Feſtus[c] ex Liuio athletas hoc nomine ſignificatos addocens retulit) non poteſt apud Pauſaniam non fruſtra & ſuperuacuò adiectum iſtud videri, καὶ ὅσα ἄλλα: falſò autem & contra quàm ſiue ratio ſeu Æſchinis, aliorúmque veterum auctoritas poſtulat, illud βαρέα, tanquam nullus nón agon in grauibus numerari debeat. Cuius vocabuli vice, alterum tam crebra quàm leui vnius literulæ immutatione aptiſſimum ei loco, & quod eandem cum pancratio (quod Æſchines vſurpauit, ac frequentius eſſe agnoſco) ſignificationem habeat, πένταθλον ſubſtitui debere coniicio, recordatus de Timocreonte Rhodio poëta, & athleta Pentathlo Athenæum lib x. Deipnoſoph. loqui, καὶ Τιμοκρέων δ' ὁ ῥόδιος ποιητὴς καὶ ἀθλητὴς πένταθλος ἐνέφαγε, &c. Sic habet Aldinum exemplar, vt ſatis mirari non poſſim, quid eruditiſſimum Dalichampium cõmouerit, vt aduerſus ipſius fidem in ſua Latina interpretatione[d] Pentathlum legeret. Cõiicio autẽ illud, ſed nõdum, aut pronũtio, aut ſtatuo. Nam etſi Pammachum ex Hyginj fabularũ eo quẽ antè citaui loco, idem eſſe cum Pancratio intelligitur, quod & Pollux[e] (vbi de pancratiaſtis agit) iſto Platonis teſtimonio allato cõprobat τοῦτο ἄριστον κομιδῇ παμμάχῳ κατὰ τοὺς ἀκαρνᾶνας τοὺς παγκρατιαστάς: & manifeſtiſſimè

a In oratione aduerſus Iudæos 2. co. 1002. vnde verba in aliã rem profero lib. 3. cap. 6. quæ hic etiã adſcripſi.

b In Democrito, fo. 356. græci à Stephan. excuſi.

c In Quinquertium vbi Liuius quoq; ipſos athletas ſic nominat, Quinquertiones præco in medium vocat.

d fo. 309. libri Lugdun.

e Lib. 3. Onom. cap. 30. vbi & hoc ἐπὶ δὲ τούτων εἴποις ἂν (ait) ὡς εἰσὶ πάμμαχοι. Quin & à Suda πάμμαχον exponitur παγκράτιον.

nifestissimè D. Ambrosius [a], vbi de pancratiastis loquitur: Alij qui cædem & pulueris iactum membrorum nexibus miscent, omni sibi verberandi iure permisso, quos παμμάχους vocant, eo quòd omnis litis & pugnæ aduersum se habeāt potestatem: Chrysostomus etiam Dio in Diogene [b], quo loco, ὅτι μὲν οὖν οἱ ἀνταγωνισταὶ σχεδὸν ὅμοιοι εἰσι τοῖς παμμάχοις παίοντές τε καὶ ἄγχοντες καὶ διασπῶντες καὶ ἀποκτείνοντες ἐνίοτε. vnde nihil obesse videatur, quominus pantathlon dici exercitationis illud genus potuerit, quod pancratium & pammachum etiam nominatur, & à quo Euthimium Plato pammachum vocauit, sicuti Cælius *lib.* 15. *antiq. lect. cap.* 30. notat. Nihilominus tamen, vt sinam quod eādem immutationē aliis Pausaniæ locis itidem fieri conueniret, in quibus omnibus idem vt mendum inoluerit, verisimile non videtur, præsertim autem cùm eam illi commode non ferant. Iste quidem ex Elegis Colophonij Xenophanis apud Athenæum [c] omnino respuit, vbi pancratium à pentathlo, aliisque agonibus, tanquam aliud, & verò grauius certamen, disertè distinguit, sic ferè,

> a Enarrat. in Psal. 36. eo quem ante attuli loco.
>
> b In sermone qui Diogenes ἢ περὶ ἀρετῆς inscriptus. fol. 91. Ald. libri.

ἀλλ' εἰ μὲν ταχύτητι ποδῶν νίκην τις ἄροιτο
ἢ πενταθλεύων ἔνθα διὸς τέμενος
παρ' πισάο ῥοῆς ἐν ὀλυμπίῃ εἴτε παλαίων
ἢ καὶ πυκτοσύνην ἀλγινόεσσαν ἔχων
εἴ τέ τι δεινὸν ἄεθλον ὃ παγκράτιον καλέουσιν
ἀστοῖσι κ' εἴη κυδρότερος πρὸς ἄκρα.

> c Lib. 10. Deipnosoph. optimè fol. 309. Latinæ suæ interpretationis notauit πένταθλον à cæteris qui seorsim singuli obirentur agonibus distingui solitum.

Quam etiam eodem loco posteà pugilatui, luctæ, cursui pentathlum immistum, tanquam diuersum legas in hæc verba,

οὔτε γὰρ εἰ πύκτης ἀγαθὸς λαοῖσιν ἔτ' εἴη
οὔτ' εἰ πενταθλεῖν οὔτε παλαισμοσύνην
οὐδὲ μὲν εἰ ταχύτητι ποδῶν, τόπερ ἐστὶ πρότιμον:

Et similiter apud Dionem Chrysostomum eo sermonis Olympici loco, quem lib. 3. *cap.* 9. vbi de puerorum agonibus differetur, exhibebo.

Quid sit πένταθλον. & quis hoc certamine victor esse diceretur. Rectè apud Pausaniam pētathlon inter grauia certamina relatum: Eosdem pancratiastas, & pentathlos esse potuisse Plinio explicato. Pentathlum ab alijs grauioribus sed singulis certaminibus meritò distingui: sed ita vt ipsis interdum de quibus in vniuersum agitur, aut etiam leuibus non incommodè adiungatur Diodori expenso loco, & forsitan correcto. Sophoclæus scoliastes, & Paulus Festi abbreuiator notantur, existimantes vna die decertari debuisse omnibus quinque agonibus. Pindarus illustratur, de Xenophonte Corinthio, qui cursu & pentathlo simul vicerat. Post inuectum pentathlum vni ex agonistis omnium certaminum præmia tribui cœpta expenso altero eiusdem poëtæ loco.

CAP. XXXI.

QVamobrem verius puto ac simplicius, vt qui ad omnia subeunda certamina se iisdem ludis, eademque vice offerret, is non minùs pentathlon obire ac vincere diceretur, quàm qui diuersis locis temporibúsve, tum de his, tum de illis quinquertij ludis victoriam reportasset. Itaque is qui se omnibus obiiceret, simul eum non leuibus modò, sed & grauibus agonibus decertandum habuisse, cùm manifestò appareat, sequitur vt non sine ratione illo Pausaniæ loco πένταθλον inter grauia numeretur, quando etsi non hoc sit pancratiastem esse quod pen-

tathlon, nihilominus iidem esse pancratiastæ, ac pentathli queunt: sicut accepisse Plinius[a] videtur vbi Myronem illum statuarium, atque fictorē egregium bucula maximè nobilitatum fecisse scribit inter cętera discobolon, Satyrum admirantem tibias & Mineruam, Delphicos pentathlos pancratiastas, hoc est eos qui cum se pentathlo (vt antè monui) obtulissent, pancratio, quod in grauibus agonibus numerari solet, vtiq; decertarunt: quod tamen sic dictum volo, vt pentathlon nihilominus ipsum ab aliis grauibus scilicet singulis separatim obitis meritò distingui possit: sicuti ab Arriano *lib* 3. *cap*. 1. in Epicteto, qui hoc ipsum scilicet sentiens, quod de Hercule omnibus agonibus, tam grauibus quàm leuibus victore, olim Diodorus Siculus *lib*. 4. *Biblioth*. *fol*. 155 prodiderat esse perdifficile, cùm ea tantopere sint à seipsis diuersa & prope contraria, illis qui præstiterit, istis alios vincere vt possit: τῶν ἀθλημάτων (vt ille inquit) ἐναντίων ἀλλήλοις ὄντων τὸν πύκτην ἢ παγκρατιαστὴν τοῦ σταδιέως δύσκολον περιγενέσθαι καὶ πάλιν τὸν ἐν τοῖς κούφοις ἀθλήμασι πρωτεύοντα καταγωνίσασθαι τοὺς ἐν τοῖς βαρέσιν ὑπερέχοντας δυσχερὲς καταπονῆσαι. Quo loco equidem, more isto nihil prætermittendi quod scire videar meo, illud καταγωνίσασθαι in contextum irrepsisse è glossemate verbi sequentis καταπονῆσαι asseuerare, si quid mihi tamen per eximios huius æui criticos licet, audeo. Arrianus igitur vt pancratiastam aliter, luctatorem aliter, aut cursorem instituendum esse, vt hoc aut illo exercitationis genere cæteris agonistis antecellat: non absimiliter hoc ipsum de quinquertione atque de luctatore scribit. Eum enim qui pentathlo maximè valeat, ad luctam turpissimum fore, hoc est ineptissimum, his admodum verbis, καὶ γὰρ τὸ παγκρατιαστὴν οἶμαι ποιοῦν καλὸν τοῦτο παλαιστὴν οὐκ ἀγαθὸν ποιεῖ, δρομέα καὶ γελοιότατον καὶ ὁ πρὸς πάλην αἴσχιστος: & ab ipso Epicteto *cap*. 27. in Enchiridio πένταθλος εἶναι βούλει ἢ παλαιστὴς ἴδε σεαυτοῦ τοὺς βραχίονας τοὺς μηροὺς τὴν ὀσφὺν κατάμαθε ἄλλο γὰρ πρὸς ἄλλο πέφυκε. Et nihilominus rectè eum leuibus quoque coniungi, vt quod de his hoc ipsum de illo æquè proferatur: sicuti cùm in Xysto veteri apud Elidem ait Pausanias *Eliacôn*. 2. *fol*. 158. locum esse, in quo cursores & pentathli se cursu siue decursione seorsim ab aliis athletis exerceant χωρὶς δὲ ἔνθα ἐπὶ μελέτῃ δρομεῖς (ait) καὶ οἱ πένταθλοι θέουσιν: qui locus Pausaniæ vel vnus nostram illam coniecturam funditus labefactat: propterea quòd pantathlos, id est pancratiastas, aut pammachos decurrere falsum sit, pentathlos itidem vt cursores omninò verum & apertum satis. Pentathlos adeò cum cursoribus paulò antè coniunxerat, vt à cæteris in palæstra exercentibus sese athletis separaret: vbi de Olympico gymnasio, ἐν τῷ γυμνασίῳ τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ πεντάθλοις μὲν καθεστήκασιν ἐν αὐτῷ καὶ δρομεῦσιν αἱ μελέται, &c. καὶ ἄλλος δ' ἐστὶν ἐλάσσων περίβολος ἐν ἀριστερᾷ τῆς ἐσόδου τῆς ἐς τὸ γυμνάσιον καὶ αἱ παλαῖστραι τοῖς ἀθληταῖς εἰσὶν ἐνταῦθα: Et Lucilius Epigrammatarius his verbis *lib*. 2. *anthol*. *ca*. 2. εἰς ἀστρολόγους. *epigr*. 4.

> Πρὸς τὸν μάντιν Ὄλυμπον Ὀνήσιμος ἦλθ' ὁ παλαιστὴς
> Καὶ πένταθλος Ὕλας καὶ σταδιεὺς Μενεκλῆς.

Et in illa inscriptione Odes XIII. Pindarus Xenophonti Corinthio stadiodromo & pentathlo, quod à vulgaribus etiam recentioribus Pindaricarum Odarum interpretibus neutiquam explicatum scias, cùm tamen eodem hymno *Stroph*. 2. *Od*. 13. *Olymp*. ea de re sic scriptum sit

δέξαι

[a] Lib. 34. natur. hist. c. 8. vbi etiam ærei pentathli, qui vocatur ἐκκρινόμενος ab Alcmene Phidiæ discipulo facti cō meminit.

δέξαι δὲ οἱ στεφάνων ἐγκώμιον τε-
θμόν, τὸν ἄγει πεδίων
ἐκ Πίσας πεντάθλῳ ἅμα
σταδίου νικῶν δρόμον. οὐκ
ἀντεβόλησεν τῶν ἀνὴρ
θνατὸς οὔπω τις πρότερον.

Nam quod à pentathlis decertari quinque omnibus agonibus vno die solitum scribens ad istud Sophoclis versum[a]

δρόμων διαύλων πεντάεθλ' ἃ νομίζεται.

scoliastes autumat, ἅλμα, δίσκον, ἄκοντα, δρόμον, πάλην, ταῦτα ἐν μιᾷ τις ἠγωνίζετο ἡμέρα: vix persuaderi mihi vnquam siuero: tametsi non Festo quidem Pompeio sed ipsius abbreuiatori aut glossatori Paulo[b] placuisse videam: cùm ne ipsi quidem Herculi, & ludorum auctori Olympicorum, & Deo veterum fabularum auctores istud tribuant, sed tantùm omnibus eum (licet inter se contrariis) agonibus victorem extitisse: sicuti auctore Diodoro duobus huius libri locis[c] explicasse me recordor. Tisamenum quidem ex Iamidis Elæum, cùm ei ab Oraculo responsum esset clarissimis quinque agonibus victorem fore, cursu & saltu superasse Andrium Hieronymum, lucta verò esse ab ipso superatum: inde percepisse de bellicis siue militaribus agonibus accipiendam oraculi sententiam à Pausania *Laconicis fo.* 72. traditur sic ferè, τισαμενῷ δὲ ὄντι ἠλείῳ τῶν ἰαμιδῶν λόγιον ἐγένετο, ἀγῶνας ἀναιρήσεσθαι πέντε ἐπιφανεστάτους αὐτόν. οὕτω πένταθλον ὀλυμπιάσι ἀσκήσας, ἀπῆλθεν ἡττηθείς. καὶ τοι τὰ δύο γε ἦν πρῶτος, καὶ γὰρ δρόμῳ τε ἐκράτει καὶ πηδήματι ἱερώνυμον τὸν ἄνδριον. καταπαλαισθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἁμαρτὼν τῆς νίκης, συνίησι τοῦ χρησμοῦ διδόναι οἱ τὸν θεὸν μαντευομένῳ πέντε ἀγῶνας πολέμῳ κρατῆσαι. Apud illum præterea scoliastem non magis arridet mihi quidem quod pugilatum sine vlla ratione obliuioni traditum, ac silentio velut obrutum ab eodem scoliaste, sicut & à cæteris (quod & initio monui) feram. Etenim hoc illo versu voluit poëta, scilicet in quinque certaminibus illis vetustioribus (nam sexti forsitan vtpote postremo loco recepti pugilatus scilicet, itidémque ob alias quas superiùs exposui causas minor dignatio) cursum & quidem diaulum, non minùs tamen, aut stadialem, vt ita loquar, aut dolichum connumeratum antiquitus. Sanè quod Xenophontis Corinthij factum, qui eodem certamine, tam cursus quàm pentathli victor extiterit, sine exemplo poeta prædicat, hoc ita se habet, vt qui se quinquertio primùm obtulerat, professo inter agonistas siue athletas, atque in album describi iusso cum iis qui decertaturi essent, nomine, qua de re commodiùs libro tertio disceptabitur,[d] is cum aduersario siue antagonista certamen cursus eligente, aut si fortè alea quadam ita contingeret, cùm ea de re sortitio fieret, contenderit, ac proinde qui cursu idem pentathlo ex vnico certamine victor declaratus ac proclamatus fuerit, atque ita forsitan omnium quoque gymnicorum agonum præmia, & coronas consequutus. Hoc quidem ex eo colligo κατ' ἀντιδιαστολὴν, quod apud Pindarum legere memini, antequàm esset quinquertium inductum, suum vnicuique facto siue certamini præmium fuisse propositum: tanquam hoc significet, post inuentum pentathlum vnicuique facto siue certamini cœpisse quinque agonum omnia præmia tribui. Præstantissimi etenim poëtæ i-

a Electra fo. 112. lib. à Stepha. excusi.

b In Quinquertiū, Vbi Quinquertiū Græci vocāt πένταθλον quo die (fortè quod eodē die) quinque genera artium ludo exercebātur: ipsos quoq; athletas Lucius Quinquertiones appellat.

c Præter quos attigi & hoc ipsum initio huius capit.

d Vide & Suetonij locum Nerone cap. 21. à me superiùs indicatum.

ſtud eſt ex Ode Iſthmiorum prima, *antiſtro.2.* quod mecum ab eruditis expendi volo,

> οὐ γὰρ ἦν πένταθλον. ἀλλ' ἐφ' ἑκάστῳ
> ἔργματι κεῖτο τέλος. τοῖς ἀθρόοις
> ἀνδησάμενοι θαμάκις
> ἔρνεσιν χαίτας ῥεέθροισί τε Δίρκας ἔφανε
> καίπερ εὐρώτα πέλας.

Denique pentathlon dici, qui poſſit omni antagoniſticæ facultatis genere decertare, ſicuti pancratiaſtam ſiue pancratiaſticum illum, qui lucta, & pugilatu: apertè docet Ariſtoteles illo Rhetoricorum à nobis anteà commonſtrato loco, ὁ δ' ἀμφοτέροις τούτοις παγκρατιαστικός· ὁ δὲ πᾶσι πένταθλος. Ac neſcio an πεντάθλου nomen ad eum propriè pertineat, qui ſe quinque omnibus illis agonibus per vnum integrum diem decertaturus quocunque ipſorum alius quiuis, aut forſitan cui ſors obtigiſſet, experiri ſecum vellet, offerebat: non tamen vt quinque omnibus agonibus niſi depugnaſſet (excepto forſitan inter dimicandum die, aut antagoniſtæ ſiue aduerſarij penuria) palmam conſequi nequiret: quod Scoliaſti Sophoclæo illi (quemadmodum ſuperiùs admonui) viſum eſt.

Perfectiſſimum exercitium, quod per integrũ diem obiretur, ab athletis habitum. κατασκευή. *Quo quiſque agonum tempore apud Olympiam inductus. Pugilatum pentathlo non eſſe comprehenſum è Pauſania colligi. Exercitiorum ſeu exercitationum aliæ à Galeno differentiæ, apud quem quod Dolichus curſus in exercitijs remiſſioribus connumeratur in controuerſiam non immeritò adduci poſſe oſtenditur. Grauibus exercitijs maior dignatio iuxta Euſtathium. Gymnicis tamen prælati equeſtres ſeu curules, quorum haud dubiè in leuioribus & velocioribus licet habitorum peritiam Amphitruone patre ipſum exercente conſequutus Hercules fuerit auctore Theocrito.*

CAP. XXXII.

PEr vnum quidem ac ſolidum diem nonnunquam id exercitium, quod perfectiſſimum putarent, τὸ τελεώτατον ἐκεῖνο γυμνάσιον ἐσθ' ὅτε δι' ὅλης ἡμέρας γινόμενον ὃ δὴ καὶ κατασκευὴν ὀνομάζουσι ab athletis, immenſo ac immoderato in agonibus labore obiri nonnunquam ſolitum, à Galeno ſub initium tertij τῶν ὑγιεινῶν libri traditur eo loco, ex quo verba tertio libro allaturi ſumus. Atque hoc ideò minùs dici potuiſſe μονημέ-ειον, quàm illud quod ad ferarum numerum vna die ſagittis confectarum à Iuſtiniano in Nouella XCVIII. & in titulo epigrãmatis alicuius, quod Leoni philoſopho tribuitur [a] appellatum legimus. Qua de re philologos attentiùs conſiderare cupio, ſi forte in tanta vetuſtarum rerum obſcuritate, certius ipſi quidpiam, quod nos fugerit, tandem odorari queant. Nam poſt renouatum ab Iphito (de quo à nobis huius initio [b] libri actum eſt, agetur & ſequenti tractatu [c], déque diſco ipſius coronario in ludis) agonem Olympicum anteà per aliquod tempus intermiſſum, Curſus primùm, quo Corœbus vicerit, præmia fuiſſe propoſita deinde circa Olympiadem XIV. additum diaulum, eóque viciſſe Hypenum: ſequenti Olympiade itidem Achantum. Octaua demum ac decima pentathli & luctæ certamina, quorum Elæis in memoriam veniſſet, fuiſſe reſtituta: & lucta quidem Eurybatum viciſſe, pentathlo Lampidem

a Extat lib. 1. anthol. cap. 1. epigr. 4.
b cap. 12. ſub initium, & cap. 16. è Solino.
c cap. 23. lib. 2. & in cap. 25. Vbi de ludorũ auctoribus. De diſco autem Iphiti & Lycurgi in cap. 26. eiuſdem lib. 2.

dem superasse: Tertia verò & vicesima Olympiade pugilatus præmia denuo proposita, quæ Onomastus abstulerit, (sicuti libri huius initio admonui) Pausanias[a] memorat, quo loco, ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδόης καὶ δεκάτης ὀλυμπιάδος πεντάθλου καὶ πάλης ἀφίκοντο ἐς μνήμην καὶ τῷ μὲν λαμπίδι ὑπῆρξεν, εὐρυβάτῳ δὲ ἡ νίκη τῆς πάλης λακεδαιμονίοις καὶ τούτοις τρίτη δὲ ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ πυγμῆς ἆθλα ἀπέδοσαν ὀνόμαστος δὲ ἐνίκησεν ἐκ σμύρνης συντελούσης ἤδη τηνικαῦτα ἐς ἴωνας. Vnde apparet in pentathlo non comprehensum pugilatus certamen, quod aliquot annis posteà renouatum fuerit apud Olympiam: quod esse notandum arbitrari me iam dixi anteà, *cap.12.supra* illorum scoliastûm fulciendæ sententiæ, quos quòd pugilatum omitterent in agonum enumeratione, ideò superiùs quodam loco *cap. 5. huius libri*, reprehensos volueram. De leuibus profectò agonibus, quibus δολιχόδρομοι inter cæteros decertarent, apud Diodorum Siculum *lib. 4. biblioth. fo.* 155. atque Galenum ὑγιεινῶν *lib.* 3. agi scio, ex quorum libris haurias licet: itémque apud Aristotelem, qui alicubi *lib.9. poli.cap.4.ex quo infra scripsi lib.proximo*, περὶ τῆς γυμνασίας κουφοτέρας loquitur, quod tamen alio pertinere arbitror: sicuti quod Galenus [b] περὶ τῶν γυμνασίων agens, quædam ait esse εὔτονα, quædam verò ταχέα χωρὶς εὐτονίας καὶ βίας δρόμους δὲ εἶναι ταῦτα καὶ σκιομαχίας καὶ ἀκροχειρισμοὺς καὶ τὸ διὰ τοῦ κωρύκου τε καὶ τῆς σμικρᾶς σφαίρας γυμνάσιον ὅταν ἐκ διεστώτων τε καὶ διαθεόντων γίγνηται τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἐκπλεθρίζειν καὶ τὸ πιτυλίζειν ὠκείας δὲ κινήσεις εἶναι οὐ μὴν βιαίους τε καὶ ὅσαι κατὰ παλαίστραν ἐπιτελοῦνται κυλινδουμένων ὀξέως καθ᾽ ἑτέρων τε καὶ κατὰ μόνας, & cæt. Itémque τὰ σφοδρὰ σύνθετα εἶναι ἐξ εὐτονίας τε καὶ τάχους. Mirum verò quod inter remissiora exercitia & imbecilliora retulit, cùm iter agentium processione illud quod δολιχὸν dicitur, quæ propterea fieri continuè, ac sine pausa exercitia scribit: cùm tamen & in cursu robur esse necessarium non minus, immò etiam magis aliquantò, quàm in cæteris exercitationibus, auctoritas vetusti poëtæ, cuius verba superiùs expressi, fidem faciat: & verò è cursuum genere hoc anteà ostensum sit, atque aliis locis comprobari queat: illius enim ista sunt in supra d. loco ὅσα δ᾽ ἀσθενέστερα τῶν γυμνασίων ἐστὶν ἄνευ τοῦ διαναπαύεσθαι γίγνεται μᾶλλον ὥσπερ δολιχός τε καὶ αἱ ὁδοιπορίαι. Vt vt sit, varias esse talium exercitationum facultates, ac energias, vt violentæ, quædam graues, robustæque sint, leues quædam celeres & concitatæ, aut pariter violentæ ac celeres, quas illarum peritus rectè possit discernere, ab eodem ipso non multò post pronunciatur: quo loco, ὁ δὲ περὶ τὰ γυμνάσια τέχνην ἔχων ἀκριβῶς ἁπάσας [δυνάμεις] διαγνώσεται πρὸς ὡρισμένους σκοποὺς ἀναφέρων, ἢ γὰρ βίαιοί τινες εἰσὶ καὶ βαρεῖαι καὶ εὔτονοι ἢ κοῦφαι καὶ ταχεῖαι καὶ σύντονοι ἢ βίαιοί τε ἅμα καὶ ὀξεῖαι. Eustathius [c] autem agonum illorum ita commeminit, vt dignationem grauibus maiorem tribui solitam ostendat, his ferè verbis ἵνα μὴ τὴν τῶν δισκευτῶν ἀρετὴν αἰσχύνῃ ὡς μὴ βαρέος ὄντος τοῦ δίσκου ἀλλ᾽ οἷς πλέον οὐ διὰ ἐλαφρότητα. Quod sic interpretor, vt Circenses interim Gymnicis prælatos, quippe quòd illis diuites, magnates, ac Reges quoque ipsi contenderent, minimè dubitem: tametsi vel oculorum ipsorum iudicio in velocium & leuium agonum ordine ac numero fuisse constet, ac Theocriti [d] etiam poëtæ non vano isto testimonio, vbi aurigandi hoc est equos currui iunctos in certamen educendi, ac circa metas flectendi peritiam Herculem ab Amphitruone patre (qui sæpe in Argiuis hoc est Nemeeis

a Eliacôn 1. fol.110. De Oncesto autem qui ad Olympiadé XXI. victor extiterit, scribimus extremo cap.3.lib. seq.

b ὑγιεινῶν lib.2.fol.241. lin.45. & seq. & sub finem fol 243.lin.4. & seq. & sub init.lib.3.fol. 244.lin.51.

c ad illud Hom. ex Ilia. ψ. -καὶ ὑπερβαλεσήματα πάντα.

d Heraclisco eidyllio 25.sub fin. De Olympicis equestribus siue curulibus ludis eorúmque auctore scripsi supra cap.25.

ludis isto agonis genere decertarat, victórque vasis pretiosis, pro velocium certaminum præmio ibi propositis donatus fuerat) didicisse fabulatur.

> ἵππους δ' ἐξελάσασθαι ὑφ' ἅρματι, καὶ περὶ νύσσαν
> Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχῷ σύειγγα φιλάξαι
> Ἀμφιτρύων ὃν παῖδα φίλα φρονέων ἐδίδασκεν
> Αὐτὸς, ἐπὶ μάλα πολλὰ θοῶν ἐξήρατ' ἀγώνων
> Ἄργει ἐν ἱπποβότῳ κειμήλια. καὶ οἱ ἀαγεῖς
> Δίφροι ἐφ' ὧν ἐπέβαινε, χρόνῳ διέλυσαν ἱμάντας.

Rursum inter ipsos gymnicos agonistas honos aliquantò maior habitus apud Olympiam quidem cursoribus, quòd ab eorum victoria quoddam veluti cognomen Olympiadibus adderetur, sicuti posterius *cap.* 15. *lib. proximè sequentis.* ostendam, ipsorúmque adeò Hieronicarum huiusmodi qui stadio superassent fama celebranda noménque diu ad posteritatis memoriam permansurum fuerit. Sed mearum de vetusto certaminum sacrorum more cogitationum currum ad has veluti metas quasdam interiùs flectendum habeo, ne longiùs extra lineas & scamna distrahar. Etenim si singula quæ vel iam nota plerisque, vel certè obuia sunt, nec vllis difficultatibus inuoluta, vt meam, aut cuiusquam implorare operam videantur persequerer, dum præcipuè vnum id enitor, vt animo ægritudine ob calamitatis huic toti orbi Gallico imminentis expectationem defatigato, penéque oppresso, requietem atque alleuationem quæram, finem de his cogitādi aut scribendi ludis, seriùs quàm vellem, & quàm istud non ludicrum, etsi deforme temporis mœsti iustitium[a] exposcit haud dubiè facerem.

[a] Sic Mamertinus loquitur in Iuliani panegyrico.

AGO-

AGONISTICON.

P. FABRI SAN-IORIANI PRAESIDIS TOLOSANI, SIVE, *Spicilegiorum de re Athletica Tractatus,*

LIBER SECVNDVS.

Stadium, & Circus, Cauea Scamma ἔρυγμα. Luciani lectio in dubium vocata circa τὸ παράτιλειν. Scammatis etymon & item τοῦ κατὰ τί. Ambrosij locus & Hieronymi: notato huius scoliaste. ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν, Adagium aliter, atque ab alijs expositum. Tertullianus obiter castigatus. Homeri locus & ad eum Eustathij expensus. Item vtriusque alter circa disci ludum, de quo plurima. Σημεῖον τέρμα. Pentathli Phayli. Fabula de Saltu.

CAPVT I.

QVONIAM de Athletaruum vario genere, ac differentiis, de ipsorum præsidibus Diis, deque hominibus præfectis officio, insignibus, ac de reliquis omnibus quæ ad agonas pertinent abunde præter alios huius æui criticos, atque polyhistoras libro superiore disseruimus: sequitur vt ad ea quæ propius absunt, à principalis rescripti quæstione accedamus, in quo de coronis athletarum, & locis in quibus eas accepisse ipsos immunitate fruituros oporteat, agi ostēdimus. Ergo de locis agonum, præmiisque, si quid μυστικώτερον minúsque vulgare habeo, id ex opistographis meis elicitum, in hunc tractatum, siue sermonem conferam, atque communi litteratorum vsui depromam. Vel circum eundem cum stadio, vel in circo stadium fuisse subindicāt. Ausonius *Epist.* 18. ad visulum Grammaticum de senario numero scribens,

> *Ostia quot pro parte aperit stridentia Circus,*
> *Excepto medium quod patet ad stadium.*

Ideo alio loco *Eclogarij Epigram. penult.* idem auctor horum vtrumque coniunxit simul,

> *Primus Olympiacæ sacrauit festa coronæ*
> *Iupiter, Argiuis stadia ad longißima Circi.*

In stadio itaque siue circo vbi gymnici exhibebantur ludi, fortassis etiam in gymnasij palæstra locus fuit certaminis medius in quo athletæ

virtutis ac roboris sui specimen ederent, inferiore paulò, fossæque alicuius leuiter depressæ speciem præferens, (quemadmodum in Romano amphytheatro arena quæ cauea licet enim theatri caueam, Augustinus dicit Cap. XXXI. lib. I. de ciuitate & caueam à Circo distinguit Cicero in secundo de legibus[a], vt si non ad theatrum potius, scenicosque artifices quemadmodum Seneca de mimicis ingitiis, verbísque ad summam caueam spectantibus agens, de tranquilitate animi Cap. XI. retulisse, quibus duas scenas in ea de haruspicum responsis tribuit [b] easdemque cum cauea confundit, Circum Agonistis Caueam cantatoribus assignasse videatur: alij tamen in quibus Seneca & Prudentius aduersus Symmachum lib. I. & II. ad extremum & περὶ στεφάνων hymno VI. post Papinium statium in VI. Thebaidos & post Virgilium in V. Æneidos vnde verba sequente sermone adferam Caueam dicunt in qua vel ab athletis, gladiatoribusve, aut à feris decertabatur in amphitheatro scilicet, ac circo siue stadio) idemque sedilibus & scammis vndique septus, quasi vallo quodam terræque aggere præcinctus (vt coniicere libet quē scamma nominatum à nonnullis, ex veterum illa eruditiorum hominum cohorte reperio. τὸ μὲν δὴ στάδιον (ait Pausanias) *lib. 2. Eliacon fol. 155. Aldini libri*, γῆς χῶμά ἐστι πεποίηται δ' ἐν αὐτῷ καθέδρα, τοῖς τιθεῖσι τὸν ἀγῶνα. Glossarium quidem illud vetustum quod superius citaui græcolatinum Σκάμμα, fossum seu potius fossam reddidit, Lucianus vero *Anacharsi statim ipso initio*, etiam id ipsum (nisi me animus fallit) ὀρύγματος nomine designauit: apud quem Anacharsis de istis agonibus agens, ἕτεροι δ' ἐν τῷ αἰθρίῳ τῆς αὐλῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο δρῶσιν οὐκ ἐν πηλῷ οὗτοί γε ἀλλὰ ψάμμον ταύτην βαθεῖαν ὑποβαλλόμενοι ἐν τῷ ὀρύγματι τεράττουσί τε ἀλλήλους καὶ αὐτοὶ ἑκόντες πάττουσι τὴν κόνιν ἀλεκτρυόνων δίκην. Vbi minime quidem dubito quin pro τεράττουσι reponendum sit eo loco Δράττουσι pro δράσσουσι quod apprehendere, pugnumque implere significat, vel potius ἀράττουσι quod est pulsare, proprium itidem vt illud luctatorum siue Pancratiastarum, qui & καταράττειν & συναράττειν ab ipso etiam Luciano dicuntur, quemadmodum superiore libro docui. Porro alterum illud σκάμμα scilicet ἀπὸ τοῦ σκάπτειν deductum (à quo etiam τὸ κάπετον ad finem Iliados Homericæ deriuandum putauit Eustathius, eandem fossæ significationem habens vocabulum) illud inquam scammatis græcum vocabulum vsurpauit B. Ambrosius *in de Heliæ ieiunio cap. 13.* de ipso vt tanquam de cauea loquatur, In scammate si quis te manu leuat (inquit) exors quidem palmæ, sed immunis iniurię est (sic malo, quàm, iniuria est) in Conuiuiis & si manum reuocet à vino ori eius infunditur. D. Hieronymus veluti de loco agonis extra quem depugnare non liceret: sic enim ad Pammachium[c], Cur tu omissis super quibus pugna est (ait) de scammate, & loco certaminis egrediens in peregrinis, & longè alienis disputationibus immoraris? quod propterea explicandum duxi, quia eruditissimos

a Cum ita scribit. Iā ludi publici quoniam sūt Cauea Circoque diuisi, sint corporū certationes, cursu, pugilatione, luctatione curriculisque equorū vsque ad certā victoriam Circo cōstitutę: cauea, cantu voce ac fidibus, & tibiis dummodo ea moderata sint, vt lege præscribitur. b Quo loco. Omne seruitium permissu magistratus liberatū in alterā scenam immissum alteri propositum. vt alter confessus potestati seruorū obiiceretur: alter seruorū totus esset. Et postea illi cùm ludos facerēt seruos de cauea exire iubebant. Tu in alterā seruos immisisti, ex altera liberos eiecisti. Aliter Cauea illa pars Amphytheatri qua feræ includebantur, ne maiore in pugnā impetu emitterentur, id quod à Marcellino & aliis notaui ad extremum cap. 7. lib. 2. Semestrium quibus addito Senec de tranquillitate animi cap. 3. & Horat. in arte ad fin. Caueam illam theatri partem concauam & infimam φάραγγα vocauit, hoc Chrysostomus Euboico seu venatore fol. 70. pag 2. vbi, τὸ δὲ θέατρόν ἐστιν ὥσπερ φάραγξ κοῖλον πλὴν οὐ μακρὸν ἑκατέρωθεν ἀλλὰ στρογγύλον ἐξ ἡμίσεως οὐκ αὐτόματον ἀλλ' οἰκοδομημένον λίθοις. Vbi de discobolis Arduus Hippomedō cauea stimulante ciditset, In medio latéque ferens sub pectore dextro orbem alium. c Aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, col. 140. vbi recte Marianus Victorius quod Erasmum eius loci deprauatorem carpit Hesychium citans explicantem hoc nominis ita vt stadium agonémque significet, perperam vero quod ait fuisse locum à quo milites egredi non liceret, athletas debuit dicere.

mos hoc politiſſimo ſeculo viros [a] qui ex profeſſo de arte Gymnaſtica ſcripſère, aliter ſenſiſſe video, velut ſi in laude maxima poneretur ſcamma tranſcendere atque tranſilire, ſcammáque ipſum aut τὰ ἐσκαμμένα ad ſolos ſaltatores pertinuerint. Atqui ſcamma tranſilire, aut prætergredi, eſſe idem autumo, quod extra ſtadij terminos decertare: ſic extra limites Circi furori ſtudere, extra cardines theatri impudicitiæ intendere, Tertullianus alicubi *in 4. de ſpectacul.* dixit, aut inſolentiæ extra ſtadium (ſic mecum legito pro ſtudium) & immiſericordiæ extra amphitheatrũ: quod Deus etiam extra Cameras, & gradus & apulias oculos habet. Scamma cum ſtadio cõiunxit Petrus Chryſologus, ſermone XXXIII. & CXXIV. Cæterum & ſi de ſaltatoribus agens Lucianus *Anacharſi vel de Gymnaſiis*, in gymnaſiis edoctos ipſos fuiſſe ait ad tumulum (ſic malo quàm cũ Obſopæo foſſam reddere) ſi oporteat (in bello ſcilicet) aut aliud impedimentum quodpiam tranſiliendum, ἀλλὰ καὶ ὑπεράλλεσθαι τάφον (inquit) εἰ δέοι ἤ εἴ τι ἄλλο ἐμπόδιον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀσκοῦνται ἡμῖν ἔτι non tantum hoc ait τὰ ἐσκαμμένα vt ſuperarent eniti ſolitos & quãquam Iulius Pollux [b] τῶν ἐσκαμμένων meminit, ſic fere τὸ δὲ μέτρον τοῦ πηδήματος κανὼν ὁ δὲ ὅρος τὰ ἐσκαμμένα, tantum abeſt vt pro illorum opinione faciat, vt meam potiùs ſententiam confirmet. ſequitur enim ὅθεν ἐπὶ τῶν τὸν ὅρον ὑπερπηδώντων, οἱ παροιμιαζόμενοι λέγουσι πηδᾷ ἂν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα. Pollux autem haud quaquam hoc fuiſſe in vlla (ne dum in maxima) laude poſitum ſcribit, non magis quàm Cicero tranſire, ſiue (vt in quibuſdam legitur) Tranſilire lineas in paradoxis, eo qui proponetur inferius, déq; ſcammate ipſo quoque forſitan intelligendus eſt, loco. Euſtathius quidem doctiſſimus, etſi metaphorice hec verbi aut parœmiacè vſurpauit, attamen adiungens τὸ τῆς ὑπερβασίης vocabulũ, illud in vitio potiùs quàm in laude poſitum à veteribus, quemadmodum & ipſe acciperet non obſcurè ſignificat quo loco [c] ἔστι δὲ κυρίως ὑπερβασία, τὸ ὑπερβαίνειν τοὺς τεταγμένους ὅρους τῆς γῆς. καὶ ὅτι ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ὅλα πηδᾷ ἄν. καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἐπὶ ἀδικίας ἡ λέξις τίθεται, καὶ ἐπὶ τῆς ἁπλῶς δὲ κακίας. Cui valde cõuenit quod in vero, non ludicro monomachiæ agone, inter Menelaum & Alexandrum de Helena contendentes apud Homerum, locus certaminis deſignatur vtrinque ab Hectore & Vlyſſe, quem qui prætergreſſus foret, is pro victo vtique haberetur. Nam ad illud Homeri, *Iliados γ fol.* 418.

Ἕκτωρ δὲ πριάμοιο παῖς καὶ δῖος ὀδυσσεὺς
χῶρον μὲν πρῶτον διεμέτρεον--

Euſtathius adnotat, διαμετρεῖται καὶ τόπος τοῦ ἀλεξάνδρου καὶ Μενελάου μονομαχίᾳ διὰ τὸ αὐτοῖς ἵστασθαι τὸν ἐπὶ πᾶσι κίνδυνον, καὶ δόξοι ἂν ἡττηθῆναί πως ὁ παρεξελθὼν τὸν, ὥς φησιν ὁ ποιητὴς διαμετρητὸν χῶρον. Nec aliter accipiendum quod de diſci ludo agens Homerus *in lib. θ. Odyſſeæ*, in Phæacibus protulit, equidem reor: aut aliter ſenſiſſe ipſum Euſtathium, ſi rectè intelligatur (quamuis in eo fortaſſis lapſus videri poſſit quod τὰ τέρματα καὶ τὰ σημεῖα eadem eſſe cenſuerit) quo loco Poëta

τὸν ῥα περιστρέψας ἧκε στιβαρῆς ἀπὸ χειρός
βόμβησεν δὲ λίθος -- & poſteà
--ὁ δ᾽ ὑπέρπτατο σήματα πάντων
ῥίμφα θέων ἀπὸ χειρός ἔθηκε δὲ τέρματ᾽ ἀέθλων.

Nam quod ſequitur

a Mercurial. lib. 2. artis gymnaſt. ca. 11. Terminũ attingere (ait) magnã, præterire maximam laudẽ fuiſſe veriſimile eſt, τὰ ἐσκαμμένα vocatum vnde factũ eſt adagium in eos qui metã tranſilirent πηδᾷ ἂν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, &c Vbi videtur cũ Canone ſiue ſaltus menſura ſcamma confundere, contrà quàm Pollux manifeſtò diſtingués fecerit.

b Cap. 30. li. 3. vbi περὶ πεντάθλου ἁλτικοῦ καὶ δισκευτικοῦ. Quo loco perperam accepto, quãuis à ſe non citato videtur Mercurialis ipſo inuito Mercurio deluſus.

c Ad illud ex Homero σ Iliad. f. 388. Μήτις ὑπερβασίη.

Καί κ' ἀλαός τοι ξεῖνε διακρίνειε τὸ σῆμα
Ἀμφαφόων, ἐπεὶ οὔτι μεμιγμένον ἐστὶν ὁμίλῳ
Ἀλλὰ πολὺ πρῶτον. σὺ δὲ θάρσει τόνδε γ' ἄεθλον
Οὔ τις Φαιήκων τόν γ' ἵξεται οὐδ' ὑπερήσει.

sic exponendum:(vt quod apud nos hodiéque itidem in vsu est,non qui vlterius,longiúsque discum eiaculatus esset, is vinceret, sed cuius discus primo in terram lapsu cæteris posteriùs relictis,ad signum,scopum,siue terminum propiùs accessisset. Atque ita τὰ ἄλλων βήματα ὑπερήσει aut ὑπερπτήσει. Signum loci quo quisque agonistarum discus peruenisset quod & σημεῖον & fortasse therma vt sensit Eustathius dictum ab Homero fixam sagittam fuisse, quo facilius dignosceretur ab æmulis disco in eodem (vt reor) inter se decertantibus,coniecturam ex eo Statij Papinij loco,*lib.6.Thebaid.* feci ab ipso eius interprete Lactantio admonitus, vbi sic scriptum de disco Menesthei,

Illa manu magna & multum fælicior exit
Nec partem exiguam Circi transuecta quieuit
Fit sonus & fixa signatur terra sagitta.

Nam quod eundem antagonistæ discum iactauerint, quamquam vt in figura illa discobolorum,quam è numis M. Aurelij Imperatoris Apolloniæ illyrij excusis à Mercuriali doctiss. *lib.2.artis Gymnast. Cap.12.folio* 80. expressam videre est, suos quosque à singulis emissos interdum (ex cōpacto forsitan) haudquaquam inficior vllius opinionis meæ veritatem ista ferentis sub pectore dextro orbem. alium Hippomedontis verba videntur apud eundem Papinium asserere.

--Hunc potius Iuuenes qui mœnia saxis
Frangere,qui Tyrias deiectum vaditis arces,
Hunc rapite: ast illud cui non iaculabile dextræ
Pondus? & abreptum nullo conamine iecit,
In latus.--

Cæterùm non is tantùm in disci ludo pro victore habitus, vel ab Homero,vel apud Phæacas,qui vltra terminum seu scopum,discum emisisset, licet longius quàm cæteri,qui à scopo minùs recessissent,ipsi posteriùs relicti.Nec enim τὰ ὑπέρμετρα καὶ πλεονεκτήματα in laude, sed in vitio & reprehensione sunt posita:siue de discobolia, siue de hastilis eiaculatione, aut alio quouis certamine agatur, ὥσπερ τὸ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν: de quo iam antè diximus & ipse ad illum Homeri locum Eustathius sic loquitur, vt fabulam Phayli eximij saltatoris & Pentathli Crotoniatæ scammata superantis,quæ olim quinquaginta pedum fuerāt, à parœmiographis prætermissam, cæterísque Grammaticis inauditam, & isto propterea scripto non indignam, quod nouam, adferat, qui prouerbio illi causam dedisse intelligatur, quod ad pentathlos pertinet. ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ὑπερήσει, καὶ τὸ ὑπέρπταλο βήματα πάντα, οὐ μακρὰν ἐσχημάτισται τοῦ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν: ὃ κεῖται παρὰ τοῖς ὕστερον. ἤγουν ὑπέρμετρα παροιμιαζόμενοι μὲν ἐπὶ τῶν ὑπερβαλλόντων, ἢ πλεονεκτούντων μετενεχθὲν δὲ ἀπὸ τῶν πεντάθλων. ἤρξατο δὲ, φασὶν, ὁ λόγος ἀπὸ φαΰλου πεντάθλου κροτωνιάτου, ὃς πεντήκοντα ποδῶν ὄντων πρότερον τῶν σκαμμάτων, αὐτὸς ὑπερέβαλε ταῦτα πηδήσας, ὡς τὸ ἐπίγραμμα φασὶ λέγει τῆς εἰκόνος αὐτοῦ,

πέντ' ἐπὶ πεντήκοντα πόδας πήδησε φαΰλλος

δίσκευσε δ᾽ ἐκαλδι πέντ᾽ ἀπολειπομένων.

Itaque quod Statius Papinius Thebaide ſexta de Phlegya & Meneſtheo diſcobolis ab Hippomedonte ſuperatis fabulam enarrans ſubiicit, de huius diſco,

Iámque procul meminit dextræ, ſeruátque tenorem
Diſcus, nec dubia iunctáve Meneſthea victum
Trans abiјt meta longè ſuper æmula ſigna
Conſedit viridéſque humeros & opaca theatri
Culmina, ſeu latæ tremefecit mole ruinæ:

Quod etiam de Phorbante Phlegyenſium Tyranno, ſeu duce: nempe, cum eorum qui Delphos itarent robuſtiſſimis quibuſque lucta, curſu, pancratio, καὶ ὑπερβολαῖς δίσκων decertaſſe, capitáque ſuperatorum præciſa quercui appendiſſe narratur à Phyloſtrato, *lib.2.* εἰκόνων *in phorbante ſeu Phlygienſibus.* Denique quod de diſco procul iacto apud Pindarum *Olympior.Od.*10.*antiſt.*4. Olympiis legitur,

μᾶκος δ᾽ Ἐνικεὺς ἔδικε πέτρῳ

& item Iſthmiis *Ode* 2.*Strophe* 3.

μάκρα δισκήσαις ἀκοντίσαι μι τοσοῦθ᾽ ὅσον ὀργάν
ξεινοκράτης ὑπὲρ ἀνθρώπων γλυκεῖαν ἴσχεν--&c.

quod apud Lucianum *Anacharſi ſiue de gymnaſiis*, de haſtæ ſiue haſtilis itémque de diſci proiectione εἶτα περὶ ἀκοντίου βολῆς ἐς μῆκος ἁμιλλῶνται, & poſt diſci deſcriptionem, ἐκεῖνο τοίνυν ἄνω τε ἐναρρίπτουσιν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐς τὸ πόρρω φιλοτιμούμενοι, ὅστις ἐπὶ μήκιστον ἐξέλθοι, καὶ τοὺς ἄλλους ὑπερβάλοιτο. Conſimiliter exponi debet, vt intra modum, & quàm proximè ad ſcopum propoſitum peruenire illum oportuerit qui victoriam eſſet ablaturus. Ac de ſaltu quidem quamuis ideò dubitari meritò queat, quod vbique gentium hodie (apud noſtros quidem in vſu ita obſeruatur vt qui vlterius ſe ſaltu proripuerit, is pro victore habeatur. attamen non fruſtrà falſóve Pollux ſaltus menſuram, Canonem: terminum verò, ſeu finem, ſcamma dixit, vt antè monui. Quæ omnia, vt probabilia eſſe adhuc mihi quidem videntur: ita nolim omnino vera eſſe aſſerere. Nam & coniectura poſſum decipi, & aberrationis aliquo veterum teſtimonio conuinci, quale nondum profectò mihi videre contigit.

Adhuc de ſcammate. Vnctio Athletarum in Marg. Chryſoſtomi locus de inunctâ veſte Athletarum expoſitus. Subligaculum athletarum Zona ſiue Cingulum lumbare. ζῶμα *Homero. Hiſtoria Orſippi curſoris de quâ lux ab Euſtathio allatâ Iſidoro: quamquam in eius enarratione paullùm diuerſus ab illo epigrammatarius atque Pauſanias, quibus maior fides.*

CAP. II.

SCamma non vbi ſaltu tantùm, ſed & vbi diſco curſu & lucta, vel alio quolibet agone decertaretur: locum fuiſſe, cùm illa quæ ſuperius attuli, tum illa, quæ modò indicabo fidem facient: Ab Iſidoro Peluſiota imprimis qui quod initio epiſtolæ ad Timotheum lectorem [a] ſtadium dixerat, ad finem ſcamma nominat: quo loco περὶ ὧν μετέρχῃ ἄθλων θαυμάσιε πιστεῦε, στάδιον ἡμῖν τὰ παρόντα προτίθεσθαι ἀόρατον ἐν ᾧ θνείοις οὐκ αἰσθητοῖς ἀλλὰ νοητοῖς τοῖς πάθεσι προσπαλαιόμεθα. & poſteà, ἵνα δὲ ἢ τὰ ἔπαθλα

[a] Epiſt. 4. lib. 1.

ὁ μέλλων αἰὼν ἐμπεπίστευται ὡς ἐπὶ τὸ σκάμματα. vbi depugnatum aduersus bestias ipsas antiquitus in scammate ostendit: quod vtique ad saltus agonem neutiquam pertinet. Deinde ipso vetustior Isidoro maiorísque adeò in hisce rebus fidei Tertullianus de iis agens qui oleo aut ceromate vncti[a] decertant in scammate, ostendit apertè satis (quantum iudico) alios quam saltatores (quos, quando saltu contenderent, vngi solitos vix est, opinor, vspiam vt legeris) nempe palæstritas hoc est luctatores ac pancratiastas in scammate depugnasse aut etiam pugiles veste oleo tincta madidáque amictos: iuxta illud B. Ioan. Chrysostomi *sermo 7 Cap.1. Epistol. D. Pauli 1. ad Timoth. fol.*18. οὐχ ὁρᾷς τοὺς πυκτεύοντας τοὺς ἀθλοῦντας; ἆρα βαδίσεως αὐτοῖς μέλει καὶ σχήματος, οὐδαμῶς. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀφέντες, ἱμάτιον ἐλαίῳ διάβροχον ἀναβαλλόμενοι πρὸς ἓν μόνον ὁρῶσι, τὸ πλῆξαι: καὶ μὴ πληγῆναι. Et quod ait de iniuncta veste, ad campestre, siue subligaculum ex instituto forsitan Herculis in ludos inuectum (sicuti à Clemente Alexandrino *lib.3. pædag. Cap.*9. traditur) vtique referri debere arbitror: sine quo in scenam quoque neminem prodiisse, tantámque scenicorum ipsorum morem habuisse vetere disciplina verecundiam testatur Cicero, *lib.1. de Offic.* ac ne ipse quidem cùm ad Citharam, tragicum aliquod carmen in Caupona, velut in scena recitaret Nero, vocis exercendæ gratia, tamquam vnus quispiam è flagitioso illo & impuro vilium cauponum numero vt apud Philostratum *lib.4. de Apollonio* legitur, quo loco, ᾖδε δὲ ἐν καπηλείῳ πεποιημένῳ ἐς τὸ γυμνάσιον, διάζωμα ἔχων γυμνὸς, ὥσπερ τῶν καπήλων οἱ ἀσελγέστατοι. Cinguli quidem istius, quo, & in pugilatu, & in lucta vterentur nudis cæteroquin corporibus decertaturi antiquitus athletę Scoliastes Thucydidis[b] græcus citato ipsius Homeri testimonio mentionem facit, illud Historici de Lacedęmoniis omnium primis denudatis ἐγυμνώθησάν τε πρῶτοι explicans hisce additis, ἐν τοῖς ἀγῶσι δηλονότι: καὶ γὰρ περὶ τὰ αἰδοῖα ἐζώννυντο. Ὅμηρος Ζώσαι νῦν ἵνα πάντες ἐπιγνώωσι καὶ οἵδε Μαρναμένους. Eius etiam Cinguli ab athletis olim vsurpati alio itidem loco insignis ille Homerus meminit in hæc omnino verba,[c]

> ζῶμα δέ οἱ πρῶτον παρακάββαλεν, αὐτὰρ ἔπειτα
> δῶκεν ἱμάντας ἐϋτμήτους βοὸς ἀγραύλοιο
> τὼ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Vbi Eustathius, ζῶμα δὲ οὐ μόνον ἐν πυγμαχίᾳ ἀλλὰ ἐζώννυντο οἱ παλαίοντες, ὡς δηλώσει προϊὼν ὁ ποιητής. ὅτι δὲ καὶ ἐγυμνοῦντο οἱ οὕτω ζωννύμενοι ἀγῶσι, ὡς φανερόν. Et addit veterem historiam hoc agonistico dignam: in quo non sine magna contentione animi (laborem, qui tanta voluptate conditus, nolo dicere) rara quæque ac selecta permiscere statui ab initio, de Orsippo quodam qui post XIV. Olympiad. à subligaculo impeditus ceciderit, obierítque, vel secundum aliquos, fuerit superatus vnde nudos prorsus istos (cursores ne an & cæteros athletas) decertare constitutum fuerit. ὅτι μετὰ τὴν ιδ' Ὀλυμπιάδα συνέβη ὄρσιππόν τινα ἐμποδισθέντα ὑπὸ τοῦ περιζώματος πεσεῖν, καὶ τελευτῆσαι: ἢ κατά τινας νικηθῆναι ὅθεν ἐθεσπίσθη γυμνοὺς τοὺς τοιούτους ἀγωνίζεσθαι, ἀφ' οὗ καὶ γυμνάσιον ὁ τόπος ἐν ᾧ τοὺς ἀγῶνας ἐποιοῦντο.

Qua de re ita scripsisse Isidorũ *lib.18. Origin. Cap.17.* recordor vbi de gymnasiis, Anteà enim in locis (inquit) certantes cincti erant ne nudarentur: post relaxato Cingulo repente prostratus & examinatus est quidam cursor (nomen Orsippi subticet quem Olympico stadio decurrisse

inferius

a Quod autem vnctionis genus, aut qua ex materia confectũ fuerit disces ex Plinio lib. 11. c.14. & lib. 15. c.4. & lib. 28. cap. 9. ex quo & aliis Mercurialis lib. 1. artis gymnast. c 8. & ex Alexandri problem. 119. lib.1. ideo athletas perungi oleo ante exercitationes consueuisse ait, vt membra emollita sine vllius rupturæ periculo labores sustinerent: quod & Lucianus περὶ γυμνασίων prodit sic ferè: χριόμενοι ἐλαίῳ [τὰ σώματα] καὶ καταμαλάττομεν, ὡς εὐτονώτερα γίγνοιντο &c. & statim, αὐτῶν γυμνὰ τὰ σώματα καὶ μαλάξαντες καὶ διαπονήσαντες ἐρρωμενέστερα καὶ ἀλκιμώτερα ἐξεργασάμενοι, καὶ κοῦφα καὶ εὔτονα καὶ τὰ αὐτὰ βαρέα τοῖς ἀνταγωνισταῖς. Vide quę scribo περὶ τῶν λιπαρῶν σωμάτων initio libri proximè sequentis. & quod à Dionys. Halicarn. attuli superiore libro cap.14. & adducam l. cap.5. & 22. huius lib.

b Thucyd. lib.1. hist. f.3. lib. à Steph. excusi.

c Iliad. ψ. vbi de Euryali cũ Epeo pugilatus agone.

inferius è Pausania docebo). Quare ex Concilij decreto, tunc Archon Hippomenes, vt nudi deinceps omnes exercitarentur permisit. De Vlysse quidem & Ajace colluctaturis postea Homerus non absimiliter cecinit,

ζωσάμενω δ' ἄρα τώγε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Quamobrem cùm ita de Vlysse decertaturo singulari pugna cum Iro idem alibi Homerus scripsisset *Odysseæ σ. sub initium*,

--αὐτὰρ ὀδυσσεὺς
ζώσατο μὲν ῥάκεσιν περὶ μήδεα φαῖνε δὲ μηροὺς,
καλούς τε μεγάλους τε, φανὲν δὲ οἱ εὐρέες ὦμοι
Στήθεά τε στιβαροί τε βραχίονες.

annotat ibi Eustathius[a] non zona tamquam vesti adposita se cingere solitos pugiles, sed denudatos, eas tamen corporis partes, quæ honestè reuelari non queunt panno amicire atque obducere: ἰστέον δὲ καὶ ὅτι τὸ ζώσατο ῥάκεσιν, ἐμφαίνει μὴ ζώνῃ χρᾶσθαι τοὺς πυγμάχους καὶ οὕτως ἀναστέλλειν τὸ ἱμάτιον ἀλλ' ἀποδυσαμένους εἶτα ἱματίῳ ζώννυσθαι &c. Illam tamen de Orsippo cursore historiam Eustathij verbis à me relatam, aliter à Pausania *Atticis ad fin. in fol.* 32. narratam reperio: vt & stadio vicerit Olympia, cum iuxta vetustum morem nudus quidem sed subligaculo seu lumbari cinctus ibi decurrisset: quin etiam ipsi volenti cinctoriũ illud, siue subligaculum in cursura ipsa elapsum, cum nudum hominem expeditiorem esse ad cursum, quam illo cinctum subligaculo intelligeret: ὡς περιεζωσμένος ἐν τοῖς ἀγῶσι κατὰ δὴ παλαιὸν ἔθος τῶν ἀθλητῶν (inquit) ὀλύμπια ἐνίκα στάδιον δραμὼν γυμνός &c. δοκῶ δέ οἱ καὶ ἐν ὀλυμπίᾳ τὸ περίζωμα ἑκόντι περιδῦναι γνόντι ὡς ἀνδρὸς περιεζωσμένου δραμεῖν ῥάων ἐστὶν ἀνὴρ γυμνός.

Post Orsippum ergo Megarensem solitos athletas agonibus prorsus denudatis, allato vetusto Epigrammate quo in Olympicis primum omnium & contendisse nudum in stadio & coronatum ostendatur Thucydidis scoliastes[b] addocet: ἀπὸ ὀρσίππου μεγαρέως ἐγυμνώθησαν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὡς δηλοῖ καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἐπίγραμμα,

--ὀρσίππῳ μεγαρεῖ μεγαλόφρονι τῇδ' ἀείδηλον
Μνῆμα θέσαν φάμᾳ δελφίδι πειθόμενοι.
Πρῶτος δ' ἑλλήνων ἐν ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθη
Γυμνὸς ζωννυμένων τῶν πρὶν ἐπὶ σταδίῳ.

Ac veriora esse quæ Pausanias ipse antiquior, & ab isto edoctus forsitan Grecus ille poëta epigrãmatarius, à Thucydideo scoliaste citatus, quam quæ Eustathius ac Isidorus tradunt, Dionysius Halicarnasseus ostendit cuius verba paulo post proferam.

[a] fol. 1837. sic paulo ante fol. 1835. ad illud Iri, ζῶσαι νῦν ἵνα πάντες ἐπιγνώωσι καὶ οἵδε μαρναμένους. Addit Eustathius ζώννυσθαι τοὺς πυγμάχους δηλοῖ.

[b] ad illud ex lib. 1. Thucyd. historię, fol. 3. editione Stephan. λίπα. τὸ λίπα ὅμηρος ἐπιθετικῶς λέγει τὸ ἔλαιον. ὅ τις δὲ ὁ ταυτὸ ὄνομα ζει. ἀπὸ ὀρσίππου, &c. vt in textu retuli.

Athletæ in stadio nudi decertarunt. De cursoribus veste exutis B. Paulus explicatur asserta illius lectione περὶ τῦ ὄγκου, καὶ σαρκῶν, lux ei allata Galeno & Luciano adhibitis, itemque Quintiliano Papinio & Ouidio, apud quos ponderis, grauitatis, molis, oneris vocabula Ογκωτὴς in Senarijs vetustis apud Galenum, qui obiter castigatur.

CAP. III.

SVbligaculo igitur illo excepto (etsi nullum ne tenue quidem extat ipsius vestigium, in vetustis luctatorum, aut Pancratiastarum figuris, sed græcis, opinor, illis non etiam Romanis, ob id quod auctore Diony-

ſio ſtatim explicabitur: quas à Mercuriale *cap*.8. *lib*.2. *de re gymnaſtica* repræſentatas memoria teneo) agoniſtæ alioqui ludis gymnicis nudi, & humeris pectore, pedum ſinu inunctis depugnarunt, nudáque in ſtadio (quemadmodum Tertullianus *Scorpiaco* loquitur) prælia fuere. Cùm autem aliò pertinere videatur, quod nec intrare in agonis locum Olympiæ, niſi denudatis licuerit (ſicuti monuiſſe me tertij ſemeſtrium libri ſermone quopiam *cap*.14. recordor) ex illa ſcilicet Olympici certaminis lege, cui cauſam Pherenice, ſiue Callipatira ſtadium ingreſſa dederit: de qua Pauſanias quodam loco *Eliacon. lib.* 1. *quem citaui Semeſt. Cap*.14.*lib*.3. agit vt ſubligari campeſtri amictis dumtaxat verendis, cætera nudi Olympię ſacríſque aliis agonibus decertarent: non ex alio fuit hoc potius, quàm ipſius Herculis ludorum Olympicorum auctoris inſtituto, quod nec ipſum intermiſſum quidem vnquam, niſi cum ipſo agone poſt Oxilum reſtituto ab Iphito ſicuti Pauſanias narrat Eliacis[a] vt lege vlla renouari ſpeciatim oportuerit ex ipſo etiam gymnicorum nomine augurari libet. Atque hoc quidem quod dixi Philoſtratus *Lib*.6. *de Apollonio fol*. 36. videtur ſenſiſſe, ſic admodum ſcribens τὴν δὲ ὀλυμπίαν &c. παρέχεσθαι τοῖς ἐς αὐτὴν ἰοῦσιν ἀθλητὰς γυμνοὺς ἡρακλέους ταῦτα ξυνθέντος. Vnde Achilles Erethrienſis apud Athenæum *ſub initium lib*.10. *Deipnoſoph*. de athletis.

[a] Eliacon 1. fol.120. Aldini lib. De Iphito ſcripſi lib. 1. déque ipſius diſco coronario agā inferius, vbi de præmiis ludorū hoc ipſo lib.

> Γυμνοὶ γὰρ ὤθουν φαιδίμους βραχίονας
> Ἥβης σφριγῶντες ἐμπορεύονται νέῳ
> Στίλβοντες ἄνθει καρτερὰς ἐπωμίδας.
> Ἄδην δ' ἐλαίου στέρνα καὶ ποδῶν κύτος
> Χρίουσιν.

Præterea Tacitus, *lib*.14. *Annal*. quod ſupereſſe [ait] niſi vt corpora quoque nudent & cæſtus aſſumant, eaſque pugnas pro militia & armis meditentur? Ioannes Chryſoſtomus ad populum Antiochenum[b], Quemadmodum itaque præterita hyeme & æſtate apparente &c. ad certamina pugil exſpoliatur ſeque denudat, ſic & nos ieiunio tanquam æſtate quadam ſpirituali apparente &c. tanquam pugiles ad certamina ſpoliemur: & ſtatim. Si athleta es, nudum in certamen te deſcendere oportet &c. Exve vitæ negotia, & athleta factus es &c. te ipſum vitæ curis denuda, luctæ enim tempus eſt. D. Item Baſilius in Antonij collectaneis *apud Stobæum locor. commu. ſermone* 121. τίς στεφανοῦ ποτε τὸν μηδὲ ἀποδυσάμενον πρὸς τὸν ἀντίπαλον. Iſidorus etiam Peluſiota ducta à gymnicis agonibus tranſlatione, ad quos qui ſe accingerent atque compararent priùs veſtem exuere ſoliti σύμφρατε τοίνυν αὐτοῖς (inquit[c] ad Heraclium Epiſcopum ſcribens) οὐ χρημάτων ἕνεκεν ἀλλ' εὐσεβείας καὶ εὐκλείας πρὸς τοῦτον ἀποδυσαμένῳ τὸν ἀγῶνα. De curſoribus quod nudi ſint ſoliti veſtium onere, faſtúque omni depoſito contendere B. Paulus *cap*. 12. *in principio*. etſi μεταφορικῶς loquitur: attamen ſatis euidenter ac perſpicuè indicat iſta proferens ad Hebræos, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον (ſic malo cum Oecumenio, ipſóque latino interprete vetuſto, qui vertit circumſtans nos peccatum, quàm ἀπερίστατον legere quod habet Plantiniana editio anni 83. Antuerpiæ ex Bened. Ariæ Montani approbatione) ἁμαρτίαν δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα: niſi forte quemadmodū athletæ Damaſias apud Lucianum, in mortuorum Dialogis, cum encomiis

[b] Homil.3. vide & Homil.7. de pœnitē. co.767. Qui de foris in agone currunt, & ipſa exuunt veſtimenta.

[c] Epiſt.262. lib.3. fo.603.

præconiis

præconiis & coronis. τὰς σάρκας (obesitatem illam, molemque ac pondus, siue massam corporis (quam Galenus πολυσαρκίαν vocat alicubi) deponere videtur à Charone, antequam Cymba ipsum recipiat sua, sic D. Paulus, quo expeditius ad Deum procurramus, voluit molem istam & massam corporis saginati quam tantopere athletæ curabant (καὶ γὰρ καὶ ὅσοι κατὰ παλαίστραν πονοῦσιν, ait Galenus in libro de parua pila, εἰς πολυσαρκίαν μᾶλλον ἢ ἀρετῆς ἄσκησιν φέρονται) à nobis melioribus vtique athletis, & sanctiore abstinentia ieiuniorumque cœstibus elisum (vt cum Cassiano loquar, cuius verba explicando alibi Paulo sequenti libro exhibere certum est) suggillatum obtusum, castigatum denique corpus, & omnino defœcatum habentibus (vt ab eodem paulo posteà demonstrabitur) atque hac ratione ad certamen spirituale præparatis abiici. Nam τὰς σάρκας illas athletæ Lucianici hoc ὄγκου id est ponderis nomine, quo D. Paulus est vsus. Galenum de athletica gymnastica loquentem designasse, alicubi[a] recordor, sic scribentem vsurpato etiam τῆς σαρκὸς vocabulo, τῆς ὑγιείας ἐν συμμετρίᾳ τινὶ τεταγμένης, ἀμετρίας ἐστὶ δημιουργὸς ἡ τοιαύτη γυμναστικὴ πολλὴν, καὶ πυκνὴν αὔξουσα σάρκα καὶ πλῆθος αἵματος, ὡς ἔνι μάλιστα γλισχροτάτου παρασκευάζουσα. βούλεται γὰρ οὐ τὴν ἰσχὺν αὐξῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄγκον τε, καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος. ὥστε καὶ ταύτῃ χειροῦσθαι τὸν ἀνταγωνιστήν. Et postea in athletis τὸν παρὰ φύσιν ὄγκον τόν δε καὶ τὸ πλῆθος. ἀποσβέσαι τε τὴν ἔμφυτον θερμασίαν, ipsorum scribit καὶ ἐμφράξαι τὰς διεξόδους τοῦ πνεύματος: quam ob rem in apoplexim aliosque morbos cõplures incidere, & alio loco in cõmentario primo ad aphorismos *fo.*222. Hippocratis, τῆς γὰρ τῶν ἀθλητῶν εὐεξίας, οὐ μικρὸν τοῦτο ἐστὶ ἔγκλημα τὸ περιβάλλεσθαι πειρᾶσθαι μέγεθος ὄγκου κατὰ τὸ σῶμα καὶ δηλονότι καὶ πλῆθος χυμῶν &c. καὶ οὐχ' οἷά τε χωρεῖς αὐτῶν ἑτοίμως παρεσκευασμένων εἰς ὄγκον ἀρθῆναι τοῦ δέοντος μείζονα τὰ σώματα διὸ καὶ σφαλερὰν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην διάθεσιν. Sic de athletis agens Quinctilianus lib. XII. Institu. pondus nomen vsurpauit, quo loco & vt palæstrici doctores illos, quos numeros vocant, non idcirco discentibus tradunt, vt iis omnibus qui didicerint, in ipso luctandi certamine vtantur. (plus enim pondere & firmitate, & spiritu agitur) sed vt subsit copia illa ex qua vnum, aut alterum cuius se occasio dederit efficiant. Sic molem ingentis ruinę onus pondusque admirabile dixit Statius, iis è sexto Thebaidos versibus de colluctatione agens quos initio lib. III. exhibiturus sum. Sic denique ipse de sua cum Hercule colluctatione apud Ouidium[b] agens Achelous pondere se grauitatéque sua tutum aliquandiu aduersus impetus Herculeos fuisse refert, ad ὄγκον illum, & πολυσαρκίαν athletarum ac potissimùm luctatorum aspiciens,

> *Me mea defendit grauitas, frustráque petebar,*
> *Haud secus ac moles quam magno murmure fluctus*
> *Oppugnant: manet illa suóque est pondere tuta.*

Et similiter de Hercule colluctatore posteà.

> *—tergóque onerosus inhæsit*
> *Siqua fides (nec enim ficta mihi gloria voce*
> *Quæritur) imposito pressus mihi monte videbar.*

Ac valde fallor nisi ad pondus istud adipale (vt ita loquar) & carneum humani corporis, vel vt asininum ex homonymia vocabuli elegantiam captans quidam poëta vetustus hisce Iambis à Galeno *ad finem protre-*

[a] Ad Thrasibul. πότερ. ἰατρ. ἢ γυμνας. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. f.297. lin.45.& 51.

[b] Fabul.1. lib.9. metamorph. de lucta Herculis cũ Acheloo. Claudianus in laude Serenę vxoris Stiliconis, f.196

ptici ad artes fol. 6. relatis, athletas, Carpendo alluſerit in ὀϊκης-ȣ̃ vocabulo ſic fere Ἀτὰρ ἐν ἰςοείῃ πυλυπήρῳ (ſic lego) pro πολυπήρω γεάψαται Οἶνος ὅτι παγκράτιον ἐνίκησεν (ſic legro pro νίκησε) ποτὲ Ἄνδρας. εἰκοςὴν ἢ καὶ πρώτη ὀλυμπίας (ſic diſtinguo nam in impreſſis ab hoc poſtremo initium ducit verſus proximus omnino perperam ἣν ὅτι ἐνίκα ὀϊκης-ής quorum verſuum acumen, ipſámque adeò mentem poëtæ non perſpexeris penitus, ea ni ſcieris, quæ à me lib. tertio ad extremum XXIII. Capitis tractanda ſunt.

Propterea verò nudos cucurriſſe ſcribit Iſidorus Hiſpalenſis *lib.* 18. *originum Cap.* 40. ex opinione veterum ethnicorum athletas, quia & hominis & ſeculi nullæ reliquiæ ſunt: Recto ſpacio autem, quia inter vitam, & mortem nihil diſtant: atque ita vanitates ſuas & ſacrilegia excuſare conari: Quid quod hos itidem curſores nō minus quàm luctatores pugiléſve non nudari modò ſed & iniungi ſolitos à Statio Papinio *lib.* 61. *Thebaidos* indicatur vbi de Arcade Parthenopæo certamen curſus cum aliis inituro prolatis iis ad formam pertinentibus, quos lib. ſuperiore cùm de pulchritudine athletarum agerem expreſſi, hæc quoque cecinit quæ referre admodum iuuat.

Ipſe tamen formæ laudem aſpernatur & arcet
Mirantes tunc Palladios non inſcius hauſtus
Incubuit, pinguique cutem fuſcatur oliuo
Hoc Idas hoc more Dimas aliiſque niteſcunt, &c.
Proximus & forma nec multum ſegnior Idas
Curſibus atque æuo iuxta prior.

Saltatores decertaſſe nudos. De diſcobolis quæſitum. περὶ ὀρχήσεως. *Plato expenſus, ac aliter atque ab interprete nupero expoſitus & caſtigatus. Itémque Dionyſius Halycarnaſſeus. Saltatores Thyreatico feſto apud Lacedæmonios. Diſcobolos nequaquã inunctos, neque id velle Tullium, Cùm nec omnino nudi decertarint. Diſcus amentum, ſeu funiculum foramini aptum habuit. Tunicati diſcoboli ſubligacula vetuſto more iam inde ab Hercule vſurpata in gymnicis, quorum ad Romanorum vſque tempora vſus perdurauit à Lacedæmonijs tandem ac Elæis apud Olympiam iam inde ab Orſippo repudiatus, ex Platone Thucydide ac Dionyſio de iaculatoribus quod interdum veſtiti decertarint.*

CAP. IIII.

DE ſaltatoribus, ac fortaſſis etiam de diſcobolis (quamquam hos quidem ſeminudos potius quàm ὀλοσγυμνοὺς decertaſſe crediderim) ſicuti Sophoclem poſt nauale ad Salaminam prælium, circa trophæum cum Lyra ſaltaſſe nudum, & vnctum (tametſi quidam veſtitum aiunt) Athenæus *lib.* 1. *Deipno. fol.* 12. refert: nequaquam dubitandum quin & ipſi vncti, aut certè nudi contenderint: cùm ὄρχησις, atque ἅλμα licet diuerſa magnam tamen habeant ſimilitudinem, ad motum corporis quod attinet, vnde apud Platonē *ſub finem lib.* 2. *pag.* 673. *exemplar. à Stephan. excuſi*, ita ſcriptum de legibus τὰ δέ γε τȣ̃ σώματος ἀπαιζόντων ὄρχησιν εἴπομεν ἐὰν μέχρι τῆς τȣ̃ σώματος ἀρετῆς ἡ τοιαύτη κίνησις γίγνηται, τὴν ἔντεχνον ἀγωγὴν ἐπὶ τὸ τοιȣ̃τον αὐτῆς γυμναςικὴν προσείπωμεν: & alio loco, τῆς γυμναςικῆς ὅσα περὶ τὸ σῶμα δύο ἐστὶ μαθήματα, ſcribit τὸ μὲν ὄρχησιν τὸ δὲ πάλην τῆς ὀρχήσεως δὲ ἄλλην μὲν μȣ́σης λέξιν μιμουμένων τότε μεγαλοπρεπὲς φυλάττοντας (hic nihil immuto: eſt enim ἀντίπτωσις ἀττικὴ, cuius elegantiam atque vim neque à ſco-

à ſcoliaſte, neque ab interprete Serrano agnitam demiror) ἅμα καὶ ἐλεύθερον ἄλλως δὲ εὐεξίας, ἐλαφρότητός τε ἕνεκα, καὶ κάλλους τῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ μελῶν, καὶ μερῶν τὸ προσῆκον καμπτῆς τε, καὶ ἐκτάσεως ἀποδιδομένης ἑκάστοις αὐτῶν (ſic lego deleto & expuncto αὐτοῖς, pro quo ſcoliaſtes perperam reponit αὐτῆς) εὐρύθμου κινήσεως, καὶ (hunc articulum in veteribus illo teſtante poſitum perperam ante ἀποδιδομένης hic inſero) διασπειρομένης ἅμα, καὶ ξυνακολουθούσης εἰς πᾶσαν τὴν ὄρχησιν ἱκανῶς: & Galenus *lib. 2. ὑγιεινῶν circa fin. in fol. 243.* ipſe alicubi τοὺς ὀρχηστὰς ἐν συντόνοις κινήσεσιν ἅλλεσθαι μέγιστα ſcribit. Sanè pompam ludorum maximorum Romæ celebratorum, in qua græcanico more pleraque agerentur, deſcribens Dionyſius Halycarnaſſeus [a] vbi oſtendit quemadmodum athletis ordine ſuccederent horchiſtarum, ſiue ſaltatorum chori trifariam, diuiſi, primo virorum, deinde imberbium (ſic enim aut Iuuenum malo quàm impuberum, vt interpretatio Latina fert, cùm ſtatim ſequatur puerorum, quo potius nomine ſignificantur impuberes, quod à Sylburgio tamen ſcoliaſte omiſſum reperio, qui alia ſatis anxiè non vſque adeò magni ponderis adnotat,) poſtremò puerorum, quos ſequerentur tibicines, & citharistæ lyras pulſantes, & barbita: ſubiicit illicò ſaltatorum habitum fuiſſe tunicas puniceas balteis æreis adſtrictas, gladiis dependentibus, geſtatáſque ab ipſis breuiores mediocribus lanceas, à viris verò galeas etiam æreas inſignibus criſtis & pinnis exornatas: ſic enim græca ſe habent, σκευαὶ δὲ τῶν ὀρχηστῶν ἦσαν χιτῶνες φοινίκεοι ζωστῆρσι χαλκέοις ἐσφιγμένοι, καὶ ξίφη παρηρτημένα, καὶ λόγχαι βραχύτεραι τῶν μετρίων. τοῖς δὲ ἀνδράσι καὶ κράνη χάλκεα & cæt. quæ ad extremum libri huius adfero. De ſaliis quidem Collinis, & agonalibus, ſiue Agonenſibus (nam vtroque modo à Dionyſio, & Varrone nuncupantur) qui Romæ choreis, & hymnis armatos Deos ex Numæ inſtituto venerabantur: hoc proditum ab ipſo Dionyſio [b], qui pleraque omnia Romana inſtituta originem à Græcis habuiſſe, non vno ſuarum antiquitatum loco prædicat æreis balteis, ſuper verſicolores tunicas fuiſſe cinctos, togíſque purpura prætextis, fibuláque adſtrictis indutos, quas vocant trabeas faſtigiatos etiam in coni formam pileos quos Græci κυρβασίας, Latini apices nominant, geſtaſſe. tum verò dextra lanceam, aut virgam, ſiniſtra peltam Thraciam Græcorum Curetum more χιτῶνας ποικίλους χαλκέαις μίτραις κατεζωσμένοι. καὶ τηβέννας ἐμπεπορπημένοι περιπορφύρους φοινικοπαρύφους ἃς καλοῦσι τραβέας. ἔστι δ' ἐπιχώριος αὕτη ῥωμαίοις ἐσθὴς ἐν τοῖς πάνυ τιμίοις, καὶ τοὺς καλουμένους ἄπικας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδὲς οὓς Ἕλληνες προσαγορεύουσι κυρβασίας. παρέζωσται δ' ἕκαστος αὐτῶν ξίφος καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ λόγχην ἢ ῥάβδον, ἤ τι τοιοῦθ' ἕτερον κρατεῖ: τῇ δ' εὐωνύμῳ κατέχει πέλτην Θρᾳκίαν. quem locum illi alteri ex eiuſdem Dionyſij lib. VII. ſuperius allato, adiungendum interpretationis vice, admoneo. Nihilominus tamen (vt mittam quod quæ modò dixi de pyrricha, non de omni ſaltatione debent accipi: & apud Lacedæmonios in feſto Thyreatico ludis publicis nudos per vrbem choros inceſſiſſe, priorem quidem puerorum, ſequentem virorum fortium, qui nudi ſaltarent non ſine recitatione canticorum & pæanum, ſicuti Athenæus [c] lib. V. Deipnoſophiſtarum tradidit) ad ἅλμα quod attinet, ſi non vnctos (quod abnuere Mercurialis *cap. 8. lib. 1. artis gymnaſticæ*, etiam videtur, pugilatores, curſores, ac

[a] Lib. 7. ῥωμαϊ. ἀρχαιολ. f. 476.

[b] Lib. 2. antiquit. Rom. fol. 129. vbi οἱ μὲν γὰρ Ἀγωναλεῖς ὑπὸ δέ τινων καλούμενοι Κολλῖνοι Σάλιοι, &c.

[c] fol. 505. Latinæ Dalichamp. verſionis Lugd. excuſ.

alios multos vnctione nō eguisse pronuntians, ipse dubito) nudos certè oportuit esse, qui eo contenderent. Denique ludis, agonibúsve saltasse nudos auctor mihi quidem vnus, sed multorum instar D. Cyprianus de spectaculis, Ecce tibi alter nudus salit, alter orbem æneum, contentis in ærem viribus, iactat: hæc gloria est dementiæ. Paulinus denique ad Seuerum[a], Non enim athleta tum vincit cùm exuitur, qui ideò nudatur, vt incipiat dimicare, cùm legitimè certauerit coronandus & cæt. Discobolos vtique, ac iaculatores nec inungi aut puluere aspergi solitos, vt luctatores (Nam cui bono?) nec verò nudos decertasse, vt illos, itémque pugiles pancratiastas, atque quinquertiones, sed vel vestitos, vel certè seminudos in scamma & caueam ingressos, ac forsitan ipsos quoque saltatores existimo. De discobolis quidem propterea duxi admonendum esse, ne cui non satis cauto ista Ciceronis verba *ex lib. 2. de Oratore*, secus accepta imponerent, quibus & discus simul, & vnctio memoratur, Hoc ipso tempore (ait) quum omnia gymnasia philosophi teneant, tamen eorum auditores discum audire, quam philosophum malunt, qui simul vt increpuit in media oratione de maximis rebus, & grauissimis disputantem philosophum omnes vnctionis caussa relinquunt: ita leuissimam delectationem grauissimæ (vt ipsi ferunt) vtilitati anteponunt. Sed figuratè loquutus Cicero, cùm non disco tantùm, sed alio genere se se exercerēt, multò etiam magis quàm disco, ac non omnes vnctionis caussa, sed ludos spectandi gratia plerique se in gymnasium conferrent: denique ne vnctos quidem fuisse verum est: quos non omni ex parte nudos decertasse didicimus, cuius rei vel figura illa fidem facit, quam à Ligorio diligentissimus artis Gymnasticæ restitutor Mercurialis *lib. 2. artis Gymnast. capite* 12. *fol.* 80. exhibet, Vbi tamen hac de re ipse non loquitur: sed multò magis Homericæ lectioni adiuncta Eustathiana obseruatio. Nam Homeri quidem istud est, vbi de agonibus apud Phęacas[b]

Ἦ ῥα καὶ αὐτῷ φάρει ἀναΐξας λάβε δίσκον.

Vbi Eustathius δηλοῖ μὲν ἀττικῶς τὸ σὺν αὐτῷ ἱματίῳ. ἐμφαίνει δὲ τὸ τοὺς ἄλλους ἡμιγύμνους δισκεῦσαι, & addit, quod illustrandæ illi discobolorum figuræ Ligorianæ magno adiumento est, & foramen in meditullio habuisse discos siue lapideos, siue ligneos, ferreos æneos, & (quod alij non tradunt)[c], neque verò in figura illa possis dispicere (à qua Luciani facere testimonium non diffiteor) non minus quàm hastas, ipsos quoque discos funiculo interdum, siue amento ex his aptato, vel ipsos potius discobolos ad faciliorem vehementiorémque adeò iactum iuuari solitos. δίσκος δὲ ἄλλος μὲν ἐκ σιδήρου (ait) ὁποῖος ὁ ἐν Ἰλιάδι σόλος, ἢ ξύλινος. ἴσως δὲ καὶ χαλκοῦς καὶ που καὶ λιθινός. ἐν τούτῳ δὲ λίθος τετρυπημένος, καὶ ἔχων καλώδιον οὗ ἐχόμενοι οἱ ἀγωνιζόμενοι ἔδικον, ὅ ἐστιν ἔβαλλον, ἐρρίπτουν ὅθεν δὲ δίσκος λέγεται. Quod autem vestitos dixi discobolos, non togatos, aut palliatos, sed tunicatos intellexisse me Ligoriana illa figura indicat quali habitu fuisse familiares illos Antigoni, qui cum Ctesibio philosopho Chalcidiēsi, non ineleganti sphærista vt pila luderent, vestem exuebant: ex isto Athenæi loco *lib. 1. Deipno. fol. 10. in princip.* deprehenditur ἐσφαίριζε δ᾽ οὐκ ἀηδῶς καὶ Κτησίβιος Χαλκιδεὺς φιλόσοφος καὶ πολλοὶ διὰ τὴν σφαιρικὴν αὐτῷ συναπεδύοντο τῶν Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως φίλων. quo itidem habitu non etiam nudos in coronariis agonibus apud Cretenses primùm, ac deinde Lacedæmonios

a Eplst. 2. fo. 29. vide & Lucia. Anacharsi, τοὺς νέους ἀγωνισαμένους γυμνοὺς ἐς τὸ μέσον παραγαγόντες λακτιζομένους καὶ παιομένους ἐπιδείκνυτε.

b Rhaps. Odyssee Θ. hoc prætermiss. alterum ex Eustathio ad 2. Iliad. Homericæ locū citat Mercurialis cap. 12. lib. 2. artis gymnasticæ: vbi de discobolis.

c Immò cōtrariū docet Mercurial. li. 2. artis gymnasticæ. cap. 12. fo. 80. pag. 2. discū neq; lorū neque balteum habentem comprehenso difficilē fuisse, ex Luciani Anacharsi.

nios

nios obiri antiquitus in Græcia ſolitis, athletas olim decertaſſe Platonem *lib.6.de Rep.* ſignificare non ab re quiſpiam exiſtimauerit non longum tempus præteriiſſe ſcribentem, ex quo Græcis turpia & ridicula videbantur, quæ barbaris compluribus, nunc etiam, videntur, ſed vſum docuiſſe melius eſſe in exercitationibus nudari, quàm operto eſſe corpore: ὅτι οὐ πολὺς χρόνος (ait) ἐξ οὗ τοῖς Ἕλλησιν ἐδόκει αἰσχρὰ εἶναι καὶ γελοῖα ἅπερ νῦν τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων γυμνοὺς ἄνδρας ὁρᾶσθαι καὶ ὅτε ἤρχοντο τῶν γυμνασίων πρῶτον μὲν Κρῆτες ἔπειτα Λακεδαιμόνιοι ἐξῆν τοῖς τότε ἀστείοις ταῦτα πάντα κομῳδεῖν ἢ οὐκ οἴει ἔγωγε ἀλλ' ἐπειδὴ οἶμαι χρωμένοις ἄμεινον τὸ ἀποδύεσθαι τοῦ συγκαλύπτειν πάντα τὰ τοιαῦτα ἐφάνη & cæt. Probabile nihilominus, immò veriſſimum arbitror cum ſubligaculorum iſtorum mentio ab ipſo poëtarum principe facta ſit, illorum vſum ſi non Herculis præcepto, aut more, hominum certè ipſius ætati vicinorum inſtituto, atque approbatione cum olim receptum, qui vſque ad Olympiadem quartam & decimam (qua Orſippo id accidit, quod ab Euſtathio & aliis ſuperius *cap.2. huius lib.* enarraui) durauerit, poſteà occaſione inde ſumpta prorſus nudos in græcis agonibus, vt ille narrat, dimicare conſtitutum, atque ita obſeruatum fuerit. Romæ contrà ſubligaculorum vſus quibus verenda velarentur (vt honos eſſet vel oculis) diutius retentus fuerit. Dionyſius Halicarnaſſeus[a] (quo vix alium antiquæ memoriæ hominem locupletiorem in teſtimonium poſſim abducere) narrat hoc quidem, quod cum illa Euſtathiana, vel Pauſaniana potius hiſtoria maiorem in modum congruit, ſubligarium campeſtrium morem, qui Romæ ad ſua vſque atque adeò imperatoris Auguſti (nam ſub eo floruiſſe auctores hunc tradunt) tempora perduraſſet, iam tum in Græcia orto à Lacedæmoniis initio fuiſſe antiquatum, ex quo apud Olympiam nudus (omni ex parte ſcilicet) Achantus Lacedæmonius decurrerit, cùm ante id temporis in Græcia turpe hoc habitum fuiſſe ipſa Homericorum quos ſuperius attuli verſuum auctoritate comprobet: ſic ferè vbi de pompa ludorum Romanorum, qui dicti maximi μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοί, τὸ δὲ περὶ τὴν αἰδῶ καλυπτόμενοι τοῦτο καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἔθος ἐν Ῥώμῃ διέμενεν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐγίνετο παρ' Ἕλλησιν. ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι καταλέλυται Λακεδαιμονίων αὐτὸ καταλυσάντων. ὁ δὲ πρῶτος ἐπιχειρήσας ἀποδυθῆναι τὸ σῶμα, καὶ γυμνὸς ὀλυμπιάσι δραμὼν, ἐπὶ τῆς πεντεκαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος Ἄκανθος ὁ Λακεδαιμόνιος ἦν. τὰ δὲ πρὸ τούτων δι' αἰσχύνης εἶχον ἅπαντες Ἕλληνες ὅλα γυμνὰ φαίνειν ἐν ταῖς ἀγωνίαις τὰ σώματα, ὡς Ὅμηρος τεκμηριοῖ, μαρτύρων ἀξιοπιστότερός τε καὶ ἀρχαιότατος ὢν ζωννυμένους τοὺς ἥρωας ποιῶν, qui etiam locus illi alteri Platonico allucet, ex quo verba ſuperius retuli, vt ſcilicet eius temporibus vti ſubligaculo athletæ iam tum in agonibus deſiiſſent, ſcilicet non vt vnquam illos in ſcamma veſtitos, aut ſeminudos, aut vlla corporis præterquàm verendorum parte, opertos prodiiſſe Plato ſenſerit: ſub cuius tempora nec ita multò ante ipſum atque Thucydidem ſubligaculorum vſus inter athletas apud Olympiam ab Lacedæmoniis primùm (de quibus è Platone ſuperiùs actum eſt) intermiſſus deſierit: quemadmodum in hæc verba Thucydides ξυγγραφῆς. α̃ *fol.3.* narrat de Lacedæmoniis agens ἐγυμνώθησάν τε πρῶτοι καὶ ἐς τὸ φανερὸν ἀποδυώτες λίπα μετὰ τοῦ γυμνάζεσθαι ἠλείψαντο τὸ δὲ πάλαι καὶ ἐν τῷ ὀλυμπιακῷ ἀγῶνι διαζώματα ἔχοντες περὶ τὰ αἰδοῖα οἱ ἀθληταὶ ἠγωνί-

[a] Lib.7. antiquit. Rom. fol 476. vbi, πρῶτοι μὲν ἀνδρῶν δεύτεροι δὲ ἀγενείων τελευταῖοι δὲ παίδων.

ζοντο. καὶ οὐ πολλὰ ἔτη ἐπειδὴ πέπαυται. ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις ἔστιν οἷς νῦν, καὶ μάλιστα τοῖς ἀσιανοῖς πυγμῆς καὶ πάλης ἆθλα τίθενται καὶ διεζωσμένοι τοῦτο δρῶσι. Achantum autem illum à Dionysio memoratum renouato per Iphytum (vti dixi) agone Olympico, cùm restitutum Diaulum Hippenus Pissæus vicisset, coronámque ex Oleastro ad XIV. Olympiadem abstulisset, sequenti Olympiade Diaulo itidem alterum ab Hippeno superasse narrat Pausanias Eliacis. *lib.* 1. *fol.* 120. apud Romanos quidem subligaculorum vsum perdurasse, vt ex illis Dionysij verbis ita ex istis Isidori *d. cap.* 17. *lib.* 18. *Orig.* percipimus ex illo Gymnasium dictum est (ait) quod iuuenes nudi exercerentur in campo vbi sola tantùm pudenda operiuntur. Iaculatores porrò non nudos sed vestibus amictos decertasse ac propterea eximium decori obseruatorem poëtarum principem in aliud quàm iaculationis certamen Agamemnonem descendisse non scribere, ne quod indecorum Regi futurum erat exuere vestem deberet, ab Eustathio *ad finem Iliados* ✝ *fol.* 1334. eruditissimè ad Homericum istud

-- καὶ ῥήμονες ἄνδρες ἀνέσταν

Ἀν μὲν ἄρ' ἀτρείδης εὐρυκρείων ἀγαμέμνων,

his verbis adnotatum reperias: καλῶς δέ φασιν ἀγῶνα τοῦτον ὁ βασιλεὺς ἀγωνίζεται ἔνθα οὐκ ἦν ἀνάγκη τῆς βασιλικῆς γυμνοῦσθαι στολῆς. Non erat necesse vestem exuere in hoc exercitationis genere: solebat tamen, à plerisque ita fieri & in hoc & itidem in disco, si non ab omnibus: alioqui non fuit quamobrem in gymnicis agonibus connumerari debuerint aut quare Phorbantem Phlegyensium ducem in eius icone Philostratus lib. 2. τοῖς ἐῤῥωμενεστέροις ἀνταποδύεσθαι hoc est contra exui ad decertandum scilicet lucta, cursu pancratio vel etiam disco, & (vt ipse ait) ὥστε τοὺς μὲν καταπαλαιεῖν τοὺς δὲ ὑπερτρέχειν, τοὺς δὲ παγκρατίῳ αἱρεῖν καὶ ὑπερβολαῖς δίσκων scriberet denudationis circa discobolos nulla apud Statium Papinium *lib.* 6. *Thebaidos* mentio qualis circa cursores iniecta sic admodum canentem,

Tunc vocat emisso si quis decernere disco
Impiger & vires velut ostentare superbas
It iussus Pterclas & ahenæ lubrica massæ,

(discum æneum à Cypriano vt antè monui nuncupatum intelligit)

Pondera vix toto curuatus copore iuxta
Deiicit.

Ceroma non inunctos cursores neque pugiles: Sed Palestritas siue luctatores Pugiles non in Pelo & luto, sed in arena & puluere, itemq; cursores. Scamma apud Tertulianum cuius verba de Christo Epistata & Ἀλείπτα *explicantur, de Epistata luctæ, ac Gymnasij præfecto. palæstræ custode, ac magistro palæstrico, Gymnasta, Pædotriba, & aleipta. siue vnctorum magistro, eorumque inter se differentijs Aedificatores athletarum apud Pindarum & alios. Ad aleiptas victus quoque ac saginæ athletarum curam pertinuisse, citato Aristotele. Angelum qui eum Iacobo luctatus, fuisse Christum Dominum, Clementis Alexandrini ea de re loci allati. Philonis expositus vnus, & fortassis castigatus, altero eiusdem auctoris adhibito. sacram Baptismo initiandorum, & idem extremam decumbentium atque adeò morientium vnctionem, velut athletarum Christi, è more gymnastico deducta similitudine inuisibilis gratiæ signum & sacramentum esse: B. Iacobi verbis, veterum patrum testimonio adhibito, illustratis.*

CAPVT V.

AD scamma vt redeam, in id descendebant agonistæ, posteàquam se denudassent, oleóque palæstræ (vt loquar cum Cassiano*) roborassent,

* Cap. 14. col. 18. in fine post Chrysostom. in homilia cùm de expulsione ipsius ageretur ad finem in col. 839. ista me in agonib. meis velut vnguēta quædam corroborant & fortiorem me agonibus reddunt.

ſent, atque Ceromate perunxiſſent, in eo palæſtræ, aut gymnaſij, ſiue ſtadij loco, qui Ceromatis etiam nomen inde habuit. Vnde Plinius, idem palæſtras athletarum imaginibus & Ceromata ſua exornant. Itemque Seneca, *de breuitate vitæ cap.12.* Illum tu ocioſum, vocas qui maiorem dierum partem in æruginoſis Lamellis conſumit, qui in Ceromate (nam proh facinus, ne Romanis quidem vitiis laboramus) ſpectator puerorum rixantium ſedet: ac denique D. Hieronymus ad Pammachiũ, *Epiſtol.101. de opt. gen. interpretat.* Oleum perdit & impenſas, qui bouem mittit ad Ceroma: Equidem vngi ſolitos ſaltatores, ac multo minus diſci vel iaculi emiſſores, quamuis ex athletarum numero forent non reperio, ne curſores quidem ipſos[a], immo nec pugiles, ſed luctatores ſolos atque pancratiaſtas, qui & in palæſtra dimicarent, ſoli quippe quod pelo, id eſt luto atque Ceromate hi dumtaxat opus habuerint: & vero à pelo inde palem & palæſtram nomen inueniſſe Plutarchus *lib.2. ſympoſ. problem. quæſt.* 4. his omnino verbis addocet ὅτι μόνον τῶν τῆς ἀγωνίας εἰδῶν καὶ κονίστρας καὶ κηρώματος τυγχάνει δεόμενον· οὔτε γὰρ δρόμον, οὔτε πυγμὴν ἐν παλαίστραις διαπονοῦσι, ἀλλὰ πάλης, καὶ παγκρατίου τὰ περὶ τὰς κυλιστρὰς. Seneca etiam *epiſt.85. cuius initium de liberalibus:* Atque luctatores (ait) & totam oleo, ac lucto conſtantem ſcientiam expello ex his ſtudiis liberalibus. Igitur Statius Papinius *lib.6. Thebaidos* vbi de diſcobolis curſoribus pugilibus agit, nullam olei aut vnctionis mentionem iniicit ſed vbi de luctatoribus, ſcilicet vnctam ideò palē nominās ſic fere de Tideo,

Ille quidem & diſco bonus, & contendere curſu,
Nec cæſtu bellare minor ſed corde labores
Ante alios erat vncta pales,

(vbi pale malim vt Dea paleſtræ intelligitur, quam ipſam Philoſtratus iconibus palæſtram Mercurij filiam vocat. Nam pales ruſticum ab illa diuerſum numen à veteribus habitum.

Sic otia martis--
Degere, & armigeras laxare aſſueuerat iras
Ingentes contra ille viros &c. quæ lib.1. attuli, & ſtatim
Ergo vbi luctandi iuuenes animoſa citauit
Gloria terrificos humeris Aetolus amictis
Exuitur, patriamque ſuam. & poſteà de vnctione:
Luxuriant artus effuſaque ſanguine laxo
Membra natant.-- & ſtatim:
Poſtquam oleo gauiſa cutis, petit æquor vterque
Procurſu medium, atque hauſta veſtitur arena,
Tunc madidos artus, alterno puluere ſiccant,
Collaque demerſere humeris & bracchia late
Curua tenent--

Quamobrem eo quē antè citaui B. Chryſoſtomi loco iſtud περὶ τοῦ ἱματίου ἐλαίῳ διαβρόχου non ad pugiles τῶν πυκτευόντων vocabulo demonſtratos, ſed ad luctatores & pancratiaſtas. τῶν ἀθλούντων nomine generali eo loci deſignatos, referendum cenſeo: Herculem adeò cum Antęo luctaturum Lucanus *lib.4. de bello ciuili* Olympiaci more certaminis oleo ſe perfudiſſe dixit his verſibus,

Ille Cleonæi proiecit terga Leonis,

[a] Attamen in vrbe Romę feſtis Lyceis ſiue Lupercalibus inunctos Lupercos ex ipſa nobilitate iuuenes vrbe media decurriſſe, Plutarchus memorat in Antonio, f.1686. Stephanici libri ſic admodum ſcribēs, διαθέουσι δὲ τῶν εὐγενῶν νέοι πολλοὶ, καὶ τῶν ἀρχόντων ἀληλειμμένοι λίπα σκύτεσι λευκοῖς καθικνούμενοι μετὰ παιδιᾶς τῶν ἐντυγχανόντων.

Antæus Lybici: perfudit membra liquore
Hoſpes olympiacæ ſeruato more palæſtræ
Ille parum fidens pedibus contingere matrem
Auxilium membris calidas infudit arenas.

Etenim liquoris nomine poëta Ceroma iſtud, ſiue oleum intellexit de quo tum iſto iam capite affatim tum verò ſuperioris libri quodam loco actum[a] eſt. In arena tamen & puluere quamuis non in pelo ſiue luto, (ſicuti luctatores & pancratiaſtas) dimicaſſe pugiles iſtud Luciani *Anacharſi* comprobat quod aptè cum illis Plutarchi verbis connectitur. τῶν γυμνασμάτων ἢ τούτων τὸ μὲν ἐν τῷ πηλῷ ἐκείνῳ πάλη καλεῖται· οἱ δ' ἐν τῇ κόνει παλαίουσι καὶ αὐτοί. Et ſimiliter curſores in ſtadio arena multa iniecta oppletò, vbi nulla firmitate figi, aut ſuſtentari planta poſſet, cedentibus ſubinde ad ſingulos paſſus pedibus, exerceri ac decertare ſolitos, καὶ ὁ δρόμος ὁ πρὸς στερρὸν (ait) καὶ ἀντίτυπον ἀλλὰ καὶ ἐν ψάμμῳ βαθείᾳ, ἔνθα οὔτε βεβαίως ἀπερείσαι τὴν βάσιν, οὔτε ἐπιστηρίξαι ῥᾴδιον ὑποσυρομένου πρὸς τὸ ὑπεῖκον τοῦ ποδός.

Cæterùm eo Tertulliani loco, *ex lib. ad martyres*: de quo monebamus modò, hæc ferè verba ſunt de ſcammate, martyres, tanquam athletas validos, ac fortes alloquentis: Itaque epiſtates veſter Chriſtus Ieſus qui vos ſpiritu vnxit, & ad hoc ſcamma produxit, voluit vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore cõditione ſeponere. Quę verba ideo etiam adſcribenda duxi, vt Iuſtini martyris, atque Auguſtini ſententiam ad Chriſti nomen ipſumque eius etymon intuentium (nolo enim quod de aliis ſolet alludentium dicere) aſſererem de qua in vtramque partem à nobis nuper in Dodecameno[b] diſputatum fuit, tanquam ab eo quod nos vngat non modò quod ipſe ait vnctus, ita Deum Dominumque noſtrum Ieſum fuiſſe appellatum, ipſe quoque Tertullianus exiſtimauerit, quod & ipſum epitheton Epiſtatæ, ab eodem auctore illi tributum arguit. Epiſtatam enim aut eundem cum Xyſtarcha, ſiue Gymnaſiarcha[c] quem Lydus Plautinus *Bacchidibus* Gymnaſij præfectum nominat, aut ab ipſo in palæſtra quidem ſiue Gymnaſio, in ſtadio autem ab agonotheta ſiue athlotheta tam auctoritate quàm munere proximum fuiſſe mihi perſuadeo: illum fortaſſe quem ἐπιστάτην τοῦ παλαίσματος luctaminis aut luctę pręfectum, à Galeno[d] ab Hippocrate παλαιστροφύλακα cuſtodem palæſtræ nuncupatum diligentiſſimus artis gymnaſticæ reſtitutor Mercurialis *cap.* 12. *lib.* 2. memorat. quem etiam à Quinctiliano *cap.8. lib.2. Orat. inſtit.* palæſtricum magiſtrum alicubi appellatũ reperio his ferè verbis. Sic diſcernet hæc diſcendi magiſter quomodo palæſtricus ille curſorem faciet, aut pugilem, aut luctatorem, aliúdve quid ex iis, quæ ſunt ſacrorum certaminum. Poſſis & illum, quem gymnaſtam[e] veteres nominabant, à Tertulliano Epiſtate vocabulo deſignatum interpretari: qui exercere athletas à Plinio dictus, quo loco *li.* 34. *natural. hiſtor. cap.* 8. de Silamone fictore ſiue ſtatuario, Epiſtaten exercen-

a Lib. 1. cap. 14. & hoc ipſo lib. cap. 2. ſub initium ad marginẽ & cap. 22.

b In lib. de Dei nomine cap. 1. & appẽdice in ipſum quæ in Satyra ad lectorẽ ibi exhibetur Lutetiæ impreſſo anno 1588.

c De his actum eſt lib. ſuperiore deque ipſorum inſignibus.

d Ad Thraſybulũ in li. πότερον ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. f. 299. li. 3. vbi προσέχει δ' ἐν ταῖς τῶν νόσων χρὴ μήπω λάθωμεν τὸν αὐτὸν ἀποδείξαντες τοῦ γυμναστικοῦ τὸν ἐπιστάτην τοῦ παλαίσματος.

e Huius idẽ penè munus quod pædotribæ fuiſſe colligas è Platonis Alcibiade 1. fol. 107. vbi Socrates εἰ οὖν βουλεύοιντο ἀθληταί τισι χρὴ προσπαλαίειν καὶ τίσι ἀκροχειρίζεσθαι καὶ τίνα τρόπον, σὺ ἄμεινον ἂν συμβουλεύοις ἢ ὁ παιδοτρίβης; ἀλλ' ὁ παιδοτρίβης δῆλον, &c. quæ ſequuntur. Alterum ab altero diſtinguit Galenus lib. 2. ὑγιεινῶν. fol. 243. ſic ferè, ὁ παιδοτρίβης (ait) ἁπασῶν μὲν τῶν κατὰ παλαίστρας ἐνεργειῶν ἐπιστήμων ἐστίν· ὅτι δὲ ἑκάστη πέφυκε δρᾶν ἀγνοεῖ, &c. ἀλλ' ὁ γυμναστικὸς ἀφ' ὧν εἶπον ὀλίγον ἔμπροσθεν ὁρμώμενος εἰ καὶ μὴ πρότερος εἴη θεώμενος τὴν τινα οὐδ' ἐνέργειαν οὐκ ἀγνοήσει τὴν δύναμιν αὐτῆς. & qui ſit gymnaſta eundem ἢ ὑγιεινὸν ἢ ἰατρὸν vocari poſſe ait eodem lib. fol. 240. de illo agens videlicet cuius nulla ſit athletarum vt arbitror ſed valetudini dumtaxat ſuæ ſtudentium cura. Videſis quæ ſcribo inferius aliquanto poſt in cap. proximè ſequenti. pręter quæ de gymnaſta Epiſtata pædotriba cæteris cap. 23. lib. 2. delibaui.

exercētem athletas fecisse dicitur: qui & Aleipta, vnctorum, scilicet magister vocabatur [a]. quos omnes possis τέκτονας ἀθλητᾶσιν ἔμμεν cum Pindaro *Nemeonicarum. Ode.6. Epod.3.* eadem verbi translatione pronunciare, qua ædificando robori vacare athletas, ipsorúmque gymnastas dici proximo libro sub initium docebimus: gymnastas inquam eosdémq; aliptas, qui non exercitatione tantum atque vnctione sed & ciborum & cætera omni victus ne an saginæ ratione ad molem corporis amplificādam idonea curarent suæ fidei creditos athletas, ipsorúmque valetudinem athleticam suo quodam more si non vt veri ac germani medici, certe vt horum imitatores Iatraliptæ firmarent diligenter atque constituerent. Quamobrem Epictetus athletam compellans apud Arrianum [b] δεῖ σε εὐτακτεῖν (ait) ἀναγκοφαγεῖν, ἀπέχεσθαι πεμμάτων μὴ ψυχρὸν πίνειν, μὴ οἶνον ὅτ' ἔτυχεν ἁπλῶς, ἰατρῷ γὰρ παραδεδωκέναι σεαυτὸν, τῷ ἐπιστάτῃ hoc enim (opinor) sentit, non alios fuisse quam Epistatatas ipsos athletis medicos, hoc est Iatraliptas: cuius nominis & apud Celsum lib.I. cap.I. & apud vtrumque Plinium crebra mentio. Nam de aliptis (ne cui fortasse mirum quod modò dixi videatur) hoc ipsum Aristotelis *lib.2. Ethicor. ad Nicomac. cap.6.* auctoritate comprobare possum: qua id etiam ostenditur non eandem circa veteranos & nouitios saginam ab aliptis vsurpatam sed in his parciorem in illis longe vberiorem atque prolixiorem οὐ γὰρ εἰ τῷ δέκα μνᾶς φαγεῖν πολὺ (ait) δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτης ἓξ μνᾶς προστάξειεν. ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ, ἢ ὀλίγον. Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ, ὁμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης.

Atque hoc nimirum de Christo inde appellato quoniam, nos vnxerit, quod à Tertulliano dicebam modò, apud eundem ipsum quæ sequūtur, suadent ista, Qui vos spiritū vnxit, nisi sic accipias, pro vngi fecit, aut iussit ea loquēdi ratione de qua tum secundi Semestrium libri sermone vigesimo tertio tū etiā tertij capite vigesimo quarto affatim actū est, sed in ea adhuc sum opinione, vt priorē quæ simplicior est significationē amplecti debeamus vt Deus Dei filius, & verbū patris Christus, ita nos optimus Epistata Christianos omnes, quemadmodū ascetam siue athletam illū Iacobū ad certamen excitans instituénsq; optimus Pædagogus, idē siue Pædotriba, & verò etiā aleipta verus vnxerit, qui etiam cum ipso colluctatus docendi ac exercendi gratia fuerit, quod illis quoq; in more est quemadmodū ipse itidem (qui vel vnus instar omnium, animo quidē meo) Dionysius Areopagita [c] de consecratis in illuminatione seu baptismo disserens docuit, vbi vnctionē initiatorū baptismo Christianorum cum athletarum ethnicorum vnctione comparatam athleticis omnibus vocabulis vsurpatis quæ superius expressi eleganter ob oculos proponit ἐμμελῶς δὲ ταῖς τοῦ σοφοῦ (ait in cęteris, quę videnda moneo) νομοθεσίαις, ὃ κατ' αὐτὰς ἀπαραβάτως ἀγωνιεῖται πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐπάθλων ἐλπίδα βεβαίως ἔχων ὑπ' ἀγαθῷ τῆς ἀθλοθεσίας κυρίῳ καὶ ἡγεμόνι τεταγμένος. ἐπιβὰς δὲ τοῖς θείοις ἴχνεσι τοῦ ἀθλητῶν πρώτου δι' ἀγαθότητα ταῖς θεομιμήτοις ἀθλήσεσι, τὰς πρὸς θέωσιν ἐναντίας αὐτῷ καταπαλαίσας ἐνεργείας τε καὶ ὑπάρξεις, συναποθνήσκει Χριστῷ μυστικῶς εἰπεῖν τῇ ἁμαρτίᾳ κατὰ τὸ βάπτισμα. vbi Pachymerius paraphrastes eruditissimè, ἑρμηνεύων δὲ (ait) ἐπεὶ ἀθλοθέτην ἐκάλεσε τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ θεὸν δηλοῖ πῶς μὲν ἀθλοθέτης, πῶς δὲ νομοθέτης, πῶς στεφοδότης καλῶν καὶ ἀφθάρτων στεφάνων. πῶς δὲ καὶ συναγωνιστὴς οἰο-

[a] Ad Arist. in lib.2. Ethicorum cap.6 Cic. ad Lentulum. Clemēs Alexandr. in 6. stroma. Celso lib. 2. c.1. quos à Mercuriali laudatos scio. quibus adde Pindarū Olymp. Ode 8. quæ Alcimedōti & Timosthe ni fratribus Luctatorib. & Melesiæ ἀλείπτῃ. hoc est auctori eorúmque præceptori siue pędotribæ inscripta est.

[b] Lib.3. dissertat. quem locum non satis expēdisse videtur clariss. Lipsius cap.14. lib.1. Saturn.

[c] Ecclesiast. hierarch. c.2. περὶ τῶν ἐν τῷ φωτίσματι τελουμένων, in theoriæ eius misterij, fol. 126. & 127. in vers. εἶτα δὲ vbi & hoc εἰ δὲ ἱερεὺς ὑπ' αὐτῷ τελέσῃ τὴν τῆς χρίσεως ἱερουργίαν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἐν τῷ... τῷ, τὸ τελούμενον ἀγῶνας ἐγκαλούμενοι. καθ' οὓς ὑπ' ἀθλοθέτῃ Χριστῷ γενόμενος, ἐπειδὴ ὡς θεὸς ἐστὶ τῆς ἀθλοθεσίας δημιουργὸς ὡς σοφὸς δὲ τοὺς νόμους αὐτῇ τέθεικεν. εἰργάσατο δὲ ὡς καλὰ καὶ εὐπρεπῆ νικῶσι τὰ ἔπαθλα. & quę sequūtur quæ ab ipso Pachymerio paraphraste videas ibid. explicata fusiùs in fol.132.

νεὶ ἀλείπτης ἐστὶν. quo nihil potuit magis perſpicuè ad eam rem quam volumus dici. De Chriſtianis quidem velut athletis in ipſo ſtatim baptiſmo inunctis ad certamen ſubeundum aduerſus ſeculum ita D. Ambroſius alicubi [a] loquitur: Venimus ad fontem (ait) vnctus es quaſi athleta Chriſti, quaſi luctamen huius ſeculi luctaturus, profeſſus es luctaminis tui certamina. Sed & Proſper Aquitanicus in D. Auguſtini ſententiis Chriſma ſymbolum eſt nos eſſe luctatores contra Diabolum. & Diuus ipſe ac martyr Cyprianus in de vnctione Chriſmatis. Hoc oleo vncti cum ſpiritalibus nequitiis colluctamur. Chryſoſtomus [b] denique, Inungitur baptizandus (inquit) more athletarum qui ſtadium iam ingreſſuri ſunt, ἀποδύεται νῦν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ πρὶν ἐπιβῆναι οὕτως εὐκόλως ἀποδύεται ὥσπερ τὰ ἱμάτια, ἀλείφεται ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ εἰς στάδιον ἐμβησόμενοι: & ſtatim, οὐ γὰρ διδαχθησόμενος ἔρχεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀθλήσων καὶ γυμνασθησόμενος. Quamobrem λόγον fuiſſe, hoc eſt verbum Dei filium, qui ſub hominis ſpecie, ſub qua etiam manifeſtè (ſicuti Pſaltes eximius *pſalmo* 49. cecinit) venturus erat vt cum hominibus verſaretur, ipſóſque ad decertandum cum Diabolo inſtrueret: fuiſſe inquam Dominum Ieſum magnum illum Dei angelum, qui cum Iacobo luctatus eſt, (quemadmodum Geneſeos ſecundo, & triceſimo capite traditur) veteres omnes cum Iudæo Philone περὶ τῶν μετονομαζ. cenſuerunt. in his Ioannes Caſſianus de incarnat. Domini. *lib.7.cap.9.* Theodoretus quæſtione XCI. in Geneſim, & Alexandrinus Clemens, *lib* I. *pædago. cap.* 7. quo loco ὑπελείφθη δέ φησιν ἰακὼβ μόνος καὶ ἐπάλαιεν μετ᾽ αὐτοῦ ἄνθρωπος ὁ παιδαγωγὸς μέχρι πρωΐ, οὗτος ἦν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄγων, καὶ φέρων ὁ συγγυμναζόμενος: καὶ ἀλείφων μετὰ τοῦ πονηροῦ τὸν ἀσκητὴν ἰακὼβ ὅτι δὲ ὁ λόγος ἦν ὁ ἀλείπτης ἅμα τῷ ἰακὼβ καὶ παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος ἠρώτησε φησὶν αὐτόν. & poſteà τὸ μὲν οὖν πρότερον τῷ πρεσβυτέρῳ λαῷ πρεσβυτέρα διαθήκη ἦν καὶ νόμος ἐπαιδαγώγει τὸν λαὸν μετὰ φόβου καὶ λόγος ἄγγελος ἦν, καινῷ δὲ καὶ νέῳ λαῷ καινὴ, καὶ νέα διαθήκη δεδώρηται, καὶ ὁ λόγος γεγέννηται, καὶ ὁ φόβος εἰς ἀγάπην μετατέτραπται, καὶ ὁ μυστικὸς ἐκεῖνος ἄγγελος ἰησοῦς τίκτεται. Igitur in Sirmienſi ſynodo, *articul.* 14. cuius Socrates lib. v. hiſtoriæ ab Epiphanio tripartitæ meminit definitum legitur, ſic ferè, ſiquis contra Iacob non filium, tanquàm hominem luctatum eſſe, ſed ingenitum Deum, aut patrem eius dixerit, anathema ſit. Et quòd aſcetam Iacob vnxerit pædagogus ſiue pedotriba, qui & aleipta quem & ſupplantare docuerit, his verbis expreſſit Clemens ὅρα πῶς μὲν ἕπεται τῷ δικαίῳ ὁ παιδαγωγὸς ὅπως δὲ καὶ ἀλείφῃ τὸν ἀσκητὴν πτερνίζειν διδάσκων τὸν ἀνταγωνιστήν. Qua de re agens Philo ille Iudæus alicubi *in lib.* περὶ τοῦ ἐξένηψε νῶε *ad finem*: ἀφ᾽ οὗ πάλιν (Iſaacum intelligit αἱ διὰ πόνων ἀρεταὶ κατασπείρονται; , ὧν ἀθλητής ἐστιν ὁ τὴν πρὸς πάθη πάλην γεγυμνασμένος ἰακὼβ ἀγγέλῳ ἀλείπτῃ λόγῳ χρώμενος: Sic enim omnino ibi legendum, cùm vnius tantùm angeli, eo Geneſeos ad extremum capite quod ante dixi, quódque in mente tum Philo habuit, non plurium fiat mentio, equidem arbitror atque affirmare non dubito: Vbi liber Lutetiæ à Clariſſimo Turnebo editus anno LI. & ad Regium exemplar comparatus præfert ἀγγέλοις ἀλείπταις λόγοις & ſi alibi τρόποις εὐφυέσι καὶ φιλοθεάμασι ἀλείπταις χρησάμενον τὸν μηδὲν ἐλλείπειν τῶν πρὸς ἄσκησιν: & τὸν ἑπόμενον θεῷ κατὰ τ᾽ ἀναγκαῖον συνοδοιπόροις χρῆσθαι τοῖς αὐτοῦ λόγοις οὓς ὀνομάζειν ἔθος ἀγγέλους: alibi περὶ ἀποικίας *fo.* 282. & 283. dixerit, meámq; iſtam caſtigationem illorum

[a] Lib. 1. de ſacramé. cap. 2. citatur hic & ſuperior ille Dionyſij locus à Fran. Turriano li. 2. pro epiſto. Pontif. ca. 17.
[b] Homil. 6. in cap. 2. Epiſt. D. Pauli ad Coloſſ. fo. 65. pag. 2. gr.

rum quæ à Clemente modò attuli, verborum collatione ſatis firmatam atque conſtabilitam ſentio, adhibita potiſſimùm Philonis ipſius auctoritate alio quodam loco[a], vbi, τὸν δὲ ἰακὼβ [μετωνόμασεν] ἄγγελος ὑπηρέτης τοῦ θεοῦ λόγος ἵν᾽ ὁμολογηθῇ μηδὲν εἶναι τῶν μὴ τὸ ὄν. Nam ab angelo miniſtro Dei verbo immutatum Iacobo nomen ait poſt illam colluctationem ſcilicet cum ipſo habitam atque ſupplantationem, per quam aduerſus ſpirituales quaſque animi paſſiones athletam vnxit, imbuit præceptis ad certamen hortatus præparauit optimus epiſtata, & exercuit εὐφυῶν τρόπον ἀλείπτου τὴν ἰσχὺν καὶ δύναμιν, καὶ τρόπον ἀκαταγώνιστον vt idem Philo alibi περὶ τῶν ὀνείρων *fol.* 391. loquitur. Nec aliter B. Paulum athletam Chriſti doctum ab illo vnctum de illo, crucifixum cum illo, glorioſum in illo in theatrum huius mundi, cui ſpectaculum factus eſt & angelis & hominibus legitimè magno agone certantem & palmam ſupernæ vocationis in anteriora ſectantem B. Auguſtinus in lib. XIV. de ciuitate *ca.* 9. ſcripſit. Exemplo & imitatione Chriſti iuxta præceptum ſancti ſpiritus quod epiſtola D. Iacobi continetur preſbyteri iubentur ægrotos oleo inungere in nomine Domini laboraturos videlicet in hoc ſtadio & colluctaturos aduerſus morbi grauitatem peccatorum onus éxque eo deſperationem ſalutis aliáſque verſutas inſidiatoris cacodæmonis tentationes quæ multò maximæ ſtruuntur cùm impendere nobis exitium vitæ perſpicit vt eſt in concilio Tridentino *ca. de ſacram. extrem. vnctio. ſeſſio* 14. atque adeò in ipſo moriendi articulo. Igitur vt ad refocillandum agoniſtarum corpus cùm ſui roboris eſſent periculum facturi, aut etiam poſt certamen apotherapeiæ gratia nimirum adhibebatur ab aleiptis Epiſtatę iuſſu oleum in gymnaſio, quemadmodum à Chryſoſtomo & Caſſiano ſuperiùs monui: ſic non directè quidem & principaliter ad corporis ſanitatem ægrotis reſtituendam oratione inſuper adhibita (vt falſo nonnulli ex neotericis gnoſticis putant) Verùm hac ſcilicet fini, quando ſacramenta per ſe ad animam pertinent, ad corpus per accidens aut certè ſecundariò[b]: ad dandos ægroto ſcilicet mortis agonem ſubituro animos, & ſeruandam quæ à peccatis liberaretur animam, id ſacramentum adhibitum, quod ſignis illis ſiue ſymbolis conſtaret, in palæſtra & gymnaſio vſurpatis non minus quàm τὸ ἐγείρειν, quod alteri τῷ καταβάλλειν (de quo ad luctam pertinente vocabulo libro j. cap. xj. actum eſt propriè reſpondet: aut quàm τὸ κάμνειν, de quo verbo eiuſdem libri cap. VIII. diſputauimus, quæ itidem iſto D. Iacobi[c] loco poſita vocabula: ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάτω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ᾽ αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου: & poſteà *verſu* 15. καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς ἀφεθήσεται αὐτῷ.

Cæterum vt mittam quod in eodem Tridentini concilij loco *cap.* 1. *&* 2. *ſeſſione* 14. per vnctionem aptiſſimè ſpiritus ſancti gratiam repræſentari qua inuiſibiliter anima ægrotantis inungitur, & poſteà ægroti animam eo ſacramento confirmari, fiduciaque diuinæ miſericordiæ in ipſo excitata ſubleuatum infirmum morbi incommodo ac labores leuiùs ferre & tentationibus dæmonis calcaneo inſidiantis faciliùs reſiſtere peccati reliquias abſtergi, & ſanitatem corporis interdum vbi ſaluti animæ expedierit eum conſequi ſcriptum legimus. Adorationem

a In d. libello περὶ τῶν μετονομαζομένων, fo. 27. li. per Vvechel. editi Frācof. ann. 87. Vide & f. 5. ex quo verba inferius proponam.

b Vide Bellarminum tom. 2. cōtrouerſiar. lib. vnico de ſacramen. extrem. cap. 2. & 3. vbi promiſſionē Iacobi ad animam præcipuè & abſolutè referandam eſſe cōprobat, & quāuis inungantur ægroti vt ſanētur ſi id expedit æternæ ſaluti, tamē rectè dici Extremā reſpectu vnctionum quę in aliis ſacramentis percipiuntur ſpecialem verò eſſe miſericordiam quę exhibetur ægrotis qui iā non poſſunt agere pœnitētiam docet cap. 9. Vide & in Concil. Florent. in inſtructio. Armen. vbi deficit effectū ſacramenti eſſe animæ ſanationem. De extrema iſta vnctione Videſis in Capitul. Caroli magni. lib. 1. c. 162. f. 34. pa. 2. itē lib. 6. c. 186. f. 204 pa. 2. lib. 7. c. 103. f. 269. & add. 3. ad li. 7. c. 39. f. 377. & 378.

c Cap. vlti. verſ 14. Epiſ. cathol.

quidem pro aliquo de salute animæ periclitante ad Deum effusam, metaphoricè spiritualem olei palæstrici perfusionem D. Ioan. Chrysostomus retulit ad Theodorum monachum *paræn. 2. epist. 6. columna* 912. scribens sic ferè, Multos namque, ac magnos habes diuini muneris gratia viros qui nobiscum dolent qui te palæstræ oleo spirituali sæpe perfundunt, qui pro animæ tuæ diebus ac noctibus salute formidant. Et verò per istius modi sacramentalem inunctionem exemplo & similitudine quadam vnctionis athleticæ introductam boni patres illi qui consil. Coloni. sub annum M. D. XXXVI. interfuerunt celebrato non obscurè significant. vbi de isto sacramento vnctionis infirmorum hoc inter cætera scriptis prodidere[a]. Cogitare itaque debet presbiter se non suã sed Apostoli, Christi atque adeò Ecclesię personam gerere, atque hoc agere vt ægrotus perinde atque athleta inunctus, ac velut in extrema lucta constitutus omnibus sathanicis tentationibus (quas tum potissimum diabolus cateruatim solet ingerere) fortiter resistat &c. Ac ad omnem tentationis impetum constanti animo dicat, Christi membrum sum, Christi athleta sum in cuius signum oleo etiam externo secundum Apostoli traditionem inunctus sum &c. potest etiam videri aspexisse D. Iacobus ad illam ἀποθεραπείαν *de qua cap* 10. *&* 15. *lib.* 3. *Agonostici latiùs differemus*. Nam vt est apud B. Ambrosium[b] olei naturam audiuimus quæ habilis est ad renouandos artus fessorum & luminis gratiam præstat quod à Theophylacto *in Marcum cap.* 6 *fol.* 155. desumptum scias vbi post relata B. Iacobi verba de vnctione adiicit, ἔστιν οὖν τὸ ἔλαιον καὶ πρὸς κόπους ὠφέλιμον καὶ φωτὸς αἴτιον καὶ ἱλαρότητος πρόξενον καὶ σημαίνει τὸ ἔλεος καὶ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος δι᾽ ἧς καὶ κόπων ἀπαλλαττόμεθα καὶ φῶς καὶ χαρὰν καὶ ἱλαρότητα πνευματικὴν δεχόμεθα. & longè apertius quod vtriusque in baptismo & consummatione seu obitu Christianorum vnctionis similitudinem ac veluti aliquem typum fuisse athletarum vtramque (antè atque post certamen scilicet) vnctionem Apostolorum discipulus eruditissimus Dionysius Areopagita[c] his verbis docet, μέμνησο δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἱερὰν θεογενεσίαν πρὸ τοῦ θειοτάτου βαπτίσματος, πρώτη μέθεξις ἱεροῦ συμβόλου δωρεῖται τῷ τελουμένῳ, μετὰ τὴν ὁλικὴν τῆς προτέρας ἐσθῆτος ἀπαμφίασιν, τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον. ἐν τέλει δὲ νῦν ἁπάντων ἐπὶ τῷ κεκοιμημένῳ τὸ ἔλαιον ἐπιχέεται καὶ τό τε μὲν, ἡ τοῦ ἐλαίου χρίσις ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἐκάλει τὸν τελούμενον· νῦν δὲ τὸ ἐπιχεόμενον ἔλαιον ἐμφαίνει, κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἀθλήσαντα καὶ τελειωθέντα τὸν κεκοιμημένον. quæ verba explicans Pachymerius in paraphrasi ad eum locum apertissimè ostendit sic ferè μετὰ ταῦτα ἐπιχέει τὸ ἔλαιον ὁ ἱεράρχης τῷ κειμένῳ. ἐλέγομεν δὲ ἐν τοῖς περὶ τοῦ φωτίσματος λόγοις ὡς τῷ ἐλαίῳ πρώτως ἐχρίετο ὁ τελούμενος μεθ᾽ ὃ τῆς ἐσθῆτος ἀπεγυμνοῦτο ἐνταῦθα ἐν τῷ τέλει καὶ ταῦτα οὐκ ἀπεικότως. ἐπειδὴ γὰρ καὶ οἱ εἰς ἀγῶνας εὐτρεπιζόμενοι χρίονται καὶ οἱ τῶν ἀγώνων παυσάμενοι καὶ τῶν ἱδρώτων ἀπολυσάμενοι χρίονται. εἰκότως καὶ ἐπὶ τούτοις ἐκεῖσε μὲν κατὰ ἀρχὰς ἐχρίετο εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπαλειφόμενος, ἐνταῦθα δὲ ἐν τῷ τέλει πάντων, ὡς τῶν ἀγώνων ἀποπαυσάμενος. Gaudeo istius nostræ ad B. Paulum interpretationis tantos habere me assertores, in quos cùm superiora de quibus longè anteà in mentem venerat exscripsissem felici quadam virgula incidi.

a fo. 195. Pari. editio. an. 1545. & similiter Petrus de Sotto Dominicanus tractatu de institut. sacer dot. vbi de sacramẽto extremę vnctionis fol. 243. Quare persuadendum est infirmis cùm illud traditur vt considerent se tanquam athletas veros Christi ad vltimum certamen inunctos esse multo magis interiùs abundantia gratię illius quam exterius oleo illo, &c.

b In episto. 1. Paul. ad Corinth. citato in hanc rem ab Amalario Fortunato lib. 1. de ecclesiast. off. cap. 12. fol. 117.

c Ecclesiast. hierarc. cap. 7. περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων in theoria fol. 131.

Adhuc

Adhuc de Gymnaſtæ, ac Pædotribæ officio & munere, præclari aliquot Pædotribæ ac Gymnaſtæ vetuſti, quorum nonnulli cotibus comparati. Cotis nomen apud Pindarum, Horatium Plutarchum. Qui athletarum præmijs caruiſſent, Gymnaſtas, ſeu Pædotribas nihilominus fuiſſe, & paleſtricam exercuiſſe. De cuius artis varijs appellationibus è Galeno. Epiſtata Philoni, qui Gymnaſta, & præceptor Gymnici certaminis dictus à Seneca. Proſcholus.

CAP. VI.

QVæ cùm ita ſe habeant, hoc etiam cenſeo, vt aleipta ille apud veteres (ſumpto vtique largius quàm etymon ferat, vocabulo, ſicut illis nimirum, quos protuli locis, quod etſi ἀδόκιμον, καὶ οὐκ ἐν χρήσει, τοὺς δὲ μείζους κωμικοὺς εἰρηκέναι ἀλειπτρίαν Iulius Pollux[a] retulit ad Commodũ ſcribens: vſurpatum tamen à Plutarcho[b], (qui haud multo anteà ſub Traiano atque Adriano vixerat) vt Pædotriba inquam, quem & Gymnaſtam[c] συνωνύμως vocatum reor (nam ad pædotribam quidem quod attinet, quamuis ἕτερός τις ἐστὶν ὁ δὲ τοῦ γυμναστοῦ, καὶ ὑπηρέτης αὐτοῦ καθάπερ ὁ μάγειρος τοῦ ἰατροῦ, vt Galenus ait[d], hoc tamen è ſui potius animi ſententia, & verè quidem, quam ex aliorum omnium pædotribis gymnaſtæ nomen tribuentium opinione crediderim ipſum protuliſſe, qui etiam fatetur à Platone Gymnaſtices artificem pædotribam nondum trito gymnaſtæ vocabulo appellatum, quod & ex aliis eiuſdem Galeni ſcriptis[e] colligo: & verò τὸν τῶν γυμναστικῶν χωρίων ἐφεστηκότα καὶ σωμασκοῦντα παιδοτρίβην, τι καὶ γυμναστὴν dictum eodem Polluce vbi ſupra referente didici) munus id obierit, quod circa Mileſiam, & Stephanum Thucydidis filios, Xanthias, & Euagorus apud Platonem: quod Pyrrhus ille apud Senecam, de quibus à me ſuperiore ſermone dictum eſt: quod Phęneſtius Pædotriba, ad quem (vt ex Athenæo Deipnoſophiſtarum primo antè retulimus)[f] ibant Phæi ninda luſuri, quod Gymnaſta Theon (quem tantopere à Galeno laudatum, citatis etiam ipſius Gymnaſticorum primo, ac tertio reperias in ὑγιεινῶν libris[g]) quod Tryphon, quod denique Timagetus, de cuius palæſtra fit à Theocrito mentio in pharmaceutria[h], quod circa Philacidam Æginetam pancratiaſtem Pytheas apud Pindarum, *Iſthmijs ad finem odes.* 4. ſic canentem

αἰνέω καὶ Πυθέα ἐν γυιοδάμαις φυλακίδα πλαγᾶν δρόμον εὐθυπορῆσαι
χερσὶ δεξιὸν νόῳ ἀντίπαλον.

Nam quod in poëtis arte illa informãdis fungi ſe vice cotis, qui poëta non ſit, Horatius ita ſcribit *in arte poëtica* ad Piſones:

--fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet exors ipſa ſecandi:

Quod de ſe olim Iſocrates (vt quidem Plutarchus[i] in eius vita memorat his verbis: πρὸς τὸν ἐρόμενον διότι οὐκ ὢν αὐτὸς ἱκανὸς ἄλλους ποιεῖ εἶπεν, ὅτι καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται τὸν δὲ σίδηρον τμητικὸν ποιοῦσιν) hoc ipſum eadem circa magiſtrum Palæſtricum vſus metaphora vt cotem vocet, de Pythea (niſi fallor) illo Phylacidæ pancratiaſtæ pędotriba, ſiue gymnaſta intelligens hymno altero[k], qui Phylacidæ Pytheæ Euthymeni auunculo inſcriptus eſt ita cecinit,

φαίης κέ νιν ἀνδρ' ἐν ἀεθληταῖσιν ἔμμεν

a Lib. 3. ono. circa finẽ in col. 190. & li. 7. cap. 3 f. 368.
b ἐν ὑγιεινοῖς παραγγέλμασι fol. 2251.
c Hoc vocabulo Pauſanias vtitur in 2 Eliacôn fo. 150. Baſil. initio, 2. homiliæ de ieiun. vbi gymnaſtas cum pædotribis copulat. vtitur & Clemens eo quem ſtatim proponã loco.
d lib. 2 ὑγιειν. fol. 241. Vide quę ſcripſi cap. ſuperiore proximo ad marginem.
e Ad Thraſybulum πότερον ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινὸν. f. 296. lin. ſequen. & ſeqq. ſub finẽ in f. 300. lin. 10. & ſeqq.
f Lib. primo vbi de ludo pilæ ſub initium.
g Lib. 2. ὑγιειν. ſiue de ſanitate tuẽda, & lib. 3 f. 251. lin. 49. & ſequenti. ὅτι ἀθλητὰς ἐγύμναζε. Meminit & ad fin. lib. πότερον ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινὸν, fol. 301 vbi etiam de Tryphone.
h εἰδύλλιον 2. ſub initium ποτὶ τὰν Τιμαγήτοιο παλαίστραν & ſimiliter poſteà.
i In vitis decem Rhetorum f. 1542 lib. Stephanici qui & in apophthegm. Lacon. fol. 415. tradit non abſimiliter vrbem oſtium non delendam dictum à Laconibus quod ea eſſet palæſtra & Cos iuuentutis.
k Iſthmiis Ode 5. in extremo cuius inſcriptio φυλακίδα Πυθέᾳ εὐθυμένους μήτρωι.

Νάξιαν πέτραις ἐν ἄλλαις
χαλκοδάμαντ' ἀκόναν--

Rectè ac verè Pindarus: quando plerosque non optimos athletas sed etiam infeliciter athleticis laboribus perfunctos vt ad præmia nulla peruenire potuissent, illicò tamen Gymnastarum artem olim professos fuisse, atque athletas exercuisse Galenus[a] memorat, ὅσοι δ' ἀσκοῦνται μὲν ὥστ' ἐν ἄθλοις νικᾶν, ἀφιεῖς δ' ὄντες, ἢ κἀκεῖ στεφάνων μὲν ἠτύχησαν, ἐξαίφνης δ' ἂν ἐφάνησαν γυμνασταί, & posteà de Gymnastica quæ circa palæstram versatur quam κακοτεχνίαν vocat, ὑποδυομένην μὲν τέλει χρηστῷ τῆς εὐεξίας, ἄλλο δὲ ὅτι μᾶλλον ἐργαζομένην, ἢ εὐεξίαν. vbi dixit, hoc quoque subdit ἀλλὰ ὅτι τῆς μὲν τοιαύτης κακοτεχνίας οἱ δυστυχῶς ἀθλήσαντες ἐξαίφνης ἐπιστήμονες ἀναφαίνονται & posteà de athletis. ἀλλ' ὅμως οἱ τούτων ἀτυχέστατοι, καὶ μηδεπώποτε νικήσαντες ἐξαίφνης ἑαυτοὺς ὀνομάζουσι γυμναστάς. quamquàm de Pythea sic potiùs videtur sensisse Pindarus, quod & ipse de aliis, quorum nomina superius percensui, vt qui se in re athletica strenuè gessissent obseruatis ipsius artis legibus: ij cùm labores agonisticos perferre vltrà non quirent, tum denique iuuenibus in palæstra exercendis operam darent, & gymnasticam siue pædotribam profiterentur: quam pædotribicam potiùs, & catableticam, cabbalicam, & palæstricam nominari debere, quàm gymnasticam, infensus Gymnastis medicorum munia vsurpantibus Galenus ibidem tradit, sic ferè, καὶ ἡ περὶ τὰ παλαίσματα, καλῶ μὲν δ' αὐτὴν εἰ βούλει παιδοτριβικήν, & cæt. deinde αὐτὸς γὰρ ἡ ἀσκεῖ τέχνη παλαισμάτων ἑτέρας αὖ τινός ἐστιν ἐπιτηδεύσεως ὑπηρέτης, ἣν μὲν ἐγὼ ὀνομάζω καταβλητικήν, & posteà καὶ δὴ οὖν καὶ παλαιστικὴ τὸ μὲν εἰς ὑγίειαν χρηστὸν ὑγιεινοῖς, τε καὶ γυμνασταῖς παρασκευάζει, τὸ δὲ εἰς διάθεσιν ἀθλητικὴν ἐκείνῃ τῇ κακοτεχνίᾳ τῇ πολλάκις εἰρημένῃ τῇ καλούσῃ μὲν ἑαυτὴν γυμναστικήν, κάλλιον δ' ἂν ὀνομασθείη καταβλητική. καὶ γὰρ οὖν καὶ ὀνομάζουσι αὐτὴν οἱ λάκωνες καββαλικὴν καὶ καββαλικώτερον ἑαυτοῦ γέ φασιν εἶναι τὸν ἐν ταύτῃ τετραμμένον οὐκ ἰσχυρότερον vbi quod de Laconibus circa τὸ καββαλικώτερον Galenus ait, eo apophthegm. Laconicorum à Plutarcho relatorũ vltimo loco illustrari potest, cuius verba libro primo, cùm de arte palæstrica, siue gymnastica loquerer, ad extremum attuli. Gymnasta igitur iuuenibus ad gymnasium, & palæstram confluentibus præfectus, & quidam quasi moderator fuit, vt morum simul, motuúmque ac totius corporis habitus κοσμητὴς non minus fuerit, quàm artis gymnasticæ subdoctor quidã sub gymnasiarcho siue Xystarcho. Epistata ille scilicet, quem gymnici certaminis preceptorem vocasse videtur Seneca, *lib.2. de ira cap.* 14. quo loco, Pyrrhum, inquit, maximum præceptorem certaminis gymnici solitum aiunt his, quos exercebat præcipere, ne irascerentur, & cætera. quæ ante attuli, Angelum Domini qui cum Iacobo luctatus fuerat, eique crus in lucta fregerat iuxta sacram Geneseos illam, *cap.*32. cuius mentio facta superius historiam, vel potiùs ipsum Deum hominémque Christum (vt antè *superiore proximo cap.* docui) tanquam certaminis verè sacri præsidem Philo Iudæus περὶ τῶν μετονομαζομένων *fol.* 5. Epistatam vocauit Iacobum ipsum ascetam hoc est athletam, quo loco μετὰ γοῦν τὴν πάλην τὴν ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς ὁ ἀσκητὴς ἐπάλαισε, φησὶ τῷ ἀοράτῳ ἐπιστάτῃ, ἀνάγγειλόν μοι τὸ ὄνομά σου. Talem denique auctoritatem Epistatæ, siue gymnastæ fuisse in gymnasio talémque curam, qualem in scola puerorum, iuuenúmque ad litera-

rum

[a] Ad Thrasybulum in lib. πότερον ἰατρ. ἢ γυμνασ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. fo. 298. lin. 3. & 299. lin. 15. & seqq. & fo. 300. lin. 30.

rum ludum commeantium Proſcholus videtur apud veteres habuiſſe, vt nimirum concinnè ad magiſtrum accederent, & togam componerent, vt in omni geſtu, inceſſu, veſtitu modeſti moderati eſſent, atque (vt græco verbo vtar) εὐσχήμονες. Quod de Proſcholo dixi, hoc Ioſephum Scaligerum, quoque in Auſonianis lectionibus *lib.1.cap.14.* tradere comperi, criticum huius æui noſtratem, præ cæteris linguarum omnium quarum & apprimè intelligentem ei vt in hoc certè literarum genere nemo, qui cor, aut os habeat compararier auſit. Equidem hac re tantùm ab eius opinione diſceſſerim, quod non æquè puerorum ſubductorem, vt Iuuenum putat eum, quem vtrique proſcholum appellarent. ſubdoctoris quidem, ſiue proſcholi Victorini, Auſonius *Epigramma* 215. in profeſſoribus mentionem habet.

Denuo de ſcammate: de quo alij loci vndiquaque conquiſiti, atque huc congeſti. Scoliaſtis error apud Chryſoſtomum. Cælius Aurelianus obiter emendatus in margine. Vetus inſcriptio Græca caſtigata. Γραμμὴ *ſiue linea duplex in ſtadio.* Κανὼν *ſiue regula & ſcopus: expoſitus B. Pauli duobus nimirum locis. linea pro ſcammate. tranſilire lineas apud Ciceronem.*

CAP. VII.

SEd factum eſt neſcio quomodo, vt, cùm de ſcammate iterum diſceptare ſim agreſſus, inde me peculiari quodam meo more atque ipſorum Semeſtrium noſtrorum inſtituto *è quibus materia deſumpta & in hoſce tres libros collata eſt* (per quod vti ſe quæque aſpera, conferta & confragoſa offerunt expedire licet libétque) animi æſtus abripuerit. Prudens itaque ſciénſque ad ſcamma ipſum, quod pretergreſſus fueram, regredior, aut potiùs intra ipſum. de quo tres, quatuórve inſuper locos eximios huc conferendos habeo, vt omnibus peruios, ita nondum à quoquam aut perluſtratos, aut certè indicatos: præſertim hoc animo, vt ſcoliaſtis illius errorem peruincam qui apud Chryſoſtomum ad marginem homiliæ XLIII. in Geneſin σκόμματι pro ſcammati legendum inſcitè adnotauit: ipſe quidem Chryſoſtomus, ſiue alius quiſpiam vetuſtus auctor eſt (cuius ab Antonio relata verba extant in collectaneis *locorum communium apud Stobæum ſerm.*304. Σκάμμα ἐστὶν ὁ παρὼν βίος (inquit) ἐν γὰρ τῷ σκάμματι καὶ τοῖς ἀγῶσι οὐ δυνάται ἀνέσεως ἀπολαύειν ὁ στεφανοῦσθαι μέλλων. Item poſteà οὐδεὶς γνήσιος ἀθλητὴς ἐν τῷ σκάμματι λουτρὰ ἐπιζητεῖ, καὶ τράπεζαν πληθοῦσαν σιτίοις, καὶ οἴνῳ· τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀθλητοῦ, ἀλλὰ βλακοῦ. Rurſum idem Chryſoſtomus ſermone XII. in epiſtolam B. Pauli ad Romanos *in cap.7.fol.53. pag.2.* εἰ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς ῥαθυμίας ταύτης κατὰ μικρὸν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας ἦλθον ἐννόησον τί πεισόμεθα. ἡμεῖς οἱ πρὸς μείζονα καλούμενοι σκάμματα, ἂν μὴ μετ᾽ ἀκριβείας ἑαυτοῖς προσέχωμεν, & cætera. κουφότεροι γὰρ ἐκ προοιμίων οἱ ἀγῶνες & cætera. Clemens quoque Alexandrinus in Stromatum libris, *lib.* 5. εἴτε τὸ ἐν ἡμῖν αὐτεξούσιον εἰς γνώμην ἀφικόμενον τ᾽ ἀγαθοῦ σκιρτᾷ τε, καὶ πηδᾷ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἤ φασιν οἱ γυμνασταί. D. Baſilius in aſceticis [a] πῶς γὰρ δυνήσεται ἀρνήσασθαι τὴν πρὸς τὸν ἐχθρὸν μάχην ἐν τῷ σκάμματι τῆς μάχης διάγων, Paulinus etiam ille quem laudaui iam antè ad Seuerum, *epiſtol.* 2. quod quia tantæ difficultatis eſſe perſpicis in agone verſantibus, quantæ gloriæ eſt exhauſta decertatione vincentibus?

[a] ἐν παραινέσει περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελ. πνευμ. fo. 375.

Noli interim dum in ſcammate ſumus dum foris pugnæ, intus terrores alta pro nobis ſapere, aut loqui. Atque vt tandem aliquando finiam déque iſto in quod me concluſi ſcammate mea iam fide liberatus exeam D. Ephrem *ſub initium illius lib.* de luctamine ſpirituali agens apertiſſimè ſupra omnes alios, ac velut expreſſo, vim huius vocabuli commonſtrauit, quo loco ſemper ergo perfectiſſimè athletæ (ait), ſine aliquo metu, & cum ſumma alacritate inuenientur in ſcammate, Timidi autem & imbecilles antequàm incipiant decertare, diffugiunt: & propter mollitiem, diſidiámque immenſam nullo prorſus modo in ſcammate deſudare contendunt. Scamma eſt autem fratres dilectiſſimi medius locus in quo athletæ luctantur. Hactenus ille. Cuius vnius iſto teſtimonio, quæ aduerſus alios anteà docui de ſcammate illuſtrata, & confirmata prorſus eſſe intelligo. à me collecta non ſine labore omnia priuſquàm id vocabulum, nemini è tanto Lexicographorum[a], Grammaticorum, Criticorum, numero ſatis cognitum, apud Galenum[b] tamen. aliud omnino quæritans reperiſſem: quod cum palæſtra coniunxiſſe optima ratione de athletis atque gymnaſticis differentem, grauiſſimum medicum, illis quos antè protuli locis oſtenditur: eius hæc verba ſunt, παρελθὼν τὸ μέσον ἐξαίφνης ὁ αὐτοδίδακτος ἐκεῖνος γυμναστὴς ἐκδύσας παιδάριον. ἐκέλευσεν ἡμᾶς τρίβειν τε τοῦτο καὶ γυμνάζειν, ἢ σιωπᾶν περιτρίψεως καὶ γυμνασίων εἶτ' ἐφεξῆς ἐβόα, που γὰρ ἱπποκράτης εἰσῆλθεν εἰς σκάμμα, πουδ' εἰς παλαίστραν, ἴσως οὐδ' ἀναχέεσθαι καλῶς ἠπίστατο & cætera quæ ſequuntur habetur hoc nominis, in inſcriptione quadam græca[c] marmoris illius quod Romæ in Palatio Cardinalis Farneſij extare dicitur, vbi de Marco Aurelio Aſclepiade, qui & Hermodorus, παγκρατιάστης, περιοδονείκης ἄλειπτος ἀσυνέξωστος, ἀνέκκλητος ὅσους ποτὲ ἀγῶνας ἀπεγραψάμην πάντας νικήσας μήτε ἐκκαλεσάμενος, μήτε ἑτέρου κατ' ἐμοῦ τολμήσαντος ἐκκαλέσασθαι, μήτε συστεφανωθεὶς, μήτε ἐπεξελθὼν, μήτε παραιτησάμενος (ſic lego vbi excuſus liber habet ΠΑRATI-CAMENOC) μήτε ἀγῶνα ἀδελφῶν, μήτε κατὰ χάριν βασιλικὴν ἀγῶνα ἔχων, μήδε καινῶν (forſitan καινὸν melius fuerat) ἀγῶνα νικήσας, ἀλλὰ πάντας οὓς ποτε ἀπεγραψάμην ἐν αὐτοῖς τοῖς σκάμμασι στεφανωθεὶς & cætera quæ ſequuntur ſub initium libri proximi proferenda vbi de proagonibus & probatione athletarum loquar, à ſcammate verò τὴν γραμμὴν, ſiue albam lineam diuerſam fuiſſe arbitror in ſtadio, eámque duplicem, vel à qua tanquam è carceribus, vel ad quam, quaſi ad metam curſores properandum haberent, pedúmque velocitate contenderent. de priore ſenſit Ariſtophanes, *Achar. fol.* 281. vbi,

προβαίνε νυν ὦ θυμὲ γραμμὴ δ' αὐτηὶ

quem locum ſcoliaſtes vetus explicans ἀρχὴ ἀφετηρία ἡ λεγομένη βαλβὶς ἐκ μεταφορᾶς τῶν δρομέων. qualem Circēſibus ludis fuiſſe Romæ albam illam lineam in circo, quam non longe ab oſtiis in vtrumque podium quaſi regulam produci vt quadrigis progredientibus inde certamen oriretur ab Aurelio Caſſiodoro traditum libro III. variarum *epiſtol.* 51. Pauſanias *lib. 2. Eliacôn. fol.* 156. κανόνα ſicuti regulam Caſſiodorus nominat: quo loco ſtadij Carceres vnde ad curſum equi dimittantur, ita deſcribit παρέχεται μὲν οὖν ἡ ἄφεσις (τῶν ἵππων) κατὰ πρῶραν νεώς τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον ἐς τὸν δρόμον καθότι δὲ τῇ ἀγνάμπτου στοᾷ προσεχής ἐστιν, ἡ πρῶρα, κατὰ τοῦτο εὐρεῖα γίνεται δελφὶς δὲ ἐπὶ κανόνος κατὰ ἄκρον μάλιστα τὸ ἔμβολον

---

a In Theſauro tamen græco Henrici Stephani citatum reperi poſteà locú B. Hieronymi & Tertulliani ad martyres & Chryſoſt. commentar. in epiſtol. ad Rom. c. 11. ſed iſtum è Cœlio Aurelio Chion. lib. 2. cap 1. ordin. prætereà ibidē Aſclepiades in arenæ ſpatio quod appellant ſcamma deambulationem atque tranſcenſum lignorū: ſic enim malo vbi vulgo ſcriptum ſpatio deambulationē quod appell. ſcām.

b ad finem lib. ad Thraſybulum πότερον ἰατρ. ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινὸν fo. 300.

c Retulit Iuſtus Lipſ. in auctario inſcript. antiq. Smetij ex editione Plātiniana anni 88. pag. 57 cuius initium M. Αὐρήλιος. &c.

λον πεποίηνται χαλκοῦς quanquam τὸν κανόνα ad saltum retulisse Pollux *sub finem lib. tertij Onomast.* videtur quo loco ait esse τὸ μέτρον τοῦ πηδήματος sed huic Regulæ locus fuit & in cursura gymnica. igitur de cursoribus agens Papinius statius *lib. 6. Thebaidos,*

> *Vt ruit atque æquum summisit regula limen*
> *Corripuere leues spatium, campoque refulsit*
> *Nuda Cohors volucres iisdem modo tardius aruis*
> *Isse videntur equi.*

Diuus quidem Paulus [a] à cursoribus ita translationem duxit, vt canoni seu regulę insistendum diceret qui mos ipsis in stadio fuit: πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. De posteriore duarum quas dixi linea Pindarus Pythiorum Ode IX. *circa finē*, vbi de Danai filiabus nuptui collocatis. nam postquam dixit in Antistrophe,

> --ἔστα σεν γὰρ ἅπαντα χορὸν
> ἐν τέρμασιν αὐτίκ' ἀγῶνος σὺν δ' ἀέθλοις ἐκέλευ σεν διαχρεῖναι ποδῶν
> ἅντινα σχήσει τίς ἢ ρώων ὅσοι γαμβροί σφιν ἦλθον.

subiicit tamen Epodo vltima

> οὕτω δ' ἐδίδου Λίβυς ἁρμόζων κόρα νύμφιον ἄνδρα ποτὶ γραμμᾷ μὲν αὐτὰν στᾶσε κοσμή σαις τέλος ἔμμεν ἄκρον.

Hanc tamen minimè γραμμὴν Iulius Pollux, non longè ab illo quem dixi loco, à veteribus appellatam, sed alio modo in hæc verba retulit *d. lib. 3. col. 188. versu. 15.* ἵνα δὲ παύονται τέλος καὶ τέρμα καὶ βατὴρ ἔνιοι δὲ καὶ βαλβίς. hanc lineam scopi nomine designatam à D. Paulo epistolæ ad Philippenses c. 3. v. 14. arbitror quo loco sic scriptum κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ. Nam & in præcedentibus & in sequentibus versibus à cursoribus gymnicis perpetuam esse metaphoram deductam posterius docebo vbi erit commodum. sanè de athleticis laboribus circa Christi Euangelium tanquam stadium cogitasse ipsum ostenditur his verbis è sequenti *cap. 4. vers. 3.* eiusdem ad Philippenses epistolæ. cap. desumptis συλλαμβάνου αὐταῖς αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνηθλησάν μοι. Romæ quoque in amphitheatro, vt plerumque caueis coërcebantur bestiæ spectaculis paratæ, ita ludorum tempore lineis. Equidem ita sumendum hoc linearum vocabulum arbitror apud Senecam: *lib. 2. de Clement. cap. 12.* cum ait, sic feras lineæ, & pinnæ clausas continent: easdem à tergo eques telis incessat, tentabunt fugam per ipsa quæ fugerant proculcabúntque formidinem. Ex iis lineis confecta fortasse retia feris arcendis podium protegentia, quæ succinis notata suo tempore Plin. lib. septimo & trigesimo, c. 3. memorat. Veruntamen auctores interdum hoc linearum nomen καταχρηστικῶς pro scammate vsurpasse classicos reperias vt eum locum significent, intra quem dimicādum fuit. Tertullianus, *lib. 3. aduersus Marcio.* his præluserim quasi de gradu primo adhuc, & quasi de longinquo sed & hinc iam ad certum, & comminus dimicaturus, video aliquas etiam nunc lineas præducendas, ad quas erit dimicandum, ad scripturas scilicet creatoris. Item alibi, *lib. 4.* Puto me non temere huc vsque adhuc lineæ insistere, qua definio nusquam omnino alium Deum à Christo reuelatum. D. Hieronymus aduersus Luciferianos *in Dialogo sub initium* ita orthodoxum loquētem facit, Rhetoricaris, & à disputationum spinetis ad campos liberę decla-

[a] Epistο. ad Philip. cap. 3. vers. 15. è quo scribam lib. seq. cap. 10. vbi περὶ τῶν τελείων.

mationis excurris: verùm desine quæso, à communibus locis, & in gradum rursum, ac lineas regredere: postea si placuerit latius differemus. Et posteà, sed dum amorem contradicendi sequeris à quæstionum lineis excidisti, more quorumdam loquacium, potiùs quàm facundorum, qui cùm disputare nesciunt tamen litigare non desinunt. Ipse denique Cicero cùm transilire lineas dixit, aut transire nihil aliud sensisse videtur, quàm quod ex Alexandrino Clemente superiùs retuli πηδᾶν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, Lapsa est alicuius libido in muliere ignota (inquit Tullius [a]) dolor ad pauciores pertinet, quàm si etiam petulās fuisset in aliqua generosa, ac nobili virgine: peccauit verò nihilominus: Siquidem est peccare tanquam transilire lineas: quod cùm feceris culpa commissa est: quàm longè progrediare, cùm semel transieris ad augendam transeundi culpam nihil pertinet. Peccare certè licet nemini vbi μεταφορικῶς transire lineas dixit, quod transire finem & modum in libro de officiis primo [b]. Quanquam his quoque locis iuxta priorem, quam dixi propriam linearum significationē, id vocabulū possis non absurdè accipere: præsertim ideò quod Hieronymus ipse, iis quæ modò ascripsi verbis hæc statim subdit. Ego enim non tam in præsenti Arrianos, vel improbo vel defendo, quàm illam cursus mei metam circumeo. eadem ratione à nobis episcopum recipi qua Laicus à vobis recipitur.

[a] Paradox. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα.

[b] In cap. officium vbi, qui appetitus longiùs euagantur, & tanquā exultātes siue cupiendo, siue fugiendo nō satis aratione retinētur hi sine dubio finem, & modū transeunt.

Σκάφιον apud Plutarchuum, quod aliter atque ab interpretibus explicatum. Ecquis Ligoni locus in re palæstrica disputatum, aduersus Græcum Theocriti scoliastem σκαπάνη ἀμη. Galeni locus obiter correctus. Theocritus præter aliorum sententiam ratione nouâ expositus. σκαφὶς μᾶλα. Cymbia pocula excipiendo lacti vsum præbuisse sicuti & Cupella. Scaphium pro cranio, Syncipite hoc est anteriore capitis parte, quam glabram caluamque veteres athletæ habuerint & inuicem in ipsa concertatione commiserint. Lucani adhibito Luciano, vnus & alter. Suetonij locus ita vt à Turnebo emendatus est præter aliorum sententiam exponitur. Tonsionis duæ species κῆπος, καὶ σκάφιον.

CAP. VIII.

VV vt sit scamma ipsum quod esse fossam, siue caueam ludorum & ἀπὸ τοῦ σκάπτειν deductum ostendi suprà: Plutarchus [c] alio itidem Græco deriuato indidem vocabulo σκαφεῖον, vel σκαφίον vocatum probat alicubi, vt equidē sentio: sed qui aliter ipsius verba, quam Latini, Græcique interpretes fecerint, accipio, vbi de Arato: qui animum iuuenis adhuc ad palæstram appulerat, in eaque cum æqualibus corpus apud Argos exercere solitus fuerat, vt etiam quinquertione, siue pentathlo decertauerit, coronásque victor apud Nemæa indeptus fuerit: vnde in ipsius etiam iconibus, siue signis ac statuis habitudinem quandam corporis athleticam apparere, vultumque grauem ac Regium non omnino diffiteri, aut ementiri voracitatem athleticam (illam scilicet, quæ sicut initio libri tertij dicturi sumus pinguitudine ipsa, & obesitate corporis ostenditur) & scaphium, siue scamma: hoc est per synecdochē nimirum, id quod fit, per locum, in quo fit, demonstrantem robur illud, atque amplitudinem, firmitatémque corporis, quæ assiduis eius exercitationibus palæstricis comparari, atque adquiri solet. Sic enim verba optimi auctoris, quæ bona ex parte iam exposui se habent τρεφόμενος δὲ τοῦ λ. τοῖς ἐν ἄργει ξένοις, καὶ φίλοις πατρῴοις ἐλευθερίως, καὶ τὸ σῶμα βλαστάνον ὁρῶν

[c] In Arati vita sub initium fo. 1879 lib. à Stephano excusi. De obesitate autem ac voracitate athletarū videto, si tibi curæ est quæ sub initium tractatus proxime sequentis scribimus.

ὁρᾶν εἰς εὐεξίαν καὶ μέγεθος ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ἀσκήσει τῇ περὶ παλαίστραν, ὥστε καὶ πένταθλον ἀγωνίζεσθαι, καὶ στεφάνων τυχεῖν. ἐπιφαίνεται δ' ἀμέλει καὶ ταῖς εἰκόσιν ἀθλητική τις ἰδέα, καὶ τὸ συνετὸν τοῦ προσώπου καὶ βασιλικὸν οὐ παντάπασιν ἀρνεῖται τὴν ἀδηφαγίαν καὶ τὸ σκάφιον. vbi Amyotus doctissimus. *Aussi aperçoit-on en la face de ses images, & statues, ne scay quoy de champion de lucte, & parmy la prudence & façon royale, que l'on voit empreinte en son visage, cognoit on aussi qu'il estoit grand mangeur, & grand beuueur, cōme sont ordinairemēt ceux, qui sont profession de tels exercices du corps.* Vbi non nego, quin per se accepta ista interpretatio Gallica rectè consistat: verbis tamen Græcis (licet scaphion[a] siue cymbion genus esse poculi fateor) illam non quadrare aio: præsertim quod è statuæ vultu (nisi quis eam fortasse pictam non modo scalptam proponat) eum cuius illa est bibacem fuisse colligi non possit: sed neque athletas ore fuisse rubicundo, quale habere putantur, qui mero se largius inuitarunt, vspiam legere memini: nec apud Lucianum[b] Damasias athleta nudum se dicens vtique iubetur à Mercurio vt possit in Charonis cymba transuehi, aliud quàm carnes illas obesas cum coronis & præconiis deponere, vbi γυμνὸν ὦ βέλτιστε τοσαύτας σάρκας περιβεβλημένον: ὥστε ἀπόδυθι αὐτάς, ἐπεὶ καταδύσεις τὸ σκάφος τὸν ἕτερον πόδα ὑπερθεὶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφάνους ἀπόῤῥιψον καὶ τὰ κηρύγματα. Et tamen cùm athletam Euripides à Galeno citatus[c].

γνάθου τε δοῦλον νηδύος ἡττημένον. dixerit

Cùm denique apud Fabium Quintilianum *lib. 1. institut. oratori. cap. xj.* de palæstricis agentem, qui corporis cura mentem obruerent scriptum esse nunc recordor, ipsis partem vitæ in oleo, partem in vino consumi solitam: equidem vbi à mea illa discessero sententia, in hanc descendam ipsique acquiescam potiùs, quàm vt Xylandrinam, siue Cruserianam istam sequar: Elucet nimirum & in simulacris eius figura athletica, vultúsque grauis & maiestatis plenus, non diffitetur athleticam voracitatem & ligonem. Nulla quippe Ligoni cum voracitate societas (me quidem Iudice) quamuis non ignorem hanc fodiendi exercitationem non minus ὄρεξιν excitare posse, quam aliam è palæstra quamlibet) nulla coniunctio: Nec in contrarium mouet, quod à Cruserio, vel Xylādro in annotationibus ad eum locum editioni Stephanicæ adiunctis illius interpretationis tuendæ gratia sit allatum, citato interprete Theocriti ad istud poëtæ *Theocriti. Idyll. 4. quod inscribitur* νομεῖς, de pastore Pisis certaturo athletámque acturo,

ᾤχετ' ἔχων σκαπάνην τε καὶ εἴκατι τουτόθι μᾶλα

Sòlitos athletas tradente, præsertim pugiles ligone se exercere, partibúsque superioribus corporis robur fodiendo quærere, quo loco σκαπάνη ἐστὶ δίκελλα σκάφιον τὸ κοινῶς λεγόμενον. τεράστιον ὁ οἱ ἀτλικοὶ ἅμιλλαν χρῶνται· ᾗ αὐτῷ πάντες μὲν οἱ ἀθληταὶ, μάλιστα δὲ οἱ πύκται & cætera. & posteà οἱ γὰρ γυμνασταὶ τούτοις ἐχρῶντο ὑπὲρ γυμνασίας τῇ σκαπάνῃ σκάπτοντες, καὶ τὰ ἄνω μέρη ἀναῤῥωννύντες vt ad id genus exercitationis græcorum Epheborum respexisse videatur quod Festus Pompeius [c] in voce Rutrum explicat, quando rutrum tenentes arenam ruebant exercitationis gratia: tanquam hoc exercitationis genus quoddam grauiorum illorum, propter quæ victores coronabantur certaminum præludium fuerit, quod Isaa-

a Vt apud Athen. lib. 4. deipnosoph. καὶ σκαφίον ἀργυροῦν δύο κοτύλας χωροῦν. Plautus σκaphio bibunt. Cicero scaphia cum emblematis: quos locos & Stephanus notauit in Thesauro Græco.

b In Dialogis mortuorum in eo Charonis & Mercurij cuius initium ἀκούσατε.

c Locū attulit Mercuria. c. 14. lib. 1. art. gymnast.

c His verbis Rutrum tenentis Iuuenis est effigies in Capitolio Ephebi more Græcorum arenam ruentis exercitationis gratia quod signum Pompeius Bithynicus ex Bithynia supellectilis Regię Romam deportauit.

cus quidem Hortibonus in Theocriticis lectionibus suis existimat. sed si hoc esset quod è Festo, & scoliaste Theocriti adferunt (quanquam ne ipse quidem Festus de athletis, aut in gymnasio se exercentibus disertè loquitur, qui Epheborum duntaxat & moris græcorum mentionem facit) non vsque adeò alienum ab athletis laborem aut opus, τὸ σκάπτειν Galenus græci moris vetusti profectò non ignarus esse duxisset: quem tamen hoc alicubi[a] scribere nemo inficias iturus est mihi: quo loco athleticum robur tum ad cæteras res omnes inutile atque incommodum esse significat tum etiam operi rustico faciendo, quod fossores aut messores assolent. ἀλλ' ἴσως τῶν εἰρημένων οὐδενὸς (inquit) ἰσχύος ἀντιποιήσονται. τοῦτο γὰρ εὖ οἶδ' ὅτι (sic malim vbi ὃν legitur) φήσουσιν ἰσχυρότατον πάντων εἶναι τελίας ὦ πρὸς θεῶν ἰσχύος, καὶ τοῦ χρησίμης: πότερον τῆς εἰς τὰ γεωργικὰ τῶν ἔργων. πάνυ μὲν οὖν καλῶς ἢ σκάπτειν, ἢ θερίζειν παρουσῦτι τῶν ἄλλων τὴν κατὰ γεωργίαν δυνάνται. ἀλλ' ἴσως εἰς τὰ πολεμικά, τὸν εὐέλπιδα, αὖθις μοι. καλῶ & cætera. Amam quidem siue Hamam (nam ita etiam proferri à nonnullis hoc quoque, vt pleraque alia, vocabulum solet) cùm dolabra coniunxisse Iurisconsultum alicubi[b], & prefecto vigilum tribuisse, sicuti ἄμην, καὶ πελέκυν militibus Romanis Iosephum *lib. 3. ἁλώσεως cap. 6.* amam, & securem μετὰ ξυστοῦ τε καὶ θυρεοῦ πρίονός τε, καὶ κοφίνου memini, vt qui bellicis, aut militaris athletis idē reliquis athletis vsui esse instrumentū, adquirendo itidem, aut firmando robori potuerit. Verumtamen vt ἄμην vasis quoque nomen fuisse apud veteres memoria repeto, sic & σκαπάνης vocabulum Theocritum de vase pastoritio quopiam, quo excipi lac soleret, interpretari malim: qui suo, indidem deducto (vt arbitror) Σκαφίδος nomine, vas ligneum rotundum excipiendo lacti & sero idoneum, ex Homeri Odyssææ primo Athenæum[c] tradere ita quidem, vt Scyphum inde dictum à quibusdam existimari adiiciat: non absurdè hoc quidem, si in vicem calicis effracti, aut alioqui defficientis ἐκ τῆς πέλλης ἤτοι πελλίδος καὶ ἀρύτης è mulctra, vaséque oleario subbibisse veteres nonnumquam, Hipponactis testimonio prolato idem auctor anteà comprobarat. Nam & ipsum Theocritum τὰ μᾶλα de pomis potiùs, illi forsitan mulctræ, quam σκαπάνην vocatam diximus, inditis, quàm de ouibus vt accipiam: in causa est, quòd oues ad certaminis locum adduxisse non Opilionem, sed bubulcum Ægonem, non veruecinis, sed suillis, & bubulis carnibus saginandum, ex illa consuetudine athletica, de qua initio libri proximi dicemus, verisimile mihi non videtur. Mulctram quidem nemo non potiùs quàm ligonem, aut rutrum bubulco magis necessarium, & commodiùs ipsi tributum à poëta fore assentietur, vt arbitror: in qua proinde componi poma potuerunt, vt alio quopiam loco[d] mellis plenos fauos in scaphidibus, siue mulctris decem inditos canentem Comatam inducit,

Στασῶ δ' ὀκτὼ μὲν γαυλὼς τῷ πανὶ γάλακτος,
ὀκτὼ δὲ σκαφίδας μέλιτος πλέα κηρί' ἐχοίσας.

Cymbia quidem cymbásque hauriendo vino vsum præbuisse constat[e], lacti etiam excipiendo à veteribus fuisse itidem vsurpata hoc Statij Papinij *ex lib. 6. Thebaid.* indicat,

Spumantésque mero pateræ verguntur, & atri
Sanguinis, & rapti gratißima cymbia lactis.

Cymbæ

a προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας, fo. 5. lin. 6.

b l. 3. §. sciendum. D. offi. pręfect. vigil.

c Li. 11. Deipnosoph. fol. 372. Latinæ versionis Dalichāpii, Græci verò Aldini fol. 204. vbi versus Homeri adfertur iste γυλοί τε σκαφίδες τε τετυγμένα τοῖς ἐνάμελγον.

d Ὀδοιπόροις εἰδυλλ. 5.

e Vide Dionysij Sinopēsis in Seruatrice locū & alios Philemonis in spectro, Alexandridis in Rusticis Alexidis in equite. Demosthenis contra Meidiam, vt illum mittā. Eratosthenis ad Hegetora Laconem ephippi ephebis: & item similibus siue, obeliaphoris ac denique Anaxādridis Nereidibus ab Athenæo Deipnosophista citatos lib. 11. fo. 348. Latinę à Dalichāpio versionis & fol. 358. & 359. & Virgil. 5. Æneidos, Cymbiáque argento perfecta atque aspera signis.

(cymbę autem,& ſcaphæ ſiue ſcaphidis,vt forma eadem,vſúſque in fluuiorum tranſuectione[a], ipſóque adeò vini & lactis etiam hauſtu, ſic vtriuſque nominis eadem, aut gemina ſignificatio quamuis non eadem origo) & ſimiliter Cypellum vaſis genus potando vino aptum τᾶς πέλλας hoc eſt mulctris aſſimile ſicuti ab ipſo Athenæo *lib. 2. Deipnoſoph. fo. 359. Latinæ verſionis* addocemur. Foſſæ autem (vt ad Plutarchum redeam),atque adeò caueæ locus in quo celebratos antiquitus agones diximus (nam & ſcamma, & σκάφη τὸ ὄρυγμα foſſura eſt vt habent vetuſtæ gloſſæ impreſſæ à Stephano) non minùs quàm ipſa voracitas familiaris athletis fuit: vt per vtramque rem propterea coniunctim Plutarchus habitum morémque athleticum deſignaſſe meritò videatur. Poſſis etiam τὸ σκάφιον apud Plutarchum non abſona, vel incommoda, vel inerudita interpretatione(cùm ab Ariſtophane pro Cranio ſcriptum reperiatur[b] id nominis)ita συνεκδοχικῶς accipi, de fronte atque anteriore illa parte capitis,quam pleroſque athletas arietantes frequenter commiſiſſe in lucta, & pancratio ſcilicet ὥσπερ κριοὺς τὰ μέτωπα συναράττοντας (quemadmodum Lucianus[c] tradit)exemplo Antæi ac Herculis inter ſe colluctantium:de quibus apud poëtam *Lucanum lib. 4. de bello ciuili. De Antæo ab Hercule in colluctatione ſuperato egimus lib. ſuper. ſub initium, cap.* 12. ita ſcriptum in cæteris,

Conſeruere manus & multo bracchia nexu
Colla diu grauibus fruſtrà tentata lacertis
Immotúmque caput fixa cum fronte tenetur:

forſitan etiam totondiſſe raſiſſéve,aut medicamento,ſiue nouacula volſella, vel alio quopiam inſtrumento adhibito depilaſſe,atque adeò caluam denique glabrámque habuiſſe(hac frui, puta,vt in pancratio potiſſimùm,difficiliùs ea pars capitis antagoniſtarum manibus pateret)illorum figuræ à Ligorio[d],è vetuſtis Syracuſanorum nummis repræſentatę, nos docent: quanquam hoc nondum animaduerſum à quoquam reperias:quiduis potiùs denique(illa tamen interpretis Lapi ſcapha excepta) quàm Ligonem, nec à regibus (qualis aratus fuit, de quo in illo Plutarchi loco agitur)nec ab ipſis athletis tractatum,eo Scaphij vocabulo deſignaſſe Plutarchum affirmare audeam.

Hoc interim non prætermittam, quod memoriæ nunc ſubit poſteriorem hanc ex antiquis athletarum figuris,moribúſque repetitam interpretationem adiuuari, firmaríque ab iſto Suetonij loco *in Nerone cap.* 45 ita quidem, vti ex eruditiſſimi viri Adriani Turnebi, ſiue coniectura ſiue ad manuſcriptos libros adhibito iudicio reſtitus fuit,quamuis eum Læuinus Torrentinus minimè ſibi ſequendum, ac receptam potius lectionem retinendam exiſtimauerit. Nam vbi de odio populatium in Neronem ex annonę caritate concitato, præſertim quod publica fame nauis Alexandrina puluerem luctatoribus aulicis aduexiſſe nunciabatur (ad debellanda enim corpora palæſtræ ſtudiis arenam è Nilo ſolitam aduehi,certè Patrobio Neronis principis Liberto, ex Plinij lib. XXXV. cap. XIII. alij notarunt) nihil contumeliarum defuit, quin ſubiret (inquit) ſtatuæ eius à vertice cirrus appoſitus eſt cum inſcriptione Græca, Nunc demum agona eſſe,&,Raderet tandem. Nam qui barbam ſolitus radere, comam ſemper in gradus formare, quam pone verticem

[a] Cymbiũ nauigiũ fuiſſe à Sophoclis Andromedis docet Athenæus li. 2. Deipnoſophiſt. fo. 359. ibidémque Cymbam poculum ab Apollodoro in Paphiis.

[b] Notat Iull. Pollux Onomaſt. lib. 2. vbi περὶ κεφαλῆς col. 89. & ex eo Stephanus quoque in Theſauro Græco.

[c] Anacharſi vel de gymnaſiis eo quẽ libri ſuperioris cap. 2. attuli loco, quémque inferius hoc ipſo libr. vbi de coronarũ varietate diſſeretur adferam.

[d] Vide apud Mercurial. artis gymnaſt. lib. 2. cap. 8. fol. 69. & lib. 3. cap. 6. fol. 100. pag. 2.

ſummiſiſſet peregrinatione Achaica Suetonius idem *cap.* 51. auctor eſt (vnde τὴν μὲν κεφαλὴν κομῶντα τὸ δὲ γένειον ψιλιζόμενον Dio apud Xiphilinum ſcripſit) ei talis inſcriptio proximum interitum minabatur: certamen quidem ſibi ſubeundum eſſe, cuius ergo, cirrum in anteriore capitis parte prominentem proinde athleticum in morem. ſi confeſtim raderet commodè, ac prudenter facturum eſſe: tanquàm ad pugnam ipſum laceſſens, atque contemnens præmonitum haud dubiè volebat. Atque ita equidem Suetonij locum illum ab aliis leuiter tactum vbi cum illo Plutarchi commiſſus eſt mutuò ſibi allucere cenſeo: vtrique verò Lucianum, vbi diſertè robuſtiſſimos quoſque athletarum & exercitatiſſimos illam capitis quam dixi partem (anteriorem ſcilicet) cute tenus detonſam habere ſolitos tradit: quo loco [a] de Megilla detonſa illa diuite Leſbia, quæ ſe Megillum nuncupabat: τὴν μὲν πηνίκην ἀφεῖλε τῆς κεφαλῆς. ἐπέκειτο δὲ πάνυ ὁμοία καὶ προσφυὴς καὶ ἐν χρῷ ὤφθη αὐτὴ καθάπερ οἱ σφόδρα ἀνδρώδεις τῶν ἀθλητῶν ἀποκεκαρμένη. Denique cùm duę ſint detonſionis ſpecies, vna qua cute tenus crines forfice ſecantur aut etiam raduntur, altera quæ magis ornatum facit capitis, cùm ad frontem ſeruatur honeſtandam cirrus, & pauxillulum pilorum quidpiam: iſtam κῆπον: illam verò (athleticam ſcilicet, quam antè dixi) σκάφιον vocari auctores habemus duos, Græcos & ipſos, ſed omnium iudicio eruditiſſimos, Ariſtophanis & Homeri Scoliaſtas, & interpretes quorum ille quidem ad iſtud poëtæ [b],

Εὖ σὺ κολψίχω γε σκάφιον ἀποτετιλμένῳ.

ἀποκεκομμένῳ (inquit) δύο δὲ εἴδη κουρᾶς σκάφιον καὶ κῆπος. τὸ μὲν οὖν σκάφιον, τὸ ἐν χρῷ· ὁ δὲ κῆπος τὸ πρὸ μετώπου κεκοσμῆσθαι. Euſtathius [c] verò ad illud Homeri,

Καλὸν φυταλιῆς καὶ ἀρούρης πυροφόροιο.

ἄρουρα ἡ γυνὴ (ait) φυτῶν ἄροσις, εἶτ' οὖν ψιλὴ, ἐξ ἧς δὴ λέξεως, καὶ ψιλῆται οἱ ἐν μάχῃ γυμνῆτες, καὶ ψιλίζεσθαι· τὸ ψιλοῦσθαι &c. & ſtatim κῆπος οὐ μόνον φυταλία, ἀλλὰ καὶ καλλωπισμὸς κόμης κατὰ αἴλιον διονύσιον, καὶ κουρᾶς διάθεσις τῶν ἐν κεφαλῇ τριχῶν. θουκυδίδης δὲ κήπιον φησί. κωμικοὶ δὲ κηποκόμαν τὸν κῆπον κειρόμενον ὥσπερ ἕτερον σκαφιόκουρον καὶ ἔστι, καὶ παρὰ τῷ κωμικῷ ἡ λέξις τοῦ σκάφιον κείρεσθαι Quos interpretum ad Ariſtophanem & Homerum de Scaphio locos viderant, ac memoria tenebant auctores annotationum ad illum Plutarchi locum de Scaphio quem, interpretamur, ad quem illos non facere, propterea ſcripſerunt ſcilicet quod cætera, quæ nos iſti poſteriori ſententiæ tuendæ, atque firmandæ attulimus in memoriam minimè reuocarunt. Cui ligonibus rutris, aratriſque omnibus nũc demum relictis facile illos acceſſuros bene ominari volumus. Quod ſi non manibus, ſed animis callum obduxerint: per me quidem ligones tractent, quantum lubebit, ſed ita, ne ſe tamen Terentiani ſenis illius more crucient, atque ſibi de ſe ipſis ſupplicium duint. Equidem no dubito quin præſtantiſſimi quique critici veriſſimam, & appoſitiſſimã poſteriorem hanc noſtram interpretationem tot, tantiſque priſcæ fidei teſtimoniis approbatam ipſi mecum eſſe veriſſimam cenſeant.

a In Dialogis amatoriis in 5. cuius interlocutores Clonario & Leæna, principium verò κοινὰ περί σοῦ.

b Auibus, fo. 399 exempla. Græci anno 37. apud Froben. excuſi quem locũ citat etiã Suidas in σκάφιον dicens id eſſe εἶδος κουρᾶς.

c Ex Iliad. μ. fol. 907. li. 37. & ſequẽt.

Thema-

Thematici agones æque ac Stephanitæ ſacri aduerſus Budæum. Varia præter coronas agonũ apud veteres græcos præmia. Coronarij, qui ſacri Δόσις apud Clementem & φυλλοβολία. Galenus in tranſitu caſtigatus. Δῶρον apud Athenæum δόσις apud Pindarum. Tertullianus obiter emendatus. & item Strabo de certamine agens Olympico. Gloriæ verbum in Tertulliano quò pertineat de renunciatione. Præconia, & deductione hieronicarum.

CAPVT. IX.

POrrò quod coronarum, quæ pro præmio athletis darentur, eo quod exponimus Imperatorum reſcripto facta mentio: teneri non poſſum, quin clariſſimum Budæum (quem pleroſque in ſuam opinionem pertraxiſſe, qua fuit ſuo ſane merito in literis auctoritate, non dubito) incuriæ atque oſcitationis, ne dicam impolitiæ reum peragã: propterea quod ex pollucis lib. in Thematicos ſiue ἀργυρίτας ἀγῶνας diſtinguendos ἀπὸ τῶν στεφανιτῶν, qui ſacri dicerentur, exiſtimarit [a], cùm thematicos tamẽ non minus quàm Stephaniſtas fuiſſe ſacros apperte Pollux enunciet. *περὶ ἱερῶν ἀγώνων cap. 30. lib. 3. Onomaſt.* ſane cùm in aliis præter ſacros quatuor, qui luſtrales dicebantur, agonibus præmij loco non coronę, ſed ænea vaſa, vel argenteæ phialæ vinariæ, veſtis mollicina hyberna, clypei: aliaque huiuſmodi proponerentur antiquitus in græcia, qualia Lacædemone primùm ac Thebis herôas conſequtos refert Pindarus vt apud Marathonem, & Sicyone Pythiis ludis, & apud Pellenem Argos, Clitora, Tegeámque, ac alias vrbes Achaiæ: quod Pindarus ipſe indicat. ſic admodum canens [b] de Thiæi. Palæſtricę Vliæ filij maioribus,

Σικυωνόθεν δ' ἀργυρω-- θέντες σὺν οἰνηραῖς φιάλαις ἐπέβαν
ἐκ δὲ Πελλάνας ἐπιεσσάμενοι νῶτον μαλακαῖσι κρόκαις
ἀλλὰ χαλκὸν μυρίον οὐ δυνατὸν ἐξελέγχειν--
ὅντε Κλείτωρ καὶ Τεγέα, καὶ ἀχαιῶν ὑψίβατοι πόληες,
καὶ λύκαιον πὰρ Διὸς θῆκε δρόμῳ. σὺν ποδῶν, χειρῶν τε νικᾶσαι σθένει.

Qua de re apud Higynum [c] quoque in fabulis plurima traduntur & ipſo denique Virgilio, *ſub initium lib. 5. Aeneidos.* vbi de ludis honori Anchiſæ præſtitis ab Ænea, ipſorúmque præmiis victori propoſitis ita infit.

Et palmæ pretium victoribus armaque, & oſtro
Perfuſæ veſtes: argenti, aurique talenta.

Iis quidem ludis qui prope Athenas in Scirrhis fierent, quibus curſu ephebos certaſſe, vites ramum vuis onuſtum geſtantes, & ex Ariſtodemi tertio de Pindaro Athenæus, *li. 11. Deipnoſoph.* tradit victori calicem pro præmio datum, quem Bentaploan vocarent & cum iuuenum cœtu comeſſari ſolitum his verbis, relatum ſcias ἀριστόδημος δ' ἐν τρίτῳ περὶ πινδάρου τοῖς σκείρροις φησὶν, ἀθλώαζε ἀγῶνα ἐπιτελεῖσθαι τῶν ἐφήβων δρόμου τρέχειν δ' αὐτοὺς ἔχοντας ἀμπέλου κλάδον κατάκαρπον τὸν καλούμενον ὄσχον. τρέχουσι δ' ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ διονύσου μέχρι τοῦ τῆς σκιρράδος ἀθηνᾶς ἱεροῦ. καὶ ὁ νικήσας λαμβάνει κύλικα τὴν λεγομένην πεντάπλοον. καὶ κωμάζει μετὰ χοροῦ. Propterea igitur ſolos illos quatuor præcipuos coronarios vocatos qui ſacrorũ appellatione deſignarentur, verum eſt. Et tamen ſacris agonibus varia pro temporum diuerſitate præmia præſtita minimè ambigendum puto. Suidas quidem aliquo loco *in* περιαγειρόμενοι. præmia initio agoniſtis proponi ſolita, deinde factum vt ſine iis etiam decertarent: tunc verò victoribus coronas ab amicis inditas, ſed & aliud præſtantius quidpiam

a Ad d. l. athletas 4. pagin. 466. cõmentar. apud Gryphiũ excuſi Lugdun.

b Nemœonicar. Od x. antiſtro. 3. vide & Olymp. Od. 7. antiſtro. 5. & Od. 9 ſtrop. 4. vbi οἶσιν δ' ἐν Μαραθῶνι συλαθεὶς ἀγενείων μένεν ἀγῶνα πρεσβυτέρων ἀμφ' ἀργυρίδεσσι, & Iſthmion. Od. 1. Epod. 1. & ſtroph. 2. Vide etiã Homer. Iliad. ↓. Theocritum ἡρακλήσκῳ εἰδυλλ. 25. ad finem vbi de Amphitryone, Athenæũ lib. 2 Deipnoſoph. è Sophocle fol. 347. Latin. Lugd. & fol 349. ex Ione in Agamemnone de poculo. δυκτυλωτῷ digitato.

c Fol. 273. qui primi ludos fecerunt vſque ad Ænæam xv.

conceſſum è longinquo etiam loco flores circumeuntibus & folia emiſſa: ſicuti hodiéque (inquit) præſtantioribus petaſos, & Zonas iniiciunt: & addit ἐκ τούτου συνήθες ἐγένετο κύκλῳ περιπορευομένους τοὺς ἀθλητὰς ἐπαγείρειν καὶ λαμβάνειν τὰ διδόμενα. Quod è Suda hic adſcripſi hoc ipsũ è Clemente Alexandrino [a] anteà proditum vt primò quidem athletis præmium fuerit δόσις ſeu donum: ſecundo plauſus, tertio foliorum coniectio, poſtremo corona ἐν γὰρ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ τῶν ἀθλητῶν δόσις ἦν, δεύτερον δὲ ὁ ἐπιγερμὸς, τρίτον ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς ἑλλάδος μετὰ τὰ μηδικά. In quibus περὶ φυλλοβολίας quod traditur, hoc Pauſaniæ *lib.2. Eliacôn. fol.*144. teſtimonio illuſtrari poteſt de Diagora, quem ab Acuſilao, & Damageto Olympionicis filiis ſuis arena media circumlatum iniectis floribus, fauſtiſque faucibus cohoneſtatum ſcribit διαγόραν δὲ καὶ ὁμοῦ τοῖς παισὶν ἀκουσιλάῳ, καὶ δαμαγήτῳ λέγουσιν ἐς ὀλυμπίαν ἐλθεῖν νικήσαντες δὲ οἱ νεανίσκοι διὰ τῆς πανηγύρεως τὸν πατέρα ἔφερον βαλλόμενόν τε ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ἄνθεσι, καὶ εὐδαίμονα ἐπὶ τοῖς παισὶ καλούμενον. Sed eo illo Clementis loco, iſtud δόσις quid velit non ſatis à ſe percipi vir doctiſſimus ingenuè fatetur. Equidem id eſſe puto, vel vnde ἀργυρῖται ἀγῶνες dicti ſunt, vel modicum quidpiam æris quod ſupra coronas veluti corollarij, ac ſupplementi alicuius nomine daretur: quo tamen accepto nequaquam vllum ex iſta natione athletarum ditiorem aliquo vno diuitis patrisfam. procuratore tandem euaſiſſe: ſi non etiam obæratus fuerit ab infenſiore quam par eſſet ipſis Galeno *ad finẽ protreptici ad artes ac ſcientias fol.* 6. traditur ſic admodum ſcribente τὰ χ' οὖν ἐπὶ τῷ χρήματι (melius χρήματα opinor, vt ſtipes, quas dixi ſignificet atque à ſequenti verbo quod aiunt grammatici regatur) πάντων ἀθροίζειν πλεῖστα σεμνυνόνται, καὶ μὴν ἔστιν ἡμῖν θεάσασθαι πάντας αὐτοὺς ὀφείλοντας οὐ μόνον ἐκεῖνον τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἀθλοῦσιν, ἀλλὰ καὶ καταλύσαντας τὴν ἄσκησιν οὐδ' ἂν εὕροις ἀθλητὴν οὐδενὸς πλουσιώτερον ἑνὸς τῶν ἐπιτυχόντων οἰκονόμων ἀνδρὸς πλουσίου, & aliquãto anteà τὸ δὲ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα μόνον ὑποπτεύω μήποτ' ἄρα τοῦτο, καὶ ῥώμην σώματος ἐπαγγελλόμενον, καὶ τὴν παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξαν ἐπαγόμενον δημοσίᾳ παρὰ τοῖς πατράσι τετιμημένον ἐξαπατήσῃ τινὰ τῶν νέων, ὡς προκριθῆναι τινὸς τέχνης. Eam ſtipem δώρου appellatione Colophonius Xenophanes elegis quibuſdam expreſſit vbi honores cum cõmodis tributos athletis hieronicis percenſuit Athenæi fide *lib.* 10. *Deipnoſo. ſub initium.*

ἀστοῖσι κ' εἴη κυδρότερος πρὸς ἄκρα
Καί κε προεδρίην φανερὴν ἐν ἀγῶσιν ἄροιτο,
καί κε σιτεῖη δημοσίων κτεάνων
ἐκ πόλεως, καὶ δῶρον ὅ οἱ κειμήλιον εἴη.
εἴτε καὶ ἵπποισιν, ταῦτά γ' ἅπαντα λάχοι.

Vbi non nego, quin cùm alioqui coronarum non meminerit, eas potius δώρου appellatione comprehenſas voluerit: ſicuti δόσεως vocabulo Pindarus quodam Pythiorum loco *Ode* 8. *Stroph.*4. cùm ita cecinit,

--οἴκοι | τὰ πρόσθεν ἁρπαλέαν
δόσιν πενταεθλίου σὺν ἑορταῖς | ὑμαῖς ἐπάγαγες ἄναξ.

Item altero *Od.*10. *Stroph.*2. cùm ita,

τῶν δ' ἐν ἑλλάδι τερπνῶν | λαχόντες οὐκ ὀλίγαν δόσιν
μὴ φθονεραῖς ἐκ θεῶν | μετατροπίαις ἐπικύρσαιεν.

a Lib.2. pædag. cap.8. fo. 49 citat Mercur. extrem. cap. 14. lib.1. Argium.

Nam

Nam & apud Dionysium Areopagitam περὶ τῆς τῶν ἱερῶν κοιμήσεως εἰς τὸ τῶν θείων ἀγώνων πέρας ἀφικνουμένης agentem ducta ab agonibus sacris metaphora δόσιν στεφάνων scripsisse alicubi scimus[a] sic fere λαβόντες δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ἄγουσιν ὡς ἐπὶ στεφάνων ἱερῶν δόσιν ὁ δὲ ἀσμένως ὑποδέχεται καὶ τελεῖ τὰ κατὰ θεσμὸν ἱερὸν ἐπὶ τοῖς ὁσίως κεκοιμημένοις τελούμενα. Sed hoc tamen affirmo stipem nimirum illam, Dotis apellatione à Tertulliano[b] designatam: quo loco sic ferè scriptum ita ab æuo dignissimum creditum est stadiorum (sic è præcedentibus nòn stu diorum lego) experimentum committere artes corporum, & vocum de præstantia expendere præmio indice (malim Inlice) spectaculo Iudice, sententia voluptate, quæ nuda sunt prælia nonnulla sunt vulnera, pugni quassant, calces arietant (forsitan caluæ arietant secundum ea quæ paulo antè scaphij vocabulum apud Plutarchum exponentes à Luciano περὶ ἀθλητῶν τὰ μέτωπα συναραττόντων, ὥσπερ τῶν κριῶν attulimus, nec enim calcibus sed frontibus committi constat arietes, à quibus arietandi verbum deductum est, (quanquam calcium in lucta, & pancratio magnum vsum fuisse non ignoratur[c]) cæstus dilaniant, flagella dilacerant. Nemo tamen agonis præsidem suggillans erit, quòd homines violentiæ obiectet: iniuriarum actiones extra stadium. sed quantum liuores illi, & cruores, & vibices negotiantur, intendis coronas scilicet, & gloriam, & dotem, priuilegia, publica stipendia ciuica, imagines, statuas, & qualem potest præstare seculum de fama æternitatem de memoria resurrectionem. Quibus vtique verbis concessa olim vt aliis ciuibus optimè de Repub. meritis[d] ita etiam athletis præmia exprimuntur, & inter cætera Dotis nomine illa Clementis Alexandrini δόσις, stipes inquam illa, vel potiùs (quod equidem malo vasorum, vestium, clypeorum, tripodum, præmij loco propositæ species in ipsis quoque sacris agonibus quando ea primùm instituta sunt: idque cùm illa quæ superius à Suda, & Clemente attuli, suadent: tum verò etiam Strabonis *lib.8.geograp.fol.*410. auctoritate comprobari scio, qui in Elide certamen aliud ab Olympico, seu Piseo iam tum Homeri, aut potiùs Troiani belli ab eo decantati temporibus celebrari solitum scribit, vbi non corona, sed tripos præmij loco daretur iis qui equorum curriculo decertarent. Et verò Trojani belli tempori bus certamen Olympicum tale non fuisse vnde coronæ reportarentur[e]: aut nondum ita vt posteà nobile sicuti neque alia tum fuerunt, quæ Strabonis ætate magni erant nominis, κατὰ δὲ τὰ τρωϊκὰ (inquit ille) ἢ οὐκ ἦν ἀγὼν στεφανίτης, ἢ οὐκ ἔνδοξος οὔθ' οὗτος οὔτ' ἄλλος οὐδ' εἷς νῦν τῶν (malo τῶν νῦν) ἐνδόξων: & posteà, οὔτ' ἐν ἠλείᾳ συνετελέσθη ὁ Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν, οὐδ' ἅπαξ, ἀλλ' ἀεὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ ὁ δὲ νῦν παρατεθεὶς ἐν ἤλιδι φαίνεται γινόμενος ἐν ᾗ καὶ τὸ χρέως ὀφείλεται,

--ἐν ἤλιδι δίῃ

Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι--

καὶ οὗτοι μὲν οὐ στεφανίτης: περὶ τρίποδος γὰρ ἔμελλεν θεύσεσθαι, ἐκεῖνος δὲ μετὰ τὴν ἕκτην, καὶ εἰκοστὴν Ὀλυμπιάδα. Homeri autem & equos ἀθλοφόρους, & tripodem memorantis, atque in hanc rem ibi à Strabone citati verba omnino ista sunt *ex Iliad.*λ.

a Cap.7. eccles. hierarc. περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων.

b Scorpia. sic Tacitus lib.12. annal. vbi de iuuenalibus ludis loquitur de stipe, dabantúrque stipes quas boni necessitate intemperantes gloria consumerent.

c Meminit Seneca epist. 8. hodierno die cuius verba sub initiũ lib. proximi exhibebo: huc etiã pertinent Senarij duo quos à vetusto quodã poëta in cæteris prolatos à Galeno reperi ad finẽ protreptici ad artes siue sciẽtias, fol.6. καὶ ἕνος φησὶ λαξ.... τι εἰ βούλεται ῥήξους αὐτὸν τὸν στέφανον οἴσεται.

d Nempe vt corona aurea donarentur & statua ære cõflata in foro ipsis poneretur, vt denique tum ij, tum ex liberis aut consanguineis qui esset maximo natu victum in Prytanæo & primum in certaminib. consessum obtineret qua de re in singulos decreta fieri posteà vt ex Plut. in vitis x. Rhet. addisci potest in Lycurgo. fo.1554. & 1557 & in decret. fol.1563 & 1564.

e Hoc attigeram lib. superior. cap.16

καὶ γὰρ τὸ χρεῖος μέγ' ὀφείλετ' ἐν ἤλιδι δίῃ
τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι αὐτοῖσιν ὄχεσφιν
ἐλθόντες μετ' ἄεθλα περὶ τρίποδος γὰρ ἔμελλεν
θεύσεσθαι--

Nam ad gloriæ vocabulum quod attinet (vt hanc occaſionem nactus expendendis ſinguli Tertulliani verbis athletarum præmia ponam velut ob oculos, atque illuſtrãdi ſimul reſcripti principalis gratia, ad quod illa etiam pertinent, obiter eadem opera explicem) tranſuectio illa, & triumphalis in vrbem oppidúmve vnde Hieronicæ origo, curru ſupra mænia diſiecta tranſeunte ingreſſus (vt arbitror, de quo apud Plinium *ad Traian.lib.*10.*Epiſt.*119.atque Vitriuium[a]) non ſine facularum, & lampadum prælatione, atque comitatu proclamationem, ſiue renunciationem victoriæ in ipſo agonis loco factam præconis voce, atque adhibito inſuper tubicine: qui iam anteà,

--commiſſos medio aggere ludos.

(quod ſtrictim à Virgilio *lib.* 5. *Aeneidos paulo poſt initium* adnotatum) ipſe cecinerit. Morem enim fuiſſe, vt præco cum tubicine in mediam arenam procedens, inde ſolemni carmine ludicrum apud Iſthmia indiceret Liuius quoque auctor eſt: *lib.*33. *ab vrbe condita cuius locum adfero in ſermone proximo.* ad quem morem aſpexiſſe Virgilium ipſum auſim credere vbi ſic cecinit.

Inde vbi clara dedit ſonitum tuba finibus omnes
(Haud mora) proſiluêre ſuis, ferit æthera clamor
Nauticus.

ſicut morem fuiſſe, vt decertaturos athletas dato tuba ſigno proclamaret præco, ſuperiore libro ſub finem *vbi de differentia grauium & leuium certaminum* oſtendimus.

a Lib. 9. ex quo Budę. in annot. ad d. l. athletas. pag. 356. adde qđ de Nerone hieronica narrãt hiſtorici, Sueton. in eius vita cap. 25. & ex Dione Xiphili. pag. 181.

Tranſuectio Hieronicarum & murorum diſiectio. Aelianus expoſitus De Iſelaſticis agonibus, Emẽdata inſcriptione vetuſta. Annus Iſelaſticus. Carmen Siybllinũ caſtigatum & expoſitum. Ignis prælatio. De triumphantibus apud Romanos & cœna reductis domum cum funalibus, aut lampadibus. Valerius obiter caſtigatus. Ignis Spartano Regi prælatus.

CAPVT X.

AC de illa quidem tranſuectione præter locos ab aliis, aut à me ſuperius citatos, inſuper duos habeo, vnum à Plutarcho, alterum ab Æliano: immò etiam à Diodoro Siculo tertium, *lib.*13. *biblioth. fol.*375. in quo de Exæneto Agrigentino ſcilicet agitur, qui ſecunda & nonageſima Olympiade victor in vrbem Agrigentum curru inuectus fuerit comitantibus præter alios bigis curulibus alborum equorum trecentis Agrigentinis omnibus: καὶ κατὰ τὴν προτέραν δὲ ταύτης Ὀλυμπιάδα (inquit) δευτέραν ἐπὶ ταῖς ἐνενήκοντα νικήσαντος Ἐξαινέτου Ἀκραγαντίνου, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν ἐφ' ἅρματος. συνεπόμπευον δ' αὐτῷ χωρὶς τῶν ἄλλων συνωρίδες τριακόσιαι λευκῶν ἵππων, πᾶσαι παρ' αὐτῶν τῶν Ἀκραγαντίνων. Loci autẽ à Plutarcho Illius[b] iſta ſunt τὸ τοῖς νικηφόροις ἐλαύνουσι τῶν τειχῶν ἐφίεσθαι μέρος διελεῖν, καὶ καταβάλλειν τοιαύτην ἔχει διάνοιαν, ὡς οὐ μέγα πόλει τειχῶν ὄφελος ἄνδρας ἐχούσῃ μάχεσθαι δυναμένους, καὶ νικᾶν, quibus verbis hæc illius murorum certo quo-

b Plut. lib. ſympo. problem 2. quæſ. 5. fol. 1136. in edit. Steph.

to quodam loco disiectionis ratio redditur, quod per eam significare veteres istud voluerint nō magnam in ea ciuitate vtilitatem murorum esse, in qua sunt viri, qui pugnare queant, & vincere. huius autem historia varia *lib.12. cap.58.* hæc omnino verba exhibet, vbi de Dioxippo Atheniensi Olympionica, nō pugile (vt vertit Gillius) sed athleta, non equite (vt ille accipit) sed curru inuecto εἰσήλαυνεν εἰς τὰς ἀθήνας κατὰ τὸν νόμον τῶν ἀθλητῶν. συνέῤῥει τοίνυν τὰ πλήθη, καὶ ἄλλος ἀλλαχόθεν ἐκκρεμαννύμενος ἐθεῶντο αὐτὸν &c. Hic autem animaduertendum verbum εἰσήλαυνεν à quo nomē Iselasticis agonibus, de quibus Plinius Iunior eo loco, quem inferiùs de ciuicis athletarum annonis, ac stipendiis agens exhibebo. De his accipienda itidem esse duo vetusta epigrammata [a] sentio sic fere concepta, & maiusculis exarata litteris. Imperat. Cæsaris Diui Hadriani filij Diui Traiani Parthici nepoti Diui Neruæ pronep. T. Ælio Hadriano Antonino. Augúst. Pio pontifico Max. trib. pot. v. Impera. II. Cos. III. P. P. constitutori sacri certaminis Selastici socij lictores populares denuntiatores Puteolami. Non dubito quin elisa vna tempestatis iniuria, aut per sculptoris ignorantiam omissa literula reponenda vel exaudienda ibi sit, vt Iselastici, non Selastici prorsus intelligatur. Hoc amplius ab Iselasticis agonibus huiusmodi annum quo ipsi exhiberentur, aut quo hieronicæ in patriam inuecti essent Iselasticum nuncupatum velut Olympiacum aut Pythium. Eoque respicientem Sybillam æuum extremum quo Christus Dominus martyribus, sanctisque illis athletis, qui pro fide in ipsum, eiusque nominis gloria fortiter ad finem vsque decertantes mortem obierint, coronam, hoc est æternæ vitæ præmium inductis in beatam illam superiorum sedem & cælestem Dei ciuitatem collaturus est. Hos versus effudisse [b].

--τότε γὰρ στέφος ἀνθρώποισι (sic lege pro ἀνθρώποις)
δείξει ἀπ' οὐρανόθεν ἐναγώνιον ἀθλεύουσι
τότε γὰρ μέγας αἰὼν εἰσελάστικος ἔσται.

(vbi ratio metri exigit vt legatur. τότε γὰρ οὖν vel αὖ & εἰσελλάστικος per duplex λ, vel per diphthongum εἰσηλάστικος non insolito poëtis more)

εἰς πόλιν οὐράνιον οἰκουμενικός δ' ἔτε πᾶσιν
ἔστεται (sic scribe pro ἔστετ') ἀνθρώποισιν ἔχων κλέος
ἀθανασίας. & cætera quæ sequuntur quæ ipso libro tertio, vbi de probatione athletarum agetur, exponere statui.

De ignis in lampadibus, faculísve prælatione ac deductione, quod adscripsi superius, hoc augurari ex eo Chrysostomi [c] loco libuit, vbi aduersus mortuorum luctum, Quid enim ardentes quæso lampades (ait) sibi volunt? nonne tanquam athletas eos comitamur? Igitur cùm è Græcia rediens Neapolim Romámque ipsam Hieronicæ habitu, ac more Nero introiret coronam capite gerens Olympicam ex oleastro dextra manu Pythiam (auream scilicet) præeunte pompa cæterarum cum titulis, vbi & quos, quo cantionum, quóve fabularum argumento vicisset, (vt auctor est Suetonius *in eius vita cap.25.*) diruto etiam circi maximi arcu per velabrum forúmque, & Palatinum Apollinem petiisset: præter sparsum per vias identidem crocum ingestas aues, lemniscos, bellaria, cæsásque passim incedenti victimas: & à Senatoribus, & à toto populo

a Vnū Malphiæ in æde Sancti Angeli ex tabula marmorea D. Francisci aræ imposita à Smetio in ordine tertio antiquarum inscriptionū lib. editi nuper Antuerpiæ apud Raphelengiū in officina Plantiniana fo.55. num.6. & alterum in Auctarij earundem inscriptionum Lipsiani apud eundem editi pag.27. quod Salerni extare ait in tabella marmorea & à Nic. Florentio se accepisse memorat.

b Extant in excusis ab Oporiano Sybillinis oraculis.

c Homilia 70. ad popul. Antioch. in princ. ex quo scripsi libr.5. Semestr. cap. 13. vbi de cura pro mortuis etiā hostibus gerenda disserui.

acclamatum ipſo coronato lucernas accenſas præferente, thúſque, ac alios odores adolente apud Xiphilinum *in Nerone fol.* 181. Dio memorat πάσης μὲν τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης καὶ λυχνοκαυτούσης, καὶ θυμιώσης. πάντων δὲ τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτῶν τῶν βουλευτῶν ὅτι μάλιστα συμβοώντων Ὀλυμπιονίκα εὖα. πυθιονίκα εὖα, & cætera quæ diligenter Xiphilinus, mihi non vacat nec porrò attinet exſcribere ignem quidem honoris cauſa, & principibus Romanis [a], & eorum præfectis prætorio antiquitus prælatum, qui & in officio lampadarios haberent, mihi conſtat, ſed hac de re alio loco. Immo etiam triumphalibus epulis peractis cùm veſperi tibiis, & fiſtulis præeuntibus domum reducerentur, qui triumphauerant ſtante Repub. (qua de re libro primo [b] Semeſtrium actum eſt) prælucere ſibi funalia iuſſiſſe iam inde à Cn. Duillio Coſ. qui aduerſus claſſem Pœnorum proſperè pugnauit, primúſque omnium Romanorum ducum naualis victoriæ duxit triumphum, cui ob eam cauſam perpetuum honorem habitum fuiſſe, vt reuertenti à cœna tibicines canerent, & funale præferretur Liuius [c] Suetonius [d] & Florus *lib.* 2. *vbi de primo bello punico*, tradunt: hic quidem his verbis, Victor ergo apud Liparas merſa & fugata hoſtium claſſe primum illum maritimum egit triumphum, cuius quod gaudium fuit? Cùm Duellius imper. non contentus vnius diei triumpho per vitam omnem, vbi à cœna rediret, prælucere funalia, præcinere ſibi tibias iuſſit, quaſi quotidie triumpharet. Addit ea de re agens Valerius, *cap.* 6. *lib.* 3. Funale fuiſſe cereum, Quotieſcunque (ait) epulaturus erat ad funale (ſic malo quàm funalem) cereum præeunte tibicine, & fidicine (iſtud poſtremum ex varia margini expoſita lectione aſcitum, atque παρέγγραφον arbitror) à cœna reuerti domum ſolitus eſt, inſignem bellicę rei ſucceſſum nocturna celebratione teſtando triumpho Iulij Cæſaris, gallico ſcilicet, ipſum ab omni pene populo poſt cœnam triumphalem deductum, non accenſis quidem funalibus ſed ad lampades ab elephantis prælatas auctor Dio : *lib.* 43. *pag.* 147. ſic admodum ſcribens τῇ δὲ τελευταίᾳ τῶν νικητηρίων ἡμέρᾳ, ἐπειδὴ ἂν ἐκ τοῦ δείπνου ἐγένοντο, ἔς τε τὴν ἑαυτοῦ ἀγορὰν ἐσῆλθε βλαύτας ὑποδεδεμένος, καὶ ἄνθεσι παντοδαποῖς ἐστεφανωμένος, καὶ ἐκεῖθεν οἴκαδε παντὸς μὲν ὡς εἰπεῖν τοῦ δήμου προπέμποντος. πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκομίσθη. Qua de re Suetonius *in Iulio cap.* 37. Gallici triumphi die velabrum præteruehens (inquit) pene curru excuſus eſt axe diffracto, aſcendítque Capitolium ad lumina quadraginta Elephantis dextra, atque ſiniſtra lychnichos geſtantibus Lacedæmoniorum quidem Regi poſt ſacrificia proſpera & auſpicata in militiam prodeunti ſolitum ignem præferri à Xenophonte [e] proditum ſic fere, καὶ τὸ πῦρ μὲν ἀπὸ τούτων τῶν ἱερῶν προηγεῖται οὔποτε ἀποσβεννύμενον, σφάγια δὲ παντοῖα ἕπεται.

Hieronicarum diuini prope honores è Luciano, & Gregorio Nazianzeno Monſtratio per digitum in marg. acclamatio ſpectatorum cum laudibus Hieronicarum coniuncta. Ἐπινικίων nomen apud Sophoclem aduerſus interpretes Δακτυλοδεικτεῖσθαι apud Dionyſium Halicarnaſſeum cuius verba cum Luciani & Nazianzeni verbis comparata.

CAP.

a In ingreſſu quidem vrbium triumphali accenſis funalibus ignem prælatum docui priore tractatu ad l. 2. D. de orig. iuris. eorum quos adiunxi commentario ad iuris regulas fol. 743. quibus feſtũ diẽ agi ſignificatur : ſicuti Chryſoſtomus ipſe docuit homil. 20. ad popul. Antioch. fol. 157. Populũ Heraclio Cõſtantinopolim ingrediẽti frondes oleaginas faceſque geſtãtem occurriſſe ſimul cùm Conſtantino Cæſ. & Patriarcha Sergio tradit Cedrinus in cõpendio hiſt. 345.

b Lib. 1 Semeſt. c. 6. adde Varron. lib. 3. de vita populi Rom. citatũ à Nonio Marcell. in Conatus vt eius qui triumpharet in Capit. videtur eſſe ꝓpriũ vt ipſe potius domũ reduceretur cœnatus à cõuiuio.

c Vide in epito. Leuiana lib. 17.

d In de viris illuſtrib. vbi de Cn. Duillio. Cuius lib. auctorem aiunt Sext. Aurel. Victor.

e De Repub. Lacedæmoniorum fol. 400. Videſis & Ioann Stobæum in collecta. locor. communium, ſerm. 42. qui eſt De legibus & moribus, De igne Romanis imperatoribus. & Auguſtis itidem fœminis prælato. Videto ſi vacat Herodianum in Commodo. lib. 1. fo. 11. lib. à Stephano excuſi, & fol 26. item lib. 2. in Pertinace, fol. 34. & in Iuliano fol. 44. item lib. 4. in Antonino fol. 98. & lib. 7. in Maximino fol. 145. & 153. De Pyrphoris & Herodotus Vrania ſub initium lib. 8. f. 294. Euſtathius ad Iliad. Hom. μ. fo. 893. lin. 13. Philo in vita Moſis lib. 1. Eraſm. adag. 26. cent. 10.

CAP. XI.

DE gloria, & laudibus, quibus populus hieronicas coronatos, tanquàm diuinos quosdam homines, aut æquales Diis efferebat nihil possit apertius proferri, quàm quod apud Lucianum [a] vbi Anacharsis. Solonem de gymnicis alloquutus ita fuerat τοῦτο φὴς ὦ Σόλων τὸ τέλος ἡδὺ, καὶ λυσιτελὲς, ὅτι πάντες αὐτοὺς ὄψονται ἐστεφανουμένους καὶ ἐπὶ τῇ νίκῃ ἐπαινέσονται πολὺ πρότερον οἰκτείραντες ἐπὶ ταῖς πληγαῖς. οἱ δὲ εὐδαιμονήσουσιν ἀντὶ τῶν πόνων μῆλα, καὶ σέλινα ἔχοντες: Ei Solon inter cætera respondet ὁρᾷς τοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων συλλεγόμενον ἐπὶ τὴν θέαν τῶν τοιούτων, καὶ θέατρα μυριάνδρα συμπληρούμενα, καὶ τοὺς ἀγωνιστὰς ἐπαινουμένους, τὸν δὲ καὶ νικήσαντα αὐτῶν ἰσόθεον: qui anteà sicuti noster ille Tertullianus coronis gloriam adiunxerat, quo loco, ἀλλ' ὦ ἄριστε οὐκ ἐς ψιλὰ τὰ διδόμενα ἡμεῖς ἀποβλέπομεν. ταῦτα μὲν γάρ ἐστι σημεῖα τῆς νίκης καὶ γνωρίσματα οἵτινες οἱ κρατήσαντες, ἡ δὲ παρακολουθοῦσα τούτοις δόξα τοῦ παντὸς ἀξία τοῖς νενικηκόσιν: Et aliquantò pòst, de ista gloria, & victoriæ renuntiatione in media theatri concione, idem Solon, ὡς τοὺς ἀριστεύοντας ἐν τούτοις ἴδοιεν τιμωμένους καὶ ἀνακηρυττομένους ἐν μέσοις τοῖς ἕλλησι & cætera. Et statim καὶ τὰ ἆθλα (ὥσπερ ἔμπροσθεν εἶπον) οὐ μικρὰ ὁ ἔπαινος ὁ παρὰ τῶν θεατῶν, καὶ τὸ ἐπισημότατον γίγνεσθαι, καὶ δείκνυσθαι τῷ δακτύλῳ [b] ἄριστον εἶναι τῶν καθ' ἑαυτὸν δοκοῦντα. Gregorius Nazianzenus in Heronem *Philosophum ab exilio reuersum sub initium fol.* 157. δεῦρό σε ἀναδήσω τοῖς ἡμετέροις στεφάνοις (inquit,) καὶ ἀνακηρύξω λαμπρᾷ τῇ φωνῇ οὐκ ἐν Ὀλυμπίᾳ μέσῃ, οὐδὲ ἐν θεάτρῳ τῆς ἑλλάδος οὐδὲ ἠγωνισμένον παγκράτιον ἢ πυγμὴν ἢ δίαυλον ἤ τι τῶν μικρῶν ἀγωνισμάτων, καὶ ἐπὶ μικροῖς τοῖς ἄθλοις, οὐδὲ εἰς τιμὴν ἡρώων τινὸς, ἢ δαιμόνων συμφορᾷ, καὶ μύθῳ τετιμημένων τοιαῦτα γὰρ ἐκείνων τὰ σεμνά, τε καὶ τίμια χρόνον προσλαβόντα τῆς ἀνοίας ἐπίκουρον, καὶ συνήθειαν ἔννομον ἀλλ' ἐναντίον θεοῦ καὶ ἀγγέλων, καὶ παντὸς τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος & cætera. Et laudem quidem istam, atque acclamationem præconis, spectatorúmque in theatro τῶν ἐπινικίων nomine potiùs, quàm præmia cætera cum coronis vt designasse Sophoclem [c] præter aliorum opinionem rear adiunctum verbum ὀλβίζετο facit: quo loco de Oreste diaulo victore,

> τούτων ἐνεγκὼν πάντα τ' ἀπινίκια
>
> ὠλβίζετο--

Ad quam etiam pertinet quod Dionysius Halicarnasseus[d] de athletis agens τοῖς δὲ ἀθάνατος ἡ δόξα, καὶ παραχρῆμα μὲν γίνεται ἑκάστῳ τούτων εὐφημεῖσθαι, καὶ δακτυλοδεικτεῖσθαι διὰ μιᾶς πράξεως καὶ νίκης οὐ μιᾶς πόλεως γινόμενον ἀλλὰ σχεδὸν ἁπάσης τῆς οἰκουμένης: vbi placet τὸ δακτυλοδεικτεῖσθαι aptissimè compositum, pro eo quod Lucianus, vt modò retuli, hac ipsa de re verba faciens δείκνυσθαι τῷ δακτύλῳ scripsisse deprehenditur: quemadmodum hoc quoque quod victorem ab antagonistis laudibus cumulatum, ὡς ἰσόθεον apud eundem Lucianum est, eo ipso loco è quo verba superiùs attuli, possis & apud ipsum Dionysium [e] recognoscere: quo loco athletas parta victoria æquales Diis habitos, & diuinis honoribus nonnullos ab antiquo affectos memorat οἱ δὲ ὅτι πλείστας νίκας ἤρατο (ait &c.) καὶ ὅτι πάσας προῖκα, καὶ ὅτι ἀπὸ σωφροσύνης, ἀπὸ ἐγκρατείας, ἀπὸ ἀσκήσεως τοιοῦτοι ἐγένοντο: καὶ ὅτι αὐτοῖς τοιοῦτο συνέβη, ὅτι πολλοὶ, καὶ ἰσόθεοι ἐνομίσθησαν.

a Anacharsi ἢ περὶ γυμνασίων, vide quæ περὶ ἀθλητῶν ἰσοθέων scribo inferius cap. 16. quod attuli superiore lib. 1. cap. 14. sub initium de Philippo Crotoniensi Olympionica.

b Sic ipse Lucianus in Harmonide loquitur, sic Horatius in Odis & Persius: quos omisso isto Luciani loco Erasmus citat in prouerbio mõstrari digito chil. 1. centur. 10. prouerb. 43. Athletis huiusmodi nullum aliud cõmodum propositum: sed solã victoriã & gloriã quæ inde sequitur adipiscendi animũ fuisse docet Eustat. ad illud Homer. ex Iliad. λ. τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι fo. 879.

c Electra fo. 112. Stephanici exẽpl. De epiniciis ob Olympiacos hieronicas conscriptis à poëtis. Vide quæ scribo inferiùs ex Athen. Deipnos. lib. 1. in princ. ac similiter de epulis siue cõuiuiis epiniciis hoc est victorialibus loquor, & Aristide, περὶ παραφθέγματος fol. 52. & 56.

d ἐν τέχνῃ in fine προτρεπτικοῦ ἀθληταῖς, fo. 42. editi Francofurt.

e Dionys. Halicarnass. ἐν τέχνῃ in fine προτρεπτικοῦ ἀθληταῖς, fol. 43.

οἱ δὲ καὶ ὡς θεοὶ τιμῶνται, καὶ τὸ πάλαι. ad quem Dionyſij locum appoſitè ſcoliaſtes eruditiſſimus adnotat oraculum Delphicum Aſtypalæenſibus de Cleomede Olympionica redditum in hæc verba quibus iubentur illi ſacra Cleomedi, vt immortali facere,

ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεύς
ὃν θυσίαις τιμᾶτ' ὡς οὐκέτι θνητὸν ἐόντα.

quæ Sylburgij fide appoſui, locum vnde ſumpſerit minime citantis, quẽ nec ipſe nunc quidem memoria teneo.

Honorifica hieronicæ coronati per ſtadium deductio. Locus è ſapientia Salomonis eximius, qui eò pertinet, aliter atque ab interpretibus expoſitus, & conſtituta ipſius latina verſio: itemque Græca loci alterius apud Chryſoſtomum lectio perperã à doctiſſimo quopiam obſeruatore nuper in dubium vocata. Hieronicarum florida & triumphalis veſtis.

CAP. XII.

AD iſtum comitatum, deductionemque hieronicæ coronati per medium ſtadium à ſummo ad imum, tanquam triumphantis, aut ouãtis, atque adeò cum faſtu, pompáque progredientes fieri ſolitam auctorem collectorem immo ac metaphraſtem potiùs quàm tractatorem libri, qui à pleriſque ſapientia Salomonis inſcribitur (ſiue is Philo Iudæus eſt toties à nobis in hoc opere Agoniſtico citatus, vt ex quorumdam opinione D. Hieronymus [a] retulit, ſiue alter ipſo antiquior Philo, aut alius quiſpiam cuius haud dubiè canonici libri vt pote ab antiquis conciliis & patribus teſtimonium habentis [b], ſtilum tamen ipſum magis Græcam eloquentiam redolere, ille autumat) omnino aſpexiſſe mihi perſuadeo: quo loco de virtute caſti hominis liberis carentis, (quam neſcio cur interpres latinus hoc ſcio quod poſt ipſum itidem Cyprianus [c], ſiue is eſt Origenes auctor libri de ſingularitate clericorum, ſed admirante me, claritatem, vbi eſt ἀρετὴ reddidit) in hæc verba ſcriptum legitur κρείσσων ἀτεκνία μετὰ ἀρετῆς, ἀθανασία γάρ ἐστιν ἐν μνήμῃ αὐτῆς, ὅτι καὶ παρὰ θεῷ γινώσκεται καὶ παρὰ ἀνθρώποις παροῦσάντε μιμοῦνται αὐτὴν καὶ ποθοῦσιν ἀπελθοῦσαν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφανηφοροῦσα πομπεύει τὸν τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικήσασα: Sic enim legendum, quod fit à Ianſemo quoque illius loci doctiſſimo ſcoliaſte, non vt in Complutenſi editione νικήσουσα, ſed ille ait vocari certamen, vel (ſicuti Cyprianus *in d. lib. de ſingularitate clericorum*, aut Origenis interpres etiam legit) prælium præmiorum incoinquinatorum (ita enim è Græco reſtituendum omnino eſt, pro eo quod perperàm habet Latina verſio, (in quo inquinatorum certaminum prẽmium,) cui deputata ſunt præmia impolluta, hoc eſt, quæ nullo mærore polluuntur, & ſi quantum ad ſenſum myſticum attinet non incommodũ, aut ineptum videri queat! ipſe tamen hoc aio Philonem ſiue illum (quiſquis eſt) ſententiarum Salomonis collectorem atque interpretem, de laude caſti hominis comparatione athletarum veterum apud Ethnicos caſtitatem itidem colentium (ſicuti ſermone proximo [d] demonſtrabitur, aliorúmque præmiorum pollutorum gratia, & ideò pollutorum (vt equidem reor) quoniam honori dæmonum dicati agones: quibus dæmonibus idoliſve ſacra, libationéſque [e] inibi fieri permiſtim ſolitum ab Ethnicis vt initio libri primi Cypriani locum explicans monui, cùm

[a] In prologo in eum librum, nã D. Auguſt. lib. 2 doctr. chr. c. 8. dicit eſſe Ieſu filij Sirach.

[b] Videto Bellarminũ inde controuerſ. Chriſt. fid. lib. 1. controuerſia. 1. c. 13. fol. 38.

[c] In de ſingularitate clericorum fol. 537. editi Pariſ. anno 74.

[d] Lib. 3. huius Agoniſtici, c. 3. 4. & 7.

[e] Vnde Cyprianus in ſermone de lapſis, fo. 241. à Diaboli aris reuertentes ad ſanctũ Domini ſordidis & infectis nidore manibus accedunt mortiferos idolorũ cibos adhuc pene ructantes exhalantibus etiã nunc ſcelus ſuũ faucibus & contagia funeſta reddentibus.

iſte

iste vir pius, & castus suæ puritatis coronam gestans triumphet, consecutus præmium non pollutum, non inquinatum, sed quale suis Deus Optimus Maximus pollicetur, qui fortiter huius seculi tentationibus, vt strenui, robusti, & validi athletæ, restiterint: & quidem triumphet non modò in perpetuum vt habet Latina interpretatio, sed ἐν τῷ αἰῶνι, hoc est in isto iam sæculo [a], in hac vita: de qua, vt paulò antè ad finem superioris proximi[b] capitis à Philone, ita statim agitur his verbis πολύγονον δὲ ἀσεβῶν πλῆθος οὐ χρησιμεύσει: hoc scilicet volente, Impiorum, & adulterorum copiosam progeniem ipsi inutilem fore. Quam eius loci nec à Lyrano, nec à Iansenio perceptam interpretationem, ex animi mei sententia (si non veram & germanam ab ipsa certè, vt, spero, non abhorrētem arbitratus) protuli, quo pompam illam hieronicarum triumphalem ipsorum laudibus apud veteres, in totius Græciæ conspectu renuntiatis, commendatam, hac verborum nostrorum Philonis locum illustrantium accessione, cumulatam redderem: ac simul istud ostenderem, aberrasse à vero doctissimum Billium Prunæum [c] quo in IIII. B. Chrysostomi concione in Iob pro στεφανίτης ἀναχθῇ reponendum ἀναδειχθῇ, Lælium nescio quem, ita etiam legere testatus, existimauit: Etenim τὸ Ἀναχθῇ ad deductionem vtique illam, & pompam, siue transuectionem hieronicę coronati & collaudati pertinere, satis, ex iis quę dixi percipitur, vt alia nulla comprobatione opus esse videatur. Hieronicas picta & palmata, florida quidem certe veste triumphantium more (de quo multis verbis à me iamdudū actum est alio loco [d]) amictos cum deducerentur honoris ergo, vt probabile est, ita colligitur non absurdè ex isto Luciani loco [e] vbi dictum Demonactis retulit, sic ferè, ἐπεὶ δέ τις ἀθλητὴς καταγελασθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ ὅτι ἐσθῆτα ὤφθη ἀνθινὴν ἀμπεχόμενος ὀλυμπιονίκης ὤν, ἐπάταξεν αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν λίθῳ καὶ αἷμα ἐρρύη &c.

Adhuc de gloria athletorum. Philonis locus castigatus & item alter apud septuaginta in Geneseos cap. XXXII. Κηρύγματα ἀνάῤῥησις ἀνακήρυξις. Prisca præconia hieronicarum renuntiationis formula, explicat Gregorij Nazianzeni loco Athletarum renunciationi coniunctam præclarorum fortibus factis virorum laudationem & spoliorum de hostibus reportatorum ostentationem Ἐπινίκιον ᾆδειν suasque laudes ipsos hieronicas deprædicare solitos. Carmen hieronicis compositum olim, & fortaßis etiam decantatum ab Euripide, Simonide, Pindaro aliisque lyricis Poëtis. Acta Dijs gratia ab hieronicis.

CAP. XIII.

SAnè athletas ferre omne tormentum gloriæ cupiditate, Seneca *Epistola*. 89. scribit, Cicero [f] quoque de mercatu illo agens qui haberetur maximo ludorum apparatu totius græciæ celebritate, illic fuisse, ait ex Pythagora, qui corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem coronæ peteret. D. ipse Chrysostomus quodam loco, *in sermone de mansuetudine sub finem*. Absurdum est quod athletę (inquit) in gymnicis agonibus, & pulueribus verbera, & vulnera ferunt, propter vanam gloriam, coronā nullius momenti spectantes: nos autem coronandi à Christo non imperamus iræ, non omnia fortiter toleramus &c. Et in eandem sententiam è philosophis ethnicis Seneca ille *in supra d. loco* addit hoc etiam, quod (iudicio quidem meo) magnopere facit ad eorum confirmationem, quæ de prædicatione, ac renuntiatione hieronicarum præconia

a Sic in symbolo D. Athanasij de Christo scriptum, Deus est ex substantia patris ante sæcula genitus: & homo est ex substantia matris in sæculo natus.

b Vbi τέχνα δὲ μοιχῶν ἀτέλεστα ἔσται καὶ ἄτιμον ἐπ᾽ ἐσχάτων τὸ γῆρας αὐτῶν &c. γενεᾶς γὰρ ἀδίκου χαλεπὰ τὰ τέλη.

c Obseruatio sacrarum ad Isidori Pelusiotæ trāslationem additarum lib. 2. cap. 2. fol. 87.

d In tractatu priore ad l. 2. D. de origin. iur. quē commētario Regularum iuris adiūxi.

e In Demonactis vita. huc facit qđ scribo ex Athenæo. l. ca. 24. huius lib.

f Lib. 5. Tusculquæst. Vide & lib. 2. Tunc! cùm pueros Lacedæmone adolescentes Olympiæ barbaros in arena videris excipientes grauissimas plagas & ferentes silentio &c. Videmúsne apud quos eorum ludorum qui gymnici nominātur magnus honos sit nullū ab iis qui in id certamē descendant deuitari dolorem.

superiùs exposui, Nos quoque euincamus omnia, quorum præmium (ait) non corona, nec palma est, nec tubicen prædicationi nominis nostri, silentium faciens, sed virtus & firmitas animi, & pax in cæterum parta si semel in aliquo certamine debellata fortuna est. Itaque de hieronicis dicitur ἐστεφανώθη, ἐκηρύχθη, ἀνεκηρύχθη, ἀνηγορεύθη, ἀνεδέθη τῷ στεφάνῳ, ἀνεῖπεν αὐτὸν ὁ κῆρυξ, quemadmodum ab ipso Polluce *dicto capit.* 30. *libr.* 3. *Onomast. vbi* περὶ νικητοῦ traditum & τὸ πρᾶγμα ἀνάρρησις, ἀγόρευσις, καὶ ἀνακήρυξις. Quò spectans Philo ille alio loco[a] de Iacobo luctatore (de quo nobis antea sermo est habitus) εὐστόχως οὖν ἐκεῖνο πρὸς τὸν παλαιστὴν (ait) νικηφόρον ἐλέχθη μέλλοντα τοῖς νικητηρίοις ἀναδεῖσθαι στεφάνοις. τὸ γὰρ ἐπ' αὐτῷ κήρυγμα τοιοῦτόν ἐστι ἴσχυσας μετὰ θεοῦ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατήσῃ: sic enim lego tanquàm eleganter vsurpato simplici verbo δυνατέω à quo illud δυνατήσῃ fit in secunda persona futuri medij quamuis compositum ἀδυνατέω plerisque locis[b], vix autem alibi aut perrarò simplex inuenias, quod hic repono: vel etiam δυνατὸς ἔσῃ: atque hoc quidem lubentiùs vbi codex impressus habet δυνατῶς perperam: cum Geneseos cap. XXXII. septuaginta prætermisso verbo (vt quidem est in Complutensi editione) simpliciter scripserint δυνατός. Nec enim dubitandum, quin id τοῦ κηρύγματος vocabulum ad præconium victoriæ de lucta, cæterisque agonibus gymnicis reportatæ citationem, siue proclamationem pertineat: sicuti & apud Lucianum in mortuorum Dialogis, eo quem vbi de scammate, Scaphióque ad Plutarchum superiùs actum est locum attuli, festiuè ac γελοίως admodum iubetur athleta Damasias (quo plane fit nudus) τὰς σάρκας, τοὺς στεφάνους, τὰ κηρύγματα carnes illas (hoc est pinguitudinem, & obesitatem corporis,) coronas atque præconia, siue prædicationes abiicere: itémque apud Plutarchum *in Solon. fol.* 171. quoque vbi ὁ δὲ ζῶντος ἔτι, καὶ κινδυνεύοντος ἐν τῷ βίῳ μακαρισμὸς ὥσπερ ἀγωνιζομένου κήρυγμα καὶ στέφανός ἐστιν ἀβέβαιος, καὶ ἄκυρος, apud ipsum denique Philonem alio quodam loco *in Flaccum fol.*686. sic scribentem εἰ τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα τὸν ἀνθρώπινον βίον, τέρψιν δὲ μόνην καὶ ἡδονὴν παρέχοντα θεαταῖς ἐκπονοῦσιν, οὕτω τινὲς, ὡς ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι, καὶ γέρα, καὶ τιμάς, καὶ στεφάνους μετὰ κηρυγμάτων λαμβάνειν: τί χρὴ πράττειν τὸν τῆς ἀνωτάτω τε μεγίστης τέχνης (de architectonica virtute, artéque Regia loquitur) ἐπιστήμονας: Sed & ἀναρρήσεως, siue renũciationis, aut proclamationis vocabulum (de quo apud Pollucem vt præmonui) coniunctum cum corona & præconio apud Gregorium Nazianzenum in Heronem philosophum ad rem athleticam omnino pertinet: vbi paulò pôst illa quæ superiùs attuli, hoc adiungit, ἀλλὰ τίς ἡ ἀνάρρησις εἰ μὲν τὴν συνηθεστέραν ποθεῖτε, καὶ γνωριμωτέραν: sequitur formula renunciationis ad similitudinem illius præconiæ vetustæ, quæ de athletis fieri solita, οὗτος τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴς ἀψευδέστατος καὶ τῆς τριάδος ὑπέρμαχος: ἄχρις αἵματος (vbi aspicit, ni fallor, ad illud B. Pauli, *Ex Epistola ad Hebræos cap.*12. *vers.* 4. quod superiore sermone attuli, οὔπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι) καὶ τοὺς διώκοντας τὸ πάσχειν προθύμως διώκτης & cæt. εἰ δὲ τὴν τελεωτέραν καὶ πλατυτέραν οὗτος μὲν ἄριστος ἐξ ἀρίστων, καὶ ἐξ εὐγενῶν εὐγενέστατος &c. Idem istud ἀναρρήσεως nomen itidem coronæ adiunctum apud Isidorum Pelusiotam[c] ad rem athleticam similiter vti dixi referendum censeo, quod tamen figuratè alio sensu positum fuit: εἰ στεφάνων καὶ ἐπι-

a περὶ τῶν μαρτυρουμένων, fo.14. Sic & Chrysostomus in Epist. quadam ad Episcopos & presbyteros carcere inclusos. διὰ ταῦτα φανερῶς μὲν ὑμᾶς πάντες στεφανοῦσι καὶ ἀνακηρύττουσι οὐ φίλοι μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροί.

b Apud Platonem 2. de Repub. & 7. sub initium, & Euang. secundum Matthæũ cap.17. Luc. cap.1. sicuti notatur Lexico. Ad de Ælianum lib.4. var. histor. cap.15. ex quo verba inferiùs exhibebuntur, ac Platonẽ rursus 8. de legib lib. fol. 840. & Platonizantem Philo. in περὶ τῶν χειρῶν κρ. V. ἐπιθ' fol. 221. & 223. & περὶ ἀπτικίας, fo.280. & περὶ τῆς εἰς τὰς προπαιδεύσ. συν, fol. 294. & περὶ τῶν λαμβάνω. fo. 479. & ad finem in f.489 & περὶ αἰδ... fo.504. & 505 & περὶ μοναρχ. fo.559.

c Extrema epistola 90. ad Zosimum presbyterum lib.3. epist. fo. 502.

ἐπιθυμεῖς, κἂν ὀνειδῶν ἀπαλλάτηθι εἰ ἀναῤῥήσεως οὐ φροντίζεις, κἂν μὴ τοῦ κωμῳδεῖσθαι ἀντιποίηθι. Hoc quidem perſpicuum ex eò quod & ipſius doctor B. Ioannes Chryſoſtomus alicubi [a] ſimilitudine à rebus athleticis ducta Palmámque corriperent (ait) ac redimiti corona cum victoribus prædicarentur, & verò idem ipſe Iſidorus in altera quadam epiſtola, εἰ δὲ κρατηθῶσι (ait ad Timotheum lectorem ſcribens *lib.* 1. *epiſt.* 4.) καὶ ϛρατεύωσι, ϛεφάνων καὶ ἀναῤῥήσεων μεγάλων τευξόμεθα: qui & in alia epiſtola[b] ad Ammonium Chriſtiani agonis leges, ab Olympici certaminis more diuerſas eſſe ſignificans, idem ἀναῤῥήσεως vocabulum protulit, ſic ferè, πρόϑηκεν ἐναντίον τοῦ ὀλυμπικοῦ. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ τύπτων καὶ περιγινόμενος ϛεφανοῦται, ἐνταῦθα δὲ ὁ τυπτόμενος, καὶ φέρων ἀναῤῥήσεως ἀξιοῦται, & cætera quæ initio ſermonis proximi exhibebimus ad præconiam hieronicarum renunciationem pertinentia, in quibus ἀνακηρύξεως vocabulum minimè omittitur: cuius præclarum exemplum Sophoclæa lectio ſuppeditat, eo quem inferius exhibebimus, loco, & cum illo altero Nazianzeni comparandum admonemus. Iſti præconiæ hieronicarum atque athletarum renunciationi ſimile quiddam habuit, eorum qui ad gradus eccleſiaſticos, ordinéſque ſacros promouerentur proclamatio & veluti præconia quædam renunciatio[c]. Itaque Dionyſius Areopagita in eccleſiaſtica hierarchia[d] εἶτα τῶν λειτουργῶν ὁ πρῶτος, ἀπολύει τοὺς κατηχουμένους, καὶ ἀνακηρύττει τοὺς ἤδη κεκοιμημένους ἁγίους. μεθ' ὧν ἀξιοῖ τὸν ἄρτι τελειωθέντα τῆς ὁμοταγοῖς ἀναῤῥήσεως ἠξιῶσθαι, καὶ προτρέπει πάντας αἰτῆσαι τὴν ἐν χριϛῷ μακαρίαν τελείωσιν: & paulo poſt[e], ἔϛαι γὰρ αὐταῖς ἴσως ὄφελος ὁρώσαις τὸν ἱερῶς τετελειωμένον ὑπὸ τῆς λειτουργικῆς ἀναῤῥήσεως, ὡς κοινωνὸν ὄντως ὄντα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων, ἱερῶν ἀνακηρυττόμενον. Vbi ſcholiaſtes Maximus[f] admodum mihi placet illud τῆς ἀναῤῥήσεως nomen his verbis explicans ἡ ἐπὶ τῶν χειροτονιῶν ἀνακήρυξις. οἷον ἐπὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου, ὑπὲρ τοῦ ἁγίου πατρὸς ἐπισκόπου τοῦδε. ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦδε πρεσβυτέρου. ἐπὶ δὲ διακόνου ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦδε διακόνου. ταύτην ἀνάῤῥησιν φησὶν ὅταν ἐν αὐτῷ τῷ χειροτονεῖν κηρύττῃ, τὸν χειροτονούμενον ἡ θεία χάρις προχειρίζεται τόνδε εἰς τόνδε. Et Pachymerius in paraphraſi in eundem Dionyſium[g] εἶτα ὁ ἀρχιδιάκονος (ait) ἀπολύει μὲν τοὺς κατηχουμένους. εἶτα ἀνακηρύττει τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν καὶ κεκοιμημένων ὀνόματα, μεθ' ὧν ἀξιοῖ τὸν προκείμενον τῆς ἀναῤῥήσεως ταύτης, καὶ προτρέπεται πάντας ὑπὲρ αὐτοῦ αἰτῆσαι τὴν ἐν χριϛῷ τελείωσιν. Ad præconiam huiuſmodi athletarum renunciationem, refero & iſtud quod Theodoretus *in cap.* 9. *circa fi. Epiſtolæ prioris B. Pauli ad Corin.* aliud Pauli verbum explicans neſcitis quod qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium. Illic cùm multi certant (inquit) vnus ſolus à præcone renunciatur, hic autem eorum qui rectè certant vnuſquiſque renunciationem aſſequitur. Rectè Theodoretus quando victoriæ non modò pręmium attributum de quo Paulus egerat, ſed etiam adiunctus verborum honos cum renunciatione præconia.

a Priore ad Theodorum lapſum parçneſi epiſto. 5. col. 863. tom. 5 vnde verba protuli inferius cap. 27. huius libri.
b Epiſt. 126. tertij lib. fol. 524.
c Quam hodiéque pręconizationē in Curia Romana nuncupāt eorū ſcilicet quibus prouidetur de conſiſtorialibus beneficiis.
d Cap. 7. fo. 218. in myſterio ἐπὶ τῶν ἱερῶν κεκοιμημένων.
e Eodem 7. fol. 222. in theoria.
f In cap. 5. fol. 106. vbi & hoc ἀναῤῥήσις, ἀντὶ κηρύξεις ἐξ ὀνόματος: & ἀνάῤῥησις, ὑπὲρ καλοῦσιν ἐπικήρυξιν, ἢ ἀνακήρυξιν.
g In cap. 7. eiuſdem eccleſiaſt. hierar. fol. 183. ad finem. Vide & in theoria cap. 3. περὶ τῶν τελουμένων ἀναῤῥήσεως f. 146.

Præterea hoc etiam animaduertendum, & apud Græcos, & exemplo ipſorum apud Romanos quoque, medio inter certamina tempore, ſicut Athenis per liberalia ſacrificia fiebat coronis & prædicationibus, ſiue renunciationibus huiuſmodi celebratos, & honeſtatos fuiſſe cum athletis, aut potius ante ipſos, ſi qui Rempub. vllo affeciſſent beneficio: ſed & ſpectatoribus oſtentata ſpolia, quæ ab hoſtibus eſſent relata. Cu-

ius rei auctor mihi quidem vnus, ſed vetuſtus, quem duco maximi Dionyſius Halicarnaſſeus [a]: quo loco ſic admodum, vſurpato illo quo de agimus ἀναῤῥήσεως vocabulo, ἐν ᾗ τοῖς διὰ μέσου τῶν ἀθλημάτων χρόνοις ἑλληνικώτατον, καὶ κράτιστον ἁπάντων ἐθῶν ἀπεδείκνυντο στεφανώσεις, καὶ ἀναῤῥήσεις ποιούμενοί τινας αἷς ἐτίμων τοὺς ἑαυτῶν εὐεργέτας ὡς ἀθλοῦσιν ἐν ταῖς Διονυσιακαῖς ἐγένετο θυσίαις, καὶ σκύλων ὅσων λάβοιεν ἐκ πολέμων ἐπιδείξεις τοῖς εἰς θέαν συνεληλυθόσι. Magnis igitur in laudibus tota fuiſſe Græcia ſcribit Æmilius probus *in præfatione lib. prioris de excellent. imperator.* victorem Olympiæ citari & ex more illo vetuſto exponendum, quod Euripides apud Plutarchum de Alcibiade ait eſſe κάλλιστον βλῶαι ἀπονητὶ δὶς στεφθέντα ἐλαίᾳ κάρυκι βοὰν παραδοῦναι, quod de Diogene Synopenſi Laërtius *lib. 6. de vita philoſophorum,* ὀλυμπιάσι τοῦ κήρυκος ἀνειπόντος νικεῖ διώξιππος ἄνδρας, οὗτος μὲν δὴ ἀνδράποδα, ἄνδρας δ' ἐγώ. Quod denique vt de B. Pauli, atque Iſidori Peluſiotæ locis nunc taceam, de quibus proximo ſermone plenius, atque commodiùs diſceptabitur, ſi Deus dederit quod ſpero: Virgilius *lib.* 5. *Aeneid.* Cloanthum, qui nauali certamine vicerat, iuſſu athlothetæ Æneæ victorem palam præconis voce declaratum cecinit: ſic fere,

> *Tum ſatus Anchiſa cunctis ex more vocatis,*
> *Victorem magna præconis voce Cloanthum*
> *Declarat, viridique aduelat tempora lauro.*

Quid quod ſuas, ipſos hieronicas deprædicare laudes ſolitos cum de victoria ſacri certaminis gratias Diis agerent, quod ἐπινίκιον ᾄδειν dicebant, ex quodam Gregorij Nazianzeni loco *ad finem Oratio. in Heron philoſophum*, poſſe colligi videtur? Nam eius hæc verba ſunt καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπανήκειν πάλιν πλουσίως πλούσιος δεύτερος στεφανίτης καὶ μεθ' ἡμῶν ᾄσων τὸ ἐπινίκιον. Huc profectò non incommodè referre poſſis (vt ſentio) quod Parthenopæi Arcadis qui curſu Idam Antagoniſtam ſuperauerat Statius Papinius *lib. 6. Thebaid.* clamorem celebrandum duxit ſic fere.

> *Irrupit clamore fores, clamore recurrit,*
> *Ante ducem preſſáque leuat ſuſpiria palma.*

Quem locum (ad cætera quod attinet) inferius hoc ipſo libro, vbi de hieronicarum coronis agetur, exponemus. Tum verò id quoque quod proſtrato colluctatore Agylleo victor Tydeus apud eundem poëtam, *ſub finem eiuſdem libri.*

> *Palmam autem dextra, læuáque nitentia dono*
> *Arma ferens Tydeus: Quid ſi non ſanguinis huius*
> *Partem haud exiguam (ſcitis) Dircæus haberet*
> *Campus vbi hæ nuper Thebarum fœdera plagæ.*

A poëtis quidem compoſita quæ hieronicis recitanda traderentur, vel ab ipſis etiam poëtis recitarentur victorialia, ſeu potiùs victricia carmina, non tantùm ex Odis Pindaricis intelligimus, & ex eo, quod Ariſtides Rhetor περὶ παραφθέγματος tradit, illo vnde verba inferius *cap.* 20. *huius lib.* proferam loco, verùm etiam ex illa Simonidis hiſtoria quam apud Quintilianum *lib. 11. inſtitut. Oratoriar. ſub initium cap.* 2. proditam recordor ſic fere, Artem autem memoriæ primus oſtendiſſe dicitur Simonides, cuius vulgata fabula eſt, Cum pugili coronato carmen quale componi victoribus ſolet (τὸ ἐπινίκιον expreſſit περιφραστικῶς) mercede

pacta

[a] Ad finem lib. 7. Rom. antiquit. fol. 480. Vveche. edit.

pacta ſcripſiſſet, abnegata ei pecuniæ pars eſt, quòd, more poëtis frequentiſſimo, digreſſus, in laudes Caſtoris, & Pollucis exierat, quapropter partem ab iis petere, quorum facta celebraſſet iubebatur, & perſoluerunt vt traditum eſt & cæt. Eſt autem magna inter auctores diſſenſio Glaucone Caryſtio, an Leocrati, an Agaſtarcho, an Scopæ ſcriptum ſit id carmen & cæt. Scopam nobilem Theſſalum periiſſe in eo conuiuio conſtat : adiicitur ſororis filius & cæt. Qua de re ita Cicero *lib. 2 de Oratore* ab ipſo Quintiliano citatus anteà, ſcripſerat, dicunt enim cùm cœnaret Cranone in Theſſalia Simonides apud Scopam fortunatum hominem, & nobilem ceciniſſetque id carmen, quod in eum ſcripſiſſet, in quo multa ornãdi cauſa poëtarum more in Caſtorem ſcripta & Pollucem fuiſſent nimis illum ſordide Simonidi dixiſſe, ſe dimidium eius quod pactus eſſet ei pro illo carmine daturum: Reliquum à ſuis Tyndaridis, quos æquè laudaſſet peteret, ſi ei videretur. In hieronicarum ſanè laudibus carmine deprecandis, Pindaricum melos omni ex parte conſumptum: Sed ita, vt exemplo Simonidis, in Caſtorũ quoque Tyndaridarum, aliorumque Deorum, heroúmve laudes poëta identidem excurrerit, ignotum eſt nemini, Euripidem verò Alcibiadi ob victoriam ex Olympico curriculo reportatam carmen Epinicion ſcripſiſſe, auctor Athenæus in Deipnoſophiſtarum primo : vnde verba paulo poſt, *cap.19 huius lib.* proferam : Et quod de gratiis Deo cuius in honorem, in ſacris ludis certaſſent agi, & carminibus in eam rem decantari ſolitis ab hieronicis cùm coronam accepturi eſſent ab athlotetis diximus eo ſpectaſſe Dionyſium Areopagitam de ſacramento extremæ vnctionis agente, ſentio, ſic fere [a], οἱ δὲ τοῦ κοιμηθέντος οἰκεῖοι κατὰ τὴν θείαν οἰκειότητα καὶ ὁμοταξίαν αὐτόν τε ὅστις ἐστὶ μακαρίζουσι, πρὸς τὸ νικηφόρον εὐκταίως ἀφικόμενον τέλος καὶ τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ χαριστηρίους ᾠδὰς ἀναπέμπουσι προσέτι καὶ αὐτοὺς ἀφικέσθαι πρὸς τὴν ὁμοίαν εὐχόμενοι λῆξιν. λαβόντες δὲ αὐτόν, ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ἄγουσιν ὡς ἐπὶ στεφάνων ἱερῶν δόσιν ὁ δὲ ἀσμένως ὑποδέχεται, καὶ τελεῖ τὰ κατὰ θεσμὸν ἱερὸν ἐπὶ τοῖς ὁσίως κεκοιμημένοις τελούμενα.

[a] Cap. 7. περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων eccleſ. hiſtor.

Eorum qui Muſico certamine vincerent laudatio publica, qualis & apud Toloſam Tectoſagum Poetico, qui Rhetorices dicitur agone. Verba Commentarij vetuſti Occitano Idiomate perſcripti ad illum pertinentia prolata. Nero agone Muſico victor deprædicatus, ab hieronicis ſuæ ipſorum coronatæ patriæ. Sophocles explicatus. Nero ſe victorem contra vetuſtum morem pronunciabat, ac præconio contendebat.

CAPVT. XIV.

ATque hoc gymnicorum hieronicarum exemplo ipſorum quoque, qui agonibus muſicis vincerent laudes publicè in theatro proclamatas, atque decantatas, à præcone reperio, iam inde ab Herodoto, qui ſuas hiſtorias Muſarum nomine inſcriptas Olympiæ vbi in illo totius græciæ conuentu recitaſſet, hunc laudationis publicæ non à præcone tantùm, ſed ab omni populo fructum percepiſſe à Luciano [b] memoratur : qua re incenſi Hippias, Prodicus, & Anaximenes, Polus & alij complures, vt ſeſe nobilitarent, ſua itidem ſcripta in eiuſmodi conuentu poſteà pronuntiauerint: τοιαῦτ' ἐκεῖνος ἀπέλαυσε τῶν ἱστοριῶν (inquit Lucianus inter cætera) ἐν μιᾷ συνόδῳ πάνδημόν τινα κοινὴν ψῆφον τῆς ἑλλάδος

[b] In lib. cui nomen Ἡρόδοτος ἢ Ἀετίων vbi παρελθὼν εἰς τὸν ὀπισθόδομον οὐ θεατὴν ἀλλ' ἀγωνιστὴν Ὀλυμπίων παρεῖχεν ἑαυτὸν ᾄδων τὰς ἱστορίας, &c. de Laudibus Herodoto attributis ibi plurima.

λαϐὼν, καὶ ἀνακηρυχθεὶς οὐχ᾽ ὑφ᾽ ἑνὸς μὰ διὰ κήρυκος, ἀλλὰ ἐν ἁπάσῃ πόλει ὅθεν ἕκαςος τῶν τῆς πανηγυρειςῶν. Quo ex more Musicis [a] apud Tolosates nostros agonibus quos Rhetorices promouendæ gratia institutos ad annum Christi 1323. & publicis commentariis in Archîo Capitolino asseruatis didici, qua de re plenius libro tertio differetur faciente Domino: recte itidem ac prosæ orationi, vt versæ, modulatæ, cæterisque pedibus, aut potiùs rythmis, ac syllabarum numeris adstrictæ præmia fuêre proposita, sic tamen vt cæteris paribus istâ qui præstarent illis qui ea maxime valuissent in præmiorum adeptione præferrentur: & in vtrisq; ij, potissimo iure haberentur, in quorum dictatis quæ appellantur altius quodpiam & ad Dei Optimi Max. laudem pertinentis argumentum pertractatum foret. Duas itaque species Rhetoricæ duobus libris commentariorum illorum publicorum plena quod dicitur manu, ac diffuse explicatas memini: Et libro quidem secundo actum de poëtica hoc est de secunda Rhetorices specie, quæ rythmis agitur. Sic enim ibi non ineptè aut inscitè Rhetorices appellatio ad poëticam producta cùm à Maximo Madaurensi apud B. Augustinum [b] Virgilius Rhetor appellatus his admodum verbis fuerit. Sed vlterius huic certamini me senex inualidus subtraho & in sententiam Mantuani rhetoris libenter pergo,

--trahit sua quemque voluptas:

In eo libro igitur quo de agimus, Occitano Idiomate scriptum est ita: *De la secunda maniera de Rhetorica laqual procedit ham rims.* Tum deinde in capite illo sexto differitur. Cui potissimum adiudicari præmium agonisticum debeat, & (vt ibi scriptum) *Cui soes à qui deu hom Iucjar è donar Ioia*, post alia multa quæ prætermittimus ita respondetur, ei esse tribuendum, cuius dictatum nitidius fuerit, quod ita explicatur statim vt cætera quæ antè latinis verbis expressimus vernaculo sermone, præponantur in hęc omnino verba, *En iuciamen de Ioya deu hom ystamens gardar qualz dictatz es may netz. Aquest vocales Het se raporta abona sentensa abon Romans & abel ornat de paraulas: E si hom troba dos, o mays dictatz ayssi netz la vn coma lautre Deu hom attendre, & gardar quales de melhor & de plus nauta sentensa & en may bos motz & notables Quar per aquels es may gracioza la presens sciensa de dictar amb accort de rims, & adoux per aquel se iucie que melhor & plus notabla sentensa haura* & cætera. *Si laus dictatz es auyssi bos comma laltres e laus a le so que hauer Deu & lautres no. Cel que ha so, no deu portar la ioya, o si laus dictat se pot applicar à lausor de Dieu, o de la sua Maire, e laltres no, a quel ques pot applicar à Dieu, o a la sua maire deu hauer auantage:* tum aliquanto post Dictat *am bon cōpas, am bon Romans, am bel ornat de paraulas, & am sentensa cominal que ne porta frug cautque haia bel so, es yssborba vila, o come poma de for bela dednis poyrida.* Neronem igitur imperatorem in omnibus æquè oppidis, aut ciuitatibus agonem habentibus, præter Athenas & Lacedæmona, decertasse, atq; ad victoriarum huiusmodi suarum proclamationem prcone vsum consulari viro Cluuio Rufo, qui Neronem hoc certamine vicisse, ac populum Romanum simul, & orbem suum coronare pronuntiaret, à Xiphilino proditum legimus: quo loco ἠγωνίζετο δὲ ἐν πάσῃ ὁμοίως πόλει (ait) ἀγῶνα ἐχούσῃ κήρυκι πρὸς πάντα τὰ κηρύξεως δεόμενα, κλουϐίῳ ῥούφῳ ἀνδρὶ ὑπατευκότι χρώμενος &c. τὸ δὲ δὴ κήρυγμα τῶν νέρων Καῖσαρ νικᾷ τόνδε.

a Sic Terentius vocat Musicis nomine, quod poëticum intelligit: vt in prologo Heautontimor. Tum qđ maleuolus poëta vet[9] dictitat, Repente ad studium hunc sese applicasse musicum, & in prologo Hecyræ, Prope remotum iniuria aduersatium. Ab studio atque labore atque ab arte musica. Et falli Donatum in prioris loci enarratione vel vt ipse docuit Verderius in Censione in auctores antiquos fol. 19.

b Epist. 43. fol. 58. libri Antuerpiæ apud Plantinum impressi ann. 1576.

δε τὸν ἀγῶνα καὶ στεφανοῖ, τόντε τῶν ῥωμαίων δῆμον καὶ τὴν ἰδίαν οἰκουμένην. Quibus verbis in extremum illud etiam comprobatur, quod post alios superioris tractatus initio admonui, ab hieronicis olim suas fuisse patrias coronatas, id quod tum illo Philostrati *ex lib.8.de Apollonio*, cuius verba superius proposui, tum isto insuper D. Ioann. Chrysostomi loco[a] illustratur maiorem in modum, vbi sic legitur. Et sicut pręcones, athletas vincentes in medio theatro pronunciantes, ipsorum quoque ciuitates dicunt, ille de tali ciuitate, ita & hic ipsorum Dominum prędicauit, Sidrac, Misac, & Abdenago serui Dei altissimi exite & venite huc. Omnium autem optimè ostenditur ac velut occulis subiicitur à Sophocle, *Electra fol.*112. quo loco pędagogum de Orestis diaulo victoris renunciatione loquentem sic admodum facit,

> τούτων ἐνεγκὼν πάντα τ᾽ ἀπινίκια
> ὠλβίζετ᾽ ἀργεῖος μὲν ἀνακαλούμενος
> ὄνομα δ᾽ Ὀρέστης τοῦτο κλεινὸν ἑλλάδος
> ἀγαμέμνονος στράτευμ᾽ ἀγείραντός ποτε
> καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα.--

Quod tamen ab interpretibus & scoliastis Græcis Latinísque, perperam etiam τὸ τῶν ἐπινικίων vocabulum eo loci (vt ante monui) accipientibus nequaquam animaduertitur. eò sanè pertinet quod Themistius *orat.xj. protrep. in ipso fine. in fol.*139. ad Valentinianum Iuniorem, ἐφέστιον ἡμῖν στῆσαι κρατῆρα (inquit) καὶ ἐγκαλλωπίσασθαι τῇ πατρίδι ὥσπερ οἱ νικήσαντες ὀλυμπίασιν. item quod in illa περὶ ζεύγους oratione de Olympionicis agens Isocrates τούς τε ἀθλητὰς ζηλουμένους ait, καὶ τὰς πόλεις ὀνομαστὰς γιγνομένας τῶν νικώντων. Et quod Plutarchus alicubi, *in comparatione Cimonis & Luculli fol.*955. οὕτω Κίμων ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πεζομαχίας (ait) καὶ ναυμαχίας ἅμα τρόπαιον στεφανώσας τὴν ἑλλάδα δίκαιός ἐστιν ἔχειν τινὰ προεδρείαν ἐν τοῖς στρατηγοῖς. Illud in Nerone adhuc præcipuum fuisse Suetonius, *in eius vita cap.*24 quod victorem se (cùm id agonothetarum quondam fuerit munus, & iudicum, vel præconis potius obtemperantis agonothetis, non eius qui decertasset) ipse pronunciabat, qua de causa & pręconio vbique contendit cùm tamen antiquitus pręcones ludorum gymnicorum (sicuti Marcus Tullius *lib.5. Epistol. ad familiares Epist.*68. ad Luceium scribit) postquàm cęteris coronas imposuissent victoribus eorúmque nomina, magna voce pronunciassent, cùm ipsi ante ludorum missionem corona donarentur, alium proconem adhiberent ne sua voce ipsi se victores esse prędicarent. Atque hoc est quod apud Philostratum *lib* 4. *de Apollonio Tyanæo fol.*24. *pag.* 2. de illo principum Romanorum propudio scriptum legitur, ipsum relicto palatio, in Gręciam venisse, vt se pręconiis Olympicis, Pythicísque subiiceret, sed & Isthmiis vicisse, victorias eius istas scilicet fuisse, cantum ad citharam, atque pręconium. τὰ γὰρ βασίλεια ἐκλιπὼν (inquit) ἐς τὴν ἑλλάδα ἀφίκετο κηρύγμασιν ἐπιθήσων ἑαυτὸν ὀλυμπικοῖς, τε καὶ πυθικοῖς, ἐνίκα δὲ καὶ ἰσθμοῖ, αἱ δὲ νῖκαι ἦσαν κιθαρῳδίαι καὶ κήρυκες.

Adhuc de Musico agone, expositus de Nerone Dionis Chrysostomi locus. Ara apud Altim Olympiæ lucum, vbi Musicus agon præconum exhibitus. De præconia pedis pronunciatione. Victimarij olim præconio functi munere. Emendatum carmen vetustum apud Pollucem. De Tubicine siue Buccinatore hieronica. Περιοδονῖκαι *Hieronicarum nomina*

[a] Ex Homilia ad populum Antiochen. 6. col. 59. vbi enarrat triũ puerorum ex camino ardente liberatorũ historiã Danielis cap. 3. propositam.

in publicum commentarium relata: ideóque ipsis Olympiadum numeris apud Historicos adiuncta. sed & eorum qui ab illis essent superati perscripta in commentario illo nomina Dionysio Areopagita illustrato. Xisticorum grammateia. Athletarum decertantiorum nomina in albo proposita.

CAPVT XV.

EX quibus omnibus intelligas licet, primùm quidem id quod subobscurè, ac suppresso nomine Dio Chrysostomus *Rodiaco fol.* 233. alicubi scribit coronas, & victorias huiusmodi, tanti habitas ab Imperatore quopiam ætate sua, vt apud Elæos in certamen hanc esse summam fœlicitatis existimans descenderit: de Nerone ipso accipi debere, quo loco de oleagina corona olympica, vbi ea scribit, quæ commodius paulò post exhibebimus hoc adiicit. τί γὰρ οὖν ἔχουσα ἐφ' ἡμῶν. ἐπίστασθε τῶν αὐτοκρατόρων τις οὕτω σφόδρα ἡττήθη τοῦ πράγματος, καὶ ἐπεθύμησε τῆς ἐκεῖ νίκης, ὥστε καὶ ἀγωνίσασθαι παρ' ἠλείοις, καὶ τοῦτον ὅρον ἡγήσασθαι τῆς εὐδαιμονίας. Deinde verò cognoscas hoc etiam quod à Pausania Eliacis *lib.* 1. *fol.* 133. *Aldi. lib.*[a] traditum, aram fuisse in Alteos luci olympiaci, seu Elei aditu, quo iter ad stadium: ad quam aram nulli quidem Deo sacra fierent ab Elæis: sed inter tubicines, prçconésque contendi, atque decertari constitutum esset, ob coronarium scilicet præmium, vt arbitror, ἔστι δὲ βωμὸς ἐν τῇ ἄλτει τῆς ἐσόδου πλησίον τῆς ἀγούσης ἐς τὸ στάδιον. ἐπὶ τούτου θεῶν μὲν οὐδενὶ θύουσιν ἠλεῖοι, σαλπικταῖς δὲ ἐφεστηκόσιν αὐτῷ καὶ τοῖς κήρυξιν ἀγωνίζεσθαι καθέστηκε. Ad aram quidem, cui thymele nomen in orchestra theatri locum thymelicis, atque aulœdis fuisse ludis scenicis, huius initio sermonis admonuisse me recordor. Et placet illo Pausaniæ loco salpictarum, siue tubicinum, cum prçconibus coniunctio ad aram illam decertantium: quando antiquius prçconum certamen edendo tubæ sono, & quadam bellicíne, siue Martij, an potiùs theatralis, ac Dionysiaci cantus modulatione: Posteriùs autem longa, & producta pedis, qui dicebatur, hoc est solemnis (vt puto) carminis sacrorum fortasse peragendorum, atque lustralium ipsis adiunctorum ludorum musicorum, gymnicorúmque siue aperiendorum, siue concludendorum gratia, vel eorum renunriationis, qui gymnicis musicísve agonibus victores essent declarati (nam prçco vt apud Pollucem[b] est, κατεκήρυττεν ἡσυχίαν ἔν τε ἀγῶσι, καὶ ἱερουργίαις inter cætera καὶ τοὺς ἀγωνιστὰς ἀνεκήρυττε: quod ex alio Pollucis loco ante admonui) vel edicti alicuius, ab Hellanodicis, aut agonothetis emissi recitatione, quæ adhibita vocis vno quasi spiritu continuatæ summa contentione fieret: cui tamen Pedis pronunciationi prçconiæ modum adhibitum fuisse Iulius Pollux memorat *d. cap.* 13. *col.* 218. sic admodum scribens, καὶ τὸ ἀγώνισμα σαλπιγγέως τὸ πρεσβύτερον εἰς δὲ φιλοτιμίαν τῶν ἐπ' αὐτὸ προελθόντων οἵτε καλούμενοι πόδες, συνετέθησαν ἔλεγχον ἔχοντες εἰς μῆκος πνεύματος & cęt. Vnde intelligere licet illud Galeni *Epidemi*, *lib.* 6. καθάπερ οἱ κήρυκες ὅταν τὸν λεγόμενον πόδα ἐκφράζωσι. Superioribus verò Pollux hoc etiam adiicit: cum initio id prçconium munus inter Eleos eorum foret apud Olympiam, qui sacris ministrare soliti (quod & Atheneus lib. IIII. Deipnosophistarum *fol.* 491. *Latinæ versionis* tradit, annis enim permultis pro prçconibus fuisse victimarios carnem parantes, discindentésque ac vinum fundentes, qui præcones appellati fuerint, ab eo munere cuius maior digni-

tas

[a] De Alti autem Olimpicę luco, monui te semel atq; iterum (bone lector) lib. superior. c. 5. & cap. 21. Meminit Philostratus in vita Apollonij è quo scripsi ad extremũ d. cap. 5. Meminit ipse Pausanias Eliacorum 1. fo. 131. Vnde verba proponam. j. cap. 20

[b] Init. cap. 12. lib. 4. col. 218 & 219. vide & cap. 3. lib. 3. ex quo scripsi paulo ante.

tas fuit:& ante ipſum his,vt puto,verſibus Pindarus, *Iſthmio Ode 2.anti-ſtrop.2.*ſubindicauerat,

> Οἵτε καὶ κάρυκες ὥ-
> ρᾶν ἀνέγνων σπονδοφόροι Κρονίδα
> Ζηνὸς Ἀλεῖοι,--)

primum extraneum Archiam Hyblæum præconio ibi contendiſſe, térque victoriam,& item Pythiis obtinuiſſe,iconémque adeò ipſius,vtpote hieronicæ Pythicam extare cum inſcriptione tetraſtichi, quod Pollux non prætermiſit. Ipſe cum verbis eius adferam illuſtrandis locis, quos antè à Suetonio, & Philoſtrato attuli, de Neronio circa præconium certamine de quo mirum aliorum ſilentium. πρότερον δὲ ὀλυμπιάσι τῶν ἐπιχωρείων (inquit) κηρυττόντων ἐν ταῖς ἱερουργίαις ὑποδιηκονοῦντο πρῶτος τῶν ξένων ἠγωνίσατο τὰ ὀλύμπια ἀρχίας ὑβλαῖος ὃς τρεῖς ὀλυμπιάδας ἐφεξῆς ἐνίκα. καὶ πυθοῖ δὲ ἐνίκα, καὶ εἰκών τις ἦν αὐτῷ πυθικὴ καὶ ἐπίγραμμα,

> Ὑβλαίῳ κήρυκι τὸ δ' Ἀρχίᾳ εὐκλέως υἱῷ
> δέξαι ἄγαλμ' εὔφρων φοῖβ' ἐπ' ἀπημοσύνῃ
> Ὃς τρεῖς ἐκάρυξεν τὸν ὀλυμπιὰς αὐτὸς ἀγῶνα
> Οὐθ' ὑπὸ σαλπίγγων. οὔτ' ἀναδείγματ' ἔχων.

vbi pro τρεῖς ἐκάρυξε reponendum τρίς ἐκάρυξεν, ipſa verſus & ſenſus ratio poſtulat. Ad hoc præconij,ſiue tubicinij certamẽ pertinere crediderim, quod de Herodoro Megarenſi tubicine,ſiue buccinatore ab Amuranto Alexandrino Atheneus *ſub init lib.10.Deipnoſophiſt.fol.163.Aldini libri*, narrat ipſum(cùm hęſitaret multum ac biberet homo magnus,& vaſtus ad trium cubitorum atque dimidij altitudinem,ſupra leoninam pellem cubare,ſedens cœnare ſolitus) duas ſimul tubas inflaſſe, ſignúmque pugnæ dediſſe, tanta ſonitus,aut ſtrepitus vehementia,vt ægrè propellentes helepolim iuſſu Demetrij poliorcetæ Antigoni filij milites,ad murum obſeſſæ Argiuorum ciuitatis, hoc tamen, vt perficerent animis ea ratione concitatis coëgerit. Decies verò viciſſe periodum, καὶ σαλπίζειν ἅμα, καὶ σάλπιγξι δυσὶ, κοιμᾶσθαι δὲ ἔθος εἶχεν ἐπὶ λεοντῆς μόνης. ἐσήμαινε δὲ σαλπίζων μέγιστον ἄργος γοῦν πολιορκοῦντος δημητρίου τοῦ ἀντιγόνου, καὶ οὐ δυναμένων τῶν στρατιωτῶν τὴν ἑλέπολιν προσαγαγεῖν τοῖς τείχεσι διὰ τὸ βάρος ταῖς δύο σάλπιγξι σημαίνων ὑπὸ τῆς ἁδρότητος τοῦ ἤχου τοὺς στρατιώτας ἠνάγκασε προθυμηθέντας προσαγαγεῖν τὴν μηχανήν· ἐνίκησε δὲ τὴν περίοδον δεκάκις. Nam etſi περιοδονῖκαι dicti athletæ propriè (in gymnicis enim certaminibus perihodon viciſſe dici Feſtus Pompeius in Perihodos tradit qui Pythia Iſthmia, Nemea, Olympia, vicit à circumitu eorum ſpectaculorum) quando tamen iſtum non Athletica, ſed buccinatoria præſtitiſſe tradit Atheneus, laudo Dalichampium doctiſſ. qui de tubæ certamine, accipiendum iſtud cenſuit. Hoc etiam reperio inter honores hieronicis habitas connumerandum, vt videtur, ipſorum nomina ſimul,& eorum qui ſuperati forent in publicum agonum commentarium atque archiuum ſolitos referre, ſiue Agonothetas, ludorúmque curatores, ſiue hellanicas & Amphictyones ad perpetuam rei memoriam. Quamobrem ſæpe ab claſſicis auctoribus [a], cùm Olympiadum mentionem faciunt ad-

[a] Vt à Dionyſio Halicarnaſſeo perſæpe à lib. 1. fol. 57. vbi κτίζουσι ῥώμην ἔτους ἐνεστῶτος πρώτου τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος ἣν ἐνίκα στάδιον δαΐκλῆς μεσσήνιος ἄρχοντος ἀθήνησι χαρόπου. & ſimiliter in toto illo hiſtoriarum ſuarũ opere à ſeptima illa Olympiade vſque ad ſecũdam & octuageſimam Olympiadẽ cuius in hæc verba mẽtionem facit, li. 10. fo. 676. edit. Vvechel. ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον λύκος θεσσαλὸς ἀπὸ λαρίσσης, ἄρχοντος ἀθήνησι χαιρεφάνους ἔτι, ... ἀπὸ τῆς ῥώμης συνωκισμένης Ποπλίου Ὁρατίου καὶ Σέξτου Κοιντιλίου διαδεξαμένων τὴν ὑπατον ἀρχήν. & ad finem huius libri. f 84 & in ipſo initio li. 11. de 83. Olympiade ſic ſcriptum, ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τρίτης ὀλυμπιάδος ἣν ἐνίκα στάδιον Κρίσων ἱμεραῖος ἄρχοντος ἀθήνησι φιλίσκου &c Quãuis nonnunquã omiſſum patriæ ſtadiodromi nomẽ reperias vt Agatharchi circa 61. Olym. in lib. 4. fo. 244. interdum ipſum ſtadij vocabulum, vt lib. 3. f. 177. de Martio qui capeſſit imperium ἐνιαυτῷ δευτέρῳ τῆς τριακοστῆς καὶ πέμπτης ὀλυμπιάδος ἣν ἐνίκα σφαῖρος λακεδαιμόνιος, &c. & ſimiliter lib. 6. fol. 367. ad 72. Olymp. Et lib. 9. fo. 617. & 618. ad 75. vt apud Diodor. Sicul. perſæpe. Et lib. 13. fo. 375. de Olymp 92. νικήσαντος ἐξαιρέτ

ditum quoque ab ipsis legimus, eius qui quaque Olympiade vicerit, nomen, qua de re tota libri sequentis cap. XXIII. subtilius ξὺν θεῷ differetur & pleniùs De Isthmiorum commentariis quibus non victores modo, sed victi quoque percenserentur, hoc est quos illorum quisque superasset, vnum Plutarchi locum in memoriam reuoco, vbi Corinthiorum exulibus, ab Agesilao restitutis (cùm Argiuos tunc temporis Corinthum tenentes, & Isthmia agentes superueniens sacra Deo facta, omnémque apparatum Agesilaus relinquere pulsos coëgisset) ipse rogatus vt ludis præsideret, omniáque disponeret Agonothetarum more, talem honorem respuisse dicitur, ac tantùm, ipsis iusta facientibus adfuisse cum copiis, securitatis præstandæ gratia: post vbi se recepisset, instauratis Isthmiis ab Argiuis nonnullos denuò victores fuisse, alios qui victores priùs fuerant, cùm ludis interesset Agesilaus, & superatos, & sub hoc nomine in commentarium relatos: ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων οἱ φυγάδες ἔτυχον παρόντες ἐδεήθησαν αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα διαθεῖναι (inquit) τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν. αὐτῶν δὲ ἐκείνων διατιθέντων, καὶ συντελούντων παρέμεινε, καὶ παρέσχεν ἀσφάλειαν. ὕστερον δὲ ἀπελθόντος αὐτοῦ, πάλιν ὑπ' Ἀργείων ἤχθη τὰ ἴσθμια, καὶ τινὲς μὲν ἐνίκησαν πάλιν. εἰσὶ δὲ οἱ νενικηκότες πρότερον ὕστερον δὲ ἡττημένοι ἀνεγράφησαν. Quo etiam aspexit haud dubiè Dionysius Areopagita in Ecclesi. Hierarch. quodam loco [a] vbi περὶ τῶν πρὸς τὸ τοῦ θανάτου πέρας ἰόντων ὡς ἐπὶ τέλος ἱερῶν ἀγώνων egit hoc quoque subiiciens quod de mortuis in Christo tanquàm de Hieronicis gentilibus in commentarium relatis accipiendum est, τὰ δὲ καθαρὰ τῶν ἱερῶν ψυχῶν ὁμόζυγα καὶ ὁμοπόρευτα σώματα συναπογραφέντα καὶ συναθλήσαντα κατὰ τοὺς θείους αὐτῶν ἱδρῶτας ἐν τῇ τῶν ψυχῶν ἀτρέπτῳ κατὰ τὴν θείαν ζωὴν ἱδρύσει συναπολήψεται τὴν οἰκείαν ἀνάστασιν. Atque huc pertinuit quod grammateia sua, vt acta, siue commentarios rei Athleticæ in ipsis asseruarent habuisse Xysticos, locúmque his ad ea concessum ab Imperatoribus ostensuri sumus libro tertio [b], vbi περὶ τῶν ἡττητείων καὶ τῆς ἐφηβείας differetur, sicuti Athletas nomen certamine dedisse, ídque in album describi curasse, in arenam decensuros, alio eiusdem libri loco c.16. docebimus & subscriptiones in archio, siue grammateio agonum factas, ab iis qui curulibus equis inter se contenderent libro superiore [c] ostendimus.

ἀκροχειριστοῦ, & lib.14. fol. 396. de Olym. 94. & fo.425. de Olym. 96. Et fo.445. (vbi etiã patria victoris omittitur Teritis) de Olym. 97. & fol.451. de Olymp 98 & lib.17. fo.582. de Olym 112. & fol.622. de Olymp. 114. sicuti & apud Thucyd. lib.3 fo.85. ἣν δὲ ὀλυμπιὰς ἣ Δωριεὺς ὁ Ῥόδιος τὸ δεύτερον ἐνίκα. Rursum Dionysius omittit nonnunquã victorẽ Olympicis, vt lib. 7 fol 419. ἐπὶ τῆς ἑξηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος ἄρχοντος Ἀθήνησι Μιλτιάδου. Et initio lib.9. f. 559 de 75 Olympi. & ad fin. lib. 11. fol. 736. de 84. Olymp. sicuti Diodorus quoque li.16 fo.605. de Olym. 113 cum tamen Olympiadẽ & Archontem, & consules nominẽt Iosephus quoq; lib 16. cap.5. fol.496. de Olymp.192. Alioqui Diodorus ipse Olympiadem enumerans nomen stadio Victoris eiusque patriæ adiicit, vt lib.13. fol.348. de Olymp.92. & lib.11. fo.266. de Olymp.76. & fo.269. de Olymp.77. & fo.275. de Olymp. 78. & fo.281. de Olymp.80. & fol.285. de Olymp.81. & lib.12. fo.293. de Olymp.83. & fo.302. de Olymp.8. & fo. 305. de Olymp.87. & fo.311. de Olymp.88. & alibi sæpe lib.13.14.15.16.17.19. & 20. fol.779. vsque ad Olympiadem 119, De 120. Olymp. mentio apud Pausaniam Eliacôn 2. fo.148. cuius anno secundo Hieronem Agathocli successisse in Siciliæ tyrannide scribit. Sic fere vt Olympionicæ ipsiúsque patriæ nomen non omittat, τὴν δὲ ἀρχὴν εἶχε ἔτει δευτέρῳ τῆς ὀλυμπιάδος ἐπὶ ταῖς εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, ἣν Κυρηναῖος στάδιον ἐνίκησεν Ἴδαιος.

a Cap.7. περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων. fol.214. b Cap.23. ad extremum. Et item sub finem, cap.27.
c Ad extremum cap.3 lib.1. De archio agonum vide,j. cap.17. huius libri. Et cap.20. vbi συγγραμμάτων mentio.

Hieronicarum gloria ex Proedria. qui ἰσόθεοι & Herculi æquales Philippus Crotoniensis Olympionica iam mortuus, at Euthymus Pugil etiamnum viuus consecratus. Cælestium nomen Athletis apud Horatium: Quod noua significatione acceptum. Athletarum ex voto anathemata. Coronarij agones nõ coronati, qui στεφανῖται Hieronicæ Spartano regi depugnaturo proximi aderant, Quod in honore ab ipsis habitum.

CAP. XVI.

POssis & illud gloriæ apud Tertullianum interpretari de prima in spectaculis sede hieronici concessa, cuius tum Plinius eo libri sexti, & de-

& decimi loco, quem inferius exhibebo, tum Xenophanes illo quod antea protuli carmine commeminit.

καίκε προεδρίην φανερὴν ἐν ἀγῶσιν ἄροιτο.

Sane apud Græcos olympionicem esse, prope maius & gloriosius habitum, quam Romæ triumphasse, Cicero in ea pro Flacco, memorat, & in Tusculanis quæstionibus, esse quibus olympiorum victoria consulatus ille antiquus videatur. quamobrem hieronicam *ἰσόθεον νομιζόμενον* eo Luciani loco, cuius verba, in hanc rem superius paulo exhibita fuêre *cap. 11. huiusce libri*, legimus: Herculi scilicet illi æqualem ludorum victori ac præsidi, de quo pluribus ex Hygino, & aliis à me actũ fuit. Quin etiam auctor locupletissimus D. Ioan. Chrysostomus pugiles ab ethnicis olim pro aliis habitos tradit [a]: aspiciens hic quidem, sed ille quoque (id quod verius arbitror) ad illã in primis quæ ab Herodoto in Terpsichore, ac post eum ab Eustathio enarratur, de Philippo Butacide filio Crotoniensi Olympionica post obitum ab Ægestanis consecrato, & sacrificiis etiam propitiato, historia, de qua libro superiore *cap. 14. sub initium* verba fecimus: sed ad illam quoque ac multo potius, de Euthymo pugile Locrensi à Plinio secundo [b] in hæc omnino verba relatam historiam, Consecratus est viuus, sentiensque oraculi eiusdem iussu, & Iouis Deorum summi à stipulatu Euthymus picta semper olympiæ victor, & semel victus. Patria ei Locri in Italia, ibi imaginem eius & Olympiæ alteram eadem die tactam fulmine, Callimachum vt nihil aliud miratum video. Deúmque iussisse sacrificari, quod & viuo factitatum, & mortuo: nihilque adeo mirum quàm hoc placuisse Diis. Recte pro Diis habitos Chrysostomus inquit quos ab Horatio *lib. 4. Carminum od. 2.* cælestes propterea vocatos equidem censeo: quo loco aliter tamen ab interpretibus vulgaribus accepto sic cecinit,

Siue quos Elæa domum reducit,
Palma cælestes, pugilém ve, equúm ve
Dicit: & centum potiore signis
Munere donat.

Nam & quod de domum reductione hieronicarum ait Poeta id satis à me aliis auctoribus in hanc rem aduocatis, antea expositum fuit. Quod vero signorum, hoc est statuarum, seu iconum mentionem iniicit, quibus hieronicarum, in agonum sacrorum locis memoria conseruaretur, ea de re plenius paulo pòst à nobis tractabitur. Comparat enim poëta laudes Hieronicis tributas ab ipsorum enchomiaste Pyndaro, cum statuis perpetuandæ ipsorum memoriæ causa positis: quod non satis immò nullatenus ab illis interpretibus, ne vetustioribus quidem perceptum scias non magis quam illis ipsis D. Chrysostomi, & Luciani testimoniis circa Hieronicas pro Diis habitos à veteribus, manifestam fieri mẽtem Horatij, alio quodam loco *Od. 1. lib. 1. carmin. sub init.* de agonibus apud Olympiam equestribus, atque curulibus canentis, vt Olympionicas ad Deos vsque terrarum dominos, adeptione palmæ siue victoriȩ dicat euehi: quod nihil est aliud, quam Diis computari vel æquari atque comparari.

Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegisse iuuat: metaque feruidis

[a] Homilia 66. ad populũ Antioch. meminit & Euseb. c. 5. de præpar. Euangel. citatus in hanc rem à Mercuriali cap. 14. lib. 1. art. gymnast. huc fortasse aspexit idẽ ille Chrysostomus priore ad Theodorum lapsum parænesi epist. 5. co. 863. eo loco vnde verba ꝓferam .ĵ. cap. 27.

[b] Cap. 47. lib. 7. natur. histo. De hoc Eutymo Locrensi ac ipsius robore facta mentio lib. 1. cap. 5. ab Æliano.

Euitata rotis, palmáque nobilis
Terrarum dominos euehit ad Deos.

Quod cùm perſuaſum haberent veteres, ideo ipſos, ſi vincerent, ludis præſertim Olympicis, aliiſque ſacris vouere, ac dicare Diis, & clypeos, & ſtatuas, aliaque magni pretij donaria quæ Deorum templis reponerentur (vnde ἀναθήματα dicta) vetuſtæ memoriæ libri comprobant. De Periandro quidem hiſtoricus Ephorus apud Diogenem Laërtium *lib.1. in eius vita fol.* 36. retulit vouiſſe illum, Si quadrigis viciſſet Olympia ſtatuam auream Deo (Ioui ſcilicet) poſiturum, victoria vero potitum & voti reum auro deficiente fæminis, ſub feſtum quempiam diem, ornatis mundum omnem detraxiſſe, quem voti ſoluendi cauſa Olympiam miſerit. ἀλλὰ καὶ ἔφορος ἱστορεῖ (ait) ὡς εὔξαιτο εἰ νικήσειεν ὀλύμπια τεθρίππῳ χρυσοῦν ἀνδριάντα ἀναθεῖναι. νικήσας δὲ καὶ ἀπορῶν χρυσοῦ κατά τινα ἑορτὴν ἐπιχώριον κεκοσμημένας ἰδὼν τὰς γυναῖκας πάντα ἀφείλετο τὸν κόσμον, καὶ ἔπεμψε τὸ ἀνάθημα. Cæterum à cordatis tamen & fortibus viris, quales Lacedæmonij non adeò magni Olympionicæ habiti, vt non pulchrius, ac præſtantius, atque adeò magis honorificum ſibi fœmina etiam apud illos exiſtimauerit filium victorem in acie amiſiſſe quàm Olympionicam habere ſuperſtitem: quod eius fœminę dictum verè maſculum atq; Laconicum quando dignum Plutarchus ἐν ἀποφθέγμ. λακαινῶν duxit, vt literis proderet, piaculum eſſe me facturum arbitrer, Si de Olympionicarum gloria, & apud veteres ethnicos exiſtimatione diſceptans ſilentio prętermittam. Igitur hæc ea de re Plutarchi verba lubẽs memoria repeto, ἄλλη πομπὴν τελοῦσα πάνδημον ἤκουσεν ἐπὶ τῆς παρατάξεως νικᾶν τὸν υἱόν, ἐκ δὲ τῶν τραυμάτων πολλῶν γινομένων θνήσκειν· οὐ περιελομένη οὖν τὸν στέφανον ἀλλὰ σεμνυνθεῖσα πρὸς τὰς πλησίον εἶπεν, ὡς πολλῷ κάλλιον ὦ φίλαι ἐστὶν ἐν παρατάξει νικῶντα τελευτᾶν, ἢ τὰ ὀλύμπια περιγινόμενον ζῆν. Habitum autem illud glorioſi præmij loco apud veteres Lacedæmonios, vt in hoſtem eunti Regi Spartano comites, immò propugnatores, atque (vt vetuſto in hac ſignificatione verbo vtar) latrones ſiue protectores adforent. Etenim ex numero eorum qui Coronario (ſic malo στεφανίτην ἀγῶνα vertere apud Plutarchum *in Lycurgo pag.*98. cùm Xylandro, ſicut aurum coronarium à veteribus vocatur: quàm quod Cruſerium facere video, Coronato dicere) certamine victores extitiſſent: vnum aliquem in prælium Rex adducere ſecum ſolitus: cuius rei vnum ſed qui mihi ſit pro centum millibus, habeo teſtem Plutarchum illum in Lycurgo, vbi, ἐχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους (inquit) ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ στεφανίτην ἀγῶνα νενικηκότα. Itaq; cum Laconi cuipiam grãdis eſſet Olympiis oblata pecunia, maluiſſetq; inſuper illa habita dimicare: deinde ſine magno labore, tum de colluctatore victoriam reportaſſet: Quærenti alteri ſic fere, Quo tibi hæc Lacon victoria? ſubridentem ipſum reſpondiſſe, ille optimus auctor hiſtoriæ narrat, πρὸ τοῦ βασιλέως τεταγμένος μαχοῦμαι τοῖς πολεμίοις. Ante Regem in acie locatus aduerſus hoſtem depugnabo. Eandem Spartanorum hieronicarum prærogatiuam ab ipſo Plutarcho in Sympoſiacis problematibus *lib.2. quæſt.*5. reperio celebratam his omnino verbis, ἐν δὲ λακεδαίμονι τοῖς νενικηκόσι στεφανίτας ἀγῶνας ἐξαίρετος ἦν ἐν ταῖς παρατάξεσι χώρα περὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα τεταγμένους μάχεσθαι.

Priuile-

Priuilegia publica Hieronicis concessa: in quibus immunitas. Annonaria commoda siue obsonia, de quibus Iureconsultorum loci, non satis à vulgaribus interpretibus percepti exponuntur. Communia in Prytaneo δόρπου λύσις apud Pyndarum. Athenæi locus eximius. κτιάναι vocabulum apud Xenophanem, Possessiones agonotheticæ. Σύγκτησις ἀγωνόφορος apud Iurisconsultum. Parasitum horreum, atque Acheium. Item Herculis Parasiti apud Athenæum.

CAP. XVII.

RVrsum illo apud Tertullianū loco quem explicare institui priuilegiorum publicorum vocabulo ista de qua Imperatores eo, quod exponimus rescripto, cogitarunt à muneribus ciuilibus, & publicis, itémque ab omni præstatione, siue functione vacatio, & excusatio designatur, quam Honorius, & Theodosius [a] quodam Iuris nostri loco priuilegium vocarunt Antoninus Imp.[b] beneficium. Suetonius *in Augusti vita cap.* 18. ipse de athletis agens proinde, atque Tertullianus priuilegium, vbi Augustum ait Athletis & conseruasse priuilegia, & ampliasse. De isto autem immunitatis priuilegio hieronicis ab omni antiquitate concesso ita Iulianus Imperator pro Argiuis[c], vt & ἀτέλειαν & προνομίαν vocet: quo loco τεττάρων γὰρ ὄντων ὡς ἴσμεν τῶν μεγίστων, καὶ λαμπροτάτων ἀγώνων, περὶ τὴν ἑλλάδα: ἠλεῖοι μὲν ὀλύμπια, δελφοὶ δὲ πύθια. καὶ τὰ ἐν ἰσθμῷ κορίνθιοι, ἀργεῖοι δὲ τὴν τῶν νεμέων συγκροτοῦσι πανήγυριν· πῶς οὖν εὔλογον ἐκείνοις μὲν ὑπάρχειν τὴν ἀτέλειαν τὴν πάλαι δοθεῖσαν. τοὺς δὲ ἐπὶ ὁμοίοις δαπανήμασι ἀφεθέντας πάλαι τυχὸν δὲ οὐ δὲ τὴν ἀρχὴν ὑπαχθέντας νῦν ἀνῃρῆσθαι τὴν προνομίαν, ἧς ἠξιώθησαν. Cùm corona igitur, immunitatis quoque priuilegium adeptos hieronicas ipse Cassianus eo loco, quem posteà [d] proferemus docet stipendiorum ciuicorum appellatione annonaria commoda, id est mercedes, & salaria, siue obsonia intelligenda reor: quæ & pro Agonibus Iselasticis non ex eo die, quo essent athletæ coronati, sed quo eorum quisque in ciuitatem suam εἰσήλασεν ἂν, pręstanda Traianus Imper.[e] censuit: atque consultanti Plinio rescripsit. Hæc quidem annua exsolui à ciuitatibus vnde Hieronicæ oriundi, solita. Quæ à Papiniano[f] præmia quæ propter coronas sacras præstantur, nominata video: Ipsorum verò commodis condemnato placuisse interdici, & eam pecuniam iure pignoris in causam iudicati capi: nempe iam debitam cuius dies vel cessit si non venit, quæque adeò peti & exigi potuit, aut non inutiliter aliquando exactum iri iam certum est: annonariam pecuniam. Spem verò eorum præmiorum quæ pro coronis, athletis pensitanda sunt, hoc est annonas cibaria, obsoniáve quorum dies nondum neque venit neque cessit priuata pactione pignorari minimè admittendum esse rescripsit Alexander[g] Imperator: & ideò nec si generale pactum de bonis omnibus pignori obligandis interuenerit tenere, circa illam spem præmiorum scilicet: quod accipiendum de præmiis illis vtique censeo, quæ ob futuras coronas, atque victorias athletæ sibi pollicentur, non quæ ob præteritas, annua obsonia (vnde annonæ vocabulum fortasse ductum) vtpote iam sibi debita, quorum tamen dilata in diem certam positio est, meritò expectant. Ob futuras etenim victorias & coronas præmia non obligantur pignori: non tam quod illorum esse quędam alea videatur, præsertim si qui ea obligat, nondum hieronica, nec in herculis pue-

a Lib. 1. de quibus muneri vel pręstatio iuncta l. 3. eod. tit. & l. 6. de profess. & med. l. 1. Cod.

b Lib. 1. Co. de profess. & med lib. 1.

c In Epist. quadam siue titulo pro Argiuis fo. 256. eius operum Lutetiæ nuper à Duuallio excusorū anno 83.

d Sequenti lib. paulo post principium vbi de probatione Athletarum.

e Epist. 119. & 120. l. 10. Epist. Plinij Secundi.

f L. commodis 40. D. de re iud.

g L. spé eorum 5. C. Qui potior. in pignor.

rorum (de quibus libro primo actum est) numerum, vtpote nondum eius nomine in archij siue grammateij tabularium, albúmve perscripto relatus fuerit vt annonaria ista vel alia quælibet coronarum præmia posset percipere vel se in diem esse percepturum sciret: quàm quòd publicè intersit, ad voluptatem quæ populo paratur, ne ab animosa, strenuáque decertatione (ad quam spe præmiorum auferendorum accendi athletæ solent) quando quæ aliis illi obligauerint, ipsi vtique perlaturi non sint, omnino retrahantur. Quæ ratio cessat in præmiis ob præteritas coronas iam debitis, quæúe debitum iri iam certum est: quæ tamen ipsa propterea quòd athleta iam condemnatus sit, non magis quàm stipendia militibus, aut professoribus debita, in causam iudicati capi ac retineri præses prouinciæ minimè passurus est, vbi rem iudicatam aliis rationibus exequi poterit quemadmodum à Seuero & Antonino [a] rescriptum olim didici. Quæ omnia vix est à nostris legum magistris vt explicentur, quæ assequutus eorum qui scripsêre, videtur nemo: hic adeò visum mihi, qui omnibus prodesse cupio, intereà loci depromere.

[a] L. stipendia 4. C. de execut. rei iudic.

¶ Hactenus de ciuilibus & Iselasticis hieronicarum annonis atque stipendiis: Nam quæ Olympionicis antiquitus dabantur in Prytanæo forsitan conuiuio annonæ siue obsonia: iis non per annum (nisi fallor) sed semel Olympiadibus singulis, siue lustris, aut donec festi ludorum dies elaberentur apud Elæos excipi consueuerant. Ita igitur istud Pausaniæ *Eliacon primo fol.* 127. intelligo, ἔστι δὲ καὶ ἑστιατόριον ἠλείοις καὶ τοῦτ' ἔστι μὲν ἐντὸς τοῦ πρυτανείου τοῦ οἰκήματος, τοῦ τῆς ἑστίας ἀπαντικρύ: τοὺς δὲ τὰ ὀλύμπια νικῶντας ἑστιῶσιν ἐν τούτῳ τῷ οἰκήματι. Quo ex loco nimirum ille alter Pindari mirum quantùm illustratur, mutuóque ipsi affulget, nescio an satis hactenus perceptus ab interpretibus, περὶ τῆς τοῦ δόρπου λύσεως Olympionicarum ode x. *stroph.* 3. vbi de institutore ludorum Olympicorum Hercule,

-- σταθμᾶτο ζάθεον ἄλσος	πατρὶ μεγίστῳ· περὶ δὲ πάξαις
ἄλτιν μὲν ὅγ' ἐν καθαρῷ	διέκρινε. τὸ δὲ
κύκλῳ πέδον, ἔθηκε δόρπου λύσιν	τιμάσαις πόρον ἀλφεοῦ.

Vtrumque illorum isto tertio Athenæi [b] versus ex Antiphone in Geminis quosdam proponentis, vel potius nostram de iis sententiam, atque interpretationem firmatam, atque comprobatam quantum potest arbitror: vbi parasitus artificium suum, aut vitæ potius parasiticæ institutum ita commendat, vt non minùs sibi paratum honoris causa prandium sine symbolo dicat, quàm ipsis olympionicis in Prytanæo exhiberi soleat, quin ipsum quoque in Prytanæo videri semper esse cùm sit vbique asymbolus,

[b] Li. 6. Deipnosoph. fol. 79. Ald. exép. Græc. & Lat. interpretat. Lugduni nuper excusæ fo. 177.

ἵνα δὲ μὴ πολλὰ μακρολογῶ δι' ἡμέρας
τεκμήριόν τι παμμέγεθες οἶμαί γ' ἐρεῖν
ὁ τῶν παρασίτων ὡς τετίμηται βίος
γέρα γὰρ αὐτοῖς ταῦτα τοῖς τ' ὀλύμπια
νικῶσι δίδοται χρηστότητος εἵνεκα
σίτησις οὐ γὰρ μὴ τίθενται συμβολαὶ
πρυτανεῖα ταῦτα πάντα προσαγορεύεται.

Ad priora illa obsonia, siue quæ ipsorum vicem darentur stipendia publica hieronicis, vnde alerentur, qui patrias suas coronauerant referendum

dum hoc censeo, quod è Colophonij Xenophanis, paulò antè fuit exhibitum,

> χαίρει σιτεῖν δημοσίων κτεάνων
> ἐκ πόλεως--

Quod satísne rectè doctissimus interpres his Latinis reddiderit (Additur etiam publico sumptu) ambigo, cùm ad possessiones illas agonotheticas sumptibus omnibus sacrorum certaminum ab antiquis deputatas Xenophanis illud vocabulum κτεάνων pertinere videatur, quarum ita fit in iure nostro [a] mentio vt de ipsis accipiendum non immeritò τὸ σύγκλησιν ἀγωνοφόρον apud Modestinum [b] excellentissimus iuris antistes Cuiacius [c] aduersus illorum audaciam, qui ex Aristotele ἀγνοφόρον (illud scilicet quod non intelligerent deprauatum existimantes ausi sunt reponere. Ac similiter cùm gymnicos ludos Herculeos nuncupatos ab ipsorum Braside illo heroe, cuius & in agonibus, siue stadiis, & palæstris signa dedicata, & posita superiore libro comprobatum plurimis veterum testimoniis fuit: non absona fortasse coniectura seu potius diuinatio hæc nostra, quam proponam, eruditis auribus futura est, quid enim in tanta veteris memoriæ obscuritate certi, ac manifesti à mediocris ingenij, vel doctrinæ homine quamlibet laborioso? & tamen ita sentio, donec erroris ab eruditioribus, quàm ego sum coarguar, ob ea quæ dicta sunt potuisse in parasitio illo horreo, quo primitias sacri frumenti parasitis recondebant ludorum curatores, siue prouinciales sacerdotes illis epulum vel annuum, vel quotidianum potius de sumptu publico ex illis agonotheticis, quæ dixi prædiis redacto præbere hieronicis, qui in Herculis parasitorum cœtum allecti post victoriam forent. Quam in rem istud ex Athenæi *lib. 6. Deipnoso. fol. 78. Aldini libri* quodam loco libet depromere, vbi verba quædam ex inscriptione columnæ in Castoris & Pollucis (Deorum enagoniorum vtique, hoc est, ludis præsidentium) fano positæ referuntur, ἀλλὰ μὴν περὶ γε τῶν παρασίτων ὁ λόγος κἂν τῷ ἀνακείῳ ἐπί τινος στήλης γέγραπται· τοῖν δὲ βοοῖν τοῖν ἡγεμόνοιν τοῖν ἐξαιρουμένοιν, τὸ μὲν τρίτον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, τὰ μὲν δύο μέρη, τὸ μὲν ἕτερον τῷ ἱερεῖ, τὸ δὲ τοῖς παρασίτοις. vbi tres in partes duo boues selecti, sic diuisi vt agoni vna, sacerdoti altera, parasitis tertia cederet, & posteà è Cratetis libro secundo de sermone Attico πρότερον δ' ἐκαλοῦντο παράσιτοι οἱ ἐπὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ σίτου ἐκλογὴν αἱρούμενοι· καὶ ἦν ἀρχεῖόν τι παρασίτων· & posteà de Archio, siue parasitio ὅτι δὲ καὶ ἀρχεῖον ἦν αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ νόμῳ ταῦτα γέγραπται εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ νεὼ τοῦ ἀρχείου καὶ τοῦ παρασιτίου. καὶ τῆς οἰκίας τῆς ἱερᾶς διδόναι τὸ ἀργύριον & cætera. ἐκ τούτου δῆλόν ἐστι ὅτι ἐν ᾧ τὰς ἀπαρχὰς ἐτίθεσαν τοῦ ἱεροῦ σίτου οἱ παράσιτοι, τοῦτο παρασίτιον προσηγορεύετο. ταῦτα ἱστορεῖ καὶ Φιλόχορος ἐν τῇ ἐπιγραφομένῃ τετραπόλει μνημονεύων τῶν καταλεγομένων τῷ Ἡρακλεῖ παρασίτων. quæ postrema notanda verba censeo de parasitis Herculis.

a L. vlti. de fun. patrim. & l. penult. de diuers. præd. vrban. & rust. C. lib. iij. quarũ ista desumpta est ex Nouell. 3. Martiani de prædiis ciuitat. om.

b l. Titia 34. §. 1. D. de lega. 2.

c In cõmentar. ad tres postremos Cod. libros ad d. l. vltim.

Adhuc de annonariis Hieronicarum sumptibus ex Dionysio Athenæo, Laërtio & Plutarcho cuius alter quidam locus exponitur. Victorielia seu Victricia carmina Hieronicis ab ipsorum amicis olim præbita ἑστιᾶν τὰ ἐπινίκια ἤγουν νικητήρια. De Autolyco Hieronica excepto cœna victoriali è Xenophonte atque Athenæo, cuius interpres notatur. Item de Phoco ex Plutarcho, huius itidem notato interprete: Ac etiam ex Athenæo quem corruptum interpres non animaduertit nos integritati suæ restituimus & explicauimus. Hieronicis Sosicli & Agathoni, à Musico agone victorialem cœnam amicos præbuisse.

CAP. XVIII.

PRæterea referendum ad ſumptus illos annonarios pro athletis autumo, quod fructus ex huiuſmodi victoriis, per totum vitæ tempus athletas percepiſſe, vt abunde ipſis eſſet vnde ſe alerent Dionyſius Halicarnaſſeus [a] retulit, ſic fere καὶ ἀγωνιζομένῳ ταῦτα καθ' ἕκαστον ἀγῶνα, καὶ παυσαμένῳ παραμένουσι τὸν βίον σύμπαντα οἱ καρποὶ ἀπὸ τῆς νίκης τὴν περιουσίαν τοῦ βίου ἄφθονον παρέχοντες, tùm verò quod mulo vetulo iuniores tamen, & robuſtiores ad vecturam comitanti, atque adeò qua poſſet cohortanti, cùm ædem Mineruæ Athenienſes conderent, frumentum, hordeúmque publicum ad ſatietatem vſque, tanquam ſi opus ipſe quoque faceret, exhiberi voluiſſe, velut in Prytaneo ſportula, ſiue annona ei decreta, ſicut athletæ iam ætate confecto Ælianus [b] quodam loco memorat, ἀλλ' ἐὰν ἐς κόρον σιτεῖσθαι καὶ τὸν δῆμον (inquit) ἐκτίνειν τὸ ἀργύριον ἐν πρυτανείῳ τρόπον τινὰ ἀθλητῇ σιτήσεως δοθείσης ἤδη γέροντι. Denique hoc quoque quòd cùm creſcerent in immenſum huiuſmodi ſumptus in hieronicas ab Athenienſibus facti in eos (inquam) qui ſuæ ditionis forent Solon modum ipſis lege lata præſtituerit, ſed ita vt dapſilius, atque liberalius longè Olympionicis, quam reliquis hieronicis demenſum præberi voluerit, ſi Diogeni Laërtio [c] fides, cuius hæc ferè verba ſunt συνέστειλε δὲ τὰς τιμὰς τῶν ἐν ἀγῶνι ἀθλητῶν.. Ὀλυμπιονίκῃ μὲν τάξας πεντακοσίας δραχμάς, ἰσθμιονίκῃ δὲ ἑκατὸν, καὶ ἀνάλογον ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἀπειρόκαλον γὰρ ἐξαίρειν τὰς τούτων τιμάς: cuius rei Plutarchus etiam in eius vita [d] commeminit, vbi ſic eſt τῷ δ' ἴσθμια νικήσαντι δραχμὰς ἔταξεν ἑκατὸν δίδοσθαι. τῷ δ' ὀλύμπια πεντακοσίας: vnde intelligendus eſt omnino alter Plutarchi [e] locus: vbi tradit Polycritæ Lyſimachi filiæ ab Athenienſibus tantam decretam fuiſſe, quanta ſolet Olympionicis tribui annonam, quingentas drachmas igitur. ἔτι δὲ Λυσιμάχου θυγατέρα Πολυκρίτην ἀπολειπόντος ὁ Φαληρεὺς φησὶ καὶ ταύτῃ σίτησιν ὅσην, ὅτε τοῖς ὀλυμπιονίκαις ὁ δῆμος ἐψηφίσατο. Victorialibus inſuper priuatorum, tamen annorum cœnis, atque conuiuiis excipi ſolitos hieronicas etiam pueros, eorúmque parentes atque amicos intimos apud veteres Græcos ex Athenæi, Xenophontis, & Plutarchi locis ſimul comparatis colligo, quod dicebatur τὰ νικητήρια vel ἐπινίκια ἑστιᾶσθαι Autolycus, qui pueros panathenæis pancratio, vicerat, amator ipſius Callias Hipponici filius, patremque ipſius ad curulis certaminis ſpectaculum deduxit, eoque finito, ipſis aliiſque amicis domi ſuæ apud Peireum epulum præbuit. qua de re ita Xenophon [f], Καλλίας γὰρ ὁ Ἱππονίκου ἐρῶν ἐτύγχανεν Αὐτολύκου παιδὸς ὄντος, καὶ νενικηκότα αὐτὸν παγκράτιον ἦκεν ἄγων ἐπὶ τὴν θέαν. ὡς δὲ καὶ ἱπποδρομία ἔληξεν ἔχων τόν τε Αὐτόλυκον, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀπῄει εἰς τὴν ἐν Πειραιεῖ οἰκίαν. συνῆπτε γὰρ αὐτῷ καὶ Νικήρατος &c. αὐτὸς γὰρ προσῆλθε τοῖς ἀμφὶ Σωκράτην, καὶ εἶπεν εἰς καλόν γε ὑμῖν συντετύχηκα. ἑστιᾶν γὰρ μέλλω Αὐτόλυκον, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐπεὶ τὰ γὰρ αὐτῷ οἱ μὲν γυμνασάμενοι, καὶ χρισάμενοι, οἱ δὲ καὶ λουσάμενοι παρῆλθον. Αὐτόλυκος μὲν οὖν παρὰ τὸν πατέρα ἐκαθέζετο οἱ δ' ἄλλοι ὥσπερ εἰκὸς κατεκλίθησαν. Athen. quoque *lib.* 5. *Deipnoſoph. ſub init. in fol.* 54. ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ Ξενοφῶντος συμπόσιον καίπερ ἐπαινούμενον, οὐκ ἐλάττους ἔχει τούτων ἐπιλήψεις. Καλλίας μὲν γὰρ συνάγει τὸ συμπόσιον ἐπειδήπερ τὰ παιδικὰ αὐτοῦ Αὐτόλυκος παναθηναίοις παγκράτιον ἐστεφανώθη,

ἐν τέχνῃ προτρεπτικῷ ἀθληταῖς, fol. 42.

b Lib. 6. de animal c. 49. huc ea pertinent quæ inferius adfero ad extremũ ſermonis 28. hoc ipſo lib de alimonia equis Circẽſibus præſtita. Quæ verò hiſtoria hoc loco ab Æliano enarratur eam & apud Plutarchum in Marco Catone, fol. 610 libri Stephanici poſſis deprehendere, ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων δῆμος οἰκοδομῶν τὸν Ἑκατόμπεδον (ait) ὅσας κατενόησεν ἡμιόνους, μάλιστα τοῖς πόνοις ἐγκαρτερούσας ἀπέλυσεν ἐλευθέρας νέμεσθαι καὶ ἀφέτους. ὧν μίαν φασὶ καταβαίνουσαν ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τὰ ἔργα τοῖς ἀνάγουσι τὰς ἁμάξας ὑποζυγίοις εἰς ἀκρόπολιν συμπαρατρέχειν καὶ προηγεῖσθαι καθάπερ ἐγκελευομένην, καὶ συνεξορμῶσαν. ἣν καὶ τρέφεσθαι δημοσίᾳ μέχρι τελευτῆς ἐψηφίσαντο.

c In Solone lib. 1. de vita Philoſoph. fol. 20. lib. à Steph. excuſ.

d In Solon. fo 166 lib. à Steph. excuſ.

e In Ariſtide ad finem in fo 614.

f In Sympoſio ſtatim in ipſo initio fo. 509. edit. Stephan. Hic eſt Autolycus athleta quem cum baculo ſublato cædere pararet Callibius Spartiata præſidio arcis Athenarum à Lyſandro impoſitus ipſe illum cruribus ſublatum proſtrauit in terram (vti Plutarchus Lyſandro memorat fo. 808.) robore ſcilicet artificióque ac more athletico.

νώθη, καὶ εὐθὺς οἱ κατακλιθέντες τῷ παιδὶ προσέχουσι τὸν νοῦν. καὶ ταῦτα τοῦ πατρὸς παρακαθημένου. vbi perperam interpres Latinus recentior. τὸ παγκράτιον, Quinquertionem addidit. De Phoco filio Phocionis cum Panathenæi. victoriam ex pugna de curru commissa reportasset Plutarchus *in Phocionis vita fol.*1377. narrat, multis petentibus victori epulum victoriale præbere, Phocionem reiectis cæteris vni hanc munificentiam permisisse, qui cùm splendidum, & fastuosum parasset conuiuium, cæterum hoc quoque operã cumprimis dederat, vt pedibus aduenie͂tium conuiuarum lauacra ex vino cum aromatibus præsto essent, ac exhiberentur. Quod aduertens Phocion ita filium Phocum, vinosum alioqui ac dissolutum adolescentem, compellasse fertur, Non compesces inquit socium tuum, ô Phoce (sic malo quàm quod Cruserius amicum nostrum vertit) qui victoriam deformat tuam, φωκίων δὲ τῷ υἱῷ βουλομένῳ ἀγωνίσασθαι (ait ille) παναθηναίοις ἀποβάτην ἐφῆκεν &c. νικήσαντος δὲ, καὶ πολλῶν αἰτουμένων ἑστιᾶσαι τὰ νικητήρια τοὺς ἄλλους φωκίων παραιτησάμενος, ἑνὶ τὴν φιλοτιμίαν ταύτην παρεχώρησεν. ὡς δὲ ἐλθὼν ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἄλλην τε σοβαρὰν ἑώρα παρασκευὴν, καὶ ποδονιπτῆρας οἴνου δι' ἀρωμάτων προσφερομένους τοῖς εἰσιοῦσι καλέσας τὸν υἱὸν οὐ παύσεις (ἔφη) τὸν ἑταῖρον ὦ φῶκε διαφθείροντά σου τὴν νίκην quam historiam ita expressam ab Athenæo tamen sciendum est tanquam non à socio filij cœna fuerit patri, & filio victori parata, sed pater filio, ipsiusque sociis epulum ob filij victoriam præbuerit, sic quidem, vt verba in autographo Græco, quod omnino sequutus Dalichampius eruditissimus interpres concepta sunt, νικήσαντος γοῦν αὐτοῦ (de Phoco loquitur) ἵπποις παναθηναίοις. ὡς ὁ πατὴρ εἱστία τοὺς ἑταίρους συνελθόντων εἰς τὸ δεῖπνον λαμπρὰ μὲν ἦν ἡ παρασκευὴ, καὶ τοῖς εἰσιοῦσι προσεφέροντο ποδονιπτῆρες οἴνου δι' ἀρωμάτων.

Sed cum cætera omnia cum Plutarchi verbis conueniant, equidem non dubito quin hic Athenæi locus mendo grauissimo laboret ita persanandus vt, pro εἱστία τοὺς ἑταίρους legatur mutatione facillima & (vt sic dixerim) familiarissima, ἑστιᾶτο ὑφ' ἑταίρους συνελθόντων deleto posteriore σ, quod desumptum, & repetitum deprauata pronunciatione ex initio subsequentis vocabuli, priore verò immutato in φ & separatis, quæ per errorem coaluerant præcedentibus literis in libro alioqui corruptissimo. Hæc igitur castigati vt suadeo loci huius, erit sententia quæ prioris illius quem à Plutarcho superiùs expressi: vt ab amico, siue socio filij nõ minus intemperante, ac nepote seu prodigo, quàm esset Phocus (nam similes cum similibus veteri prouerbio facile congregantur) cum ipso, & Phocion huius pater illa cœna victoriali vna cum aliquot amicis adeò splendidè exceptus fuerit. Et sane siue Phocus, siue Phocion cœnã præbuissent, nõ fuit quamobrem hic filio iuberet socium admonere, vt tam insignem victoriam Phoci hac sua intemperantia fœdare desineret: quam sibi potiùs imputare debuit pater siue ipse, siue apud se sociis cœnam filius præbuit. Verba enim ista qua cum illis Plutarchi congruunt subdita legas apud Athenæũ ὡς ἰδὼν ὁ πατὴρ καλέσας τὸν φῶκον οὐ παύσεις, ἔφη, τὸν ἑταῖρον διαφθείροντά σου τὴν νίκην, & statim de Callia Hipponici filio ita loquitur vt asotorum, ac nepotum, lurconum inquam, & prodigorum numero ascribat illum scilicet à quo superiùs memoraui exceptum cœna victorem pancratio Panathenaico Autolycum puerum, & ipsius

patrem οἶδα καὶ ἄλλους ἀσώτους πολλούς, περὶ ὧν ὑμῖν καταλείπω ζητεῖν, πλὴν καλλίου τοῦ ἱππονίκου, ὃν καὶ οἱ τῶν παίδων οἴδασι παιδαγωγοί.

Sic ob victoriam non gymnicorum, aut equeſtrium, ſed muſicorum agonum cœna exhibebatur ab amicis victori antequam gymnici ludi committerentur, vt ex iis colligitur, quæ ſuperiore libro bis attuliſſe me recordor Plutarchi *quæſt. 4. ſympoſi. problem. in princip.* verbis σωσικλέα τὸν κορωνῆθεν πυθίοις νενικηκότα ποιητὰς εἰστιῶμεν τὰ ἐπινίκια. & ex iſtis Athenæi *lib. 9. Deipnoſophiſt. ſub. fin. in fol.* 69. Agathonem dicentes tragœdia viciſſe Lenæis hoc eſt Bacchicis ludis, ob quam victoriam epulum exhibitum fuerit, qua de re agentem Platonem temporis rationem, quo id factum ſit nullam habuiſſe, multúmque à rei geſtæ ordine abſceſſiſſe, ἀεισίων ἐφ' οὗ τὸ συμπόσιον ὑπόκειται ἀνηγμένον πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εὐφήμου πρότερος ἦρξεν. καθ' ὃν πλάτων τὰ ἀγάθωνος νικητήεια γέγραφεν &c. ὅλως γὰρ λῆρος ἐστὶ τῷ πλάτωνι τὸ συμπόσιον. ὅτε γὰρ ἀγάθων ἐνίκα πλάτων ἦν δεκατεσσάρων ἐτῶν. ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ ἄρχοντος εὐφήμου στεφανοῦται ληναίοις &c. ἐφ' οὗ τὰ ἐπινίκια ἀγάθωνος ἑστιῶνται. tum ex Platone [a] ſubiicit, ἀλλ' εἰπέ μοι πότ' ἐγένετο ἡ συνουσία αὕτη, κἀγὼ εἶπον ὅτι παίδων ἔτι ὄντων ἡμῶν ὅτε τῇ τραγῳδίᾳ (apud Platonem eſt παιδ. ἡμ. ὄντ ἔτι ὅτε τῇ πρώτῃ τραγῳ) ἐνίκησεν ὁ ἀγάθων ὅτι δὲ πολλὰ ὁ πλάτων παρὰ τοὺς χρόνους ἁμαρτάνει δῆλόν ἐστιν ἐκ πολλῶν &c. Adiicit autem Plato [b] ſequenti poſt victoriam ob ipſam, agendis gratiis eum cum chori ſociis peragendis Deo ſacrificiis vota exoluiſſe τῇ ὑστεραίᾳ ἢ ᾗ τὰ ἐπινίκια ἔθυεν αὐτός τε, καὶ οἱ χορευταί. Cœnam autem victorialem in ædibus victoriis Agathonis exhibitam iſta Platonis euidenter oſtendunt, quę aliquanto poſt adiicit, καὶ ἔρεσθαι αὐτὸν ὅποι ἴοι οὕτω καλὸς γεγενημένος, καὶ τὸν εἰπεῖν ὅτι ἐπὶ δεῖπνον εἰς ἀγάθωνος. χθὲς γὰρ αὐτὸν διέφυγεν τοῖς ἐπινικίοις φοβηθεὶς τὸν ὄχλον ὡμολόγησα δ' εἰς τήμερον παρέσεσθαι. Tum de Agathonis victoria Socrates ad ipſum [c] ἡ γὰρ σὴ (σοφία) λαμπρά τε, καὶ πολλὴν ἐπίδοσιν ἔχουσα. ἥ γε παρὰ σοῦ νέου ὄντος οὕτω σφόδρα ἐξέλαμψε, καὶ ἐκφανὴς ἐγένετο πρώην ἐν μάρτυσι τῶν ἑλλήνων πλέον ἢ τρισμυρίοις. Ex quo etiam perſpicua efficitur noſtra illa loci Athenaici caſtigatio: nimirum hieronicæ, aut quibuſlibet agonibus victores neutiquam certè quidem non prius ipſi amicos excipere cœna, ſed excipi ab amicis conſueuerant, gratulationis ſcilicet ſuique in amicum victorem ipſiuſque parentem beneuoli animi teſtandi gratia: ſicuti aduentitiam, eandémque viaticam cœnam redeunti è peregrinatione aliqua dari apud veteres à propinquis, & amicis ſolitam (δεῖπνον ὁδοιποεινὸν ab Athenæo, ὑποδεκτικὸν à Plutarcho dicitur) cuius pleriſque locis apud Plautum mentio fit, prolatis aliorum auctorum teſtimoniis ante annos admodum viginti cap. VI. lib. I. Semeſtrium docere memini, quam ad rem alia complura poſſim adiungere quæ huius loci ac temporis non eſſe arbitror.

a In ipſo τοῦ συμποσίου initio fol. 173. edit. Steph.

b Initio Sympoſij fo. 173.

c In fo. 175. vide & in fo. 194. idipſum.

Ab Alcibiade, Leoſtone, aliiſque amicos, immò alios pleroſque victoriali conuiuio exceptos: De Empedoclis & Ionis ob victoriam equeſtribus & Muſicis ludis partam in populum munificentia. Epulum amicis à Scopa pugile, ac Hieronica exhibitum. Confirmata loci Athenaici ſup. capite prolata reſtitutio reprehenſo interprete, ludis triumphalibus à numerario datum populo epulum, & Aemilij Pauli æmulatione in Macedonia ab Antiocho Rege apud Daphnem non tam ex Romano. quam è Græco vetuſto more quem Conon Athen. & Philippus Macedo in cæteris tenuerint Mendum è Suda ſublatum. Athenæo adhibito. A Sylla victore præbita populo epula ſumptuoſiſſima, ſicut olim à Valerio primo Conſule Romano poſt triumphum & ab Herode poſt celebratum varijs agonibus feſtum conditæ Cæſareæ diem.

CAP.

CAP. XIX.

SVperiora verò nolim sic accipi, tanquàm prorsus hoc negem à victoribus athletis, post suum reditum exceptos amicos, aut sodales festiuo aliquò epulo, quale hi anteà ipsis, corúmque parentibus præbuissent. Nam & Alcibiadem post celebres illas Circensibus Olympicis victorias ἀφθόνως ἑστιάσαι πολλοὺς multos perliberaliter conuiuio excepisse, cùm ex hostium numero alij alia, vinum autem καὶ τὴν ἄλλην ὑποδοχὴν, hoc est & cętera inuitatis epulo excipiēdis necessaria Lesbij prębuissent à Plutarcho *in Alcibiade fol.*357. traditur. immò non multos tantùm, sed vniuersam hominum quæ ad ludos, festáque Olympica conuenerat multitudinem, peractis Olympio Ioui sacrificiis, scilicet quod primus, secundus, ac tertius curriculo victor esset renunciatus, quemadmodum libro tertio dicemus, idque ipsum similiter Leofronem Olympionicam fecisse Athenæus [a] narrat, Empedoclem verò Agrigentinum equis in eodem certamine victorem cùm esset Pythagoricus, animatísque cibis abstineret, è myrrha, thure, pretiosisque aliis odoribus fictum bouem illis distribuisse, qui in eo totius Græciæ conuentu occurrissent ἀλκιβιάδης δὲ ὀλύμπια νικήσας (inquit) ἅρματι πρῶτος, καὶ δεύτερος, καὶ τέταρτος εἰς ἃς νίκας, καὶ εὐριπίδης ἔγραψεν ἐπινίκιον, θύσας ὀλυμπίῳ διὶ τὴν πανήγυριν ἅπασαν εἱστίασε, τὸ αὐτὸ ἐποίησε καὶ λεόφρων ὀλυμπιάσιν ἐπινίκιον γράψαντος τοῦ Κείου Σιμωνίδου Ἐμπεδοκλῆς δὲ ὁ Ἀκραγαντῖνος ἵπποις ὀλύμπια νικήσας πυθαγορικὸς ὢν, καὶ ἐμψύχων ἀπεχόμενος ἐκ μύρνης, καὶ λιβανωτοῦ, καὶ τῶν πολυτελεστάτων ἀρωμάτων βοῦν ἀναπλάσας διένειμε τοῖς εἰς τὴν πανήγυριν ἀπαντήσασιν. & adiicit superioribus Athenæus Ionem Chium Athenis, in agenda tragœdia victoriam adeptum Atheniensium cuique viritim fictile Chium largitum fuisse, ὁ δὲ χῖος ἴων τραγῳδίαν νικήσας ἀθήνησιν ἑκάστῳ τῶν ἀθηναίων ἔδωκε χῖον κεράμιον. Denique apud Scopam quoque pugilem coronatum, cui carmen quale componi victoribus solet mercede pacta Simonides scripserat grande conuiuium in honorem eiusdem victoriæ fuisse, adhibitúmque ei cœnæ Simonidem, & cū nuncio excitus foret quod eum duo iuuenes equis aduecti desiderare maiorem in modum dicebantur, vix eo limen egresso triclinium siue conclaue illud, vbi epularetur Scopas concidisse immò suprà conuiuas corruisse narrat post Ciceronem in secundo de Oratore Fabius xj. institut. orat. cap. 11. vnde verba superius cùm de epinicio carmine agerem protulisse me recordor. Quæ tametsi vera sunt, hoc nihilominus intereà omni asseueratione confirmo, nihil esse propter eà, cur minus probabilem castigationem Athenaici loci nostram aliquis existimare debeat, si mentem auctoris, ita vti decet attentè considerauerit: quanquam interpretum Plutarchi perspicacissimorum Xilandri, & Cruserij in suis ad Phocionem adnotationibus Athenæum citantium. oculos illos Lynceos fefellit, ac latuit, manúmque Dalichampij ipsius medicam exploratæ virtutis, ac fidei apud Athenæum, istud eo periculosius, quod in imo lateret, ac difficilioris curationis vlcus euasit, nostræ (vt spero) cessit. Cessisse verò, ista etiam ipsius Athenæi [c] verba in extremo eiusdem libri ea de re agentes omnino comprobant, quæ vel ideò quod Autolyci patrem præferunt omittere non debeo Xenophontis ἀνιστορησίαν (non sine calumnia fortasse auctoris incusantia) καθάπερ οὐδὲ ὁ καλὸς ξενοφῶν ὃς ἐν τῷ συμποσίῳ ὑποτίθεται καλλίαν

[a] Lib. 1. Deipnosoph. sub initiū in fol. 4. ex quo eadem omnia Sudas in Aθλῶντες.

[c] Lib. 5. Deipnoso.

τὸν ἱπποníκου, αὐτόλυκον τοῦ λύκωνος ἐρῶντα τὸ νενικηκότος αὐτοῦ παγκράτιον ἑστίασιν ποιούμενον, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις δαιτυμόσι παρόντα τὸν ἴσως μηδὲ συγγενηθέντα, ἢ περὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ὑπάρχοντα. ἔστι γὰρ οὗτος ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἀεὶ στίων ἄρχων ἦν· ἐπὶ τούτου γὰρ εὔπολις τὸν αὐτόλυκον διδάξας διὰ δημοστράτου χλευάζει τὴν νίκην τοῦ αὐτολύκου. Vbi quod eruditiss. alioqui Dalichampius Calliam epulantem vertit, probare nullo modo possum: cùm præbentem conuiuium, aut epulum, iuxta ipsam verborum proprietatem, & eorum, quæ superius enarrata sunt rationem interpretari debuerit ἑστίασιν ποιούμενον quod est παρεχόμενον & quod materna lingua dicimus, ducto forsitan etymo, à Græcia [a], *Faisant le festin*: alio Græco verbo ὑποδοχὴν ποιούμενον: cùm Plutarchus quoque ita ἑστιάσεις τῷ δήμῳ πολυτελεῖς ποιεῖσθαι de Sylla scripserit, eo quem inferius [b] proponam loco Scirrhæis quidem ludis, prope Athenas, cum iuuenum choro, qui secum decurrissent, victorem pentaploa poculo donatum pro pręmio cum ipsis insuper commessatum, aut quod malim, conuiuio, seu epulo exceptum ex Athenæi Deipnosophost. xj. libro superiùs de præmiis agonum vetustis agens docui, sicuti post partam victoriam ab imperatoribus Romanis datum militibus, atque Romam ipsam post triumphum peractum, & amicis, & populo epulum antiquitus, in Capitolio, & Herculis ipsa cella Athenæi, Iosephi, Dionis, & aliorum auctorum locis adhibitis comprobare possim: quos alibi commodiùs proferam, si non illis adiunxero potius, quos in eam rem illo capite sexto dudum à Plutarcho, Dione, Zonara exhibui, vbi hoc quoque docui, Romæ, qui ludos darent ab ipsis epulum præberi solitum, & nonnunquam inter ipsa eorum spectacula. Itaque & Antiochum Regem æmulatione Pauli Æmilij Romani qui ludos in Macedonia ediderat dum omni munificentiæ, largitionis, aut profusionis genere ipsum superare tentabat, ludis illis apud Daphnem sumptuosissimo pompæ apparatu editis, adiunxisse insuper splendidissima conuiuia, quibus hospites, quos vndique ludorum causa, missis etiam legatis acciri iusserat, acciperet Possidonij fide ab Athenæo [c] proditum his verbis ἀντίοχος βασιλεὺς ἐπιτελῶν τοὺς ἐν δάφνῃ ἀγῶνας ἐποιήσατο καὶ αὐτὸς ὑποδοχὰς λαμπρὰς ὥς αὐτός φησι ποσειδώνιος, & cætera quæ ibi videas licet: vt viritim integra fercula, & cibaria conuiuiis distribueret, & alia multa largiretur, quæ singillatim ille non est grauatus persequi.

Nam quod hospites conuiuiis exceperit hoc imitatione Romanorum, qui morem Græcum tenuerant ab isto factum ista Dionysij Halicarnassei [d] verba comprobant, vbi de ludis ex voto dictatoris Postumij à Senatu Romano decretis ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις ταύταις πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμοις ἑλληνικοῖς κατά τε πανηγυρισμοὺς, καὶ ξένων ὑποδοχάς, καὶ ἐκεχειρίας ἃ πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν. & hic enim & apud Athenæum, vt sæpe apud Plutarchum iis locis quos lexicographi non prætermisêre τῷ ὑποδοχῶν vocabulo, conuiuia seu epula significari sentio. De Paulo Æmilio quod dixi spectacula simul cum sacrificiis. & verò epula in Macędonia Gręcis victorem profligato Perseo, & capto prębuisse Plutarchus *in eius vita fol.* 492. & 493. prodidit his omnino verbis: θέας δὲ παντοδαπῶν ἀγώνων, καὶ θυσίας ἐπιτελῶν τοῖς θεοῖς, ἑστιάσεις καὶ δεῖπνα προὔθετο χορηγίᾳ μὲν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀφθόνως χρώμενος & cæt. ἔλεγεν τῆς αὐτῆς εἶναι ψυχῆς παρατάξεώς τε προστῆναι καλῶς, καὶ συμποσίου τὴν μὲν ὅπως φοβερωτάτη τοῖς

πολε-

a Vt spiritus asper in digāma Æolicū transierit ἑστιάσις Fest. Quāquam non ignoro, propius ac verius esse vt à Festi vocabulo à Latinis oriundo sit deductū: idq; ideo quod Festis & solennibus diebus publicis priuatísque dari vt antiquitus apud ethnicos (qua de re lib. 1. Semest. cap. 6. plenè disserui) sic apud nostros hodiéque cōuiuia seu epula solitum.

b Hoc ipso cap. ad extremum.

c Lib. 5. Deipnosoph. fol. 68. Ald. exēp. De ludorum autem apparatu illo sūptuosissimo egerat idem auctor. in fo. 57. eo. lib. vbi de Græcorū citatione aut euocatione ad ludos Regis illius iussu facta.

d Lib. 7. antiquit. Rom. fol. 475. edit. Vveche. post sacrificia exceptos cōuiuio à Regibus amicos atque hospites aut populares passim reperias. Diodorus Sicul. lib. 20. f. 766. de Agathocle ἔθυε τοῖς θεοῖς καὶ λαμπρὰς ὑποδοχὰς τῶν φίλων ἐποιεῖτο. & fo. 772. de Ptolomæo, καὶ θύσας τοῖς θεοῖς χαριστήρια, τοὺς φίλους εἱστία λαμπρῶς.

πολεμίοις τὸ δ᾽ εἰς εὐχαριστότατον ἦ τοῖς συνιοῦσιν. Eiuſdem auctoris verba de conuiuio quo Antonius triumuir conſtituendæ Reipub. Græcos Athenis poſt allatum de ſuperato Labieno nuncium exceperit, hoc loco iterum proponere, nihil attinet, quæ ſuperiore libro *cap.* 29. exhibuiſſe me recordor. Iſta potius Diodori Siculi *lib.16. biblioth. fol.* 539. *vnde alia quæpiam attuli lib. ſuper. cap.* 29. de conuiuio Græcis vndique illò qui confluxerant exhibito poſt certamina & ſacrificia Olympica, ob Olynthum expugnatam à Philippo Macedone, iuuat in eam rem quam dixi depromere: πανήγυριν δὲ μεγάλην συστησάμενος καὶ λαμπροὺς ἀγῶνας ποιήσας πολλοὺς τῶν ἐπιδημούντων ξένων ἐπὶ τὰς ἑστιάσεις παρελάμβανε. παρὰ δὲ τοὺς πότους πολλαῖς ὁμιλίαις χρώμενος καὶ πολλοῖς μὲν ποτήρια διδοὺς κατὰ τὰς προπόσεις οὐκ ὀλίγοις δὲ δωρεὰς ἀπονέμων, πᾶσι δὲ μεγάλας ἐπαγγελίας εὐχερῶς ποιούμενος, πολλοὺς εἶχεν ἐπιθυμητὰς τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας. Philippi patris imitatione Alexander magnus (ſi qua Sudæ fides) poſt ſuperatos nauali pugna Lacedæmonios munito Peiræo, & peracto hecatombes ſacrificio Athenienſes omnes epulo excepiſſe, ídque narrat ab Athenæo illo *in* ἀθηναίοις his admodum verbis, ὁ μέγας ἀλέξανδρος κἀκείνην νικήσας ναυμαχίαν λακεδαιμονίους, καὶ τειχίσας τὸν πειραιᾶ ἑκατόμβην θύσας πάντας εἱστίασεν ἀθηναίους, Sed mendoſus eſt Sudas, quod enim Alexandro ille, id ipſe Athenæus *li.* 1. *Deipnoſoph. in princip. in fol.* 4. Cononi tribuit ſic fere ſcribens, τοιοῦτος ἦν τῇ μεγαλοψυχίᾳ ὁ μέγας ἀλέξανδρος, κόνων δὲ τῇ περὶ κνίδον ναυμαχίᾳ νικήσας λακ. καὶ τειχ. τὸν π. ἑκατ. τῷ ὄντι θύσας, καὶ οὐ ψευδωνύμως παν. ἀθην. εἱστίασεν. Male igitur apud Sudam κἀκείνην legitur cuius vice reponendum καὶ κόνων: & quod Alexandro illius verbis, hoc ipſum Cononi Athenæi fide aſſignandum admoneo. Sanè populo Rom. magnifica, & ſumptuoſa conuiuia victorem Syllam præbuiſſe, adeo, vt ſuperamenta obſoniorum in profluentem quotidie deiicerentur, vinum verò quadragenarium & vetuſtius ebiberetur Plutarchus *in Sylla fol.* 866. his verbis memorat: ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ σύλλας τῷ ἡρακλεῖ δεκάτην, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς, καὶ τοσοῦτον περιττὴ ἦν ἡ παρασκευὴ τῆς χρείας, ὥστε παμπληθῆ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὸν ποταμὸν ὄψα ῥιπτεῖσθαι, πίνεσθαι δὲ οἶνον ἐτῶν τεσσαράκοντα καὶ παλαιότερον. Herodes denique vt apud Ioſephum ἰουδαϊκ. ἀρχαιολογ. *lib.* 26. *cap.* 9. *ſub initium in fol.* 496. legimus exhibitis ob Cæſareæ à ſe conditæ dicationem Auguſti Cæſaris nomini factam agonibus variis atque ſpectaculis, non populorum modò legatos, ſed & alios quoſlibet qui vndique illius celebritatis gratia conuenerant, ſuper hoſpitia, menſis quoque, ac exquiſitis epulis omnes excepit: ἅπαντας ἐξεδέχετο καταγωγαῖς καὶ τραπέζαις καὶ διηνεκέσιν ἑορταῖς. Longè anteà & verò à prima triumphi quod Romulus de Cęcinatibus & Antemnatibus apud Romam egit, origine, Romani è victoria reuerſi à popularibus enim gratulationis affecti genere oblatis etiam plenis vino crateribus, menſis pręterea omni eduliorum ſpecie refertis, quas aduenientibus nobiliſſimi quique ciues parauerant: id quod à Dionyſio Halicarnaſſeo *lib.* 2. *Rom. antiquit. fol.* 192. in hęc verba traditur οἱ δ᾽ ἐκ τῆς πόλεως ὑπαντῶντες αὐτοῖς ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις παρ᾽ ἄμφω μέρη τῆς ὁδοῦ τῇ τε νίκῃ συνηδόμενοι καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐνδεικνύμενοι φιλοφροσύνην. ὡς δὲ παρῆλθεν ἡ δύναμις εἰς τὴν πόλιν κρατῆρσί τε ἐπετύγχανεν οἴνῳ κεκραμένοις καὶ τραπέζαις τροφῆς παντοίας γεμούσαις αἱ παρὰ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν οἰκιῶν ἔκειντο, ἵνα τοῖς ἐμφορεῖσθαι

βουλομένοις ᾖ. Præbitum itaque non à Romulo triumphatore (hic quidem) ſed ipſi ac victoribus militibus eius comitibus victoriale huiuſmodi conuiuium. At aliquantò poſteà, triumpho Valerij primi Romæ conſulis vtrumque factum narrat idem auctor: *lib.5.fol.291.* Nam quemadmodum à Romanis ipſius milites crateris, menſiſque plenis, ſic & à ipſo conſule re diuina facta die triumphi nobiliſſimos quoſque è populo itidem epulo exceptos dignum putauit vt ad memoriam poſteritatis traderet, atque hoc quidem hic admodum verbis ὑπατῷ δὲ αὐτοῖς ἥ τε βουλὴ θριάμβου καταγωγῇ ψηφισαμένη κοσμῆσαι τὸν ἡγεμόνα. καὶ ὁ δῆμος ἅπας κρατῆρσι καὶ τραπέζαις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιὰν· ὡς δ᾽ εἰς τὴν πόλιν ἀφίκοντο πομπεύσας ὕπατος, ὡς τοῖς βασιλεῦσι ἔθος ἦν ὅτε τὰς τροπαιοφόρους πομπάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελοῖεν, καὶ τὰ σκῦλα τοῖς θεοῖς ἀναθεὶς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἱερὰν ἦγε, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἑστίασιν προσθεὶς ὑπεδέχετο.

Salaria, & annonæ profeſſorum à conſtitutionibus principalibus. Item ſtatuæ ipſorum, Sed & pilæ luſorum. Icones Hieronicarum ἰσομέτρητοι. Grandiores euerſæ Imaginum nomen. Imagines quæ nudæ, aut Perizomate velatæ. Equæ aureæ dicata apud Olympiam effigies, & Cleoſthenis agitatoris cùm biga inſcriptis etiam equorum nominibus. Statim athletarum Iconicis inſcriptiones additæ συγγραμμάτων vocabulum apud Dionyſium. Ode Epinici. Emendatus obiter Ariſtides. Eo ſtatu geſtúque corporis hieronicarum Icones efficæ, ac poſitæ, quod ipſi tum fuerant, cùm vincerent. Aemilius Probus interim explicatus & emendatus. Ladæ curſoris ſtatua. Item Clitomachi.

CAP. XX.

PORRÒ autem cùm ciuica huiuſmodi ſtipendia, quæ dixi ſuperius hieronicis præſtari antiquitus ſolerent, qui & à muneribus excuſabantur, hoc exemplo liberalium ſtudiorum magiſtros profeſſores, atq; antiſtites, ſiue grammaticos, aut oratores, ſiue legum doctores, itemque militum medicos (quos Reipublicæ gratia ipſos abeſſe conſtat) cæteroſque qui medendi cura funguntur, intra præſcriptum ſcilicet numerum poſteà quàm abeſſe Reipub. cauſa deſierint, tum decreto decurionũ immunitatem conſequi principes[a] voluerunt: tum verò etiam ſalaria, & mercedes pro annonis, & ſportulis auferre: quo facilius liberalibus ſtudiis, & memoratis artibus multos inſtituerent, commodáque annonaria ipſis è populi viribus, hoc eſt, reditibus, commodiſque miniſtrari[b]. Quin etiam exemplo itidẽ athletarum hieronicarum profeſſores quoque illi, ſtatuis, & iconibus ob eam quam dixi modò rationem à veteribus honorabantur. Ac Victorinum quidem Rhetorem D. Auguſtinus *cap.2.lib.8.confeßion.* doctorem nobilium Senatorum complurium, ob inſigne præclari magiſterij, quod, ciues huiuſmodi (ait ille) eximium putant ſtatuam in Romano foro meruiſſe, atque accepiſſe ſcribit, vſque ad illam ætatem idolorum veneratorem, factum poſteà Chriſtianum. Sic Proæreſio Sophiſtæ, qui Conſtantis principis iuſſu Romam appulerat cùm apud Romanos magnam ſui admirationem commouiſſet, erectam æneam iconicam, & æqualis mẽſuræ ſtatuam, cum hac inſcriptione: Regina Roma Regi eloquentiæ ab Eunapio *in Proæreſio fol.149.* his verbis expreſſum reperio, ἀπέστειλε γοῦν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν μεγάλην ῥώμην φιλοτιμούμενος οἵων βασιλεύειν ἔλαχεν &c. πολλὰ δὲ ἐπὶ πολλοῖς ἀγασθέντες, καὶ τυχόντες ἐπαίνων ἀνδριάντα κατασκευασάμενοι χαλκοῦν ἰσομέτρητον

a Lib. 1. Co. de Decret. dec. ſuper immunit. quib. conced. lib. 10. l.1. 4. 5. 6. C de profeſſ. & med. l. ἐὰν δύο. D. de excuſat. tutor. vide Cuiaciũ ad d.l.1.

b d.l.6.Co. de profeſſ. & l.9. Archiatri eo. tit. Medicus ſub Alexandro Seuero vnus Palatinus Salariũ accepit. Cæteri omnes qui ad ſex fuerũt annonas binas, aut ternas accipiebant: ita vt mundas ſingulas conſequerentur: alias alter ſicuti Lampridius in eius vita retulit, vbi notandũ ab annonis quæ in ſpeciebus præſtarentur diſtingui ſalaria, quæ forſitan in pecunia numerata pendebãtur.

τον ἀνέθηκαν ἐπιγράψαντες ἡ βασιλεύουσα ῥώμη τὸν βασιλεύοντα λόγων. Quid quod non modò professoribus literarum Athenienses, sed cùm longe plùris manuarias, & plebeias artes, quàm partam eruditione rerum intelligentiam facerent, pilæ quoque lusoribus, olim decreuisse statuas legimus, sicuti olim de Aristonico Carystio quodam Alexandri Sphærista apud Athenæum *lib.1.Deipnosoph. fol.*11. scriptum reperias ob eius artis peritiam, & ciuitate donatũ & insuper statua ὅτι ἀριστόνικον τὸν καρύστιον (inquit ille) τὸν ἀλεξάνδρου σφαιριστὴν ἀθηναῖοι πολίτην ἐποίησαν διὰ τὴν τέχνην, καὶ ἀνδριάντα ἀνέστησαν. τὰς γὰρ βαναύσους τέχνας ἕλληνες ὕστερον περὶ πλείστου μᾶλλον ἐποιοῦντο, ἢ τὰς κατὰ παιδείαν γινομένας ἐπινοίας. Hieronicis quidem, ac potissimum periodonicis vel triolympionicis, hunc statuarum honorem olim tributum, vt non προτομὰς modò, sed iconas, viuam ipsorum effigiem referentes, virtutis præmio, artis argumento, ciuitatis etiam, ex qua oriundi erant honestamento, atque ad diuturnam illorum nominis memoriam erectæ publicis in locis, atque collocatæ sint: non ex istis modò verbis imagines statuas à Tertulliano in eo loco, quem superiùs attuli expressis, verumetiam ex aliis veterum locis addidici, quos iuuabit exhibere non sine aliquo labore per longum tempus, vndique vt alia huius, ac proximj vtriusque tractatus pleraque omnia corrogatos. ac primum vt illa Pliniana omittã quę superius aliã ad rẽ attuli, palęstras athletarũ imaginibus, & ceromata sua exornãt, Pausan. *lib.1.fo.*131. *Ald. exẽpl.* Eliacis vbi περὶ ἀναθημάτων loquitur ἐν δὲ τῇ Ἄλτι[a] (ait) τιμῆ εἰς τὸ θεῖον ἀνάκειται. οἱ δὲ ἀνδριάντες τῶν νικώντων ἐν ἄθλου λόγῳ σφίσι, καὶ οὗτοι δίδονται. Ad lucũ Olympiæ, Ioui sacrũ, cui nomen Altis, vbi ludi celebrati in stadio gymnasij, Pyrrhi statuæ adiũctas Olympionicarum plurimorũ statuas idẽ Pausanias Eliacôn secundo enumerat, quas hic referre longũ esset, magnæque simul & inutilis operæ. Primos omnium Cretenses Olympiæ statuas athletarum erexisse Praxidamantis Æginetæ pugilum victoris è cupresso ad Olympiadem LIX. & Rexibij Opuntij pancratiastarum victoris Olympiade LXI. è ficu arbore idem Pausanias alibi *Eliacôn lib.2. fol.*154. memorat. De ærea Milonis illius eximij luctatoris statua apud Olympiam, Philostratum *lib.4. de vita Apollonij*, in Apollonio agere memini, cui & alias aliorum Olympionicarum adiungit alicubi[b], Aristides his admodum verbis, quæ cùm ad ipsorum laudem, atq; commendationem pertineant omittere nullo modò possim, φέρε δὴ ἢ καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν στεφανιτῶν ἀγώνων σκεψώμεθα οἷον τὸν δωικέα, τὸν ῥόδιον, καὶ γλαῦκον τὸν καρύστιον, καὶ μίλωνα δὴ καὶ πολυδάμαντα, καὶ πάντας ὧν εἰκόνες χαλκαῖς πότερον θρυπτομένους, καὶ παροικοῦντας, καὶ ταῦτα ταῖς ὀρχηστρίσι στρεφομένους ἐστεφάνουν, ἢ τῷ δὴ τῷ ὀλυμπίῳ τὸν ἀγῶνα κοσμοῦντας, ἢ καρτερίαν θαυμαστὴν, καὶ ῥώμην ὁμοῦ ψυχῆς, καὶ σώματος παρασχομένους τὰς μεγίστας, καὶ βετινα, καὶ βεβαιοῦντας ἡδονὰς αὐτοῖς τοῖς ἔχουσι, καὶ τοῖς συνειδόσι. Animaduertendum autem circa istas hieronicarum statuas hoc arbitror, quod Lucianum[c] literis mandasse reperio, curæ id Hellanodicis fuisse, vt εἰκόνες ἰσομέτρητοι essent (quod tertij libri Semestrium primo sermone admonui,) ne augustiores scilicet, maioresque humana, illorum athletarum figuræ à sculptoribus exprimerentur: idque adeo, vt ne ipsos quidem athletas explorarent diligentius. In quibus tamen probandis non parum operæ, ac industriæ ab ipsis positum, suo loco inferius *lib.3.* dicetur. Ac Luciani

a De Altimentio apud Pindarũ iis versibus quos paulò antè attuli & apud alios vt notatum supra hoc libro initio cap. 5.

b κατὰ τῶν ἐξορχουμένων fo. 57. pag. 2.

c ἐν τῷ ὑπὲρ εἰκόνων sub init. Plato in Phędro ὑπισχνοῦμαι χρυσῆν εἰκόνα ἰσομέτρητον εἰς δελφοὺς ἀναθήσειν.

quidem Græca hæc omnino ſunt εἰ δὲ ἀληθὲς ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες, ἴστε μηδ᾽ ὀλυμπιάσιν ἐξεῖναι τοῖς νικῶσιν μείζους τῶν σωμάτων ἀνεστάναι τοὺς ἀνδριάντας ἀλλ᾽ ἐπιμελεῖσθαι τοὺς ἑλλανοδίκας, ὅπως μηδὲ εἷς ὑπερβάληται τὴν ἀλήθειαν. καὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀνδριάντων ἀκριβεστέραν τῆς τῶν ἀθλητῶν ἐγκρίσεως, & adiicit, ſi quæ ſupra natiuæ ſtaturæ veritatem Olympionicarum icones reperirentur altiores, ne, qui pugiles alioqui deos putabant (ſicut antè monui à Chryſoſtomo) pro numinibus ipſos colere viderentur, quibus quaſi Diuis [a] auguſtiorem humana figura tribuerent, ipſas eiici, ac euerti ab hellanodicis ſolitas, ὥστε ἄρα ἔφη, μὴ αἰτίαν λάβωμεν ψεύδεσθαι ἐν τῷ μέτρῳ καὶ ἡμῶν διαστρέψωσιν οἱ ἑλλανοδίκαι τὴν εἰκόνα. Plinius de his agens ſtatuis quæ hieronicarum honori dicarentur iconicas, quæ membris omnibus veram effigiem referrent, iis demum qui ter victores eſſent renuntiati videtur tribuere: cùm alioqui cætera omnia, quæ diximus hac de re, ita illuſtret vt amplius non poſſit. Ipſius hæc verba ſunt [b], Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium, primo ſacrorum certaminum victoria, maximæque Olympiæ: vbi omnium qui viciſſent ſtatuas dicari mos erat. Eorum verò, qui ter ibi ſuperauiſſent ex membris ipſorum ſimilitudine expreſſa quas iconicas vocant. De Nerone traditum à Suetonio, *cap.* 24. *&* 25. ne cuius alterius hieronicarum memoria aut veſtigium extaret vſquam ſubuerti, & vnco trahi, abiicíque in latrinas omnium ſtatuas, imagines imperaſſe, ſtatuas verò ſuas poni citharœdico habitu: qua nota etiam numinum percuſſit, vbi imaginum nomine, itemque apud Tertullianum, iconicas equidem ſtatuas (ne fruſtrà ſtatuarũ vocabulum alioquin adiũctum foret) deſignatas reor. Sed hoc interim animaduertendum, quod cùm athletæ, qui non aliter quàm obſcœnis partibus perizomate velatis depugnare initio ſoliti, poſt Olympiadem tamen quartam, & decimam illud abiecerant, ſicuti ſuperiùs libri huius initio docuimus: ex eo iam inde ſtatuas, ac imagines omnino nudas propoſitas ſcilicet Græcorum, non Romanorum athletarum, qui perizoma (vt à Dionyſio diximus) retinuerant. id adeò ſcribit Plinius, *lib.* 34. *nat. hiſt. cap.* 5. vbi equeſtres etiam eorum, qui equis, vel quadrigis viciſſent in ſacris agonibus dicatas olim fuiſſe memorat. Placuere & nudæ (inquit de ſtatuis) tenentes haſtam ab Epheborum è gymnaſiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Græca res eſt nil velare. Contrà Romana ac militaris thoracas addere, &c. Equeſtres vtique ſtatuæ Romanorum celebrationẽ habent, orto ſine dubio à Græcis exemplo: Sed illi celetas tantùm dicabant in ſacris, victores poſteà vero & qui bigis, vel quadrigis viciſſent, vnde & noſtris currus in his qui triumphauiſſent. Atque vt de Aura equa Phidolæ Corinthij taceam, quam ipſi licet excuſſo victoriam curſura cùm peperiſſet permiſſum ab hellanodicis, vt poſſet effigiatam Olympię dedicare: Sicuti etiam ipſius ex Lyco nepotes, qui equo celite vicerant hunc effictum dicatæ apud Olympiam columnæ impoſuiſſe Pauſanias *lib.* 2. *Eliacôn. fol.* 147. memorat, quo loco ἠλεῖοι δὲ ἀνηγόρευσαν ἐπὶ τῇ νίκῃ τὸν φειδώλαν, καὶ ἀναθεῖναι οἱ τὴν ἵππον ταύτην ἀφιᾶσιν. ἐγένετο δὲ καὶ λύκου τοῦ φειδώλα τοῖς παισὶν ἐπὶ κέλητι ἵππῳ νίκη: καὶ ὅτε ἵππος ἐπὶ στήλῃ πεποιημένος, καὶ ἐπίγραμμά ἐστιν ἐπ᾽ αὐτῷ. Cleoſthenis quidem Epidan ij (qui primus ob ſumptum in Circenſes equos, qui curſu valerent alẽdos factum ad

[a] attigi 3. & cap. 1. lib. 3. Semest. de auguſtiore Deorum figura olim credita.

[b] ex li. 34. ca. 4. ſic ſimulacrum iconiũ aut potiùs iconicum intellige apud Suetonium in Caio Calig. cap. 22. vbi Torrẽtius Scholiaſtes ex Athenæi lib. 5. cap. 6. vbi de naue Philopatories Plinio & Suetonio aliis locis.

ad sextam, & sexagesimam Olympiada victor cùm fuisset, statuam meruit) illam eius iconicam cum agitatore, siue aurigario, cum curru, equisque, quorum alteri Phænicis, Coracis alteri nomen indiderat, adhibito disticho Elegiaco fuisse Olympiæ positam, ac dedicatam ille ipse Pausanias[a] tradit, ἀνέθηκε δὲ ὁμοῦ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ καὶ εἰκόνα, καὶ τὸν ἡνίοχον· ἐπιγέγραπται δὲ καὶ τῶν ἵππων τὰ ὀνόματα φοῖνιξ, καὶ κόραξ &c. τῶν δὲ ἱπποτροφησάντων (ait) ἐν ἕλλησι πρῶτος ἐς ὀλυμπίαν εἰκόνα ἀνέθηκεν ὁ κλεοσθένης οὗτος. Et placet quod Pausanias de auriga, equísque currui iunctis, ac ipsorum nomine apponendum duxit, ad morem illum vetustum (vt mea fert opinio) aspiciens, ex quo illis quoque athletis, qui gymnico certamine superiores extitissent statuarum honorem iconicarum tributum anteà diximus. in quibus insuper statuis, illud obseruatum antiquitus animaduerti, vt inscriptiones adhiberentur, quæ nomen athletæ, patriãque (vt reor,) & certaminis genus præmiúmque ostenderent, ad protelandam rei gestæ post ipsius quoq; obitum memoriam, & perpetuò cõseruandam, sicuti Dionysius Halicarnasseus[b] auctor est, quo loco μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν ἡ μνήμη ἀπὸ τῶν ἀνδριάντων, καὶ τῶν εἰκόνων εἰς τὸ ἀναγράφειν ἔχειν τὴν δόξαν οὐκ ἐν ταῖς μνήμαις σωζομένην μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων συμπαραμένουσαν ἅπαντι τῷ χρόνῳ. Nam hic quidem συγγραμμάτων vocabulo inscriptiones designari existimo, quamuis & ad acta siue commentarios hellanodicæ, in quos redigebatur hieronicæ nomen apud Olympiam, sicuti libro tertio docebimus, non ineptè quispiam retulerit: vel quod potiùs probarim ad Odas poëtarum illas Pindaricis, Euripidæis, aut Simonidæis assimiles quas ἐπινίκους Aristides[c] ab ipsis hieronicis, expetitas, & mercede præstita, ita prouocatas, vt se ipsi per ministerium poëtarum laudibus extollere videantur ostendens nominat, quo loco ἐπιτιμήσαις δ' ἂν, οὕτω καὶ τοῖς ἀθληταῖς αὐτοῖς, τοῖς τοὺς ἐπινίκους παρὰ (vbi παρὰ reponendum equidem senserim) τῶν ποιητῶν λαμβάνουσι, καὶ γὰρ οὗτοι τρόπον τινὰ ἑαυτοὺς ἐγκωμιάζουσι παρακαλοῦντές τε τοὺς ποιητὰς, καὶ διδόντες ἀργύριον, καὶ τελευτῶντες παραλαβόντες τὸν ἐπίνικον ᾄδοντες ἑαυτοὺς ὑπ' αὐλοῦ καὶ χοροῦ (vbi malim scriptum τὸ ἐπινίκιον ex illis potissimum Nazianzeni in Heronem philosophum & Athenæi primo Deipnosophistarum locis, vnde verba superiùs expressi: quamuis ferri vulgatam lectionem posse non nego, vt suppleatur τὸν λόγον, sicuti superiùs vbi τοὺς ἐπινίκους dixerat) & post multa οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς ἀργυρίῳ τὸν ἔπαινον ὠνουμένους οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐπιδείξεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τοιοῦτοι τίνες δοκοῦσιν ἕτερον ποιεῖν ἢ αὐτοὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐπαινεῖν & cætera & quod dixit Dionysius τῶν ἀνδριάντων καὶ τῶν εἰκόνων, vel quasi figuratè scriptum sic possis interpretari τῶν ἀνδριάντων εἰκονικῶν, vel potius, quod & simplicius, & (quando soluta metrorũ vinculis oratio est) verius credo, vt statuæ plurimæ vulgares, & verò nonnullæ iconicæ, quas & ipsas imagines vocari modò dicebamus, hieronicis ponerentur, iis presertim istæ certaminum sacrorum locis, quibus locis dimicassent, atque victores proclamati forent.

¶ Præterea hoc quoque vsurpatum olim reperio, vt illo statuæ iconicæ, imaginésve statu effingerentur, quo tum fuisset hieronica, cùm victoriam adipisceretur: siue luctatoris, siue pugilis, aut cursoris, ac ipso quoque forsitan gestu, & motu corporis. Hoc adeò ex isto Æmilij Probi loco in Chabria nuper addidici, vbi hæc legas. Hoc vsque eo in Græ-

[a] ibidem Κλεοσθένους ἐστὶν ἅρμα ἀνδρὸς Ἐπιδαμνίου & cæt. νίκη ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ ὀλυμπιάδι καὶ ἑξηκοστῇ ὁ Κλεοσθένης.

[b] ἐν τέχνῃ & προτρεπτικῷ ἀθληταῖς fo. 42.

[c] περὶ τοῦ παραφθέγματος fo. 52. & 56.

cia fama celebratum est, vt illo statu Chabrias, sibi statuam fieri voluerit, quæ publicè & in foro ab Atheniensibus constituta est. Ex quo factum est, vt posteà athletæ, cęterique artifices (scenicos & musicos, siue Dionysiachos, atque pantomimos intelligit, de quibus obiter superius initio sermonis actum est) his statibus in statuis ponendis vterentur, quum (malim equidem, quibus, vel, vt à Lambino fit, in quibus esse scriptum) victoriam essent adepti. Ergo de iconica cursoris, & stadionicæ Ladæ statua ænea, quam Myrō adeò ad viuum effinxerat, vt procurrere ad coronam ipsam suscipiendam videretur: Elegantissimum Philippi[a] extat epigramma, quod vti cōmodè apponetur hoc loco, sic etiam cum aliqua voluptate, ab eruditis, & poëseos amatoribus iuuenibus lectū iri mihi persuadeo.

[a] lib. 4. antholog. cap. εἰς ἀγωνιστῶν εἰκόνας vbi de Lada Brodæus eruditiss. è Laconicis Pausaniæ & Corinthiacis & Solino.

> Οἷος ἔης φεύγων τὸν ὑπηνέμιον ἔμπνοε λάδα
> θυμὸν ἐπ' ἀκροτάτῳ πνεύματι θεὶς ὄνυχα,
> τοῖον ἐχάλκευσε Μύρων ἐπὶ παντὶ χαράξας
> σώματι πισαίου προσδοκίη στεφάνου.
> Πλήρης ἐλπίδος ἐστίν. ἄκροις γ' ἐπὶ χείλεσιν ἆσθμα
> ἐμφαίνει, κοίλων ἔνδοθεν ἐκ λαγόνων.
> Πηδήσει τάχα χαλκὸς ἐπὶ στέφος οὐδὲ καθέξει
> ἁ βάσις. ὦ τέχνη πνεύματος ὠκυτέρα.

Nec absimiliter de icone Isthmionicæ Clitomachi, qui eadem die pugilatu, pancratio, & lucta (hic quidem ita vt rectus permaneret, nec in terram deiiceretur) vicerat, Alcæus *Epigramma* 5. *eiusdem cap.* εἰς ἀγωνιστῶν εἰκόνας cecinit.

> Οἷον ὁρῇς, ὦ ξεῖνε, τὸ χάλκεον εἰκόνι λῆμμα
> Κλειτομάχου τοίαν ἑλλὰς ἐσεῖδε βίαν.

& cætera quæ libro tertio proponam, & Troilus grammaticus de Lyrone luctatore, *Epigramm. penult. eiusdem cap.*

> εἰκών, τίς σ' ἀνέθηκε, τίνος χάριν, ἢ τίνι, λέξον.
> Ἀντὶ παλαισμοσύνης θῆκε λύρωνι πόλις.

Icones, siue imagines Martyrum in basilicis commendatæ. Icon Caßiani martyris: item Hippoliti. verba Greg. Nyßeni de martyrum iconibus præclara: Item Eunapij. Vbi etiam de orationibus supplicibus veterum Christianorum ad martyria qui locus malè acceptus ab interprete doctißimo à nobis castigatus & expositus. De Eunomi Citharœdi statua locus Clementis Alexandrini eximius. Citharœdorum qui superati forent Verberatæ statuæ. Miltiadi post Marathoniam victoriam talis honor statuæ qualis Olympionicis attributus, itémque alijs ducibus. Athletarum icones. Ethicæ significes siue statuarij Ethici.

CAP. XXI.

ATque ad sæcularium athletarum exemplum, (ex quorum itidem consuetudine, quam initio sermonis huius attigimus martyres similiter Saluianus Massiliensis[b] Carthaginem, hoc est, patriam suam passionibus suis coronasse dixit) in Græcia primùm inter Christianos receptum fuisse morem illum, & sancto quidem (vt videtur,) ac laudabili proposito institutum credimus, Diuis illis Apostolis, atque martyribus, quos cum diuo Augustino[c], immò cum Catholica omni Ecclesia laudamus, glorificamus, admiramur, quorum dies pia solemnitate celebramus,

[b] lib. 7. de gubernat. Dei ex quo etiam scripsi cap. 13. lib. 3. Semestrium.

[c] tractatu 11. qui est de vrbis excidio. tomo. 9. Oper. D. August. fol. 331.

bramus, quorum merita veneramur, & si possumus imitamur: veris vtique ac legitimis Olympionicis iconas, ea etiam quę pro Christiana fide pertulerint supplicia more illo athletico exhibentes erigendi scilicet in templis, basilicis, siue Ecclesiis atque martyriis in quibus, & verò supra memorias ipsas ac sepulchra martyrum celebrari missas, Felix Romanus instituit, qui Ecclesię Christi Romanę atque Catholicę, Aureliano imperatore prefuit[a]:

Nemo puras vbi rogando frustrà congeßit preces,
Lætus hinc tersis reuertit supplicator fletibus,
Omne quod iustum poposcit impetratum sentiens.

Vt Prudentius cecinit[b], in quibus nimirum ad certamen pro fide in Christum aduersus potestates, quaslibet etiam aërias & spiritualia nequitię carnis desideria[c], carnémque ipsam (cùm qua spiritus assiduè luctandum habet) illorum fortiter strenuéque subeundum accendimus, de quibus eleganter & grauiter τὸ ἐπαναπαλαῖσαι (quod athleticum seu agonisticon verbum est) in sacrosanctis Synodorum canonibus dicitur[d],

--quos nec catenæ, dira nec mors terruit,
Vnicum Deum fateri sanguinis dispendio.

(vt cum ipso Prudentio loquar), & quorum pretiosa mors in conspectu Domini fuit, *David psal.* 115. *Credidi. versu* 5. Talis icon illa Cassiani Forocorneliani martyris extitit, quę ab ipso Prudentio *hymno* 9. περὶ στεφάνων ita describitur

Erexi ad cælum faciem, stetit obuia contrà
Fucis colorum picta imago martyris,
Plagas mille gerens totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem,
Innumeri circum pueri (miserabile visu,)
Confossa paruis membra figebant stilis. & cęt.

Itémque altera Hyppolyti non ficta quidem, & cælata, sed picta, & cuius idem Prudentius *hymno* xj. *ad Valerianum Episcopum*, his verbis meminit περὶ στεφάνων,

Exemplar sceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta super tumulum species liquidis viget vmbris
Effigians tracti membra cruenta viri,

Quæ omnia de iconibus martyrum (nam de iconica Christi Domini Deíque nostri statua[e] non loquor) ad exemplum athletarum vetustorum ita formatis vt ipsa etiam certamina, & victoria tanquam verorum hieronicarum cælaturis, picturisque ostenderentur cùm longè anteà hoc adscripsissem loco incidisse me in Gregorij Nysseni *Oratione in Theodorum* grauissimum ad hunc certè rem (vt videtur) testimonium magnopere sum lætatus quod in hæc verba (interpretis Latini fide) conceptum scias. Oblectatur dum ædem, vt templum Dei, & magnitudine structuræ, & adiecti ornatus decore splendido elaboratum intuetur: vbi & Faber in animalium figuram lignum formauit, & pictor induxit etiam formas artis in imagine depictas fortia facta martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas, & immanes Tyrannorum formas, impetus violentos, flammeam illam fornacem, beatissimam consummationem

a hoc desumptum è lectione 3. in breuiario. Rom. ad 30. diem Maij.
b περὶ στεφάνων hymno primo qui hemiterio & cheledonio dictus fol. 95.
c Vide apud D. Petrum Epistol. cap. 2. versic. 2.
d cap. 1. Synodi Ancyritanæ Vnde sumptus. c. presbyteros distinct. 50. apud Grat. vbi latina interpretatio luctæ vocabulum præfert. Vnde in Martyrolog. ex quo de Adriano in breuiario ad 8. Septembris martyrij certamen fœliciter absoluit.
e Quam ad Eusebij vsq; tẽpora permãsisse sicut ipse oculis suis inspexit, eo citato Gregorius Turonẽsis prodit lib. 1. de miraculis cap. 21. 22. 23. sanè Imagines Christi cõmendãs Ioann. Damascenus lib. 4. de fide orthod. cap. 17. hanc adfert rationẽ quæ ad ea quę tractamus omnino pertinet, ἐπειδὴ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα εἰδέναι τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν. οἱ πατέρες συνεῖδον ὥσπερ τινὰς ἀριστείας (hoc notandum) ἐν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι εἰς ὑπόμνησιν συντόμον.

thletæ (nota iſtud & item quod ſequitur de agonotheta Chriſto, ſic enim ſcripſiſſe Nyſſenum Græcè, autumo) certaminum præſidis Chriſti humanæ formæ effigiem omnia nobis, tanquàm libro quodam, & cæt. certamina atque labores martyris nobis expreſſit, ac tanquàm pratum amœnum, & floridum templum ornauit & cæt. Nam quod Eunapio Sardiano Chriſtiani licet nominis hoſte acerrimo, ac proinde id quod ſubiiciam, deridente ac reprehendente de Monachis Chriſtianis ad ipſum Ægyptium Canopum ſub Iuliano etiam Parabata Imperator vt & apud Alexandriam martyrum ſeruilibus verberibus publicè punitorum, extremíſque ſuppliciis conſumptorum capita, oſſáque corpori aptantibus atque connectentibus, & ad ipſorum Diuis noſtrarum apud Deum precum arbitris, miniſtris, & legatis adſcriptorum tumulos, monumenta, ipſáque adeò ſimulachra vulnerum inflictorum cicatrices exhibentia, cultus & religionis ergo prouolutis, & puluere fœdatis traditur, manifeſtius eſſe arbitror, & ad ſuperiora omnia illuſtranda commodius quàm vt à me prætermitti debuerit: quod tamen feciſſet fortaſſe alius quiſpiam, qui ex Hadriani Iunij doctiſſimi alioquin medici verſione, atque interpretatione de conditis & ſalitis martyrum capitibus, corporibúſque ſcelerum ac nequitiæ (vt prophanus auctor loquitur) veſtigia circumferentibus, Eunapij locum accepiſſet, cùm tamen τὸ σύναλίζοντες non ſalitionem ſed copulationem, aptionémque, aut conglomerationem, & τὸ εἰδώλοις non corpora ſed ſimulachra, & ſtatuas ſiue iconas expreſſa martyrum vulnera repreſentantes, oculíſque ſubiicientes ſignificet, quo loco [a] ſic ſcriptum, τοὺς δὲ μοναχοὺς τούτους, καὶ εἰς τὸν Κάνωβον καθίδρυσαν ἀντὶ τῶν νοητῶν θεῶν εἰς ἀνδραπόδων θεραπείας, καὶ οὐδὲ χρηστῶν καταδήσαντες τὸ ἀνθρώπινον. ὀστέα γὰρ (ſic enim legendum ex vetuſto manuſcripto Antonij Fumæi collegæ quondam in libellorum ordinario, & comitatenſi magiſterio mei, qui vtendum, & conferendum cum impreſſo lubens commodauerat, pro quo Hadriani liber habuit, οἵ τε γὰρ) καὶ κεφαλὰς τῶν ἐπὶ πολλοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαλωκότων συναλίζοντες, οὓς τὸ πολιτικὸν ἐκόλαζε δικαστήριον, θεούς τε ἀπεδείκνυσαν, καὶ προσεκαλινδοῦντο .... καὶ κρείττους ἀπελάμβανον εἶναι μολυνόμενοι πρὸς τοῖς τάφοις, μάρτυρες γοῦν ἐκαλοῦντο, καὶ διάκονοί τινες καὶ πρέσβεις τῶν αἰτήσεων παρὰ τῶν θεῶν ἀνδράποδα δεδουλευκότα κακῶς, καὶ μάστιξι καταδεδαπανημένα, καὶ τὰς τῆς μοχθηρίας ὠτειλὰς ἐν τοῖς εἰδώλοις φέροντα. ἀλλ' ὅμως ἡ γῆ φέρει τούτους τοὺς θεούς. Quæ ideò verba proponere libuit, vt vel ipſo impij, ac prophani ſcriptoris, vetuſti tamen & procerum illorum Chriſtianorum temporibus, vicini, teſtimonio minime ſuſpecto diſcant intereà credantque, ac intelligant, ſanctiores non paucæ (Dei gratia) hoc infelici, & ad quaſlibet hæreſes conſectandas, atque amplectandas procliui ſæculo animæ quemadmodum antiquo, receptoque à primoribus Chriſtianis, ac monachis more, cultus religioſus. & ſanctis aliis, & verò martyribus exhiberi debeat: quorũ memorias, atque monumenta in ipſis idolorum templis poſt eiecta ſcilicet idola, conſecrare minimè dubitabant, quod futurum Antoninus ille ab Eunapio nominatus prouiderat, paſſimque prædicarat, de quo ſic ibidem ſcriptum legimus, τοῦτο γοῦν εἰς μεγάλην πρόνοιαν, καὶ Ἀντωνίνου συνετέλεσεν, ὅτι πρὸς ἅπαντας ἔφασκεν τὰ ἱερὰ τάφους γενήσεσθαι. Nec verò eſt (opinor) quamobrem de collato à Catholicis noſtris in ſanctorum ſtatuas

[a] in vitis Sophiſtar. in Ædeſio fol. 75. pa.

tuas

tuas iconicas honore recentiores quidam vociferentur. Quantum verò laborauerit iam olim pietas illa Veterum patrum in reuocandis suis gregibus à profanitate quæ ad panygireis martyrum ex recepto vsu habebantur, vel vnus ille apud Paulinum Episcopum Nolanum locus carmine nono in natalem Felicis Martyris iam ante ab aliis notatus, non indicat modò, sed & veluti palpandum præbet:

--Gens malè credula sanctos
Perfusis hilarante mero gaudere sepulchris:
Verum vtinam sanctis agerent hæc gaudia votis,
Nec sua liminibus miscerent pocula sanctis.
Propterea visum est nobis opus vtile, totis
Felicis domibus pictura ludere sancta,
Si forte attonitas hæc per spectacula mentes
Agrestum caperet fucata coloribus vmbra
Quæ super exprimitur titulis, vt litera monstret
Quod manus explicuit: dumque omnes picta vicissim
Ostendunt releguntque sibi, vel tardius escæ
Sint memores, dum grata oculis ieiunia pascunt:
Atque ita se melior stupefactis inserat vsus
Dum fallit pictura famem, sanctásque legenti
Historias castorum operum subrepit honestas
Exemplis inducta piis, suadetur hianti
Sobrietas, nimij subeunt obliuia vini:
Dumque diem ducunt spatio maiore tuentes,
Pocula rarescunt, quia per miracula tractant
Tempora iam paucæ superunt epulantibus horæ.

ad quæ tamen vtinam non obiter adnotare illud necesse sit,

--Hi ludi seria duxere
In mala, deflexum vt verò, exceptûmque sinistrè est.

vti nec alienum, [a] τὸ Δημοδόκου εἰς Μιλησίους. Μιλήσιοι γὰρ ἀξύνετοι μὲν οὐκ εἰσὶ δρῶσι δ' οἷάπερ ἀξύνετοι. Vide & quæ adnotabamus ad caput tertium nostri Dodecameni. Postremo addam hoc quoque circa istas hieronicarum statuas, non modò poëtis actoribus scenicis & choragis decerni pro præmio ipsarum simul cum coronis honorem in agonibus Musicis solitum, sicuti agonistico primo [b] affatim ostensum fuit, verùm etiam citharædis. Itaque cùm Eunomo citharædo Pythicis ludis sub æstum diei grauissimum canente, iugo citharæ cicada insedisset, ibique accinuisset veluti conuentu illo cantus certamen cum Eunomo ipso subitura, vt est in fabulis: ob eius rei memoriam in posterum renouandam citharædo illi Locrensi erecta statua iconica, simul & cicadæ quæ in pulsatæ citharæ iugum inuolasset ibique stridens acquiesceret assimulata species, quemadmodum Clemens Alexandrinus [c] memorat, οὐκουν ᾠδῇ (ait inter cætera) τῇ Εὐνόμου ἄγεται ὁ τέττιξ ὡς ὁ μῦθος βούλεται χαλκοῦν ἀναστήσας πυθοῖ τὸν Εὔνομον, αὐτῇ τῇ κιθάρᾳ, καὶ τὸν συναγωνιστὴν τοῦ Λοκροῦ, ὁ δὲ ἑκὼν ἐφίπταται καὶ ᾄδει ἑκών· Ἕλλησι δὲ ἔδοξεν ὑποκριτὴς γεγονέναι μουσικῆς. Ac meritò quidem cicadæ quando sub ipsius specie Apollo canenti orthium citharœdo cùm neruus deficeret respondisse à væsana gentilitate creditus: id quod ad Iamblicum Iulianus Imperator [d]

a Aristot. ethic. 7. cap. 8.

b Lib. 1. cap. 3. sub finem & cap. 26.

c initio protreptici ad Græcos hoc est ad gentes, fol. 5. Medic. lib.

d In epist. Lutetiæ excusis ann. 83. apud Duuallium fo. 299.

ſic fere ſcribit, καὶ κιθαρῳδῷ τὸν ὄρθιον ᾄδοντι πρὸς τὸ ἐλλεῖπον τῆς χορδῆς ἐπὶ τῷ τέττιγι τὸ ἴσον ὁ πύθιος ἀντεφθέγξατο. Apollo inquam ille cuius citharam tenentis ſignum apud Delphos vbi celebrata Pythia, poſitum fuiſſe, libri ſuperioris capite XXV. admonui.

¶ Inſuper animaduertendum hoc quoque quod ex quodam Xiphilini, aut Dionis loco non ita pridem obſeruabam vapulare ipſas ab eorum victoribus ſolitas, tanquam hoc genere victi, ad quos ea velut ignominia quædam redundaret in ſuis ipſi ſtatuis pœnas verberibus darent. Circa citharœdorum quidem ſtatuas id vſuueniſſe Neronis temporibus hęc Dionis[a] verba manifeſtum faciunt καὶ τὸν παμμήδην ἐκεῖνον ἐπὶ τοῦ γαΐου ἀκμάσαντα κατηνάγκατε, καὶ τὸν γέροντα ὄντα ἀγωνίσασθαι. ἵνα αὐτοῦ τοὺς ἀνδριάντας κρατήσας αἰκίσηται. Et quod valde mirum, non maiore quàm Olympionicas honore ſtatuarum iconicarum Imperatores, qui de hoſtibus victoriam inſignem aliquam cum ſpoliis retuliſſent, ab Athenienſibus olim affectos reperias. Miltiadi quidem qui in campis Marathoniis Athenas, totamque Græciam liberauit, talem honorem tributum eſſe narrat Æmilius probus, *Milciade* in porticu quæ Pœcile vocatur, cùm pugna depingeretur Marathonia: vt in decem prætorum numero prima eius imago poneretur, iſque hortaretur milites, prælíūq; committeret. Et tamē idem ille populus, poſteaquàm maius imperium eſt nactus, & largitione magiſtratuum corruptus eſt, trecentas ſtatuas Demetrio Phalereo decreuit. Fanæus frater Phidiæ qui prælium illud Athenienſium aduerſus Perſas apud Marathona factum pinxit, in eo iconicos duces pinxiſſe traditur: quomodo apud Plinium *extremo cap.* 8. *lib.*35. legimus Athenienſium Milciadem, Callimachum, Cynegyrum: Barbarorum Darim, Artaphernem: adeò iam colorum vſus percrebuerat, adeóque ars perfecta erat. Ad athletas vt redeam, eorumque iconas ad naturæ veram ſimilitudinem expreſſas, vt picti mores viderentur: quamobrem ethicas vocatas conſtat, quibus excelluiſſe Ariſtidē Thebanum ab eodem Plinio[b] traditur: Zeuxim vero narrat ipſe paulò antè *ad finem cap.*9. feciſſe Penelopen, in qua pinxiſſe mores videtur, & athletam: adeoque ſibi in illo placuiſſe, vt verſum ſubſcriberet, celebrem ex eo, inuiſurum aliquem facilius quam imitaturum. In Ethicis pictoribus, aut ſignificibus, ſiue ſtatuariis Polygnotū Ariſtoteles *lib.*9. *politicôn cap.*5 numerat, quo loco, δεῖ μὴ τὰ παύσωνος θεωρεῖν τοὺς νέους, ἀλλὰ τὰ Πολυγνώτου κἂν εἴ τις ἄλλος τῶν γραφέων ἢ τῶν ἀγαλματοποιῶν ἐστιν ἠθικός.

a Apud Xiphilinū Nerone fol.176.

b Cap.10. eiuſdem libri Æquales eius (Appellis) fuit Ariſtides Thebanus is omniū primus animam pinxit & ſenſus omnes expreſſit quos vocant Græci Ethe: item perturbationes: durior paulò in coloribus: De Ethicis ſtatuariis & iconicis pectoribus mētio à Budæo facta. in annotat. ad d.l. athletas. & à Cæl. Rhodig. in antiquar. lectionum libris.

Selecta quæpiam de Coronis athletarum. In menſis olim propoſitæ Olympicæ aureæ. Pindarus ea de re aliter ac ab interprete intellectus Tertullianus interim caſtigatus. Olim ex oleaſtro apud Olympiam: non è lauro, vt perperam apud Chryſoſtomum alicubi ſcriptum Athenis autem ex oleâ quæ μορία, ſed & oleum (quo etiam functi) oblatum præmio. Suidas in tranſitu caſtigatus. Arrianus atque Laërtius expoſiti. Olea ſignificationem & ad labores & ad ipſorum præmia. Sicut εἰρηνικοῦ καρποῦ nomē apud beatum Paulum ad oleam inſigne pacis & victorialis in ſtadio premij pertinere.

CAP. XXII.

AD coronas hieronicarum quod attinet, de quibus apud ipſum Tertullianum eodem loco, & in illo imperatorum reſcripto agitur, cuius verba ſuperius propoſui, vt ab aliis tradita ne repetam, contra

quam

quam statui hoc tantùm admonebo, cùm Olympia ab initio tripodibus æreis, tum deinde mensis ex auro, & ebore compactis propositas athletarum coronas ex Pausania[a] didicerimus, tametsi ex oleastro primum olympiæ coronatum Herculem Plinius libri XVI. capite postremo memorat fuisse istud in hoc agone præcipuum, vt eo qui vicissent aurea denique, non item vt in olympicis æquè, ac cæteris ludis (in quibus permansit) fieri antiquitus consueuerat, contexta è certarum arborum foliis corona (vnde φυλλίνους, siue φυλλοφόρους καὶ στεφανίτας ἀγῶνας esse nominatos accepimus[b]) athletę donarentur: Quamobrem à Pindaro *olympior. od. 8. stroph. 1.* μητέρα χρυσοστεφάνων ἀέθλων dictam olympiam, alij[c] adhibitis Thucydidis, atque Æmilij probi testimoniis, comprobarunt: Quibus hoc etiam possis à Tertulliano[d] adiicere quod lubenter hic inseram, vt in castigatione auctoris præstantissimi non leuis interim aut inutilis opera insumatur: Nam & si præ gaudio quis (inquit) spiritum exhalet vt Chilon Spartanus dum victorem Olympiæ filium amplectitur, & si præ gloria, vt Clidemus Atheniensis dum ab histrionibus ob præstantiam auro coronatur vbi pro Ab histrionibus malo equidem (id quod in vetusta lectione quam spreuit Pamelius, se tamen aspexisse profitetur Barræus Parisiensis Theologus, eruditissimus Tertulliani scoliastes) Ab historicis, vel potius De historicis quemadmodum Suetonius[e] loquitur vt inter historicos ex numero historicorum fuisse Olympiæ aurea corona donatum hieronicam Clidemun ille significet, ab Theophrasto atque Atheneo non semel honoris gratia appellatum. Historicis profectò sua in Olympicis agonibus decreta & attributa præmia fuisse crediderim non tamen poëtis thymelicis aut actoribus scenicis. qua de re actum est superioris libri IIII. & XXV. capp. Alioqui non foret quo referri τῆς παιδεύσεως vocabulum quiret, quod de Olympico agone loquens Isocrates eo loco protulit qui à nobis ad extremum tertij capitis eiusdem libri adductus est. Nec dubito quin is fallatur, qui nunc nuper cōmentarios in Pindarum Latinos edidit, χρυσοστεφάνους exponens καλλιστεφάνους, non quidem hactenus, quando hac de re agens ipse Pausanias[f] hoc est περὶ τοῦ κατὰ ὀπισθόδομον ὀλυμπικὸν πεφυκότος κοτίνου ita scribit, καλεῖται δὲ ἐλαία καλλιστέφανος, καὶ τοῖς νικῶσι τὰ ὀλύμπια καθέστηκεν ἀπ' αὐτῆς δίδοσθαι τοὺς στεφάνους: sed quoniam sine distinctione temporum & quamobrem καλλιστέφανος diceretur oleaster, haud satis intelligens, hoc addidit, Non enim ex auro coronæ nectebantur sed ex oleastro, eleganter igitur vult dicere, At tu, bone vir, inelegans, & illepidus, qui distinguere tempora nesciisti vt superiora in concordiam adduceres, sicut alio eiusdem Pindari loco *Ode 1. Nemeor. Epod. 1.* hæc verba,

θαμὰ δὲ καὶ ὀλυμπιάδων φύλλοις ἐλαιᾶν
χρυσέοισι μιχθέντα.

frustra fuisti. cùm eodem errore deceptus, coronas propter dignitatem aureas, quod auro etiam præferrentur, non quod re vera essent aureæ appellari scriberes. Initio quidem olympiacorum agonum victores oleastro illa Callistephano è Panstethio ab Hercule in Olympiam translata, ibique insita (cuius ab Aristophanis enarratore Aristotelis verba citante *in Pluto ad illud* κοτίνῳ στεφάνῳ mentionem fieri, cùm alij[g] viderint, nihil est quamobrem de ipsa plenius loquar) quæ multa in luco

a Lib. 1. Eliacōn. fol. 124. & 130. & 131. Ald. lib. κεῖται δὲ καὶ τρίτους ἐπίχαλκος ἐφ' ἧς πρὶν ἢ τὴν τράπεζαν ποιηθῆναι προετίθεντο τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι. Item καὶ τράπεζα ἐφ' ἧς προτίθενται τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι &c. ἡ τράπεζα δὲ ἐλέφαντος μὲν πεποίηται καὶ χρυσοῦ &cæt. Vide quæ scribo 3. c. 25.

b Vide Poll. lib. 3. Onamasti. c. vlti. col. 190. Pindar. Olymp. Od. 8. antistrop. 4 Eunapiū in Iuliano. pag. 120. Strab. li. 3. geograph. Ausonij Eclogarium de lustral. agon. Lucia. περὶ γυμνασίων sub fi. De apio Plin. lib. 19. cap. 8. Plut. sympos. problem. lib. 5. quæst. 3. Hadria. Iunium lib. 4. animaduers. cap. 21.

c Muret. ca. 7. lib. 15. vbi Probi Alcibiade locum castigat.

d In de anima c. 29. Nihil animæ in corporib. rema. pos. post mort.

e Domitia. cap. 13. è quo sciipsi ca. 26. lib. superior.

f Eliac 1. fol. 126. Ald. edit.

g Natal Comes libro 5. mytholog. vbi de Olympicis ludis.

enaſci cœpit Olympiæ vicino, quamobrem ibi τὰ ἄλση ςεφανῶσαι τοὺς νικῶντας dixit Philoſtratus, *lib.8. de Apollonio fol. 55. pag. 2.* non item auro coronatos minimè dubitari debet, quod ipſum vel Dio Chryſoſtomus[a] (qui ab aliis tamen haudquaquam citatur) his verbis ſignificat: τὸν ὀλυμπιάσι ςέφανον ἴςε δή πουθεν ἐλάϊον ὄντα, καὶ τοῦτον πολλοὶ προτετιμήκασι τοῦ ζῆν: οὐχὶ τῆς ἐκεῖ φυομένης ἐλαίας ἐχούσης τὶ θαυμαςὸν, ἀλλὰ ὅτι μὴ ῥᾳδίως, μηδ' ἐπὶ μικρῷ δίδοται. Et ipſe Statius Papinius ſexta Thebaide[b] ſic admodum canens,

--Primus Piſæa per arua
Hunc pius Alcides Pelopi certauit honorem,
Pulvereúmque fera crinem detorſit oliua.

Herodotus poſtremò, apud quem è Perſis circa Xerxem militibus vnus, cùm de Græcis ex vno perfugarum percontatus quidnam agerent, intellexiſſet ipſos agere olympia gymnicúmque, ac equeſtrem agonem ſpectare ſicuti libro ſuperiore *lib.1.cap.25.* narrauimus. & rurſum interrogaſſet, quodnam illis præmium eſſet propoſitum, propter quod certarent, oleagina eos coronari donari reſponſum eſt: quo audito Tigranem Artabani filium teneri non potuiſſe refert hiſtoricus, quin palam exclamaret, hoc magnum quidem, ſed cuius ergò ipſe à Rege pro timido habitus fuit, Papæ Mardoni, in quos viros induxiſti nos ad pugnandum: qui non pecuniarum, ſed virtutis certamen agitant? ὁ δὲ ἐπείρετο ὅτι τὸ ἄεθλον εἴη σφι προκείμενον, περὶ ὅτευ ἀγωνίζονται; οἱ δὲ εἶπον τῆς ἐλαίης τὸν διδόμενον ςέφανον. ἐνταῦτα εἴπας γνώμην γενναιοτάτην τιγράνης ὁ Ἀρταβάνου, δειλίην ὦφλεε πρὸς βασιλῆος πυθόμενος γὰρ ἄεθλον ἐὸν ςέφανον, ἀλλ' οὐ χρήματα, οὔτε ἠνέχετο σιγῶν, εἶπέ τε πρὸς πάντας τάδε, Παπαὶ Μαρδόνιε κοίους ἐπ' ἄνδρας ἤγαγες μαχησομένους ἡμέας, οἳ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς. Herculem ideò poſt exanclatos illos famoſiſſimos labores duodecim ita conſtituiſſe ludorum olympiacorum celebrationem Diodorus *lib. 4. Bibliothecæ fol. 155.* narrat, vt coronarium eſſe vellet non pecuniarium victori præmium: ſuo ſcilicet exemplo, atque imitatione, vt ad virtutem alij cõtenderent, ſed animorum gloria contenti propterea quia & ipſe genus humanum gratis, nulláque accepta mercede ſummis affeciſſet beneficiis: ςεφανίτην δὲ αὐτὸν κατεσκεύασεν (inquit de Olympiaco ad Alphæum agone) ὅτι καὶ αὐτὸς εὐηργέτησε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων οὐδένα λαβὼν μισθόν. Alioqui non ignoratur inſignibus quibuſque victoriæ præmiis virtutem contendentium accendi atque incitari, iuxta illud eiuſdem Diodori alio quodam loco *lib.16.fol.548.* Vbi τῆς νίκης ἔπαθλα προκαλεῖσθαι τὰς τῶν ἀγωνιζομένων ἀνδραγαθίας traditur. Initium itaque ſpectauit horum ludorum vetuſtus ille comicus in Pluto[c] non poſteriora tempora cum Iouis penuriam & paupertatem, apud ipſum penia ex eo colligit, quod ſuis, hoc eſt olympiacis ludis, non aureas ſed oleaginas coronas victoribus proponendas habuerit. Nam eius iſta ſunt,

ὁ ζεὺς δήπου πένεται, καὶ τοῦτ' ἤδη φανερῶς σε διδάξω
εἰ γὰρ ἐπλούτει, πῶς ποιῶν αὐτὸς τὸν ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα
ἵνα τοὺς ἕλληνας ἅπαντας ἀεὶ δι' ἔτους πέμπτου συναγείρει
ἀνεκήρυττεν τῶν ἀθλητῶν τοὺς νικῶντας ςεφανώσας
κοτίνου ςεφάνῳ, καί τοι χρυσῷ μᾶλλον ἐχρῆν, εἴπερ ἐπλούτει.

Quamobrem apud B. Ioannem Chryſoſtomum[d] vbi olympicis agonibus

a Rhodiaco fol.233. Aldi. lib.

b In ipſo initio ſexti Thebaidos libri de corona ex oleaſtro Olympica inſignem à Phlegonte Tralliano locum adfero cap. ſequenti.

c Fol.30.lib. Froben. ann. 47. excuſi.

d Homilia 42.col.305.

bus præmium è lauro propoſitum dicitur μνημονικὸν ἁμάρτημα Theologis ſummis non infrequens cùm de rebus prophanis obiter tractant à me agnoſcitur ſiue pro lauro reponenda olea ſiue Pythiorum locum de quibus cap. XXIV. diſquiremus olympia occuparunt: Nam perperam ſic ſcriptum apud Chryſoſtomum interpretis Latini fide: Iam in mediis illis Olympicis certaminibus corona poſt victoriam nihil aliud eſt quàm folia lauri, quam applauſus & acclamatio vulgi, quæ tamen omnia veſpera ingruente marceſcunt. Athenis autem in Panathenaicis & oleagina corona, & inſuper oleo ex oliua Mineruæ ſacra quæ μορία diceretur donatos intelligas[a] quò etiam oleo inungerentur. Sudas igitur de Panathæneis agens ita ſcribit, ἄγεται δὲ ὁ ἀγὼν διὰ πεντετηρίδος, καὶ ἀγωνίζεται δὲ παῖς (addiderim hic ὡς vel ὡς καὶ) ἴσθμια οὐ πρεσβύτερος. ſic iſta per parentheſim legenda, vt intelligatur οὐ pro οὐ μόνον, niſi delenda potius vt è ſuperiorum & ſequentium gloſſemate deſumpta cenſeo, quæ ipſi quoque Vvolfio in Panathenaici Iſocratici argumento negotium ita præbuêre vt corruptum eſſe locum dixerit) καὶ ἀγένειος, καὶ ἀνήρ. τῷ δὲ νικῶντι δίδοται ἆθλον ἔλαιον ἀμφιφορεῦσι, καὶ ὁ νικῶν στεφανοῦται ἐλαίᾳ πλεκτῇ. D. Auguſtinus de ciuitate, *cap.* 12. *lib.* 18. In Attica verò Rex Erichthonius: ei (de Apolline intellige) ludos primus inſtituit: nec ei tantùm, ſed etiam Mineruæ, vbi prẹmium victoribus oleum ponebatur, quod eius fructus Inuentricem Mineruam ſicut vini liberum tradunt. Ex iſto igitur oleo confectum antiquitus id vnguentum cui Panathenaici nomen inditum Plinius auctor eſt quo loci *cap.* 1. *lib.* 13. de vnguentis agens Panathenaicum ſuum (inquit) Athenæ perſeueranter obtinuêre. Nam de oleæ corona quod è Suda retuli, donatos athletas qui Panathæneis viciſſent, hoc ipſum à Plinio dudum alij notarunt. De oleo Panathenæorum agonum præmio cogitabat haud dubiè Ariſtander apud Arrianum, *lib.* 4. *de Alexandro*, quando ſubactis ab Alexandro Sogdianis & repertis prope tentorium imperatoris duobus fontibus, aquæ vno, & olei altero, quamobrem ſacra etiam diis facienda duxerat, & ipſe ille Ariſtander boni ominis loco accipiendum prædicauit propterea quòd oleum vt laborum ita victoriæ poſt labores habere ſignificationem præ ſe ferret. οὐ μακρὰν τῆς σκηνῆς τῆς αὐτοῦ (ait Arrianus) ἀλεξάνδρου πηγὴ ὕδατος καὶ ἄλλη ἐλαίου πλησίον αὐτῆς ἀνέσχε & cætera. ἀλέξανδρος δὲ ἔθυεν ἐπὶ τῷ φάσματι &c. ἀρίστανδρος δὲ πόνων εἶναι σημεῖον τοῦ ἐλαίου τὴν πηγὴν ἔφασκεν ἀλλὰ καὶ νίκην ἐπὶ τοῖς πόνοις σημαίνειν, per oleum quidem labores, ſiue certamina deſignari è Dionyſij etiam Halicarnaſſei verbis ὅτι τὰ γυμνάσια διὰ τοῦ ἐλαίου διαπονεῖται (quæ libro ſuperiore cap. XIV. attuli) ſatis percipitur, at mirum niſi olim ad iſtud olei præmium, atque vnctionem Anacharſis quoque alluſerit & cùm de athletis Athenienſibus agens diceret τὸ ἔλαιον μανίας φάρμακον (vt eſt apud Dionem Laërtium[b]) διὰ τὸ ἀλειφομένους τοὺς ἀθλητὰς ἐπιμαίνεσθαι ἀλλήλοις: tanquam non tam μορίας quæ olea eſt, quàm eius μωρίας (quod nomen τῆς μωρίας, ἢ γοῦν μανίας vim habet) oleo inuncti viderentur athletæ qui velut furore quodam correpti, ac perciti alter in alterum incurrerent pugnis, cæſtibus, calcibus ipſis etiam capitibus arietatis (vt è Tertulliano ſuperius dictum eſt) ſeſe conciderent: qua de re ipſum quoque Anacharſim ita cum Solone colloquentem Lucianus induxit, initio Dialogi *qui Anacharſis inſcriptus* περὶ

[a] Vide Budæũ annot. in Pãdect. ad d. l. athletas. ex Plin. lib. 15. cap. 4. & Lucian. περὶ γυμνασίων. Videſis & cap. 44. lib. 16. apud Pliniũ.

[b] Lib. 1. de vita Philoſophorũ in Anacharſi fol. 39. quod nõdum quiſquã ita explicauit vt opinor.

γυμνάσιον, καί τοι κατὰ ἀρχὰς (ait) εὐθὺς ἀποδυσάμενοι (ἑώρων γὰρ) εἶτα ἀλείφαντο, καὶ κατέψησε μάλα εἰρηνικῶς ἅτερος τὸν ἕτερον ἐν τῷ μέρει. μετὰ δὲ, οὐκ οἶδ' ὅ τι παθόντες, ὠθοῦσί τε ἀλλήλους συνενευκότες, καὶ τὰ μέτωπα συναράττουσιν ὥσπερ οἱ κριοί. & cæt. quæ sequuntur. Hoc autem quod Anacharsis apud Laertium de oleo insaniæ pharmaco dixit, possit fortasse quispiam non ad id quod inuncti depugnarent athletæ, sed quod Athenaicis, aut Panathenaicis ludis post certamen victores præmij loco (vt antè ostensum est) acciperent, referre, atque ita interpretari, tanquàm à præterito insaniæ morbo, quem inter decertandum demonstrassent, hoc apotherapiæ siue frictionis quodam genere (de quo lib. tertio à Galeno pleniùs disseram) pharmaco, inquam, siue remedio prorsus liberarentur. Sed prior explicatio verior est (mea quidem opinione) atque ab eo comprobatur apertissimè, quod Dio Chrysostomus eandem historiam enarrans alicubi[a] de Anacharsi Scytha, ἐδόκει μὲν γὰρ εἶναι τῶν σοφῶν. ἧκε δὲ εἰς τὴν ἑλλάδα θεασόμενος, οἶμαι, τά τε ἤθη, καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ἔλεγεν οὖν, ὡς ἔστιν ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν ἑλλήνων ἀποδεδειγμένον χωρίον, ἐν ᾧ μαίνονται καθ' ἡμέραν τὸ γυμνάσιον λέγων ἐπειδὰν γὰρ ἐλθόντες ἀποδύσωνται χρίονται φαρμάκῳ. τοῦτο δὲ, ἔφη, κινεῖν αὐτοῖς τὴν μανίαν εὐθὺς γὰρ οἱ μὲν τρέχουσιν οἱ δὲ καταβάλλουσιν ἀλλήλους, οἱ δὲ τὼ χεῖρε ἀνατείναντες μάχονται πρὸς οὐδένα ἀνθρώπων, οἱ δὲ παίονται. ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἀποξυσάμενοι τὸ φάρμακον αὐτίκα σωφρονοῦσι, καὶ φιλικῶς αὐτοῖς ἤδη ἔχοντες βαδίζουσι κάτω ὁρῶντες αἰσχυνόμενοι τοῖς πεπραγμένοις, & cæt. quæ inferius[b], de acclamationibus in theatro, & stadio agens exhibebo.

Porrò cùm oleæ prælatio non misericordiæ modò & humanitatis atque adeò veniæ. implorationem vt apud D. Ioannem Chrysostomum legimus in quadam oratione[c] & indicio est vel quod à Mose cap. VIII. Geneseos traditur de columba quæ ad Nohæ arcam reuersa subsidentibus aquis Oliuæ fructum attulit mitigatæ iræ Dei argumentum, sed etiam pacem significet vnde oleam arborem esse pacis insigne cuius fructus diuersis nominibus appellatur ab Isidoro traditum[d] & longè antè à Tertulliano[e] & à Virgilio[f] parum abest quin asseram fructus pacifici iis. qui sese laboribus athleticis de quibus anteà egerat exercuissent parati vocabulo coronam oleaginã B. Paulũ intellexisse, indéque translationẽ ad æterna præmia ducere voluisse cùm ad Hebr. sic scribit: *c.12.v.11.* Et quidem generaliter de omni disciplina seu exercitatione corporis scilicet, πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι ἀλλὰ λύπης ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. Vbi in extremo ἕνεκα quod eleganter ab Atticis subticeri solet supplendum interpretationis vice arbitror vt sit ob iustitiam & perfectionem quæ scilicet ex laborum patientia & probatione quæritur de qua lib. III. plenius loquimur cap. X.

Cursus

a Sermo 32. πρὸς ἀλεξανδρεῖς, fo. 253.
b cap. 30. huius lib. ad extremum.
c De nõ cõtemnenda ecclesia colum. 1344. & quẽadmodũ homines ramos olearum recisos Regibus protendunt per stipem illã misericordiæ & humanitatis ipsos admonentes ita sanè & Angeli, &c.
d Cap. 7. li. originum 17. quem in hãc rem Amalarius Fortunatus citat lib. 1. de eccles. offic. cap 12. semel & iterũ.
e In de baptism. f. 600. Vbi sic scriptum, quemadmodum enim post aquas Diluuij quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismũ (vt ita dixerim) mũdi, pacem cœlestis iræ præco columba terris adnunciauit dimissa ex arca & cum olea reuersa quod signum apud etiam nationes paci prætenditur. Eadem dispositione spiritalis effectus terræ, id est, carni nostræ emergẽdi de lauacro post vetera delicta columba sancti spiritus aduolat pacẽ Dei adferens emissa de cœlis vbi ecclesia est arca figurata.
f 8. Æneid. Paciferæque manu ramum prætendit oliuæ. Et lib 7. Tum satis Anchisa delectos ordine ab omni Centum oratores augusta ad mœnia regis Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes Donaque ferre viro pacemque exposcere Teucris. Itaque in consecratione chrismatis ideo hæc verba fuisse adiecta Amalarius Fortunatus ibidem scribit quæ sequuntur: & cùm mundi crimina diluuio quondam expiarentur effuso, similitudinem futuri muneris columba demonstrans per Oliuæ ramum pacem terris redditam nunciauit.

Cursus agon apud Olympiam antiquissimus. Corœbus, aut (vt alij volunt) Daides, aut Milo primus inibi hoc genere victor. Olympica certaminis celebritas ab Iphito restituta, quando Romanis communicari cœpta Isthmia: in quibus præter athletas ac thymelicos venatorum seu bestiariorũ spectacula posterius exhibita. Olim verò in ipsis primùm è malo, deinde ex oleastro coronæ victoribus donatæ: Iuliani locus leuiter castigatus. Alter Phlegontis Tralliani locus indicatus. Isthmiacarum coronarum variatio. Nemæa apud Argos celebrata, sed & apud Cleonas, immo apud Thebas quoque ipsas antiquitus. Archemoro dicata, vel secundùm alios Pronacti, sed & Ioui. His ludis qui bis in quadriennium sicut Isthmici ac tandem quater hoc est annuatim celebrati armatos primùm decurrisse. Quod genus posteà esse apud Olympiam receptum, ac explosum denique à Græcis omnibus. Pindarus expositus.

CAPVT XXIII.

ATque de Olympicis nihil addam amplius, nihil enim præter cæteros amplius, quod quidem scriptione dignum videatur, habeo: antiquissimum fuisse in ipsis cursus agonem in stadia, cæteros agones esse addititios Plutarchi *lib.5. Sympos. problem. quæst. 2. in fin.* his verbis tradit, τοῖς δὲ ὀλυμπίοις πάντα προσθήκη, πλὴν τοῦ δρόμου γέγονε. πολλὰ δὲ καὶ θέντες ἔπειτα ἀνεῖλον, &c. quæ alio notaui loco. Ergo Messenius Polychares alioqui boûm armentis opulentus Olympiade IIII. victoriam Olympiacis ludis consequutus dicitur, quo tempore solum stadij certamẽ fuit. Sic enim Pausanias *Messenicis fol.* 89. πολυχάρης μεσσήνιος τά τε ἄλλα οὐκ ἀφανὴς ἦν. καὶ νίκην ὀλυμπιάσιν ἀνηρημένος τετάρτην ὀλυμπιάδα, ἦγον ἠλεῖοι καὶ ἀγώνισμα ἦν σταδίου μόνον, ὅτε ὁ πολυχάρης ἐνίκησε. Vbi notãdus articulus μόνον, quo cæteri agones excepto cursu excluduntur. Prima quidem Olympiade stadio, siue cursu vicisse Corœbum Elæum Strabo *libr. 8. Geograph. fol.* 410. memorat, cuius hæc verba sunt, ἐν συνέρω δὲ τῆς πίστεως, ὅτι μέχρι τῆς ἑκτῆς, καὶ εἰκοστῆς ὀλυμπιάδος ἀπὸ τῆς πρώτης, ἐν ᾗ κόροιβος ἐνίκα στάδιον ἠλεῖος τὴν προστασίαν εἶχον τοῦ τε ἱεροῦ, καὶ τοῦ ἀγῶνος ἠλεῖοι. Quod ipsum de stadiodromo Corœbo prima Olympiade, post restitutum ab Iphito[a] certamen Olympicum, coronato Pausaniæ fide superius ad extremũ libri primi docuimus. Phlegon autem Trallianus Adriani libertus, in suo illo de Olympiis libello, quem anteà citauimus, narrat intermissam à Peloponnesiis fuisse instituti à Piso, Pelope, atque Hercule Olympici certaminis celebritatem, per id tempus scilicet, quod ab Iphito ad Corœbum vsque Elæum duodetriginta Olympiadum numerantur (si tamen Phlegontis locus est integer, cùm alij tradant primùm ab Iphito Corœbum esse coronatum,) posteà cum oraculo accepto Peloponnesij Elæis concessissent, vt & Olympicum certamen, & ferias vrbibus denunciarent, Elæos ita curasse Olympia, vt per quinque Olympiades nemo coronaretur: sexta misso ad consultandum Oraculum Rege Iphito, respondisse Pythiam his verbis, ne in posterum malo victores coronarentur, sed syluestris oliuæ ἴφιτε μήλειον καρπὸν μὴ θῇς ἐπὶ νίκῃ,

> Ἀλλὰ τὸν ἄγριον ἀμφιτίθει καρπώδη ἐλαιῶν,
>
> Ὃς νῦν ἀμφέχεται λεπτοῖσιν ὑφάσμασ' ἀράχνης.

Oleastrum oraculo designatam cum reuersus Olympiam Iphitus deprehendisset, ædificio cinxisse, atque inde datam victoribus coronam, qua primum omnium coronatum Olympiade septima Daiclem[b] Messenium stadio victorem: sic enim in Græco autographo, postrema hæc

[a] De Iphito ludorum Olympicorum restitutore scripsi duob. libri superioris locis cap. 16. & 32. Videbis & quæ scribo posteà huius lib. ca. 26. De corona ex oleastro, actum cap. præced.

[b] Huius Olympiadis septimæ qua Daicles Messenius stadio vicerit, anno primo Romã conditã Dionys. Halicar. tradit lib. 1. fo. 57. in verbis quæ attuli supra sub finem cap 15. in marg. 7. c. 17.

ſe habent παραγενόμενος οὖν εἰς τὴν ὀλυμπίαν πολλῶν ἐν τῷ τεμένει κοτίνων ὄντων εὑρὼν ἕνα περιεχόμενον ἀραχνίοις περιῳκοδόμησεν αὐτὸν, καὶ τοῖς νικῶσιν ἐκ τούτου ἐδόθη ὁ στέφανος· πρῶτος δ᾽ ἐστεφανώθη δαϊκλῆς Μεσσήνιος τῇ ἑβδόμῃ ὀλυμπιάδι στάδιον ἐνίκα. Vnde apparet primum omnium oleaſtro coronatum Daiclem inſtauratis Olympicis agonibus ab Iphito, ante quem pomis, ſeu malis olim Hieronicæ donati fuerant. Ariſtophanem, qui oleaſtri mentionem faciat, de ſuis temporibus loquutum, poſt quæ Olympiaca corona (vti dixi anteà) fuerit. Quæ Daiclis & Corœbi hiſtoriæ veteres, vt inter ſe adduci in concordiam queant, aut cum eo quod libro ſuperiore Milonem Olympiade prima coronatum è chronicis vetuſtis Agellij fide diximus, operæ aut otij nunc quidem non eſt, dum alleuare animum, aut lenire dolorem cupio, exquirere. Primos quidem agoniſtarum omnium curſores Olympionicis ludis meruiſſe præmia, inter auctores vetuſtæ hiſtoriæ conſtitit. Igitur omnium primos ſiue hac, ſiue alia etiam de cauſa curſores ad certamen in reliquis agoniſtis à præcone ipſo diluculo euocatos ad extremum ſuperioris libri docuimus.

Circa Iſthmia verò, vt taceam quod alij tradunt, non fuiſſe πεντετηρικὸν agonem iſtum, vt alios, ſed τριετηρικὸν, hoc eſt tertio quoque anno celebratum, quod & Pindarus[a], & Græca quoque ad ipſum ſcolia comprobāt, ipſorum participes factos à Corinthiis Romanos poſt Fuluium & Poſthumium Conſſ. Olymp. 138. Polybius refert, *lib. 1 fo.* 40. quo loco ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς καταρχῆς ῥωμαῖοι μὲν εὐθέως ἄλλους πρεσβευτὰς ἐξαπέστειλαν πρὸς Κορινθίους καὶ πρὸς Ἀθηναίους ὅτε δὲ καὶ Κορίνθιοι πρῶτον ἀπεδέξαντο μετέχειν ῥωμαίους τούτων ἰσθμίων ἀγῶνος. Mutatio certe illa coronarum, cuius Plutarchus meminit, quando hactenus progreſſus ſum, prętermittenda non videtur, quam ipſe quaſi primùm pinea, deinde ex apio Nemæorum imitatione, tum pinea denuo corona Iſthmionicæ donati fuerint, his admodum verbis explicat. *quæſt. 3. lib. Sympoſ. problem.* 5. ὦ πρὸς θεῶν (εἶπεν) οὐ γὰρ ἐχθὲς ἡ πίτυς ἐνταῦθα, καὶ πρώην στέμμα γέγονε τῶν ἰσθμίων πρότερον δὲ τοῖς σελίνοις ἐστέφοντο, & cætera, & poſteà ἡ ταῦτα εἶπεν οὐκ ἀνέγνων τὴν πίτυν, ὡς οὐκ ἐπείσακτον, οὐδὲ νέον, ἀλλὰ πάτριον, καὶ παλαιὸν τῶν στεμμάτων ἰσθμίων σεμνυνόντες. Tum ſubiicit apud Plutarchum Lucanius, ὡς ἡ μὲν πίτυς ἦν στέμμα τῶν ἀγώνων πατρίων, ἐκ δὲ νεμέας κατὰ ζῆλον ὁ τοῦ σελίνου ξένος ὢν ἐπεισῆλθε δι᾽ ἡρακλέα, καὶ κρατήσας ἠμαύρωσεν ἐκεῖνον, ὡς ἱερὸν ἐπιτήδειον. εἶτα μέντοι χρόνῳ πάλιν ἀνακτησαμένη τὸ πάτριον γέρας ἡ πίτυς ἀνθεῖ τῇ τιμῇ. Arido denique apio tandem in Iſthmiis donati victores, quibus antea pinus præmium victoriæ fuerat: idque Pindarus in Iſthmiis docet: *Ode* 2. *epod.* 1. atque apud Diodorum Siculum *lib. 16. biblioth. fo.* 551. Timoleon. qui boni de futura victoria ominis loco ſe accipere militibus in hoſtem duci cupientibus prædicauit, quod in iumenta apio, ex quo Iſthmiacæ coronæ victoribus donari ſolitæ conficerentur onuſta incidiſſent πάντων δὲ καθάπερ τινὶ μιᾷ φωνῇ βοώντων ἐπιθέσθαι τοῖς βαρβάροις, καὶ κατάρχεσθαι τῆς μάχης, κατὰ τύχην ὑποζυγίων σέλινα κομιζόντων εἰς τὰς στιβάδας ὁ Τιμολέων ἔφη δέχεσθαι τὸν οἰωνὸν τῆς νίκης. τὸν γὰρ ἰσθμιακὸν στέφανον ἐκ σελίνου συνίστασθαι. οἱ δὲ στρατιῶται παραγγείλαντος τοῦ τιμολέοντος ἐκ τῶν σελίνων πλέξαντες στεφάνους, καὶ ταῖς κεφαλαῖς περιθέντες προῆγον μετὰ χεῖρας, ὡς τῶν θεῶν προσημαινόντων αὐτοῖς τὴν νίκην. Nam viride quidem apium Nemæis pro præmio tributum conſtat: quæ apud Argos celebrari ſolita, cùm aliunde,[b] tùm ex iſto Liuij

a Nemæor. Od. 6. Ep. 2. Hac de re ſed non citatis auctoribus Natalis Comes lib. 5. mytol. ad finem ca. 2. Et Cœl Rhodig. ante ipſum cap. 17 lib. 13. lect. antiq. vbi de Olympicorum origin.

b Vide Plutarchum Arato fo. 1900. & 1901. libri Stephanic. & Strabo lib. 8. Geogr. Sed & Diodor. Sic. lib. 19. biblio. vbi de Caſsādro fol. 705. αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν ἀργείαν καὶ θεὶς τῶν νεμέων ἀγῶνα, τὴν εἰς μακεδονίαν ἐπάνοδον ἐποιήσατο. Notaui 3. lib. 1. ca. 18. Et Polybius lib. 5. hiſtor. fo. 171. ait Philippum veniſſe Argos ad Nemea. Iulianus Imperator in epiſtola pro Argiuis fol. 259. Ἀργεῖοι δὲ τὴν τῶν νεμέων συγκροτοῦσι πανήγυριν.

Liuij loco apparet: *lib.*34. in quo lætam illam ciuitatem celeberrimum festorum dierum, ac nobile ludicrum Nemæorum die stata propter belli mala prætermissum in aduentum Romani exercitus, ducisque indixisse, præfecisséque ludis ipsum imperatorem & testatam quoque ipso Nemæorum die, voce præconis, libertatem Argiuorum fuisse traditur, qua de re Plutarchus quoq; in Tito Caio Flaminio, *in eius vita fol.*687. sic ferè, ἀγωνοθέτης δὲ νεμείων ἀποδειχθεὶς ἐν ἄργει τήν τε πανήγυριν ἄριστα διέθηκεν, καὶ πάλιν ἐκεῖ τοῖς ἕλλησι τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ κήρυκος ἀνεῖπεν. Cæterum Aratus Cleonis quas Acheis coniunxerat, Nemeorum ludicrum, vt ad eos potiùs ab antiquo pertinens, celebrauit: & itidem Argiui eodem tempore, quemadmodum idem auctor alibi *Arato fo.*1901. memorat, rerum omnes eos, qui Argis certauerant, dum Acheorum fines pertransirent, captos, & pro hostibus sub hasta venditos, ac tum primùm violatam fuisse, quæ certantibus concessa fuerat, securitatem, fidémque publicam καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν νεμείων ἤγαγεν ἐν κλεωναῖς ὡς πάτριον ὄντα· καὶ μᾶλλον προσήκοντα τούτοις ἤγαγον δὲ καὶ ἀργεῖοι. καὶ συνεχύθη τότε πρῶτον ἡ δεδομένη τοῖς ἀγωνισταῖς ἀσυλία, καὶ ἀσφάλεια. πάντας τῶν ἀχαιῶν ὅσους ἔλαβον ἠγωνισμένους ἐν ἄργει διὰ τῆς χώρας πορευομένους ὡς πολεμίους ἀποδομένων. De Nemeis cùm certum, ac pro explorato habeant plerique omnes, qui de gymnicis, atque lustralibus ludis hactenus scripsere, tum ab Hercule illos institutos, tum Ioui sacros, quos scoliastes Pindari testatur *in vita eius scolijs præfixa*, eos scilicet, qui Argis, & Cleonis darentur (vt equidem coniicio) qui Cleonici certaminis, vt à Plutarcho, illo quem attuli loco, sic à Pindaro Nemeonicis *Ode* 4. *Epodo* 1. *ibi in principio*[a] mentionē fieri scio: Nemeam verò inter Cleonas ac Phlyuntem, & lucum fuisse, in quo Argiui pro more Nemea celebrarēt à Strabone *lib.*8. *Geogr. fo.*432. tradi: & quidem, ita vt cùm ab Argis Cleonas abesse dicat stadia CXX. Cleonis potiùs quàm Argis Nemeam, ac proinde ludos Neméos honori Archemori dicatos, Thebisque celebratos antiquitus[b], vnde Ausonius, vt alios mittam,

Archemori Nemeæa colunt funebria Thebæ.

Item posteà

Proximus Alcides Nemeæ sacrauit honorem.

Ac denique

Archemori Nemeæa colunt quinquennia Thebæ.

Et propterea Nemæis à Pindaro in supra d. loco Thebarum quoque mentionem iniici, quas ἑπτάπυλους nominat: ipséque adeò Statius Papinius Thebaide sexta, vbi quatuor sacrorum agonum originem describit Olympiis posterius Pythia, his Isthmia, & postremo Nemæa illis omnibus recentius instituta indicans, quem à Pindaro quoque suorum de hieronicis cantium ordinem obseruatum scimus in honorem Palemonis Isthmia celebrata, vbi cecinit his versibus.

Mox circum tristes seruata Palæmonis aras
Nigra superstitio quoties animosa resumit,
Leucothoe gemitus, & amica ad littora festa
Tempestate venit planctus, conclamat vterque
Isthmos.--

adiicit de gymnicis Nemeorum ad Thebas primum, ac deinde ad Ar-

a Κλεωναίου τ' ἀπ' ἀγῶνος ὅρμον στεφάνων πέμψαντα.

b Hac de re scripsimus libro superiore cap. 16. à Clemente Alexandrino, vbi videas licet.

gos agonibus.

Echioniæ reſponſant flebile Thebæ,
Et nunc eximij Regum, quibus Argos alumnis
Conuexum cælo, quorúmque ingentia Tellus
Aonis, & Tyriæ ſuſpirant nomina matres,
Concurrunt, nudáſque mouent in prælia vires.

Nudarum etenim virium vocabulo agones oſtenſi gymnici. Ælianus tamen eos, quos multi putent Archemoro duci conſecratos, ipſe à ſeptem illis ad Thebas ducibus in honorem Pronactis, qui ipſorum cauſa petierat ludos inſtitutos in libris variæ hiſtoriæ *cap.* 5. *lib.* 4. retulit, ſic ferè, καὶ οἱ ἑπτὰ ἐπὶ θήβαις προνάκτι, καὶ ἐκεῖνοι χάριτας ἀπέδοσαν. διὰ γὰρ αὐτοὺς ἀπολουμένους τοῦ προνάκτος τὸν ἀγῶνα ἔθεσαν ἐπ' αὐτὸν, ὃν οἱ πολλοὶ οἴονται ἐπ' ἀρχομένῳ τεθῆναι ἐξάρχῳ alias ἐξαρχῆς. Non modo autẽ iſta luſtralia non fuiſſe certamina, quæ apud Argos exhiberentur, ſed (ſicuti de Iſthmiis paulò antè admonui hoc ipſo capite) ſingulis quibuſque quinquenniis duplicia hoc eſt bis celebrata Imperatoris quidem Iuliani temporibus ipſe teſtatur, his admodum verbis in quadam ἀνεπιγράφῳ epiſtola[a] cùm Pythia non minus quàm Olympia, tum etiam luſtralia forent. πρὸς δὲ τούτοις ἠλεῖοι μὲν καὶ δελφοὶ διὰ τῆς πολυθρυλλήτου πενταετηρίδος ἅπαξ ἐπιτελεῖν εἰώθασι. διττὰ δέ ἐστι Νέμεα παρὰ τοῖς Ἀργείοις, καθάπερ ἴσθμια παρὰ Κορινθίοις, verumetiam annuos Nemæorum agones Argis exhibitos ſingulis quadrienniis quaternos: quod nimirum iſta eiuſdem principis verba ibidem ſignificant, ἐν μὲν τῷ τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ δύο προσκεῖνται παρὰ τοῖς Ἀργείοις ἀγῶνες ἕτεροι οἵδε, ὥστε εἶναι τέσσαρας πάντας ἐνιαυτοῖς τέσσαρσι. His primùm Nemeorum ludis armatorum hominum curſu decertantium agonem propoſitum Pauſanias *Chorinthiacis fol.* 44. in hæc verba narrat, θύουσι δὲ ἀργεῖοι τῷ διῒ, καὶ ἐν τῇ νεμέᾳ, καὶ νεμείου διὸς ἱερέα αἱροῦνται, καὶ δὴ καὶ δρόμου προτιθέασιν ἀγῶνα. ἀνδράσιν ὡπλισμένοι νεμείων πανηγύρει τῇ χειμερινῶν. Ex quo etiam loco apparet non ineptè hoc, aut falsò dictum à ſcoliaſte Pindari, ſacros Ioui Neméos ludos, cùm apud Neméam & ſacra fieri ab Argiuis, & ſacerdotem legi ſolitum intelligamus. Granianum quidem Sicyonium diaulum cum clypeo decurriſſe, ac victorem extitiſſe idem Pauſanias *Eliacôn* 2. *fol.* 147. paulo ante dixerat. In armis curſorum fuêre galea, quam capite, ocreæ, quas tibiis, aſpis, ſiue clypeus, quem manibus ferrent, qui eo certamine contenderent, quod ὁπλίτου δρόμος vocabatur, quodque Olympiade quinta ſupra ſexageſimam apud Olympiam, certante Damareto, receptum, poſteà tamẽ aliquanto ab Elêis, aliiſque Græcis receptum fuit, ſicuti Pauſanias idem auctor eſt, Vbi ſic ſcribit. δαμαρέτῳ μὲν πεμπτῇ ἐπὶ ταῖς ἑξήκοντα ὀλυμπιάσι. ὅτε ἐνομίσθη πρῶτον ὁ τοῦ ὁπλίτου δρόμος, καὶ ὡσαύτως τῇ ἐφεξῆς πεποίηται ὁ ἀνδρείας ἀσπίδα τε κατὰ ταυτὰ ἔχων τοῖς ἐφ' ἡμῶν, καὶ κράνος ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, καὶ κνημίδας ἐπὶ τοῖς ποσί. ταῦτα μὲν δὴ ἀνὰ χρόνον ὑπό τε ἠλείων, καὶ ὑπὸ ἑλλήνων τῶν ἄλλων ἀφῃρέθη τοῦ δρόμου. Eum curſum armati dum obirent clypeis concuſſis edidiſſe quendam ſtrepitum videntur, ac propterea Pindarum ita ceciniſſe quodam loco[b] crediderim

λάμπει δὲ σαφὴς ἀρετὰ,
ἔντε γυμνοῖσι σταδίοις σφίσιν ἔντ' ἀσπιδοδού-
ποισιν ὁπλίταις δρόμοις

a Pro Argiuis fol. 258. edit. Pariſienſis anno 1583.

b Iſthmi. Od. 1. Herodoto Thebano Stroph. 2.

Pythicum agônem initio fuisse coronârium, deinde pecuniarium, postremo coronarium. Musicum initio fuisse citharœdorum vtique Pæana canentium amictu splendido atque ornatu. Deinde aulœdorum cantus siue Nomus Pythius. Curulem illum Orestis temporibus agonem fuisse videri, vel Sophoclis potiùs: Cuius explicata sententia: Camerario notato. Picturæ quoque certamen fuisse Pythijs, apud Delphos, quæ primùm apud Cyrrhæos, deinde apud Delphos, & Pythonem celebrata. Statius interim explicatus, reprehenso eius interprete: Variatio coronarum Pythiarum. Ouidij carmen castigatum, Pythiorum nomen à Pythone serpente cæso. Seneca emendatus, & ab errore grauissimo, quem ne recentiores quidem castigatores perceperint, vindicatus. Δελφύνης *siue* Δελφίνης *vtróque genere. De Africano serpente miræ magnitudinis, & alijs Draconibus prælongis. in marg.*

CAP. XXIV.

NEc verò prætermittam, quod de Pythicis apud Delphos (vt antè[a] monui) celebratis alicubi[b] legere memini: agonem istum χρηματίτης, vel ἀργυρίτης iam inde ab Euryrocho Crissęorum, qui Cirrhęos deleuerant (vt est apud Strabonem. Nam hos eosdem facere videtur ad Homeri 2. Iliados Eustathius[c], Dionysij tamen Periegetæ diuersos illos facientis opinionem nihilominus adferens) debellatore cùm fuisset, στεφανίτην (sicut ab initio fuerat cum primo certamine victores Apollo coronasse lauro dicitur) posteà factum. Ac fuisse Musicum ab initio, citharœdorum nempe in Apollinis laudem Pæanem canentium: sub Eurylocho autem illo Amphictyonas equestre, gymnicúmque id corona præmij loco proposita constituisse, Pythiúmque nominasse adiectis insuper ad citharœdos tibicinibus, & citharistis cantum, qui modus, siue nomos Pythius diceretur reddentibus, cuius quinque partes à Strabone[d] percensentur. Ea verò, quæ diximus his Græcis expressa omnino sunt, ἀγὼν δὲ ὁ μὲν ἀρχαῖος ἐν Δελφοῖς δὲ τοῖς κιθαρῳδοῖς αὐλητάς τε, καὶ κιθαριστὰς χωρὶς ᾠδῆς ἀποδώσαντας τι μέλος ὃ καλεῖται νόμος πυθικός· πέντε δ' αὐτοῦ μέρη ἐστίν. & cæt. Inter citharœdos, qui Pythiis agonibus pæanem splendida & decora veste amicti canerent Amphionem fuisse accepimus, qua sumpta pro funebri, cùm ipsi vitæ periculum nautæ intenderent Pythium nomum fidibus adhibitis cecinerit. Auctor huius rei Plutarchus in Symposio *septem sapientum* 279 *libri Stephanici*, vbi Gorgias προσελθεῖν ἐγνώκεσαν (ait in cæteris) Ἀρίονα τὸν κιθαρῳδὸν, αὐτὸν τοὔνομα φθεγγόμενον, αὐτοῦ, καὶ τῇ στολῇ καταφανῆ γινόμενον. τὸν γὰρ ἐναγώνιον ἐτύγχανεν ἀμπεχόμενος κόσμον, ᾧ κιθαρῳδῶν ἐχρήσατο. & posteà ἔρημος οὖν ὢν βοηθείας καὶ ἀπορῶν ὁρμῇ τινι χρήσαιτο δαιμονίῳ, τὸ μὲν σῶμα κοσμῆσαι καὶ λαβεῖν ἐντάφιον αὐτοῦ τὸν ἐναγώνιον ἔτι ζῶν κόσμον, ἐξᾆσαι δὲ καὶ τοῦ βίου τελευτήν. καὶ μὴ γενέσθαι κατὰ τοῦτο τῶν κύκνων ἀγεννέστερος. ἐσκευασμένος οὖν καὶ προφασίσας ὅτι προθυμία τις αὐτὸν ἔχει τὸν νόμον διελθεῖν τὸν Πυθικὸν ὑπὲρ σωτηρίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἐμπλεόντων, καταστὰς παρὰ τὸν τοῖχον ἐν πρύμνῃ καί τινα θεῶν πελαγίων ἀνάκλησιν προανακρουσάμενος, ᾄδοι τὸν νόμον. & cæt. De Eunomo Locrensi citharœdo qui vel hymnum Apollini siue Pæanem (vt superius dixi) vel Epitaphium, siue Funebre carmen Pythiis serpenti Pythoni caneret, apud Clementem Alexandrum initio protreptici ad gentes agitur sic fere, πανήγυρις ἑλληνικὴ ἐπὶ νεκρῷ δράκοντι συνεκροτεῖτο Πυθοῖ ἐπιτάφιον ἑρπετοῦ ᾄδοντος Εὐνόμου· ὕμνος ἢ θρῆνος ὄφεως ἦν ἡ ᾠδὴ οὐκ ἔχω λέγειν. ἀγὼν δὲ ἦν καὶ ἐκιθάριζεν ὥρᾳ καύματος Εὔνομος. Orestis tamen temporibus apud Delphos equestre seu curule certamen celebrari cœptum, auctor mihi Sophocles Electra. Vbi de

a Cap. 17. & cap. 25. lib. superiore proximo cùm ex aliis auctoribus, tùm verò ex Pausania Phocicis: quibus addesis Plutarch. Agesilao fol. 1107. De Pythiis & eorũ præmiis Vignerus histroriographus in fastorum libro Gallico fo. 25. & 26.

b Lib. 5. Sympos. proble. quæst. 7. Vide Pausaniam Eliacôn lib. 2 fo. 150. Aldini libri. & Phocicis fol. 255.

c Fol. 273. de delphine qui Cretẽses Cirrham Apollinis iussu pduxerit, vide Plutar. in lib. πότερα τῶν ζώων φρον. fol. 1811. Ex quo scripsi lib. 3. semest. cap. 3.

d Lib. 9 geograph. f. 483. Germanici exempl.

Oreſtis velut iis ludis de curru deturbati atque obtriti obitu loquens pædagogus inducitur ſic fere,

> κεῖνος γὰρ ἐλθὼν εἰς τὸ κλεινὸν Ἑλλάδος
> πρόσχημ᾽ ἀγῶνος Δελφικῶν ἄθλων χάριν. & cæt.

Et poſteà,

> κεῖνος γὰρ ἄλλης ἡμέρας, ὅθ᾽ ἱππικῶν
> ἦν ἡλίου τέλλοντος ὠκύπους ἀγὼν
> εἰσῆλθε πολλῶν ἁρματηλατῶν μέτα.

Tum deinde

> — πᾶν δ᾽ ἐπίμπλατο
> ναυαγίων Κρισαῖον ἱππικῶν πέδον.

Ac denique de Oreſtis caſu,

> ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστερὰν
> κάμπτοντος ἵππου λανθάνει στήλην ἄκραν
> παίσας· ἔθραυσε δ᾽ ἄξονος μέσας χνόας
> κἀξ ἀντύγων ὤλισθε· σὺν δ᾽ ἑλίσσεται
> τμητοῖς ἱμᾶσι· τοῦ δὲ πίπτοντος πέδῳ
> πῶλοι διεσπάρησαν εἰς μέσον δρόμον·
> στρατὸς δ᾽ ὅπως ὁρᾷ νιν ἐκπεπτωκότα
> δίφρων, ἀνωλόλυξε τὸν νεανίαν.

Sed forſitan iſtud à Sophocle ſcriptum κατὰ πρόληψιν (qualia in poëtarum libris multa figuratè ſcripta reperias : & apud Moſem ipſum à me obſeruata compluſcula in Dodecameno) vt iucunda certaminis huius tunc temporis valde apud Græcos celebris repræſentatione auditorij theatralis demereretur gratiam. Alioqui repugnare hiſtoriæ veritatem conſtat ex illo Strabonis loco. Quod enim ex Pauſaniæ altero quopiam Camerarius eruditiſſimus notat, nondum fuiſſe Pythia Oreſtis temporibus, vtpote inſtituta Olympiadis XLIX. anno tertio : non video quid huc faciat, cum Delphica, de quibus Sophocles agit, equeſtria non fuiſſe minimè oſtenderit. Fefellit virum eruditum ſcoliaſtis Græci adnotatio, illa vera, & recta οὔπω ἦν ἐπὶ Ὀρέστου ὁ πυθικὸς ἀγών. qua reprehenſum ἀνιστορησίας à ſcoliaſte poëtam falſo credidit Camerarius, cùm potius reddendæ rationis animum ſcoliaſtes habuerit : quamobrem non Pythici, ſed Delphici agonis meminiſſet Sophocles. Plurima eruditiores quique homines, in præcipiti ſcribendi ſtudio, non ſatis conſideratè proferunt: ipſe, quod poſſum, illa tantùm quæ à claſſicis auctoribus didici, quorum etiam verba exhibere non piget. Circa Pythios agonas omittere non poſſum, quod Pauſanias me docuit, *Corinthiacis fo.58. Aldinæ editionis*, primùm illos Apollini dicaſſe Diomedem καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν πυθίων (inquit ille) Διομήδη πρῶτον θεῖναι Ἀπόλλωνι.

Nec Muſicæ modò, ſed picturæ quoque certamen Pythiis, quo Penæus frater Phidiæ à Timagora Chalcidenſe fuerit ſuperatus : ſed & Iſthmiis apud Corinthum inſtitutum fuiſſe auctor mihi Plinius *initio cap.9. lib.35.* in hæc verba ſcribens, Quinimo certamen picturæ etiam, florente eo (Panao) inſtitutum eſt Corinthi, ac Delphis: primúſque omnium certauit cum Timagora Chalcidenſe ſuperatus ab eo Pythiis, quod & (malim, ex) ipſius Timagoræ carmine vetuſto apparet, Chronicorum errore non dubio. Sami quoque in certamen deſcendiſſe Parrhaſium

rhasium de Ajace pingendo cum altero minus laudato pictore Athenæus narrat libro deipnosophistarum XII.[a] à quo victus amicis vicem eius dolentibus dixerit de ea re non admodum se laborare, sed Ajacis nomine molestè ferre, quod iterum ab indigno victus foret. Qua de re Plinij [b] quoque verba proferre ideò placet, quòd nomen alterius illius minus laudati pictoris philologus cognoscat. Ergo magnis suffragiis (inquit) superatus à Timanthe Sami in Ajace armorúmque iudicio, herois nomine se molestè ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset. Eundem pictorem (Parrhasium nempe) aliquando purpura indutum capiti auream coronam imposuisse à Clearcho in vitis proditum, idem Athenæus paulò antè dixerat. Quod equidem crediderim non tam sumptuosi vllius luxus gratia fecisse ipsum quàm laudis vano quodam & vesano studio atque ambitione nimia, quod velut aliquem hieronicam celebrari se vellet ab omnibus: Olympionicas profectò floridam atque triumphalem gestasse vestem ad extremum capitis XII. diximus. Porrò primùm apud Cyrrhæos, quos nominaui superiùs, agonem Apollini exhibitum, qui deinde apud Pythonem, aut Delphos (quemadmodum libro superiore docuimus) instauratus fuerit, non inerudité quispiam ex istis, quibus Cyrrhæ pater Apollo nuncupatur, Statij Papinij *lib.3. syluar. carm.* I. ex Hercule Surrentino Pollij desumptis versibus colligat.

— Hos nec Pisæus honores
Iuppiter aut Cyrrhæ pater aspernetur opacæ
Nil his triste locis.

& reliqua, quæ libro tertio de præconia tuba differens exhibebo. Nam quod ibi Calderinus Domitius Cyrrhæ nomine Nicopolim, siue Actium à Poeta designari putat, pro qua Delphos, aut Pythonem dicere debuit, prorsus eum hallucinari censeo. Varias autem in ipso agone Pythio, vt variis temporibus (si non etiam iisdem) coronas fuisse victoribus concessas, ex auro, pomis, esculo, è grammaticorum commentariis percipitur. De Pythiis igitur Ouidius *lib.1. Metamorph.* agens istud ostendit, his versibus.

Hic iuuenum quicunque manu, pedibúsue, rotaue
Vicerat, esculeæ capiebat frondis honorem
Nondum laurus erat.

Idem Ouidius Pythia esse ab Apolline Pythio in memoriam Pythonis maximæ serpentis confixæ sagittis, atque interemptæ instituta, paulò antè his ferè versibus cecinerat, vbi de Pythone.

Hanc Deus[c] arcitenens, & nunquam talibus armis
Ante nisi in damis, capreisque fugacibus vsus
Mille grauem telis exhausta pene pharetra
Perdidit, effuso per vulnera nigra veneno.
Neue operis famam posset delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos
Pythia, perdomitæ serpentis nomine dictos.

Quod si verum credidêre veteres[d], passimque ab iis receptum à Iuliano Cæsare[e] denique qui Apollinem à Simonide Melico Hecaton quasi dixeris centenarium nominatum, ídque nomen magis ei placere quàm

a sub finem in fol. 405.

b Lib 35. cap. 10.

c Sic omnino legẽdum apparet è sequẽtibus nõ vt vulgò, Hunc Deus.

d Scripsimus hac de re nonnihil initio præcedentis tractatus à Pausania Phocicis fol. 255. & à Strabone lib. 9. geograph. f. 483. & seqq.

e Epist. ad Serapion. clariss. to. 219. vbi cẽtenarius numerus cõmendatur.

Pythij memorat: propterea quòd Pythona ſerpentem centum vt ait ſagittis confecerit, Σιμονίδη δὲ ἄρα τῷ Μελικῷ πρὸς τὴν Ἀπόλλωνος εὐφημίαν ἀρκεῖ τὸν θεὸν ἑκατὸν προσειπόντι καὶ καθάπερ ἀντ' ἄλλου τινὸς ἱεροῦ γνωρίσματος αὐτοῦ τὴν ἐπωνυμίαν κοσμῆσαι, διότι τὸν πύθωνα τὸν δράκοντα βέλεσιν ἑκατὸν, ὥς φησιν, ἐχειρώσατο. καὶ μᾶλλον αὐτὸν ἑκατὸν ἢ πύθιον χαίρειν προσαγορευόμενον, οἷον κλήρου τινὸς ἐπωνυμίας συμβόλῳ προσφωνούμενον ab ipſo etiam Statio Papinio, cuius iſta ſunt, *ex initio lib.6. Thebaid.* vbi egit de Olympico certamine,

> *Proxima vipereo celebrauit libera nexum*
> *Phocis Apollineæ bellum puerile pharetræ.*

Satis mirari nequeo, quamobrem Seneca Pythonem non vulnerabilem, atque molaribus demum fractum fuiſſe ſcripſerit ad Lucilium [a], quo loco, Serpentem illum in Africa ſæuum (inquit), & Romanis legionibus bello ipſo terribiliorem fruſtra ſagittis, fundíſque petierunt: ne Python quidem vulnerabilis erat: cùm ingens magnitudo pro vaſtitate corporis ſolida (ſic Mureti, ſic Monjuſij codex manuſcriptus, quo vſus ſum, habet) ferrum, & quicquid humanę torſerant manus, deiiceret, molaribus demum fracta ſaxis eſt, & aduerſus mortem tutam minuta iacularis. Quo loco vulnerabilis, legi, non ex Monjouſiano codice tantùm, ſed ex omnibus reliquis, Mureti, ac Pinciani quoque ipſius, qui nihilominus in ſuis illis ad Senecam [b] caſtigationibus τὸ inuulnerabilis reponere ſe, de coniectura, non ſcripti vllius libri fide. quinetiam iſtud de Pythone, quia non aſſequebatur ſcilicet, poeticæque hiſtoriæ totum id, quod ſubiicitur, minimè congruere videbat, παρέγγραφον, & à ſcolio margini libri appoſito, quo Seneca refelleretur, in contextum errore librarij receptum ſe credere profitetur: at, niſi fallor ipſe, admodum Pincianus fallitur, vt ſtatim in conſtituenda huius loci vera lectione demonſtrabo. Monjouſianus ille liber habebat, totam pro, tutam, quod non aſpernor penitus, ſed alios interim ſequor, quibus illum contrà in eo præfero, quod pro, Serpentem illum in Africa ſæuum & cæt. exhibebat, illam ſæuam, ſicut in Herbipolenſi manuſcripto legi Modius notauit, alióque Senecæ teſtimonio aſſeruit [c], cui poſſis & illud ab Ouidio adiungere iis, quos antè attuli, verſibus ac denique quod Pythonem ſerpentem fœminino genere δελφιώνην, ſiue δελφίνην tum Apollonius li. II. Argonauticôn [d], tum Dionyſius, Afer de ſitu orbis nominat [e]: hic quidem his τῷ περὶ πυθῶνος θυόεν πέδον ἧχι δράκοντος δελφιώνης τριπόδεσσι θεοῦ περιηκέκλιται ὄλκος. Atque hoc eo ampliùs, lubentiúſque in eo præfero, Herbipolenſi, reliquíſque omnibus impreſſis, aut manu exaratis, Monjouſianum quem dixi, quòd pro, Python, diſertè ſcriptum habebat Phytio, quod etſi corruptum non abnuo, iter nihilominus mihi certum ad veritatem lectionis indagandam, & aſſequendam indicauit, vt procliui ac frequenti vnius literulæ traiectione reponatur Pythio, quo nomine Apollo, (qui Pythone interfecta dictus Pythius) oſtenditur: & hac appellatione ſerpentis mentionem excitante, commodiùs, quàm alia vlla deſignatur. Huic igitur vulnerabilem non fuiſſe, nedum vlli homini non Pythonem, ſed illam alteram prægrandem CXX. pedum magni-

tudinis

a Extrema epiſt.82. Deſiit iā de te.

b Epiſt.16. vt Obſopœus in collectaneis ad Senecā refert.

c Epiſt.42. Iam tibi in princi. & lib. 1. de Clem.

d Citatus in hanc rem à Cælio Rhodig. cap. 19. lib.16. lect. antiq.

e Fo.64 Vbi Euſtathius interpres dubitanter nimis (nolo enim, nec debeo inſcitè dicere) φασὶ δὲ ὅτι ὁ Διονύσιος (inquit) αὐτὶ ἀρσενικοῦ τοῦ ὁ δελφιώνης θηλυκῶς εἶπεν ἡ δελφιώνη τρόπῳ ποιητικῷ κατὰ γένους κοινότητα. Suidas quidem in πυθὼ hac de re agens τὸν δελφίνην δράκοντα dixit, vbi de Pythone regione, eiúſq; vrbe Delphis.

tudinis (Plinio teste) Africanam[a] serpentem intellexit, atque ὑπερβολικῶς asseruit Seneca tantoperè à Romanis legionibus formidatam, ac tandem saxis molaribus oppressam: ballistis nempe, tormentísque, vt oppidum aliquod, expugnatum, quemadmodum Plinius loquitur. De qua sola hîc quidem egisse credendus Seneca historię veteris[b] fide: nõ etiam de Pythone, quod ne Mureto quidem venisse in mentem, vt ostenderet, cùm viderem, ista scriptione dignum existimaui: præsertim autem quòd Erasmus adeò ἄστοχος fuerit, vt quamuis à vero, quem indicaui, huius loci sensu non longè abierit, attamen pro, Ne Python quidem, reponendum, Ne pilo, aut Ne pilis quidem existimare se ad Senecam adnotauit. Obsopæus autem eruditissimus in collectaneis à se, aut ab aliis nihil omninò attulerit, nisi quod, nullibi Pilo, vel Pythio, vel Phytio scriptum legi obiter ac velut aliud agens monuit.

a De serpentum enormitate in India vide Solinũ Polyhist. ca. 55. post Plin. cap. 14. lib. 8. natur. histor. Diodo. Sicul. lib. 16. f. 610. Philostr. lib. 3. fo. 15. Ælianum libr. 16. de animalib. cap. 39. & 41. & lib. 17. cap. 2. De draconibus maximis apud Ægyptum Diodorum eundem lib. 3. fo. 118. & 119. De iis qui in Æthiopia quos elephãtorum interfectores nominãt ad longitudinẽ triginta passuum progredientibus: & aliis in Phrygia magnitudinis decem passuum qui aues ex aëre spiritu attrahũt interdiu, & vesperi pecora & pastores inuadunt, vide Ælianum de animalibus lib. 2. cap. 21. Plinium cap. 13. lib. 8. natur. histor. De dracone miræ magnitudinis ad Epidaurum Dalmatiæ, quos gentili sermone Boas vocant, ab eo quòd tam grandes sunt, vt boues glutire soleant, Hieronymus in vita Hilarionis col. 334. Anguem quinquaginta cubitorum pro comitio productum ab Octauio Augusto narrat Suetonius in eius vita cap. 45. tantæ longitudinis fuisse draconem sub cuius specie Liber pater ab Indis colebatur è Maximo Tyrio intelligas sermone 38. fol. 24. editionis Græcæ apud Stephanum. De serpentibus maximis apud Scitatarum gentem vltra Indiam, quorum alij greges pecorum rapiunt, vorantque, alij sanguinem eorum exugunt. Ælianus lib. 16 de animalib. cap. 22. qui etiam eiusdem libri cap 38. maximorum serpentium in antro quopiam paludis ad Ephesum metropolim commeminit. Sed & lib. 17. cap. 1. De serpentibus circa mare rubrum, cancrísque maximis. b Cuius apud Florum mentio lib. 2. cap. 2. vbi de primo bello Punico agens Marci Attilij Reguli meminit. vide & in epitome lib. Luciani 17. statim in ipso initio. Plinium 8. lib. cap. 14. Valerium Max. lib. 1. cap. vlt. Agellium lib. 6. cap. 3. Orosium lib. 4. c. 8.

Ludorum auctores. Palma in ludis omnibus concessa victoribus, qui virgam, seu ramum palmæ dextrâ, sed & interdum capite coronam palmeam gerere soliti. Palmæ rami mensæ in medio stadio collocatæ, impositi. Vetusta huiusce rei figura explicata, si non etiam castigata in qua duo vasa, quorum alterum fortasse Disci nomen habuit, immò etiam Petasi. τὰ Βαΐα Aī. Spadix. Quamobrem palma, siue spadice donati meritò Hieronicæ.

CAP. XXV.

Denique animaduersione hoc quoque, ac scriptione ista dignum, quod ad quatuor omnes lustrales, sacrósque ludos, atque agones pertinet: gymnicos, vt apud Plinium[a] legimus, ludos instituisse in Arcadia Lycaonem, funebres Acastum in Iolco, post eum, in Isthmo Theseum, Herculem Olympiæ athleticam, Pythrum pilam lusoriam. Cùm verò aliæ, atque aliæ in ipsis ludorum locis coronæ præmij loco tribuerentur æquè, tamen in omnibus palmam Hieronicis concedi solitam, quod vt à Iulio Polluce *cap. 30. lib. 3.* ὀνομαστικ. sic à Plutarcho proditum olim obseruaui. Nam ille quidem, ὁ δὲ νικήσας τὰ ἆθλα (inquit) ἀνείλετο, τὸν στέφανον, ἀνείλετο τὴν ῥάβδον τοῦ φοίνικος, ἢ τὸν φοίνικα ἔλαβεν. Apud hunc verò quæritur sic ferè in sympofiacis[b] διὰ τί τῶν ἱερῶν ἀγώνων ἄλλον ἔχει στέφανον, τὸν δὲ φοίνικα πάντες, &c. quæ sequuntur, quæ vnde (si quis opus habeat) peti possint, commonstrasse satis habeo. Et quod ait τὸν φοίνικα, sic accipe, vt ῥάβδον, ἢ κλάδον ἤγουν κλῶνα φοίνικος virgam, aut ramũ palmæ intelligas, quem dextra manu Hieronicæ gererent: sicuti qui Romæ de hostibus triumpharent, hos lauri surculum tenuisse manu, apud Plutar-

a Cap. 55. li. 7. nat. histor. De Hercule diximus initio superioris libri ex aliis auctoribus.

b Lib. 8. sympos. proble. quæst. 4. Sed & palmã tributã athletis indicat Seneca epist. 89. eo quẽ ante protuli loco. Natalis Comes lib. 5. mythol. cap. 4. Vbi de Isthmiis solùm Pausaniã Arcadicis huius rei auctorem citat, & Plut. Theseo, qđ is primùm victoribus palmã apud Delum proposuerit.

chum de triumpho Æmilij Pauli differentem legimus[a]: quanquam in aliis agonibus plerisque forsitan præter hos sacros gymnicis, & φοινικοῦν στέφανον palmeam coronam præmij loco fuisse propositam è Pausania, *in Arcadicis fol.*219. non minus quàm illud alterum, de quo admonui percipias, quo loco ἐν μὲν δὴ ὀλυμπίᾳ κοτίνου τῷ νικῶντι δίδοσθαι στέφανον, καὶ ἐν δελφοῖς δάφνης, &c. ἐν ἰσθμῷ δὲ ἡ πίτυς, καὶ τὰ ἐν νεμέᾳ σέλινα ἐπὶ παλαίμονος, καὶ τοῦ ἀρχεμόρου τοῖς παθήμασιν ἐνομίσθησαν. οἱ δὲ ἀγῶνες φοίνικος ἔχουσιν οἱ πολλοὶ στέφανον. ἐς δὲ τὴν δεξιάν ἐστι καὶ πανταχοῦ τῷ νικῶντι ἐπιτιθέμενος φοῖνιξ, & addit à Theseo, cum è Creta rediens apud Delum Apollini agonem instaurasset, coronas palmeas victoribus datas, indéque isti consuetudini factum initium, cuius palmæ apud Delum, Homerum quoque ipsum mentionem facere ἐνομίσθη δὲ ἐπὶ τῷδε (ait) θησέα ἀνακομιζόμενον ἐκ Κρήτης (φασὶν) ἐν Δήλῳ ἀγῶνα ποιήσασθαι τῷ Ἀπόλλωνι. στεφανοῦν δὲ αὐτὸν τοὺς νικῶντας τῷ φοίνικι. τοῦτο μὲν δὴ ἄρξας λέγουσιν ἐντεῦθεν. τοῦ δὲ φοίνικος, τοῦ ἐν Δήλῳ μνήμην ἐποιήσατο καὶ ὅμηρος ἐν ὀδυσσέως ἱκεσίᾳ πρὸς τὴν Ἀλκίνου θυγατέρα.

Hanc palmam in medio stadij, ac ipsius forsitan scammatis loco eminentiore quopiam, ipsósque tripodes, siue mensas, quibus coronę discis tribus illis thesauro in Olympico asseruatis, quorum Pausanias idē alibi[b] commemorat, circumlatæ imponerentur, locari consueuisse, inde coniicio, quod apud Ioan. Chrysostomum[c] ita scriptum nuper obseruaui, Quo neglecto victoriæ palmam prodis, id est, fratrem, qui in palmæ morem in medium adstat, & tibi, si viceris, futurus in præmium: si vero negligentior fueris, sine palma abibis. Quo etiam aspexisse Virgilium *lib.*5. *Aeneid. paulò post principium*, mihi constat, vbi sic cecinit.,

--lato complerant littora cœtu,
Visuri Aeneadæ pars & certare parati.
Munera principio ante oculos, circúmque locantur,
In medio sacri tripodes, viridésque coronæ,
Et palmæ pretium victoribus.--

Apparet etiam perspicuè satis ex figura illa, quam expressam è numis M. Aurelij Antonini apud Byzantinos excusis de pilæ ludo agens Mercurialis eruditissimus, aliam in rem attulit libro II. artis gymnasticæ, *cap*.5 *fol*.61.*pag*.2. vbi præter lusores pilæ tres, mensa coronis exornata, de quibus postremo tertij Semestrium libri sermone disceptare constitui, eique duo vasa imposita exhibentur, quorum alterum ob longum aquiminale sit, sine amphora, alterum vero breuius, cuius lateri exteriori hoc inscriptum græcè ΠΥΘΙΑ, & hæ insuper literæ ΑΙ alterius initiū aut medium vocabuli, cuius vasis ex oræ tres palmæ rami prodeunt. Quamobrem in eam opinionem ausus ego nuper descendere, vt duabus extremis prima & vltima literis (quas in vasis illa quæ lateret facie adhuc insculptas aut potius ab ipsa carie cōsumptas, aliáve quapiam ætatis vel hominū iniuria expunctas diuinarem) adiectis ad illas duas quas proposui eadem in facie quæ illud πύθια extantes, vnum integrum vocabulum βαΐα esse à peritioribus quibusque agnoscendum crederem: quo nomine victricium seu victorialiū atque adeò triumphalium palmarum ramos duobus vtriusque sacrosancti fœderis locis[d] ostendi nō ignorabam: & verò apud P. Epiphanium Cypri Episcopum, cuius ex concione

a In eius vita. fol. 498. lib. Stephan. εἶτ' αὐτὸς ἐπέβαλεν ἅρματι κεκοσμημένῳ διαπρεπῶς ἐπιδεικνὺς ἀνὴρ καὶ δίχα τοσαύτης ἐξουσίας ἀξιοθέατος ἁλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος καὶ δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων.

b Eliacôn 2. fo.154. vbi ἐν τούτῳ τῷ θησαυρῷ δίσκοι τὸν ἀριθμὸν ἀνάκεινται τρεῖς, ἐς ὅσους τοῦ πεντάθλου τὸ ἀγώνισμα ἐσκομίζουσι. De mensis ipsis, quibus impositæ coronæ scripsi superiùs initio cap.23. huius lib.

c in sermone. De illo diligamus etiā persequentes col.690.

d Lib. I. Macchab. cap. 13. & in Euang. D. Ioan. cap. 12.

concione εἰς τὰ Βαΐα, nuper cum ipſius phyſiologo à Plantino edita hæc omnino verba ſunt quæ in eam rẽ adferenda duxi: τὰς εἰσόδους τῶν ψυχῶν τῷ βασιλεῖ διανοίξωμεν, τὰ βαΐα τῆς νίκης ὡς νικητῇ τοῦ θανάτου βαστάσωμεν, τοὺς κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας κλάδῳ θεοπρεπῶς ἐπισείοντες &c. Quanquã hoc forſitan ſimplicius & propterea verius ab aliis exiſtimabitur, vt ſine additione vlla iſtud αἰ pro admirantis interiectione ſiue aduerbio atque optatiuo articulo (tanquam ſit αἴθε vel εἴθε) accipi debeat: quomodo apud Homerum, Herodotum & alios eſſe vſurpatum, Græci linguæ gnari comperiunt: quibus vtique literis votum commune athletarum in ſtadio contendentium, & tam honorifici præmij admiratio deſignata. Hoc autem vas quod dixi alterum vt breuius, ita latius fuit, ac etiam capacius, quod ſuſpicor, non affirmo, diſcum eſſe nominatum: ex eo forſitan quod menſæ itidem, vt hic illud quoque imponeretur, cùm Athenæus quoque diſci vitrei diametro bicubitalis in repoſitorio, ſtatuti argenteos aſſis piſcibus omne genus congeſtis pleni, ſub initium quarti deipnoſophiſtarum meminerit. Forſitan etiam petaſum, ſub quem ducti ephebi in gymnaſiis iuxta gentilium morem conſtitutis, quemadmodum ex Machabæorum hiſtoria latiùs diſſeretur libro tertio ad extremum, *cap.* 28. ſi Deus dederit, quando idem ille Athenæus petaſum quoque vas trium lagenarum capax eſſe libro deipnoſophiſtarum XI. docuit, ſicuti ſuo loco ibidem explicabitur. Ac victores in ludis à Theſeo apud Delũ editis tũc primùm ab ipſo ſacræ palmę ramis donatos ex Plutarcho[b] intelligimus: denique quòd euulſa fuiſſet, ſpadicẽ nominatã, quemadmodũ τὸ βαΐον (quo de actũ eſt paulò antè) quas βίαιον παρὰ τὸ βίᾳ τίλλεσθαι Græci grãmatici dictũ autumant. qui tamẽ è Praxitelis cuiuſpiã opinione retulit Amphictionas primùm Pythiis victores in honorem Apollinis lauro, ac palma coronaſſe. Ac mihi quidem admodũ placet, quod de ramorũ palmæ natura Plutarchus eo loci *d. quæſt.* 4 *in fi.* adfert, cum qua ſimiliter ſe habere certaminum athleticorum rationem docet, vt qui per mollitiem cedat, is ſuperetur: qui è contrario exercitationem perferat, eius cùm animo corpus & roboretur, & augeatur: propterea Hieronicas palma donatos antiquitus. Verba ipſius iſta ſunt, φοίνικος γὰρ ξύλον ἂν ἄνωθεν ἐπιθεὶς βαρὺ πιέζῃς, οὐ κάτω θλιβόμενον ἐνδίδωσιν, ἀλλὰ ἀνακυρτοῦται πρὸς τοὐναντίον ὥσπερ ἀνθιστάμενον τῷ βιαζομένῳ. τοῦτο δὴ καὶ περὶ τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνάς ἐστι. τοὺς μὲν γὰρ ὑπὸ ἀσθενείας, καὶ μαλακίας εἴκοντας αὐτοῖς πιέζουσι κάμπτοντες. οἱ δὲ ἐρρωμένως ὑπομένοντες τὴν ἄσκησιν οὐ μόνον τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς φρονήμασιν ἐπαίρονται καὶ αὔξονται. Quæ Latinis verbis ab Agellio reddita ſcias, libro noctium. Atticarum tertio, *cap.* 16 citato etiam in hanc rem Ariſtotele in ſeptimo problematum.

a Sub initiũ in fol. 112. Libri Antuerpiæ impreſſi anno 1588. qui locus nõdum in hanc rem notatus.

b In Theſeo pag. 17. & lib. 8. Sympoſ. proble. quæſt. 4. fol. 1288. Palmæ termes ex arbore cum fructu auulſus ſpadix dicitur teſte Agellio lib. 3. noct. Attic. cap. 9. ad fin.

Diſcus Iphiti Olympiacus Lycurgi nomine inſcriptus, qui ei Olympicorum agonum inſtauratori ſocius fuit à Plutarcho, Phlegone, ac Dione Chryſoſtomo. Olympias dinumeratio temporis quando cœpta vel deſita è Cedrino. En diſco feriæ Olympicæ indictæ. Pauſaniæ hac de re locus, apud quem ἐκεχειρίας vocabulum exponitur, adhibitis Dionyſii Halicarnaſſei ac Plutarchi teſtimoniis, aliter atque ipſorum interpretibus Quo etiam vocabulo Phlegõ illam diſci ab Hellanodicis conſcripti hiſtoriam commemorans vtitur. ideo coronatum ab Ececheiria. Iphitum in Olympiaco templo aſpici quod Pauſanias refert. Δίσκου πρόσκλησις in hiſtoria Machabæorum. Ciceronis & Statij loci de diſco vt exponendi.

CAPVT XXVI.

CVm autem in medio ſtadij præmia victoriæ, & in diſcis quidem (vti dixi) Olympio in theſauro aſſeruatis circumlata, menſæque impoſita dixerim, ſciendum ex iſto diſcorum numero illum fuiſſe, qui Iphiti dicebatur, qui diſcus Olympiacus nominis Lycurgi inſcriptionem præferebat: quamobrem Ariſtoteles Philoſophus Iphiti æqualem, & in feſtis Olympiacis digerendis fuiſſe ſocium perhibet cum aliis quibuſdã, ſicuti Plutarchus[a] memorat, his verbis οἱ μὲν γὰρ ἰφίτῳ συνακμάσαι, καὶ συνδιαθεῖναι τὴν ὀλυμπιακὴν ἐκεχειρίαν λέγουσιν αὐτὸν. ὧν ἐστιν καὶ ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος τεκμήριον προφέρων τὸν ὀλυμπιάσι δίσκον ἐν ᾧ τοὔνομα τοῦ λυκούργου διασώζεται καταγεγραμμένον. Et Phlegon Trallianus Adriani Cæſaris libertus libello, quem περὶ τῶν ὀλυμπίων ſcripſit[b], vbi ſub initium λυκοῦργος δὲ ὁ λακεδαιμόνιος (inquit) υἱὸς ὢν τοῦ πριτανέως τοῦ εὐρόπου &c. καὶ ἴφιτος ὁ αἵμονος· ὡς δὲ ἔνιοι Πραξωνίδου ἑνὸς τῶν ἀπὸ ἡρακλέους ἠλεῖος, καὶ κλεοσθένης ὁ κλεονίκου πεισάτης βουλόμενοι εἰς ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην τὸ πλῆθος αὖθις ἀποκαταστῆσαι τήν τε πανήγυριν, τὴν ὀλυμπικὴν ἔγνωσαν ἀνάγειν εἰς τὰ ἀρχαῖα νόμιμα, καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν ἐπιτελέσαι. Dio Chryſoſtomus oratione Olympica ἆρ' οὖν οἴει τὸν ἴφιτον καὶ τὸν λυκοῦργον, καὶ τοὺς τότε ἠλείους διὰ χρημάτων ἀπορίαν τὸν μὲν ἀγῶνας καὶ τὴν θυσίαν ποιῆσαι τῷ διῒ πρέπουσαν ἄγαλμα δὲ μηδὲν ἐξευρεῖν ἐπ' ὀνόματι, καὶ χρήματι τοῦ θεοῦ. Eo diſco ferias Olympicas prænunciatas, & indictas ab Eleæis non directè, ſed in orbem in ipſo inſcriptas apud Pauſaniam alio quodam loco *li.1. Eliacôn. fol.*130. legimus, vbi ſic ſcriptum, καὶ ὁ ἰφίτου δίσκος καὶ τράπεζα ἐφ' οἷς προστίθενται τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι τὴν μὲν δὴ ἱπποδαμείας λέγουσιν εἶναι παίγνιον. ὁ δὲ τοῦ ἰφίτου δίσκος (addo ᾧ) τὴν ἐκεχειρίαν, τὴν ἐπὶ τοῖς ὀλυμπίοις ἐπαγγέλλουσιν οἱ ἠλεῖοι. ταύτην οὐκ ἐς εὐθὺς ἔχει γεγραμμένην, ἀλλὰ ἐς κύκλου σχῆμα περίεισιν ἐπὶ τῷ δίσκῳ τὰ γράμματα. Vbi ſimiliter ἐκεχειρίας vocabulum expoſui, vt apud Dionyſium Halicarnaſſeum libro VII. antiq. Roman. eo, ex quo verba quędam alia ſuperiùs initio ſermonis huius attuli, loco deſcribentem ſacrificiorum, ludorúmque maximorum pompam, qui Romæ feſtis diebus fierent more græcanico, cui celebritati multa itidẽ ex illo more adiuncta ſcribit, circa mercatus, & excipiendos hoſpites, ac ferias. Nam ſic apud Dionyſium legitur ſcriptum ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ταύταις πολλὰ μὲν, καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμοις ἑλληνικοῖς κατά τε πανηγυρισμοὺς, καὶ ξένων ὑποδοχάς, καὶ ἐκεχειρίας ἃ πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν. Vbi communes inducias interpres Latinus reddidit: ego ferias (vti dixi) malim, qui Plutarchum etiam Lycurgo eadem ſignificatione duobus locis, *in principio ipſo, in pag.* 72. *&* *in pag.* 78. quorũ priore Cruſerius ſat rectè feſtum, altero non item. Sed vt ille inducias verterit pro ferias τὴν ὀλυμπιακὴν ἐκεχειρίαν ſcripſiſſe didici.

Diſcum hunc, qui formam celebrationis Olympiorum complectetur ab Hellanodicis conſcriptum, poſtquam ex oraculo, quod Iphitus, Lycurgus, & Cleoſthenes per legatos conſuluerant, reſtituendæ in priſtinam formam Olympicæ feſtiuitatis, gymnicíque certaminis edendi gratia indictæ, vrbibus, quæ certaminis eſſe vellent participes fuiſſent feriæ, Phlegon Trallianus eo quem dixi libro, his verbis narrat, στέλλονται δὴ εἰς δελφοὺς χρησόμενοι τῷ θεῷ εἰ σφισιν συνεπαινεῖ ταῦτα ποιῆσαι· ὁ δὲ θεὸς ἄμεινον, ἔφη, ἔσεσθαι ποιοῦσι, καὶ προσέταξεν ἐκεχειρίαν ἀγγεῖλαι ταῖς πόλεσιν, ταῖς

βουλο-

[a] Lycurgo ſub initio in fo.72. videto & fol.98. vbi, ἔοικε δὲ καὶ τῆς ὀλυμπιακῆς ἐκεχειρίας ἡ ἐπίνοια πρᾶος καὶ πρὸς εἰρήνην ἔχοντος οἰκείως ἀνδρὸς εἶναι. καί τοι φασί τινες, &c. τὸν λυκοῦργον οὐ προσέχειν οὐδὲ κοινωνεῖν ἐν ἀρχῇ τοῖς περὶ τὸν ἴφιτον ἀλλὰ τυγχάνειν ἄλλως ἐπιδημοῦντα καὶ θεώμενον &c. οὕτω πρὸς τὸν ἴφιτον τραπέσθαι καὶ συνδιακοσμήσαντα τὴν ἑορτὴν ἐνδοξοτέραν καὶ βεβαιοτέραν καταστῆσαι.

[b] Impreſſus Baſileę anno 68. cum Ant. Liberalis metamor.

βουλομένοις μετέχειν τοῦ ἀγῶνος, ὧν ἀπαγγελθέντων κατὰ τὴν ἑλλάδα, καὶ ὁ δίσκος ἐγράφη τοῖς ἑλλανοδίκαις καθʼ ὃ ἔδει τὰ ὀλύμπια ἄγειν. Igitur ab Iphito institutas quoque Olympiadas, hoc est rationem supputandi per singula quadriennia temporis initam, qua tempestate Lycurgus Lacedæmoniis leges condidit, à Georgio Cedrino[a] traditur: hoc addito tamen, quod esse minus verum arbitror, apud Ægyptios lunam Olympiadem appellatam ideò, quia signiferum orbem quot mensibus circuit, Olympum à veteribus nuncupatum. Illud fortasse rectiùs Olympiadum festiuitatem eo tempore, quo Manasses Iudæ Rex fuit, inductam, Sauli tempore primum certamen Pisæos ad Olympiam instituisse, Iouique Olympio primam solennem festiuitatem celebrasse, indéque peracto per singula lustra festo, & agone id temporis interuallum sub Olympiadis appellatione computari cœptum. Quam festiuitatem ad imperium vsq; Theodosij principis perductam, cùm indictiones numerari cœperunt, ibi tũ desiisse, ac prorsus extinctam fuisse: de quo non satis scio, ecquid vere pronunciari ab illo possit. Hoc scio è superioribus perspicuè nunc demum cognosci quamobrem ab Ecechertia tanquam Diua vel nympha quapiam coronatum Iphitum vetusta Olympiaci fani pictura repręsentauerit, de qua hoc à Pausania *Eliacôn. 1. fol. 157. VVechelianæ editionis* proditum recordor τὰς θύρας δὲ εἰσιόντι τὰς χαλκᾶς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ πρὸ τοῦ κίονος ἴφιτος ὑπὸ γυναικὸς στεφανούμενος Ἐκεχειρίας ὡς τὸ ἐλεγεῖον τὸ ἐπʼ αὐτοὺς φησιν. Ac de disco quidem, quę dixi; cùm ita se habeant, ideò qui ad agones præmiis propositis iuuenes decertandi causa [prouocabat ad discum hoc est ad conuentum, feriásque illas disco inscriptas, denique ad præmia in disco exhiberi solita prouocare dicebatur. Nec aliter accipiendum, quod περὶ τῆς τοῦ δίσκου προκλήσεως (vbi de palæstra etiam, atque gymnasiis agitur historia Macchabæorum præbet eo loco, quem integrum proposui superiore libro, & explicaui, cùm de gymnasiarchis agonothetis prouinciarum sacerdotibus, eorúmque insignibus loquerer. Nec verò illum fortasse M. Tullij, quem libri huius initio, cùm de nudatione agonistarum dissererem, expressi: quamquam hoc quidem à me in medio adhuc relinquitur. Denique nec illum Statij Papinij, *lib. 6. Thebaid.* quo à victis aut sponte cedentibus, ac certamen detrectantibus, adoratum discum cecinit, sic ferè,

--concessit cætera pubes
Sponte, & adorato redit illa ingloria disco.

Nec enim de disco aduersarij, vt exponam, adduci me adhuc patior. Quæ propterea visum latiùs explicare, quoniam ab istis, qui se antiquariorum nomine, suámque operam depredicant, immò etiam venditant, prætermissa esse intelligo.

[a] In cōpendio historiarum fo. 88. vbi κατὰ τούτους χρόνους λυκοῦργος λακεδαιμονίοις ἐνομοθέτει. Ἰφιτος ὁ υἱὸς ὀξίου ... ἐπὶ τούτου τῷ πρώτῳ ἔτει ἴφιτος τὰς ὀλυμπιάδας ἐπενόησεν, ὅ ἐστι τετραετηρικὸς χρόνος παρʼ αἰγυπτίοις δὲ κυρίως ὀλυμπιὰς ἡ σελήνη καλεῖται διὰ τὸ κατὰ μῆνας περιπολεῖν τὸν ζωδιακὸν κύκλον ὃν οἱ παλαιοὶ ὄλυμπον ἐκάλουν. Et f. 101. ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις Σαοὺλ πρῶτον ἀγῶνα οἱ Πισσαῖοι ἐν ὀλυμπίᾳ κατεβάλλοντο καὶ Διῒ ὀλυμπίῳ κοσμικὴν πρώτην ἐπετέλεσαν ἑορτὴν. ἐκ τούτου κατὰ τέσσαρα ἔτη τῶν ἀγώνων καὶ τὴν ἑορτὴν ἀποτελοῦντες, ὀλυμπιάδας τὰς τετραετηρίδας καθεξῆς ἠρίθμουν. Et f. 268 ἐν τούτοις ἡ τε τῶν ὀλυμπιάδων ἀπέσβη πανήγυρις ἥτις κατὰ τετραετῆ χρόνον ἀπετελεῖτο. ἤρξατο δὲ ἡ τοιαύτη πανήγυρις ὅτε μανασσῆς τῶν ἰουδαίων ἐβασίλευσε καὶ ἐφυλάττετο ἕως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ τοῦ μεγάλου θεοδοσίου.

Victores ad Hellanodicas accedere, tum coronas adpensas comprehendere, ac rapere soliti. D. Pauli vnus de ea re locus nondum expensus indicatur. Item alter D. Ioann. Chrysostomi ad alia D. Pauli verba: Tertius ab illo ipso Chrysostomo, quartus à Procopio. Quintus denique à Papinio eximius profertur, & explicatur. Fores. Missus ostio. Athlothetæ ad carceres sedebant. Plutarchi locus, ad illam coronarum apprehensionem pertinens, exponitur, quæ forsitan illi propriè competijt, qui sine antagonista victor esset declaratus: cùm alioqui à præcone corona imponeretur victoris capiti: Cicero in eam rem citatus Coronam Olympicam sub Ioue datam, quid sit apud Plinium. Eo scilicet loco, vbi decertatum foret, oblatam teste B. Chrysostomo. De statua siue signo Iouis Olympici.

De proëdria Hieronicarum aliquid B. Ioann. Chrysostomi locus illustratur de coronis & brauijs: & coronarum palmarúmque nomine victorias interdum ipsas, non præmia ostendi.

CAP. XXVII.

SVperioribus hoc insuper libet adiicere: verum nec ne sit, non dico, intactum quidem ab illis esse, ac nihilominus probabile videtur, quod coniectura quadam nuper augurabar: moris fuisse antiqui, vt ea præmia(coronas quidem certè)aliquo ex loco eminentiore adpensa victores ipsi assumerent, manibúsque comprehenderent: sed non aliter quàm interposito priùs Hellanodicarum (ad quos athletæ post certamen peractum accedebant)iudicio, concessáque ipsis huius rei, non sine aliqua solemni virtutis & roboris eorum commendatione ab Hellanodicis istis facultate. Ad quos aditum idcircò ab athletis ex isto Æliani loco *cap.31.lib.9. variæ histor.* intelligitur, in quo, ἀθλητὴς Κροτωνιάτης(ait) ὀλυμπιονίκης ἀπιὼν πρὸς τοὺς ἑλλανοδίκας, ἵνα λάβῃ τὸν στέφανον & cæt. quæ ipso libri III. principio exhibebimus. Coniecturæ isti nostræ de apprehensione coronarum, aliorúmque præmiorum ab Hieronicis fieri solita, occasionem præbuit verbum hoc D. Pauli quod à recentioribus tamen scoliastis in hanc rem nequaquam expenditur. Nam vbi sic scriptum ad Corinthios *ex epist. 1. cap. 9. versu 24* οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον, adiicitur statim, οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε, quem locum Latinè reddens D. Cyprianus[a], pro brabio palmam, pro comprehendere occupare posuit. Adiuuat coniecturam nostram, mutuóque adiuuatur illo D. Pauli testimonio, atque illustratur: tum quod in alterum ipsius Pauli locum ex epistola ad Romanos, D. Ioannes Chrysostomus ita scribit, *in Ethico, in cap. 7. Epistolæ B. Pauli ad Rom.* vt τὸ ἁρπάσαι vsurpãdum duxerit de agonibus, & luctæ victoria, ipsiúsque prẹmio non capiendo, sed auferendo, vel arripiendo, in hẹc verba concionatus, ποία γὰρ ἀνάγκη πράγματα ἔχειν περὶ τοῦτο, καὶ συμπλέκεσθαι τοῖς ἀνταγωνισταῖς παρὸν χωρὶς συμπλοκῆς στῆσαι τὸ τρόπαιον, καὶ πρὸ τῆς πάλης ἁρπάσαι τὸ βραβεῖον: itémque priore ad Theodorum lapsum paranesi[b] sic fere, Latini quidem interpretis fide, siquidem complures & hac tempestate & progenitorum nostrorum seculis qui ordinis sui desertores & è frequentata via præcipites euntes, tanta alacritate resurrexerunt, vt priora sequentibus facile celarent, palmámque corriperent ac redimiti corona cum victoribus prædicarentur ac in cætum beatorum allegerentur: Procopius denique in Esaiam Prophetam[c], quo loco, ταύτῃ τὶς ἔσται τότε(φησὶ) προκοπὴ καὶ θεοσεβείας κατόρθωσις τῶν οἰκούντων πάλαι τὴν ἔρημόν τε καὶ ἄνυδρον ὡς ἁμιλλᾶσθαι πρὸς ἀλλήλους ὡς ἐν δρόμῳ τοῦ θεοῦ τὴν χάριν ἁρπάζειν ἐπειγομένους: tum verò quod de Parthenopæo Arcade qui Iolam aduersarium cursu superauerat Statius Papinius ita cecinit[d] vt pressam rapiendo scilicet, occupando, atque auferendo celeriter palmam diceret,

Irrupit clamore fores, clamore recurrit
Ante ducem: pressáque leuat suspiria palma,

vbi fores intellige ostia, quæ essent ad circi siue stadij carceres: vnde illud, missus ostio, in vetusta quadam inscriptione, cuius verba libro tertio,

a In exhortatione martyrij ad Fortunatum ca.8.

b Epist.5.tomo 5.col.863. edit.Niuell.

c In cap.44. fo.496.

d Lib.6.Thebaidos, ex quo cætera de Arcadis & Idæ certamine, partim in hoc inferiùs libro, partim seq. ad extremum profe-ram.

tio, de variis eiusdem agonis præmiis non vni collatis agens, proferam. Ducem verò qui certamini, velut Hellanodica quidam, aut athlotheta præsideret, curaret ipsum atque moderaretur. Ad carceres verò, vnde cursores mitterentur, sedere soliti athlothetæ. Quamobrem Aristoteles *ad initium lib. 2. Ethic.* εὖ γὰρ πλάτων ἠπόρει τοῦτο (inquit) καὶ ἐζήτει, πότερον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν, ἢ ἐπὶ τὸ πέρας ἢ ἀνάπαλιν. Hic igitur optimè poeta stetisse palma pressa victorem, non stadiodromum, sed diaulonicam in recursu scilicet ad ipsos carceres, ante ducem velut athlothetam expressit: quod ipsum aliis etiam locis à me ad huius libri extremum obseruabitur. Postremò adiuuat nuperam illam coniecturam meam de arrepta corona, istud Cassiodori *lib. 11. variarum cap.* 35. de olympicis equorum curulium siue Circensium agitatoribus, si olympiaci currus (inquit) agitator, rapit præmia post labores: Itémque quod de infantium Iudæorum nece Petrus Chrysologus argutè vt solet sic ferè sermone CLIII. Confitentur tacentes, nescientes pugnant, vincunt inscij, moriuntur inconscij: ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantes. Ergo sicut Virginitas corruptionis nescia contulit honorem matri sic infantia passionis ignara martyrij palmas rapuit & coronas. Confirmat insuper & simul illustratur hic Plutarchi locus, *ipso initio libri* περὶ φιλοπλουτίας. *fo.* 929. quo Hippomachi aleiptæ dictum celebratum scias, sic ferè, ἱππόμαχος ὁ ἀλείπτης, ἐπαινούντων τινῶν ἄνθρωπον εὐμήκη, καὶ μακρὰς ἔχοντα χεῖρας, ὡς πυκτικόν, Εἴπερ (ἔφη) καθελεῖν ἔδει τὸν στέφανον κρεμάμενον. Vbi nimirum postrema duo vocabula expendenda moneo: illud autem, Εἴπερ ἔδει, sic debet, opinor, accipi, vt suppleatur τοῦτο μόνον, tanquàm hoc senserit Hippomachus ad apiscendam coronam, quam victores pugiles apprehendunt, longis esse manibus locum: sed ita demum, si priùs fortiter strenuéque depugnatum fuerit: nec enim alioqui fas esse cuiquam prælongas licet manus habenti athletæ, ad quam pertingat ipsam sine puluere, ac pugna sibi assumere, immò ne tum quidem fortasse: Verùm scilicet vbi non extante vllo antagonista, qui posset coronæ controuersiam facere ad illum, qui se certamini pentathli potissimum obtulerat, sine puluere victorem à præcone renunciabatur, coronam pertinere nemo ambigere potuit. Quo solo casu victoriæ (si tamen hæc dici victoria potuit) sine puluere, atque aduersario adeptæ coronam rapere ius athletis fuit, alioqui ab agonotheta tribui ab ipso præcone imponi solitam. Vnde Cicero ad Luceium è v. epistol. ad familiares loco, cuius sententiam de præconio agens, hoc ipso libro superiùs expressi. Multi denique reprehendant (ait) & dicant verecundiores esse præcones ludorum gymnicorum, qui cùm cæteris coronas imposuerunt victoribus, eorúmque nomina magna voce pronunciauerunt, cùm ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne sua voce ipsi se victores esse prędicent. Cuius loci inuestigationem tuæ (Iacobe fili) diligentiæ lubens ac lætus acceptum fero. Quæ cùm ita se habeant denique, sicuti postremo loco dixi, videndum puto ecquid comprehendendi vocabulum ad metæ contactum referri potiùs quàm ad vllam coronæ apprehensionem debeat: qua de re allatis aliis ipsius Pauli testimoniis inferiùs fauente domino dispiciam & ex animi sententia pronunciabo. Coronam quidem illam Græcorum summam (de Olympica, vt reor, intelligens) Pli-

nius *lib.16.natur.hist.cap.4.* sub ipso Ioue datam, hoc est, non ante Iouis Olympici factam à Colotha cum Phidia (vt Plinius [a] auctor) statuam in delubro, sed sub dio, & sub Ioue, non frigido quidem illo, vt apud Poëtam, *Horat.lib.1.carmin.Ode 1. Vbi,*

--manet sub Ioue frigido
Venator, teneræ coniugis immemor.

sed calido (sicut ad initium libri proximi docebitur) id est in arena media, & veluti sub aëre scribit, quo loco de ciuica corona, Additæ leges (inquit) arctæ, & ideò superbæ, quásque conferre libeat cum illa Græcorum summa, quæ sub ipso Ioue datur, cuique muros patria gaudens rumpit: quod postremum ad inuectionem Hieronicarum disiecta parte muri triumphalem pertinet, de qua è Vitruuio & Suetonio ab aliis notatum scimus. Et coronas quidem eo quo certatum foret loco, athletas consecutos Chrysostomus *in sermone de inanis gloriæ cupiditate fo.* 719. aptè ad superiora significat, sic admodum scribens, Certatores præterea (de athletis opinor agit) vbi fuerit per se decertatum, eodem probatum se iri malũt: ipse verò cùm in cœlo depugnes, studes in terra coronari, qua socordia quid esse deteriùs potest? Sequitur apud Plinium coronæ ciuicæ adiunctum apud Romanos priuilegium, quod cum Olympica fuisse illi propemodum commune, intelligitur ex iis, quæ ante proposui. Nam ita quidem hic noster, Accepta licet vti perpetuò, ludos ineunti semper assurgi etiam ab Senatu in more est, sedendi ius in proximo Senatui, vacatio munerum omnium ipsi, patrique & auo paterno. De proedria quidem (quod ius præ aliis sedendi est) Olympionicis, & vacatione munerum concessa, superiùs & abundè quidem (vt opinor) disceptatum fuit. Sed quando palmam cum corona tributam victoribus athletis, constat ex iis, quæ luculenter enarrata superiùs fuêre, quæri potest, quid sibi D. Ioannes Chrysostomus [b] voluerit, cùm de illis pręmiis, seu brabiis ante coronam præstitis loquitur, tanquam pretiosiores illæ, minoris hæc momenti ad laudem fuerint: nam vbi dixit, ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων, οἱ μὲν ἀγῶνες πόνον ἔχουσι καὶ ὀδύνην καὶ ταλαιπωρίαν· οἱ δὲ στέφανοι καὶ τὰ ἔπαθλα τὴν ἡδονὴν κομίζουσιν· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τῶν ἐπάθλων τὰ παλαίσματα οὐχ ἧττον ἡμῖν ἡδέα. &c. statim subdit, καὶ πρὸ τῶν στεφάνων ἤδη δίδωσιν αὐτοῖς τὰ βραβεῖα, ὅτι καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι, δεῖ καυχᾶσθαι ἡμᾶς. Equidem non dubito, quin coronas hoc loco μετωνυμικῶς, & per quandam (vt Rhetoricorum ad Herennium *lib.4.* auctor appellat) denominationem pro victoriis, & martyriis, sicuti & Prudentius in suo περὶ στεφάνων libro posuerit: hoc significans, nobis à Deo in ipsis persecutionibus, & afflictionibus ipsa pręmia victorię tribui, quamobrem gloriari debeamus. Nec absimiliter accipiendum Palmę nomen apud Cassiodorum: *lib.11.variar.cap.35.* quo loco, tales ergo tardare (inquit) piaculum est: quia post palmam nemo dilatus est. Nempe hoc sensit, statim post pugnam victori præmium concedi solitum.

Suspirium in agonibus, hoc est gemitus athletarum laborantium, & exclamatio, è Cicerone, Papinio, atque Chrysostomo. Tentata loci cuiusdam de Æschylo apud Stobæum castigatio, Plutarchi auxilio aduocato. De Pyctarum siue pugilum ictorum patientia, & constantia: déque exclamatione spectatorum encomiis, & cantilenis ad laudes athletarum perti-

a Cap.8.lib.34. & lib.7.cap.38. Vbi tamen solius Phidiæ meminit sic scribens, Iupiter Olympius quotidie testimoniũ perhibet. Sicut & Pausanias Eliacôn 1.fo. 121.in fin.122. 123. qui & Æneæ Iouis Olympici statuæ à Mummio Romano ex Achaiæ spoliis dicatæ, meminit ibidem f.135. Ald. exempl. De signo Iouis Olympij videsis quæ scripsi lib. superiore cap. 5. ex aliis auctoribus. quod ipsum à Statio Papinio significatum haud dubio lib.2. Syluar. In Surrẽtino Pollij: quo loco, Si quid adhuc vacua tamen admirabile Pisa Phidiacæ rasêre manus. & item à Iuliano Imperatore in quadam ad Georgium epistola sub init. in fo.160. Vbi ἐπεὶ καὶ Φειδίας ὁ σοφὸς οὐκ ἐν τοῖς ὀλυμπίασι μόνον ἢ ἀθήνησιν εἰκόνας ἐγνωρίζετο. Nam vtrunque Iouis apud Olympiã & Mineruæ in arce Athenarum imaginẽ Phidiæ opus eximiũ fuisse cõstat.

b Sermone 9. in cap.5. Epist. B. Pauli ad Rom. ad illud, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν.

pertinentibus, ex Homero, Platone, Plutarcho, atque Eustathio, qui leuiter intereà notatur. Equi ἀθλοφόροι dicti, quod sicuti bellorum atque certaminum, ita coronarum quoque hominibus participes fuerint. Ἄσκησις athletica & monachica. Quod nomen & item ἀγωνιστικῆς ad equos relatum. De equorum ingenio, docilitate, iudicio, affectu, voluptate, cognationis adhortationis, & gloriæ intellectu, præsagitione, luctu, desiderio, lachrimis permulta. Emendato interim Solino, & exposito, itémque Plinio. Equi athletæ & agonistæ, & victores dicti, & cæteris huiusmodi appellationibus honestati, Dio Chrysostomus obiter castigatus. De aurea equa Phidolæ Corinthij, déque Circensibus equis albatæ factionis sub Claudio Imp. à Plinio, qui emendatur, atque illustratur. Sepulturę honor equabus trisolympionicis concessus Athenis in Ceramico, De qua re agens Ælianus castigatus adhibito Plutarcho. Bucephalo habitus honos post mortem, & Boristi. Agrigentina regio equorum, Sed & pugnatricium auium sepulchris frequens. Diodorus in cæteris hac de re agens illustratur. Augusti equus tumulatus. Equi agonistæ statuarum honore donati. Cymonis equarum iconicæ.

Statuæ: Circensibus equis debilibus alimonia de publico præstita. Palmati equi in duabus Theodosiani Cod. constitutionibus cur appellati. Equi olim (vt hodieque in generosis plerisque fit, immo & in gregalibus) signati ad marginem. Quo ætatis anno equi circo deputati aut ab ipso missi antiquitus, ex Plinio.

CAP. XXVIII.

POstremò in sacris agonibus id non pugilum modò, sed cursorum ac cæterorum quoque, sicuti à tignariis fabris ligna secantibus, aut ferrariis enixè incudem tundétibus quantum potest in ipso ictu suspirium quasi quoddam emittitur, quò scilicet fortius feriant. Athletarum commune fuisse, vt exclamarent vel potius ingemiscerent, de Cicerone *lib. 1. Tusc. quæst.* dudum didici, Nec verò vnquam (inquit) ne ingemiscit quidem vir ac sapiens, nisi fortè vt se intendat ad firmitatem, vt in stadio cursores exclamant, quàm maximè possunt: faciunt idem cùm exercentur athletæ. Pugiles verò etiam cum feriunt aduersarium, in iactandis cęstibus ingemiscunt, non quod doleant animóve succumbant: sed quia profundenda voce omne corpus intenditur, venítque plaga vehementior. Huc spectans fortasse Papinius Statius *lib. 6. Thebaidos.* Parthenopæum Arcadem, cùm agone cursus Idam superasset, pressa palma suspiria leuasse dixit, iis quos anteà citaui versibus. Quanquam non nego, quin suspiriorum nomen, ad Arcadis de infortunio suo, & Idæ dolo cõquerentis, à quo prehensa coma sua, reiectus post eum, cursúque superatus fuerat, luctum atque mœstitiã aptè referatur: de qua re agens poëta, sic cecinit,

--ipse regesta
Parthenopæus humo, vultúmque oculósque madentes
Obruit: accessit lachrymarum gratia formæ.
Pectora nunc mærens, nunc ora indigna cruento
Vnque secat, meritamque comam: furit vndique clamor.

Et cætera quæ libro tertio adferam, vbi de variis ob idem certamen

præmiis, quæ diuersis tribui solerent, disceptabitur. Quod si non discobolorum illa fuere suspiria, à pugilibus tamē vsurpata, quemadmodum Cicero, illo vnde verba retuli loco, auctor est. Sic Papinius idem his versibus, de Alcidamantis & Capanei pugilatu paulò post agens, docuit,

Et iam vtrumque labor, suspiriáque ægra fatigant;
Tardius ille premit, nec iam hic absistere velox
Defectique ambo genibus pariterque quierunt.

Et item à luctatoribus: vt Gementis vocabulo vsus item poëta Tydei & Agyllei colluctationem postea describens subindicat, in hæc verba,

Non secus ingentes artus præcelsus Agylleus
Sponte premit, paruúmque gemens duplicatur in hostem:
Et iam alterna manus frontémque huméro ſque latúsque,
Colláque pectoráque & vitantia crura lacessit.

Ad illa ipsa in agone athletarum suspiria referri etiam queat, quod D. Ioannes Chrysostomus *Homil.*17. ad populum Antiochenum, generosi athletæ visi tantùm in oppositione, & vociferati aduersarios conuertunt: quamuis dici possit vociferationem istam, prouocationem potiùs quandam ad certamen, ac dimicationem fuisse, quam illum in decertādo gemitum, quem si emitterē pugiles, non tamē queri, aut eiulare post ictum exceptum soliti, qui omne tormentum gloriæ cupiditate perferebant (adeò magna vis consuetudinis fuit) cùm tamen spectatores ipsi continere se non possent, quominus exclamarēt: quod de Æschylo, cùm ad Isthmia venisset exercitationem commendante proditum memoriæ à Stobæo[a] comperi, ferè sic, αἴσχυλος ἐν ἰσθμῷ ἀγῶνα ὁρῶν τακτὸν, καὶ ἐπὶ τῇ πληγῇ τοῦ θεάτρου ἐκβοήσαντος, πρὸς ἴωνα ἔφη, ὁρᾷς οἷόν ἐστι ἡ ἄσκησις ὁ πεπληγὼς σιωπᾷ, οἱ δὲ θεώμενοι βοῶσιν. Vbi pro τακτὸν, lubens reposuerim πυκτὴν, addito etiam articulo τὸν, vel τὴν, quamuis hoc quidem minimè necesse. Illud autem etsi ferri vtcúmque posse video, quod habet editio vulgata, vt iam dispositum & exhiberi cœptum aut verò solitum legitimum atque ordinarium ostendat: hanc tamen coniecturam meam adiuuat Plutarchi[b] auctoritas, à quo sumpsisse id verbi Stobæum eius interpres nō vidit, ipse nequaquam dubito, cum ita scriptum lego, αἴσχυλος μὲν γὰρ ἰσθμοῖ θεώμενος ἀγῶνα πυκτὴν, ἐπεὶ πληγέντος ἑτέρου τὸ θέατρον ἐξέκραγε, νύξας ἴωνα τὸν χῖον ὁρᾷς, ἔφη, οἷον ἡ ἄσκησις ἐστιν ὁ πεπληγὼς σιωπᾷ, οἱ δὲ θεώμενοι βοῶσι. Hactenus ille. Exclamāt igitur spectatores in ipsis agonibus & non sine victoris laudibus ipsum appellabant, non spectata tubicinis aut præconis renunciatione, de qua superiùs disserui. Encomia & cantilenas quoque honoris ergo proferebant, hoc sane vel vnus indicat Plato, *lib.*7. *de legib. ad finem fo.*822. vbi sic scribit, ἡμεῖς δὲ μὴ ταύτῃ δόξομεν, εἰ μὲν ἐν ὀλυμπίᾳ θεόντων οὕτως ἵππων ἢ δολιχοδρόμων ἀνδρῶν διενοούμεθα πέρι, καὶ προσηγορεύομεν τὸν τάχιστον μὲν ὡς βραδύτατον, τὸν δὲ βραδύτατον, ὡς τάχιστον, ἐγκώμιά τε ποιοῦντες, ᾔδομεν τὸν ἡττώμενον νενικηκότα, οὔτε ὀρθῶς ἂν οὔτ' οἶμαι προσφιλῶς τοῖς δρομεῦσιν ἡμᾶς ἂν τὰ ἐγκώμια προσάπτειν ἀνθρώποις οὖσι. Quò etiam pertinet, quod Homerus, *Iliad.*4. vbi de discobolis, & in his de Polypoëtyde, qui cæteris longiùs discum proiecerat,

τόσον παντὸς ἀγῶνος ὑπέρβαλε· τοὶ δ' ἐβόησαν,

Vbi prælarè (vt solet) Eustathius[c] τοῖς τε θεάτροις ἔθιμον πάθος, καὶ τῷ ποιητῇ συνηθὲς ἐπιφώνημα, Sed quod sequitur, non itidem probo, vt postea osten-

[a] Sermone 117. περὶ φιλοπονίας in collecta. locor. comm.

[b] In lib. πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ.

[c] Fo. 1331. & 1332.

oſtendam, cùm ait, ὅμοιον τῷ

--ἰαχὸν δ' ἐπὶ πάντες ἀχαιοί.

Iſtuc denique Apollonius Rhodius [a] vbi de Amyco Bebrycum Rege ſuperato in pugilatu à Polluce, fabulam enarrauit, aſpexiſſe mihi quidē videtur, Heroum Minyarum acclamationem verſibus mandans quo loco,

--οἱ δ' ἄγχ' αὐτοῖο παρεκγόνυ γουνὸς ἀμείβων
Κόψε μεταΐγδην ὑπὲρ οὔατος, ὀστέα δ' εἴσω,
Ρῆξεν, ὁ δ' ἀμ' ὀδύνῃ γνὺξ ἤριπεν· οἱ δ' ἰάχησαν
Ηρῶες Μινύαι τοῦ δ' ἀθρόος ἔκχυτο θυμός.

Poſtremo ipſe Chryſoſtomus, eo quem ſuperius ad caput XXII. indicaui loco [b]: cum Olympicis agonibus coronam poſt victoriam nihil eſſe aliud ſcribit quàm lauri folia, quàm applauſum & acclamationē vulgi, Ac ne quid addam prætereà, huiuſce omnium ſacrorum certaminum communis moris atque obſeruationis, ſolos ex animalibus equos ἀ-θλοφόρους propterea nominatos ab Homero [c], iis quos anteà propoſui verſibus, hoc eſt præmia ferētes coronarum ſacrarum, ſicuti præliorum quoque cum hominum genere participes fuiſſe, Plutarchus ipſe [d] memoria & recitatione dignum cenſuit: cuius è ſympoſiacis problematis hocce eſt, καὶ τῶν ζώων μόνῳ τῷ ἵππῳ, μετουσία στεφάνου καὶ ἀγῶνος ἐστὶν ὅτι μόνος καὶ ἤσκηται μαχομένοις παρεῖναι καὶ συμπολεμεῖν. Et notandum τὸ τῆς ἀσκήσεως καλὸν ὄνομα (ſicuti Iulius Pollux [e] tradidit) exercitationis honeſtum nomen, quod Græci pietati & caſtitati deuotis, deíque cultui dicatis, vtriuſque ſexus hominibus monachis, monachabus, diaconiſſis, & canonicis in caſto degentibus tribuerunt [f], vt aſcetas aſcetriáſque nuncuparēt, ad equos itidem Plutarchum eo loco retuliſſe, ſicut Pollucem *lib. 3. Onomaſtici cap. 11. ſub initium*, ipſum vbi περὶ ἱππικῶν ὀνομάτων, δαμάσαι δ' αὖ εἴποις καὶ πωλεῦσαι, πολοδαμνεῖν, καὶ ἐκπαιδεῦσαι καὶ ἡμερῶσαι. ἀσκῆσαι ἀναδιδάξασθαι. Nec tantùm ἀγῶνος μετουσία τοῖς ἵπποις, ἀλλὰ καὶ τοῦ στεφάνου, vt Plutarchus ait, quādo τῆς ἀγωνιστικῆς equorum quoque, non hominum modò eſſe Plato in VI. de legibus *fol. 764. libri Stephanici.* tradit, qui eoſdem eſſe magiſtratus aut præfectos tam equorum quàm hominum agoniſticæ voluerit, ſic admodum ſcribens, ἀγωνιστικῆς μὲν οὖν ἀνθρώπων τε καὶ ἵππων τοὺς αὐτούς. Et poſteà, *fol. 765.* μετὰ δὲ ταῦτα. χορῶν ἀγωνίας ἀθλοθέτας αἱρεῖσθαι τῆς περὶ τὰ γυμνάσια ἵππων τε καὶ ἀνθρώπων, &c. Non immeritò, cum ſicuti ſagacitatem & alacritatem ad pugnam, patientiam laboris, & diſciplinæ (vt ita loquar) capacitatem, huic

a Lib. 1. Argonautic. ſub initium.

b Homil. 42.

c Sic & à Leōtio Scholaſtico in Calliopen eo epigrammate quod extat lib. 5. anthol. fo. 403. πρεσβυτέρης κεῦρος μὲν ἐών, πρέσβυς δ' ἔτι κείνης Νικᾶς, τεθρίππων κέντορας ἀθλοφόρων.

d Lib. 2. ſympoſ. proble. quæſt. 4. fol. 1136. edition. Stephan.

e d. cap. 30. col. 190. vbi περὶ γυμναστῶν: de quo ἀσκήσεως nomine vt μελέτην καὶ πόνον athletis conuenientē ſignificet. Vide quæ ſcribo libro 3. ǰ. à Laërtio in Diogene fol. 423. & 424.

f Video in Nouel. Iuſtini. 5. §. hinc autem verſi. Si quis igitur: & aliis Nouellis. Vt apud D. Baſiliū ſæpe, qui & regulas monachis ſuis præſtitutas ἀσκητικὰ inſcripſit. De hoc ἀσκήσεως nomine: ad Epiphanium Billius Prunæus lib. 1. ſacrarum obſeruationum cap. 40. Video & Sudam iis locis, quos cum aliis indico ǰ. cap. 18. lib. proximè ſeq. vbi de probatione athletarum & monachorum: & in canonibus Sanctorum Apoſtolorum can. 53. εἰ μεταλαμβάνει κρεῶν καὶ οἴνου βδελυσσόμενος, καὶ οὐ δι' ἄσκησιν: vt in Gangrenſis Synodi can. 12. 13. 15. 17. 18. 19. Et Trullanæ Synodi can. 46. Nec dubito quin B. Cyrillus Hieroſolymit. catecheſi 3. (vbi de D. Ioanne Baptiſta loquitur) hoc nominis vſurpauerit: quo loco Latina interpretatio, fo. 20. Exercitationis vocabulum præfert. Sanè ſicuti tribunos militibus ita abbates monachis athletis ſpiritalibus præeſſe noſci tradit Valafridus Strabo de exord. & increm. rer. eccleſiaſt. ſub finem in cap. 31. fo. 418. librorum de diuin. offic. Vnde horum quoque ſicut gentilium athletarum philoſophia nuncupata: id quod ſuperioris libri cap. 15. adnotatum fuit. Et valde placet quod de aſcetis monachis Ioann. Damaſcen. lib. 4. de fide orthod. ad extremum cap. 16. tradit ſic ferè, τοὺς ὁσίους πατέρας μέχρι τοὺς ἐπαφίρους ἀσκητὰς τοὺς τὸ χρονιώτερον καὶ ἐπιπονώτερον μαρτύριον τῆς συνειδήσεως διαθλήσαντας οἱ περιῆλθον ἐν μηλωταῖς ἐν αἰγείοις δέρμασιν ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. Huc adde ſis quæ lib. 3. ad extremum tertij capitis adfero ab Iſidoro de ſtadio perfectæ monachorum exercitationis: & quod ipſe ad Caſſianum monachum ſcribit epiſtola 309. lib. 1. ἀκούω σε πειρᾶσθαι τὴν τῆς ἀρετῆς πρὸς τὸ στάδιον δραμεῖν τῶν μοναχῶν. Et quod de Cœnobitarum palæſtra Caſſianus ſcribit duobus locis quos ſimul cum alio Epiphanij quopiam proferemus libro ſequenti cap. 6. ad extremum.

animalium generi natura indiderit, quemadmodum ex Æliani aliquot locis *lib.6.de animal.cap.*10.*&* *lib.*16.*cap.*23 perspicuè intelligitur. Inesse ingenium atque iudicium equis Solinus Polyhistor.*cap.*27.documentis plurimis patefactum fuisse tradit. Voluptatem his inesse, idem ille prodidisse Circi spectacula refert. Quosdam enim equorum, cantibus tibiarum (vbi Tubarum equidem malim legere, cum Tibias musicorũ scenicorum & gymnicorum quoque forsitan ludorum, sicuti superiore libro sub initium[a] demonstrasse me recordor, Tubas equestrium agonũ, & verò gymnicorum fuisse. Quamobrem tubæ, de agonibus agens Tertullianus *in de spectaculis cap.*9. meminerit, isto toto libro de præconia renunciatione verba faciens ostenderim) quosdam saltationibus, quosdam colorum varietate (hoc ad factiones agitatorum pertinet) nonnullos etiam accẽsis facibus ad cursus prouocari: affectum equinum lachrymas[b] prouocare, ingenia equorum & Claudij Circenses probasse, &c. Et quod excusso auriga, quem Ratumenam nominabant, relicto certamine ad Capitolium quadriga prosiluit, nec ante substitit, quàm Tarpeium Iouem trina dextratione lustrasset. Adde sis è Plinio latiùs historiam explicante *cap.*42.*lib.* 8. *nat. histor.* plebeiis Circensibus maiore apud priscos augurio equos excusso auriga, ita vt si staret in Capitolium cucurrisse, sedemque (Iouis Capitolini sellam siue puluinar intellige, Solino adhibito) ter lustrasse: sed & edem peruenisse ab Veiis cum palma, & corona, effuso Ratumena, qui ibi vicerat, vnde postea nomẽ portæ est. Præterea in iis & cognationis intellectum esse docilitatem, præsagitionem, luctum, desiderium, præ quo lachrymas etiam fundere, vitam inedia finire. Ergo (vt antè diximus) coronarum sacrarum generosis equis societatem cum ipsis hominibus olim fuisse, iam iam ostendimus: atque hoc insuper Theocriti *Charitibus eidyllio.* 16. carmine insuper declarari potest, in quo,

--τιμὰς δ᾽ καὶ ὠκέες ἔλλακον ἵπποι
οἵ σφίσιν ἐξ ἱερῶν στεφανηφόροι ἦνθον ἀγώνων.

Vnde etiam equos, non minùs quàm homines dictos ἀθλητὰς, ἀγωνιστὰς, καὶ ἀδδηφάγους ἀμιλλητηρίους, νικηφόρους, & ἀθλοφόρους, id quod ab Homero antè monui, de Polluce *li.*1.*Onomast.cap.*11. licet addiscere: de quibus prẹter Plutarchum[c] ac Diodorum Siculum[d] etiam loquutus Dio Chrysostomus Olympica oratione[e], καὶ ἀγωνιῶντας καθάπερ ἵππους ἀγωνιστὰς ἐπὶ τῶν ὑσπλήγγων οὐκ ἀνεχομένους τὸν χρόνον ὑπὸ σπουδῆς δὲ καὶ προθυμίας κόπτοντας (sic legendum) τὸ ἔδαφος ταῖς ὁπλαῖς: & similiter Aristides[f] in hæc verba, πρὸς Διὸς ἵπποι δὲ ἄριστοι καὶ θαυμασιώτατοι, καὶ μάλιστα καθ᾽ ἡδονὴν τοῖς θεωροῦσιν: ἆρ᾽ οὐχ οἵτινες ἐρρωμενέστατοι. καὶ διαρκέστατοι, καὶ μηδὲν ἔξω τοῦ δρόμου βάντες ἀπλήρωτον πανταχοῦ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν σώζοντες, qualem equam (Auram nomine) Corinthio Phidolæ, quem in ipsis penè carceribus excusserat, cursu celeriter & commodè confecto victoriam peperisse traditum[g]: quales illos equos, quorum ingenia principis Claudij Circensibus probata, Solinus Polyhistore[h] narrat, cùm effuso rectore quadrigæ cursu æmulos non minùs æstu, quam velocitate prẹuerterent, & post decursa legitima spatia (septem intelligit, de quibus actum suo loco[i]) ad locum palmæ sponte consisterent, velut victoriæ præmium postularent. Qua de re agens Plinius[k], vt equorum ingenia ostenderet,

Nam

a Cap.4.lib.1.vbi περὶ τῶν εὐτυρίων καὶ προοιμίων.

b Huc illud Homeri pertinet ex Ilia. π. ἵπποι δ᾽ Αἰακίδαο μάχης ἀπάνευθεν ἐόντες Κλαῖον.- & posteà, -δάκρυα δέ σφιν θερμὰ κατὰ βλεφάρων χαμάδις ῥέε μυρομένοισιν.

c Themistocle fo.225. eo loco, quẽ attuli lib.1.cap.26.

d Lib.13.biblioth. f.375. vnde verba statim exhibeo.

e Fo.134. pag.2.

f κατὰ τῶν ἐξειρχημένων f.57. pag.2.

g Vide Pausaniam Eliacôn 2.fo.149

h d cap.47.

i Cap.28 lib. superioris.

k Cap.42. lib.8.

Nam in Circo ad currus iuncti (ait) non dubiè intellectum adhortationis, & gloriæ fatentur Claudij Cæsaris secularium ludorum Circensibus, excusso in carceribus auriga, albati equi (albatæ factionis equos intelligit) palmam occupauêre, præmium obtinuêre (sic lego pro Primatum è Solino, & palmam locum palmæ interpretor, quod Dalichāpium doctissimum, & Choulum tamen hîc Plinium variè distorquentes latuit) opposita effundentes, & omnia quæ cōtra æmulos debuissent, peritissimo auriga insistente, facientes: cùm puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad metam stetêre.

¶ Quemadmodum autem coronarum præmia equis agonalibus, & agonistis hominibus communia fuisse ostendimus: ita sepulturæ quoque honorem equabus ter ad Olympiam curuli certamine victoriam adeptis attributum, si non publico suffragio, priuato tamen præstantissimorum ducum studio Æliani narrat historia, & quidem ita vt Athenis in Ceramico terra conderentur: quo loco eos milites, qui pro Republ. in bello perierant sepeliri mos fuit: sic enim Ælianus[a], Μιλτιάδης δὲ τὰς ἵππους τὰς τρεῖς (lego τρὶς, vt sit ter, non tres, qui scio singulari honore affectos homines quoque trisolympionicas[b]) ὀλύμπια ἀνελομένας ἔθαψεν ἐν κεραμεικῷ. καὶ εὐαγόρας δὲ ὁ λάκων, καὶ ὀλυμπιονίκας ἵππους ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς. Quod Ælianus de Miltiadis equabus ter victricibus apud olympiam, hoc ipsum Plutarchus *in Marco Catone folio 620. Stephanici libri & fol. 621. de canibus honore tumuli donatis cùm ab alijs veterum tum à Xantippo*, de Cimonis equabus, vt hæ ter quoque apud Olympiam victrices, iuxta ipsius monumentum sepultæ fuerint: sic admodum tradit, τῶν δὲ Κίμωνος ἵππων αἷς ὀλύμπια τρὶς ἐνίκησεν καὶ ταφαὶ πλησίον εἰσὶ τῶν ἐκείνου μνημάτων· cuius loci similitudine, nostram in Æliani loco castigando coniecturam, mirum in modum illustratā atque stabilitam sentio. Nā de Bucephalo[c], quem Alexander Magnus, & vrbe eius nomini dicata, exquisitissimis insuper exequiis honorauit: aut de Boristhene, cui Adrianus Imperator[d], quòd plurimùm eo inter venandum vsus fuerat, tumulum inaurata columnæ sepulchro affixæ inscriptione constituit, nihil hîc quidem attinet dicere. Agrigentinam sanæ regionem equorum sepulchris frequentem fuisse, ait Solinus, *Polyhistor. d. cap.* 47. hoc addito, quod munus supremitatis, meritò datum credimus. Agrigenti complurium equorum tumulos habere pyramides, fecisse & D. Augustum equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est, memorauit Plinius. *cap.* 42. *lib.* 8. *natur. histor.* Addam hoc quoque à Timæo teste oculato apud Diodorum Siculum, *lib.* 13. *biblioth. fo.* 375. Agrigentinos luxu vario diffluentes non athletis modò equis, (ita enim Diodorus apposite ad ea, quæ superiùs tradita hoc ipso capite fuêre, nūncupat) verùm etiam gallinaceis pugnatoribus, perdicibus, coturnicibus ad pugnam inter se destinari apud Græcos (vt ex Plutarchi variis locis intelligitur) solitis sumptuosos extruxisse tumulos, qui ad Timæi ætatem vsque perdurarint. Sic enim Diodorus, δηλοῖ δὲ τὴν τρυφὴν αὐτῶν, καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν μνημείων ἅτινα μὲν τοῖς ἀθληταῖς ἵπποις κατεσκεύασαν, τινὰ δὲ τοῖς ὑπὸ τῶν παρθένων, καὶ παίδων ἐν οἴκῳ τρεφομένοις ὀρνιθαρίοις, ἃ Τίμαιος ἑωρακέναι φησί, μέχρι τοῦ καθ' ἑαυτὸν βίου διαμένοντα. Etenim tametsi, quod περὶ ὀρνιθαρίων ibi traditur, de passercu-

[a] Lib. 12. de animalib. ca. 40. ad finem. In Ceramico autē ciuibus de Athenien siū Republ. optimè meritis datam ab ipsis summi beneficij vel gratiæ loco sepulturā discas è decreto quod Lycophron Lycurgo Butadæ patri obtinuit, adscripto vitis decem Rhetorum à Plutarcho.

[b] Huc pertinet Philostrati locus è lib. 5. de Apollonio fo. 29. sed ille potissimū Plinij 5. cap. 20. huius lib.

[c] Vide Plutarchum Alexandro, fo. 1282. Steph. exemplaris. & Q. Curtium, & Solinū Polyhist. ca. 47. post Plin. c. 20. lib. 6. & cap. 42. lib. 8.

[d] Vide Dionē Adriano apud Xiphilinum illius epitomatorē fo. 247.

lis,aliíſque auiculis puellarum (vt Catullus canit[a]) deliciis non incommodè accipi poſſe concedam: præſertim cùm puerorum virginúmque talia curantium, iniecta ſit mentio: nihilominus tamen vbi de certatoribus equis, eorúmque ſepulchris apud Agrigentinos, egerat hiſtoricus, περὶ τῶν μαχίμων ἀλεκτρυόνων de pugnatoribus gallinaceis, & ſimilibus, quas dixi, auibus ipſum (vt nunc quidem eſt) ſenſiſſe, ſed ὀρνιθάρια potiùs quàm ὄρνιθας in equorum comparatione ſcribendum duxiſſe, veriùs arbitror. Porrò autem apud Agoniſtas equos Hieronicarum, ſimul cum ipſis honore ſtatuarum ſiue iconum, & ipſos quadamtenus donatos anteà docui, cùm de victorum gymnico, & item Circenſi agone ſtatuis diſſererem: adiiciendum & iſtud moneo, quod Ælianus in varia hiſtoria narrat, *lib.9. cap.32.* de Cimonis equarum ſtatuis iconicis, earum apprimè referentibus figuram, apud Athenas poſitis, in hæc admodum verba, καὶ αἱ Κίμωνος δὲ ἵπποι χαλκαῖ καὶ αὗται ἀθλώνησιν εἰκασμέναι ὅτι μάλιστα ταῖς Κίμωνος ἵπποις εἱστήκεσαν. Et quod de vetuſta equorum Marmacis vnius ex Hippodamię Regis apud Elidem Oenomai filię procis ab ipſo ſuperatis ſepultura in margine Partheniæ fluminis poſita Pauſanias[b] itidem narrat: quo loco: προϊόντι δὲ ἐντεῦθεν ἔστε ὕδωρ τὸ παρθενίας ἐστὶ καὶ πρὸς τῷ ποταμῷ τάφος ἵππων τῶν Μάρμακος. Nec ſanè dubito quin agonalibus equabus, quæ Circenſibus ludis viciſſent, non item aut aratoriis, aut vectationi ſoli commodis, ponendas Cimon iconas curauerit: quanquam ea de re nihil in ipſius vita Plutarchus, nihil Æmilius Probus, ſi bene memini.

¶ Poſtremò illud etiam animaduertendum Circenſibus ſeu curulibus equis ætate aut alia vlla ratione debilibus olim ex horreis fiſcalibus attributam in fabis (puta) vel ſimilibus quorum. l.2. de equis curulibus. in C. Theodoſiano mentionem facit, imperatorum iuſſu alimoniam vt ex Valentiniani Valentis & Gratiani reſcripto[c] iſto intelligimus, quod non tam ſobolis reparandæ (opinor) ad Dominici gregis conſeruationem pertinuit quam ad ipſam pietatis cuiuſdam in bruta etiam animalia naturalis rationem, ac veluti remunerationem & vetuſtarum victoriarum præmium, athletarum ætate confectorum exemplo, quibus in prytanæo annonam datam & ſimiliter mulo vetulo illi ab Athenienſibus Mineruæ templum condentibus, quod is onuſtis mulis pręire viam & ad capeſſendum laborem ipſos quodammodo cohortari videretur. Athenæo enarrante ſuperiùs[d] oſtendi, quam ipſam hiſtoriam & à Plutarcho in Marci Catonis vita[e] prolatam ad hanc rem memini vt probaret hominum bonitatem atque miſerationem ad alendos catulos aut debiles ætatéque confectos equos & canes facile protendi ſic ferè καὶ γὰρ ἵππων ἀπειρηκότων ὑπὸ πόνου τροφαὶ καὶ κυνῶν οὐ σκυλακίαι μόνον ἀλλὰ καὶ γηροκομίαι τῷ χρηστῷ προσήκουσιν. Imperatorum igitur hæc verba ſunt. Palmatis atque Hermogenis equis quos in curulis certaminis ſorte vel contentionis in certum vel amorum ſeries vel diuerſa ratio debiles fecit ex horreis fiſcalibus alimoniam pręberi decreuimus. Ibidem paulo pòſt equorum Hiſpani ſanguinis quorum vendendorum ſolitam factionariis copiam non negant: itémque Græcorum equorum quorum nomina commutari prohibent. fit mentio ab imperatoribus. Ac de

a Epigrammate, cuius initium Paſſer deliciæ &c.

b Eliac.2. fo. 200. editionis Fräcofurd. apud Vvechelum.

c l.1. Cod. Theod. de equis Curul. lib.15. tit.10.

d Capite nimirum huius lib.17.

e pag.620. libr. à Steph. excuſi: vnde illa etiã ſumpſi quæ ſuperius protuli ſub initium c.18. ad marginem.

Palmatis quidem & Hermogenianis equis equabúsque Arcadius item & Honorius altero reſcripto meminere. In eodem Theod. Codice [a] ad Cæſarium præfectum prætorio: vbi ab ipſo propoſitis edictis moneri minimos maximóſque præcipiunt, vt ſciant ſingulas auri libras ex propriis facultatibus eruendas pro ſingulis equis vel equabus, ſiue hermogenianis ſiue palmantis (occupatis ſcilicet vel interceptis vt è ſequentibus apparet) niſi eas ſponte obtulerint. In his verò quos ex aliis gregibus occupatos eſſe conſtiterit ſex auri vncias fiſci viribus inferendas. Et quod ait de palmatis equis palmarum numero glorioſos fortaſſe intelligit ſicuti ſcriptum alibi [b] niſi quis ex palmæ candenti ferro armis equinis impreſſæ indicio [c] quo notarentur equi ex Syria & Paleſtina deducti. cùm deuictæ palæſtinæ ſeu Iudææ palmam ibi frequentiſſimam in antiquis Romanorum principum numiſmatibus [d] expreſſam vetuſtę memoriæ periti homines non ignorant. ita potiùs appellatos exiſtimaueris. de annorum ſerie quod dicitur, id ſic habet in circo vt niſi quinquennes non deputari ſic poſt vigeſimum annum mitti ſolitos tanquam emeritis vicennij aut ſexquidecennij (quod in militibus olim tempus idoneum vacationi exiſtimatum) ſtipendiis. Ergo Plinius *lib.8.cap.42.* diuerſa autem circo ratio queritur (inquit) Itaque cùm bini in alio ſubigantur imperio non ante quinquennes ibi certamen accipit & cæt. Venerat mas ad annos triginta tres vt pote cùm à circo poſt viceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam. Inter Curules principis & factionariorum equos hoc forſitan interfuit quod cum illa ætate omnes equi à circo mitterentur non tamen ex horreis fiſcalibus equi aliorum quam principis ſolius alimoniam acceperint, præſertim cum factionariis ſuos vendere licuerit.

[a] l. vnica de grege Dominico tit. 5. lib. 10.

[b] In l. equos. 6. de ſcænicis titul. 7. eiuſd. libri.

[c] Sicuti de Bucephalo ducta ex eo appellatione, apud Plutarchũ Alexandro, Plinium lib. 8. cap. 42. Arrianũ lib. 5. Dionem Chryſoſtomum & Ariſtophan. interpretẽ. Nubibus videre eſt. quibus adde Athen. lib. 11. fol. 188. vbi de Sãphoris & Sudã in Κοππατίας.

[d] Vt in Veſpaſiani numiſmatibus ex argento quorũ altera facies Iudææ inſcripto nomine ſedẽtis ac lugẽtis fœminæ ſignũ: altera palmæ arboris effigiem refert. nu. 29. & 30. vide & num. 27. in eadem facie lugẽtis ac ſedẽtis fœminæ itémq; palmæ ſimilitudinem & in numis maribus ex ære, num 34. cum nomine Veſpaſiani palmæ ſimilitudinem & itẽ in Titi nummis ex ære numero 1. & 14. editionis ſecũdæ apud Æneam Vicũ anno 1554.

Dionis locus de Circenſibus agonibus à turpi mendo vindicatus, & illuſtratus. Sumptus ad ludos Circenſes maximi. Eorum aliorumque ludorum ſub Imperatoribus poſterioribus exhibita etiam in prouinciis ſpectacula, quæ apud Treueros Saluianus presbyter improbabat. Oppida in quibus olim Circenſes dati nonnulla: teſtimoniis D. Hieronymi allatis in eam rem luculentiſſimus celebrata. Philoſtrati locus de Apollonio apud Alexandrinos in Circenſibus tumultuantes tranquillitatem Olympicorum agonum memorante.

CAP. XXIX.

SEd quid eſt (quæſo) quod cùm olim plerunque Circenſes darentur ſine gymnicis, hoc Romæ tantùm, non alibi fas eſſe Mœcenas apud Dionem voluit? Si tamen locus eſt integer, cuius verba omnino iſta ſunt in impreſſis libris τὰς δὲ ἱπποδρομίας τὰς ἄνευ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἐπιτελουμένας, οὐχ ἡγοῦμαι δεῖν ἄλλῃ τινὶ πόλει ποιεῖν ἐπιτρέπειν. Neque enim ratio quæ ſubiicitur, de ſumptibus vitandis, aut compeſcendo furore Circi, déque maioris ad belli vſum equorum copiæ neceſſitate ſatis congruit, ſi alibi licere, ſed non ſine gymnicis dare Circenſes Mœcenas in animo habuit: verùm equidem pro illo ἄνευ reponere τὸ ἀντὶ (quod valet Pro) apud eximium hiſtoricum, optimum factu iudico: noluiſſe Mœcenatẽ exiſtimans, Circenſes qui agonum ſacrorum loco exhibebantur, in poſterum alibi, quàm Romæ celebrari ὅπως μήτε χρήματα παμπληθῆ (ait) εἰκῆ παραπολλύεται, μήθ' οἱ ἄνθρωποι κακῶς ἐκμαίνονται, καὶ τὸ μέγιστον ἵνα. οἱ

στρατευόμενοι τοῖς ἀρίστοις ἵπποις ἀφθόνως χρῆσθαι ἔχωσι: vti ne temerè magna vis pecuniæ profunderetur: calamitas enim fiſci,& mendicitas Romani ærarij iam non ſinebat,vt vbique in res nugatorias perdite (quod de ſuis temporibus agens dicebat Saluianus Maſſilienſis *lib.6. de gubernatione Dei*) profunderentur expenſæ. Fieri autem ſolitos in Circenſibus præſtandis ſumptus maximos, quibus impares priuati forent, vt in magiſtratu etiam adepto inopiam ipſorum ab Imperatoribus ſubleuari oportuerit,alio loco[a] abundè à nobis demonſtratum fuit neque populares veluti furore quodam perciti de more inter ſe contenderent: & potiſſimum vt militantibus equi optimi ad pugnam abundè ſuppeterent,quod futurum non erat, ſi paſſim in aliis oppidis(præſertim Græcis)pro athletis agitatores equorum curulium,curſualium,ſiue Circenſium decertarent. Sane ſub Imperatoribus poſterioribus curules ludos, & beſtiarios, ſcenicóſque non minus quàm gymnicos præbitos fuiſſe, ex ea Honorij & Theodoſij conſtitutione, quam in Codice Iuſtinianico ſub titulo de ſpectaculis extare[b], ſcimus,perſpicuè apparet. Treueris quidem in Gallia poſtulaſſe nobiles, poſt ipſam vrbis ſuæ ruinam Circenſes ab Imperatoribus,conqueritur alicubi Saluianus ille, *Maſſilienſis presbyter lib.6.de prouidentia circa finem*, quem antè nominaui, ſic ferè, Pauci nobiles qui excidio ſuperfuerant (ait) quaſi pro ſummo deletæ vrbis remedio Circenſes ab Imperatoribus poſtulabant. Et poſteà, Circenſes ergo Treueri deſideratis, & hoc vaſtati, hoc expugnati, &c. Fateor miſerrimos eſſe credidi, cùm excidia paſſi eſtis, ſed miſeriores vos video,cùm & ſpectacula poſtulatis.Et theatrum igitur quęritis,Circum à principibus poſtulatis.Et poſteà, Iacent reliquiæ infeliciſſimæ plebis ſuper tumulos mortuorum ſuorum,& tu Circenſes rogas? Apud Antiochiam Syriæ Circum & Orcheſtram fuiſſe, quam pœnæ cauſa ob deiectas principum ſtatuas à populo Theodoſius Imperator obſtrui iuſſerit,ex quodam B. Chryſoſtomi homiliæ ad populum Antiochenum ſeptimę ac decimę loco[c] intelligitur,in quo. Quid enim moleſti,dic mihi, factum eſt (ait) quòd Orcheſtram obſtruxit,quod Circum inacceſſibilem fecit, quod nequitię fontes excluſit, & ſubuertit. Sed & ex illis homiliarum XIII.& XIIII. locis, quibus eorum meminit,Rempublicam tractantium,qui equos domi alerent, & in certaminibus brabia proponerent: quos ex illa cauſa tum in carcerem coniectos fuiſſe memorat. E Conſtantij & Conſtantis reſcripto ad ordinem ciuitatis vel Conſtantinę(ſicut in C. Th. legitur quę vrbs Phęniciæ fuit)vel Ædeſenæ(ita enim eſt in C. Iuſtinianico ſub titulo[d] de decurionib.lib.x.hanc autem fuiſſe Oſrœnę prouincię vrbem ibi Cuiacius adnotat)quo duumuiros qui ludos Circenſes non ederent protinus cogi voluere ad ea reddenda quę in eam rem prorogaſſet Reſpublica, apparet ſatis, ibi quoque iſtorum Imperatorum ætate celebrari Circenſes olim ſolitos. Hilarionis Heremitæ temporibus apud Gazam Paleſtinæ Circenſes ludos editos ex eo intelligimus,quod in ipſius vita, non modo aurigæ Gazenſis in curru à Dæmone percuſſi B.Hieronymus meminit ſcribens in totum obriguiſſe,ita vt nec manus agitare,nec ceruicem poſſet reflectere:ac multò magis quod poſtea,Sed & Italicus eiuſdem oppidi municeps(inquit)Chriſtianus aduerſus Gazenſem duumuirum Marnę idolo deditum Circenſes

a Secundo tractatu ad l. 2. D. de orig. iur. vbi de ludis initio magiſtratus adepti editis à conſs.

b l. Nemo iudicum, Co. de ſpectac. lib. xi.

c Col. 131. Cęterùm hiſtoriam iſtã de Theodoſio, qui Antiochenum populũ ob ſtatuas deiectas punierit, videto apud Theodoritũ & Zonaram iis locis quos indicaui lib. 1. Semeſtr. ad fin. cap. 9.

d l. Circenſium 20. illo tit.

ſes equos nutriebat. & addit, Hoc ſiquidem in Romanis vrbibus iam inde ſeruatur à Romulo, vt propter felicem Sabinarum raptum Conſo, quaſi conſiliorum deo quadrigę ſepteno currant circumitu, & equos partis aduerſę fregiſſe, victorię ſit, &c. & ſtatim, Mira vulgi expectatio, &c. Fautores Italicis ſibi certam victoriam pollicentes exultabant. Igitur dato ſigno hi aduolant, iſti pręgrediuntur, ſub horum curru rotæ feruent, illi pręteruolantium terga vix cernunt: clamor fit vulgi nimius: ita vt ethnici quoque ipſi concreparent. Marnas victus à Chriſto eſt, &c. Quin & Alexandriæ Circum fuiſſe, vbi curules ludi ſpectarentur, nec ſine furore quidem populari, ac cęde plurimorum Neronis temporibus à Philoſtrato[a] traditur, quo loco incer cętera oratio Apollonij ad Alexandrinos in illis Circenſium ſpectaculis tumultuantes proponitur, qua ipſos ad tranquillitatem atque cōcordiam Olympicorum ludorum exemplo excitat: ſed ita tamen vt non curulium, equeſtriumve ludorum Olympię, ſed gymnicorum agonum mentionem faciat, καὶ μὲν οὖν τὴν ὀλυμπίαν ὑπὲρ πάλης καὶ πυγμῆς καὶ τοῦ παγκρατιάζειν ἆθλα οὐδεὶς ὑπὲρ ἀθλητῶν ἀπέθανεν ἴσως καὶ συγγνώμης μὲν ὑπαρχούσης εἴτις ὑπεριδεῖν ὑπερασπουδάζοι περὶ τὸ ὁμόφυλον· ὑπὲρ δὲ ἵππων ἐνταῦθα γυμνὰ μὲν ὑμῖν ἐπ' ἀλλήλους ξίφη, βολαὶ δὲ ἕτοιμοι λίθων.

[a] Lib. 5. de Apollonio f. 31. vbi προσκειμένης δὲ τῆς ἀλεξανδρείας ἵπποις καὶ ξυμφοιτάσης μὲν εἰς τὸν ἱππόδρομον ἐπὶ τῇ θέᾳ ταύτῃ μιαιφονούντων δὲ ἀλλήλους ἐπιπλήξιν ὑπὲρ τούτων ἐποιεῖτο.

Populi clamor, fauor, incitatio, in ſpectaculis conſpiratio, item ac diſſentio. Demyli paterna adhortatio è Pauſaniâ. Item altera amici ex Epigrammatario. Socius in pugna qui adhortator. Exortatio Achiuorum ad vlyſſem apud Homerum. Virtus precum apud Deum etiam ex opinione profanorum in certamine. Inconditus laſciuientis populi clamor in agonibus ex Euſtathio ſcitè apud Homerum adnotatur, qui & à vetuſtis alijs, atque claſsicis memoratus auctoribus in Theocrito, Virgilio, Papinio, Plutarcho, Dione Chryſoſtomo, quorum vera partim ipſi contextui, partim etiam margini adſcripta. Theocriticus cum Homerico comparatus locus. Chryſoſtomi Dionis emendatus.

CAP. XXX.

NEc tamen ſine fauoribus, diſſenſionibus, & adhortantium athletas popularium aut iudicum quoque, ſiue athlotherarum clamoribus, ludi gymnici plerunque peragebantur. Nam vt illud Hieronymi[b] prætercam, Et athletæ ſuis incitatoribus fortiores ſunt, & tamen monet debilior, vt pugnet ille qui fortior eſt. D. ipſe Auguſtinus eo, qui à me iam citatus eſt[c] de catechizandis rudibus loco, Studiis autem ſpectaculorum (ait) fiunt dæmonibus ſimiles clamoribus ſuis incitando homines, vt ſe inuicem cædant, & cæt. quæ ante retuli. Et poſteà, Si autem horrendas aduerſus inuicem inimicitias eos exercere cognouerint, ſiue ſunt athletæ qui appellantur, ſiue ſcenici, qui & thimelici, ſiue aurigæ, ſiue venatores, quos miſeros non ſolùm homines cum hominibus, ſed etiam homines cum beſtiis in certamen pugnámque committunt, quò maiore aduerſus inuicem diſcordia furere ſenſerint, eò magis amant, & delectantur, & incitatis fauent, & fauentes incitant, plus aduerſus ſeipſos inſanientes ipſi ſpectatores, alter pro altero, quam illi, quorum inſaniam inſani prouocant, & inſaniendo ſpectare deſiderant. Ad has præſertim in ſacris agonibus acclamationes populares omnino ſpectat iſtud Eunapij *in Iuliano* libro de ſophiſtis ἐμβοήσαντος αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου σφοδρόντε καὶ διάτονον ὥσπερ ἐπὶ τῶν στεφανιτῶν οἱ παρακελευόμενοι καὶ προτρέποντες. Itém-

[b] Ex conſol. ad Iulia. Epiſ. 34. ad fin.

[c] Ex cap. 16. vbi de virgis Hellanodicarum, & gymnaſiarchorū, ac de maſtigophoris egimus libro ſuperiore. De clamore ſtrepitu ac tumultu populi in theatro, vide ſis Dionem Chryſoſtomum Euboico ſeu venatore, f. 70. pag. 2. & fol. 71. Ald. edit.

que hoc Dionis Chryſoſtomi [a] ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ γυμνασίῳ ἦμεν τοὺς μὲν τινας ἑωρῶμεν ἐν τῷ δρόμῳ ἔξω τρέχοντας καὶ κραυγὴ τῶν παρακελευομένων ἦν. Imo in omni ſpectaculo nullum magis ſcandalum occurrere, quam illum ipſum mulierum & virorum accuratiorem cultum, ipſam conſenſionem, ipſam in fauoribus aut conſpirationem, aut diſſenſionem inter ſe, quæ de commercio ſcintillas libidinum conflabellant, à Tertulliano *In de ſpectaculis* ſcriptum eſt. Demyli quidem illam in Olympica pugilum decertatione paternam adhortationem Glauco Caryſtio profuiſſe ad fortiter feriendum aduerſarium, atque ſuperandum Pauſanias *lib. 2. Eliacôn fo.* 146. memorat ὦ παῖ τὴν ἀπ᾽ ἀρότρου. Cùm autem equorum etiam curſus (ſicut apud Caſſiodorum *lib.* 1. *variar. Epiſt.* 13. legitur) hominum clamoribus incitetur, & ſonantium manibus agitur, vt à mutis animalibus velocitas appetatur: talis adhortatio in extranea perſona omni forſitan reprehenſione minimè caruiſſet, non magis quàm illa θάρσει χάρμε, quæ à Nicarcho Epigrammatario feſtiuè reprehenditur, tanquàm qui adhortatorem is quoque pugnæ ſocium eundem, atque παραστάτην ſiue adiutorem quempiam habeat, neque ſolus decertare videatur: etenim ſic ille, *lib.* 2 *antholog. Epigram. Græcor. cap.* 1. *Epigram.* 5.

> πέντε μὲν ἄλλων χάρμος ἐν ἀρκαδίᾳ δολιχεύων
> θαῦμα μὲν ἀλλ᾽ ὄντως ἕβδομος ἐξέπεσεν,
> ἑξ ὄντων τάχ᾽ ἐρεῖς, πῶς ἕβδομος εἷς φίλος αὐτοῦ
> θάρσει χάρμε λέγων ἦλθεν ἐν ἱματίῳ
> ἕβδομος οὖν οὕτω παραγίνεται εἰ δ᾽ ἔτι πέντε
> εἶχε φίλους ἦλθ᾽ ἂν ζώϊλε δωδέκατος.

Nam quod populi ſtudioſus clamor exhortatio Achiuorum ab Homero *Iliad.* ψ. artifice, decoríque obſeruatore admirabili circa Vlyſſem curſu nondum peracto his verſibus inducitur,

> καδδ᾽ ἄρα οἱ κεφαλῆς χέ᾽ ἀϋτμένα δῖος ὀδυσσεύς
> αἰεὶ ῥίμφα θέων ἴαχον δ᾽ ἐπὶ πάντες ἀχαιοὶ
> νίκης ἱεμένῳ μάλα δὲ σπεύδοντι κέλευον:

Hoc aliam vtique rationem habet, vt ei optimè conſultum populus velit, quem Minerua orantem exaudierit, hoc eſt qui ſummi Dei auxilium implorauerit, neminem in ſe ſperantem deſerentis, fruſtraue habentis, ſed mira quadam ratione ſuorum aduerſarios potiùs conterentis: quod iſta cum primis eiuſdem poëtæ verba oculis ſubiiciunt,

> ὣς ἔφατ᾽ εὐχόμενος· τοῦ δ᾽ ἔκλυε πάλλας ἀθήνη
> γυῖα δ᾽ ἔθηκεν ἐλαφρὰ πόδας καὶ χεῖρας ὕπερθεν,

Et ſtatim,

> ἔνθ᾽ αἴας μὲν ὄλισθε θέων βλάψεν γὰρ ἀθήνη,

Vbi leuiùs paulò quàm pro more ſuo adnotat Euſtathius τὴν ἐνέργειαν εὐχῆς, hoc addito νικᾷ μὲν ὁ εὐξάμενος μιαίνεται δὲ τὸ στόμα ὁ μὴ οὕτω ποιήσας. Sed non ita Statius Papinius, *lib.* 6. *Thebaid.* qui Parthenopæum Arcadem Idæ fraude ſuperatum curſu, poſteaquàm ab Adraſto caſum eius miſerante, contendere denuò iuſſum[b], & Dianæ, cui comam ſuam vouerat, preces efferentem induxit his ferè verſibus.

> -- *mox minima ſupplex*
> *Affatu tacito iuuenis Tegæus adorat*
> *Diua potens memorum* -- &c.

-ne

[a] In Melancomia primo ſub initio. in fo. 195. pag. 2.

[b] Hac de re carmina Papinij profero inferiùs lib. 3.

--ne quæso sinas hoc omine Thebas
Ire nec Arcadiæ tantum meruisse pudorem.

Subiicit tamen hoc quoque,

Auditum (manifesta fides) vix campus euntem
Sentit & exilis plantis interuenit aër,
Raráque non fracto vestigia puluere pendent.
Irrupit clamore fores, clamore recurrit,
Ante ducem, prensáque leuat suspiria palma:

Quanquam vbi de discobolis paulo pòst agit, hoc non obseruato Menestheum, qui spectato Phlegyæ infortunio, Mercurium vt sibi adesset, rogauerat, ab Hippomedonte superatum refert, sic ferè,

Inde ad conatus timida subit arte Menestheus
Cautior, & multum te Maia nate rogato,
Molis prægrauidæ castigat puluere lapsus.

& statim de disco Hippomedontis

--seruátque tenorem
Discus, nec dubia iunctáve Menesthea victum
Transabiit meta.

Eustathius porrò illud egregiè, quod in præcedentibus Homeri verbis de Achiuorum incondito, turbidóque clamore, sic ferè adscribendum putauit παρακολούθημα καὶ αὐτὸ ἀγῶνος ὡς τῶν θεατῶν συναγωνιόντων τοῖς τοιούτοις οἱ συνδιατιθέμενοι ἐρίζουσιν, ἰάχουσι, σιωπῶσιν αὖθις ἡδὺ γελῶσιν, ἄχθονται, παιανίζουσι· καὶ ὅλως παντοῖοι γίνονται: nec enim potuit meliùs acclamationem, studium, fauorémque populi, plausúmve, aut exsibilationem alienati & infensi animi testem, dum per lasciuiam in certaminum spectaculis plerunque tumultuatur, exhiberi solitum, exprimere: de quo possum alia proferre innumera[a]: ex iis autem ista potissimùm seligenda duxi veterum testimonia. De Pausania quidem Cleombroti filio, cùm ab exulibus incitaretur ad ducendum aduersus Athenienses exercitum, narrat Pluarchus eam illos attulisse rationem potissimùm, quòd Olympicis ludis, cùm victor esset renuntiatus, à suis, tamen Atheniensibus velut hoc improbantibus exsibilatus foret: respondisse verò Pausaniam, si hoc illi fecissent, quando per ipsum essent honore tanto ac beneficio cumulati, scilicet propterea quòd in sacris agonibus victoris patriam coronari solitam sæpe iam diximus, quid facturos istos ipsi crederent, cùm eos illato bello persequeretur, damnóve aliquo (vt assolet) affectos prouocaret. Nam Plutarchi[b] hæc verba sunt, τῶν δὲ φυγάδων αὐτὸν προτρεπομένων ἀθηναίους ἄγειν τὴν στρατίαν λεγόντων τε ὅτι τοῖς ὀλυμπίοις ἀνακηρυττομένους αὐτοῦ, ἐσύριττον αὐτὸν μόνοι: τί οὖν οἴεσθε (ἔφη) τοὺς ὅτε εὖ ἔπαθον συρίττοντας, παθόντας κακῶς ποιήσειν, Ad insolentiam illam, siue lasciuiam spectantis agonas populi pertinet, quod apud Theocritũ *In Dioscuris Eidyllio* 23. post ingestos grauiter Amyco pugnos cestibus armatos à Polluce, qui percusserat, acclamasse, vt illi Bebrycios, sic isti Græcos heroas, ipsúmque collaudando valdiùs confirmasse scribitur,

--τοῦ δ᾽ ἄκρον τύψε γένειον

a De Caio Caligula Imper. Dio narrat lib. 58. fo. 441. adeò spectaculorũ omni generi adstrictũ fuisse, vt qui antea spectator tantùm & auditor fuerat, posteà velut vnus è populo studeret, faueretq; his factionariorum more: aliis autẽ manifestè obsisteret, καὶ αὐτῶν τὰ μὲν πρῶτα θεατὴς καὶ ἀκροατὴς ἐγίνετο συνεσπούδαζέ τε ποτὲ ὡς τισὶ καὶ ἀντεσπούδαζεν ὥσπερ τις ἐκ τοῦ ὁμίλου ὤν, &c. De Alexandrinis Dio Chrysostomus in sermo. 32. πρὸς ἀλεξανδρεῖς. fo. 355. pag. 2. ἀλλ᾽ οὐχ ὑμεῖς ἀλλ᾽ ἐκπεπληγμένοι καθάπερ ἀναπνεῖτε τῶν ὀρχηστῶν μᾶλλον συντείνεσθε ὑπὸ τῶν ᾀσμάτων τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους ἀνθρώπους ἡ μέθη πρὸς ᾠδὴν τρέπει καὶ ὄρχησιν· παρ᾽ ὑμῖν δὲ τοὐναντίον ἐστίν· ἡ γὰρ ᾠδὴ μέθην ἐμποιεῖ καὶ παρανοίαν. Huc istud Papinij è 6. Thebaid. pertinet, *furit vndiq; clamor, Dissonus,*- Ex eo loco quem lib. 3. de fraude in agonibus cuitanda differens adferã: & illud, *Collaudant Danai.*- & posteà, *Ingemuere omnes, rarisque ea visa voluptas:* Et vbi de pugilibus, *Nescit adhuc Capaneus, subitúmque per agmina murmur Miratur.* &. *Clamorem Inachidæ quantum non littora tollunt Fit sonus: & lætos attollant agmina plausus.*

b Apophtegm. Lacom. fo. 405. editi à Stephano libri.

Τυνδαρείδης ἐπιόντος. ὀρίνθη δὲ πλέον ἢ πρὶν
Σὺν δὲ μάχαν ἐτίναξε, πολὺς δ' ἐπέκειτο νενευκώς
Ἐς γαῖαν. Βέβρυκες δ' ἐπαΰτεον· ἐκ δ' ἑτέρωθεν
ἥρωες κρατερὸν Πολυδεύκεα θαρσύνεσκον
δειδιότες μήπως μιν ἐπιβρίσας δαμάσειε
χώρῳ ἐνὶ στεινῷ Τιτυῷ ἐναλίγκιος ἀνήρ.

Et paulò pòst de principum Græcorum acclamatione, cùm plagis velut ebrius Amycus ſanguinem expueret à Polluce percuſſus,

ἔστη δὲ πληγαῖς μεθύων, ἐκ δ' ἔπτυσεν αἷμα
φοίνιον· οἱ δ' ἅμα πάντες ἀριστῆες κελάδησαν
ὡς ἴδον ἕλκεα λυγρὰ περὶ στόμα τε γναθμούς τε.

Vbi ſcilicet imitatus videtur principem poëtarum [a] Vlyſſis de Iro victoriam, cum quo pugilatu decertauerat, deſcribentem, ſic ferè,

[a] Homerũ ſub initio Odyſſ. σ. vbi Euſtathius fol. 1839. μνηστῆρες δὲ χεῖρας ἀνασχόμενοι κατὰ σχῆμα ἐκ πλήξεως συνήθες.

--ὁ δ' αὐχέν' ἔλασεν ὑπ' οὔατος, ὀστέα δ' εἴσω
ἔθλασεν· αὐτίκα δ' ἦλθεν ἀνὰ στόμα φοίνιον αἷμα.
κὰδ δ' ἔπεσ' ἐν κονίῃσι κακὼν, σὺν δ' ἤλασ' ὀδόντας.
λακτίζων ποσὶ γαῖαν· ἀτὰρ μνηστῆρες ἀγαυοὶ
χεῖρας ἀνασχόμενοι γέλῳ ἔκθανον.

Eódem pertinet, quod Virgilius, de nauali tamen, non de gymnico certamine agens ita cecinit,

Tum plauſu fremitúque virûm ſtudiíſque fauentum
Conſonat omne nemus, vocémque incluſa volutant
Littora.--

Præterea quod theatra & hiſtriones exagitans Clemens Alexandrinus [b] τῶν στάσεων commeminit: vbi ſic ſcriptum εἰ γὰρ καὶ ἐν παιδιᾶς μέρει παραλαμβάνεσθαι φήσουσι τὰς θέας εἰς θυμηδίαν, οὐ σωφρονεῖν φήσαιμ' ἂν τὰς πόλεις αἷς καὶ τὸ παίζειν σπουδάζεται, οὐκέτι γὰρ παιδιαὶ αἱ φιλοδοξίαι ἀνηλεεῖς &c. πρὸς δὲ τὸ αἱ μάταιοι καταναλώσεις τῆς οὐσίας οὔτε μὴν αἱ ἐπὶ τούτοις στάσεις ἔτι παιδιαί.

[b] Lib. 3. pædagogi cap. 11. fo. 85.

tum verò Chryſoſtomus Dio [c], vbi Anacharſidis dictum de athletis Athenienſibus, tanquàm oleo inſaniæ, ſiue ſtultitiæ inunctis, atque inuicem incurrentibus, quo poſteà deterſo reſipiſcerent, loquutus eſt (qua de re libro ſuperiùs hoc ipſo libro *cap.* 22. ſat multis egimus) Alexandrinos ſpectaculis addictos ita compellat, καὶ γὰρ ὑμεῖς ὅταν συνέλθητε πυκτεύετε βοᾶτε ῥυπαλεῖτε ὀρχεῖσθε ποίῳ χρησάμενοι (meliùs forſitan χρισάμενοι, vt inunctos oleo vel medicamento ſignificet, ſicut anteà dixerat) φαρμάκῳ δηλονότι τῷ (ſic malo pro τὸ) τῆς ἀνοίας. Et aliquantò pòſt, *fo.* 259. *pag.* 2. *&* 261. ἀλλ' ὅταν εἰς τὸ στάδιον ἔλθητε τίς ἂν εἰπεῖν δύναιτο τὰς ἐκεῖ κραυγὰς, καὶ θόρυβον, καὶ ἀγωνίαν, καὶ σχημάτων μεταβολὰς, καὶ χρωμάτων, καὶ βλασφημίας οἵας, καὶ ὅσας ἀφίετε. εἰ γὰρ μὴ τοὺς ἵππους ἑωρᾶτε ἁμιλλωμένους, καὶ τούτους συνήθεις αὐτοὶ δ' ὑπὸ μαστίγων ἠλαύνεσθε τῶν ἐν ταῖς τραγῳδίαις, οὐκ ἂν οὕτως χαλεπῶς διέκεισθε, & cæt. Et poſteà, ὑμῶν δὲ οὐδεὶς ἐν τῇ θέᾳ καθέστηκεν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον πέτεσθε τῶν ἵππων, καὶ τῶν ἡνιόχων, καὶ γελοῖοι ἐστε, καὶ ἡγεῖσθε καὶ πίπτετε, Et quod (vt nihil addam præterea) itidem de Circenſi non de gymnico Statius Papinius, *lib.* 6. *Thebaid.* quo loco,

[c] In ſermone 32. πρὸς ἀλεξανδρεῖς fo. 253. pag. 2. Aldini libri.

--laxo cùm tandem ex orbe redactus
Aequoreus ſonipes premit, euaditque parumper
Gauiſos, ſubit aſtra fragror, cælúmque tremiſcit,
Omniáque excuſſo patuere ſedilia vulgo.

Lactan-

Lactantius Firmianus[a], Circensium quoque ludorum ratio (inquit) quid aliud habet nisi leuitatem, vanitatem, insaniam: tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur, vt iam plus spectaculi exhibeant, qui spectandi gratia veniunt, cùm exclamare, & efferri, & exilire cœperint.

a Lib. 6. diuinar. instit. cap. 20. vide & in Epitome cap. 6.

Hellanodicarum & athlothetarum exhortatio ad athletas. Præfatio Olympica, item Pythia & Isthmia. Exhortatio Gymnastarum, & Pedotribarum è D. Basilio, & ipso etiam Homero, ac Dionysio Halicarnasseo. De adhortationibus & incitationibus istis egregius profertur locus, ex quo leue mendum sublatum. In Tolosanis Poëticæ agonibus adhortatio Latina sicut & in promotione Iurisperitorum ad gradus in Academiarum Cancellariis, Græcorum veterum ad athletas protrepticorum exemplo: cuius petitum è Dionysio illo testimonium.

CAP. XXXI.

IN hellanodica profectò, vel athlotheta tolerabilis exhortatio, immò etiam probabilis esse potuit, cùm ad vtrumque antagonistam pertineret, non modò antequàm inter se committerentur, sicut in illa præfatione Olympica, cuius Philostratus lib. v. de Apollonio[a] commeminit, quæ talis fuisse perhibetur, εἰ πεπόνηται ὑμῖν ἐπαξίως τοῦ ἐς ὀλυμπίαν ἐλθεῖν, καὶ μηδὲν ῥᾴθυμον μηδὲ ἀγεννὲς εἴργασθε ἴτε θαῤῥοῦντες, & cæt. In Pythiis autem, & in Isthmiis hæc admodum, ἴτε φασὶν ἐς τὸ στάδιον καὶ γίνεσθαι ἄνδρες οἷοι νικᾷν, Introite in stadium & viri estote, hoc est fortiter facite, siue dimicate, vt vincatis. Qualis illa etiam gymnastarum, & pædotribarum siue aliptarum à gymnasio ad stadium decertaturos athletas producentium fuit, sicut ipsis D. Basilij verbis ostenditur. Iuuenes etenim ad labores pro coronarum adeptione gloriáque, atque adeò pro virtute capessendos blandis exhortationibus permulcere soliti: quæ vir ille sanctus *D. Basilius initio secundi sermonis* de ieiunio agens ita extulit, γυμνασταὶ μὲν, καὶ παιδοτρίβαι πρὸς τοὺς ἐν τοῖς σταδίοις ἀγῶνας τοὺς ἀθλοῦντας προάγοντες πολλὰ περὶ τοῦ χρῆναι πονεῖν ὑπὲρ τῶν στεφάνων παρακελεύονται ὥστε καὶ συνεπείσθησαν πολλοὶ τῇ περὶ τὴν νίκην φιλοτιμίᾳ τῶν σωμάτων ὑπεριδεῖν. Huc spectasse Homerum *Ilyad.* ψ. *fol.* 1323. omnis decori obseruatorem admirabilem arbitror, quo loco Tydidem cum Euryalo aduersus Epeũ decertaturo pugilatu Zonam siue subligaculum iniecturum, antequam pugiles in arenam descenderent, velut aleiptam, aut pædotribam quendam incitasse ipsum Euryalum ad pugnam his admodũ versibus refert,

b Ad extremum. vbi ὀλυμπικὴ δὲ πρόῤῥησις ἡ τοιάδε ἀν' ὑλεῖος τοὺς ἀθλητὰς, &c. quæ inferiùs proponam.

> τὸν μὲν τυδείδης δουρικλυτὸς ἀμφεπονεῖτο
> θαρσύνων ἔπεσιν μέγα δ' αὐτῷ βούλετο νίκην
> ζῶμα δέ οἱ πρῶτον παρακάββαλεν.

Homeri quoque imitatorem præstantissimum Apollonium *lib.* 2. *Agonauticôn* vbi de Pollucis & Amyci Bebryciorum Regis pugilatu in quẽ descensuros à Castore atque Biantiade dum cæstus alligarent manibus ad fortiter decertandum excitatos fuisse sic admodum cecinit.

> —ὦκα δ' ἱμάντας
> Ἀμφέδεον μάλα πολλὰ παρηγορέοντες ἐς ἀλκήν.

Nempe hoc solius vocis veluti ministerio suos aliptæ aut pædotribæ discipulos athletas in certamine adiuuare poterant non fessis manum porrigere aut erigere deiectos atque in partem laboris succedere. Quã-

obrem B. Ioannes Chryſoſtomus *homilia 42. ſub initi fol.* 305. Sanè in Olympicis certaminibus neutiquam quis tale inueniet (inquit) ſed ſubſiſtit adornator & magiſter (aleiptam Græcè Chryſoſtomus vt opinor ſcripſerat) fitque ſpectator tantum vt cæteri (alibi certantium) neque in vlla re poteſt adiuuare ſed expectat vt fiat victoria. Dominus autem noſter non ſic, ſed ſimul nobiſcum certat & manum porrigit & ſimul adiuuat & quaſi vndequaque aduerſarium noſtrum nobis tradit & omnia facit ſatagens vt in certamine duremus & vincamus quo nobis immarceſſibilem imponat coronam.

Exhortationem verò ad athletas licitam & prope ordinariam fuiſſe minimè dubitandum eſt in ſacris antiquæ Græciæ ludis, iſlam vtiq; publico nomine quæ ab Hellanodicis aut athlothetis aliiſve ludorum curatoribus fieret.

Suis adeò temporibus Dionyſius Halicarnaſſeus [a] ad omnes antagoniſtas Olympicis, & item Pythicis, aliiſque plurimis agonibus exhortationes huiuſmodi, vel à ciue quopiam, vel agonotheta, eorumve aliquo, quibus à me iſto, & ſuperiore libro actum eſt, fieri ſolitas oſtendit: quãobrem & ipſe quoque protrepticum ad athletas componendi ratione in ſua illa arte tradiderit, ſic ferè, ἀκόλουθος ἂν εἴη καὶ ὡς εἴποι τὶς συναφὴς ὦ Ἐκέκρατες καὶ ὁ ἐν ταύταις ταῖς πανηγύρεσι λεγόμενος λόγος, οὐκ ἐς αὐτὴν μέντοι τὴν πανήγυειν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀνταγωνιστὰς τοὺς ἐν τῇ πανηγύρει, καὶ τοῖς ἀγωνισταῖς ἀθληταῖς δήπου ὁ προτρεπτικὸς οὗτος λεγόμενος· σκεπτέον οὖν πρῶτον εὐθὺς, ὅστις ποτὲ ὁ ἀγὼν ὡς ἔγωγε οἶδα καὶ ὀλυμπιάσι καὶ ἐπ' ἐμοῦ τοῦ τε γινόμενον, καὶ πυθοῖ καὶ ἄλλοθι πολλαχοῦ ἐστι (ſic malo pro εἰσὶ) νῦν μὲν γὰρ ἴσως πολίτης νῦν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν περὶ τὸν ἀγῶνα τις ἐγὼ γοῦν ἤδη καὶ τὸν ἀγωνοθέτην εἶδον ἀγωνιστὴν τούτου τοῦ γεγενημένον &c. Non ſine ratione igitur, nec ſine vetuſti moris exemplo in Muſicis illis ſiue poëticis antagoniſtarum, quo Toloſæ quotannis ineunte Maio eruditionis ſuæ periculum faciunt commiſſionibus, de quibus ad extremum libri tertij copioſiùs diſceptabitur, panegyricam quoque Latino idiomate, pedibus ſoluto numeriſque orationem haberi maiores noſtri voluère, qua non modò Iſauræ Clementiæ ludorum inſtauratricis, & ipſorum agonum literarúmque ac literatorum laudes intereà dum adferuntur, in certaminis locum argyrophyllina præmia recitari, verùm etiam iuuenes ad capeſcendam omnis eruditionis atque virtutis iſtam occaſionem incitari, tum cæteræ gloriæ, tum horum ſpe præmiorum accendi ſolent. Quo munere à nobis tibi ſub iſtum reparatæ ſalutis animum quo iſta retractamus CIↃ. D. XCI. impoſito, Iacobe fili, præclarè intra paucos perfunctum dies, omnium qui celeberrimo Toloſatium conuentu frequentes aderant expectationi reſpondiſſe, meámque ſpem minimè fefelliſſe, vtrique noſtrum gaudere atque gratulari libet. Ex iis quidem Dionyſij verbis exemplum veteris memoriæ manifeſtò deſumitur: ex iſtis autem quæ ſequuntur, præclara hæc. & appoſitè ducta ratio à maiore ad minus. Nam ſi ad corporeos illos labores ſuſcipiendos oratione olim exſtimulatos athletas fuiſſe conſtat: ac meritò quidem, ob id quod ille ait ſic ferè, λόγος γὰρ εἰς πάντα ἐπιτήδειος καὶ πρὸς πᾶν ἐπιρρώννυσι, &c. μάλιστα δὲ οἱ ἀθληταὶ δέοιντο ἂν τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου προτροπῆς, καὶ ἐπικελεύσεως ὄντες μὲν καὶ αὐτοὶ ἑρμοῦ τε, καὶ ἡρακλέους μαθηταί τε καὶ ζηλωταί. ὧν ὁ μὲν εὑρετὴς τοῦ λόγου ἢ αὐτοσχηματολόγος. ὁ

δὲ συν

[a] ἐν τέχνῃ ἐν τῷ προτρεπτικῷ ἀθληταῖς. fo. 4.

δὲ σὺν τῇ ἀθλητικῇ πάντα κατώρθωσε τὰ ἐπιταχθέντα, ἢ δὲ τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ νοῦς τε καὶ λόγος: quantò magis literatorio protrepticæ orationis genere studiosos literarum ad egregia eruditionis documenta edenda in publicum accendi vtile atque honestum est? Quod ipsum in scholaribus aut scholasticis ad gradus, quos vulgo vocant, promouẽdis, & inaugurandis, tum Cancellarius, qui certamini iure quodam agonothetico præest, tum antecessores legúmque magistri tanquam aleiptæ quidam in vniuersitatum illo (vt ita loquar) scammate vsurpare soliti.

Ἀλείφειν pro παρακελεύεσθαι apud B. Chrysostomum, Philonem, Greg. Nazianzenum Procopium Gazæum, Ioannem Damascenum atque Isidorum Pelusiotam, cuius sententia exponitur, notato bis Prunæo Billio interprete. Athlothetarum in ipso certamine adhortatio. Athletica victoria à spectatoribus in theatro acclamantibus celebrata. Philostrati, & Dionis Chrysostomi ea de re verba inuicem collata. ἐπάγγελμα apud Clem. Alexand. In Musicis agonibus, præfationes atque adhortationes: ἐνδόσιμα, προοίμια, Quintiliano fortasse castigato.

CAP. XXXII.

ADiicitur superioribus à Dionysio, in quotidianis athletarum exercitationibus gymnasticas locum habuisse, quas (vt antè dixi è Basilio) gymnastæ, aleiptæ, pædotribæ ipsi facerent, καὶ ὅσημέραι δὲ (inquit) ἐπὶ ταῖς γυμνασίαις ἑκάστοτε τοιούτους τοὺς ἐπικελευομένους ἔχοντες αὐτοῖς. Vnde D. Basilius eo quem ex homilia j. de ieiunio inferiùs *ca. proximè sequenti paulò post initium* exhibebimus loco, itémque aliis[a]. Et verò Chrysostomus ipse *In comment. ad B. Pauli Episto. 2. ad Corinth. cap. vlt.* μεταφορικῶς verbum ἀλείφειν (quod est propriè inungere, illinere) ob id tamen quòd aleiptæ, siue pędotribæ inter illinendum athletas ad pręclarè fortitérque dimicandum exhortarentur, atque instruerent ἀντὶ τοῦ παρακελεύεσθαι, pro eo quod exhortari, atque impellere, aut incitare, vel admonere dicimus, eleganter posuit: quod à grammaticis atque lexicographis minimè animaduertitur, vbi καὶ τὴν ῥαθυμίαν ἐκκόπτει πᾶσαν ἡ θλίψις, καὶ πρὸς ὑπομονὴν ἀλείφει. Sed & in Epistola quadam ad Episcopos, & presbyteros carcere inclusos χαίρετε τοίνυν, σκιρτᾶτε, ἀνδρίζεσθε κραταιοῦσθε, ἐνενικήσατε πόσους ἠλείψατε δι' ὧν ἐπάθετε, πόσων φρονήματα ἀνεστήσατε πόσους ἐστηρίξατε παρακελευομένους &c. Et ad Innocentium Episcop. Roman. καὶ ἀνάστατοι αἱ ἐκκλησίαι ἐγίνοντο, ἀπαγομένων τῶν ἐν ἑκάστῃ κληρικῶν καὶ παρασκευαζομένων λιβέλλους δεδόναι καθ' ἡμῶν, καὶ πρὸς κατηγορίαν ἀλειφομένων. Et in sermone ix. in epist.[b] B. Pauli ad Romanos αὗται καθ' ἑαυτὰς αἱ θλίψεις ἀγαθὸν πρᾶγμα ἐστὶ τινος ἕνεκεν, ὅτι εἰς ὑπομονὴν ἀλείφουσι, διόπερ εἶπον καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκε λέγων Εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται. Atque ante ipsum Philo non semel in eodem libro[c], vbi de incestis nuptiis ἅπερ ἐκμυσαξάμενος ὁ ἱερώτατος Μωϋσῆς ὡς ἀλλότρια καὶ ἐχθρὰ πολιτείας ἀνεπιλήπτου καὶ προτρέποντα καὶ ἀλείφοντα πρὸς τὰ αἴσχιστα τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀνὰ κράτος ἀπεῖπε ἀδελφῇ συνέρχεσθαι, & cæt. & vbi de pæderastæ τοὺς νέους ὡραΐζων καὶ τὸ τῆς ἀκμῆς ἄνθος ἐκτηλύνων ὃ πρὸς ἀλκὴν καὶ ῥώμην ἀλείφειν ἁρμόττον ἦν, Denique vbi de meretrice τοὺς δὲ ἐραστὰς ἀλείφει κατ' ἀλλήλων ἄριστον ἆθλον αὐτὴν προθεῖσα τοῖς τὸ πλέον εἰσενεγκοῦσιν & περὶ φυγάδων pro excitare, instruere, præparare, similitudine aut metaphora à gymnicis ludis ἀνερεθίσας γὰρ (ait) τὸν ἀντίπαλον καὶ βαρύτερον ἐχ-

[a] In asceticis ἐν παραινέσει περὶ ἀποταξίου, &c. fo. 377.

[b] Cap 5. fo. 36. ad illud ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν.

[c] Lib. 2. περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων. fol. 533. 535 537.

θρὸν ἀλείψεις κατὰ σεαυτοῦ,& alibi non ſemel [a]. Et Gregorius itidem Nazianzenus in ſermone de Macchabæis de ipſorum pro fide occumbentium matre περὶ ἣν τότε περιέστηξεν ἡνίκα τοῖς ἄθλοις συνηγωνίζετο: τὶ μὲν οὐ λέγουσα, τὶ δ' οὐ πράττουσα τῶν πρὸς νίκην ἐπαλειφόντων. Procopius denique Gazæus ad illud quod extremũ eſt in Eſaię oratione, vade populus meus egredere in cellam tuam, eo ſenſu verbum iſtud poſuit, *fo.335.* τινὲς δέ φασιν ὡς ἐπείπερ ἤμελλον (inquit) οἱ τὸ σωτήριον πνεῦμα πᾶσι καταγγέλλοντες τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς δεινοῖς ἀνηκέστοις, καὶ θανάτῳ περιπεσεῖν, τούτους ἐπαλεῖφον τὸ τοῦ θεοῦ πρόσωπον ἐπεισάγεται λέγον. εἴσελθε εἰς τὰ ταμεῖα σου. Et ſimiliter in Catena vetuſtorum patrum [b] ad eum locum ſub Cyrilli nomine. Inducitur (ait) in his verbis, perſona Dei vngentis (vt in palæſtris mos eſt) & mentem ſanctorum virorum corroborantis, ad moleſtias perferendas vbi (niſi me animus fallit) τὸ ἀλείφειν. B. Cyrillus, atque hoc quidem non pro inungere ſed μεταφορικῶς pro excitare, atque adhortari vſurpauerat. Sicuti Ioann. ipſe Damaſcenus [c] de ratione venerationis Imaginum à figura ad ſanctos ipſos & ab iis ad Dei gloriam honorémque relatæ diſſerens quodam loco vbi poſteàquam περὶ τῆς θεομήτορος hoc dixerat ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν τιμὴ εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀνάγεται. ſubditur illicò iſtud ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἀνδραγαθήματα ἐπαλείφοντα ἡμᾶς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ δόξαν θεοῦ. Etenim nihil aliud hic ſonat τὸ ἐπαλείφοντα quàm quod παρακελευόμενα προτρέποντα iis ex Dione Chryſoſtomo & Eunapia locis quos xxx. cap. indicauimus.

¶ Nec dubito quin Iſidorus ille Peluſiota hoc verbi à gymnicis gentilium ad Chriſtianos agones traducta ſimilitudine ſic acceperit D. Pauli locum ad Corinthios (de quo proximo ſermone dicturi ſumus) exponens: & ipſius Pauli exemplo verbi diuini nuncios pręcones ac miniſtros, ipſóſque adeò Epiſcopos, tanquàm athlothetas, & agonum curatores, aut hellanodicas admonens, vt non alios modò inungant, hoc eſt, cohortentur ad pugnam, aut qui præclarè dimicauerint, renuncient, publicíſque honoribus proſequantur (martyres nimirum & confeſſores in ſanctorum, quibus in poſterum honos memoriæ venerationis, precúmque à Chriſtianis deferatur, numerum allegendo, aut ipſorum victorias populis ſibi ſubditis prædicando) ſed ſibi quoque adhuc in virtutum ſtadio decertandum victoriæ conſequendæ gratia ſtatuant, Hæc enim verba omninò ſunt ſcribentis ad Apollonium Epiſcopum [d], μὴ τοίνυν τινὲς τῶν εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἱδρυθέντων θρόνον ὡς ἀγῶνα ἄλλοις διατιθέντες (aſpicit adnotationem agonothetarum nominis) τῶν ἀγώνων ἔξω εἶναι νομιζέτωσαν μήτ' ἀρκεῖν αὐτοῖς ἡγείσθωσαν τὸ ἀνακηρύττειν τοὺς νενικηκότας: ἀλλ' αὐτοὶ σεμνότητος τε καὶ πάσης ἀρετῆς ἀγωνισταὶ καὶ στεφανῖται τυγχάνοντες καὶ ἀλειφέτωσαν τοὺς ἀγωνιουμένους καὶ ἀνακηρυττέτωσαν τοὺς νενικηκότας. Quo in loco poſtremæ periodi verba ſeciùs (vt mihi quidem videtur) à Iacobo Billio viro alioqui doctiſſimo reddita: præſertim illo colo mutila, in quo id verbum eſt, quo de agimus, ita exponi debuiſſe cenſeo: verùm ſic ſe comparent, vt cùm decertaturos inungant (hoc eſt ad capeſſendos pro Chriſto, fide in ipſum ac ſalute ſua labores adhortentur) aut victores proclament, ac renuncient (quod moris fuiſſe præconibus in agonibus gymnicis antè oſtendimus) morum honeſtate interim, omníque virtutis genere ita exercendo ſeſe dimicent, vt coronam (illam ſcilicet, eo quem

[a] Initio lib. περὶ φιλαθρ. fo.475. & 477 vbi ὑποθήκαις καὶ παραινέσεσι τὰς ψυχὰς ἀλείφειν καὶ συγκροτεῖν.

[b] Quæ operib. Theodoreti tom.1. adiuncta eſt. fo. 721. Videſis & ipſũ Cyril. in c.26. Eſaiæ col.587. ipſi⁹ operũ vbi Dei pſona nobis (inquã) hiſce verbis ſanctorũ mentẽ ad patientiã adhortantis, & quaſi inũgentis inducitur.

[c] Lib.4. de fide orthod. c.17. qua de Videſis quæ ſcripſi hoc ipſo lib c.21.

[d] Epiſt.265. lib.3. fo.604. Vbi Billius interpres, Verum ſic ſe cõparent (excuſum mẽdosè comparaiet) vt cùm ipſi grauitatis atque omnis virtutis athletæ, atque etiam victores exiſtant, ſimul etiam eorum qui victoriam aſſequuti ſunt, laudes prædicent, vbi τὴν σεμνότητα (de qua Semeſtr. lib.3.cap.17. à me actũ eſt) ſanctitatem, aut Iuſtitiã, morúmve honeſtatem, potiùs quàm Grauitatem debuit exponere: ſicut apud Chryſoſtomum, de athletica vitæ ratione ſimiliter loquẽtem ipſe feci, loco illo, qui ſub initiũ ſermonis proximi proferetur.

quem dixi D. Pauli loco memoratam) assequantur: Sic aliis duobus locis τὸ ἀλείφειν metaphoricè, pro exhortari, excitare, præparare apud ipsum Isidorum eodem illo tertio Epistolarum libro esse positum animaduerti: & quidem in ea ad Thomam monachum *Epist.* 178. *lib* 3. *fo.* 553. ῥηθῆναι γὰρ ὀφείλει ὅσα ἀξιάκουστα καὶ εἰς δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην τοὺς ἀκροωμένους ἀλείφει: Item ad Theognostum presbyterum *Epist.* 197. *fo.* 562. τάχα οὐχ οὕτως εἰσὶν εὐδόκιμοι οἱ πρὸς ἀρετὴν ἀλειφόμενοι καὶ στεφανῖται γινόμενοι ὡς οἱ κωλυόμενοι, &c. ἐρασταὶ δὲ γνήσιοι ταύτης ἀναφαινόμενοι. Verùm fuit etiam in ipsa pugnæ contentione, atque ardore certaminis athlothetarum admonitio illa, & exhortatio laudabilis, cuius apud Lucianum *Anacharsi sub initium* in hæc verba mentionem fieri scio, vbi de pugilum decertatione in Atheniensis magistratus, aut ludorum præfecti, siue curatoris conspectu οὕτως αἵματος αὐτῷ, καὶ ψάμμω ἀναπέπλησται τὸ στόμα πὺξ ὡς ὁρᾷς παταχθέντος εἰς τὴν γνάθον, ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἄρχων οὑτοσὶ διΐστησιν αὐτοὺς καὶ λύει τὴν μάχην· τεκμαίρομαι γὰρ τῇ πορφυρίδι τῶν ἀρχόντων τινὰ τοῦτον εἶναι. Sequitur illud quod dicebam ὁ δὲ καὶ ἐποτρύνει καὶ τὸν πατάξαντα ἐπαινεῖ. ἄλλοι δὲ ἀλλαχόθι πάντες ἐγκονοῦσι, καὶ ἀναπηδῶσιν ὥσπερ θέοντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένοντες καὶ ἐς τὸ ἄνω συναλλόμενοι λακτίζουσι τὸν ἀέρα. Quibus verbis graphicè admodum vt nihil supra, ille immodicam agonalium spectatorum lætitiam præferens, gestus (vt ita loquar) exultatorius proponitur, de quo superiùs non pauca scripsimus.

¶ Victoriam quidem athleticam in ipso theatro protinus omnium spectatorum acclamatione celebratam Eustathius ad Homericum [a] illud τοὶ δ' ἐβόησαν adnotat his ferè verbis οἱ θεώμενοι δηλαδὴ ἢ καὶ ἔστι καὶ νῦν ἡ βοὴ διὰ τὸν νικητήν. Et posteà τοῖς δὲ θεαταῖς ἔθιμον πάθος καὶ τῷ ποιητῇ σύνηθες ἐπιφώνημα. Itaque apud Philostratum *lib.* 2. *εἰκόνων* Arrichionis pancratiastę victoriam Olympicam talis spectatorum cum gestu, motúque corporis, acclamatio subsecuta fertur, qualem à Liuiano illam alteram antè protuli, ἔοικε γὰρ μὴ τοῦ ἀντιπάλου μόνον (inquit) ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κεκρατηκέναι· βοῶσι γοῦν ἀναπηδήσαντες τῶν θάκων, καὶ οἱ μὲν τὼ χεῖρε ἀνασείουσιν οἱ δὲ τὴν ἐσθῆτα, οἱ δὲ αἴρονται ἀπὸ τῆς γῆς: οἱ δὲ τοῖς πλησίον ἱλαροὶ προσπαλαίουσι· τὰ γὰρ οὕτως ἐκπληκτικὰ οὐ συγχωρεῖ τοῖς θεαταῖς ἐν τῷ καθεστηκότι εἶναι· ἢ τίς οὕτως ἀναίσθητος ὡς μὴ ἀνακραγεῖν ἐπὶ τῷ ἀθλητῇ. Talis & illa quę stadiodromũ victorem Isthmiis prosecuta spectante ac improbante Diogene, sicuti à Dione Chrysostomo *In Diogene siue Isthmico fo.* 95. *pag.* 2. *&* *fo.* 96. *editionis Aldi*, describitur, his vtique verbis, quæ proximis Philostrati superioribus appositissimè adiungi, quoniam id ipsum ostenderent posse credidi ἰδών τινα ἐκ τοῦ σταδίου (inquit) βαδίζοντα μετὰ πολλοῦ πλήθους, καὶ μηδὲ ἐπιβαίνοντα τῆς γῆς ἀλλὰ ὑψηλὸν φερόμενον ὑπὸ τοῦ ὄχλου τοὺς δὲ τινας ἐπακολουθοῦντας καὶ βοῶντας ἄλλους δὲ πηδῶντας ὑπὸ χαρᾶς, καὶ τὰς χεῖρας αἴροντας εἰς οὐρανόν, τοὺς δὲ ἐπιβάλλοντας αὐτῷ στεφάνους καὶ ταινίας ὅτε ἠδυνήθη προσελθὼν ἤρετο, τίς ἐστιν ὁ θόρυβος ὁ περὶ αὐτὸν καὶ τί συνέβη; ὁ δὲ ἔφη, νικῶμεν διόγενες τῶν ἀνδρῶν τὸ στάδιον, & cæt. quæ sequuntur. Atque ad istas equidem exhortationes, acclamationésque referendum censeo τὸν ἐπεγερμὸν illum, cuius à Clemente Alexandrino huius libri initio mentionem feci. Nam in Musicis profectò & præfationes quasdam agonistarum ad iudices, & mutuas iudicum, qui agonibus illis præerant, adhortationes interpositas, id Neronis exemplum argumento est, quod à Suetonio *cap.* 23. *in Nero-*

[a] Ad illud Homericum ex Iliad. ψ. τοὶ δ' ἐβόησαν, vbi Eustath. fo. 1332.

ne, in hæc verba proponitur, Iudices autem priusquam inciperet. reuerentissimè alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed euentum esse in manu fortunæ. Illos vt sapientes, & doctos viros fortuita debere excludere. Atque vt auderet hortātibus æquiore animo recedebat: Huc quoque spectat quod Kirius Fortunatianus, *li.3.Rhet.* Deniq; auloedos & citharœdos (inquit) & cæteros huiusmodi artifices, quamquā nō polliceātur orationem, videmus tamen proloqui ante actionem, & omnino curta, & sine capite oratio est, quæ sine principio ab ipsis rebus orditur. Itemque possit huc referri quod de thymelicis τὰ ἐνϑύεια canentibus sub initium sermonis præcedentis expositum fuit. Imprimis verò huc pertinet, quod Fabius Quinctilianus *lib.4.Institut.Orator.cap.1.* de exordio agens, & προοίμιον à Græcis dictum istud commemorans ita retulit, Nam siue propterea quòd οἴμη cantus est, & citharœdi pauca illa, quæ antequam legitimum certamen (alibi & meliùs fortasse Carmen, vt significat τὸν νόμον) inchoent, emerendi fauoris gratia canunt, procemium cognominauerunt: oratores quoque ea quæ priusquam causam exordiantur, ad conciliandos sibi iudicum animos, proloquuntur, eadem appellatione signarunt: siue quod οἶμον iidem Græci viam appellant, id quod ante ingressum rei ponitur, sic vocare est institutum.

Cursores hieran facere dicti apud Senecam: quo sensu disputatum. Quo palliorum tesseræ in agonibus Olympicis, quo albi calculi ad manum victorum ibidem dati apud Plinium *& Aretam, adhuc esse quod dubitetur Lineæ in stadio. Lycophronis carmen expositum In calculorum ludo linea sacra, quæ media. Media linea in pilæ lusu. In cursura sacram lineam, & mediam fuisse videri ad metas. Theocriti versus expositus, & item Sophoclis. Contactu metæ stadiodromi victores Athletæ in stadio se linea circumscribere soliti: vnde si antagonistarum vi eximi nequiuissent, vicisse dicerentur: sicuti Democrates, de quo apud Aelianum.*

CAP. XXXIII.

RVrsum quid illud est, quod cursores hieran dicuntur interdum facere, vt apud Senecam *Epist.*83. ad Lucilium, quo loco, Quomodo tamen hodiernum certamen nobis cesserit, quæris? Quod raro cursoribus euenit, hieran fecimus, ab hac fatigatione magis, quàm exercitatione in frigidam descendi. Hactenus ille ad quem Erasmus vehementissimum & laboriosissimum cursum interpretatur, quemadmodum sacram anchoram nautis, & medicis sacram δόσιν ἱεραν πικρὰν appellari ait. Muretus verò ad mediam in stadio lineam, quę hiera dicebatur (inquit) ambo fessi peruenimus: & ita neuter vicit. Atqui mediæ istius in stadio lineæ nullam ego apud auctores vetustos mentionem reperio. Nam περὶ ὃ κάμπτουσιν οἱ δρόμεῖς Iulius quidem Pollux Onomast.[a] lib. III. non ait vocari γραμμὴν, siue lineam, sed νύσσαν καὶ καμπτῆρα: Et Lycophron [b] à cursoribus ducta metaphora, lineam cum cursoribus connectit, nō cum metis, σὺν τῇ βαλβῖδι, non σὺν τῇ νύσσᾳ τὴν μήρινθον, τὴν νύσσαν verò τῶν λοξῶν ἐπῶν commodissimè obliquorum seu flexuosorum verborum metam, ad quam flecti currus solitos monui, dicit, sic admodum canens,

ἐγὼ δ᾽ ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου χαλῶν
ἄσειμι λοξῶν ἐς διεξόδους ἐπῶν
πρώτην ἀράξας νύσσαν ὡς πτηνὸς δρομεύς.

a Cap.30. ex quo scripsi suprà, vbi de linea.
b In Cassandræ siue Alexandræ ipso initio, vbi Cæterus Scholiastes nō inscitè funem vocatum annotat, quo carceres obducti forent è Pausania lib.2. Eliaci

Illud

Illud scio in calculorum ludo ex quinque lineis mediam hieram, Id est sacram fuisse nominatam, quod ipsum ab eodem Polluce alio loco [a], & item ab Eustathio ad Homerum non semel [b] traditum animaduerti: vnde istud prouerbium deductum ἀφίεσθαι vel κινεῖν ἀφ' ἱερᾶς, Itémque μὴ κινεῖ γραμμήν. Cuius parœmiographi [c] meminêre. Sed ad hanc circa cursores sacram lineam, nihil admodum reperias, nisi quod à scoliaste [d] Pindari, ad illum, quem, vbi de linea dissererem, locum attuli, traditur id prouerbium de non mouenda linea translatum à more veterum, qui metam ducta linea signabant, in qua premium victori cessurum proponebatur. Ac neque sacræ aut ἱερᾶς hìc quidem vlla mentio. Cùm itaque nondum eruditis hac de re liqueat: mihi verò constet suum quempiam vsum mediæ lineæ fuisse in pilæ lusu, cui lineæ σκύρος nomen inditum Iulius Pollux [e] Onomastico tradit: equidem ad cursurã quod attinet, quando agonum & gymnicorum quidem comparatione ad politicos, vt ipse interpretor apud Plutarchum [f], id dictum transfertur ab athletis, cum locum vbi essent metæ, quem græcè καμπτῆρα καὶ νύσσαν appellatum dixi, quod ad ipsum currus ab agitatoribus flecteretur, cõiectura quadam auguror ἱερὰν γραμμὴν sacram lineam fuisse nominatã: propterea quòd eam contingere superaturis quidem non liceret, nisi peragendo forsitã cursu, & in ipso vincendi articulo, vt in stadiodromis iuxta illud Horatij, de quo sermone proximo videbitur,

Qui studet optatam cursu contingere metam.

non item diaulodromis, aut dolichodromis, nisi ad cursuræ finem, sed neque curruum agitatoribus, qui euitata demum seruidis eorum rotis meta (vt inquit idem ille ode carminum prima Horatius) ad deos laudibus euchebantur: quo etiam illud Theocriticum.

--περὶ νύσσαν
Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχοῦ σύριγγα φυλάξαι.

Quod extremo superiore libro proposui, non incommodè referre possis, vt τὸ ἀσφαλέως ad tertium victoriæ finem pertineat: quanquàm verius puto, vt cùm de vita & salute periclitaretur agitator, siue auriga, cuius currum impactis ad stadij metas rotarum radiis, aut ipsis axium fistulis, hoc est concauis modiolis toto impetu subuerti, atque adeò effringi oportuit, propterea tutò flecti currus ad metas ipsis peritè, ac ex arte propiùs licet accedendo euitatis diceretur: quo non obseruato ab Oreste propterea peremptum in stadio narrabat pædagogus ille licet falsò: attamen verisimiliter apud Sophoclem *Electra fo.114. lib. à Stephano excusi*, in hæc verba,

ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστερὰν
κάμπτοντος ἵππου λανθάνει στήλην ἄκραν
παίσας· ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνόας
κἀξ ἀντύγων ὤλισθε· σὺν δ' ἑλίσσεται
τμητοῖς ἱμᾶσι· τοῦ δὲ πίπτοντος πέδῳ
πῶλοι διεσπάρησαν εἰς μέσον δρόμον. &c.

Et posteà,

--ἔστε νιν διφρηλάται

---

a Onomast. lib.9. vbi περὶ τῶν ἐν συμποσίοις παιδιῶν, col.490. & 491.

b Ad Iliad. ζ. fol. 633. ad num. vbi videsis & Odyss. α. f.1896 nu.60. explicans versum πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων Et fo.1397.

c Erasm. in prouerb. 25. mouebo talũ à sacra linea, Chiliade 1. cẽt.1. ex Platone, Theocrito in Bucoliastis, Plutarcho & Polluce: Et prouerb. 97. Ne moueto lineam, Chiliade 1. cẽt.9. ex Pindari scoliaste: & prouerbio 56. venimus ad sũmam lineã. Chil.3. cẽt.7. ex Euripide in Antigone. Tu adde sis Ælianũ lib. variæ histor. cap.9.

d Erasmus citat in prouerbio Ne moueto lineam 97. cẽt. 9. Chil.1.

e Lib.9. vbi de ludis col. 492.

f initio lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. fo.1402. Stepha. lib. ἐπειδὴ δὲ πλεῖσται αἱ πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας ἀποκνήσεις καὶ μαλακίαι προφάσεις ἔχουσαι, τελευταίαν ὥσπερ τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἐπάγουσιν ἡμῖν τὸ γῆρας. καὶ μάλιστα δὴ τούτῳ τὸ φιλότιμον ἀμβλύνειν καὶ δυσωπεῖν δοκοῦσαι πείθουσιν εἶναί τινα πρέπουσαν οὐκ ἀθλητικῆς μόνον ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς περιόδου κατάλυσιν.

μόλις καταχέθοντες ἱππικὸν δρόμον
ἔλυσαν αἱματηρὸν, ὥστε μηδένα
γνῶναι φίλων ἰδόντ' ἂν ἄθλιον δέμας.

Stadiodromos verò siue cursores contactu metæ victoriam consecutos, vt illo, quod protuli superiùs, Horatij carmine, sic istis Papinij Statij è *lib.6.Thebaid.* versibus ostenditur,

--correpto crine reductum
Occupat, & longæ primus ferit ostia metæ.
Arcades arma fremunt, armis defendere regem,
Ni raptum decus, & meriti reddantur honores,
Contendunt.-- & cæt. quæ libro tertio de fraude agens, quam ab agonibus abesse debere constat, expromere statuo. Quamobrem esse puto cur Apprehendendi verbum apud B. Paulum illo quem superiùs capite huius libri septimo & vicesimo *sub initium*, attuli loco non magis ad arreptionem coronæ vel brauij (cuius ibi tamen fit mentio) quam ad metæ contactum referri debeat silentio in re non obscura scilicet obductæ ac prætermissæ sumpta indidem metaphora Paulus ipse ita illud καταλαμβάνειν vsurpauit ad Philippenses scribens, vt æquè ad metam siue scopum atque ad coronam seu brabium id verbi ex propria eius significatione pertinere satis apertè significet: his quippe positis[a], διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, & statim ἀδελφοὶ ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατειληφέναι· ἓν δὲ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος: adiungit illicò, *vers.* 14. κατὰ σκοπὸν διώκω, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ. De Senecæ itaque verbo isto, Hieran fecimus ampliùs pronuncio, sicuti de palliorum quoque tesseris apud Olympiam in quibus intextum aureis literis nomen suum Zeuxis pictor simul cum opibus ostentasse à Plinio traditur libro naturalis historiæ XXXV. cap. IX. Sicuti de albis calculis quos ad manum datos Olympionicis indicio victoriæ Aretas in Apocalypsim[b] adnotat. De his inquam nondum satis liquêre mihi cum ingenuè profitear silendum potius habeo, intereà dum eruditiores, & quibus plus otij suppetit, certiùs quidpiam conquirunt, vt in medium posteà proferant. Nam ad lineam quòd attinet, solitos etiam in stadio athletas ea in circulum orbémve circumducta se includere, atque antagonistas ad eximendum inde se, aduersus quos si quis in loco constitisset, nec de linea extractus foret, vicisse diceretur, atque etiam coronam auferret: sicuti de luctatore (interpres pugilem exposuit inscitè, potuit athletam generali verbo dicere) Democrate in hæc verba narrat Ælianus in varia historia *lib. 4. cap.* 15. δημοκράτης ὁ παλαιστὴς καὶ αὐτὸς νοσήσας τοὺς πόδας παρείων εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ στὰς ἐν τῷ σταδίῳ περιγράφων ἑαυτῷ κύκλον προσέταττε τοῖς ἀντιπαλαισταῖς ἔξω τῆς γραμμῆς αὐτὸν προέλκειν· οἱ δὲ ἡττῶντο ἀδυνατοῦντες ὁ δὲ εὖ διαβὰς ἐν τῇ στάσει καὶ ἔγκρατος στεφανούμενος ἀπῄει. In ludo quoque illo palæstrico, quem διελκυστίνδαν Iulius Pollux Onomastici lib. IX. nuncupat[c] γραμμὴν siue lineam adhibitam ex Platonis Theæteto[d] didicimus.

a Cap. 3 epistol. ad Philippens. vers. 12. & 13.

b Cap. 2. v. 17 ad hæc verba, τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα τοῦ κεκρυμμένου καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ ὁ λαμβάνων.

c Cap. περὶ τῶν ἐν συμποσίοις παιδιῶν, col. 494. nu. 20.

d Vidit hûc locum Mercurialis cap. 5. lib. 3. artis gymnast.

Στάσις in cursurâ, vt in pugilatu, quæ ἀνάπαυσις. Cursores à carceribus interdum diuersis partibus missi ad eosdem athlothetas contendebant. Præludium vt in pugilatu, sic & in cursurâ. Cursores quando, id quod agerent, compleuisse dicti. Vbi cursuram desinerent, ibi luctatores decertabant. Balbis. vnitas carceribus, Myrias metis, numeri cursoribus à

Philone

Philone comparantur. δίαυλος. Ad quem Pausaniæ de Aurâ equâ Phidolæ Corinthij pertinet. Dolichodromi cursus perfectus: Exposito Plutarcho, eiúsque Latino interprete notato. Interius flectere. Agitatores equorum Circensium non nudi sed galero, petaso, siue galea caput opertum habuêre, corpus reliquum tunicis è panno colorato. Athenæi præclarum in hanc rem testimonium. Saltatoribus interdum æneæ galeæ attributæ ab auctoribus. Cursores non semper omni ex parte nudos decertasse: verùm ita, vt manu clypeum, aut facem, vitisve ramum, pedibus autem endromidas ferrent. De Hoplitodromis in margine.

CAPVT XXXIV.

CÆterùm vt quæ circa cursuram habeo selecta iam olim, vel obseruata nuper cætera depromam: στάσεως verbum, quod pugilibus præcipuè conuenire huius initio sermonis ostendi, ad cursores etiam pertinere verum est: eáque vsurpata res non à Stadiodromis modò, cùm contactu metarum speratum ablaturi præmium ibi fortasse (nam hoc asseuerare nolim) consisterent, sed à diaulodromis quoque, cùm reuersuri ad carceres, vnde cursum instituerant, paulisper ad metas morarentur, quò faciliùs cursum flectere in aduersum, vbi aliquantulùm respirassent, ac ferri posteà rapidiùs, resumpto per breuem quietem spiritu, viribúsque reparatis quirent. Docet nos istud Isidorus Pelusiota Palladio Subdiacono scribens, *Epist.* 144. *fo.* 533. inter cætera sic ferè, ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς σταδίοις στάσις καὶ ἐφηρέμησις τὴν ἐναντίαν τίκτει κίνησιν: εἰ μὴ γὰρ σταίη οὐκ ἂν εἰς τοὐναντίον χωρήσειεν. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κακίας εἰ μὴ παύσαιτο, οὐκ ἂν τῇ ἀρετῇ χώραν δοίη. Hæc nimirum fuit ἀνάπαυσις illa, de qua libro primo *cap.* 9. in explicatione cuiusdam apud Iosephum loci *cap* 20. *lib.* 13. *Iudaic. antiquit.* agere memini. Præterea cursores ab iisdem carceribus qui progrederentur, non idem tamen, sed contrarium iter tenuisse reperio, vt ad metas obuiam alij aliis fierent, dum ad athlothetas reuerterentur. Hoc Themistius *Orat.* 12. *consulari in Iouianum fo.* 145. *libelli Stephanici.* indicat ὥσπερ δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀθλοθέτην ἵενται μὲν ἅπαντες οἱ σταδιεῖς, οὐ μὴν ἅπαντες τὸν αὐτὸν δρόμον, ἀλλ' οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δὲ ἔνθεν· ἀπαντᾷ δὲ ἀγωνιστὰς ὁ ἡττώμενος· οὕτως ἕνα μὲν ὑπολαμβάνεις τὸν μέγαν, καὶ ἀληθινὸν ἀγωνοθέτην ὁδὸν δὲ ἐπ' αὐτὸν οὐ μίαν φέρειν, & cætera. συντετάχθαι δὲ ὅμως ὁ πάλας πρὸς τὴν μίαν ἐκείνην καταγωγήν, & cæt. Tum verò vt in pugilatu præludium quoddam fuisse, ventilationem, χειρονομίαν, manuúmque extensionem, siue porrectionem libro superiore docui: sic & antequàm cursum legitimum inirent soliti vario præludij genere athletæ, vt catulis lasciuientibus, dum ad venationem deducuntur, in more est contendere. Quod equidem à Papinio Statio *lib.* 6. *Thebaid.* significatum de cursoribus agente arbitror, cùm ita cecinit,

--tunc ritè citatos
Explorant, acuúntque gradus, variásque per artes
Exstimulant docto languentia membra tumultu.
Poplite nunc flexo sidunt, nunc lubrica forti
Pectora collidunt plausu, nunc ignea tollunt
Crura, breuémque fugam nec opino fine reponunt.
Vt ruit-- Et cæt. quæ initio huius libri de scammate ac lineis disceptans expressi. Nec prætermittam istud quod memoriæ occurrit ex Aristidis Panathenaico, *fo.* 9. *pag.* 2. cùm cursores ad optatam peruenissent

metam, tum dictos id quod agerent impleuiſſe. Sic enim ille, πῶς οὐ δίκαιον πάντως ἂν εἴποι τις ἀφῖχθαι καὶ καθάπερ τοὺς δρομέας τὸ γιγνόμενον πεπληρωκέναι. Poſtremò animaduertendum quod olim notauimus, vbi curſores, aut curruum certè agitatores curſuram deſinerent, ibi ſaltatores exerceri, atque decertare ſolitos, colligere viſus ſum è Pollucis lib. III. *Onomaſt. cap.* 30. vbi de curſoribus ἵνα δὲ παύονται (ait) τέλος καὶ τέρμα καὶ βατήρ. & poſteà vbi de pentathlo, & ſaltatore πένταθλος καὶ ὁ πέντε ἀγωνιζόμενος, ἰδίᾳ δὲ αὐτῷ πηδᾶν ἅλλεσθαι πηδητικὸς ἁλτικός, καὶ ὅθεν ἅλλεται βατὴρ ἀφ' οὗ καὶ τὸν βατῆρα κέκρυκε. Quod autem βαλβῖδα dictum locum vtrúmque, tam illum, quem Carceres Latini vocarunt, vnde curſum inirent, quàm illum in quo deſinerent, Pollux memorat, hoc non ad ſtadiodromos, quibus integer ex aſſe à carceribus ad metas curſus fuit, ſed diaulos, dolichodromos, & curruum agitatores pertinere arbitror. Eleganter Philo *in* περὶ φυτουργίας *fo.* 152. (vt omnia ſolet) ſumpta ex quorundam opinione à Stadiodromis ſimilitudine, monadem balbidi hoc eſt carceribus, Campteri autem ſeu metis myriadem, inter medios numeros curſoribus ab vno ad alterum locum properantibus comparauit. Nam vbi dixit, ἀρχὴν μὲν ἀριθμῶν εἶναι μονάδα, τέλος δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὴν πρώτην σύνθεσιν μυριάδα, hoc addidit, παρ' ὃ καὶ τινὲς ἐκ ἀπὸ σκόπου βαλβῖδι μὲν μονάδα, καμπτῆρι δὲ εἰκάζουσι μυριάδα τοὺς δὲ μεθορίους πάντας ἀριθμοὺς τοῖς δρόμον ἀγωνιζομένοις: ἀρχόμενοι γὰρ ὥσπερ ἀπὸ βαλβῖδος φέρεσθαι μονάδος παρὰ μυριάδα τὸ τέλος ἵστανται. Diaulon eſſe geminum curſus ad eandem ſtadij partem retracti ſpatium, cùm ab ipſis grammaticis doceatur, tum verò metaphoricè licet loquutus idem Philo alibi περὶ τῶν μετονομαζομένων *fo.* 37. manifeſtè comprobat his verbis, νυνὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι παθοῦσαι σύντομως παρὰ τὸ εἰωθὸς ἐπανήκετε φάσκουσιν οὖν ὅτι οὐ αὗται γεγόνασιν αἰτίαι τοῦ τὸν δίαυλον ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ, καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀπνευστὶ καὶ μετὰ πολλῆς ῥύμης δραμεῖν. Magis autem perſpicuè quando non itidem vt ille alter figuratè Pauſanias *lib.* I. *Eliacôn fol.* 165. *Vvecheliani libri*, his admodum verbis καὶ τὰ μὲν ἐς εὐθὺ αὐτῶν (ἐπιγραμμάτων) ἔχει, σχήματα δὲ ἄλλα τῶν γραμμάτων βουστροφηδὸν καλοῦσιν Ἕλληνες. τὸ δὲ ἐστὶ τοιόνδ' ἀπὸ τοῦ πέρατος, τοῦ ἔπους ἐπιστρέφει τῶν ἐπῶν τὸ δεύτερον, ὥσπερ ἐν διαύλου δρόμῳ. Itaque de diauli curſu exponendum videtur quod Auram Phidolæ Corinthij equam narrat Pauſanias *Eliacôn* 2. *fol.* 149. excuſſo domino in ipſis penè carceribus nihilominus curſum, vt oportuit, cùm ſe circa metas conuertiſſet, continuaſſe, audito tubæ ſono etiam acceleraſſe, atque ad hellanodicas ita perueniſſe, vt ibi velut victoriam domino ſibíque partam agnoſceret, ſtatim reſtiterit, ἡ δὲ ἵππος ἡ τοῦ κορινθίου φειδώλα (inquit) ὄνομα μὲν ὡς οἱ κορίνθιοι μνημονεύουσι ἔχει αὔρα. τὸν δὲ ἀναβάτην ἔτι ἀρχομένου τοῦ δρόμου συνέπεσεν ἀποβαλεῖν αὐτὴν, καὶ οὐδέν τι ἧσσον θέουσαν ἐν κόσμῳ περὶ τε τὴν νύσσαν ἐπέστρεφε, καὶ ἐπεὶ τῆς σάλπιγγος ἤκουσεν, ἐπετάχυνεν ἐς πλέον τὸν δρόμον φθάνει τε δὴ ἐπὶ τοὺς ἑλλανοδίκας ἀφικομένη καὶ νικῶσα ἔγνω: καὶ παύεται τοῦ δρόμου. De diaulo quoque, non de ſtadij curſore Papinij locum aliquem intelligendum ſuperiùs hoc ipſo libro admonui. Perfectum fuiſſe dolichodromi curſum, non æquè dignationis ſtadiodromum ex eo Phocionis verbo de Leoſthenis victoria cognoſcimus, quod à Plutarcho[a] ſic relatum alicubi fuit, καὶ φωκίων ἐπὶ τῆς λεωσθένους νίκης καλὸν τὸ στάδιον εἶναι δεδιέναι δὲ τοῦ πολέμου τὸν δολιχόν, vbi ſtadium pro initio, Dolichum pro fine atque conſummatione victoriæ

a πολιτικοῖς παραγγέλμασι. fo. 1437.

poſitum

positum non abs re sentias. Cùm tamen interpres Latinus Dolichum pro diaulo perperam accepisse videatur, qui sic vertit, Phocion verò super victoria Leosthenis, Pulchrum sibi inquit videri stadium, verùm metuendum esse belli recursum. Ad metas qui propiùs, sine ipsarum tamen contactu accederent, interiùs flectere in agitatione currus dicebantur: vnde ducta metaphora, de tranquillitate animi. Seneca, *cap.* 9. Non in cursu tantùm (inquit) circique certamine, sed in his spatiis vitæ interiùs flectendum est. Statius Papinius *lib.6.Thebaid.* de curuli certamine agens alicubi,

> *Sperauit flexæ circum compendia metæ*
> *Interius ductis Phœbeius augur habenis*
> *Anticipasse viam: nec non & Thessalus heros*
> *Spe propriore calet, dum non cohibente magistro*
> *Spargitur in gyros, dextérque exerrat Arion.*

Porrò quamuis nudos quoque cursores proinde ac plerósque alios athletas fuisse non dubitem, aliter atq; agitatores equorum agonalium, qui è galero siue petaso (cuius lib. Machabæorum II. cap.IIII. mentio fit) siue potiùs galea (nam de Hierocle aurigario, seu agitatore, cui se tãquam viro substrabat Heliogabalus mõstrum imperatoris, agens Dio [a] κράνος nuncupat & item è panno prasino, veneto, albato, & russato (Romæ quidem) cum suis factionariis [b] distinguebantur. In Bacchica igitur pompa illa, quam Ptolemæus Philadelphus Ægypti Rex adornauerat, sicuti Athenæus [c] refert, Currus, quos elephantes, irci, leones, oryges, bubali, struthiocameli, & alia varij generis animalia traherent, conscenderant adolescentuli cum petasis, & aurigarum tunicis, quibus se comites addiderant, puelluli exiguis peltis, thyrsorúmque hastis, instructi, ἐπὶ δὲ πάντων τούτων ἀναβεβήκει παιδάρια χιτῶνας ἔχοντα ἡνιοχικοὺς καὶ πετάσους, & statim, ἐστεφάνωτο δὲ τὰ μὲν ἡνιοχοῦντα παιδάρια πίτυϊ, τὰ δὲ παιδισκάρια κισσῷ. Quo loco nihil potuit illustrandæ atque confirmandæ opinioni de Petaso nostræ, ad illum ex Machabæorum historia locum exponendum commodius atque aptius proferri.

¶ Sanè nõ agitatoribus equorum, sed saltatoribus viris in processione, siue pompa ludorum, qui diebus festis Romæ suo tempore peragerentur κράνη χάλκεα λόφοις ἐπισήμοις κεκοσμημένα καὶ πτεροῖς, æreas galeas insignibus cristis, & pinnis exornatas Dionysius Halicarnasseus *lib.7.* ῥωμαϊ. ἀρχαιολο. assignat, vbi agitatores illos, siue aurigarios, neque nudos non fuisse, neque pannis coloratis vllis inuicem discretos, athletas verò nudos, ac subligaculo tantùm accinctos fuisse traditur. Interdum tamen & manibus ipsis nonnihil, puta clypeum, aut facem ferebant (sicuti Pausania [d] docente intelligitur) aut vitis ramum vuis onustum, quẽ

a Vide Xiphilinum in Auito Pseudantonino Heliogab. fo. 351. de Hierocle ἁρματηλάτης ἐγένετο καὶ τοῦτο καὶ παραδοξότατα αὐτῷ ἠρέσθη ἐν γάρ τοι ἱπποδρομίᾳ τινὶ ἐκπεσὼν τοῦ ἅρματος &c. τότε κράνος ἐν τῇ πτώσει ἀπέῤῥιψε &c. Sic πέτασον, siue πῖλον, aut πιλίδιον θετταλικὸν à Sophocle in Oedipo Colonæo ἡλιοστερῆ κυνῆν θετταλίδα nũcupati dudũ animaduertit Hadria. Iunius cap.6. lib.7. animad. Cũ Platon τὸν πῖλον ad pedũ integumẽta, quæ noster Vlpianus Impilia vocat, retulisse in Symposio videatur: sicuti τὸ κράνος galeã pro persona, tragicis comicísq; auctoribus Lucianus in Anacharsi siue περὶ γυμνασίων tribuit, vbi de Scenicorũ vario habitu atque vestitu. De petaso & galero vide cætera, quæ adfero in hanc rem lib. seq. ca. 28.

b De quibus vide Brissoniani Lexici appendicem in factiones & factionarij. De pannis vide Xiphilinum in Antonino Caracallo, fo.331 & in Auito, fo.350. Zonaram in Iustiniano sub initium. Et Isidor. Hispal. c.41. lib.18 Orig. & Lazium in comment Reip. Rom.

c Lib.5. Deipnosoph. circa initium in fo.60. & 61. Ald. lib. quem locum habuit in animo Eustath. in Thesauro Steph. citatus: In quo & hoc ex eodem Athenæi libro relatum reperias, quod huc quoque pertinet εἶχε δὲ αὐτῶν ὁ μὲν πέτασον καὶ κηρύκειον χρυσοῦν. Vide alios locos, quos adfero lib. seq. cap. 28.

d Corinth. fo.41. Ald. exempl. De stadiodromis, diaulodromis, & dolichodromis istud accipe: à quibus alij fuêre hoplitodromi cursores armati. De his videndus Pausan. Eliac. 2. in fo.147. Ald. lib. & Plato lib.8. de legib. fo.833. vbi ψιλοὺς hoc est inermes cursores respuit. Et fo.834. Illos non item, vt pote ad rei militaris meditationem, atque adeò exercitationem pertinentes. Quamobrem ipsos Olympiade sexta & sexagesima primùm probatos & receptos fuisse Pausanias refert 1. Eliacôn, fo.121. primúmque cum clypeo cursorem victorem declaratum Heræeum Demaratum.

ὄχον vocabant: vt in Sciriis propè Athenas ephebi à Bacchi templo, vſque ad Scirradis Mineruæ delubrum curſu certantes, quemadmodum Athenęus[a] eo loco ſcribit, ex quo verba hoc ipſo libro me attuliſſe, cùm de vetuſtis ludorum, aut agonum præmiis agerem, recordor. Sæpe autẽ pedibus (vt puto) quibus allaborandum curſores habuêre, ſicut ſaltatores plumbeum orbem, ſiue manipulum μολυβδίνας χειροπληθεῖς ἐν ταῖν χεροῖν ἔχοντες, (vt Lucianus auctor Anacharſi) cæſtum pugiles manibus, auribúſque ἀμφωτίδας (quomodo libro ſuperiore[b] oſtenſum fuit) quoddam calceorum genus ſuper induxiſſe, quod ἐνδρομίδας dicerent, de ipſo Polluce didici qui hoc tradit[c], οὕτω δ᾽ ἐκαλοῦντο τὰ τῶν δρομέων ὑποδήματα.

Libri huius & ſuperioris quoque accurata coronis: in qua tum Ariſtotelem de Hieronicis multos libros edidiſſe oſtendimus, tum etiam vindicamus nobis quæ libro ſecundo Semeſtrium duobus ſermonibus, cum de gladiatorijs, & venatorijs tradita longè anteà fuiſſent, ſibi alius poſteà tribuit. Poſtremò ibi de dolichodromis, & ſtadio in margine quidpiam traditum: breuis inſuper de ordine in his agoniſticis libris nõ obſeruato, & quibuſdam alijs apologia profertur.

CAP. XXXV.

HÆc de gymnicis agonibus, Muſicíſque omnia vndique conquiſita exemplo Ariſtotelis (quem Diogenes Laërtius[d] libros de Olympionicis, vnum de Pythionicis, Muſicæ vnum, itẽ Pythicum, & Pythionicarum elenchos, & victorias Dionyſiacas, ac de Tragœdis ſingulos edidiſſe libros retulit) ex promptuarij, & ſyllabi noſtri variis locis, in ſermonem vtrumque iſtum, & ſuperiorem tanquam faſciculum, aut farraginem quandam properanter congeſſimus, præparandis oblectatione variarum obſeruationum ingeniis, tam Iuriſprudentię ſtudioſorum, quàm literis humanioribus huiuſmodi tinctorum iuuenum, quibus bene conſultum cupimus, ad ea cognoſcenda, quæ difficultatis aliquid ob librorum mendoſitatem, aut ſermonis, vetuſtique moris nondum indagati obſcuritatem, in ſcriptis veterum habere viſa ſunt: ad illa verò potiſſimum aſſequenda & perſpicienda penitus, quæ veram atque intimam Principalis, quod explicandum ſuſcepimus, reſcripti ſententiam, propiùs contingunt. Nec abnuimus profectò, quin vt alia de gymnicis, eorúmque origine[e], aut vetuſto more plurima, quæ ſtudioſè (quoniam ad rem non facerent, vel ab aliis ſatis illuſtrata viderentur) omiſimus: ita hæc ipſa forſitan accuratiùs atque ſubtiliùs ordine ac methodo meliore, maiore poſtremò ſermonis Latini puritate ab aliis (qui eadem etiam quæ à nobis coluntur, Muſarum ſacra ipſi feliciore, altiore quidem otio pertractant) ſi huc ſe animus eorum dederit, enarrari poſſint: quod ab ipſis præſtari, ac perfici magnopere cupimus, adeò ab omni alienæ gloriæ inuidia longè abſumus. Tantùm rogamus, vt quod vni cuipiam, eximio licet, optiméque (ſi quiſquam alius hoc ſæculo fuit) de hiſce literis alioqui merito nuper accidit, hoc nihilomagis à ſe (quod abominamur) admiſſum illi ac patratum velint, fuit enim qui vindicati olim à Ptolemæo Ægyptiorum Rege ſcriptorum alienorum ſeu furti, ſeu plagij[c], vt coactos

a Lib. Deipnoſophi. 11, fo. 369. Latinę verſionis, In Aldi. verò Græci fo. 201
b Sub init. vbi de pugilatu, & pancratio diſſeruimus.
c Cap. 30 li. 3. Onomaſt. ſub fi. in col. 191.
d In Ariſtotelis vita fol. 174. lib. Græci à Steph. editi.
e De qua videto apud Plutar. Theſeo, ſub init. vbi ex Philochoro Minoa in Androgei memoriã ludos gymnicos feciſſe victoribúſque præmio dediſſe pueros, qui tunc in Labyrintho aſſeruabãtur iuxta Cretenſium. Videto & Strab. lib. 8. fo. 408. & 413.
d Vitruuius Pollio ſub initium lib. 7. de architectura. Qui veterũ ſcripta furantes pro ſuis prædicant ſunt vituperandi: quíque non propriis cogitationibus nitũtur ſcriptorum, ſed inuidis moribus aliena violãtes gloriantur, non modò ſunt reprehẽdẽdi, ſed etiã quia impio more vixerũt pœna condemnãdi. Nec tamen hæ res non vindicatæ curioſiùs ab antiquis eſſe memorantur: quorum exitus Iudiciorum qui fuerint, non eſt alienum, quemadmodum ſunt nobis traditi, explicare, & cæt. quæ hanc de Ptolemæo hiſtoriam comprehendentia ipſe inferiùs propono lib. 3. cap. 27.

coactos ipsa horum cum iis, quæ recitata fuerant, collatione admissum confiteri, omnes (excepto vno, qui minus populo tamen placuerat) cum ignominia dimitteret: ipse non satis memor ante annos aliquot, ea quæ duobus prope solidis libri Semestrium secundi sermonibus *capit.10. & 11.* à me collecta circa ludos gladiatorios & venatorios fuerant: ita digereret ac in succum sanguinémque (quod dicitur) de nostro suum conuerteret, vt ex iis aliisque pauxillulis bellum & elegantem Saturnalium librum, effingere ac pro suo in vulgus edere nulla ne tenui quidem in eo nostri mentione habita non sit veritus: Exemplo Chrysippi[a] scilicet quem totam Euripidis Medæam inseruisse suis libris ferunt vel etiam Euganionis Cyrenici qui ex Musæo librum de Thesprotis integrum aut Pisandri Camirei qui à Pisino Lydio Heracleã ante Panyasidis Halicarnassei qui à Cleophilo Samio Oechaliæ captiuitatem surripuisse, ac pro suis omnes protulisse in publicum traduntur à Clemente in stromatum libris[b]. Quo Græcorum hominum exemplo si non existimationem tueri sartam tectámque, quod dicitur, at velare tamen vtcunque se hac veluti nebula quadam linea ipse apud nonnullos potuit: nisi se alio loco *in commentariis ad Tacitum* Semestria nostra non compilare professus anteà fuisset. Nos hæc modo missa faciamus, quoniam grauiores alij (nam hic vtique leuior) dolores publici, priuatique animum percellunt, atque sollicitant. Cui tantisper si poterit tamen reficiendo, quando ad metas, carceréisque spatio vno atque altero stadij confecto peruenimus: optatas denuò metas illas, quo si non dolichodromi[c] plus quàm diauli certè contingere valeamus, eadem alacritate animi qua decurrere cœpimus, reliqua de gymnicis ita vti constituimus (si placet) persequamur, quæ nec minùs iucunda, & aliquantò vtiliora fore auguramur: magis profectò ad rem, hoc est ad argumentum atque sententiam imperatoriæ constitutionis (vti dictum est) facere, fidem quam licet damus eámque numero præstabimus, propterea quidem tertio tractatus istius libro reseruauimus. Nam si ex arte omnia quæ tradimus, tractare animus fuisset, priore sanè loco poni debuerant quæ proximo sermone prosequimur: ea præsertim quæ ad probationem athletarum pertinent. Verum nec omnia quæ ad rem athleticam spectant pertractanda suscepi, sed quæ ab aliis neglecta vel potiùs non satis intellecta: tum verò his quæ statim narrabuntur præire illa superiora, veluti præmuniendi ad hæc itineris causa (vt assolet) volui. Denique ista cuicuimodi nostra sunt quæ in hosce tres siue sermones siue libros contuli, à Semestrium libris nuper, cùm otium publica ista Galliæ totius calamitas à iurisdictione illa ordinaria, nimiúmque assidua excerpsi, quippe quod cùm auctiora sensim & per quandam alluuionem (vt sic dixerim) aut eluuionem potiùs rerum frequenti meditatione agitatarum, & coarceuatarum in dies fierent, iamiámque cæteros libri tertij Semestrium (quem itidem absolutum Typis, nunc etiam committi velim) sermones mole quadam superabant sua. Dudum autem à libris huiusmodi artem atque artificia omnia facessere iam inde in ipso eorum exordio iussi, cùm illam de vera philosophia[d] iuxta veterum Ethicorum

a de hoc prçtereà narratur ab Atheniensi Apollodoro si de ipsius libris tollantur quæ aliena sunt chartam vacuam relictum iri.

b Clemens Alexand. lib. 6. stromat. non longè ab initio in fol. 264. exéplaris Græci. vbi περὶ ἑλληνικῆς κλοπῆς inter cætera ὅτι ἐλλως ὅ-τοι αὐτοτελῶς τὰ ἑτέρων ὑφελόμενοι ὡς ἴδια ἐξηνέγκαν.

c qui vt nõnullis visum, sexies curriculo stadiũ obibant immò septies aut etiam sępius vt scripsi 3. ad finẽ libri proximi de stadij diuersa mensura quod Græci ducẽtis pedibus metiuntur quo majus herculeum fuerit. vnde mathematici ex eo stadio. quod ipse suis pedibus metitus fuerat herois statuam prodiderint. Italicum pedes cõtinere 125. teste Censorino. Pythicũ pedibus mille, Olympiacũ quadringentis tantũ constitisse Pierius Valerianus tradit hieroglyphi lib. 36. in mẽsuris fol. 265. & 266. quod sũpsit haud dubiè quam uis Italorum quorundam more dissimulet aut oblitus sit tradere ab A. Gellio lib. 1. noct. Attic. cap. 1.

d In tractatu altero ad Pomponium l. 1. D. de orig. iur. quem adiunxi comment. de reg. iur. non longè ab extremo illius tractatus fol. 770.

gentilium opinionem antè hos quinque ac vigenti plus minus annos non ineruditam (certè quidem laborioſam & luculentam) diſceptationem in vulgus emitterem, ſed morarum ſatis, excuſationum etiam plus nimio, quibus nihil opus apud ingenuos rectóſque alienorum laborum æſtimatores, ac noſtri denique ſtudioſos, non minùs quàm pietatis & eruditionis variæ diligentes homines. Horum etenim ſeu voluptati, ſeu ſtudio inſeruiendum, vtilitati conſulendum, & cauendum habui: de aliis eſſe me ſolicitum debere nequaquam cenſui. Quibus pro meo iure hoc inſuper dictum eſſe volo, quando neminem inuitum ad iſtud ipſe inuitaui epulum, aut compuli: deſinant legere, aut euoluere quod culpant, quódve ipſis moleſtiam, aut negotium faceſſit, aut in quo conſiderando ludere ſe operam, nullum fructum, nullam delectationem percipere poſſe iudicant. Poſtremò vt me iſto libro, eóque ἀπολογίας officio, quod ſubire volui, ſimul abſoluam: vnum hoc etiam addidero, quod ſuis de animalium hiſtoria commentariis adſcribēdum in extremo Ælianus ille Meligloſſus è re, ac pro bono habuit: ὅτι πρῶτον μὲν τὸ ἐμὸν ἴδιον οὐκ εἰμὶ τῆς ἄλλης κρίσεώς τε καὶ βουλήσεως δοῦλος, οὐδέ φημι δεῖν ἕπεσθαι ἑτέρῳ ὅποι μ᾽ ἂν ἀπάγῃ· δεύτερον δὲ τῷ ποικίλῳ τῆς ἀναγνώσεως τὸ ἐφολκὸν θηρῶν οἱονεὶ λειμῶνά τινα ἢ στέφανον ὡραῖον ἐκ τῆς πολυχροίας ᾠήθην δεῖν τήνδε ὑφᾶναι τε καὶ διαπλέξαι τὴν συγγραφήν. Atque hæc quidem hactenus: quæ boni æqui conſuli ab omnibus, ita vti decet, cupio. Reliqua de athletis ſpicilegia. proximo (quod Deus opt. max. dederit) ſermone, qua fide ac diligentia cœpi, perſequar.

AGONISTICON.

P. FABRI SAN-IORIANI PRAESIDIS TOLOSANI, SIVE, *Spicilegiorum de re Athletica Tractatus,*

LIBER TERTIVS.

Legitime decertare apud B. Paulum, & Galenum: Apud quem error interpretis notatur. Heliodorus de citatione athletarum, & corona post certamen. Alter Isidori de collatione Olympicorum certaminum & Christianorum. Item alius Chrysostomi atque alius locus: vbi de athletica ciborum & continentiæ lege. Athletarum dormitatio & ex ea periculum apud Platonem & Galenum, itémque apud Aelianum, cuius verba secius accepta ab interprete. De athletarum voracitate in notis ad marginem ex auctoribus, melioris notæ compluribus. Galeni scomma in athletas ab etymo: de quo, Eustathianus cum illo intereà (vt spes) castigato compositus, locus illustratur.

CAPVT. I.

ATHLETIS priuilegia, legúmque ac principum beneficia concedi, qui meritò non corruptis æmulis coronati fuerint, rescripto isto continetur: atque adeò qui legitimè post solemnem explorationem ac probationem in athletarum numerum relati per omnem ætatem decertauerint. Sic enim D. Paulus *Epist. 2. ad Timoth. cap. 2. versic. 5.* disertè scribit, quo nullus locupletior testis citari potest, ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ quod explicans D. Basilius in ascetis [a], ἀθλητικῷ νόμῳ δεῖ σε πολιτεύεσθαι: εἰ δὲ μὴ οὐ στεφανοῦσθαι, καθὼς εἶπεν ὁ ἀπόστολος καὶ ἐὰν ἀθλῇ τις &c. quæ ab Apostolo attuli modò. Galenus id etiam ad Hippocratem [b], varietatem ciborum ab iis qui luctantur & qui legitimè certant, maximè deuitatam scribit: vbi acutior aliquis viderit, quamobrem præstantissimus medicus, à legitimè certantibus, luctatores distinguat, ac separet, quasi verò non ipsos quoque luctatores, aut potuisse, aut verò etiam vt coronam adipiscerentur, debuisse legitimè certare censeat: Ego sanè non video, nisi fortasse Galeni verbis istud supplendum, alio exercitationis genere quolibet. Quidni enim luctatoribus itidem vti cęteris, siue pugilibus & pancratiastis, siue cursoribus, discobolis, atque iaculatoribus ad coronam, palmámque aspirantibus, legitimè, hoc est obseruatis per omnem ætatem, atque ad vnguem in ipsa victus ratione

[a] In παραινέσει περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελειώσεως πνευματικῆς, fol. 376.

[b] Ad aphorismū 18. cuius initium πλεῖστον μὲν οὖν libri περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων in commētario Galeni primo fo. 4. 5.

potissimùm athleticis omnibus legibus, contendendum fuerit? Galeni germana verba sic habent, vti nulla luctatorum fiat mentio, sed γυμναστῶν dumtaxat, eorum scilicet, qui athletas exercent: quos & pædotribas superioribus libris, & aleiptas vocari diximus. Tum posteà eorum qui legitimè certant, quo nomine cum luctatoribus cæteri quoque athletæ ab optimo medico comprehensi. ὥστε καὶ οἱ περὶ πέψεως γεγράφαιτες τὴν ποικιλίαν τῶν ἐδεσμάτων ἐμάλισθ' ὅταν ἐξ ἐναντίων ταῖς δυνάμεσι σύγκειται, βλαβερωτάτην εἶναι φασὶ κωλύουσαν τὰ ληφθέντα πέπτεσθαι καλῶς. φυλάττονται δὲ αὐτὸ μάλιστα καὶ οἱ γυμνασταί. καὶ οἵ γε νομίμως ἀθλοῦντες, ἐπὶ μὲν τοῦ ἀρίστου τὸν ἄρτον μόνον ἐσθίουσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ δείπνου τὸ κρέας. deceptus interpres Latinus *Ioan. Vasseus. Meld.* homonymia vocabuli, γυμνασταὶ, quo athletæ interdum & παλαισταὶ (qui γυμναστικῶν vocabulo ab ipso Hippocrate *Aphoris.* 3. atque ad eum Galeno nuncupati) designantur, perperam hunc locum reddiderat, nobísque illum iniecerat scrupulum: qui verbis Galeni meris adhibitis, illico exemptus est. Tantum refert, ex fontibus ipsis haurire potiùs, quàm è castellis, aut riuulis, ne dicam puteis, & lacunis vulgarium interpretationum: quas non (vt fit plerunque) versiones, sed euersiones meritò vocare possis. Bene est quod Galeni authenticum Græcum ruri præ manibus non habuerim, cùm ista primùm admonente quopiam rei medicæ studioso, scribendi se obtulit occasio, vt cùm illa mihi non satisfacerent, quæ tuendo si sic scripsisset Galeno attuleram, eò postea inspecto meóque deprehenso errore, causam ipsius hoc loco aliis ostenderem: quò nimirum à similibus in posterum sibi, authentico inspiciendo, caueant, interpretibus etiam doctissimis (qui, cùm sint homines, identidem labuntur) temerè ne credant: illius Epicharmæi licet aliorsum prolati, memores, μέμνησο ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ad id redeo, quod cœperam de athletis dicere, decertandum legitimè ipsis fuisse, atque ita quidem, vti ne ante præfationem præconis Olympici, ad certamen citantis antagonistas, exaudiisse, aut in porticibus meridianum præconium expectasse sufficeret (qua de re apud Philostratum [a] agitur) nec vnctum, aut delibatum oleo nudúmque in scamma prodiisse, depugnandi gratia: nisi cum aliquo congressus decertasset (hoc enim ipsa certaminis expressum lege) atque cum illo quidem cui sors euenisset, quam libro primo diximus adhibitam, & qui deinde præconis voce citatus foret. Heliodorus *lib.* 4. *Aethiopicôn fo.* 73. hoc asserit, quo loco, πρὸς δὲ τὴν κλῆσιν τοῦ κήρυκος (inquit) παρῆν τις εὐσταλῶς ὡπλισμένος & cæt. τότε δὴ τὸν ἀνταγωνιούμενον οὐκ ἔχων οὐδενὸς οἶμαι θαρρήσαντος τὴν ἅμιλλαν. ἀπέπεμπον οὖν αὐτὸν οἱ ἀμφικτύονες. οὐ γὰρ ἐπιτρέπειν τὸν νόμον, οὐκ ἀγωνισαμένῳ στέφανον ἀποκληροῦν. ὁ δὲ καλεῖσθαι τὸν βουλόμενον ὑπὸ τοῦ κήρυκος εἰς τὴν ἀγωνίαν ἠξίου. ἐπέτατον οἱ ἀθλοθέται, καὶ ἀνεῖπεν ὁ κήρυξ ἥκειν τὸν ἐπελευσόμενον. Ergo D. Basilius [b] neminem athlothetam adeò carere iudicio (ait) vt iisdem coronis eum qui non decertauerit honoris ergo donet, ac illum qui victor extiterit τις οὕτως ἄκριτος (ait) ἀθλωθέτης ὃς τῶν ἴσων ἀξιώσει στεφάνων τὸν νικήσαντα καὶ τὸν μηδὲν ἠγωνισμένον, Itémque ad Isidorum diaconum Isidorus Pelusiota [c] eleganter in Olympiis Diabolicis, eos qui vulnera inflixissent, in Christi autem stadio qui vulnera & verbera excepissent, coronari scripsit, τὸ νικᾶν ἀπὸ τοῦ κακῶς ποιεῖν σατανικῶν ἐστι θεσμῶν, διά τοι τοῦτο ἐν τοῖς ἐκείνου τελουμένοις ὀλυμπικοῖς ἀγῶσιν οὕτω στεφανοῦνται οἱ ἀγωνιζόμενοι.

ἀλλ'

[a] Ad fin. li. 5. de Apollonio fol. 34. & lib. 6. nõ longè ab initio in fol. 35. pag. 2. lib. Aldini. vnde attuli nonnihil ad cap. 30. lib. 1. suprà.

[b] Apud Stobæum in collectan. loc. comm. Ant. Sermo 121.

[c] Epist. 169. lib. 2. iuxta id scilicet quod continetur epist. D. Iacobi Cathol. c. 1. vers. 4. 5. ex quo verba statim proferemus: facit & quod B. Paulinus ad Seuerũ scribit Epist. 2. fo. 43

ἀλλ᾽ οἱ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ Χριστοῦ ἐναντίος ἐστὶν ὁ τῶν στεφάνων νόμος· τὸν πληττόμενον γὰρ οὐ τὸν πλήττοντα στεφανοῦσθαι νενομοθέτηται. Et ad Ammonium Epistola CXXVI. lib. III. ἀγῶνα προὔθηκεν ἐναντίον τῷ ὀλυμπικῷ. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ τύπτων καὶ περιγινόμενος στεφανοῦται. ἐνταῦθα δὲ ὁ τυπτόμενος καὶ φέρων, ἀναρρήσεως ἀξιοῦται. ἐκεῖ ὁ ἀντιπλήττων: ἐνταῦθα δὲ ὁ καὶ τὴν ἄλλην παρέχων σιαγόνα ἐν τῷ τῶν ἀγγέλων θεάτρῳ ἀνακηρύττεται. οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀμύνασθαι, ἀλλ᾽ ἐν τῷ φιλοσοφεῖν ἡ νίκη κεῖνται. καινὸς γὰρ οὗτος τῶν στεφάνων ὁ νόμος, ἐπειδὴ καινὸς τῶν παλαισμάτων ὁ τρόπος. Quod ipsum D. Chrysostomus eius præceptor in sermone quodam [a] ita extulerat, velle námque alios malè agendo superare, non diuinæ id legis esse, quin dæmoniacæ constat. Si quidem in Olympiacis certaminibus inferis dedicatis, hoc pacto gloria comparatur : quin & vincendi modus nullus est sanè in Christi stadio similis, quin longè diuersus est ritus: sancitum námque est percussum, non percussorem corona donari oportere. Talis est apud Deum exercitandi consuetudo: cui & statuta sunt omnia cæteris longè diuersa: adeò vt non solùm ipsa victoria, quin & vincendi modus admirationis habere plurimum videatur: siquidem qui succubuisse videntur, palmam retulisse creduntur : Hæc Dei est potentia, tale cœleste illud est stadium, hoc angelorum spectaculum. Atque ad has quidem athleticas leges aspiciens Pachymerius Dionysij Areopagitæ paraphrastes [b] ὁ τοίνυν Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς μὲν θεὸς (καὶ σημειῶσαι τὸ ῥητὸν κατὰ νεστοριανῶν) δημιουργεῖ τὴν ἀθλοθεσίαν. ὁ γὰρ ὑπερέχων καὶ δυνάμενος ἀθλοθετεῖ, ὡς δὲ σοφὸς νομοθετεῖ. σοφοῦ γὰρ ἡ νομοθεσία, ὥσπερ ἐστὶν εἰ οὕτω τυχὸν περιγενήσεται ὁ ἀγωνιζόμενος οὕτω τεύξεται τοῦ στεφάνου εἰ μὴ οὕτω τὸ βραβεῖον οὐ λήψεται.

Rursum illum B. Pauli locum ita vti diximus idem Chrysostomus his admodum verbis explicauit τί ἐστιν ἐὰν μὴ νομίμως οὐκ ἐὰν εἰς τὸν ἀγῶνα εἰσέλθῃ ἀρκεῖ τοῦτο, οὐδὲ ἐὰν ἀλείφηται, οὐδὲ ἐὰν συμπλακῇ. quid est nisi legitimè (inquit) non huic sufficit si in agonem descenderit, non si perunctus sit, neque verò si compositus vel commissus fuerit manúmve conseruerit. Quid ergo? adiicit statim, oportuisse insuper, vt qui coronam consequi velletis omnem agonisticæ professionis obseruasset legem, tam circa ciborum quibus vescendum vel abstinendum athletis fuit, quam circa continentiæ, ac honestatis rationem, omnémque adeò legitimam (sicuti Ioannes Cassianus *lib. 5. monasticæ institutio. cap.* 18. hac de re agens loquitur) colluctationis ordinem, ἀλλὰ ἂν μὴ πάντα (inquit) τὸν τῆς ἀθλήσεως νόμον φυλάττῃ καὶ τὸν ἐπὶ τῶν σιτίων, καὶ τὸν ἐπὶ σωφροσύνης καὶ σεμνότητος, καὶ τὸν ἐν παλαίστρᾳ καὶ πάντα ἁπλῶς διέλθοι τὰ τοῖς ἀθληταῖς προσήκοντα οὐδέποτε στεφανοῦται: & quod ait περὶ τοῦ τῶν σιτίων νόμου, quod similiter Fabius libri Orator. Institut. duodecimi capite x. de lege ciborum, in hæc ferè verba, Sicut athletarum corpora etiam si validiora fiant exercitatione, & lege quadam ciborum, non tamen esse naturalia, atque ab illa specie quæ sit concessa hominibus, abhorrere: Sciendum ad illam quidem βίαιον τροφὴν καὶ ἀναγκοφαγίαν ab Aristotele [c] nuncupatam bubularum fere ac suillarum carnium itémque coliphij quibus athletæ ad saginationem robúrque corporis comparandum vtebantur [d]: qua de re Bu-

a Vt maledicamus benedicẽt, Christi & sanctorum exẽplo, col. 692.

b In theoria cap. 2. ex lib. eccles. hierar. Dionysij in fol. Pachymerij 153.

c Lib. 9. polit. 4. cap. Adde Galen. lib. ὑγιεινῶν 3. non lõgè ab init. in fol. 246. ὁ δὲ νῦν ἡμῖν ὑποκείμενος ἄνθρωπος οὐκ ἀθλητικὴν ἕξιν, ἀλλ᾽ ἁπλῶς ὑγιεινὴν ἔχει τὸ σκέπτον οὔτ᾽ οὖν πολλῶν αὐτῷ χρεία γυμνασίων ἐστὶν οὔτε πρὸς αὐτάρκειαν ἐδωδῆς, ἀλλ᾽ οὐδὲ πλήθους κρεῶν χοιρείων οὐδ᾽ ἄρτων τοιούτων οἵους ἐσθίουσιν οἱ βαρεῖς ἀθληταί. & in protreptico, πρὸς τὰς τέχνας fol. 4. lin. 54. εἰ δὲ τὰ γυμνάσια παρὰ τὸ προσῆκον ἑκάστης ἡμέρας διαπονοῦσι τροφάς τε προσφέρονται σὺν ἀνάγκῃ καὶ πολλάκις ἄχρι μέσων νυκτῶν ἐκτείνοντες τὴν ἐδωδήν. De pane quo vescerẽtur athletæ agit idẽ ipse lib. 5 fol. 271. lin. 15.

d Iuxta illud Senecæ initio cap. 3. de tranquill. animi. Suillis & bubulis carnibus vesci solitos athletas ex Diogenis dicto constat quod statim proferetur & ex 3. d. Galeni loco De Herculis & athletarum aliquot enormitate ac ingluuie. Vide iis Athen. initio lib. 10. Deipnosoph. in quibus Theagenem Thasium & Milonem Crotoniatam nominat, & Astydamantem triolympionicem: tum addit Athletas pleróśque post certamen multo se cibo ingurgi-

dæum[a], atque Mercurialem [b] clarissimos viros consulendos moneo qui compluribus veterum testimoniis hoc ipsum comprobant vt esse non putem quod iis addi debeat, nisi ob illam victus rationem & somnolentos fuisse athletas vt vitam quasi edormirent, & in magno si victus præscriptum excederent vitæ discrimine quod in periculosos morbos inciderent fuisse versatos: cuius rei Platonem auctorem habeo: nam vbi de athletis[c], ἆρ᾽ οὖν οἱ τῶν νῦν τῶν ἀσκητῶν ἕξις προσήκουσ᾽ ἂν εἴη τούτοις, ἴσως. ἀλλ᾽ (ἦν δ᾽ ἐγὼ) ὑπνώδης αὕτη γέ τις καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγίειαν ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι καθεύδουσί τε τὸν βίον καὶ ἐὰν σμικρὰ ἐκβῶσι τῆς τεταγμένης διαίτης μεγάλα καὶ σφόδρα νοσοῦσιν, οὗτοι οἱ ἀσκηταί. Galenum[d] etiam ipsum περὶ τοῦ ὄγκου τε καὶ βάρους τούτων ἀθλητῶν σώματος. Ita scribentem quodam loco vt illum alterum Platonis velut exponere in animo habuisse videatur, scilicet his verbis τὰ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ἀγαθὰ προϊόντα τε καὶ ἐπιδιδόντα καὶ αὐξανόμενα γίνεται βελτίω. τὰ δ᾽ οὐ φύσει πάντα (qualem esse athletarum saginam, vastitatémque ac robur ipsorum corporis dixerat) τοσούτῳ χαλεπώτερα ὅσῳ καὶ μείζω. Sequitur illa Platonica sententia ὅθεν ἄφωνοι τινὲς αὐτῶν ἐξαίφνης, ἕτεροι δ᾽ ἀναίσθητοι καὶ ἀκίνητοι καὶ τελέως ἀπόπληκτοι γίνονται, τοῦ παρὰ φύσιν ὄγκου τοῦ τε καὶ τοῦ πλήθους ἀποσβέσαντός τε τὴν ἔμφυτον θερμασίαν ἐμφράξαντός τε τὰς διεξόδους τοῦ πνεύματος. ὅσοι δ᾽ ἂν αὐτῶν τὰ φρικωδέστατα πάθωσιν ἀγγεῖον ῥήξαντες ἐμοῦσιν ἢ πτύουσιν αἷμα. Et quod περὶ τῶν ἀναισθήτων, ἀκινήτων, ἀποπλήκτων, ἀθλητῶν siue ἀσκητῶν à Galeno traditur, hoc exemplo illustrari potest athletæ Crotoniatæ: qui cum Olympionica iamiam coronandus ad Hellanodicas accederet, arreptitius illicò è comitiali morbo interiit: statímque post lapsum è scammate, stadióve ad sepulchrum elatus est: sic enim istud Æliani *var. hist. lib. 9. cap. 31.* nomen athletæ illius proprium subticentis interpretor ἀθλητὴς Κροτωνιάτης ὀλυμπιονίκης ἀπιὼν πρὸς τοὺς ἑλλανοδίκας, ἵνα λάβῃ τὸν στέφανον ἐπίληπτος γενόμενος ἀπέθανε: κατενεχθεὶς μετὰ πτώματος, Vbi Latinus interpres, Comitiali morbo mortuus est (ait) cum repentino lapsu: perperam & ineptè vt censeo. Quod si quis κατενεχθέντα eo loco ἀντὶ τοῦ ἀνενεχθέντος vt recreatum aliquantisper è casu, interiisse tamen significet, malit exponere, neutiquam repugnauero: qui scio istud quidem verbum ea significatione à Plutarcho[e] vsurpatum esse.

Ad superiorem autem confirmationem atque illustrationem pertinet quod ipse quoque Hippocrates Aphorismo tertio, ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν (ait) αἱ ἐπ᾽ ἄκρον εὐεξίαι σφαλεραί, ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν. vbi Galenus [f] ὅταν γὰρ ὑπερπληρωθῇ τὰ ἀγγεῖα ποτῶν ἢ σιτίων τοῦ διαρραγῆναι κίνδυνος αὐτοῖς ἢ κα-

tare solitos, πάντες γὰρ οἱ ἀθλοῦντες μετὰ τῶν γυμνασμάτων καὶ ἐσθίειν πολλὰ διδάσκονται: citat & istud ex Achæo quodam in Athlis in eādē sententiam fol. 165. Aldini lib. πότερα θνητοῖς εἶτ᾽ ἀγωνιστὰς λέγεις τὸ [illegible] ἐσθίουσιν ὡς ἀσκουμένων τρόπος: meminit etiā Timocreontis Rhodij poëtæ atque athletæ voracis paulo post qui multos Persas singulari certamine coram ipsorū rege post multū superasset cibum. Sanè in farragine Græcorū Epigrammatum ad finē Anthologiæ addita, fol. 519. Dorici extat Epigramma de Milone Athleta qui quadrimam vitulam toto stadio humeris circū latā Ioui mactarit dissectámque solus absumpserit. Solinus extremo cap. 4. polyhist. quod ictu nudæ manus taurum fecerit victimam, cúmque solidum qua mactauerat die solus absumpserit non grauatim pugilem Agonem octoginta placentas solum comedisse Theocritus Idyl. 4. ἅπερ ὁ πύκτας Αἴγων ὀγδώκοντα μόνος κατεδαίσατο μάζας. Vopiscus in Aureliano Phagonis Mimi cuiusdā meminit voracissimi. Ab hac athletarum voracitate & sagina legimus apud Plautum Epidici Scena 1. pugilicè & athleticè valere. & Bacchidibus actu 2. Scena 3. pāctaticè atque athleticè. De qua etiam videndus Plutarchi locus Arato quem attuli superiore sermone cùm de scammate & scaphio loquerer. Vbi & Luciani alterum locum à me adscriptum scias. Adde sis & quod Galenus tradit de ista Athletarum repletione in comm. ad 3 Aphoris. Hippocrat. & 15. cuius initium αἱ κοιλίαι: οἵ τε ἀθλητικοὶ (ait) διότι τοῖς γυμνασίοις αὐξάνουσι τὴν ἔμφυτον θερμασίαν διὰ τοῦτο καὶ τροφῶν ἀπολαύειν δύνανται πλειόνων. & quod Plato lib. 3. de Republ. fol. 410. οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης ἕνεκα σιτία καὶ πόνους μεταχειρίζονται.

a In annot. ad Pandect. l. athletas. D. de iis qui not. infam. ex Quinct. lib. 12. Iuuen. ac Celso lib. 4.
b Cap. vlt. lib. 1. art. gymnast. ex variis auctor. & in his Basil. homil. 52. & 54.
c Lib. 3. de Repub. fol. 403. & 404.
d In Lib. πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν, fo. 297. ex quo & aliis Galeni, & item Ouidij scriptis complures περὶ ὄγκου de pondere moléque corporis athletarum locos attuli superiùs lib. 2. cap. 3. vbi videas licet.
e In Pompeio fol. 1152. vbi de ipsius vxore, θεασαμένη δὲ καθῃμαγμένην τὴν τήβενναν ἐξέλιπε καὶ μόλις ἀνήνεγκε.
f Comment. 1. fol. 222. videto & in protreptico πρὸς τὰς τέχνας, fo. 4. lin. 50.

ἢ καταπνιγῆναι ἢ καὶ σϐεσθῆναι τὸ ἔμφυτον αὐτῶ θερμόν. καθάπερ καὶ ἀπώλλοντό τινες ἐξαιφνίδιον ἤδη τῶν εἰς ἄκραν πλήρωσιν ἀφικομένων ἀθλητῶν.

Postremò quod Plutarchus *in vita Fabij Maximi fol.337.* de athletico corpore agens, ipsum ait post virium consummationem, & repletionem, quæ ad summum peruenerit fatiscere, pristinúmque vigorem amittere, ὥσπερ ἀθλητικοῦ σώματος (inquit) τῆς δυνάμεως ὑπερτόνου γινομένης καὶ καταπόνου ταχύτατα τὴν ἀκμὴν ἀποϐάλλοντα. Quamobrem eleganter alicubi[a] Galenus διὰ τοῦτο ἂν ἔγωγε φαίην (inquit) ἄσκησιν, οὐχ ὑγιείας, ἀλλὰ νόσου μᾶλλον εἶναι τὸ ἐπιτήδευμα: & ipsorum non ἕξιν, sed διάθεσιν dictam ab Hippocrate obseruat, ἀφαιρούμενον καὶ τῆς προσηγορίας αὐτοὺς ἧ προσαγορεύουσιν ἅπαντες οἱ παλαιοὶ τοὺς ὄντως ὑγιαίνοντας. ἡ μὲν γὰρ ἕξις (inquit) ἔμμονός τις ἐστὶ καὶ δυσαλλοίωτος διάθεσις. ἡ δὲ τῶν ἀθλητῶν ἐπ' ἄκρον εὐεξία σφαλερά τε καὶ εὐμετάπτωτος. vrbanè autem, & scommaticè, hoc quoque, ab etymo & notatione vocabuli deductum aliquantò pòst, ὅτι σωματικῆς ὑγιείας ἕνεκα φανερὸν, ὡς οὐδὲν ἄλλο γένος ἀθλιώτερόν ἐστι τῶν ἀθλητῶν, ὥστ' εἰκότως ἄν τις εἴποι εὐγενῶς ὀνομάζεσθαι τῶν ἀθλητῶν προσαγορευθέντων ἢ ἀπὸ τοῦ ἀθλίου τὴν προσηγορίαν τῶν ἀθλίων ἐσχηκότων, ἢ κοινῶς ἀμφοτέρων καθάπερ ἀπὸ γῆς μιᾶς τῆς ἀθλιότητος ὠνομασμένων: Scommaticè inquam, nec tam vrbanè tamen quod dixi, aut facetè (meo quidem animo) quam etiam verè: vt nihil cùm sit aut verò esse homine illo miseriùs queat, qui ἀδήλως καὶ εἰς κενὸν (vt Pauli verbis vtar) adeò vt sine vllo vero nec inani saltem pręmio in perpetuo certamine ne dicam discrimine vitam agitet: idcircò non possit non ἀπὸ τοῦ ἄθλου (ἀγῶνος δηλαδὴ) deductum τὸ ἄθλιος videri, tanquàm δυστυχῆ καὶ δυσάεθλον dixeris, κατὰ τὸν ὁμηρικὸν ὀδυσσέα, ὃς

Οὐδ' ἔνθα πεφυγμένος ἦεν ἀέθλων

(inquit Eustathius in suis ad Homericam Iliada parecbolis[b]) ἐξ ὧν ὁ ἄθλιος καὶ ἡ ἀθλιότης κεκέραται: ἐξ οὗ παραχθεὶς καὶ ὁ Ἀθλίας τὸ κύριον: εἰ καὶ ἐθέλει ἀπὸ τοῦ ἐπαινετοῦ ἄθλου κεκλῆσθαι: ὅμως κωμῳδεῖται ἄλλως ἐν τῷ, διὰ Ἀθλίου πρὸς ἄθλιον. Ac rectissimè in hoc quidem Eustathius: à quo illa in speciem discrepant, quæ paulò antè protulerat eo loci, ferè sic, ἐνταῦθα δὲ θεωρητέον ὡς εἰ καὶ ἐκ τοῦ ἄεθλον κέκραται τὸ ἆθλον, ὅθεν καὶ ὁ ἀθλοφόρος, ἀλλ' οὐκ ἤδη καὶ ἐκ τοῦ παραγωγοῦ ἀέθλιου, ὡσαύτως ἐστὶ τὸ ἄθλιον. αὐτὸ γὰρ ἐπὶ δυστυχίας μόνης κεῖται. Re ipsa tamen haud quaquàm dissident. quæ scilicet alio spectant, nempe illò, vt quamuis Athlon (quod per crasin fit ex Aethlon) idem cum isto significet: non idem tamen ostendere Athlion velit Eustathius: tametsi fortè per eandem crasin ab Æthlio deductum: sed in malam sonare partem, vel potiùs Athlion non tam ab Æthlion per crasin, quàm per paragogen aut anagogen ab Athlos deduci, iuxta id quod dixi anteà. In illo insuper Galeni per quem huc pellecti fuimus loco, piaculum fecerim: si quod satis concoquere ipse non possum & spurcum fœdúmque arbitror, tanquàm nostri quoque palati sit tamen, hoc aliis vorandum velut boni quid succi præbeam. Quid igitur? Paucis quod sentio eloquar. Istud τὸν ἄθλιον ἐσχηκότων, ad stomachum mihi neutiquam facit, nec sanè vt Latino interpreti potuerit, sic satis scio: cuius videndi nondum facultas fuit, adeò me cum ista retractarem à typographo tabellarius vrgebat. Equidem auidiùs pro illo arripuerim quod proponam (si excusus aliquis aut exaratus calamo liber præferat, aut leuiter saltem indicet) τοῦ ἀθλίου ἐσχηκότος vel τοῦ ἄθλου (vt loquutum in pre-

a Protreptico πρὸς τὰς τέχνας, fol.5.

b Ad illud ex Iliad. ι. Πάγους ἀθλοφόρους οἳ ἀέθλια ποσσὶν ἄροντο. fol.740. lin. 53.

cedentibus Eustathium videas) ἐσχηκότος: tanquàm hoc sentiat præstantissimus sed athletis & palęstritis aliquantò infensior(vt aliquoties monui)medicus,adeò esse ἀθλίους(miseros)athletas,vt vel ab athliis(miseris) athletæ, vel ab athletis athlij dicti esse, vel potiùs vtrique ἀπὸ τῆς ἀθλιότητος (à miseria) quasi ex eadem regione orti, nomen etiam inuenisse videantur. Hi me scrupuli quod aliquandiu malè habuerant, propterea visum hicce (ne quem incautum læderent) vt eximerentur, operam dare: quam tametsi leuiusculam Zoili si fortè quipiam præposteri censeant,atque deprędicent,non esse tamen aut aliis aut mihi certè perditam, quæ in rem bonorum & studiosorum iuuenum impensa est (ita me Deus ita me illi ament,)vnquàm equidem duxero.

Vetus athletarum saginatio & recens. Pythagoras gymnasta. Pausaniæ locus illustratus: alter Philostrati obiter castigatus: item alius apud Plutarchum expositus. Eustathij vnus ad Galeni alterum comparatus de sagina & somnolentia athletarum, Moles ponderisque corporis athletis in studio.

CAP. II.

SEd hoc quoque forsitan scire allubescat, Dromeum Stymphalium nō minus re quàm ipso nomine cursorem præstātissimum, bis periodonicam, primùm fuisse ex Athletarum tanto numero cui se carnibus saginare in mentem venerit cùm ante ipsum athletæ Talarico caseo, (vt gręcanicè loquar, id est recenter educto è quallo, siue calatho Vimineo) pascerentur, eíque statuam erectam Olympiæ quam Pythagoras finxerit, qua de re Pausan. *lib.2.Eliac fol.*145. ἀνὴρ δὲ ἐκ ςυμφήλου δρομεὺς ὄνομα καὶ δὴ καὶ ἔργον τοῦτο ἐπὶ δολιχῷ παρεσχημένος &c. λέγεται δὲ ὅς καὶ κρέας ἐσθίειν ἐπινοήσειε. τέως δὲ τοῖς ἀθληταῖς σιτία τυρὸν ἐκ τῶν ταλάρων εἶ). τούτου μὲν τοι πυθαγόρας τὴν εἰκόνα &c. ἐστιν εἰργασμένος. Atq; ad statuarium quidem quod attinet eo nomine quendam Rheginum fuisse, alterum Samium auctor in Pythagora philosopho Diogenes Laërtius. *lib.8.fol.* 325. Istud etiam adnotandum duco præter Cyprianum de spectaculis[a] de athletarum illa saginatione Diogenem Laërtium in Pythagora[b], vbi primum omnium athletas saginasse carnibus refert Pythagoram, cùm anteà caseis, caricísque siue nucibus aridis alerentur: quod è Plinij [c] quidem opinione non ad philosophum sed ad exercitationem Pythagorā referri debet. Phliasium nempe, quem σωμασκητὴν καὶ ἀλείπτην ex quorundam opinione Laërtius alterum ab illo itidem nominat, eo quem dixi loco: quamobrem facile adducor, vt Pythagoræ potius sculptori, siue statuario, qui idem gymnasta, & alipta, exercitator & vnctor fuerit athletarum, quam athletæ, aut hieronicæ, Dromeo illam saginationis athleticæ immutationem tribuisse Pausaniam existimem, atque illa verba eius τούτου μὲν δὴ πυθαγόρας τὴν εἰκόνα quæ superius adscripsi pręposuisse istis λέγεται δὲ & quæ sequuntur, quæ nimirum ipsa per parenthesim legi, vt ad Pythagoram referantur oporteat: atque ita vt superiora illa τούτου μὲν δὴ &c. commodè connecti cum istis quæ subiicit, queant: ita vt ibi legantur: τὴν δὲ ἐφεξῆς ταύτῃ πένταθλον ἠλεῖον πυθοκλέα πολύκλειτός ἐστιν εἰργασμένος.

¶ Addo & hoc, de ista saginatione athletarum agere Philostratum *de sophistarum vita lib.2.* vbi de sophista Rufo, ἐλέγετο δὲ καὶ γυμναςικῇ κρατιώσειν

a Eo loco quem superiore sermone attuli ex pag 417. col. 2.

b Lib.8. de vita philoso. fo.313. vbi λέγεται δὲ καὶ πρῶτος κρέασιν ἀσκῆσαι ἀθλητὰς καὶ πρῶτόν γε, εὑρεμένην, &c. τῶν πρότερον ἰσχάσι ξηραῖς καὶ τυροῖς ὑγροῖς ἀλλὰ καὶ πυροῖς σωμασκούντων αὐτούς.

c Lib.23. natur.hist. cap. 7. vbi de ficubus siccis: vesicæ semper vtiles & anhelatoribus ac suspiriosis &c. Corpus & vires adiuuat, ob id ante athletæ hoc cibo pascebantur, Pythagoras exercitator primus ad carnes eos transtulit.

τυλώειν τὸ σῶμα ἀναγκοφαγῶν(sic lego pro ἀναγκαιοφάγων)ἀεὶ καὶ διαπονῶν αὐτὸ παραπλησίως τοῖς ἀγωνιζομένοις. D.quoq; Basil.[a] in hæc ferè verba, τοὺς ἐν παλαίστραις διαπονουμένους ἀκόλουθόν ἐστι τῇ δαψιλείᾳ τῆς τροφῆς καταθρύπτειν ἑαυτοὺς, ὡς ἂν εὐτονώτερον τῶν πόνων ἀντιλαμβάνοιτο. Cicer. ipsum in Tusculanis Quæstionibus, *lib.* 2. cum ait: Subduc cibum vnum diem athletæ, Iouem Olympium tum ipsum cui se exercebat, ferre se non posse clamabit: Tertullianum etiam, *ad fin. lib. de ieiunio.* vbi sic scribit, Saginentur pugiles, & pictæ Olympici. Illis ambitio competit, quibus & vires necessariæ: qui & ipse propterea quodam loco *de spectaculis cap.* 10. athletas altiles homines vocat. Clementem insuper Alexandrinum, *lib. 2. pæda. sub initium.* quo loco, ἰσχὺν ἄδικον ἢ σφαλερὰν καὶ ἀθλίαν τὴν τῶν ἀθλητῶν ἐξ ἀναγκοφαγίας περιγίγνεσθαι tradidit. Plutarchum itidem de athletis in xysto siue palæstra versantibus agentem, quos dum à libris arceantur, omnémque vitam in cauillis scurrilibus locis peragere cōsuescunt, gymnasiorum columnis similes reddi, quemadmodum venustè ab Aristone dictum est, nempe, pingues, & saxeos refert, sic admodum scribens alicubi: ἐν ὑγιεινοῖς παραγγέλμασι. *fol.* 231. ἀπιόντας ἐν τῷ ξύστῳ ταῦτα καὶ ταῖς παλαίστραις διαλέγεσθαι τοῖς ἀθληταῖς οὓς τῶν βιβλίων ἐξείλοντες ἀεὶ διημερεύειν ἐν σκώμμασι καὶ βωμολοχίαις ἐθίζοντες ὡς ὁ κομψὸς Ἀρίστων ἔλεγε τοῖς ἐν γυμνασίῳ κίοσιν ὁμοίως λιπαροὺς πεποιήκασι καὶ λιθίνους (non enim dubito quin τὸ λιπαροὺς non tantum ad vnctionem extrariam, sed ad pinguedinem, atque obesitatem, immò & ad repletionē ex voracitate, vnde lauti, atq; vncti vulgo dicti, pertineat, sicuti τὸ λιθίνους ad stupiditatē, atque somnolentiam illam de qua ex aliis paulo post agetur.) Eustathiū denique, qui athletas sui temporis, quod obeso essent corpore minus ingeniosos existimatos, ac proinde ipsorum nomen deridiculo habitum refert[b], in hæc omnino verba: ἰστέον δ' ὅτι τῶν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀθλητῶν ἐπισυρομένων καί τι ψόγου εἴ τις ἐνθυμηθείη ὡς καὶ κρέασιν ἀνάγκη δομῆσθαι σκώπτονται· διὰ τὸ καὶ εἰς εὐσαρκίαν τοὺς τοιούτους γυμνάζεσθαι, καὶ οὕτω σκωπτικῶς παχεῖς καὶ αὐτοὺς λέγεσθαι οἷα μὴ λεπτοὺς τὸν νοῦν καὶ ὀξεῖς μηδὲ οἵους ἀρέσκειν τῷ εἰπόντι ὅτι ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη ὅμως οἱ ὁμηρικοὶ ἀθληταὶ οὐ φαίνονται κατὰ τοὺς ἄλλους εἶναι: quo nimirum aspiciens Galenus de[c] athletarum sagina itidem agens atque dormitatione: καὶ τοῦτο πρὸς ἁπάντων (inquit) σχεδὸν ἀνθρώπων ᾄδεται, διότι πάντων ἐστὶν ἀληθέστατον, ὡς φασὶν ἡ παχεῖα τὸν νοῦν οὐ τίκτει τὸν λεπτόν. & alio loco[d] pluribus verbis idipsum explicans, vix ait scire ipsos vtrum animam habeant, tantum abest vt rationalem se habere intelligant, qui carnium & sanguinis copiæ coaceruandæ dumtaxat studeant, ipsisque sint animalibus rationis ac mentis expertibus similes: ὅτι μὲν τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν οὐδ' ὄναρ, ποτὲ μετειλήφασιν οἱ ἀθλοῦντες εὔδηλον παντὶ τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδ' εἰ ψυχὴν ἔχουσιν γιγνώσκουσι, τοσοῦτον ἀποδέουσι τοῦ λογικὴν αὐτὴν ἐπίστασθαι· σαρκῶν γὰρ ἀεὶ καὶ αἵματος ἀθροίζοντες πλῆθος ὡς ἐν βορβόρῳ πολλῷ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ἔχουσιν κατεσβεσμένην οὐδὲν ἀκριβὲς νοῆσαι δυναμένην ἀλλ' ἄνουν ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις.

Postremò Philonem Iudæum de his qui summum bonum non voluptate, sed honestate metiuntur, vt Stoici, agentem: vbi alimentis ipsos cibísque athleticis ait, ad vires robúrque non ad voluptatem vti. sic fere, οἱ δὲ ἕτεροι σκληροδίαιτοι πρὸς μὲν ἀνδρῶν κουροτροφηθέντες, ἄνδρες δὲ καὶ αὐτοὶ τὰ φρονήματα τὸ συμφέρον πρὸ τοῦ ἡδέος ἀσπαζόμενοι, τὰς τροφὰς ἀθλητικὰς

a Homil. 2. de ieiunio sub initium.

a Ad Homericum illud ex Iliados ψ. ὑπερπνεῖσι μὲν πρῶτα πολύκεσι ἄλλα ἄεθλα θῆκε.

b Ad Thrasybulum πότερον ἰατρ. ἢ γυμνας. ἐστὶ τὸ ὑγιεινὸν, fol. 298.

c ἐν προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας, fol. 4.

d ἐν τῷ περὶ τῶν ὀνείρων, fo. 118.

πρὸς ἰσχὺν καὶ ῥώμην οὐ πρὸς ἡδονὴν χρώμενοι. quanquam non ad vires modò robúrque corporis, ſed ad molem pondúſque comparandum eniti ſolitos quo facilius antagoniſtas deiicere, ſibíque ſubmittere poſſint, à Galeno traditur: atque hunc huiuſmodi gymnaſticæ finem athletis propoſitum: βούλεται γὰρ οὐ τὴν ἰσχὺν αὐξῆσαι μόνον ἀλλὰ καὶ τὸν ὄγκον τε καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος: ὥστε καὶ ταύτῃ χειροῦσθαι τὸν ἀνταγωνιστήν. Quò nimirum iſtud de Agyllei & Tydei ſiue colluctatione, ſiue pancratio carmen apud Statium Papinium *lib.6. Thebaid. circa fin.* pertinet:

Inſtat agens Tydeus, ictúmque in colla minatus
Crura ſubit: cœptis non eualuere potiri
Fruſtratæ breuitate manus, venit arduus ille
Deſuper, oppreſſúmque ingentis mole ruinæ,
Condidit—

Et poſtea,

Acrior hoc Tydeus, animiſque & pectore ſupra eſt.
Nec mora cum vinclis, onerique oppreſſus iniquo
Circuit errantem.—

& ſtatim,

Improbus horrendum viſit ac mirabile pondus
Suſtulit.—

Athletarum abſtinentia & Xerophagia. Commentatoris Horatiani locus emendatus. Coliphium. Aedificare robur & vires corporis apud Tertullianum Laërtium & Plutarchum. Chryſoſtomi locus ab interprete aliter acceptus, perperam appoſito Vigiliarum vocabulo. Militum atque athletarum diuerſa vitæ ratio ex Platone ac Plutarcho. Tentata apud Dionem Chryſoſtomum caſtigatio.

CAP. III.

VErumtamen ad illam potiùs à ciborum tùm copia, tùm varietate certis vtique temporibus abſtinētiam id D. Chryſoſtomi verbum pertinere, cum clariſſimo Budæo arbitror: quam athletis indictam ex more conſtat. Prandio ſiquidem panem, ſiue coliphium dumtaxat edebant, in cœna verò carnem, vt Galenus[a] refert: magíſque interpretationem iſtam ad mentem atque ſententiam D. Pauli *Epiſtol. 1. ad Corinth. cap. 9. verſ. 25.* accedere, quando ita ſcripſit, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. De hac vero abſtinentia Tertullianus eo quem antè indicaui loco, *cap. 10. de munere*, vbi de athletis, & tamē alij quoque Xerophagiis (ait) inualeſcunt. Et quod ait de Xerophagiis ita ex Horatij vetuſto commentatore[b] intelligendum: Athletas qui ad curule certamen (ad curſus ſcriptum malim quamuis in cæteris quoque gymnicis idem obtinuiſſe arbitrer: nam curulis nomē ad currum potius pertinet) inſtruebantur, non edebant carnes elixas, ſed aſſas igni tantùm. Ante Pythagoram ficis vtebantur athletæ: ſed ille panes ἀζύμους & aſſas carnes eos comedere docuit quæ κωλίφια vocabantur (atque hoc quidē cū eo quod è Laërtio de Pythagora ſcripſi ſupra connectendum moneo.) Abſtinebant à Venere: & ne forte per ſomnium noctu ludificarentur laminas plumbeas renibus appendebant. Xerophagias iſtas τῆς ξηρᾶς τροφῆς τῆς ἀθλητικῆς firmi ac ſolidi cibi nomine, quo cibo athletæ veſci conſueſſent, haud

[a] In cōmēt. 1. ad Hippoc. περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων, Aphor. 18.

[b] Ad illud ex lib. de arte poëtica: Abſtinuit Venere & vino.

haud dubiè Lucianus intellexit, quo loco, *lexiphane ad extremũ*, μηδὲ σὲ θελγέτωσαν αἱ ἀνεμῶναι τῶν λόγων, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῶν ἀθλητῶν νόμον ἡ στερρὰ σοι τροφὴ συνήθης ἔστω. quod verbum ea ſignificatione ab ipſo Baſilio vſurpatur de athletis agente illo quem ſtatim indicabimus loco.

Præterea vt alios eiuſdem Tertulliani, Clementis Alexandrini, & ad Epictetum, Simplicij mittam, ac reliquos (ſi qui ſunt) à Mercuriale [a] doctiſſimo indicatos de athletis ad ſtrictiorem diſciplinam vt robori ædificando vacent (ſicuti Euſtathius illo quem ante attuli loco cum Tertulliano ad martyres poſt Diogenem Synopenſem [b] adhibitis Plutarchi verbis, ἐν τοῖς ὑγιεινοῖς παραγγέλμασιν [c], exponendum loquitur) ſegregatis quos contineri à luxuria, à cibis lætioribus, à potu iucundiore cogi, cruciari, fatigari tradunt, non alio quàm coronę ſtudio. Plato *lib.3. de repub. fol.* 404. ſimplicem & commodam gymnaſticen, & eam maximè quæ in rebus bellicis verſatur collaudans, Homerum ait conuiuia heroum neque carnibus elixis, neque exquiſitis aliis cibis inſtruere, ſed aſſas carnes tantùm illis exhibere quæ militibus paratu eſſent facillimæ: Neque verò dulcium aut condimentorum vllam mentionem facere: Tum ſubiicit de aſcetis, ſiue athletis, hoc ipſum eos noſſe abſtinendum ab iſtis omnibus, ſiquidem futurum eſt vt corpus validius ac robuſtius reddatur: Rectéque hoc noſſe & conſuetò abſtinere: οὐδὲ μὴν ἡδυσμάτων ὡς ἐγῷμαι ὅμηρος πώποτε ἐμνήσθη. ἢ τοῦτο μὲν καὶ οἱ ἄλλοι ἀσκηταὶ ἴσασιν ὅτι τῷ μέλλοντι σώματι εὖ ἕξειν, ἀφεκτέον τῶν τοιούτων ἁπάντων καὶ ὀρθῶς γ' ἔφη ἴσασί τε καὶ ἀπέχονται. D. ipſe Ioan. Chryſoſtomus ad populum Antiochenum *homil.* 66. *ſub initium in co.* 366. Vides vbique tribulationem laudari (ait) paſſim aſſumi, tanquam nobis neceſſariam. Si enim in externis certaminibus (vbi mallem τὸ ἐν τοῖς ἔξω quod ſcripſerat, vt opinor, Chryſoſtomus, ab interprete redditum, Ethnicorum vel Ethnicis pro Externis) abſq; hac (pro quo ſcribendum, niſi fallor, fuit, ob ea quæ ſequuntur ad quæ iſtud pronomen videtur potius quàm ad Tribulationis præcedens pertinere vocabulum: Abſque hoc) nemo coronam capere poteſt, niſi laboribus & ciborum obſeruatione viuendi norma, & vigiliis, & innumeris aliis ſemetipſum coroborauerit: multo magis hic, &c. Vbi quod de Vigiliis ait concoquere non poſſum: qui ſcio non modò Vigilias non indictas fuiſſe athletis à gymnaſta vel gymnaſiarcho, aut Epiſtata: verum etiam dormitationem in ipſis nimium ſomnolentis (vt auctore Platone ſuperius docui) notatam: quam legumina, caſei, cæteræque id genus excitarent, quibus in victus ratione vtendi mos ipſis fuit: τοῦ παρὰ φύσιου ἐμπίπλασθαί τε καὶ κοιμᾶσθαι, ſicuti Galenus [d] alicubi ſcribit hoc addens inſuper carpendæ illorum dormitationi, καὶ μὴν ἐγρήγορσις μᾶλλον καὶ φροντὶς οὐκ ἀμαθὴς ἢ ὕπνος ἐξωλὴ τὸν νοῦν ἀπεργάζονται. Et poſtea vbi quotidianum athleticæ vitæ rationem ſigillatim explicat, non vigiliarum, ſed dormitationis & poſt labores exercitatorios, aut exercitationes laborioſas, oſcitationis, & quietis, ac ſomni mentionem facit: ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἀποπάτοις εἰκὸς ἐν οἷς διημέρευον ἀγχίνοιαν φύεσθαι καὶ μὴν παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο πρότερον ἔπραττον ὅλον γὰρ ἑωρῶμεν αὐτῶν τὸν βίον ἐν ταύτῃ τῇ περιόδῳ συστρεφόμενον ἢ ἐσθιόντων ἢ πινόντων ἢ κοιμωμένων, ἢ ἀποπατούντων ἢ κυλινδουμένων ἐν κόνει τε καὶ πηλῷ. Qua re imprimis militarem viuendi rationem ab athletica diſtare Plutarchus Philopœmene *ſub initi. in fol.* 654. tradit:

a ad fin. lib. de art. gymn.

b De quo Laertius lib. 6. de vitis Philoſophorum fo. 216. ἐρωτηθεὶς διὰ τί, οἱ ἀθληταὶ ἀναίσθητοί εἰσιν, ἔφη ὅτι κρέασιν ὑείοις καὶ βοείοις ἀνῳκοδόμηνται.

c Fol 225. vbi de vociſe xercitatione ſanitati conferente ac robori, οὐ μόνον πρὸς ὑγίειαν (inquit) ἀλλὰ καὶ πρὸς ἰσχὺν οὐ πλαδαρὰν οὐδὲ σαρκοῦσαν καὶ στιλβοῦσαν τὴν ἐκτὸς ὥσπερ οἰκοδομήματος, ἀλλὰ τοῖς ζωτικωτάτοις καὶ κυριωτάτοις μέρεσι ῥώμην ἐνδιάθετον καὶ τόνον ἀληθινὸν ἐμποιοῦσαν.

d Ad Thraſybulum πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. f. 279. lin. 58. & fol. 998. lin. 8.

quando athletæ, multo ſomno, perpetua ſaturitate, ſtatis motionibus, & quiete augerent ac tuerentur habitum ſuum, qui ex quolibet momento & exceſſu conſuetudinis eſſet ad conuerſionem lubricus, quapropter ipſis διάθεσιν potiùs quàm ἕξιν conuenire Hippocrates exiſtimabat, vt ſuprà[a] monui: Milites autem omnem debeant variationem callere & inæqualitatem, maximè verò aſſuefacti eſſe vt facile inediam tolerent, facile etiam vigilias. Sic enim Græca ſe habent, τῶν δὲ φαμένων ὅπερ ἦν ἀθλητικὸν στρατιωτικοῦ σῶμα καὶ βίον διαφέρειν τοῖς πᾶσιν, μάλιστα δὲ δίαιταν ἑτέραν καὶ ἄσκησιν εἶναι. τῶν μὲν ὕπνῳ τε πολλῷ καὶ πλησμοναῖς ἐνδελεχέσι καὶ κινήσεσι τεταγμέναις καὶ ἡσυχίαις αὐξόντων τε καὶ διαφυλαττόντων τὴν ἕξιν ὑπὸ πάσης ῥοπῆς καὶ παρεκβάσεως τοῦ συνήθους ἀκροσφαλῆ πρὸς μεταβολὴν οὖσαν· τῶν δὲ πάσης μὲν πλάνης ἔμπειρα καὶ πάσης ἀνωμαλίας προσῆκον εἶναι μάλιστα δὲ φέρειν ῥαδίως μὲν ἔνδειαν εἰθισμένα, ῥαδίως δὲ ἀγρυπνίαν.

¶ Quæ omnia è Platonis quem anteà citaui tertio de Repub. libro deſumpta moneo: nam vbi de athletis ea protulit quæ ſuperius, propoſui, vitam edormientibus ſuam, ſubiicit ſtatim de militibus quos ipſe militares athletas vocat: κομψοτέρας δέ τινος (ἦν δ᾽ ἐγὼ) ἀσκήσεως δεῖ τοῖς πολεμικοῖς ἀθληταῖς οὕσγε ὥσπερ κύνας ἀγρύπνους τε ἀνάγκη εἶναι καὶ ὅτι μάλιστα ὀξὺ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ πολλὰς μεταβολὰς ἐν ταῖς στρατίαις μεταβάλλοντας ὑδάτων τε καὶ τῶν ἄλλων σίτων καὶ εἱλήσεων καὶ χειμώνων μὴ ἀκροσφαλεῖς εἶναι πρὸς ὑγίειαν. Quin & ipſum Herculem hac re imprimis diſſimilem athletis fuiſſe, quod orbem totum vigilicius[b], atque gracilis macérve (ſic enim cum vetuſto, Græcolatino Lexico[c], hic quidem malo τὸ λεπτὸς, quàm vt exilis tenuiſve diceretur Hercules, interpretari) leonum more luſtrauerit, cùm è contrario athletæ obeſi carnibus ſaturarentur, & longo poſt crapulam ſomno vterentur, ab altero Chryſoſtomo Dione *in Diogene ἢ περὶ ἀρετῆς fol.94.pag.2.* in hæc verba traditum recordor: πλὴν ὅγε ἡρακλῆς περιῄει τὴν εὐρώπην καὶ τὴν ἀσίαν ἅπασαν οὐδὲν ὢν τούτοις ὅμοιος τοῖς ἀθληταῖς· ποῦ γὰρ ἂν ἠδυνήθη προσελθεῖν σάρκας τοσαύτας ἔχων ἢ τοσούτων κρεῶν δεόμενος (forſitā γευόμενος aut δαιτώμενος, niſi quod ſuppleri poteſt πρὸς τὸ γέμειν quo verbo de athletis agens idem auctor alibi[d] vtitur) ἢ βαθὺν οὕτως ὕπνον καθεύδων ἀλλὰ ἄγρυπνος καὶ λεπτὸς ὥσπερ οἱ λέοντες ὀξὺ βλέπων, ὀξὺ ἀκούων, & reliqua: & Galenus[e] ipſe vbi dixit athletas cœnę vorationem ſuę, ad mediam vſque noctem extendere ſolitos, adiicit de ſomno intempeſtiuo qualem à Seneca in Epiſtolis notatum in iis quos lucifugas vocat memini) vt athleticam vitam huiuſmodi ſaginæ ſuillæ quadamtenus comparet, iſta quæ ſequuntur ἀνάλογον τοίνυν τούτοις, καὶ ἡ τῶν ὕπνων αὐτοῖς ἔχει συμμετρία. ἡνίκα γὰρ οἱ κατὰ φύσιν βιοῦντες ἀπὸ τῶν ἔργων ἔχουσι ἐδεσμάτων δεόμενοι τηνικαῦθ᾽ οὗτοι διανίστανται τῶν ὕπνων ὥστε ἐοικέναι τὸν βίον αὐτῶν ὑῶν διαγωγῇ & cætera quæ inferius adferam ſuo loco[f]. Ac auſim equidem affirmare ſcripſiſſe D. illum alterum Chryſoſtomum νηστείαις nō ἀγρυπνίαις: quæ duo tamen ſimul coniuncta quodam B. Pauli epiſtolæ ſecundæ ad Corinthios loco[g] videas licet, non Vigiliis inquam ſed Ieiuniis quæ ſub appellatione ciborum obſeruationis minimè poſſis comprehēſa dicere.

Vigiliarum autem nomine interpres (vt reor[h]) ideò ſignificari & exprimi non ineptè à ſe poſſe duxit, ob receptum ſcilicet in Eccleſia Romana morem, vigiliarum, aut peruigiliorum nocturnorum loco (quæ naſcentis eccleſiæ temporibus crebrò vſurpabantur ad memorias martyrum)

a hoc ipſo libro ad finē cap. 1. à Gale.
b col. 527.
c Vetus & probum (vt puto) vocabulum, quo redditum τὸ ἄγρυπνος tepeti aliud cogitans in Græco Latino veteri Lexico quod H. Stephanus edidit, fo 365.
d In Diogene ſiue Iſthmico fol 95. pag. 2. τῶν πλυστῶν κρεῶν γέμοντι.
e προτρεπτ. πρὸς τὰς τέχνας, f 4. lin. 154. ex qua verba ſuperius poſui.
f Vbi de ſeruis ad agones non admiſſis.
g Epiſt. 2 c. 6. verſ. 6. vbi de iis quæ pertulit propter Chriſtū diſſerit.
h Dié quo ieiunamus à vetuſta peruigilatione hodie ſublata Vigiliū dici à Speculatore lib. 6. Rational. diuin. of. rubr. de aliis ieiuniis adnotatū à Couarruuia lib. 4. variar. reſ. cap. 21. nu. 8. in quē locū incidi poſteaquàm iſto ea quæ vides mandarā literis. De Vigiliis ad feſta quę hodie ſublatæ ſint, maximè poſt Elibertinum Cōcil. can. 35. Vide ſis apud eundem Couarr. è variis auctor. eiuſd. lib. c. 19. nu. 10.

tyrum) substituendi ieiunia: quæ ipse nihilominus hodie vulgo Vigiliæ, spectata scilicet origine dicuntur, sicut ex aqua horaria, solaria Censorinus[a] ait à consuetudine noscendi à sole horas & ipsa esse nominata. Vigiliis quidem hoc est insomniis adeò non roboratur corpus, vt si vlla re alia, imprimis hac debilitari constet, ac minui. Alioqui non negarim, si qua vlla exercitatione monachos in perfectæ vitæ stadio decurrentes B. Ioannis Baptistæ imitatores (de quorum patientia plus quàm athletica cæterisque virtutibus cap. VI. ad finem agere certum est) vigiliis potissimùm, cum omni sobrietate siue tenuitate victus ac vestitus vtilitate coniunctis, accendi atque permoueri. Ea propter Isidorus Pelusiota qui ad Nilum scripserat *Epistol.5. lib.1.* sic ferè εἰ τὴν ζώνην καὶ βρώματα καὶ ἐνδύματα τῆς κατὰ θεὸν τελείας ἀσκήσεως ἐν ἰωάννῃ τῷ βαπτιστῇ ἐπαιδεύθημεν, θριξὶ μὲν οἷόν τε πρὸς σκέπην ἀρκεσθησόμεθα, ἀκρέμοσι δὲ βοτανῶν καὶ φυλλῶν πρὸς ὀλίγην τροφὴν καὶ δύναμιν καὶ ἀπείθον: Abrahamum, vt vigilet, exhortatur alia quadam eiusdem libri epistola: *Epistol.308. lib.1. fol.109.* in hæc omnino verba quæ subiiciā, χαῖρε παρ' ἡμῶν Ἀβραάμιε καὶ νῆφε γρηγορῶν εἰς τὸν πόλεμον· πόλεμον γὰρ καὶ νόμιζε καὶ πίρευε: τὸ στάδιον τῆς ἀσκήσεως χαλεπωτέροις τῶν αἰσθητῶν ξιφῶν τοῖς νοητοῖς κυκλούμενον βέλεσιν. Quibus haud dubiè verbis ad istud B. Pauli ad Ephesios *cap.6. & vlt. vers.17. & 18.* scribentes aspexit: vbi eos ad pugnam fortiter aduersus principatus potestates tenebrarum harum & spiritualia nequitiæ suscipiendam exhortatus est Apostolus: καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων ἁγίων.

> a Ex quo ad impressi vetusti fidē castigato, id pridē docui cap.25. & vlt. lib. 2. Semest.

D. Basilij locus de Ieiunio à re athletica. Paulini alter de castitate athletica, leuiter emendatus. Sponsorum coronæ, itémque amantium, in marg. Nonnulli de athletica continentia loci: à qua Icchus & Eubata commendati ab Aeliano, cuius verba in transitu notantur.

CAP. IIII.

SAnè diuus etiam Basilius I. *homilia de ieiunio* ab athletarum consuetudine Ieiunium commendat, velut ab ipsis vtiliter vsurpatum, vbi, νηστεία προφήτας γεννᾷ δυνατοὺς ῥώννυσι, νηστεία νομοθέτας σοφίζει, ψυχῆς ἀγαθὸν φυλακτήριον σώματι σύνοικος ἀσφαλὴς ὅπλον ἀριστεύουσιν ἀθληταῖς γυμνάσιον τοὺς πειρασμοὺς ἀποκρούεται, τοῦτο ἀλείφει πρὸς εὐσέβειαν & cæt. Ieiunium esse athletis exercitationem significans: & eleganter posteà de Christi Domini ieiunio sic loquitur, vt omnia gymnastica vocabula vsurpet, ὁ κύριος ἡμῶν δὲ νηστείᾳ τὴν σάρκα ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβεν ὀχυρώσας οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦ διαβόλου τὰς προσβολὰς ὑπεδέξατο ἡμᾶς τε παιδεύων νηστείαις ἀλείφειν καὶ παιδοτριβεῖν ἑαυτοὺς πρὸς τοὺς ἐν πειρασμοῖς ἀγῶνας, καὶ τῷ ἀντιπάλῳ διὰ τῆς ἐνδείας ὥσπερ λαβεῖν ἐνδιδούς. Et sub finem eiusdem sermonis, ὁ δὲ ἀγαγὼν ἡμᾶς εἰς τὴν περίοδον τοῦ χρόνου κύριος παράσχοι ἡμῖν ὥσπερ ἀγωνισταῖς εἰς τοὺς προαγῶνας (nota hoc nominis de quo inferius dicturi sumus) τούτοις τὸ στερρὸν καὶ εὔτονον τῆς καρτερίας ἐπιδειξαμένοις ἐφθάσαι καὶ ἐπὶ τὴν κυρίαν τῶν στεφάνων ἡμέραν & cæt. Tum verò sanctus Paulinus *Epist.2.* ad Seuerum, Confirmemus animam castitate, quam Apostolus docet: quam etiam carnales athletæ diligen-

ter tuentur, quò, (ſic malo pro Quod) nobis impenſiore ſtudio ſeruanda[a] eſt, pro immarceſſibili corona illa luctantibus, cùm etiam pro temporali & fragili corona decernentibus excolatur. Optimè Paulinus de caſtitate ab athletis obſeruata propter quam nouos ſponſos tanquàm fortiſſimos atque inuictiſſimos vtpote continentes, ac peritos artis gymnaſticæ athletas, die nuptiarum, olim etiam coronatos, qui ſcilicet caſtitatis, roboriſque animi ſpecimen, atque documentum in palæſtra, ſiue gymnaſio paternæ domus de ſe dediſſent, ab illo ipſo Chryſoſtomo[a] ſcitè ſcriptũ legimus in hæc verba, διὰ τοῦτο στέφανοι (ait ille) τῶν κεφαλαῖς ἐπιτίθενται, σύμβολον τῆς νίκης: ὅτι ἀήττητοι γενόμενοι οὕτω προέρχονται τῇ εὐνῇ, ὅτι μὴ κατηγωνίσθησαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς. εἰ δὲ ἁλοὺς ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πόρναις ἑαυτὸν ἐκδῷ, τίνος ἕνεκεν λοιπὸν στέφανον ἔχει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἡττημένος, Et poſteà, οὕτω γὰρ δεῖ ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἐξιέναι πρὸς γάμον, καθάπερ ἀθλητὴν ἐκ παλαίστρας πάντα δι' ἀκριβείας ἔχοντα ἐπιστήμην. Petrus denique Chryſologus *ſermo* 119. eundem D. Pauli locum explicans, In agone iſto terreno (ait) qui vincere volunt abſtinent ſe à cibis quibuſdam, à potu nimio, abſtinent ab omni immunditia, ſub tanta caſtitate, vt etiam propria coniugia non requirant: nec aliter ſe vincere poſſe ſperent, niſi corpus ſuum caſtum, pudicúmque ſeruauerint: & poſt tantum laborem, quid aliud quàm paruam, & corruptibilem, & vilem quidẽ coronam accipiunt? Ideo D. Ephrem[b] Ediſſenus diaconus virginitatem, aut caſtitatem corporis, mentíſque vt ſuadeat, ab athletis ſimilitudinem ducit, ſic ferè, Fac ſis continens animo, vigil ſpiritu, abſtinens corpore, continens habitu, continens ſpiritu, abſtinens cibo, abſtinens riſu cogitationum quoque continentiam ſeruans, vt per omnia veluti perfectus athleta innoteſcas: at de luctamine ſpirituali: *cap*. 2. Continentiam habeto (inquit) in habitu, continentiam habeto in cibo, continentiam habeto in lingua, abſtinentiam in aſpectu, in cogitatu, in riſu, vt athleta pietatis perfectiſſimus in omnibus demonſtreris. Diogenes apud Stobæum: *ſermo*. 84. *locorum commun*. δεινὸν ἔλεγεν εἶναι εἰ οἱ μὲν ἀθληταὶ, καὶ οἱ κιθαρῳδοὶ γαστρὸς καὶ ἡδονῶν κρατοῦσιν. οἳ μὲν τῆς φωνῆς χάριν, οἳ δὲ τοῦ σώματος. σωφροσύνης δὲ ἕνεκα οὐδεὶς τούτων καταφρονήσει. Euſtathius apud Homerum[c], τοῖς γὰρ πολεμοῦσιν οὐ τοιούτων [τῶν ἀφροδισίων δῆλον] ἀλλ' εὐτονίας χρεία φασὶ καὶ πνεύματος, ὡς καὶ τοῖς γυμναζομένοις, Et adiicit quod huc propriè pertinet, διὸ καὶ οἱ ἀθληταὶ τὸν τοῦ ἀθλεῖν πάντα καιρὸν οὐκ ἀφίεντο πλησιάζειν γυναιξί: ſignificans toto certaminis gymnici tempore coniugalem congreſſum athletis fuiſſe prohibitum. Ab omni ingluuie, viníque ac Veneris intemperantia multò magis, per totum certaminis tempus abſtinuiſſe athletas, vt ſolis exercitationibus agoniſticis occuparentur: omnium optimè ac diſertiſſimè D. Ioannes Chryſoſtomus[d] ad verba illa B. Pauli, πάντα ἐγκρατεύεται, oſtendit, ſic ferè, τί ἐστι πάντα (inquit) οὐχὶ τοῦ δὲ μὲν ἀπέχεται ἐν ἑτέρῳ δὲ διαμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ γαστριμαργίας καὶ λαγνείας, καὶ μέθης, καὶ πάντων ἁπλῶς κρατεῖ τῶν παθῶν. τοῦτο γὰρ φησὶ καὶ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων γίνεται. Et adiicit de tempore illius abſtinentiæ ab omni voluptate per quod ſcilicet agonibus athletæ occupabantur: οὐδὲ γὰρ μεθύειν ἔξεστι τοῖς ἀγωνιζομένοις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγωνίας, οὐδὲ πορνεύειν, ἵνα μὴ τὴν δύναμιν ἐκλύσωσιν ἀλλ' οὐδὲ περὶ ἄλλο τι οὐδὲν ἠσχολῆσθαι, ἀλλὰ πάντων ἑαυτοὺς ἅπαξ ἀποστήσαντες τοῖς γυμνασίοις μόνον προσέχουσιν. Quamobrem alio quodam loco[e] idem Chryſoſtomus athleticæ huius

a In Commẽtar. in Epiſt. 1. B. Pauli ad Timo. cap. 2. ſerm. 8. fol. 19. pag. 2. qui nõ igno rabat ex paganico ritu coronatos inceſſiſſe olim amatores quoſlibet tã quã vinculis quibuſdã impeditos & illorum quos amarent valuas itidẽ coronare ſolitos. Qua de re apud Athenæum lib. 15. Deipnoſoph. ſub initium plurima videas licet.

b In Serm. de virginit. fo. 188. pag. 2.

c Ad illud ex Iliad. α. - μεμνημένος οὔ- τί τι σίτου, οὔτ' εὐνῆς:-

d Sermo 23. in cap. 9. epiſ. 1. B. Pauli ad ad Corinth. fol. 170.

e Epiſt. 7. ad Olympiã tomo. 5. col. 927

huius consuetudinis atque instituti memor, cùm de Iosephi à domina Ægyptia Pharaonis vxore ad Venerem prouocati continentia dissereret: istud omnino protulisse videtur, quod interpretis Latini fide (cùm exemplari Græco perinuitus caream) mox subiecturus sum: Tantùm enim abundabat modestiæ & castitatis, vt & illius insaniam soluere festinaret, sed tamen quia ipse exiuit intactus & cæt. & castimoniæ magnus athleta probatus est, adamantis robur imitatus: videamus qualibus posteà rebus frui meruit, & quid post coronandum virum illum succedit.

De Iccho quidem Tarentino luctatore narrat Ælianus [a] per totum exercitationis palæstricæ aut luctaminis tempus continentissimè vixisse, vt & cibis moderatè vteretur, & prorsus Veneris inexpertus foret: ὅτι ἴκχος ὁ Ταραντῖνος πάλης ὑπήρξατο (ait vbi forsitan addendum aliquis censuerit τὸ νικητὴς aut certè ἀσκητὴς, vel ἀθλητὴς: sed illud potiùs aut simile quidpiam) σωφρονέστερον τὸν τῆς ἀθλήσεως χρόνον διαζήσας. καὶ κεκολασμένῃ τρυφῇ διαβιώσας καὶ ἀφροδίτης ἀμαθὴς διατελέσαι. Idem ipse *lib*.10. *var. hist. cap*.2. de Eubata Cyrenensi cùm Lais famosissima illa meretrix Ephyræa, siue Corinthia vbi primùm iuuenem aspexit deperire cępisset, ac de congressu verba facere, fidem fœminæ datam ab Eubata scribit: sed ita vt promissi executio post certamen (Isthmiacum vt reor) propinquum differretur: intra cuius tempus cùm vixisset ille continenter (more isto athletico scilicet de quo agimus) & victoriam ex eo certamine deportasset: ne videretur non impleuisse quod promiserat, pictam Laidis imaginem, secum Cyrenem abstulisse, cùm se Laidem domum ducere, neque à pactis discedere profiteretur: quamobrem iusta & legitima vxor Eubatę, ipsum ob talem castitatem remunerata, grandem ei statuam apud Cyrenem erexerit, εὐβάταν τὸν Κυρηναῖον ἰδοῦσα λαῒς (inquit) ἠράσθη αὐτοῦ θερμότατα καὶ περὶ γάμου λόγους προσήνεγκεν: ὁ δὲ φοβηθεὶς τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιβουλὴν ὑπέσχετο ταῦτα δράσειν, οὐ μὴν ὡμίλησεν αὐτῇ ὁ εὐβάτας σωφρόνως διαβιώσας· ἡ δὲ ὑπόσχεσις αὐτῷ μετὰ τὴν ἀγωνίαν ἦν. νικήσας οὖν ἵνα μὴ δόξῃ διαφθείρας τὰς ὁμολογίας τὰς πρὸς τὴν ἄνθρωπον, εἰκόνα γραψάμενος τῆς λαΐδος εἰς τὴν κυρήνην ἐκόμισε, λέγων ἄγειν λαΐδα καὶ μὴ παραβῆναι τὰς συνθήκας. ἀνθ' ὧν ἡ γυνὴ ἡ νόμῳ γεγαμημένη αὐτοῦ παμμέγιστον ἀνδριάντα ἐν Κυρήνῃ ἀνέστησεν, αὐτὸν ἀμειβομένη τῆς σωφροσύνης. Quo ex loco apud Platonem, ἡ ἀσκήσεως ἀκμὴ, apud Ælianum ὁ τῆς ἀθλήσεως χρόνος, ὁ πᾶς τοῦ ἀθλεῖν χρόνος, apud Eustathium, ὁ τῆς ἀγωνίας καιρὸς denique apud D. Chrysostomum, non de certaminis modò tempore, sed de longiore forsitan illo τοῦ προαγῶνος (quod decem minimùm mensium fuisse, vt per id tempus omne, agonisticas leges obseruatas, eáque de re iusiurandum præstari oportuerit, suo loco *cap*. 23. *huius libri in ipso initio* docebimus) exponi debet: quando coniugibus viris non denegatum ad agones accessum, sed in ipsis decertandi facultatem olim concessam inde cognoscimus: & verò extra tempus agonisticum consuetudinem stupri cum fœminis habuisse in Græcia præsertim, quis dubitauerit, qui & quod de meretrice Mania Græcis Iambicis proditum extat, meminerit. Voluntatis igitur non necessitatis fuit illa (vt arbitror) à Venere alio quàm ludorum, aut eorum præparationis, & (vt ita loquar) præludij tempore continentia: pręsertim hieronicarum, qui iam victores non ampliùs athleticis legibus, ad victus rationem pertinentibus sese subiicerent. Quapropter athletas

[a] Lib. 11. variæ hist. cap. 3. de isto Iccho & aliis Galen. libr. 6. de locis affectis haud multo ante finem Ælianus lib. 6. cap. 1. de natur. animal. & de vari. histor. lib. 3. c. 3. Simpliciū comment. in Enchirid. Epict. cap. 43. Clemen. Alexād. lib. 2. pædag. c. 10. & Stromat. lib. 3. Citat Andr. Tiraq. in 15. leg. Connubial. gl. 1. parte 15. fol. 312. num. 26. vbi & Platonis locum adfert ex 8. lib. de leg.

remiſſa, quibuſdam temporibus ciborum, atque exercitationum certa neceſſitate, ocio & iucundioribus epulis refectos, à Quintiliano[a] proditum: cùm alioquin aleiptis (ad quos non inungendorum modò ſed & exercendorum & verò in cætera omni vitæ ratione curandorum athletarum prouinciam pertinuiſſe, ſuperioris libri capite v. planum fecimus) hoc quoque onus incumberet ipſos ab ebrietate ac intemperantia prohibendi atque caſtigandi: quod qui facere omitterent, ob leuia quępiam delicta nihilominus objurgantes, ideò non leuiter notatos & reprehenſos: ipſiſque comparatos adulatores improbos (qui quorum ſe amicos ſimulant, eorum, vt amicè ac liberè ſe gerere videantur, ad grauiora crimina conniuentes, puſilla quæpiam peccata reprehendunt) à Plutarcho memini: cuius in cæteris & iſta ſunt, ὥσπερ ἀθλητὴν ἀλείπτης ἐῶν μεθύειν καὶ ἀκολασταίνειν, εἶτα περὶ ληκύθου χαλεπὸς ὢν καὶ στλεγγίδος & quæ ſequuntur.

a Bud. adnotat ad d. l. Athletas ex eo loco vbi de ſcribendi exercitatione loquitur.

Horatij locus de patientia laborum athletica. Itémque aliorum tam Latinorum, quàm Græcorum, præſertim Senecæ Æliani ac vtriuſque Chryſoſtomi. Ἄπληστος pro ἄπιστος legendum apud eorum alterum Dionem ſcilicet.

CAP. V.

EX quibus omnibus iſtud Horatij *in Arte*, explicandum περὶ τῆς ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης cenſeo. quod ſic habet;

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam
Multa tulit fecitque puer, ſudauit & alſit
Abſtinuit Venere & vino--

Nam illa quidem verba (Multa tulit, fecitq; puer) equidem[a] ſic accipio, vt in puerili ac iuuenili ætate perferre & pati eum plurima oportuerit, qui vbi ad virilem aut ſenilem ætatem fuerit progreſſus virtutis laureã promereri velit, athletico illo more, ac exemplo ſcilicet, de quo ſic ferè apud Lucianum[b] Socrates vbi de hieronicis qui ex laboribus glorię prę mium conſectantur potiùs, quàm tenuem è ramis & foliis coronam, ἡ δὲ ἐπακολουθοῦσα τούτοις δόξα τοῦ παντὸς ἀξία τοῖς νενικηκόσι. ὑπὲρ ἧς καὶ λακτίζεσθαι καλῶς ἔχει τοῖς θηρωμένοις εὔκλειαν ἐκ τῶν πόνων· οὐ γὰρ (inquit) ἀπονητὶ προσγένοιτο ἂν αὕτη, ἀλλὰ χρὴ τὸν ὀρεγόμενον αὐτῆς πολλὰ τὰ δυσχερῆ ἀνασχόμενον ἐν τῇ ἀρχῇ, τότ' ἤδη τὸ λυσιτελὲς καὶ ἡδὺ τέλος, ἐκ τῶν καμάτων περιμένειν. Nam fuiſſe illa ex athletarum natione plurimos, qui ſine ulla ſolitorum laborum perpeſſione aut athleticarum legum obſeruatione ad Olympiacam coronam, ſed fruſtra hoc quidem aſpirarent. Galenus[c] ipſe his verbis initium libri cuiuſpiam ducens oſtendit: οἷόν τι πεπόνθασιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀθλητῶν ἐπιθυμοῦντες μὲν ὀλυμπιονῖκαι γενέσθαι, μηδὲν δὲ πράττειν ὡς τούτου τυχεῖν ἐπιτηδεύοντες τοιοῦτόν τι καὶ τοῖς πολλοῖς τῶν ἰατρῶν συμβέβηκεν.

b Cum priſco illo commentatore quem à Cruquio Antuerpiæ nuper Plantinus edidit, debent exẽplo athletarum (ait) à puero exerceri in ſcholis.
c Anacharſi.
d ὅτι ὁ ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος, fol. 8.

Sed verum Horatianum illud, multa tuliſſe, feciſſéque illum oportuiſſe, qui victoriam in agonibus huiuſmodi, præſertim Olympiacis, adepturus eſſet: quo illa etiam verba ex Hellanodicarum admonitione ad athletas Olympiacum agonem inituros pertinebant εἰ πεπόνηται ὑμῖν ἐπαξίως τοῦ ἐς ὀλυμπίαν ἐλθεῖν & cætera quæ inferius exhibere certum eſt. & iſta Galeni, *protreptico ad artes ſub fin. in fol. 6.* quibus indicat multis

laboribus

laboribus & ærumnis per totum certaminis tempus afflictos, qui & astricta victus ratione vterentur, athletas vt non esset vnde vlla voluptate perfunderentur, & absolutos, id est perfunctos atque liberatos illa professione agonistica plerisque corporis partibus mutilos, vel debiles fuisse, εἰ δὲ καὶ τὴν ἡδονὴν σώματός τις ἀγαθὸν (inquit) εἶναι φαίη οὐδὲ ταύτης αὐτῆς αὐτοῖς μέτεστιν οὔτ' οὖν ἀθλοῦσιν, οὔτε καταλύσασιν. εἴ γε παρὰ μὲν τὸν τῆς ἀθλήσεως χρόνον ἐν πόνοις τε καὶ ταλαιπωρίαις εἰσὶν οὐ γυμναζόμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνάγκην ἐσθίοντες ἡνίκα δὲ καὶ καταλύσαντες τύχωσιν ἀνάπηροι τὰ πλεῖστα μέρη τοῦ σώματος γίνονται. Eorum laborum partem facit hæc à potu, cibo, Venere abstinentia. Vnde laudes athletarum victorum ducendas componendo ipsorum protreptico docet in arte Dionysius Halicarnasseus[a], καὶ ὅτι ἀπὸ σωφροσύνης (ait in cæteris) ἀπὸ ἐγκρατείας ἀπὸ ἀσκήσεως τοιοῦτοι ἐγένοντο. & quæ sequuntur à nobis allata superiore libro, vbi de honoribus hieronicarum egimus: quod ipsum à Dione Chrysostomo factum vbi encomium Melancomæ pugilis perscripsit, possum ostendere verbis iis quæ paulò pòst commodiùs me prolaturum existimo. Qua etiam abstinentia post victorias coronásque (adeò valet consuetudo) interdum ad extremam vsque senectam hieronicæ vtebantur, vt in eodem exercitationis tenore perdurarent. Vnde Plutarchus de Marco Catone Censorio *in eius vita fol.619. & 647 Steph. libri*, εἰκότως οὖν ἐθαύμαζον τὸν κάτωνα (inquit & cætera.) ὑπὸ τῶν πόνων καὶ ἡδονῶν ὁρῶντες ἀήττητον &c. γέροντα καὶ πολιὸν ἤδη μεθ' ὑπατείαν, καὶ θρίαμβον ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον ἐγκαρτεροῦντα τῇ τάξει τῆς ἀσκήσεως, καὶ διομαλίζοντα μέχρι τῆς τελευτῆς. Et posteà, πᾶσιν (ὡς ἔπος εἰπεῖν) ἀντιπάλοις χρώμενος καὶ μέχρι γήρως, ὥσπερ ἀθλητὴς ἀγωνιζόμενος ἀπαίτητα διετήρησεν ἑαυτόν.

Sed maximam, atque precipuam laboriosa illa exercitatio, ἄσκησις inquam illa, vnde petendas hieronicarum laudes, eo quem antè attuli loco Dionysius monebat: & quam ipsam esse tormentum Seneca[b] scribit, quo loco, Athletæ quantum plagarum ore, quantum toto corpore excipiunt? ferunt tamen omne tormentum gloriæ cupiditate: nec tantùm quia pugnant ista patiuntur: sed vt pugnent exercitatio ipsa tormentum est. Rectè verò, & ista passos athletas ait, quia pugnabant, victoriæ scilicet gratia, cuius gloria præmium ipsiúsque gloriæ indicium corona fuerit. Vnde ipse alio loco Seneca,[c] In certaminibus sacris plerosque vicisse ait, cædentium manus obstinata patientia fatigando, quod fecisse cùm cæteros pugiles ad stridorem vsque dentium, ex his D. Ioannis Chrysostomi[d] voluptatem in re venerea nullam aut quam minimam esse ostendere satagentis addiscimus, καὶ γὰρ οἱ πυκτεύοντες καὶ πληττόμενοι τοὺς ὀδόντας τρίζουσι, καὶ αἱ ὠδίνουσαι γυναῖκες διασπώμεναι τοῖς πόνοις τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσιν: tum verò ac multò etiam magis pugilem Cyrenæum Eurydamam Ælianus *cap.19. lib.10. var. hist.* narrat, cui cùm in certamine aduersarius dentes excussisset, ne hoc ab ipso animaduerteretur, eos deglutiuit absorpsitque, atque ita victoriam pugilatu adeptus est, εὐρυδάμας ὁ κυρηναῖος (inquit) πυγμῇ ἐνίκησεν, ἐκκρουσθεὶς μὲν ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τοὺς ὀδόντας. καταπιὼν δὲ αὐτοὺς ἵνα μὴ αἴσθηται ὁ ἀντίπαλος.

Sed & hoc amplius vt etiam pugnarent, hoc passos athletas ait illo loco Seneca vt passos quidem in gymnasio & palæstra, quo deinde inter legitimos athletas in stadio pro corona decertare possent, sed non mi-

a In fin. προτρεπ. ἀθλητάς, fo. 41.

b Epist. 79. al. est 78. cuius initium, Vexari te.

c Lib. 2. de tranquill. animi cap. 9. Vide & lib. 2. de ira, cap. 14. ex quo scripsimus sermone præcedenti.

d Serm. 37. in cap. 15. Epist. 1. D. Pauli ad Corin. ad fin. in fol. 229. pag. 2. vbi τὸ γὰρ τοὺς ὀδόντας τρίζειν καὶ ἐξίστασθαι οὐχ ἡδονῆς· εἰ δὲ ἡδονὴ ἦν, οὐκ ἂν αὐτὰ τοιαῦτα εἰργάσατο τὰ ἄγαν ἀλγοῦντες ὑπομένοντες καὶ γὰρ οἱ πυκτεύοντες &c. ὥστε οὐχ ἡδονὴ τοῦτο ἀλλ' ἔκστασις μᾶλλον καὶ θόρυβος καὶ ταραχή.

nus in ipſo etiam ſtadio. Itaque Iobum illum ab athletico vitæ inſtituto tranſlatione ſumpta, B. Ioan. Chryſoſtomus[a] alicubi maximum patientiæ certatorem nominat, & vero Melancomam illum egregium pugilē à Chryſoſtomo Dione[b] propter laborum athleticorum patientiam laudatum reperias ſic ferè, vt cum in bello ignauiſſimi quique armis abiectis eorum gerendorum labori potiùs quam vulnerum (quæ inermibus, vtique facilius, & promptius ingeruntur) dolori cedant, plurimas ipſe maximáſque, ita, vt laboribus athleticis nunquam cederet omnium primus ab eo tempore quo Pythiis agonibus decertare cœpit, ſed inuictus in laboribus illis perduraret, de antagoniſtis non paucis, neque imbecillibus coronas reportarit, atque ad ſummam laborum, quos athletam ſubire oportebat ita peruenerit vt nullis voluptatibus, atq; deliciis quæ in hominum vitam incurrunt non modò frangi, ſed neque tentari potuerit. Verba optimi auctoris (vt eadem opera caſtigentur,) proferam vt ſoleo, præſertim verò quod non paſſim auctor ille alioqui caſtiſſimus & elegantiſſimus manibus eruditorum hominum teritur: καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ οἱ φαυλότατοι τὰ ὅπλα ῥίπτουσιν, οὐκ εἰδότες ὅτι γυμνοὶ μᾶλλον ἂν τιτρώσκοιντο, καὶ οὕτω μᾶλλον ἡττῶνται τοῦ κόπου, ἢ τῶν τραυμάτων, τὶ γὰρ τοι εἶπεν ἀφ' οὗπερ ἤρξατο ἀγωνίζεσθαι: πυθοῖ πρῶτος μὲν ὢν ἴσμεν ἄνιππος διεγένετο, πλείστους καὶ μεγίστους στεφάνους ἀνελόμενος καὶ ἀνταγωνισταῖς, οὔτε φαύλοις, οὔτε ὀλίγοις χρησάμενος &c. Vbi non dubito equidem, quin quum alibi[c] quoque de ipſo Melancoma ita ſcripſerit, vt ſignificaret ὅτι τοσούτοις ἀνταγωνισταῖς. χρησάμενος καὶ οὕτως ἀγαθοῖς ὑπ' οὐδ' ἑνὸς ἡττήθη αὐτὸς δὲ ἀεὶ πάντας ἐνίκα: itemque, ὅτι αὐτῷ ὑπῆρξε μὲν κάλλος σώματος ὑπῆρξε δὲ ἀνδρεία καὶ εὐψυχία: ἔτι δὲ σωφροσύνη, καὶ τὸ ἀήττητον γίνεσθαι: pro illo ἄνιππος, quod nihili eſt, cùm nihil rei pugilibus cum equis fuerit, ἀήττητος Dio ſcripſerit: ſicuti ἀήττητον διαγίνεσθαι ἀντὶ τοῦ διατελεῖν apud Plutarchum quoq; reperire eſt, quod ipſis Lexicographis non ignotum. Sequitur aliquanto poſt apud Dionem de athleticis huiuſmodi laboribus: τοιοῦτος μέν τοι ὢν ἀθλίως ἐτελεύτησεν τῶν μὲν πόνων τῆς ἀθλήσεως ἐπὶ πλεῖστον ἐλθὼν τῶν δ' ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν οὐδενὸς πειραθείς. Et poſteà quod noſtram illam caſtigationem aſſerit, & ſimul illuſtrat reliqua quæ antè propoſui ad laudes Melancomæ fortis adeò pugilis, vt non modò non antagoniſtis, ſed neque laboribus & voluptatibus vllatenus cederet, formoſi alioqui non minus quàm robuſti, ac nobili genere orti, omnia pertinentia, ᾧ καὶ γένους ὑπῆρξε λαμπροῦ τυχεῖν, καὶ κάλλους, ἔτι δὲ ἀνδρείας, καὶ ἰσχύος, καὶ σωφροσύνης, ἃ δὴ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν. τό γε μὴν θαυμαστότατον ἐν ἀνθρώποις ἀήττητον γενέσθαι οὐ μόνον τῶν ἀνταγωνιστῶν, ἀλλὰ καὶ πόνου καὶ καύματος καὶ γαστρὸς καὶ ἀφροδισίων· δεῖ γὰρ πρῶτον τούτοις ἀήττητον εἶναι τὸν μέλλοντα ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἀνταγωνιστῶν ληφθήσεσθαι.

a Ad Olymp. epiſt. 7. tom. 5. col. 910. Etſi plaçes maximū inducamus patientię certatorem.

b In Melācoma 1. fol. 197. Aldini libri.

c In Melancoma 2. fol. 199. pag. 2. & fol. 200.

Adhuc de athletica patientia actus potiſſimùm, è varijs auctoribus. Dio Chryſoſtomus intereà explicatus & correctus. D. Iacobi vnus & D. Pauli alter illuſtratus locus. Athletarum appellatio ad milites producta à Platone, Polybio atque Diodoro. Militiæ etymon. Malè, laborioſè è Seneca. Monachorum veterum in toto vitæ aſceticæ genere humilitas, patientia, conſtantia ſimilis athleticæ, ex Epiphanio & Caſſiano.

CAP. VI.

AD iſtos labores athleticos pertinet hoc quoque quod Beatus alter Chryſoſtomus homilia 67. ad populum Antiochenum. Nullus

athleta

athleta generosus (ait) in stadio balnea quærit, aut mēsam cibis aut vino redundantem, hoc non est athletæ, sed delicati: athleta namque pugnat puluere, oleo, solis ardore, sudore largo, tribulatione, & angustia. Hoc est certaminis tempus & pugnæ, igitur & vulnerum & cruoris, & doloris: & in sermone περὶ πραότητος ad extremum: διόπερ χρὴ καρτερεῖν (ait & cætera) ἄτοπον γὰρ τοὺς μὲν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθλητὰς καὶ κονιορτοῦ καὶ πληγῶν, καὶ τραυμάτων ἀνέχεσθαι πρὸς δόξαν κενὴν τὸν στέφανον οὐδενὸς ἄξιον βλέποντας. ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὸ χεῖρα τοῦ στεφανοῦσθαι μέλλοντας μὴ καρτερεῖν ὀργῆς μηδὲ ἐπαίνῳ φέρειν γενναίως. Rursum Seneca *Epist*. 80. ad Lucilium, vbi de iis qui corpora in stadio exercebāt, quorúmq; lacertos & humeros spectatores mirabantur. Illud maximè reuoluo mecū (inquit) Si corpus perduci exercitatione ad hanc patientiā potest, qua & pugnos pariter & calces non vnius hominis ferat, qua solem ardentissimum in feruentissimo puluere sustinēs aliquis & sanguine suo madens diē ducat: quāto facilius animus corroborari possit vt fortunæ ictus inuictus excipiat, vt proiectus & cōculcatus exurgat D. Aug. *de patiēt. c.* 4. Aut in agone certādo (ait) seu venādo, seu theatricum aliquid plausibiliter exhibendo, magnos labores, dolorésque pertulerit, parum est quod populari vanitate nullis reprehensionibus cohibetur: Sed insuper extollitur laudibus. Vbi quod à Chrysostomo & à Seneca καρτέρησιν siue patientiam athletarum commendantibus de Solis ardore dicitur, hoc ipse Cicero *in lib. de claris orator*. expressit ei perferendo impares fuisse inexercitatos athletas ostendens his omnino verbis: Pugiles inexercitati etiam si pugnos & plagas Olympiorum cupidi ferre possunt, solem tamen sæpe ferre non possunt: Istud ipsum lōgè anteà de ludicris ludorum apud Lacedæmonios exercitationibus, quas γυμνοπαιδείας vocant, Migillias Lacedæmonius apud Platonem[a] disceptans pronunciarat, sic fere, ἔτι δὲ κἀν ταῖς γυμνοπαιδείαις δειναὶ καρτερήσεις παρ' ὑμῖν γίγνονται τῇ τοῦ πνίγους ῥώμῃ διαμαχομένων καὶ παμπολλὰ ἕτερα σχεδὸν ὅσα οὐκ ἂν παύσαιτό τις ἑκάστοτε διεξιών. Ad æstum illum ardorémque solis in Olympico circa æstiuum scilicet solstitium celebrari (quemadmodum Benedictus Pererius[b] nuper ostendit) solito agone tolerandum maxima opus athletis fuisse patientia olim ille profecto credidit homo Chius, qui seruo infensus suo, nō in pistrinum se minabatur ipsum dediturum, sed Olympiam deducturum esse, multò asperius supplicium ratus (vt videtur) eius qui apud Olympiam spectandi certaminis gratia solaribus radiis vreretur, quàm qui ad molendum pistrino addictus foret: Id quod ab Æliano *lib. 8. var. hist. cap.* 15. his verbis relatum inuenio: ἀνὴρ χῖος ὀργιζόμενος τῷ οἰκέτῃ, ἐγώ σε (ἔφη) οὐκ εἰς μύλωνα ἐμβαλῶ ἀλλ' εἰς ὀλυμπίαν ἄξω· πολλῷ γὰρ ᾤετο πικροτέραν ὡς τὸ εἰκὸς εἶναι τιμωρίαν ἐκεῖνος ἐν ὀλυμπίᾳ θεώμενον ὑπὸ τῆς ἀκτῖνος ὀπτᾶσθαι ἢ ἀλεῖν μύλῃ παραδοθέντα. Quod si erat in spectatoribus verum, vt verissimum fuisse, vel ista B. Chrysostomi[c] verba fidem indubitatam faciunt: Absurdum enim fuerit alios in certaminibus Olympiacis quotidie à medio noctis vsque ad meridiē perdurare expectantes vt videant cui cessura sit corona, nudoque capite excipere solis radios nec prius abscedere quàm de certamine fuerit pronunciatum, nos verò nunc cùm certamen sit non de tali corona sed de corona immortali defatigari ac tædio affici. quanto magis laborare ab hoc æstus ardorisque incommodo pugiles aliíque athletæ

a Sub initiū lib. 1. περὶ νόμων, fol. 633. Stephanici exempl. De gymnopædia verò egit & Plutar. apophthegm. Laconi. fo. 368. vbi de Agesilao.

b In de cōmunib. omnium rerum nat. princip. & affectio. li. 4. qui est de antiquis philosoph. cap. 3. ex Herodoto imprimis in lib. 8. vbi de Xerxe qui ineunte æstate maria trās misit ad debellandā Grçciam quo tēpore Græcos in celebrandis Olympicis ludis reperit. Reprehensa Ioānis Lucidi opinione qui ludorū & Olympiadū quoq; initiū ad æquinoctium autumnale reiicit.

c In Orat. 2. aduersus Iudæos col. 1002. vnde verba in rem aliam protuli libro huius Agonistici primo cap. 30.

debuerint, nemo non videt, cùm ipsos in mediam arenam descendere oportuerit: tametsi cæteris paribus non nego quin vehementius æstu solis, atque ardore sedentes quàm qui exercentur affici atque vti soleāt, cùm hoc disertè Aristoteles *problem. sect. 38. quæst. 6.* his verbis tradat: διὰ τί μᾶλλον καίονται ὑπὸ τοῦ ἡλίου οἱ καθεζόμενοι τῶν γυμναζομένων, ἢ ὅτι οἱ ἐν κινήσει ὄντες ὥσπερ ῥιπίζονται ὑπὸ τοῦ πνεύματος διὰ τὸ κινεῖν τὸν ἀέρα, οἱ δὲ καθήμενοι οὐ πάσχουσι τοῦτο. Plato igitur *lib. 4. de Repub. fo. 422.* vbi dixit pugilem vnum ab arte athletica optimè instructum & exercitatum facillimè contra duos diuites homines & obesos, sed eius industriæ rudes & imperitos, depugnaturum: sic ferè: εἷς πύκτης ὡς οἷόν τε κάλλιστα ἐπὶ τοῦτο παρασκευασμένος δυοῖν μὴ πύκταιν πλουσίοιν δὲ καὶ πιόνοιν οὐκ ἂν δοκῇ σοι ῥᾳδίως μάχεσθαι: hoc quoque de illa æstus & solis perpessione subdit, οὐδ᾽ εἰ ἐξείη ὑποφεύγοντι τὸν πρότερον ἀεὶ προσφερόμενον ἀναστρέφοντα κρούειν καὶ τοῦτο ποιοῖ πολλάκις ἐν ἡλίῳ τε καὶ πνίγει ἆρά γε οὐ καὶ πλείους χειρώσαιτ᾽ ἂν τοιούτους ὁ τοιοῦτος. Quo etiam pertinet quod Melancomam ipsum ita fuisse ab animo comparatum libro primo dixi (vt ea ne repetam, quæ superiùs aliquantò, *ad extremum cap. 5. huius libri* ad rem eandem pertinentia vel quæ secundi libri octauo & vicesimo capite de pugilum istorum patiētia & constantia protuli) non vt ferire, aut ictus perferre generosi esse athletæ duceret, sed durare aliquandiu, non frangi manuum pōderibus, nec defici spiritu, aut æstui & ardori solis cedere, sicuti Chrysostomus Dio *in Melancoma. 1. fol. 196. pag. 2. Aldini libri* memorat: τὸ δὲ ἀνέχεσθαι τοῦ χρόνου καὶ μήτε τοῦ βάρους τῶν χειρῶν (de cæstibus & meilichis forsitan intelligit quæ manibus aptabantur) μήτε τοῦ πνεύματος ἐνδεῆ γίγνεσθαι μήτε τῷ καύματι ἄχθεσθαι τὸ δὲ ἔστι γενναῖον ὀρθῶς μέντοι ἔφην ὑπολαμβάνων (sic enim malo quam ἀπολαμβάνων legere) & alio loco, *Melancoma 2. fo. 200.* τοῦ δὲ ἐπειγόμενον ὡς οἷόν τε τάχιστα νικῆσαι καὶ παίοντα καὶ συμπλεκόμενον αὐτὸν ἡττῆσθαι τοῦ καύματος καὶ τοῦ χρόνου.

Eò insuper esse referendum censeo, quod vehementissima tempestate, anni per totam diem à Melancoma sæpenumero depugnatum, paulò antè dixerat: πολλάκις γὰρ δι᾽ ὅλης τῆς ἡμέρας ἠγωνίζετο ἐν τῇ σφοδροτάτῃ ὥρᾳ τοῦ ἔθους. Degeneres quidem animi athletas in gymnasiis & palæstris versari ibíque luctari ac ventilare & vmbratili pugna decertare solitos, in stadium autem ideò prodire plærósque noluisse quod solis æstum ictúsque ac vulnera refugerent ab ipso Dione *in Sermo. 32.* πρὸς ἀλεξανδρεῖς traditur his admodum verbis: καὶ ὁμοίων τοῖς ἀγεννέσι τῶν ἀθλητῶν οἳ τὰς παλαίστρας ἐνοχλοῦσι καὶ τὰ γυμνάσια χειρονομοῦντες καὶ παλαίοντες εἰς δὲ τὸν στάδιον οὐκ ἐθέλουσιν ἰέναι τὸν ἥλιον καὶ τὰς πληγὰς ὑφορώμενοι. Quod enim de Sole ait ad æstum illum ardorémque refero, quem idem auctor alibi τοῦ καύματος appellatione designauerat, sicuti anteà ostendi. Atque ad hanc athletarum in omni genere certaminis præsertim pugilatus, & pancratij, sed & cursus patientiam, per quam ad victoriæ præmium, cum gloria coronam peruenirent: Equidem valde fallor nisi D. Iacobus *Epistol. Cath. cap. 1. ver. 1. 4. & 12.* aspexerit, quo loco, posteaquam de patientia in tentationibus disseruit posteà sic infit, μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμὸν ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς &c. quod etiam suadet illud δοκίμου vocabulum de quo statim *cap. 13. huius libri* plenius dicturi sumus, cùm de athletarū probatione verba faciemus. De D. Paulo neutiquam

tiquam dubitare ista ipsius verba sinunt, ex Epistolę ad Hebręos, *cap.12. vers.11.* δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα. Et posteà πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτοῖς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. Vbi rectè εἰρηνικὸν pacificum fructum, seu præmium, tanquam exercitatio ipsa & patientia. (ad quam illa δι' ὑπομονῆς λύπης & item γεγυμνασμένοις vocabula pertinent athletica) pugnæ cuiuspiam bellicæ, siue militaris (quando à malo militiam veluti malitia κακία siue κάκωσις afflictio dolorísque ac laborum perpessio quædam sit, appellatam scio: qua de re nostram ante aliquot annos[a] opinionem togatis auditoribus explicãdo Vlpiano iuxta id quod Annæus Seneca [b], Male à populo solere dici, durè asperè laboriosè auctor est, manifestam feci) speciem atque imaginem præferat. Et sanè præfert, quamuis enim plerísque rebus inter se militaris vitæ ratio ab athletarum instituto distet: sicuti dictum à nobis affatim fuit huius libri cap. tertio: attamen vel ob ictum, & laborum assiduam atque ab exercitatione inuictam (vt ita loquar) patientiam, inter vtrósque nõ paruam similitudinem intercedere nemo non videt: quamobrem & à Platone milites, athletas bellicos, siue militares nuncupatos ibidem docui: quem imitatus Polybius *lib.1.fol.3.* Romanis militibus propterea nomẽ athletarum & quidem verorum tribuit: quo loco ῥωμαῖοι Ταραντίνους μὲν καὶ σαυνίτας ὑφ' αὐτοὺς πεποιημένοι τοὺς δὲ κατὰ τὴν Ἰταλίαν κελτοὺς πολλαῖς μάχαις ἤδη νενικηκότες. τότε πρῶτον ἐπὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἰταλίας ὥρμησαν οὐχ ὡς ὑπὲρ ὀθνείων ἐπὶ δὲ τὸ πλεῖον ὡς ὑπὲρ ἰδίων ἤδη καὶ καθηκόντων σφίσι πολεμήσοντες ἀθληταὶ γεγονότες ἀληθινοὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔργων, ἐκ τῶν πρὸς τοὺς σαυνίτας καὶ κελτοὺς ἀγώνων: Et posteà, *fol. 25. eodem lib.* exercitatione perductos Romanos ad rei nauticæ peritiam laborúmque ipsius patientiam, nautas athletas effectos à Lutatio qui cum classe in Siciliam appulerat scribit, ἀλλ' ἀν' ἑκάστην ἡμέραν ἀναπείρας καὶ μελέτας ποιῶν τοῖς πληρώμασιν οἰκείως τῆς ἐπιβολῆς, τῇ δὲ λοιπῇ τῇ κατὰ τὴν δίαιταν ἐπιμελείᾳ προσκάρτερον ἀθλητὰς ἀπετέλεσε πρὸς τὸ προκείμενον ἐν πάνυ βραχεῖ χρόνῳ τοὺς ναύτας: & alio loco, *lib.2.fol.43.* Romanos continuis aduersus Gallos præliis, ac pugnis assuefactos, deinde aduersus Pyrrhum atque Carthaginiẽses fortius dimicasse significans perfectos bellicorum operum athletas euasisse tradit his omnino verbis, τοῦ γὰρ καταπέπληχθαι συνήθειαν ἐσχηκότες ὑπὸ γαλατῶν οὐδὲν ἠδύναντο δεινότερον ἰδεῖν οὐδὲ προσδοκῆσαι τῶν αὐτοῖς ἤδη πεπραγμένων. ἐξ ὧν πρός τε πύῤῥον ἀθληταὶ τέλειοι γεγονότες τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων συγκατέστησαν &c. Nec multo aliter Diodorus Siculus *lib.18. Bibliothec. fo.632.* nisi quod prætermisso τῶν ἀληθινῶν vel τελείων vocabulo Leosthenem Atheniensium iussu conscripsisse exercitum, milites autem, qui ex eorum numeris qui sub Dario & Satrapis stipẽdia cum mererent multis magnísq; præliis committendis interfuerant lectos, bellicorum operum athletas extitisse præclara in re militari facinora perfecisse memorat, ἐστρατευμένοι γὰρ κατὰ τὴν ἀσίαν πολλὴν χρόνον καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγώνων μετεσχηκότες ἀθληταὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔργων ἐγεγένηντο. Vt athletæ gentiles vt milites isti seculares ita Christiani ascetæ veri ac iusti milites diutina in cœnobiis velut palæstris quibusdam ascesi seu exercitatione (de qua superiore libro[c] verba fecimus iam inde ab ipso ecclesiæ nascentes initio[d], inediæ sitis nuditatis laborúmque cum iniuria sæuientis ipsius anni tem-

a Anno Christi 1588. arrestis generalibus in Curia suprema Tholosana sub festũ Natalitiorum Christi pronuntiatis in solemni purpura.

b Epist.82. cuius initiũ Desij iam te: vbi, Malè mihi esse malo (inquit) quã molliter. Male nunc sic excipe, quẽadmodum à populo solet dici, durè, asperè, laboriosè.

c Cap.28. li. 2. de duritia & patientia vitæ monasticæ præter quæ attigi l. cap. 3. ad extremum, etiã vide B. Ioan. Chrysost. homil.13. in cap. 5. epistol 1. B. Pauli ad Timoth. in Ethico fol. 31. & 32. Græci lib. & homil. 59. ad popul. Antioch. co. 339. Lat. versionis itẽ de monastica tõsura & veste vitáque monachorũ angelica multũ egimus lib.3. Semest. ca.21.

d Videsis quæ ad Thelesphori pontificatum de Marco Euangelista ex Hieronymo de Christianis primitiuis apud Alexandriam ex Philone Iudæo Genebrardus doctiss. sub ann. Christi 139. scrib. in chronicis f.381. & sub ann. Chr. 426. fo. 442.

pestatis omnium tolerantiã atque in humilitate perfecta imperturbatæ mentis constantiam (vt cum Cassiano loquar) immobilémq; patientiæ firmitatem sibi comparare vt in eremo denique degere atque ad cœlestem ex anachoretarum disciplina & angelicam vitam peruenire possent, omni ratione nitebantur. Ideo Epiphanius in Physiologo [a] Aquaticæ ranæ pseudomonachum qui se in ista cœnobitarum palæstra non exerceret, verum autem hoc est ascetam monachum qui constanter omnia perferendo duraret, ranę terrestri comparans, posteaquàm dixit, ὅτι ὁ ξηροβάτραχος δέχεται τὸ θερμὸν τοῦ ἡλίου (hanc rationem secutos generosos athletas isto sermone comprobauimus) τούς τε πάγους ὄμβρους ἀνέμους καὶ χειμῶνας καὶ πάντα ὑπομένει οὐδαμῶς τε ἀπειρηκὼς ἐστιν: subdit illicò quę sequuntur, οὕτω καὶ οἱ μοναχοὶ οἱ μὴ ἀσκούμενοι οὐχ οἷοί τε ἔσονται ὑπομένειν πεῖναν, δίψαν, γύμνωσιν, ἐγκράτειαν καὶ χαμαικοιτείαν: οἱ δὲ ἐνασχολούμενοι ἡδέως τὰ νηστεύουσι καὶ πάντα φέρουσι. Ideò Piamon abbas apud Ioan. Cassianum in collationibus [b]. Quoniam de optimo genere monachorum (inquit) video vos professionis huius arripuisse principia, id est de laudabili cœnobiorum palæstra ad excelsa fastigia anachoreticæ tendere disciplinæ humilitatis patientiæque virtutem quam vos illic didicisse non dubito, vero sectamini cordis affectu & alio posteà loco idem Cassianus, Quo pacto (ait) imperturbatæ mentis constantiam & immobilem patientiæ poterimus apprehendere firmitatem, qui ipsas quodammodo scholas & exercitationis huius palæstram in qua ad plenum erudiri ac perfici principia nostra debuerant, intempestiuè intermissa cœnobij conuersatione dereliquimus.

[a] Cap. 22. περὶ τοῦ ξηροβατράχου.

[b] Collat. 18. cap. 11. f. 487. & collat. 19. cap. 11.

Arida saginatio Athletarum apud Tertullianum, qui fortean castigatur. Exercitatio eorum in proagonibus & in ipsis stadijs Perpeßio *ictuum periculosorum athletica. Vlpiani animaduersus locus & illustratus.* Plutarcho, *Eustathio*, Philostrato *adhibitis. Athleta post obitum coronatus.*

CAP. VII.

FVisse igitur quandam athletarum saginationem verum est vt supèriùs dixi: sed eam talem vt aridam vocare Tertullianus *in de pallio*, non dubitauerit, quo loco, vnde gentium in prouinciis meliùs exercitis, quas natura agro potiùs eluctando commodauit, studia palæstrę (vereor vt stadia potiùs hic auctor scripserit, qui & in Scorpiaco stadij senectutem dixit, ac τὸ palæstræ sit à glossemate: quanquàm vulgatam stare lectionem video) malè senescentia & cassum laborantia & lutea vnctio & puluerea volutatio & arida saginatio. Fuisse autem exercitationem valde laboriosam, qua propter gloriam, athletarum ipsorum corpora torquerentur: non tantùm ἐν τοῖς προαγῶσιν illis quorum eo quem antè citauimus loco D. Basilius mentionem facit: aspiciens (vt arbitror) ad exercitationes illas, quibus per dies admodum triginta in ipsa Elide, cùm instarent Olympia, soliti athletæ operam dare (qua de re apud Philostratum *extremo lib. 5. de Apollonio*, ita ferè scriptum, ἠλεῖοι τοὺς ἀθλητὰς ἐπειδὰν ἥκῃ ὀλύμπια γυμνάζουσι ἡμερῶν τριάκοντα ἐν αὐτῇ τῇ ἤλιδι καὶ ξυναγαγόντες αὐτοὺς ὁ μὲν δελφὸς ὅτε πύθια, ὁ δὲ κορίνθιος ὅτε ἴσθμια, ἴτε φασὶν & cæt. quæ antè retuli) verùm etiam in ipso certaminis publici loco: vbi, cor-

poris

poris tum aliis laboribus, tum verò etiam aliquo onere ferundo exercendi gratia, occupatos antiquitus athletas, Mercurialem doctissimum, *lib.2. de re gymnast. vbi de halteribus*, auctores alij, me insuper B. Ioannes Chrysostomus docuit, quem sæpe in hoc opere agonistico laudandum habui. Verba eius hæc ferè sunt[a], Nam si aduersitatem sustuleris, & præmiorum causam tollas necesse est. Nonne & certatores spectasti, qui exercendi se gratia vel vtres arena complent & gestant? quod tamen vt agas, haud sanè necessarium fuerit.

a In sermone de charitate quæ cuncta dirigit & perficit tom. 5. col. 684. editionis Niuellia ann. 81.

In ipso quinetiam agonis articulo non pati modò illatos ictibus atque vulneribus dolores, sed & obstinatione quadam animi seu virtutis, seu gloriæ causa (sicuti post Senecam noster Vlpianus[b] loquitur) tum cicatricum deformitatem, dentium, oculorúmque excussionem, luxationem, effracturámque ossium perferre: immò vitæ plerúmque ipsius discimen athletas olim subire solitos, præsertim pugiles, atque pancratiastas Epei Homerici verba illa quæ superiore tractatu proposui manifestum faciunt: & insuper ista Eustathij *ad Iliad. ψ. fol.* 1323. ad Homerum eo ipso loco adnotatio comprobat: τηρητέον δὲ καὶ τὸ ἐπικίνδυνον τῆς πυγμαχικῆς ἀεὶ τοιαύτης οὔσης· πολλοὺς γὰρ τῆς κατὰ φύσιν σωματικῆς ἁρμονίας παρέλυεν. Præterea isti de crepantibus sub pugno (vt verbo Senecæ[c] vtar) Amyci & Pollucis pugilatu decertantium dentibus apud Apollonium Rhodinum versus commonstrant,

b l. qua actione. §. si quis in colluctat. D. ad l. Aquil.

c Epist. o. 13. vnde verba proponam 3. cap. 14. huius libri.

--ὣς τοῖσι παρήϊ' ἀμφοτέρωθεν
καὶ γένυες κτύπεον. βρυχὴ δ' ὑπετέλλετ' ὀδόντων
ἄσπετος, οὐδ' ἔλληξαν ἐπισταδὸν οὐτάζοντες
ἔστε περ οὐλοὸν ἆσθμα καὶ ἀμφοτέρους ἐδάμασε.

Et posteà,

κόψε μεταΐγδην ὑπὲρ οὔατος ὀστέα δ' εἴσω
ῥῆξεν ὁ δ' ἀμ' ὀδύνῃ γνὺξ ἤριπεν.--

Ac denique illud quod è Rhodiaco Dionis Chrysostomi, libro secundo attulisse me de præmiis hieronicarum agentem memini ὅτι τὸν ὀλυμπιάσι στέφανον ἐλαΐνον ὄντα πολλοὶ προτετιμήκασι τοῦ ζῆν &c. ὅτι μὴ ῥαδίως μηδ' ἐπὶ μικρῷ δίδοται. Quamobrem si in colluctatione vel pancratio, vel pugiles dum inter se exercentur, alius alium occiderit in publico certamine Vlpianus cessare Aquiliam respondit, hoc addito, Quia gloriæ causa & virtutis, non iniurię causa damnum datum videtur. Alioqui cùm iura de iis quæ ἐκ παραλόγου accidunt constitui non soleant, sed de iis quę ἐπὶ τὸ πλεῖστον (τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δὶς παραβαίνουσι οἱ νομοθέται quemadmodum Theophrasto in testem adhibito *l. 4. 5. 6. D. legib.* nostri docuerunt) si perrarò, nec frequenter, ac facile cædes in istiusmodi certaminibus admittebatur, nihil fuit cur ea de re Iurisconsultum scribere ad edictum & responsa dare oportuerit. Ac notum quidem esse Plutarchus alicubi significat, olim singulare certamen apud Pisam fuisse celebratum: in quo etiam victus, aut se dedens, cedénsque necaretur: cuius historiæ licet auctorem prodere se non posse dicat, veram tamen illam esse fas est ex eo coniicere, quod istam consuetudinem ea quam ante memoraui lege tolli fuerit necesse, sic etenim Plutarchus *in fin. Quæst. 2. lib. 5. Sympos. problem.* ὅτι πάλαι καὶ μονομαχίας ἀγὼν περὶ Πίσαν ἤγετο μέχρι φόνου καὶ σφαγῆς τῶν ἡττωμένων καὶ ὑποπιπτόντων μή με πάλιν ἀπαιτεῖτε τῆς ἱστορίας βεβαιω-

τὴν κἂν διαφύγῃ τὴν μνήμην ἐν οἴνῳ τὸ ὄνομα καταγέλαστος δύομαι. De Arrichione igitur pancratiasta, qui post mortem quam in ipsa victoria Olympiæ oppetierat, coronatus fuerit, Philostratus[a], ἐς αὐτὸ ἥκεις ὀλύμπια (inquit) καὶ τῶν ἐν ὀλυμπίᾳ τὸ κάλλιστον· τουτὶ γὰρ δὴ ἀνδρῶν τὸ παγκράτιον στεφανοῦται δὲ αὐτὸ ἀῤῥιχίων ἐπαποθανὼν τῇ νίκῃ: καὶ στεφανοῖ αὐτὸν οὑτοσὶ ἑλλανοδίκης: Et posteà μεγάλου γὰρ δὴ αὐτῷ ὑπάρχοντος τοῦ δὶς ἤδη νικῆσαι τὸ ὀλύμπια μεῖζον τουτονὶ ὅτι καὶ τῆς ψυχῆς αὐτὸ κτησάμενος ἐς τὸν τῶν ὀλβίων πέμπεται χῶρον αὐτῇ κόνει. Et ad finem ὁ δὲ ἀῤῥιχίων ὅσα οἱ νικῶντες γέγραπται καὶ γὰρ τὸ αἷμα ἐν τῷ ἄνθει καὶ ὁ ἱδρὼς ἀκραιφνὴς ἔτι καὶ μειδιᾷ καθάπερ οἱ ζῶντες ἐπειδὰν νίκης αἰσθάνωνται. Verus Arrichion atque perfectissimus athleta Christus (liceat enim mihi Deum verum cum bona ipsius quam imploro venia, quâ homo est, cum homine licet pagano comparare, qui se sub serpentis & hirci brutorum animalium figuris à digito Dei sancto spiritu significari atque ostendi in sacrosanctis vetusti testamenti libris voluit) morte sua lethiferum vulnus diabolo forti armato illi aduersario inflixit, deiectúmque turpiter atque afflictum solo pancratiastes optimus superauit: quemadmodum similitudine ab athletis deducta B. Ioannes Chrysostomus[b] his omnino verbis explicat. ἐκεῖ τὴν πληγὴν ἔλαβεν ὁ θάνατος ὑπὸ σώματος. νεκροῦ τὴν καιρίαν λαβών. καὶ καθάπερ ἀθλητὴς νομίζων τὸν ἀντίπαλον βεβληκέναι καιρίαν λαμβάνει πληγὴν οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστὸς δείκνυσιν ὅτι τὸ μετὰ παῤῥησίας ἀποθανεῖν ἀσχημοσύνη ἐστὶ τοῦ διαβόλου quibus vtique verbis illa D. Pauli exponuntur καὶ αὐτὸ (τὸ χειρόγραφον) ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ ἀπεκδυσάμενος, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισε παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

[a] Lib. 2. εἰκόνων in Arrichione: de quo cætera protulimus libro primo sub init. vbi de pancratio in cap. 8 & vi de quæ in hanc rem ipsam è Pausania scribo inferiùs cap. 22. ad finem.

[b] Homil. 6. in cap. 2. epistol. D. Pauli ad Coloss. Idē Chrysost. homil. 1. in symbolum. apostol. 629. col. Moriendo mortem occidit, leo de tribu Iuda, Rugientē leonem supe rauit.

Nudos athletas decertasse. Leges Athleticæ. Aeliani de Oricadmo locus cuius interpretatio notatur in marg. Lex de non occidendo aduersario. Platonis de ipsa expensus locus & forte castigatus. Qui morderent in decertando eos κακομαχεῖν dictos. Plutarchus de pugilatu expositus, interpretibus notatis Agonibus Musicis suæ leges. Athletæ liberi nec famosi aut notati, sed & exploratæ virtutis. Quamobrem athletis tributa immunitas. πάλη apud Platonem, notato ipsius interprete. Ioannis Cassiani de athletis locus vnde legis vnicæ (de athletis petita explicatio. Puerorum certamen etiam in stadio. Plutarchi locus illo Cassiani adhibito expositus: eiúsque interpres Xylander notatus. Equorum agitatores pueri cum viris commissi curulibus ludis, sicuti gymnicis Pythys athletæ.

CAPVT. VIII.

PRæter istas continentię tam à cibis, potúque quàm à Venere laudes, sine quibus coronari athleta non potuit, decertare ipsum nudum quidem ex lege, aut more sacri agonis oportuit: vnde illa ἀποδύωαι καὶ ἀπογυμνάζεσθαι apud Thucydidem sicuti Pollux Onomastico *d. cap.* 30. *col.* 190. *lib.* 3. notat: sed ita vt pudor & honos oculis seruaretur: non sine subligaculo igitur, quod antè *lib. proxi. super. capite* 2. *&* 4. admonui. Nec dubito quin aliæ præterea quæpiam gymnici certaminis leges fuerint secundum quas agonem ipsum obiri oportuerit. Quamobrem apud Cornelium Celsum ita scriptum, *lib.* 1. *ca.* 2. *fol.* 19. Ac ne his quidem athletarum exemplo, vel certa esse lex, vel immodicus esse labor debet. Atque ab iis legibus celebratum in veterum libris Oricadmum quendam reperio, cui Siculi qui dicitur luctæ modi, ac rationis inuentio tribuitur: de quo ita Ælianus[c] alicubi, ὅτι ὀρείκαδμος πάλης ἐγένετο νομοθέτης

[c] Lib. 11. variar. hist. cap. 1. vbi pro iusta interpres pugilatū nescio quáobrē reddidit.

καθ᾽

καθ' ἑαυτὸν ἐπινοήσας τὸν Σικελὸν τρόπον καλούμενον τοῦ παλαίειν. Cùm autem luctæ, cæteræque itidem palæstrę (quam πάλης appellatione designatam alibi vt pugilatum, & alias etiam exercitationes comprehendat libro I. admonui) legibus quid non facere, aut pati victorem oporteret, eius præfecti aut etiam agonothetæ constituerent: quódque legitimum palæstritæ, athletæ, siue agonistę opus esset, aut contrà. sicuti Plato[a] me docuit, his verbis, ἃ δὲ τὸν μὴ παθόντα ἢ ποιήσαντα (sic malo cum scholiaste absque abnutiuo legere) δεῖ νικᾶν καὶ εἰς ὅπόσα καθάπερ νῦν ἐν τῇ πάλῃ διενομοθετήσαντο οἱ περὶ τὴν πάλην αὐτήν, τί τὸ καλῶς παλαίοντος ἔργον καὶ μὴ καλῶς, ταυτὸν δὴ καὶ τοὺς περὶ ὁπλομαχίαν ἄκρους παρακαλοῦντας χρὴ τούτῳ συνομοθετεῖν κελεύειν, τίς νικᾶν ἄρα δίκαιος περὶ ταύτας αὐτὰς μάχας ὅτι μὴ παθών, ἢ δράσας & statim διαθεμένους ἂν περὶ τούτων νόμους, τῷ κάλλιστα ἀποδιδόντι τὰ περὶ ταῦτα νόμιμα τὰ γέρα καὶ τὰς νίκας διανέμειν. In iis hæc fortasse fuit, Vt ne quis in colluctatione vel pugilatu antagonistam studio, deditáque opera conficeret, ac peremptum vellet: alioqui ne victor coronaretur: etiam si cædis illatæ, argui aut damnum datum sarcire cogi (tradente hoc ipsum, vti dixi, Vlpiano) minimè potuerit. Iuxta quam legem Hicco Epidaurio superato & interempto in pugilatu, damnatum ab Hellanodicis Astypalæeum Cleomedem, atque victoriæ præmio mulctatum præ dolore desipuisse, hoc est è potestate mentis exiisse, circa Olympiadem LXXI. à Pausania *lib. 2. Eliacôn fo. 146. Aldi. libri* relatum est. Atque hanc quidem Platoni *lib. 9. de legib. fol.* 865. legem placuisse video, vt qui in publico certamine, vel alioqui in bello exercitationéve bellica, quæ iussu magistratus fieret, amicum antagonistam nolens interfecisset, is ab illatæ cædis culpa, & crimine immunis esset: vbi cùm de pœna fuerit dubitatum, & lege ad dubitationem tollendam opus fuisse legislator viderit, qui de præmio victoriæ nihil cauit, ipsum omnino interfectori denegasse, ac velut abiudicasse censendus est. Cuius hæc in eam rem verba esse memini, quæ considerari, vt oportet, cupio, εἴ τις ἐν ἀγῶνι καὶ ἄθλοις δημοσίοις ἄκων εἴτε παραχρῆμα εἴτε καὶ ἐν ὑστέροις χρόνοις ἐκ τῶν πληγῶν ἀποκτείνει τινὰ φίλον (hîc Amici verbum nequaquàm ociosum existimes, cùm eius coniectura fraudis, insidiarum maleuolentiæ, omnísque inferendæ cædis voluntatis excludatur suspicio) ἢ κατὰ πόλεμον, ὡσαύτως ἢ κατὰ μελέτην τὴν πρὸς πόλεμον ποιουμένων ἄσκησιν, τῶν ἀρχόντων ψιλοῖς σώμασιν, ἢ μετά τινων ὅπλων ἀπομιμούμενοι τὴν πολεμικὴν πρᾶξιν, καθαρῶς (vbi hunc equidem articulum superuacaneum, & è sequentibus desumptum crediderim) κατὰ τὸν ἐκ Δελφῶν κομισθέντα περὶ τούτων νόμον ἔστω καθαρός.

Nec tantum interficere sed vel mordere aduersarium quod leoninũ, atque adeò belluinum, aut ferinum fuit prohibebant athleticæ, siue gymnici certaminis leges, siue quis pugilatu, siue lucta, siue ipso pancratio decerneretur: & qui hoc faceret is adeò κακομαχεῖν dicebatur Lucianus Demonacte[b] ἐπεὶ μέντοι πολλοὺς τῶν ἀθλητῶν ἑώρα κακομαχοῦντας καὶ παρὰ τὸν νόμον τὸν ἐναγώνιον ἀντὶ τοῦ παγκρατιάζειν δάκνοντας οὐκ ἀπεικότως ἔφη τοὺς νῦν ἀθλητὰς οἱ παρομαρτοῦντες λέοντας καλοῦσιν. Quod autem ita cęstibus armatas pugilum & reuinctas manus, vt non modo Lethale vulnus inferre non possent, aduersariúmque perimere: verum etiam quo mollior, leuiórve Ictus minus læderet atque offenderet, quispiam ex eo colligere se merito posse duxerit, quod Plutarchus[c] in hæc verba scribit, τῶν

[a] Lib 8. de legib. fo. 835. libri à Stephano excusi, & fo. 834.

[b] In eius vita, vide quæ scribo 3. cap. 21. & lib. 1. cap. 12.

[c] ἐν πολιτικοῖς παραγγέλμασι ad extremum, f. 1476. lib. Stephan. tom. 3. opusc.

μὲν γὰρ ἐν ταῖς παλαίστραις διαμαχομένων ἐπισφαίροις περιδέουσι τὰς χεῖρας ὅπως εἰς ἀνήκεστον ἡ ἅμιλλα μηδὲν ἐκπίπτῃ μαλακὴν ἔχουσα τὴν πληγὴν καὶ ἄλυπον non ita est, Equidem ipsum de pugilatu in palæstricis exercitationibus, non in stadiis, vbi coronæ causa decertabatur exhibito loquutum verius arbitror: quod in Phorbante Philostrati citãs ipsum Viginarius doctissimus minimè visus aduertere: sicuti Latinus etiam interpres, qui verba Plutarchi Græca his Latinis olim reddidit, Iam lucta, cęstibúsque certantium manus loris vinciri leniter, & pauxillum prohiberi consueuit &c. vbi cum ista leniter & pauxillum prohiberi, de suo addiderit, tum illud iam lucta pessimè scripsit, pro in palæstris quippe, aut quid eiusmodi: non enim cæstuum, aut meilicharum vsus in lucta etiam publica quẽadmodum libro primo docui. In cursura etiam proditorium existimatũ, atque adeo prohibitum coniicio, si quis aduersarium præcurrere sineret, ita vt ipsum à tergo persecutus, quapiam ratione læderet. Pollux etenim alicubi [a], τὸ μέντοι προδρομεῖν ἐάσαντα ἐπιδιώκειν ὅπερ ἐν ταῖς σφοδρομαχίαις γίγνεσθαι προδοσία ἐνομίζετο: qua de re inferius vbi de athletarum probatione differetur è Cicerone, Luciano atque Homero, etiam, & ad ipsum Eustathio dicturi sumus si Deus dederit. Nam & in agone Musico certas fuisse itidem leges Tacitus *sub init. lib. 10. annal.* indicat, vbi de Nerone, Ingreditur theatrum (ait) cunctis cytharæ legibus obtemperãs ne fessus resideret, ne sudorem nisi ea quam indutui gerebat veste detergeret, vt nulla oris, aut narium excrementa viderentur: postremò flexus genu, & cætum illum manu veneratus sentẽtias iudicum operiebatur ficto pauore. Suetonius [b] quoque de illo ipso: In certando verò ita legi obedierat (inquit) vt nunquam excreare ausus, sudorem quoque frontis brachio detergeret.

a d. cap. 30. col. 188. vbi περὶ δρόμου.

b Nerone cap. 24.

Tum verò esse liberum athletam, bonæque existimationis, non famosum, aut notatum oportuit: Sed & antequam coronaretur multas victorias in gymnasij Ephebæo ita de iuuenibus æmulis reportasse, vt exploratæ virtutis haberetur. Quo aspexisse istius rescripti [c] auctores principes videntur, cum hoc exigunt, vt immunitatem consequuturus, ita per omnem ætatem cum coæuis decertauerit, suæque virtutis ac roboris præ illis à puero specimen apud athlotetas ediderit, seséque approbauerit: vt si non periodo victorem se possit dicere, attamen tribus agonibus superior extiterit, & post multas in gymnasio victorias deinde in amphitheatro, circo vel stadio, in totius populi, ludorúmque curatoris, & sacerdotum prouincialium, atque athlothetarum conspectu, nõ ambitiosè, aut corruptis antagonistis, sed suo merito tertiùm coronatus fuerit. Nempe qui exercitationem istam athleticam tandiu sustinuerit, viriliterque ac strenuè ipsa sit perfunctus, huius non modò corpus sed animum quoque ad patientiam, virtutémq; omnem bellicam, egregiis militibus pro Repub. depugnaturis maximè necessariam, erigi atq; incrementum accipere, ipso Plutarcho ita prædicante, ac testimonium præbente, creditur: è cuius Symposiacis quęstionibus [d] ista superiore tractatu protulisse me recordor, ὅτι οἱ ἐρρωμένως ὑπομένοντες τὴν ἄσκησιν, οὐ μόνον τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς φρονήμασι ἐπαίρονται καὶ αὔξονται: quam esse huius rescripti rationem (vt vulgo nostri legum magistri vocant) decidendi aptissimam, atque verissimam: quatenus certè athletis immunitatis

c l. vnica. C. de athlet. lib. 10.

d Libro 8. Sympos. problem. quæst. 4.

nitatis priuilegium conceditur, equidem censeo. Nam luctæ quidem genus, cum ex omnibus motibus, maximè bellicæ, pugnæ cognatum, atque affine sit: ideò non pugnandi quidem rationi propter luctam dare operam: sed è contrario luctæ, propter pugnam oportere ab Atheniensi hospite illo apud Platonem[a] traditur: sic ferè, ὅτι τῇ πολεμικῇ μάχῃ πασῶν κινήσεων ὄντως ἐστὶ ξυγγενὴς πολὺ μάλισθ' ἡμῖν ἡ τοιαύτη πάλη, καὶ δὴ καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἐκείνης χάριν ἐπιτηδεύειν. ἀλλ' οὐκ ἐκείνην ταύτης ἕνεκα μανθάνειν. Vbi equidem πάλης vocabulo & pugilatum, & pancratium, latissima significatione, immò multò etiam potiùs quàm luctam designari censeo, idque mihi denegauerit nemo, qui potissimum eos expenderit locos, quos in eam rem primo huius tractatus libro *cap.* 10. *&* 11. attuli: & verò qui aduerterit apud Platonem eo loco posteà παλαίστραν dici, quam ante vocauerit πάλην: vbi νῦν δὴ τὸ μὲν περὶ παλαίστραν δυνάμεως τὸ μέχρι δεῦρ' ἡμῖν εἰρήσθω. Cum tamen vtrobique luctam interpres alioqui eruditissimus reddiderit: quamobrem factum, vt hoc quòque obiter adnotatum voluerim.

a Lib. 7. de legib. fo. 814. sic & fo. 795. eiusdem lib. Generaliter πάλης nomẽ accepit.

Ad cætera eo rescripto comprehẽsa & à nobis modò explicata quod spectat, nihil magis aptum atque perspicuum, quàm quod de more gymnicorum certaminum Ioannes Cassianus[b] omnium optimè in hæc verba scribit, adferri posse à quoquam arbitror, In illis enim certaminibus (inquit) quæ secundum eundem Apostolum corruptibilem coronam vincentibus parant, mos iste seruatur, vt is qui se ad gloriosam coronam, & Immunitatis priuilegio decoratam (vide vt hic locus ad Rescripti quod interpretamur sententiam, quæ de Immunitate est, faciat) præparare contendit, & perfecta cupit agonis subire certamina: prius in Olympiacis, ac Pythiis certaminibus indolem suæ iuuentutis, ac rudimentorum robur ostentet (hinc rursum illa rescripti eiusdem verba, Per omnem ætatem certasse, omnino explicanda sunt) in his siquidem iuniores qui has disciplinas cupiunt profiteri, vtrum mereantur vel debeant ad eas admitti, tam eius qui istis certaminibus præsidet quàm totius populi iudicio comprobantur: cúmque diligenter examinatus qui primùm repertus fuerit nulla vitæ aspersus infamia: deinde non seruitutis iugo ignobilis, & ob hoc indignus disciplina hac vel congressu eorum qui hanc profitẽtur fuerit iudicatus (hoc quoque de quo plenius posteà dicetur, quando in controuersiam, ab eruditis viris abduci video, ad illud Vlpiani nostri pertinet, *l. qua act. 7. §. 1. D. ad l. Aquiliã.* quo ingenuos demum in publico certamine solitos depugnare ostenditur: cui congruit quod de Alexandro Seuer. Imper. Lampridius narrat. Cursorem numquam nisi seruum suum habuisse, cum diceret, Ingenuum currere nisi in sacro certamine non debere) tertiò si artis si fortitudinis digna præferat documenta & iunioribus coæuísque decertans peritiam pariter, ac virtutem suæ demõnstrauerit iuuentutis: ac proficiens de Epheborum luctamine, perfectis iam viris & experientia longa probatis congredi, permissus fuerit præsidentis examine: séque non solum parem virtuti, eorum assidua colluctatione probauerit: verùm etiam frequenter inter hos quoque victoriæ palmam fuerit consecutus: tum demum ad agonis præclara certamina merebitur peruenire, in quibus non nisi victoribus tantùm & his qui multarum coronarum stipendiis decorati

b Cap. 12. li. 5. monast. instit. videsis & cap. 16. 17. 18. Ac in 16. quidem, Itaque ventris & gulæ concupiscentia hoc intuitu superata nec serui carnis, nec infamis vitiorum nota pronuntiati, velut in Olympiacis disciplinis iudicabimur superiorũ quoque certaminium digni esse cõflictu.

ſunt, facultas conceditur decertãdi. Si intellexerimus carnalis agonis exemplum, ſpiritalis quoque certaminis, quę diſciplina vel ordo ſit, comparatione huius debemus agnoſcere. Hactenus ille. Qui quod ait de victoribus pueris ac iuuenibus antequàm ad iuſtum & legitimum inter viros agonem, immunitatis adipiſcendæ gratia recipiantur, multarum coronarum ſtipendia conſecutis (qua de re nihil equidem antè quàm Caſſianum legerem ipſe inaudieram, nec vulgare profecto eſt) ſic accipito, Si me audis, non in gymnaſio tantùm inter pueros ephebos, & ipſos etiam viros, quòd antè dixit, ſed in ipſo etiam ſtadio & circo. Etenim Plutarchus ipſe *lib.2. Sympoſiac. probl. quæſt.5.* hunc ſacrorum agonũ fuiſſe ordinem narrat: Pythicorum quidem, vt cum pueris luctatoribus primùm, deinde verò cum pueris pugilibus pugiles viros, & ſimiliter cum pancratiaſtis pueris, viros committerent, iuxta illud Caſſiani ſcilicet, Ac proficiens de epheborum luctamine perfectis iam viris &c. Olympicorum etiam non alium, niſi quòd non pueri cum viris dimicarent, ſed vtique poſt pueros inducerētur viri, qui ſeparatim (vt illi quoque) inter ſe, non permixtim cum pueris viri contenderent: quanquam in gymnaſio illo ad Elidem, eiúſque illa regione quæ πλέθριον dicta, exercendorum puerorum gratia priuſquam ad publicum Olympiæ ſpectaculum, hoc eſt totius Græciæ theatrum deducerentur, ad luctam vtique componi ſolitos ab Hellanodicis ætate impares: itémque diuerſis non iiſdem agonibus omnes exercitatos, nihilominus tamẽ ſimul commiſſos ex Pauſania[a] intelligitur, quo loco poſteaquàm de iis verba fecit, qui in eius gymnaſij Elæenſis xyſto, id nomen ob Herculis factum quod ibi exprimitur conſequuto, itémque de iis, qui in altero eiuſdem gymnaſij loco qui à ſacro curſu nomen ἱερὸς δρόμος habuit, ſeparatim curſores ſcilicet pentathlíque exercerentur, eáque omnia præſtarent athletæ quæ in ipſo conuentu Olympico aſſolent: iſtud illicò ſubiicit, quod dixi modò, ἔστι δὲ ἐν τῷ γυμνασίῳ καλούμενον πλέθριον. ἐν δὲ αὐτῷ συμβάλλουσιν οἱ ἑλλανοδῖκαι τοὺς καθ' ἡλικίαν ἢ καὶ αὐτῷ διαφέροντας ἐπιτηδεύματι. συμβάλλουσι δ' ἐπὶ πάλῃ: quo etiam genere circa literarios (vt ita dixerim) agonas quoſdam vſurpato apud Plutarchum Sympoſiacis *li.9. quæſt.3.* neglecta ſortitione, geometram cum grammatico, cum Rhetore, muſicum comparatos atque compoſitos fuiſſe, libro primo enarraui.

[a] Eliacõn 2. non lõgè ab extremo in fo.158. & 159. Ald. exempl.

Verùm intereà ipſius Plutarchi eam, quæ à me ſuperiùs propoſita fuit, altero quodam Sympoſiacorum loco ſententiam eſſe pronuntio, quam vt aſſequerer, Caſſianus fecit: Xylander qui Caſſianum (opinor) haudquaquàm legerat, Plutarchum Latinum faciens, minimè gentium intellexit. Nam cùm hæc optimi auctoris verba ſint, αὖθις ὁ λυσίμαχος ἔφη, ποῖον οὖν φαίη τις ἂν τῶν ἀγωνισμάτων γεγονέναι πρῶτον ἢ τὸ στάδιον ὥσπερ ὀλυμπιάσιν, ἐνταῦθα δὲ παρ' ἡμῖν (nempe in Pythicis apud Delphos ludis, de quibus egerat præcedenti quæſtione) καθ' ἕκαστον ἄθλημα τοὺς ἀγωνιζομένους εἰσάγουσιν ἐπὶ παισὶ παλαισταῖς ἄνδρας παλαιστάς, καὶ πύκτας ἐπὶ πύκταις ὁμοίως καὶ παγκρατιαστάς. ἐκεῖ δὲ ὅταν οἱ παῖδες διαγωνίζωνται τότε τοὺς ἄνδρας καλοῦσι. Interpres alioqui non ineruditus ita vertit, Huc enim apud nos in ſingulis concertationibus introducunt poſt pueros luctatores viros luctaturos: & pugilibus ſufficiunt pugiles, itidémque pancratiaſtis pancratiaſtas: ibi autem vbi decertauerunt pueri viros vocant. Quo equidem

dem modo, verbum verbo (quod fidi esse interpretis [a] non nego, sed ita si sententiæ nihil officitur) fortasse reddidit, quanquàm singula expendere volenti contrarium videri non immeritò queat: ambiguæ quidem significationis articulum ἐπὶ, cùm hîc valeret τῷ σὺν, seciùs accepit pro temporis, aut ordinis articulo, nedum vt sententiam auctoris negantis Olympico agone (Olympico inquam non Elæi gymnasij certamine) commissos viris pueros, sicuti Pythico vsurpatum erat, vllatenus (animo quidem meo) expresserit: cùm tamen in Græcorum interpretatione, ita rem ipsam qua de agitur, Latinis verbis signandam esse constet, secundum Senecæ opinionem, *lib.1. de tranquillitate animi cap. 2.* vt appellationis Græcæ vim habeant, non faciem. Addam & istud huius sermonis concludendi gratia, quod ad ea pertinet, quæ de commissione puerorum gymnico Pythiorum certamine cum viris, modò diximus, in curulibus quoque siue Circensibus Pythiorum immò etiam Olympiæ, aliisque sacris aut recentioribus forsitan apud Constantinopolim agonibus, permistim viros, & pueros in curruum agitatione comparatos, qui præmij obtinendi causa decurrerent. Cuius obseruationis meæ testem assiduum atque adeò auctorem Leontinum scholasticum Epigrammatarium poëtam habeo: Huius enim hexasticon istud est, quod ex Epigrammatum Grecorum Anthologia *lib.5.fol.403. editio. Stephanicæ.* decerpsimus in Calliopen, ideò laudatum, quod senes puer, pueros senex & quidem sexagenarius superarit:

Πρεσβυτέρους κοῦρος μὲν ἐὼν, πρέσβυς δέ τε κούρους
  Νικᾷς τεθρίππων κέντορας ἀθλοφόρων
Ἐξ δ' ἐτέων ἀνύσας δεκάδας, στήλην ἐπὶ νίκαις
  Εἷλες Καλλιόπα νεύματι κοιρανίης
Ὄφρα μένοι. καὶ ἔπειτα τεὸν πλέος. αἴθε τοι εἴη
  Ὡς κλέος ἀθάνατον, καὶ δέμας ἀθάνατον.

Itémque distichon istud ex altero in eundem Epigrammate *eodem Anthol. lib. & fol.* quod libro primo *cap.15.* attuli.

Πρέσβυς ὅτι σφριγόωντας ἐν ἱπποδάμῳ πλέον ἀλκῇ
  Νικήσας, γεραρὸς δ' ὢν νέος ἐν σοφίῃ

& similiter illud in Faustinum indidem desumptum tetrastichon,

Πρίν σε νέον φαυστῖνε νόες πεφόβηντο γερόντων
  Νῦν δέ σε πρεσβυγενῆ κάρτος ἔφριξε νέων
Δεύτερα δ' εὗρες πάντα τεὸς πόνος ὅς σε γεραίρει.
  Πρέσβυν ἐν ἠιθέοις, ἐν δὲ γέρουσι νέον.

Denique istud insuper in Constantinum agitatorem [b]

Ἀλλ' ἔτι κουρίζων τε καὶ ἄχνοος ἄνδρας ἐνίκας
  Ἥλικας ἡβήσας, γηραλέος δὲ, νέους.

[a] Iuxta istud Horatij de imitatore In arte poëtica ad Pisones Nec verbum verbo curabis reddere fidus Interpres, hoc est tanquam sis fidus interpres.

[b] In eodem anthol. lib.5. fo. 406. epigram. cuius initium ἐνὶ τόδε.

Adhuc de puerorum agonibus. Castigatus Solinus. Laërtius expositus. Plutarchus illustratus, atque à glossemate purgatus. Dionysius Halicarnasseus, aliter atque ab interprete intellectus. Item Agellius: apud quem, Aetas ambigua quid sit, exponitur. Expensus Aristotelis locus de puerorum agonibus, vnde Plutarcho & Pausaniæ allata lux.

CAP. IX.

CÆterùm ad pueros athletas vt reuertar, & mittam quod de pueris in ceromate rixantibus, eorúmque spectatoribus citato Seneca in

libro de breuitate vitæ, tractatu superiore ostendi: & verò quod Plato leges in sua Repub. ciuibus præscribens trifariam certamina cursus distribuenda censuit, vnum puerorum, alterum imberbium, tertium virorum, quo loco *lib.8.de legib.fol.833.* τριττὰ δὴ ταῦτα ἀθλήματα διανενεμημένα ἐν μὲν παιδικῶν, ἐν δὲ ἀγενείων, ἐν δὲ ἀνδρῶν. Olympiæ quidem antiquitus pueris qui cursu luctáue coæquos superassent, sub XXXVII. Olympiadem, & pugilibus pueris ad primam & quadragesimam constituta pręmia ex Pausania[a] quoque intelligimus, vbi, δρόμου μὲν δὴ καὶ πάλης ἐτέθη παισὶν ἆθλα & cæt. & statim πύκτας ἐσεκάλεσαν παῖδας: qui etiam Damareto Messenio puerorum pugilum victori, sicut & Xenodico, Eualcidi Elæo, Pyttalo Lampidis, Butæ Milesio Polynicis, & Antipatro itidem Milesio Clinopatræ filio, statuas Olympíæ in luco Ioui sacro positas & stadiodromo puero Zenoni Callitelis filio, Emantioni Arcadi, & Elæo Timostheni. Cratino etiam Ægiensi inter suos præstantissimo: cui concessum insuper speciali beneficio ab Elæis, vt ipsi lucta cum pueris decertanti pædotriba posset assurgere: hoc est (vt arbitror) ipsi è victoria post aduersarium deiectum & humo afflictum excitanti sese, manum adiuuandi causa (cùm alioqui aleiptæ pædotribæ ac magistri palæstrici, spectatores duntaxat, in sacris ludis, non adiutores esse potuerint, sicut à Chrysostomo libri superioris quodam loco *cap.31.lib.2.* docui) porrigere: καταπαλαίσαντι δὲ αὐτῷ (inquit ille[b]) τοὺς παῖδας προσαναστῆναι καὶ τὸν παιδοτρίβην ὑπὸ Ἠλείων ἐδόθη. Ananchidam autem Philij & Ferenicum Elæos coronam inter luctatores pueros abstulisse ab eodem ipso[c] traditur, itémque Damiscum (quod valde mirandum est tamen) anno ætatis duodecimo fuisse Olympionicam stadio, Chæream Sicyonium, Agametora, Mantinæum, atque Athenæum Ephesium inter pueros pugilatu. De Polymnestore Milesio puero Solinus *Polyhist.cap.5 sub init.* narrat, cùm à matre ad pactus caprarios locatus esset, ludicro consecutum esse leporem, & ob id statim productum à gregis domino, Olympiade sexta & quadragesima (vt Bocchus auctor est) victorem in stadio coronam meruisse: vbi vocabulum (τὸ Ludicro) sede mutandum, vt cum illo, Productus, connectatur, crediderim. Vtvt sit Pythagoram Samium, primùm ex arte, ac peritè pugilatu dimicasse ad Olympiadem XLVIII, & vicisse viros, illicò posteà quàm comatus & pupuratus, hoc est admodum impubes, & (quod Romani aiunt) prætextatus & bullatus, puerorum ludo eiectus ac irrisus fuisset, ex Eratosthenis & Fauorini scriptis Diogenes Laërtius in Pythagora[d] narrauit. Nec enim ita ipse intelligendus, quasi ob ætatem, quæ nimis immatura plerisque videretur, sed quod vestem ponere, nudúsque dimicare nollet, pulsus agone Pythagoras fuerit. Tantùm quippe abest, vt ob immaturam ætatem, ab agone repellerentur pueri, vt in ipsorum probatione puerorum athletarum, ea reiiciendi causa iusta existimaretur, quod ætate grandior, aut corpore, rudiórve, ac illiberalior foret: quamobrem Pharnabasi filius pro puero Atheniensi à se adamato Agesilaum rogasse fertur, veritus, ne ab Olympiacis iudicibus ad certamen minimè admitteretur. Persæ gratificari volens Agesilaus, vix tandem istud ipsi confecit, nec sine maximo negotio, ac difficultate ab Hellanodicis impetrauit: sicuti Plutarchus *Agesilao* in hæc verba scribit: καί τι καὶ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῷ συνέπραξεν, ἠράσθη γὰρ ἀθλητοῦ παιδός.

a Lib.1 Eliac.fo.121. Aldini exempl. Hac de re Natalem comitem posteaquàm ista exscripseram, & ipsum locum nonnihil animaduerti. libro 5. Mythol. c.1. de certam. Olymp. sed ita vt nullũ tamen auctorem citet, uobis diuersus vsque adhuc mos fuit: cuius nondum nos pœnitet, multò minus lectorem cui consulimus pigebit, vt speramus.

b Sub init. lib.2. Eliacôn fol.140. Ald. lib.

c Pausan. d. lib.2. fo.140. 141. 142. 145. 146. 147. 150. & duobus seqq.

d Lib.8.fol. 325. lib.Steph. αὐτὸν εἶναι τὸν πρῶτον ἐντέχνως πυκτεύσαντα ἐπὶ τῆς ὀγδόης καὶ τεσσαρακοστῆς ὀλυμπιάδος κομήτην καὶ ἁλουργίδα φοροῦντα ἐκκριθῆναί τε ἐκ τῶν παίδων καὶ χλευασθέντα αὐτίκα προσβῆναι τοὺς ἄνδρας καὶ νικῆσαι.

δὸς ἐξ ἀθλητῶν ἐπεὶ δὲ μέγας ὢν καὶ σκληρὸς ὀλυμπιάσιν ἐκινδυνεύευσεν ἐκκρι-θῆναι καταφεύγει πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὁ πέρσης δεόμενος ὑπὲρ τοῦ παιδός. ὁ δὲ τοῦτο βουλόμενος αὐτῷ χαρίζεσθαι μάλα μόλις διεπράξατο σὺν πολλῇ πραγματείᾳ. In quibus verbis, τὸ ἐκκριθῆναι ad probationem athleticam qua de agere cœpimus propriè pertinet: vltima verò illa σὺν πολλῇ πραγματείᾳ interpretis & scholiastis vidētur esse qui margini ea vel glossæ interlinearis vicem ad τὸ μάλα μόλις adscripserit. Et quod impubes inter pueros Olympiæ pugili ipse de quo dixi Pythagoras decertarit, Epigramma istud euidenter docet, quod ibi Laërtius protulit,

> πὺξ πυκτεύσων ἐς ὀλύμπια παισὶν ἄνηβος
> ἤλυθε πυθαγόρας ὁ Κρατέω Σάμιος.

Quemadmodum celebratus olim à poëtis pugil inter pueros Pythagoras, sic inter eosdem pueros, non pauci luctatores: in his Theocritus, de quo istud extat *lib.* 1. *Anthołog. cap.* 1. *Epigr.* 2. Simonidis Epigrammatarij perelegans distichon.

> Γνῶθι Θεόκριτον προσιδὼν τὸν ὀλυμπιονίκαν
> Παῖδα παλαισμοσύνας δεξιὸν ἡνίοχον.

Et item Epharmostus. Pindarus[a] denique victorias Epharmosti Opuntij luctatoris enumerans, eam non prætermittit, quam παῖς ἐν ἀθάναις puer Athenis celebritate illa Panathenaica, non modò non virilē (quod quidam tamen scoliastes, aut commentator nuperus interpretatur) sed ne iuuenilem quidem ætatem ingressus, & adhuc puer consequutus fuerit: sicuti Pancratio victorem fuisse Panathenæis magnis Autolycū puerum à Callia Hipponici filio adamatum narrat Xenophon[b] in hæc verba, ἦν μὲν γὰρ παναθηναίων τῶν μεγάλων ἱπποδρομία. καλλίας δὲ ὁ ἱππονίκου ἐρῶν ἐτύγχανεν αὐτολύκου παιδὸς ὄντος, καὶ νενικηκότα αὐτὸν παγκράτιον ἧκεν ἄγων ἐπὶ τὴν θέαν. Et postea, σοίγε μὴν ὦ Καλλία δοκεῖ μοι ἄξιον εἶναι χάριν εἰδέναι ὅτι σοι αὐτολύκου ἔρωτα ἐνέβαλον, ὡς μὲν γὰρ φιλότιμός ἐστιν εὔδηλον ὅς τοῦ κηρυχθῆναι ἕνεκα νικῶν παγκράτιον. πολλοὺς μὲν πόνους πολλὰ δὲ ἄλγη ἀνέχεται. De Melisso, etiam Thebano ita loquitur in Isthmiis[c] Pindarus, tāquam inter pueros victor, Herculaneis fortasse ludis, extiterit: quo loco sic est,

> ἔνθα λευκωθεὶς κάρα
> μύρτοις ὅδ᾽ ἀνὴρ διπλόαν
> νίκαν ἀνεφάνατο
> παίδων τὴν τρίταν πρόσθεν. &c.

vbi perperam à Melanchthone, τὸ παίδων, reddi Latino isto, Adolescētum, ea quæ antè dixi satis ostendunt, vt satis mirari non possim, quid eum mouerit: præsertim cùm, etsi non nego quin παίδων nomine, grandiores etiam pueri, quos imberbes vocabant, designarentur, quoniam hoc disertè Pausanias[d] docuerit: Qua etiam significatione pueri nomen alicubi[e] de Olympicis agonibus agens, accepit Statius Papinius. Dionysius tamen Halicarnasseus lib. VII. ῥωμαϊκ. ἀρχαιολ.[f] In pompæ ludorum, qui Romæ dicti Maximi, descriptione, imberbes, vt à viris, sic à pueris (vt hoc nomine impuberes designentur) disertè secreuerit: & si hoc non

---

a Olymp. Odyss. 5. Stropha 4.

b Initio Symposij fo. 509 Steph. edit. quē dialogum in Autolycum athletam à Xenophonte cōditum. Plut. Lysandro fo. 808. retulit. Vide & eundē Xenoph. in fine Sympos. fol. 524.

c Od. 4 in fin.

d Eliac. 2. fol. 150. de Artemidoro Trallian. qui cùm esset inter Pācratiastas pueros Olympicos superatus διὰ τὸ ἄγαν νέον: apud Smyrnā posteà factus robustior eodem die suos illos æmulos Olympicos & pueros, qui imberbes dicti pancratio superauerit ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς τῆς τε ἐξ ὀλυμπίας αὐτῷ γενέσθαι καὶ ἐν παισὶν & ἀγενείους καλοῦσι.

e Lib. 2. Syluarum in Epicedio Fileti vrsi, -& obsessæ nondum primōque micātes Flore genæ, talem Ledæo gurgite pubē Educat Eurotas, teneri sic integer æui Elin adit, primósque Ioui puer adprobat annos.

f Sub finem in fol. 476. Vvechel. edi. Sic νεανίσκους, id est Iuuenes, siue adolescentes ἀπὸ τῶν παιδίων à pueris siue puerulis, siue filiolis separat D. Ioann. epist. 1. canonica cap. 2. vers. 13. & 14. vbi γράφω ὑμῖν νεανίσκοι ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρόν. γράφω ὑμῖν παιδία ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα. ἔγραψα ὑμῖν νεανίσκοι ὅτι ἰσχυροί ἐστε, & quæ sequuntur.

ſatis ab interprete (vt de ſaltatoribus agens. 11. libro monui) animaduerſum fuit, quo loco ille, πρῶτοι μὲν ἀνδρῶν (ait) δεύτεροι δὲ ἀγενείων, τελευταῖοι δὲ παίδων: quemadmodum Sudas de Panathenæis agens, in ipſis decertaſſe puerum, vt in Iſthmiis imberbem & virum, eo loco refert, quem libro ſuperiore proximo exhibui. Et verò idem ipſe Pindari ſcoliaſtes eruditus præ cæteris in Odes Olympiorum decimæ inſcriptione quæ talis eſt Ἀγησιδάμῳ λοκρῷ ἐπιζεφυρίῳ παιδὶ πύκτῃ (ſicuti oportebat verterit, Puero pugili. Denique non ſimpliciter dicebatur quiſpiam ſacris agonibus viciſſe, verùm hôc plerúmque addito, viros, vel pueros. Puerorum quippe nomine intelligebantur impuberes, ſed virorum etiam iuuenes: ſed qui plenam fortaſſe pubertatem attigiſſent, atque adeò militarem ætatem, quæ à ſeptimo & decimo anno inchoatur. Puberes ambiguæ ætatis exiſtimati, quia non amplius pueri nequedum viri: ſolis autem viris aut pueris ad certamen (vt puto) gymnicum aditus, in antiqua Græcia. Atque hoc quidem tum ex iis colligitur, quæ iſto ipſo ſermone hactenus, de Pythagora præſertim pugile ad Laërtium diximus: tum verò ex eo quod Agellius de Euripide *lib.* 15. *noct. Attic. cap.* 20. retulit, cùm ipſo nato reſpõſum eſſet patri eius à Chaldæis cum puerum vbi adoleuiſſet victorem in certaminibus fore, id ei puero fatum eſſe: patérque interpretatus athletam debere eſſe, roborato, exercitatóque filij ſui corpore Olympiam certaturum eum deduxiſſet, in certamẽ per ambiguam ætatem receptum non eſſe: Adiicit deinde iſtud, quod poſterius explicabitur ſuo loco, *cap.* 29. *huius lib.* Poſt Eleuſino & Theſæo certamine pugnauit & coronatus eſt.

Ex illo autem quo pueros, aut viros viciſſe pronunciarent (vt antè monuimus) loquendi more, nata Cynico Diogeni Synopenſi occaſio, eius deludendi, qui viros viciſſe Pythiis gloriabatur: Immò ego viros, (inquit ille) tu verò mancipia, ſic enim Laërtius *lib.* 2. *de vita philoſoph.* πρὸς τὸν εἰπόντα πύθια νικῶ ἄνδρας· ἐγὼ μὲν οὖν εἶπεν ἄνδρας, σὺ δὲ ἀνδράποδα. Atque ita intelligendum admoneo, quod ſtadiodromus Iſthmiis victor Diogeni Cynico apud Dionẽ Chryſoſt.[a] eo, quem ad extremũ libri ſuperioris attuli, loco reſpõdit, νικῶ μὲν διογένες τῶν ἀνδρῶν τὸ στάδιον tanquã ſi ſcriptum foret τοὺς ἄνδρας τῷ σταδίῳ: & viros quidem ad puerorum differentiam ſcilicet, præſertim cùm ille ipſe Dion ſermone Olympiaco[b] manifeſtè puerorum victoriam à virili, quarum vtrámque præco renũtiaret ſeparauerit his verbis, ἄλλο δὲ οὐδὲν χρὴ πολυπραγμονεῖν, οὐδὲ ἀκούειν οὐδενὸς, ἀλλ' ἢ μόνον σάλπιγγος ἱερᾶς καὶ τῶν μακαρίων κηρυγμάτων, ὡς ὁ δεῖνα μὲν νικᾷ πάλην παίδων ὁ δὲ ἀνδρῶν ὁ δὲ πυγμὴν, ὁ δὲ παγκράτιον, ὁ δὲ πένταθλον, ὁ δὲ στάδιον, ἑνὶ βήματι σχεδὸν εὐδαίμων γενόμενος αὐτόν τε καὶ τὴν πατρίδα τὴν σύμπασαν ἀποφῆναι γένος ἀοίδιμον & reliqua. Milonis profectò illius Crotoniatæ *de quo plurimùm egimus lib.* 1. *cap.* 27. ſex luctatu victoriæ fuêre apud Olympiam, itémque Pythiis ludis, quarum ſingulas vtrobique puerorum, ſenas virorum, fuiſſe narrat Pauſanias[c] ἐγένετο δὲ τῷ Μίλωνι ἓξ μὲν ἐν ὀλυμπίᾳ πάλης νίκαι μία ἐν παισὶν ἐξ αὐτῶν, πυθοῖ δὲ ἐντὲ ἀνδράσιν ἓξ, καὶ μία ἐνταῦθα ἐν παισίν. Verùm intereà non negligẽdum illud Ariſtotelis pronuntiatum quo à grauioribus exercitationibus arcebat impuberes: quorum videlicet corporis incrementum, atque adoleſcentiam illa impedirent. Itaque inter Olympionicas reperiri duos, tréſve admodum qui & pueros

[a] In Diogene ſiue Iſthmico fol. 96. Aldinæ edit.

[b] 12. περὶ τῆς πρώτης τοῦ θεοῦ ἐννοίας, fo. 134. pag. 2. Aldin. libri.

[c] Lib. 2. Eliacõn fol. 150. ex quo citaui ſuperiore libro vbi de Milone.

pueros primùm, & posteà viros etiam gymnicis ludis superare potuissent: adeò violenta & coacta puerorum exercitatio vires in posterum, quibus vti ac valere iã viros oporteret, infringit prorsus ac eripit. Quo illustrari summoperè, nõ modò firmari arbitror, illam nostram de puerorum in sacris, & lustralibus ludis assertionem, siue is ex leuiorum numero, seu cõtrà grauiorum foret: quanquam illos potiùs in pueris Aristoteles *politic.9.lib.4.* laudauerit, cuius hęc omnino verba esse memini, μέχρι μὲν γὰρ ἥβης κουφότερα γυμνάσια προσοιστέον τὴν βίαιον τροφὴν καὶ τοὺς πρὸς ἀνάγκην πόνους ἀπείργοντας ἵνα μηδὲν ἐμπόδιον ᾖ πρὸς τὴν αὔξησιν· σημεῖον γὰρ οὐ μικρὸν ὅτι δύναται τοῦτο παρασκευάζειν. ἐν γὰρ τοῖς ὀλυμπιονίκαις δύο τις ἂν ἢ τρεῖς εὕροι τοὺς αὐτοὺς νενικηκότας ἄνδρας τε καὶ παῖδας. διὸ τοὺς νέους ἀσκοῦντας ἀφαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων. Quapropter idem ipse Aristoteles paulò antè in ipso illius capitis initio, τὰς μάλιστα δοκούσας τῶν πόλεων ἐπιμελεῖσθαι τῶν παίδων, ἀθλητικὴν ἕξιν ἐμποιῆσαι λωβωμένας τάτε εἴδη καὶ τὴν αὔξησιν τῶν σωμάτων. Sanè Olympicis agonibus cùm alia multa sensim fuisse commutata Plutarchus in Symposiacis *lib.5. quæst.2. ad fin.* prodit: tum verò sublatam denique coronam quæ pueris quinquertio certantibus fuerat proposita, ἀνῃρέθη δὲ καὶ παισὶ πεντάθλοις (ait) στέφανός τεθείς, καὶ ὅλως πολλὰ περὶ τὴν πανήγυριν νενεωτέρισται: idque ob eam fortasse, quam ex Aristotele protulimus, rationem. Quod ipsum ita enarratum à Pausania *Eliac. lib.1. fol.121. Aldini libri*, reperio, vt cùm sub octauam, ac tricesimam Olympiadem inductum fuisset circa pueros pentathlum, eo victor Eutelidas Lacędęmonius oleastrum meruerit: tum denique placuerit Elæis ne in posterum pueri pentathli Olympiam inducerentur decertandi gratia: κατελύθη δὲ ἐν ὀλυμπίᾳ καὶ ἀγώνισμα τὸ μετὰ δόξαν μηκέτι ἄγειν αὐτὰ ἠλείοις πένταθλόν τε γὰρ παίδων ἐπὶ τῆς ὀγδόης ὀλυμπιάδος καὶ τριακοστῆς ἐτέθη καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν κότινον εὐτελίδα λακεδαιμονίου λαβόντος, οὐκέτι ἀρεστὰ ἠλείοις ἦν πεντάθλους εἰσέρχεσθαι παῖδας.

Perfecti athletæ. Cassiano Ephremo & Platone adhibitis, D. Paulus illustratus aliquot locis. & item D. Iacobus. Locus D. Pauli ad Hebræos expensus atque aliter quàm à recentiore quopiam sit factum expositus: defensa vulgata versione. Alius D. Pauli ad Ephesios & item Isidori Pelusiotæ locus περὶ τοῦ τελείου *aliter explicatus: Billio interprete notato. Inæqualia puerorum & virorum in agonibus præmia. Perfecta quæ perfectis darentur dicta, & quibus tributis consummati athletæ ostenderentur. Paulo illustrato aliquot Epistolæ ad Hebræos ad Philippenses locis: Oecumenij atque Gregorij tum Nysseni tum Nazianzeni citatis testimonijs. Consummatio patriarcharum, prophetarum, martyrum post descensum Christi ad inferna, sed & in vltima carnis resurrectione. Eusebij Pamphili atque B. Ioann. Chrysostomi de martyrum & monachorum obitu velut athletarum teleiosi hoc est consummatione singulares loci. Alius Emiseni Eusebij correctus. Coronæ & præmij nomina de ijs quæ viris concederentur specialiter ac propriè accepta.* Κατασκευὴ *perfectum integra diei certamen: Linacro Galeni interprete notato, allatis Chrysostomi Dionis testimonijs. Petri Chrysologi castigatus locus.* Καλῶς ἀγωνίσασθαι· τελείως ἀριστεῦσαι *apud Aelianum. Apud Plutarchum* ἐπιτελείωσις *cuius interpres notatur.*

CAP. X.

RVrsum quod ait Cassianus, Proficiens de Epheborum luctamine, perfectis iam viris experientia longa probatis congredi permissus fuerit præsidẽtis examine: ex eo istud D. Ephremi[a] Edisseni diaconi exponendum sic habet, Festinemus autem magis, vt cum perfectis, ac fi-

[a] De compunctio. cordis lib.1 cap. 3 ad extremũ & cap. 4. in princip.

delibus coronemur: sin verò vel cum multis placentium laudem prȩconij mereamur. Beatus qui in agone certauerit, vt cum perfectis, victoriæ coronam accipiat. Miserabilis verò qui hoc tempus vitæ suæ negligenter consumpserit, vt indignus sit etiam cum minimis collaudari. Item quod duobus aliis locis quos paulò antè attuli, perfectissimorum nomen athletis tribuit: sicut & illud quod alibi [a] ad sanctos martyres, Hæc sunt, ô formosi milites Christi (ait) insignia vestræ victoriæ, ista, ô athletæ probatissimi, perfectique diuini prælij bellatores, vestræ fidei, ac fortitudinis præmia. Perfecti athletæ erant qui perfectè omnes exercitationes, aut vnam aliquam adhibita laborum perpessione, continentia, & legitima victus ratione, percolendo, vt non incompositè aliorsum pertraherentur: sed ad omnem partem qua traduxisset aduersarius, ipsi præsto essent, & eo quoque ipsi manus operámque transferre scirent, addidiscerant, τέλειοι οἱ τελέως ἠσκηκότες. Hoc adeò etymon aspectans, aut ad hoc alludens Plato *lib. 7. de legibus fol. 795.* διαφέρει δὲ πάμπολυ μαθὼν (ait) μὴ μαθόντος καὶ ὁ γυμνασάμενος τοῦ μὴ γεγυμνασμένου. καθάπερ γὰρ ὁ τελέως παγκράτιον ἠσκηκὼς ἢ πυγμὴν ἢ πάλην, οὐκ ἀπὸ μὲν τῶν ἀριστερῶν ἀδυνατός ἐστι μάχεσθαι· χωλαίνει δὲ καὶ ἐφέλκεται πλημμελῶν ὁπόταν αὐτόν τις μεταβιβάζων ἐπὶ θάτερα ἀναγκάζῃ διαπονεῖν. Vnde quod D. Paulus ad Corinthios [b], (apud quos Isthmij agones tum etiam sicut antiquitus celebrati: quamobrem athleticis & gymnasticis verbis lubenter ipsos compellare solet, vt ex iis etiam apparebit, quæ inferiùs proferam) sic scripsit: τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα τὴν ὑμῶν κατάρτισιν. Et posteà, λοιπὸν ἀδελφοὶ χαίρετε καταρτίζεσθε παρακαλεῖσθε. Hoc à B. Iacobo in Epistola Catholica *versu 4. cap. 1.* ita prolatum, ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. Nempe vtrobique ad perfectionem, & consummationem quandam athleticam, per laborum patientiam, in qua consolatio capiatur, viri sancti suos velut aleiptæ quidam aut pædotribȩ ἀπήλειφον discipulos, & Christi fideles exhortabantur atque incitabant, per exercitationes multas, atque certamina, & in ipsis patientiam, perficiebantur siue consummabantur probati athletȩ, vt μήτε πλημμελήσαντες qui non peccassent in decertando, μήτε ἀπειπάμενοι & qui non defecissent, coronas, cęteráque hieronicarum pręmia indipisci possent. Vnde ducta similitudine (vt equidem opinor) D. Paulus ad Hebrȩos *cap. 2. vers. 10.* Deum scribit qui multos iam filios in gloriam adduxerat, auctorem, siue principem ducem salutis eorum per afflictiones consummasse, sic enim malo vt in vulgata translatione, quàm quòd recentiori (erudito licet) interpreti aliunde translatum verbum existimanti placuit consecraret [c], vt consummare idem sit quod perficere: sicuti iustum fides à B. Hilario [d] consummare alicubi dicitur secundum illud Credidit Abraham Deo & reputatum est ei ad iustitiam. Vnde consummatos gladiatores alicubi legisse me recordor (etsi locum memoria non satis fideliter nunc quidem suggerit) & consummatissimum iuuenem in Epistola Plinij Secundi quadam [e] ad Macrinum: apud Quinctilianum [f] ei cuius adolescit profectus (hunc προκόπτοντα Græci dicunt) illum opponi video, qui consummatus est & iam in foro clarus. Consummasse dignitatem alicuius, sed

a In serm. de laudibus Sanctorum martyrum fol. 194.

b Epist. 2. c. vlt. vers. 9. & 11. sic & cap. 4. Epist. ad Ephes. vers. 12. πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων ac fortasse. Et ad Galat. cap. 6. vers. 1. Ita lubentius exponerem (quamuis & aliter posse reddi non negarim) quo loco, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον, vbi Latina versio habet instruite: vt sit Instruendo perfectum reddite: sic & Lucæ 6. cap. vers. 40.

c Hoc tamē vtique non nego, τὸ τελεῖσθαι τὴν τελείωσιν ad cōsecrationem, siue inaugurationem plerisque locis referri debere vt apud Dionys. Areopag. Ecclesiast. hier. cap. 5. περὶ τῶν ἱερατικῶν τελειώσεων. fol. 179. & 180. & 184. & 185. cuius inscriptio μυστήριον ἱερατικῶν τελειώσεων, fo. 192. & 193. vbi ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν τοῦ τελουμένου αὐτὸν ἱεράρχου δεξιάν τελειούμενος ὑπ' αὐτοῦ. & posteà τελειωτικὸς ἀσπασμός.

d Lib. 10. de trinit. fo. 215.

e Epis. 7. li. 2

f Lib. 10. Institut. orator. cap. 5. circa medium.

ſed patrimonij nihil contuliſſe apud Senecam[a] qui & alibi, Conſummatæ ſapiẽtiæ viros nominat. Euſebius etiam Emiſſenus[b] Beatum martyrem Romanum virum per omnia conſummatum, quem quia iam in hac vita quò aſcenderet non habebat per mortem quæ inter hanc & illam vitam media erat, ad ſummum cœli culmen euaſiſſe ſcribit. Ibi verò Græca ſic habẽt τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι: quibus adiuncta iſta D. Iacobi[c] tranſlata indidem ab athletis (vt reor) dabunt mutuam lucem atque accipient, quę anteà exhibui: vbi patientiam opus perfectum habere iubet, vt ſimus perfecti & integri, nec vlla in re defeciſſe comprobemur.

Nec à ſuperioribus abhorret, immò ad ſententiæ in iis noſtrę confirmationem, maiorem in modum facit (vt opinio mea fert) quod alio quodam loco *ad Ephesios cap.* 4. *verſu* 13. & 14. & 15. D. Paulus varia nobis miniſtrorum Chriſti officia data eſſe ſcribit in Eccleſia, donec occurramus in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei: εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι: In virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt iam non ſimus paruuli, & cæt. ſed veritatem facientes in charitate creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus &c. quanquàm hîc quidem iniecta τῆς ἡλικίας καὶ νηπίων vocabula, iſtud τοῦ τελείου nomen, ad perfectam potiùs ætatem (virilem ſcilicet vt paſſim apud auctores claſſicos[d]) quàm ad conſummationem vllam athleticam, eſſe referendum facilè mihi perſuadent: ſicut apud ipſum Iſidorum Peleuſiotam *Epiſt.* 407. *lib.* 1 *fol.* 141. B. Pauli ad Timotheum de legis obſeruatione verba interpretantem, oportet accipere, quo loco, ἀλλ᾽ ὃν ἀφῆκεν [νόμον] ὡς τέλειος νηπίοις μᾶλλον ἁρμόζοντα οἰκονομικῶς δι᾽ ἐκείνους εὖ ἔχειν ἵνα γένωνται τέλειοι: ſicut & illo altero *eiuſdem lib. Epiſt.* 442. *fol.* 151. alia eiuſdem Pauli verba exponentem, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζειν ταῖς δὲ φρεσὶ τελειοῦσθαι. Et ſtatim οὐκ ἔστι μὴ νηπιάσαντας πρὸς ἁγνείαν, ἢ φρεσὶ τελειωθῆναι, ἢ εἰς ἄνδρα τέλειον ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον ἀναβῆναι: quæ poſtrema peſſimè ab interprete, alioqui doctiſſimo Billio Prunæo accepta video, tanquàm ἀνεπαίσχυντον paſſiuam non item actiuam ſignificationem habeat: & inter τέλειον & ἐργάτην inſerit, coniunctiuum articulum, qui à Græco autographo abeſt, ac rectè quidem. Nam cùm ille Græca illa ſic reddiderit, Neque enim fieri poteſt, niſi improbitatem abſtergamus atque ad puritatem, & caſtitatem repueraſcamus, vt aut meritis perfectionem aſſequamur, aut ad virum perfectum atque operarium inconfuſibilem ſubuehamur: Iſto nihil à mente Iſidori alienius reperire quicquam (opinor) queas: cùm hoc potiùs ſenſerit Iſidorus, fieri non poſſe vt aut mente ſit perfectus, qui malitiam non abſterſerit: & quantum ad caſtitatem attinet, ad infantiam redierit, aut vt inuerecundus operarius, hoc eſt qui impudenter ſe gerit, nihil non audens perpetrare, is in virum perfectum vllo euadat modo.

Porrò diuerſa pueris, atque iuuenibus, viriſque athletis, qui τέλειοι dicti, hoc eſt ætatis perfectę, pręmia, vtpote in agonibus ſimilibus potiùs, quam iiſdem propoſita, adeò quidem, vt ea quæ virorum forent, pueri ſperare, aut conſequi nondum quirent: quò nimirum aſpiciens Philo[e] noſter, nam hic nobis dudum pręmanibus, per liberalem ope-

a Lib. 3. de ira, cap. 31.

b Sermone de S. Romano martyre in ipſo initio in fol. 324. pag. 2. libri Pariſiis editi ann. 1575. niſi potius hic ſermo & alij Latini omnes Fauſto Rhegienſi tribuendi ſunt, cùm Euſeb. Græcè ſcripſerit.

c Ex cap. 1. verſic 4.

d Vide locos à Stephano citatos in theſauro Grę co ex Plutarcho in Lycurgo, Laërtio in Heraclito, Platone lib. 5 de Republ. Strab. lib. 14. quibus duobus vltimis, τὸ τελεσθῆναι, dici ait ex Budæo ἐπὶ τῶν ἀθλουμένων καὶ δοκιμαζομένων τῶν εἰς ταξιαρχικὸν γραμματεῖον ἐγγραφομένων quod admodũ placet. Adde ſis Euſeb. Pãphi. in appendic. lib. 8. eccleſ. hiſt fo. 95. ἄλλους δ᾽ αὖ πάλιν (ait) τελείαν ἀνδρῶν φέροντας ἡλικίαν εἰς εὐνούχους ἐκτεμὼν, &c.

e περὶ φυγάδων, fo. 310.

ram prębet)ita quodam loco ſcribit, vbi περὶ τοῦ ἀσκητικοῦ τρόπου καὶ νέου, vt φιλίας ἄξιον εἶναι dicat, περὶ τὸν τέλειον, ſubdit ſtatim, ὁ δὲ τοιοῦτος ἱκανὸς μὲν ἐστὶ τὰ προτιθέμενα παισὶν ἆθλα ἄρασθαι, τὰ δὲ ἀνδράσιν οὐδέπω δυνατός. ἀνδρῶν δὲ ἄριστον ἆθλον ἡ θεοῦ μόνου θεραπεία. Quæ perfectis hoc eſt viris darentur præmia, perfecta nominata, τέλεια τὰ τελείοις διδόμενα, reperio, apud Philonem ipſum: *in lib.* 1. περὶ ἀποικίας *fol.*286. vbi de Iacobo quem paſſim athletam, ſiue aſcetam, ex vi nominis, quo ſupplantator oſtenditur, & ex re ipſa quod cum angelo luctatus ſit, nũcupat, ad ſacros de quibus à nobis ſermo habetur, agones aſpiciens: αἰσθητὸς δὲ καὶ νεώτερος [λόγος] ὁ ταῖς πέντε ἰσάριθμος ὢν αἰσθήσεσι, τούτῳ καὶ ὁ ἔτι γυμναζόμενος ἀσκητὴς ἐξετάζεται μηδέπω δεδυνημένος ἐνέγκασθαι τέλεια τὰ νικητήρια. λέγεται γὰρ ὅτι ἦσαν αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἐξ ἰακὼβ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. τούτου γὰρ ἀθλοῦντος καὶ τὸν ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς ἱερὸν ὄντως ἀγῶνα μὴ διαφθείροντος, ψυχαὶ μὲν πρὸς σωμάτων γεννήματα, οὔπω δὲ κεκτημέναι τὸν λόγον. ἀλλ᾽ ἔτι τῆς αἰσθήσεως ὄχλον ἐφελκόμεναι. παλαίοντος γὰρ καὶ κονιωμένου καὶ πτερνίζοντος ἰακὼβ ἐστὶν ὄνομα, οὐ νενικηκότος. Quin & præmia illa τέλεια viris debita conſequentes, tanquam tunc demum conſummarentur, cùm iis perfectorum afficerētur præmiis, & conſummati oſtenderentur, τελειοῦσθαι ac perfici dicebātur: & ita quidem accipiendum hoc verbi apud D. Paulum *Ad Hebræos cap.*11. *in fin.* auſim aſſeuerare, ſi doctioribus Theologis & Catholicis orthodoxis viſum intellexero: vbi ſic ferè ſcriptũ, de iis quos varias tentationes, atque afflictiones conſtanter pro fide in Deum pertuliſſe, vt iis mundus dignus non eſſet, anteà ſcripſerat, τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι: ſicuti paulò antè alio eiuſdē ad Hebræos epiſtolę loco, *cap.*9. *verſ.*8. vbi ante aduentum Chriſti domini, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν ſcribit, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν. & quod hoſtiæ quę iuxta legem olim offerebantur non poterant, ſecundum conſcientiam perfectum facere vel oſtendere oblatorem, ibidem adiicit paulò poſt[a], vbi τὸ τελειοῦσθαι ſimiliter vſurpauit, καὶ θυσίαι προσφέρονται μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα. Et poſteà *cap.* 10. *verſ.*3. de legalibus illis hoſtiis, ſiue ſacrificiis, ὅτι ὁ νόμος κατ᾽ ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις, ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς οὐδέποτε δύναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι. Conſummatio námque illa ſiue perfectio, ad ſanctificationem pertinet, quæ per Chriſti veram illam oblationem, cuius figuram aut vmbram potiùs vetuſtæ Iudaicę oſtentarant. credentibus in eum adquiſita fuit, vt cum ipſo ad dexteram patris ceſſuro, ſanctificati etiam Hebręi tunc demum introirent in ſancta. Sequitur enim[b], ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν, οἱ διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ. Et poſteà[c], μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους: vbi etſi non negarim, quin aliquoties prolatũ τελειοῦσθαι ad ſacra referri poſſit non incommodè, quibus initiati vel ſymmyſtę ſacris operantes τελειοῦσθαι dicebantur, quandò ibi præcipuè de oblationibus diſſeritur: attamen mihi magis placet, vt vbi certè de patientia in afflictionibus (ex qua probatio) diſſeritur, ab agonibus athleticis ducta eſſe tranſlatio cenſeatur: de quibus nimirum agens aliquantò pòſt[d], πολλὴν ἄθλησιν ὑπομείνατε παθημάτων τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες. Vnde paulò pòſt certam eſſe afflictionis & patientiæ quæ cum fide ſit remuneratio-

nem

a Verſu 9. vbi pro Perficere quod eſt in vulgata verſione. Calu. in ſua illius loci explicatione mauult ſanctificare: ſed fallitur vt è ſuperioribus apparet.

b verſ.10. Adde pſalmiſtam, verſ.8. Pſal.23. Domini eſt terra, vbi Genebrardus.

c verſ.14.

d Heb.10.v. 32.& 33.

nem fidelibus athletis promiſſam in altero nimirum ſeculo immarceſſibilis illius coronæ[a], vitæ ſcilicet beatæ, ac æternæ, ſcribit: μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παῤῥησίαν ὑμῶν (inquit[b]) ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην, ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες κομίσασθε τὴν ἐπαγγελίαν. Quamobrem & in illo etiam eiuſdem ad Hebræos epiſtolæ loco *cap.* 5. *verſ.* 8. & 9. vbi filium Dei cùm didiciſſet ex iis quæ paſſus fuerat obedientiam, deinde conſummatum omnibus obtemperantibus ſibi cauſam ſalutis æternæ factum eſſe Apoſtolus tradit, ſic ferè, καίπερ ὢν υἱὸς ἔμαθεν ἀφ᾽ ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν. καὶ τελειωθεὶς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου: Conſummati nomen à re athletica tranſlatum dicerem, niſi de Pontifice iuxta ordinem Melchiſedech illico *eod. capit. verſic.* 10. ſubiiceret προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ: quę faciunt vt illud τελειωθεὶς ad myſticam, ſacrámque oblationem atque conſecrationem referri commodiùs poſſe (vt nūc quidem eſt) cenſeam.

Planè in ſuperioribus locis noſtram à re athletica deductam interpretationem veram, æquè ac nouam illis ipſius Pauli verbis ex eiuſdem epiſtolæ cap. XII. à me ſuperiùs prolatis, valde ſtabilitam exiſtimo, in quibus περὶ ἀγῶνος καὶ ὑπομονῆς καὶ τελειωτοῦ Ἰησοῦ agitur: Itémq; iſtis quę in eodem illius epiſtolæ capite, paulò pòſt leguntur, & ad aſſerendum dogma illud Eccleſiaſticum, de quo ſtatim agetur, adferri ſolent[c]: καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων καὶ κριτῇ θεῷ πάντων καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων. vbi (quod cum bona cæterorum interpretum eius loci venia dictum volumus) vtroque verbo ἀπογεγραμμένων πρωτοτόκων καὶ τετελειωμένων prophetarum & patriarcharum animas ab Apoſtolo ad Hebræos ſcribente intellectas (ſi quid mei tamen de tam grauibus, ſanctiſque myſteriis videbitur eſſe iudicij) ſentio: quas τετελειοῦσθαι poſt Chriſti demum ad inferos deſcenſum, ſupernis ſedibus donatas, atque ita quaſi nunc perfectas cum præmiis coroníſque perfectorum, & conſummatorum athletarum honorantur Apoſtolus oſtenderit. Quam in rem (vt equidem reor) ſummopere facit, quod ſanctos innocentes martyres & ipſos, ſed poſtquàm Chriſtus Dominus ad inferna deſcendiſſet demum coronatos quamuis ante annum trigeſimum peremptos: Eccleſia ipſa Romana ſatis ſignificat: iuxta cuius ritum & obſeruationem, de feſto & celebritate ſanctorum illorum ſcribens, auctor Micrologi de eccleſiaſticis obſeruationibus (qui ante annos quingentos & quod excurrit ſub Gregorio ſeptimo Romano Pontifice florebat) hoc memoriæ mandauit, quod fide Pameliani libri Coloniæ impreſſi[d] exhibebo. Meritò autem paſſio (inquit) ſanctorum innocentium minùs feſtiuè quàm aliorum ſanctorum celebratur: quia licet martyrio coronati, nondum tamen ad gloriam, ſed ad infernalem pœnam[e] diſceſſerunt. Nam ante deſcenſum Chriſti ad inferos, nullus ſanctorum (non igitur prophetę, aut patriarchæ, vti dixi) ad illam gloriā peruenit, ad quam Chriſtus antiquos ſanctos perduxit, & deinceps ſuos ſequaces perducere non deſinit: ſed quia ipſi in reſurrectione Dominica cum reliquis ſanctis liberari & conglorificari meruerunt, conuenientiſſimè & ipſi iuxta ordinem, ſolitam gloriam in officiis cum reliquis ſanctis obtinebunt, ſi natalis eorum, vſque ad diem reſurrectionis id eſt

a Vide in Epiſt. Iacobi cap. 10. v. 12.

b Verſ. 35. & 36.

c Vide Bellarminum in diſputat. controuer. 7. lib. 1. cap. 3. col. 1479. ex cap. 12. epiſtol. ad Hebr. ver. 23. Idem cōtrouerſ. 2. generali li. 4. cap. 11. animas piorum nō fuiſſe in cælo ante Chriſti aſcēſionē plurimis ſcripturæ locis allatis docet & in iis illo è Zachariæ cap. 9. Tu autem in ſanguine teſtamenti eduxiſti vinctos de lacu in quo non erat aqua. iuxta Hieronymi & Rupperti expoſitionē.

d Ann. 1568. ſimul cū vetuſtis aliis auctoribus qui de diuinis eccleſiæ catholicæ officiis ſcripſerunt fol. 454. cap. 36. de innocentibus.

e De pœna damni tēporalis accipe.

Dominicam peruenerit. Octauam quoque eorũ eodem modo, vt aliorum sanctorũ celebramus: quia iam trãsacta die resurrectionis, nõ dubitamus eos gloriari cũ aliis sanctis. Hactenus Micrologus. Cuius verbis illa cõsentanea, quæ à B. Bernardo proferam qui aliquot annis post eum in Gallia sub Eugenio tertio pontifice ex Ludouico nono Francorum Rege tricesimo septimo miraculis claruit. Nam in quadam de Macchabæis epistola [a], quibus annuam celebritatem pari cum nostris martyribus veneratione in Ecclesia exhibendam solis ex omnibus antiquis iustis, singulari quodam priuilegio patres decreuerunt. Cùm alios tamen nonnullos ex veteribus pari zelo pietatis occubuisse constet, qui nõ pari & tripudio recoli meruerint, eorum vtrosque post Christi demũ ad inferos descensum, ad supremas beatorum sedes euolasse manifestè profitetur: quo loco, Quod si illis (ait) non immeritò huiuscemodi negatur solemnis celebritas, quia nimirum quod præbuit virtus præripuit tempus: cur non & eadem fuit in Macchabæis consideratio? Siquidem & ipsi pro tempore, non ad cœli mox & gaudia, sed ad inferni tenebras descenderunt: ne tunc quippe apparente primogenito ex mortuis, qui aperiret credẽtibus regna cœlorum, agno videlicet tribu Iuda, qui aperit & nemo claudit & cætera. Tum aliquanto pòst: Itaque plus contulit Macchabæis in hac parte martyrij genus, quàm virtus: quando, ne hos quidem ex patribus quos pari constat virtute illo in tempore pro Iustitia decertasse, pari etiam honore concelebrat præsens duntaxat Ecclesia. Puto quod arbitretur indignum quantumlibet laudabili morti quæ Christi mortem pręcederet, diẽ festum impendere: præsertim cùm ante illam salutiferam passionem non festiua gaudia, sed claustra tenebrosa quosque morientes exciperẽt. Sanè Macchabęos ideo, vti dictum est, excipiendos Iudicauit ecclesia & cætera. nec solùm ipsos sed & qui fortè vitæ iam in carne manifestatæ mortem sua morte præuenerunt & cætera. quos (de Simeone Ioanne Baptista & innocentibus loquitur) alia ratione licet ad inferos & ipsi descenderint, ritu nihilominus solemni veneramur. Nostram insuper interpretationem ad illud B. Pauli: ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν, adiuuare ac illustrare videntur, ista Oecumenij ad eum locum, in quibus perfici siue consummari, esse, Coronam ostendit, cùm τὸ τελειοῦσθαι per τὸ στεφανοῦσθαι explicat, ἵνα γάρ φησι μὴ πλέον ἡμῶν ἔχωσιν ἐκεῖνοι ἐν τῷ πρῶτοι στεφανωθῆναι, ἕνα καιρὸν ὥρισεν ἀνταποδόσεως, ἵνα καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτοῖς στεφανωθῶμεν. Et addit posteà, οὐκ εἶπε στεφανωθῶσιν, ἀλλ' ὃ μείζονα ἔμφασιν ἔχει, τελειωθῶσι φησί, τουτέστι τὸ πέρας τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὑπὲρ οὗ πᾶσα σπουδαίου κίνησις ἀπολάβωσι. Quibus nimirum verbis Oecumenius, per consummationem, siue, perfectionem, ipsam Coronam, omnémque retributionem quæ consummatos expectat, significari docuit, exemplum aut similitudinem ab athletis duxisse D. Paulum indicans: qui cùm præmia victoriæ præstituta consequerentur, & in his palmam, & coronam, quasi tunc demum consummari videbantur, cùm per adoptionem coronæ; ac renunciationem illam præconiam, victores atque consummati apparebant. Quo scilicet loquendi genere, virtutem Christi, seu diuinam in infirmitate perfici, hoc est perfectam ostendi, & palmam elucere tunc demum, vt suam laudem habeat, clariúsq; agnosci, facta, id quod ante nos alij notarunt, ad humanum sensum relatione

(quamuis

[a] Epist. 98. fol. 1283. & 1284.

(quamuis in ſe alioqui non minus olim perfecta fuerit) ab ipſo D. Paulo[a] ſcriptum alibi recordor, his admodum verbis: καὶ εἴρηκέ μοι ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται: ſicuti etiam exaltari ſuper cœlos à pſalmiſta Regio[b] Deus dicitur cùm excelſior apparet, aut in oratione Dominica nomen ipſius ſanctificari, quando ſanctum eſſe in nobis oſtenditur.

Denique non dubito, quin Gregorius Nyſſenus, τελείωσιν τοῦ ἀθλητοῦ dixerit, de peracto martyrio agens, & victoria de tentationibus atque ſuppliciis reportata: quo loco interpres flammeam fornacem depictam in templo, & beatiſſimam conſummationem athletæ, ac certaminum præſidis Chriſti effigiem expreſſam à pictore ſcripſerit. Præſertim cùm Nazianzenus ſermone de Macchabæis[c] id verbum ea ſignificatione vſurparit, ſic admodum ſcribens, μηδένα τῶν πρὸ τῆς χριστοῦ παρουσίας τελειωθέντων δίχα τῆς εἰς χριστὸν πίστεως τούτου τυχεῖν. & aliquantò pòſt de matre Macchabæorum in ſupplicio conſumptorum ἐπεὶ δὲ τελειωθέντας εἶδεν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς εἶχεν ἐκ τῆς συμπληρώσεως διάρασα τὴν κεφαλὴν μάλα φαιδρῶς ὥσπερ τις ὀλυμπιονίκης (valde me iſtud vocabulum in illa mea, τοῦ τελειοῦσθαι interpretatione confirmat, & ſimul ea quæ ſequuntur) ἐν ὑψηλῷ τῷ φρονήματι, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνασα μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, εὐχαριστῶ σοι φησί, πάτερ ἅγιε καὶ σοὶ παιδευτὰ νόμε καὶ σοὶ πάτερ ἡμῶν, καὶ προαγωνιστὰ τῶν τέκνων σῶν ἐλεάζαρ, ὅτι τὸν τῶν ἐμῶν ὠδίνων καρπὸν προσεδέξασθε & cæt. ἀπέχω τὰ τροφεῖα, ὦ παῖδες εἶδον ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγωνιζομένους ὑμᾶς, πάντας στεφανίτας ἐθεασάμην &c. καὶ καθέκαστον τῶν παίδων ἀθλήματα οὕτως ἐπανέλθω σὺν ἀσφαλείᾳ τελείᾳ τελείοις θύμασι. Et de confeſſoribus in martyrio, qui tamen ſe dici martyres nolebant, antequàm eſſent conſummati: vita ſcilicet pro Chriſti nomine profuſa Euſebius agens in eccleſiaſtica hiſtoria[d], hoc verbi ea quam diximus ſignificatione vſurpauit: καὶ ἔλεγον, ἐκεῖνοι ἤδη μάρτυρες (inquit) οὓς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ χριστὸς ἠξίωσεν ἀναληφθῆναι, ἐπισφραγισάμενος αὐτῶν διὰ τῆς ἐξόδου τὴν μαρτυρίαν: ἡμεῖς δὲ ὁμόλογοι μέτριοι καὶ ταπεινοί καὶ μετὰ δακρύων παρεκάλουν τοὺς ἀδελφοὺς δεόμενοι, ἵνα ἐκτενεῖς εὐχαὶ γίνωνται πρὸς τὸ τελειωθῆναι αὐτούς. Quin & ipſe D. Paulus manifeſtiſſimè iſto epiſtolæ ad Philippenſes *cap.3.verſicul.*12.14.15. loco ducta ſimilitudine ab athletica curſorum in ſtadio conſummatione: οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι, διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω: ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. Nam ſubiicit ſtatim (quod ad curſores pertinet) cum ipſa proſecutione antagoniſtæ, Scopi mentionem & brabij ſiue præmij κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ. Item poſteà ὅσοι οὖν τέλειοι τοῦτο φρονῶμεν & cætera: & ſtatim πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τὸ αὐτὸ φρονεῖν. Et verò quod hæc τοῦ φθάσαι & τοῦ κανόνος

a Epiſt.2.ad Corin.cap 12 verſ.9. vbi Arias Montan. & cognoſcetur apertè nõ ex tua fortitudine ſed ex virtute mea effici vt perferre toleraréque poſſis tantam afflictionum vim.

b Dauide in pſal 50. v. 8. exaltare ſuper cœlos Deus, vbi Theodor. fo. 158. prioris tomi. Cæterùm hoc verbum exaltare videlicet oſtende omnibus hominibus altitudinem tuã & ad verſum vltimũ pſalmi eadẽ verba continentem, veritate (inquit) exorta vniuerſorum Dominus altiſſimus declaratus eſt, cœli & terræ creator & in omni terra & mari ab hominibus celebratur.

c Sub initiũ in fol.143. & circa mediũ in fol.147. citatũ Nazianzenũ in hanc rem ſcias ab Henrico Stephan. in Theſauro linguæ Græcæ vbi hæc etiã verba profert ab Euſebio hiſtor.eccleſ.lib.5. τῶν δὲ καὶ τελειωθέντων ἐν ταῖς ἐξορίαις ἐπανακομίσθη τὰ λείψανα. Itémque iſtis datiuum præferentibus, quo cædes inflicta martyribus fuerat λίθοις παρ' αὐτῶν τελειωθέντες μετὰ τὸν μακάριον στέφανον. & ſimiliter iſtis Demetrij Chomatiani (quem penes me habeo manu exaratum) in quæſtione iuris Canonici Græci octaua, vbi de Patriarcharũ creatione. εἰδότι καὶ αὐτὸς ὁ χειροτονήσας μετὰ ταῦτα ξίφει ἐτελειώθη μισηθεὶς παρὰ τῶν βουλγάρων διὰ τὸ [illegible] πρὸς τὴν ῥωμανίαν ἐπάνοδον. Georgius Pachymerius in Paraphra.cap.6.de eccleſ.hierar. differentiam inter τοὺς τελουμένους & τελειουμένους conſtituit, vbi videſis præſertim fol.174.

d Cap.2.lib.5.fol.48. ſic & lib.7.cap.15. in extremo de Marino milite martyre, ἀπαχθεὶς τὴν ἐπὶ θανάτῳ τελειοῦται. & cap.16. de Aſturio Senatore Romano, ὃς παρὼν τινὶ ὧδε τελειουμένῳ τῷ μάρτυρι. & lib.6.cap.5.fo.48.pag.2. de Potamizna & Marcella ipſius matre per ignem martyrio conſummatis καὶ τέλος μετὰ δεινὰς (inquit) καὶ φρικτὰς εἰπεῖν βασάνους [illegible] μητρὶ Μαρκέλλῃ διὰ πυρὸς τελειωθείσης. & lib.8.fo.88.pag.2. τῶν δ' ἐπ' ἀλεξανδρείας καθ' ὅλης τε αἰγύπτου καὶ θηβαΐδος διαπρεπῶς τελειωθέντων. & ſtatim, τέλειοι χριστοῦ μάρτυρες. & appendic.lib 8 fo.94.pag.2. οὐκ εἰς μακρὸν ὕστερον ἐπισκοπῇ τιμηθῆναί τε καὶ μαρτυρίῳ συνέβη τελειωθῆναι, & reliq. videſis & fo.97. ſemel atque iterũ. & 98. itémque lib.5. c.4.fo.48. pag.2. & alibi ſæpe.

vocabula vsurpanda duxit, in translatione à cursoribus ducta ipsum perstitisse, apparet ex iis quæ de canone siue regula & lineis in stadio, superioris libri capite septimo attulimus: Et similiter tanto magistro & gentium Apostolo dignus discipulus & Galliarum doctor Dionysius Areopagita[a] vbi de precibus & extrema vnctione morientibus in Christo tanquàm athletis consummatis adhiberi non sine laudatione, ac præconio tam ipsorum quàm aliorum in Christo mortuorum solitis ita disserit vt quemadmodum è superioribus apparet, omnia rei athleticæ vocabula studiosè vsurparit de quibus affatim superioribus libris à me disceptatum & explicatum est: eo τῆς τελειώσεως vocabulo ita vtitur vt quamuis alibi ad consecrationem potiùs retulisse videatur, hic tamen, à re athletica mutuandam nobis eius explicationem haud dubiè reliquerit: quo loco sic scriptum εἶτα τῶν λειτουργῶν ὁ πρῶτος ἀπολύει τοὺς κατηχουμένους καὶ ἀνακηρύττει τοὺς ἤδη κεκοιμημένους ἁγίους. μεθ' ὧν ἀξιοῖ τοὺς ἄρτι τελειωθέντας τῆς ὁμοταγοῦς ἀναῤῥήσεως, καὶ προτρέπεται πάντας αἰτῆσαι τὴν ἐν Χριστῷ μακαρίαν τελείωσιν. Et paulò post[b] ἔσται γὰρ αὐταῖς ἴσως ὄφελος ὁρώσαις τὸν ἱερῶς τελειωμένον ὑπὸ τῆς λειτουργικῆς ἀναῤῥήσεως ὡς κοινωνὸν ὄντως ὄντα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων, ἱερῶς ἀνακηρυττόμενον. & statim ἐκδιδαχθῆναι μακαρίαν ἀληθῶς εἶναι τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν: Rectè verò ipsius eruditissimus paraphrastes Pachymerius *in cap. 3. Theoria. fol.* 146. cùm ait de pretiosa in conspectu Domini morte sanctorum eius iuxta psalmistam τίμιος δὲ ἐναντίον κυρίου ὁ τῶν ὁσίων θάνατος οὐ καθὸ ἁπλῶς θάνατος ἐστὶ διάζευξις ψυχῆς ἀπὸ σώματος ἀλλὰ καθ' ὅτι οἱ θεῖοι ἄνδρες τελειοῦνται ἐν ὁσιότητι. ideò illam esse pretiosam quod diuini viri, in pietate perficiantur, moriendo scilicet, atque consummentur: qui eo itidem sensu τῆς τελειώσεως vocabulum in paraphrasi ad caput septimum euidenter exposuit. Ac meritò quidem quando vel ipsius Chrysostomi temporibus quemcunque Christianum monachum certè qui diem suum obiisset, non mortuum sed consummatum dicebant. Sic enim ipse Chrysostomus[c] ad populum Antiochenum de vita monachorum agens, & si nunciatum fuerit quod ille mortuus est (inquit) multum vbique lętitię, voluptatis multum: quin verò nec vllus audet dicere, Ille mortuus est, sed ille consummatus est. Adiicit deinde quod nominis rationem ab athletica (cui monasticam esse maxima ex parte assimilem antè[d] docuimus) deductam planè demonstrat: tum gratiarum actio, lætitia, gloria multa, vno quoque talem habere finem orante: ita certamen hoc exire à laboribus & certaminibus quiescere, videre Christum. Quæ omnia his totidem Græcis ab eodem Chrysostomo vt illud quo de agimus τὸ τελειοῦσθαι non omittatur alibi[e] tradita recordor: μεθ' ὕμνων προπέμπουσι τοὺς ἀπελθόντας προπομπὴν τῶν τοιούτων καλοῦσιν, οὐκ ἐκφοράν, κἂν ἀπέλθῃ ὅτι ὁ δεῖνα τετελεύτηκε, πολλὴ εὐφροσύνη, πολλὴ ἡδονή. μᾶλλον δὲ οὐδὲ τολμᾷ τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ δεῖνα τετελεύτηκεν, ἀλλ' ὁ δεῖνα τετελείωται. εἶτα εὐχαριστία, δόξα πολλή, εὐφροσύνη· ἑκάστου εὐχομένου τέλος τοιοῦτον λαβεῖν, οὕτω τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐξελθεῖν, ἀναπαύσασθαι τῶν πόνων καὶ τῶν ἀγώνων, ἰδεῖν τὸν Χριστόν.

Nec aliter eos qui pro fide in Christum mortem oppeterent, Consummatos martyrio ad palmam apud probatissimos quosque Ortho-doxæ

a In de eccles. hierar. c. 7. vbi ἀεὶ μυστηρίου ἐπὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων, fol. 218. Paris. edit. anni 1562. & item paulò pòst ἐν τῇ θεωρίᾳ fol. 220. τῶν μακαριωτάτων λήξεων εἰς ἃς οἱ θείαν ἐσχηκότες τελείωσιν ἀφικνοῦνται κατηχθήσεσθαι &c. τῶν ἔτι δὲ ζώντων προτρέπονται καὶ πρὸς τὴν ὁμοίαν τελείωσιν.

b ἐν τῇ θεωρίᾳ, fol. 222. & 228. vbi ὅτι τὰ παρ' αὐτοῦ κατὰ θεσμὸν ἱερὸν ἐξηρτημένα πάντως ἔσται τοῖς κατὰ θείαν ζωὴν τετελειωμένοις, & fol. 231. ἤδη πέλας ἐστὶ καὶ τίμιος ἅπασι τοῖς θεοειδέσιν ὁ κατὰ θείαν ζωὴν τετελειωμένος.

c Homil. 59 col. 339. Ergo Eusebius Emisenus in extremo quintæ ad monachos homil. f. 309. Ideóq; in quantum possumus (inquit) stabiles simus: in hoc tranquillissimo sinu quâlibet negligẽs quâlibet tepidus nõ in vacuum currit qui ad palmam cõsummationis perseuerãdo peruenerit.

d Cap 6. huiusce libri & superioris li. cap. 28.

e In Ethico sermone 13. in cap. 5. epistol. 1. B. Pauli ad Timoth. fol. 32. pag. 2.

doxæ Ecclesiæ scriptores legimus. Cyprianus martyr ad Fortunatum [a], Insistendum potiùs esse & perseuerandum in fide, & virtute, & cælestis, ac spiritalis gratiæ consummatione, vt ad palmam & coronam possit perueniri scribit. B. Augustinus de innocentibus agens [b], Aliorum quidem pretiosa mors martyrum laudem in confessione promeruit, horum in consummatione complacuit. Petrus denique Chrysologus sermone CXXXIII [c]. Petrus namque crucem, arborem conscendit Andreas vt qui Christo compati gestiebant, in semetipsis figuram formámque ipsius exprimerent passionis, & redempti ligno consummarentur ad palmam: sed & B. Martyrem Romanum Eusebius Emissenus [d] dudum famulum nunc etiam amicum Dei fide eruditum conuersatione perfectum, consummatione gloriosum: sub hac die manum summam (sic enim, pro suam, legendum reor) pretiosis laboribus imposuisse, similiter scribit, & enauigatis huius mundi periculis felici periculo, (malim martyrio vel damno scriptum vel supplicio) salutarem æternæ quietis portum per iacturam salutis intrasse.

Qua significatione acceptum hoc verbi τελειῶσθαι, primo illo Pauli loco, vnde ad ista processimus, mirum quantum ad confirmandam veram illam Ecclesiæ Orthodoxæ Apostolicę fidem [e], faciat, de sinu Abrahæ [f], veróque animæ Christi descensu ad Inferos, si huic Pauli [g] verbo ad Ephesios, per quod ascendens in altum Christus, captiuam duxisse captiuitatem dicitur, & alteri eiusdem Epistolæ [h] loco περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ κυρίου καταβάσεως εἰς τὰ τῆς γῆς κατώτερα μέρη adiunxeris, quem locum vt à recepta & probata non Origenis *in 6. cap. Epistol. ad Roman.* tantùm, aut Oecumenij, *in cap. 9. Epist. Pauli ad Hebræos*, sed vetustorum cæterorum patrum [i], ipsiúsque adeò Catholicæ Ecclesię sententia in suam opinio-

a In de exhortatione martyrum, fol. 331. Idem in de laude martyrij, fo. 425. vnde omnis cōsummatio & status vitæ in martyrio est collocatus.

b In sermone tertio de sanctis vnde sumpta lectio. 6. in breuiario Rom. ad festū Innocentium.

c In D. Andræam Apostolum f. 345. Sic palmam cōsummationis dixit Eusebius Emissenus eo quem ad marginē antè attuli loco.

d Sermone de B. Romano martyre in princip.

e De quo dogmate videns disputationes Bellarminij Cōtrouers. 2. cap. 9. 11. & 14. & B. Thomam In summa Theolog. parte 3. tota quæst. 52.

f In quo apud Inferos Eleazarum fuisse consecutum refrigerium, Tertul. In de Idololatria scribit, & in 3. ad lib. de Anima, cap. 32. vt inferius adnoto, & in lib. 3. aduers. Marcion. quamuis in lib. 4. aduers. Marcion. localem determinationē fuisse memoret ad recipiendas animas filiorum Abrahæ &c. Si non cœlestem sublimiorem tamen Inferis, temporale (inquā) aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo iam delinietur futuri imago ac candida quædā vtriusque iudicij prospiciatur. Sinum Abrahæ in inferno fuisse fatetur ipse Augustinus tractatu in Psalm. 85. citatus in hanc rē à Corn. Iansenio. & lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 15. quam omnium patrum & totius Ecclesiæ sententiam esse Bellarminus tradit in disput. Controuers. 2. generali. lib. 4. cap. 13 col. 419. post Corn. Iansen. comment. in concord. Euangel. cap. 97. fol. 697. De limbo Patrum vide Supplem. Summæ B. Thom. quæst. 69. art 4. vbi & de sinu Abrahæ.

g Epist. ad Ephes. cap. 4. vers. 8. ἀναβὰς εἰς ὕψος ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν.

h Ad Ephes. cap. 4. vers. 9. vbi videndus B. Hieron. & in cap. 13. Oseæ. Cui loco rectè adiunxeris alterum ex Ecclesiast. cap. 24. vbi penetrabo omnes inferiores partes terræ, &c. & alium ex Act. 2. Non relinques animam meam in inferno. Sic enim habet Authenticū Græcum, vers. 27. ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, & Dauidis vers. 13. è Psal. Inclina Domine. 85. & eruisti animam meam ex inferno inferiori, vbi Genebrardus. & quod B. Cyril. Hierosol. Cathechesi. 4 fol. 10. & 11. κατῆλθεν εἰς τὰ καταχθόνια ἵνα κἀκεῖθεν λυτρώσηται τοὺς δικαίους, ἐβούλου γὰρ εἰπέ μοι τοὺς μὲν ζῶντας ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος καὶ ταῦτα τῶν πλείστων ἀνοσίων ὄντων, τοὺς δὲ ἀπὸ Ἀδὰμ πολυχρονίως ἀποκλεισμένους μὴ τυχεῖν τῆς ἐλευθερίας.

i Etiam ipsius Tertull. quamuis alioquin circa corporalitatem animæ (quam vocat) lapsi, in lib. de Anima, quo loco quid est autē illud (ait in cap. 2.) quod ad inferna transfertur post diuortium corporis: quod detinetur illic, quod in diem iudicij reseruatur, ad quod & Christus moriendo descēdit, puto ad animas Patriarcharum, sed quamobrem si nihil anima detinet sub terris? videsis & postea cap. 32. de Christo quod formæ humanæ mortis apud Inferos functus, nec ante ascendit in sublimiora cœlorū, quam descendit in inferiora terrarū, vt illic Prophetas & Patriarchas cōpotes sui faceret. Habes & regionem inferum subterraneā credere &c. Et lib. 2. aduers. Marcion. cap. 4. post vbi secretas Inferni venit ad vndas, &c. Addesis Iræneum lib. 5. aduers. hæres. cap. 31. quem & alios super isto fidei articulo citatos, videas apud Pet. Canisium Operis Catechistici de fide & symbolo. quæst. 13. Augustinum inprimis Epist. 99. ad Euodium, Epist. 57. ad Dardanum. fol. 104. Antuerp. libri. lib 20. de Ciuit. Dei. cap. 15. & serm. 137. de tempore. Quibus adiungendus eum inferiori citatus ille ipse August. in Psal. 85. In hanc rem à Corn. Iansen. In s.d. loco. Pet. etiam Chrylologus. serm. 60. fo. 158. Ad illud, Et sepultus. & serm. 123. fo. 321. & 322. ad illud, De Lazaro & diuite. Nunc autem hic consolatur. Tum verò B. Greg Epist. 5. lib. 5. col. 874. & lib. 13. Moral. cap. 20. circa finem. Ioan. denique Damascenus, de fide Orthodoxa lib. 3. cap. 29. & vlt. & Euseb. Emissen Homel. j. de pasch. fo 260. edit. Paris. anni 1575. & Homil. 10. de Pasch fo. 274. Sed & ij quos Bellarmin. citat. 2. controuers. lib. 4. cap. 8. col. 404. nimirum Cyrillus, in 14. catechesi. Ambros. de mister. paschæ cap. 4. Hylar. ipse lib. 10. De trinit. fol. 200. & 201. Naturæ huius potestatem iam non dico metus, sed nec infernæ sedis regio est concludens quæ descendēs ad inferos à paradiso

nem detorqueant quidam,non ignoramus,vt non maiorem verbis illis καταβάσιν εἰς τὴν γῆν D.Paulus dixisset, Ipsi tribuant: quamobrem optimo iure notatos ipsos ac reprehensos, vt iamdudum ab aliis, ita nunc nuper à Bellarmino reperias disputationum controuersia II.lib.IIII.[a] tametsi quod scribit ad Hebræos Apostolus de Prophetis & Patriarchis qui per fidem probati,aut accepto fidei testimonio nondum repromissionem reportarunt, ne sine nobis consummentur,ac perficiantur, sic potiùs exponendum aliquis meritò dixerit, vt de illa consummatione quam sancti expectant, quorum animæ iam cælestibus illis bonis fruuntur, corpus verò sibi suum. In generali carnis resurrectione atque in ipsius mundi consummatione ἐν τῇ συντελείᾳ (ἐν ᾗ λυθήσεσθαι τὴν γῆν τῆς ἐκ κατάρας φθορᾶς καταργουμένου θανάτου,In qua terram id est corpus hominis extinctis mortis viribus ea corruptione,quam diuina in Adamum intulerat maledictio, liberatum iri Procopius ad Esaiam[b] eruditè tradit)coniungi cupiunt,vt nimirum ita perfectam corporis simul cum anima coniuncti beatitudinem adipisci queant,οἷς ἐῤῥέθη ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον ἕως οὗ πληρωθῶσι, καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς καὶ αὐτοί:sicuti Apocalypseos B.Ioannis *cap.6.vers.*10.quodam loco scriptum est.Nam sanè (ad animam quod attinet)consummati iam erant Prophetæ, ac Patriarchæ,vt pote post mortem,descensum ad Inferos,resurrectionem,atque in cœlum Ascensionem.τοῦ πρωτοτόκου ἐκ τῶν νεκρῶν[c], primogeniti ex mortuis Christi Domini, Cùm ad Hebræos Apostolus scriberet: qui prioris etiam ad Corinthios Epistolæ quodam loco[d] ἀπαρχὴν τῶν κεκοιμημένων. primitias dormientium ipsum nominat, quod tam animæ illius beatissimæ quàm purissimi, atque sanctissimi corporis habita ratione[e], primus

nō desit &c. Non habet hunc metus corporalis penetrantem quidem inferos sed vbique naturæ suæ virtute distentū &c. Futurus enim in inferis dominus, & in paradiso est futurus.&c fo.214. Nūquid descendisse ad inferos corpus quod in sepulchro iacuit, dicetur? Si itaque qui descēdit ipse & ascendit, vt neque corpus descēdisse ad inferos credatur, & resurgens ex mortuis corpus ascendisse in cœlos non ambigatur &c. Quod animę piorū in cœlo ante Christi ascensionem non fuerint tractat Bellarminus ille in disput.controuers.2.Generali lib.4.cap.11 collat.412. & 413. vbi Patrum veterum authoritates non prætermittit: sicuti cap.12.vbi de vero Christi ad inferos descensu, & cap.13.14.15.16. quē ipsius D.Ambros.in illo hymno celebrat qui in festo Ascensionis Domini ab Ecclesia Catholica ad vesperas canitur: vbi sic est:*Inferni claustra penetrans,Tuos captiuos redimens.Victor triumpho nobili,Ad dextrā Patris residens.* Christum non amplius quàm biduo apud inferos fuisse,testatur Lactant.Firm.lib.4.Instit.cap 27.ad finem. Irenæus autem in supra dicto loco commoratum vsque ad tertiam diem in inferioribus terræ, & cōuersatum tribus diebus vbi erant mortui.

a Cap.12.col.416.videto & in cap.7.col.401. b Cap.26.ad illud,Delitesce parumper dum pertranseat ira Domini,fol 336.lib.Somniani,excussi Lutet.anno 1580. c Sic loquitur B.Ioann.Apocalyp.cap.1.vers.5.quo aspiciēs D.Amb.in cap.7.Epist.B.Pauli ad Rom.ad illud:vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Est & primogenitus ex mortuis (inquit) cuius natura ignoratur.Est & primogenitus post victoriam ascendens in cœlos. Ascēsionem Christi esse directæ causam ascensionis nostræ : quasi inchoando ipsam in capite nostro. Cui oportet membra coniungi:traditur à D.Tho.in summa Theol.tertia parte quæst.57.art.6.ad secundum argumentum.

d Cap.15.Epist.j.B.Pauli ad Cor. v.20. vbi νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο. Vbi D. Ambr.explicat,Initium dormientiū. e Licet Christi Domini mortui corpus per triduū ab anima separatum fuerit inseparabilem tamen ab vtroque permansisse diuinitatem à Ioan.Damascen. (quem B.Thom.sequitur in summa,parte 3.quæst.50. art.3. vbi vide si vacat) eruditè ac perspicuè definitur lib.3. de fide Orthodoxa cap.27. his verbis, εἰ καὶ τέθνηκε (de Christo loquitur) τοίνυν ὡς ἄνθρωπος καὶ ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ τοῦ ἀχράντου διῃρέθη σώματος, ἀλλ' ἡ θεότης ἀχώριστος ἀμφοτέρων διέμεινε τῆς τε ψυχῆς φημὶ καὶ τοῦ σώματος &c. καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἀλλήλων διαιρεθέντα ἕκαστον αὐτῶν ἔμεινε τὴν μίαν τοῦ λόγου ὑπόστασιν ἔχοντα. εἰ γὰρ καὶ τὸ τοπικεῖ τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ κεχώριστο, ἀλλ' ὑποστατικῶς διὰ τοῦ λόγου ἥνωτο. Cæterum excitatæ ab inferis per descensum Christi ad ipsos sanctorum animæ, post ipsius resurrectionem ad cœlum euolarunt, post quam (vt est Actor. cap.1.) per quadraginta admodum dies, cùm hic inter homines Dominus moratus sit:licet quibus locis intermedio tempore fuerit (qui non continuè cum discipulis , vt scriptum Euangelio B.Ioan.cap 20.conuersabatur) incognitum esse:quoniam hoc scriptura non tradat,& in omni loco sit dominatio eius.D.Thom.docuerit in summa,parte 3.quæst.55 artic.3.in solutione secund.argum. Ipsum tamen commutatas sanctorum animas:si non pro explorato pro verisimili tamen & probabili habemus, quando animas sanctorum quas de inferno eduxerat, in cœlum traduxisse, eosque qui fuerant à diabolo captiuati secum duxisse in cœlum,quasi in locum peregrinum humanæ naturæ,bona captione captiuos, vtpote per victoriam acquisitos:ascensionem denique Christi,directè causam esse ascensionis nostræ, ab illo ipso angelico doctore ostenditur qu.57.eiusd.3.part.art.6. In corpore. & ad 2.arg. Non immeritò igitur, ante ascensionem cum beatorum animabus in paradiso terrestri plerumque, vt & visibiliter in Iudæa cum discipulis identidem versatum,à plerisque Scholasticis creditur. Ideóque potest beata ipsius humanitas per mirificam illam ascensionem eas in cœlum videri præcurrisse. Verum hæc μυστικώτερα.Itaque abstineo.

primus adyta illa cœlestia post consummatam, sua morte humani generis redemptionem admirabiliter penetrarit. Quamobrem in paradisum Patriarchas & Prophetas appendices Dominicæ resurrectionis iam tum ab Inferis migrasse Tertullianus alicubi [a] scribit. Quod vero nonnulli de articulo isto fidei (descendit ad inferna vel ad inferos) ita loquuntur post Ruffinum Aquileiensem, aut sentiunt, tamquàm nihil aliud his verbis, nisi quòd sepultus fuerit ostendatur, aut quod Cruciatum & animi ærumnas in cruce sustinuerit, vtrumque falsum æquè est[b], vt pote allegoricum, atque à symbolo, eóque perbreui alienum, quando sic fit, vt quod simpliciter & apertè semel dictum sit, hoc veluti per obscurius contra philosophorum[c] præcepta exponatur. Etenim de passione in Cruce satis, & de sepultura manifestè comprehensum anteà fuerat. Non minùs vanum, quod aiunt articulum illum à Romano & Orientalium Ecclesiarum symbolo abesse: non minùs futile argumentum, quo moueri alios[d] non indoctos scio, articulum de Christi descensu ad inferos causa patrum facto, qui apud illos Inferos tum essent iuxta opinionem Catholicam Orthodoxam & vetustam, conuelli tamen vt putent verbis illis, hodie mecum eris in paradiso, Cùm aliud sit hodie aliud statim dicere, Denique cum latronis anima seruatorem in Inferna comitari, pérque ipsius misericordiam deinde in cœlúmne an potiùs paradisum (terrestrem scilicet, quod illo probabilius arbitror) Euehi, cum aliis præcurrentem Christi viæ ducis animam (quæ ab inferis eadem die vel hora & momento potiùs, quomodo post Chrysostomum Nicephoro [e] visum euolarit) secutis beatorum animabus, vel ante illas eodem ipso die potuerit. Postremò cùm tametsi B. Augustinus alicubi [f] non secundum id quod homo erat, sed secundum quod Deus, id verbi prolatum accipi debere existimauerit, (quòd ne non satis verum sit vereor) summa tamen cum ratione non in cœlo duntaxat, sed vbicumque

a In de Anima cap. 32. Augustin. quidem in de Symbolo lib. 3. cap 7. circa prin. Tom. 9. Totum filium apud patrem totũ in cœlo totum in terra &c. totum in inferno, totum in Paradiso quo Latronẽ introduxit fuisse scribit. Vnde B. Tho. In summa. par. 3. quæst. 52. art. 3. cùm nunquam fuerit caro vel anima Christi à persona filij Dei separata, fuisse totum Christũ in sepulchro: in inferno, credendũ: quãdiu Corpus in sepulchro fuerit, ab ipso traditur ead. quæst. art. 4. Quod vero ascẽdisse Christũ pandentem iter ad sanctos Micheæ cap. 2 traditur. hoc sic explicat B. Tho. quæst. 49. art. 5. in solut. 4. argum. vt qui sua passione nobis introitum regni cœlestis meruerat, in eius possessionem per suam ascensionem nos introduxerit. Videtis & in q. 57. art. 6 in Corp. b Videsis quæ Bellarmin. diligentissimus doctor ad hanc rem pertinentia profert in disput. 1. Controuers. Generali lib. 4. cap 67. & 8. col. 400. 401. & 402. Et quidem in d. cap. 6. auctorũ veterum affert nomina qui hunc fidei articulum vel exponunt vel prætermittunt. Vide illum ipsum in cap. 10. eiusdem lib. col. 411. & 412. De inferni nomine in sacra scriptura quod sit subterraneus locus, ex veterum authoritate. Vide & in cap. 11. col. 416. vbi de descensu Christi ad inferiores partes terræ ex 4. cap. Epist. Pauli ad Ephes. aduersus Bezam & Marloratum: Videsis & in cap. 14. col. 421. & 422. de ista patrum traditione.

c Sed & rhetorum. Nam Quinctilia. cap. 3. lib. 8. Instit. orator. Debet enim quod illustrandæ alterius rei gratia assumitur, ipsum esse clarius eo quod illuminat. d Ioann. Drusium cap. 23. lib. 4. obseruat. e Niceph. Calist. lib. 1. Eccles. histor. cap. 31. vbi ipse enim Iustitiæ sol Christus anima sola (inquit) per mortem à corpore segregata apud inferos iustorũ animis præsto fuit & dux itineris ad paradisum ferentis præiit, lucis princeps viæque ductor eis perinde ac latroni factus. eadem namque die ac potius eadem hora ab inferis rediit vt quidem cùm alij nonnulli tùm iis cui aurea lingua nomen indidit in primis hæc accuratius certiúsque exposuere. Nec enim rationi consonum erat animam eius apud inferos retineri, qui nihil prorsus à primi parentis maledictione & exitio, secum attulisset. Subitò verò & vt ita dicam fulgetri celeritate dignos atque idoneos, luce summè coruscantis Deitatis illustrans, &c. ἀχρόνως καὶ ἀκινήτως atque vt semel dicam eo qui solum Deum decet modo in momento vno ad sacra immensaque luce relucentia paradisi tabernacula traduxit. Verba vero Chrysost. à Niceph. citati hæc ferè sunt ex Tom. 3. Hom. 1 de Cruce & latrone, Hac enim die, hac hora latronẽ Christus in paradisum introduxit & eius amœnitates ostendit. Et in fine: de Cruce subitò euolauit ad cœlum. quæ forsitã secius à Nicephoro accepta ex Communi tùm B August. tùm Theologorum scholasticorum ac tamẽ præsertim Thomæ sententia exponi debuerãt. f Tractatu 111. In Ioan. fol. 216. vbi, secundũ autem id quod Deus erat vbique & in paradiso erat (inquit) & ideo latronis anima à pristinis facinoribus absoluta, & illius munere iã beata, quãuis vbiq; sicut ille esse non poterat, tamen etiam ipso die cum illo in paradiso esse poterat, vnde ille qui vbique semper est non recesserat. Item Epist. 57. ad Dardanũ ad quæst. 3. hunc sensum multo expeditiorem putat & ab omnibus ambiguitatibus liberum: homo quippe Christus illo die (inquit) secundum carnem in sepulchro, secundum animam in inferno futurus erat, Deus verò idem ipse Christus vbique semper est.

Deus fuerit, ibi paradiſum eſſe, Ipſius B. Auguſtini [a] ad Dardanum au-ctoritate defendi poſſit. Sed hac de re aliquando fortaſſe pleniùs (ſi o-tium Dominus dabit, quod ſperamus atque omnibus votis expoſci-mus) diſſeretur, in illis quos paramus obſeruationum ſiue σημειώσεων ſa-crarum libris, quamquàm piget iis reſpondere, qui in re fidei (qua nihil ſerium magis) In plana & dudum recepta patrum traditione, velut in ſcirpo nodos quærunt, vt ingenium ſcilicet oſtentent ſuum: ambitione nimium ſtulta, & væſana.

Intereà conſiderandum illud (quod ſatíſne verum ſit addubito, ex ſu-perioribus tamen Ephremi, & Philonis etiam nonnihil ipſius verbis colligi videbatur) perfectos τελείους, hoc eſt integræ, iuſtæ, perfectæ, æ-tatis (vt arbitror quando iſtud ipſis equis epitheton ad differentiam τῶν πώλων, id eſt equuleorum, Iulius Pollux [b] poſt Platonem vtique libro de legibus octauo, de agonibus equeſtribus & præmiis ipſorum loquen-tem tribuit) ſiue poſt certamina, per omnem ætatem obita probatos coronari, ac præmia τέλεια, hoc eſt perfecta & eximia, indipiſci, cæteros qui decertaſſent, laudari tãtùm ſolitos: cùm ex iis quæ antè protuli pue-ros quoque victores agonibus ſacris, coronam, non modò laudem, me-ruiſſe intelligatur. Sed coronam vtique minoris prę mij meruiſſe verum eſt: non legitimã illam quę perfectis viris & inter ipſos, ſuis quoque ſed minoribus donis honeſtatos (quẽadmodum poſteà *cap.20. infra* dictu-ri ſumus) præſtantiſſimo cuipiam cõceditur, veræque virtutis indicium præbet, ac iuſti plenique præmij loco eſſe creditur. Hæc autem idcirco, vt certaminis, itémque (quod ſuperiore libro *cap.27. ſub initium in ſecũ-do Agoniſtico.* admonui) virtutis à D. Chryſoſtomo [d], ita nullo alio addi-to, ſed κατ' ἐξοχὴν corona propriè ac ſpecialiter appellatur: ſicuti ἆεθλον ab Homero quod ſummum eſt, ac præcipuum, quamuis alia ſecunda ſint, ac tertia, quo loco *Iliad.ψ.*

--ἵνα μήτε παρεκπροφύγῃσιν ἄεθλα:

ſed & δώρημα τέλειον à B. Iacobo, *epiſtol. cathol. cap.1. verſic.17.* nomina-tur, ab athletarum præmiis tanſlationem ducente, niſi me animus fallit, coniicientem è ſuperioribus, quibus de patientia probatione atque corona loquutus fuerat: & verò ex eo quod μετὰ τῆς δόσεως ſiue cum dote (de quibus verbis ad athletas & ipſis pertinentibus ex Alexãdrino Cle-mente ac Tertulliano ſuperiore tractatu *cap.9. li.2.* diſceptaui) non qui-dem vt rem eandem prorſus, ſed vti magna ex parte diſſimilem, tãquam δόσις minus quidpiam ac leuius ſignificet, coniunxerit, quo loco πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων. Hoc adeò, ita interpretari non incommodè videor, vt athletas ſuos Dominus, quos variis tribulationibus & afflictionibus exercet, nonnullos tanquam iuuenes inchoatos proficientes (quos προκόπτοντας in philoſophia nominabant Stoici [e]) ſed imperfectos illos, licet ad ſum-ma procedentes minoribus præmiis: perfectos autem & virtutis exactæ, atque

a Epiſt. 51. ad quæſt. 5. vide to & B. Tho. in ſumma, 3. par. qu. 52. art. 4. in ſolut. 3. arg. vbi ait latronem loco quidem cum Chriſto deſcendiſſe ad inferos, ſed præmio fuiſſe in paradiſo: quia ibi diuinitate Chriſti fruebatur, ſicut & alij ſancti. Idem ipſe ait quod ſicut corpus Chriſti manſit in ſepulchro per diẽ integrum & duas noctes ad cõprobandum veritatẽ mortis ſuæ tantundẽ credendum eſt animam eius in inferno fuiſſe vt ſimul anima eius educeretur de inferno, & corpus de ſepulchro. Quo nihil magis cõtrarium opinioni Nicephori, & qui ab hoc citatur Chryſoſt. ſiue de Chriſti anima in cœlũ, ſeu potius in paradiſum terreſtrẽ euolãte. Ipſámque latronis animã in paradiſũ eo die ſubſecuta, intelligatur: Cum ait nullo pene momẽto illã apud inferos perſtitiſſe vt ſuperius monui. Videſis & B. Thom. in Catena aurea. b Onomaſt. lib. 1. cap. 2. in princ. colum. 54. c fol 834. editionis Stephanicæ, vbi τελείους τελείόν τε καὶ ἀθλῶν τοὺς μέσους diſtinguit ἀπὸ τῶν πώλων τε καὶ ἀθλῶν. d Homil ad Neophytos tomo 5. col. 633. & homil. ad baptiſandos, col. 641. e Vide quæ ſcripſi cap. 19. lib. 3. Semeſtr. è Seneca vbi de afflictionibus piorum. vide ipſum Senecam epiſt. 71. 72. & 94, in quibus virum inchoatum προκόπτοντα proficientem, procedentis ſapientię, ſtudioſum ſapientiæ, imperfectum opponit perfecto, ſapienti exactæ virtutis & conſummatæ ſapientiæ.

atque cosummate viros, τέλειους denique, τελείοις δωρήμασι perfectis donis, hoc est coronis (illustrioribus vtique ad gloriam in altero præsertim beatæ illius vitæ seculo largitionibus) secundum vniuscuiúsque patientiam, opus perfectum habentem (per quam perfecti, & integri fuerint, vt in nullo deficerent, sicut idem ipse Iacobus *versic.*4.dixerat) Iustísque adeò præmiis prosequatur. Huc aspiciens (opinor) Eusebius Pamphilus, vbi de Timothei apud Gazam Palęstinæ lento igne post varia tormenta consumpti, martyrio, suæ in Deum pietatis probationem verissimam per illorum aduersorum omnium tolerantiam ipsum præbuisse: ac hieronicarum circa Dei cultum athletarum coronam abstulisse, his totidem Græcis in historia ecclesiastica[c] memorat: τιμόθεος ἐν γάζῃ πόλει τῆς παλαιστίνης μυρίας ἀνατλὰς βασάνους, ἐπὶ πάσαις λεπτῷ καὶ μαλθακῷ πυρὶ παραδοθείς, δοκιμὴν γνησιωτάτην τῆς περὶ τὸ θεῖον γνησιωτάτης εὐσεβείας δι' ἐκ τῆς πρὸς πάντα ὑπομονῆς παρασχὼν τὸν τῶν θεοσεβείας ἀθλητῶν στέφανον ἀπηνέγκατο. Nempe martyres siue confessores in catasta eculeo vel siquo alio supplicij loco, tanquam cum carnificibus ipsóque Diabolo colluctantur, velut athletæ in palæstra: quò deinde consummati & per patientiam illam perfecti coronam accipiant. Itaque Aurelius etiam Prudentius in hymno Vincentij Cæsaraugustani, *hymno* περὶ στεφάνων 5. *fol.*136. hęc profert in cęteris:

> *Ventum ad palæstram gloriæ*
> *Spes certat & crudelitas*
> *Luctamen anceps conserunt*
> *Hinc martyr illinc carnifex* &c.

& statim,

> *Hunc sponte conscendit rogum*
> *Vir sanctus ore interrito:*
> *Ceu iam coronæ conscius*
> *Celsum tribunal scanderet.*

Enimuero quod de opere per patientiam perfecto vel (quod idem est) de patientia perfectum opus habente seu exhibente (nam apud Græcos quoque τὸ ἔχειν vim habere τοῦ παρέχειν certum est) verba fecimus, negare nemo possit, qum à re athletica petierit, D. ille Iacobus Apostolus, à quo *d*·*cap*.1. *versu*.4.*epist.cath*. ipsa desumpsimus: quando post multos labores, si nō per omnem ætatem annósve complures certè per decem menses in proagonibus (de quibus differetur posteà *ca.seq.*) exanclatos, interdum eo quod perfectum & perfectissimum ab ipsis athletis vocabatur, exercitationis athleticę genere ad coronam perueniebant: cùm per integrum diem in illo puluere ac luto decertassent: καλούμενον ὑπ' αὐτῶν τέλειον, ἢ τὸ τελειώτατον ἐκεῖνο γυμνάσιον ὃ δὴ καὶ κατασκευὴν ὀνομάζουσι δι' ὅλης ἡμέρας μετὰ τῶν ἐν τοῖς ἄθλοις πόνων ἀμέτρων γυμναζόμενοι, sicuti Galenus illo (quē singularē ducimus) loco significat: ex quo verba inferiùs *ad extremum capitis* 15. vbi de gymnasiis, & ad ipsa oleo agetur, exhibere certum est: qui vel vnus nostram περὶ τοῦ τελειοῦσθαι interpretationem non ita vulgarem, in superioribus illis Diuorum Apostolorum locis, minimè ab vllo adhuc assertam, etsi à nonnullis dubitanter allatam cōprobat, & admirabiliter illustrat. Ex quo etiam exponendum, quod περὶ τῶν κατασκευαστικῶν γυμνασίων, idem Galenus aliquantò post eodem libro

[a] In appendicibus ad li. 8. fo.92. pag. 2. libri Parisiensis à Stephano editi sub ann.1544 sic & posteà fo.93. Apsianum ex Pagis vrbe Lyciæ, γενναῖον τῆς θεοσεβείας ἀθλητὴν vocat & similiter Agapium martyrem in fol. 94. pag. 2. & fo.96. οἱ θαυμάσιοι (ait) τῆς εἰς χριστὸν ὁμολογίας ἀθληταί. & posteà, ἡ θεία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δύναμις τοῖς αὐτῆς ἀθληταῖς θάρσος τοσοῦτον ἐνέπνει, &c.

III.[b] tradit, solis athletis ea in vsu esse: quę perperam interpres Linacer, præparatoria exposuit, cùm absolutoria potiùs, consummatoria, vel perfectoria (quæ ipsa perfecta sunt, atque athletas perfectos postquàm ea subierint, scilicet demonstrantia) dicere debuerit: quo loco de Theone loquutus, sic ferè, ἀθλητὰς ἐγύμναζε τοὺς μετὰ τὸ τέλειον γυμνάσιον εἰς τὴν τετάρτην διάθεσιν ἑτοίμως ἐμπίπτοντας: subiicit statim, ἢ τοῦτο μὲν καὶ λέγειν ἴσως περιττὸν, αὐτὸς γὰρ ὁμολογεῖ μετὰ τὰ κατασκευαστικὰ γυμνάσια χρῆσθαι τῇ ζεστολουσίᾳ. τὰ δὲ τοιαῦτα γυμνάσια μόνοις ἀθλητᾶις ἐπιτηδεύεται καί τοί φησίτις ὡς ἐκείνοις μὲν ἑκοῦσι καὶ κατὰ περίοδον. ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἢ δι' ἀνάγκην ἢ φιλονεικίαν ἤτι τοιοῦτον ἕτερον. ἀλλ' ἐπείγε τῶν τοιούτων ἐπὶ τοῖς ἀμέτροις γυμνασίοις ἀνάγκη πρότερον ἢ καὶ μίαν ἢ καὶ πλείους συστῆναι κόπων διαθέσεις.

Ad perfectam autem illam athletarum exercitationem hic quoque locus eiusdem Galeni ad Thrasybulum[b] pertinet de Theonis & Tryphonis gymnastarum libris agentis, in quibus disceptabatur de athleticis gymnasiis: παρασκευὴν τέ τινα γυμνάσιον ὀνομαζόντων καὶ αὖθις ἕτερόν τε μερισμὸν ἕτερόν τε ἀλλό τι τέλειον ἀποθεραπείαν δὲ ἄλλο. τὸ ζητούντων εἴτε κατὰ τὴν τοιαύτην περίοδον ἀσκητέον ἐστὶ καὶ γυμναστέον τὸν ἀθλητὴν εἴτε ἀμφισβητουμένων ἀκούσω μέρος εἶναι τῆς ἑαυτῶν τέχνης τὸ ὑγιεινόν & cætera: Huc spectans forsitan D. Augustinus libro XIV. de ciuitate, ex quo verba superiore libro retuli, B. Paulum athletam Christi dę ipso vnctum, legitimè magno agone decertasse scripsit. Atque ad id quod è Galeno anteà dixi de certamine quod per integrum diem obiretur, περὶ τῆς γυμναζομένης κατασκευῆς δι' ὅλης ἡμέρας (quod iccircò τέλειον perfectum existimatum atque nuncupatum) non incommodè οὔτε ἀπὸ σκόπου referendum aliquis existimauerit, quod de pugilis Melancomæ antagonista Iatrocle, cùm per integrum diem depugnasset superato à Melancoma, Dio Chrysostomus[c] recitat sic ferè ἤττητο γὰρ ἀεὶ ἐνίοτε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀγωνισάμενος ἤδη μέντοι ἀπείρηκε: & quod de ipso Melancoma idem auctor alio loco[d], ex quo verba superiùs, cùm de patientia laborum athletica loquerer, sub initium huius libri protulisse me recordor ipsum scribit grauissima tempestate anni sæpenumero δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀγωνίζεσθαι per diem integrum depugnasse in agonibus, non tantùm vt vinceret id agens, sed vt in pugna ipsa diu laborem tolerando perduraret quemadmodum Petrus Chrysologus[e] noster alicubi pereleganter vt solet sicut virtutis esse in acie in conflicta pro Regis (sic lego vbi mendosè scriptum in excusis pro re) amore succumbere, ita perfectæ virtutis esse diu agere & consummare certamina, nec tam morte quàm fide & deuotione martyrem fieri tradidit. Denique quod Galenus ipse[f] alibi de athletis robur suum illud iactantibus ac deprecantibus ἐν τίνι τοίνυν ἔτι τὴν ἰσχὺν ἐπιδείξωνται ἢ ἐπὶ τίνα μέγα φρονήσουσιν, οὐ γὰρ δήπου ὅτι ἐπὶ τοὺς σκυτοτόμους, ἢ τέκτονας, ἢ τοὺς οἰκοδόμους οἷοί τ' εἰσὶ καταβάλλειν ἐν παλαίστρᾳ τε καὶ σταδίῳ τάχ' οὖν ἐπὶ τῷ δι' ὅλης ἡμέρας κονίεσθαι δικαιοῦσιν. ἀλλὰ τοῦτό γε καὶ τοῖς ὄρτυξι καὶ τοῖς πέρδιξιν ὑπάρχει. καὶ εἴπερ ἐπὶ τούτῳ μέγα χρὴ φρονεῖν ἐπὶ τῷ δι' ὅλης ἡμέρας βαρβάρῳ λούεσθαι.

Athletarum exemplo, καλῶς ἀγωνίζεσθαι, dicebantur à Lacedæmoniis, qui in ipsa pugna occubuerant, quamobrem oliua & aliis ramis redimiti laudibus euehebantur ad superos: Alij verò insuper quippiã, τελέως ἀριστεῦσαι, perfectum virtutis exemplum prębuisse, qui egregium aliquid, hoste puta cæso peregissent, ac demum essent perempti: quos iniecta

purpur-

a fol. 121. lin. 53. & sequen. De catasceue ista inferiùs etiam loquemur, & cap. 15.

b Ad finem lib. πότερ. ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιειν. fol. 301.

c Melancoma 1. sub initium in fol. 196.

d Melancoma. 2. fo. 200.

e serm. 128. in D. Apollinarem, f. 336.

f προτρεπτ. λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας, fol. 5. lin. 43.

purpura honeſtiſſimè tumulatos Ælianus *lib. 6. variæ hiſtor. cap.* 10. ſic ferè narrat, οἱ δὲ καλῶς ἀγωνισάμενοι, καὶ ἀποθανόντες, θαλλοῖς ἀνεδοῦντο, καὶ κλάδοις ἑτέροις, καὶ δι' ἐπαίνων ἤγοντο. οἱ δὲ τελέως ἀριστεύσαντες, καὶ φοινικίδος αὐτοῖς ἐπιβληθείσης ἐνδόξως ἐθάπτοντο. Nec alia ratione Lycurgus mortem inedia ſibi conſciuiſſe dicitur, vitæ quoque exitum virtutis & actionis eſſe debere participem ratus: quàm quòd rebus pulcherrimis perpetratis interitum ſuum reuera conſummationem fore felicitatis cenſuit, ſicuti Plutarchus in eius vita ſcribit, vſus ἐπιτελειώσεως vocabulo: quod admodum placet, vel ideò quòd ſuperiora quæ περὶ τοῦ τελειοῦσθαι καὶ περὶ τελειώσεως anteà diximus, mirificè illuſtrat atque confirmat. Quamobrem verba ipſa eius loci omnia proferam, & verò quod præclaram ſententiam & philoſopho excellente dignam continēt, ἐτελεύτησεν οὖν (ait[a]) ἀποκαρτερήσας, ἡγούμενος χρῆναι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μηδὲ τὸν θάνατον ἀπολίτευτον εἶναι. μηδὲ ἀργὸν τὸ τοῦ βίου τέλος. ἀλλ' ἐν ἀρετῆς μερίδι καὶ πράξεως γενόμενον. αὐτῷ τε γὰρ ἐξειργασμένῳ τὰ κάλλιστα τὴν τελευτὴν ὡς ἀληθῶς ἐπιτελείωσιν εἶναι τῆς εὐδαιμονίας. καὶ τοῖς πολίταις ὧν διὰ τοῦ βίου παρεσκεύασε καλῶν καὶ ἀγαθῶν φύλακα τὸν θάνατον ἀπολείψειν. & quæ ſequuntur. Vbi perperam in Latina interpretatione Cruſerij habet editio Stephanica, Sibi enim perpetratis pulcherrimis rebus conſummationem interitum fore fœlicitatis: corrupta prorſus, per vitioſam vocabuli vnius traiectionem, eximia ſententia, quæ, interitum conſummationem fore fœlicitatis, vt reponatur, omnino exigit: ideò mihi faciendum non putaui, vt huius rei lectorem admonere omitterem.

[a] Lycurgo fol. 105. edit. Stephani.

Aemuli nomen. Athletarum probatio. Progymnaſiæ ac proagones ſeu μελέται, vt athletarum, ita eorum qui pœnæ cauſa pugilatus agoni addicebantur ſub Romanis Impp. & item eorum qui intra domum valetudinem curabant: ſed & eorum qui baptiſmo ſacro initiabantur, & ſophiſtarum: Euſebio, Seneca, Eunapio, partim caſtigatis partim explicatis. Piorum denique Chriſtianorum omnium: illuſtratis ex re athletica, D. Pauli aliquot locis.

CAP. XI.

SEquitur apud Caſſianum aliquantò pòſt, de athleta Chriſti: Et quia hęc certaminum genera ſuperarat, & ditatus multarũ coronarum ſtipendiis incedebat, non immeritò robuſtiorum incipit hoſtium ſubire luctamina, ac prioribus æmulis triumphatis, cum fiducia proclamat & cętera. In quibus Caſſiani verbis, placet illud Æmuli vocabulum, in extremo adpoſitũ, quod cùm antagoniſtas ſignificet, eo ipſo ſenſu à principibus reſcripti noſtri auctoribus vſurpatum fuit: ſicuti à Nerone apud Tacitum, *ſub initium lib.* 16. *ann.* vbi de muſico tamen luſtrali certamine, nõ de gymnico ſic ferè ſcriptũ: Intereà Senatus propinquo iam luſtrali certamine vt dedecus auerteret, offert imperatori victoriã cantus, adiicit facundiæ coronã: qua ludicra deformitas velaretur, ſed Nero nihil ambitu, nec poteſtate Senatus opus eſſe dictitãs, ſe æquũ aduerſus ęmulos, & religione iudicũ meritã laudem aſſequuturũ: ſicuti denique nomẽ æmuli, ad equos diuerſæ factionis iũctos quadrigis & curulibus ludis in circo, ſiue ſtadio decertantes, Plin. *c.* 48. *lib. nat. aiſt.* atq; Solinus *polyhiſt.* c. 47. iis locis retulere: Vnde ſumpta verba libro ſuperiore, de ſepultura

equorum agonalium agens exhibui. Illud, prætereà in iis Cassiani verbis admodum arridet, quod circa probationem athletarum memorat, antequàm ad decertandum pro corona sacri agonis admitterentur, non solùm τοὺς ἀθλουῦτας προγυμνάζεσθ. (sicuti D. Basilius *in serm. siue hom. de ieiun.* ait) verum etiam iuniores indolem virtutémque ac peritiam suam cum coæuis exercendo sese, in ephebæo nempe gymnasij, sed & in stadio, tã ipsi populo quàm Gymnasiarcho atque athlothetis hellanodicis, siue Amphyctionibus olim (posteà verò prouincialibus sacerdotibus, ludorúmque curatoribus seu præfectis) approbare oportuisse. Itaque de gymnasio & ephebia, secundum leges nationum, immò κατὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν id est Græcorum gentilium more, hierosolymis constituenda, Iudæos olim ab Antiocho Rege licentiam postulasse, in sacris libris[a] ostenditur. Rursum quod ibidem Cassianus ait, antequàm ad pręclara sacri agonis certamina peruenire quispiã mereretur, in quibus decertare victoribus modò licuerit, multarum coronarum stipendiis decoratum esse debuisse, hoc ipsum ille quem suum ipse magistrum vocat D. Ioannes Chrysostomus anteà docuerat quodam loco, *homil. 30. sub initium. in cap. 10. Genes.* vbi, Athletæ quoque post plurima (inquit) certamina & victorias, cùm pro corona certandum est (quæ nimirum viris in lustralibus agonibus decernitur, & post quam hieronicę immunitas denique cum annonis præstari solet, vt superiore tractatu *cap. 17. & 18. Agonist. 2.* ostendimus) maiore nisu omnia faciunt vt coronati abeant. Item alibi[b], Nam in palæstra (inquit) athletis semper cessante periculo exercitatio est, & lapsus facilè veniam promerentur. Nam suis certatur, & magistrorum corporibus meditantur. Sed quando agonis dies quando certaminis tempus aduenerit, quando stadium patet, quando omnes ad spectaculum fuerint congregati, quando agonotheta præsidet, quando monstratur corona virtutis: tunc necesse est aut lapsum pudore infamatum pœnas dedecoris suæ negligentiæ sustinere, aut socertiæ palmam sustinere (puto istud à librario perperàm è superioribus repetitum cùm Chrysostomus scripserit auferre aut quid simile) vincentem. Ita & vobis horum dierum triginta spatium exercitatio & meditatio est (baptisandos alloquitur, de quorum cætera probatione inferiùs ad extremum XVIII. capitis dicetur, de inunctione in athletam Christi, cap. v. lib. superioris abundè actum est: sequitur de ipsorum athletico agone apud Chrysostomum) sed ex hinc discamus euincere, & aduersarium dæmonem superare properemus. Nam contra illum magnum nobis est certamen. Post lauacrum igitur, eum iam supplentare discamus: & vnde nobis insidiatur, inuenire curemus, & vnde facile poterit superari: vt in agonis ipso certamine, nulla nouitate terreamur, sed eius insidiis agnitis, arte fraudéq; cõperta, securi cũ omni fiducia dimicare possimus. Quibus ex locis, & illo etiã Basilij colligitur, fuisse προγυμνασίας & προαγῶνας τινὰς τελειοτέρων ἀγώνων pręparatorias quasdã ad perfectius digniúsq; certamẽ exercitationes & agones illud præcedẽtes: quos Philo[c] ipse huc quoque aspiciens προαγῶνας nominat, quo loco per vitã actuosam velut proagonem quendam, exercendos esse nos & præparãdos ad perfectius contemplatiuæ certamen admonet. τὸν γὰρ πρακτικὸν τοῦ θεωρητικοῦ βίον προαγῶνά τινα ἀγῶνος τελειοτέρου καλὸν πρότερον διαθλῆσαι.

a Lib. 1. Machab. cap. 1. καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν ποιῆσαι τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν, καὶ ᾠκοδόμησαν γυμνάσιον ἐν ἱεροσολύμοις κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν, lib. 2. cap. 4. ex quo agam & verba proferam inferiùs: vbi de variis locis in quibus olim gymnasia fuere differetur cap. 27. & 28. Videsis & quæ scripsi lib. 1. cap. 22.

b In homil. ad baptisandos col. 641. tom. 5. operũ editorum à Niuellio Parisiis anno 1581. sic & in hom. ad Neophytos fol. 633. Etenim transactũ tẽpus palæstra fuit atque concio & lapsus facile veniam merebatur: ab hodierna verò die cãpus patet virtutum exercitationibus dedicatus. Agõ instat Theatrũ præparatur, &c. Angeli spectant Angelorum Dominus præsidet coronæ certaminis: hoc non tantum honor sed & magna cautela quando is qui pro nobis animã suam posuit, ipse sit probamentũ iudiciúmque certaminis.

c περὶ αὐγάδων f. 309. Sic προαγῶνος nomen pro præfatione ac procœmio actionis, siue orationis vsurpauit Eunapius in Proæresio, fo. 136.

θλῆσαι. Ad hos proagonas referre poſſis quod B. martyr Cyprianus ad Fortunatum[a], Neque enim idoneus poteſt eſſe miles ad bellum qui non exercitatus priùs in campo fuerit, aut qui agoniſticam coronam quærit adipiſci in ſtadio coronabitur, niſi vſum & peritiam virium antè meditetur. Aduerſarius vetus eſt & hoſtis antiquus, cum quo prælium gerimus &c. omnia genera tentandi & artes atque inſidias deiiciendi vſu ipſo vetuſtatis edidicit. Præterea id quoque quod Euſebius Pamphilus in eccleſiaſtica hiſtoria *in appendicib. lib. 8. fol. 93. pag. 2.* de martyrio Apfiani apud Cæſaream conſummato agens his verbis, ducta ex eo (vt videtur) tranſlatione ſic protulit: γενόμενος δὲ ἡμῖν αὐτοῖς ἅμα, καὶ ὡς ἐν μάλιστα τοῖς θείοις λόγοις ἐπὶ ὀλίγον συλλεξάμενος, ἀσκήσεσι τε προσηκούσαις ἐνθυμότατα παρασκευασάμενος τέλος, οἷον ἐπιδέδεικται, τίς μὲν πάλιν ἰδὼν οὐ κατεπλάγη, & reliqua. Poſtremò quod Plato de legibus *lib. 3. fol. 830.* ita ſcriptum reliquit: ἢ πύκται γε ὄντες παμπόλλας ἂν ἡμέρας ἔμπροσθεν τοῦ ἀγῶνος ἐμανθάνομέν τε ἂν μάχεσθαι καὶ διεπονούμεθα μιμούμενοι πάντα ἐκεῖνα ὁπόσοις ἐμέλλομεν εἰς τότε χρήσεσθαι περὶ τῆς νίκης διαμαχόμενοι καὶ ὡς ἐγγύτατα τοῦ ὁμοίου ἰόντες ἀντὶ ἱμάντων σφαίρας ἂν περιεδούμεθα ὅπως αἱ πληγαί τε καὶ αἱ τῶν πληγῶν εὐλάβειαι διεμελετῶντο εἰς τὸ δυνατὸν ἀκριβῶς. Atque hos quidem proagonas, hæc progymnaſmata, per decem (minimùm) menſes, ante iuſtum de corona certamen, continuos, fieri, cæteráſque aſceticas leges omnes obſeruari debuiſſe, vt priuſquam ad illud admitterentur, ea de re præſtari iuſiurandum oportuerit, inferius *cap. 23. huius lib.* demonſtrabitur: μελέτας συνεχεῖς vocauit Philo quodam loco[b], vbi ſic ſcriptum, εἰ δέ τις τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἄθλους ἐγνωκὼς διαπονεῖν μελέταις χρῆσθαι συνεχέσιν ἀνενδότως ἔχων πρὸς ἄσκησιν.

¶ Iſtarum meletarum ſiue proagonum tempore fuiſſe velut in caſto quodam athletas, vt multa facerent, ferréntque abſtinentiæ, patientiæ, atque caſtitatis legibus addicti, Horatianum carmen explicans ſuperiùs *cap. 4. & 5. huius lib.* docui. Ergo cùm Chriſtiani nominis confeſſores palæſtini agoni pugilatus apud Cæſaream ſubeundo pœnæ cauſa ſub Galerio & Maximino Impp. ab Vrbano Palæſtinæ præſide mancipati (de quibus Agoniſtici primi cap. VII. actum eſt) cùm neque famem aut inediam (quos principalibus annonis ſuſtineri oportuit) neque verbera quibus per iniuriam cruciabantur aut ipſas pugilatus meletas id eſt exercitationes penè contumelioſas tolerare ampliùs quirent, non modò agonum curatoribus ſed ipſi Maximino ſupplicarunt: cuius iuſſu deinde orbati oculis ob ſuam in confeſſione Chriſtianæ fidei cum aliis pleriſque martyribus conſtantiam. Hanc ſanè rem ita Euſebius Cæſarienſis in hiſtoria Eccleſiaſtica[c] enarrat, οὐ τούτους δὲ ἄρα μόνον τὰ τηλικαῦτα παθόντας ἤρκει παραλωβεῖν (ſic lego pro παραλαβεῖν) ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ καὶ παλαιστῶν τοὺς ἐπὶ πυγμῇ εἰς μονομαχίας κατακεκλεῖσθαι μικρῷ πρόσθεν δεδηλωμένους, ἐπεὶ μήτε τὰς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου τροφάς, μήτε μὴν τὰς ἐπιτηδείους τῇ πυγμῇ μελέτας ὑπέμενον. ἤδη δὲ οὐκ ἐπιτρόποις αὐτὸ μόνον οἱ δηλούμενοι ἀλλὰ καὶ αὐτῷ Μαξιμίνῳ τούτου γε ἕνεκα παραστάντες γενναιοτάτην ἔνστασιν ὁμολογίας διὰ λιμοῦ καρτερίας καὶ μαστίγων ὑπομονῆς ἐνδειξάμενοι, τὰ ὅμοια τοῖς δηλωθεῖσι πεπόνθασι μεθ' ἑτέρων προστεθέντων αὐτοῖς ὁμολογητῶν ἐπ' αὐτῆς τῆς Καισαρείας. Vnde nunc primùm intelligimus quemadmodum gladiatores & venatores olim vel inſtitutos (ſicuti purricharios atque geſticulatores) vel pœnæ

a De exhortat. martyrij fol. 310.

b περὶ τοῦ εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου fo. 290.

c In appendicib. ad lib. 8. hiſt. eccleſ. fol. 95. pag. 2.

causa factos (qui scilicet in alterutrum ludum gladiatorium aut bestiarium seu venatorium damnati forent) quo è numero posteriores soli capitis diminutionem maximam in seruitutem pœnæ redacti patiebantur, quam vtique ob rem ab institutis fuisse distinctos Vlpianus[a] noster lib. x. de officio proconsul. docet: sic etiam è pugilibus institutos quospiã qui sponte scilicet virtutis & honoris ergo huic se artificio dederent (de quibus isto trino tractatu sæpiùs actum est) alios ei labori ad populi voluptatem suámque pœnam damnatione iudicum fuisse mancipatos. Quæ dixi, de gymnasmatibus & agonibus in palæstra & gymnasio publicè habitis antequàm in iustum ac legitimum pro corona sacra certamen descenderetur accipienda sunt. Sed & intra priuatos parietes exercitationes variæ, pila potissimùm, disco, lucta & huiuscemodi à sanis hominibus cum domesticis aut amicis olim valetudinis ergò, non minùs quàm vnctiones & lauationem in laconicis balineo labris & Euripis vsurpari apud veteres Romanos Græcósque solitę (quemadmodum à charissimo Mercuriale in libris de arte gymnastica[b] demonstratum fuit, & ex iis etiam cognosceretur quę interiùs cap. xv. dicturi sumus.) quas progymnasias, quod per eas ad sacros agones & queuis publica certamina sine dubio aptiores paratiores adeóque firmiores ac habitiores ipsi fierent: & verò illarum (nempe publicarum) præfectos pueros non pædotribas & gymnastas modò sed & syngymnastas, & à Platone atque Xenophonte progymnastas nuncupatos Iulius Pollux Onomastico[c] tradit: quo loco, τὰ δὲ χωρία τῆς ἀσκήσεως (ait) ἀποδυτήριον γυμνάσιον παλαίστρα κονίστρα. καὶ ὁ ἐφεστηκὼς παιδοτρίβης τε καὶ γυμναστής. παρὰ δὲ πλάτωνι καὶ ξενοφῶντι, προγυμναστὴς συγγυμναστής: ita priuatarũ exercitationum vel socios vel moderatores progymnastas nominatos, ex eo quem eruditiss. Muretus probè restituit Senecæ loco[d] intelligitur. Cuius omnino hæc verba sunt, Hodiernus dies solidus est, &c. Minimum exercitationi corporis datum, & hoc nomine ago gratias senectuti, non magno mihi constat, cùm me moui, lassus sum. Hic autem exercitationis etiam fortissimis finis est, Progymnastas (sic lego cum Mureto, vbi vulgò Progymnasios excusum) meos quæris, vnus mihi sufficit Caninus, puer (vti sis) amabilis, sed mutabitur. Nomen autem istud meletarum siue proagonum ab agonistis corporum ad ingeniorum agonistas, ab athletis inquam ad sophistas, & ipsos τῆς δοκιμασίας necessitati subditos translatum eleganter, atque vsurpatum ab Eunapio[e] recordor, sed ita, vt procemium aut exordium significari posse non diffitear: quo loco, cùm Proconsul dicere Proæresium iussisset, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς καθέδρας (inquit) εἰς προαγῶνά τινα διαλεχθεὶς οὐκ ἀχαρίστως καὶ τὸν σχέδιον ὅρος ἐστὶν ἐξάρας λόγον ἀνέστη θαῤῥαλέως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα: Et alibi de Nymphidiano magistro Græcarum epistolarum Iuliani principis, γέγονως δὲ εἰς ῥητορικὴν καὶ τοῦ τῶν σοφιστῶν ὀνόματος ἄξιος & cætera κρείττων δὲ κατὰ τὰς καλουμένας μελέτας, καὶ τὰ ζητήματα. τὰ δὲ ἐν προαγῶσι καὶ τὰς διαλεχθῆναι, οὐκ ἔθ' ὅμοιος. De Apthonij sophistæ progymnasmatis, de Philostratorum[f] aliorúmque Græcorum rhetorum meletis[g], éstne quisquam è tanto philologorum numero, tam iacenti aure, vt vel in scholis non multa inaudierit? Hę nimirum illæ sunt exercitationes Græcæ: quibus ingenia meliùs ali, Tullius quodam loco pronunciauit.

[a] l. aut damnum 8. §. quicunque. D. de pœnis.

[b] Vide lib. 1. cap. 12. & toto lib. 2.

[c] Lib. 3. cap. 30. & vltim. col. 190. §. vi.

[d] Epist. 83. Singulos dies.

[e] Proœresio fo. 136.

[f] Tres Philostratos cõscripsisse μελέτας narrat in ipsorũ vitis Suidas quem vide.

[g] In vetusto igitur glossario Latino Græco, col. 61. & 62. Declamatio μελέτη ῥήτορος, Declamat μελετᾷ ῥήτωρ, & in Lexico Græcolatino veteri co. 535. μελέτη ῥήτορος Declamatio.

¶ Talibus

¶ Talibus ad pietatem Christianam & prædicationem verbi potiùs, quàm corporalibus atque athleticis quibusdam, etsi ad carnis domationem ac suggillationem siue contusionem corporis pertinentibus (de quibus capite XIII. & XIV. pleniùs agetur) exercitationibus, vtpote ad omnia vtilioribus illis, & non modò presentis sed etiam futuræ cum infinita felicitate ac æterna gloria vitæ promissionem sibi coniunctam habentibus excoli, & ædificari D. Paulus animi robur in Timotheo volebat[a]: his verbis ipsum aleiptæ aut pædotribæ veteris more ad exercendum sese, per literas adhortatus & excitans: γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν, ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος: ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης. Quibus videri potest spirituales animi exercitationes, æternę cum gloria vitæ ratam firmámque spem facientes, cum iis quæ ad corpus hoc roborandum, vitámque secularem istam ad tempus aliquod prorogandam adiuuant (quibus crebrò, ac tantùm non quotidie vtebantur Ethnici) eodem modo, quo ad Corinthios extremo capitis IX. epistolæ prioris, pro corona corruptibili decertantes cum iis qui captarent incorruptam contulerat, hîc itidem comparasse: præsertim quòd à meletis & veluti proagonibus athleticis vel etiam rhetoricis (de quibus disceptatum suprà) similitudinem ducens aliquantò pòst adiiciat, ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σοῦ ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν. ἐπέχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ. Meletis huiusmodi, quas & ipse τὰς ἐν τοῖς γυμνασίοις διατριβὰς Galenus alicubi[b] nuncupat, ipsisque adeò proagonibus aduersæ illæ sunt quas διαπαρατριβὰς (ἀντὶ τῶν παραδιατριβῶν vt reor) Beatus ipse Paulus[c] in sequētibus nominat: quas vbi fugiendas, illas verò persequendas & continuandas monuit, propterea quòd ipsis ad veros & perfectos agonas præmuniamur: Timotheum spiritualis aleipta Paulus ad legitimè agone perfecto fidei decertandum excitat, vt quasi per catasceuen καλῶς ἀθλεύσας ex confessione fidei consummetur, iuxta ea quæ cap. x. plenius exposui: atque ita coronam æternæ vitæ propositam & paratam piis tanquàm veris hieronicis apprehendat, vel potiùs (quando regnum cœlorum vim patitur) arripiat. Hoc enim D. Paulus ad extremum eiusdem epistolæ[d] in metaphora de agonibus perstans. ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως (inquit) ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν ἐκλήθης, καὶ ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν, ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. Nec enim dubito, quin istud de apprehendenda post certamen æterna vita quod in extremo admonet, referendum, ex ipsa Pauli (similitudinem inde ducentis scilicet) cogitatione, ad illa sit, quæ de hieronicis coronam virtutis apprehendentibus libri superioris cap. XXVII. diligenter (si non etiam luculenter atque perspicuè) à nobis enarrata sunt: præsertim cùm ipse quoque se præstare alio loco[e] dicat quod hîc Timotheum iubet facere, nimirum se persequi si quo modo posset comprehendere, itémque secundum scopum sequi ad brabium supernæ vocationis in Christo Iesu: tametsi ad metæ potiùs contactum hoc referre, quàm ad coronæ ipsius apprehensionem eiusdem libri cap. XXXIII. placuerit.

a Epist. 1. ad Timoth. cap. 4. vers. 7. 8. 15. & 16.

b Ad tertiū aphor. Hippocrat. eo loco vnde verba proferam .j. sub initiū cap. XV. περὶ τῆς ἀλόγου τριβῆς, Quinctilianus cap. 7. lib. 10. Instit. orat. quod aliò pertinet.

c Cap. 6. eiusdem epist. vers. 5.

d Eod. cap. 6. vers. 12.

e Epist. ad Philipp. cap. 3. vers. 14.

Anno xxxv. athletas artem desiisse, ex Macrobio & Plutarcho. Hieronicas non desiisse. Athletarum in probatione circumductio & accusatio e Chrysostomo, qui fortasse castigatur Caßiano, & Dionysio. De probatione ordinandorum in diaconos presbyteros & episcopos clericorum, adhibito scilicet ipsius etiam plebis testimonio atque assensu ad marg. Hellanodicarum ad athletas cùm probarentur admonitio. Viles etiam homines (si modò ingenui nec infantes forēt) ad certamen admissos. Isocrates interpres obiter notatus. Ad olympicum agonem non alios decertandi gratia quàm Græcos admissos videri: exposito Herodoti loco.

CAPVT. XII.

SAnè qui ab annis puerilibus ad annum vsque quintum atque trigesimum, sine vllius victoriæ præmio in palæstra & stadio decertassent, ij veluti desperata corona, cùm iam ad iustum corporis robur illaudati peruenissent, artem desinere solebant annorum hebdomade quinta, vt Macrobius[a] auctor est, sic fere scribens, Quinta omne virium (quantum inesse vnicuique possunt) complet augmentum, nullóq; modo iam potest quisquam se fortior fieri. Inter pugiles denique hæc consuetudo seruatur, vt quos iam coronauêre victoriæ, nihil iam amplius in incremento virium sperent: qui verò expertes huius gloriæ vsque illò manserunt, à professione discedant. Honestam itaque ab athletica professione missionis occasionem, ipsam senectutem olim existimatam: Sed & hoc exemplo postremum tanquàm à sacra linea [b] hoc est præcipuum vacationis & excusationis à cursu administrationis Reipub. colorem ignauiæ à plerisque suæ, atque ad retundendam aliorum ambitionem prætendi, Plutarchus[c] in hæc verba refert, ἐπειδὴ ἢ πλείστας αἱ πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας ἀποκνήσεις καὶ μαλακίαι, προφάσεις ἔχουσαι, τελευταίαν, ὥσπερ τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἐπάγουσιν ἡμῖν τὸ γῆρας καὶ μάλιστα δὴ τοῦτο τὸ φιλότιμον ἀμβλύνειν καὶ δυσωπεῖν δοκοῦσαι, πείθουσιν εἶναι τινὰ πρέπουσαν οὐκ ἀθλητικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς περιόδου κατάλυσιν. Hieronicas autem & si nihil amplius de virium incremento post id ætatis sperarent, non tamen ab athletica professione, ac exercitatoriæ vitæ præscripto recedere solitos, istud eiusdem Plutarchi verbum, (quod paulò antè protuli) de Marco Catone Censorio agentis, *in eius vita fol.* 619. apertè comprobat, quantum iudico: inuictum enim fuisse à voluptatibus & laboribus, etiam tū senem, & canum post consulatum, ac triumphum, ὥσπερ ἀθλητὴν (ait) νικηφόρον ἐγκαρτεροῦντα τῇ τάξει τῆς ἀσκήσεως καὶ διομαλίζοντα μέχρι τῆς τελευτῆς. velut aliquem athletam, qui post victoriam quoque in eodem exercitationis genere ac ordine ad obitum vsque perduret, solitósque labores nihilominus quàm anteà ferat. Denique quod diligenter examinatum olim ac prouisum Cassianus ait, ne fortè qui ad dimicandum in stadium prodiret, vlla esset vitæ infamia respersus, hoc ita fieri solitum ex eodem Chrysostomo alio in loco *homil.* 21. *ad populum Antioch. col.* 161. intelligimus, vti decertaturus per totum stadium à præcone circumduceretur ac publicè inquireretur, vtrum esset quispiam, qui vellet in eum dicere: Cuius moris similitudinem quandam & μίμησιν præfert illa in ordine Romano[d], Episcoporum inaugurandorum circumductio,

[a] In somn. Scipion lib. 1. cap. 6. vbi de ann. hebdomad.

[b] Vide quæ de linea sacra cap. 33. inferiùs adfero ad illud Senecæ hieram facere.

[c] Init lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. fo. 1402.

[d] In cuius libro Coloniæ impresso cum aliis vetustis auctoribus de officiis diuinis, fol. 88. cap. Qualiter in Romana ecclesia Sacri ordines fiāt. Post collectā ascendit lector in Ambonem & eleuata voce legit breuē in auribus populi sic cōtinentem: Cognoscat caritas vestra, quia ille & ille aduocatur in tali officio vel in tali: Siquis habet cōtra hos viros aliquā querelā exeat confidenter propter Deū, & secundum Deū, & dicat: Quod si nullus contradictor extiterit, sequitur lectio & responsoriū. Post hæc aduocantur sursum & statuuntur in sinistra parte altaris. &c & cap. Qualiter in Rom. eccles. presbyt. diac. vel subdiac. fiant, fol. 91. data oratione annuntiat Pontifex in populo dicens. Auxiliante Domino, Deo & Saluatore nostro Iesu Christo eligimus in ordinem subdiaconij, diaconij, seu presbyterij acolytum, subdiaconum diaconum de titulo illo

ductio, ac ipſa de promouendis initiatis preſbyteris ſolemnis apud nos inquiſitio: quam & in Africa B. Cypriani temporibus obſeruatã, ipſius epiſtolæ[a] certiſſimum teſtimonium præbent: iuxta præceptum D. Pauli ſcilicet Timotheo datum, atque his verbis inter cętera comprehenſum: δεῖ δὲ αὐτὸν (de Epiſcopo agit) καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν & ſtatim de Diaconis, καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον (vbi Probandi verbum perplacet mihi, cùm de athletarum examine ac probatione orationem inſtitui, & maiorem in modum probatur) εἶτα διακονείτωσαν ἀνέγκλητοι ὄντες. Sic enim D. Chryſoſtomus, In illud theatrum tradi debentes (inquit) non priùs deſcendunt in certamina, Donec ipſos aſſumens pręco, ſub omnium oculis circumducat clamans & dicens, Num quis hunc accuſat? & quidem illic non animę, ſed corporis pugnę ſunt. Quare igitur generoſitatis rationes requiris? (Atque hoc quoque ad id quod de ſeruo in certamen publicum non admittendo dictum eſt, vt puto ſpectat) hic verò nihil tale, ſed totum contrarium cùm non in manuum collationibus ſint nobis certamina, ſed in animi diſciplina & in mentis virtute: contrarium agonotheta noſter facit, non ipſum aſſumens circumducit & dicit, Num quis hunc accuſat? ſed clamat, licet omnes homines, licet dæmones, cum Diabolo conſtituti ipſum accuſent de turpiſſimis & occultis criminibus, non reiicio, nec abominor: ſed ab accuſatoribus ipſum liberans, & ab iniquitate abſoluens, ſic ad certamina duco. Nec immeritò, Illic enim agonotheta nihil certantibus confert ad victoriam, ſed medius[b] conſtitutus eſt: hic autem agonotheta pietatis pro pugnatoribus commilito fit, & auxiliator, cùm ipſis contra Diabolum pugnam attingens. Hactenus Chryſoſtomus. Atque huius quidem accuſationis in athletis probandis fieri ſolitæ, mentionem alicubi habitam à Dionyſio Halicarnaſſeo[c] reperi: ſic admodum ſcribente, καὶ ἂν μὲν δούλων αἰσθάνωνταί τινα τῶν ἀγωνιζομένων εἰς κατηγορίαν αὐτοῦ, καὶ ὡς ἀναξίου τοῦ ἀγῶνος ἐκκρίνειν. de quo loco quid ſentiam, poſteà dixero, vbi de ſeruis in athletarum numerum non admiſſis differã. Intereà ſciendum ante circumductionem illam & præconis denuntiationem, atque adeò ante probationem & examẽ illud athletarum, de quo cœpi dicere, ipſos Eleos iudices Hellanodicas, hac de re athletas admonuiſſe, cùm in Olympiam procederent, vt ſiquis eorum ſibi conſcius foret præclarè actæ, ſine vlla infamia, & deſidia vitæ, impenſique in rem athleticam laboris, hic ad certandum audenter accederet: ſin contrà quiſpiam indignum aliquid ſéque atque Olympiorum acceſſu forſitan egiſſet, is abiret aliò quò vellet, quod quidem ex iſtis Philoſtrati *extremo lib. 5. de Apollonio*, verbis cognoſcitur, ἠλεῖοι δ' ἐπειδὰν ἴωσιν ἐς Ὀλυμπίαν διαλέγονται πρὸς ἀθλητὰς ὧδε. εἰ πεπόνηται ὑμῖν ἐπαξίως τοῦ ἐς Ὀλυμπίαν ἐλθεῖν, καὶ μηδὲν ῥάθυμον μηδὲ ἀγεννὲς εἴργασθε, ἴτε θαρροῦντες, οἷς δὲ μὴ ὧδε ἤσκηται, χωρεῖτε οἷ βούλεσθε. Poſteà verò manum in altum ſublatam (ſilentij nempe facien

ad titulum S. Martini ad eccleſiã quæ eſt in pago il lo, vel ad monaſteriũ N. Siquis autem habet aliquid contra hos viros, pro Deo, & propter Deũ, cum fiducia exeat & dicat. Veruntamen memor ſit conditionis ſuæ, &c. & fol. 93. vbi alloquitur populũ pro presbytero ordinando, hæc inter cætera profert, Nec fruſtrà à patribus reminiſcimur inſtitutũ, vt de electione eorũ qui ad regimen altaris adhibẽdi ſunt, conſulatur populus qui de actu & conuerſatione præſentandi quod nõnunquam ignoratur à pluribus, ſcitur à paucis, &c. Itaque quid de eorũ actibus aut moribus noueritis, quid de meritis ſẽtiatis, Deo teſte cõſulimus, &c. & ideo electionem veſtram debetis publica voce profiteri.

a Epiſt. 16. ad presbyteros & diaconos & vniuerſ. pleb. vbi in ordinationibus clericis fratres chariſs. ſolemus vos ante cõſulere & mores ac merita ſingulorũ cõmuni conſilio ponderare &c. Itẽ epiſt. 68. ad Fœlicem presbyter. & alios fol. 163 de plebe: Quando ipſa (inquit) maximè habeat poteſtatem vel eligendi dignos ſacerdotes vel indignos recuſandi. Quod & ipſum videmus de diuina auctoritate deſcendere, vt ſacerdos plebe præſente ſub omnium oculis deligatur & dignus atque idoneus publico iudicio ac teſtimonio comprobetur. Et poſteà: Coram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui ſacerdotem. &c Et plebe præſente vel detegantur malorum crimina vel bonorum merita prædicentur: & ſit ordinatio iuſta & legitima quæ omnium ſuffragio & iudicio fuerit examinata. b Videſis quæ ſcripſi cap. 27. lib. ſuperioris, de loco Agonothetarum. c ἐν τέχνῃ προτρεπτικῷ ἀθληταῖς ad finem in fo. 43.

di gratia,vt opinor)imponens præco athletæ depugnaturi capiti,eúmque circumducens, quærebat publicè, non vtrùm ſibi ipſe vllius eſſet malè noxiæ conſcius, ſed amplo boatu proclamabat, eſſetne quiſquam qui vellet in eum dicere : Quò magis tanquàm ſceleratus aut ſeruilis conditionis,à certamine arceretur. Idque cùm ex illis Chryſoſtomi locis,quos indicaui modò,tum ex iſto potiſſimùm intelligitur,cuius verba,boni & ſtudioſi lectoris gratia in mediũ proferam : Dic mihi queſo (inquit)eccleſiaſtes optimus[a]) in Olympiacis certaminibus nónne adſtat præco magnum clamans & altum, Num aliquis hunc accuſat, dicens? Num fur eſt & ſeruus? num prauorum eſt morum? cùm tamen illa certamina non animæ ſint,neque bonorum morum,ſed roboris & corporis: ſi igitur vbi corporum eſt exercitatio multa fit voluntatis inquiſitio, multò magis vbi totum anima decertat. Stat igitur apud nos & præco,non capite quémque tenens & producens, ſed omnes pariter interiori detinens capite : non apponit illis alios accuſatores, ſed ipſis ſemetipſos,non enim dicit, Numquid aliquis hunc accuſat? Sed quid? Siquis ſe ipſum accuſat: Cùm enim dixerit ſancta ſanctorum(mallem ſcriptum[b],vt in pleriſque veterum leiturgiis,ſancta ſanctis τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις) hoc dicit, Siquis non ſanctus,non accedat. Hæc ille pius & ſanctus Epiſcopus,à probationis athletarum more in gymnicis agonibus obſeruato deſumpta ſcilicet ſimilitudine. Ex quo id fuit, vt quilibet (qui modò liber eſſet, famæque integræ) inter athletas decertandi cauſa reciperetur, neque ob generis vilitatem ſolam, ab eo repelli poſſet : Primum quidem eorum qui ludis Olympicis decertarunt, non artificio aliquo magno præſtitiſſe, ſed coquum fuiſſe Corœbum Elæum ex Athenæi libris Euſtathius ad Homerum[c] literis prodidit,ſic ferè, ὅτι δὲ τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ μνημονευθέντα ὀλύμπια οὐκ ἀεὶ μεγάλους τινὰς εἶχον ἀγωνιζομένους δηλοῖ ὁ πρῶτος τῶν Ὀλυμπιάσι ἀναδησάμενος ἀγῶνα (vbi στέφανον equidem, vel pro ἀναδησάμενος, Euſtathium ſcribere νικήσας, ſed illud potiùs voluiſſe crediderim) Κοροιβὸς ὁ ἠλεῖος, οὐ μεγάλης τέχνης ἄνθρωπος ὤν, ἀλλὰ μάγειρος ὡς ἐν τοῖς τοῦ ἀθηναίου κεῖται. Igitur Iſocrates[d] patris ſui proauum Alcibiadem quamuis nec ingenio nec robore corporis vlli cederet, gymnica tamen certamina deſpexiſſe ſcribit, cùm ſciret athletarum (ſic malo quàm quòd Vuolfius pugilum,ſpeciem pro genere ponens,vertendum duxit) nonnullos & ſordido genere ortos,& minimè liberaliter inſtitutos eſſe,& in obſcuris oppidulis habitare: ταῦτα δὲ διανοηθεὶς (inquit) οὐδενὸς ἀφυέστερος οὐδ᾽ ἀῤῥωστότερος τῷ σώματι γενόμενος, τοὺς μὲν γυμνικοὺς ἀγῶνας ὑπερεῖδεν. εἰδὼς ἐνίους τῶν ἀθλητῶν καὶ κακῶς γεγονότας καὶ μικρὰς πόλεις οἰκοῦντας καὶ ταπεινῶς πεπαιδευμένους. Itaque tametſi Philoſtratus *in eius vita*, inde Iſocratem αὐλοποιὸν tibiarum fabrum non fuiſſe colligat, quòd ſtatuam olympiæ meruerit, quam conſequutus non foret, ſi vllas viles operas feciſſet, αὐτὸς δὲ οὔτε αὐλοὺς ἐγίνωσκεν (ait) οὔτε ἄλλό τι τῶν ἐν βαναύσοις οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰκόνος ἔτυχεν εἴ τι τῶν ἐντελῶν εἰργάζετο : Nihilominus tamen agricolas ipſos & paſtores in athletarum albo apud Olympiam aſcriptos ibique decertaſſe,ſubindicat Theocritus εἰδυλλίῳ 4. ἐν τοῖς νομεῦσιν, vbi Corydon inducitur vaccas paſcens bubulci agonis, quem dicit quod robuſtus foret, à luctatore Milone Olympiam adductum certandi cauſa : ὅν φησιν (vt eſt in argumento ipſo) εἰς ὀλυμπίαν ὑπὸ Μίλωνος

a Chryſoſt. homil.61. ad populũ Antiochenum videto & homil. 7. epiſt. ad Hebr.

b Sicut etiã legit Claud de Sainctes in collectaneis de Eucharistia ad Leiturgias è Chryſoſt. ca. 24.fo.288 & ita apud ipſũ Chryſoſt. legitur in d.homil.17 ad Hebræos col. 1618.

c Ad illud Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι ex Iliad.Homer.λ. f.879. num 38.

d In περὶ ζεύγους col. 522. edit. Oporin. anno 1570.

Μίλωνος παλαιστοῦ ἀχθῆναι ἰσχυρὸν ὄντα ὡς ἀγωνίσηται. Nam apud Theocritum quidem ita Batto de Ægone quærenti,

ὢ ὗτος δ᾽ ἐς τίν᾽ ἄφαντος ὁ βωκόλος ᾤχετο χώραν,

Respondet Corydon,

Οὐκ ἀκούσας, ἄγων νιν ἐπ᾽ Ἀλφεὸν ᾤχετο Μίλων:

Et rursum Battus,

χαἰ πόκα τῆνος ἔλαιον ἐν ὀφθαλμοῖσιν ὀπώπει,

Cui Corydon,

φαντί νιν Ἡρακλῆι βίην καὶ κάρτος ἐρίσδειν.

Quibus addesis id quod antè, de coquo illo Corœbo diximus. Græcis autem solis, non vtique peregrinis hoc est aliunde quàm è Græcia mera & antiqua oriundis, aditum ad Olympicum agonem, decertandi quidem gratia & præmia consequendi, patuisse, quamuis alioqui spectatæ virtutis ac notæ familiæ, immò etiam Regiæ iuuenibus: inde colligas licet, quod narrat Herodotus Terpsichore, *lib.5. histor. fol.186.* non antè admissum illò Alexandrum, quàm se Argiuum esse comprobasset: πρὸς δὲ καὶ οἱ τὸν ἐν ὀλυμπίᾳ διέποντες ἀγῶνα ἑλλανοδίκαι οὕτω ἔγνωσαν εἶναι. Ἀλεξάνδρου γὰρ ἀεθλεύειν ἑλομένου καὶ καταβάντος ἐπ᾽ αὐτὸ τοῦτο οἱ ἀντιθευσόμενοι ἑλλήνων ἐξεῖργόν μιν, φάμενοι οὐ βαρβάρων ἀγωνιστέων εἶναι τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ ἑλλήνων. Ἀλέξανδρος δὲ ἐπειδὴ ἀπέδεξε ὡς εἴη ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἶναι ἕλλην καὶ ἀγωνιζόμενος στάδιον, συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ. ταῦτα μὲν νυν οὕτω κῃ ἐγένετο. vbi quod scriptum συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ, ad commissionem sortitò fieri solitam pertinere non immeritò quispiam duxerit, iuxta ea quæ libro primo *ca.24. & 25.* abundè disserui, vt primam ipsius & antagonistæ sortem exiisse optimus auctor significet, vel ad præmiorum illam varietatem, de qua inferiùs *cap.20. huius libri*, dicturi sumus, referri oportere, vt qui primo exciderat, secundum nihilominus adipisci potuerit, quod esse potius reor: tametsi enim coniunctio, à qua τὸ συνεξέπιπτε initium habet, ad priorem opinionem non absque re traducere fortasse alium queat, sic mihi stat nihilominus sententia: hoc præcipuè perpendenti, cùm vni soli (nec enim pluribus potest) prima fuerint addicta præmia, si plures quàm duo antagonistæ decertarint, omnes vno illo excepto cæteros τῷ πρώτῳ vel πρωτείῳ συγκαταπεπτωκέναι propriè ac verè dici, ab ipso vtique superatos: etiam si horum vnus aut alter secunda vel tertia sibi abstulerit.

De illa probatione athletarum locus D. Pauli cuius lectio aduersus Budæum asseritur. Ὑπωπιάζειν. Præconis munus in certamine. Aëris verberatio. Σκιαμαχία. Πειρατήριαι. Δόκιμος & ἀδόκιμος apud DD. Paulum & Iacobum. δόκιμος apud Isidorum Pelusiotam notato eius interprete. Tentatur alicuius apud B. Iacobum, loci eadem opera explicati castigatio. Sybillinum carmen emendatum & expositum. Θέμα in agonibus.

CAP. XIII.

AD illum verò quem dixi suprà, pugilum aliorúmque athletarum probationis aut reprobationis morem, Diuus quoque Paulus aspiciens (vt quidem auguror ipse, quod ab aliis nequaquam traditum video) & in metaphora, siue allusione atque allegoria perstans, propterea dicebat se corpus suum ieiuniis illis asceticis & continentiæ cæstibus,

non ὑπωπιάζειν (quod obseruandi verbo Budæus[a] reprehenso Lyrano ipse magis fortasse reprehendendus expressit, quanquam ita scriptum & vulgo & in Complutensi vetusto & in Basiliensi Gręco Latino anni LI. & in Antuerpiano per Plantinum, & in Parisiensi apud Benenatum nuper edito noui testamenti codice) verùm ὑπωπιάζειν per ω, sicuti D. Ioãnes Chrysostomus habet[b], quod est pugnis in os ductis cęstibúsque impactis suggillare liuidúmque reddere, hic autem afflicto & verberato continentiæ cæstibus (sicuti Ioannes Cassianus loquitur) id est in acerato corpore, atque in seruitutem, legum videlicet Christi Domini athleticarum obedientiam redacto: ne, qui pręconis instar (eius nempe quem superiùs[c] docui, solitum ad certamen in stadij scammate subeundum ex athletis suoquémque ordine citatum agonistam proclamare, voceque sua populi delationi, & iudicum examini circumductum subiicere, ac legum insuper ipsarum epistatæ, agonothetæ, aut hellanodicæ iussu omnes commonefacere, victores deniq; post legitimam, dimicationem in ipso stadio pronuntiare) aliis prædicarat, vti se gerere deberent. suis, velut aleipta quidam inungens, hoc est excitans, atque instruens, præceptis, vel potiùs victores illos, qui præclarè in virtutem stadio decertassent, renuncians (quod quidem ipsum pręconij fuisse muneris anteà *lib. 2. Agon. d. cap. 9. &* 13. ostendi) post modum ipse cùm ad coronam suscipiendam procederet, ob non seruatas athleticas illas, siue asceticas, circa continẽtiam potissimùm (de qua dictum ab eodem ipso ibi iam fuerat, *cap. 9 Epistola* I. *B. Pauli ad Corinth. versu.* 24. Omnem certamini addictum athletam omnino continentem esse vel ab omnibus abstinere) Domini nostri leges, reprobaretur: hoc est indignus æternæ vitæ brabio, seu præmio reperiretur: aut verò etiam (vt ad ea commodiùs aptetur hæc interpretatio, siue paraphrasis quæ iuxta Ioannis Cassiani sententiam, de athletica certaminis ratione dicta sunt) ad agonem pro corona illa iustitiæ ac beatitudine cœlesti adipiscenda subeundum, admitti non debere censeretur. Verba quippe B. Pauli *d. cap. 9. versu* 26. *&* 27. non peræquè ab aliis expensa vt oportuit, hæc omnino esse commemini, de quibus iamdudum apud me cogito: οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων, ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ. μήπω ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι, In quibus illa quidem ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων, Iamque ab aliis[d] obseruatum est ad σκιαμαχίαν pertinere, de qua præter locos ab ipsis aut à nobis[e] etiam (vbi περὶ χειρονομίας quoque actum est) indicatos habeto istum ab Eustathio[f] ad Homerum ἀνατάσει καὶ καταφορᾷ χειρῶν, ὡς εἰ καὶ ἀέρα (ὃ δὴ λέγεται) ἔδαιρον ἢ καὶ ἐσκιαμάχουν πολεμικῶς. Atque hunc alterum à Virgilio *lib. 5. Aeneidos* vbi de Darete pugile,

--alternáque iactat

Bracchia protendens & verberat ictibus auras.

Atque hanc quidem χειρῶν ἀνάτασιν & σκιαμαχίαν velut προοίμιον quoddam pugilatus, & προπυγμὴν fuisse libro primo *d. cap.* 14. cùm de arte athletica, constituendæ lectionis veritati quodam Aristotelis loco, dissererem, ostendisse me recordor. Istud verò περὶ τοῦ ὑπωπιάζειν καὶ δουλαγωγεῖν τὸ σῶμα, ad progymnasmata illa referendum censeo, quæ à D. Basilio προαγώνων vocabulo designantur eo loco, vnde verba superiùs *huius libri* II. *cap.* protuli, & altero isto τῶν προπείρων nomine, in antiqua illa inscriptione

a In annot. ad d. l. athletas 4. D. de iis qui notãt. infam. pro quo videtur B. Augustin. facere (quanquam ab ipso non citatur in sermone de Cathaclysmo, sed res aliter se habet.

b In cõmẽ. ad illa B. Pauli verba siue in sermon. 23 ad cap. 9. Epist. j. ad Corinth. fo. 170. pag. 1. & 2. Græci exemplaris. Et similiter Oecumenius quoque in suis ad eum expositionibus fo. 439.

c Lib. 2. Agonist. cap. 9. ad fin. & lib. 1. cap. 23. paulo post initium. & hoc lib. 3. cap. 1.

d Mercurialis lib. artis gymn. 3. cap. 4. Vide & extremo cap. 6. lib. 5. ex Dionysio de diuinis nomin. cap. περὶ δυνάμεως. Pausan. 2. Eliac. Gal. 2. de tuenda valetud. cap. 11. 12. & vlti. Videto quæ περὶ τοῦ σκιαμαχεῖν adfert Erasmus pro uerb. 48. centur. 6. chilia. 4. ex Plato. 8. lib. de legib. Apologia Socratis, & 7. de Republ. & aliis.

e Lib. 1. Agonist. ca. 14.

f Ad illud ex Iliad. ψ. χερσὶ λαβέσθ' ἀπέθεσι. fo. 1324.

inscriptione Græca, quæ Romæ in Palatio Farnesij Cardinalis extat, vnde alia quæpiam verba desumpsi vt superiori libro de scammate agens insererem. Quibus adiuncta ista quæ ad rem faciũt scias, ἀλλὰ πανταχοῦς ποτε ἀπειράμην ἐν αὐτοῖς τοῖς σκάμμασιν στεφανωθεὶς, καὶ ταῖς προπείραις τούτων πάσαις δοκιμασθεὶς, ἀγωνισάμενος ἐν ἔθνεσιν τρισὶν ἰταλίᾳ, ἑλλάδι, ἀσίᾳ νικήσας ἀγῶνας, τοὺς ὑπογεγραμμένους πάντας παγκρατίου, & cætera: in quo etiam loco τὸ δοκιμασθεὶς, ostendit apud B. Paulum τοῦ ἀδοκίμου vocabulum ex illa τῆς ἐκκρίσεως καὶ ὑποκρίσεως, quam Philo vocat eo quem statim proponemus loco, ἤγουν δοκιμασίας (quam D. ipse Paulus δοκιμὴν alibi[a] nominat, ad probationem istam athleticam ibi quoque aspiciens, vt videtur, quando non aliter nisi post labores athleticos, eorúmque patientiam, probatio, sine qua spes nulla est coronæ) καὶ ἀδοκιμασίας consuetudine agonothetica exponendum esse: quemadmodum illud alterum τοῦ δοκίμου apud D. Iacobum eo quem superiùs indicaui loco[b], cùm ita scribit, γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν. Et posteà, μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. qua de re ne dubitem, illa faciunt quæ antè *versu 4. eiusdem cap* protulerat, sic ferè, ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι quod enim præstandum & in nullo deficiendum, sed omnia patienter ait esse toleranda, hoc ipsum ad legum illarum athleticarum obseruationem integram atque perfectam (de quibus actum est suprà *cap. 4. & seqq. ad octauum vsque hoc ipso lib.*) pertinere non dubito: exque illis quæ itidem attuli superiùs Chrysostomi verbis ad ista B. Pauli, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, sumendã interpretationẽ, quibus, ἂν μὴ πάντα ἁπλῶς διέλθοι τὰ τοῖς ἀθληταῖς προσήκοντα, οὐδέποτε στεφανοῦται, admonet: Ac similiter contrarium τοῦ εὐδοκίμου vocabulum, velut ab istis agonothetarum, aut hellanodicarum circa ipsos athletas examinationibus, atque probationibus ducta, siue translatione, siue comparatione, apud Isidorum Pelusiotam *Epist. 197. ad Theognostum presbyterum lib. 3. fol. 562.* explicari debere (contrà quàm à doctissimo eius interprete Billio Prunæo factum fuerit) equidem arbitror, eo loco scilicet quem superiore tractatu attuli, cuius hæc omnino verba sunt, τάχα οὐχ οὕτως εἰσὶν εὐδόκιμοι οἱ πρὸς ἀρετὴν ἀλειφόμενοι καὶ στεφανῖται γενόμενοι & cæt. idque verbum τῆς βασάνου in sequentibus[c] appositum, satis (nisi me fallit animus) perspicuum facit, vt non aduertisse mirer interpretem[d]: præsertim qui alia quapiam eiusdem Isidori ad Palladium diaconum epistola[e], eo loco, οὐ γὰρ χρὴ τὸν ἔρωτα τοῦτον, οὐδὲ τοὺς λίαν εὐδοκίμους ἐν τῇ ψυχῇ τρέφειν, optimè τὸ εὐδοκίμους ad probationem retulerit.

Ideóque cùm τὸ δοκίμιον ἀπὸ τῆς δοκιμῆς tanquàm effectum à causa distinguere, cur cum recentiore scoliaste[f], sine alio certiore grammaticorum vllorum aut veterum scriptorum testimonio debeamus, nihil esse arbitrer, aut (quod alter[g] eiusdem sectæ anteà fecerat) idem probationis vocabulum aliter, atque aliter, hîc quidem pro experientia, ibi pro ipsa tribulatione accipere, quando Apostolis Dei spiritum (qui sibi semper similis) habentibus, in ipsis quoque verbis & eorum significatione semper, vt plurimùm quidem certè conuenire inter se, multò æquius veriúsque sit: Apud D. Iacobum equidem pro ὑπομονὴν, (quod est

a Epist. ad Rom. cap. 5. vers. 4. ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα ἀπεργάζεται, & 2. ad Cor. cap. 2. vers. 9. ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε.

b Epist. cathol. cap. 1. v. 3. & 12. de quo 5. huius lib cap. 6. nõnihil dixim. & sub initiũ cap. 10.

c In fine illius epist. vbi γυμνὴ ἵσταται αὐτὴ τῆς διανοίας αὐτῶν ἡ βάσανος.

d Sic enim reddidit, haud tantam fortasse gloriam nominísque celebritatem obtinent: cùm vertere debuerit, Non vsque adeò fortasse probati sunt, nõ æquè explorata eorũ virtus est, aut ita non peræque magnũ ac fidele virtutis animique sui specimẽ præbuere.

e Epist. 214. fol. 574. vbi interpres ne ꝓbatissimos quidẽ viros Episcopatus amorem in animo alere vertit.

f Th. Beza in epistol B. Pauli ad Romanos cap. 5. vers. 4 & in epist. D. Iacobi Cathol. cap. 1. v. 3.

g Io. Cal. in comment. ad eund. locum.

quarti casus) detracta postrema literula scriptum mallem ὑπομονή, vt τὸ δοκίμιον primi sit non quarti casus, si veterum codicum fides hocce pateretur, neque Orthodoxæ atque Catholicæ refragaretur ecclesiæ auctoritas: à cuius præscripto ne tantillum quidem discedere mihi, vel bono cuiquam, & pio fas esse censeo. Mea hæc ratio est superiorum, quoniam tentationes patientia sequitur, ex hac probatio fidei nasci vel duci solet, maximè verò quòd μετὰ τὴν θλῖψιν πειρασμὸς, καὶ ἐκ τοῦ πειρασμοῦ μετὰ τὴν ὑπομονὴν τῆς θλίψεως ἡ δοκιμὴ siue δοκιμασία, vt sequentia ostendunt, quæ superiùs attuli: & quod B. Paulus ait ad Romanos, *cap. 5. vers. 3. & 4.* ὅτι ἡ θλῖψις tribulatio siue oppressio, τοῦ πειρασμοῦ scilicet hoc est tentationis (vt ita dixerim) mater, ipsa ὑπομονὴν κατεργάζεται, patientiam operatur aut gignit, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, patientia verò probationem, per quam spes in nobis incrementum accipit & firmatur in Christo Iesu Domino nostro, qui talem spem minimè frustratur, cùm ea spes confundere non possit, (hoc enim sequitur apud Paulum, *d. cap. 5. versu 5.* ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει:) sed verus agonotheta πιστὸς καὶ ἔνδικος μισθαποδότης γενόμενος (vt ad Hebræos *cap. 2. versu. 2. cap. 11. versu. 6. & 11.* ille loquitur) vnicuique secundum opera sua, & aduersus tentationes legitima certamina, horrendo illo supremi Iudicij die redditurus est, victoribus quidem præmia & coronas illas beatæ vitæ immarcessibiles: victis autem, ex ignauia sua confusionem, & cum ignominia supplicium æternum. Quamobrem alio loco B. Paulus *Epistol. 2. cap. 2. versu. 12. & 15.* ad Timotheum scribens, & istam patientiam, ex qua probatio, ac deinde præmium sequitur, commendans, εἰ ὑπομένομεν (ait) καὶ συμβασιλεύσομεν: & statim eum admonet, vt se sistat probatum Deo, σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ θεῷ: qui & aliis[a] etiam locis ista δοκίμου & ἀδοκίμου vocabula vsurpat, post iniectam tentationis vtique mentionem: Et verò vt eos qui grauia quæpiam perpetrarunt, meritò iustéque grauibus à Deo pœnis plecti, eos qui nihil sceleratum, atque indignum admisêre, si malè habeantur, exerceri ac probari à summo Deo: illos δικαίως, istos δοκίμως affligi, & illos ad vltionem, istos ad victoriæ coronæque materiam & occasionem, ab Isidoro Pelusiota ad Cassium presbyterum *Epistol. 26. lib. 3. fo. 469.* esse scriptum memini: περὶ μὲν τῶν προτέρων ὅτι δικαίως, περὶ δὲ τῶν δευτέρων ὅτι δοκίμως. ἡ γὰρ δίκη τοὺς μὲν ἠμύνατο τοῖς δὲ στεφάνων ὑπόθεσιν προυξένησεν: præcedit coronam probatio, probationem victoria, patientia victoriam, afflictio atque tentatio seu exploratio patientiam. Hæc porrò patientia quæ possit probationem parere, perfectum opus habeat oportet, vt perfecti simus & integri, iuxta id quod à B. Iacobo statim superioribus subiicitur: quod ipsum similitudine ab athleticis etiam legibus petita prolatum ab Apostolo præstantissimo suspicor, vt antè (*huius libri cap. 60. sub init. sed & 8. cap.*) attigi, vbi de puerorum præmiis disceptatum fuit. Quibus omnibus commodè adiicietur, quod oraculo Sybillino, ita de præmio immortalis vitæ velut coronæ per Christum Dominum tribuendo martyribus, qui pro ipsius fide ad interitum vsque decertarint, tanquàm fortissimis, ac strenuissimis athletis, comprehensum est:

Ἁγνὸς γὰρ χριστὸς τούτοις τὰ δίκαια βραβεύσει
καὶ δοκίμους στέψει αὐτοῖς (sic lege pro στέψι αὐτοῖς)

a Epist. 2. ad Corin. cap. 13. & vlt. vers. 5. 6. & 7.

θέμα

θέμα μάρτυσι δώσει
ἀθάνατον, ἄχρι καὶ θανάτου τὸν ἀγῶνα ποιοῦσι
παρθενικοῖς ἢ δραμοῦσι καλῶς ἄφθαρτον ἄεθλον
δώσει τοῦ θέματος.--

In quibus notandum τὸ τοῦ θέματος ὄνομα, quod non tantùm πρὸς ἀργυρίτας ἀγῶνας pertinet, vt vulgò à Grammaticis & Lexicographis creditur, immò etiam traditur, verùm etiam περὶ τῶν στεφανιτῶν dicitur, vt hoc loco: ſicut eo etiam Plutarchi altero, quem è Sympoſiacis, hoc ipſo libro ſuperiùs expreſſi, πεντάθλοις στέφανον τεθέντα, ſcriptum perſpicuè apparet. Sanè in illa inſcriptione peruetuſta extante Romæ, cuius ex altero marmoris latere alia verba paulò antè protuli, de Marco Aurelio Aſclepiade pancratiaſta, & periodonica, aliorúmque plurimorum certaminum (in quibus etiam Chryſanthinorum in Sardibus) victore ſic agitur, vt thematitas cum Chryſanthinis copulet [a]: In baſi autem eiuſdem marmoris τῶν στεφανειτῶν velut ab illis diuerſorum mentionem iniiciat. χρυσάνθινα ἐν Σάρδεσιν καὶ θεματείτας πλείονας, ἐν οἷς εὐρυκλεῖα ἐν Λακεδαίμονι καὶ Μαντίνειαν καὶ ἄλλους ἀθλήτας &c. In baſi verò iſta ſunt, quæ libro primo, cùm de ludis Herculaneis agerem, protuliſſe me memoria repeto, ad decretum quoddam Antonini Pij Xiſticis conceſſum pertinentia, συνόδῳ ξυστικῇ τῶν περὶ τὸν ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱερονεικῶν στεφανειτῶν χαίρειν.

a In auctar. inſcript. veterum per Lipſium quod Raphelègius Antuerpiæ impreſſit, anno 88. pag. 57 & 58.

Tentata loci cuiuſdam è D. Pauli epiſtolis emendatio. Κηρύσσειν, quid apud Chriſtianos propriè ſignificet. Interpres Iſidori Peluſiotæ notatus. Ὑπωπιάζειν. Seneca è manuſcripto correctus libro. De caſtigatione corporis. Chryſoſtomus emendatus. Ieiunium. Anima pro homine vel eius carne, aut corpore.

CAP. XIIII.

AT quando de illius è D. Iacobi epiſtola loci conſtituenda lectione iam actum eſt, atque in Paulini loci explicatione hactenus proceſſi: cum bona tamen eruditiorum Theologorum eccleſiæque ipſius venia, meam (quod nondum ſatis è ſuperiore paraphraſi colligi videtur) coniecturam aperire, ac proferre in medium non grauabor: quam ſi vetuſti cuiuſpiam codicis (qualem nullum habeo manuſcriptum) auctoritate adiuuare poſſem, veram eſſe præſtare auſim. Nam etſi vulgatæ ſcripturæ, μήπως ἄλλοις κηρύξας ſcio ***non*** eſſe indubitatam auctoritatem, præſertim verò cùm non alienus, immò pius & probus, & ad vſum eccleſiaſticum accommodatus, ex ea ſenſus poſſit elici: adeóque in ipſa vel eius Latina interpretatione (quæ pereque ob lectionis varietatem, & lapſus ex vnius literulæ immutatione facilitatem, deprauari potuit) nihil temerè immutandum eſſe cuipiam conceſſerim, quàm ipſum etiam D. Ioannem Chryſoſtomum [b] eſſe aliquot locis amplexum non ignoro: præſertim verò cùm inter Chriſtianæ fidei Symmyſtas, τὸ κηρύσσειν abſolutè poſitum *vt B. Marci cap. 16. in fine*, ſic plerumque accipi debere videatur, vt intelligamus tacitè τὸν χριστὸν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (quemadmodum à B. Luca diſertè ſcriptum de D. Paulo in Actis Apoſtolorum *cap. 9. verſicul.* 20.) aut etiam τὸ εὐαγγέλιον, vt apud BB. Matthæum [c] & Marcum [d] Chriſti Domini verba referentes legitur, & apud D. Paulum ad Galatas ſcribentem in 1 1. capite. [e] Nihilominus tamen, ſi non aliter

b In cõmentar. ſiue ſermonũ ad eũ locũ & ethico ſiue ſermone 22. ad cap. 6. ex epiſ. eiuſdem D. Pauli ad Epheſ. f. 108. & in ſerm. contra concubinarios, tom. 5 co. 1228. Sed & D. Benedictus in ſua Regula, cap. Qualis debeat eſſe abbas.

c Euang. ſecundũ Mat. c. 26. v. 13.

d Euang. ſecund. Marcũ c. 16. v. 15.

e verſ. 2. καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι.

ſcripſiſſe B.Paulum, ſic tamen cùm ſcriberet, eo aſpexiſſe velut παρῳδικῶς, aut ἀλληγορικῶς ad gymnicorum agonum morem (in quibus, probatio athletarum & victoria hieronicarum, à præcone publicè renuntiari ſolet, vt antè docui) equidem, ſi licet modò, lubens aſſeruerim: tanquàm non ἄλλοις ſed ἄλλους hoc eſt ἄλλους κηρύξας eleganter, aptéque ad proxima vtrinque verba prorſus agoniſtica exprimeret: & κηρύξας quidem, vel ſignificatione vulgari, ſiue propria, vt ad præconis: vel figurata[a] & energetica (vt ita loquar) ἀντὶ τοῦ κηρύττειν κελεύσας, prædicans alios pro prædicare, ſiue renunciare iubens, vt ad agonothetæ munus (qui ipſe per præconem victores quodammodo renunciabat, quemadmodum hoc verbi apud Sophoclem, Diodorum, Arrianum, exponi oportere, libro primo, *cap.* 23. perſpicuè oſtendi) omnino referatur. Cæterùm vtrouis modo intelligatur, ἄλλους magis quàm ἄλλοις, loco iſti conuenire, vt perſtetur in allegoria, nemo (vt opinor) mihi pernegabit: præſertim cùm hanc meam coniecturam atque interpretationem, Sancti etiam Iſidori Peluſiotæ, locum illum Paulinum data opera exponentis, auctoritate iudicióque ſtabilitam, atque confirmatam eſſe intellexerit. Sic enim ad Apollonium epiſcopum Iſidorus[b], differentiam hancce conſtituens inter agones gentium & diuinos, quod in illis alius athleta ſit, alius præco victores renuntians, In diuinis autem ita ſit conſtitutum, vt qui coronarius eſt, ſiue hieronica, vel qui præco, nihilo magis agoniſta, ſeu athleta eſſe deſinat, quin etiam donec aduixerit, decertandum habeat. Ita quidem iſta (quæ non videtur aſſequûtus dum Latina facit Billius Prunæus) interpretor, ὅτι μὲν τῶν ἔξωθεν ἀγώνων, ἄλλος ἐστὶν ὁ ἀγωνιστὴς, καὶ ἄλλος ὁ κῆρυξ, ὁ τοὺς νικῶντας ἀνακηρύττων· ὅτι δὲ τῶν θείων, τὸν στεφανίτην, καὶ κήρυκα εἶναι νενομοθέτηται· Quamobrem ſtatim eo loci, eos qui in ſede quapiam Epiſcopali, ad docendos populos locati ſunt, tanquàm agonothetæ quipiam, vetat ſibi vt credant ſufficere, ſi victores alios renuntient, quaſi ſcilicet ipſi extra certaminis omnem aleam ſe eſſe arbitrentur: μὴ τοίνυν τινὲς τῶν εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἱδρυθέντων θρόνον, ὡς ἀγῶνα ἄλλοις διατιθέντες, τῶν ἀγώνων ἔξω εἶναι νομιζέτωσαν: μήτ᾽ ἀρκεῖν αὐτοῖς ἡγείσθωσαν, τὸ ἀνακηρύττειν τοὺς νενικηκότας. Tum deinde ſubiicit illa D. Pauli verba, de quorum interpretatione ſuſcepta eſt à nobis diſputatio: in quibus verbis cùm, τὸ ὑπωπιάζω, ſuperiùs per ω legendum eſſe monuerim, meritò iuréque ac ratione id à me factum, præter D. Chryſoſtomum à me anteà laudatum (cuius verba etiam inferiùs commodiore loco exhibebo) ipſius inſuper diſcipulus tali, tantóque magiſtro dignus D. Iſidorus, vt de Oecumenio taceam, commonſtrat: non ea tantùm epiſtola, ſed & altera quapiam eiuſdem libri *Epiſtol.* 11. *lib.* 3. *fol.* 460. ad Theoctiſtum ſcripta, vbi de D. Paulo agens, ἐναγώνιος ὢν πρὸς τὸν πόλεμον τοῦτον ἀφορῶν καὶ ἔλεγεν, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα & cætera.

Sanè & in vetuſto gloſſario Latino Græco ex editione Stephani ſic legas, ſuggillat, πλήσσει, ὑπώπια ποιεῖ. & ſuggillatus ὑπωπιασθείς. & ſuggillatio ὑπωπιασμός. Itaque ab aliis[c] non incommodè per obtundo redditum: ipſe vetuſtam interpretationem retinendam à Tridentinis patribus probatam, cùm D. Pauli ſententiam ſatis exprimat, ſentio. Verbo quidem pugilum proprio, vſus inibi Paulus: quod variè à variis[d], ſcripturæ ſacroſanctæ ſenſum ſeu mentem explicantibus, & rectè quidē à ve-

a De qua ſcripſi lib. 2. Semeſtr. cap. 23. & 3. itidem lib. cap. 24 in quibus exempla non pauca protuli.

b Lib. 3. Epiſt. 265. col. 604. vbi Billius, in externis certaminibus alius eſt pugil (mallem certatorē, agoniſtā, athletā dixiſſet) alius præco: qui laude ac prędicatione victores effert: At in diuinis ita lege comparatum eſt, vt qui victoriam adeptus eſt præconis quoque munere fungatur: perperā (vt arbitror) ſicut & alios eiuſdē epiſtolæ locos peſſimè reddidit: qua de re alibi commodius: in iis ſcilicet quos paramus ſacrarum σημειώσεων libris.

c Vt in edit. Antuerp. græcolat. ann. 83. apud Plātin.

d Io. Cal. ſubigo.

à veteribus illis proceribus exponitur: à D.Irenæo, *lib.4. aduersus hær. fol.11.pag.2.* liuidum facio, itémque à Petro Chrysologo: *in sermo. 161. fol. 402. edit. parisi.* à B.Cypriano, *in lib. de singul.cleric.fol.530.* siue ab Origenis (vt volunt) interprete, Affligo: Macero autem à D.Hieronymo[a] ad furiam. Reprimo ab eodem ad Eustochium de custodia virginitatis: *Epistol.22.col.171.* & in epitaphio Paulæ matris, ad eandem Eustochium, *Epistola 27. in principio* subiicio. cùm B.Ambrosius, Ioannes Cassianus, *cap.18.lib.5.Monastic.institut.* D.etiam Augustinus[b] atque Saluianus *lib. 1. de gubernatione Dei paulo post initium*, Massiliensis presbyter, vulgatam retineant lectionem, ac sequantur. Ipse autem (si quid de propria Græci vocabuli significatione Latino altero exprimenda, iudicij mei est) non aliter possim, quàm per Suggillandi verbum exponere: non tam illius, quod citaui modò, glossarij commotus auctoritate, quàm ipsius vel vnius Senecæ, qui pugilatitium istud verbum (sicuti Supplantare, luctatorum aut pancratiastarum proprium esse primo tractatu docui *sub initium. in cap.10. scilicet*) epistola XIII. manifestum facit, quo loco, Non potest athleta (inquit) magnos spiritus ad certamen adferre, qui nunquã suggillatus est: Ille qui sanguinem suum vidit (sic lego è manuscripto codice, quem olim à Monlousio habui, pro Fudit) cuius dentes crepuêre sub pugno, ille qui supplantatus aduersarium toto tulit corpore, nec proiecit animum proiectus &c. Immo etiam Latinæ ipsius versionis testimonio, quæ (cùm dudum ab ecclesia catholica sit vno consensu omnium recepta) in altero tamen Euangelij Sacrosancti loco[c], pro his Græcis ἐκδικήσω αὐτὴν ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με: sic scriptum præfert, Vindicabo illam ne in nouissimo veniens suggillet me. Eustathius *Iliad.. ψ. fol.* 1324. ad illud Homeri de Epeo Euryalum feriente in pugilatu,

Κόψε δὲ παπτήναντα παρήϊον--

auribus, oculísque, ac genis, siue maxillis ictus, vibicésque à pugilibus incussos vicissim & exceptos tradit, πιθανεύεται δὲ οὕτω καὶ τὸ κατὰ τῆς παρειᾶς κροῦσμα εἰ μὴ γὰρ ἐκπλαγίασεν εὐρύαλος τὰ κατὰ στόμα καὶ ὀφθαλμούς, εἰκὸς ἦν κρουσθῆναι ὧ καὶ αὐτῶν ἐστοχάζοντο πάντως οἱ πύκται καθὰ καὶ ὤτων. Ictus incutere huiusmodi, nihil aliud quàm ὑπωπιάζειν fuit, hoc est suggillare. Suidas igitur quàm optimè, τὸ ὑπωπιάζω nostrum, seu Paulinum potiùs (quod certe restituendum ipsi Paulo existimamus) ita explicat, vt sit, ad laborem siue continentiam athletico more, vel sicut athletæ atque ascetæ solent, cum scientia & prudentia exerceo, τουτέστι πρὸς ἄσκησιν αὐτὸ μετ' ἐπιστήμης καὶ φρονήσεως γυμνάζω: qui auctor athletas atque ascetas simul coniunxit in ἄσκησις[d], & cum luctatoribus & palęstritis in ἀσκητικόν. Hoc autem verbi quicquid est, ita nonnulli (vt de pœnitentibus siue flagellatoribus hodie frequentioribus, quàm olim solerent in Gallia, & quos Ioannes Gerson iam suo seculo suggillabat, sileam) accipiendum iuxta propiam castigandi significationem sibi persuadent, vt B.Pauli exemplo contũdendum sibi verberibus & flagellis corpus, nec liuidum modò, sed vibicibus & saniosis plagis scatens debere reddi, atque ita sua hic sententia (ne alioqui seueriùs olim in altero seculo iudicentur [e])

a Epist. 10. de viduitate seruãda, Apostolus macerat corpus suum & animæ subiicit imperio ne quod aliis præcipit ipse non seruet.

b Serm. 248 de tempore, fo.394. tomo 10. & in lib. de agone Christiano cap.6. tom.4. fo.287.

c Cap.18. v. 5. Euang. secundum Lucam vbi neoterici eruditiores quipiã obtundo malunt ex amphitruonis Plautinæ hoc loco. Fateor nã sum obtusus pugnis pessime. Addo Cicer. in 2. Tusculanarũ vbi pugiles cæstib. contusi (ait) ne ingemiscunt quidẽ.

d De hoc vocabulo scripsi ex aliis ad finem sermonis proximi.

e Iuxta illud D. Pauli ex 1. ad Cor. epist. cap.11. vers.31. & 32. Aug. de verbis psalmog. Confitemini Domino, ca. 5. fo.449. tomo 10. Sæui in te, vt Deus intercedat tibi, & non dãnet te, &c Puniendum est peccatũ aut à te aut ab ipso, si punitur à te tunc punietur sine te: si verò à te nõ punitur tecum punitur (sic malo pro punitur.) & sermo 34. ex diuers. cap.12. fo.491, si tu te punire volueris parcet ille. Qui autẽ bene agit pœnitentiam suus ipse punitor est. sit oportet ipse in se seuerus, vt in eum sit misericors Deus, &c.

interim Deo quem læsere quadamtenus disciplinæ cuiusdā peculiari exemplo satisfaciendum censeant: sibíque temporale supplicium ista ratione sumendum de se, vitandi æterni gratia existiment. Equidem cùm interesse parum videatur, quo se genere quisquam affligat, nudipedalibus (quorum Tertullianus[a] meminit) chameuniis, peruigiliis, xerophagiis, ieiuniis, abstinentiis, (quemadmodum olim apud Iudæos Nazaræi,) an potiùs verberibus, in manus Dei viuentis (quod horrendum esse D. Paulus[b] prædicat) nolens incidere: dum se tamen ipse neque perimat, neque debilitet, ὁ γὰρ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν (vt legitur XXII. XXIII. & XXIIII. canone Apostolorum) αὐτοφονευτής ἐστιν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἐχθρὸς, καὶ ἐπίβουλος τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς: sed fortis pugilis more, subiiciendum sibi in seruitutem quasi quandam, vt imperata faciat iubens, aut inuitus quoque τὸν ἔξω ἄνθρωπον, καὶ παλαιὸν (vt B. Paulus[c] nominat) exteriorem veterémque hominem, ita suggillet, plagísque ac ictibus domet: quod esse pugilatitium, isto Apollonij Rhodij de Amyco & Polluce, inter se pugillatu decertantibus ostenditur testimonio, *ex lib. 2. Argonaut. sub initium.*

--οὐδ᾽ ἔληξαν ἐπισταδὸν οὐτάζοντες
ἔστεπερ οὐλοὸν ἆθμα καὶ ἀμφοτέρους ἐδάμασσε:

Sed vel ipsius etiam Homeri auctoritate comprobari potest, apud quem *Odyss. σ. sub initium.* depugnaturus cum Iro Vlysses inspectantibus procis ita infit inter cætera,

ἀλλά με γαστὴρ
ὀτρύνει κακοεργὸς ἵνα πληγῇσι δαμείω:

& vbi de Epei pugillatu quodam Iliados loco, *Iliad.* ψ. vnde versum hunc libro primo aliam ad rem protulimus,

οἵ κέ μιν ἐξοίσουσιν ἐμῆς ὑπὸ χερσὶ δαμέντα:

quapropter Pindarus ipse athletas γυιοδάμας nominat, sicuti sub initiū libri primi ostendimus. Id factum igitur corporibus ad satisfaciendum Domino, sponte verberibus cædēdi, sacræ Theologiæ magistris, duplicem afflictionem alterā positionis, alteram priuationis, constituētibus, ipsique adeò ecclesiæ catholicæ diiudicandū atque determinandum relinquimus. Hoc tamen dicimus, cùm S. Leo Papa castigatis colluctationibus quæ sunt inter vtrámque substantiam alicubi[d] scripserit, animū (quem sub Dei gubernaculis cōstitutum, corporis decet esse rectorem) dominationis suæ dignitatem obtinere oportere, è priscis illis Theologis, plerosque verbum istud D. Pauli, ad macerandam, atque domandam, ieiuniis carnem alioqui rebellē, & quæ nisi paret, imperat (vt cum Horatio[e] velut ἐν παρῳδίᾳ loquar) frenísque ac adstrictis habenis, sicut equum, mulúmve in quo non est intellectus[f], compescendam referre maluisse, quo magis in posterum subiiciatur spiritui: quàm ad exigendas de isto corpore (per quod magis animus peccauit) ob delicta præterita, pretioso illo Domini Iesu Christi sanguine per spem quæ non cōfundit, fidémque in ipsum veram, atque perfectam ex toto cōtrito corde pœnitentiam, nobis applicato, sic satis imo prorsus abluta, dudum expiata & deleta, sanguinarias pœnas.

Ioan-

a In de ieiunio ad finem & cap. 11. Apologet. aduers. getes. Meminit & Ioseph. li. 2. belli Iudaic. & Hier. aduersus Iouinianum sic Dauidé cùm pœnitētiam ageret cùm metu fugisse cum dedecore cum luctu operto (inquit scriptura) capite & nudis pedib. incedentem ex lib. 2. Reg. cap. 15. à Saluiano Massil. relatum lib. 2. de gubern. Dei reperias, fo. 56.

b Epist. ad Hebr. cap. 10. vers. 27. & 31. φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας τοῦ ζῶντος.

c Apud quē epist. ad Roman. ca 7. v. 22. Eph. c. 3. v. 16. & 2. ad Corinth. c. 4. v. 16 agitur de interiore homine sed & de exteriore, hic quoque: at de vetere homine exuēdo, induēdo nouo apud eūdem epist. ad Ro. cap 6. ver. 6 ad Col. c. 3. v 9. ad Ephes. c. 2. v. 15.

d Serm 4. de quadragesima (vnde sūpta lect. 4. Domin. primæ in quadragesima.

e Ad Lolliū in extremo Episto. 2. lib 1. Epistol. -animū rege qui nisi paret: Imperat, hunc frenis hunc tu compescę catena.

f Dauid. Psalm. 31. Beati quorum, versu 11.

Ioannes quidem ille Chrysostomus[a], εἰ γὰρ καὶ δυσέριστος ἡ ἐπιθυμία (inquit, illum D. Pauli locum ex professo interpretatus) καὶ ἡ τῆς γαστρὸς τυραννίς, ἀλλ' ὅμως αὐτὴν χαλινῶ, καὶ οὐκ ἐκδίδωμι ἐμαυτὸν τῷ πάθει: ἀλλὰ πάντα ὑπομένω πόνον, ὥστε μὴ παρασυρῆναι. μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ἀπραγμόνως με ταῦτα κατορθοῦν. καὶ γὰρ δρόμος ἐστὶ καὶ παγκράτιον ἡ φύσεως (sic lego καὶ φύσεως) τυραννὶς κατεξανισταμένη συνεχῶς. καὶ ἐλευθεριάζειν βουλομένη ἀλλὰ οὐκ ἀνέχομαι, ἀλλὰ καταστέλλω καὶ ὑποτάττω μετὰ πολλῶν τῶν ἱδρώτων αὐτήν. Et placet quod paulo post adiicit, & ad id quo de agimus imprimis pertinet, διὸ φησὶν ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ, οὐκ εἶπεν ἀναιρῶ, οὐδὲ γὰρ ἐχθρὰ ἡ σάρξ: ἀλλ' ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ, ὃ δεσπότου ἐστὶν, οὐ πολεμίου. διδασκάλου, οὐκ ἐχθροῦ: παιδοτρίβου, οὐκ ἐναντίου: Non dixit Paulus interficio, perimo, tollo, aufero, nec enim caro inimica, sed suggillo, & in seruitutem dedo, subiicio, quod Domini est, non hostis, magistri, non inimici, pedotribę, non aduersarij. Constringere, ad domandū ventrem & corpus, habenas laxiores, elegāter Oecumen. exposuit, in glossis eius loci suis, *fo.* 439. ἀλλὰ ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, οὐκ ἀφίημι φησὶ τῇ γαστρὶ καὶ τῷ σώματι τὰς ἡνίας, ἀλλὰ περισφίγγω αὐτὸ καὶ ὑποτάσσω: τοῦτο γὰρ λέγει τὸ ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ, τουτέστι δαμάζω καὶ ὡς δοῦλον ἄγω. Et recte δαμάζω, vt ex illo vers. Homer. apparet, quē superius protuli: vbi tametsi πληγῶν sit mētio, nihil obest tamē quin ad ieiunia itidē referātur ictus, verbera, plagæ, sicuti Epiphanius cędendam[b] verberandā siue flagellandam ieiuniis carnem ei præcepit, qui per angustū ostium affectat iter ad cœlum, his admodum verbis, διὰ νηστείας τὸ σῶμα μάστιζον: στενὴ γάρ ἐστιν ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν: quemadmodum etiam Isidorus Pelusiota νηστείαις τὸ σῶμα σωφρονίζειν in epistolis[c], Et verò ieiuniorum cæstus rectè dici demonstrabitur paulo pòst, adhibito Cassiani testimonio. Atque ista quidem iuxta hoc Ioelis *cap.* 2. prophetæ scilicet verbis expositum Domini præceptum, Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Deum vestrum: itémque istud Dauidicum[d], Humiliabam in ieiunio animam meam (quod propriè significare Affligebam, & ab isto vocabulum ieiunium Iudeos appellare תענית taanith, hoc est, afflictionem & macerationem, sicut Esdræ cap. IX. ab aliis animaduersum didici) ac denique iuxta illud eiusdem[e] prophetæ alterum: Et operui in ieiunio animam meam: quod ab ipsis ita explicatur, Multis & magnis ieiuniis me afflixi & maceraui, non malè: quamuis dici possit illud, operui, sic exponendum, vt suppleatur Cicilio, quo solebat caro à ieiunantibus operiri) sicuti Esther XIV.[f] cap. ac Regum libr. III.[g] & IIII.[h] legitur. Anima enim vt illis ex locis apparet, hic sumenda pro toto homine, atque adeò pro ipsius carne, aut corpore, sicuti aliis itidem scripturæ sacrosanctæ locis[i]. De ieiunio igitur eum Pauli locum interpre-

a Serm. 23. ad ca. 9 epist. 1 Pauli ad Corin. fol. 170. vers.

b In Physiologo cap. 13. de serpēte fo. 51. lib. Antuerp. impressi apud Plāt. anno 1588.

c Epist. 223. lib. 3. fo. 579. καὶ τότε μὲν νηστείαις τὸ σῶμα ἐσωφρόνιζον νῦν δὲ τρυφαῖς σκιρτᾶν παρασκευάζουσι.

d Psal. Dauid. 34. Iudica Domine, versu 16.

e Dauid. Ps. 68. Saluū me fac. vers. 14.

f Vbi corpus suum humiliauit ieiuniis.

g Cap. 21. ad finem vbi Cilicium à Sacco nominatim distinguitur scidit vestimenta sua & operuit cilicio carnem suam, ieiunauítque & dormiuit in sacco & ambulauit demisso capite.

h Cap. 6. ad finē vbi Rex scidit vestimēta sua &c. Vidítque omnis populus cilicium quo vestitus erat ad carnem intrinsecus.

i Iob cap. 16. quod etiā notaui ad fi. cap. 4. lib. 3. Semestrium & Psal. 119. Ad Dominum, versu 5. Multum incola fuit anima mea, & cap. 20. lib. 1. Regum: Quodcunque dixerit mihi anima tua faciam tibi. Itémque Genes. cap. 46. sæpissime & in cap. 18. quem locum rectè inducit Theophylactus aduersus Apollinarem perperam explicantem illud B. Ioannis, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, vt à parte, siue anima siue carne totus homo intelligatur. eum videsis ad illa verba, ostendentem, ὅτι ἡ γραφὴ ἀπὸ τοῦ μέρους πολλάκις ὀνομάζει τὸ ὅλον & similiter D. August. in lib. de continentia cap. 4. vbi inter cætera, Quia & carne sola nominata intelligitur homo, quod iam ostendimus, sicut sola anima intelligitur homo, & plurimos citat è scriptura sacrosancta locos, in Psal. 55. Miserere mei Deus, versu 5. Non timebo quid faciat mihi caro, id est homo. Adde quod apud D. Paulum initio cap. 14. epist. ad Romanos, πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. At Macchabæorum lib. 2. cap. 7. (vbi ego autem sicut & fratres mei

tantur. B. Ambrosius imprimis, qui, Castigare corpus, est (ait) ieiuniis illud agere, & illa ei dare quæ ad vitam proficiant, non ad luxum: seruituti verò subiicitur, dum non suam perficit sed spiritus volũtatem. B. Hieronymus ad Celantiam de institutione matrisfamil[a]: & item ad Eustochium[b] de custodia virginitatis, vbi, Repugnantem carnem (ait) hebdomadarum inedia subiugabam. D. Ephrem beatos esse dicebat alicubi[c] continentes, quoniam ipsos deliciæ paradisi manent: beatos qui corpora sua sponte afflixerunt, & in ieiuniis atque vigiliis, quoniam cœlestis illis exultatio parata est. Cassianus[d] quoq; Castigandi & seruituti subiiciendi verbum (inquit) propriè ad continentiæ dolores & corporale ieiunium atque afflictionem carnis pertinet: per hanc se pugilem quendã strenuum suæ carnis esse describens, nec in vanum aduersus eam ictus continentiæ exercuisse designans, sed triumphum pugnæ mortificatione sui corporis acquisiisse, quo verberibus continentiæ castigato, & ieiuniorum cæstibus eliso, victori spiritui immortalitatis coronam & incorruptionis contulit palmam. Hactenus ille. Cuius verba meditanti & expendenti mihi, videntur omnino Paulinam ea velut ob mentis oculos sententiam proponere, vt post contusam, & suggillatam ieiuniorum cæstibus carnem, atque victoriam de ipsa, obseruatis athleticis siue asceticis continentiæ Christianæ legibus, reportatam, agonothetæ nostro summo Deo nos vitámque nostram diuturno virtutis exercitio, & morum sanctitate pollentem ac vigentem approbare tãdem possimus, & in hoc & in altero potissimùm seculo: sicut illi faciebant monachi, quorum vitam Chrysostomus extollens homilia quadam[e] ad populum Antiochenum, ipsos ieiuniis & humi stratis cubilibus, vigiliis, & sacco, & innumeris semetipsos modis domasse tradidit. Hoc erat illud B. Pauli τὸ δουλαγωγεῖν τὸ σῶμα: quod ipsum vt ab illo, sic & à Philone Iudæo athletis alioqui saginatis, vnctis, & nitidis tribui quodam loco[f] animaduerti: vbi, εὐέκται μὲν γὰρ καὶ σφριγῶντες ἀθληταὶ τὸ δοῦλον ἐπιτετειχικότες τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα &c. Quam ad rem, diuturna, immò continua exercitatione opus fuisse: quoniam ipsius neglectu, plurimi naturale ipsum robur amisissent, apud Stobæum[g] siue à Philone seu potiùs à B. Chrysostomo in hæc verba traditum legas: ἡ συνεχὴς ἄσκησις ἐπιστήμην παγίαν ἐργάζεται, ὡς ἀμαθίαν ἀμελετησία· μύελοι γοῦν ἀθλήσεως ὄκνῳ καὶ τὴν ἐκ φύσεως ἰσχὺν ἐξέλυσαν.

animam & corpus meũ trado pro patriis legibus) anima vitam aut carnẽ significat, vt apud Quinctilianũ in gladiatore, Declam. 9. Ergo si alienum & ignotũ tamẽ hominem cibo forte iuuissem, pœna dignum videretur seruasse perituram animam & ignouisse rebus humanis. Econtrario Caro pro anima vel potius pro toto homine apud B. Lucã in concione D. Petri cap. 2. Act. Apost. v. 17. ex Propheta Ioele cap. 2. ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, &c. Effundã de spiritu meo super omnem carnẽ.

a Epist. 14. Operum D. Hieronymi, quæ à nõnullis Paulino tribuitur.

b Epist. 22. col. 173. Vbi tamen paulo pòst adiicit. non prius à pectoris cessare verberibus quàm rediret Domino increpãte trãquillitas: postquàm clamãs diem crebro iũxisset cũ nocte.

c Ad finem serm. de angustia qua prem. anima, fol. 164.

Continua exercitatio athletarum. Gymnasia quando Romæ instituta. Lipsius ad Tacitum notatus. Græco stadium. De gymnasiis è Galeno, frictionibus, & lauationibus Ἀποθεραπεία. Exercitationum variæ species. Lassitudo athletarum post immodica plerúnque certamina, vt curaretur, aut præcaueretur. Τέλειον γυμνάσιον, τὸ δι' ὅλης ἡμέρας, ὃ καὶ Κατασκευή. *Iidem Xistis & balneis præfecti. Emendata vetus inscriptio.*

CAP. XV.

EX quibus omnibus, multa multúmque ac perdiu, & sine vlla pene intermissione athletas tolerasse constat in omni suæ vitæ ratione, atque

d Io. Cassian. lib. 5. monast. instit. cap. 18. e Hom. 57. col. 330. sed de monachorum vita multus est in homil. 56. & 58. quam plerique angelicam olim existimarunt vt scripsi cap. 20. lib. 3. Semestr. Sed verendum ne in meditationibus ad pietatem Scripturarum intelligẽtiam cultúmque diuinum paulo rariores, in exercitationibus istis corporalibus & castigationibus frequentiores, atque adeò etiam nimij, contra præceptum illud D. Pauli ad Timoth. de quo ad extremum cap. XI. s. loquuti sumus) boni patres illi fuerint: quod interea cum ipsorum pace bonáque venia dictum volumus. f περὶ τῶν μετονομαζομένων. g Sermo 120. ex Antonini collectaneis.

atque instituto, sed laborando potissimùm & exercendo sese: sicut ex his itidem rescripti nostri verbis (Per omnem ætatem) & ex eo etiam quod Gymnasticam εὐεξίαν, eorum esse ait Hippocratem exponens Galenus, *ad 3. Aphoris. fol.*222. qui per totam vitam in gymnasticis exercitiis versati, nullum aliud studium habuêre, quàm vt alios supplantarent & deiicerent, quales sunt athletæ: τὴν γὰρ αὐτὸ τοῦτο ἔργον πεποιημένων κατὰ τὸν βίον ἅπαντα διατριβὴν ἐν γυμνασίοις τοῦ καταβάλλειν ἑτέρους ἕνεκα, καθάπερ οἱ ἀθληταί. Item ex eo quod cum Pleistarcho Laonidæ filio aduocatus quidam ridicula diceret, ipsum sic affatus ille fertur[a], Non caucbis hospes ne risum continenter captando ridiculus fias atque histrio, sicut qui continenter lucta, vel alio quopiam genere in palæstra se exercent, euadunt luctatores aut alio ludi genere certatores & palæstritæ optimi? οὐ φυλάξῃ ἔφη (ὦ ξένε) συνεχῶς γελοιάζων ὅπως μὴ γελοῖος γένῃ ὥσπερ καὶ οἱ συνεχῶς παλαίοντες, παλαισταί. Postremò ex eo etiam quod de vi & vtilitate meditationis, sicut etiam exercitationis ad bonam corporis animíque habitudinem, atque constitutionem Diogenes Sinopensis apud Laërtium *lib. 6. fol.*223. disceptans, vbi, διττὴν εἶναι τὴν ἄσκησιν, docuit, τὴν μὲν ψυχικὴν, τὴν δὲ σωματικὴν & cætera οὐδὲν εἶναι τῶν εὐεξίας καὶ ἰσχύος ἐν τοῖς προσήκουσι γινομένης ὡς περὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, subiunxit aliquantò pòst, οὐ τὴν τυχοῦσαν ὀξυχείαν τοὺς τεχνίτας ἀπὸ τῆς μελέτης πεποιημένους, τούς τε αὐλητὰς καὶ τοὺς ἀθλητὰς ὅσον ὑπερφέρουσιν ἑκάτεροι τῇ ἰδίᾳ πονήσει τῇ συνεχεῖ. Tibicines, vt & alios artifices significans proprio, & continuo labore vtrósque præstantiores illis euadere, qui minus in eodem sese artificio exercuerint (vim enim habere illud τῇ συνεχεῖ censeo, quo continuatam, ac propè assiduam fuisse athleticorum laborum exercitationem ostenditur) vt mittam, quod hieronicarum quoque ipsorum, immota virtus aliquando languesceret, atque fatisceret, sicuti Sulpitia poëtria[b] cecinit: non leue argumentum nobis suppetere aduersus Guil. Budæum virum suo seculo ab omni literarum genere instructissimum arbitror: existimantem [c] palæstras exercendi & animi & corporis viribus accommodatas, Græcorum consuetudinis fuisse, non Romanorum, apud quos ephebia non fuerint, id est loca pueris exercendis constructa. Nisi tamen (quando superioribus illis congruenter ita scriptum à Seneca, *epistol.*89. Quid enim, oro te, liberale habent isti ieiuni vomitores quorum corpora in sagina, animi in macie, & veterno sunt? An liberale studium istud esse iuuentuti nostræ credimus, quam maiores nostri rectam exercuerunt, hastilia iacere, sudem torquere, equum agitare, arma tractare, nihil liberos suos docebant, quod discendum esset iacentibus) quod ille ait, à Vitruuio, vt quidem reor, Pollione[d] (quem sub Cæsare Iulio & Octauio Augusto vixisse ferunt:) sic accipiendum est, vt interim non neget athletas Græcia euocatos, Romæque exhibitos, quos etiam à veteribus Romanis tempore Strabonis (qui sub Augusto vixit) Rauennam mitti solitos, vt in æde salubriori commodiùs exercerentur, à Strabone ipso traditum: *lib.*5. *geograph.* sed tantùm arte athletica, siue agonistica pueros Romæ neutiquàm institutos, vbi etiam gymnasia non fuerint, dicat. Nec enim Pompeij temporibus habuisse gymnasia Romæ libertum ipsius Demetrium existimare nos oportet: quamuis Cruserius & Xylander eruditissimi alioquin interpretes Plutarchi, locum huius quempiam[e] ita reddi-

a Vide Plutarch. apoph. Lacon. f. 411.

b Eglo. quadam de Edicto Domitiani vnde verba proferam inferiùs vbi de Achaia & antiqua Græcia.

c In annot. ad d. l. athlet. fo. 351.

d Init. cap. 11. lib. 5. de architect. vbi nunc mihi videtur (tametsi non sunt Italicæ cõsuetudinis) palæstrarum edificationes tradere explicatè, & quemadmodum apud Græcos constituãtur monstrare, &c in quib. ephebæi & elæothesij & frigidarij mẽtio.

e in Pompei vita. fo. 1170. Græci exemplar. à Steph. editi & in Latini fo 515. vbi pulcherrima gymnasia hortique pretiosissimi erant qui Demetrij dicebãtur & cæt. non longè meliùs interpres vetustior Diuersoria reddiderat quicquid recentioribus in contrariũ videatur in iis ad eum locũ annotationibus quas idẽ Stephanus excudit.

derint, vt in eo Gymnaſij nomen appareat, ſicuti poſteà commodiùs demonſtrabitur, vbi *cap.26. & 27.* de oppidis ac ciuitatibus, in quibus olim eſſent gymnaſia diſceptabimus. Nec ſanè ante Neronem vlla fuiſſe Romæ gymnaſia, facilè quiſpiam queat oſtendere. Ad huius autem exemplum, qui primus Romæ fecit publica, Romanos quoſque nobiliores, in villis ſuis habuiſſe ſibi & amicis priuata, minimè dubitari debet. Plinius adeò in villę ſuæ deſcriptione[a] ad Gallum Apollinarem non modò cryptoportici, Xyſti, ambulationis, & geſtationis in modum Circi qua hortus includebatur (hanc hippodromi nomine ſæpiùs ab ipſo deſignatam puto) verùm etiam balnei & in ipſo calidæ piſcinæ, cellæ frigidariæ, baptiſterij, vnctuarij atque apodyterij commeminit: & ita quidem, vt huic ſuperpoſitum fuiſſe ſphæriſterium referat, quod plura genera exercitationis, pluréſque circulos caperet. Sub Valentiniano ſanè ac Valente principibus Romanis, qui vixit P. Victor, is & ſi gymnaſiorum vllorum in libro de regionibus vrbis non meminit, Circos tamen octo vel nouem, thermas XVI. balinea DCCCLVI. theatra tria vel quatuor, Amphitheatra duo: ludos V. VI. aut VII. Naumachias V. vel VI ſtadia duo fuiſſe Romæ (gymnicis vtique ludis vt puto exhibendis) memorat. Quamobrem Budæus ille omni veteris eruditionis laude illuſtriſſimus de illo tempore ſenſiſſe (ſi verum amamus) exiſtimandus eſt, quo nondum Romam aſcitus mos Græci certaminis, atque adeò gymnaſiorum fuerat, quem ſub imperatoribus quoque vetuſtioribus iam inde à Nerone fuiſſe receptum, ex Tacito *lib. 14. annalium*, aliíſque hiſtoriæ antiquæ auctoribus[b] intelligitur. Nam quomodo Caium Caligulam Dio[c] narrat, pugiles Druſillæ natalitiis dediſſe ſcilicet extraordinarios, & è Græcia aſcitos, ſic Tacitus quidem, *Annal. lib.* XIV. Nerone quartùm, Cornelio Coſſo. Coſſ. quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum fuiſſe retulit ad morem Græci certaminis, varia forma vt cuncta fermè noua: vbi quamobrem traductum à Neapolitanis exemplum, clariſſimus idémque mihi literarum & virtutis ergo tam charus quàm ignotus alioqui Lipſius[d] velit, non video, niſi forſitam quòd viciniores Neapolitani Romanis, quàm Eleates. Ego didici, Græci certaminis nomine, Olympicum κατ' ἀντωνομασίαν ſiue κατ' ἐξοχὴν ſignificari ab optimo historico: ſuadet, immò perſuadet, quod Neronis vt pote Olympionicæ anathemata in templo Iouis apud Olympiam clipei XXV. cum coronis extitiſſe Pauſanias *Eliacôn* I. *fol.* 124. *Aldini libri.* auctor eſt: ἐν δὲ τῷ ἐν ὀλυμπίᾳ ναῷ νέρωνος ἀναθήματα τρεῖς μὲν ἐς κοτίνου φύλλα στέφανος, τέταρτος ἐς δρυός ἐστι μεμιμημένος. κεῖνται δὲ αὐτόθι καὶ ἀσπίδες χαλκαῖ πέντε καὶ εἴκοσι, τοῖς ὁπλιτεύουσιν εἶναι φορήματα ἐς τὸν δρόμον: vbi quod ait de clypeis, qui à curſoribus armatis deferrentur, ad ea pertinere arbitror, quæ ſuperioris libri cap. XXXIV. ad extremum diſceptata ſunt. Sanè fuiſſe Romæ ſub Nerone gymnaſium, quod ictu fulminis conflagrarit, effigiéſque in eo Neronis. ad informe æs liquefacta ſit, ab eodem Tacito libro ſequenti *lib. 15. annal.* traditur. Atque iſtius quidem gymnaſij in quo certamen quinquennale Neronianum appellatum celebraretur ab ipſo Nerone pro ſalute ſua & æternitate imperij[e] conſtitutum Xiphilinus *in Nerone*, è Dione commeminit, in hæc ferè verba, ὑπὲρ δὲ τῆς σωτηρίας τῆς τε διαμονῆς τοῦ κράτους αὐτοῦ (οὕτω γὰρ που προέγραψεν) ἀγῶνα πενταετηρικὸν κατεστήσατο, Ne-

a Epiſt. 6. lib. 5. & epiſt. 17. lib. 2. Sic Iſidor. lib. 15. Origin. cap. 2. de locis publicis balnea & gymnaſia eadem eſſe quibus adiũgit apodyterium & popinam qua de re ſuo loco inferius agetur vbi de hebeterio & ephebio.

b Sueton. in Nero. cap. 12. Vide quæ ab ipſo & aliis ſcripſi de Capitolinis agonibus lib 1. ſ. cap. 3 & 26.

c Lib. 58. è quo ſcripſi lib. 1. ſ. & cap. 6. lib. 2. Semeſtr. vbi de cœnis variis.

d Cõment. ſuorũ in Tacitum f. 414. edit. Antuer. ann. 1581.

e Hac de cauſa ſuſceptos ludos Neronẽ appellari maximos voluiſſe. poſteà verò quinquẽnale certamen inſtituiſſe auctor Sueto. in eius vita cap. 11. & 12.

το, Νερώνειά αὐτὸν ὀνομάσας. καὶ ἐπ' αὐτῷ καὶ τὸ γυμνάσιον ᾠκοδόμησεν. Idipſum Græco ſtadij nomine ab Antonino Pio reſtitutum, quod Diocletiani temporibus adhuc integrum extaret, Iulius Capitolinus[a] memorat. Alexandrum Seuerum imperatorem, poſt lectionem operam palæſtræ aut ſphæriſterio, aut curſui aut luctaminibus mollioribus dediſſe, Lampridius narrat: agoni etiam præſediſſe, & maximè Herculeo (gymnicum iſto vocabulo ſignificari tractatu primo admonuimus) in honorem Magni Alexandri. Stadium igitur Conſtantij principis temporibus Romę, itidem vt theatrum & Odæum fuiſſe, Ammianus Marcellinus *lib.26.hiſtor.* non obſcurè tradit: quo loco de locis Romæ publicis, Et vrbis templum (ait) forúmque pacis, & Pompei theatrum & Odæum & ſtadium, aliáque inter hæc decora vrbis æternę. Quo autem ſtadium? niſi ad pueros, iuuenes, viros athletas, curſu certè, ſi non etiam cęteris gymnicis agonibus inibi exercendos? ſi non ad conſequenda ſacris & luſtralibus aliiſve agonibus prêmia, certè tamen conſtituendę ac reparandę frictionibus (à quibus pędotribę dicti) & item vnctionibus (à quibus aleiptę ac iatraleiptę, qualem ſuum Plinius iunior ad Trajanum ſcribens Harpocratem Alexandrinum fuiſſe memorat epiſtol. v. & XXII. libri x.) tum verò exercitationibus luctæ, ac diſci aut aliis (à quibus & gymnaſtæ nominati) valetudinis gratia: qualia in publicis ciuitatum locis, conſtrui ſolita, Galenus ipſe (qui ſub Antonino philoſopho & filio ipſius Commodo floruit) auctor eſt, cuius hæc verba reperias in ὑγιεινῶν libris[b]: vbi duplicem τοῦ γυμνασίου ſignificationem adferens, εἴδ' ἤτοι μεῖζον ἢ ἔλαττον ἢ πυκνότερον ἀναγκασθείη τις ἀναπνεῖν ἐπὶ κινήσει τινί, γυμνάσιον ἡ τηλικαύτη κίνησις ἐκείνῳ γενήσεται. τοῦτο μέν τοι κοινὸν γυμνάσιον ὀνομάζεται· ἴδια δὲ ἀφ' οὗπερ καὶ τὰ γυμνάσια προσαγορεύουσιν ἅπαντες, ἐν τινι κοινῷ τῆς πόλεως οἰκοδομησάμενοι χωρίῳ, εἰς ὅπερ καὶ ἀλειφόμενοί τε καὶ διατριβόμενοι, καὶ διαπαλαίοντες, ἢ δισκεύοντες, ἤ τι τοιοῦτον ἄλλο πράξοντες ἥκουσι· Atque in iis quidem communibus gymnaſiorum locis & præparatoriis ad exercitia iuuenes vſos frictionibus, molliendi corporis gratia, & poſt ipſam exercitationem frigida lauari ſolitos, paulò pòſt ibidē Galenus docet: τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, ὅταν ἤδη μειράκιον ἡμῖν γίγνηται, τότε καὶ τῇ σκληροτέρᾳ τρίψει χρησόμεθα, καὶ ταῖς μετὰ τὰ γυμνάσια ψυχρολουσίαις & cætera. τῇ δὲ παρασκευαζούσῃ πρὸς τὰ γυμνάσια τρίψει, σκοπὸν ἐχούσῃ μαλάξαι τὸ σῶμα, τὴν μέσην σκληρᾶς τε καὶ μαλακῆς ἐπικρατεῖν χρὴ ποιότητα & cætera quæ ſequuntur: quibus ipſas quoque frictionum varietates, à materia temporibus, lociſque ac inſtrumentis percenſet, at in his balnei, palæſtræ, olei pulueris mentionem facit: Ac denique oſtendit, poſt exercitia illa eiuſmodi, iuuenes frictionum illa portione quam ἀποθεραπείαν recentiores gymnaſtæ nominant, curari ſolitos, ſicut ad illla frictionibus etiam præparari: quas omnes antecedentes illa ſcilicet aut ſubſequentes gymnaſia, priſtinæ Symmetriæ hoc eſt proportionis ſiue mediocritatis grâtia moderatè adhibendas, præſtantiſſimus medicus docuit, χρὴ δ' οὐδ' ἐν τούτων (ait) ἀλλὰ τὴν ἀρχαίαν ἀκριβῶς αὐτοῦ φυλάττεσθαι συμμετρίαν ὥστε, οὔτε σκληρῶς, οὔτε μαλακῶς αὐτὸ τρίψομεν, οὔτε πολλαῖς, οὔτε ὀλίγαις, ἀλλὰ μετρίαις ἀνατρίψεσιν αὐτὸ τρίψομεν: οὐδ' ἐν πλέον

a In Antonino Pio vbi opera hæc eius extãt Romæ templũ Hadriani honori patris dicatũ Græcoſtadiũ poſt incẽdiũ reſtitutũ inſtauratum amphitheatrũ, &c. de Antonin. Galen. lib. 6. ὑγιεινῶν, fol. 280. imperatorum quos ipſe vidiſſet promptiſſimum ad corporis curam, breuiſſimis diebus occidente ſole in paleſtrã ingreſſum, longiſſimis autẽ hora nona vel ad ſummũ decima.

b Lib. 2. ſub init. fol. 232. Germ. exẽpl. vide & fol. 230. vbi, περὶ τῶν πρὸς παλαίστραν ἐν ταῖς γυμνασίοις & περὶ παρασκευαστικῆς τρίψεως: & fo. 240. docet quemadmodũ eiuſmodi exercitationibus vtẽdum ſit, μήτε δι' ὀλιγημερίας, μήτ' ἐν ἄλλῳ χωρῷ τῷ περὶ τῶν σιτίων φυλάττεσθαι [illegible] οἰκεῖν καὶ τὸ μέτρον ἐπ' αὐτοῖς τῶν γυμνασίων καὶ τῆς καλουμένης ἀποθεραπείας, εἰ δὲ καὶ [illegible] μένος τις αὐταρκῶς ἐπ' αὐτὰ παραγίνοιτο νῦν μὲν αἱ ἀκριβεῖς ἅπαντας ἔχειν τοὺς ἀριθμοὺς τῶν γυμνασίων.

Vide & fo. 241. de Scanſione per funem, & poſteà ad finẽ illius pag. oſtendit quid ſit τὸ ἐκπλεθρίζειν & quid τὸ πιτυλίζειν, ſed & ſub init. lib. 3 fol. 245 Omnis exercitationis probè peractæ, poſtremam partem apotherapiam dici: ſic ferè, ἅπαντος γυμνασίου καλῶς ἐπιτελουμένου τὸ τελευταῖον μέρος ἀποθεραπεία καλεῖται.

ἐργαζόμενοι τοῦ παρασκευάζειν τε πρὸς τὰ γυμνάσια, καὶ αὖθις ἀποθεραπεύειν, ἐπειδὰν ἱκανῶς γυμνάσηται· καλείσθω γὰρ οὖν δὴ καὶ ἡμῖν ὥσπερ καὶ τοῖς νεωτέροις γυμνασταῖς ἀποθεράπεια, τὸ μετὰ τὰ γυμνάσια μέρος τῆς τρίψεως. Hactenus ille: qui & inter exercitationes meras quæ non essent opera, recenset has species aliquantò pòst (quarum plerasque primo, & superiore proximo sermone, quoniam in lustralibus agonibus frequentiùs obirentur, attigimus, alias prætermisimus) πάλην, παγκράτιον, καὶ πυγμὴν, καὶ δρόμον, καὶ προσέτι τὸ πιτυλίζειν, τὸ ἐκπλεθρίζειν, τὸ σκιαμαχεῖν, τὸ ἀκροχειρίζεσθαι, τὸ ἅλλεσθαι, τὸ δισκοβολεῖν καὶ διὰ κωρύκου, καὶ διὰ σφαίρας, ἢ μικρᾶς, ἢ μεγάλης, καὶ δι' ἁλτήρων, ἐκπονῆσαι τὸ σῶμα: & posteà περὶ τοῦ ἀνθέλκεσθαι διὰ σχοινίου, καθάπερ ἐν παλαίστρᾳ γυμνάζουσι τοὺς παῖδας, εἰς εὐτονίαν παρασκευάζοντες: tum περὶ ἁλτήρων & aliis exercitationibus quibusdam, de quibus sigillatim, & accuratè Mercurialis doctissimus in arte gymnastica: cuius me libri, ad rei athleticæ istam commentationem aggrediendam impulerunt, ad consummandam animos fecerunt, simúlque locis quamplurimis adiumento fuêre maximo. Iis exercitationibus præsertim immodicis (quales fuisse athleticas auctore Celso diximus, Nam athletas quidem interdum oportebat, continuatis per totum diem laboribus decertare, quo absolutissimum illud exercitium quod τέλειον & κατασκευὴν vocant, obire possent:) lassitudo succedebat: quam si non arceri, & vitari, retardari quidem certè præparato frictionibus corpore, vt minùs exhiberet molestiæ, atque offensionis, & verò cùm adfuisset, eam apotherapeia illa (qua de actum est modò) curari solitam, frictionibus itidem post labores exanclatos adhibitis: vt in cætero exercentium sese, aut quouis modò defatigantium hominum, sic & in athletarum genere: de ipso Galeno didici, hæc admodum scribente libro tertio[a], ὁ δὲ ἴδιος τῆς ἀποθεραπείας σκοπὸς, ἐκστῆναί τε καὶ διακωλῦσαι τοὺς εἰωθότας ἐπιγίνεσθαι τοῖς ἀμέτροις γυμνασίοις κόπους. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀθλητῶν ἔτι, ἢ τῶν σκαπτόντων ἢ ὁδοιπορούντων ἢ ἐρεσσόντων & cætera. ἑτοιμότερον οἱ κόποι συνίστανται, πλὴν εἴ τις ἀποθεραπεία χρῷτο & cætera. ὥσπερ γὰρ οὐδ' οἱ πλεῖστα πονοῦντες ἀθληταὶ, κατ' ἄλλο τι γυμνάσιον ἐφεδρεύοντα κόπον ἔχουσι, πλὴν τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν τέλειον: οὕτως οὐδ' οἱ βίον ἐλευθέριον ζῶντες ὑγείας μόνης ἕνεκα γυμναζόμενοι, κοπιαθήσονταί ποτε διὰ τὸ μηδ' εἰς ἀνάγκην ἀφικνεῖσθαι τοῦ τοιούτου γυμνασίου. τοῖς μὲν γὰρ ἀθληταῖς ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὡς ἂν παρασκευάζωσι τὰ σώματα πρὸς τοὺς ἐν τοῖς ἄθλοις πόνους ἀμέτρους, ἔσθ' ὅτε καὶ δι' ὅλης ἡμέρας γινόμενον γυμνάζεσθαί ποτε τὸ τελεώτατον ἐκεῖνο γυμνάσιον, ὃ δὴ καὶ κατασκευὴν ὀνομάζουσι: τοῖς δ' ὑγιείας μόνης ἕνεκα γυμναζομένοις, οὔτε χρήσιμον ὅλως ἐστὶν εἰς ὑπερβάλλοντας ἄγεσθαι πόνους. Quibus ex verbis in extremo id etiam apparet, duplicem vsum atque commoditatem prębuisse illa gymnasia publica, apud veteres Græcos, vel ædificando athletarum robori, vel cæterorum, qui liberaliùs viuerent, tuendę sanitati. Itaque Galenus ipse[b] pædotribam quatenus exerceret homines, gymnasticæ, quâ verò palæstricam artem faceret, alterius professionis (quam ipse κακοτεχνίαν vocat & catableticam, sicuti superiore sermone *cap. 6. lib. 2. Agonist.* ostendi) ministrum fuisse significat: quo loco, αὐτὸς γὰρ ἡ μὲν γυμνάζει τῆς γυμναστικῆς, ἡ δ' ἀσκεῖ τέχνην παλαισμάτων, ἑτέρας αὖ τινός ἐστιν ἐπιτηδεύσεως: ἣν μὲν ἐγὼ ὀνομάζω καταβλητικήν. Et Plutarchus[c] denique ab aleiptis athletas solitos etiam suis temporibus fricari, satis demonstrat: quando, vt spiritum ad vires facere comprobet, iussos ab illis athletas

a Sub init. in f. 224. lin. 7. Meminit etiam τοῦ τελείου γυμνασίου eodē lib. 3. fol. 251. lin. 49. Init. autē lib. 4. fo. 255. lin. 20. τῆς ὑγιεινῆς ἐπιστήμης οὐ φαυλότατόν ἐστι μόριον ἡ περὶ τὰ γυμνάσια τέχνη. ταύτης δ' αὐτῆς οὐ σμικρὰ μοῖρα τὸ φυλάξασθαι κόπους, vbi φυλάξασθαι non est præcaueri, vt vertit Linacer: sed defendi hoc est arceri & vitari: vt locus indicat ille alter quem in contextum retuli ex d. f. 245. Atq; ita hoc verbi apud eundem Galenum accipi debet in lib. ad Thrasybulum πότ. ἰατρ. ἢ γυμνας. ἐστὶ τὸ ὑγιειν. fol. 284. lin. 41. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς τῶν γυμναστικῶν εὐεξίας ὅτι χρὴ φεύγειν τε καὶ διιστάναι τὴν ἀκρότητα, &c. τῆς δ' ἁπλῶς λεγομένης εὐεξίας τῆς κατὰ φύσιν οὐκ ὅπως φυλάττεσθαι προσήκει τὸ ἄκρον, ἀλλὰ καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν.
b Ad Thrasybulū circa finē lib. πότ. ἰατρ. ἢ γυμνας. ἐστὶ τὸ ὑγιειν. f. 300. lin. 12.
c ἐν τοῖς ὑγιειν. παραγγελ. fo. 225.

athletas tradit, vt fricationibus obniterentur, sempérque se opponerent, & corporis partes inter inungendum atque contrectandum mouerent: his admodum verbis, ὅτι μὲν γὰρ ἰσχὺν δίδωσι τὸ πνεῦμα, δηλοῦσιν οἱ ἀλεῖπται· τοὺς ἀθλητὰς κελεύοντες ἀντερείδειν ταῖς τρίψεσι, καὶ παρεγκόπτειν, τηροῦντας ἀεὶ τὰ πλαττόμενα μέρη καὶ ψηλαφώμενα τοῦ σώματος. Propterea eosdem gymnasiis, siue Xystis præfectos, & simul balneis Augustalibus olim fuisse, legimus in vetusta quadam inscriptione marmorea lapidis extantis Romæ[a]: cuius hæc verba sunt, M. Αὐρηλίου Δημητρίου ἀρχιερέως τοῦ σύμπαντος ξυστοῦ διὰ βίου ξυστάρχου καὶ ἐπὶ βαλανείων τοῦ σεβαστοῦ. Ἀλεξανδρέως ἑρμοπολίτου παγκρατιαστοῦ περιοδονίκ. παλαιστοῦ (sic legendum pro ΠΑΛΕΙΣΤΟΥ) παραδόξου υἱὸς Μάρκος αὐρήλιος ἀσκληπιάδης ὁ καὶ ἑρμόδωρος & cæt. ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ σύμπαντος ξυστοῦ διὰ βίου ξυστάρχης καὶ ἐπὶ βαλανείων τοῦ σεβαστοῦ. Ideò etiam athletæ in illis ipsis gymnasiis proagones ibidem & in adiunctis (vt probabile mihi sit) stadiis agones subire, ac dimicare soliti.

[a] Vide in auctuar. inscript. veter. Smetianis adiuncto per Iust. Lypsiũ pag. 57. edit. Antuerp.

De gymnasio Neroniano aduersus Lipsium. Oleum ad quid præbitum. Athenæi locus de Antiochi Epiphanis editione ludorum expositus notato interprete, Vbi de Oleo præbito eiuus & in thermis vsus, & in campestribus exercitationibus. Ad hoc allatæ inscriptiones vetustæ. Ἀπογράψαι à quo diuersum ἀναγράψαι in margine. Album agonistarum apud Olympiam, Editio nominis ac professio, vt ipsorum, ita tinctorum atque inunctorum in baptismo fidelium velut athletarum Christi. Aristidis locus expositus, & item Lucilli. Album agonistarum & in musicis ludis. Ad ludos inuitatio præconis voce de tuba. Citatio agonistarum: præconia: quo ea ordine fieret, item circunductio per stadium.

CAPVT XVI.

AD Neronianum quidem gymnasium, quòd attinet vnde ista non inutilis (vt spero) futura processit oratio: in eo musicum non magis, quàm gymnicum agonem fuisse inde intelligimus (contrà quàm visum Lipsio tamen) quod etsi coronæ citharœdis in eo pararentur quas ipse princeps sine contentione atque victoria (id enim esse τὸ ἀνικεὶ pro ἀνικητὶ apud Dionem[b] sentio) vsurparet sibi. in consecratione tamen ac dedicatione gymnasij, oleum senatoribus, & equitibus gratuito datum, ex Dione Xiphilinus memorat: ad palæstram igitur cæterosque gymnicos ludos ἐλαιον τε ἐν τῇ καθιερώσει αὐτοῦ, (de gymnasio loquitur) καὶ τοῖς βουλευταῖς καὶ τοῖς ἱππεῦσι προῖκα ἔνειμε. Nam etsi Oleum in congiario, sicuti frumentum populo præberi solitum non nego, id quod ad XIV. annalem Taciti Lipsius[c] ille nos interdocuit: Vbi tamen gymnasij mentio ad gymnicorum ludorum vsum vt referatur necesse est, quemadmodũ illo Taciti quem dixi loco: cuius in eandem cum illo Xiphilini seu Dionis (quem Lipsius non citat) sententiam hæc verba sunt, gymnasium eo anno dedicatum à Nerone præbitúmque Oleum equiti ac senatui Græca facilitate. Et Suetonij[d] pene gemina, Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romę more Gręco triplex, musicum, gymnicum, Equestre, quod appellauit Neronia: dedicatisque thermis atq; gymnasio, senatui quoque & equiti Oleum præbuit. Nisi forte in ipso gymnasio balneum fuit, in quo se abluti aqua, odorato deinde oleo fœdarent potiùs quàm perfunderent, aut inungerent. Qua de re nihil manifestius hisce Philostrati de ipso Neronis facto verbis proferri posse ad illustrãdos illos quod de oleo senatui, Equitique concesso indicaui locos exi-

[b] Ex quo Xiphilin. in Nero. fo. 158.

[c] Citatis etiam Plinij verbis è cap. 4 lib. 15. natural. hist. vsum eius (olei) ad luxuriã vertêre græci, vitiorum omniũ genitores in gymnasijs publicando.

[d] Cap. 12. qua de re vide locos à me adnotatos capite huius libri supe riore proximo, scripsi etiam lib. 1. cap. 3 & 26.

ſtimo. Sic iſte[a] eam hiſtoriam enarrat, ὁπότε γυμνάσιον μὲν ἐξεποιήθη τῷ Νέρωνι θαυμασιώτατον τῶν ἐκεῖ, λευκὴν δ᾽ ἔθυον ἐν αὐτῷ ἡμέραν νέρων τε αὐτὸς καὶ ἡ βουλὴ ἡ μεγάλη καὶ τὸ ἱππεῦον τῆς ῥώμης παρελθὼν δ᾽ ὁ δημήτριος ἐς αὐτὸ τὸ γυμνάσιον διεξῆλθε λόγον κατὰ λουομένων ὡς ἐκλελυμένων τε καὶ αὐτοὺς χραινόντων καὶ ἐδείκνυεν ὅτι περιττὸν ἀνάλωμα εἴη τὰ τοιαῦτα. Nec abſimiliter cum reſciuiſſet Antiochus Epiphanes ab Æmilio Paulo Romanorum Imperatore in Macedonia ludos editos, & qui eum largitione, operúmq; magnitudine ſuperare vellet, in ciuitates Græciæ miſiſſet vt apud Daphnē adeſſet ludorum quos ederet ipſe ſpectandi gratia. Conuentus initio pompam deduci iuſſit, quæ ab Athenæo accuratè, ac diligenter alicubi[b] refertur. perfectos autem agonas variáque per triginta dierum ſpatium ſpectacula, quorum dierum primis quinque. (ſic malo vbi Dalichampius interpres vertit, primis quinque poſtea) omnes in gymnaſio ex aureis arculis, vnguento crocino illiti ſint, ab Athenæo traditur, & quindecim ſcilicet arculas illas fuiſſe totidémque & cinnamomini & nardini, ſimiliterque ſequentibus diebus illatum fuiſſe Amaracinum, Telinum, Irinum, omnia odoris ſuauitate præſtantia, ἐπιτελεσθεισῶν δὲ τῶν ἀγώνων (ait) καὶ μονομαχιῶν καὶ κυνηγεσίων κατὰ τριάκονθ᾽ ἡμέρας ἐν αἷς τὰς θέας συνετέλει πέντε μὲν τὰς πρώτας ἐν τῷ γυμνασίῳ πάντες ἐκ χρυσῶν ὁλκίων ἠλείφοντο κροκίνῳ μύρῳ. ἦν δὲ ταῦτα πεντεκαίδεκα, καὶ κινναμωμίνου ἴσα καὶ ναρδίνου παραπλησίως δὲ καὶ ταῖς ἑξῆς εἰσεφέρετο τήλινον ἀμαράκινον, ἴρινον· πάντα διαφέροντα ταῖς εὐωδίαις &c. Ad thermas denique vſum olei commodum (ſi non neceſſarium) & præberi populo ſolitum, vel iſta ex inſcriptione veteri[c] verba manifeſto comprobant: L. Cæcilius L. P. P. optatus &c. miſſus honeſta miſſione ab imperat. M. Aur. Antonino & Aur. Vero Aug. At lectus ab his inter immunes conſequutus honores Ædilitios II. vir III. Flam. Romæ & Diuorum Auguſtorum qui Reipub. Baic..... Do, lego, darique volo, X. VIIↃ. ex quorum vſuris ſemiſſibus edi volo quotannis ſpectat. duellum die IIII. Iduum Iunij. Nequeat *CCL. & eadem die ex *CC. oleum in thermis publicis populo præberi &c. Item ex iſta[d] L. Cæcilius. L. F. Cilo IIII. vir. A. P. Qui teſtamento ſuo H-S. N XXX. municipibus Comenſibus legauit quorum reditu quotannis per Neptunalia oleum in campo, in thermis & balneis omnibus quæ ſunt Comi. populo præberetur &c. Vbi animaduerte oleum non ad thermas tātum & balneas, verum etiam ad campum hoc eſt, ad campeſtres exercitationes atque gymnaſia dari ſolitum: Xiphilinus in auito Pſeudantonino quem ipſe Sardanapalum alij Heliogabalum nominant, Aurelij cuiuſdam Felicis athletæ meminit: ob cuius roboris præſtantiam Elæi tum Olympicis ludis luctatores in ſtadium citare ſuperſederint, inuidentes ipſi ne (quod dicitur) Octauius ab Hercule pronunciaretur: quāuis in albo exhibendorum certaminum id quoque comprehendiſſent: Igitur Felicem Romæ vtroque certamine victorem extitiſſe quod antea nemini vſuuenerat: Ex eo autem hoc inſuper addiſcimus, ita Olympiæ album agoniſtarum fuiſſe propoſitum antiquitus, quemadmodum Romæ gladiatorum ad pugnam deſignatorum die muneris indicem palam proponi ſolitum libri Semeſtrium ſecundi cap. XI. docuimus. Verba in eam rem Dionis apud Xiphilinum, *fol.* 349. omnino iſta ſunt, ὁ δὲ σαρδανάπαλος καὶ ἀγῶνας ἐποίει καὶ θέας συχνὰς ἐν αἷς αὐρήλιος αἴλιξ ὁ ἀθλη-

τὴς

a Philoſtr. lib. 4. de Apollo. fo. 27. vbi de Demetrio philoſopho.

b Lib. 5. Deipnoſoph. ſub initiū in fol. 58. Aldini exemplar.

c In lapide apud Barcinonem extāte pro æde Diuorum Iuſti & Paſtoris: quam inſcriptionum antiquarum Smetij ordine tertio relatam, videas editionis Antuerpianæ ordine tertio, fo. 157. nu. 11.

d Quæ extat in tēplo vici Intemeani agro Comenſi tabula lapidea earumdē Smetij inſcriptionum ordine 3. fo. 150. nu. 14. Literis vt illa ſuperior maiuſculis exarata.

στῆς εὐδοκίμησεν, ὃς τοσοῦτον τοὺς ἀνταγωνιστὰς ὑπερῆρεν, ὥστε πάλην τε ἅμα καὶ παγκράτιον ἐν τῇ ὀλυμπίᾳ ἀγωνίσασθαι ἐθελῆσαι κἂν τοῖς καπιτολίοις καὶ ἀμφω νικῆσαι· οἱ μὲν γὰρ ἠλεῖοι φθονήσαντες αὐτῷ, μὴ (τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο) ἀφ' ἡρακλέους ὄγδοος γένηται οὐδ' ἐκάλεσεν ἐς τὸ στάδιον παλαιστὴν οὐδένα καίπερ ἐν τῷ λευκώματι, καὶ τοῦτο τὸ ἄθλημα προσγράψαντες· ἐν δὲ δὴ τῇ ῥώμῃ καὶ ἐνίκησεν ἑκάτερον ὃ μηδεὶς ἄλλος ἐπεποιήκει. De professione nominis atque in album descriptione, siue relatione illorum qui gymnicis agonibus decertaturi essent, hunc insuper habeo Aristidis [a] rhetoris locum, vbi victoriam in illis eum reportasse scribit, non qui primus omnium nomen edi curasset suum, sed qui se qualem esse professus fuerat talem factis ac re ipsa, demonstrare potuisset fortiter decertando scilicet, ὁρῶ γὰρ ὅτι κἂν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν οὐχ ὅστις πρῶτος τὴν ἀπογραφὴν ἐποιήσατο οὗτος ἀπέρχεται νικῶν, ἀλλ' ὅστις οὐ τὴν ἀπογραφὴν πεποίηται τοῦτο ἐπὶ τῆς πείρας ἀθεῖστα δείκνυσι καὶ τοῦτο οὕτως ἰσχύει διὰ τέλους. Et addit statim victoriæ signum hoc est brabium seu præmium iis dari, non qui decurrere, aut alio genere decertare cœperint, sed iis qui perstantes in labore, ac certamine accesserint ad agonothetas & Hellanodicas à quibus præmia tribui superiore libro ad extremum docui: Sic enim ista interpretor, ὥστε καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄθλοις (προσθήσω δὲ ὅτι καὶ τοῖς αὐτοῦ τάχεσι) οὐ τοῖς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐξενεγκοῦσιν ἀποδίδοται, τὸ σύμβολον ἀλλὰ τοῖς παρελθοῦσι. Porro quemadmodum ἀπογραφῆς vocabulum eo Aristidis loco ad relationem agonistarum nominis in album pertinere censeo: Sic & apud Epigrammatarium Lucillium [b], τὸ ἀπογραψάμενος: vbi sic scriptum εἶτ' ἀπογραψάμενος πύκτης ἀπολώλεσε πάντα: Quod tamen ab eruditissimo Brodæo eius libri Scoliaste nequaquam aduertitur. nec tãtum nomen agonis sed etiam agonis genus quo quisque ipsorum esset decertaturus palam edi ac proponi solitum inde coniicicio quod sumpta metaphora ab ascetis vbi de baptisatis in Christum ac perunctis à D. Ambrosio [c] agitur, venimus ad fontem (inquit) vnctus & quasi athleta Christi: quasi luctamem huius seculi luctaturus, professus es luctaminis tui certamina. Nomen quidem à baptisatis aut baptisandis potiùs veluti athletis quibusdam omne certamen in posterum pro Christo subituris dari antiquitus solitum iuxta concilij Carthaginensis quarti canones [d] (quod hodiéque obseruatur, apud nos quidem quicquid glossator decreti sentiat) vel ex eo intelligimus Hic mari Remorum Archiepiscopi dicto in concilio apud sanctum Medardum quod Gratianus in decretum suum [e] retulit sic fere legum ecclesiasticarũ auctoritas talis est vt in causis gestorum semper scriptura requiratur: adeò vt qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen præcipiatur &c. Sane non in gymnicis solum sed etiam Musicis agonibus eorum nomina qui præbituri spectaculum forent in albo præscribebantur, sicuti de Nerone Suetonius [f] & ipse Dio tradidere, huius quidem abbreuiator Xiphilinus [g] his fere verbis καίτοι πῶς ἄν τις καὶ ἀκοῦσαι μὴ ὅτι ἰδεῖν ὑπομείνειεν αὐτοκράτορα αὔγουστον ἔς τε τὸ λεύκωμα ἐν τοῖς ἀγωνισταῖς ἐγγραφόμενον καὶ τὴν φωνὴν ἀσκοῦντα· μελετοῦντά τε τινὰς ᾠδάς &c. Præterea in ipsis quoque curulibus agonibus, eorum qui equos certamini prẹberent, præscripta in albo illo nomina, verisimile arbitror: quos etiam subscriptiones in grãmateio [h] quaspiam suis non alienis equis exhibitis, ac professiones facere debuisse libro primo *ad finem cap*. 3. tradidi. Præter album illud quod

a Initio orat. 1. ὑπὲρ ῥητορικῆς πρὸς πλάτωνα, fo. 111.
b Lib. 2. Antholog. cap. 1. εἰς ἀγωνιστάς epigrammat. 1. Αναγράψαι autem ad relationem hieronicarũ nominis & athletarum itemque Olympiadum ordinis in cõmẽtarios publicos pertinet sicuti ostendemus extremo cap. 23. 5.
c Lib. 3. de sacrament. cap. 2. vnde verba superioris libri sermone. quinto protuli.
d Cap. 85. vnde sumptus c 58. baptizãdi apud Gratianũ de consecrat. distin. 4.
e cap. 9. legum 2. quęst. 1. apud Gratia.
f In eius vita cap. 21. Vide & locum Suetonij in hanc rem à nobis allatũ lib. 1. vbi de sortitione agonistarum egimus.
g Nerone fo. 176.
h De grammatico isto, vide si vacat quæ scribimus cap. 27. huius libri.

de futuro ſpectaculo atque antagoniſtis admonebatur populus,ad ludicrum illud à pręcone inſuper inuitabatur,facto primùm tuba,per ipſum ſilentio : qua de re ita Liuius[a],de Iſthmiis agens, Romam ad ſpectacula conſederunt, & præco cum tubicine (vt mos eſt) in mediam arenam vnde ſolemni certamine ludicrum indici ſolet proceſſit,& tuba ſilentio facto ita pronunciat. Itaque Statius Papinius[b] poſteaquam de annuis agonibus gymnicis ad Surrentinum Herculem à Pollio inſtitutis ita cecinit.

a Lib.3.decad.4 Vbi de Philippo Macedone ſuperato à Q. Flaminio & reſtituta Græciæ libertate.

b Lib.3. Syluarum ſub initiũ in Hercule Surrentino.

--hic tibi feſta
Gymnias inſontes iuuenum ſine ceſtibus iræ
Annua veloci peragunt certamina luſtro.

Placidarum & Graiarum tubarum ad extremum carminis mentionẽ facit,quibus ad eos ludos ſacrificiis adhibitos(hos autem cum Olympicis, Pythiis,Iſthmicis,& Nemæis comparat:) Agoniſtæ inuitarentur ſcilicet

Iam placidæ dant ſigna tubæ,iam fortibus ardens
Fumat arena ſacris: hos nec Piſeus honores
Iuppiter, aut Cyrrhæ pater aſpernetur opacæ
Nil his triſte locis: cedat lachrymabilis Iſthmos
Cedat atrox Nemea litat hic felicior infans

Et poſteà *--Phrygióque è vertice Graias*
Addicis Miſene tubas.-- & cæt.

Apud noſtros Toloſates poëtici agones de quibus paulò pòſt latiùs diſſeretur,quindecim minimum diebus antequàm committantur, ſolitis vicis, atque compitis totius vrbis per præconem ac tubicinem pronunciari ſolent,vt ad præmia conſequenda de ſe periculum facturi ſcilicet inuitentur. Ab eodem Pręcone citabantur olim agoniſtę ſuo quique ordine quem ſors dederat ſcilicet,ſecundum ea quę de ſortitione athletarum diſſerens ſermone primo expoſui. Citatos à pręcone ad certamen antagoniſtas,cùm illud Dionis indicat quod appinxi modò οὐδὲ ἐκάλεσεν ἐς τὸ στάδιον παλαιστὴν οὐδένα : Tum hoc quoque quod Athenienſis hoſpes apud Platonem ita protulit *lib.8. de legib. fol.833.* σταδιοδρόμον δὴ πρῶτον ὁ κήρυξ ἡμῖν. καθάπερ νῦν ἐν τοῖς ἀγῶσι παρακαλεῖ. Ex quo etiam colligas non malè primos omnium vocatos ex athletis curſores. Poſtremos verò quos grauioribus agonibus decertare oporteret:Qua de re ad extremum ſermonis ſeu libri primi è Philoſtrato,& Pauſania,Sed è Sophocle potiſſimùm egiſſe me recordor, à quo inſuper hoc diſcas, ſequenti die poſt gymnicos ſtatim ab exortu ſolis, curules, ſeu equeſtres ludos(quibus de celeritate equorum certamen foret) Delphicis ſeu Pythicis agonibus exhibitos : Nam vbi de Oreſte qui diaulo vicerat loquens inducitur Pædagogus[c] ſubiicit inter cætera hoc quoque,

c Electra. fo.112. exēpl. à Steph. excuſi.

κεῖνος γὰρ ἄλλης ἡμέρας ὅθ' ἱππικῶν
ἦν ἡλίου τέλλοντος ὠκύπους ἀγὼν
εἰσῆλθε πολλῶν ἁρματηλάτων μέτα.

Rurſum à pręcone illo hieronicas,& renunciatos,tractatu ſuperiore *Agoniſt. 2. cap.12. & 13.* oſtendimus, & per mediam arenam circunductos ad oſtentationem credimus, atque hoc potiùs videri Pindarum *Olympior.od.5.ſtrop.4.* ipſum annuere,vbi de Epharmoſto Opunctio palęſtrita victore in Marathoniis ludis,

φῶτας

φῶτας δ' ὀξυρεπεῖ δόλῳ
(artem palæſtritam intelligit, de qua ad Ariſtotelici loci caſtigationem à me tractatu primo *cap.*13.14.15.copioſè ſatis actum eſſe memini: Nam dolus alioqui circa gymnicos quidem agones in reprehenſione non in laude poſitus apud veteres fuit, ſicuti cap. VIII. attigi, & verò apertiùs faciente Domino, paulò pòſt *cap.*19. indicabitur.)
ἀπλῶτι δαμάζας διήρχετο κύκλον
(Arenæ orbem caueam, & ſcamma, in quo depugnabatur, aut interiorem totius amphitheatri ſeu ſtadij regionem ſignificat)
βοᾷ ἀραῖος ἐὼν καὶ καλὸς κάλλιστά τε ῥέξας.--

Athletarum probatio quæ ἔκκρισις καὶ ἀπόκρισις Philoni: Qui inter athletas non recepti. De ſeruis notatus error auctoris librorum de re gymnaſtica. Athletica vitæ ratio illiberalis. Ariſtotelis locus expoſitus. Athletæ Seruilibus verberibus nonnunquam coerciti, vt vitibus milites Romani, & apud ipſos extranei milites fuſtibus. Serui in athletarum numerum non allecti. è Dionyſij Halicar. loco tria menda ſublata. libertini admiſſi inter athletas & ſimili ratione inter clericos & monachos præterquàm inuitis patronis: Seruilis adſcriptitiæ vel colonariæ conditionis homines ne volentibus quidem dominis inter iſtos antiquitus recepti. Sed è poſterioribus Iuſtiniani conſtitutionibus non volentibus modò verùm etiam ignorantibus dominis inter Monachos & quidem ita vt per monachiſmum dominica poteſtate poſt certum tempus liberari poſſent quandiu tamen in monaſterio permanerent: A quo vel à clero eos retrahendi ius dominis eo caſu perpetuum eſſe Leo philoſophus & imperator conſtituit Veteris conſtitutionis nomen in Leonis atque Anthemij reſcripto. Notatus ad margin. Balſamon apud Photium de probatione perſonarum ad baptiſmum accedentium.

CAP. XVII.

PORRO de cætero examine, ac probatione athletarum tam circa natales, quàm bonos mores, atque honeſtam vitæ nulla infamiæ macula & labe aſperſæ rationem: de qua ſuperiùs aliquanto ſermonem inſtituimus, hoc & à M. Tullio (ſubobſcurè licet) in libris de officiis, *lib.* 1. *cap. talis igitur*, vbi athletarum quoque probationis iniicitur mentio, hiſce pauculis verbis attingitur, bene Pericles cùm haberet collegam in prætura Sophoclem poëtam, híque de communi officio conueniſſent, & caſu formoſus puer præteriret, dixiſſétque Sophocles, ô puerum pulchrum Pericles, atenim Pericles, prætorem, Sophocles decet non ſolum manus, ſed etiam oculos abſtinentes habere. Atque hoc idem Sophocles, ſi in athletarum probatione dixiſſet, iuſta reprehenſione caruiſſet: tanta vis eſt & loci & temporis. Ad iſtam athletarum qui depugnandum in ſacris agonibus haberent diſquiſitionem, atque approbationem ab agonothetis, aut ab hellanodicis forſitan etiam ab vtriſque fieri ſolitam: præter Luciani verba illa, quæ cùm de Olympionicarum ſtatuis ageretur, attuli, hoc inſuper Philonis [a] verbum pertinere cenſeo, ἡ γὰρ προσηγορία τῆς μαθήσεως μεταληφθεῖσα ἐκκρίσεως ὀνομάζεται διττὸν δ' ἐστὶ τοῦτο· δηλοῖ γὰρ τὸ μὲν ἔκκρισιν καὶ ἀπόκρισιν ἣ καὶ τοῖς ἀγωνισταῖς κατὰ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας λεγομένους εἴωθε συμβαίνειν, μύριοι γὰρ ἀνεπιτήδειοι φανέντες ἤδη πρὸς τῶν ἀθλοθετῶν ἐξεκρίθησαν. Exemplo illo athletarum qui ex Agoniſticis legibus approbare ſe Hellanodicis & athlotheticis & ex epiſtatarum gymnaſiarchorum Pædotribarum præſcripto vitam inſtituere debebãt, ſéque ritè exercendo ac legitimè perfectionem athleticam aſſequi ſtude-

[a] περὶ τῶν μετονομαζομένων.

bant, Monachis quoque iuſtis ac legitimis aſceticis hanc vnam ſcilicet formam in tota vitæ ratione ad perfectionem tendentibus probationem ac præceptionem præpoſiti ſui tenendam. Iſidorus Peluſiota in quadam ad Nilum epiſtola, *Epiſt.5.lib.1.* docuit τύπος ἡμῖν ἔςω (inquit) καὶ χρείας ἁπάσης καὶ διαίτης καὶ τελειώσεως ἡ τοῦ προεςῶτος δοκιμασία καὶ κέλευσις. ad examen ſanè probationémque recipiendorum inter athletas illam de qua ſermo inſtitutus hoc deniq; pertinet quod D. etiam Chryſoſtomus[a], noli ergo iſtos (inquit) athletas extrinſecus conſiderare, ſed ingredere ſenſu rationabili, ad interiorem eorum habitudinem & cæt. nihil de ætate, vel modica vel extrema ab effectu certaminis impeditur & cæt. Quando etiam mulieres expeditæ ad prælia concurrunt, & illuſtres coronas adeptæ ſunt: Nam illi extranei nobis, id eſt mundani agones, & ætatis & formæ & generis dignitatem requirunt: vnde & ſeruis & mulieribus, & ſenibus, & pueris ad eos aditus denegatur: Vbi quod de pueris ait, accipiendum de illis qui valde abſunt à pubertate, quando pueros etiam in ſacris agonibus decertaſſe ipſiſque, vt hieronicis coronas, & ſtatuas olim decretas, ante docuimus. Et quod ait de ſeruis, tum hoc loco, tum illo altero quem ſuperiùs attuli, ſicuti Caſſianum quoque de probatione athletarum diſſerentem ſcribere oſtendi, ſatis manifeſtum Mercurialis alioquin doctiſſimi errorem facit cap. 3. lib. 1. & cap. 10. lib. 2. de arte gymnaſtica de Lampridio in Alexandro & Pauſania Eliacis (vbi tamen hoc minimè omnium traditur) nō minùs ſeruos quàm ingenuos antiquitus, in curſus certaminibus contendiſſe colligentis, cùm tamen ea res adeò ſeruilis non fuerat, vti de athletis, eorumque immunitate, ac priuilegiis crebra in iure noſtro, nulla prorſus athletarum ſeruorum fiat mentio: Et ſenatorem quoque Romanum Olympicis ludis ætate Pauſaniæ (qui ſub Adriano & Antonino vixit) decertaſſe ac Olympionicen fuiſſe, ſibíque honori duxiſſe iſtud, adeò vt eius memoriam extare impoſterum voluerit: ipſe Pauſanias *Eliacôn 1. fol. 131.* memoret, ſic ferè: συνέβη δὲ καὶ ἄλλο κατ᾽ ἐμέ, τοιόνδε ἀνὴρ βουλῆς τῆς ῥωμαίων ἀνείλετο ὀλυμπικὴν νίκην. ἐθέλων δὲ ὑπολιπέσθαι. τῆς νίκης ὑπόμνημα χαλκῆν εἰκόνα ἐπίγραμμα τὶ ἄρυθμον ἐς ποίησιν βόθρου. Intereà non nego quin minùs liberale quidpiam, ac propemodum ſeruile habuerit athletica ratio & vita, illis quas antè memoraui circa ἀναγκοφαγίαν, abſtinentiam, ſolis æſtus, doloris & immodici laboris certo alicui exercitio, non magis ad valetudinem conducibili, deuoti atque addicti, perpeſſionem, aliíſque agoniſticis legibus ſubdita & aſtricta, quamobrem huic liberalem vitæ rationem Galenus ipſe *ſub initium libri 3. ὑγιεινῶν. fo. 245.* aduerſam fecit, quo loco ὥσπερ γὰρ οὐδ᾽ οἱ πλεῖςα πονοῦντες ἀθληταὶ κατ᾽ ἄλλο τὶ γυμνάσιον ἐφεδρεύοντα κόπον ἔχουσι πλὴν τὸ καλούμενον ὑπ᾽ αὐτῶν τέλειον οὕτως οὐδ᾽ οἱ βίον ἐλευθέριον ζῶντες ὑγιείας μόνης ἕνεκα γυμναζόμενοι κοπιαθήσονταί ποτε & cætera: poſt ipſum ita vti dixi adhibita moderatione quadam exponendum Ariſtotelem[b], quo loco, τοὺς ἐλευθέρους ἀπὸ τῶν ἀθλητῶν manifeſte ſeparat vt aduerſos facere videatur de ſtatu valetudinis ad liberos ſuſcipiendos apto. diſceptans, ſic fere πεπονημένην μὲν οὖν ἔχειν δεῖ τὴν ἕξιν, πεπονημένην δὲ πόνοις μὴ βιαίοις, μηδὲ πρὸς ἕνα μόνον ὥσπερ ἡ τῶν ἀθλητῶν ἕξις, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἐλευθέρων πράξεις. Illud aſſero ne Galenum quidem nedum Ariſtotelem eos qui in ſacris agonibus decertandum haberent,

aut

[a] In homil. de natiuitate ſeptem Machab. pa. 1422 quam vtinā cum cæteris ſancti antiſtitis operib. græcam publicaſſēt qui è Græcis Latina facta dare voluerūt.

[b] Lib. 8 Politicôn cap. 16. & vltimo fo. 212. Francofurd. impreſſ. vbi περὶ τεκνοποιΐας.

aut alios etiam gymnicis ludis deditos athletas conditione seruos existimasse. Verum propter athleticum illud vitæ institutum, non æquè sui iuris aut liberos in exercitationibus subeũdis fuisse, vt illos, qui valetudinis gratia dumtaxat in gymnasio, & palæstra versarentur, neque se athleticarum legum necessitati sponte ipsi subiecissent, cùm athletas qui legibus certaminis non obtemperassent, & seruilibus interdum verberibus coërcitos Dionysius ipse Halicarnasseus eo loco[a] quẽ libro primo indicaui manifestum his verbis (vt opinor) faciat, ἐν ᾧ τινα τὰ ἐπὶ τούτοις μάστιγες ὕβρεις αἰκίαι σωμάτων δούλων καὶ οὐκ ἐλευθέρων & reliqua: quod ipsum Galenus[b] significauit, quo loco à suilla sagina vitam athleticam in reliquis similem hoc solo distare ait, quod laboribus nimiis exerceantur athletæ, inuiti cibo se expleant & nonnunquam tergum vitibus lacerari sibi patiantur ὥστε ἐοικέναι τὸν βίον αὐτῶν, ὑῶν διαγωγῇ· πλὴν γ' ὅσον ἢ μὲν ὕες οὐχ ὑπερπονοῦσιν οὐδὲ πρὸς ἀνάγκην ἐσθίουσιν, οἱ δὲ καὶ ταῦτα πάσχουσι καὶ ῥοδοδάφναις ἐνίοτε τὰ νῶτα διακναίονται: Sane ipsos quoque iusto sacramento adactos milites vitibus à centurione cuius insigne vitis fuerit, coërcitos vbi quid peccassent notum esse tum ex Macri nostri[c], tum etiam è Spartiani Adriano: Iuuenalis Satyra VIII. & itidem Silij Italici li. XII: Lucani sexto, Plutarchi Galba, Plinij primo cap. lib. XIV. & Taciti è primo annalium[d] locis intelligo. Id nescio vtrum quisquam obseruauerit, fustibus (quibus etiam cæsos esse milites Modestinus noster[e] auctor est) olim in extraneos tantùm, in Romanos verò vitibus animaduersum à centurionibus, tribunis, aut principalibus: id quod equidem ex his Liuianæ libri LVIII. epitomes verbis dudum adnotaui: Quæ vt Iuris nostri studiosos adiuuent, placet appingere. Igitur vbi de Scipione ad Numantiam militarem disciplinam corrigente, Quem militem (inquit) extra ordinem deprehendit, si Romanus esset vitibus, Si extraneus fustibus cæcidit. Vt milites igitur, sic etiam athletas vitibus illis, quam rosæ similem ferentibus castigatos inde percipimus: quorum vtrorũque aliquam non seruitutem quidem, sed necessitati obsequi cuipiam adstrictã vitam nemo est qui non intelligat. Sed gladiatores quoque qui fortiter non ferirent sed inter se colluderent pugilum illorum quos diximus exemplo verberibus castigari plectique solitos ex eo D. Augustini loco[f] apparet, Vnde verba sermonis superioris libri tricesimo aspersisse me recordor hęc admodum, Studiis autem spectaculorum fiunt dæmonibus similes clamoribus suis incitando homines vt se inuicem cædant secumque habeant contentiosa certamina &c. quod si animaduerterint esse concordes tunc eos oderunt & persequuntur, & tãquam collusores vt fustibus verberentur exclamant, & hãc iniquitatem facere etiam vindicem iniquitatum iudicem cogunt. Seruos equidem à Romanis vt Græcorum athletarum veterum ordinariorum (vt ita loquar) ac legitimorum in speciem inter se dimicarent, in amphitheatri arenam vel in stadium alicuius mercedis, aut præmij gratiæ Romæ (præsertim sub imperatoribus ex quorum libidine in hoc genere administrabantur omnia) productos vt minime inficior, ita legere, nisi forte de agitatoribus & aurigis equorum Circensium, haudquaquam apud historiæ veteris auctores memini. Nec sane de seruis athletis tanquam vlla ipsis alieni iuris existentibus immunitas olim concessa fuerit: intel-

a Ex protreptico ad athletas. fo. 41.

b ἐν προτρεπτικῷ λόγῳ ἐπὶ τὰς τέχνας, fol. 5. ex quo cætera protuli sub initium huius tractatus.

c l. milites 13. §. Irreuerens miles. D. de re militari.

d Ad quem vt rem tritã & proculcatam de vite centurionũ se non notare, Lipsius etiam scribit.

e l. 2. §. sed qui agmen. D. de re militari.

f Ex lib. de catechizan. rudi. cap. 16.

ligi rescriptum principale quod interpretamur vllo modo potest. Ac nequis hac de re quam superius memoraui hoc est de seruis ad gymnicos agones non admissis scrupulus supersit, ipse Dionysius Halicarnasseus[a] qui sub Augusto floruit præcepta dās orationis habendæ, ad athletas in certamen descensuros, quo magis ab omni corruptione alienos se exhibeant, ne seruilibus verberibus coërceantur, qui de libertate potissimum gloriari solent, cuius fidem faciat ipsa eorum in athletarum numerum allectio, quod deferri & accusari solerent qui conditione serui clanculum in athletarum numerum irrepsissent, satis apertè ostendit (nisi fallor) nullam seruiles personas istorum certaminum antiquitus communionem habuisse, *μέγιστον δὲ ἐπ' ἐλευθερίᾳ φρονοῦντας εἰς τὰς τῶν δούλων τιμωρείας περιορᾶν αὐτοὺς ἐμπίπτοντας καὶ ἂν μὲν δούλων* (malim *δοῦλον*) *αἰσθῶνταί τινα τῶν ἀγωνιζομένων εἶναι, κατηγορείαν αὐτοῦ* (vbi malim *κατηγορεῖν* legere vel certe sicilicum siue virgulam præcedentem post *ἀγωνιζομένων* reiicere vt coniunctim legitur, *εἶναι κατηγορείαν*, quod etsi leue est à scoliaste Sylburgio eruditissimo pleraque huiusmodi non prætermittente nequaquam animaduertitur) *καὶ ὡς ἀνάξιον* (sic malo pro *ἀναξίου* quod ille non notat) *τοῦ ἀγῶνος ἐκκρίνειν. αὐτοὺς δὲ τὰς περὶ τῶν ἀθλητῶν ψήφους τῆς ἐλευθερίας λαμβάνοντας τὴν τῆς δουλείας οἴκοθεν* (deleo *αὐτοῦ*, cum scoliaste) *φέρειν* In quibus verbis *τὸ ἐκκρίνειν*, quod ad probationem qua de agimus athleticam pertinet, obseruandum admoneo: quod & in eam rem ab Aristotele *problem. sect.* 30. *quæst.* 11. vsurpatum reperi, cum de agonibus agens, *οἱ ἄνθρωποι* (ait) *ὅταν τις ἢ ἐκκριθῇ ἢ προσδεχθῇ εἰς τι τῶν κατὰ σῶμα ἀθλημάτων οὐ πάντη χαλεπῶς φέρουσιν οὐδὲ εἰς ἔχθραν καθίστανται τοῖς κρίνουσιν*. libertos tamen imperatorum Romanorum, & ad certamen admissos, ita vt non modo hieronicæ coronati, sed etiam Synodi xysticorum pontifices efficerentur, antiqua ista inscriptio me docuit ab Onuphrio[b] relata, vbi de Pōtificibus & sacerdotibus Deorū disserit, L. Aurelio Apolausto Memphio Augg. lib. hieronicę coronato & ton diapāton Apollinis Sacerdoti soli vittato Archierei Synhodi & Augg. L. Aurelius Paniculus qui & Sabanas patrono optimo. Nec principum modò sed & priuatorum quorúmque siue patrumfamil. liberti, ad sacra certamina & xystum admissi. Atque hoc exemplo ascetarum gētilium, istud ipsum circa clericos (de quorum probatione ad illorum similitudinem inducta inferiùs commodiore quopiam loco *cap.* 28 *ad finem.* dissseretur) ascetas quippe Christianos fuisse receptum equidem sentio, vt manumissi atque adeò libertini ad ordines promoueri possent ecclesiasticos: non item serui, vel qui originali aut alicuius conditione obligati forent, sicuti tum vetustis patrum canonibus, [c] & ex ipso Capitulario Caroli magni locis quamplurimis[d] tum verò Nouella Valentiniani principis XII.[e] disertè in hæc verba comprehensum est: Originarij sanè vel serui qui iugum natalium declinantes ad ecclesiasticum se ordinem transtulerunt exceptis episcopis vt dictum est & presbyteris ad dominorum iura redeant si non in eodem officio annum tricesimum compleuerunt quam constitutionem editam iuxta secundum & octuagesimum beatorum Apostolorum canonem[f] quo serui vetantur in ordinem clericorum sine domini voluntate recipi: nec aliter nisi dominus permiserit vt & manumitteret domóque sua secedendi quo vellent facultatem concederet (sic

enim

a *ἐν τῇ τέχνῃ προτρεπτ. ἀθλ.* fo.45.

b Onuphrius Pann. in ciuitate Rom.

c Apud Gratian. dist. 54. cap. 1. & 2. & seqq. cum paleis. & can. ex antiquis cum seqq. c. generalis etiam Admittūtur.

d Lib. 1. cap. 88. fo. 23. pag. 2. & fol. 24. lib. 7. cap. 34. fo. 261. pag. 2.

e Nou. de episcopali iudicio &c. & nequis clericus inuitus ordinetur vnde videtur desumptum cap 116. lib. 6. in Capitulario Caroli Magni, fo. 195 pag. 2. vide cap. 1. & 2. & c. Consuluit, de seruis non ordinandis, apud Gregor.

f Vbi *οἰκέτας εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς τῶν δεσποτῶν γνώμης οὐκ ἐπιτρέπομεν ἐπὶ λύπῃ τῶν κεκτημένων*, &c. *εἰ δέ ποτε καὶ ἄξιος φανείη οἰκέτης πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ*, &c. *καὶ συγχωρεῖν οἱ δεσπόται καὶ ἐλευθερῶσι καὶ τοῦ οἴκου ἑαυτῶν ἐξαποστέλλουσι γινέσθω*. Extat & in lib. 8. Apostolic. cōstit. apud Clemē. Roman. c. 72. fo. 163. pag. 2. ad quem videndi Balsamon & Zonaras.

enim Græca D. Clementis verba exponenda vt ad vetuſtam manumiſſionis formulam referãtur, cenſeo) veteris conſtitutionis nomine à Leone atque Anthemio deſignatam reor [a] (quod ab aliis nondum adnotatum) vbi de adſcriptitiorum colonorum & agricolarum creationibus in clericos atque monachiſmis præcipitur, vt niſi poſſeſſorum conſenſus acceſſerit nullius ſint momenti. De ſeruis autem ita. vt non vtique nudus domini conſenſus ſuficiat ſed manumiſſionem interuenire oporteat iuxta canonis Apoſtolici ſuperiùs prolati ſententiam, tametſi ad ſerui monachiſmum nudam domini voluntatem ſufficere poſteà [b] maluerunt Iuſtinian.[c] verò & ſine domini volũtate hoc eſt. ipſo inſcio monachũ factũ è lapſo triennio vel ex recenti conſtitutione anno poſt adeptum clericatus ordinẽ & liberari iugo ſeruitutis & permanere monachum vel clericũ nec alter in ius prioris domini reuerti, niſi deſerto in fraudem religionis monaſterio vel clero conſtituit. Cæterum vt inuitis dominis ſeruos ſic etiã patronis libertos ad clerũ aut monachiſmũ promoueri olim non potuiſſe verum eſt: ac de libertis ita diſertè conſtitutũ Elibertino cõſilio ca.80. didici [d] à Leone autẽ philoſopho dominis perpetuo in poteſtatem reuocandis ſeruos qui ipſis ignorantibus in clerum aut monaſteriũ allecti fuerint facultatem attributam nouellis IX. & X. cõſtitutionibus [e] in quibus nihil circa adſcriptitios & colonos immutatũ de iure Iuſtinianico [f] per quod clericos preter volũtatem domini fieri permiſſum ſub hac tamẽ lege vt clerici facti impoſitã ſibi agriculturam adimpleant: Recipi vero inter monachos ſub iſta, vt intra triennium tamen ipſos dominus poſſit in ius ſuum retrahere. De probatione autem illorum qui à gentilibus aut Iudæis ad myſterium pietatis Chriſtianæ primo accederent in libris Apoſtolicarum conſtitutionum [g] agens B. Clemens & ab iis qui eos adduxiſſent ipſis tribui teſtimonium excuſſis diligenter omnibus quæ ad eos pertinent circa mores vitam & originem ſiue conditionem & perſonæ ſtatum. Adiicit ſtatim vt ſi fuerit ſeruus Chriſtiani ab epiſcopis ſiue preſbyteris interrogetur dominus eius an præbeat ei teſtimonium: ſi non præbeat repellatur quoad ſe probet domino. ſin verò præbeat ſuſcipiatur, ſi fuerit famulus Ethnici, doceatur placere domino ne Euangelium infametur. Vnde intelligimus à baptiſmo ſeruos etiam non accedente domini voluntate minimè repulſos niſi tamen Chriſtianus dominus eorum mores vitámque ſuo teſtimonio commendare nollet. Rurſum circa monachiſmum non prę poni ingenuum ex ſeruitio conuertendis niſi alia cauſa rationabilis exiſtat, D. Benedictus voluit in regula [h]: hoc addito vice rationis elogio, quia ſiue ſeruus, ſiue liber, omnes in Chriſto vnum ſumus & ſub vno domino æqualem ſeruitutis militiam bajulamus. Sed à ſpiritalibus iſtis athletis ſiue agoniſtis [i] ad corporales (vt ita loquar) gentilium athletas velut ex diuerticulo quopiam in viam redeundum eſt.

a l. iubemus 37. in principio. C. de epiſcop. & cler. & in §. ſeruos. Vide in cap. ſiquis & trib. ſeqq. apud Gratian. diſtinct. 14. c. eo libentius. & c. mirabar. eſſe, de ſeruis non ordinandis, & apud Photium Nomocanon. ti. 1. de fide, cap. 36. & Cuiac. cap. 20. de præſcriptio. §. decimum.

b l. ſeruis. 38. eod. tit.

c Nou. 5. de monach. cap 2. vnde ſumpta Authen. verum. C. de epiſc. & cler. & c. ſi ſeruus. apud Gratianũ, diſtin. 54. Vide & Photium d. cap. 36. tam ex d. Nou. 5. quàm ex Nou. 123. de ſanctiſs. epiſc. cap. 17. §. ſi ſeruus ſciẽte, & §. ſiquis autẽ. ſiue c. 35. cui & itẽ illi alteri Nouellæ Iuſtin. derogatum à Leone philoſopho circa ſeruum qui inſcio domino in clerum vel monaſterium lectus ſit, Nou. 9. & 10.

d Cap. vlt. apud Gratian. diſtinct. 54.

e Quæ & à Balſamone apud Photiũ citantur, d. c. 36. vbi videtur ignoraſſe aut in ſuo lib. non habuiſſe quod Nou. Iuſtin. 123. c. 35. conſtitutum eſt, & c. 2. Nou. 5. perperam autem ad monachos retuliſſe quod de clericis traditur in d. c 17. Nou. 123.

f d. Nou. 123. de ſanctiſs. epiſc. in c. 17. verſ. adſcriptitios. & in c. 35. verſ. & ſi intra triennium.

g Lib. 8. Apoſt. conſtit. cap. 32. fo. 150. vbi ἐξεταζέσθωσαν δι' αὐτῶν καὶ οἱ τρόποι καὶ ὁ βίος καὶ εἰ δοῦλοι εἰσὶν ἢ ἐλεύθεροι, καὶ ἐάν τις ᾖ δοῦλος, ἐρωτάσθω ὁ κύριος αὐτοῦ εἰ μαρτυρεῖ αὐτῷ. ἐὰν δὲ μὴ ἀποβαλλέσθω ἕως ἂν ἑαυτὸν ἄξιον ἀποδείξῃ τῷ δεσπότῃ. εἰ δὲ μαρτυρεῖ, προσδεχέσθω. εἰ δὲ ἐθνικοῦ ἢ οἰκέτης, διδασκέσθω εὐαρεστεῖν τῷ δεσπότῃ, ἵνα μὴ βλασφημῆται ὁ λόγος. de proagonibus baptiſandorum tanquam athletarum actum eſt hoc ipſo libro cap. 11.

h Cap. quod prælatus non debet eſſe acceptor perſonarum.

h Rectè: nam de monachis agens Leo philoſ. agonis nomẽ vſurpauit octaua conſtit. de eo qui monaſt. vitã deſerit. De quib. etiã non minus quã de athletis ἀσκητῶν nomẽ prolatũ oſtẽdi lib. ſuperiore ca. 28.

Themiſtij locus de illa probatione Athletarum explicatus & emendatus. Bomonica διαμαστίγωσις. Pauſanias interim caſtigatus, Atque Themiſtius. de Laconum regum familys probatio Pythagorica, & monaſtica. Sacræ probatoriæ. Poëtici apud Toloſates agonis leges, & ex ys agoniſtarum probatio.

CAP. XVIII.

SAnè apud Cretenſes à quibus athletica primùm profeciſſe creditur, ſicuti armorum tractatione, ita & corporis exercitationibus atque gymnaſiiis huiuſmodi, ſeruis fuiſſe olim interdictum ille ipſe Ariſtoteles [a] in politicis docet, ſic admodum ſcribens ἐὰν μή τι σοφίζονται τοῦτον δὲ οἱ Κρῆτες ἐκεῖνοι γὰρ τἄλλα ταὐτὰ τοῖς δούλοις ἀφέντες, μόνον ἀπείρηκασι τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὅπλων κτῆσιν. Nec aliò pertinet (niſi me animus fallit) quod apud Elæos ſeu Piſatos, id eſt apud Olympiam non alios denudatos & ad certamen gymnicum admiſſos, niſi qui matrem, patrémque ciere poſſent, Styrpéque integra, & minimè adulterata eſſent procreati, ab Euphrada Themiſtio [b], in hæc verba traditur, αἰσχρὸν δὲ ἠλεῖους μὲν καὶ πισάτας οὕτω δή τοι ἀποσεμνύνειν τὸν ὀλυμπιακὸν κότινον ὥστε μὴ ἐφιέναι γυμνοῦσθαι εἰ μὴ ἔχῃ ἀποδεῖξαι πατέρα τε αὐτοῦ καὶ μητέρα καὶ τὴν ῥίζαν τῆς βλάστης ἀκέραιον, καὶ ταῦτα σωμάτων ἀγῶνα τιθέντας ἐν ᾧ τῶν σωμάτων ἐξήρκει ἐπιμελεῖσθαι εἰ ἰσχυρά τε καὶ ῥωμαλέως ξυμπεπηγότα : & additur ſtatim de Philammone quopiam (illo fortaſſe quem Tamyridis patrem agone muſico Pythiam coronam abſtuliſſe libro primo è Pauſaniæ Phocicis diximus) permiſſuros illos non fuiſſe, vt in arenam deſcenderet, niſi priùs Ariſtoteles de ipſius genere, atque origine fidem feciſſet, eúmque adoptaſſet, ἀλλὰ τόν γε φιλάμμονα ἐκεῖνον οὐκ ἄν ποτε ἠφίεσαν πρὸς τῷ Ἀλφειῷ κονίσασθαι μὴ ξυμμαρτυρήσαντος Ἀριστοτέλους τῷ γένει καὶ παῖδα ποιησαμένου. Sequitur deinde redditio comparationis, ſiue ſimilitudinis in qua verbo ἐκκείνειν vtitur quod ad probationem athleticam pertinere ſuperiùs admonui : ἡμεῖς δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς καὶ ὅντινα ἔτυχεν ἐκκείνομεν, οὐδὲ ἀπαμφιάσαντες πρότερον γυμνὴν τὴν ψυχὴν τῶν ἐπιθέτων ἀμφιεσμάτων & cæt. Apud Lacedæmonios quidem cùm adoleſcentes qui Bomonicę dicebantur (vt eſt apud Hyginum [c] in fabulis) aræ ſuperpoſiti in honorem dianæ contenderent, quis plura poſſet verbera ſuſtinere quæ διαμαστίγωσις [d] dicebatur ſeruos ad ipſam non minùs quàm ingenuos & nobiles admiſſos reperio. Nobiles quidem adoleſcentes ea inter ſe decertaſſe Tertullianus auctor eſt : ita omnino ſcribens in libro ad martyres: Nam quod hodie apud Lacedęmonas ſolemnitas maxima eſt, διαμαστίγωσις id eſt flagellatio, non latet. In quo ſacro ante aram nobiles quique adoleſcentes flagellis affliguntur aſtantibus parentibus & propinquis, & vt perſeuerent adhortantibus. Ita verò Dianæ Orthiæ Tauricæque, ſiue Scythicæ aram ſanguine iuuenum ex inſtituto Lycurgi flagris mutuò ſeſe lacerantium impletam, ac perfuſam, & ſacerdotem Dianæ ſimulachrum tenentem, quæ huic rei præſidebat, ex ipſius alioquin l[illegible]ioris ſigni onere diſpicere, ſolitam vtrum per colluſionem quamdam iuuenes minùs ferirent, parceréntque ictibus ſociorum, à Pauſania *Laconicis fo.* 76. traditur: θυομένου δὲ (inquit) ὅντινα ὁ κλῆρος ἀπελάμβανε λυκοῦργος μετέβαλεν ἐς τὰς ἐπὶ τοῖς ἐφήβοις μάστιγας ἐμπίπλαταί τε οὕτως ἀνθρώπων αἵματι ὁ βωμός ἡ δὲ ἱερεία τὸ ξόανον ἔχουσα σφίσιν ἐφέστηκε τὸ δὲ ἐστιν ἄλλως μὲν κοῦφον ὑπὸ σμικρότητος. ἢν δὲ οἱ μαστι-

γοῦντες

a Lib. 2. cap. 5. iuxta Latinos tertio iuxta Græcos.

b In Oratione 1. è quatuordecim impreſſis ab Henr. Steph.

c Fabul. 261 fo. 50. pag. 2.

d Scoliaſtes Thucydidis igitur ad lib. 3. fo. 60. ἀμέλει καὶ διαμαστιγώσεις ἐγίνοντο κατά τινα καιρόν· ἐν αἷς οἱ πλείονας ἀνεγκόντες, ἀνδρειότεροι ἐνομίζοντο.

γονῶντές ποτε ὑποφειδόμενοι παίωσι κατ' ἐφήβου κάλλος ἢ ἀξίωμα, τότε ἤδη τῇ γυναικὶ τὸ ξόανον γίνεται βαρὺ, καὶ οὐκ ἔτι εὔφορον ἡ δὲ ἐν αἰτίᾳ τοὺς μαστιγοῦντας ποιεῖται καὶ πιέζεσθαι δι' αὐτοὺς φησί. Seruilem & mancipiis dignam huiusmodi flagellationem, atque patientiam Philostratus *lib. 6. de Apollonio fo. 39.* vocat, τὴν καρτερίαν ἀνδραποδώδη: & seruos non minùs quàm ingenuos ac nobiles, ea solitos inuicem contendere disertè Themistius illo quem antè ostendi loco memorat, his verbis: quæ vt eadem opera castigentur, subiiciam lubens, λακεδαιμονίους δὲ ἐγὼ πυνθάνομαι τά τε ἄλλα τὸν λυκοῦργον αἰσχυνθῆναι καὶ ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς Ὀρθίας ὁμοίως μὲν δούλους ὁμοίως δὲ ἐλευθέρους ἀνάγειν τόν τε εἵλωτα, εἰ τύχοι τόν τε εὐρυποντίδην ἢ ἀγιάδην ἢ τοῦτο γε ἴσως οὐκ ἀπὸ τρόπου μαστίζων γὰρ τὸ ἀγώνισμα, καὶ ὁ στέφανος: Vbi quod scriptum εὐρυποντίδην, quamuis ab Eurypõte (de quo apud Pausaniam[a] agitur alicubi) Eurypondas dici potuisse non negem: quorum etiam nomen restitui debere, vt sit εὐρυποντίδων pro εὐρυπόνδων apud ipsum Pausaniam alio quodam loco *Laconicis fo. 73.* arbitror nihilominùs tamen cùm Agiadum hoc loco fiat mentio, & altera Regum Spartanorum familia nomen Eurytionidum habuerit (vt Plutarchus[b] disertè tradit, quamuis duas familias aliter Æmilius Probus *Agesilao*, nominet, Proclis nimirũ & Eurysthenis: qui principes ex progenie Herculis Spartæ Reges fuerint) putem hic εὐρυτιωνίδην potiùs quàm Εὐρυποντίδην scriptum à Themistio: sicuti etiam pro Εὐειπρωτιδῶν καὶ Ἀγιαδῶν in Lysandri à Plutarcho[c] relatis apophthegmatis per quam optimè Xylander Euritionidarum & Agiadarum reddidit. Illo insuper loco quem cæpi expendere pro καὶ ὁ στέφανος reponendum ex mente Themistij καὶ οὐ στέφανος vel potiùs καὶ οὐ στεφάνου: vt propterea dicat Helotas hoc est seruos cum nobilibus Lacedæmoniis quibusque admissos ad illud διαμαστιγώσεως certamen quoniam, in eo non de adeptione coronæ, vt in sacris agonibus (à quibus propterea seruos arceri, quos vtique coronæ neutiquàm decent, superiùs dixerat, illis ipsis verbis quæ à me allata sunt) Sed de flagellatione, ac sanguinis effusione: propter quam coronari iuuenes Laconas solitas non modò non Hyginus in fabulis, aut Plutarchus Lycurgo, sed ne ipse quidem Pausanias, nec Philostratus memorant, qui duo fusissimè de Diana Orthia & istis ipsius ceremoniis loquuntur, iis quos superiùs indicaui locis. Nec tamen nescio μετωνυμικῶς accipi posse coronam hoc loco, tuendæ vulgatæ editionis gratia vt hoc nominis (quemadmodum apud iurisconsultum[d] de spe præmiorum pro coronis sacris præstitorum agentem superiore libro[e] exposui) Similiter apud Themistium victoriam significet. Sed hoc dico de sola ob patientiam non præmio coronæúe vllius adeptione (velut in sacris agonibus antiquæ Græciæ solitum) decertasse apud Lacedæmonios illa διαμαστιγώσει quoslibet pueros, id quod antè admonui, & isto insuper Plutarchi[f] nostri testimonio quod illam διαμαστίγωσιν Laconicam illustrat confirmari censeo: οἱ παῖδες παρ' αὐτοῖς ξαινόμενοι μάστιξι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος μέχρι θανάτου πολλάκις διακαρτεροῦσιν ἱλαροὶ, καὶ γαῦροι, ἁμιλλώμενοι περὶ νίκης πρὸς ἀλλήλους. ὅστις αὐτῶν ἐπὶ πλέον τε καὶ μᾶλλον καρτερήσεις τυπτόμενος, καὶ ὁ περιγενόμενος, ἐν τοῖς μάλιστα ἐπίδοξός ἐστι καὶ ἔσται δὲ ἡ ἅμιλλα διαμαστίγωσις. γίνεται δὲ καθ' ἕκαστον ἔτος: In quibus illud ἁμιλλώμενοι ὅστις αὐτῶν & cæt. καρτερήσειε τυπτόμενος explicat istud Themistij

a Laconicis fo. 68. Et Messenicis fo. 89. Ald. exempl.

b Lycurgo fol. 73. edit. Steph. & in Ægidis & Cleomenis vita sub initium in pag. 1460. eiusdẽ editionis.

c Ἀποφθεγμ. λακων. fo. 403 lib. Stephan.

d l. commodis. D. de re iudic.

e Lib. 6. super cap. 17.

f In lib. qui inscriptus τὰ παλαιὰ τῶν λακεδαιμ. ἐπιτηδεύματα, fo. 426. Stephanici lib.

μαστίγων γὰρ τὸ ἀγώνισμα. Tum verò quod ait οἱ παῖδες παρ' αὐτοῖς generaliùs multò accipiendum quàm si scriptum foret οἱ παῖδες αὐτῶν vt iuxta Themistij sententiam, quæ superiùs exposita, ipsos quoque seruos apud Spartam degentes, pueros non minus quàm ingenuos liberósve comprehendat: Denique illa περὶ νίκης & ἐν τοῖς μάλιστα ἐπίδοξός ἐστι quæ coniecturam nostram, adiuuant, penitus consideranda moneo. Ex ea verò (vt ad rem reuertar) athletica probatione, Pythagorica [a] silentij quinquennalis illa, mihi duxisse originem videtur, ac tum deinde ipsa quoque monastica quam initio triennalem fuisse illorum qui ascetæ [b] dicerentur (quod verbum ad athletas pertinere iam satis ostensum superiore tractatu fuit) ex ipsis vetustis canonibus [c] atque institutionibus principalibus [d] apparet: quibus de statu & conditione personæ, déque occasione conuersionis eius ad monachismum, itémque de patientia ipsius & honestate inquiri, atque probationes fieri solitum demonstratur, antequàm ad professionem, detonsionem, monasticíque habitus assumptionem conuersus admitteretur: πυνθάνεσθαί τε αὐτῶν εἴτε ἐλεύθεροι καθεστήκοιεν εἴτε οἰκέται καὶ πόθεν αὐτοὺς ἐπιθυμία τοῦ μονήρους εἰσῆλθε βίου &c. καὶ διάπειραν λαμβάνειν τῆς αὐτῶν καρτερίας τε καὶ σεμνότητος, οὔτε γὰρ ῥᾴδιον εἶναι μεταβολὴν μὴ μετὰ συντονίας ψυχῆς γινομένην. Sic probatis moribus demum & integritate castissima, ad diaconatum presbyteratum & Episcopatum mereri peruenire, quempiam ab Leone, atque Anthemio quadam Iustinianici Codicis constitutione [e], traditur. Militia hæc cælestis fuit: Sicuti clericorum, presbyterorum, Episcoporum, patriarcharum, atque pontificum: de quorum probatione inferiùs [f] adferam, quod athleticæ isti tractationi commodum esse videbitur. Quamobrem Valafridus Strabo [g] alicubi, Sicut tribuni militibus præerant, ita (inquit) abbates monachis athletis spiritalibus præesse noscuntur. Ad armatam quoque Palatinámque non aliter admitti solitos antiquitus, nisi è sacris probatoriis, ipsarúmque authentico manu principis subscripto quos examine domus generis omnísque vitæ conditionis habito penitus liberos inquisitio deprehendisset: constitutionibus [h] in eundem codicem relatis comprehensum scio: quem ab illo veteri athletico morem, siquis duxisse originem asseruerit, haud longè ab eo, quod verum est, mihi quidem aberrasse videbitur.

¶ Quemadmodum verò ad armatæ militiæ iusiurandum ante initium anni decimi septimi quæ militaris ætas apud Romanos fuit, olim non admissi nec aliter recepti quàm vt probarentur per aliquod tempus & sacramento adigerentur: Ita in athleticæ siue asceticæ gentilis album qui ascriberentur iureiurando se astringere post probationem aliquo soliti de quo cap. XXIII. dicturi sumus. Et similiter in asceticæ Christianæ militiæ (productam enim ad milites quoque athletarum appellationem huius libri cap. VI. docui) hoc est monasticæ ac regularis vitæ

a De qua apud Diogenẽ Laertiũ lib. 8. fo. 312. in Pythagoræ πενταετίαν δὲ ἡσύχαζον μόνον τῶν λόγων κατακούοντες καὶ οὐδέπω Πυθαγόραν ὁρῶντες εἰς ὃ δοκιμασθεῖεν· τοὐντεῦθεν δὲ ἐγίνοντο τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ τῆς ὄψεως μετεῖχον.

b Vide quæ scripsi cap. 28. lib. proximi s. vbi περὶ ἀσκήσεως circa med. cap.

c Vide in Synodo Constãtinop. ca. 5. vbi Balsamõ. & Phot. Nomocanonis sui tit. 11. de cõstruct. monast. cap. 2. fo. 75. versionis Heruetticæ.

d Nou. Iustin. const. de monachis 5. § hunc autẽ: vnde Photius omnia in sui Nomocanonis locũ à me iã citatũ transtulit. Triennium autem, anno posteà mutatũ Nou. constitut. 123. de sanctis. episc. § si seruus, & apud Gratia. can. 1. vbi gl. in verbo Anni 17. q. 2. De monachis multa diximus serm. 21. lib. 3. Semest.

c l. sacrosanctæ 32 in princip. de episc. & cleric. C. vi desis & de probatione clericorum & presbyterorũ circa ætatem mores atque doctrinam in Nou. Iustin. s. d. 123. § clericos. & § presbyterum, & quod legitur in additione 1. ad capitularia Karoli magni, c. 34. fo. 343. vbi de obseruat. regular. & c. 35. f Ad extremum cap. 28. g De exord. & increm rer. ecclesiast. cap. 31. vnde scripsi lib. superior. cap. 28. ad marg. vbi περὶ ἀσκήσεως. h Vide l. 9 & 10. de diuers. offi. & apparit. iudic. C. & ibi Cuiacium. Vide & locos à Brissonio notatos lexico, in probatoria. Quibus adiungito l. 1. & 2. Cod. Theod Quid probare deb. ad quancunque milit. venient. tit 2. lib. 7. præterea Græcam Constantini constitutionem & Cedrini locum è Cuiacij notis ad d. l. 9. quem citat Godescalcus ad Vegetium.

vitæ numeros referri prohibentur Tridentinorum patrum decreto[a] qui annum decimum sextum non priùs expleuerint, vt scilicet professionis votum possint tunc demum emittere ac solemni se sacramento auctorare. Sed nec aliter quàm vbi per annum in probatione post susceptum habitum steterint ad professionem admitti placuit. Aliter factam obligationem aut renuntiationem etiam iuratam nihilominus irritam & nullius momenti esse visum: finito demùm Nouitiatus illo tempore nouitios à superioribus ad professionem admittendos quos illi habiles inuenerint aut è monasterio eiici debere. Fuit hæc nimirum ad exemplum & imaginem explorationis athleticæ vetustæ introducta iam olim religiosa Christianorum ascetarum probatio. Athleticæ profectò illius probationis vetustum exemplum nostræ agonistarum in poëtico Tolosatum certamine probationi auctoritatem, & speciē haud mediocrem præbet: cùm legibus huius certaminis à me aliquoties isto trino tractatu celebratis, vt commentario publico qui apud Capitolinum Archîum extet comprehensas memorarim: Hoc quoque quod cum illis Græcorum athleticis legibus consentire manifestum est exprimi video, ne vlli fœminæ præsenti, absentive nisi excellenti cuipiam, eximia eruditione, atque honestate, vt ab omni compositi adhibita cuiuspiam opera poëmatis suspicione penitus vacet (verùm quis talem quempiam reperire possit?) neque verò infideli cuiquam vt puta Iudæo, Saraceno, excommunicato malæ famæ, morúmque publice improbatorum homini, falsario, proditori, blasphematori, periurij conuicto, hæreseos vllius damnato, aut etiam suspecto præmia ista, siue honoraria, conferri ac tribui queant. Qua de re his vernaculis verbis ita cautum[b] lubens memini: *A femma presen ni absen no iucia hom ni dona deguna de las dittas ioyas, si dona no era de grand honestat e dignitat, e de tant grand sciensa e subtilitat, que per fargar amb autru no pogues esser sospichosa &c. mas qui la poyra trouual aytal: E mens deu hom donar ioya a persona in fizel come Iosi eu Sarrazy ni ad homme excumeniat: Et si a degu dasquels, am lasquals non es legut de conuersar ni participar: ni ad home diffamat, ni de mala vida ni ad home fals traidor blasphemador, ni renegador de Dieu, ni a periutz manifetz o de regia condampnat o tocat. &c.*

a Concilij Trident. 25. sess. de regularib. & monial. cap. 15. & 16.

b Fo. 67. pag. 1. & 2. lib. 2. & itē sub init. lib. 1.

Athletas interdum sine pugna, qui tamen in stadium descendissent, coronatos. Adagium apud Platonem & Plutarchum expositum. Relinqui λείπεσθαι, cui πλεονεκτεῖν contrarium apud eundem Plutarchum reprehenso eius interprete. sed & τὸ διώκειν apud D. Paulum. Exclusum ab agonibus eum qui ad diem præstitutam non adfuisset. Alius Plutarchi locus expositus notato itidem interprete in marg. Detrectantem certamen, aut ex eo fugientem, pro victo habitum. Interdum eos qui fraude aduersarij superati forent coronatos. Dolum ac proditionē inter agonistas in reprehensione posita. Τὸ ἀέθλιον apud Homerum ὑποκοριστικῶς aduersus Eustathium exponitur. Leptotes exempla.

CAP. XIX.

PRobatos autem athletas, qui leges omnes morémque atque ordinem certaminis obseruassent, depugnare in stadio coram omni populo atque Hellanodicis ludorúmque curatoribus, sed & vincere ac æmulis esse superiores oportuit: vt coronam palmámque ac cætera quæ diximus præmia consequerentur, idque adhibita tā Chrysostomi, quàm

Heliodori auctoritate ostendimus. Veruntamen hoc ita ex aliquo Pausaniæ loco *lib.1.Eliacôn.fol.*132. debet intelligi, vt & si victoriam consequuti non forent, Si tamen per ipsos minime stetisset qui decertarent ac vincerent (æmulis, puta, deficientibus, neque ad perscriptam comparentibus diem) Coronari etiã potuerint: quippe cùm, eorum qui serius aduenissent, exclusorum temporis προθεσμίᾳ siue præscriptione, aliquam haberi rationem legibus agonisticis vetaretur, nullam excusationem admittente certamine iuxta Platonis[a] istud. ἀλλὰ γὰρ ἀγῶνα προφάσεις οὐ πάνυ δέχεσθαί φασιν: Quod prouerbium ad istam gymnici agonis obseruationem referendum arbitror: hoc memoria repetens scilicet quod de B. Ioanne Chrysostomo didici ne ipsis quidem qui in stadium intra tẽpus sacris agonibus pręstitutum prodierant, eo elapso decertare licuisse: aut cum spe vlla coronæ capiendæ aut fortasse animi etiam gratia. Neque enim aliquis athletarum (inquit ille[b] ad Theodorum scribẽs) post ea quam egressus stadio fuerit, spectaculis ex more finitis luctamen agredi potest, atque illò aspexisse Themistoclem apud Plutarchum *in vita Themist. fol.*214. sentio, vbi dicenti Eurybiadi solere in ludis eos qui maturius (ad certamen scilicet) exurgerent, cædi, respondit) ναὶ (εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς) ἀλλὰ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσι, Scilicet verum eos, (inquit Themistocles) non coronant, qui relicti fuerint, hoc est, qui ad diẽ præstitutam nõ adfuerint: Sic enim relinqui dicuntur illi quos alij præueniunt, vt puta in cursu, atque ita Horatius id verbi accipit, quo loco *in arte ad Pisones,*

a Ex lib.6. de legib. Citat Erasmus, sed huc non refert, in prœmia 62. cẽtur.3. Chili.3. vbi ἀγὼν οὐ δέχεται σκήψεις.

b Episto. 7. ad finem in col.915.

Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est.

Et Seneca, *Epist. id de quo quæris* 109. fugit irreparabile tempus (ait ex Virgilio) vigilandum est nisi properamus relinquimur: & subiungit, Fugere currendi genus esse concitatissimum: Et postea nec hanc temporis pernicissimi celeritatem quam retinere non possumus, relicti demum intelligamus. Non aliter potuit Homerus, *Iliad.* ψ. τὸ λείπεσθαι, de cursoribus equis qui curuli agone certauerant agens, quo loco,

τόσσον δὴ Μενέλεος ἀμύμονος ἀντιλόχοιο
λείπετ' ἀτὰρ τὰ πρῶτα καὶ ἐς δίσκουρα λέλειπτο.

De quibus etiam eorúmque adeò agitatoribus siue aurigis τὸ ἀπολειφθέντας illud Themistoclis commodè accipi posse video, magísque esse vt debeat, pronuncio: sicuti quod apud Leontium scholasticum de Constantino agitatore ita scriptum extat in Anthologia[c] Græcorum epigrammatum πέντε γὰρ ἐν σταδίοις δεκάδας τελέσας ἐνιαυτῶν
Οὐδ' ἴσον οὐδ' ὀλίγον εὕρεο λειπόμενον.

c Lib.5. Anthol. fo.406. edit. Steph.

Nec tamen ad quoscunque alio quopiam certamine superatos referri posse negauerim: non magis quàm Græcum λείπεσθαι sicuti ad superiorem Homeri locum Eustathius *fol.*1314. adnotandum duxit, τὸ δὲ λείπετο καὶ τὸ λέλειπτο καὶ τοῖς ἄρτι κοινολεκτεῖται τὸν γὰρ ἁπλῶς ἡττηθέντα λειφθῆναι φαμὲν cui meritò atque adpositè adiicias quod de Oribasio apud Eunapium, *in eius vita sub initium in fol.* 170. μεταφορικῶς loquutum legitur sic fere ἀκροατής τε ἐγένετο τοῦ μεγάλου ζήνωνος καὶ Μάγνου συμφοιτητής. ἀλλὰ τὸν Μάγνον ἀπολιπὼν παλαίοντα τοῖς νοήμασιν, αὐτὸς καὶ ἐν τούτοις δὲ ἄριστος ὢν καὶ πρὸς τὸ ἄκρον ἐκδραμὼν τῆς ἰατρικῆς τὸν πάτριον ἐμιμεῖτο θεὸν &c. Denique quod de certamine, seu lucta Herculis cum Eryce verba faciens

Diodorus

Diodorus[a] εὐδοκιμήσας ὁ ἔρυξ τῇ συνθήκῃ καὶ παλαίσας ἐλείφθη (ait nam hoc ἀλείπομαι quod est relinquor) καὶ τὴν χώραν ἀπέβαλεν. Illud altero relictos illos propriè dici, quos alij cursu præstantiores, ac velociores præuenerint, dum studio victoriæ ducuntur, vt metas contingere occupent, de celeritate potiùs, quàm de iustitia contendentes: Sicuti Leonem Eurycratidæ filium cursores Olympicos intuentem, dixisse Plutarchus *Apophtegm. Lacôn. fo.* 379. retulit in hæc fere verba, ὁρῶν δὲ τοὺς ἐν ὀλυμπίᾳ δρομεῖς σπουδάζοντας περὶ τὴν ἄφεσιν, πλεονεκτήσωσιν, ὅσῳ μᾶλλον (ἔφη) οἱ δρομεῖς σπουδάζουσι περὶ τῆς ταχύτητος, ἢ περὶ τῆς δικαιοσύνης vbi quod Xylander Latinus interpres πλεονεκτεῖν alteri fraudem facere, exposuit, probare neutiquam possum: existimans non fraudem modò, sed ipsam gloriolæ alicuius ex victoria de pernicitate consequendæ cupiditatem, ab homine Spartano rigido, virtutis veræ satellite reprehensam, ita censente, vt de iustitiæ potiùs adeptione contendendum sit viris: hoc autem loco nihil aliud significari verbo πλεονεκτεῖν, quàm præuertere, antecedere, præoccupare, & quod aliter Græci dicunt φθάσαι: Quamobrem in cursu τὴν νίκην τοῦ φθάσαντος εἶναι, victoriam eius esse qui cursu alium præuerterit atque adeo ipsum reliquerit Plutarchus quodam loco[b] refert. Verbum autem σπουδάζειν quod est contendere iis è cursorum numero aptari potissimùm atque attribui debet, non qui pares sunt modò, sed qui vel adipiscendi studio alios præcurrentes prosequuntur. Atque ita τὸ διώκειν quod est prosequi, Diuus ipse Paulus similitudine à cursoribus ducta vsurpauit aliquot locis[c], vt significet quod alio verbo expressit τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι εἰς τὸ καταλαμβάνειν ad præcedentes extendere sese ac penè proripere, vt comprehendi corona vel meta contingi aliquando possit: qua de re superiore libro semel atque iterum *ca.* 7. *&* 27. egimus: Denique τὸ λείπεσθαι & τὸ διώκειν. Relinqui & Persequi, seu Prosequi, vtrumque cursorum est, quos aliquis pernicior antecedit: Sed alterum iam victi ac defecti animo vel corpore defatigati, alterum ita laborantis vt nondum sit fractus, quinimò antagonistam anteuertere studeat. ipsique victoriæ præmium præripere ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι, quemadmodum alio quodam loco Diuus ipse Paulus[d] loquitur: & quod ibidem adiicit, similitudine à cursoribus haud dubiè (vt superiùs monui) desumpta διωκόμενοι ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι. Nam quod ibi statim περὶ τῶν καταβαλλομένων ἀλλ' οὐκ ἀπολλυμένων additur, ad luctatores pertinêre manifestum profectò est, ex iis quæ libri primi cap. XI. περὶ τοῦ καταβάλλειν exposuimus. Nec absurda videbitur hæc diuersorum certaminum cursuræ luctęque coniunctio: quando apertissimè à pugilatu simul & cursu translationem anteà idem ipse illo prioris ad Corinthios epistolę loco *cap.* 9. *versu penult. & vlt.* petierat, qui superiùs hoc ipso libro *cap.* 13. *&* 14. à nobis abundè tractatus atque illustratus fuit.

¶ Quod verò de non recipiendis excusationibus eorum, qui ad diem præstitutam non adfuissent, sed ipso excludi agone solitos iuxta ipsius morem legémque ad Platonem diximus, hoc apertè Pausanias ille, quem antè nominaui comprobat, de Apollonio, cui Rantis cognomen fuit, Alexandrino pugile agens: qui cùm ad Olympiam se prædicta die non adfuisse hac excusatione probata contrariis scilicet ventis ad Cy-

[a] Lib. 4. Biblioth. f. 160. sed lib. 2. fol. 282. ἐναυμάχησαν καὶ λειφθέντες ἀπέβαλον τριήρεις ἑξήκοντα. & li. 12. fol. 317. ἐγένετο μάχη καθ' ἣν αἱ Ἀθηναῖοι λειφθέντες εἰς ναυτικὸν ἀπεχώρισαν.

[b] περὶ ἀδολεσχίας, f. 908.

[c] Episto. ad Philipp. cap. 3. ver. 12. 13. 14.

[d] Epist. 2. ad Corin. cap. 4. versu 8, & 9.

cladas inſulas detentam diceret, ex diuerſo autem Heraclides, & ipſe Alexandrinus falſò illud eum cauſari, quinimò quod colligendis ob agonas pecuniis ab Ionibus, moram traxiſſet, proptereà ſeriùs adpuliſſe aſſeruerat: ea re intellecta, Elæos non Apollonio tantùm, ſed aliis quicunque ad tempus pugilibus præfinitum non adfuiſſent à certamine excluſis ei qui non depugnaſſet, ad diem tamen adfuerat, Heraclidi coronam ab Eleis Hellanodicis traditam ἀφίκετο (inquit ille *Eliacôn* 1. *lib. fol.*132.) οὐκ εἰς τὸν εἰρημένον καιρὸν, καὶ αὐτὸν ὑπὸ ἠλείων προφθομένων τῷ νόμῳ ἐλείπετο τοῦ ἀγῶνος εἴργεσθαι. τὴν γὰρ οἱ πρόφασιν ὡς ἐν ταῖς Κυκλάσιν νήσοις ὑπὸ ἀνέμων κατείχετο. ἐναντίον ἡρακλείδης γένος καὶ αὐτὸς ἀλεξανδρεὺς ἤλεγχεν ἀπάτην οὖσαν· ὑστερῆσαι γὰρ χρήματα ἐκ τῶν ἀγώνων αὐτὸν ἐκλέγοντα τῶν ἐν ἰωνίᾳ. οὕτω δὴ τόν τε ἀπολλώνιον καὶ εἰ δή τις ἄλλος ἧκεν οὐ κατὰ προθεσμίαν τῶν πυκτῶν, τούτους μὲν οἱ ἠλεῖοι τοῦ ἀγῶνος ἀπελαύνουσι. τῷ ἡρακλείδῃ δὲ τὸν στέφανον παρεῖασιν ἀκονιτί. Ita igitur excuſationis color quæſitus atque tergiuerſatio[a] (vbi agonum tempus fuerat) Apollonij virtutem in profundas deiecit tenebras, ſicuti à Pindaro in vniuerſum loquente Plutarchus expreſſit[b], ὅτι μὲν ὦ εὔφανες ἐπαινετὴς ὢν πινδάρου, πολλάκις ἔχεις διὰ στόματος ὡς εἰρημένον εὖ καὶ πιθανῶς. ὑπ' αὐτοῦ, τιθεμένων ἀγώνων πρόφασις ἀρετὰν εἰς αἰπὺν ἔβαλε σκότον, οὐκ ἀγονοσύμεν. Detrectantem quidem certamen atque adeò qui ne in id deſcendere cogeretur præoccupaſſet fugere, aut etiam fugatum hoc eſt fugere compulſum ab antagoniſta pro victis ſemper habitos, tanquàm notæ ignauiæ, ac ſocordiæ homines: Tum illa de Alexandrino Serapione hiſtoria (quam enarrante Pauſania paulò antè protuli) manifeſtum facit: Tum quod Plutarchus[c], Hectorem priùs ab Achille ſuperatum, quàm interimeretur, ſcribit, proptereà, quod recuſato certamine præ metu aufugiſſet, atque inſequentem aduerſarium ſuperiorem eſſe conceſſiſſet: ἀλλὰ ὁ ἕκτωρ ἥττητο καὶ πρὶν ἀποθνήσκειν μὴ δεξάμενος ἀλλὰ δείσας καὶ φυγὼν ἐπερχομένου τοῦ Ἀχιλλέως. ὁ γὰρ ἀπειπάμενος καὶ φυγὼν ἧτταν ἀπροφάσιστον ἥττηται καὶ συγκεχώρηκε κρείττονα τὸν ἀντίπαλον εἶναι. Quin etſi æmulorum fraude victoria de manibus erepta illis eſſet qui ſtrenuè alioqui, & valenter ſeſe geſſiſſent, admirante tamen robur ac virtutem ipſorum (licet non vincerent) populo ídque ita decernente, nonnunquam coronas non modò ſecundas & tertias, ſed primas quoque inter victores conſequi, atque auferre potuerunt. Huius auctorem ſententiæ D. Ambroſium[d] habeo in primo libro de pœnitentia, Sic ſcribentem, Sæpe in hoc ſeculari athletarum certamine, etiam victos quorum fuerant certamina probata hominum. vulgus cum victoribus coronare conſueuit: maximè quos fortè viderit, aut dolo, aut fraude excuſſos victoria. Rectè ac verè Ambroſius, cùm nihil dolo nihil proditoriè agere in agonibus ſupplantandi, aut aliâs ſuperandi antagoniſtæ gratia olim licuerit. Quod ſcitè Chryſippus (vt multa) ſic ferè apud M. Tullium, *lib.3. de officijs cap. Nec tamen*, Qui ſtadium (inquit) currit eniti & contendere debet quàm maximè poſſit, vt vincat, ſupplantare, eum quî cum certet aut manu depellere nullo modo debet: Sic in vita ſibi quemque petere quod pertineat ad vſum non iniquum eſt, alteri ſurripere ius non eſt. De generis quidem & malitioſi animi eſſe, ac de ſua virtute diffidentis, in curſu antecedentem impedire atque intercludere aduerſarium, ita de ipſo vllà ratione lædendo minimè cogitantem, ad metas vt properans in ſola

pedum

a Sic malo pro eo quod Gibertus Longolius interpres Plutarchi poſuit, occaſio.

b Ipſo initio lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, fol. 1402. lib. Stephan.

c Lib.9 Sympoſ. probl.13. quæſt. De fuga apud Lacedæmonios in turpitudine ac vitio poſita. Diodorus Sicul. libr.14. Bibl. fo.441 vbi de Periarcho Lacedæmoniorum monarcha in pugna oppreſſio: ἐπεὶ δὴ πάντες οἱ σύμμαχοι πρὸς τὴν γῆν ἔφυγον τὴν ἰδίαν ναῦν ἐπέστρεψεν: αἰσχρὸν εἶναι νομίσας καὶ τῆς Σπάρτης ἀνάξιον, τὸ φυγεῖν αἰσχρῶς. ἀγωνισάμενος δὲ λαμπρῶς καὶ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀνελὼν, τὸ τελευταῖον ἀξίως τῆς πατρίδος ἀνῃρέθη μαχόμενος. Illo autem Plutarchi loco, τὸ ἀπειπάμενος expoſui lib.1. ſ. cap. 8. vbi etiã de fuga victum & cedentẽ indicante ſcripſi ab Ephremo.

d Cap.3. vnde ſumptus c. poteſt fieri de pœniten. d.1. apud Gratian.

pedum pernicitate ſpem victoriæ poſuiſſe videatur: oſtendit Lucianus alicubi[a], ſic ferè, οἷόν τι καὶ ἐπὶ τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ἐπὶ τῶν δρομέων γίνεται. κἀκεῖ γὰρ ὁ μὲν ἀγαθὸς δρομεὺς τῆς ὕσπληγος εὐθὺς καταπεσούσης, μόνον τοῦ πρόσω ἐφιέμενος καὶ τὴν διάνοιαν ἀποτείνας πρὸς τὸ τέρμα, κἀν τοῖς ποσὶ τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ἔχων τὸν πλησίον οὐδὲν κακουργεῖ, οὐδέ τι τῶν κατὰ τοὺς ἀγωνιστὰς πολυπραγμονεῖ: ὁ δὲ κακὸς ἐκεῖνος καὶ ἄναθλος ἀνταγωνιστὴς ἀπογνοὺς τὴν ἐκ τοῦ τάχους ἐλπίδα ἐπὶ τὴν κακοτεχνίαν ἐτράπετο. καὶ τοῦτο μόνον ἐξ ἅπαντος σκοπεῖ, ὅπως τὸν τρέχοντα ἐπισχὼν ἢ ἐμποδίσας ἐπιστομιεῖ, ὡς εἰ τούτου διαμάρτοι οὐκ ἄν ποτε νικῆσαι δυνάμενος. Huc etiam pertinet, quod è Pollucis Onomaſtico, initio ſermonis huius de legibus athleticis agens, *octauo cap. & 19.* attuli. Facit & iſtud Menelai apud Homerum *Iliad.* ψ. de Antilocho conquerentis, quem prima ducere pręmia vt victorem Achilles tanquàm athlotheta quidam iuſſerat, quod fraude adhibita, equos ſcilicet in curuli curſu pręmiſiſſet ſuos, minùs etiam veloces, atque hoc quidem in iſta omnino verba,

> ἀντίλοχε πρόσθεν πεπνυμένε ποῖον ἔρεξας
> ᾔσχυνας μὲν ἐμὴν ἀρετὴν, βλάψας δέ μοι ἵππους
> τοὺς σοὺς πρόσθε βαλὼν, οἵ τοι πολὺ χείρονες ἦσαν.

Deinde iureiurando prouocat ni dolo malo currum ipſius Antilochus impedierit, quominùs ad metam peruenire occuparet,

> ὄμνυθι μὴ μὲν ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι.

Vbi diſertè monet Euſtathius, dolum abeſſe ab eiuſmodi certaminibus, omnibúſque gymnicis oportuiſſe, σημείωσαι δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἐξῆν (ait) ἐν τοῖς ἀγῶσι δόλους τεχνάζεσθαι. διὸ δίκην ἔλαχεν ἀντίλοχος δόλου, ὡς εἰ μὴ τοῦτ' ἦν, τί ἐκώλυε καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς τὸν ὄπισθεν τρέχοντα πίζον καὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἀντιτρέχοντος τύπτοντα χερσὶν αὐτοῦ λαβέσθαι ἢ προῶσαι καὶ καταβαλεῖν εἰς γῆν. Abfuturum quidem dolum, omnéque κακούργημα iurabant, ſicuti poſteà docebimus. Proptereà etiam apud Virgilium *lib. 5. Aeneid.* imitatorem Homeri peritiſſimum Salius, cui currenti ſe Niſus obiecerat vt in mediam arenam deturbaret, hac de re conqueſtus apud athlothetas fertur & præmium ab Ænea conſequutus.

> *Hic totum caueæ conceſſum ingentis & ora*
> *Prima patrum magnis, Salius clamoribus implet*
> *Ereptúmque dolo reddi ſibi poſcit honorem. &c.*
> *Tum pater Aeneas veſtra (inquit) munera vobis*
> *Certa manent pueri & palmam mouet ordine nemo,*
> *Me liceat caſum miſerari inſontis amici.*
> *Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis*
> *Dat Salio, villis oneroſum atque vnguibus aureis,*
> *Hic Niſus ſi tanta inquit ſunt præmia victis,*
> *Et te lapſorum miſeret, quæ munera Niſo*
> *Digna dabis? primam merui qui laude coronam*
> *Ni me quæ ſaluum fortuna inimica tuliſſet?*

Verum mihi quidem arridet vehementiùs quod apud Statium Papinium *lib. 6. Thebaid.* Adraſti ſenis conſilio neque Arcadi Parthenopæo quem præcurrentem, ſed reducta flatu Zephyri coma, Idas antagoniſta prehenſum tergo inſtans gradúque premens retraxerat: nec Idæ ipſi, quamuis metam prior contigiſſet, adiudicatur victoriæ præmium: ſed

[a] περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ.

vt in ambigua lite cùm fraus omnis ab iſtis agonibus abeſſe debeat iterum decertare inter ſe: Sic tamen vt diuerſo limite recurrant ne fraudi eidem locus ſit, iubentur his admodum verſibus quibus per elegantiſſimam hypotypoſin res tota ipſis velut oculis ſubiicitur.

Effugit hic oculos rapida puer ocyor aura,
Mænalius, quem deinde gradu premit horridus Idas,
Inſpiratque humeros flatuque & pectoris vmbra
Terga premit, poſt ambiguo diſcrimine tendunt
Phœdimus, atque Dimas illis celer imminet Alcon,
Flauus ab intonſo pendebat vertice crinis
Arcados, hoc primis Triuiæ paſcebat ab annis
Munus & Ogygio victor cum Marte rediſſet
Nequicquam patrijs audax promiſerat aris,
Tunc liber nexu, latéque in terga ſolutus
Occurſu Zephyri retrò fugit, & ſimul ipſum
Impedit, infeſtoque volans oſtenditur Idæ.
Inde dolum iuuenis, fraudique accommoda ſenſit
Tempora iam finem, iuxta dum limina victor
Parthenopeus init, correpto crine reductum
Occupat & longæ primus ferit oſtia metæ
Arcades arma fremunt (vbi τὸ arma fremunt per parentheſim legendum, & τὸ Arcades cum ſequentibus connectendum eſt) *armis defendere regem*
Ni raptum decus, & meriti reddantur honores
Contendunt, totoque parant decedere Circo
Sunt & queis Idæ placeat dolus:

& cætera quæ de ſuſpiriis agens libro ſuperiore attuli: & ſtatim

--furit vndique clamor
Diſſonus, ambiguúmque ſeni cunctatur Adraſti
Conſilium: tandem ipſe refert compeſcite litem,
O pueri, virtus iterum tentanda, ſed ite
Limite non vno: latus hoc conceditur Idæ
Tu diuerſa tene: fraus curſibus omnis abeſto.
Audierant dictoque fauent.

Nam quod ait Ambroſius maximè, ſic accipiendum vt includat, hoc eſt, vt ne illi tantùm, qui dolo aduerſariorum excuſſi forent, Sicuti de Creuga pugile Epidamnio, quem Syracuſius Damoxenus apud Nemeam in certamine peremit inferius narrabitur: Sed etiam vt quicunque vlla ratione ſuperati, dum tamen ipſi non inſtrenuè decertaſſent ſuis non defraudarentur præmiis quamuis ea eiuſque dignationis, ac meriti præmia honorúmque inſignia non conſequerentur quæ victori attributa fuiſſent. Propterea quod in certaminibus ad ſpectaculum, editis cum meliorem palma declaret: Sæpe tamen deteriorem caſus prætulit quemadmodum Seneca[a] ſcribit. Illud igitur quod dicebam modo apud Homerum[b] præclare ab Euſtathio adnotatum video: ſic fere, δοκεῖ γὰρ ἄπορον πῶς ἂν ἀντίλοχον ὅπως ἂν καὶ ἱππεύσῃ παρεκτροφύγῃ ἄεθλα, ὅπου καὶ ὁ ἔσχατος ἄεθλον λήψεται & cæt. quæ ſequuntur, & à me breuitatis cauſa prætermittun-

a Lib. 5. de beneficiis ca. 2. Sic interdũ aliũ victorẽ eſſe, quam qui interimat apud Plutarchum. Soſtris ait quæſ. 13. lib. 9. Sympoſ. proble. fo. 1321. κρείττων δὲ ὁ νικῶν ἀποθνήσκειν δὲ πολλάκις συμβαίνει καὶ ἀγαθοῖς ὑπὸ κακῶν. Et in hãc rem videſis Arrachionis & Creugæ hiſtorias, quas inferius à Pauſania profero.

b Ad iſtud ex verſibus Iliad. ψ. quos ſuperiore ſermone retuli, ἵνα μή σε παρεκπροφύγῃσιν ἄεθλα.

mittuntur: & statim ἀληθῶς δὲ ἄεθλον καὶ ἐκεῖνό ἐστιν ὡς εἰ καὶ μὴ νικῶντι, ἀλλ᾽ ἀγωνιζομένῳ διδόμενον. ἄεθλα γὰρ τὰ τεθέντα πάντα εἶπε καὶ ὁ ποιητὴς, ἐν τῷ ἱππεῦσι μὲν πρῶτα ἀγλαὰ ἔθηκεν ἄεθλα & cæt. ἔτι δὲ λυθήσεται ἡ ἀπορία προσυπακουομένου τοῦ κρείττονα, ἵνα ἢ μή σε παρεκφύγῃ: ἄεθλα τὰ μὲν τὸ πρῶτον ἄεθλον παραλειπόμενα κρείττονα. Ipse quin etiam poëta eo in libro paulò pòst, satis perspicuè his admodum versibus.

> ἀλλ᾽ ἄγε δὴ οἱ δῶμεν ἀέθλιον ὡς ἐπιεικὲς
> δεύτερ᾽ ἀτὰρ τὰ πρῶτα φερέσθω Τυδέος υἱός
> ὡς ἔφαθ᾽ οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ἐπήνεον, ὡς ἐκέλευε.

Item posteà, vbi de cursus quo superior Vlysses aduersus Aiacem Oileum extiterat, præmiis quorum, tertium atque vltimum cessit Antilocho, sic de ipso idem Homerus cecinit:

> ἀντίλοχος δ᾽ ἄρα δὴ λοισθήϊον ἔκφερ᾽ ἄεθλον.

Et placet illud poëtæ ἀέθλιον, quasi præmiolum, velut modicum quidpiam honoris causa (vt apud Iurisconsultum est) dixeris: quo nomine omnia, excepto primo, cætera designabantur. Præmij nomen simpliciter & sine adiectione prolatum, soli primo competit, sicut & brabij: quod vnus tantùm merebatur, aut accipiebat, qui victor à præcone palàm ex hellanodicarum aut agonothetarum iudicio renunciatus foret: quamobrem à B. Paulo *epist. 1. ad Corinth. cap. 9. vers. 24.* dictum, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον. Nec tamen nescio, quid contrà, Eustathio περὶ τοῦ ἀεθλίου videatur, duobus[a] minimùm παρεκβολῶν suarum locis, ὅτι οὐχ ὑποκοριστικὸν ἀλλὰ παράγωγον, ὁμοίως τῷ ἴχνος ἴχνιον. Sed quid vetat (quæso) quominùs interdum poëta τὸ ὑποκοριστικὸν, metri causa vel figuratè κατὰ ταπείνωσιν λειότητα siue λιτότητα vsurpet? sicuti alicubi *Iliad. α. Vbi Eustathius fo. 111.* Achillem ægrè tulisse aut vehementer doluisse significans, lætatum non fuisse satis habuit dicere, sic ferè,

> --οὐδ᾽ ἄρα τώγε) ἰδὼν γήθησεν Ἀχιλλεύς.

tamen aliam oratoribus familiarem ἀντικαταφάσεων εὐλόγει χρᾶσθαι σχήματι τῷ κατ᾽ ἀπόφασιν agnoscit Eustathius, sed ita vt interim suppleat ἀλλὰ τὸ ὑπερελυπήθη δηλονότι iuxta ea quæ antè dixi & aliunde quopiam *cap. 18. & 21. lib. 2. Semest.* secundi Semestrium loco diligenter explicasse me recordor. Ἀέθλιον profectò quin eandem omnino diminutiui formam ἀπ᾽ ἀέθλου habeat quam ἀπὸ τοῦ τέκνου τέκνιον dici non potest: hoc autem Galatis blandiens D. Paulus *ad Galat. cap. 4. ver. 19.* ita expressit, τεκνία μου οὓς πάλιν ὠδίνω & cæt.

[a] Ad illum versum Homericū pag. 1315. lin. 10. vbi οὐχ ὑποκοριστικὸν δὲ τὸ ἀέθλιον· οὐ γὰρ εἰώθει ἁπλῶς οὕτω σχηματίζειν ὁ ποιητὴς ὑποκορισμοὺς ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἔφαμεν παρωνύμως δὲ ἐκ τοῦ ἄεθλον, ὁμοίως τῷ ἴχνιον καὶ τοῖς τοιούτοις. Item sub initium Odyss. φ. ad illud ἐν μεγάροις Ὀδυσῆος, ἀέθλια καὶ φόνου ἀρχήν. fo. 1897. li. 31.

Prima, Secunda, tertia in agonibus præmia, Philonis præcipuè ac Herodiani locis expositis: τὰ πρωτεῖα δευτερεῖα & cæt. sed & πρῶτα & δεύτερα confirmata vulgari quam in dubium alij vocarant lectione ad marg. Themistius explicatus, Maiora præmia & minora. Ludi seu agones poëtici apud Tolosam, & eorum præmia: itémque commentarij athlothetæ seu Critæ. Præco qui & commentariensis è vetustis idiomate vernaculo ante CCXL. annos conscriptis legibus, quarum ipsa verba referuntur, Epulum, Tibicines, ex agonotheticorum ab Isaura Clementia concessorum reditu Isauræ statua cum inscriptione in agonismi loco. Præmia extraordinem à Cancellario tributa de suo. Hæc omnia non sine vetustorum Græcorum exemplo.

CAP. XX.

ERgo prima, & secunda, & tertia præmia fuisse proposita, & qui esset illis exclusus, non tamē hisce defraudaretur, is cuius aliquot me-

ritum præ cæteris poſt victorem antagoniſtis foret, perſpicuè ac elegãter Philo admonet, quo neminem ab inueſtigatione veri Dei propter difficultatem rei deterrendum eſſe doceat, cùm ſaltem coniectura quadam eius quod verum eſt ſimilitudinem, tenuemque (vt in philoſophiæ ſtudio euenit) ſi non perfectam intelligentiam adipiſci queat, in quo ſtudio & ſi quis in tam profunda cœleſtium rerum contẽplatione mentis oculorum aciem tanto ſiderum fulgore perſtrictam experiatur, nihilo tamen magis animo concidit, aut ſpem ſecundorum præmiorum aſſequendorum (quod in agonibus fieri ſolet, vbi primis alteri delatis exciderit) ipſe abiicit, τούτων γὰρ ὁ λογισμὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἄνω μετέωρος (ait[a]) ἀρθεὶς αἰθεροβατεῖ καὶ συμπεριπολῶν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ τῷ σύμπαντι οὐρανῷ, τἀκεῖ πάντα γλιχόμενος ἰδεῖν ἀμυδροτέραις χρήσεται ταῖς προσβολαῖς, ἀκράτου καὶ πολλοῦ φέγγους ἐκχεομένου ὡς τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα σκοτοδινιᾶν ταῖς μαρμαρυγαῖς, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο προκαμὼν ἀπαγορεύει, γνώμῃ δ' ἀπτῆτῳ πρὸς τὴν ἐνδεχομένην θέαν ἵεται, καθάπερ ἐν ἄθλοις δευτερείων μεταποιούμενος ἐπειδὴ τῶν πρώτων ἐσφάλη. Atque ita τὸ τῶν δευτερείων vocabulũ intelligas alio[b] eiuſdẽ Philoni loco, vbi τὸ γὰρ μὴ ἐν καλοῖς διαπρέπειν ἐπιφανέστατον αἶσχος ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτῳ δευτερεῖα. κουφότερον κακόν. Nec enim dubito quin ea ſit à ſecundis ſacrorum agonum præmiis ducta tranſlatio: ſicut apud Polybium, vbi τὸ πρωτεῖον ἐκφέρεσθαι τῶν κατὰ πόλεμον ἀγώνων legitur: Sicut apud Eunapium[c] Iamblicho, οὗτος ἀνατολίῳ τῶν κατὰ πορφύριον τὰ δεύτερα φερομένων συγγενόμενος, πολύγε ἐπέδωκε καὶ εἰς ἄκρον φιλοσοφίας ἤκμασεν: Et quo loco Carthaginem de ſecundis aduerſus Alexandriam (ſcilicet contendere ait Herodianus[d], cùm ad vim pecuniarum inhabitantiũ numerum, atque multitudinem, ciuitatiſque ipſius amplitudinem quod ſpectat ſoli Romæ debeat cedere: ἡγουμένη πόλις ἐκείνη καὶ δυνάμει χρημάτων καὶ πλήθει τῶν κατοικούντων καὶ μεγέθει, μόνης ῥώμης ἀπολείπεται φιλονεικοῦσα πρὸς τὴν ἐν αἰγύπτῳ Ἀλεξάνδρου πόλιν περὶ δευτερείων. Nam & ſecũda & tertia quoque victoribus itidem choragis præmia ex Lycurgi Rhetoris ad populum Athenienſem lata lege (cùm tres anniuerſarios choros, pompáſque in Pyræo duci voluiſſet cohoneſtando. Neptuni certamini) propoſita fuiſſe Plutarchus eo loco docet, quem tractatu primo attuli. Quamobrem quod circa curſores ad extremum libri ſuperioris à Themiſtio propoſui, ὅτι ἀπάντῃ ἀγέραστος ὁ ἡττώμενος. ita explicandum eſt, vt is demum victus haberetur ac ſine præmio prorſus abſcederet, quem vnus aut alter, aut etiam tertius ita præceſſiſſet, in faciẽdo fortiter, ac ſtrenuè, iuxta morem, legémque certaminis, vt poſtremus ipſe relinqueretur. Alij quibus ſecunda vel tertia pæmia cederent, non vtique victi crederẽtur, tametſi propriè victor is eſſet, qui cæteris omnibus ita præſtiterat, vt prima ſibi abſtuliſſet præmia: quæ ipſa maiora nominabantur ab antiquis Romanis, vt in illa vetuſta inſcriptione, quam è Cechinorum domo in campo Martio Roma protulit Philander ad Vitruuium *in annot: ad cap. 3. lib. 5.* De Diocle Luſcitano agitatore factionis ruſſatæ qui & in aliis factionibus vicerat: ERVSATA LAENATE PONTIANO ET ANTONIO RVFINO COSS. SVMMA QVADRIGA AGITAVIT ANNIS XXIIII. MISSVS OSTIO IIII. CCLVII. CLXII. A POMPA CX. SINGVLARVM VICIT. ∞ LXIII. INDE PRAEMIA MAIORA VICIT LXXXXII. XXX. XXXII. &c. Ex qua conſuetudine vetuſta nempe iſtud eſt

a In περὶ μοναρχίας, fol. 558.

b περὶ ἀποικίας, fol. 282. Sic Plato in Philebo πρωτεῖα δευτερεῖα τριτεῖα dixerat eo loco quem adfert Stephanus in πρωτεῖον: decaptus interim hic quidem circa emendationem loci cuiuſdam apud Syneſiũ ex epiſt. 148. vbi καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ἐκ δευτέρων πρωτεῖον. Sic enim τὸ δευτέρων pro δευτερείων dixit, vt Eunapius in eo quem ſubiiciam loco δεύτερα pro δευτερεῖα: vt Philo in præcedenti περὶ μοναρχίας loco τῶν πρώτων ἀντὶ τῶν πρωτείων: vt Herodotus denique συνεζεύχθη τῷ πρώτῳ Terpſichore: quemadmodũ extremo cap. 12. huius lib. à nobis expoſitum fuit.

c Sub init. Iamblichi in vitis Sophiſtarum, fo. 20

d Lib. hiſt. ſu Maximino, fo 153. lib. Stephan.

istud est quod Statius Papinius *in lib.6.Thebaid.* non arcadem modò qui sine fraude vicerat secundo loco, prima vice superatus illo Idæ dolo quem superiùs verbis ipsius poëtæ ostendimus, verùm etiam Idam suo quopiam sed minoris pretij munere donatum reliquos antagonistas leuissimis præmiis affectos cecinit sic ferè,

Finiti cursus, operumque insignia præsto
Arcas equum dono, clypeum gerit improbus Idas
Cætera plebs Lycijs gaudet contenta pharetris.

Et item istud quod cùm ab Hippomedōte Phlegyas atque Menesthæus disco superati essent, nihilominus tamen hos sua quoque licet minora præmia consequutos, idem poëta finxit his versibus,

Tunc genitus Talao victori Tigrin inanem
Ire iubet, fuluo quæ circunfusa nitebat
Margine, & extremos auro mansueuerat vngues;
Gnosiacos arcus habet & vaga tela Menesteus.
At tibi, ait Phlegya, casu frustrate sinistro
Hunc quondam nostri decus, auxiliumque Pelasgi
Ferre damus (neque enim Hippomedon inuiderit) ensem.

Postremo quod superato colluctatore Agylleo apud eundem poëtam extrema Thebaide sexta,

Et palmam dextra læuâque nitentia dono,
Arma ferens Tydeus
Hæc simul ostentans quæsitâque præmia laudum
Dat socijs: sequitur neglectus Agyllea thorax.

Et sanè in Palladiis quoque seu musicis aut potiùs poëticis illis non Chrysanthinis quidem qualis qui olim Sardibus celebrati, vt ex inscriptione, vetusta Græca, vnde verba superiùs protuli, & illo Martiani iurisconsulti quod adiunxi testimonio intelligitur. Sed argiranthinis vel argirophyllinis, apud Tolosam nostram ludis, quos quotannis Maio mense ineunte committi solere aliquot anteà locis superiorum librorum admonui: quemadmodum vnum victori præmium proponitur Leucoion Luteum [a], antiquitus ex auro sub annum Christi ∞ CCC. XXIII. XLVIII. & LV. [b] nunc verò & parentum itidem ac maiorum nostrorum memoria ex argento puro & solido præcipui hoc quidem honoris loco [c], sic duobus aliis qui inter antagonistas poëmatum suorum recitatoris ad victorem proximè accesserint, sua itidem florida (vt ita loquar) ex argento præmia sub Lilij, siue (vt quidam cum Matthiolo sentiunt) Aquilinæ aut Aquilegiæ [d], atque sub Heliotropij siue Kalendulæ [e] specie, non sine causæ cognitione decernuntur: Sed ita quidem ex

a Vulgari verbo, *La violette qui est le violier iaune.*

b Vide in d.lib.2. commentarij publici asseruati apud Archium Capitolinorum Octouirorũ.

c Quod qui consequeretur eum subtilem aut peritũ amatorē à maioribus illis agonum poeticorum apud Tectosagas nostros instauratoribus appellatum libro cõmentarij publici 2.f.70. memoriç traditum. Cætera vero præmia duo accessionis loco ad præcipui eius commẽdationem & festis ac solemnis diei celebritatem adiuncta ne in vnum hominem alioqui totus festiuitatis honos cõferretur. Sic enim verba vernacula cõcepta fere sunt, *Cil quen gazanhada vna veth o motas la ioya principal comma la ioya de la violetta laqual principal reputan, son nommat fin aymant, &c. E dizen principal en respieg de las autras ioyas, lasqual, appellam accessorias: & a quella hom dona per hondrar la ioya principal & per solenne que vz solamen non aya tota la honor de la festa.* Luteum igitur istud Leucoïon ab ipso agonum initio aureum eorum præmiorum præcipuum fuit huius ornamento adiecta duo post annos aliquot argentea: & vt est in libro 2.commentarij publici aliquoties à me iam citati vulgari occitana lingua perscripto, fol.70. *Flor de violetta de fin aur, flor d'agglantina è flor de gaug de fin argen:* & quadam epistola versibus ante annum 1323. conscripta septem virorum Manu tentorum nomine ac vndique missa inuitandorum ad certamen poëticum agonistarum gratia quæ extat lib.1. eiusdem commentarij publici sub initium: *E per tal que vnals sa leser quascus en sa obra plazen Dizen que per dreyt iuciamen à cel que la fara plus netta donarem vna violetta de fin aur en senhal dhonor ne regardant pretz ni valor, &c.*

d Vulgari verbo, *Eglantine* (vnde certamini Musico nomen) Gallis dici existimant, *Ancolye.*

e Vulgari verbo *Le gauch*, quod Gallicè *Souci.* Ital. *Fior d'ogni mese*, veteribus poëtis Caltham vocantibus vt nonnulli sentiunt.

maiorum instituto, ne idem bis præmium [a] aut annuatim singula vnus poëta, verum intermisso vnius anni (quo gratię athlotetis, aguntur, dum aliis annua illa concedunt prēmia) spatio nec citiùs quàm intra quinquennium tria illa velut periodonices, aut trisolympionices quispiam interiectis (vti dixi) annis consequatur: atque ita relatus in magistrorum Rhetoricę facultatis ordinem (ita enim in commentariis priscis qui ex archio ludorum tempore depromptì ostentari & ante ipsum protocritem, seu Cancellarium collocari supra vel ad puluinos solent, nominatam comperi poëticam) anno sexto post redditas de adepto superioris anni honore gratias, quas itidem ob illa præmia singula interiectis annis habuêre, suffragij de agonistarum præmiis ferendi ius in posterum consequatur cum ipsis athlothetis, ex octouirorum nempe (qui capitolinorum appellatione magistratum municipalem annuum gerunt) ordine tribus, sed iis agonum præcipuè iudicibus, qui vt à Græcis olim hellanodicæ vel Critæ, sic à nostris nominati Manutentores simul cum eo, quem Cancellarium [b] ob auctoritatem qua cæteris præcellit, nuncupant hoc est supremi Clementiæ Isauræ iudicij executores & honoratorum ciuium, atque magistratuum numero, huic serio ludicro tuendo, atque ordinando distinantur: in quo vbi primò die Maij matutinis post audita solemnia sacra, & pomeridianis horis poëmatum variorum recitationi opera data est, & celebre syssitium epulum siue conuiuium ab octouiris illis municipalibus Clementiæ Isauræ legatariis in intimo tanquàm Prytanæo Capitolinarum ædium (ex Gręcanico scilicet more, quem superiore tractatu [c] celebrauimus) Symmystis atque thiasotis, immo præcipuis quibusque ex ciuium honoratorum ordine inuitatis, ad quintum Nonas Maij (qui dies inclyti christianorum signi memoriæ sacer est) post matutinas aliquot horas itidem recitationi poëmatum impensas, non sine publica lætitia, quam vel ipsi tibicines pronunciant, exhiberi moris est: factis in eam rem sumptibus ex agonotheticorum prædiorum reditu, quæ restituendi musici certaminis huius gratia virilem animum gerens Isaura Herculea, immò virtute ac liberalitate incomparabili contulit, quale conuiuium præbiturum se Achilles post monomachiæ agonem, olim isto carmine Homerico *ex Iliad.Ψ.fo.*1330. professus.

καί σφιν δαῖτ' ἀγαθὴν παραθήσομαι ἐν κλισίῃσιν.

Ob quam egregiæ fœminæ liberalitatem, cum summa posteritatisque ad liberalium literarum studium excitandæ cura coniunctam, exemplo Romanorum veterum qui Taraciæ Caiæ, siue Suffetiæ virgini Vestali statuam, vt poneretur vbi vellet, decreuerant: propterea quòd campum Tiberinum gratificata esset ea populo: sicuti à Plinio Secundo *cap.6.lib.* 34.*nat.histor.* literis proditum maiores itidem nostri statuam Isaurę illi virgini (vt fas est credere, nam de coniugio nihil historię nostrates memorant) ob forum Vęnalium quod petrę dicitur media vrbe situm, & in eos

a Expositis tamen quas memoraui legibus quæ in desuetudinem abiere post trienniú quo durante festum dié suis poëmatis honorasset idem præmium licuit cósequi, vt scriptum diserte lib.1. comméntarij Holouero vidi operti vt lib.2. fol.67. pagin. 2. alio præmio intra trienniú donari vnú adeptus potuit: Sic enim ibi scriptum. *Cel qu'aura ioya haguda vna vets per son bel dictat no deu besser recebuts per auer aquella quel aura aguda tro que lespazis de tres ans sia passatz aprop lan complit que laura aguda per so que las honors se partiscan, e puis lo quart an pot esser receubutz per hauer la meteyssa ioya que haura aguda mas que haia hondrada la festa per lotz ditz tres ans am la preciensa de sa persona & auer alcum dictat si dom per causa insta no era estatz empachat de laqual causa payran conosser li ditz* VII. *senhor mantenador ò la maior partida de lor. A lautra ioya pero en aquel miech poyra esse receubut.*

b Hoc munere functus anno 1348 Guliel. Molinerius quipiam vt ex eius ad septem manutentores Epistola rithmica in illos commentarios publicos quos ante dixi relata colligitur vbi hæc verba sunt ad extremú veluti subscriptionis loco simplicitatem quandam subrusticam cum vernaculo sono redolentia sic fere *Lan mil tres cents quarente huict Am l'authentic sagel penden Del gay consistori plazen Per l'humil vostre cancelier Mensonat Guliem Molinier.*

a Vbi de præmiis Olympionicatum agimus.

in eos quos dixi vſus lib--aliter,cum aliquot aliis prędiis vrbanis,ruſticiſque collatum,ſtatuam quam honoratiſſimo loco in aula magni,quod vocant, conſiſtorij (vbi poëticum certamen annuatim velut in ipſius conſpectu exhiberi ſolet:quotidianę etiam litium iudicia expediri,conſilia denique de ſummis totius reipub. negotiis cogi frequentiſſimo ciuium conuentu, quod menſibus aut etiam ſępiùs ſi fortè communis vtilitas exigit)poni iuſſerunt.inſcriptionis aut vetuſtę,aut ad vetuſtarum illarum exemplum expreſſę, atque cum Romanis comparandę omnino hæc verba ſunt, maiuſculis, ac deauratis mandata, æneæque tabulæ inſcripta literis.

EPITAP. CLEM.
ISAVRAE.

CL.Iſaur. L.Iſaur. F.quum in. P.P.Cœli. opt.vitam delegi. Caſta. Q. annis.L.vixi For Fru.vina.piſca. & holito P.S.in Pub.vſum ſtatuit. C.P.Q.T.L.G.hac lege vt quotannis ludos Flo.in ædem pub.quam ipſa ſua extruxit celebrent. Roſas ad M. eius deferant.& de reliquo ibi epulen.Quod ſi neglex.fine ↄo. fiſcus vendicet conditione ſupradicta H.S. V.F.N.V.R.I.P. Nec aſpernandum, aut ſine aliquo veterum exemplo fieri exiſtimandum quod ille quem dixi Cancellarius, ſelectis aliquot bonæ, ac generoſæ indolis pueris (quibus ipſi libuerit) præter legitimum & publicum, quod vni eximio cuipiam tribuitur,ipſe illis de ſuo alia conſimilia ſubargenteo itidem, ſed minoris quam illa tria ſint pręmia pretij flore ocello [a] (quem ab odore Cariophyllum,itemque Betonicam,ſiue coronariam vetonicam à veteribus dictam nonnulli,alij vero ipſis cognitum autumant) honoris, ac præmij cuiuſdam vice, quo ſcilicet ad bonarum artium ſtudia ineunda extimulet atque incendat, extraordinem de ſuo largiri ſolet.Nam Antilocho qui tertium modò è curſus certamine præmium fuerat conſecutus dimidium auri talentum inſuper Achilles apud Homerum tribuit ſic fere canentem.

ἀλλά τοι ἡμιτάλαντον ἐγὼ χρυσοῦ ἐπιθήσω
ὥς εἰπὼν ἐν χερσὶ τίθει.

Quo exemplo id ab agonothetis quoque priſcis vſurpatum poſtea fuiſſe retulit eo loci Euſtachius in hęc verba, ἤγουν ἐπιβαλῶ ἐπέκεινα τοῦ ἄθλου δώσω, ἐξ οὗ νοητέον, ὅτι ἐκ τῶν ἰδίων τοῖς ἀγωνοθέταις ἔκειντο, καὶ τὰ εἰς φιλοτιμίαν εἶναι δ' εἴρεν. Ac de ocello quidem cum alioqui nullam in priſcis poëticorum agonum noſtratium commentariis iniectam eſſe mentionem, ipſis nuper accurate perfectis didicerim,à grafiario (ſic vulgo nominãt) ſiue grammateo Capitolinorum octouirorum aſſeruatis: Nihilominus tamẽ vbi de legibus agonis huiuſce agitur, ſub annum Chriſti ∞CCC. LV.iuſſus VII.Critarum quos manutentores[b] hoc eſt conſeruatores veluti nomophylacas aliquos vetuſto verbo vocamus editis, cùm ſcriptum ſit materno, ſiue Occitano vernaculo ſermone[c] in hanc ſententiam,vt Bidello id eſt præconi(ad cuius curam id quoque ſpectauit munus quo graphiarius agonalis conſiſtorij hodiernus, cuius ibi nulla mentio, perfungitur[d]) quinque ſolidi Turonenſes, honorarij cuiuſdam

a Vulgo *gyroſlado*, Gallicè *gyroſlee ou œuillet*.

b In Lib.2. cõment. vernacula lingua perſcripti, fo.70.ſic legitur, *Li ſenhor acouſtumat à iuciar & donar laſditas ioyas. E cil que ſon recenbut e creat per lor ſon nommat Manteneder del gay ſaber, o Mantenedor d'amors o del ioy d'amors. & prandetz amor en bon ſignificat, ſocs per amors ques fina honeſta e leguda. Quar aquello toſtemps mãteno e en autra non ſatendo.*

c Lib.1.eius voluminis quod viridi opertum & vmbilicis quiuis deauratis exornatũ eſt & præ cancellarij oculis dũ agoni poëtico præſidet ſtatuitur cũ aliis Rhetorices vtriúſque pręcepta continentib. codicibus viridi rubróq; Holouero adopertis. *Et quan alcunas vetz es donada ceſte ioya extraordinaria per cobbla eſparſa per apenre & eſſenhar los noels dictadors & en ayſſo com quels bedelz trebaille den hauer de cel ques a la ioya, cin ſolz tornez ſi donar los y vol de grat.*

d Itaque in ipſius creatione iuxta leges in commentarios illos publicos relatas poſt inquiſitionem de fama præclara & honeſtis ac probatis moribus iuſiurandum præbebatur ſe bonum & fidelem

vice pro impensa opera dentur ab eo (si tamen ita libuerit) qui aliquod præmium fuerit assequutus: quod interdum extra ordinem tribui solet eliciendæ nuperę poëmatum recitationis, & ad eam incitandę iuuenum industriæ gratia inde initium factum Ocelli pueris sua vel aliena poëmata pronuntiantibus qui bonæ indolis suæ spem aliquam in posterum faciant tribuendi crediderim cui aliquot eiusdèm generis adiungi solere flosculos extraordinem aliis concęndendos pueris, modò dictum est.

& arcanorū sibi commissorum custodem, bona fide relationē durante officio facturum & præcipua quæque dictata siue poëmata pronunciata suo tempore in cōmentariorum Librum sibi à manutētoribus in hanc rē præbendum esse relaturū: his admodū verbis vernaculis, *E que bona relation e bon raport fara & loyalment seruira a bona fe duran son offici: e registrara los dictatz principals de son temps en lo libre qu'el dict* VII. *senhor mantenador li ballaram.*

Varijs agonibus vnus eodem die decertare athleta potuit bis vt vinceret. De Stratone insigni athleta, de Timone ac Cimone in eam rem loci. Paradoxonicæ apud Plutarchum, emendatis ipsius verbis, eorúmque reprehensis interpretibus, sed ita vt excusentur quod potest. Hominibus ipsis tributa hæc, Victoriæ, Veneris, Lyræ, Musæ, Atticæ Musæ Domestici boni siue Ornamenti, atque Sapientiæ cognomina. Interdum omnia vnus auferebat præmia ἀκονιτὶ, ἀπονητὶ. *Plutarchi de Alcibiade locus illustratus, Isocrate adhibito, quem ipsius interpres assequutus non videtur, item Athenæo atque Thucydide* ζεῦγος, ξυνωρίς. *Biga Olympicis agonibus addita ætate Alcibiadis, longè anteà currus, quo Almæon Atheniensium primus inibi vicerat. Alium poscere Nemo sine pugna propiè victor: citato imprimis B. Chrysostomo, in quo macula quæpiam deletur. Sed coronatus tamen etiam non victor, si leges athleticas omnes obseruasset. Victor etiam post lapsum: ex Ambrosio Chrysostomo & Chrysologo, cuius verba castigantur. De lapsis pænitentibus in Ecclesiam recipiendis nonnihil aduersus Nouatianos.*

CAPVT XXI.

POstremò eodem ludorum die vnum eundémque variis agonibus decertare præmiáque ipsorum victorem auferre potuisse obseruaui, iam pridem apud Pausaniam [a], de Capro Pythagoræ siue filio, siue discipulo agentem ita vt luctæ atque pancratij coronas eodem die consequutum referat, primoque ipsi obtigisse istud, bis vt eodem die vinceret: cui etiam duas ex duabus victoriis positas iuxta morem superiore libro à me celebratum, statuas apud Olympiam scribit: quo loco, παρὰ δὲ αὐτὸν ἀνδριάντες δύο, ἀνδρός εἰσι κάπρου τοῦ πυθαγόρου, πάλης τε εἰληφότος καὶ παγκρατίου στέφανον, ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς. πρώτῳ δὲ γεγόνασιν ἀνθρώπων, αἱ δύο νῖκαι τῷ κάπρῳ τούτῳ. Ac lucta narrat quidem superatum ab illo Elæū Pæanium, qui ipse posteà, quod viros lucta & pugilatu Pythicis agonibus eodem quoque die vicisset, coronatus fuerit. Prætereà de Clitomacho Thebano narratur à Pausania *Eliacôn*.2. ipso, illum Isthmiis eodem die viros lucta vicisse pugiléſque ac Pancratiastas terno certamine, τὰ δὲ οἱ ἐς δόξαν ἦν τάδε· ἐν ἰσθμῷ παλαιστὰς κατεπάλαισεν ἄνδρας καὶ ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς τούς τε τὴν πυγμὴν καὶ τοὺς ἐς τὸ παγκράτιον ἐσελθόντας ἐκράτει τῇ μάχῃ &c. & Alcæus Epigrammatarius[b]

> Ἄρτι παρ' αἱματόεντα χερῶν ἀπελύετο πυγμὰς
> ἔντεα, καὶ γοργῷ μάρνατο παγκρατίῳ.
> τὸ τρίτον οὐκ ἐκόνισεν ἐπωμίδας, ἀλλὰ παλαίσας,
> ἀπλὼς τοὺς τρισσοὺς ἰσθμόθεν εἷλε πόνους.
> μοῦνος δ' ἑλλάνων τόδ' ἔχει γέρας. ἑπτάπυλοι δὲ
> θῆβαι, καὶ γενέτωρ ἔστεφετ' ἑρμοκράτης.

Alio

a Lib. 1. Eliacôn 2. fo. 151. & 152. vbi à capro deiectum in colluctatione præmium Elæum, Ὀλυμπιάδι πάλη τὴν προτέραν ἀνῃρημένον καὶ αὖθις παίδων τε πυγμῇ στεφανωθέντα ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς Theagenem quidē Thasiū cùm superasset pugilatu Euthymū Locrensem ab ipso postea volente τῇ αὐτῇ Ὀλυμπιάδι πυγμῆς τε ἀνελέσθαι καὶ παγκρατίου νίκας superatū Theagenem pācratio ἀπειρηκότα προκατεργασθέντα τῇ μάχῃ πρὸς Εὔθυμον & mulctatum insuper talento vno quidem depenso in Dei anathemata: altero autē iussu Hellanodicarum præstito ipsi Euthymo narratur à Pausania Eliac. 2. fo. 143. b Lib. 4. Anthol. tit. εἰς ἀθλητὰς εἰκόνας Epigramm. 5. cuius initium οἷον ὁρᾷς quod protuli superiore libro.

Alio etiam loco *Achaicis fol.* 181. de Stratone loquitur idem Pausanias athleta Ægiensi, vt eodem die apud Olympiam, luctæ atque pancratij victorias reportauerit, cui porticus exercendo corpori ad oppidum Ægium constructa sit, στοὰ δὲ τῆς πόλεως πλησίον (inquit) ἐποιήθη Στράτωνι ἀθλητῇ Ὀλυμπιάσιν ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς παγκρατίου καὶ πάλης ἀνελομένῳ νίκας. αὕτη μὲν γυμνάζεσθαι τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ἐποιήθη. De quo Stratone Corragi filio, id ipsum quod attinet ad victoriam eodem die duplicem: & insuper ad valetudinem ope gymnastices recuperatam, ex Æliani quarto de varia historia, primo huius agonistici libro *cap.* 14. egimus, vbi de arte gymnastica plurimum à nobis disputatum fuit. Hoc amplius ab assentatore sophista quopiam (sic enim potiùs non philosophum nominare placet) laudatum Timonem illum Lucianus *in Timone ad finem* memorat, quod eodem die pugilatu, lucta, & curriculo vicisset apud Olympiam, itémque equorum quadrigis & pullorum bigis, νενίκηκε δὲ πὺξ (ait) καὶ πάλην καὶ δρόμον ἐν Ὀλυμπίᾳ μιᾶς ἡμέρας καὶ τελείῳ ἅρματι καὶ συνωρίδι πωλικῇ. victoriis pares numero coronas & cum palmæ ramis consequutum nempe significat. Magnæ admirationi fuisse apud veteres eum qui sacro certamine bis eodem die victoriam reportarat, inde addiscimus quod de Cimone, quem probus Æmilius in eius vita[a] scribit, apud Mycalem Cypriorum & Phænicum ducentarum nauium classem, deuictam cœpisse, eodemque die pari fortuna in terra vsum esse. Namque hostium nauibus captis, statim ex classe copias suas eduxisse, barbarorū vno concursu maximam vim prostrauisse, agēs Plutarchus ob Græciam illa pedestri, naualique laurea vno die ab ipso coronatam, iure aliquam habere inter duces prerogatiuam scribit: athletarum exemplo, quos cum vno die lucta simul & pancratio coronantur, in vsu, aut consuetudine vulgi Paradoxonicas hoc est admirabiles vt inexspectatos victores nūcupant: vbi Cruserius nouo more vocāt victorias vertit, Leonardus autem Iustinianus antea non absimiliter insueta rei magnitudine victorias vocant, Amyotus ipse itidem lingua vernacula, *mais comme es ieux de prix, & exercice de la personne qu'on faict par la Grece, ceux qui en mesme iour gaignent le pris de la lucte, & de l'escrime des poings* (sic male vertit pancratium cum pugilatu confundens) *sont nommez par vn'estrange coustume non vainqueurs mais victoires pour plus leur faire d'honneur*, decepti omnes mendosa scriptura illius loci[b] quæ talis est, ὥσπερ δὲ τῶν ἀθλητῶν τοὺς ἡμέρᾳ μιᾷ πάλῃ μιᾷ (legendum ἅμα vt paulo pòst, vel delendum potius τὸ μιᾷ vt pote frustra è præcedentibus repetitum) καὶ παγκρατίῳ στεφανουμένους ἔθει τινὶ παραδόξῳ νίκας καλοῦσιν, οὕτω Κίμων &c. quæ superiore libro apposui. Verum interea in his pro παραδόξῳ νίκας legendum vno vocabulo παραδοξονίκας videri quod vt sensus exposcit ratio, Iano Maynardo nostro Iuueni doctissi. antequam de sua coniectura me admoneret aperui, quam ipsum isto altero Quirij fortunatiam *lib.* 3. *Rhetor.* testimonio (quod vicissim ex illo Plutarchi loco lucem accipit) confirmare memini. Vnde etiam vulgo Olympionicas & cæteros victores sacrorum certaminum paradoxos vocant, magis consuetudine, quàm ratione ducti, Nam vt opinor παράδοξον est quod est παρὰ τὴν δόξαν id est contra opinionem bonam, vbi quod paradoxorum hieronicis nomen tribuitur, de iis qui bis eadem die victores essent renunciati accipe-

[a] Cimone fo. 103.

[b] Apud Plutarchum in comparatione Cimonis & Luculli, f. 952. libri Stephan.

re conuenit nec tamen alioqui ab omni ratione abhorrere penitus credenda eſt vulgata eruditorum hominum illa interpretatio, vt victoriæ dicerentur homines qui vicerant, quando ab Eunapio[a] Plutarchus omnis philoſophiæ Venus & Lyra nuncupatur, ἡ φιλοσοφίας ἁπάσης ἀφροδίτη καὶ λύρα: & apud ipſum Eunapium Mileſius Smyrnæus ab Anatolio præfecto prætorio Illyrici Muſæ cognomine donatus, de quo hæc hiſtorici[b] verba ſunt, οὕτω γοῦν εἷλε τὸν Ἀνατόλιον ὥστε καὶ μοῦσαν ἐκάλει τὸν ἄνθρωπον. Apud quem inſuper eos qui Athenis nati eloquentia præcellunt Atticæ muſæ domeſticique ornamenti appellatione cohoneſtatos legimus, vbi de Oribaſio *in eius vita ſub init. in fol.* 171. agens, Ὀρειβάσιον δὲ Πέργαμος ἤνεγκε καὶ τοῦτο εὐθὺς οὕτω συνετέλει πρὸς δόξαν ὥσπερ τοῖς Ἀθήνῃσι γεγονόσιν ὅτ' ἂν εὐδοκιμῶσι κατὰ τοὺς λόγους πολὺς ἀνωχωρεῖ λόγος ὅτι Ἀττικὴ μοῦσα καὶ τὸ ἀγαθὸν οἰκεῖον. Poſtremo non abſimiliter à veteribus Democritum & cæli & ſublimium rerum obſeruatione multa prædicẽtem pro ſapiente Sapientiam appellatum, tradente hoc ipſum Clemente Alexandrino[c] nuper didicimus: quo loco, Δημόκριτος δὲ ἐκ τῆς τῶν μετεώρων παρατηρήσεως πολλὰ προλέγων, σοφία ἐπωνομάσθη.

Cæterùm quod duos[d] inſigni poëſeos Gallicæ facultate præſtantes viros, atque iſta ætate præ cæteris illuſtres (quorum haud obſcurè ſe diſcipulos agoniſtæ qui aderant, atque adeò inferiores illis, quod legendis eorum ſcriptis multum in eo genere profeciſſent, fatebantur) abſentes licet illis argyranthinis ſiue argyrophyllinis præmiis, ſeniorem quidem ipſorum atque vna doctorum voce cæterorum omnium principem ante triginta minimum annos[e] argenteo flore illo, vnde præcipuum ludi nomen Aquilinæ ſeu Aquilegiæ, ne alioquin cum agoniſtarum præſentium fraude fieret, quibus debita eiuſmodi ἀργυροφύλλινα præmia, poſteriorum verò nuper anno ſalutis reparatæ ſexto & octuageſimo argenteo Dauide Chriſtiano Apolline cum publica ipſorum nominis commendatione donatos: & hunc quidem hortatu atque impulſu noſtro ita cohoneſtatum ſapientiſſimi collegæ mecum vt anteceſſores illum alterum noſtri voluêre. Priſcis quoque temporibus apud Græcos interdum in gymnicis atque adeò curulibus agonibus eueniebat, non ſanè vt abſentium (quod quidem didicerim, præter equorum tamen Circenſium exhibitores[f]) ratio haberetur, ſed præſens vt omnia quiſpiam auferret præmia certamini alicui præſtituta (ſicut etiam omnibus in pentathlo de quo primo ſermone actum eſſe memini) ſi quis nimirum ſine aduerſario, & (quod dicebatur) ſine puluere victor eſſet proclamatus, quod erat ἀκονιτὶ[g] vel etiam ἀπονητὶ[h], vt antè monui, vel ſi quis tot tãtáque vel eruditionis (vt illi quos dixi) ſingularis egregia exempla præbuiſſet, aut liberalitatis aut munificentiæ, vt in equis curſualibus alendis qui cæteros velocitate omnes præirent edidiſſet ſpecimina ſimul, eo denique tempore nemo vt eſſet qui ſe conferre ipſi animum haberet, aut quin omnium iudicio facile, ac ſine vllo labore ab ipſo ſuperatum iri cenſeretur. Et ita quidem iſtud Plutarchi[i] de Alcibiade interpretor, vbi ait primo, ſecundo, & tertio vel etiam quarto eum viciſſe, ſcilicet ſi tot erant victoriæ præmia pro aliquo agone propoſita. Quamobrem ipſum Alcibiadem ſplendore gloriáque omnibus qui in eo genere elaborauerant præſtitiſſe ſcribit, αἱ δ' ἱπποτροφίαι περιβόητοι μὲν ἐγένοντο καὶ τῷ πλήθει τῶν ἁρμά-

a Sub init. lib. de vita philoſoph. & Sophiſtar. fo. 6.

b Eunapius in procœreſio fol. 147.

c Libro 6. Stroma. fol. 266. exempl. Græci. Latinæ verſ. fo. 700.

d Petr. Ronſardum & illius obitu Io. Anton. Baiff.

e ann. 1554.

f Scripſimus hac de re lib. primo non longè ab extremo.

g Vide Euſtath. in 3. Iliad. Homer. fo. 382. Pauſan. Eliac. 2. fo. 147. Et quos inferius citabo ſeq. cap.

h Scripſi li. 1. ad Philonis locum.

i In Alcibiade fo. 357. lib. à Stepha. excuſ. de quo tactũ eſt nõnihil. lib. 1. 5.

ἁρμάτων, & cætera. Καὶ τὸ νικῆσαι δὲ καὶ δεύτερον γενέσθαι καὶ τέταρτον (ὡς Θουκυδίδης φησίν, ὁ δ' Εὐριπίδης τρίτον) ὑπερβάλλει λαμπρότητι καὶ δόξῃ πᾶσαν τὴν ἐν τούτοις φιλοτιμίαν. λέγει δ' ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ ᾄσματι ταῦτα, Σὲ δ' ἀείσομαι ὦ Κλεινίου παῖ· καλὸν ἁ νίκα· κάλλιον (ὃ μηδεὶς ἄλλος Ἑλλάνων) ἅρματι πρῶτα δραμεῖν καὶ δεύτερα καὶ τρίτα, βῆναι δ' ἀπονητὶ δὶς στεφθέντα ἐλαίᾳ, κάρυκι βοὰν παραδοῦναι. Quod ipsum ab Isocrate[a] his verbis traditum nec tamen ab eruditissimo illius interprete atque scoliaste Vuolfio in suis ad præstantissimum rhetorem annotationibus aut explicatum aut saltem leuiter tactum reperio, adeóque inserendum huic loco, vt è superioribus lucem acciperet pro bono duxi: ἱπποτροφεῖν δ' ἐπιχειρήσας, ὃ τῶν εὐδαιμονεστάτων ἔργον ἐστίν, φαῦλος δ' οὐδεὶς ἂν ποιήσειεν οὐ μόνον τοὺς ἀνταγωνιστὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πώποτε νικήσαντας ὑπερεβάλετο. ζεύγη γὰρ καθῆκε τοσαῦτα μὲν τὸν ἀριθμὸν ὅσοις οὐδ' αἱ μέγισται τῶν ἄλλων πόλεων ἠγωνίσαντο. τοιαῦτα δὲ τὴν ἀρετὴν ὥστε καὶ πρῶτος καὶ δεύτερος καὶ τρίτος γενέσθαι. & cætera quæ sequuntur, & ad egregiam illam & sumptuosam Alcibiadis munificentiam commendandam pertinent. Et statim καλέλυσε δὲ τὴν θεωρίαν τὰς μὲν τῶν πρώτων εὐτυχίας μικρὰς πρὸς τὰς αὐτοῦ δόξας ποιήσας. τοὺς δὲ ἐφ' αὑτοῦ νικήσαντας παύσας ζηλουμένους, τοῖς δὲ μέλλουσιν ἱπποτροφεῖν οὐδὲ μίαν ὑπερβολὴν καταλιπών. Qua de re scilicet ita ipse apud Thucydidem *lib.6. fol.202.* à Plutarcho superiùs citatum, Alcibiades suam munificentiam deprædicans loquutus est septem curribus Olympiam deductis quod nemini priuato anteà obtigerat non prima tantùm sed secunda etiam, & quarta hoc est omnia præmia ob illustres & eximios sumptus in Olympicorum agonum cohonestationem à se factos, merito & legitimo illorum agonum iure assequutus fuerit, magnúmque patriæ suæ nomen de viribus ipsius atque facultatibus apud reliquos Græcos facilem iis expugnationem sibi anteà pollicentes ita pepererit, οἱ γὰρ Ἕλληνες καὶ ὑπὲρ δύναμιν μείζω ἡμῶν τὴν πόλιν ἐνόμισαν τῷ ἐμῷ διαπρεπεῖ τῆς Ὀλυμπίαζε θεωρίας. πρότερον ἐλπίζοντες αὐτὴν καταπεπολεμῆσθαι· διότι ἅρματα μὲν ἑπτὰ καθῆκα ὅσα οὐδείς πω ἰδιώτης πρότερον· ἐνίκησα δὲ καὶ δεύτερος ἐγενόμην καὶ τἄλλα ἀξίως τῆς νίκης παρεσκευασάμην· νόμῳ μὲν γὰρ τιμὴ τὰ τοιαῦτα, ἐκ δὲ τοῦ δρωμένου καὶ δύναμις ἅμα ὑπονοεῖται καὶ ὅσα αὖ ἐν τῇ πόλει χορηγίαις ἢ ἄλλῳ τῳ λαμπρύνομαι, τοῖς μὲν γὰρ ἀστοῖς φθονεῖται φύσει, πρὸς δὲ τοὺς ξένους καὶ αὕτη ἰσχὺς φαίνεται. & reliqua. In superioribus autem illud, ἐνίκησα δὲ καὶ δεύτερος ita scoliastes Græcus interpretatur concisè nimis, quod à me superiùs Latinis verbis affatim explicatum fuit, ἐνίκησα δὲ τά τε πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα καὶ τὰ τέταρτα. Et quod περὶ τετάρτου ex Thucydide & Plutarcho adnotatum, istud ipsum Athenæus quoque probauit Deipnosophistarum libro primo[b] in hæc verba scribens. Ἀλκιβιάδης δὲ Ὀλύμπια νικήσας ἅρματι πρῶτος καὶ δεύτερος καὶ τέταρτος, εἰς ἃς νίκας καὶ Εὐριπίδης ἔγραψεν ἐπινίκιον θύσας Ὀλυμπίῳ Διῒ τὴν πανήγυριν ἅπασαν εἱστίασεν. & cætera quæ libro secundo cùm de victorialibus seu triumphalibus hieronicarum epulis agerem expressi. Quibus Thucydidis & Athenæi testimoniis ostenditur ζεύγους nomen apud Isocratem non de biga quæ σύνωρις specialiter dicitur, sed περὶ ἅρματος de curru accipi oportere, sicuti quo loco eiusdem orationis aut[c] Alcmæonem primum ex Atheniensibus apud Olympiam vicisse longè ante Alcibiadem, ἵππων γὰρ ζεύγη (ait) πρῶτος Ἀλκμαίων τῶν πολιτῶν Ὀλυμπίασιν ἐνίκησε, cùm auctore Diodoro *lib.13. Biblioth. fol.370.* certum sit Alcibiadis demum temporibus bigam siue συνωρίδα ea qua

[a] In ea περὶ ζεύγους, f.522. Oporin. edit. an.1570.

[b] Sub init. in fol. 4. Ald. libri.

[c] περὶ ζεύγους col.520. edit. Oporin.

ille vicit Olympiade ludis & agonibus Olympicis receptam, προσετέθη δὲ καὶ συνωρὶς (inquit) κατὰ τὴν αὐτὴν ὀλυμπιάδα. Nam ἀπὸ τοῦ ζεύγους ἵππων ἁρματος distingui τὴν συνωρίδα satis manifestò duobus Platonis in apologia & Athenęi locis comprobatur, quos in Thesauro Gręco[a] Stephanus attulit: quibus etiam possis percommodè Iosephi Flauij locum ex libro XV. antiquit. Iudaic.[b] adiicere.

¶ Porrò qui semel vicerat siue ἱππότροφος seu potiùs ἱπποκόμος hoc est auriga & agitator aspirans fortasse ad duo vel tria præmia in more fuit apud veteres vt alios deposceret, currus scilicet aut agitatores equorum cursu Circensi aduersus eos iterum aut tertio contendendi gratia. Ex quo more istud Plutarchi explicandum sese offert in vita Syllę, quo loco de Syllę pugna & victoria ad Cheronæum aduersus Arcnelaum, καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων (inquit) ἀργῶς ἐξελαυνόμενα καὶ προσπίπτοντα νωθρῶς ἐκκρούσαντες οἱ ῥωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ἄλλα ᾔτουν ὥσπερ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεατρικαῖς ἱπποδρομίαις. In poëticis verò Tectosagum siue Tolosatum nostratium agonibus[c] neque præsentem simul eadémque vice, licet ob variorum summæ commendationis ac eruditionis eximiæ poëmatum recitationem pluribus vnquam præmiis nec vllo absentem donari debuisse, nisi Regem fortasse ducem comitémve quibus per procuratorem recitandi præmiúmque (sacramento tamen illo priùs præstito, quod exhibere à recitatoribus suorum poëmatum solet) auferendi ius aut priuilegium potiùs foret, è priscis anni CCCXLVIII. & LV. legibus agonalibus (de quibus egimus) compertum est. Porrò autem quomodo in lucta τὸν μὴ καταβάλλοντα μὴ νενικηκέναι qui non deiecisset aduersarium vicisse olim libro primo *cap.* II. è Chrysostomo & aliis docui: sic in cætero agonum genere is qui non depugnarat victor propriè veréque nominari non potuit, quippe qui nemine vno superior extitisset iuxta istud Senecæ[d] verbum, Descendisti ad Olympia si nemo pręter te coronam habes, victoriam non habes: & Pyamonis alterum illud apud Ioannem Cassianum collatione XVIII. *cap.* 13. Neque enim esset (vt diximus) iusti alicuius laudabilis fortitudo si vinceret intentatus, cùm vtique victoria locum habere non possit absque aduersitate certaminum. Quibus aptè connectitur quod martyr Cyprianus alicubi[e], Nisi præcesserit non potest esse victoria, cùm fuerit in pugnæ congressione victoria tunc datur vincentibus & corona. Denique quod ex Basilio in Antonij collectaneis[f] relatum animaduerti, αἱ τιμαὶ καὶ οἱ στέφανοι τῶν νενικηκότων εἰσί· τίς στεφανοῖ ποτὲ τὸν μηδὲ ἀποδύντα πρὸς τὸν ἀντίπαλον, πότε οὐ νικῆσαι μόνον δεῖ ἀλλὰ καὶ νομίμως ἀθλῆσαι κατὰ τὸν ἀπόστολον. Honores & coronæ sunt eorum qui vicerint: quis vnquam eum coronat qui ne ad dimicandum quidem cum aduersario sese exuerit? quando non solùm vincere oporteat, verùm etiam legitimè decertare, iuxta ipsum Apostolum. Postremò quod Diuus ille Chrysostomus alio loco[g] Christi stadium ex cuius lege non qui coedit sed qui coeditur eum coronari statutum est

hac re

a In συνωρὶς ex Athenæo quidem καὶ δεχ' ἅρματα καὶ συνωρίδες πεντηκοσίδες: è Platone vero ἵππῳ ἢ συνωρίδι ἢ ζεύγει νενίκηκεν ὀλυμπίασι.

b Cap. 11. fo. 474. προσεθήκε δὲ καὶ τεθρίππεις καὶ συνωρίσι καὶ κέλητι σὺν μικραῖς δωρεαῖς.

c Quarum hæc verba omnino sunt in eo libro commẽtarij iam citati, *Motas ioyas en vna vets essens no deuon esser donadas a vna metessa personna. Cautque motz dictas ordenatz per haner ioya haia faitz mays netz que degus dels autres: affin que las honors sian distribuadas & partidas.* Quo loco nitidiora poemata quæ dicũtur sic intelligi debẽt vt superiore quodam eiusdem libri loco exponuntur, fol. 69. pag. 2. sic ferè, *Aquest vocable nets se raporte à bona sentensa à bon Romans & à bel ornar de parauls.* De absentium autem non habẽda ratione concepta lexi hæc verba quæ lib. 1. extant fol. 1. *A persona absen no deu esser iuciada l'vnha ioya tant que trameta bon dictat se daux no era Rei o Dengal o de mator dignitat.* Additur lib. 2. fol. 67. *O fil de Rey, o Com, o Dengal,* &c. *Mas que cel que presentara per lo dictar haia poder de far lo sacramen accoustumat,* &c.

d In lib. de diuina prouident. cap. de Prosperitate.

e In lib. de mortalitate, fol. 298. Vide similiter loquentem D. Ephrem. sub initium sermonis de Virginitate.

f Sermone 121. loc. commun. Stobæi & aliorum.

g In Ethico siue morali homil. 22. ad cap. 12. Epist. B. Paul. ad Rom.

hac re vtique diſtare ait ab Olympiacis agonibus in quibus cędendo pulſando malè alterum mutilando iuxta diaboli cui agones illi dicati ſunt leges qui decertant ſuperiores aduerſariis eſſe iudicantur, καὶ γὰρ τὸ νικᾶν (ait) ἀπὸ τοῦ κακῶς ποιεῖν διαβολικῶν ἐστὶ νόμων· διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι τοῖς ἐκείνῳ τελουμένοις οὕτω κρατοῦσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι πάντες ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ χριστοῦ οὗτος τῶν σταδίων (vbi malim ἀγώνων errore illis pari quos vltimo ſermone libri primi Semeſtrium pridem adnotauimus ſublato) ὁ νόμος, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν τὸν πληττόμενον οὐ τὸν πλήττοντα στεφανοῦσθαι νενομοθέτηκε. τοιοῦτον γὰρ αὐτοῦ τὸ στάδιον ἀπ' ἐναντίας ἅπαντα ἔχει διατεταγμένα ὥστε μὴ τῇ νίκῃ μόνον ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νίκης τὸ θαῦμα εἶναι μεῖζον. Nihilominus tamen eum qui non depugnarat (deficiente fortaſſe aduerſario[a], qui vel fugiſſet vel ad diem præſtitutam non adfuiſſet) pro victore habitum atque adeò coronatum ſuperiore tractatu & hoc ipſo paulò antè comprobatum fuit: quemadmodum è contrario ſuperſtitibus & ad certamen paratis aduerſariis non potuit vni aut alicui ſine certamine coronam niſi aduerſus agonis leges & ſumma cum iniuria ludi moderator tribuere: quod ipſe Chryſoſtomus[b] (nam cuius poſſim verius & clarius proferre teſtimonium?) alio quodam loco ſic explicat interpretis Latini fide, Vt autem quod ait non eſt meum dare ſed quibus paratum eſt, clarius fiat exemplo id expendamus. Proponamus certaminum eſſe munerarium quempiam (agonothetam Græcè dixerat Chryſoſtomus) ac multos eóſque optimos athletas in huiuſmodi agonem deſcendiſſe tum duos quoſdam ingreſſos athletas qui munerario ſingulari familiaritate deuincti dicant, Fac nos oramus corona donari vocéque præconia declarari victores, idque dicant ſola illius neceſſitudine ac beneuolentia freti. Illum verò eis reſpondere, Non eſt meum id dare ſed quibus labore ſudoréque paratum eſt. Nunc igitur ipſum quaſi id præſtare non valentem condemnabimus? Minimè: quinimò & viri Iuſtitiam ſuſpiciemus & nullum eius perſonarum delectum maximis laudibus efferemus. Quemadmodum igitur munerarium illum nequaquam impotentem diceremus, qui nequeat coronam ſic petentibus elargiri, ſed potiùs integerrimum prædicaremus, qui nolit agonis legem corrumpere, nec iuſtitiæ ſeriem interturbare: ita & Chriſtum id dixiſſe aſſeueramus, quò illos vndique compelleret, vt poſt Dei gratiam omnem ſuæ ſalutis ac claritudinis ſpem in rectis quæ ipſi præſtiterint operibus collocent.

a De aduerſario detrectante certamen quod pro victo haberetur, vide ſ. hoc ipſo lib. cap. 19.

b In Matth. cap. 20. tom. 2. fo. 1334.

Hoc ampliùs qui non vicerat, ſi legitimè tamen obſeruatis athleticis præceptis omnibus decertaſſet eum coronari ſolitum ſuperiùs alicubi oſtendimus: non item eum qui aduerſus legem agoniſticam ſiue athleticam aduerſarium in lucta, pugilatu, pancratio momordiſſet, ſicuti è Luciani Demonacte[c] cum libro primo[d], tum hoc etiam tertio ineunte[e] diximus. Et verò eum quoque qui lapſus eſſet, non excluſum tamen ab agone antiquitus, quò minus victoriam poſſet conſequi Ambroſius[f] docet, Neque currentium ſolùi curſum cùm aliqui fortè ceciderint non luctantium contentione (hoc eſt vt arbitror eorum miniſterio atque ope qui non ipſi luſtrarentur, ſed æmulorum luctatorum cuipiam fauerent) ſed inoffenſa manere certamina ſcribit, quando & plerique poſt vnum aut alterum lapſum gratia maiore vicerunt. Atque hoc quidem ille

c In vita Demonactis.

d Cap. 12. lib 1.

e Cap. 8. ſ.

f c. Ille rex. de pœniten. diſt. 3. apud Gratianum.

aſpiciens(opinor) vt fortaſſe ad complures alias, ita cumprimis ad illam, ab Eurialo reportatam de certamine cuius victoriam apud Virgilium, *lib. Aeneidos* 5. quo loco anteà Niſum dum curreret cecidiſſe fingitur ſic admodum,

Iamque fere ſpatio extremo, feßique ſub ipſum
Finem aduentabant laeui, Cum ſanguine Niſus
Labitur infœlix--
Hic iuuenis iam victor ouans, veſtigia preſſo
Haud tenuit, titubata ſolo, ſed pronus in ipſo
Concidit, Immundóque fimo, ſacróque cruore:
Non tamen Euriali, non ille oblitus amorem
Nam ſeſe oppoſuit Salio per lubrica ſurgens,
Ille autem ſpiſſa iacuit reuolutus arena,
Emicat Eurialus: & munere victor amici
Prima tenet.

Quod ipſum quando ad Athletas de quibus verba faciebamus omnino pertinebat, omitti minime debuit, vel quia deſumptum è pontificio iure, cuius non minus quam ciuilis prudentiam profiteri nos, ac præſtare (cum in repub. verſamur) conuenit: vel etiam, atque adeo magis, quoniam iſto exemplo, ſi quid in hac eruta ex vetuſtis Latinorum Græcorúmque libris, vt aliquanto longiore, ita non inutili nec iniucũda prorſus hiſtoria, exciderit properanti mihi non tam ad brauium, quàm ad laboris non modici, tribus iſtis tractatibus exhauſti metam, vt ſemel aut iterum lapſus videri poſſim, (quod quando humanum eſt, non abnuo) Id mihi fraudi ne ſit obtinére velim, atque ab æquis lectoribus tãquam hellanodicis aut Agonothetis impetrare debeam: quominus ob reliqua certè (In quibus non exiguum abſtruſa conquirendi, diſperſa colligendi, obſcura illuſtrãdi, deprauata caſtigandi, à me ſtudium impenſum fuit) ſi non maiore gratia viciſſe iudicer, vt coronam veræ laudis alicuius auferam, inoffenſum vtique noſtrum certamen, & illæſa exiſtimatio eſſe in poſterum atque videri poſſit. Quamobrẽ iſtud ipſum D. Ambroſij de lapſis athletis, poſteà victoribus atque coronatis, velut in hanc lucẽ è iure pontificio productum teſtimonium, alteri D. Ioan. Chryſoſtomi teſtimonio quin illuſtratum omnino reddam, teneri nequeo. Sic igitur in poſteriore ad Theodorum Monachum parænesi [a] optimus atque diſertiſſimus eccleſiaſtes, interpretis vtique Latini fide: Non eſt graue (inquit) Theodore chariſſime cadere luctantem, ſed iacere deiectum. &c. Sæpe etiã athletas videmus poſt frequentes lapſus & deiectiones plurimas coronatos: militem quoq; ſcimus, poſt fugas multas virum fortem fuiſſe, & viciſſe victores. Multi etiam qui negauerant priùs Chriſtum propter crudelitatem neceſſitatémque pœnarum, ſimile rurſus certamen aggreſſi, glorioſè coronam martyrij receperũt: Quibus verbis non modò perſtrictos Nouatianos, qui pro leuibus vitiis laicos à gratia communionis excludebant: Sed Nouatum quoque ipſum, qui his qui ſacrificauerant communicare noluerat, ſcias: huius verò ſententiæ aut errori potiùs, fauiſſe non obſcurè auctorem Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cuius verba Euſeb. (ſiue is Epiphanius aut Caſſiodorus eſt) In ſuam tripartitam aliquos congeſſit locis [b], vt propterea cautè legendus mihi

a Epiſt. 6. ſub init. tom. 5. col. 908. Latinorum operum quorũ vtinam Græcum authenticum habere potuiſſem. Iſtuc etiã pertinent verba eiuſdẽ Chryſoſtomi è priore parænesi col. 863. à nobis prolata ſuperioris lib. ca. 27.
b Lib. 11. hiſt. tripart. cap. 9. Et lib. 12. cap. 2.

mihi quidem esse videatur. Enimuerò non absque fructu lapsos ad cõmunionem recipi, cum impetrata post pœnitentiam venia fortiter possint pro Christo & in ipsum fide mortem oppetere, atque ita toti quam offenderint Ecclesiæ proficere, hoc vel ipso B. Apostolorum exemplo demonstrari potest: quod Petri Chrysologi[a] verbis, ad rem (vt videtur) Athleticam pertinentibus, libet proponere. Nam vbi Andreę fugã cum negatione Petri comparat, solum est, (ait) quod tempore Dominicæ passionis fugit, sed neque hoc impar, quia fugit: negare autem si aliqua putatur culpa, non est grauius fugere quàm negare, sed tacenda sunt alia: Æquauit fratres venia, quos sic discreuerat culpa, & securos deuotio perprobauit, (sic lego, vbi perperã excusum, Et secutus vt deuotio) quos metus improbauerat antecedens. Quo loco, equidem non dubito, quin Theologus extranearum seu Ethnicarum litterarum non imperitus ad illud aspexerit quod de detractante certamen æque ac fugiente Athleta pro victo habitis, huiusce libri cap. XIX. enarratum fuit: sicuti & ad id quod de probatione aut reprobatione Athletarum XVII. cap. prodidi. Sequitur autem apud ipsum Chrysologum ex eadem Athletarum similitudine, quod eo vnde discessi hoc est ad Ambrosij atque Chrysostomi sententiam asserendam proprie pertinet: Nam crucem quam refugerãt posteà coniunctis viribus ardenter inuadunt, vt vnde reatum sumpserant, inde conscenderent cœlum, inde præmium sumerent & coronam. Lubenter feci vt hanc sanctorum Apostolorum consummationem atq; victoriæ Athleticæ celebrandæ oblatam occasionem, dum isti sermoni exitum aliquem eximium quæro, minimè prætermitterem.

a Serm. 133. in D. Andreã Apostolum.

Rursum de victoribus sine puluere, aut sudore ἀκονιτί. *Præstantissimorum Athletarum nomina Phylamon, Sostratus, Euthymus, Dicon, Glicon, Craterus, Harpalicus, Melancomas, Iatrocles, Theagenes,* μυριάθλος, *(de quo Chrysostomi Dionis locus, cum Pausaniæ comparatus loco) & Milo* Κρω. *Notata recens quædam Budaica contraria opinio de victoribus sine puluere. Hieronicæ interdũ mortui coronati vt Arrichion & Oreugas.*

CAP. XXII.

CÆterum de his, qui sine puluere, ac sudore, vt pote quod ad præstitutam lege ordinéve Agonis, diem Antagonistæ non adfuissent, vt pro victoribus corona donarentur, cùm egerim suprà *hoc ipso li. & duobus præcedentibus* non semel: faciendum videtur, vt quos ea de re locos in monumentis veterum olim animaduerti, hos ipse aliis commonstrẽ. Pausanias *lib. I. Eliacôn. fol.* 132. *Aldini.* ab Elæis hellanodicis decretam Heraclidi coronam, quamuis ad certamen se Alexandrinus Apollonius sed post pręfinitum tempus obtulisset, eo quem superiore proximo tractatu ad rem aliã attuli loco, memorat: τῷ ἡρακλείδῃ δὲ τὸν στέφανον παρέδοσαν ἀκονιτί. Dorcæum[b] quoque Diagoræ filium, eũdem Olympiorum, Isthmiorum, & Nemæorum plurimis vicibus victorem, Pythia etiam, sed ἀκονιτὶ præmia victorem abstulisse, Idem auctor Eliacôn secundo *fol.* 35. tradit: primum verò pancratio victorem ἀκονιτὶ. hoc est, sine puluere, ac sine aduersario fuisse Mantinæum Diomeum, qua Olympiade Theagenes ab Hellanodicis mulctatus est, eodem lib. paulo post refert, *fol.* 147. Sicuti Dioxipum pancratio Olympia citra pulueris iactum, (quod

b De quo accipe locũ Arist. libro I. Rhet. fol. 10. ὅτι δωριεὺς στεφανίτην ἀγῶνα νενίκηκεν ἱκανὸν εἰπεῖν. ὅτι ὀλύμπια γὰρ νενίκηκε, &c. Et ipsum Dionis Chrysostomi Rodiaco fo. 237. vbi γελοῖον γὰρ εἰ ἦν εἷς τῶν ἡμετέρων τις πολιτῶν δωριεὺς ἐκεῖνος ἢ λεωνίδας ὃς τοσαυτάκις φασὶν ὀλυμπιάσιν νικῆσαι, πρὸς ἄλλον τινὰ ἐρᾶν ἐγυμνάζετο καὶ ταῦτα, γε μηδέποτε στεφανωθέντα.

vocant ἀκονιτὶ) vicisse Plinius. *lib.36. natur. histor. cap.*11. narrat. Nec dubitandum, quin si valentissimus quispiam, & explorati roboris Athleta in arenam descendisset, ob Antagonistarum penuriam, illi coronā palmámque Athlotetæ attribuere sint soliti: Veluti alteri Herculi Olympicorum (sicuti lib.1. sępius ostensum est) Agonū auctori: vbi, cùm propter virtutum excellentiam nemo cum ipso ausus esset congredi, certaminibus omnibus (quamlibet inter se contrariis) sine vlla cuiusquam controuersia, vel potius sine aduersario & (quod aiunt) sine puluere ac sudore victor extitit: quemadmodum à Diodoro Siculo *lib. 4. biblioth. fo.* 155. scriptum in hæc verba est alicubi, τὰ δὲ ἀθλήματα πάντα αὐτὸς ἀδηρίτως (quod hic quidem esse nihil aliud, quàm ἀκονιτὶ, de quo statim loquemur, sentio) ἐνίκησε μηδενὸς τολμήσαντος αὐτῷ συγκριθῆναι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀρετῆς. καίπερ τῶν ἀθλημάτων ἐναντίων ἀλλήλοις ὄντων. Qualem fuisse pugilē Atheniensem Philāmona Eustath. *Homer. Iliad.* ψ. *fol.*1324. memorat: νικᾷν τοὺς ἀντιπάλους πάντα τὸν χρόνον. Sostratū Sicyoniū Pācratiastē Pausanias[a], Acrochersitem nominatum, qui summis manibus cōprehensum aduersariū, nunquam nisi deficientem aut cedentem solitus dimittere: Pyctam Euthymum Locrensem semper Olympiæ victorem & semel victum Plinius: cuius verba superiore sermone, cùm de honore Athletis habito loquerer, adferre me commemini. Victum autem à Theagene vt puto, eorum vtique memor, quæ à Pausania traduntur, in 2. Eliacon *fol.*143. qualem Dionem eximium, cursorem Caulaniatam siue Syracusium Periodonicam, qui Pythiis quinquies, ter Isthmiis, quater Nemeæ, apud Olympiam verò semel inter pueros, bis inter homines cursu victor fuerit renunciatus, & totidem ibi statuas meruerit, si qua Pausaniæ fides: qualem inuictum illum (vt Horat. nominat) Gliconem aut Craterum Ægirensem pugilem atque luctatorem accepimus, de cuius robore atque industria, è Pausania atque Eustathio superiùs libro seu tractatu primo duobus locis (vti se obtulit occasio) verba feci: aut Harpalycum Phanopæum Mercurij filium. Herculis in arte gymnastica seu palæstra, vel Gymnico certamine magistrum. De quo Theocritus, non fuisse quemquam narrat, qui eminus conspectum eius aut vultui obductum supercilium ferre in Agone posset:

τὸν οὐδ᾽ ἂν τηλόθι λεύσσων
θαρσαλέως τις ἔμεινεν ἀεθλεύοντ᾽ ἐν ἀγῶνι
τοῖον ἐπισκυνίων βλοσυρῷ ἐπέκειτο προσώπῳ.

a Eliac.2.fo. 141. Ald. lib. ad hoc citatus à Cœlio Rhodig. lib. 13. lect. antiq. cap.30. de Tritano Samnite, Ipsiusque filio milite Cn. Pompej vide non absimile quispiā circa digitorum robur apud Solin. polyhist. Ad extremū cap. 3. de Acrochersita luctatore Leontisco Syculo, qui & Olympia & Pythia vicerit. Agitur apud Pausa. Eliac.2. In supra d. loco.

Qualem Melancomam pugilem Caris Melācomę Olympionicæ filium adamatum à Tito Vespasiano, sicuti primo lib. attigi: cuius laudes Dio Chrysostomus. duobus est sermonibus prosecutus, vt fœlicissimum esse iam è viuis ereptum diceret, ᾧ καὶ γένους ὑπῆρξε λαμπροῦ τυχεῖν καὶ κάλλους, ἔτι δὲ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος, καὶ σωφροσύνης: ἃ δὴ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν. τό γε μὴν θαυμαστότατον ἐν ἀνθρώποις ἀήττητον γενέσθαι, οὐ μόνον τῶν ἀνταγωνιστῶν: ἀλλὰ καὶ πόνου, καὶ καύματος, καὶ γαστρὸς, καὶ ἀφροδισίων: Qua de re huius initio *cap. 6. huius* libri, cùm de Athletica laborum patientia loquerer, sedulò ac plenè disserui: qualem ipso mortuo antagonistam eius Iatroclem de quo Chrysostomus Dio in secundo Melancoma sic scribit, ὅτι μόνος ἐκείνῳ οὐκ ἠξίου παραχωρεῖν, τὸ γονὺ ἐφ᾽ ἑαυτῷ, καὶ ὅτι οὐ μόνον τοῦτον τὸ στέ-

φανον

φανον (de Neapolitanorum agonum corona loquitur) ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐπίσταται αὐτοῦ ὄντας, ἢ γὰρ ἔφη τέθνηκεν ὁ μελαγκόμας. qualẽ postremò Theagenem illum Thaſium athletam Triolympionicam : de quo idem Chryſoſtomus Rhodiaco ſcribit, ὅτι ἐδόκει ῥώμῃ διενεγκεῖν τοὺς καθ' ἑαυτόν: καὶ γὰρ σὺν ἑτέροις πολλοῖς καὶ τὸν ὀλυμπιάσι τρὶς εἰλήφει στέφανον. quem ipſo Pythiæ oraculo μυριάθλον eſſe nominatum refert his numero pedéque, vt opinor, adſtrictis verbis,

> θεαγένους δ' ἐλάθεσθε ἐνὶ ψαμάθοισι πεσόντος,
> κεῖθ' ὑμῖν ὁ πρὶν μυριάθλος ἀνήρ--

vbi non dubito, quin θεαγένους ſcribendum ſit: ſicut altero eiuſdem vocabuli verſu, quem Pauſanias eandem hiſtoriam enarrans retulit,

> θεαγένην δ' ἄμνηστον ἀφήκατε τὸν μέγαν ὑμέων.

Nam quod μυριάθλον illo altero verſu oraculi nuncupatum legimus, ὑπερβολικῶς accipi debere, inde addiſcimus, quod hãc de Theagene Thaſio ipſiuſque robore, victoriis & ſtatuis totam enarrãs hiſtoriam accuratè ac diligenter (vt in his rebus plerumque nimius eſt) Pauſanias, quadringentarum ſupra mille coronarum, non etiam decem millium, quas ille Athleta ſit adeptus, mentionem facit: In hæc verba diſertè ſcribẽs, τοὺς δὲ σύμπαντας στεφάνους τετρακοσίους τε ἔσχε καὶ χιλίους. Igitur de Milone illo Crotoniata (cuius proximo ac ſuperiore ſermone facta mẽtio) cùm ſolus luctamini ſeſe obtuliſſet, legimus apud Epigrammatarium Poëtã, illico ad coronam ab Athlotheta euocatum : eo enim iſtud eius poëtæ carmen à me relatum anteà pertinet, τὸν δ' εὐθὺς στεφανοῦν ἀθλοθέτης ἐκάλει. Quamobrem propoſito pugnæ ſiue pugilatus præmio apud Virgil. *in libr. 5. Aeneid.* Dares inſignis illa de Bute ad Hectoris tumulum victoria,

> *Talis prima Dares caput altum in præmia tollit*
> *Oſtenditque humeros latos alternáque iactat*
> *Brachia protendens, & verberat ictibus auras.*
> *Quæritur huic alius, nec quiſquam ex agmine tanto,*
> *Audet adire virum, manibúſque inducere cæſtus.*

Velut victor palmam ab Athlotheta Ænæa popoſciſſe fingitur ſic ferè,

> *Ergo alacres cunctoſque putans excedere palma*
> *Aeneæ ſtetit ante pedes, nec plura moratus,*
> *Tum læua taurum cornu tenet, atque ita fatur:*
> *Nate dea, ſi nemo audet ſe credere pugnæ,*
> *Quæ finis ſtandi? quò me decet vſque teneri?*
> *Ducere dona iube. Cuncti ſimul ore fremebant*
> *Dardanidæ, reddique viro promiſſa iubebant.*

Et ſtatim Aceſtes ad Entellum:

> *Tantáne tam patiens nullo certamine tolli*
> *Dona ſinis.*

Huc denique ſpectaſſe B. Ioan. Chryſoſtomus videtur: quo loco[a] Et ſicut generoſi Athletæ (ait) non tantùm aduerſarios complexi, ſed etiam viſi tantùm in oppoſitione & vociferati aduerſarios conuertunt & cæt. At Philo[b] noſter hoc ipſum præclariſſimè vt nihil ſuprà, explicat his verbis: εἰσὶ δέ τινες τῶν ἀνταγωνιστῶν, οἳ διὰ σώματος εὐεξίαν, ἀπειπόντων τῶν ἀντιπάλων ἐστεφανώθησαν ἀμαχεί: μηδὲ αὐτὸ μόνον κονισάμενοι (hoc illud eſt ἀκονιτὶ

a Homil. 17. ad pop. Antioch. col. 130
b In lib. τὸ χεῖρ. τὸ κρεῖττ. ἐπιτιθ. fol. 108
c De hoc verbo quo deficere, deſperare, cedere, oſtẽditur, ſicut aliis verbis in eandẽ rem actũ eſt lib. 1. cap. 8. ſuprà.

quod antè diximus) ἀσυγκρίτου ῥώμης ἀράμενοι τὰ πρωτεῖα.

¶ Solebant ad luctandum congressuri, mutuò ſeſe, quo faciliùs inuncti ceromate (quo de actum eſt anteà *cap.5.lib.2.Agoniſtic.*) comprehenderentur, aut quo minus elaberentur, vel alias etiam ob cauſas ab eruditiſſimis viris [a] (qui ante nos, de re athletica aliquid immo multũ ſcripſêre) nequaquam prætermiſſas, puluere ac arena (quam ἁφὴν dicebant) aſpergere, ac propemodum fœdare, in coniſterio ſeu coniſtra palęſtrę, immo in ipſo ſcammate: id qui non faceret, non luctabatur, quod oſtendit in Herculis & Acheloi lucta Ouidius [b]: vt ſatis appareat, quãobrem qui non decertaſſet, ἀκονιτὶ ſuperaſſe diceretur: his verſibus,

Ille cauis hauſto ſpargit me puluere palmis,
Inque vicem fuluæ tactu flaueſcit arenæ:
Et modò ceruicem, modò crura micantia captat,
Aut captare putes, omnique à parte laceßit.

Itaque falli arbitror eos, qui putant, apud veteres fuiſſe, qui ex compacto ſine iſta pulueris aſperſione, oleo tamen peruncti luctarentur, quos ipſos maiori gloria dignos habitos: qualis fuerit apud Pliniũ *li.35.* Dioxippus, & Dioreus apud Pauſaniã. Nec enim aliter de iſtis narrãt auctores, quàm ſicuti clariſſ. Budæus olim exiſtimauit, ac è locis à me ſuperiùs allatis apparet ſatis, viciſſe illos ἀκονιτὶ dictos, qui neutiquàm decertaſſent, ſiue lucta, ſiue pancratio: ac per tranſlationem ad ſimilia certamina reliqua, illos quibus cùm nemo in arenam eſſet auſus deſcendere. Denique non aliud eſſe ἀκονιτὶ quàm ἀπονητὶ, ἀμαχεὶ, ἄνευ ἀγωνίας: & (ſicuti Beatus Chryſoſtomus [c] eo loci loquitur, vnde ſumpta verba ſuperiore libro *cap.27.lib.2.* de adeptione atque apprehenſione præmiorum agens retuli) χωρὶς συμπλοκῆς καὶ πρὸ τῆς πάλης ἁρπάσαι τὸ βραβεῖον. Et verò non aliam huic articulo atque nos facimus, adhibendam interpretationem, ex iſto Dionyſij Halicarnaſſei *libro.10.Rom.antiquit.fo.*654. loco apertum eſt: in quo ducta tranſlatione ab agonibus & re athletica, C. Horatius Virginium tribunum alloquens his verbis inducitur, οὐ μὴν ἡμεῖς γε ἀκονιτὶ μεθησόμεθα αὐτῶν, ἀλλὰ ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα μετὰ τῶν βουλομένων σώζεσθαι τὴν πατρίδα, χωρήσομεν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, τὰς ἀγαθὰς προβαλλόμενοι τῶν ἔργων ἐλπίδας. ac ex his etiam Diodori *lib.15. biblioth. fo.* 484. *& lib.* 18.*fo.*7257. verbis, οἱ δὲ τῶν λακεδαιμονίων σύμμαχοι προθύμως εἶχον εἰς τὸν πόλεμον ἐλπίζοντες μήτ᾽ ἀγῶνα μήτε μάχην ἔσεσθαι, ἀλλ᾽ ἀκονιτὶ τῶν βοιωτῶν κρατήσειν. & alibi οὐ τολμώντων δὲ τῶν βαρβάρων παρατάξασθαι, νομίσας ἀκονιτὶ κρατεῖν τῶν ὑπαίθρων ἐπανῆλθεν εἰς τὰς συρακούσας. Item ex iſto Maximi Tyrij, *orat.31.fol.*229. quo etiam oſtenditur id quod dicebam modò, neminem antiquitus qui non legitimè decertaſſet (certè qui pugnæ ſe aut agoni non obtuliſſet: ſicuti tum cap.19. huius lib. tum etiam iſto toto ſermone oſtendimus) coronari ſolitum, licet alioquin à pædotriba perunctus in ſtadium deſcendiſſet, nullum præferentem in ſe ipſo virtutis veſtigium: καὶ πῶς ἂν ἐξετάσειε τὸ φιλοσοφία σπάνιον τὸ πρὸς ἑαυτὴν τοῦτον τὸν ἄνδρα οὐ μᾶλλον ἢ παιδοτρίβης ἐκ σταδίου ἀγωνιστὴν μύρῳ κεχρισμένον ἀνιδρωτὶ καὶ ἀκονιτὶ στεφανωθέντα ἄπληκτον καὶ ἄτρωτον καὶ μηδὲν ἴχνος ἀρετῆς ἔχοντα. Quod autem iſti mirabundi reprehendunt illius clariſſimi viri ſententiam [d], faciunt me quidem, vt ipſorum tanto vehementiùs in hac re, tam obfirmatam opinionem demirer: pro quibus ne Horatium quidem (quem ipſi citant

iam

[a] Vide Mercur.lib.1.art. gymnaſt.c.8, poſt Beroal. ſcholiaſt. Apuleij Maulaurenſis in lib.9.de aſin. aur.fo.343. & ſequ. ad illud Puluiculo perſperſi vbi περὶ ἁφῆς nõ pauca, citato imprimis Senecæ loco ex epiſt.7.

[b] Fab.1.lib. 9. metamor. περὶ τοῦ κονίεσθαι quod verbũ eſt gymnaſticũ egimus li.7. huc etiã aſpexiſſe Lucan. lib.4. de bell. ciuili Herculis cũ Antæo luctã ſiue pãcratiũ deſcribẽtem, poſſis dicere vbi de Antęo Ille parũ fidens pedibus contingere matrem Auxiliũ mẽbris calidas infudit arenas Conſeruẽre manus,- &c. quæ lib.1. ca. 20. expreſſi. Videſis & Polyęnũ in ſtratagem. lib.4. ſub init. vbi de Philippo & Menegiſte pancratiaſte.

[c] Ethic.ſer. 12. in cap. 7. Epiſt.8. Pauli ad Rom. fol. 53. pag.2.

[d] Mercur. lib. art.gym. c.8. circa fin. ſecutus vt videtur Beroal. ad li.9. Apul. de aſi.aur. ad illud Puluiculo perſperſi vbi ἀκονιτὶ ait eſſe citra puluerẽ quo pugiles in athletico certamine perſperſi depugnant.

iam dudum à paroemiographo [a] cum Aulo Gellio itidē laudatum) facere, nemo, qui modò sit aliquo in hisce literis iudicio, non mecum intelliget. Ex aduerso, quemadmodum victorem, etsi inter depugnandum in arena ipsa obiisset, nihilominùs coronabant mortuum, quod in Arrachione illo trisolympionica libro primo [b] accidisse, Pausaniæ verbis allatis docui: Sic & oppressum quoque ac extinctum potiùs quàm victum per iniuriam & fraudem aduersarij, post obitum coronabant. Quod apud Nemæam accidisse, vt Creugæ pugili Epidamnio, vehementi intensorum digitorum ictu eius lateribus inflicto, extractísque ita visceribus perempto contra fidem datam, intereà dum aduersarij Syracusij Damoxeni rogatu, post primum istum ex conuentione à feriendo cessauerat, Argiui mortuo victoriam, post pulsum arena Damoxenum, Et statuam honoris ergò, in Apollinis Lycij fano, Pausaniȩ hoc enarrantis temporibus positam decreuerint, ἐοικὸς δὲ καὶ ἀργείους οἶδα (inquit ille *Arcadicis fol.* 214. post expositam Arrachionis victoriam & mortui coronam) ἐπὶ κρεύγᾳ πάντας ἐπιδαμνίῳ πύκτῃ. καὶ γὰρ ἀργεῖοι τεθνεῶτι ἔδωκαν τῷ Κρεύγᾳ τῶν Νεμείων τὸν στέφανον. ὅτι ὁ πρὸς αὐτὸν μαχόμενος δαμόξενος Συρακούσιος παρέβη τὰ ὡμολογημένα σφίσιν ἐς ἀλλήλους· ἐφέξειν μὲν γὰρ ἔμελλεν ἑσπέρα πυκτεύουσιν αὐτοῖς: συνέθεντο δὲ ἐς ἐπήκοον ἀνὰ μέρος τὸν ἕτερον ὑποσχεῖν αὐτὸν τῷ ἑτέρῳ πληγὴν. & cæt. τότε οὖν μὲν τὴν πληγὴν ἀφῆκεν ἐς τοῦ δαμοξένου τὴν κεφαλήν. ὁ δὲ ἀνασχεῖν τὴν χεῖρα ὁ δαμόξενος ἐκέλευσε τὸν Κρεύγαν. ἀνασχόντος δὲ παίει τοῖς δακτύλοις ὀρθοῖς τὴν πλευράν. ὑπὸ δὲ ἀκμῆς τε τῶν ὀνύχων καὶ βίας τῆς πληγῆς, τὴν χεῖρα εἰς τὸ ἐντὸς καθεὶς, ἐπιλαβόμενος τῶν σπλάγχνων, ἐς τὸ ἐκτὸς ἕλκων ἀπέρρηξε: καὶ ὁ μὲν τὴν ψυχὴν αὐτίκα ὁ Κρεύγας ἀφίησιν. οἱ δὲ ἀργεῖοι, τὸν δαμόξενον ἅτε τὰ συγκείμενα ὑπερβάντα, καὶ ἀντὶ μιᾶς κεχρημένον πολλαῖς ἐς τὸν ἀντίπαλον ταῖς πληγαῖς, ἐξελαύνουσιν. τῷ Κρεύγᾳ δὲ τὴν νίκην τεθνεῶτι ἔδωκαν: καὶ ἐποιήσαντο εἰκόνα ἐν ἀργεῖ. καὶ ἐς ἐμὲ ἔκειτο ἐν τῷ Ἀπόλλωνος τοῦ λυκείου. At miror ipse, impunè abiisse Damoxenum, nec saltem pecunia mulctatum ab hellanodicis Argiuis, qui ei præerant certamini: contra cuius leges non poterat non videri factum, quod aduersus conuentionem Damoxenus Creugam ipsi nimis credulum dolo, ac velut ex insidiis oppressum examinauerat.

[a] Erasm. in Chil. cent. 5. prouerb. 79. Citra puluerem.

[b] Vbi τῶ ἀπαυχενίζειν δεῖ καὶ ἀπαγορεύειν.

Iusiurandum de obseruatis legibus athleticis præstitum ab athletis. Item alterum ab Hellanodicis de iusta, syncera & secreta iudicatione. Integritas Hellanodicarum simplicitati coniuncta. Commendatitiæ agonistarum ad ipsos literæ post certamen demum resignata. Scommata in Hellanodicas iactata è Plutarchi duobus locis, Herodoto item atque Diodoro. Plutarchus adhibito Pausania castigatus. Hellanodicarum potestas ac munus. A quorum vno relata Hieronicarum & ludorum præsidis in commentarium publicum nomina è Pausania Strabone, Arriano, & vetustis marmoribus notato Strabonis interprete. Grammateia seu tabularia gymnasijs adiuncta. Ἀναγράψαι. Olympiadis designationi, victorijs plerunque adscriptum ab historicis nomen. Quando tempus ab Olympiadibus cœptum supputari & qua tempestate anni quóve interuallo temporis Olympia celebrata ad marginem. Gymnasticon Philostrati.

CAP. XXIII.

RVrsum quod coronam non aliter vnicuipiam athletarum, qui ad certamen prodirent, datam, immò ne ad dimicandum quidem intromissum aliquem in scamma diximus, nisi de obseruata omni agonis

consuetudine priscóque ordine ab ipso constaret: quam ad rem explorationi, atque probationi athletarum illi, (de qua tot verba isto libro fecimus, vt operam non luserimus tamen) locus fuerit. Ad fidem huius rei faciendam, iusiurandum olim adhibitum reperio: quod athletæ, ipsorúmque parentes fratres, & gymnastæ quoque ad Iouis ex eo facto nominati Horcij, vtráque manu fulmen gerentis in Senatu Elæo statuam præstarent: Et quidem ita, non tãtùm per se, suósque, parentem fratrem gymnastam, nihil factum dolo malo aduersus institutum, morémque certaminis Olympici, Verùm etiam per decem admodum menses continuos omnem exercitationis athleticæ ordinem hactenus obseruatum esse. Sic enim Pausanias[a] Eliacis, vbi de signo Iouis, ὁ δὲ ἐν βουλευτηρίῳ πάντων ὁπόσα ἀγάλματα Διὸς μάλιστα ἐς ἔκπληξιν ἀδίκων ἀνδρῶν πεποίηται. ἐπίκλησις μὲν ὅρκιος ἐστιν αὐτῷ. ἔχει δὲ ἐν ἑκατέρᾳ κεραυνὸν χειρί. ἐπὶ τούτῳ καθέστηκε τοῖς ἀθληταῖς καὶ πατράσιν αὐτῶν καὶ ἀδελφοῖς· ἔτι δὲ γυμνασταῖς ἐπὶ κάπρου κατόμνυσθαι τομίων, μηδὲν ἐς τὸν ὀλυμπίων ἀγῶνα ἔσεσθαι παρ' αὐτῶν κακούργημα οἱ δὲ ἄνδρες οἱ ἀθληταὶ, καὶ τόδε ἔτι προσκατόμνυνται, δέκα ἐφεξῆς μηνῶν ἀπηκριβῶσθαι σφίσι τὰ πάντα ἐς ἄσκησιν. Adiicit deinde hoc quoque, de iureiurando quod ab Hellanodicis[b] ibidem præstari consueuerat: secũdum iuris ac iustitiæ tenorem, nec pecuniæ vllius ergo à se iudicatum iri: ὀμνύουσι δὲ καὶ ὅσοι τοὺς παῖδας ἢ τῶν ἵππων τῶν ἀγωνιζομένων τοὺς πώλους κρίνουσιν ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἄνευ δώρων πεποιῆσθαι κρίσιν, καὶ τὰ ἐς τὸν δοκιμαζόμενον δὲ καὶ μὴ φυλάξειν· καὶ ταῦτα ἐν ἀπορρήτῳ. à quo iureiurando neutiquam abhorret illud, quod septem viri, Tolosanorũ circa poëticam agonum iudices, Manutentorum vocabulo designati, solent in ipso sui muneris introitu exhibere: quemadmodum agonalibus aut agonisticis legibus à Guil. Molinerio iurisconsulto & agonum Cancellario consilium præbente Bartholomeo Marco iurisdoctore, illorum septem virorum iussu ad annum CIƆ. CCC. XLVIII. compositis promulgatis libroque commentarij (quo de actum est anteà) publici secundo comprehensis in hęc verba vernacula, quæ tanto mihi vehementius placent, quanto simplicitatem illam antiquam sapiunt ac redolent, *Que cascus en lo commensamen de sa receptio iure, que per amor, fauor, odi, rancor, temor, prets, pregarias no estara que el amlos autres sos compaignos no iuciebe è lealment e que tendra secret lo iuciamen, tro que sia publicat lo iorn que ioia se dara: e que non impugnara ans tendra per fait so que la maior partida de sos compagnos voldra tendra è iuciara e que en aquest iuciamen no gardara estat condicio, paubriera, rictat indignitat de persona, si no en les cases ios escriuth, mas solamen maniera de trobar e de ben dictar tenen e gardan las nostras presens leis à bona fe e al miels que poira* &c. quæ sequuntur.]

Et sanè non mediocrem sibi laudem Elæi Hellanodicæ illi ob ius apud Olympiam vno die totius quinquennij summa iustitia & æquitate, in illo conuentu administratum antiquitus quæsierant quamuis eas eleuasse quod potuit Agis Lacedæmoniorum Rex, à Plutarcho[c] memoretur alicubi, sic ferè, ἐπαινούντων δέ τινων ἠλείους ὅτι δικαιότατοι εἰσὶ περὶ τὸν ἀγῶνα τῶν ὀλυμπίων, καὶ τί μέγα (εἶπεν) ἢ θαυμαστὸν ποιοῦσιν εἰ ἐν ἔτεσι πέντε μιᾷ μόνον ἡμέρᾳ δικαιοσύνῃ χρῶνται, quorum tantam fuisse integritatem atque adeò simplicitatem, sed sine vllo tamen ipsorum periculo, ferunt: vt eorum qui athletas Olympiæ decertaturos mitterent, commendatitias

literas

a Eliac. fol. 135. Ald. libri. De Iouis Olympij signo scripsi lib. 1. c. 5. sub init. ad marg. & lib. 2. cap. 27.

b De quib. videsis quæ scripsi lib. 1. sub init. cap. 19. & 5. cap. proximo.

c Apophth. Lacon. f. 381. Steph. exẽpl. & in vita Lycurgi fo. 95. vbi Ἆγις δὲ ἐπαινούντων τινῶν τοὺς ἠλείους ὡς καλῶς τὰ ὀλύμπια καὶ δικαίως ἄγοντας. Καὶ τί μέγα ἔφη ἠλεῖοι ποιοῦντες δι' ἐτῶν πέντε ἡμέρᾳ μιᾷ χρώμενοι τῇ δικαιοσύνῃ.

literas ne aperirent quidem, non modò non legerēt, antequam aut certamen finitum foret, aut ipsi quidem certè sui periculum fecissent id quod vnus me docuit Chrysostomus Dio [a], sic admodum scribens, ἀλλὰ ἐκείνους γέ φασι μηδὲ τὰς ἐπιστολὰς λύειν ἃς ἂν γράψωσι τῶν ἀθλητῶν τινὰ συνιστάντες· πρὶν ἢ ἀγωνίσηται, καὶ τοῦτο οὐδένα πώποτε αὐτοῖς ἐπήνεγκε κίνδυνον, Tales illæ Episcoporum seu prælatorum literæ quæ subditis præcedenti examine probatis passim tribuuntur vt ab aliis Episcopis aut prælatis clericali charactere insigniri, & ad sacros etiam presbyteratus ordines promoueri possint, quas ipsas commendatitias tum aliis vetustorum Synodorum canonibus: tum vero decreto concilij Tridentini [b] nominatas scimus. Græci [c] συστατικὰς nuncupant exemplo & imitatione D. Pauli qui ad Corinthios *epist.2.cap.3.in princip.* scribens hoc ea significatione vocabulum vsurpauit vbi sic est ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν εἰ μὴ χρήζομεν ὥς τινες συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ἡμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν. Tales formatæ literæ, quæ consecrato in episcopum post benedictionem à domino Pontifice simul cum sacrata oblatione integra cùm ad communicandum venerit, porriguntur: quibus ex ordine Romano [d], mandatur clero & plebi, electionem comprobatam & consecratum sacerdotem iuxta illum Sanctę Synodi canonem, quo cautum, Episcopum sine formata suscipi non debere, ne obscura aut dubia nota ordinationis incurrat. Ideóque formatæ, subscriptionem episcoporum qui ordinationi adfuerunt adiici, ordine illo Romano comprehensum est.

¶ Optimè igitur agonas illos curasse, atque ordinasse crediti Elæi. Sed in anno semel tantùm, aut vno aliquo die, Quamobrem vt ab Agide perstrictos cauillo diximus, ita hoc quoque Stratonici cuiusdam Scommate iocoso, ac faceto tactos tanquàm rebus non vsque adeò laudabilibus aut difficilibus essent occupati: cùm iuberet, (sicuti Plutarchus *Lycurgo ad finem in pag.*107. retulit) ac veluti lata lege statueret, ἀθηναίους ἄγειν μυστήρια καὶ πομπὰς ἠλείους δὲ ἀγωνοθετεῖν ὡς κάλλιστα τοῦτο ποιοῦντας. λακεδαιμονίους δ' ἂν ἁμαρτάνωσιν οὗτοι, δέρεσθαι. καὶ τοῦτο μὲν εἴρηται χάριν τοῦ γελοίου. ab Ægyptiis pariter dicto perstrictos Elæorum ad Psammin Ægyptiorum Regem legatos, suorum in hoc administrando certamine iustitiam, atque integritatem commendantes, Herodotus *Euterpe fol.* 97.*lib.*2. narrat: cùm hos illi non aliter posse sine suspicione gratię atque adeò iniuriæ, vel cum aliqua iustitiæ laude præmia tribuere suis æquè, ac peregrinis, hoc est è cætera Græcia oriundis dicerent: quin potius à certamine Olympico Elæos omnes esse remouendos, vt extranei duntaxat præmiis donarentur: οἱ δὲ βουλευσάμενοι (ait de Ægyptiis) ἐπηρώτων τοὺς ἠλείους εἰ σφίσι οἱ πολιῆται ἐναγωνίζονται. οἱ δὲ ἔφασαν, καὶ σφέων καὶ ἄλλων ἑλλήνων ὁμοίως τῷ βουλομένῳ ἐξεῖναι ἀγωνίζεσθαι. οἱ δὲ αἰγύπτιοι ἔφασαν σφέας οὕτω τιθέντας, παντὸς τοῦ δικαίου ἡμαρτηκέναι· οὐδεμίαν γὰρ εἶναι μηχανὴν ὅκως οὐ τῷ ἀστῷ ἀγωνιζομένῳ προσθήσονται ἀδικέοντες τὸν ξεῖνον. ἀλλὰ εἰ δὴ βούλονται δικαίως τιθέναι, καὶ τούτου εἵνεκα ἀπικοίατο ἐς αἴγυπτον, ξείνοισι ἀγωνιστῆσι ἐκέλευον τὸν ἀγῶνα τιθέναι, ἠλείων δὲ μηδενὶ ἐξεῖναι ἀγωνίζεσθαι. ταῦτα μὲν αἰγύπτιοι ἠλείοισι ὑπεθήκαντο. quod Ægyptiis Herodotus dictum, id ipsorum Regi Amasidi vtique (non, de quo ille Psammidi) Diodorus [e] tribuit: sic ferè scribens, φασὶ δὲ καὶ τοὺς ἠλείους σπουδάζοντας περὶ τὸν ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα πρεσβευτὰς ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτὸν ἐρωτῶντας πῶς ἂν γένοιτο δικαιότατος. τὸν δ' εἰπεῖν, ἐὰν μηδεὶς

a Rhodiaco fo.233. pag.2. Ald.libr.

b Sessione 14. In decreto de reformat. cap.2. & 3. Dimissorias & reuerendas etiam nuncupatas scito eiusdem concilij sessio.7. Decreto de reformat. cap.10.

c Synodi Chalced. can. 10. cuius init. παίνεις. & Sardicen. Synodi can.9. Nā περὶ τῶν κανονικῶν εἴρηται. in Antioch. Synodo can. 10. Laodicen. can.41. Chalced. can.11. De cōmendatitiis huiusmodi literis mentio in capitulario Karoli magni lib.1. cap.3. lib.6. cap.130. fo.197. pag.2. & lib.7. cap. 195. fo.294. pag.2. Item hist. tripart. lib.6. cap.29. fo.429. e Sozomeno.

d In ordine Romano de offic. diuin. fol.102. Colon. edit. ann.1568.

e Diodo. Sicul. lib.1. biblioth. sect.2. fo.60. vbi de Amaside.

ἠλεῖος ἀγωνίζεται. Sed quidquid viſum Ægyptiis, aut Lacedæmoniis contrà fuerit, ſummam de iuſtitia Hellanodicarum, opinionem cæterorum Græcorum fuiſſe conſtat. Ab iis Athenienſis Xenophon Athenis eiectus cùm ipſi Scilluntem Lacedæmonij contuliſſent, in Senatu Olympico abſolutus, cauſa capitis dicta, veniáque impetrata, inibi permanſit ad vitæ ſupremum exitum: hoc narrat Pauſanias *Eliacôn* 1. *fo*. 119. *Ald. edit*. ſic ferè, οἱ δὲ ἠλείων ἐξηγηταὶ κομίσασθαί τε αὖθις σκιλλοῦντα ἠλείους: ἔλεγον καὶ ξενοφῶντα ὅτι ἔλαβε παρὰ λακεδαιμονίων τὴν γῆν, κριθῆναι μὲν ἐν τῇ ὀλυμπιακῇ βουλῇ. τυχόντα δὲ παρὰ ἠλείων συγγνώμης, ἀδεῶς ἐν σκιλλοῦντι οἰκῆσαι. Ad eos olim Hyperides miſſus, vt Callippum athletam oratione defenderet, qui reus delatus erat corrupti Olympiaci certaminis, & victor abſceſſit: quod ipſum à Plutarcho[a] traditur in hæc verba, ἐπέμφθη δὲ καὶ πρὸς ἠλείους ἀπολογησόμενος ὑπὲρ καλλίππου τοῦ ἀθλητοῦ ἔχοντος αἰτίαν φθεῖραι τὸν ἀγῶνα καὶ ἐνίκησε: cuius rei Pauſanias *Eliacôn* 1. *fo*. 132. quoque meminit his ferè verbis, ex quibus apud Plutarchum pro ἐνίκησε, reponendm ἐνικήθη videatur. Etenim neque voluiſſe rogatos ab Athenienſibus Elæos mulctam Callippo remittere: & cùm non depenſa mulcta Olympicis ludis abſtinerent Athenienſes oraculo Pythio iuſſos eam exſoluere, ex qua Ioui ſex ſigna, ſiue ſimulachra cum inſcriptionibus poſita fuerint: nam vbi περὶ ἀθηναίου καλλίππου ἀθλήσαντος. πένταθλον, ὅν φασιν ἐξωνήσασθαι τοὺς ἀνταγωνιουμένους χρήμασι, quod circa centeſimam, ac duodecimam Olympiadem eueniſſe ſcribit: adiicitur ſtatim, ἐπιβληθείσης δὲ τῷ καλλίππῳ καὶ τοῖς ἀνταγωνισαμένοις ζημίας ὑπὸ ἠλείων, ἀποστέλλουσιν ὑπερίδην ἀθηναῖοι πείσοντα ἠλείους ἀφεῖναί σφισι τὴν ζημίαν. ἀπειπόντων δὲ ἠλείων τὴν χάριν & cætera. ex quibus (ni fallor) aperta mendi apud Plutarchum caſtigandi ratio: & ex eo, quod de Athenienſibus reddito à Pythia oraculo additum, σφίσιν ὁ θεὸς ἐν δελφοῖς οὐ πρότερον ἔφησεν ὑπὲρ οὐδενὸς χρήσειν, πρὶν ἢ τὴν ζημίαν ἀποδοῖεν ἠλείοις. οὕτω δὴ ἀποδοθείσης, ἐποιήθη τῷ διῒ ἀγάλματα ἓξ μὲν καὶ ταῦτα, γέγραπται δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἐλεγεῖα & cæt.

¶ Hellanodicarum ſanè iudicio, vt multas, & caſtigationes verberum inflictas, ita coronas & cætera victoriæ præmia fuiſſe attributa, & poſt peractum certamen ad ipſos prætereà iri ab athletis ſolitum ſuperiore libro *cap*. 27. de palma & corona diſſerens, docente hoc Æliano tradidi, cuius ipſius verba libri huius initio (cùm de athletarum ſagina & ſomnum, varióſque morbos adferente ac ingenerante repletione agerem) exhibuiſſe me recordor. Quod autem ait Ariſtoteles *Problem. ſect*. 30. *quæſt*. 11. ἐπὶ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἅπαντας ἔστι κρῖναι, τῇ ὄψει μόνῃ θεασάμενον, non hoc ſignificat, quemlibet è populo iudicem eſſe de athletis, ipſáque tribuere præmia potuiſſe, tanquàm eius rei facultas, penes populum, non penes hellanodicas fuerit, ſed iſtud potiùs, rem agonum non vſque adeò fuiſſe difficilem, quin cùm oculis omnium pateret, de victoria cuius illa eſſet, ſtatuere quilibet per ſe potuerit. Et ſimiliter quod Elæos eſſe principes, ductoréſque Olympici conuentus, inſpectores, ac directores operum & ſermonũ in ipſo habitorum ait Chryſoſtomus Dio[b]: de Hellanodicis ac brabeutis, ipſiſque agonothetis interpretor, quo loco, ὦ παῖδες ἠλείων ὑμεῖς γὰρ ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες τῆς δὲ τῆς πανηγύρεως, ἔφοροί τε καὶ ἐπίσκοποι τῶν ἐνθάδε ἔργων καὶ λόγων ἢ δεῖ θεατὰς εἶναι μόνον τοὺς ἐνθάδε ἥκοντας: τῶν δὲ ἄλλων δηλονότι παγκάλων καὶ σφόδρα ἐνδόξων θεαμάτων, καὶ δὲ μάλιστα

a Plutar. in vitis decem Rhetorũ in hyperide ad finem in fo. 1561.

b In olympica orat. ἢ περὶ τῆς πρώτης τοῦ θεοῦ ἐννοίας, 12. fol. 135 pag. 2. Aldini lib.

μάλιστα τῆς τοῦ θεοῦ θρησκείας, καὶ τῷ ὄντι μακαρίας εἰκόνος & cætera quæ ad iconem Iouis Olympici pertinentia, non retulisse, me quidem, sed quo reperiri loco possent, indicasse me superiùs alicubi [a] recordor. Brabeutarum quinetiam iudicium de antagonistarum victoria fuisse, nec præmia dumtaxat victori tribuisse vt agonothetas, Dionysij verbis prolatis libro primo *cap.23. eiusdem libri*, docui: quos ipsos ex Hellanodicarum collegio lectos verisimile arbitror, ὡς βραβεύειν τῷ θεῷ τὸν ἀγῶνα δικαστάς ait Olympiaco sermone Dio Chrysostomus, *fo*.141. In his autem vnum aliquem fuisse, qui in grammateium archîum, siue commentarium hieronicarum nomina referret (quod in musicis Palladiæ nostræ Tolosæ agonibus, Commentariensis, siue actuarij munus est, accedente iussu Æsymnetæ siue Cancellarij) Pausanias *Eliacôn 2. fo*.145. me docuit: quo loco de Euamonida Elæo, qui apud Olympiam & Nemæam lucta pueros vicit, ac deinde in hellanodicam euasit, γενόμενος δὲ ἑλλανοδίκης ἐγράψε καὶ οὗτος τὰ ὀνόματα ἐν ὀλυμπίᾳ τῶν νενικηκότων. Atque huc pertinere ista censeo: in primis quod Isidorus Hispalensis *lib.1.cap.10. de notis sententiarum*, in libris originum, paragraphum hac nota ¶ poni ait, ad separandas res, à rebus quæ in connexu concurrunt, quemadmodum in Catalogo loca à locis, & regiones à regionibus: in agone pręmia à pręmiis, certamina à diuersis certaminibus separantur: & quod Xysticis Herculaneis hieronicis concessum locum, in quo de suis rebus consulerent, literásque communes & sacra, seu potiùs deorum signa reponerent, thermis siue balneis principalibus adiunctum ex vetustis inscriptionibus addidici.

> a Lib.1. huius Agonistici cap. 5. sub init. ad marg.

Denique quod gymnasiis adiuncta grammateia siue tabularia legitur eo Athenæi loco, è quinto Deipnosophistarum, quem posteà *cap.27.& 28.* de hebeteriis agens adhibitis earum inscriptionum, quas dixi, verbis proferam: Nec tantùm eius qui vicisset, sed & agonothetæ vel sacerdotis prouincialis ludorum curatoris [b] atque gymnasiarchę nomen in commentarios illos publicos redigi solitum, à grammateo siue scriba illo: siue is hellanodica fuit, siue etiam hellanodica scripsisse à Pausania dicitur scilicet, cuius iussu alius id munus exequeretur, quod verisimilius arbitror. De nomine ludorum curatoris, siue agonothetæ in cōmentarios agonum publicos relato, accipiendum censeo, quod cùm Phidon Argiuus præstantissimus princeps ab Hercule decimo omnia quę ille peregerat, procuranda itidem sibi duxisset certamina, & in his olympicum, Elæi tamen opē ferentibus lacedæmoniis, adeò istam ipsius ἀγωνοθεσίαν (certaminis videlicet olympici administrationem) actis & commentariis publicis non esse mandandam (ne probasse viderentur) iudicarint, vt vel hac etiam de causa sibi arma sumenda esse decreuerint. Qua de re Strabonis [c] hæc esse verba commemini, καὶ τοὺς ἀγῶνας, ἀξιοῦν τιθέναι αὐτὸν, οὓς ἐκεῖνος ἔθηκε: τούτων δ᾽ εἶναι καὶ τὸν ὀλυμπιακὸν, καὶ δὴ βιασάμενον, ἐπελθόντα δ᾽ εἶναι αὐτὸν οὔτε τῶν ἠλείων ἐχόντων ὅπλα, ὥστε κωλύειν, διὰ τὴν εἰρήνην: τῶν τε ἄλλων κρατουμένων τῇ δυναστείᾳ οὐ μὴν τούς γε ἠλείους ἀναγράψαι τὴν θέσιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ ὅπλα κτήσασθαι. διὰ ταῦτα καὶ ἀρξαμένους ἐπικουρεῖν σφισιν αὐτοῖς: συμπράττειν δὲ καὶ λακεδαιμονίους. vbi expēdenda illa moneo, οὐ μὴν τούς γε ἠλείους ἀναγράψαι τὴν θέσιν ταύτην: quibus id ostenditur à Strabone, noluisse scilicet Elæos in acta referre Phidoniam Olympici

> b De quo scripsi lib. 1. agonistici huius, & item lib.3. Semest. cap.1. ad fin.

> c Libro 8. Geogr. fo.413 vbi de Elide & Olympicis agonibus.

agonis procurationem: quod frustrà optimus historicus mandasset literis, nisi vt referretur, hoc fuisset Eleis hellanodicis in more positum. Nã quod illa verba Xylander his Latinis reddidit, Elæi autem non retulerunt in tabulas istam certaminis inscriptionem, non concoquo: & administrationem procurationémve, aut quid simile vocabulo θέσεως (tãquam διαθέσεως δηλαδὴ, vt è Diodori, qui non ita multo pòst subiicietur, loco apparet, vnde agonothetæ, athlothetæ appellati sunt) significari sentio.

Pertinet etiam ad illam in publicis agonum commẽtariis inscriptionem agonothetarum nominis, de qua loquimur, quod de agonothetæ sacerdotis (sic enim accipio, non ignorans quemadmodũ alij[a] explicent) relato in acta nomine à commentariensibus loquentium sermones perscribentibus apud Nicopolim (vbi ludos triplices quinquennales fuisse, inferiùs *cap.* 26. dicemus) ita Epictetus ille apud Arrianum, *lib.* 1. *de sermo. Epicteti cap.* 19. σήμερόν τις ὑπὲρ ἱεροσυνης ἐλάλει μοι τοῦ Αὐγούστου, λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα: δαπανήσεις πολλὰ εἰς οὐδὲν: ἀλλ' οἱ τὰς φωνάς, φησὶ, γράφοντες γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα. μή τι οὖν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρὼν, ἐμὲ γεγράφασιν. &c. Postremò ad istam inscriptionem nominis, vt agonothetarum, ita gymnasiarchorum idem penè munus administrantium, referri posse arbitror, quod gymnasiarchi Batonis coronas aureas in albo continendas gymnasij memoriæ gratia decreto illo Græco columella marmorea Romæ in Musæo Card. Carpensis anno ∞. D. XI. in portu Anconitano reperta, & cùm à Smetio[b] tùm à Fuluio Vrsino[c] publicata comprehensum, atque maiusculis literis exaratum in hæc verba: ἀνθ' ὧν τὸ κοινὸν εὐδοκιμήσαντα ἐστεφάνωσεν αὐτὸν, ἐπὶ τὰ προειρημένα ἔτη δύο, θαλλοῦ στεφάνῳ. καὶ τὴν περὶ τούτων ἀναγραφὴν, ὑπομνήματος χάριν, εἰς τὸ γυμνάσιον κατακεχώρικεν φιλοτιμίας ἕνεκεν, καὶ τῆς λοιπῆς ἐπιμελείας, ἧς ἔχων διετέλεσεν εἰς αὐτούς: Et posteà. δέδοχθαι δὲ τὸ νῦν ἐπαινέσαι τε αὐτὸν ἐπὶ τούτοις καὶ προσεπιστεφανῶσαι πάλιν χρυσῷ στεφάνῳ, καὶ τοὺς μὲν χρυσοῦς στεφάνους εἰς λευκώματα χωρῆσαι, τὸ δὲ δόγμα τὸ δὲ ἀναγράψαι εἰς στήλην λιθίνην, καὶ ἀναθεῖναι ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ τοῦ γυμνασίου. Vbi verbum ἀναγράψαι agnoscere perplacet, quod apud Strabonem ea ipsa de re agentem extat, illo quem antè perscripsi loco: & apud Diodorum Siculum[d] eiusdem quæ à Strabone allata historiæ, finem his verbis concludentem: τέλος πισάται νικήσαντες ἔθηκαν τὸν ἀγῶνα, καὶ τὴν ὀλυμπιάδα ταύτην ὕστερον οὐκ ἀνέγραψαν ἠλεῖοι, διὰ τὸ δοκεῖν βίᾳ καὶ ἀδίκως διατεθεῖναι: quæ libro primo *ca.* 19. cum reliquis in rem aliam attulisse me recordor. Ex iis vero percipimus hoc quoque Olympiadum ordinem, numerúmque in publicos agonis Olympici commentarios, non minus quam victorum & agonothetarum siue certaminis præsidum nomen referri moris fuisse. Quamobrem ab optimis quibusque[e], rerũ præsertim græcarũ, historicis designationi Olympiadis nomẽ eius qui stadio vicisset[f] (quãuis nonnunquã omissum breuitatis gratia, vel memoriæ vitiũ videre est) passim adpositũ, adiuncta etiã patriæ appellatione reperies, ex more illo (vt arbitror) vetusto dignoscendi ac citandi vt annos Argis à sacerdotibus fœminis[g], sic in

a Iustus Lipsius in commẽt. ad 1. annal. Taciti. f. 22. editionis Antuerp. anno 81.

b Inscriptio. antiqu. in officina Plantiniana editarum anno 1588. ordine 2. fo. 42.

c Post comment. Antonij August. de Legibus Fuluij Vrsini notis præposita num. 30.

d Lib. 25. biblioth. f. 497 ἀπογράψαι autem ad relationem agonistarum nominis in albũ pertinet: de quo dictũ est suprà cap. 16. huius lib. De Pisatarũ verò & Elæorum inter se pugna de qua Diodorus vidésis Pausaniam lib. 1. Eliacôn fol. 117. & fo. 119. & lib. 2. fol. 141. vbi eandem historiã perstringens de qua Strabonis & Diodori verba protuli, similiter scribit τὴν τετάρτην δὲ ὀλυμπιάδα ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν & cæt. οὐκ ἀναγράφουσιν οἱ ἠλεῖοι διότι μὴ αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα. ἀλλὰ πισαῖοι καὶ ἀρκάδες ἔθεσαν ἀντ' αὐτῶν.

e Pausan. Eliac. fol. 172. Vvech. edit. Diodoro Siculo & Dionys. Halicarnasseo locis illis quos indicaui libro superiore ad extremum capitis quinti & decimi.

f Immo illius quoque qui superatus foret vt ostendi in dicto cap. 15. lib. super.

g Vide Thucyd. init. lib. 2. fol. 48. & ibi scholia.

ſic in cætera Græcia Olympiadas[a] in communi etiam ſermone, non tam ex earum ordine ac numero, quàm è victorum, ſiue hieronicarum nomine, & quidem eorum qui ſtadio viciſſent. Quid igitur? ſolíne ſtadiodromi, aut prima, & præcipua tulêre præ agoniſtis reliquis & potiſſimùm præ hippotrophis & Circenſium equorum exhibitoribus à me ad extremum libri primi celebratis, præmia? an & ſi ſecunda vel tertia, prout eos eſſe commeritos Hellanodicæ iudicabant, hoc tamen præcipui iuris habuêre, tum vt qui citarentur primi ad certamen[b], renunciarentur itidem primi inter victores reliquos honoris ergo: tum etiam (id quod ex eo ſequitur) eſſent veluti magiſtratus[c] quidam Athenis & tanquam ipſi ſacrorum præſides agonum Dij (quod à Dionyſio Halicarnaſſeo[d] epitheton iis tribuitur) ἐπώνυμοι nempe vt ab ipſis nomen Olympiades quemadmodum Romæ olim anni à Conſulibus acciperent, propter veterem ſcilicet cœptæ à curſu primum ſtadiali (quo ſolo diu conſtiterit, ſicuti[e] ſuperiùs admonui, cæteris agonibus longe pòſt additis) Olympicæ celebritatis memoriam? Etenim vt νικῆσαι ςάδιον viciſſe ſtadio alios quàm curſores (quocumque agonis genere decertaſſent) apud hiſtoricos interpretemur, ferendi fortaſſe nemini eſſe videamur. Amplio, nondum liquet: In hiſce interim tenebris, illud ſequendum potius duco, quod paulo antè protuli. Neque in contrarium mouet, quod Thucydides alicubi *lib.5 fo.182. edition. Stephan.* à pancratio tempus deſignat, non à ſtadio: ſic admodum ſcribens, ὀλύμπια δ' ἐγένετο τοῦ θέρους τούτου, οἷς ἀνδροσθένης ἀρκὰς παγκράτιον τὸ πρῶτον ἐνίκα. καὶ λακεδαιμόνιοι τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ ἠλείων εἴρχθησαν, ὥστε μὴ θύειν μηδ' ἀγωνίζεσθαι. Non enim hoc loco ea mẽs hiſtorico, vt Olympiadem notet ſolito more, ſed ex eo quod recenter Olympicis agonibus adiunctum certaminis genus fuerat, pancratium ſcilicet: quod ſecunda & trigeſima Olympiade receptum operam pancratiaſtis præbente Lygdami Syracuſio, nulla interim Androſthenis (de quo apud Thucydidem illo loco) mentione habita, Pauſanias *Eliacôn.1.fol.*120. retulit his verbis, πέμπτῃ δὲ ἐπὶ ταῖς εἴκοσι κατεδέξαντο ἵππων τελείων δρόμον &c. ὀγδόῃ δὲ ἀπὸ ταύτης ὀλυμπιάδι, ἐδέξαντο παγκρατιαστήν τε ἄνδρα καὶ ἵππον κέλητα. ἵππος μὲν δὴ Κραννωνίου κραυξίδα παρέφθη. τοὺς δὲ ἐσελθόντας ἐπὶ τὸ παγκράτιον ὁ λύγδαμις συγκατειργάσατο συρακούσιος. De quibus omnibus profectò certius quidpiam veriúſque, ac minore interim opera id ipſum protuliſſem, ſi Lemnij Philoſtrati doctiſſimi ſophiſtę illius, qui primus è tribus eiuſdem nominis atque

a De harum Olympiadũ vſum chronographia quadragenis poſt excidiũ Troianum & ſeptẽ vel octo annis recepto iuxta Diodor. Siculum lib. 1. & Clem. Alex. Stromat. lib. 1. Solinũ ca. 2. & alios. quãdo ludicrum Olympicũ ab Iphito renouatũ atq; illuſtratum: cuius origo Euſebio auctore annis XXV. illud excidiũ præceſſerat: Videſis Benedict. Pererium in cõmẽtar. de cõmunib. omn. rer. princip. lib. 4. qui eſt de antiquis philoſoph. c. 3. vbi etiam oſtendit Olympiades annoſque Olympicos initium habuiſſe ab æſtiuo ſolſtitio circa quod ludi Olympici celebrati, vt ſuperius monui huius libri, 6. cap. Principium autem Olympiadum exordia vrbis Romæ annis XXIV anteceſſiſſe: octauo anno regni Achaz regnantis in tribu Iuda: contra Iulij Africani & Euſebij in Chronicis opinionem. Poſt Olympiades quoniam quadriennio diligentiſſimè cuncta notabantur nullam temporum confuſionem extitiſſe iuxta Iul. African in 3. annal. referẽte Euſebio in cap 3. lib. 10. de præparat. Euang. & Iuſtino Martyre in parænet. ad gent. vt Varro apud Cenſorinum totum illud tempus quod Olympiades anteceſſit fabuloſum appellauerit D. Cyrillus catecheſi XII. fol. 89. Latinæ verſ. in temporis ad Chriſti aduentum pertinẽtis ſupputatione ſcribit Olympiadem apud Græcos vocari quod ſingulo quadriennio peracto certamen fieri ſoleret propter quatuor annorum curſum ſolis in quibus ſingulis annis tres horas adiiciens die quarto anno adderet. Cùm igitur quincta quaque æſtate apud Elidem ſiue Olympiã curules in cæteris agones celebrare mos foret Ioui que Olympio mactare victimas, eámque præflueret ſiue præterlaberetur Alphæus: quamobrem Arethuſam in Sicilia, in quam ille amnis per intimos terræ canales velut abſorptus incurrebat, quincta quaque itidem æſtate per Olympia ſcriptum à Seneca lib. 3 natur. quæſt cap. 26. purgamenta eiectaſſe: Inde opinio eſt (ait) Alphæon ex Achaia eo vſque penetrare & agere ſub mare curſum nec antequàm in Syracuſano littore emergere. Ideoque iis diebus quibus Olympia ſunt, victimarum ſtercus ſecundo traditum flumini illic redundare. De Alphæo & Arethuſa, Plinius cap. 103. lib. 2. natur. hiſt. Mela lib. 2 de ſitu orb. cap. 7 Solinus Polyhiſtor. cap. 11.

b Cap. 24 lib. 2. 3. & cap. 30. lib. 1 & vero hoc lib 3 cap 8.

c Qui ἄρχοντες dicti & annis dabant nomina: vt apud Dionyſ. Halic. atque Diod. Sicul inter cæteros videas licet.

d ἐν τέχνῃ περὶ τῶν πανηγυρικῶν, to. 33. vnde verba lib. 1. ſuperius protuli.

e cap. 23. lib. 2.

artis fuit, Neronísque temporibus floruit, librum illum legere, aut è lóginquo saltem aspicere contigisset, quem inscripserat γυμναστικόν: quando Suidas, ipsum ad ea quæ apud Olympiam peragerentur, atque adeò ad totam agonum Olympicorum rationē pertinuisse, in vita illius [a] auctor est. In tanto vetustatis situ, veritatis lucem ex iis quas dixi tenebris vt eruerem, déque agonibus sacris omnia examussim vt traderem, non sumpsi mihi, qui nec posse arbitrarer: satísque habui, si veterum vestigia, per libros qui ad meas peruenissent manus, assiduè premens, quem permulta fugerent, quæ nemo vnus hodie valeat assequi, quod ipse tamen odorando, coniiciendo, diuinando, non absonum aut ineruditum vtcūque percepisse viderer, eius omnibus, quemadmodum bona fide ac perliberaliter, de nostro tanquam demenso aut peculio, ita sine vlla præstatione copiam facerem.

[a] Vbi eius libros enumerás τοῦ γυμναστικοῦ ita cōmeminit, vt addat hoc, ἔστι δὲ περὶ τῶν ἐν ὀλυμπίᾳ ἐπιτελουμένων.

Prouocatio ab Hellanodicis ad Elæum siue Olympiacum Senatum. ab Amphictyonibus ad Agonothetam, ab hoc ad Romanum Imperatorem. Hellanodicæ per decem menses à Nomophylacibus de officio suo admoniti, ad quos fortasse, itidem vt ad Senatum fuit prouocatio, Απάλαιστοι motus. Hellanodicarum senior quisque præibat.

CAPVT XXIIII.

ILlud insuper ex eiusdem Pausaniæ scriptis addidici, ab Hellanodicarum iudicio, ad Olympiacum siue Elæum senatū prouocationem fuisse. Itaque cùm Eupolemus Eleus cursu in stadio aduersus Leonem Ambraciotam decertasset, illique duo ex Hellanodicis, huic verò tertius victoriam decreuisset, dictum duobus diem à Leone apud Senatum mulctæ gratia: qua de re illius [b] auctoris hæc verba sunt. λέγεται δὲ ἐπὶ τῷ εὐπολέμῳ καὶ τάδε ὡς ἐφεστήκοιεν τρεῖς ἐπὶ τοῦ δρόμου τῷ πέρατι ἑλλανοδίκαι νικᾶν δὲ τῷ μὲν εὐπολέμῳ δύο ἐξ αὐτῶν δοῖεν ὁ τρίτος δὲ ἀμβρακιώτῃ λέοντι. καὶ ὡς χρημάτων καταδικάσαιτο ὁ λέων ἐπὶ τῆς ὀλυμπικῆς βουλῆς ἑκατέρου τῶν ἑλλανοδικῶν, οἳ νικᾶν τὸν εὐπόλεμον ἔγνωσαν. ab Amphictionibus verò (quos numero triginta fuisse suis, atque adeò Adriani principis temporibus idem Pausanias *Phocicis fo*.256. alibi memorat) ludorum Pythicorum iudicibus ad Agonothetam, siue athlothetam certaminis moderatorem fuit prouocatio, qui forsitan & sine appellatione illorum iudicio intercedebat (quod magis puto) cùm æquum ipsi hoc esse videretur: ab hoc rursum ad Romanum imperatorem postremis Reipub. Romanæ temporibus. Itaque cùm Clemens Byzantinus qui alioqui tragœdia præclarè acta victoriæ præmium meruerat, propterea tamen quia hoc circa id temporis incidisset quo Byzātium à Romanis obsidebatur, ideò victoria exciderat Amphictyonum iudicio, hac ratione scilicet ne propter vnum hominem prædicaretur voce præconis atque coronaretur, ciuitas Romana, inimica nimirum ipsa & rebellis: Hippodromus tamen athlotheta tum quidem Amphictyonico certamini præfectus, victoriam nihilominus Byzantio adiudicasset, illis valere iussis iudicibus, qui aduersus iusiurandum, iniustam sententiàm protulissent. Porrò autem alter auctor tragicus appellauit ad principem: in cuius consistorio ex prouocatione Romæ Byzantium vicisse laudato Hippodromi, & probato iudicio Philostratus [c] in hæc verba retulit, κλήμης δὲ ὁ βυζάντιος τραγῳδίας

[b] Pausa. lib. 2. Eliacôn fo. 140. Ald. lib.

[c] Lib. 2. Sophistar. in Hippodromo.

δίας ὑποκρίτης ἦν, οἷος οὔπω τις τὴν τέχνην. νικῶν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους οὓς τὸ Βυζάντιον ἐπολιορκεῖτο ἀπήει ἁμαρτάνων τῆς νίκης, ὡς μὴ δοκοίη δι' ἑνὸς ἀνδρὸς κηρύττεσθαι πόλις ὅπλα ἐπὶ ῥωμαίους ἠρμένη. & cætera quæ superiore tractatu retulimus: tum posteà, ἀναπηδήσας δὲ ξὺν ὁρμῇ ὁ ἱππόδρομος οὗτοι μὲν εἶπεν ἐρρώσθων ἐπιορκοῦντές τε καὶ παραγινώσκοντες τοῦ δικαίου, ἐγὼ δὲ κλήμεντι τὴν νικῶσαν δίδωμι· ἀφέντος δὲ θατέρου τοῦ ὑποκριτοῦ ἐπὶ τὸν βασιλέα ηὐδοκίμησε πάλιν ἡ τοῦ ἱπποδρόμου ψῆφος. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ῥώμης ἐνίκα ὁ βυζάντιος. Hellanodicas profectò atque horum fortean exemplo itidem Amphictyonas antequàm eo fungerentur iudicum in agonibus lustralibus munere, per decem totos menses à nomophylacibus in Hellanodicæone admoneri de iis quæ ad agonas pertinerent, atque institui solitos Pausanias *lib. 2. Eliacôn fo.* 15. retulit, vt cum cætero senatu ad nomophylacas prouocasse ab Hellanodicis athletas, simile verò sit, ἐν τούτῳ τῷ ἑλλανοδικαιῶν (ait ille) οἰκοῦσι δέκα ἐφεξῆς μῆνας οἱ αἱρεθέντες ἑλλανοδικεῖν καὶ ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων, ὅσα ἐς τὸν ἀγῶνα σφᾶς δεῖ ποιεῖν διδάσκονται. Quod decem mensium tempus equidem satis breue atque angustum Hellanodicis ad discendum fuisse censeo: quippe qui de singulis athletarum moribus iudicare posteà debuêre, cùm ipsis decernerent abdiceréntve victoriam, vtrùm essent ἀπάλαιστοι (quos Græci vocant) motus illi, an verò palæstram quandam haberent, vt quicquid in vitando, cautè, aut in petendo vehementer fieret, atque adeò ad pugnam vtiliter, idem ad aspectum etiam venustum esset: quod & ipsum Cicero quodam in loco[a] memorat: quamuis aliud in alio fuisse certaminis gymnici genere venustum, aut decens, aut contra deridiculum: ex Arriano & Epicteti enchiridio, à me tractatu superiore obiter demonstratum fuit. Athletas verò sacris agonum diebus decertaturos coronarum gratia per triginta dierum spatium antequàm Olympiam accederent apud Elidem ipsam exerceri solitos, superiùs auctore Philostrato admonuisse me recordor. Idem alio loco nos docet seniorem præire ordine, cæteros Hellanodicas subsequi, secundum ætatis cuiusque prærogatiuam consueuisse. Nam de gymnosophistis agens[b] οἱ δὲ ὥσπερ ἑλλανοδίκαι (ait) τῷ πρεσβυτάτῳ εἵποντο, κόσμῳ ἅμα καὶ σχολαίῳ βαδίσματι. Ac de Hellanodicis quidem Amphictyonibus, athlothetis agonibus ipsis & agonistis, hæc ferè sunt, quæ, quod minùs esse nota crederem, istò congeranda existimaui.

[a] In Oratore sub finem. Sed tu si vacat, vide alios ex eodē & Quinctiliano à me allatos locos lib. 1. cap. 14. de motibus qui ἀπάλαιστοι vocati.

[b] Lib. 6. de vita Apollonii, fo. 35. pag. 2.

D. Paulus explicatur, quodam ad Timotheum loco. Exponitur principale rescriptum de vacatione munerum athletis concessa post tres demum coronas adeptas: Et quid noui iuris eo inductum fuerit ostenditur. Antiqua Græcia quæ Achaia. Ludi antiqui. Pliniani loci lectio in dubium vocata. Achaicus currus apud Horatium. Vetus Gallia. Vetus Pergamum. Antiqua Italia. Vetus Roma & noua.

CAP. XXV.

HOc certamen animi non paruum, quod circa rescripti principalis illustrationem subire placuit, aliquando tandem (si Deus annuerit) finiam. Sed restant explicanda paucula quæpiam, non adeò illa vulgaria, vt sine literarum aut iuuenum certè ipsis initiatorum damno prætermitti queant. Illa sunt huiusmodi, iis demum athletis immunitatem ipso tribuere imperatores voluerunt, qui non æmulis corruptis ac re-

demptis, ſed meritò coronati fuerint: cui ſimile arbitror, quod à Conſtantio & Conſtante AA. reſcriptum eſt[a], de his qui honorarias ex præſidibus vel ex comitibus dignitatis ſuffragio & pretio non meritis perceperint, vt ciuilibus oneribus muneribúſque teneantur adſtricti: ne commoda publica, ſub vmbratili ſuffragiorum pactione lacerentur. Poſt operam igitur nauatam Reipub. magiſtratus, poſt legitimum vtique certamen athletæ vt coronas ſecundum D. Pauli effatum quod expoſuimus ita vt Imperatorum iſta conſtitutione munerum ciuilium vacationem accipiunt ſicuti fructus agricolæ poſt labores: iuxta illud alterum eiuſdem B. Pauli *epiſt. 2. ad Theſſal. cap. 3. verſ.* 10. qui non laborat non manducet. Ac de agricolis quidem id ipſum cùm annexum ſuperioribus fuerit: omnino ſic oportere accipi (quamuis aliter aliis placuerit) ipſe cum neotericis quibuſdam, vel potiùs cum D. Baſilio exiſtimo quod ita ſcriptum *epiſt. 2 D. Pauli ad Timoth. cap. 2. verſ. 6.* legitur, τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν, vt τὸ πρῶτον non quemadmodum ab aliis ſcrupuloſè nimirum ordini verborum inſiſtentibus factum fuit τῷ μεταλαμβάνειν adiungatur, ſed ad illud κοπιῶντα referri debeat: tanquàm ſi ſcriptum ſic foret τὸν γεωργὸν δεῖ πρῶτον κοπιῶντα: vel τὸν πρῶτον κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν: quod ipſe vidit Chryſoſtomus *Sermone* 4. *fo.* 50. *pag.* 2. eum locum ex profeſſo explicans, ὁ γεωργὸς οὐχ ἑαυτοῦ ἐπιμελεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, τουτέστιν οὐ μικρὰν ἀμοιβὴν τῶν πόνων καρποῦται καὶ ὁ γεωργός. Atque hoc etiam præcedentia *Verſu* 5. illo ipſo D. Pauli loco verba, quæ ante attuli omnino exigunt: vbi de athletarum coronis agitur quas eodem loco vbi certatum foret conſecutos athletas è Chryſoſtomo[b] & aliis[c] tractatu ſuperiore admonui. Poſtremò hic quoque D. Baſilij locus[d] apertiſſimè oſtendit illum B. Pauli παραφραστικῶς explicans ſic ferè, τίς ἐν καιρῷ τῆς σπορᾶς οἴκοι καθήμενος ἢ καθεύδων ἐνστάντος τοῦ θερισμοῦ τὸν κόλπον ἐπλήρωσε τῶν δραγμάτων; τίς ἐτρύγησεν ἀμπελῶνα τῶν μὴ παρ' αὐτοῦ πεφυτευμένων; ἐκείνων οἱ καρποὶ ὧν καὶ οἱ πόνοι. αἱ τιμαὶ καὶ οἱ στέφανοι τῶν νενικηκότων εἰσί. τίς στεφανοῖ τὸν μηδὲ ἀποδυσάμενον πρὸς τὸν ἀντίπαλον ὁπότε οὐ νικῆσαι δεῖ μόνον ἀλλὰ καὶ νομίμως ἀθλῆσαι κατὰ τὸν ἀπόστολον. Has autem coronas, aut earum vnam quampiam, qui vbicumque in orbe Romano eſſet conſecutus vt à tutela: ſic à cæteris quoque muneribus excuſationem antiquitùs videtur habuiſſe. Vnde Vlpianus[e], Athletæ habent à tutela (inquit) excuſationem, ſed qui ſacris certaminibus coronati ſunt: non aut bis, aut tertio, igitur etiam ſi ſemel, nihilominus habebant: donec iſta conſtitutione introductum eſt, ne ante coronam tertiam hieronicæ immunitate huiuſmodi fruerentur. Atque hoc quidem ita tentari poteſt: verius tamen eſſe arbitror, vt antiqua conſuetudine receptum id foret, ne vacationem haberent munerum ciuilium, niſi qui tres (minimùm) coronas eſſent conſequuti: quod ſatis oſtendere ipſius conſtitutionis iſta clauſula videtur, Tribui ſolet vacatio. Nec enim ius induci nouum, ſed vetus, quod obtinuiſſet anteà, recitari atque declarari ſignificat. Sanè apud veteres Græcos Triſolympionicis honos quidam eximius & ſingularis habitus fuit: Ex vetuſto igitur more, poſt tres demum coronas, athletam hieronicam ſequebatur immunitas. Placuit autem hoc inſuper iſto quod exponimus reſcripto, principibus, vt ipſarum ſaltem vnam, eis qui athletarum priuilegio vti vult,

a l. 4. de legatio. lib. 10. C. iuncta l. 24. 25. 26. 27. 41. 45. 86. Cod. Theodoſ. De decurion.

b In ſermone de inanis gloriæ cupiditate, col. 719.

c Plin. lib. 16. natural. hiſt. cap. 4.

d Aſceticorum ſermone qui ſτρατιωτικός inſcribitur, fo. 384. & 385.

e l. ἐὰν δύο 6. §. Vlpianus. al. eſt §. athletæ. D. de excuſat. tutor.

vult, aut Romæ, aut in antiqua Græcia fuerit consequutus. Atque hoc fortasse est, quod illa constitutione vetusto iuri adiicitur, cùm anteà siue in antiqua Græcia, siue alicubi tres coronas consecutis idem pateret immunitatis beneficium. Antiqua verò est Græcia non sicuti ab aliis exponitur Italia, quæ ipsa vt magna[a] & maior[b], sic à Varrone antiqua etiam Græcia dicta, atque ab ipso etiam Polybio ad extremum lib. 3. *fo.* 105. *Heruag. lib.* Vbi de pugnę Cannensis exitu tam Romanis tristi quàm auspicato Carthaginensibus, quo loco καρχηδόνιοι μὲν γὰρ διὰ τῆς πράξεως ταύτης παραχρῆμα τῆς μὲν λοιπῆς παλαιᾶς σχεδὸν πάσης καὶ μεγάλης καλουμένης ἑλλάδος ἦσαν ἐγκρατεῖς: quanquàm quod de antiqua loquitur Polybius magis esse puto, vt ad Achaiam pertineat quæ antiqua propriè ac verè Græcia: in qua etiam qui çelebrarentur ludi, antiqui dicti ab ipso Ausonio,[c] in eo quod antè citaui, carmine,

Quatuor antiquos celebrauit Achaia ludos.

De Achaia præclarum Plinij Elogium, quo superiora illustrari puto, non prætermittam. Sic ille igitur *lib.* 8. *Epistol.* ad Maximum, Cogita te missum in prouinciam Achaiam, illam meram, & veram Græciam (antiquam: quod ab illo, si rationem spectaueris, cùm recentiora quæque degenerent misceantur, deterantur, immò atque immutentur, non longè abest, principes vocare maluerunt) in qua primùm humanitas, literæ, etiam fruges inuentæ esse creduntur &c. Reuerere cõditores Deos numina deorum (istud glossema superioris proximi vocabuli, audentior quam ego sum quispiam, configendum atque delendum censuerit) reuerêre gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in vrbibus sacra est, sit apud te honor antiquitatis (Achaia nimirum antiqua Græcia) sit ingentibus factis, sit fabulis quoque &c. Ab antiqua Græcia videtur Helladem, quæ ab Isthmi angustiis incipiat: quæ ipsa Gręcia à Romanis appelletur nihilominus separare Plinius *ca.* 3. *&* 5. lib. IV. naturalis historiæ: vt in hac primam esse Atticam referat, Iulius autem Solinus Polyhistore[d], vbi de Peloponneso, Diuortium facit inter Ionium & Ægæum mare, quatuor (inquit) non ampliùs millibus dispescens vtrumque littus ex cursu tenui quem Isthmon dicunt ob angustias. Hinc Hellas incipit, quam propriè veram volunt esse Græciam: quod valde placet, quoniam cum eo congruit, quod ex Plinio iuniore antè retuli Achaiam veram & meram Græciam fuisse nuncupatam: cuius prouinciæ partem fuisse Græciam seu Helladem (hanc propriè veram) innuit Plinius alter, iis quos indicaui superiùs locis. Ac ne quis dubitare possit quin eadem sit antiqua Græcia & Achaia, lubenter equidem huius ipsius verba (quanquam scribendo dictandove defessus) hic inseram, Achaiæ nomen prouinciæ (ait) *cap.* 5. *lib.* 4. ab Isthmo incipit &c. portus Cœnites sinus Saronicus olim Querno nemore redimitus, vnde nomen, ita, Græcia antiqua appellante quercum. In eo addit esse Cenchreas Isthmi partem alteram cum delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis, Elidem in mediterraneo, intus delubrum Olympiis Iouis ludorum claritate factos Græciæ amplexum. Idem auctor vbi de apio, *cap.* 8. *lib.* 19. Honos ipsi in Achaia coronare victores sacri certaminis. Nemææ. Nero quidem non contentus aurigationis cæterarumque huiusmodi artium experimenta Romę dedisse, Achaiam petiis-

a Cic. 5. Tuscul. quæst. & Plin. lib. 3. ca. 10. Procop. lib. 1. de bello Goth. D. Hieron. in apologet. aduersus Ruffin. & Polyb. lib. 2. fol. 50. edit. Heruag. καθ' οὓς γὰρ καιροὺς ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἰταλίαν τόποις κατὰ τὴν μεγάλην ἑλλάδα τότε προσαγορευομένην ἐνέπρησαν τὰ συνέδρια τῶν πυθαγορείων.

b Ouid. init. lib. Fast. 4. vbi de Aprili. Seneca de cõsolat. ad Heluiam cap. 6. Fest. Pomp. & ibi Ioseph. Scaliger. in Maior. Silius Italicus lib. 11. Iustinus sub initium lib. 20. & B. Hierony. in proœm. in 2. lib. commen. ad Gal. Vale. Maxi. cap. 7. lib. 8. vbi de Pythagora.

c Eglogario in Epigrãm. de lustralib. agonib.

d Polyhist. cap 13 fo 35.

se à Suetonio *in Nerone cap.*21. dicitur. Vnde Horatium[a] explicādum admoneo, qui de sacris agonibus in antiqua Græcia (quę Achaia) celebratis agens, Achaicum currum enunciauit: sic fere,

> *Illum non labor Isthmius*
> *Clarabit pugilem: non equus impiger*
> *Curru ducet Achaico*
> *Victorem.*

Quæ verba vel ad victoriam equestris, siue curulis certaminis vel ad ipsum post victoriam triumphum hieronicarum, ac reductionem curribus subuectorum in patriam (qua de re affatim à nobis tractatu superiore *Agonist.*2.*cap.*10. actum est) referre possis. Vnde postremo Sulpitia poëtria in quopiam carmine[b] stadium Achæum dixit,

> *Deinde velut stadio victor qui solus Achæo*
> *Languet, & immota secum virtute fatiscit.*

Porro vt imperatores hoc loco antiquam Græciam, sic ipse τὴν ἀρχαίαν ἑλλάδα dixit Appianus: & cum Macedonia coniunxit initio Mithridaticæ. Iulianus etiam imperator antiquam Græciam dixit in epistola[c] pro Argiuis: nam vbi ea de lustralibus agonibus memorauit, quæ superiùs[d] à nobis exscripta sunt, hæc quoque aliquanto pòst legas, ex quibus itidem in antiqua Græcia exhibitos illos, quod hic aiunt imperatores, id est in Achaia possis cognoscere: πρὸς τοὺς κορινθίους εἰκότως ἄντις (ait) καὶ τοῦτο προσθείη πότερον αὐτοῖς δοκεῖ καλῶς ἔχειν τοῖς τῆς παλαιᾶς ἑλλάδος ἕπεσθαι νομίμοις, ἢ μᾶλλον οἷς ἔναγχος δοκοῦσι παρὰ τῆς βασιλευούσης προσειληφέναι πόλεως. εἰ μὲν γὰρ τὴν τῶν παλαιῶν νομίμων ἀγαπῶσι σεμνότητα & cætera quæ sequuntur εἰ δὲ τοῖς νῦν ὑπάρξασι τὴν πόλιν ἐπειδὰν τὴν ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν ἐδέξαντο ἰσχυροζόμενοι πλέον ἔχειν ἀξιοῦσι & cæt. Atque vt Græciam, sic & Galliam esse quandam veterem Ausonius[e] sub finem gratiarum actionis pro consulatu ad Gratianum indicat. Sic vetus Pergamum in Asia cuius Eunapius commeminit Ædesio[f], αὐτὸς δὲ εἰς τὴν ἀσίαν διαβὰς ὅλης ἀσίας προτεινούσης αὐτῷ χεῖρας ἐν τῷ παλαιῷ Περγάμῳ καθιδρύθη: Et posteà Σωσίπατρα μετὰ τὴν ἀποχώρησιν Εὐσταθίου πρὸς τὰ αὐτῆς ἐπανελθοῦσα κλήματα περὶ τὴν ἀσίαν καὶ τὸ παλαιὸν Πέργαμον διέτριβε huius incolæ Ilienses ad Pergamenorũ differentiam incolentium oppidum ad Caicum cuius Strabo lib. XII. Geographię mentionem facit. de vtrisque nos itidem dicturi paulo post sumus. Sic vetus siue antiqua Italia dicitur à Polybio[g] in qua multitudinem porcorum esse memorat, διὰ γὰρ τὴν πολυχοιρίαν καὶ τὴν λοιπὴν χορηγίαν μεγάλα συμβαίνει τὰ συβόσια κατὰ τὴν ἰταλίαν ὑπάρχειν, καὶ μάλιστα τὴν παλαιὰν παρά τε τοῖς τυρρηνικοῖς καὶ γαλάταις. Sic Romam veterem & nouam Byzantium siue Constantinopolim scilicet, quam Romæ veteris prærogatiua lætari, cùm Honorius ac Theodosius[h] voluerint, minime ambigendum puto, quin ex eorum & Iustiniani mente quod hoc rescripto Romæ tribuitur, vt vel semel ibi coronatũ esse aut in antiqua Græcia immunitatem habiturum athletam oportuerit, ad vtramque Romã pertineat: Cæteras coronas aliis quoque in quibus gymnici exhiberentur, orbis Romam locis consequi licuerit, atque adeò ad immunitatem ipsi profuerit.

[a] Od.3. lib. 4. carmin. Quē tu Melpom.

[b] Eclog. de edicto Domitiani relata in lib. 9. Catalectorum veterum poetarum edito Lugduni, fo. 249. clarissimi Iosephi Scaligeri opera.

[c] Quæ est ἀνεπίγραφος fol. 260. edit. Parisiens.

[d] Lib. 2. Agonistici nostri cap 17. & 23.

[e] Vbi Venetiam Liguriámque & Galliam veterem insuperabilia Retiæ Reni accolas sequanorum inuia, & porrecta Germaniæ celeriore transcursu euoluis.

[f] In vita Sophistarum & Philo. fo. 47. & fo. 63.

[g] Sub init. Epist. lib. historiarum. 12. f. 244. edit. Heruag.

[h] l. vnic. C. de priuileg. vrb. Constantinop. lib. 11. sic sæpe à Iustiniano νέα ῥώμη dicitur Constantinopolis in Nouellis. Sed & in actis cōciliorum nō semel.

Quibus

Quibus locis antiquitus gymnici ludi exhibiti. Ephesus ac Triopus Ilium, Syracusæ, Delos, Nicopolis, Pergamus, Smyrna, Mænala, Platææ, & Lebadia, vtrumque in Bœotia oppidum sicuti & Thebæ in Macedonia expositus obiter Æliani locus gymnasia in omnibus Græciæ oppidis. Iunonia festa quæ Lysandria. Neapoli ludos gymnicos, musicosq; lustrales celebratos, qui Augustales dicti & Græco vocabulo Augustæa itemque Sebasta, vt Pia quæ Puteolis certamina. Chrysanthinus agon in vetusta inscriptione atque Chrysantianus Sardianorum in quodam pandectarum loco, cuius lectio partim in dubium vocatur, partim castigatur. Non vbique licitam nec sine auctoritate publica gymnici agonis aliorúmve spectaculorum celebrationem, ex Plinio & Modestino.

CAP. XXVI.

IN iis locis antiquitus fuisse Ephesum ac Triopum, cùm in illa Dianæ fanum Iones, Apollinis verò in hac Dorienses construxissent, Dionysius Halicarnasseus [a] memorat: nam eò statis temporibus illos cum vxoribus & liberis cōuenientes vna sacris mercimoniisque publicis operam dedisse: tum verò equestria gymnica & musica instituisse certamina, deos quoque communibus donariis honorasse, peractis denique spectaculis ac negotiationibus cęterisque humanitatis officiis vltrò citróque exhibitis, si qua inter ciuitates intercessisset offensio, consedisse Iudices, qui litem componerent, Postremò tum de bello contra barbaros gerendo, déque mutua gentis concordia solitum in medium consuli. ἔνθα συνιόντες γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις (inquit) κατὰ τοὺς ἀποδειχθέντας χρόνους συνεθυόν τε καὶ συνεπανηγύριζον, καὶ ἀγῶνας ἐπετέλουν ἱππικούς, τε γυμνικοὺς καὶ τῶν περὶ μουσικὴν ἀκουσμάτων καὶ τοὺς θεοὺς κοινοῖς ἀναθήμασιν ἐδωροῦντο & cæt. Prætereà in illorum locorum numero fuisse Iliensium vrbem ad quam Ephebiis arbores in Protesilai sepulchro cùm in tantùm accreuissent, vt Iliũ aspicerent, inarescere rursúsq; adolescere à Plin. *lib.* 16. *c.* 44 narratur: nisi tamen ibi ephebiorũ nomine significata Hebeteria, de quibus inferiùs agetur. Sanè in iis antiquitus fuisse Syracusas Siciliæ iã inde à Timoleonte Corinthio qui per octo admodũ annos ibi summum imperium obtinuerat mortuo Diodorus Siculus [b] docet, etenim honoris ergo sumptuosis admodum exequiis elato ipsius funere annuum certamen eius memoriæ à Syracusanis triplex musicum, equestre ac gymnicum ob debellatos Barbaros & restitutam Siciliensibus libertatem post colonias in Græca oppida deductas decretum fuisse in hæc omnino verba retulit, τὸ δὲ τὸ ψήφισμα ἀνηγόρευσεν ὁ δῆμος τῶν συρακουσίων Τιμολέοντα τιμᾶν ἐτήσιον: τοῦτον δὲ θάπτειν ἀπὸ διακοσίων μνῶν, τιμᾶσθαι δὲ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀγῶσι μουσικοῖς καὶ ἱππικοῖς καὶ γυμνικοῖς, ὅτι τοὺς βαρβάρους καταπολεμήσας, καὶ τὰς μεγίστας τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἀνοικίσας αἴτιος ἐγενήθη τῆς ἐλευθερίας τοῖς σικελιώταις. Sed vt in eorum locorum numerum referre quis meritò possit Delum insulam, vbi cùm ab antiquo (vt apud Homerum est) frequentissimo totius Græciæ conuentu ad festa Delia gymnicus musicúsque agon choris hymnísque siue proemiis in honorem Apollinis adhibitis procurabantur: tum verò posteaquàm Delo Rheneam à se captam Samiorum tyrannus Polycrates veluti catena quapiam adiunxisset, purgata demum sublatis inde cadaueribus per Athenienses insula, quinquennale inibi certamen ab insulanis atque Atheniensibus exhibitum, quod etsi cum sacris, chorísque ac proemiis ob aduersos eius insulæ casus, intermissum exoleuerat ab Athenienſi-

a Lib. 4. ῥωμαϊκ. ἀρχαιολ. fol. 229. edit. Vvechel.

b Lib. 16. bibliothecę fo. 556. vbi κατὰ δὲ τὴν Σικελίαν Τιμολέων ὁ Κορίνθιος &c. ἐτελεύτησε στρατηγήσας ἔτη ὀκτώ. οἱ δὲ Συρακούσιοι μεγάλως ἀποδεδεγμένοι τὸν ἄνδρα, διά τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν μεγαλοπρεπῶς ἔθαψαν αὐτόν, καὶ κατὰ τὴν ἐκφορὰν ἀθροισθέντος τοῦ πλήθους, &c. vt in textu.

bus, tamen denuo addito curuli agone instauratum fuisse auctor mihi Thucydides *lib.3.fol.117.edit.Stephan.* quò loco inter cætera, καὶ τὴν πεντετηρίδα τότε πρῶτον μετὰ τὴν κάθαρσιν ἐποίησαν οἱ ἀθηναῖοι τὰ δήλια, ἦν δέ ποτε καὶ τὸ πάλαι μεγάλη ξύνοδος εἰς τὴν δῆλον τῶν ἰώνων τε, καὶ περικτιόνων νησιωτῶν & cæt. καὶ ἀγὼν ἐποιεῖτο, αὐτόθι καὶ γυμνικὸς, καὶ μουσικὸς, χόρους τε ἀνῆγον αἱ πόλεις, δηλοῖ δὲ μάλιστα ὅμηρος, ὅτι τοιαῦτα ἦν ἐν τοῖς ἔπεσι, τοῖς δὲ, ἅ ἐστιν ἐκ προοιμίου Ἀπόλλωνος (vbi placet istud scoliastis ἐξ ὕμνου, ὕμνους γὰρ τὰ προοίμια ἐκάλουν. Sequuntur Homerici versus apud Thucydidem,

> Ἀλλὰ σὺ δήλῳ φοῖβε μάλιστ' ἐπιτέρπεαι ἦτορ
> Ἔνθα τοι ἑλκεχίτωνες ἰάονες ἠγερέθονται
> Αὐτοῖς σὺν παίδεσσι καὶ αἰδοίης ἀλόχοισιν
> Οἱ δέ σε πυγμαχίῃ τε καὶ ὀρχηθμῷ καὶ ἀοιδῇ
> Μνησάμενοι τέρπουσι, ὅταν στήσονται ἀγῶνα.

Adiicit deinde historicus ὅτι δὲ καὶ μουσικῆς ἀγὼν ἦν, καὶ ἀγωνιούμενοι ἐφοίτων ἐν τοῖς δὲ αὖ δηλοῖ, ἅ ἐστιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ προοιμίου, τὸν γὰρ δηλιακὸν χορὸν τῶν γυναικῶν ὑμνήσας ἐτελεύτα τοῦ ἐπαίνου ἐς τάδε τὰ ἔπη ἐν οἷς καὶ ἑαυτοῦ ἐπεμνήσθη,

Ἀλλ' ἄγεθ' ἱλήκοι μὲν Ἀπόλλω Ἀρτέμιδι ξύν. & reliqua. Tum denique τοσαῦτα μὲν ὅμηρος ἐτεκμηρίωσεν ὅτι ἦν καὶ τὸ πάλαι μεγάλη ξύνοδος καὶ ἑορτὴ ἐν τῇ δήλῳ, ὕστερον δὲ τοὺς μὲν χοροὺς οἱ νησιῶται, καὶ οἱ ἀθηναῖοι μετὰ ἱερῶν ἔπεμπον. τὰ δὲ περὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ πλεῖστα κατελύθη ὑπὸ ξυμφορῶν (ὡς εἰκὸς) πρὶν δὴ οἱ ἀθηναῖοι τότε τὸν ἀγῶνα ἐποίησαν καὶ ἱπποδρομίας ὃ πρότερον οὐκ ἦν. Hactenus Thucydides. Postremò ex iis agonum locis Nicopolis fuit, vbi ob Actiacam victoriam ab Augusto[a] lustrales agones instituti, vel restaurati potiùs formáque atque ordine meliore in posterum celebrati, qui anteà in suburbio scilicet Nicopoleos conditi: vbi gymnasium & stadium antiquitus fuisse, in loco ad quinquennale certamen adornato, in hæc verba Strabo *lib.7. Geographiæ*, retulit. ἤγετο δὲ καὶ πρότερον τὰ ἄκτια τῷ θεῷ στεφανίτης ἀγὼν ὑπὸ τῶν περιοίκων. νυνὶ δ' ἐντιμότερον ἐποίησεν ὁ Καῖσαρ. Meminit Mamertinus in Panegyrico ad Iulianum, sic ferè, vbi de Nicopoli à D. Augusto in monumentum Actiacæ victoriæ trophæi instar instructum, quæ tum in ruinas prope tota conciderat, Certamen ludicrum (ait) lustris omnibus solitum frequentari intermiserat temporis mœsti deformi iustitium & cæt. Meminit Epigrammatarius denique poeta quidam, iis senariis Græcis, quæ non ita multò post exhibebimus.

[a] Vide Sueton. Octauio cap.18. Dion. lib.31. & 53. Suetonium Tiberio cap. 6. Mamert. panegyr. Iuliani.

Sed & prouinciarum pleráſque super templa & aras ludos quoque quinquennales penè oppidatim honori Octauij Augusti constituisse à Suetonio *Octauio cap.59. ad finem.* traditur. Ex Asia quidem Pergamenos ob id agonem sacrum quinquennalem super templum instaurandi facultatem habuisse Dio *lib. 51. fo. 310.* scribit καὶ ἔλαβον καὶ οἱ περγαμηνοὶ (ait) τὸν ἀγῶνα τὸν ἱερὸν ὠνομασμένον ἐπὶ τῇ τοῦ ναοῦ τιμῇ ποιεῖν. Prȩtereà ex iis locis in quibus quinquennalis agon celebrabatur, antiquitus fuit Smyrna, vt equidem tum ex iis Epigrammatarij poëtæ cuiuſpiam senariis Græcis (quæ aliquantò pòst proponam) ac etiam ex illa inscriptione Græca peruetusta, vnde verba statim proferre certum est, tum verò ex isto loco Pausaniæ[b], de Artemidoro pancratiasta Tralliano agentis, deprehendere visus sum: ὡς δὲ ἀφίκετο ἀγῶνος καιρὸς ὃν σμυρναῖοι ἰώνων ἄγουσιν, ἐς τοῦτο ἄρα αὐτῷ τὰ τῆς ῥώμης ἐπηύξητο, ὡς κρατῆσαι παγκρατιάζοντα & cæt. Fuit etiam

[b] Eliac.2. fo.150. Ald. lib Huc facit epigramma Philippi Græcum, quod statim adfero.

etiam Mænala in Arcadia, vbi duplex ſtadium antiquitus partim athletis, partim equis agonalibus ſiue Circenſibus: qua de re idem Pauſanias *Arcadicis fo.*211. ſic ferè, vbi de Megalopoli, ac deinde de Mænalio monte, λείπεται δὲ καὶ αὐτῆς ἐρείπια Μαινάλου, καὶ ἔτι σημεῖα ἀθλητῶν ναοῦ καὶ στάδιον ἐς ἀθλητῶν ἀγῶνα καὶ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἐς ἵππων δρόμον. Apud Lebadiam Boeotiæ Ioui Regi ex Trophonij oraculo poſt Leutricam victoriam agonem coronarium inſtitutum Diodorus narrat *lib.*15. *bibliothecæ fo.*485. his omnino verbis, ἄλλον δὲ κατέστησεν ὡς ἀπὸ Τροφωνίου προσφάτως ἀναβεβηκότα καὶ λέγοντα διότι προστέταχεν ὁ θεὸς αὐτοῖς ὅταν ἐν Λεύκτροις νικήσωσιν, ἀγῶνα τιθέναι Διῒ βασιλεῖ στεφανίτην, ἀφ' οὗ δὴ Βοιωτοὶ ταύτην ποιοῦσι, τὴν πανήγυριν ἐν Λεβαδείᾳ. Ad Platæas itidem alteram Boeotiæ vrbem à Thebanis bello Peloponneſiaco euerſam, ac deinde ab Alexandro reparatam gymnicam certamen fuiſſe, idque nuncupatum Eleutheria, quod illic Græcorum copiæ Mardonium, cum trecentis Perſarum milibus ad internecionem deleuiſſent, è Strabonis IX. Plutarcho, Ariſtide atque Scoliaſte Pindari in iij. Olymp. hymno adnotatum à doctiſſimo Brodæo memini ad illud[b] Luciani Epigrammatarij Græci de pugile,

ἔχον δ' ἐν Πίσῃ μὲν ἐνώτιον, ἐν δὲ Πλαταιαῖς
ἓν βλέφαρον. Πυθοῖ δ' ἄπνοος ἐκφέρομαι.

a Ex lib. 2. Anthol. cap. 1. Epigramm. vltim.

Muſicum quidem ſiue poëticum agonem apud Thebas aliam Beotiæ ciuitatem olim editum. In quo ambitioſis Imperitorum iudicum decretis eximius poëta Pindarus à Corinna quinquies ſuperatus fuerit, ex Æliano in libris de varia hiſtoria intelligitur: cuius verba ne perperàm immutentur (quod quibuſdam alioqui eruditiſſimis criticis placuiſſe audio) ideo adferam libenter & (qui meus eſt mos) explicabo eadem opera ſi potero Πίνδαρος ὁ ποιητὴς ἀγωνιζόμενος Θήβαις ἀμαθέσι περιπεσὼν ἀκροαταῖς ἡττήθη Κορίννης πεντάκις ἐλέγχων δὲ τὴν ἀμουσίαν αὐτῶν ὁ Πίνδαρος σῦν ἐκάλει τὴν Κόρινναν. hoc autem ſignificat: cum iudicum ſiue auditorum imperitiam & ruditatem eſſet reprehenſurus Pindarus in conſpectu Corinnæ victricis hoc feciſſe, cui nimirum eius rei gratia condixiſſet: quod idcirco ab Æliano fortean adnotatum vt non vulgarem Pindari de ſuis ipſius meritis exiſtimationem, conſcientiam, immo & confidentiam qui coram victrice iudicum ignorantiam ipſis exprobraret. Nam vt pro σῦν legatur ὗν & ſcropham aut ſicem Corinnam Pindarus præ indignatione vocauerit, perſuaderi mihi nunquàm ſiuero. Ad Dium quoque Macedoniæ oppidum ſcenicos ſiue muſicos ludos ab Archelao rege inſtitutos Ioui & muſis ſacros, quos per nouemdium Muſarum numero totidem honori Alexander peractis itidem ſacrificiis celebrauerit. ex his Diodori[b] verbis cognoſcimus θυσίας μεγαλοπρεπεῖς τοῖς θεοῖς συνετέλεσεν ἐν Δίῳ τῆς Μακεδονίας καὶ σκηνικοὺς ἀγῶνας Διῒ καὶ Μούσαις, οὓς Ἀρχέλαος ὁ προβασιλεύσας πρῶτος κατέδειξε· τὴν δὲ πανήγυριν ἐφ' ἡμέρας ἐννέα συνετέλεσεν ἑκάστῃ τῶν Μουσῶν ἐπώνυμον ἡμέραν ἀναδείξας & cætera.

b Diodorus Sicul. lib. 17. ſub init. in fo. 571.

Denique fuiſſe in omnibus Græciæ oppidis gymnaſia in quibus agones darentur gymnici, ex eo Anacharſidis dicto intelligitur, quod ſuperiore libro à Dione Chryſoſtomo[c] attuli, cùm de premiis Atticorum ludorum, aut Panathenaicorum explicando Laërtij loco differerem, vbi ſic eſt, ἔλεγεν οὖν, ὡς ἔστιν ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν Ἑλλήνων, ἀποδεδειγμένον χωρίον ἐν ᾧ μαίνονται καθ' ἡμέραν τὸ γυμνάσιον λέγων. De Iunonis feſtis quæ Ly-

c Ex oratione πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, fo. 253.

ſandria in honorem Lyſandri Samiorum decreto dicta ſunt, ita celebratis, vt agone muſico, ſiue poëtico Antimachus Colophonius, & Niceratus quidam Heracleotes inter ſe canendis Lyſandri laudibus contenderent, deque Nicerato corona donato: qua re offenſus Antimachus poëma ſuum aboleuerit, Plutarchum videre eſt Lyſandro[a] Vbi tamen vtrum gymnici, & equeſtres agones celebrati fuerint, nequaquam aperit. Sane in magna, ſeu maiore Græcia cùm eſſet Neapolis ibi quoque ſacrum muſicum, & gymnicum in plures dies quinquennale ludicrum celebratum, quod componi, hoc eſt de paritate contendere cum clariſſimis Græciæ illis agonibus poſſet, iam tum inſtitutum fuiſſe didici cùm Strabo *ex lib.5.Geographiæ* (Auguſto nimirum imperante) ſcriberet, cuius hæc quoque verba ſunt, νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς μουσικός τε, καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν ἑλλάδα quod in honorem Auguſti non ibi tantùm ſed ab Herode in Iudæa conditum è Suetonio[b] & Ioſepho *lib.*15. eruditiſſimus atque caſtiſſimus Taciti explicator Lipſius animaduertit. Neapolitani ergo tam gymnici, quàm muſici agonis Dio libro LX. mentionem habuit, ipſeque adeò Philoſtratus in præfatione *quam inſcripſit* ἑλλάδι ad Iconas, quo loco, ἦν μὲν ὁ παρὰ τοῖς νεαπολίταις ἀγών, ἡ δὲ πόλις ἐν ἰταλίᾳ ᾤκισται, γένος ἕλληνες καὶ ἀστικοί, ὅθεν καὶ τὰς σπουδὰς τῶν λόγων ἑλληνικοί εἰσι. βουλομένῳ δέ μοι τὰς μελέτας μὴ ἐν τῷ φανερῷ ποιεῖσθαι παρεῖχεν ὄχλον τὰ μειράκια &c. De Neapolitano ſiue Parthenopæo luſtrali agone gymnico Statius quoque Papinius poëta Neapolitanus mentionem habet in Surrentino Pollij *ſub initium eius carminis in lib.2. Syluarum* ſic admodum canens,

> *Huc me poſt patrij lætum quinquennia luſtri,*
> *Cum ſtadio iam pigra quies canuſque ſederet*
> *Puluis ad Ambracias conuerſa gymnade frondes*
> *Trans gentile fretum placidi facundia polli*
> *Detulit:*

Et in Hercule Surrentino Pollij *lib.3.Syluarum.*

> *--ridétque benigna*
> *Parthenope gentile ſacrum, nudoſque virorum*
> *Certatus & parua ſuæ ſimulacra coronæ.*

Muſici verò illius quem dixi agonis apud Neapolim quo pithaulæ tibicines atque adeò præcones in theatro decertarent, Seneca meminit in quadam ad Lucilium epiſtola[c] ſic fere: Pudet autem me generis humani. Quoties ſcholam intraui, præter ipſum theatrum Neapolitanorum (vt ſcis) tranſeundum eſt, Metronactis petentibus domum: Illud quidem farctum eſt, & hoc ingenti ſtudio quis ſit pithaules bonus iudicatur, habet tibicen quoque Græcus & præco[d] concurſum. At in illo loco in quo vir bonus diſcitur, pauciſſimi ſedent: & hi plerique videntur nihil boni negotij habere quod agant, inepti & inertes vocantur.

Auguſtalia igitur ſiue Auguſtæa Græco verbo, & Sabaſta certamina dicta, quæ exhiberentur Neapoli, quemadmodum Pia, quæ puteolis in honorem (quod quidem Augurari coniectura poſſim) Imp. Antonini eius, qui ab Adriano adoptatus Pij nomen adeptus eſt, ſicut Actia, vel Actiaca, quæ Nicopoli, Capitolina quæ Romæ quorum omnium in ea inſcri-

a Lyſandri vita, fo. 810. & 811.

b Octauio 88. cap. & 4. cap. 11.

c Epiſt. 76. cuius initiũ, Inimicitias mihi denuntias.

d Hoc vocabulũ quò ſpectet ex iis intelliges quæ ſunt 14. & 15. capitibus libri ſuperioris enarrata.

ſcriptione antiqua quæ maiuſculis literis exculptis marmori Romæ in Palatio Farneſij Cardinalis aſſeruatur[a] mentionem factam inuenio, Marco Aurelio Aſclepiadi, qui & Hermodoi nomen habuit, dicata pãcratiaſtæ periodonicæ, in qua de ſe ita ipſe loquens inducitur, ἀγωνισάμενος ἐν ἔθνεσιν τρισὶν ἰταλίᾳ, ἑλλάδι, ἀσίᾳ νικήσας ἀγῶνας τοὺς ὑπογεγραμμένους πάντας παγκρατίου ὀλύμπια τὰ ἐν πείσῃ & cætera καπετώλια ἐν ῥώμῃ δὶς τὸ δεύτερον μετὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς, εὐσέβεια ἐν ποτιόλοις δὶς τὸ δεύτερον μετὰ δεύτερον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς, σεβαστὰ ἐν νεαπόλει τὸ δεύτερον μετὰ δεύτερον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς. ε. παναθήναια ὀλύμπεια, πανελλήνια, ἀδριάνια δὶς, Σμύρναν. ε. κοινὰ, ἀσίας δὶς τὸ δεύτερον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς ὁμοίως ἐν Σμύρνῃ ὀλύμπια καὶ ἀδριάνια ὀλύμπια πέργαμον αὐγούστεια, τρὶς τὸ δεύτερον ἐξ ἀρχῆς στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς. Vbique Adriana dicuntur certamina idem eſſe cum illis quæ in Antinoi honorem, ab eius amatore Adriano principe inſtituta & celebrari iuſſa paulo poſt demõſtrabitur, equidem perſuaſum habeo: ſicuti & in altera illa inſcriptione marmaris eiuſdem à latere τὸ τρίτον & cætera ἔφηβον τρὶς Ἀδριάνια ὀλύμπια βαβιλδία μετὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς, ἐπίδαυρον ἀσκλήπεια ποδονάλεια χρυσάνθινα ἐν σάρδεσιν καὶ θεματεῖτας πλείονας ἐν οἷς εὐρύκλεια ἐν λακεδαίμονι καὶ διαυτίνιαν, καὶ ἄλλους ἀθλήσας τὰ πάντα ἔτη ἓξ παυσάμενος τῆς ἀθλήσεως ἐτῶν ὢν. κε. διὰ τοὺς συμβάντας μοι κινδύνους καὶ φθόνους καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι μετὰ πλείονα χρόνον, ἀναγκασθεὶς ἐν τῇ πατρίδι ἀλεξανδρείᾳ καὶ νικήσας ὀλύμπια παγκράτιον ὀλυμπιάδι ἕκτῃ. Quam idcirco integram libuit apponere, quoniam aliorum quoque agonum, de quibus nondum egeram commeminit: atque in his Chryſanthini in Sardibus, de quo Marcianus Iuriſconſultus, vno (quod ſciam) librorum noſtrorum loco in titulo de annuis legatis ſic admodum ſcribens, vt hoc quoque certamen πεντετηρικὸν, non minus quàm Olympicum hoc eſt quarto quoque anno integro elapſo Sardibus celebratum. & (ſicuti iuriſconſultus loquitur) per quadriennium intelligatur, cum erat certa pecunia, id eſt centum (inquit[b] vbi hoc, id eſt centum ab interpretamento, ſeu gloſſa eſſe arbitror, quæ in contextum irrepſerit) Reipublicæ Sardianorum relicti per quadriennium certaminis Chryſanthini, Diui Seuerus & Antonius reſcripſerunt videri perpetuam penſitationem reliquiſſe teſtatorem per quadriennium non in primum quadriennium vbi per quadriennium ſignificat, quod quadrienniis, per ſingula quadriẽnia ipſo nimirum quinti cuiuſque anni principio: & mentio Sardianorum Reipub. cùm apud Sardes τὸ Chryſantina, inſcriptio illa Græca (cuius verba ſuperius expreſſi) oſtendat, mouet me non parum ac perſuadet etiam, vt à Martiano Chryſanthini potiùs quam Chryſantiani ſcriptum fuiſſe aſſeram: præſertim cùm, deriuationis grammaticæ regula hoc expoſcere videatur, & Chryſanthinum certamen inde nomen habuiſſe, quod è floribus aureis coronæ, ſertáve contexerentur, atque præmij loco victoribus, ſicut apud Toloſates noſtros poëtico agone annuo argentei, vt ſupra monui, flores præſtarentur. Cæterum abſque inſcriptione illa eſſet peruetuſta: quæ me in hanc emendandi huius loci opinionem pertraxit, Chryſanthiani apud iuriſconſultum ferri poſſe iudicaſſem, quaſi à Chryſanthio quopiam Sardiano certamen inſtitutum foret, in eo Sardianorum oppido, vnde ortum Chryſanthium quendam

[a] Exhibita publico vſui à Lipſio eruditiſſimo in auctario inſcript. Smetij veterum edito Antuerpiæ anno 1588. à Raphelengio pag. 57.

[b] l. pen. D. de ann. legat.

sophistam Iuliani principis temporibus floruisse auctor Eunapius in suo de vita philosophorum libro *fol.*177. In ea porro inscriptione vidẽdum admoneo ecquid pro ἀδριαντίνιαν (quod nihili esse putauerim) reponi debeat ἀδριαντίνοια, vt lustrale illud certamen Antinoi honori ab Adriano Imp. in oppido Antinoo institutum de quo in capite proximo pluribus agetur: aliud ab Adriano, quod in eiusdem licet Antinoi memoriam, alibi tamen idem imperator celebrari iusserat, nimirum intelligátur. Iussu namque principum aut permissu, non pro vt priuato cuique collibuisset aut inter viuos siue vltima voluntate decreuisset atque ordinasset, nec in omnibus oppidis vel ciuitatibus quæcunque celebrare spectacula licuit: quinimo si quod sine auctoritate publica celebrari cœptũ vt olim apud Viennenses Plinij secundi temporibus, hoc principis aut senatus decreto plerunque abolitum. Sic enim ad Sempronium Rufum Plinius: *lib.*4. *Epistol.* interfui principis optimi (de Traiano loquitur) cognitioni in consilium adsumptus. Gymnicus agon apud Viennenses ex cuiusdam testamento celebrabatur: Hunc Trebonius Rufinus vir egregius nobisque amicus in duumuiratu tollendum abolendúmque curauit: negabatur ex auctoritate publica fecisse & cætera: cùm sententiæ rogarentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adiecit, vellem etiam Romæ tolli posse, & cætera. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, vt noster hic omnium: Nam Viennensium vitia inter ipsos residunt, nostra late vagantur: vtque in corporibus, sic in Imperio grauissimus est morbus qui à capite diffunditur. De legato ciuitati relicto, vt in ea spectaculum memoriæ defuncti conseruandæ, gratia, sed tale, quod ibi celebrari non licet, agere Modestinum nostrum [a] alicubi recordor, & in rem licitam conuerti debere fideicommissum tradere.

[a] l. legatum 16. D. de vsu & vsufruct. leg.

Nicense gymnasium, item Antinoium apud Antinoum Thebaidis oppidum ab Adriano conditum, honori Antinoi catamiti, & apud Mantineam Arcadiæ celebrari cum sacris solitum. Loto roseo Antinoium cognomen datum ex quo Antinoiæ coronæ. Alexandrinum gymnasium è Spartiano, Dione Chrysostomo & Vitruuio qui obiter emendatur. Quinquennale certamen multiplex Hierosolymis apud Cæsaream. Gymnici seu Pythici agones Carthagini: De quibus Tertullianus emendatus: & in Codice Iustinianico locus expositus. Ephæbia gymnasijs adiuncta quæ fuerit, disceptatum aduersus alios. ἡδυπάθεια apud Athenæum & Eustathium: Plutarcho *exposito aliquot locis aduersus interpretes. Varino interim & Suda notatus. Cauponarum apud veteres atque ganearum infames loci, & ideò cum meritorijs siue Lupanaribus coniuncti. Nanis Hieronis, in qua gymnasium ambulationes. Aphrodisiũ Scholasterium cum bibliotheca & balneum. Syriacæ Voluptates ac deliciæ. Grammateia publica epulorum loca. Explicatus aliter atque ab interprete Athenæus & apud ipsum grammateÿ nomen expositum. Inscriptio Græca vetus obiter correcta & exposita.*

CAP. XXVII.

DE Nicensi gymnasio quod incendio amissum Plinius *Epistol.* 48. *lib. Epistol. x.* ante aduentum in Bithyniam suum restitui longè numerosius laxiusque quàm fuerat cœpisset: incompositum tamen & sparsum foret, de quo ad Trajanum Imperatorem scripserat: hoc theatrum nominans Trajanus quod circa ipsum iam inchoatum oporteret fieri, optimè ab ipso in re præsenti deliberatum & constitum iri rescripsit

pſit iſto adhibito, Gymnaſiis indulgent Græculi, ideò forſitam Nicenſes maiore animo conſtructionem eius aggreſſi ſunt: ſed oportet illos eo contentos eſſe, quod poſſit illis ſufficere. Fuiſſe gymnaſium non ita multò pôſt ædificatum reperio in oppido Antinoo apud Ægypti Thebaidem condito ab Imperatore Adriano, Antinoi quem in deliciis habebat memoriæ [a] vbi luſtrales agones peragi voluit: quemadmodum & apud Mantinæam Arcadiæ à qua Bithymi, vnde ſupra Sangarium fluuium oriundus Antinous fuit profecerant: ibi adeò Pauſanias, *Arcadicis*, non ludos modò, ſed etiam ſacra placandis Antinoi manibus Adrianum induxiſſe tradit, ſic fere καὶ τελετή τε κατ' ἔτος ἕκαστον καὶ ἀγών ἐστιν αὐτῷ διὰ ἔτους πέμπτου. Cuius nimirum Antinoi gratia (vt equidem arbitror) quod alibi traditum non reperio, lotum roſeum quod Pancrates Alexandrinus poëta imperatori Adriano apud Alexandriam ſpectandum præbuit, terra cruore Mauri leonis fuſa in Libya Alexandriæ vicina ab ipſo imperat. inter venandum olim proſtrati & occiſi procreatum comminiſcens, adulatorio & poëtico more Antinoinum vocandum eſſe dixit: ex quo necti coronas quæ Antinoiæ propriè vocentur ab Athenæo [b] literis proditum recordor. Alexandrini gymnaſij in quod Antoninus Carracallus Imperator populum conuocatum obiurgauerit, ab Ælio Spartiano in ipſius vita mentionem fieri ſcio, ſicuti à Dione Chryſoſtomo in eo libello quem ad Alexandrinos ſcripſit [c] ipſorum theatri & ſtadij. Sed de Alexandrino gymnaſio atque bibliotheca [d] nemo meliùs ampliúſque ſcripſit, quantum memini, Vitruuio Pollione: cuius hæc verba ſunt ex initio libri VII. de architectura. Ptolomæus infinito Zelo cupiditatiſque incitatus ſtudio non minoribus induſtriis (bibliothecam ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare. Cùm autem ſumma diligentia perfeciſſet non putauit id ſatis eſſe, niſi propagationibus in ſeminando curaret augendam. Itaque Muſis & Apollini ludos dedicauit: & quemadmodum athletarum, ſic communium ſcriptorum victoribus præmia & honores conſtituit. His ita inſtitutis cùm ludi adeſſent, Iudices literati, qui ea probarent, erant legendi &c. Primo poëtarum ordine ad certationem inducto cùm recitarentur ſcripta, populus cunctus ſignificando monebat Iudices quod probarent. Itaque cùm ab ſingulis ſententiæ ſunt rogatæ, ſex vna dixerunt &c. Ariſtophanes verò &c. Silentio facto docuit vnum ex iis eum eſſe poëtam, cæteros aliena recitauiſſe. Oportere autem iudicantes non furta, ſed ſcripta probare. Admirante populo & rege dubitante fretus memoria è certis armariis infinita volumina eduxit: & ea cum recitatis conferendo coëgit ipſos furatos de ſe confiteri. Itaque rex iuſſit cum his agi furti, condemnatóſque cum ignominia dimiſit: vbi hoc interim velut aliud agens admoneo, pro è certis armariis legendum videri exertis, hoc eſt apertis. De Alexandrino autem Muſæo, menſáque Ægyptia quæ doctiſſimis viris eo conuenientibus præberetur, è Strabone, Athenæo, Philemone, Philoſtrato, Spartiano, atque Dione, huius etiam caſtigato (vt ſpes eſt) loco fuſiùs alibi ſcribere certum eſt: Si quæ in Semeſtrium opiſtogra-

a Vide Spartianum & Xiphilin. in Adriano. Pauſaniam. Arcad. fol. 192. Aldini lib. Ammia. Marcellin. lib. 22. D. Hieron. in Catalog. ſcriptor. Eccleſ. in Hegeſippo cuius verbis hoc ſubiicit. Tumulos verbis tẽpláque fecerũt. ſicut vſque videmus è quibus eſt Antinous ſeruus Adriani Cæſaris cui & gymnicus agõ exercetur, apud Antinoum ciuitatẽ, quam ex eius nomine condidit: & ſtatuit prophetas in tẽplo. Antinoũ autẽ habuiſſe in deliciis Cæſar Adrianus ſcribitur. Hæc ille de Antinoïa vrbe Ægypti, quæ & Adrianopolis, vide apud Stephanum de vrbibus. Exoletũ Adriani pro Deo habitũ, vnde & ciuitas Antinous dicitur apud Chryſoſt. legas homil. 66 ad popul. Antioch. co. 360 Vtinam hodie principes in iſta re quidẽ Adrianũ imitari nollent. Felicius ab ipſis haud dubiè Rẽpublici geri Deus Opt. Maxim. ſineret.

b l. 15 dipnoſoph. fol. 504. eius quam Dalicampius Latinum fecit, Lugd. excudi iuſſit ann. 1588. c Fo. 255. pag. 2. & fo. 259. pag. 2. vnde verba inſerui lib. 2. 7. vbi de acclamationibus in ſpectaculis. d De qua & aliis publicis bibliothecis A. Gellius lib. 6. cap. vlt. Addes quæ de Alexandriæ ſtudiis à Marcellino adferc. 7. cap. proximo.

phis habemus, ea proferendi otium posthac suppetet. Nunc cæteras, quibus agonum ius competebat Romanæ ditionis regiones oratione prosequi statuo. Et quidem fuisse apud Hierosolyma Iudææ, itémque apud Cæsaream Augustam Phœniciæ ab Herode Iudææ rege quinquennale certamen gymnicum Musicum siue Thymelicum & equestre siue Curule instauratum honori Augusti Cæsaris, itémque scenicos & amphitheatrales tam gladiatorios quàm bestiarios ludos procuratos Iosephi Flauij [a] narrat historia, quo loco in cæteris πρῶτον μὲν γὰρ ἀγῶνα πενταετηρικὸν ἀθλημάτων κατεστήσατο καίσαρι, καὶ θέατρον ἐν ἱεροσολύμοις ᾠκοδόμησεν & cæt. τὴν μὲν τοι πανήγυριν ἐκεῖνος ἐπιφανεστάτην τὴν τῆς πενταετηρίδος συνετέλει καταγγείλας τοῖς πέριξ καὶ συγκαλῶν ἀπὸ τοῦ παντὸς ἔθνους. οἱ δ᾽ ἀθληταὶ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀγωνισμάτων ἀπὸ πάσης γῆς ἐκαλοῦντο κατ᾽ ἐλπίδα τῶν προκειμένων, καὶ τῆς νίκης εὐεξίαν. συνελέγησάν τε οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν. οὐ γὰρ μόνον τοῖς περὶ τὰς γυμνικὰς ἀσκήσεις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ μουσικῇ διαγωνιζομένοις καὶ θυμελικοῖς καλουμένοις προυτίθει μέγιστα νικητήρια καὶ διεσπούδαστο πάντας τοὺς ἐπισημοτάτους ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἅμιλλαν. προὔθηκε δὲ καὶ τεθρίπποις καὶ συνωρίσι, καὶ κέλησιν οὐ μικρὰς δωρεάς, & reliqua. Item vbi de consecratione vrbis Cæsareæ Augustæ quam eo quo Stratonis turris anteà fuerat loco Herodes construxit, agitur, [b] ἦν οὖν εὐθὺς πρὸς τῇ καθιερώσει μείζων ἑορτὴ καὶ παρασκευαὶ πολυτελέσταται. κατηγγέλκει μὲν γὰρ ἀγῶνα μουσικῆς καὶ γυμνικῶν ἀθλημάτων. παρεσκευάκει δὲ πολὺ πλῆθος μονομάχων καὶ θηρίων, ἵππων τε δρόμον καὶ τὰ πολυτελέστερα τῶν ἐν τῇ ῥώμῃ καὶ παρ᾽ ἄλλοις τισὶν ἐπιτηδευμάτων. ἀνετίθει δὲ καὶ τοῦτον τὸν ἀγῶνα καίσαρι κατὰ πενταετηρίδα παρεσκευασμένος ἄγειν αὐτόν. Et tamen ante ipsum Herodem agitatos Hierosolymis ædificato ab Onia Macchabeorum temporibus gymnasio ludos gymnicos, illorum historia sacra nos docet: de qua sermone proximo dicetur, sicuti XXII. etiam capite libri primi adhibito Iosepho & huius ipsius libri cap. XI. & verò secundi libri cap. XXVI. nonnihil aspersum fuit. Igitur magni apud Hierosolyma stadij sub Tiberio principe cuius temporibus Pilatus Iudęam administrabat, Iosephus lib. II. de captiuit. Iudaica *cap. 13. fo. 731* mentionem facit, his admodum verbis, τῇ δὲ ἑξῆς ὁ πιλάτος καθίσας ἐπὶ βήματος ἐν τῷ μεγάλῳ σταδίῳ καὶ προσκαλεσάμενος τὸ πλῆθος & cæt. Sed & stadij eius apud Cæsaream quod antè memoraui, sub Galerio & Maximino Imperatoribus apud Eusebium Pamphilum habetur mentio in ecclesiastica historia [c] non semel: vbi de martyrio Agapij, ob Christiani nominis confessionem obiecti bestiis: καὶ πολλάκις ἅμα κακούργοις ἐκπομπεύσας τῷ σταδίῳ, & posteà φέρεται δὴ εἰς μέσον τὸ στάδιον σὺν καί τινι κακούργῳ. Præterea extitisse itidem apud Carthaginem in Africa stadium gymnicósque agonas sub Alexandro Seuero imperatore non longè anteà vrbis honori concessos, ex isto Tertulliani *Scorpiaco*, loco aduersus gnosticos animaduerti, Agonas istos contentiosa solemnia (inquit) & superstitiosa certamina Græcarum (sic malo quàm Græcorum, vt cum sequentibus verbis copuletur, legere) & religionum, & voluptatum, quanta Græcia sæculum celebret, etiam & Africæ licuit, Adhuc Carthaginem singulæ ciuitates gratulando inquietant donato Pythico agone post stadij senectutem. Libyci siue Carthaginiensis non minùs quàm Actiaci siue Nicopolitani gymnici agonis adiunctam sacris antiquæ Græciæ agonibus mentionem à Philippo Epigrammatario

[a] Lib. 15. ἰουδαϊκ. ἀρχαιολ. cap. 11. fol. 474.

[b] Lib. 16. ἰουδ. ἀρχαιολ. cap. 9. sub init. in fo. 496.

[c] In appendicib. lib. 8. fo. 94. pag. 2.

rio quodam poëta reperio, ſenariis hiſce iambicis,

> ἴσως με λεύσσον ξεῖνε τὸν πυραγόρα
> καὶ στερρόγυον ὡς ἄτλαντα δεύτερον
> θαμβεῖς ἀπιστῶν εἰ βρότειος ἡ φύσις
> ἀλλ' ἴσθι μ' ἡρᾶν λαδικῆα πάμμαχον
> ὃν σμύρνα καὶ δρῦς περγάμου κατέστεφεν
> δελφοὶ κόρινθος ἦλις ἄργος, ἄκτιον
> λοιπῶν δ' ἀέθλων ἣν ἐρευνήσῃς κράτος
> καὶ τὴν λίβυσσαν ἐξαριθμήσεις κόνιν.

Verius tamen eſſe cenſeo vt quod poſtremo verſu de Libyſſe arenæ numero comprehenſum eſt, id non ad puluerem agoniſticum ſiue ſtadialem referri debeat: ſed hoc potiùs eo ſignificetur vt ſi quis reliqua certamina indagare animum induxerit, non minus difficultatis habiturus ſit quàm ſi & Libyſſam ſiue Africiſnam arenam dinumerare decreuerit iuxta illud Catulli. Quam magnus numerus Libyſſæ arenæ. Ad Africanum ſeu Libycum agonem vt reuertar: Id Pythicum atque adeò gymnicum certamen Carthagine, cùm aut deſuetudine intermiſſum aut etiam imperio proconſulis præfectíue prætorio Africæ, vel principali quopiam edicto prohibitum fuiſſet, ibidem reſtitui Valens Gratianus & Valentinianus poſteà voluêre, miſſa eam in rem ad Heſperium Africæ proconſulem epiſtola, ex qua hæc vtique verba ſuo Codici Iuſtinianus inſeri iuſſit, Non inuidemus ſed potiùs cohortamur amplectenda felicis populi ſtudia, gymnici vt agonis ſpectacula reformentur & cętera non ſine aliorum quoque principum exemplo: ex quibus Diocletianus & Maximianus, cùm impenſæ in certaminis editionem erogari ſolitæ, ad refectionem murorum ciuitatis aut oppidi alicuius à præſide prouinciæ tranſlatæ forent, poſt reſtitutam murorum fabricam, inſtaurari ſolemne certaminis ſpectaculum, agoníſque voluptatem iuxta veteris conſuetudinis legem celebrari ac populis repræſentari iuſſêre: ídque reſcripto quodam Iuſtinianæi Codicis[a] expreſſum eſt.

¶ Iis gymnaſiis cùm ephebiam adiunctã apud Græcos auctores legimus, tametſi quid poſt Vitruuiũ alij[b] de ephæbeo ſcripſerint nõ ignoro, nihilominus vereor ne de palęſtra (quę ſatis ipſo gymnaſij nomine oſtẽditur, vt eã exprimere ſuperuacuũ fuerit) nõ debeamus accipere, ſed potiùs de ganea quadam, immo etiã de luſtro fortaſſe ac lupanari, quo res turpes à iuuenibus fœminis maribúſque exoletis atque adeò à viris aut ſemiuiris, ne dicam à ſenibus quoque nonnullis & lurconibus & iuuenilem laſciuiam exercentibus, illo ſcilicet paleſtræ genere quod κλινοπάλην (vt apud Spartianum Lampridium aut Capitolinum legere memini) nuncupabant. Nam vt mittam quod ἡβητήρια καλεῖσθαι τὰ συμπόσια poſt Athenæum Deipnoſophiſtam[c] Euſtathius[d] refert ipſo etiam citato, adiicit hoc amplius iſto ἡβητηρίων nomine (quæ ἀπὸ τῆς ἥβης, ἣ τοῖς θεοῖς οἰνοχόος μυθεύεται dicta ſint) turpe ac inhoneſtum illud ſignificari diuerſorium, in quo res ſimul illæ veneris vtriuſque patrarentur quas dixi modò εἰ καί ποτε ἄσεμνον (ait) συναγωγὴν ἡ τοιαύτη λέξις δηλοῖ. Cui cõſentaneum quod à Suda etiã adnotatur ἡβηδὸν παρὰ τῷ ἡροδότῳ ἀντὶ τοῦ μετ' αἰσχύνης μετ' ἀκολασίας. Quamobrem & apud Plutarchum[e] id nominis ita interpretor, de Pompeio agentem adeò vxorio, vel ab vxore adamato, vt per

a L. vnica de expenſis public. ludor. lib. 10. Cod.

b Mercuria. cap. 8. lib. 1. artis gymnaſticæ.

c Lib. 10. nõ longe ab initio in fo. 268. Ald. exempl.

d Ad Iliad. υ. vbi de Ganimede, fol. 1205. lin. 20.

e In Põpeio fo. 1182. excuſi a Stephan.

Italiam in diuersoriis eiusmodi oberrãs voluptatis gratia diuelli tamen à consortio coniugis nequiret, cum legatis amicisque interim prouincias & ipsos exercitus regendos traderet, πρεσβευταῖς φίλοις (inquit) παραδοὺς τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας, αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν ἰταλίαν ἡβητηρίοις μετιὼν, ἄλλοτε ἀλλοχόσε, μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγεν: εἴτε ἐρῶν αὐτῆς, εἴτε ἐρῶσαν οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν. Nec verò aliter id nominis apud eũdem Plutarchum de Pompeij liberto Demetrio verba facientem, exponendum fuit, quod visum tamen recentioribus duobus Latinis & alioquin vetustiore melioribus, sed hîc peioribus vtique interpretibus tanquam gymnasia Demetrius & quidem pulcherrima Romæ illis iam temporibus fuerint: quæ demum sub Nerone principe in vrbem inducta & recepta tum hoc libro paulo ante tum etiam libro primo vbi de gymnicorum, musicorumque ludorum apud Romanos receptorum tempore disputationem iniuimus, planum atque perspicuum (vt videtur) fecimus. & quidem ista sunt Plutarchi[a] quæ lectorem volo expendere: οὕπω δὲ εἰς ἰταλίαν ἐπανεληλυθὼς (Demetrius scilicet) ἐκέκτητο τῆς ῥώμης τὰ ἥδιστα προάστεια, καὶ τῶν ἡβητηρίων τὰ κάλλιστα: καὶ κῆποι πολυτελεῖς ἦσαν ὀνομαζόμενοι δημητρίου. Vbi longe melius (animo quidem meo) Latinus vetustior τὰ ἡβητήρια diuersoria exposuerat, quidquid illi Græcorum grammaticorum Varini & Sudæ τὸ ἡβητήριον ἀπὸ τοῦ ἡβητηρείου, cùm eandem tamen originem habeat subtilius quàm verius distinguentium auctoritate dixi (quæ non ita magni apud me momenti est) in contrarium existimauerint[b]. Nam diuersoria non ganeæ tantùm, sed omni voluptatum genere comparata, hominem sua fortuna pessimè abutentem Romæ coëmisse verius arbitror: qui sicut in diuersoriis popinisque siue cauponis infamia, viliáque ac diobolaria propemodum scorta prostitisse, vt quemadmodum stuprum in ipsis non committeretur, ita ex isto genere nemo senator senatorísve filius aut nepos nisi aduersus legem Iuliam de maritandis ordinibus virorum vxorem duceret domum, duobus Pandectarum Iustiniani titulis de ritu nuptiarum atque de adulteriis veteres Iurisconsulti tradidêre. Vnde cauponas cum meritoriis siue Lupanaribus Dio in Auito Pseudantonino[c] coniunxit, sic fere, ἐς καπηλεῖα. εἰσῄει νύκτωρ περιθεταῖς κόμαις χρώμενος, καὶ τὰ τῶν καπηλίδων εἰργάζετο ἐς τὰ πορνεῖα τὰ περιβόητα εἰσεφοίτα, καὶ τὰς ἑταίρας ἐξελαύνων ἐπόρνευε. Et Philostratus libro quarto de Apollonio, agens de Nerone, imitatum ipsum τοὺς τῶν καπήλων ἀσελγεστάτους dixit, quod etiam superioris libri quodam loco de cinctorio siue campestri agens, admonui. Similiter honestas quoque personas Romæ antequam Christiana inualuisset religio, lupanaria in ædibus habuisse (non tamen vt ea per se ipsi exercuerint) iam dudum ex aliquot librorum nostrorum locis[d] comperi, sicuti Athenienses plerique non modò salsamenta & obsonia olim præcone proclamante vendere, aut vectigalia exigere, verùm etiam lenocinium exercere, multaque alia parum decora agere, nihilque inhonestum ducere: quod conspicatus lacon & in patriam reuersus, quærentibus quales Atheniensium res forent, omnia pulchra respondisse per iocum Plutarchus refert, innuentem turpe nihil honesta omnia apud Athenienses existimari.

¶ In famigerata illa Hieronis naue, cuius fabricam Athenæus[e] diligenter velut ob oculos proponit fuisse in aditu supremo gymnasium & ambu-

[a] Ibidem Paulo ante in fo. 1169. & 1170.

[b] In annotat. Cruserij & Xilandri, ad eum locũ editis à Stephano vbi Athenæus & Eusthatius citantur.

[c] Vide Xiphilinũ Heliogabalo fo. 350.

[d] l. ancillarum, in fine, de petit. hered. D. & l. si lenones. C. de episcop. & clericis.

[e] Lib. 5. Deipnosoph. fo. 64. Ald. exẽplar.

ambulationes(in quibus hortos)easque ab attegiis inumbratas:Post hęc ad veneris voluptates Aphrodisium extructum tribus lectis continens: huic scholasterium (in quo bibliothecam) denique balneum quoque ibidem fuisse cum caldariis tribus est proditum, κατὰ δὲ τὴν ἀνωτάτω πάροδον γυμνάσιον ἦν καὶ περίπατοι & cæt. ἐν οἷς κῆποι παντοῖοι &c. ἑξῆς δὲ τούτων ἀφροδίσιον κατεσκεύαστο τρίκλινον τὰς δὲ θύρας ἐλέφαντος καὶ θυίου γραφαῖς καὶ ἀγάλμασιν, ἔτι δὲ ποτηρίων κατασκευαῖς ὑπερβαλλόντως κατεσκεύαστο, τούτου δ' ἐφεξῆς σχολαστήριον ὑπῆρχε πεντάκλινον & cætera: βιβλιοθήκην ἔχον ἐν αὐτῷ &c. ἦν δὲ καὶ βαλανεῖον τρίκλινον πυρίας χαλκᾶς ἔχον τρεῖς καὶ λουτῆρα πεντεμέτρητας δεχόμενον &c. Vbi si non Aphrodisij, Scholasterij certe pentaclini vocabulo, hebeterium(quo de agimus)designatum augurari coniectura libet. In Syria quidem omni (Iudæam & illas Palestinæ partes quæ diuinis legibus parebant excipio) cùm ob regionis fertilitatem plerisque apud alias gentes necessariis laboribus exempti essent: agitata identidem ab incolis conuiuia lauationibus ludicrorum certaminum exercitationibus, & sumptuosissimis ex oleo pretioso vnctionibus adhibitis, adeò vt in grammateiis quoque (sic enim publica epulorum loca honestiore scilicet, ac turpitudinem rei velante vocabulo nuncupabant) non secus ac priuatis quisque domibus maximam diei partem, farciendo dapibus vinóque ventri, non sine aurium voluptate (quas vel ipse demulcebat multisonæ testudinis fragor) impenderent, secúmque postea obsoniorum partes domum auferrent, Athenæus [a] me docuit his Græcis: quæ, cùm aliter paulò ab aliis factum sit, Latinis illis eam quæ mihi esse videbatur, sententiam exprimentibus reddenda superiùs duxerim: Ideo iuuat, vt nostri studiosos iuuenes eadem opera (si potero) adiuuem, expromere. καὶ οἱ κατὰ τὴν συρίαν δὲ πάντες φησὶ (Posidonium scilicet autorem citat) διὰ τὴν τῆς χώρας εὐβοσίαν ἀπὸ τῆς (Latinus interpres alioqui doctissimus, quasi esset μετὰ τὴν exposuit, ego aliter, tanquam si ἐκτὸς aut δίχα τῆς malui) περὶ τὰ ἀναγκαῖα κακοπαθείας συνόδους (hoc Latinus interpres cõuentus nomine, ipse conuiuij reddere malui, quod materna lingua dicimus, *assemblees, compagnies*) ἔνεμον πλείους ἵνα εὐωχοῖντο συνεχῶς τοῖς μὲν γυμνασίοις ὡς βαλανείοις χρώμενοι ἀλειφόμενοι δὲ ἐλαίῳ πολυτελεῖ καὶ μύροις. τοῖς δὲ γραμματείοις (οὕτως γὰρ ἐκάλουν τὰ κοινὰ τῶν συνδείπνων) ὡς οἰκητηρίοις ἐνδιαιτώμενοι καὶ τὸ πλεῖον μέρος τῆς ἡμέρας γαστριζόμενοι ἐν αὐτοῖς οἴνοις καὶ βρώμασιν ὥστε προσαποφέρειν πολλὰ (hoc Dalichampius doctissimus ita reddidit, sic vt reliquiæ multæ superessent, quod non reiicio, sed illud alterum amplector, quod attuli (καταυλούμενοι πρὸς χελιδόνος πολυκρότου ψόφους ὥστε τὰς πόλεις ὅλας τοῖς τοιούτοις κελάδοις συνηχεῖσθαι. Vbi maiorem in modum placet adiunctas videre gymnasiis balneas & grammateia, hoc est tabularia siue archia, in quibus videlicet athletarum siue gymnasticorum in albo proposita, cùm vicissent, velut in censum, ac pescribi nomina præmia & certamina quibus vicisset quisque, sed separata hac ¶ paragraphi nota solebant, sicuti anteà ex Pausania & Isidoro istud Hellanodicarum fuisse munus apud Olympiam ostendi, & hoc ipso libro è Dione Luciano atque Lucillio describi solita in album agonistarum nomina docui: nec enim ad literarium ludum commodè referre, (mea quidem opinione) possis hoc nominis. Itaque tunc eundem Xystici collegij põtificem simul & Augustis balineis pręfectum olim fuis-

[a] Lib. 5. Deipnosoph. fol. 66. Simile quippiam de Phiaotis Indorum Regis hortis, gymnasio, ambulationibus, exercitiis, balneis commessationibus & Saltationib. legas apud Philostratũ lib. 2. de Apollonio fo. 12.

ſe legimus, ſicut in illa vetuſta inſcriptione, quā haberi Romæ in Palatio Cardinalis Farneſij, Auctor mihi Iuſtus Lipſius[a], inſculptā marmori maiuſculis literis, ſic ferè, Ἀγαθῇ τύχῃ Μ. Αἰλίῳ Αὐρηλίῳ καίσαρι Τ. Αἰλίου Ἀδριανοῦ Ἀντωνείνου σεβαστοῦ εὐσεβοῦς υἱῷ Μ. οὔλπιος δομέστικος ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ σύμπαντος ξυστοῦ καὶ ἐπὶ βαλανείων σεβαστῶν. Et in illa eiuſdē marmoris altera Αὐτοκράτορι καίσαρι (ſic enim legēdum, vbi exeſo lapide hoc demum apparet, τοκράτορι σαρι τίτῳ αἰλίῳ ἀδριανῷ ἀντωνείνῳ σεβαστῷ εὐσεβεῖ Μ. οὔλπιος δομέστικος τοῦ σύμπαντος ξυστοῦ καὶ ἐπὶ βαλανείων σεβαστοῦ. Tum verò locum Xyſticis ab Adriano Imperatore ipſiuſque ſucceſſore Antonino Pio dari iuſſum, vbi concilia ſua inirent, & Capitolinis potiſſimùm ludis conuenirent, cellamque ſiue conclaue conceſſum, in quod Thermis à Traiano principe conſtructis, adiunctum ſcripturas communes & cōmentaria ſiue acta collegij agonum ſacrorum cauſa inſtituti, ſacraque ipſa vel ſigna deorum, velut in grammateium ſeu tabularium, de quo dixi, reponerent: ex iſtis baſi eiuſdem marmaris inſculpti decreti verbis cognoſcitur: quæ hoc loco exhibiturum eſſe me libro primo[b], cùm de Herculaneis athletis agerem, promiſi ἀγαθῆι τύχηι. Αὐτοκράτωρ καῖσαρ θεοῦ τραιανοῦ παρθικοῦ υἱὸς θεοῦ νέρονα υἱωνὸς τραιανὸς ἀδριανὸς σεβαστὸς ἀρχιερεὺς μέγιστος δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ III. ὕπατος τὸ γ. πατὴρ πατρίδος συνόδῳ ξυστικῇ τῶν περὶ τὸν ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱερονεικῶν στεφανειτῶν χαίρειν. Καὶ τόπον ἔνθα βουλεύσεσθε κελεύσω δοθῆναι ὑμεῖν, καὶ οἴκημα ὡς τὰ γράμματα ἀποτίθεσθαι τὰ κοινὰ καὶ εἰς τῶν διπλῶν τὴν μεταποίησιν ἀναγκαῖαν νομίζετε, τοῦτο ἐφ' ὑμεῖν ἐστιν: ἐπρέσβευεν οὔλπιος δομέστικος. εὐτυχεῖτε πρὸς γ. νωνῶν Μαίων ἀπὸ ῥώμης (vbi τῶν διπλῶν nomine libros forſitan acta & geſta ſiue regeſta[c] publica continentes, qui & διπτύχων vocabulo à veteribus deſignati, nos intelligere atque interpretari conuenit) Ac rurſum in altera eiuſdē marmoris inſcriptione, Ἀγαθῆι τύχηι. Αὐτοκράτωρ καῖσαρ θεοῦ ἀδριανοῦ υἱὸς θεοῦ τραιανοῦ παρθικοῦ υἱωνὸς θεοῦ νέρονα ἔγγονος τίτος Αἴλιος ἀδριανὸς Ἀντωνεινὸς σεβαστὸς ἀρχιερεὺς μέγιστος δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ γ. αὐτοκράτωρ τὸ β. ὕπατος τὸ γ. πατὴρ πατρίδος συνόδῳ ξυστικῇ, τῶν περὶ τὸν ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱερονεικῶν στεφανειτῶν χαίρειν. Ἐκέλευσα ὑμεῖν ἀποδειχθῆναι χωρίον ἐν ᾧ. καὶ τὰ ἱερὰ καταθήσεσθε καὶ τὰ γράμματα πρὸς αὐταῖς ταῖς θέρμαις ταῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάππου μου γεγενημέναις, ὅπου καὶ μάλιστα τοῖς καπιτολείοις συνέρχεσθε. εὐτυχεῖτε ἐπρέσβευεν οὔλπιος δομέστικος ἐπὶ βαλανείων μου. ἐγράφη πρὸ ιζ. καλ. ἰου. ἀπὸ ῥώμης τορκουάτῳ καὶ ἡρώδῃ ὑπατ.

a In Auctario inſcripti. veter. Antuerp. impreſſo anno 1588. pag. 58.

b Cap 16. lib. 1. Videſis quę de grāmateio iſto ſiue archio agonū & cōmentariis publicis in id relatis notaui §. ad extremū cap. 23. huius lib. & cap. 15. lib. 2.

c De hoc vocabulo quod vſus pragmaticorum Gallicorum recepit ſcripſi plenius in commentario ad l. ſi librarius. D. de regul. iur. ant.

Macchabæorum locus de Ephebia gymnaſio adiuncta explicatus. Sub petaſum agere vel ducere. Circa id Lyrani probata interpretatio: ſicut & de Cadeſim in libris Regum qui Græcè τετελεσμένοι. *Reprehenſa circa gymnaſij vocabulum. De Petaſo reiectis aliorum opinionibus, allata plurima minimè vulgaria. Expoſitus Athenæus aliter atque ab interprete. Petaſus aurigarum proprius non curſorum qui nudi contendere ſoliti. Secuti diſcoboli quoque nudo capite.* Πῖλον. *Altera de adactis ſub Petaſum allata interpretatio.* ἡβητήρια *popinas ſiue ganeas fuiſſe non lupanaria. Ephebia cellæ Epheborum gymnaſiis adiunctæ:* παρασίτιον *cum quo idem forte an* ἐφήβιον *ſeu* ἡβητήριον. *Petaſus & curſorum & aliorum athletarum ſed extra ſtadium tamen imitatione Mercurij Euagonij, qui Petaſatus. Cur de antiqua Græcia diſertè cautum in reſcripto principali. De promotis ad magiſterium in famoſis vniuerſitatibus iuxta concordata. Item de probatione Magiſtrorum Regentium ſicuti Sophiſtarum apud Græcos ſub Romanis Imperatoribus: Déque Sophiſtarum auctoritate ſiue Regia quadam poteſtate atque tyrannide. Denique de examinatione probatione ac per gradus promotione clericorum.*

CAP. XXVIII.

IVuit hoc quoque me non parum ex illis, quæ ſuperiùs ab Athenæo protuli verbis, in ipſis grammateiis tanquàm hebeteriis aut ephebiis ventri à veteribus omni ratione indulgeri ſolitum agnoſcere: quem non modò Cereris, aut Bacchi thyaſotas, verùm etiam cum illis ac præ illis Veneris vtriuſque myſtas & ſodales, Syros præſertim non minùs immo magis quàm Sybaritas[a] illos ac Sodomitas vetuſtos omni voluptatum genere diffluentes γαστριζομένους, & (ſicuti Athenæus ipſe poſteà ſub finē eiuſdem libri loquitur) τῇ ἀκρασίᾳ συγκαλινδουμένους, Iuuenes prætexta poſita, cùm primùm ephebi eſſe cœperant coluiſſe: ipſiúſque vt Regis aut Dei (iuxta illud, Quorum Deus venter eſt) imperata feciſſe probabile arbitror: & verò facile factu fuiſſe, vt ad iſtorum Syrorum mores prophanos Iudæi & Palæſtini ex ipſa Syria, bellis præſertim attriti, (cùm ſaluti hoc eſt vitę iſti corporali conſulere aliter nequirent:) deſciſcendum ſibi ſub Antiocho decreuerint: quem ipſum cum popularibus, quos in tabernis aut vbiuis reperiſſet, helluari & compotare atque cum iuuenibus nepotari ſaltaréque ſolitum. (quamobrem potiſſimùm à pleriſque, pro Epiphane dictus Epimanes fuerit) Atheneus *lib.5. Deipnoſop. fo.57.* memorat, quo loco, μετὰ δημοτῶν ἀνθρώπων (ait) συγκαταβαίνων ὡμίλει ᾧ τύχοι, καὶ μετὰ τῶν παρεπιδημούντων συνέπινε τῶν εὐτελεστάτων, ὅτι δὲ τῶν νεωτέρων αἴσθοιτό τινας συνευωχουμένους, οὐδεμίαν ἔμφασιν ποιήσας παρῆν ἐπικωμάζων μετὰ κεραμίου καὶ συμφωνίας. ὥστε τοὺς πολλοὺς διὰ τὸ παράδοξον ἀφισταμένους φεύγειν & cęt. Ephebiam profectò adiunctam gymnaſio duobus locis animaduerti: apud Strabonem, *lib.5. Geographiæ fo.268. Germanici exempl.* vbi de Neapoli (quę gymnaſium antiquum habuit) ſic ferè ſcriptum, πλεῖστα δὲ ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐνταῦθα σώζεται γυμνάσιά τε καὶ ἐφηβεῖα καὶ φρατρίαι καὶ ὀνόματα ἑλληνικὰ καίπερ ὄντα ῥωμαίων. & item illo Macchabęorum ſecundi libri *cap.4.* loco quem ſermone libri huius vndecimo[b] Caſſianum exponens, leuiter attigi: in quo de Iaſone fratre Onię ſummum Hieroſolymis apud Antiochum regem ambiente, pecuniis etiam oblatis, ſacerdotium ea ſcilicet lege vt ſuo ipſe arbitrio gymnaſium & ephebiam ſibi conſtitueret, eóſque qui Hieroſolymis erant Antiochenorum nomini adſcriberet, ἐὰν ἐπιχωρηθῇ διὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ (inquit) γυμνάσιον καὶ ἐφηβίαν αὐτῷ συστήσασθαι. καὶ τοὺς ἐν ἱεροσολύμοις ἀντιοχεῖς ἀναγράψαι. Hîc verò turpe quidpiam ephebię ſignificari vocabulo, ſatis manifeſtum fieri aliquando credidi, ex eo quod ſubiicitur poſt paulo, in hęc verba, quę oſtendunt patratum ab Iaſone id cuius facultatem ab Antiocho, & popoſcerat (vti dixi) & impetrauerat, ἀσμένως γὰρ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν γυμνάσιον καθίδρυσε: hoc de gymnaſio, de Ephebia porrò quod ſequitur, καὶ τοὺς κρατίστους τῶν ἐφήβων ὑποτάσσων ὑπὸ πέτασον ἦγεν: vbi non ignoro equidem quid Pithoeus noſter V. C. de Petaſi & iuuenum nomine ad Rufinum[c] adnotauit: ſed vetuſta tamen eius loci Latina, quę Hieronymiana eſt interpretatio, id confirmat quod prędixi: hęc nimirum, Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque epheborum in lupanaribus ponere. Quamobrem ephebiam Lyranus optimè (vt videtur) proſtibulum pulcherrimorū iuuenum expoſuit: ſicuti tum apud Stephanum Comicum in Philolacone citatum ab Atheneo[d] Ephebi ſunt proſtituti pueri: tum libro IIII. Regum cap.

a De Smindyridæ Sybaritæ circa cibos deliciis vide lib.12 variæ hiſtoriæ, cap.24. apud Ælianum, itē Athenæum lib.16. Deipnoſoph. fol. 203.

b Scripſi & ex eo loco nonnihil in cap. Superius proximo ſub init. & aliis capitibus ibidem citatis.

c In annotationib. ſuis ad collat. Legum Rom. cū Moſaicis, ad titul.9.

d Lib.11. Deipnoſoph. fol. 349. Latinæ verſ. & Dalichampianæ annotat. in extrema ibi linea.

XXIV. effœminatos illos, qui καδησεὶμ, retento Hebręo vocabulo, in ipsa septuaginta virorum versione Gręca nominantur, Prostibula mascula Lyranus ille interpretatus est optimè, nisi fallor, ex VI. Hebraici vocabuli: quod & in Gallicis quibusdam bibliorum Lugduni anno LXVI. apud Honoratum excusorum, adnotationibus similiter expositum videre est: quos in Gręcię versionis aliquot locis, τετελεσμένους dici, hoc est initiatos separatos, selectos & consecratos (idolo scilicet, seu dęmonio cuipiam) animaduertimus: qua de re tota subtiliùs lib. III. Semestrium cap. tertio à me disputatum fuit. Illum tamen in eo non sequor, quod gymnasij nomen, & ibi & libro primo Macchab. sub initium ad literarum ludum referre maluit. Nam quod Pithoeus ipse à Polluce, *lib.* 10. *Onomast. cap.* 38. quod ab Hesychio alij[a], πέτασον εἶδος τῶν ἐφήβων φόρημα notauêre: vulgatæ interpretationi quam adhuc sequor, non officit, sed ipsam potiùs confirmat: sicuti flauum Galerum in prostibulis apud Romanos notatum ab illo ipso agnoscitur. Nec verò aliud fortasse Petasi nomine hoc loco significatum esse, quàm quod illo altero lib. IIII. Regum anteà citato στολῆς vocabulo septuaginta viri expressêre[b], nimirum cortinam illam quam in effœminatorum domunculis, seu Iuuenum auersæ Veneri mancipatorum (vt à Lyrano ipso anteà monui ædiculis pertextam à mulieribus luco, aut in vsum luci, vel potiùs Astartæ Veneris Deæ Syriæ (quod sermone tertio libri tertij Semestrium pleniùs explicare memini) meritò quispiam existimet: præsertim si explicationem Suidæ aientis πέτασον esse εἶδος ὑφάσματος, & verò ipsum Petasi etymon propriámque Græci vocabuli significationem attentiùs considerauerit: cùm ἀπὸ τοῦ πετάννυμι quod est extendere petasum deductum, cortinam verò velum esse, aut extensum, aut quod extendi possit, vel soleat, ignorat nemo in hisce versatus literis: à qua extensione, aut expansione siue latitudine sicuti Galerum siue Pileum dictum petasum, & eius similitudine fabam Ægyptiam eo petasi nomine nuncupatam ostensum est supra[c] Nec alia ratione amphoram phialam, lagenámve capaciorem atque latiorem, ipso petasi vocabulo designatam apud Athenæum[d] accipio: quo loco, τὸ δ᾽ ἐν γηρυονίδι λαγύνοις στησιχόρου ἔμμετρον ὡς τριαλάγυνον τὴν τῶν τριῶν γενῶν ἀμφιβολίαν ἔχει, ἐρατοσθένης δέ φησι λέγεσθαι τὴν πέτασον, καὶ τὴν στάμνον ὑπό τινων. vbi pro γενῶν doctissimus medicus Dalichampius in eius loci Latina versione λαγηνῶν aut λαγυνῶν legisse videtur, cùm ita omnino reddidit: Quod autem in Geryone legimus (Aldinus liber habet Geryonide vt expressi) Mensura par lagenis Stesichori obscurum & ambiguum est, tanquàm duabus tribúsve lagenis constent. Eratosthenes lagenum petasum exponit aut stamnum. Equidem de lectione Aldina (vt vt ille sentiat) mihi immutandum duco: qui è præcedentibus facilè colligo, hic quoque Athenæum agere grammaticum vt in illis, & hoc voluisse scilicet, cùm Diphilus neutro genere τὸ λαγύνιον dixisset in Adelphis, Geryonide ita id nominis vsurpasse, tertio scilicet casu pluralis numeri: vt trium generum ambiguitatem habeat, hoc est intelligi non queat (præsertim deficiente articulo) cuius id generis esse Diphilus eo loci senserit. Erastothenem verò genere fœminino (vt ex articulo addito apparet) Petasum & stamnum à nonnullis vsurpatum scribere. Sub petasum igitur agere, hoc est intra cortinam & velum

a Leopard. cap. 19. lib. 9. Notat & Stephanus in Thesauro Pollucis ac Hesychij locos in πέτασος.

b Vbi sic est. καὶ καθεῖλε τὸν οἶκον τῶν καδησεὶν τῶν ἐν οἴκῳ κυρίου ἐν ᾧ αἱ γυναῖκες ὕφαινον ἐκεῖ στολὰς τῷ ἄλσει.

c Lib. 2. vbi de disco Iphiti cap. 25. vide quæ scribo. j. ad marginem huiusce cap. è Theophrast.

d Li. 11 Deipnosoph. fo. 284. Ald. lib.

velum templi expanſum inducere, vbi molles & pathici ephebi ac forſitan euirati, ſpadones (effœminati quidem certè) turpia quępiam & nefanda paterentur, aliis perpetrantibus morigerantes, vt ephebi huiuſmodi deducti ſub petaſum, licet gymnaſio adiuncta ephebia fuerit, non tam gymnaſio quàm templo Veneris Aſtartes, & abominando ipſius miniſterio ad voluptatem dicati fuiſſe videantur. Quod autem petaſum curſoribus ac diſco certantibus ille noſter Pithoeus accommodat, fruſtrà eſt, vt equidem arbitror: qui ſcio, petaſum aurigarum ſiue agitatorum proprium fuiſſe, vt ex Athenæo ad extremum ſuperioris libri manifeſtò comprobatum fuit: & verò ex diuerſo ſtadiodromos, diaulodromos, dolichodromos, omnes inquam cuicuimodi aut generis curſores nudos (vt pote in gymnicis) decertaſſe, niſi quod calceorum genus illud (quod ibidem Endromidas vocari admonui) aptaſſe pedibus non inficior. Diſcobolos quidem aperto capite decertaſſe non velato, & ſi alij non tradunt ex Ligoriana tabula cuius figuram in arte gymnaſtica ſua doctiſſimus Mercurialis exhibuit, ſatis manifeſtum: & ex eo quod Anacharſis Scytha apud Lucianum, περὶ γυμνασίων, cùm ad ludos veniret domi pileum reliquiſſe, ne diuerſo ab aliis eſſet habitu, narrat qui tamen ſpectandi non decertandi cauſa eo venerat, ſuóque capiti ſe ab ardore ſolis ideò timere, οὐδὲ τὸν ἥλιον ἔτι ῥαδίως ἀνέχομαι ὀξὺν καὶ φλογώδη ἐμπίπτοντα γυμνῇ τῇ κεφαλῇ· τὸν γὰρ πῖλόν μοι ἀφελεῖν οἴκοθεν ἔδοξεν, ὡς μὴ μόνος ἐν ὑμῖν ξενίζοιμι τῷ σχήματι. vbi τὸ πῖλον galerum ſignificat, quem ſenatoribus ad theatrum confluentibus geſtare ad morem Theſſalicum à Caio Caligula permiſſum, Dio *lib*. 58. retulit. & cui ſicuti Theophraſtum lib. IV. de plantar. hiſto. ingentium Ægyptiæ fabæ foliorum magnitudinem cōparare ita ex petaſo Dioſcoridē lib. II. cap. XCVII. à doctiſſimo medico Adriano Iunio[a] dudum animaduerſum fuit, vt non ineptè ſub petaſum adactos eo Macchabeorum loco nimirum auctoratos agitandis curulibus equis Iuuenes qui & ipſi ſeſſores alios fortaſſe petaſatos agitatores ferrent, interpretari poſſis, quo ab Hieronymi verſione quàm minimum diſcedas ipſamque adhibito ſplendore aliquo lenitatéque verborum interim emollias.

Quanquam ſi mihi quod ſentio dicendum eſt denique, nec ἠϐηττήϐεια fuiſſe luſtra ſiue lupanaria crediderim ſed popinas & ganeas tantum ſicut illas Neroniano gymnaſio adiunctas in quibus cantaſſe principem refert Philoſtratus his verbis, ᾖδε δὲ ἐν καπηλείῳ πεποιημένῳ ἐς τὸ γυμνάσιον ex eo libri de Apollonio quarti loco deſumptis quem initio ſuperioris libri afferre memini: vnde Iſidorus in libris originū[b] vbi docuit balnea & gymnaſia dici, quia ibi athletę vncto corpore & perfricato, manibus exercitātur, & de apodyterio loquutus eſt, adiicit, propina Gręcus ſermo eſt qui apud nos corruptè popina dicitur. Eſt autē locus iuxta balnea publica vbi poſt lauacrū à fame & ſiti reficiūtur & cætera. Sed nec ephebiā adiunctam gymnaſio eſſe aliud, quàm cellas epheborum reor in quibus per id tempus non certaminis modo ſed pro agonis etiam quod antè dixi commorarentur, vt legibus athleticis viuerent, ac ædificando robori tum ſaginarent ſeſe curaréntque molliter: tum etiam vnctionibus frictionibus exercitationibus iuuenes in cute curanda plus æquo operarentur (vt Horatius loquitur qui ſe ſiue Circenſium equorum agita-

[a] Cap. 6. lib. 2. animad. Vide & cap. 10. lib. 1. apud Theophraſt. ita eſt in cap. 10. lib. 4. τούτου δὲ οἱ μὲν τοῦ καυλοῦ φύσεις ὁμοίαι τῇ τοῦ κυάμου καὶ εἰ πίτασι δὲ ἀσαύτως, πλὴν ἐλάττους καὶ λεπτότεροι, qua de re Plinius agens lib. 13. cap. 17. pro πίτασοι dixit folia denſa congerie ſtipata.

[b] Lib. 15. cap. 2. de locis publicis.

tioni manciparant ſub petaſum ducti quod inſigne aurigariorum fuit, vel athleticæ vitæ inſtituto auctoritati caput corpuſque ſuum addixerāt: atque hoc quidem alio quàm agonis aut pro agonis tempore, quo abſtinere ab omnibus, & vitam continētem ducere ſoliti: quemadmodum ſuperiùs hoc ipſo libro ſub initium accuratè demonſtratum fuit. Poſſis & ephebium ſiue ἡϐητήειον eum eſſe locum intelligere, τὸ παρασίτιον à veteribus dictum, in quo primitias ſacri frumenti, gymnicorum ſeu Herculeorum ſumptibus agonum deſtinati recondebant ludorum curatores, excipiendis epulo aut prorſus exhibendis, id eſt alendis iis qui in paraſitorum Herculis cætum cooptati forent, τῶν καταλεγομένων τῷ ἡρακλεῖ παρασίτων de quibus Athenæus libro VI. Deipnoſoph. loquitur [a] Παιδεραστὰς quidem fuiſſe cùm Syros, tum verò Græcos [b] etiam Laconas [c] duriori vitæ inſtituto addictos conſtat: quanquam apud hos quidem congreſſum cum ipſis turpem habitum, nec tamen grauius quàm infamia punitum Plutarchus auctor eſt [d]: poſt Xenophontem vtique, qui hac de re tota pluribus agit in libro de Lacedęmoniorum Republica. Quid verò ſi athletis dum extra ſcamma & ſtadium forent, in ipſis ephebiis hebeteriis atque gymnaſiis, neque decertarent, ſed vel cibum ſomnúmve interdiu caperent, vel etiam deambularent, hoc proprium capitis integumentum fuit? vt qui Mercurium enagonium colerent, eiúſq; iconem in gymnaſiis, non minus quàm herculis, poſitam haberent (quemadmodum libri primi capite ſexto ac decimo luculenter oſtenſum eſt) in petaſo nō aliter quàm ipſe Mercurius olim fecit, ſi qua ſculptoribus atque pictoribus vetuſtis, immo etiam ſcriptoribus fides, vterentur? Mercurium quidem petaſatum fuiſſe, ignotum nemini: de quo Athenæus *li.* 12. *deipnoſoph.* καὶ τὸν πέτασον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, καὶ τὸ κηρυκεῖον ἐν τῇ χειρί, & in epigrāmate vetuſto,

> Σοὶ τὸν πιληθέντα δι' εὔξαν του τριχὸς ἀμνοῦ
> Ἑρμᾶ Καλλιτέλης ἐκρέμασεν πέτασον.

Sic legendum alij obſeruarunt: & rectè quidē, tametſi πέταλον Sudas ibi agnouerit, & πίλιμα ἐξ ἐρίου πιληθὲν ibi expoſuerit lexico. Mercurius denique Plautinus Amphitr. Ego has habebo vſq; in petaſo pinnulas. Tum meo patri autem trochilus inerit aureus ſub petaſo. Petaſo veteres viatorio velandi ac obtegendi ab temporis iniuria capitis amiculo potiùs quàm ornamento vtebantur (vt reor) quale id quod à noſtris Capellum vulgo nuncupatur. ſic accipe (ſi me audis) vt apud Plautum ita & apud Ciceronem *lib.* 15. *Epiſtolarum* ad Caſſium de Tabellariis. Sed petaſati veniunt, comites ad portam expectare dicunt.

In eo igitur loco (vt ad rem redeam) in quo imperatores gymnicum certamen inſtitui volebant, item Nicopoli, Neapoli & oppido Antinoo, & apud Mantinæam, & Carthagine, ac denique in aliis quibuſcunque licet extra Romam & Achaiam coronatis athletis, immunitatem tribuendam, iidem principes, illo quod exponimus reſcripto, cenſuerūt: dum tamen ex tribus coronis merito non ambitioſa æmulorum corruptione quæſitis: vnam Romæ alterutri nouæ aut veteri ſibi decretam athletæ abſtuliſſent, vel in antiqua Græcia: cuius religioni vetuſtæ propter ludorum luſtralium in ea regione factum initium atque inſecutam celebritatem hoc dare principibus placuit: Forſitan etiam propterea quod

[a] Fo. 78. ex quo verba protuli lib. 2. §. vbi de hieronicarū cōuiuiis.
[b] Æmilian. Probus in procemio lib. de vita excell. Imp. vbi laudi in Gręcia ducitur adoleſcētulis, quam plurimos habere amatores: & in Alcibiade ineūte adoleſcentia amatus eſt à multis more Gręcorum: in eis à Socrate de quo mentionē facit Plato in Sympoſio: namque eum induxit cōmemorantem ſe pernoctaſſe cū Socrate neque aliter ab eo ſurrexiſſe, ac filius à parente deguerit. Poſteaquam robuſtior eſt factus nō minus multos amauit. In quorū amore quoad licitum eſt odioſa multa delicate ioco ſeque fecit &c.
[c] Plutarch. videatur in Lycurgo fo. 93. Ageſilao fo. 1109. & Inſti. Lacon. fo. 422. & Xenophō in Lacedæm. Repub. fo. 395. Plato in Sympoſia. fo. 182. & 213.
[d] Inſtit. Lacon. fo. 422. & in Lycurg. fo. 93.

quod ex vetusto loci ritu ac instituto, rigidior ibi morum athletæ indagatio, roboris diiudicatio subtilior, totiusque iuris agonistici ab athleta obseruati approbatio sanctior (vtque antiquum obtineret) illis adhuc esse videretur. Quo exemplo cùm itidem Alexandriæ ipsis Ammiani Marcellini temporibus, doctrinæ variæ quæ antè floruerant non silerẽt, sed & medicinæ ita in dies augerentur studia, vt licet opus ipsum redoleret, pro omni tamen experimento sufficeret medico ad commendandam artis auctoritatem si Alexandriæ se dixisset eruditũ quod & ab ipso Marcellino traditur [a] qui hodieque in famosis [b] nobilibus Regni huius Academiis quibus Vniuersitatum nomẽ vulgo datũ (qualis nostra Tolosana est, quæ legum olim studio cùm earum sacris ab Cuiacio illo nostro initiaremur, non minus quàm Parisiana omnium aliarum disciplinarum facultate præ cæteris omnibus floruit) ad magisterij apicem corona mutatum per diuersos certaminum gradus si non per omnem ætatem at per triennium aut quinquennium [c] disputando recitandoque ac cætera scholastica obeundo certamina non sine commendatione suæ virtutis & nominis peruenêre: iis & ad ciuiles honores latissimus patet aditus, & vero ad ecclesiasticorum etiam beneficiorum adeptionem tutior propiorque sternitur ac munitur via: ex Pontificio Regioque in re sanctionis pragmaticæ per Concordatum (vt vocant) hoc est cónuentionem cum Regibus Christianissimis initam, sacroque fœdere sancitam reformatæ, quam illis qui per saltum, aut in aliqua ignobili vniuersitate, vbi nullum eruditionis publicum ac solemne specimen editur, atque adeò perfusoriæ pro lusorio iudicio sine vllo examine legitimo, satisue fideli approbatione per quendam veluti saltum promoti fuerint. In ipsis autem huiusmodi vniuersitatibus siue Academiis aut Musæis nõ modo probari eos qui per gradus quosdam ad doctoratus quem vocant honorem promouentur, sed & eos qui ad magisterium & docendi onus inuitantur sub Regentium titulo Sophistarum & magistrorum appellatione à veteribus designatos ex eo Eunapij loco *Proæresio fol.* 131. addidici vbi de probatione Sophistarum Atheniensium hos autem esse numero complures è Romanis legibus inibi oportuit Iuliani ætate qui Proæresio alternis cum Ephæstione disputanti fauebat in hæc verba disserit, ὡς δὲ ἀπελθόντος Ἰουλιανοῦ τὰς ἀθήνας εἶχεν ἔρως τῆς διαδοχῆς τῶν ἐπὶ τοῖς λόγοις πλεονεκτημάτων. παραγγέλλουσι μὲν ἐπὶ τῷ κράτει τῆς σοφιστικῆς πολλοὶ καὶ ἄλλοι ὥστε ὄχλος ἦν. καὶ ταῦτα γράφειν. χειροτονοῦνται δὲ δοκιμασθέντες ἁπάσαις κρίσεσι Προαιρέσιός τε καὶ ἡφαιστίων καὶ ἐπιφάνιος καὶ διόφαντος καὶ σωπόλις ἐκ παραβάσεου καὶ παρημελημένης ἐς τὸν ἀριθμὸν ἐνδείας καὶ παρνάσιός τις ἐκ τῆς εὐτελεστέρας· ἔδει γὰρ πολλοὺς εἶναι (hæc duo deerãt in impressis quę ope manuscripti à Fumæo vetere collega & amico, libri iuuit reponere) κατὰ τὸν νόμον τὸν ῥωμαϊκὸν ἀθλῶσι τοὺς μὲν λέγοντας τοὺς δὲ ἀκούοντας: & fuit sane non parum causę quamobrem accuratè ac diligenter de iis inquisitio ad probationem fieret qui multum erant auctoritatis ac potestatis habituri non in scholis modo apud auditores sed apud prouinciales in ipsa Republica ita vt nonnullis eorum potentioribus vtique prouinciæ ipsæ cuiusdã quasi præmij vice cederent: quemadmodum ab Eunapio [d]

[a] Lib. 22. Huc pertinẽt quæ de Alexandrino gymnasio bibliotheca & mensa è Vitruuio & aliis 5. cap. 27. huiusce lib.

[b] Vide in concordat. inter Leonẽ x. Papã Roman. & Francisc. 1. Gall. Regem. tit. de collat. §. præterea, Vbiqui per tẽpus cõpetens in vniuersitate famosa studuerint, vbi vide Rebuffum in verb. famosa.

[c] Iuxta distinctionem tam facultatum quàm personarum siue nobiliũ siue aliorum Concordato cõprehẽsam: quantum ad beneficiorũ adeptionem attinet dicto §. prætereà, vers. tempus autem cõpetẽs, de collat. in princip. & in fi. ibi. si ex vtroque parẽte nobiles fuerint trienniũ decernimus. & §. cũ vero probatio nobilitatis &c & vide Rebuffũ in tractatu Nominat. quæst. 12.

[d] fo. 132. De Tyrannide verò siue regno sophistarum quale Iulianus ipse Athenis habuit Eunap. loquitur in Iuliano sub init. in fo. 113. vbi, καὶ ἐτυραννεῖ γε τῶν ἀθηνῶν παρὰ τούτῳ ἡ πᾶσα νεότης πανταχόθεν ἐχώρει, ῥητορικῆς εἵνεκεν τὸν ἄνδρα καὶ μεγέθους φύσεως σεβαζόμενοι. Et proæresio fol. 134. καὶ τὴν ἐπὶ λόγοις βασιλείαν εἶχεν αὐτοῖ. & 141. & 142. τὸ δὲ προαιρεσίου τυραννὶς ἐδόκει [illegible] καὶ εὐτυχεῖ, ἡ ἀρετὴ τῶν λόγων ἐδόκει καλῶς.

ibidem traditum χειροτονηθέντων δὲ τούτων. οἱ μὲν εὐτελεστέρα τὸ ὄνομα εἶχον καὶ μέγιστα σανίδων ἦν τὸ κράτος καὶ τοῦ βήματος ἐφ' ὃ περιίσταν εἰς γὰρ τοὺς δυνατωτέρους ἡ πόλις εὐθὺς διῄρητο καὶ οὐχ ἡ πόλις μόνη, ἀλλὰ τὰ ὑπὸ ῥωμαίοις ἔθνη. καὶ περὶ λόγων οὐχ ἦν αὐτοῖς ἡ στάσις ἀλλ' ὑπὲρ ἐθνῶν ὅλων ἐπὶ τοῖς λόγοις ἡ μὲν γὰρ ἑῴα καθάπερ τινὰς ἐπιφανεῖ σαφῶς ἐξῄρητο τὴν γὰρ ἀραβίαν εἰλήχει Διόφαντος ἡφαιστίων γὰρ κατὰ δείσας προαιρέσιον ἀπῆλθεν ἐξ ἀθηνῶν τε καὶ ἀνθρώπων Προαιρεσίῳ γὰρ ὁ πόντος ὅλος καὶ τὰ ἐκείνῃ πρόσοικα τοὺς ὁμιλητὰς ἀνέπεμπεν ὥσπερ οἰκεῖον ἀγαθὸν τὸν ἄνδρα θαυμάζοντες προσετέθη γὰρ καὶ βιθυνία καὶ ἑλλήσποντος & cætera quæ ſequuntur.

Nam quod ego de clericorum probatione, vt per gradus quoſdam ad quatuor primum illos, quos minores vocãt, tum ad ſuperiores, deinde non per ſaltum, ſed gradatim [a] ad ſubdiaconatus diaconatus & preſbyteratus ordines, & per hos ad Epiſcopatus culmen promoueri debent, hîc verba faciam, nihil eſſe video: de qua tot canonibus conciliorum, patrúmque veterum decretis, tot etiam pontificum conſtitutionibus ac decretalibus epiſtolis cautum eſſe ignorat nemo [b]. Etenim cum iis qui nondum ad triginta annos peruenerint, eos quoque quos nec clerus aut populus propriæ ciuitatis elegit item qui per gradus eccleſiaſticos non aſcendere ad ſacerdotij gradum promoueri non debere conſtitutum eſt [c] ſicuti neque ad clericatum laici quilibet admittuntur non curiales, non infames, aut ſeruili conditioni obnoxij, quíve ſcelus aliquod per publicam pœnitentiam confeſſi, aut in hæreſim lapſi vel in ea baptiſati, quíve ſemetipſos abſciderunt aut defectu membrorum quopiam laborant qui ſecundæ vxoris coniunctionem ſortiti ſunt, viduámve aut à marito relictam duxerunt ſeculari militiæ dediti, literarum ignari ambitioſi, & id genus alij [d]. Quin & ipſo Tridentino concilio [e] cautum eſt, ac decretum, vt epiſcopi ſi per ſemetipſos conferre ſubditis ſuis ordines ægritudine fuerint impediti, eos non aliter quàm iam probatos & examinatos ad alium epiſcopum ordinandos dimittant. Examinis verò ſiue probationis formam tam circa eos qui prima tonſura initiari quàm qui ad minores ordines promoueri aut ad ſacrum miniſterium accedere voluerint eodem concilio præſtitutam conſtat [f] vt ordinandorum genus, perſona, ætas, conſtitutio, mores doctrina, & fides diligenter inueſtigetur. Sed neque ad Eccleſias Cathedrales aſſumendus eſt hodie iuxta eiuſdem Tridentini concilij decretum [g], niſi qui non solùm natalibus, ætate, moribus, & vita, ac aliis quæ à ſacris canonibus requiruntur plenè ſit præditus. Verùm etiam in ſacro ordine anteà ſaltem

a Vide apud Gratia. diſtinct. 52. cano. 1. & de cleric. per ſalt. prom. ca. 1. apud Gregorium de probatione clericorum & promotione per gradus minores ad epiſcopatum in conſtanti. Syno. 1. & 2. cap. 17. vbi Balſamõ fol. 298.

b Vide apud Gratia. diſtinct. 61. per tot. & præſertim in c. quid proderit, & in c. Oſius. & apud Gregorium. d. cap. 1. de cleri. per ſal. prom. in glo. vlt. De examinatione eligendi aut ordinandi in epiſcopũ agitur in c qui Epiſcopus diſtinct 23 de purgatione ſiue probatione cap. 1. illud eadem diſtinct. De examine & probatione ordinandi cleric. cap. nullus ordinetur & cap. quando diſtinct. 24. examinationem neceſſariam oſtenditur in cod. ſi quis preſbyter ead. diſtinct. & c. ſi qui ſiue diſtinct. 81. & c. ad hæc. & cap. vt noſtrum de offic. archidiac. apud Gregor. Videſis & in de gradibus Romanæ eccleſiæ poſt ordinem Romanum fo. 86. & ſeqq. editionis anni 1568. Colon. auctorum de diuinis officiis eccleſ. cathol. vbi caput Zozimi papę itémque Leonis alterum animaduertendum ad hanc rem qua de agitur moneo & cap. 1. ex concilio Africano. 4. quod ibi proponitur in fo. 95. De probatione ac diſcuſſione ordinandorum, vide in capitular. Karoli magni cap. 2. lib. 1. fol 8. pag. 2. & lib. 5. cap 37. fol. 121. pag. 2. & ibi de criminoſis non promouendis ad clerum lib. 7. cap. 50. fol. 263. & de dilatione temporum erga promouendos lib. 7. cap. 27. fol. 261. Qui promoueri ad altiores ordines aut dignitates non debeant, cautũ concilio Tridentino ſeſſ. 14. in decreto de reformat. cap. 1. De probatione vero monaſtica videto quæ attuli s. hoc lib. cap. 18.

c c. 2. & 3. & c. qui in aliquo, apud Gratia. diſt. 51.

d De his omnibus in d. cap. qui in aliquo, & in diſtinct. 52. 53. 54. 55. iuncto cap. vlt. diſtinct. 24. & in ordine Roman. de gradib. Roman. eccleſ. Item qualiter in Roman. eccleſ. ſacri ordinis fiant, fo. 86. 87. 88. 89. edition. Colon. Item qualiter in Rom. eccleſ. presbyt. diac. vel ſubdiac. eligendi ſunt, fo. 91. ibid. & qualiter epiſcop. in Rom. eccleſ. ordinand fo. 97. cap. cuius initium Antiqua.

e Seſſio. 23. decreto de reformat. cap. 3. & 8.

f Cap. 4. 5. 7. 8. 12 & 13. ſeſſionis eiuſdem.

g Seſſione 21. in decreto de reformat. cap. 1. ſeſſ. 22. cap. 2. ſeſſ. 24. decreto de reformat. cap. 1.

tem sex mensium spatio constitutus atque in vniuersitate studiorum magister siue doctor aut licentiatus in sacra Theologia, vel iure canonico meritò sit promotus aut publico alicuius academiæ testimonio, idoneus ad alios docendos ostendatur. De assumendorũ ad episcopatũ, aliáq; ministeria ecclesiastica exploratione, ac probatione, simpliciùs aliquãtò (pro temporum illorum ratione scilicet) D. Paulus ad Timoth. *Epist.* 1. *cap.* 3. scripserat: hoc verò inter cætera de probatione diaconorum: *eodem cap. versu.* 10. καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωσαν ἀνέγκλητοι ὄντες: vbi Theodoretus, Priùs autem conuenit eorum vitam examinari (ait) deinde sic gratiam spiritalem consequi, & aliquanto pòst ad illud beati Pauli *cap.* 5. *versu.* 22. ad eundem χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει: Manus citò nemini imposueris, Oportet enim (inquit Theodoretus aptissimè) priùs examinare vitam eius qui ordinatur: deinde in ipsum inuocare gratiam Spiritus. Atque hoc quidem iis quæ istius libri sermone octauo & decimo de probatione athletarum Christi, quatenus ipsa res ferebat, tradideram, ad lectorum aliquam (vt spero) vtilitatem, Iuuit adiicere: ne ignorationis, aut prætermissionis arguerer.

De constituenda cuiusdam apud Tacitum loci lectione aduersus Clariss. Lipsium agitur plenissimè. Ludorum religio. Curules ludi. à principibus Romanis dati populo, suis suorúmve natalitiis. Panathenæa. Dii Attici, Gymnici Panathenæis ludi, & iam inde à Pericle Musici exhibiti. Ludi in campis Marathoniis Certamina Hellotiis sacris. Corinthi & Athenis: itémque apud Aeginam & Dialibus ludis apud Athenas. Eleusinium & Theseum certamen de quibus Agellius. Emendatus Dio. De non exhibendis Circensibus gymnicis, theatralibus ludis muneribúsve per dies dominicos, aliósq; Epiphaniorum Pascha & quinquagesimæ solemnes etiam si natalitia Imperatorum in eos incurrerint. Taciti locum illum de Circensibus ad exemplum Atticorum exhibitis intelligendum. Suetonii locus de ludis Atticis. Castigatio Lipsiana reprehensa, & allata noua, si quid tamen Vlla opus esse cuipiam videbitur. Antiqua vel Achaica religio.

CAPVT XXIX.

ERam huic sermoni, totíque isti agonisticę tractationi facturus modum, ita vt apud me ab initio decreuerã, sed cùm de antiquę Gręcię circa gymnicos agonas religione multa dixerim (de qua cæterorúmque ludorum omni superstitione, si plura quispiam legere desideret, ad priscos illos Christianæ religionis purę, veræque assertores[a] adeundi facultas est, Tertulianum, Arnobium, Lactantium, Augustinum atque Saluianum) vereor, vt mihi vitio detur, si hanc de dubia loci cuiuspiam apud Cornelium Tacitum lectione opinionis nostræ (quæ à Lipsianæ sententiæ facere nondum potuit) proferendæ opportunitatem elabi patiar: præsertim cui alia suppetunt ad eundem auctorem non pauca, præter aliorum opinionem explicanda, vt videtur, & ea quidem ita non leuis operæ vt sermonem, siue tractatum vnum atque alterum, isto aut superioribus non minorem explere possint, Vt cithara ludicrum (inquit ille aut potiùs quemadmodum Lipsius profectò malit ludiorum) in modum canere, non magis Vatum laudibus celebre, quàm Deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini sacros, talíque ornatu astare non modò Græcis in vrbibus, sed Romana apud templa numen præcipuum (Apollinis nempe) ac præscium, Nero non abs re dicebat, quo-

[a] Tertull. in de spectac. c. 1. Arnob. lib. 7. aduers. gentes. Lactant. lib. 6. institu. De vero cultu cap. 19. & Epito. insti. c. 4. August. li. 18. de ciuit. Dei, cap. 12. & Saluia. lib. 6. de gubernat. Dei. De quatuor sacris agonib. pręter Scólia & cõment. ad Pindarũ. Videsis Natal. Comitem. lib. 5 Mythol. qui liber anno 81. Francofur. à Vvechel. editus admonitu ac beneficio illius cui nostra ista exscribenda tradiderã cõmodũ in manus venit: vt in quibus ipse diligentior atque accuratior fuerat, ea prorsus à me omitterentur. néve nostræ à nobis cõtra consuetudidem, cõtraq; id quod bonũ æquumq; est assignarẽtur operæ.

dam apud eundem Tacitum *lib.14.annal.* loco: ita gymnicos ludos Herculis præcipuè virium, roborísque laudibus pollentis herois honori sacros: & prophana ethnicorum aduersus hoc, itémque Mercurij numen, siue idolum religione inclytos verum est sicut ante *hoc ipso tractatu sub init. lib. primi*, monui: & in omnibus ludis religioni (falsa scilicet) siue superstitioni aliquid, immò multum si non totum tributum esse, negaturus nemo est, qui Augustini de Ciuitate *lib.1. cap 32. lib.2. cap.* 8.10.13.29. *& lib.18.c.12.* Tertulliani, *cap.11.* atque martyris Cypriani de spectaculis libros, aut illius Apologeticum ad gentes *cap.1.4. & seqq. vsque ad* 7. aspexerit, quíue Arnobium ita sciuerit aliquo in loco *lib.7. aduersus gentes*, scribere, ludi verò quos facitis quibus floralibus, atque Megalensibus nomen est, cæteríque omnes alij, quos esse sacros voluistis, & religionum inter officia disputari. Quamobrem cùm apud Tacitum in vulgatis libris ita sit scriptũ, vbi de nata Neroni ad vrbis annũ DCCCXVI. filia ex Poppæa quod vltrà mortale gaudium ipse acceperit, vt Augustæ cognomen vtrique adderet, Iam Senatus vterum Popææ commendauerat Diis (inquit) votáque publicè susceperat, quæ multiplicata exsolutáque, & additæ supplicationes, templúmque fœcunditati: & certamen ad exemplar Atticæ religionis: quamuis Lipsius ille noster (qua est sagacitate, ac exercitatione in istis litteris, quáque pollet, ac præstat vetustæ historiæ scientia & arte critica) è vestigiis manuscripti Vaticani libri, qui habet. Accicæque, cùm in Farnesiano itidem manuscripto sit Anciatæ: legendum odoratur Actiacæ, sed ita vt statim pro religionis, reponendum Regionis putet. Atque hoc quidem adeò quoniam nulla in his ludis magis, quàm in aliis religio: illud verò propterea quod Atticis ludis hoc est panathenæis Romanę quinquatrus respondebant, non hoc certamen nouum: nihilominus tamen (dicam ingenuè id quod sentio) in tuam concedere opinionem Lipsi, non possum: qui quadrata rotundis, nisi quæ grauior me ratio vrgeat, mutare non soleo, nihílque subesse (hic quidem) incommodi video, si vulgata retineatur, quam vt in veteribus æquè libris olim repertam simile vero est, lectio: Imprimis enim ludorum quorumlibet publicorum aliquam religionem habitam, satis toto isto hactenus tractatu trino comprobatum fuit, vt quod huius ergo addi velim, nihil sit aliud, nisi fortasse Valerium Maximum, ita etiam loquutum alicubi[a], vt ludorum religionem diceret. Curules autem ludos, à principe suis, suorúmque natalitiis plerisque dari solitos, istis certè datos quin existimemus nihil prohibet, quales Panathenæis exhibiti, de quibus ita loquitur Sudas *in* παναθλώαια 1. *&* 2. vt primùm quidem ab Ericthonio Vulcani & Mineruæ filio instituta, tum ab instauratore Athenarum Theseo[b] restituta fuerint, ipsa duplicia lustralia scilicet, quę magna dicta, quinquenniis singulis celebrari solita, alia verò quotannis vtraque apud Hyginum[c] Heniocho, Alij autem anguina tantùm crura habuisse Ericthonium dixerunt: eúmque primo tempore adolescentiæ ludos Mineruæ Panathenæa fecisse, & ipsum quadrigis cucurrisse: pro quibus factis inter sidera dicitur collocatus. Meminit & Pindarus Ode Pythionicarum nona Telesicrati Cyrenæo dicata, sic admodum canens, *Epod.* 4.

πλεῖστα νικήσαντά σε καὶ τελεταῖς ὡρίαις ἐν παλλάδος εἶδον.

Itémque

a Lib.6. tit. 1. vbi de Qu. Catulo ludorum sæcularium religionis qui trino ctio fieret cũ hostiis & lectisternio idem auctor, non ita multo post meminit vt & Liuius initio lib.7. ab vrbe condita, vbi hac de re tota pluribus.

b De cuius signis siue statuis in gymnasiis actum est cap.16. li.1. suprà. & ab ipso artẽ esse palęstricam siue luctatoriã, ostensum eodem lib. cap.13.

c Lib.7. poëti. astronom. Bigas Primũ iunxisse Phrygũ natione, quadrigas Erictioniũ lib. 7. natur. hist. c.46. Plinius auctor est.

Itémque B. Auguſtinus in libris de ciuitate, *lib.* 18. *cap.* 12. Apollini ac Mineruæ dicatos ſignificans, quamuis non Apollinem, ſed cum Minerua illa Neptunum tutelares Athenarum eſſe Deos. Strabo *lib. 9. Geographiæ fo.* 459. retulit: qui & alio loco in Diis Atticis Orphanam Commiſſolum & Tychonem cõnumerat. De agonibus Atticis ſiue Panathenaicis partim gymnicis, partim etiam muſicis loquutum Iſocratem Panegyrico [a] recordor, vbi, πρὸς δὲ τούτοις καὶ φιλίας εὑρεῖν πιστοτάτας καὶ συνουσίαις ἐντυχεῖν παντοδαπαῖς. μάλιστα παρ' ἡμῖν ἔστιν ἔτι δὲ ἀγῶνας ἰδεῖν, καὶ μὴ μόνον τάχους καὶ ῥώμης, ἀλλὰ καὶ λόγων καὶ γνώμης, καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ἁπάντων καὶ τούτων ἆθλα μέγιστα. Muſicorum quidem certamen vt Panathenæis celebraretur, tuliſſe ingenti gloriæ (hoc enim Cruſerianę interpretationi verbum addendum) ſtudio Periclem Plutarchus [b] refert, ídque ipſum athlothetam creatum diſieciſſe quemadmodum certantes tibia vel voce vel cithara canerent: Spectaſſe verò & eo tempore & deinceps in odæo muſica certamina, φιλοτιμούμενος δ' ὁ Περικλῆς τότε πρῶτον ἐψηφίσατο μουσικῆς ἀγῶνα τοῖς Παναθηναίοις ἄγεσθαι, καὶ διέταξεν αὐτὸς ἀθλοθέτης αἱρεθεὶς καθότι χρὴ τοὺς ἀγωνιζομένους αὐλεῖν ἢ ᾄδειν ἢ κιθαρίζειν, ἐθεῶντο δὲ καὶ τότε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἐν ᾠδείῳ τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας. Meminit & gymnicorum qui Panathenæis ederentur Solon apud Lucianum [c]: quibus pro præmio non coronæ modò, vt aliis quatuor antiquis agonibus, Sed oleum quoque præſtaretur, quemadmodum ſuperiùs [d] ab ipſo apud Budæum, & à Suida itémq; ab Auguſtino monui: Sed & in Marathoniis Atticæ campis celebritatem honori Herculis aliquam fuiſſe in cuius ludis qui vincerent argenteis donarentur phialis: ex quodam Pindari loco [e] addidici: cuius verba hic appingere defeſſum iam ſcribendo piget. Præterea in Hellotiis ſacris feſtis Lampadodrimicis quæ ab Hellotide virgine dicta non Corinthi modò, verùm etiam Athenis peragebantur: fuiſſe quædam certamina, quibus ſiue Theſſalus, ſiue (quod Scholiaſti pindarico placet) ipſe Xenophon eius filius vicerit, cui dicata Ode Pindarica XIII. Olympiorum ex eius Epodo II. intelligimus: ſicut ex ode Pythicorum VIII. Æginatæ Ariſtomeni dicata ipſum domi hoc eſt Æginæ quinquertio victorem extitiſſe, vbi [f] hoc inter cætera,

— οἴκοι δὲ πρόσθεν ἀρπαλέαν
δόσιν πενταεθλίου σὺν ἑορταῖς ὑμαῖς ἐπάγαγες ἄναξ,

ipſis etiam Athenis ludos fuiſſe quoſpiam gymnicos Ioui ſacros ex illo Pindaricorum Nemæorum carmine [g] percipimus Odes quam Timodemo Athenienſi pancratiaſtæ cecinit,

ἐπτὰ δ' ἐν Νεμέᾳ· τὰ δ' οἴκοι μάσσον' ἀριθμοῦ,
Διὸς ἀγῶνι τὸν ὦ πολῖται κωμάξατε Τιμοδήμῳ
σὺν εὐκλέϊ νόστῳ ἁδυμελεῖ δ' ἐξάρχετε φωνᾷ.

Apud Eleuſinem denique pagum in terra Attica gymnicum fuiſſe certamen quod Eleuſinium diceretur, ſicuti quod Athenis ipſis vt Panathenaicum ita Theſæum ab ipſius (vt ſuperius dictum eſt inſtauratore Theſeo: fidem non improbabilem facit, mihi quidem, illud Agellij *cap.* 20. *lib.* 15. *noct. atticar.* quod in recenſenda Euripidis (quam attuli ſuperiùs) *cap. 9. ſupra* hiſtoria: ſubiecit, Ac primoquidem in certamẽ per ambiguam ætatem receptus non eſt. poſt Eleuſinio, & Theſæo certamine pugnauit & coronatus eſt. Siue igitur gymnici, ſiue Muſici atque thea-

a Nõ lõgè ab init. in co. 72. edit. Oporianæ anno 1572.

b In vita Periclis fo. 291. edit. Steph.

c Anacharſi ſiue de gymnaſiis.

d Lib. 2. vbi de coronis aliiſque hieronicarum præmiis, ſcilicet cap. 22.

e Olym. Ode 9. ſtrop. 4. Odéque 13. ad extremum & Pythior. Ode 8. Ep. 4.

f Strophe 4. vide & de Teleſicrate Ode 9. Pythiorũ antiſtrop. 4. vbi de Megarẽſi quoque ipſius victoria.

g Ad extremum Odes 2 Nemęo in fine Ogdoad.

trales, siue Circenses fuerint ludi Attici, ad eorum religionis exemplar ad prosperum Poppææ partum editi Romæ iussu imperatoris, sicuti propter Crispi atque Helenæ partum (vt in publica lætitia fieri solet) omnibus quoque Constantinus [a] princeps indulgenda crimina putauit: Caius Caligula longe anteà Drusillæ natalitiis pugiles, aut pancratiastas (vt suprà dixi) Lybicasque bestias quingentas, cum totidem vrsis produxisse narratur à Dione, *lib.* 58. ac Circenses dedisse popularibus epulo, siue prandio, senatoribus eorumque vxoribus cōgiario exceptis, sed parcè ac tanquam exhaustum, & magnopere ipsum egentem hęc omnia instruxisse, atque obiisse munera: suis etiam natalitiis quæ in Augustalis templi consecrationem incurrerant, tum musica tum alia omnis generis inducta spectacula: Sed & equorum Circensium qui duobus diebus priore quidem vicies, posteriore etiam quater cursu contenderint: θέαν τε παντοδαπὴν (ait) ἐγένοντο· ἐπειδὴ γὰρ τῆς μουσικῆς ἐχόμενα ἐσήχθη καὶ ἵπποι δύο ἡμέραις ἠγωνίσαντο, τῇ μὲν προτέρᾳ εἰκοσάκις, τῇ δ᾽ ὑστέρᾳ καὶ τετράκις· διὰ τὸ τὰ γενέθλια αὐτοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶναι. ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ αὐγούστου. & aliquanto post de honoribus Drusillæ defunctæ decretis, καὶ ἐν τοῖς γενεσίοις αὐτῆς ἑορτή τε ὁμοία τοῖς μεγαλησίοις ἄγηται καὶ ἡ γερουσία ἥ τε ἱππὰς ἑστιᾶται: & posteà ἐπανελθὼν πρὸς τὰ τῆς δρουσίλλας γενέσια & cætera: θέαν τῷ δήμῳ προῖκα ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀπένειμε καὶ αὐτὸς τῇ μὲν προτέρᾳ ἄρκτοι πρὸς ταῖς τῶν ἵππων ἁμίλλαις πεντακόσιοι ἐσφάγησαν. τῇ δ᾽ ἑτέρᾳ λιβυκὰ θύελα ἴσα ἀνηλώθη καὶ παγκρατιασταὶ ἐν πολλοῖς ἅμα τόποις ἠγωνίσαντο. καὶ ὁ δῆμος εἱστιάθη τοῖς τε βουλευταῖς ταῖς τε γυναιξὶν αὐτῶν δῶρα ἐδόθη ταῦτά τε ἅμα ὡς καὶ πάνυ πενόμενος ἐφόνευε. Vbi omnino postremum (quod cum sit, hoc quidem loco, ineptissimum, diu profecto me multúmque torsit) verbum reiicio: & ipsius vicem ἐφόδευε quod est impedit præbuit ἐχορήγησε reponendum iudico. Cùm esset puer imperatori Claudio natus, ipsius natalitia sponte prætores & spectaculi & cœnarum exhibitione celebrasse, ille ipse Dio eodem libro retulit: sic admodum scribens, τὰ δὲ δὴ γενέθλια, τὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ οἱ στρατηγοὶ ἐθέλονται θέας τε τινὸς ποιήσει καὶ δείπνων ἑώρτασαν. Adrianus vero Cæsar per natales dies populo spectacula gratis diuisisse ferasque iussisse confodi, vt semel leones centum, & totidem leænæ conciderent [b] Spartianus item auctor est ipsum decretos ibi Circenses ludos spreuisse, præter natalitios &c. Atque ob adoptionem Cæionij Commodi Veri, quem Ælium verum Cæsarem appellant Circenses ludos dedisse, sicuti gladiatorios Nicomediæ suis itidem natalitiis dedisse imperat: Antoninum Caracallā, vti ne hoc etiam die abstineret à sanguine, Dionis abbreuiator Xiphilinus *in Antonino Caracalla fol.* 335. tradit. sicuti Philippū Macedonem Cleopatræ filiæ cum Alexandro Epirotarum Rege Nuptias vt sacrificiis sumptuosis, ita & agonibus Musicis apud Ægas Macedoniæ datis olim celebrasse Diodorus *lib.* 16. *Biblioth. fol.* 557. tradit: quo loco inter cætera τέλος δὲ πολλῶν πανταχόθεν πρὸς τὴν πανήγυριν συρρεόντων καὶ τῶν ἀγώνων καὶ γάμων συντελουμένων ἐν αἰγαῖς τῆς Μακεδονίας &c. & vero (ad Romanos principes vt reuertar) Galenus Maximinus qui Diocletiano & Maximiano in Imperio cum aliis successit, apud Cæsaream Palæstinæ suis natalitiis more anteriorum Regum atque Imperatorum ad voluptatem populi varia & in iis noua quædam aut peregrina certe bestiarum ex India & Æthiopia vsque aductarum itemque agonistarum

a Lib. 1. Cod. Theo. de indult. crimin. tit. 38. lib. 9.

b Vide ipsū Dionem aut Xiphilinum eius abbreuiatorem in Adriani vita.

nistarum spectacula edidit: quemadmodum Eusebius in ecclesiastica historia *in appendice ad lib.8.fol.94.* memorat, quo loco αὐτοῦ δὲ τοῦ τυράννου μαξιμίνου παρόντος, καὶ θέας τοῖς πλήθεσι φιλοτιμουμένου κατὰ τὴν λεγομένην αὐτοῦ γενέθλιον ἡμέραν, ἀπετελέσθη τοιοῦτον ἔθους τὸ πρὶν ὄντος ἐπὶ βασιλέων εἰ καὶ ἄλλοτε τὰς φιλοτίμους θέας πλείους τοῖς θεαταῖς ἐμπαρέχειν θυμηδίας (hic additum ἕνεκα reperio in eo libro qui ex Danesij clarissimi viri Episcopi Vaurensis religiosissimi bibliotheca dudum à me comparatus fuit nescio an vllius manuscripti codicis fide cùm non ineleganter suppleri soleat καινῶν καὶ ξένων τὰ δὲ συνήθη παραλλαττόντων τῶν θεαμάτων, ζώων ἔσθ' ὅτε τῶν ἐξ ἰνδίας ἢ αἰθιοπίας ἢ καὶ ἄλλοθεν εἰσκομιζομένων ἢ καὶ ἀνδρῶν ἐν τέχναις τισὶ σωμασκίαις (hoc equidem ad gymnica eorúmve similia certamina refero) παραδόξους ψυχαγωγίας τοῖς ὁρῶσιν ἐνδεικνυμένων, πάντως που καὶ τότε οἷα βασιλέως τὰς θέας παρεχόντος πλείοντι καὶ παράδοξον χρῆν ὑπάρξαι ταῖς φιλοτιμίαις. τί τοίνυν τοῦτο ἦν; μάρτυς τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος παρήγετο εἰς μέσον τῆς μόνης καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας ὑπεραγωνιζόμενος, Imperatoriis natalibus aut anniuersariis imperij adepti solemnibus diebus quinquennalibus, decennalibus, vicennalibus Circenses aliosque ludos edi solitos libro Semestrium primo, *cap.8.* atque istius etiam tractatus libro etiam primo [a] cum Appianici cuiusdam loci castigandi gratia de triumphalibus ludis agerem, demonstratum fuit: Quamobrem Christianis demum imperatoribus Gratiano, Valentiniano, ac Theodosio placuit [b] Dominico potissimum die, qui septimanæ totius prius est, & ad natale, atque Epiphaniorum Christi, Paschæ etiam & quinquagesimæ siue pentecostes diebus in quos festiuitatum illarum natalitiarum solemnitas incurreret, postea istam ludorum huiusmodi voluptatem, per vniuersas vrbes populis denegare. De Valentiniano quidem principe D. Ambrosius *in oratione de ipsius obitu* ferebatur primo (inquit) ludis Circensibus delectari, sic istud absterſit, vt ne solemnibus quidem principum natalibus, vel imperialis honoris gratia Circenses putaret esse celebrandos &c. Vbi quod generaliter & in vniuersum sanctus ille vir dixit, nihilominus è constitutione quadam *d.l.2.* eius imperatoris nomen præferente quæ in Cod. Theodosiano extat ita explicandum vt monui modò, hęc verba manifestum faciunt: quæ quod ad superiorum de ludis per solemnes natiuitatis principum vel imperij suscepti dies exhibitis, illustrationem pertinent, & nostram simul de illo Taciti loco sententiam (vt puto) stabiliunt, atque confirmant, propterea proferre non grauabor, Nullus omnino iudicum (aiunt Gratian. Valenti. & Theodos.) aut theatralibus ludis, aut Circensium certaminibus, aut ferarum cursibus, vacet, nisi illis tantùm diebus quibus vel in lucem editi, vel imperij sumus sceptra sortiti. vt addunt aliquantò post, Nullum solis diei spectaculum populo (sic lego pro spectaculo) præbeant ne diuinam venerationē confecta solemnitate confundat. Theodosij posteà & Valentiniani iunioris exemplo, Leo etiam atque Anthemius illa cōstitutione, quam vltimam sub titulo de feriis Codici suo inserendam Iustinianus curauit, hoc præcepêre, vt dominico die nihil sibi vendicaret scenatheatralis aut Circēse certamen, aut ferarum lachrimosa spectacula: etiam si in principis ortum aut natalem (hæc ad rem nostram verba pertinent) celebranda solemnitas inciderit, sed differendam esse cēsuerunt. Atque ad Atticorum

[a] Ad finē in cap. 29. lib. 1.

[b] l.2. & l.vlt. C.Th. de spectacul. lib.15. tit.5. Voluptates, editionésque populo celebratas simul cōiunxit Innocē. apud Gratia. cap.1. & c. præterea, distin. 51. numerum vtiq; ac ludorum editiones intelligēs vnde voluptas populo quæri solet.

potiùs exemplum Circẽses ludos, quàm Romanorum aliorum qui magni dicti & Conso sacri, iam inde à Romulo aut Mineruæ, Nero ille apud Tacitum ad maiorem forsitan celebritatem dari voluit, quoniam pluribus spatiis Græci quàm Romani Circenses peragebantur: id quod primo *cap.* 29. huius tractatus libro illustrandi Horatiani Carminis ostendimus. Multiplicatos quidem equorum missus ita vt curricula, & spatia corriperentur à septenis ad quina, quo faciliùs cẽtum missus peragerentur, vt à Domitiano posteà (quemadmodum eo loci docuimus) ita & à Nerone aliisque principibus Romanis, siue id religioni, seu voluptati, aut lætitiæ publicæ testimonio ac celebritati hoc darent, eum qui nesciat, in Græca, Latináque ipsorum historia, prorsus esse peregrinum oportuerit: præsertim cùm de Nerone *in eius vita cap.* 22. quidem Suetonius apertè, ac disertis verbis: tanto ipsum & Circenses spectandi & equos ipsos agitandi studio flagrasse tradat, vt ad omnes etiam minimos Circenses (eos fortasse historicus intelligit quos septeno spatio concludi sermone superiore docuimus) secessu commearet &c. neque dissimularet velle se palmarum numerum ampliare. Quare spectaculum (inquit quod ad rem nostram valde pertinere arbitror) multiplicatis missibus in serum protrahebatur: ne dominis quidem iam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum greges ducere.

Cæterum siue multiplicatis missibus, siue spatiorum & curriculorum aucto ad instar Atticæ Circensium religionis numero protrahebatur in extremam diei horam, agonum huiusmodi voluptas: quo genere lætitiam suam munerarij, cum publica coniunctam significare prorsus existimati, vt satis causæ Neroni fuisse videatur, quamobrem propter Poppææ partum, ad exemplar Atticæ religionis illius certamen edi præceperit. Superioribus accedat hoc quoque ad constituendam eius apud Tacitum loci dudum receptam lectionem (si quid etiam opus est) aduersus Archimedeas oppugnatoris Lipsij machinas, quod Caium Caligulam aliquot annis ante Neronem Atticos ludos Syracusis in Sicilia edidisse memorat Suetonius *in Caio cap.* 8. quo loco tamen quibusdam in libris excussum sed perperam Hasticos non ignoro: & verò posse non minus rectè aut commodè Hasticos quàm cæsticos dici ludos non diffiteor, quorum à Troiano Antenore institutorum Patauij Tacitus proximè sequenti libro[a] mentionem facit. illud profecto Lipsiarum (Actiacæ regionis) breuitatem Tacito familiarem minime (in eo quidem palato) sapit, qui potiùs, ad exemplar Actiaci (scilicet certaminis) scripturus fuerat: vt mittam quod non satis lepidè videtur enunciatum hoc, de certamine ad exemplar regionis, pro ad exemplar agonis in regione quapiam instituti aut celebrati: sicut hic noster superiore libro[b] ludicrum quinquennale, à Nerone institutum ad morem Græci certaminis non Græciæ Græcæve regionis dixerat. Denique aut nihil è recepta lectione immutandum apud Tacitum, aut si cui tantopere displicebit attica religio, is antiquam suasore me religionẽ amplectatur, vel Achaicam profectò (quod perinde est) ab Achaia scilicet illa, qua & item Asia possessa Romæ quoque ludos curatiùs editos Tacitus ipse noster ibidem retulit, certe potiùs quàm sine vlla religione in Actiacam illam regionem tam longe ab huius auctoris mente, vsitato ipsi loquendi modo,

recepta

a Lib. 16. annal.

b lib. 14. annaliũ ex quo verba superiùs protuli.

recepta etiam nec minus antiqua ſcriptura diſſitam, totóque velut orbe rationis diuiſam proficiſcendi, atque adeò exulandi neceſſitatem ſibi tam facile imponi patiatur. Equidem cùm vetuſtę ludorum ſacrorum gymnicorum ſcilicet muſicorúmque luſtralium agonum in antiqua celebratorum Græcia religionis, toties à me iſto tractatu trino repetitæ animo ſubit recordatio, teneri vix poſſum quin iſta mihi ob facilem, & nimis frequentem ab leuiuſcula immutatione mendam librariorum ſiue antiquariorum (qui contractè aut compendio ita ſcriptum à notariis ãticę pro anticę, quod eſt antiquę, quodam errore: ob id quod interdum titulo, ſiue temone cuipiam literæ ſuperpoſito duplicationem eius, vt aſſolet in vetuſtis literæ deſignarent, Atticę reddiderunt) caſtigatio magnopere probetur, ac placeat, vt pro Atticæ antiquæ reponatur: præſertim quod ludos illos Auſonius[a] antiquos (quemadmodum ſuperiùs admonui[b]) nominauerit ab antiquitate conſtitutionis (vt cum Tertuliano[c] loquar) quod ab antiquo nimirum ludi huiuſmodi, & in antiqua Græcia, ſiue Achaia religionis ergo fierent: Ad cuius exemplar Capitolina Romæ certamina Ioui Feretrio Romulum in Tarpeio monte (vnde Tarpeij & Capitolini ludi nuncupati) Deinde Numam non Marti modo ſed etiam Robigini olim inſtituiſſe idem Tertulianus auctor eſt. Addeſis hoc quoque, quod Religioni nullum neque aptius epitheton adhiberi poſſit, neque verò frequentiùs ab auctoribus claſſicis ſoleat: quàm iſtud Antiquæ, quod apud Tacitum reponimus. Ipſe adeò Plinius lib. XVI. natural. hiſtor. *cap. vltimo*, Lucum antiqua Religione Dianæ ſacratum à Latio in ſuburbano Tuſculani agri fuiſſe ſcribit, velut arte tonſili coma fagei nemoris. Ante ipſum Virgilius, *lib. 2. Aeneid.* Antiqua ſub religione tueri populum, & Ouidius *lib. 10. Metamorph.* Priſca relligione ſacrum receſſum dixerant, λύτω δ᾽ ὁ ἀγὼν κἀὶ ἔςω τέλος τῦ λόγυ τύτυ[d].

a Elogiario vbi de luſtralibus agonibus.

b Potiſſimũ in cap. 25. huius lib.

c In de ſpectaculis cap. 2. de horum ludorum origine plurima Strabo lib. 16. geograph.

d Limitatio Iulij Pollucis qui ab his fere verbis lib. 3. Onomaſtic. ſui in quo de ludis agitur eludẽdum atque abſoluẽdum duxit.

e Notum illud prouerbium θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Vide Eraſmum chiliad. 1. centur. 1. prouerbior. 63. Deus ex improuiſo apparens, & Lambinũ ad illud Horatij in arte, Nec Deus interſit. Ex Platone in Cratylo, Plutar. in Lyſandro fo. 811. Luciano in Philopſeude, & in Seſtis Athenæo lib. 6. in principio & aliis. Vide Euſtath. ad 3. Iliad. fol. 426. & Philon. περὶ μοναρχ. α. fo. 557. Ariſtidem περὶ παραφθέγματος fol. 52. & Heliodorum aliquot locis.

Totius operis agoniſtici concluſio.

CAP. XXX.

HActenus de ludis, ludorúmque locis, temporibus, præfectis, præmiis denique de athletarum ſagina, patientia, probatione, legibúſque aliis gymnaſticis habui, quod præter contráve alios traderem: de quibus omnibus equidem vereor, vt eorum cuipiam, quos niſi ſua non delectant, aut quibus Iejuna potiùs breuitas, quàm verus & germanus qui aliquas argutias habeat Laconiſmus, familiaris eſt, in ſcribendo fuiſſe nimius, ideóque ludos etiam diutiùs feciſſe forſitan videar. Tametſi ad eos tranſlatitium propè nihil attuliſſe me, quódve iam ab alio quoquam (ita vt feci) exhibitum ſcirem, ſedulò, liquidóque aſſeuerare poſſum. Enimuerò ſemotis, aut meapte ſponte, aut vergente regni huius in lachrymabiles ruinas (niſi Deus optimus Max. ipſum ex illa cœleſti machina[e] reſpexerit) concidentis fato, priſtinis in Palatio Toloſano dicendi iuris occupationibus: dum ſe nonnulli malè feriati, eo potiùs

qui βασιλίνδα[a] quàm qui ad Iudices olim dicebatur[b], ludo animum pascunt & oblectant suum: ita nouum nostris agonale spectaculum dare volui, vt torporis vitandi (dum procul negotiis in hoc secessu suburbano sum) ac tædij leniendi gratia, nec vllo alio inuitatus præmio, partim χειρονομῶν ὡς ἐν σκιαμαχίᾳ, partim etiam ὡς ἐν ἁμίλλᾳ πολλῇ ἀνταγωνιζόμενος, in hoc literario scammate non instrenuè ac sine puluere contenderem: in quo quidquid est quod enisus sum, elaboraui, effeci Iacobe fili anno Christi supra millesimum nono & octuagesimo, Tolosæ nostrę non minùs quàm aliis miseræ Galliæ ciuitatibus, primariis luctuoso, totum hoc tibi iam donatum, ac dicatum, (quod absoluisse me arbitrabar) cùm expectarem, vt sublata vel alleuata itinerum difficultate tutò possem excudendum vspiam emittere: Intereà facere aliter non potui, quàm vt identidem in manus assumerem, multísque (quas quotidiana penè obseruatio, ex indefessa circa variam vetustorum auctorum lectionem elucubratione suggerebat) hoc verè Agonisticon, vt tute scis, nostrum eximiis testimoniorum adoreis, siue coronulis exornarem, atque cumulatius haud paulò redderem: tantò lubentiùs hoc quidem quantò, si non pacatis prorsus atque tranquillis, at lenitis tamen vtcúnque vrbanis rebus, illum quem dixi anteà Æsymnetæ hoc est protagonothetæ aut protocritæ[c] in Argyranthinis siue Argyrophyllinis Palladiæ ab antiquo Tolosæ poëticis agonibus honorem [d], communis eorum omnium consensus, quorum id iudicij ac muneris fuit[e], nuper præsenti mihi benignius ac prolixius ineunte Maio huius anni nonagesimi detulit. Quem (quantuluscúnque iste cuipiam esse videbitur) vt æmulorum quorumdam factione hactenus interclusum apud me ipse Tacitus ridebam (adeò non ferebam ægrè vel mirabar) ita nunc eundem cum aliquo non vulgaris ipsorum de me opinionis testimonio coniunctum, nequaquàm respuendum, aut aspernandum esse duxi: quin potiùs Deo opt. maximo (cui omnia mea summa, infima, æquè debeo) accepto ferendum censui: sanctissimo & integerrimo Agonothetæ, Regum Regi, qui vnus inspector & iudex omnium certaminum iustus & verus est, si verè à Dionysio[f] dictum, ὅτι τῷ ὄντι ἀγωνοθέτης πάντων ἀγώνων ὁ βασιλεὺς, ὁ τὴν εἰρήνην πρυτανεύων: δι' ἣν καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐπιτελεῖν ἔστι. Huius verò Dionysij monitu, cùm panegyricæ omnis orationis propterea clausulam & quasi colophonem esse debere, laudem Regis illius, cuius cura, & solicitudine pax alma populis tribuitur, atque firmatur, ita vt agonum celebrationi vacare liceat, intelligamus[g]: Christo itidem Regi Regum (cui potestas omnis est) ob exhaustos feliciter, ac vtiliter consummatos, ipso manum, animúmque dirigente atque opportunitatem nobis tribuente, incredibiles in istum Agonisticum, & plus quàm athleticos labores, lucémque adeò plurimis classicorum auctorum locis, hactenus in magna hominum ignoratione versatis publico literarum bono per nos redditam: gloria omnis, quantum potest, gratiarúmque actio ab vtroq; nostrum in æternum esto.

οὐκ ἀθεεὶ γὰρ ταῦτα διέρχομαι ὑγρὰ κέλευθα

(quod apud Theocritum Europa[h] cecinit)

--Χαλεπαὶ δέ θ' ὁδοὶ τελέθουσιν ἀοιδᾶν

Μουσάων

a De ludo regni mense decembri sortito ducti, Videsis Lipsium nostrum ad 13. annalium Taciti ex Arriano Luciano & Polluce quibus adde locum Herodiani ex lib. 7. pag. 157 ibi ὥσπερ ἐν πομπαῖς παίζουσι βασιλείαν, & alterum Suetonij Nerone cap. 38. ibi quia ferebatur ducatus & imperia ludere nisi tamen quod aliis placere video locus iste magis ludum ad iudices attingit.

b De isto primus ipse attuli lib. 1. Semestr. cap. 6.

c Cancellarium vulgò nominari superius hoc libro indicaui.

d De quibus actū est à me s. hoc ipso libro.

e Qua de re hoc ipso lib. Agonistici tertio cap. 18. & 20. diximus.

f Dionys. Halicarnass. ἐν τῇ τέχνῃ περὶ τῶν πανηγυρικῶν, fo. 34. lin. 14. editi Francofur.

g Vbi sic scribit, ὁ δέ σοι τοῦ παντὸς λόγου οἱονεὶ κολοφὼν ἐπηχείσθω τοῦ βασιλέως ἔπαινος.

h Eidill. 19.

Μουσάων ἀπάνευθε Διὸς μέγα βουλεύοντος:

vt iſtud eiuſdem poëtæ[a] verbum de Muſis, ad hæc noſtra ſcripta, quibus carum interpretibus poëtis opem non modicam tulimus, transferre liceat. Καθόλου δὲ οὐδὲν εὔδαιμον οὐδ᾽ ὠφέλιμον (ait Chryſoſtomus Dion[b]) ὃ μὴ κατὰ γνώμην καὶ δύναμιν τῶν θεῶν ἀφικνεῖται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἁπανταχῆ πάντων ἀγαθῶν αὐτοὶ κρατοῦσι, καὶ διανέμουσι δαψιλῶς τοῖς ἐθέλουσι δέχεσθαι. Atque hîc quidem ex vetuſto Hieronicarum more, quem ipſum iſto Agoniſtico[c] memoriæ dedimus, tecum mi fili, tanquàm στεφανίτης quidam ᾄσω τὸ ἐπινίκιον.[d] Ἀμήν.

a Theocriti ἐν Χάρισιν εἰδυλλ. 16.

b In Orat. 32. πρὸς Ἀλεξανδρεῖς.

c Superioris libri cap. 13.

d Vide quæ ſcripſi cap. 13. lib. 2.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM.

A

Anti-

dete-

Hiero-

de Si-

FINIS.

AVTHO-

AVTHORVM NOMINA QVI HOC OPERE AGONISTICO CITANTVR.

Philander.
Philo.
Philostratus.
Phlegon Trallianus.
Phornutus.
Photius.
Pindarus.
Pithoeus.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Plutarchus.
Pomponius Mela.
Procopius.
Propertius.
Prosper Aquitanicus.
Prudentius.

Q

Quintilianus.

R

Robertus Britannus.

S

Sallustius.
Saluianus Massiliensis.
Serranus.
Sidonius.
Silius Italicus.
Smetius.
Socrates.
Solinus.
Sophocles.
Statius Papinius.
Statius.
Stobæus.
Strabo.
Sudas.
Suetonius.
Suidas.
Sylburgius.
Symmachus.
Synesius.

T

Tacitus.
Theocritus.
Theodoretus.
Theophylactus.
Theophrastus.
Themistius Euphradas.
Thomas Aquinas.
Tertullianus.
Thucydides.
Tiraquellus.
Triclinius.
Turnebus.
Turrianus.
Tzetzes.

V

Valafridus Strabo.
Valerius Maximus.
Viginarius.
Virgilius.
Vitruuius.
Vlpianus.
Vopiscus.

X

Xenophanes Colophonius.
Xenophon.
Xiphilinus.
Xylander.

Z

Zosimus.

FINIS.

381

385

CB